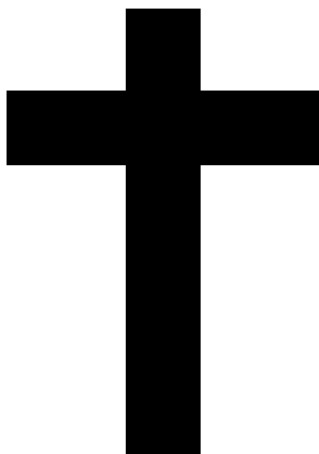

Onorúgame nila
ra'íchali

New Testament in Tarahumara, Western (MX:tac:Tarahumara,
Western)

Onorúgame nila ra'ichali
New Testament in Tarahumara, Western (MX:tac:Tarahumara, Western)

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tarahumara, Western

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Tarahumara Baja [tac], Mexico

Copyright Information

©Wycliffe Bible Translators, Inc. 2008

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tarahumara, Western

©Wycliffe Bible Translators, Inc. 2008

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022

5abd0d10-18f8-5f78-aab1-438647421555

Contents

SAN MATEO	1
SAN MARCOS	51
SAN LUCAS	83
SAN JUAN	136
HECHOS	176
ROMANOS	235
1 CORINTIOS	257
2 CORINTIOS	277
GÁLATAS	292
EFESIOS	301
FILIPENSES	308
COLOSENSES	313
1 TESALONICENSES	318
2 TESALONICENSES	323
1 TIMOTEO	326
2 TIMOTEO	332
TITO	337
FILEMÓN	340
HEBREOS	342
SANTIAGO	360
1 PEDRO	366
2 PEDRO	372
1 JUAN	376
2 JUAN	382
3 JUAN	383
JUDAS	384
APOCALIPSIS	387

Regá Anime Osale Mateo Ruigá Chu'síligo Esukristo Jena Wijchimoba Asagá

Jena ruwimela chieri níligo alué Esukristo rijimala 'we 'ya mochígame ta'chó o'chérachi Esukristo

¹ Jena apélichí uchú suwábaga ralámuli rewálá, alué napu Esukristo rijimala* nílige, alué napu 'ya mochígame nílige Esukristo ta'chó ochérachi. Alué Rabí 'lige Abraámi abiena rijimala nile alué Esukristo, alué ralámulika 'we 'ya ejperégame nílíchigo ta'chó ochérachi Esukristo.

² Alué Abraámika Isaki o'nola nile. 'Lige Isákika Akobo o'nola nile. 'Lige Akóboka Jurá o'nola nile 'lige alué Jurá chega rijimala o'nola nile.

³ 'Lige Juraka Páresi o'nola nile, 'lige abiena Sárachigó. Alué Páresi 'lige Sara eyélaka Tamari anilime nile. 'Lige Páresika Esromi o'nola nile. 'Lige Esrómika Arami o'nola nile.

⁴ 'Lige Arámika Aminarabi o'nola nile. 'Lige Aminarábika Naasoni o'nola nile. 'Lige Naasónika Salmoni o'nola nile.

⁵ 'Lige Salmónika Bosi o'nola nile. 'Lige Bosi eyélaka Rajabi anilime nile. 'Lige Bósika Oberi o'nola nile. 'Lige Oberi eyélaka Ruti anilime nile. 'Lige Obérika Isai o'nola nile.

⁶ 'Lige Isaíka alué wa'lula Rabí o'nola nile. 'Lige Rabika Salomoni o'nola nile. 'Lige Salomoni eyélaka Uríasi anilime rió 'yula nile.

⁷ 'Lige Salomónika Roboami o'nola nile. 'Lige Roboámika Abíasi o'nola nile. 'Lige Abíasika Aşa o'nola nile.

⁸ 'Lige Ásaka Josapati o'nola nile. 'Lige Josapátika Jorami o'nola nile. 'Lige Jorámika Usíasi o'nola nile.

⁹ 'Lige Usíasika Jotami o'nola nile. 'Lige Jotámika Akasio o'nola nile. 'Lige Akásioka Esekíasi o'nola nile.

¹⁰ 'Lige Esekíasika Manasesi o'nola nile. 'Lige Manasésika Amoni o'nola nile. 'Lige Amónika Josíasi o'nola nile.

¹¹ 'Lige Josíasika Jekoníasi o'nola nile 'lige alué chega rijimálachigó. A'lige bamí o'tole alué sontalo Babilonia mochígame alué ralámuli israelita, preso o'tole.

¹² A'kinana napu'lige ku sebasa alué ralámuli ku alé Israéli anilichí, Jekoníasika Salatieli o'nola nile. 'Lige Salatiélika Sorobabeli o'nola nile.

¹³ 'Lige Sorobabélika Abiuri o'nola nile. 'Lige Abiúrika Eliakimi o'nola nile. 'Lige Eliakímika Asori o'nola nile.

¹⁴ 'Lige Asórika Saroki o'nola nile. 'Lige Sarókika Akimi o'nola nile. 'Lige Akímika Eliuri o'nola nile.

¹⁵ 'Lige Eliúrika Eleasari o'nola nile. 'Lige Eleasárika Matani o'nola nile. 'Lige Matánika Akobo o'nola nile.

¹⁶ Akóboka José o'nola nile alué napu María 'yula nílige. 'Lige alué Mariáka Esusi eyela nile, alué napu Kristo anilime ju. (Kristoka aniame ju Onorúgamete julárigame. Jípeko Esukristo anilime júkuru.)

¹⁷ Makué naómana chojkégame nile alué Abraámi rijimala Rabí ta'chó ochérachi, 'lige Rabí ochérale. 'Lige alué Rabí rijimala abechigó makué naómana chojkégame nile. 'Liko alué ralámuli israelita 'ma o'tóleru alé Babilonia anilichí. 'Lige a'kinana alué simírasa uchéchigo makué naómana chojkégame o'chérale. 'Liko bijí ta'chó ochérale alué Kristo, alué napu Onorúgame júrale.

Jena ruwimela churigá ochérligo Esukristo

¹⁸ Jipe 'la ruimé ne churigá ochérligo Esukristo: Mariáka tárigame nilekuru José 'yuga newímili nile, 'lige tabilé 'cho 'yuga gojchichí José alué María 'yuga, alué María 'ma wa'lú rojparale u'tátiri ajchágame nile roj pachí, Onorúgame Alawala 'sile napurigá rojparámala alué María.

¹⁹ 'Lige José tabilé che ikisá nilele chu'simia. Alué Joseka uché bilé rió 'yuga gojchúligo mayele alué María. Tabiléchigo che aníleko, 'we a'lá ralámuli nile alué José, alué Joseka tabilé chojkila neraga che'wánilile alué María. Alué Joseka tabilé najkile napurigá chijunámala alué María uché jaré ralámuli 'yuga. Alekeri tabilé che aninálile, 'lige tabilé newima olale alué mukí 'yuga.

²⁰ 'Lige 'we 'nátale alarigá 'simia, 'lige bilé rukó remule bilé santo ánjeli. 'Lige alué santo ánjeli anele alué José:

—Mué José, mueka Rabí rijimala júkuru, alué 'we 'ya bejtégame. Tase majawa newía alué María 'yuga. Alué napu ranélimili ju María, alueka pecha bilé rió ranala nimalagó, pe Onorúgame Alawala 'sile napurigá ochéramala alué u'tátiri.

²¹ Alué Mariáka bilé u'tátiri ranélimili júkuru, 'lige mueka Esusi anilime rewá ujchémili júkuru. Esusi aniaká alueka aniame júkuru «alué napu ralámuli buinámili ju alé resitirichi.» Asíriga 'la alarigá nímala.

²² Suwábaga alarigá ikile napurigá anilige Onorúgame. Alué rió napu ruyame nile napu Onorúgame anele† regá anile:

²³ Bilé mukí tabilé 'wesi rió 'yuga asigá pe bi'neli asigá

rojparámala u'tátiri ajchágame nímala. 'Lige ochéramala alué u'tátiri,

* 1:1 E'nesi glosario «ancestor». † 1:22 E'nesi glosario «profeta».

'lige Emanueli anilime ní mala.

Emanuélika pe aniname ju «Onorúgame 'la ramué 'yuga ajtí.»[‡]

²⁴ Napu 'lige José bujsasa, alarigá 'sile napurigá nulélige alué santo ánjeli alué napu Onorúgame jú lále. 'Liko alué José 'ma o' tole María bo' né bejtélachi napurigá bo' né 'yula neraga.

²⁵ Tabiléchigo 'yuga gojchile ko ta'chó ochérachi alué u'tátiri, 'lige 'ma ochérasa alué u'tátiri, Joseka Esusi anilime rewá ajchele alué u'tátiri.

2

Jena ruwimela jaré rió 'we machime 'síligo alué u'tá Esusi e'nemia

¹ Esúsika Beleni anilichi ochérale, alé ejiro Jurea anilichi. Esúsika ochérale napu 'lige Erote wa'lula nulame kachi alé alué we'é bo'ígichi. 'Lige alé we'ká riógichi Rusaleni anilichi sébale jaré rió so'pílí 'we machime. «Mago» anilime nile alué rió yolí ra'íchaga. 'Lige 'nákatu napu rayénali ma'chiname ju alé Rusaleni asiruga, aleka neraga jsile alué rió.

² 'Lige alué ralámuli «mago» alé we'ká riógichi Rusaleni sébaga rukele alué wa'lula Erote:

—¿Koche ajtí alué wa'lula ralámuli jurío nuleme alué napu kulí ochérale? Alé 'nákatu napu rayénali ma'chiname ju jena Rusaleni asiruga aleka enágame etéaturu bilé so'pílí, 'lige alué so'pílíka pe ruyame ju 'ma ochériligo alué napu Wa'lula ní mli ju. Alekeri jsirúpá ramué 'we a'lá nirániliga.

³ 'Lige alué wa'lula Erote akisá alué ra'íchali, asíruga we'ká 'nátales. 'Lige aminá uché jaré ralámulitiri alé Rusaleni mochígama asíruga we'ká 'nátaleschigo alué ra'íchali akisá.

⁴ 'Lige alué wa'lula Erote suwábaga balé e'wélala bayele, 'lige aminami alué e'wélala Moisesi nila nulalí benírame abiena bayéleru. 'Lige rukele koche ochérimilí nílga alué Kristo, alué napu Onorúgame julámili nílge.

⁵ 'Lige anile alué ralámuli:

—Alé Beleni anilichi ochéramilí ke, alé napu Jurea anilime ejiro ju. Alarigá osale alué napu ruyame nílge napu Onorúgame anélige, napu 'ya bejtégama nile. 'Lige regá anime osale:

⁶ Alé we'ká riógichi Beleni anilichi napu ju Jurea anilichi ejiro, pe u'kabi riógama ju alé Beleni, 'wéchigo najtékame kéréko me'tagá suwábaga we'ká riógachi,

aléchigo ochérimilí kame Wa'lula, alué napu ne'chí oyérame ralámuli israelita anilime repúmili ju abé i'libeko.*

⁷ 'Liko alué wa'lula Erote alué ralámuli «mago» bayele. Alué Eróreka tabilé najkile napurigá uché jaré ralámuli machimela alué rió 'yuga ra'íchálíchi. 'Liko rukele chíéniko kachi ma'chíniliga alué so'pílí.

⁸ 'Liko alé we'ká riógichi Beleni jú lále, 'lige anele:

—'Mi alé Belénichi simáwagó alué u'tátiri e'nemia pala ajtigá. 'Lige 'la rewisúká alué u'tátiri, 'liko yati juláwáká bilé rió ne'chí ruyéniliga, néchigó simémpá alemi e'nemia, 'lige 'we a'lá niramia aminami. (Eróreka pe me'lináliga anile alué u'tátiri.)

⁹ 'Lige gepusa alué ra'íchali napurigá anílge alué wa'lula Erote, 'liko yati simíbale alué «mago». 'Lige uchéchigo siné etele so'pílí. 'Lige alué so'pílí re'pami rewigáchimi neraga enale, bajchabemi enale napu e'yénale alué ralámuli «mago», 'mi alemi enale napu asale alué u'tátiri. 'Lige asibale alué so'pílí alé amóbami neraga napu asale alué u'tátiri.

¹⁰ Alué bakiá rió etesa alué so'pílí, asíruga ra'sálále.

¹¹ 'Lige galírale sébaga etele alué u'tátiri a'bé bo'ígó eyela ajtígichi María anilime. 'Liko chojkóbisiga jábale 'we a'lá niramé kórigá alué u'tátiri. 'Lige gajoni i'pule, alué gajónika pe e'karúgame mochígama nile kónilime asíruga najteme. 'Oro kógile, 'lige aminami bilé tábiri 'we a'lá suwé júkame «mira» anilime.

¹² 'Lige okoka bi'tigá alué «mago», Onorúgame remule, 'lige remugichi anele tabilé simánilile ku napu asálige alué Erote. Alekeri ku ejperélachi simíbale, se'wí boichí simárale.

Jena ruwimela José Ejipto o'tóligo Esusi júmisiga simíbaga

¹³ A'kinana napu 'lige alué ralámuli «mago» ku ejperélachi simasa, José bilé santo ánjeli etele remuka. 'Lige alué ánjeli anele alué José:

—'Ma asisawa, yati simigá 'ma mutuka alué u'tátiri 'lige 'ma 'yúriwa mué upila, wamí Ejipto anilime we'é bo'ígichi simawa. Alé mochíwa napu 'lige ne aní a'lige sí. Eróreka alué u'tátiri 'yaga einámala me'lináliga. Alekeri júmasawa jena mochiga.

¹⁴ 'Lige José 'ma asísale 'lige u'tátiri mutule 'lige simile eyélatiri 'yuga, 'lige rukó júmasale, Ejipto simiba.

¹⁵ Wamí 'mi alé Ejipto mochile napusí Erote mukusá. Onorúgame 'ya anile alarigá ikimeo. Alekeri lakile napurigá osale bilé rió napu ruyame nile napu anélige Onorúgame. Regá anile: «Neka bayékuru ne inolá alé Ejipto ajtígachi.»

‡ 1:23 E'nesi Isaias 7:14. * 2:6 E'nesi Miqueas 5:2.

Jena ruwimela Erere nuláligo me'ínliga suwábaga u'kuchítiri

¹⁶ Napu'lige alué Erere machisá alué ralámuli «mago» ku simíbaligo tabilé ruigá, asíriga ayoga rejpile. 'Liko nulale me'ínliga suwábaga u'kuchítiri oká bamígame go'nágana, alé we'ká riógichi Beleni o'chérigame, 'lige aminami alé a'bemi we'ká riógichi o'chérigemetiri. Alué ralámuli «mago» bajchá etéligame so'pili anilía 'ma oká bamí nílekuru, alekeri me'linálile u'kuchítiri alué Erere oká bamígame 'lige ta'chó oká bamime.

¹⁷ 'Lige alarigá sébali ikile napurigá osale alué rió napu ruyame nile napu Onorúgame anéligo napu Jeremiasí anilime nile, regá anime osilí:

¹⁸ Suwábaga alué ralámuli alé we'ká riógichi Ramá mochígame
 asíriga akéturu 'we sewékame nalachi bilé mukí
 alué mukí Rakeli† anilime asíriga nalá ajtigéturu
 'kúchila na'temaka.
 'Lige alué Rakeli tabilé najkíturu napurigá gu'íriwa,
 alué u'kuchítiri 'máchigo suwíligime.‡

¹⁹ Napu'lige Erere mukusá a'kinana, José etele remuka bilé santo ánjeli. Onorúgame nuleme nile alué santo ánjeli. 'Lige alué José Ejipto asale. 'Lige anele alué santo ánjeli alué José:

²⁰ —'Ma asísawa, 'ma ku 'yúriwa ye u'tátiri 'lige eyélatiri, 'ma ku 'mi simawa Israéli anilichí. 'Máchigo suwíligame alué napu ye u'tátiri me'linálime nílige. Alekeri jípeko 'la júkuru ku 'mi alé simalia.

²¹ 'Lige asísale alué José 'lige u'tátiri o'tole 'lige eyélatiri ku 'mi alé Israéli anilichí.

²² 'Lige napu'lige José machisá alué Erere inolá Arkelao anilime wa'lula karao alé Jurea anilichí ejiro, asíriga majale alué José, tabilé siminálile 'mi alé. 'Lige José remule Onorúgame. 'Lige Onorúgame 'we a'lá anele alué José napurigá Galilea anilichí ejiro 'lina simela, alekeri simile alué José alé Galilea anilichí ejiro.

²³ 'Lige alé sebasa Nasareta anilichí we'ká riógichi simíbale ejperélimia. Alué 'ya mochígame ralámuli napu ruyame nílige, napu anele Onorúgame anile alé Nasaréachi bejtélimio alué Esusi. Anile «nasareno»§ anélime nímará Esusi.

3

Jena ruwimela Juani, alué napu ralámuli rewaramé nílige, rejcholi ruwíligo bilena napu tabilé 'wesi galí jágame nile

¹ A'kinana we'ká bamí alué Juani ralámuli rewaramé nílige, nawale alé Jurea anilime ejírochi napu ta'wesi galí jágichi nílige. 'Lige alé pee u'kume nile, 'lige ba'wí ename nile alé. 'Lige rejcholi ruwile alé sebasa.

² Anile:

—'Ma a'rewa alué chátiri 'nátili. 'Ma ku 'la na'tawa, 'máchigo pe 'we nawámili kame Onorúgame suwábaga ralámuli nulemia.

³ Alué rió napu ruyame nílige napu anéligo Onorúgame, 'we 'ya bejtégame nílige, alué napu Isaíasí anilime nile, alué 'sile osá alarigá nochamio alué Juani. Regá anime osale: Bilé ne'ome akerúguru alé napu pee u'kume nile.

Regá e'wele ra'icháchane:

«Newiwa bilé bowé 'la wajchígame.»*

⁴ 'Lige alué Juani o'páchalaka kameyo anilime ajágame gupala newárigime nile. 'Lige wí'chí wasíbaligame nile. 'Lige ojchí go'yame nile alué Juani, 'lige aminami ijampre ba'wila melalo go'yame nile, alué napu jami nerúgame 'ínili.

⁵ 'Lige wamí 'naka we'ká riógachika Rusaleni anilíchika jsile ralámuli alué rejcholi akimea, 'lige we'kaná riógichika jsile alé Jurea anilichí ejiro mochígame. 'Lige abiena jsile uché bilena we'kaná riógame na'lebo 'nálige wa'lú bakó bo'ígichi ejperégame, Jorani anilime bakó.

⁶ Napu'lige ralámuli ruisá 'we resí nokigá járome koriá, najkigá nokale napurigá Onorúgame 'la e'kámala, 'liko Juani rewarale alué ralámuli alé Jorani anilichí bakochi.

⁷ 'Lige jaré rió jurío sébale okaná chojkégame. Ye okaná chojkégame bariseo nile jaré, 'lige saruseo nile jaré. 'We benírame nile napurigá 'we a'lá gatewa bilé nóchali, a'boi 'lina tabiléchigo sébali olame nílekó. Alueka pe jsile najkigá napurigá rewarawa ba'wíchi bokoboga Juánite. 'Lige Juani anele e'wele ra'ichága:

—'Émika pe napurigá sinowí 'kúchila alarigá júkuru, asíriga 'yégame júkuru 'emi! ¿Chieri anibeché júmasiwa napurigá tabilé gastigáriwa?

⁸ 'Ma a'réwaguru alué tabilé 'la nóchali nocha napurigá suwábaga ralámuli 'la etémala 'emi 'ma ku 'we a'lá 'nátili 'nátame ko.

⁹ Émika Abraámí rijimala korime júkuru, alué 'we 'ya ajtígame, alekeri mayé 'emi Onorúgame 'la e'kamio. Tase alarigá na'tawa, tabilé chéré rekó rijimala níriga Abraámí. Onorúgameka pe napuyépiri ralámuli e'kame ju, pe 'la Onorúgame 'yuga

† 2:18 Rakélíka Abraámí upila nile. Alueka mukule 'we 'ya alé a'bé Beleni anilichí. Alarigá aniáká naláligo Rakeli, alueka aníame ju alué we'ká u'kuchítiri eyela alé Beleni mochígame naláligo. ‡ 2:18 E'nesi Jeremiasí 31:15. § 2:23 E'nesi

glosario «nasareno».

* 3:3 E'nesi Isaías 40:3.

'nátame nísaká alué ralámuli. Onorúgame alarigá na'tásaká rejtétiri 'ma Abraámi rijimála gainámaleké.

¹⁰ Rejpilaka 'ma listo bo'í napurigá rojá me'tépu. Suwábaga rojá napu ekí tabilé rakeme ju 'ma me'tékime júkuru 'lige e'kósilime ju.†

¹¹ Neka pe iligá ba'wite rewaráguru, napurigá ralámuli etémala 'emi 'ma a'réligo alué chátiri 'nátili. Abé i'libeko uché bilé sebámala abéchigo najtékame me'tigá ne'chí. Alueka Onorúgame Alawala 'yámala ralámuli. Neka tabilé ikiaré napurigá ne alué rió akalá o'toa napurigá pioní neraga.

¹² Alueka 'ma wejpamoa chujkúkuru ri'ligó sonolá e'kósimia. 'Lige rakálaka 'ma gatémala bilena rekóachi, 'lige sonolaka 'ma e'kósamala na'ite. 'Lige tajsiné cho'mela alué na'í. Yeka pe tétali ju.

Jena ruwimela 'ma rewarádirigo Esusi

¹³ 'Lige sébale Esusi alé bakochi Jorani anilichí, alé Galilea anilíchika simile alué Esusi. 'Lige alé ilile Juani, 'lige Esusi najkile napurigá rewarawa alué Juánite.

¹⁴ Napu'lige sebasa alué Esusi, 'lige Juánika tabilé rewaránilile alué Esusi, 'lige anele Juani alué Esusi:

—Ne 'nalina rewarárigame nímili júkuru muete. ¿Chonigá najkí mué napurigá ne mué rewarámala?

¹⁵ 'Lige Esusi anile:

—Abiena 'la julke mué ne'chí rewará. Onorúgameka larigá najkiame, 'la 'we alá sébali oliame júkuru napurigá najkí Onorúgame.

'Liko Juani rewarale alué Esusi.

¹⁶ Napu'lige Esusi rewarásiga ba'ichí bokobuga 'lige ku ma'chínasa aminá suwemi, 'pa rewagachi 'ma i'púriga ilíbale 'lige Esusi etele Onorúgame Alawala 'pákana enágichi napuyeri bilé baloma neraga.

¹⁷ 'Lige bilé ra'íchame anile 'pa rewigáchika. Regá anile:

—Ye júkuru ne Inolá napu 'we galé ne. Asíriga 'la ganílga ajti ne alué 'yuga.

4

Jena ruwimela alué Satanasi 'we najkíligo napurigá Esusi e'wímala alué Satanasi

¹ 'Liko Onorúgame Alawálate o'tóleru Esusi 'mi bilena tabilé riógachi. Remónisika 'we 'yégalí olánilile Esusi napurigá Esusi tabilé 'la nochámala.

² Esúsika oká liá rawé 'lige rukomi tabilé go'ale. A'kinana kulí e'luíle.

³ 'Lige Remónisika a'bé nawile 'yéginiliga Esusi, 'lige anele Remónisi alué Esusi:

—'La bijchiá Onorúgame Inolá níriká, bani gaináriwagó alué we'ká rejté.

⁴ 'Lige Esusi nejele:

—Onorúgame nila ra'íchali aní: «Tase pe go'ámecho go'ga ejperélamala ralámuli, abiena semátiri ra'íchali Onorúgame nila rejcholi 'nátaga ejperélamala ralámuli.»*

⁵ 'Liko alué Remónisi Rusaleni o'tole Esusi 'lige asíriga re'pá ilígame wa'lú re'obachi amoba 'mórale,

⁶ 'lige anele:

—'La bijchiá Onorúgame Inolá níriká 'légana o'pachípuagó jena iligá. Regá aní Onorúgame nila ra'íchali:

We'ká santo ánjeli julámala ne napurigá mué repúmala.

Alué santo ánjeli nokimela mué cha'piá sekate

napurigá ta iwégame chibámala mué 'légana wijchí.†

⁷ 'Lige Esusi anile:

—Abiena regá aní Onorúgame nila ra'íchali: «Tabilé o'pochípua napurigá Onorúgame mué gu'irimála, mueka pe tonto neraga re'eme kame.»‡Onorúgameka tabilé najkí napurigá bilé tonto neraga o'pachípua.

⁸ 'Lige alué Remónisi uchéchigo siné o'tole Esusi bilena rabó re'pá ilígame,

⁹ 'lige anele alé o'tosá:

—Nee, aka e'nébá bochígimi gawichí napu ma'chí 'lige suwábaga ralámuli etéru'é napu ekí mochí jena wijchimoba, aka e'nébá asíriga 'la suwétiri kámpá. 'Lige suwábaga ye 'yámala ne mué 'la chojkóbisiga iligá nírásaká mué ne'chí.

¹⁰ 'Lige Esúsika anele:

—'Mi simigá mué Satanasi, cha 'yégame ke. Regá aní Onorúgame ra'íchálila: «Pe alué Wa'lula Onorúgamecho 'la niraga etewa, pe alekecho 'la e'wiwa.»§

¹¹ 'Liko alué Remónisi 'ma waná simile alé Esusi ajtígichi. 'Liko yati neraga jsile santo ánjeli go'ame 'yamia Esusi, 'lige aminami gu'irimia.

Jena ruwimela Esusi pe kulí siné o'wínaligo nocha alé Galilea anilime ejírochi

¹² Esusi akele Juani galírale bajcháriga ajtigó. 'Lige simile Esusi uchéchigo ku Nasareta anilichí Galilea ejírochi.

¹³ Tabiléchigo bejteráleko alé Nasareta anilichí, pe chebilena we'ká riógichi simile bejteramia Kapernaumi anilichí. Alé a'bé nile wa'lú ba'wí ilígichi. 'Yako alé sébale alué ralámuli israelita napu Sabuloni chojkégame nile, 'lige napu Neptalí chojkégame nile napu'lige bajchá sébalige alué ralámuli israelita alé Kanani. Makué oká chojkégame nile alué ralámuli israelita.

† 3:10 Yeka pe ruyame ju, 'emi tabilé 'la nochásaká Onorúgameka 'ma 'légana injíernocho 'lumio.

* 4:4 E'nesi

Deuteronomio 8:3. † 4:6 E'nesi Salmos 91:11-12. ‡ 4:7 E'nesi Deuteronomio 6:16. § 4:10 E'nesi Deuteronomio 6:13.

¹⁴ Alueka alé simílekuru, alarigáchigo osáligime 'ya bejtégame rió Isafasi anilime, napu ruyame nílige napu Onorúgame anéligé alarigá ikimeo. Regá anime osale:

¹⁵ Alué we'é Sabuloni anilime 'lige Neptalí anilime,

napu wa'lú ba'wí ilí,

alé simírame bowé bo'í,

alé ju, alé napu Jorani anilime bakó bo'í,

alemi napu bokuíme ju rayénali Jorani anilichi asiruga,

napu jipe ju ejiro Galilea anilime,

napu ejperégame nile ralámuli tabilé jurío.

¹⁶ Alué ralámulika tabilé machime ju Onorúgame.

Jípeko 'máchigo sébako Onorúgame Inolá

napurigá bilé ra'ósali neraga.

'Lige alué ralámuli asíruga resítiri nóchali nocha mochile.

Jípeko 'ma sébaguru 'we a'lá semátiri ra'ósali.

Jípeko 'ma námamaleké alué ralámuli.*

¹⁷ 'Lige alé sebasa Esusi, a'lige kulí o'wínale rejcholi beniria. Regá anile:

—'Ma a'rewa alué resítiri nóchali. 'Ma amulí seba raweli napurigá Onorúgame suwábaga ralámuli nulémala. Alekeri 'ma ku 'la 'nátame gainawa.

Jena ruwimela Esusi bayéligo naó rió ro'chi i'mume

¹⁸ Esusi enale suweke wa'lú ba'wí ilígichi Galilea anilichi. 'Lige alué Esusi oká rió etele bi'lepi o'nógame. Bilé Simoni anilime nile. Oká rewégame nile alué Simoni, Pegro anilime nílechigó. 'Lige uché bileka Antresi anilime nile. 'Lige alué rió ba'ichíkana pa uchule alué morali ro'chí cha'pinálíga alué morálite.

¹⁹ 'Lige anele Esusi alué oká rió:

—Jeka simasi ne'chí 'yuga. Jípeko 'emi nokímela ralámuli gu'iria buyana chátiri bowechi e'yéname.†

²⁰ 'Lige alué oká rió a'rele alué morali 'lige simíbale alué Esusi 'yuga.

²¹ 'Lige abé a'mibemi e'yéniga Esusi uchéchigo jaré rió etele. Santiago anilime nile bilé, 'lige uché bilé Juani anilime nile. Seberéo 'kúchila nile alué oká rió. Bilé bárkochi mochile alué oká rió o'nola 'yuga morali napisua. 'Lige Esúsika bayele alué rió.

²² 'Lige 'ma a'rele alué barko o'nola 'yúriga, 'lige simíbale Esusi 'yuga.

Jena ruwimela Esusi we'ká ralámuli beníraligo

²³ Esusi bochígimi eyénale alé Galilea anilichi ejiro. Napu ekiná we'ká riógichi Esusi ruwile Onorúgame ra'ichálila ra'ichali 'lige napu ekiná u'kuchí jurío re'obálachi alé «sinagoga» anilichi. 'We a'lá semáriga ruwile

alué ra'ichali churigá nulamio Onorúgame. 'Lige suwábaga ralámuli sa'wale napu ekí nayúkame nile.

²⁴ 'Liko suwábaga ralámuli napu ichúrimi ejperégame nílige Siria anilichi 'ma akele alarigá nocha ajtígó Esusi. 'Lige a'pale suwábaga ralámuli napu ekí nayúkame nílige, jaré asíruga a'wágame o'kome, 'lige jaré u'kuchípala remónisi mochígame, 'lige jaré rekúpame, 'lige jaré sujirígame. 'Lige Esúsika 'ma suwábaga sa'wale.

²⁵ 'Lige asíruga we'ká ralámuli najátale alué Esusi. Alé Galilea anilime ejiro mochígame, 'lige ejiro Rekápolis mochígame ralámuli abiena najátale Esusi, 'lige Rusaleni mochígame ralámuli abiena najátale Esusi. 'Lige Jurea ejiro mochígame ralámuli abiena najátale Esusi. 'Lige alé bakochi Jorani na'lebo 'nálige 'omi níruga napu ma'chínami ju rayénali we'ká riógachi mochígame ralámuli abiena najátale Esusi.

5

Jena ruwimela Esusi rejcholi beníraligo bilena rabomi asigá

¹ Napu'lige Esusi suwábaga ralámuli etesa, bilena rabomí simile 'lige asibale alé rabomí. 'Lige alué oyérame ralámulika a'bé mochíbale.

² 'Lige Esusi o'wínale ra'icha ralámuli beniria.

³ Regá anile Esusi:

—Onorúgameka 'we ganíliga eteme ju (yolí ra'ichagaká «dichoso» anime chujkú) alué ralámuli 'la machime rokárikó Onorúgame a'walila. Onorúgame 'we a'lá nulémala alué ralámuli.

⁴ Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu jipe 'we seweka mochí, alué ralámuli 'we a'lá semati raweli 'yawa Onorúgame.

⁵ Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu tabilé riólame ju. Alué ralámulika 'la narémala alué napu Onorúgame nejmíli ju.

⁶ Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu 'we a'lá bijchiá e'wánilime ju napu Onorúgame nulame ju. Onorúgameka 'we a'lá nabí gu'írimala alué ralámuli napurigá 'la bi'lepi na'támala senibí Onorúgame 'yuga.

⁷ Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu 'we na'temame ju uché jaré ralámuli. Onorúgamechigó a'chigóriga na'temámala alué ralámuli napu na'temame ju alué uché jaré ralámuli.

⁸ Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu Onorúgame 'yuga 'nátame ju. Bilé rawé etémala Onorúgame alué ralámuli.

* 4:16 E'nesi Isaiás 9:1-2. † 4:19 Esusi anile: Ralámuli i'mume nímalá 'emi.

9 › Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu gu'irime ju uché jaré ralámuli, napurigá alué uché jaré ralámuli 'la bi'lepi 'nátame nímala. Alué ralámulika regá anéwali Onorúgamete: «'Émika ne 'kúchila ju.»

10 › Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu 'we resí oliame ju ralámulite napu 'la sébali olame ju napurigá najkí Onorúgame. Onorúgameka asíriga 'la semáriga nulémala alué ralámuli.

11 › Onorúgame 'we ganíliga eteme ju 'emi napu'lige resí anilíe ralámulite ne'chí oyérame kóriká, 'lige aminami 'we 'yéigiga ra'ichasa alué ralámuli 'emi 'yuga napurigá sairúgame neraga.

12 'We ra'salígá mochíwaká napu'lige alarígá nokachi ralámuli, 'émika 'wéchigo 'la semátiri raweli narémili kame 'pa rewagachi. Alué chátiri ralámuli abiena cha olale alué 'ya ejperégame ralámuli napu ruyame nilige napu anele Onorúgame.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé tétali oná 'lige ra'ósali

13 › Jénaka bilé tétali ruyame ju. 'Émika pe napurigá oná ju. Napurigá 'we a'lá ajkágame newame ju go'ame, 'lige aminami napurigá tabilé bikamela sa'pá oná ajchésiga, 'émika gu'írame ju ralámuli napurigá tabilé aminabi resí nokísimala. Oná 'ma najsawisaká tabilé ra'ígame gainasa pecha sirbe nímawé. Pecha uchéchigo ku 'la gainámalagó. 'Liko pe pálime nímala alué oná, 'lige ralámulika amoba e'yénamala re'keka. 'We a'lá na'tawa choniamé ka ye tétali.

14 › Jena uchéchigo bilé tétali ruwime ju. 'Émika napurigá ra'ósali ju jena wijchimoba. Bilena we'ká riógachi wa'lú gawichí amoba, pecha gainámili júkó napurigá chúbamala, abirígá ma'chí iliméleke senibi.

15 Abiena tabilé rajeme ju ralámuli lámpara, 'lige pachárale elamia napu bo'í bilé gajoni, iligá uché bilena elame ju napu abé 'la ma'chígime rajisáré, napurigá suwábaga ralámuli galírale mochígame 'la ma'chígichi mochímala.

16 Ye tétalika aniamé ju 'we a'lá sébali olawa napu nulá Onorúgame, 'lige napu'lige etea ralámuli, 'we a'lá niraga etémala O'nó Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame.

Jena ruwimela Esusi benírligo Moisesi nulalila

17 › 'Émika bijchigi ne alué Moisesi nulalila suwábimía nawigó, 'lige abiena bijchigi 'emi ne nawigó suwábimía alué 'ya nerúgame rejcholi, napu ruyame nile alué ralámuli napu Onorúgame anélige. Neka pecha se'wí pamia nawako alué nulalí nibilé alué ra'ichali rejcholi. Neka nawákuru ralámuli gu'irimia napurigá 'la námamala ralámuli alué nulalí.

18 Neka 'la bijchiá aníguru, bijí 'la bo'ígichi ye gawí 'lige rewagátiri, tabilé 'wesi osilí bujéwili ju alué ra'ichali Onorúgame nila, napusí 'ma sébili ikí napu sébili ikimeli ju jena wijchimoba.

19 Alekeri napu'lige bilé rió tabilé e'wasa napurigá aní alué nulalí, 'lige uché jaré ralámuli sulisa napurigá alué ralámuli tabilé e'wámala alué nulalí, 'liko alué rió ta'mé najtékame nímala napu'lige Onorúgame nulechi alué ralámuli. Bilé rió 'we a'lá e'wame nísaká napurigá aní alué nulalí, 'lige benírame nisa uché jaré ralámuli napurigá a'chígoriga nochámala, 'liko alué rió asíriga najtékame nímala napu'lige Onorúgame nulechi alué ralámuli.

20 Neka anéguru 'emi: Alué bariseo 'lige alué Moisesi nila nulalila benírame, 'we ra'ichame ju Onorúgame nulalila tabiléchigo sébali olame júkó rekó lanime ke. 'Emi tabilé e'wásaká napu nulá Onorúgame me'tagá alué bariseo 'lige alué Moisesi nila nulalí benírame, Onorúgame tabilé nulémala 'emi.

Jena ruwimela Esusi benírligo napurigá tabilé ayome niwa

21 › 'Emi 'we a'lá machí regá anélirigo alué 'ya mochígame: «Tase me'ligá ilírowa ralámuli. Apiépiri rió uché bilé rió me'lisá, alueka wa'lú gastigo rewimeli ju.»

22 Neka regáchigo anígó: Apiépiri rió napu ayóniga eté uché jaré ralámuli, abiena wa'lú gastigo 'yáwili ju Onorúgamete rekó ta me'ae. 'Lige bilé ralámuli tabilé 'la ra'ichasa uché jaré ralámuli olagá, alueka gastigáriwili ju alué e'wéalate napu nuleme ju ralámuli jurío. 'Lige bilé rió anesa chebilé rió: «Mueka pecha najtékame júkó, mueka pe tonto ju», alué alanimeká gastigáriwili ju Onorúgamete na'ichí e'kósiga 'légana injíérnochi.

23 › Alekeri, go'ame o'ká simisá mué alé mésachi napu Onorúgame go'ame i'lime ju, 'lige alé sebase nelasa mué, mué bo'ne se'winá oláligo uché bilé rió,

24 'liko abalé a'rélime júkuru alué go'ame 'na o'weka neraga napu ilí alué mesa. 'Lige alé a'resa, ku 'mi simibóká gatewa alué rió 'yuga. Napu'lige 'ma 'la sébali gatesa, a'lige kuka simibóká, a'lige kulí jawáwaká alué go'ame alé mésachi.

25 › Mué se'winá 'sisa bilé rió 'yuga, 'lige alué rió wa'lúlachi nejímala mué, 'liko ta'chó seba 'we a'lá gatélime júkuru. Alué riote nejísiga mué alé wa'lúlachi, 'liko galírale bájcháwili ju mué.

26 Ne 'la aní mué tabilé ma'chínimio. Napu'lige 'ma suwábaga najtétasa mué napu ekí goblala alué wa'lula, a'lige kulí ma'chínamala mué.

Jena ruwimela Esusi benírligo napurigá tabilé e'newa bilé mukí 'yuga gojchináliga

27 › 'Émika 'we a'lá machí regá anélirigo alué 'ya mochígame: «Tase 'yuga gochiboa uché jaré umugi alué napu tabilé 'emi 'yula ju.»

28 Neka regáchigo anígó: Bilé rió rekó tabilé gochié uché bilé mukí 'yuga, 'lige pe 'we 'yuga gochináliga etesa 'liko alué rioka 'ma resítiri alawégame nímili júkuru rekó ta 'yuga gochié.

29 › Chátiri na'tasa mué aletí etega, 'liko ma'chí pápua alué busi 'lige pápuaká. Abé 'la nímala pe busílacho we'kawa mué, tabilé 'la ju suwábaga mué sa'pala 'légana injiérnochi pasía.

30 'Lige alué mué sekala wajtoná ilígama 'sísaká napurigá nochawa alué resítiri nóchali, 'ma rejppúniga pápua. Abé 'la kéréko seká we'kawa mué, tabilé 'la ju suwábaga mué sa'pala 'légana injiérnochi pasía.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo tabilé 'la ko bo'né 'yula mukí a'riía

31 › Abiena anime nile 'ya mochígame: «Bilé rió mukí a'resa bo'né 'yula, 'liko bilé apeli i'líme júkuru anigá 'ma a'réguru mué mukí.»

32 Neka uché bilé rejcholi ruwimela. Bilé rió bo'né upila a'resa, 'lige alué mukí uché bilé rió rewísá, 'liko alué mukí wa'lú resítiri alawégame nímala. Alué bajchá ajtígama rió chojkíla nímala chonigá a'reme ju mukí. Alué nujubá ajtígama rioka abiena tabilé 'la nóchame kárélamala. Alué mukí tabilé alué rió nila ju. 'Lige alué mukí se'nú rió 'yuga gochime nisa ta'chó a'relia alué bajchabé riote, 'liko alué rioka tabilé resítiri alawégama gainámala rekó alué mukí a'rigé.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué nulali

33 › Abiena 'we a'lá machí 'emi regá anélirigo alué 'ya mochígame: «Onorúgame e'négá ajtí 'la sébali olámio ne, alekeri 'la sébali olámala ne.»

34 Tase aníboa: «Onorúgame 'la e'négá ajtí alekeri 'la sébali olámala ne.» Pe 'la sébali olawa. 'Lige tase aníboa: «'La sébali olámala ne, 'la e'négá ajtígama rewagá.» Tase regá aníboa: «Alé rewagachi nulá ajtígama Onorúgame.»

35 Tase aníboa: «Gawí 'la machí 'la sébali olámio ne.» Tase aníboa aletí, gawika kame napu teka ajtí Onorúgame. 'Lige tase alarigá aníboa: «Rusalénika 'we a'lá machí 'la sébali olámala ne.» Tase alarigá aníboa alué Rusalénika Onorúgame nila kame.

36 Tase aníboa: «Ne bo'né mo'ola 'la machíame 'we a'lá sébali olámio ne.» Tase alarigá aníboa mueka pecha gainámala gó newá rosákame o'chókame mué bo'né gupala, nibilé bi'lepi gupá.

37 Napu'lige 'la sébali olámorisá mué, 'la sébali olawa. Tabilé gainásaká sébali olá, pe aníboa: «Tabilé ikíromala ne.» Tabilé síné 'yégilí rupoá. 'Yégiliká pe Remónisi ra'ichálila ju.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo tabilé cha nokíame ko alué ralámuli 'yuga rekó alué ralámuli 'we cha nokachi 'emi 'yuga

38 › Abiena 'we a'lá machí 'emi regá anígó alué 'ya mochígame: «Bilé ralámuli busila ma'chí pasa uché bilé rió, 'liko a'chígoriga oliame júkuru alué ralámuli. Bilé ralámuli ramé o'línasa uché bilé rió, 'liko a'chígoriga o'linálime júkuru alué rió ramalá.»

39 Neka regá aní: «Tase ayóniwa bilé rió 'we nejkome. Bilé rió nejhósaká bilena banichí, uchéchigo bilena gu'liwaká napurigá uché bilena banachí o'chómala.

40 Bilé rió bujénasaká mué o'páchala, yati 'yáwaká, 'lige abiena 'yáwachigó alué we'lí o'pacha* o'páchiga inálime.

41 Sontalo rejósaká napurigá o'toboa bilé tábiri bilé mili metro mejká, mueka abéchigo noli oká mili metro o'tobóká.

42 Apiépiri ralámuli táachi tábiri, yati 'yáwaká. Bilé ralámuli tanega tásaká bilé tábiri, yati tanéwaká.»

Jena ruwimela Esusi ruwíligo napurigá 'la galegá etewa saírúgame

43 › Abiena 'we a'lá machí 'emi regá anélirigo alué 'ya mochígame: «'La galewa mué amígola, 'lige tase galewa mué saíla.»

44 Neka regá aní: 'La 'we a'lá galewa mué saíla. 'La 'we a'lá gu'íriwa alué ralámuli, alué napu tabilé ganílime ju 'emi 'yuga. 'La tániwa Onorúgame napurigá Onorúgame 'la gu'írimala alué chátiri ra'ichame ralámuli, abiena alué napu cha nokame ralámuli ju 'emi 'yuga.

45 Alarigá nokiáká 'emi, 'la alué O'nó Onorúgame 'kúchila nímala 'emi, alué Onorúgame napu 'pa rewagachi ajtí, alué nuleme ju rayénali napurigá 'we a'lá ma'chígime rainámala alué chátiri ralámuli mochígichi, 'lige 'we a'lá ralámuli mochígichi. Nuleme ju u'kí napurigá u'kumela alé napu mochí ralámuli napu 'la e'wime ju Onorúgame, 'lige abiena alé napu mochí ralámuli napu tabilé e'wime ju Onorúgame.

46 Mué pe alué 'we a'lá nírame ralámuli 'we a'lá nírásaká, 'liko mueka tabilé 'la narémala Onorúgame nila tábiri alarigá 'síkariká. Alué napu goblálome ju enomí alarigá nokame júchigo.

47 'Emi pe a'boi amígola 'la repórisa, tachiri najtékame nímala we. Alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame, alueka abiena alarigá nokame ju. 'Émika 'we a'lá semáriga

* 5:40 Alué we'lí o'pacha nile napurigá chaketa.

nokimeli júkuru, tase napurigá alué ralámuli.

⁴⁸ 'We alá sébali 'nátame ralámuli niwa napurigá O'nó Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame.

6

Jena ruwimela Esusi beníraligo churigá gu'írilime ko uché jaré

¹ › Tase che nokigá nokiboa napurigá ralámuli etémala 'emi napu'lige Onorúgame nulá. Tase anigá e'yénawa: «Ramueka 'we alá Onorúgame oyérame niru.» Pe alieti 'nátaga nokisáká 'emi, 'liko 'emi O'nola 'pa rewagachi ajtígame tabilé 'yámala 'emi semati raweli.

² Napu'lige gu'íria alué tabilé nígame ralámuli 'we resíriká ejperégame, tase we'ká ralámuli etériga gu'íriwa. Alarigá nokame ju ralámuli 'we riólame napu'lige bilé tábiri 'ya alué ralámuli tabilé nígame alé u'kuchi re'obachi «sinagoga» anilime mochígichi. Alué alarigá nokame ralámulika pe najkigá nokame ju napurigá 'we alá nerawa ralámulite. Peka 'la sébali olame ke a'bopi.

³ Napu'lige ralámuli tabilé nígame gu'íria mué, napu'lige tabilé 'wesi riógachi a'lige gu'íriwaká. 'Lige aminami tabilé 'wesi ruyéwaká, nibilé mué amígola rekó 'we alá amigo ke. (Ralámuli israelita regá anime nile: «Tase a'rewa napurigá mué sekala o'iná ilígame etémala napu 'siá 'smi mué sekala wajtoná ilígame.»)

⁴ 'Liko mué asíriga 'la narémala O'nó Onorúgame nila semati raweli, alueka suwábaga eteme kame napu ekí tábiri nóchachi ramué.

Jena ruwimela Esusi beníraligo churigá ra'ichálime ko Onorúgame 'yuga

⁵ › Napu'lige Onorúgame 'yuga ra'icha 'emi, tase o'weti jaga tániwa iwérali Onorúgame alé pachá u'kuchi re'obachi «sinagoga» anilime pe napurigá etewa suwábaga ralámulite. Alarigá nokame ju riólame ralámuli, peka 'la sébali olame ke a'bopi. 'Lige aminami alé bilena napu we'ká ralámuli mochí, alemi jaga tánime ju iwérali Onorúgame, pe napurigá etewa suwábaga ralámulite. 'We ganílime ju alieti nóchaga. pe u'kabi rawé 'we ganíliga mochímala, Onorúgameka tabilé 'yámili ju semati raweli alué ralámuli.

⁶ Napu'lige mué Onorúgame 'yuga ra'ichánalasa, bi'neli simibóká pachami gallrale 'lige 'yérwaká yochi, 'lige kulí ra'icháwaka mué O'nola Onorúgame 'yuga. Pecha etérame júkó Onorúgame kaka, alueka abiénachigo 'la etiágó iwérali tánachi mué,

'liko Onorúgameka asíriga 'la semati raweli nejímala.

⁷ › Napu'lige iwérali tania 'emi Onorúgame, tabilé we'sá simérawa bilé ra'ichali, 'lige aminami tabilé ra'ichawa alué tabilé námatame ra'ichali. Ralámuli tabilé machime Onorúgame pe alarigá nokame ju. Alueka abé 'la we'ká ra'ichálíka 'we alá gepumia mayeme ju Onorúgame.

⁸ Tase alarigá nokiboa napurigá nokame ju alué ralámuli. Alué 'emi O'nola Onorúgameka 'la machí aleké najkió bajchá ta'chó táachi 'emi.

⁹ Alekeri napu'lige ra'ichalia Onorúgame 'yuga, regá anewa:

Mué O'nó 'pa rewagachi ajtígame, ramueka najkiáke'é

napurigá nerawa mué ralámulite,

¹⁰ najkiáke'é napurigá sebámala raweli

napurigá suwábaga ralámuli nulémala mué.

Abiena najkiáke'é napurigá nulámala mué jena wijchimboba

napurigá nulame ju mué 'pa rewagachi.

'Lige abiena najkiáke'é

napurigá 'la sébali ikimela napu mué najkí.

¹¹ Pe rekó 'yáwagó ramué go'ame napu senibí rawé nejime ju mué.

¹² Ramueka 'ma e'karu ralámuli alué napu cha nokálige ramué 'yuga,

alekeri ramueka tánili e'kalí mué cha nokogá nokigáriká.

¹³ Pe rekó anáchaga 'yáwagó a'walí ramué

napurigá 'la umérowa Remónisi

napu'lige alué Remónisi se'wí 'lúnilichi ramué.

Tase a'rewa ramué napurigá na'tawa alué chátiri 'nátili.*

'Lige Esusi anile:

¹⁴ — 'Emi 'la e'kásaká uché jaré ralámuli napu'lige alué ralámuli e'káali tasa cha nokisá 'emi 'yuga, 'liko 'emi O'nola Onorúgame napu rewagachi ajtí 'la e'kámalachigó 'emi.

¹⁵ 'Emi tabilé e'kásaká 'lige tabilé niraga etesa alué cha nokame ralámuli, 'liko 'emi O'nola Onorúgame tabilé e'kámala napu'lige 'emi cha nokisá.

Jena ruwimela Esusi beníraligo churigá ayunálime ko

¹⁶ › Napu'lige ayunalia 'emi, tabilé sewékame neraga e'yénawa. Alué 'we riólame ralámuli alarigá nokame ju peka 'la sébali olame ke, pecha sewékame kéréko, pe najkime ju napurigá niraga etewa ralámulite. Pe tabilé 'nátame ju Onorúgame 'yuga. Tabilé narémili ju napu Onorúgame nejímili ju.

¹⁷ Napu'lige ayunalia 'emi bajchá bisigówaguru 'lige 'we alá techípuaka,

* 6:13 Jaré osilí abiena regá ani: Mué kame napu nulame ju, mueka wa'lú a'walí nígame kame, 'lige nabí 'la sébali olame kame mué.

¹⁸ napurigá tabilé machimela ralámuli mué ayúnachi, pe mué O'nola Onorúgame 'la machimela, 'liko 'la 'we 'la semati raweli nejímala Onorúgame.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo tase we'ká e'karúgame tábiri niga mochiwa

¹⁹ › Tase niga mochiwa e'karúgame tábiri 'we najteme jena wijchimoba mochiga, jena wijchímóbaka 'we o'chérame ju nowí 'lige 'ma pe i'nime ju suwábaga tábiri gatériga mochígame. Suwábaga suwime ju. 'Lige chigórigame abiena mo'ime ju chigomia alué gatériga mochígame.

²⁰ Tase we'ká na'tawa ye tábiri, iligá abé alá ju Onorúgame 'yuga na'talia. Alarigáká 'we alá semáriga narémala 'emi semati raweli napu'lige seba 'pa rewagachi. Tase nerume ju 'pa rewagachi nowí, 'lige tabilé i'nime ju tábiri gatérigime, 'lige tabilé e'yéname ju chigórigame.

²¹ Bilé rió we'ká tábiri nígame nisa 'we najteme, 'lige pe alekecho na'tasa, tabilé na'támala Onorúgame 'yuga.

²² › Mué 'la gu'irisaká uché jaré ralámuli napu 'yáliku mué Onorúgamete 'yale mué, 'la Onorúgame 'yuga 'nátaga gu'irisaká mué uché jaré, 'liko 'we alá 'nátame ju mué, 'liko 'we alá bi'wígame alawégame nímala mué.

²³ Mué tabilé gu'irisaká ralámuli napu 'yáliku mué Onorúgame 'yale mué, tabilé 'la bi'wígame alawégame nímala mué. Chókame nímala mué alawala.'

²⁴ › Oká e'wélala 'yuga nóchame nísaká alué pioni, pe tabilé ganiliga eteme ju bilé alué wa'lula, 'lige uché bilé wa'lúlaka 'la ganiliga eteme ju. 'Lige alué pioni bilé wa'lula 'la niraga etémala, 'lige bilé tabilé niraga etémala. Yeka anime ju: Bilé rió tabilé gainámala Onorúgame 'yuga 'nata, pe we'ká enomí mékame na'tásaká. 'Lige alarigáká tabilé gainámala Onorúgame oyeria.

²⁵ › Neka alekeri aniguru: Tase regá na'tawa: «Jipe rawé ¿tachiri go'póaché?, 'lige ¿tachiri bajiwaché?, peka i'tékuru ba'wí. 'Lige ¿tachiri o'pachátuwaché? Peka i'tékuru napurigá raliboa nuevo o'pacha.» ¿Tacha abé najteme júkó alawá me'tigá go'ame? 'Lige ¿tacha abé najteme júkó mué alawala me'tigá alué o'pacha?

²⁶ Onorúgameka abiena 'la nejímili júkuru go'ame 'lige o'pachatiri. 'We alá na'tawabala aka alué chulugí i'niga oyame: tabilé echame ke, tajsiné 'wime ka'e, 'lige tajsiné gateme ke go'ame rekóachi. Onorúgameka alué napu 'pa rewagachi ajtígame ju 'la 'yame ká'é go'ame. ¿Tacha abé najtékame ju 'emi me'tigá alué chulugí?

²⁷ ¿Chieri 'la ochéramalawé uché pe'tá o'wétiri rekó 'we ochérinilie?‡ Rekó uché rajpé ochérinilie 'emi, tase uché rajpé abé re'pá jágame gainámala 'emi. Onorúgame 'sime ju newá re'pá jágame 'lige re'lé jágame.

²⁸ › ¿Tachiri sirbe nímálawé pe o'páchacho na'talia? 'We alá na'tawabala churigá o'chérame ka sewá jami nerúgame. Aka alué sewaka peka nóchame júkuru, nibilé o'páchati newame júkuru.

²⁹ Neka aníguru abéchigo 'la semátiri ko me'tigá alué wa'lula 'ya bejtégame. Alué napu 'we nígame nígame, alué suwábaga me'tigá 'we nígame ka Salomoni anilime nile. Asíriga we'ká e'karúgame nígame nile napurigá chiní 'lige o'pachatiri asíriga jino, abirigáchigo ta'mé semati nílekó abe tase napurigá alué sewá jami nerúgame.

³⁰ Onorúgameka nabí asíriga 'la semátiri sewame gajsalá echame ju jami, 'lige pe 'ma wakime ju alué gajsalá 'lige ralámulika 'ma e'kósime júkuru. 'Émika abé rajpé najtékame júkuru me'tigá alué gajsalá. 'Émika tabilé bi-jchigi Onorúgame nejkúrimio o'pacha nejía.

³¹ 'Liko tabilé we'ká 'nata mochiwa: «¿Tachiri go'póbeché jipe? ¿Tachiri bajiwaché jipe? ¿Tachiri o'pachátawaché jipe?»

³² Alarigá nokame ju ralámuli tabilé bi-jchígime Onorúgame nila ra'íchali. Alué ralámuli asíriga 'nátame ju ye tábiri. Alué 'emi O'nola Onorúgame alué 'pa rewagachi bejtégame, asíriga 'la machí tachiri tábiri resilá 'emi.

³³ Iligá bajchá Onorúgame 'yuga na'tálime júkuru najkigá napurigá Onorúgame nulámala. 'La newalime júkuru napu Onorúgame najkí. Alarigá olásaká 'emi Onorúgame 'la nejímala nejkúrali napurigá niga mochímala go'ame 'lige o'pachatiri.

³⁴ Alekeri tabilé na'támili ju: «Chukimeli ju ne be'lí.» Iligá napu 'nata ajtí mué jipe alué 'lina na'tawaguru. Asíriga we'ká nerúkuru napurigá gatewa jipe yati. Be'lika uché bilé rawé ju.

7

Jena ruwimela Esusi ruwíligo tabilé chojkila neraga che'wálime ko uché jaré ralámuli

¹ › Tase chojkila che'wawa uché jaré ralámuli. Mué chojkila neraga che'wásaká, 'liko Onorúgame chojkila neraga che'wámala mué.

² Onorúgameka a'chigóriga animela 'emi olagá napurigá aneme ju 'emi uché jaré ralámuli. 'Emi tabilé niraga etésaká, 'liko Onorúgamechigó tabilé niraga etémala 'emi.

† 6:23 Yolí ra'íchaga aní (22-23): «Los ojos son como una lámpara para el cuerpo, así que, si tus ojos son buenos todo su cuerpo tendrá luz. Pero si tus ojos son malos todo su cuerpo estará en la oscuridad y si la luz que hay en ti resulta ser oscuridad, ¡que negra será la misma oscuridad!» «Mué busila 'la a'ká nísaká» pe aniamé kéré «mué 'we alá gu'irisaká uché jaré ralámuli.» ‡ 6:27 E'nesi San Lucas 12:25.

'We a'lá tétaga nejísaká 'emi, 'la bochí ajchigá, 'liko 'we a'lá sébali tétaga narémala 'émichigó, 'la bochí ajchigá.

³ 'Lige ta machisá mué bo'né wa'lú wejkolí ajchágame ko mué bo'né busílachi, 'liko çchonigá regá aneme ju mué uché jaré ralámuli: «Muérigo, aka ne ma'chí pátirigo alué u'tá wejkolí mué busílachi ajtígame.» 'La ma'chí pápua mué bo'né bajchá alué wa'lú wejkolí mué busílachi ajtígame, a'liko 'la ma'chí pámalala mué alué u'tá wejkolí alué rió busílachi ajtígame. (Yeka aníame ju 'emi chojkila neraga che'wásaká uché jaré pe u'tá tábiriti kachi, tabilé 'nátaga mué bo'né abéchigo chojkila ke, tabilé 'la ju.)

⁴ Mué 'we resítiri nocha asisá, çchonémala mué bilé amigo? ¿Regá anémala mué?: «Ne 'la nejkúrimala ma'chí paa alué resítiri napu mué nocha ajtí.»

⁵ 'Iligá bajchá a'réwaguru alué chátiri 'nátili napu mué 'nata ajtí, 'liko 'la sébali 'nátame nímala mué Onorúgame 'yuga napurigá gu'írimala mué amígola. Mueka pecha gainámili júkó pe u'tá wejkolí ma'chí paa uché bilé ralámuli busílachi chujkúgame, mué bilé gutumoli elágame nísaká bo'né busílachi.

⁶ › Tase 'yáwaká go'ame o'kochí alué go'ame Onorúgame kógirime nísaká. 'Lige aminami tase 'lúpuaká alemi napu uchú gowí alué 'we najteme rejté. Mué alarigá olásaká, 'liko gowika pe re'keka e'yénamala, 'lige siné kachi ku gu'luga 'emi i'kímala alué gowí. (Ye tétali júkuru aníame: 'We a'lá na'táwará napu'lige Onorúgame nílá ra'íchali ruyá alué tabilé Onorúgame oyérame ralámuli 'yuga. Jaré ralámuli tabilé galeme ju alué ra'íchali.)

⁷ › Abichilubi tániwa Onorúgame, 'liko Onorúgame nejímala 'nátili. Abichilubi 'yáawa 'emi 'lige 'la rewimela 'emi. Bayéwaká Onorúgame 'lige Onorúgame e'wame júkuru.*

⁸ Apiépiri ralámuli 'la támeká 'la i'lime júkuru. 'Lige alué 'la 'yáameká 'la rewame júkuru. Alué bayémeka 'la nejélime júkuru.

⁹ › 'Emi 'kúchila baní tasa, 'émika tabilé rejté 'yámili júkuru.

¹⁰ 'Lige ro'chí tasa 'emi 'kúchila, tabilé sinowí 'yámili júkuru 'emi alué u'kuchítiri.

¹¹ 'Emi napu chátiri 'nátame ke abiénachigo 'la jebénigame júkó 'emi 'we a'lá go'ame kógiga 'emi a'boi 'kúchila. 'Liko abéchigo 'la a'ká nejímala mué O'nola Onorúgame 'pa rewagachí ajtígame alué napu tánime ju.

¹² › 'Emi najkísaká napurigá 'we a'lá nejkúrimala apiépiri ralámuli, 'liko 'emi bajchá 'we a'lá níraga gu'írímili júkuru apiépiri ralámuli. Alarigá ju napurigá nulame ju alué ra'íchali nulalí napu Moisesi osale 'we

'ya 'lige napu osale alué ralámuli napu ruyame nílige napu Onorúgame anélige.

Jena ruwimela Esusi ruwligo u'kabi ralámuli sebámili ko 'pa rewagachi

¹³ › 'We e'wérali olawa napurigá mo'iboa alé u'tá yógame galichi. Wa'lú yógame ju alé napu simárame ju ralámuli injiérnochi simamia 'lige we'lé bo'ígime ju bowé napu sébame alé injiérnochi, 'lige we'ká ralámuli alué bowé simíbame ju, cháchigo 'la we'lé bo'ígime kame alué bowé.

¹⁴ 'Lige pe u'kabi ralámuli simíbame ju alé bowechi tabilé we'lé bo'ígime mo'imea alé u'tá yochi alé ejperélimia senibí Onorúgame 'yuga.

¹⁵ › 'We majawa alué 'yégame ralámuli napu ruwime kori napu ané Onorúgame napu 'we a'lá Onorúgame oyérame korime ju, peka Onorúgame oyérame ke. 'We a'lá a'ká ralámuli kárigá jisme ju, asíruga chátiri 'nátame kéreko sulachika.

¹⁶ 'We a'lá nérékuru 'we a'lá 'nátame ko 'we a'lá nóchali nochasa. Tabilé 'la ralámuli nísaká, 'liko tabilé 'la nóchali newámala. Tabilé rakémala i'wilí ('uba) alé golalachi, 'lige aminami tabilé rakémala alué chuná alé bilena bitáyachi.

¹⁷ Abiena alué 'we a'lá rojaka 'we a'ká rakeme ju, 'lige alué ta'mé 'la rojaka ta'mé 'la rakeme ju.

¹⁸ 'Lacha chátiri rakémalawé alué 'la a'ká rojá tabilé nayume, 'lige 'lacha a'ká rakémalawé bilé rojá nayume.

¹⁹ Suwábaga rojá tabilé 'la a'ká rakémeka 'ma pe me'teka 'lúpili ju alé na'íchí napurigá 'ma rajimela.

²⁰ 'Liko 'we a'lá machimela 'emi alué ralámuli pala 'la bijchiá 'la bijchígili rejcholi nejime ka. Pe e'néniga napu nokame ju 'la machiboa.

²¹ › Tabilé suwábaga ralámuli moinámala 'pa rewagachí napu Onorúgame nulame ju rekó Wa'lúla aneme ke ne'chí. Pe alué ralámuli napu ekí 'la sébali olame ju napurigá najkí ne O'nola Onorúgame 'pa rewagachí ajtígame, pe alueka 'la sebámala.

²² Napu'lige seba raweli napu Onorúgame gustisia olámala (napu Onorúgame animela chieri 'la sébali oláligo) 'lige chieri tabile 'la sébali oláligo), we'ká ralámuli anémala ne'chí: «Mué Wa'lúla nulame, mué a'walila gite ramueka 'we a'lá rejcholi 'yaruturu ralámuli, 'lige abiena buináruturu u'kuchípala remónisi napu ralámuli mochiga mochilige, 'lige abiena sa'wáruturu nayúkame.»

²³ Alarigá animela. 'Lige neka 'we a'lá ma'chígime ruyémala regá: «Neka pecha siné machime kétego 'emi. 'Émika tabilé 'la nóchali nóchame júkuru. 'Mi simíbaga.»

* 7:7 Yolí ra'íchaga aní Matéoka: «Llame a la puerta y se le abrirá.»

²⁴ › 'Lige a'pílipi rió neraga 'la gepúsaká ye ra'íchali, 'lige 'la e'wasa ye ra'íchali, 'liko alué rió napurigá 'we machime rió neraga nímala, napurigá alué rió galí newágame 'we re'lé joka elale galí.

²⁵ 'Lige wa'lú u'kusá 'lige 'ma bochile alé gomichi 'lige galírale sébale, 'lige aminami asírige ekale, 'lige tabilé na'mínale alué galí, cha 'la newárigime nílgame alué galí 'we re'lé joka.

²⁶ A'pili ralámuli neraga 'we a'lá gepúsaká ye ra'íchali ne ra'íchálila, 'lige tabilé e'wasa alué ra'íchali, 'liko pe napurigá bilé rió tabilé 'nátame, pe alarigá nímala, pe napurigá bilé galí satebó galirárigime pe alarigá nímala.

²⁷ 'Lige wa'lú u'kusá 'lige aminami asírige ekesá, 'lige 'ma bochile ba'wí alé gomichi, 'lige 'ma omarúgame na'mínale alué galí.

²⁸ Napu'lige Esusi 'ma suwénasa ye ra'íchali beniria, ralámulika 'we ra'sálale napurigá benírale

²⁹ napugiti Esúsika 'we a'lá benigá benírale, bo'né 'we a'lá sébali machime nile, tabilé benile uché jaré benírame 'yuga, tase napurigá alué Moisesi nila nulalí benírame.

8

Jena ruwimela Esusi nayúkame 'yóligo

¹ 'Liko napu'lige Esusi 'pa rabókana re'kínasa asírige we'ká ralámuli najátale.

² 'Liko bilé rió nayume sa'pachí amoba* chojkóbisiga ilíbale 'na o'weka neraga napu enale alué Esusi. 'Lige anile:

—Muérigo Wa'lula, mué 'la 'yónalísiká ne'chí, ne'chí 'yówaká napurigá ne 'la lisensia nígame nímala napurigá bajkimela ne alé re'obachí pachá.

³ 'Lige Esusi nochale bo'né sekálale alué rió, 'lige anile:

—'La nímala, 'ma 'la sa'wígame nímala mué. 'Lige yati neraga sa'wile alué rió.

⁴ 'Lige anele Esusi alué rió:

—Tabilé 'wesi ruyéwaká ne mué sa'wáligo. Iligá simibóká balé ajtígichi napurigá etémala mué 'ma sa'wígame ko. 'Lige go'ame kógiwaká Onorúgame napurigá nulálige Moisesi.† 'La suwábaga alarigá olásaká mué, 'liko uchéchigo siné 'we a'lá sébali niraga etewa mué ralámulite.

Jena ruwimela Esusi 'yóligo bilé sontalo piónila

⁵ Napu'lige Esusi Kapernaumi anilichí sébachi, bilé gapitani sontalo romano sébale Esusi ilígichi bilé nejkúrání tániniliga. 'Lige anile alué sontalo gapitani Esusi olagá:

⁶ —Mué Wa'lula, ne piónila sujírige ju, tabilé gayena noká 'lige 'we resí nilia ajtí.

⁷ 'Liko anele Esusi alué gapitani:

—Simé ne 'yomia.

⁸ 'Lige anile alué gapitani:

—Neka tabilé najtékame rió ju napurigá mué bajkimela ne bejtélachi, neka pe apiépiri rió ju. Pe iligá aniboa: «Sa'wisá 'la nímala alué pioni», 'lige alué piónika 'ma sa'wimela, mueka cha wa'lú nígame kame a'walí napurigá alarigá nulámala.

⁹ Neka 'la machí alarigá nulálime ko wa'lula nírige. Alué uché jaré wa'lula ne'chí nuleme ju, 'lige neka u'kuchípala sontalo nuleme ju. «Simawa», aneme ju ne jaré alué sontalo, 'lige yati simíbame ju. 'Lige «jeka simí», aneme ju ne bilé, 'lige yati jeka simime ju. 'Lige bilé tábiri newánilime ju ne piónila, 'lige alué piónika yati e'wame ju.

¹⁰ 'Lige napu'lige Esusi akísá, pe i'kílí ilíbale e'negá. 'Lige Esusi anele alué ralámuli Esusi najátame:

—'La bijchiá ye rioka 'la sébali bijchígame ju 'we a'lá sa'wame ko ne Onorúgame Alawala gite. Jena napu eperé ralámuli israelita pecha 'wesi ralámuli i'tékó uché abé bijchígame napurigá ye rió.

¹¹ Neka aníguru napu'lige Onorúgame piesta newachí 'pa rewagachí Abraámi 'yuga 'lige Isaki 'yuga 'lige Akobo 'yuga, asírige we'ká ralámuli napuímio bochígimi gawichí mochígime.

¹² We'ká ralámuli israelita tabilé sébámala alé piéstachi rekó Onorúgameka 'we gu'írilige alué ralámuli, jaré pecha Onorúgame 'yuga 'nátame nílgo tase napurigá ye rió. Alué ralámulika pe ma'chíge mochímala tabilé mochímala alé pachá piesta nerúgichi. Pe ma'chíge 'lúpili ju asírige chonárage. 'Lige nalá mochímala alué ralámuli aminami chí'ná mochímala ramelá.

¹³ 'Lige Esusi anele alué sontalo gapitani:

—Ku simigá galírale. A'chigórige ikimela napurigá mué bijchígale.

'Liko pe aba'lige yati sa'wile alué pioni.

Jena ruwimela Esusi 'yóligo Pegro wasila

¹⁴ Napu'lige Esusi sebasa Pegro galílachi, Esusi etele alué Pegro wasila 'we nayua bo'ígó. Asírige iná bo'ile alué Pegro wasila.

¹⁵ 'Lige Esusi nochale Pegro wasila sekala, 'lige yati ajchábale inuí alué Pegro wasila. 'Liko asísale alué Pegro wasila, 'lige yati go'ame newale napurigá Esusi go'mela 'lige uché jaré ralámuli.

Jena ruwimela Esusi we'ká nayúkame 'yóligo

¹⁶ Napu'lige rayénali bokuísa, a'páliku we'ká ralámuli u'kuchípala remónisi mochígime pachágana. 'Lige Esusi 'ma buyánale alué u'kuchípala remónisi pe nuligá. Abiena Esusi 'yole uché jaré nayúkame ralámuli.

* 8:2 E'nesi glosario «lepra».

† 8:4 Kulí siné rawé oká baloma kógime nile 'lige bilé tarali kachi kógime nile oká bo'á ranala.

17 Alarigá 'sile napurigá 'la sébali ikimela napurigá anílige 'ya bejtégame rió Isaiási anilime napu ruyame nílige napu Onorúgame anele. Regá anile: «Alué bo'né o'tole nawilí napu ramué nayume nírige.»‡

Jena ruwimela jaré ralámuli Esusi oyérligo

18 'Lige uché bilé rawé asírige we'ká ralámuli napuíle. Napu'lige Esusi etesa, nulale napurigá listo u'jchagá mochímala bilé barko simea na'lebo 'nálige.

19 Ta'chó simíbachi, bilé alué Moisesi nila nulalí benírame a'bé nawile Esusi, 'lige anile:

—Neka mué 'yuga inánili panápuri simichi mué.

20 'Liko Esusi anile:

—Geyóchika 'la nígame júkuru resó, 'lige chulugika 'la ra'sógame júkuru. Ne napu nawá 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, neka tabilé asé galégame ju napurigá go'chímela.

21 'Liko uchéchigo bilé rió alué Esusi oyérame, anele:

—Mué Wa'lula, neka mué si simela, pe iligá eliwagó ne napurigá ne o'nola tómala, a'lige simé ne mué 'yuga.

22 'Liko Esusi anile:

—Alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame, alué nokimela alué muktúgame toa. Mueka ne'chí 'yuga simiboa.

Jena ruwimela Esusi eká geléchaligo 'lige ba'wí

23 'Liko Esusi bárkochi 'mole alué makué oká oyérame 'yuga.

24 Napu'lige 'ma bárkochi e'yénigichi, asírige a'wágame ekénale, 'lige ba'wí asírige re'pá ilírale 'lige bárkochi bajkile ba'wí. 'Lige Esúsika gojchigá bo'ile.

25 'Liko alué ralámuli Esusi oyérame 'ma ajchale Esusi gojchigá bo'ígichi. 'Lige anele ajchigá:

—¡Muérigo Wa'lula, asá nejkuri, 'ma bokuíchi ye barko!

26 'Lige Esúsika anile:

—¿Chonigá aliena majáliché 'emi? 'Émika tabilé bijhígilia Onorúgame 'la nejkúrimio napurigá 'la tabilé bokuímala ye barko.

'Lige asísale Esusi, 'lige ená anele Esusi alué eká 'lige ba'wítiri. 'Lige 'ma gelale alué eká 'lige ba'wítiri.

27 'Lige alué oyérameka pe i'kilí jábele Esusi e'negá. 'Lige regá anile:

—¿Tachiri a'walí nígame júpeché alué rió 'siá? 'La e'wenti júkuru eká 'lige ba'wí.

Jena ruwimela Esusi oká rió sa'wáligo u'kuchípala remónisi mochígame

28 Napu'lige Esusi na'lebo 'nálige Garara anilichí sebase, oká rió buyale

gaposántichika. 'Lige a'bé nawíleru Esusi alué oká riote. 'Lige alué okárage rió u'kuchípala remónisi mochígame nile, 'lige alué rió asírige jobátigame nile, tabilé a'reme nile napurigá ralámuli simáramala alemi.

29 'Lige e'wele ra'íchale:

—Mué Onorúgame Inolá, ¿chonigá nawá mué jeka ramué mochígichi? ¿Ramué gastigárimia nawá mué? Ta'chó sébachi raweli gastigo narékime.

30 'Lige pe abé mejkabé we'ká gowí e'yénale go'gá.

31 'Lige alué u'kuchípala remónisi 'we tánele Esusi, regá anile:

—Mué buinásaká ramué jena ye riochi mochígichi, 'liko 'mi we'ká gowíchi juláwagó ramué.

32 'Liko Esúsika anele:

—¡Yati simásigó!

'Lige buyásiga yati simíbale, 'liko pachágana gowíchi mo'ile, 'liko suwábaga gowí iwégame juma mo'íbele 'légana re'jchíkana. 'Ma rujsule wa'lú ba'wí ilígichi, alésíko 'ma suwile.

33 'Liko alué gowí neseme, 'ma júmasale majaga, asírige iwégame júmasaga sébale we'ká riógichi. 'Lige ruwile alakiligo alué rió u'kuchípala remónisi mochígame.

34 'Liko suwábaga ralámuli napu ekí ejperégame nilige alé we'ká riógichi simíbale Esusi e'nemia. Napu'lige etesa, asírige iwégame anele napurigá simela.

9

Jena ruwimela Esusi bilé rió 'yóligo sujirigame

1 'Lige Esusi bárkochi 'mole, 'lige na'lebo 'nálige simile. 'Lige bo'né bejtélachi sébale Kapernaumi anilichí we'ká riógichi.

2 'Lige alé sebase, bilé rió o'tóleru sujirigame tabilé gayéname eyena. Pe tabachi rekagá o'tóleru. Napu'lige Esusi etesa alué ralámuli 'la bijhígio Esusi 'la umabamio alué sujirigame sa'wá, 'liko Esusi anele alué nayume:

—'We iwera towí, alué chátiri mué na'tánila 'lige napu 'sile mué 'ma e'kárigime ju.

3 'Liko jaré alué Moisesi nila nulalí benírame ralámuli mochile alé, 'lige akele alanichi Esusi, 'lige anile a'bopi 'nátaga: «Pe Onorúgamecho ju napu e'kame ju chátiri 'nátili. Ye rioka bo'nepi mayé Onorúgame ko. 'La enárigarigá julke 'liko.»

4 'Lige Esusi 'we a'lá machile alieri 'nata mochigo alué benírame. 'Lige anele Esusi:

—¿Chonigá aliena chátiri 'nátili 'nata mochípeché 'emi?

5 ¿Churigá anilía 'nalina abé a'lá nítéko? ¿Pa'lá regá anilía: «Mué rió 'ma bujé ne mué

‡ 8:17 E'nesi Isaiás 53:4.

alué chátiri 'nátili napurigá 'la moinámala mué rewagachi», regáchala aníá: «O'weti ilísiga yati einawa»?

⁶ Jipe ne napu 'pa rewagáchika nawágame ju napurigá rió neraga,* 'la machírimala ne 'emi ralámuli walú a'walí nígame ko ne Onorúgame nila napurigá bujémala ne chátiri 'nátili jena wijchímoba nerúgame.

'Lige Esusi anele alué rió sujírigame:

—Yati ilísiwa. 'Lige yati ku galírale simi-boa, 'ma pabega gemá.

⁷ 'Lige 'ma sa'wígame ilísale alué rió, 'lige 'ma ku galírale simile.

⁸ 'Lige ralámuli napu ekí alé mochílige e'negá asíriga ra'salále. 'Lige anile alué ralámuli:

—Asíriga 'la ju Onorúgame, 'yale a'walí ye rió napurigá ralámuli sa'wámala.

Jena ruwimela Esusi owíligo Mateo

⁹ 'Lige Esusi 'we enale chebilénami simiá, 'lige alué Esusi bilé rió etele i'kilí ajtígame bilena u'tá galichi enomí gobllalia, gobierno 'yuga nóchame. Mateo anilime nile alué rió enomí gobllálome. 'Liko Esusi anele alué rió: —Nabá ne 'yuga.

'Lige alué rioka o'weti ilísiga yati simile Esusi 'yuga.

¹⁰ 'Lige abé alí, Esusi 'lige alué oyérame ralámuli 'yuga i'kilí mochile bilena galírale go'ame go'yá. 'Lige we'ká mochile alé Esusi si napuíka go'ame go'yá alué enomí gobllálome 'lige uché jaré ralámuli napu tabilé oyérame nílige alué Moisesi nulalila.

¹¹ 'Lige alé sébale jaré bariseo, 'lige anele alué Esusi oyérame olagá:

—Alué 'emi benírame enomí gobllálome 'yuga ajtikuru go'yá, 'lige uché jaré cha nokame ralámulitiri 'yuga. ¿Chonigá alué 'yuga go'áché?

¹² Napu'lige Esusi akisá alué ra'íchali, bilé téтали ruwile:

—Ralámuli 'we a'lá a'ká tabilé nayume, pecha najkime júkó bilé 'yome. Alué 'we nayume ralámulika, 'la najkime ju bilé 'yome.

'Lige uché rajpé ruwile:

¹³ —Yati simawa beníboa alué napu ne ruimeli ju: «Neka najkí napurigá ralámuli na'temaka járomala a'bopi. Yeka abéchigo najtékame júkó me'tigá go'ame kógilia Onorúgame.»[†] Neka nawákuru ralámuli bayemia napu 'la machime ju cha nokame ko. Neka tabilé nawá ralámuli bayemia napu tabilé bijchígame ju cha nokame ko.

¹⁴ 'Lige pe'tá ilibékorikáchi sébale Juani oyérame ralámuli, alué Juani napu ralámuli rewaramé nílige. 'Lige anile alué ralámuli Esusi olagá:

—Ramué 'lige bariseo 'we ayúname niru. Aka mué oyérameka, ¿chonigá tabilé ayúnabeché?

'Lige Esúsika regá anele:

¹⁵ —Napu'lige bilé rió newímichi, alué gompaniérola napu nejkúrimili ju napu'lige newichi, asíriga ra'salígá mochímala. Alekeri tabilé ayunámala. 'Lige bilé rawé sebámala napu'lige alué newímili rió o'toboa. 'Lige kulí ayunámala alué rió newímili gompaniérola, cháchigo seweka mochímime kame. (Yeka ruwime ju bilé rawé smeo jaré rió Esusi o'tomea. 'Lige kulí 'we seweka mochimio Esusi oyérame.)

¹⁶ 'Lige aminami anele:

—Uché bilé téтали ruyémala ne 'emi. Napu'lige o'páchala 'la nisa kárélasa napurigá pachókawa, tase nuebo chinite pachókawa, pe abéchigo we'lé chi'wámala'é ichósiga cho'yoga.

¹⁷ 'Lige aminami tabilé ro'áwaká ajkágame i'wilí ba'wila[‡] o'chérame chiliwíachi wi'chite newárigime. Napu'lige alué i'wilí ba'wila ronasá 'ma chi'wámala alué chiliwila. 'Lige 'ma go'límala alué i'wilí ba'wila. 'Lige aminami 'ma tabilé sirbe nímala alué chiliwila. Bijí pe kulí 'la ronoa ilígichi alué i'wilí ba'wila se'wí ro'ilime júkuru abé nuebo chiliwíachi, 'liko alarigá 'la tabilé 'wesi najsawímala. Yeka ruwime ju napurigá tabilé na'lowawa Esusi nila rejcholi 'lige uché bilé rejcholi 'yúriga.

¹⁸ Napu'lige Esusi bijí ra'icha ilígichi, bilé rió sébale alemi u'tá re'obachi nulame «sinagoga» anilime, 'lige chojkóbisiga ilíbale alé a'bé napu ilile alué Esusi, 'lige alué rió anele alué Esusi:

—Ne malala pe i'pebi mukú, pe rekó anáchaga, simibóaká sekate nochamia napurigá ku ajánamala.

¹⁹ 'Liko Esusi simile alué rió 'yuga, 'lige alué Esusi oyérame abiena simíbale.

²⁰ 'Ma boichimi 'yénigichi, bilé mukí a'bé nawiga chévale Esusi o'páchala. Alué mukí nayume nile asíriga we'lisi, rojpachí nayume nile, tabilé siné ajchábame nile elenia, 'ma makué oká bamí nile alué mukí nayua.

²¹ 'Lige alué mukí 'nátales: «Pe chébamala ne alué Esusi o'páchala napurigá 'la sa'wimela ne.»

²² 'Lige Esusi gu'liga e'nénale alué mukí, 'lige anele:

—'We iwera mué mukí. Mueka 'la bi-jchígalekurú ne 'la umabamio mué sa'wá, alekeri 'la sa'wikurú mué jipe.

Pe yati neraga sa'wile alué mukí.

²³ 'Lige napu'lige Esusi bajkísá alué wa'lula galíachi, «sinagoga» anilichi nulame, etele «flauta» bujchigá rabisime jágichi,

* 9:6 E'nesi glosario «Hijo del Hombre». † 9:13 E'nesi Oseas 6:6. ‡ 9:17 E'nesi glosario «vino».

'lige aminami asíriga we'ká ralámuli e'wele nalame.

²⁴ Lige anele Esusi alué ralámuli:

—Buyásiga 'emi. Ye iweka pecha mukigá bo'íko, pe gojchigá bo'íkurú.

'Liko alué ralámuli achile alué Esusi lanichi, pe tabilé bijhígale, 'máchigo mukugá bo'íligame.

²⁵ Napu'lige ralámuli ma'chige buyasa Esusi pachá galírale bajkile napu bo'íle alué iwé mukúgame. 'Lige sekachí cha'pile Esusi alué iwé, 'lige yati asísale alué iwé.

²⁶ 'Liko suwábaga ralámuli ra'ichiga e'yénale alué alieti bochígimi riógachi napu e'chulú nílige alé ejiro.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo oká siego 'lige bilé rió tabilé gayéname ra'icha

²⁷ Napu'lige Esusi 'ma boichimi enágichi, oká rió tabilé ma'chílime guwánaka e'yénale e'wele ra'ichasia Esusi olagá:

—¡'La na'temápua ramué, mué Rabí rijimala!

²⁸ Napu'lige Esusi bilena galírale pachami bajkísá, alué oká rió abiena alé sébale. 'Lige rukele Esusi alué oká rió:

—¿'Émika 'la bijhígilia ne 'la umabamio 'emi sa'wá?

—Ramueka 'we a'lá bijhígilia —anile alué oká rió.

²⁹ 'Liko alué Esusi nochale alé alué oká rió busílachi. 'Lige anele nochagá:

—'Emi 'la bijhígasaká ne 'la umabamio 'yóa, 'liko ku 'la gainámala e'nena 'emi.

³⁰ 'Liko yati ku 'la ma'chílale. 'Lige Esusi 'we anele alué oká rió:

—Tabilé 'wesi ralámuli ruyéwaká ye alieti.

³¹ 'Lige alué oká rioka arigáchigo 'we ruwile a'kinana, asíriga we'ká ralámuli ruyele alé ichúrimi riógichi.

³² Napu'lige pe kulí simíbachi alué oká napu tabilé ma'chílime nílige, jaré rió bilé rió a'pale tabilé gayéname ra'icha, pe u'kuchípala remónisi mochígame nile.

³³ Napu'lige Esusi 'ma buinasa alué u'kuchípala remónisi, 'liko 'ma gayénale ra'icha alué rió. 'Lige suwábaga ralámuli pe i'kilí jale e'negá, 'we ra'sálame kéréle rekó pe i'kilí jage, 'lige anile:

—Tajsiné alarigá 'ínilituru jena Israeli.

³⁴ 'Lige alué bariseo tabilé ganíliga mochile alarigá ikísá. 'Lige anile alué bariseo:

—Pe alué wa'lula remónisi napu Satanasi anilime ju 'smi a'walí 'yaa napurigá ye rió 'la buinámala u'kuchípala remónisi.

Jena ruwimela Esusi 'we na'temaka etéligo ralámuli

³⁵ 'Liko Esusi bochígimi we'ká riógachi simírale benírísia, 'lige u'kuchí re'obachi alé «sinagoga» anilime simírale benírísia Onorúgame nila ra'ichali napurigá Onorúgame 'ma 'la semáriga nulamio suwábaga ralámuli alawálachi, 'lige abiena we'ká e'karúgame nawalí sa'wasia.

³⁶ Napu'lige we'ká ralámuli sebasa Esusi e'nemia, alué Esusi asíriga na'temaka etele alué ralámuli, tabilé a'walí nígame niraga etele alué ralámuli, pe napurigá bo'á tabilé bo'élime, alarigá etele.

³⁷ 'Lige Esusi anele alué bo'né gompaniérola:

—Asíriga we'lé ju ri'ligó echerúgime, 'lige alué 'wímeka asíriga u'kabi ju.

³⁸ Alekeri Onorúgame tániwaguru napurigá uché rajpé julámala 'wime napurigá gu'írimala alué uché jaré 'wime.^S

10

Jena ruwimela Esusi nóchali 'yáligo alué makué oká rió bo'né 'yuga járome

¹ 'Lige Esusi bayele alué makué oká rió bo'né 'yuga járome* napurigá a'bé jámala alé Esusi ilígichi. 'Lige a'walí 'yale Esusi alué makué oká rió napurigá u'kuchípala remónisi buinámala, 'lige aminami napurigá we'ká e'karúgame nawalí sa'wámala.

² Jena uchú alué makué oká rió rewalá Esusi 'yuga járome: alué Simoni napu oká rewégame nílige, Pedro anilime níligechigó alué Simoni, 'lige bilé Antresi anilime nílige napu Simoni bonila nílige, 'lige bilé Santiago anilime nílige alué napu Sebereo inolá nílige, 'lige bilé Juani anilime nílige napu Santiago bonila nílige,

³ 'lige Belipe, 'lige Bartolomé, 'lige Romasi, 'lige Mateo alué napu enomí goblálome nílige, 'lige Santiago anilime nile bilé, alué napu Alipeo inolá nílige, 'lige Tareo anilime rewégame nile uché bilé,

⁴ 'lige Simoni, alué napu geriyero nílige, 'lige Jurasi Iskariote† napu Esusi saíla gu'íriale Esusi cha'piachi.

⁵ Ye makué oká rió nulele Esusi regá anigá:

—Tase simáwaká alé tabilé jurío ralámuli ejperélachi. Aminami tabilé simawa alé we'ká riógichi Samaritano ralámuli ejperélachi.

⁶ Iligá si'né simáwaká alué ralámuli israelita ejperélachi. Alué ralámulika napurigá bo'á e'wegágame, alarigá e'yéname ju.

⁷ Napu'lige simalia, rejcholi ne'jwaká alué napu regá anime ju: «Amulí seba raweli napurigá Onorúgame nulámala ralámuli alawálachi.»

^S 9:38 Esúsika pe anime kéréle we'ká ralámuli 'ma listo mochigo napurigá gu'íriwa, iligá pe u'kabi ralámuli e'yena Onorúgame nila ra'ichali beníriga. * 10:1 E'nesi glosario «apóstol». † 10:4 Iskariote aniáká pe Kiriote bejtégame aniane ju.

⁸ 'Lige asíriga 'yóowaká nayúkame ralámuli, 'lige aminami ku ajánawa alué ralámuli suwígame napurigá ku ajagá mochímala. 'Lige abiena sa'wawa alué nayume amoba sa'pachí napurigá 'la lisensia nígame nímala re'obachi simiba. 'Lige ralámuli u'kuchípala remónisi mochígame 'ma buináwaká alué u'kuchípala remónisi. Tabilé najtegachi narele 'emi alué a'walí napurigá ralámuli 'yómala, tase goblálowa 'emi alué ralámuli.

⁹ › Tabilé o'ká simawa enomí napu ju alué 'oro, plata, 'lige kobre.

¹⁰ Nibilé morali napurigá tábiriti ajchawa, nibilé rasígame o'páchiga simawa. Aminami nibilé rasígame akega simawa, nibilé bilé resola o'ká e'nawa, napugiti nóchaga e'yéname ka, ralámulika 'la gu'irimala 'lige kógimala go'ame.

¹¹ › Panápuri we'ká riógichi sebásiga, bilé rió galila 'yáwaká 'we a'lá rió bejtélachi 'lige alé che'lebáwaká napusí simalia uchéchigo bilénami.

¹² Bilena galírale sebásiga, 'la repóriwa ralámuli.

¹³ Alué ralámuli alé galírale mochígame 'we a'lá nísaká, 'liko Onorúgame 'we a'lá gu'irimala alué ralámuli.

¹⁴ 'Emi tabilé lisensia 'yásiga napurigá alé che'lebámala, 'lige tabilé akinálisa 'emi ra'ichálima, 'liko 'ma yati simáwaká alé galírale mochíga. 'Lige alé we'ká riógichi 'ma simawa. 'Ma sawéwaká we'é bemolila ronochi chujkúgame. (Alueka pe ruyame neraga nímala ye alué ralámuli alé we'ká riógichi mochígame gastigo naremio.)

¹⁵ Neka 'la bijchiá aníguru, napu'lige seba raweli napurigá Onorúgame gustisia olámala ralámuli 'yuga, alué gastigóká napu narémala alué we'ká riógichi mochígame, abéchigo enátiri nímala alué gastigo napu narémili ju alué cha nokame ralámuli napu Soroma ejperégame nile 'lige Gomora ejperégame.

Jena ruwimela jaré ralámuli tabilé galéligo Esusi

¹⁶ › ¡Neka cha nokame ralámuli ejperélachi jula 'emi, alué ralámuli napurigá oli bo'á go'nálime! 'We a'lá 'nátiga mochiwa napu'lige alué ralámuli 'yuga mochíriga napurigá tabilé che ikíboa.

¹⁷ 'We a'lá 'nátiga mochiwa, alué cha nokame ralámuli o'tomela 'emi alé we'ká riógichi napu e'wélala mochí. 'Lige wejpisómala gujsíte alé u'kuchí re'obachi jáwoga «sinagoga» anilime.

¹⁸ 'Lige aminami o'toboli ju 'emi alé napu mochí alué e'wélala selígame nulame, 'lige napu ajtí alué wa'lula rey napurigá alué nokimela gustisia olá 'emi 'yuga, 'la ne'chí

oyérame kóriká, alekeri lolámala. 'Lige alarigá 'la ra'ichámala 'emi ne nila ra'ichali alué ralámuli e'wélala napu tabilé jurío ju.

¹⁹ Napu'lige 'emi alé napu mochí e'wélala o'tosuga, tase we'ká natáwaká: «¿Tachiri chonimé ne? ¿Churigá ruyémala ne?» Napu'lige seba, Onorúgame 'we nejkúrimala napurigá 'la semáriga ra'ichawa,

²⁰ napugiti tabilé 'emi nímala napu na'támala alué ra'ichali napu ra'ichame ju 'emi, O'nó Onorúgame Alawala 'símala nejía alué 'nátili.

²¹ › Jaré pe rijimela ke ba'chila o bonila saíla gainámala. 'Lige alé e'wélala mochígichi nejíkala napurigá alué e'wélala nokimela me'á. 'Lige bilé o'nó abiena 'ma nejíkala bo'né inolá. Tabilé na'temámala rekó bo'né inolá kachi. 'Lige inolaka 'ma alué bo'né o'nola 'lige eyélatiri saíla gainámala, 'lige nejíkala alé e'wélala mochígichi napurigá alué e'wélala nokimela me'á.

²² Ne'chí oyérame kóriká, suwábaga ralámulite cha anewa 'emi. 'Emi tabilé guwana rujsúsaká, abirigá jasa napusí suwí ne'chí oyériga, 'liko 'pa rewagachi o'tomé ne 'emi.

²³ Napu'lige cha nokisá bilena we'ká riógichi mochígame ralámuli, najátaga e'yénasa 'emi me'lináliga 'liko yati chebilena júmasawaguru. Neka 'la bijchiá aníguru, bajchabé nawamio alué napu nawale 'pa rewagáchika napurigá rió neraga 'emi ta'chó suwábichi ne nila ra'ichali beniria hochígimi we'ká riógichi jena Israeli anilichi.

²⁴⁻²⁵ › Tase majawa napu'lige cha anichi ralámuli. Ne abiénachigó cha anilime júchigó, 'lige ne'chí alarigá anésiga, alué ralámuli abiena cha animela 'emi olagá. Alarigá ju bilé benime 'yuga, napurigá alué benírame. Bilé nóchame ju napurigá wa'lula. 'Lige Belsebú anésiga ne'chí, napu aníame ju Wa'lula Suwábaga 'Yégili, alué ralámuli abiena alarigá anémala 'emi olagá.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo chieri 'nalina majátéko

²⁶ › Tase majawa alué ralámuli. Rekó cha nokachi rukó tabilé ma'chígichi, Onorúgameka abiena 'la etea ajtí suwábaga 'lige abé a'kinana 'ma machiboli ju suwábaga napu alué ralámuli nokogá e'yena.

²⁷ 'Liko tase majáwaguru. Napu'lige ne ruwichi bilé ra'ichali rukó, 'émika rawé ruipóguru. Ne ruisaká i'kilí ra'ichaga 'emi najkálichi a'bé chujká napurigá tabilé akémala uché jaré, tase majáwaguru e'wele ra'ichaga ruigá rawé galimopa jaga napurigá we'ká ralámuli akimela.

²⁸ Tase majawa alué ralámuli napu uché jaré ralámuli me'agá e'yéname ju, alué ralámulika rekó me'ame ke

pecha umubámalagó 'emi alawala me'á. Majáwaguru Onorúgame 'nalina napu 'la alawala 'nalina me'ame ju napu 'ma 'légana injiérnochi pame ju 'ma me'lisá.

²⁹ › ¿'Émika ralineme ju alué oká chulugí pe bilé pésochi? Tabilé 'me najteme ju alué chulugí. O'nó Onorúgame 'we a'lá machime ju napu'lige suwichi alué chulugí. 'Lige alué chulugí suwime ju napu lisensia 'yame ju Onorúgame.

³⁰ Onorúgame asíriga 'la tétiga ajtí a'pílipi gujpá 'emi mo'ólachi jágame, 'lige asíriga re-pume ju aminami.

³¹ 'Lige alarigá tabilé majawa, Onorúgameka asíriga 'la repúmili júkuru 'emi me'tigá alué chulugí, 'émika abéchigo 'la najtékame kame me'tigá alué we'ká chulugí.

³² › Alué rió tase chijúnaga ruisá alué uché jaré ralámuli ne'chí oyérame ko, 'lige néchigó abiena 'we a'lá ruyémala Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame alué rió ne'chí oyérame ko.

³³ Jaré 'emi tabilé ne'chí oyérame korigá ruyésaká uché jaré ralámuli, 'liko neka tabilé machime korimela 'emi O'nó Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame ruyea.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo ralámuli nakomio

³⁴ › ¿'Lacha mayé 'emi ralámuli ne nawáligo ra'mamia 'emi ralámuli jena wijchimoba nakoga ejperégame? Neka ruwí tase ra'mamia nawagó. Neka iligá nawákuru sairárimia.

³⁵ 'Lige bilé ralámuli bo'né o'nola sairárama. 'Lige bilé mukí bo'né eyela sairárama. 'Lige mo'lila bo'né wasila sairárama.

³⁶ Alué napu bi'lénapi galírale ejperégame ju a'bópika sairárama.[‡] Alarigá ikimela napu'lige ralámuli o'wina ne'chí oyeria.

³⁷ › Bilé ralámuli 'we galeme nisa bo'né o'nola 'lige bo'né eyela me'tigá ne'chí, 'liko alué ralámulika tabilé ne'chí oyérame nímala. Bilé ralámuli 'we galeme nisa bo'né inolá 'lige bo'né malala me'tigá ne'chí, 'liko alué ralámuli tabilé ne'chí oyérame nímala.

³⁸ Bilé ralámuli tabilé e'wame napu nulá Onorúgame 'lige tabilé resí ikinálime, alueka tabilé ne'chí oyérame nímala rekó ne'chí 'yuga eyéname ke.

³⁹ Alué ralámuli majame ka ne'chí oyériga, alueka tase rewimela semati raweli. Bilé ralámuli tabilé majáme ka mukigá ne'chí oyériga, alueka 'we semáriga na'támala Onorúgame 'yuga. Tabilé chéré rekó mukugé, alué ralámuli abiena 'la Onorúgame 'yuga asimela.

⁴⁰ › Jaré ralámuli 'la nirásaká 'emi, pe a'chigóriga ju napurigá ne'chí niralia. Jaré

ralámuli 'la nirásaká ne'chí, pe a'chigóriga ju napurigá Onorúgame niralia, alué napu 'sile ne'chí jula.

⁴¹ Bilé rió 'la nirasapiépiri alué napu ruyame ju napu Onorúgame anele, 'liko alué rió asíriga 'la semati raweli narémala, a'chigóriga napurigá nareme ju alué rió napu ruyame ju napu Onorúgame anele. Bilé rió 'la nirásaká uché bilé 'we a'lá rió napu 'we a'lá sébali olame ju napu Onorúgame najkí, 'liko alué rió asíriga 'la semati raweli narémala napurigá nareme ju alué rió napu 'we a'lá sébali olame ju napu najkí Onorúgame.

⁴² Apiépiri ralámuli 'la 'yásaká pe bilé baso ba'wi ne 'yuga járome napurigá bajímala, 'we a'lá semati raweli narémala. Alueka 'we a'lá bijchiá ju.

11

Jena ruwimela Juani júlaligo jaré rió Esusi rukéniliga

¹ Napu'lige alué Esusi 'we a'lá ruyesa alué makué oká rió Esusi 'yuga járome, alésiko alué Esusi 'ma simile we'kanami pueblo ralámuli benírísia rejcholi Onorúgame nila.

² 'Lige Juani galírale bajcháriga asigá akele Esusi 'we a'lá benirio ralámuli Onorúgame ra'ichálila 'lige 'we a'lá sa'wao nayúkame, alué Juani regá 'nátele: «Pe ye Esusi kéréko Onorúgamete julárigame napurigá gu'írimala ramué, siné kachi pe alué kéréko Kristo anilime.» Alarigá 'nátele alué Juani. 'Liko júlale jaré rió alué Juani napu aba alué Juani gompaniérola nile

³ napurigá regá rukémala:

—¿Mué ju napu nawámili nílige ramué gu'írimia, o chebiléchala ju?

⁴ 'Lige Esusi nejele:

—Simasi Juani ruyewa churigá ka ra'ichali napu 'emi akele jena jipe, 'lige abiena ruyéwaká napu 'emi etewá jipe.

⁵ Ruyéwaká alué tabilé ma'chílime 'ma ku ma'chílio, 'lige sujírigame ralámuli 'ma ku 'la gayenio e'yenia, 'lige alué ralámuli amoba sa'pachí nayume 'ma ku sa'wíligo 'lige 'ma lisensia nígame ko napurigá simámala re'obachi, 'lige alué najkacholo ralámuli 'ma ku akeo, 'lige suwígame 'ma ku ajanio, 'lige tabilé nígame 'ma akea mochigo alué 'we a'lala ra'ichali Onorúgame nila ra'ichali.

⁶ 'We ganiliga eté Onorúgame alué ralámuli napu tabilé guwana rujsú.

⁷ Napu'lige alué rió Juani gompaniérola simasa, Esusi chojkile ruyea ralámuli alarigáriga níligo Juani. Regá anile:

—Napu'lige 'emi 'mi alé simíbalige alé napu tabilé 'me u'kume ju, alé napu Juani asáligo nawésali ruyea ralámuli 'yuga, ¿tachiri

‡ 10:36 E'nesi Miqueas 7:6.

* 11:7 Matéoka aní: ¿Pe napurigá bilé gajsalá ko pe ekate noká iligame?

e'nemia simárupeché? ¿Pe bilé rió napuyépiri rejcholi oyérame?*

⁸ ¿Tachiri e'nemia simárukó 'liko? ¿Simáruchalá e'nemia bilé rió 'we a'lá semátiri o'páchigime? 'Emi 'la machilke alué 'we a'lá a'ká o'páchigime ralámulika alué e'wélala galíachi mochime ko.

⁹ ¿'Liko tachiri e'nemia simárupeché? ¿Bilé rió napu ruyame ju napu anele Onorúgame, alué e'nemia simaru? Ju, alué e'nemia simúbale 'emi. Aminami alueka 'we najtékame nóchali nígame júpá, me'tigá alué uché jaré ralámuli napu ruyame nílige napu anélige Onorúgame.

¹⁰ Pe alué Juani olagá aní alué osilí 'we 'ya nerúgame napu regá aní:

Neka julámala bilé rió napurigá ralámuli ruyémala mué sebámili ko jena wijchimoba.

'Lige alué 'símala gatea bowé napurigá mué sebámala alé.†

Alué Onorúgamete julárigame ka pe Juani ju.

¹¹ Neka 'la bijchiá aníguru: Alué Juani napu ralámuli rewaramé nílige, alué ju suwábaga ralámuli me'tigá najtékame napu ekí mochí jena wijchimoba. Neka abiena ruwí bilé rió tase najtékame ko, napu'lige a'resa napurigá Onorúgame nulémala, 'liko 'we a'lá najtékame nimio Onorúgame níriga me'tigá Juani nochálila.

¹² › Napusi Juani we'ká ralámuli benírasa, we'ká ralámuli cha nokame sairuga mochí napu nulá Onorúgame. 'Lige 'ma na'minánili alué nulalí* (Alué ralámuli ju napurigá bo'á go'lechi uchúkame. Napu'lige nawame ju bo'elo i'pumia, júmaka buyame ju.)

¹³ Suwábaga ralámuli 'we 'ya mochígame napu ruyame nile napu anile Onorúgame, 'lige abiena alué Moisesi nila ra'ichali, ruwile churigá níмили níliga alué Juani ralámuli rewaramé ba'wichí jáwaga.

¹⁴ Alué ralámuli anime ke uché bilé napurigá Elíasi§ nawamio. Neka aníguru alué Juani ko alué Elíasi ju napu nawámili níligo.

¹⁵ 'La najkégame nírika napurigá akiboa, asíruga 'la gepúlime júkuru.

¹⁶ › ¿'La chieti alué ralámuli jipe mochígame? Pe alué okaná chojkégame kuchí 'kuchi kárékuru napu mochime ju alé we'ká riógachi nasípami re'ea, napu re'énilime ju uché jaré 'yuga, napu regá aneme ju alué uché bilena chojkégame kuchítiri napu re'eme ju:

¹⁷ «Bucheru alué baká napurigá 'emi yawimela, tabiléchiyo yawíko 'emi. 'Lige 'we sewékame wiká wíkaráruturu, 'lige 'emi tabilé nalákuru.»

¹⁸ 'Lige nawákuru Juani alué napu tabilé we'ká tabíri go'yame nílige, tase napurigá uché jaré ralámuli, 'lige aminami tabilé bajime nílige alué i'wilí ba'wila rekútame 'lige regá aneme júkuru alué ralámuli jipe mochígame: «Alueka pe u'kuchípala remónisi ajchágame ju.»

¹⁹ 'Lige nawákuru alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika, 'lige suwábaga go'ame go'yame júkuru napu ekí go'yame ju ralámuli jena wijchimoba mochígame, 'lige abiena bajime júkuru alué i'wilí ba'wila rekútame. 'Lige regá anéguru ralámuli: «Alueka 'ma rasíruga go'yame júkuru, 'lige aminami asíruga bajime júkuru, 'lige aminami 'we a'lá amigo ju ralámuli 'yuga enomí goblálome 'lige chejaré ralámulitiri alué 'we resítiri sulégame.» 'Wéchigo 'la ma'chígame néréko 'we a'lá benégame ko Onorúgame, 'we a'lá ma'chígame nérékuru 'ma 'la we'ká ralámuli sa'wáligo. Suwábaga a'lá sébali olame nile.

Jena ruwimela Esusi ená anéligo alué chátiri ralámuli

²⁰ 'Liko Esusi chojkile ená anea alué cha nokame ralámuli alé we'ká riógachi alé napu 'yólige we'ká nayúkame alué Esusi. Ená anele pecha a'rélige alué chátiri nóchali. Regá anele:

²¹ —¡Resía 'emi ralámuli Korasini anilichi ejperégame! ¡Resía 'emi ralámuli Betsáira anilichi ejperégame! Neka 'we a'lá sa'wigéturu alé ejperégame ralámuli Onorúgame a'walílate napu tabilé 'wesi ralámuli gayéname ju alarigá sa'wá, 'lige 'emi abirigá tabilé a'réturu alué resítiri nóchali. Ralámuli 'ya ejperégame alé Tiro anilichi ejperégame 'lige Sironi anilichi ejperégame abiena asíruga 'we cha nokame ralámuli kéturu. Ne 'we a'lá sa'wasa alué ralámuli alé, 'lige o'pachátimituru alué o'pacha 'we chajótigame, 'lige mochíbimituru bilena najpisocho napurigá machimela ralámuli 'ma a'rélige alué chátiri 'nátili.

²² Napu'lige seba raweli gastigo narémichi 'emi ralámuli Korasini ejperégame 'lige Betsáira ejperégame, a'lige rawé 'emi ralámuli uché rajpé a'wágame gastigo narémala me'tigá alué ralámuli cha nokame alé Tiro ejperégame 'lige Sironi ejperégame.

²³ 'Emi ralámuli Kapernaumi anilichi we'ká riógachi ejperégame, ¿'émika 'la bijchiá bijchigi 'pa rewagachi moinamio 'emi? Onorúgameka tabilé alarigá 'nata. 'Émika wamí légana injiérnochi simámili júkuru. Neka alé we'ká riógachi 'emi ejperélachi asíruga 'la sa'wigéturu ne nayúkame, 'émika

† 11:10 E'nesi San Lucas 1:76. ‡ 11:12 Siné kachi ye bersíkulo regá anime kéré: Napusi Juani we'ká ralámuli benírasa, we'ká ralámuli 'we najkí napurigá Onorúgamete nulewa. § 11:14 Alué Elíasika napu 'we 'ya bejtégame nile ruyame nile napu anele Onorúgame ta'chó ochérachi Juani.

tabiléchigo a'rélékó alué chátiri 'nátili. Alué chátiri ralámuli 'ya ejperégame Soroma anilichi we'ká riógichi, etesaká aliena 'la umébigó ne sa'wá ralámuli, 'ma a'rémítibá alué chátiri 'nátili, 'lige bijí 'la we'ká riólimiturubá alé we'ká riógichi Soroma anilichi.

²⁴ Neka anéguru 'emi ralámuli Kaper-naumi anilichi we'ká riógichi ejperégame, napu'lige raweli sebasa napurigá Onorúgame wanápamia chátiri 'nátame ralámuli (gustisia olámala), uché rajpé a'wágame gastigo narémala me'tigá alué ralámuli napu Soroma anilichi ejperégame nílige.

Jena ruwimela Esusi aniligo nejkúrimio napurigá 'la resíbamala ralámuli

²⁵ 'Liko regá anile Esusi:

—Mué O'nó Onorúgame, mueka asírige walú júkuru 'lige mueka rewagachi nula me júkuru, 'lige aminami jena wijchimo. Neka 'we a'lá ra'íchame ju mué olagá, mueka tabilé lisensia 'yale alué ralámuli riólame napurigá námamala alarigá ko mué, alué ralámuli napu 'nátame ju a'bopi 'we a'lá ejpénigime ko. Mueka 'wéchigo a'lá gu'írame júkó alué ralámuli tabilé riólame napurigá námamala churigá ko mué. Ralámuli alué tabilé riólame ka, alueka 'we listo ju, alueka 'la 'we a'lá námaka akeme ju.

²⁶ Mué O'nó Onorúgame, alarigá ju. Alarigá newigá ganílame ju mué.

²⁷ 'Lige Esusi anile:

—Ne O'nola suwábaga 'yáturu ne'chí nóchali, 'nátili 'lige a'walí. Tase 'wesi machí churigá ko Onorúgame Inolá, pe O'nó Onorúgame 'la machí. 'Lige tabilé 'wesi machí churigá ko Onorúgame, pe alué Onorúgame Inolá 'la machine ju churigá ko O'nó Onorúgame. Ne, Onorúgame Inolá, 'we gu'írame ju ne uché jaré ralámuli napu ne najkí napurigá alué uché jaré ralámuli 'la námamala churigá ko Onorúgame.

²⁸ Suwábaga 'emi napu eki 'we resibaka mochí we'ká 'nátaga, jeka simasi, ne 'la ne-jkúramala napurigá 'emi 'la resíbamala.

²⁹ 'La eliwa ne napurigá ne 'símala benira, 'liko napurigá oká oisí bulurúgame nímala ramué araro banasuka e'yénigime, siné kachí 'la benimela nóchali ne benirichi. Neka 'we i'kilí ju. 'Lige aminami tabilé riólame ju ne. Ne'chí 'yuga beniáká 'la tabilé we'ká 'nátame niwa, neka alé asimémpá 'emi gu'íria. 'Lige aminami asírige 'la resíbapua.

³⁰ Ralámuli ne'chí 'yuga nóchameka asírige 'la ganílaga mochímala. Tabilé bejtégame ju ne'chí 'yuga nochalía.

12

Jena ruwimela Esusi 'yuga járome rijpúnligo ri'ligó bilé rawé resíbulichi

¹ A'kinana bilé rawé resíbalichi ri'ligó echégachimi eyénale Esusi alué bo'né 'yuga járome 'yuga. 'Lige alué bo'né 'yuga járome e'luíle 'lige rejpúnele ri'ligó mulalá 'lige go'ale rakala mojsika.

² Napu'lige bariseo etesa alieti, anele Esusi:

—'We a'lá e'né alué mué 'yuga járome. Jipe rawé resíbulichi júkuru tabilé nochálíchi ju, pecha rijpunálime júkó ri'ligó.

³ 'Lige Esusi anele alué bariseo:

—¿Tacha leérame ju 'emi osilichi napu ruyame ju churigá 'síllo alué 'ya bejtégame rió Rabí anilime napu'lige Rabí e'luísa 'lige aminami alué ralámuli Rabí 'yuga e'yéname nílige?

⁴ Alueka alé Onorúgame galílachi bajkile 'lige baní o'tole Onorúgame kógilime alé pachá Onorúgame galílachi mochígame. Alué Rabika 'lige alué ralámuli Rabí 'yuga e'yéname go'ale alué baní, tabilé lisensia nígame nile napurigá go'mela alué baní, pe baleka 'la lisensia nígame nile.

⁵ ¿Tabilé siné leérame ju 'emi alué apeli napu chujkú Moisesi osilila, balé tabilé resíbame ko bilé rawé resíbulichi? Abirigá pecha resítiri júkó rekó alué balé noche bilé rawé resíbulichi.

⁶ Neka aníguru, napu ne nulá abé najtékame ju me'tigá alué Moisesi nila nulalí.

⁷ 'Émika pecha 'la námaka leérame júkó alué Onorúgame nila ra'íchali. Regá aní Onorúgame nila ra'íchali: «Neka najkí napurigá 'emi 'we na'temaka etémala uché jaré ralámuli, tase pe ajágame me'liame najkí ne ne'chí kógilime.» 'Emi 'we a'lá námasaká 'liko pecha chojkila neraga che'wámiko alué ralámuli tabilé resí nokágame,

⁸ napugiti ne kame Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga wa'lula kame ne resíbalichi rawé.

Jena ruwimela Esusi sa'wállo bilé rió gajpóligame sekégame resíbulichi rawé

⁹ 'Lige Esusi uchéchigo bilena simile, simile bilé u'tá re'obá ilígichi «sinagogá» anilime.

¹⁰ 'Lige alé asale bilé rió bilena sekala sujirigame sekégame, 'lige alemi jale jaré bariseo 'lige rukele pe machináliga choniá anirá alué Esusi, nejíwa olale se'wináriga anisáká. Regá rukele:

—¿'La ju napurigá bilé rawé resíbulichi 'yowa nayúkame?

¹¹ 'Lige Esúsika nejele:

—Bilé rawé bilé bo'á wijchisá 'emi bujkula bilena rejkolíchimi bilé rawé resíbulichi, ¿'Lacha ta ma'chí pákala 'we 'emi na'temaka?

¹² ¿Tacha abé najtékame júkó bilé ralámuli me'tigá bilé bo'á? Bilé ralámulika uché rajpé najtékame júkuru me'tigá bilé bo'á. 'Liko abiená 'la ikiáréleke napurigá 'yowa ralámuli nayume bilé rawé resíbulichi.

13 'Liko Esusi anele alué nayume:

—'Ma ku wajchinábá seká.

Napu'lige wajchinasa 'ma ku sa'wile.

14 'Liko bariseo ma'chige simíbale 'lige chojkile ra'icha a'boi churigá 'la nítiká me'liá Esusi.

Jena ruwimela Onorúgame ra'ichálila 'we a'lá ruwílgo 'ya churigá 'simio Esusi

15 Napu'lige Esusi machísá me'libólikó bariséote, 'liko Esusi yati simile. 'Lige simísá asiriga we'ká ralámuli najátele guwana. 'Lige Esusi 'we 'yole ralámuli nayume napu alemi e'yénale alemi guwánami,

16 'lige 'we anile ralámuli napurigá ralámuli tabilé ruwimela chieri ko bo'né,

17 napurigá 'la sébali ikimela napurigá ruyélege Onorúgame alué abé 'ya bejtégame rió Isaías anilime napu ruyame nile napu Onorúgame anélige ta'chó ochérachi Esusi. Anile:

18 'We a'lá e'nésibá.

Ye júkuru ne 'yuga nóchame.

Yeka ne cha'píturu ne bo'né.

Neka 'we galé ye rió,

asiriga ganíliga ajtí ne ye rió 'yuga.

Neka ne alawala 'yama oláguru.

'Lige alué 'símala suwábaga chojkégame ralámuli ruyea

alué napu ne najkí.

19 Alueka tabilé resí animela,

nibilé e'wele ra'ichámala,

nibilé sinámala

alemi napu we'ká riógachi ju.

20 Alueka 'we a'lá niraga etémala

alué ralámuli tabilé nígame

napu tabilé gayéname ju bo'nepi nemía.

Alueka abisibi 'we nulámala

napusí 'ma a'lá sébali olá ralámuli napu nulá Onorúgame.

21 Suwábaga chojkégame ralámuli jena wijchimoba mochígame

'we a'lá bijchígimale 'we a'lá gu'irimia alué.*

Jena ruwimela bariseo ruwílgo Esusi Remónisi a'walila nígame ko

22 'Liko Esusi bilé rió tabilé machílime o'tóleru, 'lige aminami tabilé gayéname nile alué rió ra'icha, u'kuchípala remónisi ajchágame rió nile. 'Lige Esusi 'ma 'yóole, 'liko 'ma ma'chílike, 'lige aminami 'ma gayénale ra'icha.

23 'Lige alué ralámuli napu najátale Esusi rukele a'bopi napurigá majáganti neraga:

—¿Ye jule Esusi Rabí rijímala, alué napu ramué gu'irimili ju? Tabilé machírúbá.

24 'Lige alué bariseo akisá alanichi alué ralámuli, 'lige anile:

—Napu'lige buyana u'kuchípala remónisi ye rió, pe alué u'kuchípala remónisi

o'nola nejíjala a'walite buyáname ju, alué u'kuchípala remónisi o'nola napu Belsebú anilime ju 'lige aminami Satanasi anilime ju.

25 Esusi 'we a'lá machile alieti 'nata mochigo alué bariseo, alekeri anele:

—Bilena ejiro pe a'bopi na'áwasa ralámuli, 'liko tabilé sirbe nímala alué ejiro. Abiena a'chigórige ju ralámuli we'ká riógichi mochígame, abiena alarigá 'nili ralámuli bilena galirale rijimá we'kaka napuíka riógame nisa 'lige pe na'áwame nisa a'boi, tabilé gayéname ju bilé tábiri nóchali newá.

26 'Lige alué Satanasi ma'chí pasa alué u'tabela remónisi, ¿'lacha a'wálimalawé alué Satanasi alarigá 'sisaká? Tabilé gainámala bo'né nila nóchali newá.

27 'Lige ne ma'chí pame nísaká alué u'kuchípala remónisi Belsebú a'walílate, ¿chieri 'yame júkó a'walí alué 'emi gompaniérola napu'lige buyáname ju alué u'kuchípala remónisi? Remónisi ne jime júlé. 'Émika tabilé remónisi 'sime kóríguru. 'Liko tabilé machigá aní 'emi ne'chí chojkila neraga che'wáa.

28 Neka Onorúgame Alawala a'walílate buyáname júkuru u'kuchípala remónisi. Yeka pe aniname ju Onorúgame 'ma nulá ajtigó jena.

29 › Bilé rió tabilé gainámala chigoa bilé rió a'wágame galíllachi, alué rió a'wágame tabilé buluruga asisáká. Napu'lige alué rió buluruga ajtígichi, a'liko 'la gainámala tábiri chigoa.†

30 › Tabilé ne'chí oyérame ka pe ne saíla ju. Tabilé nejkura mochime ka alué oyérame ralámuli bailíchi, alueka mejká jula mochime ju alé napu ne ajtí, napurigá olí bo'á majárame ju. Alarigá ju alué ralámuli.

31 › Abiena ruimé ne bilé ra'ichali: Onorúgameka 'la e'kame júkuru suwábaga alué chátiri ra'ichali napu ra'ichame ju ralámuli, nobi tabiléchigo e'kame júkó alué ralámuli napu 'we resí anegá ra'ichame ju Onorúgame Alawala olagá.

32 Jaré ralámuli 'we gawéliga ra'ichasa Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika olagá, Onorúgameka abiena 'la e'kámala alué ralámuli. Onorúgame Alawala gawéliga ra'ichásaká, 'liko Onorúgameka tabilé siné e'kámala. Tabilé siné e'kámala jipe jena wijchimoba nibilé abé i'libeko napu'lige mukusuga.‡

Jena ruwimela Esusi ruwílgo bilé rojá 'we a'lálaká a'ká rakeme ko

33 › 'We a'lá repúpua bilé rojá 'liko 'la a'ká rakémala. Bilé rojá tabilé a'lá repútigame, alueka tabilé a'ká rakémala. Rakala e'néniga

* 12:21 E'nesi Isaías 42:1-4. † 12:29 Onorúgame Alawala 'ma bulugá ajchale Remónisi, alekeri 'la gayena ne u'kuchípala remónisi buyana. ‡ 12:32 Esúsika ne'ocha alué ralámuli anígame Remónisi alawala ajchágame ko alué.

machiame júuru pala 'la ka alué rojá o tabilé 'la ko ma.

³⁴ 'Émika pe napurigá sinowí 'kúchila júkuru! 'Émika asiriga cha nokame ralámuli júkuru, 'lige ç'lacha a'ká ra'íchali ra'ichámiliwé 'emi, pe cha nokame ralámuli ke?

³⁵ Bilé rió 'we alá 'nátame ka 'we alá ra'íchame júkuru, alué rioka 'wéchigo alá 'nátame nímime. Bilé rió tabilé alá 'nátame ka, alué rioka tabilé alá tábiri ra'íchame júkuru, alueka pecha alá 'nátali 'nátame nímime.

³⁶ Neka aníguru, napu'lige raweli sébasa napurigá Onorúgame gustisia olámala, a'pilipi rió neraga ruimeli ju cha anigá eyéniligó.

³⁷ Mué ra'icháila 'we alá nejkúrisa napurigá tabilé narémala gastigo 'we alá a'ká nísaká alué ra'íchali. Tabilé a'ká nísaká alué ra'íchali, 'liko mué wa'lú gastigo narémala.

Jena ruwimela alué cha nokame ralámuli Esusi owíligo napurigá Esusi 'we a'lá semátiri tábiri newámala

³⁸ 'Liko jaré bariseo 'lige jaré Moisesi nila nulalí benírame anele Esusi:

—Mué rió Onorúgame nila ra'íchali benírame, ramueka 'we eténili alué 'we semátiri tábiri newachi mué,[§] alué napu ta'wesi rió gayéname ju newá.

³⁹ 'Lige Esúsika anele:

—Ye 'we i'nílime ralámuli, tabilé sébali olame napu najkí Onorúgame 'la sébali olámirisá, rejoa aníguru napurigá ne newámala 'we semátiri tábiri napu tabilé gayéname ju ralámuli. Neka tabiléchigo newámalogó napurigá 'emi 'la machimela. Pe bi'lepi tábiri newámala ne abé 'lilibeko, pe alué napu ne newámili ju pe aba alieri nímala napu ikilige alué 'ya bejtégame rió napu ruyame nile napu Onorúgame anele, Jonasi anilime.

⁴⁰ Alueka ro'chí rojpálíchi asálekurú bakía rawé 'lige bakía rukó, alué wa'lú ro'chí napu wa'lú ba'wichí oyame ju. Alarigá ikimela alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika, pachá jena gawichí bo'imela bakía rawé 'lige bakía rukó.

⁴¹ Alé we'ká riógichi napu Jonasi rejcholi nejile, aleka Nínibe anilichí nile. Napu'lige alué ralámuli akisá alé alué rejcholi, 'la a'rélékuru alué chátiri 'nátali 'nata. Napu'lige 'emi ruyechi ne ye rejcholi, 'émika tabilé a'reme júkuru alué chátiri 'nátali 'nata. Neka abéchigo wa'lú najtékame júkuru me'tigá alué Jonasi. Napu'lige seba raweli napu Onorúgame gustisia olámala alué ralámuli chátiri 'nátame, 'liko alué ralámuli Nínibe mochígame chojkila neraga che'wámala 'emi tabilé ku guwana 'nátame koriká.

⁴² Napu'lige sebasa raweli gastigo (juicio) narémichi ralámuli jipe ejperégame, alué wa'lula mukí napu nulame nile alé Saba anilichí napu 'we 'ya bejtégame nile ku ajánamala a'lige rawé, 'lige ra'ichámala sairúgame neraga alué ralámuli jipe ejperégame olagá. Alué mukika napu'lige bijí ajagá asigá 'we mejkaka nawálekuru gepumia alué Salomoni nila rejcholi 'we benegá ra'íchame, 'lige jipe jena ajtkuru ne napu abé benegá ra'íchame ju me'tigá alué Salomoni, 'lige 'émika tabilé gepúnili ne nila rejcholi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo tabilé 'la ko alué chátiri nóchali a'rílta tabilé Onorúgame 'yuga 'nátame níriká

⁴³ > Napu'lige alué u'tabela remónisi ma'Chínasa bilé ralámulíchi jami wakígichimi simime júkuru 'yásiga bilena 'we alá suérikáchi resíbamia, nobi tabiléchigo rewame júkó.

⁴⁴ 'Liko regá anime ju: «Ku simé ne napu ajtí alué rió napu ne galila nílige, 'lige ku pachágana bajkimé ne, alé pacháganaka ne galílachi kame.» 'Lige ku alé sébaga 'we alá bi'wigá iligame eteme ju abé 'la gatérigime pechítigame, (pe tabilé che'sime neraga etéwili ju alué rió. Abirigáchigo tabilé ajchágame kéréko Onorúgame Alawala pachágana sulachí.)

⁴⁵ 'Liko alué u'tabela remónisi chéchigo gichao u'kuchípala remónisi, abéchigo enátiri napabume ju, 'lige suwábaga alué lakí remónisi alé pachágana alué riochi mo'ime ju. 'Lige alué rioka abéchigo cha nokame nímala me'tigá bajchabé rawé. Alarigá ikimela ye ralámuli tabilé a'ká. Pe i'sínimi a'reme júkuru 'emi alué chátiri nóchali, 'lige 'emi tabilé ajchágame nísaká Onorúgame Alawala a'kinana rawé, abéchigo cha nokame gainámala 'emi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo chieri ko eyela 'lige bonila 'lige waila

⁴⁶ Napu'lige Esusi bijí ra'icha ilígichi ralámuli 'yuga, sébale Esusi eyela 'lige suwábaga alué nasípasi bonila 'lige nasípasi waila alé ma'chige. 'Lige ma'chige jale Esusi 'yuga ra'icháníla.

⁴⁷ 'Lige bilé rió anele Esusi:

—Mué eyela 'lige mué bonila 'lige mué waila ma'chige jawí, mué si ra'ichánilirí.

⁴⁸ 'Lige Esusi anele alué napu simile ruimea:

—çChieri júkó ne eyela, chieri júkó ne bonila 'lige ne waila?

⁴⁹ 'Liko e'nénele alué oyérame, 'lige majoga regá anile:

—Ye ne 'yuga járome ralámuli júkuru ne eyélaka 'lige ne bonila 'lige ne waila.

⁵⁰ Apiépiri napu ekí 'la e'wame ju napurigá nulá ne O'nola Onorúgame, alué napu 'pa rewagachi ajtí, suwábaga alué júkuru ne bonila 'lige ne waíla 'lige ne eyela.

13

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé tétali rejcholi bilé rió ri'ligó weroka echame

¹ Alige rawé Esusi 'ma simile alé galírale asigá 'lige 'mi wa'lú ba'í ilígichi suwékimi asíbale.

² 'Lige asírige we'ká ralámuli napuile alé napu asale Esusi. 'Lige alekeri alé bákochi 'mole Esusi, 'lige suwábaga ralámuli alé ba'wichí suweke jale.

³ 'Liko Esusi chojkile ralámuli beniria we'ká tétali rejcholi. Regá anele:

—Bilé rió ri'ligó echimea simile weroka.

⁴ Jaré pe u'kabi talí boichimi rujsule. 'Lige chulugí jsile, 'lige 'ma go'ale alué ri'ligó.

⁵ 'Lige jaré talí pe 'we rejtérale rujsule, tabilé 'me wa'lú ajtígichi we'é, 'lige yati ya'wile.

⁶ 'Lige rayénilite 'ma wakíbale alué ri'ligó ya'wisá, pecha re'lé nawégame níligame.

⁷ 'Lige jaré asírige ro'rúgachi rujsule wejchá jágichi. 'Lige 'ma 'yale alué wejchá sawala, 'liko tabilé gayénale alué ri'ligó e'wele o'chera.

⁸ 'Lige jaré talí 'we a'lá we'égachi rujsule, 'lige alueka 'we a'lá ya'wile 'lige asírige 'la 'wilíru. Jaré ri'ligó mulalá bilé sientó ri'ligó rakele. 'Lige jaré usánisa makué rakele. 'Lige jaré baisá makué rakele.

⁹ 'Emi 'la najkégame níriká napurigá aki-boa, asírige 'la gepúlime júkuru ye ra'íchali.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo chonigá tétalite benírame ko ralámuli

¹⁰ 'Liko alué Esusi 'yuga járome a'bé mochíbale napu asale alué Esusi, 'lige regá anele alué Esusi:

—¿Chonigá alarigá anéché mué alué ralámuli alué tételite peka 'la námame kachi alarigá ra'íchachi mué?

¹¹ 'Lige Esúsika anele:

—'Émika 'we a'lá ma'chígime ruyémala ne napu tabilé námale 'emi. 'Lige uché jaré ralámulika tabilé 'la ma'chígime ruyémala ne, napurigá alué ralámuli tabilé pe'tá námaka ejtebímala rekó 'we a'lá akee 'lige rekó 'we a'lá etee.

¹² Alué napu 'la námame ju bilé ra'íchali rejcholi ruilía churigá nulame ko Onorúgame, Onorúgameka uché rajpé 'yámili ju 'nátali. Alué napu tabilé námame ju 'lige tabilé benínalime ju Onorúgame tabilé lisensia 'yámala napurigá benimela, 'liko alué u'kabi napu námame ju 'ma we'kuámala.

¹³ Alekeri alarigá ra'icha ne, napugiti alueka rekó 'la etee, tabilé eteme kame, 'lige aminami rekó 'la akeme ke, tabilé akeme kame, 'lige aminami tabilé námame rekó 'la akeme ke.

¹⁴ Alarigá ikíbá napurigá sébali ikimela napu anele Onorúgame 'ya alué rió Isaíasi anile. Regá anele:

Rekó akeme ke Onorúgame nila ra'íchali, tabiléchigo námame júkó.

Rekó 'we a'lá eteme ke, tabiléchigo námame júkó.

¹⁵ Jipe ejerégame ralámulika tabilé a'lá 'nátame ju,

'ma na'ole najkala

'lige 'ma busilatiri 'ma na'ole

napurigá tabilé etémala

'lige napurigá tabilé akimela,

'lige napurigá tabilé 'la námamala alué,

napurigá tabilé ku smela,

'lige napurigá 'yómala ne.*

¹⁶ Onorúgame 'we ganíliga ajtí napugiti 'emi 'we a'lá ma'chílime buségame kame, 'lige aminami 'we a'lá akeme najkégame kame 'emi.

¹⁷ Neka 'la bijchiá aníguru. Asírige we'ká mochile 'we 'ya alué napu ruyame nile napu Onorúgame anele, 'lige aminami asírige we'ká ralámuli 'we a'lá, 'lige asírige eténilie ye tábiri napu 'emi etiá jipe, tabiléchigo etélíko 'lige aminami asírige gepúnilituru alué ye ra'íchali napu 'emi gepua mochí jipe, pecha i'téligime ye ra'íchali.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué tétali alué rió ri'ligó echágame

¹⁸ 'We a'lá gepuwa chonigá anime ko alué tétali bilé rió echame ri'ligó.

¹⁹ Ralámuli alué ra'íchali gepume, alué napu ruyame ju alarigá nulame ko Onorúgame ralámuli alawálachi, 'lige pe tabilé námame ju, pe napurigá alué talí napu boichimi rujsule alarigá ju 'emi. Nawame ju Remónisi 'lige 'ma bujeme ju pe'kabi ra'íchali napu 'la námale.

²⁰ Alué talí napu rejtérale rujsule, alueka pe napurigá ralámuli ra'íchali gepume 'we semáriga, pe alarigá ju,

²¹ nobi tabiléchigo 'la re'lesi nawégame júkó, tabilé we'lisi oyérame ju Onorúgame. Napu'lige ralámuli cha anisá alué ralámuli olagá, 'we gawélesa Onorúgame oyérame kóriká, 'liko alué ralámulika 'ma a'reme ju alué 'we a'lá ra'íchali oyeria.

²² Alué talí wejchégichi rujsúkame ka, alueka pe napurigá ralámuli pe tábiricho 'we korume pe alarigá ju, alué ralámuli napu 'we korume ju o'pacha, go'ame 'lige aminami enomí. 'Liko 'ma a'reme ju Onorúgame ra'íchálila oyeria.

* 13:15 E'nesi Isaiás 6:9-10.

²³ Alué talí 'we a'lá we'echi echerúgime ka, alueka ju napurigá ralámuli Onorúgame ra'íchálila gepume, pe alarigá ju. 'Lige 'we a'lá námame ju alué ralámuli, 'lige asírige 'la e'wame ju napurigá aní Onorúgame nílá ra'íchali. Jaré alué ralámuli napurigá ri'lígó mulalá, alué napu bilé sientó rakégame ju, pe alarigá ju. 'Lige jaré napurigá usánisa makué rakégame, pe alarigá ju. 'Lige jaré napurigá baisá makué rakégame, pe alarigá ju.

Jena ruwimela Esusi ruwiligo Remónisi bo'né gompániérola mo'áligo alé Onorúgame oyérame ralámulichi

²⁴ Esusi uché bilé tétali ruwile, regá anile: —Napu'lige ralámuli 'la oyérasa napurigá nulá Onorúgame, pe napurigá bilé rió ri'lígó echágame 'we a'lá we'é bo'ígichi, pe alarigá ju.

²⁵ Napu'lige gojchigá bi'tígichi, sairúgame bajkile alemi echerúgichi 'lige alé echale alué chátiri gajsalá rakala. 'Lige napieri ri'lígó alieri ya'wime nile alué gajsalá. 'Lige 'ma simile alué sairúgame alué gajsalá rakala echisá.

²⁶ Napu'lige ri'lígó o'chérasa, 'ma mulele alué ri'lígó, a'lige kulí ma'chí néréle alué chátiri gajsalá nerugo alé ri'lígó echégichi.

²⁷ 'Liko nóchame alé ri'lígó echégichi, simíbale ruyemia alué ri'lígó echágame. Regá anele: «Mué, ¿'la a'ká ke alué talí napu mué echálige? ¿Kócheka ma'chínalepeché alué chátiri gajsalá?»

²⁸ 'Lige anile ri'lígó echágame: «Bilé sairúgame nokálegeréko alieti echá.» 'Lige alué nóchame rukele alué ri'lígó echágame rió: «¿Pala simawa alué chátiri gajsalá bo'naboa?»

²⁹ 'Lige anile alué rió ri'lígó echame: «Tase, pecha 'la nímawé, pe ri'lígó 'yúriga bo'nuímaleké.

³⁰ Pe a'réwagó napurigá ri'lígó 'yuga o'chéramala. Napu'lige 'wilichi ne bo'né nulémala ralámuli nóchame napurigá rojániga napabúmala alué chátiri gajsalá, 'lige bulugá ro'igá e'kósamala. 'Lige ri'lígoka abé nujubá gatewa rekóachi.» (Alué chátiri gajsalaka pe napurigá Remónisi gompániérola ju.)

Jena ruwimela Esusi ruwiligo chukime ka ralámuli napu'lige o'wina oyeria

³¹ Esusi abiena ruwile uché bilé tétali. Anile:

—Napu'lige Onorúgame chojkichi nulá ralámuli alawálachi, pe napurigá gilibá a'lásini echerúgime 'we a'lá we'echi, pe alarigá ju.

³² Asírige u'kíchí ju alué talí a'lásini rakala, 'lige asírige e'wele ochérame ju alué gilibá ya'wisá, me'tigá alué ri'lígó. 'Lige chulugí jsime ju 'lige alé kábame ju.†

³³ 'Lige uchéchigo bilé tétali ruwile Esusi ralámuli beniria. Regá anile:

—Napu'lige Onorúgame chojkichi nulá ralámuli alawálachi a'chigóriga ju napurigá bilé mukí napu 'wile pe'tá kawali, napu ba'raga ro'ele alé arínachi 'lige alé kawali ba'rárigame bochígimi nabale alué arínachi.

³⁴ Esusi pe tétalicho ra'íchale ralámuli 'yuga, pe alarigacho ruyele.

³⁵ Alarigá ra'íchale Esusi napurigá 'la alarigá ikimela napurigá anile alué 'ya ajtígame rió napu ruyame nile napu Onorúgame anele. Regá anile alué rió:

Pe tétalicho ruyema ne ralámuli.

Regá ruyema ne ralámuli alué ra'íchali napu 'we nóchali kame ju námalia.

Napusi Onorúgame newálige ye gawí, ralámulika tabilé námale ye tétali.

Jena ruwimela Esusi ruwiligo choniame ka alué ri'lígó tétali 'lige alué gajsalátiri

³⁶ 'Lige Esusi 'ma ku júlate suwábaga ralámuli napu mochile alemi, 'lige bajkile alé pachá galírale 'lige alué 'yuga járome anele alué Esusi:

—Mué Wa'lula, ruyérigó ramué choniame ju alué gajsalá ri'ligochi jágame.

³⁷ 'Lige anile Esusi:

—Alué napu 'we a'lá talí echame ka, alueka pe Onorúgamete julárigame ju 'pa rewagáchika.

³⁸ Alé we'échika napu echale alué talí echame, aleka pe napurigá wijchimoba ju. Alué 'we a'lá talí aniáká, alueka pe ralámuli 'we a'ká ralámuli aniamé ju, alué napu 'la a'reme ju napurigá Onorúgame nulámala. Gajsalá aniáká alueka pe ralámuli Remónisi oyérame aniamé ju.

³⁹ Alué sairúgameka napu echale alué chátiri gajsalá, alueka pe Remónisi kéré. 'Lige alué 'wilime aniáká, alueka napu'lige gawí amulí suwíbachi aniamé ju. 'Lige alué 'wime aniáká, alueka santo ánjeli aniamé ju.

⁴⁰ A'chigóriga napurigá oliame ju alué chátiri gajsalá, a'chigóriga oláwili ju alué Remónisi oyérame napu'lige ye gawí suwíbachi. 'Emi 'we a'lá machí pe na'ichí 'lúlime ko alué chátiri gajsalá.

⁴¹ Alué rió Onorúgamete julárigame 'pa rewigáchika, alueka santo ánjeli nulémala napurigá a'míná 'lúmala alué chátiri ralámuli jena wijchimoba mochígame, alué napu chátiri 'nátili 'yame ju uché jaré ralámuli, alé napu Onorúgame nulame ju.

† 13:32 Alé Israélíka alué gilibá a'lásini 'we 'ya nerúgame 'we re'pá jágame ochérame nile alué gilibá a'lásini.

Mateo anile: «Chi'námala ramelá.»

⁴² 'Ma na'ichí 'lúpua. 'Lige alué chátiri ralámuli nalá mochímala 'we resí nílga, 'lige majaga.[‡]

⁴³ 'Liko ralámuli 'la sébali olame napurigá nulá Onorúgame, alueka napurigá Onorúgame alarigá nímala. 'Émi ralámuli 'we a'lá najkégame níriká, 'la 'we a'lá gepuwa ye ra'ichali.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo Onorúgame nulachi 'we najtékame ko

⁴⁴ Napu'lige Onorúgame 'we a'lá semáriga nulachi ralámuli alawálachi, pe napurigá enomí we'echi tótigame, alarigá ju. Bilé rió we'ká enomí tótigame rewisá, abajá nasosa we'ete o'pólga. 'Liko asiriga ra'sáligá asimela alué rió, 'ma simela ralinemia suwábaga tábiri napu ekí tábiri nígame ju bo'né. 'Lige alué enomite ralimela alué gawí napurigá bo'né niga neraga asimela alué enomí.

⁴⁵ › Abiena napu'lige Onorúgame 'we semáriga nulachi ralámuli alawálachi, pe a'chigóriga ju napurigá bilé rió ralinega nóchame, rejté 'yaga eyéname alué 'we rojsákame re'wame ba'wichí nerúgame napu «perla» anilime ju yolí ra'ichaga.

⁴⁶ Napu'lige rewisá bilé 'we a'lá jino rejté «perla» alué napu 'we najtame ju, 'lige alué rioka ralinémala napu ekí tábiri ní bo'né, 'lige alué enomite ralimela alué 'we jino rejté. ¿Pala 'la námata 'emi ye tétali?

Jena ruwimela Esusi ruwíligo Onorúgame ralámuli wanápimio alué tabilé a'ká 'we a'ká ralámulichi mochíggame

⁴⁷ 'Lige Esusi uchéchigo bilé tétali ruyele ralámuli churigá nulamio Onorúgame ralámuli 'yuga. Regá anile:

—Pe napurigá bilé morali ro'chí i'mula ba'wichí pasa bilé rió ro'chí i'mume, we'ká buinasa napu ekí ro'chí oyame ju ba'wichí.

⁴⁸ Napu'lige bochisa alé morálchi, alué ro'chí i'múmeka 'mi suwemi o'tome ju alué morali, 'lige alé mochíbame ju abé a'kalala ro'chí rojana, alué 'lina ro'ámala waná atabechi. 'Lige alué ta'mé a'kátirika alueka 'ma 'lúmala.

⁴⁹ Alarigá nímala napu'lige gawí suwíbachi. Santo ánjeli buyámala ralámuli wanápamia alué cha nokame alé a'ká ralámuli mochígichi.

⁵⁰ 'Lige alué cha nokame ralámulika 'ma na'ichí 'lúpili ju, asiriga enárikáchi rajachi. 'Lige nalámala alué cha nokame ralámuli 'we resí nílga.

⁵¹ 'Lige Esusi rukele:

—¿'La námilia 'emi ye we'ká tétali?

'Lige anile alué Esusi 'yuga járome:

—Ramueka 'la námilia.

⁵² 'Lige Esusi anele:

—Bilé rió napu benírame ju Moisesi nila nuláli napu 'we a'lá benime ju churigá nulame ko Onorúgame, alueka pe napurigá bilé rió galí nígame, alarigá ju. Rékóachi ma'chí buyáname ju tabiri o'chéranti 'lige nuebo abiena. Alué rioka 'la machimela Onorúgame ra'ichálila, alueka 'la námamala 'ya nerúgame rejcholi 'lige jipe nerúgame rejcholi abiena, alué napu ne ruwí.

Jena ruwimela Esusi simíligo Nasareta napu bejtéggame nílige 'ya

⁵³ Napu'lige Esusi 'ma guwárisa ye tétali ruyá, 'we ilile uchéchigo bilénami simíá.

⁵⁴ Napu'lige sebasa alé we'ká riógichi napu bejtéggame nílige alué bo'né Esusi re'malí ka (Nasareta anilichi), chojkile ralámuli ra'ichali beniria alé u'tá re'obachi «sinagoga» anilime. 'Lige ralámulika 'we e'negá jale. Pe laa jale alué ralámuli:

—¿Koche benílepeché suwábaga ye ra'ichali? ¿Koche narélepeché a'walí napurigá newámala ye 'we semátiri tábiri napu tabilé gayéname ju newá ralámuli? —regá rukele a'bopi ra'ichaga—.

⁵⁵ ¿Tacha ye ju alué sía 'lige mesa newame inolá alué napu José anilime nílige? ¿Tacha ye ju alué María ranala? ¿Tacha ye ju alué Jacobo ba'chila 'lige José 'lige Simoni 'lige Jurasi?

⁵⁶ ¿Tacha jena ejperéggame ju alué rió waíla jena we'ká riógachi? ¿Koche benílepeché ye rió suwábaga alué tábiri?

⁵⁷ Alekeri alué ralámuli majale 'lige tabilé benináilile alué rejcholi. Alekeri Esusi anele alué ralámuli:

—Bilé ra'ichali nerú regá anime: «Bilé rió napu ruyame ju napu ané Onorúgame eyénachi alé napu ochérame ju, aleka tabilé niraga etélime ju. Uché bilénami einásaká, 'we a'lá nirálime ju. 'Emi alarigá nokáguru ne'chí 'yuga.»

⁵⁸ Alué ralámuli tabilé bijchígale alué Esusi ra'ichálila, alekeri alué Esusi tabilé we'ká ralámuli sa'wale. §

14

Jena ruwimela Erote nuláligo napurigá me'liboa Juani

¹ A'kinana rawé Erote, alué napu wa'lula nílige alé Galilea anilime ejiro, akele alarigá nóchame ko Esusi.

² 'Liko alué Erote anele alué bo'né 'yuga nóchame:

—¿Chieri júpeché alué Esusi anilime? Siné kachi pe Juani kerékó, alué napu ralámuli rewaramé nílige. Siné kachi 'ma ku ajánalegerékó. Alekeri 'la nígame nisa a'walí napurigá sa'wámala ralámuli napu 'ma tabile sa'wimeli nile.

³ Aluéchigo bo'né Erote nuláligime Juani cha'píniliga abé 'yabé 'lige 'ma galírale ba-jchale karénate bulugá pe alué Eroríasi chojkila gite napu Belipe upila nile alué bo'né Erote ba'chíla. Alué Belípeka se'nú eyégame nile.

⁴ Juánika anélige alué Erote tabilé ikiárekó alué mukí rewisá alué Belipe 'yula. Alarigá anélige alué Juani:

—Tase 'yula neraga asiboa alué mukí, alué mué bonila upila.

⁵ Alésíko alué Erote 'we me'lináliga etele Juani, pe iligá 'we majale ralámuli. Ralámulika 'wéchigo 'la niráligime alué Juani, 'la machilígame Onorúgame nila ra'íchali nareme níligo.

⁶ 'Lige napu'lige bamíbalí sebaríchi alué Erote, Erote bilé piesta newale. 'Lige alué mukí iwé Eroríasi ranala yawile alé piéstachi.* 'Lige alué Erote asíriga galele alué iwé yawisá.

⁷ 'Lige alué Erote asíriga we'ká e'karúgame tábiri 'yámoríle alué iwé yawigóríka, napu ekí tábiri najkió 'yámoríle, 'lige aminami suwábaga ralámuli akele napu anile.

⁸ 'Liko alué iweka anile:

—Neka najkí napurigá jeka a'pámala mué Juani mo'ola bilé bejtólichí ajchagá.

Alarigá anile 'máchigo 'la anérigime níligame eyélate.

⁹ 'Liko asíriga we'ká 'nátales alué wa'lula Erote. Tabilé 'la nerale, 'lige 'máchigo akéleko suwábaga ralámuli napurigá anílige alué wa'lula Erote we'ká e'karúgame 'yámoríligo.

¹⁰ Alekeri nulale napurigá rijpunawa alué Juani mo'ola. 'Liko 'ma gujtachí rejpináleru Juani.

¹¹ 'Lige bejtólichí ajchigá a'pálieru alué Juani mo'ola, 'lige alué iwé 'yáleru, 'lige alué iweka eyela 'yale.

¹² 'Liko Juani gompaniérola ralámuli jsíle 'lige 'ma o'tole alué Juani gatemia. 'Lige simíbale Esusi ruyemia.

Jena ruwimela Esusi go'ame 'yaligo we'ká ralámuli

¹³ Napu'lige alieti akisá alué Esusi, 'ma simile bilé bárkochi 'mi bilena tabilé riógachi. 'Lige ralámuli machile alemi simiá enáligo alué Esusi, 'lige alué ralámuli 'ma simíbale 'mimi wijchí jaga napu sebámili nile Esusi.

¹⁴ Napu'lige sebasa Esusi bárkochi, asíriga we'ká ralámuli etele, 'lige asíriga na'temaka etele, 'lige 'yole napu ekí nayume nile alemi sígame ralámuli.

¹⁵ Napu'lige 'ma alí kachi, alué makué oká Esusi 'yuga járome ralámuli anele Esusi:

—Asíriga tabilé 'wesi riógachi ju jena. 'Lige 'ma alí júkuru. Juláwaguru ralámuli napurigá

'mi a'tabemi riógachi simámala go'ame ralímea.

¹⁶ 'Lige Esúsika nejele:

—Tabilé asemi julawa, aba jena mochíralekó o'maka. 'Emi a'boi 'yáwaguru go'ame napurigá go'mela ralámuli.

¹⁷ 'Lige anile alué oyérame:

—Pe malígipi baní nerúgeréke'le 'lige pe okabi ro'chí.

¹⁸ 'Lige anile Esusi:

—Jeka o'tosígó alué baní 'lige ro'chítiri.

¹⁹ 'Lige nulale napurigá i'kilí mochíbamala ralámuli alé wijchí gajsalachí amoba. 'Lige napu'lige u'sá alué maligi baní 'lige alué oká ro'chí, anele Onorúgame:

—Cheliérabá mué O'nó Onorúgame.

'Lige a'tabé chí'wánale alué baní. 'Lige 'yale alué makué oká bo'né 'yuga járome napurigá ralámuli 'yámala.

²⁰ Suwábaga ralámuli go'ale 'lige asíriga bosaga ejtebile alué baní go'sá ro'chí 'yúriga. 'Lige alué oyérame napubule a'tabé rasíríginti alué baní 'lige ro'chí 'lige atabeche ajchale. 'Lige makué oká atabé bochile.

²¹ We'ká ralámuli go'ale, riótiri, 'lige umugítiri, 'lige u'kuchítiri, maligi míli nile pe e'wele riocho.

Jena ruwimela Esusi amoba ba'ichí enáligo

²² Pe'tá i'libeko Esusi júlale alué makué oká bo'né 'yuga járome napurigá bárkochi jímamala napurigá simámala uché bilena. 'Lige Esúsika alé rejpile.

²³ Napu'lige 'ma ralámuli simasa, 'liko Esusi 'ma simile bilena rabó Onorúgame 'yuga ra'íchamia. 'Lige 'ma chonasa, alué Esúsika pe bi'neli asale.

²⁴ 'Lige bárkoka 'ma 'mi nasipa wa'lú ba'wichí enale, 'lige asíriga iwégame ekénale alemi enágichi alué barko. 'Lige aminami asíriga re'pá ilírole alué ba'wí, a'wágame chíbale ba'wí alé bárkochi o'weka neraga. Tabilé gayénale simiá.

²⁵ 'Lige 'ma amulí che'lachi, Esusi simile o'weti iligá ba'ichí amoba alé 'mi napu barko enale.

²⁶ Napu'lige alué Esusi 'yuga járome etesa Esusi alé ba'ichí amoba enágichi, asíriga majale.

—¡Pe chu'í káwé alué! —anile.

'Lige bochí anile majaga.

²⁷ 'Lige Esúsika anele:

—¡Tase majawa, pe ne ju!

²⁸ 'Lige anile alué Pegro:

—Mué Wa'lula Esusi nísaká, ne'chí nuléba napurigá ne ba'ichí amoba teka enegá sebámala napu mué ilí.

²⁹ —Jeka simígó 'liko —anile alué Esusi.

* 14:6 E'nesi San Mateo 6:22.

'Liko alué Pegro re'kísele bárkochi, 'lige amoba ba'íchí enale 'mi alé simiá napu ilile alué Esusi.

³⁰ Napu'lige ne nílasa 'we ekao, 'ma majale. 'Lige i'kilí bokuíle alé ba'wichí, 'lige napu'lige 'ma bokuía, e'wele ra'íchaga bayele Esusi:

—¡Muérigo Wa'lula, ma'chí paki ne'chí!

³¹ 'Lige Esúsika yati cha'pile sekate, 'lige anele:

—¡Mueka 'we pee bijchígame ju!

³² Napu'lige 'ma okáraga jímasa ku bárkochi, 'liko 'ma asíbale eká.

³³ 'Liko suwábaga rió napu ekí mochílige alé bárkochi, asíriga 'la neraga etele Esusi, 'lige anele:

—'La bijchiá mueka 'la Onorúgame Inolá júkuru.

Jena ruwimela Esusi 'yólgo we'ká nayume

³⁴ 'Lige sébale alé ejiro Genesareta anilichí.†

³⁵ Napu'lige alé ejperégame ralámuli machisá alé ajtígo Esusi, júlale jaré ralámuli napurigá chejaré ralámuli ruyémala alé a'bemí mochígame suwábaga. 'Lige ralámulika suwábaga nayúkame a'pagá jsile.

³⁶ 'Lige alué ralámuli napu nayúkame a'pagá jsile lisensia tánele Esusi napurigá alué nayúkame Esusi o'páchilichi chébbimia. Suwábaga napu ekí chébbale alé Esusi o'páchilichi, 'ma sa'wile.

15

Jena ruwimela Esusi anílogo tachírigo alué chátiri alawégame newame ralámuli

¹ 'Lige jaré bariseo 'lige jaré alué Moisesi nila nulalí benírame Rusalénika sígame, sébale alé Esusi ajtígichi. 'Lige anile Esusi olagá:

² —Mué 'yuga járome ka tabilé 'la sébali olá alué nulalí panígilime napu nulale alué 'ya mochígame. ¿Chonigá alarigá nokame ju? Alueka tabilé panígime ju napu'lige go'ame go'mea napurigá nokiamé niru ramué.*

³ 'Lige Esúsika rukele:

—'Émika ¿chonigá tabilé 'la sébali oliágó napu nulale Onorúgame 'we 'ya? Pe a'lá sébali olame júkuru 'emi nulalila.

⁴ Regá nulale Onorúgame: «'La niraga etewa a'boi o'nola 'lige a'boi eyélatiri.» 'Lige abiena nulale: «Napuyépiri napu chúbiriga ra'íchame ju o'nola olagá 'lige eyela olagá, alueka me'liboli ju.»

⁵ 'Émika anime júkuru 'we a'lá ko bilé rió regá anea o'nola eyélatiri: «Tabilé

nejkúrimala ne, neka Onorúgame 'yámolá suwábaga napu ekí nígame ju ne»,

⁶ 'lige apiépiri napu anime ju regá, 'ma tabilé gu'írimiti ju bo'né o'nola 'lige eyela. Neka aníguru 'ma tabilé 'la sébali olame ko 'emi alué napu nulale Onorúgame, tabilé 'la nirá 'emi Onorúgame nila nulalí, 'lige pe 'emi a'boi nila 'nátili cha'pigá mochígo 'emi.

⁷ 'Émika 'la tabilé 'nátanti! 'Émika asíriga 'la semáriga ra'íchame júkuru kaka ra'icháliká, nobi tabiléchigo 'la 'nátame kéréko 'emi a'boika, 'lige tabilé 'la sébali olame ju 'emi. Alué 'ya bejtégame Isaiasi anilime rió napu ruyame nile napu Onorúgame anele, osale napurigá anílogo Onorúgame. Asíriga 'la ma'chígime anile pe 'emi olagá. Regá osale:

⁸ Ye ralámulika asíriga 'la semáriga ra'íchame júkuru ne'chí olagá,

ne napu ju Onorúgame, tabiléchigo oyérame júko ne'chí.

Pe se'wináriga 'nátame ju.

⁹ 'We a'lá nerame korime ju ne'chí,

tabiléchigo 'la nirame kéréko,

'we a'lá semáriga ra'ícha

nobi pe ralámuli nulalila benírame kame,

tabilé Onorúgame nulalila.†

¹⁰ 'Lige Esúsika alué we'ká ralámuli bayele, 'lige regá anele:

—'La 'we a'lá gepuwa. ¿Pala 'la námata 'emi?

¹¹ Bariséoka anime ju Onorúgame tabilé 'wimio alué rió go'ame go'sá tabilé panígisa. Neka aníguru tabilé chéré Onorúgame níriká go'ame ka bajkime ju bilé ralámulichi. Onorúgame níriká abé najtékame ju alué ra'íchali napu buyame ju chu'álachi. Chátiri ra'íchali buyásaká 'liko Onorúgame tabilé e'wémala alué rió.

¹² 'Liko alué Esusi 'yuga járome a'bé jábele, 'lige rukéliru alué Esusi:

—¿Machí mué alué bariseo tabilé ganíliga ejtebílgo alué mué ra'ichálica ajkisá?

¹³ 'Lige Esúsika nejele:

—Napiépiri gajsalá, rojátiri, tabilé ne O'nola 'pa rewagachi ajtígime echágame, alueka 'ma bo'narúgme nímala.‡ Alarigá ikimela alué bariseo.

¹⁴ Pe a'réwagó. Pe napurigá bilé rió tabilé ma'chílime uché jaré tabilé ma'chílime o'tome, pe alarigá ju. Bilé rió tabilé ma'chílime uché bilé rió tabilé ma'chílime o'tome pe okáraga rujsúmala bilena rejkolichí.

¹⁵ 'Liko Pégroka anele Esusi:

—¿Chonime ke aní mué? Aka ruwibá.

¹⁶ 'Lige Esúsika anele:

—¿'Émichigó tabilé 'la námaliachigó?

† **14:34** Tabilé bajunile na'lé bo'nálige.

* **15:2** Alué ralámulika mayele 'la panígisaká 'liko 'la ra'salág asimeo

Onorúgame. † **15:9** E'nesi Isaiás 29:30.

‡ **15:13** Yeka aniamé kéré, Onorúgame 'ma chajkena a'remio apiépiri

ralámuli o'apiépiri ra'íchali napu tabilé Onorúgame nila ju.

¹⁷ ¿Tacha machí 'emi suwábaga go'ame napu chu'ichíkana bajkí wamí rojpachíkana simírime ko, a'kinana ma'chínime ko? Tabilé chátiri alawégame gayéname ju.

¹⁸ Nobí ra'íchalí chu'ichíkana ma'chínime ka, alueka ma'chínime júkó napurigá 'nátame ju bilé rió. 'Liko alué ra'íchalí tabilé 'la nisaká, 'liko alué rió 'ma chátiri alawégame gayéname ju.

¹⁹ Bilé rió chátiri 'nátame, pe ralámuli me'gá einámala alué rió, 'lige aminami pe apiépiri umugí 'yuga gojchigá einámala 'lige aminami pe riótiri 'yuga gojchigá einámala, 'lige chigoga einámala aminami, 'lige aminami 'we 'yéigá einámala, 'lige pe sairúgame neraga ra'íchame nímala apiépiri ralámuli olagá.

²⁰ Alué chátiri 'nátali 'nátaga ra'íchasa, ralámuli 'ma chátiri alawégame gayéname ju, Onorúgame tabilé ganílga etémala alué ralámuli, pecha chéréko rekó ta panige sekala go'ame go'mea.

Jena ruwimela Esusi ruwílgo bilé mukí tabilé israelita 'we a'la bijchígáligo 'la a'wali nígame ko Esusi napurigá sa'wámala

²¹ 'Liko Esusi simile alé Tiro anilichí we'ká riógichi 'lige Sironi anilichí we'ká riógichi, napu epperégame nile alué ralámuli tabilé israelita. (Alué ralámuli israelita napurigá o'kochí alarigá neraga etele alué ralámuli.)

²² 'Lige bilé mukí alé bejtégame napu tabilé israelita nílige, alemí sébale napu enale Esusi 'lige anile e'wele ra'íchaga:

—¡Muérigo Wa'lula, Rabí rijímala, 'la na'temápuaká ne'chí! Ne ranala iwé bilé u'tabela remónisi ajchágame ju, 'lige asíriga resí nilia ajtí.

²³ 'Lige Esusi tabilé nejele. 'Lige alué 'yuga járomeka anele Esusi:

—'Ma julawa alué mukí jena, jeka guwánaka e'wele ra'ícha aníguru.

²⁴ 'Lige anile Esusi:

—Pe ralámuli israelítacho gu'iríniliga nulérigime ju ne Onorúgamete. Alué mukíka pecha israelita júkó.

²⁵ 'Lige alué mukí sébale alé napu ilile Esusi, 'lige chojkóbisiga ilíbale, 'lige anele:

—¡Mué Wa'lula nulame, ne'chí gu'iri!

²⁶ 'Lige Esusi anele:

—Tabilé 'la ju u'tátiri baní bujilía 'lige o'kochí 'yamia.

²⁷ Abichilubi 'we anele alué mukí:

—Bijchiá ju napu aní mué, alué o'kochí abirigá go'yame ju alué kuchí baní mojágame rujsúkame.

²⁸ 'Liko Esusi anele:

—¡Mué mukí, mueka 'la bijchigi 'la sa'wame ko ne apiépiri nawílí! 'La sa'wimela mué ranala.

'Lige yati neraga sa'wile alué mukí ranala.

Jena ruwimela Esusi we'ká ralámuli yólgo

²⁹ 'Liko Esúsika simile alé asigá 'lige sébale suweke wa'lú ba'wí manígichi Galilea anilichí, 'lige 'pami rabó simile 'lige alé rabomí asale.

³⁰ 'Lige asíriga we'ká ralámuli sébale alé napu asale alué Esusi, 'lige we'ká nayume a'pale ralámuli sujirigame, 'lige aminami tabilé ma'chílime, 'lige aminami tabilé gayéname ra'ícha, 'lige alé a'bé a'pálliru napu Esusi ajtile. 'Lige Esúsika sa'wale alué nayúkame ralámuli.

³¹ 'Lige ralámulika 'we ra'sálale napu 'lige 'ma ku ra'íchachi alué tabilé ra'íchame, 'lige alué sujiriginti 'ma ku 'la e'yénachi, 'lige tabilé ma'chílime 'ma ku ma'chílíchi. 'Liko alué ralámuli anile asíriga 'la nejkúrame ko Onorúgame, alué Onorúgame napu gu'irime ju alué ralámuli israelita.

Jena ruwimela Esusi naó mili rasígame ralámuli go'ame kógilgo

³² 'Liko Esusi bayele alué 'yuga járome 'lige anele:

—'Neka 'we na'temá ye ralámuli. 'Ma bakíá rawé mochíkuru jena ne'chí 'yuga, 'lige tabilé nutugégeme júkuru napurigá go'mela. Pe arigá simásaká ku galírale, pe boichimi rekupámala e'luúka.

³³ 'Lige alué Esusi 'yuga járomeka anele:

—¿Churigá kóchimiyéna rewibówé go'ame napurigá ye ralámuli go'mela? Jénaka pe jami júkuru tabilé riógichi.

³⁴ 'Lige Esusi rukele alué bo'né 'yuga járome:

—¿Chekí baní o'kame nírukó 'emi?

'Lige nejele alué oyérame:

—Ramueka pe gichao baní o'kame niru, 'lige pe u'kabi ro'chí 'yúriga —anile.

³⁵ 'Lige Esusi anele:

—Nulewa ralámuli napurigá i'kilí mochímala wijchí.

³⁶ 'Lige cha'pile alué gichao baní, 'lige o'wétiri rewagachi e'nénaga cheliera 'yale Onorúgame. 'Lige nasipási chí'wánale baní 'lige ro'chítiri. 'Lige alué oyérame 'yale napurigá nachutámala, 'lige nachútele.

³⁷ 'Liko suwábaga go'ale 'lige asíriga 'la ganílga ejtebile asíriga bosoga. We'liko 'ma o'pasasa alué ralámuli, gichao atabé bochile rasirigame go'ame.

³⁸ Naó mili nile pe riocho tase tétiga umugí 'lige aminami tase tétiga u'kuchítiri.

³⁹ Abé i'libeko Esusi suwábaga ralámuli julasa ku epperélachi, Esusi 'lige alué 'yuga járome si, 'ma jímale bákochi 'lige 'mi a'bé Magarani anilichí we'ká riógachi simíbale.

16

Jena ruwimela alué bariseo 'lige saruseo nuléligo Esusi napurigá 'we semátiri tábiri newámala alué napu ta'wesi rió gayéname ju

¹ Jaré bariseo 'lige saruseo simíbale Esusi e'nemia. Owile napurigá 'we semátiri tábiri newámala napu ralámuli tabilé gayéname ju, pe machináliga nokale pa'lá Onorúgamete julárigame ko. Mayele tabilé gainamio newá 'lige alarigá ralámuli tabilé oyéramio Esusi.

² 'Lige Esúsika anele:

—Napu'lige 'emi 'pa rewagachi e'nesa, 'we a'lá machime júleké u'kumeo o tabilé u'kumeo ma. 'Lige 'emi etea rewigá 'we sejtániga ilígichi alí, asíriga 'la machime júlké 'emi melénala rawé tabilé nolégame rainamio.

³ Napu'lige be'á be'lí 'we sejtániga ilisá 'pa rewagachi 'lige aminami nolega ilisá, a'lige abiena 'la machime júkuru 'emi u'kumeo. 'La tabilé 'nátanti 'emi, aka 'émika 'we a'lá námame kápá ye tábiri kaka nobi uchéchigo jaré tábiri tabiléchigo námame júkó 'emi. Neka asíriga we'ká e'karúgame newame júkuru 'we semátiri napu tabilé 'wesi gayéname ju ralámuli newá, 'émika tabiléchigo námame júkó tachiri ruyame ko alué.

⁴ 'Emi cha nokame ralámuli 'ma a'reme ju Onorúgame na'tálila 'lige uché bilé tábiri oyérame ju 'nalina napu tabilé Onorúgame ju, pe aminacho eténilime júkuru alué 'we semátiri tábiri. Pe bi'lepi tábiri etémala 'emi 'we semátiri. 'Émika etémala 'we semáriga ikichi ne i'libeko rawé, alué napu etémala 'emi pe ruyame nímala napu ikile alué Jonasi anilime rió. Alueka bakiá rawé bo'ilekuru pachágana ro'chí rojpálíchi. Pe bilé tábiri ruwime kéréle alakiá Jonasi.

'Lige Esusi simile alé asigá.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué bariseo ko napurigá kawali

⁵ 'Lige Esusi simile bo'né 'yuga járome si ba'wichí bajuniga na'lebo 'nálige, 'lige tabilé newéga simíbale baní alué Esusi 'yuga járome.

⁶ 'Lige Esúsika anele:

—'La 'we a'lá 'nátaga alué bariseo nila kawali 'lige saruseo nilatiri.

⁷ 'Lige alué oyérame anile a'bopi ra'íchaga:

—¿Chonigá alanibiché? ¿Pe baní tabilé a'pásiga alaniéréko?

⁸ 'Lige Esusi 'la machile alaniá mochígichi, 'lige rukele:

—'Émika 'we pee bijhígime júkuru Onorúgame 'we a'lá nejkúrimio. ¿Chonigá ra'ícha 'emi a'boi tabilé a'pigárika baní?

⁹ ¿Ta'chó nama 'emi, 'lige tabilé nélá 'emi pe maligi banite bosárigo ne maligi mili rió? ¿Tabilé nélá 'emi chekí atabé rasirigo baní?

¹⁰ ¿Abiena tabilé nélá 'emi pe gichao banite bosárigo ne naó mili ralámuli? ¿'Lige chekí atabé go'ame rasirigo?*

¹¹ ¿'Lacha tabilé námatu pe tabilé baní olagá anió ne? Uchéchigo siné ruimé ne, 'la 'we 'la 'nátaga alué bariseo nila kawali, 'lige saruseo nilatiri.

¹² 'Liko 'ma námale tabilé alué kawali olagá anligo alué Esusi, námale 'we a'lá 'nátaga mochímilikó 'nalina napurigá tabilé oilámala alué bariseo nile rejcholi, 'lige alué saruseo nila rejcholi.

Jena ruwimela Pegro ruwíligo Esusi ko 'pa rewigáchika julárigame

¹³ Napu'lige Esusi sebasa alé a'bé Sesarea Bilipo rewégichi we'ká riógachi, 'lige Esusi rukele alué makué oká rió bo'né 'yuga járome:

—¿Chonigó ralámuli, chieri kori ne napu nawale 'pa rewagáchika rió neraga?

¹⁴ 'Lige anile alué bo'né 'yuga járome:

—Jaré ralámuli aní mué Juani kará, alué napu ralámuli rewaramé nílige. 'Lige jaré aní mué Elías kará, alué napu ruyame nílige napu anéligo Onorúgame, alué napu 'ya bejtégame nílige. 'Lige jaré aní mué Jeremíasi kará napu abiena ruwime nilechigó napu anele Onorúgame. 'Lige jaré aní mué kará uché bilé napu ruwime ju napu anele Onorúgame.

¹⁵ —'Lige 'émika, ¿chieri koriágó ne'chí? — anile Esusi.

¹⁶ 'Lige Simoni napu abiena Pegro anilime nile anile:

—Mueka pe Kristo ju Onorúgame Inolá, alué Onorúgame napu nabí ajagá ajtime ju.

¹⁷ 'Lige Esúsika anile:

—Mué Simoni, Jonasi inolá, pe Onorúgame 'smi mué gu'ira napurigá mué 'la námamala chieri ko ne, 'lige ralámulika tabilé gu'irile napurigá námamala mué.

¹⁸ Mué Pegro, mué rewalá «rejté» anilime kéré. Mueka napurigá bilé rejté napu ajchilime ju alé re'lé chojkíchi napu galí eláwili ju, alarigá ju mué. Mueka napurigá bilé benírame nímala ne'chí oyérame ralámuli benírame. 'Lige rekó suwigé abiena ne'chí si mochímala 'pa rewagachi.

¹⁹ Neka mué 'yámala lisensia napurigá nulame nímala mué. Mué anisáká 'we a'lá ko bilé 'nátili, Onorúgame 'we a'lá nirámalachigó alué 'nátili. Mué anisáká tabilé 'la ko bilé 'nátili, Onorúgamechigó tabilé 'la nirámala alué 'nátili.

²⁰ 'Lige Esusi 'we a'lá anele bo'né 'yuga járome napurigá tabilé 'wesi ruyémala Kristo ko bo'né, Onorúgamete julárigame.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'ma me'libolí ko alué Esusi

* 16:10 E'nesi San Mateo14:15-21.

²¹ Alige Esusi chojkile ruyea alué bo'né 'yuga járome 'ma simeo alé Rusaleni anilichi. 'Lige alué e'wélala nulame, 'lige alué e'wélala balé, 'lige alué Moisesi nila nulalí benírame 'we resí olamio alué Esusi 'lige 'ma me'limeo, 'lige bakiá rawé kachi 'ma ku ajánimio.

²² 'Lige Pegro a'mibemi chakena bayérale Esusi, 'lige ne'óchale, regá anele:

—¡Mué wa'lula tase alarigá ra'ichawa, tajsiné sebarímili júkuru alué rawé! ¡Onorúgame tabilé a'rémala mué alarigá ikichi!

²³ 'Lige Esusi o'wé e'nele alué Pegro, 'lige anele:

—¡Mué Satanasi, se'wí, simigá 'mimi mejkami! Mueka pe nejkumega eyena ne'chí 'yuga. Mueka 'nátame ju napurigá 'nátame ju ralámuli, tase napurigá Onorúgame.

²⁴ 'Lige anele Esusi alué bo'né 'yuga járome:

—Jaré ralámuli ne'chí oyéranilisaká, nabí rawé e'wámili ju napu ne nulá 'lige 'ma a'rémili ju alué napu bo'né najkí. Rekó 'we resí nilie abirigáchigo senibí rawé 'we alá oyéramili ju ne'chí.

²⁵ Alué rió napu majame ju me'libólikó ne'chí oyérame kóriká, alueka tase rewimela semati raweli. Alué rió napu ne'chí oyérame ju 'lige bilé rawé me'lisuga ne'chí oyérame kóriká, alueka 'la semati raweli rewimela 'pa rewagachi.

²⁶ Tabilé alá ju rekó bilé rió we'ká meme ke enomí, alué rió alawálaka wamí 'légana injiérnochí simeli júkuru. ¿Chekí najtétimala alué rió napurigá bo'né alawala tabilé simela injiérnochí?

²⁷ 'Ma pe'wé uchéchigo siné nawámala alué napu ju Onorúgamete julárigame 'pa rewigáchika, 'lige asíriga 'la semáriga nawámala Onorúgame a'walílate 'lige aminami santo ánjeli si smela, 'lige ralámuli napu 'la sébali olale Onorúgame 'yuga 'la narémili ju napu Onorúgame 'yámili ju. Alué ralámuli napu tabilé 'la sébali olale Onorúgame 'yuga, alueka gastigo narémili ju.

²⁸ Neka 'la bijchiá aníguru, jaré ralámuli napu jena mochí, tabilé 'cho suwimela napusí etesa alué napu 'pa rewagáchika nawale rió neraga 'we semáriga nulachi.

17

Jena ruwimela Esusi se'winati gayénaligo

¹ A'kinana usani rawé kachi Esusi o'tole Pegro 'lige Santiago, 'lige Juani, Santiago bonila, 'lige simibale bilena re'pá rabó.

² 'Lige alé Esusi 'ma se'winátiri gayénale alemi alué bakiá rió Esusi 'yuga járome jágichi. Banalá napuyeri rayénali alieri

gayénale. 'Lige o'páchalaka rojsákame gayénale 'la rapanti napurigá ra'ósali.

³ 'Lige pe anaga neraga etele oká rió Esusi si ra'icha jágichi, bilé Moisesi nilé 'lige uché bilé Elíasi, alué napu 'ya epperégame nilige.

⁴ 'Lige Pegro anele Esusi:

—Muérgo nulame, ¡láchigo jena napuítiko'é ramué! 'La ikisá koko newáwa'é bakiá galí rojsate, napurigá 'emi mochímala alé, bilé mué galila 'lige bilé Moisesi galila, 'lige bilé Elíasi galila.

⁵ Napu'lige Pegro bijí ra'icha ilígichi, bilé nolí rapame re'kínale 'pa rewigáchikana, 'lige 'ma na'póale suwábaga. 'Lige bilé ra'ichame anile nolíralekana e'wele ra'ichame, pe Onorúgame nile, regá anile:

—Ye Esusi ne Inolá júkuru, asíriga galé ne. Asíriga ganíliga ajtí ne alué 'yuga. 'We alá gepuwa napu aní alué.

⁶ 'Lige alué akigá wijchí ajkaná bi'tíbalé alué bakiánika, pe asíriga charigá majale.

⁷ 'Lige Esusi a'bé nawile 'lige nochale 'lige anele:

—Yati ku o'michísawa, tase majawa.

⁸ Napu'lige e'nénale alué bakiá rió, 'ma tabilé 'wesi i'tele, pe Esúsicho.

⁹ Napu'lige ku 'pákana rabókana e'yéniga Esusi 'we sulile napurigá tabilé 'wesi ruyémala alieti etéligo. Regá anele:

—Tabilé 'wesi ruyewa etéligo 'emi alué Moisesi 'lige Elíasi napusí alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika 'ma ku ajánisa, a'lige kulí ruyewa.

¹⁰ 'Lige alué oyérameka rukele:

—¿Chonigá alué Moisesi nila nulalí benírimeka aniániché Elíasi bajchá nawámili ko 'lige alué uché bilélaka napu Onorúgame julámili ju 'pa rewigáchika napurigá ralámuli gu'irimala, alueka nujubá nawámili ko?

¹¹ 'Lige Esúsika nejele:

—'We bijchiá ju Elíasi bajchá nawamio napurigá gatemió suwábaga.

¹² Neka aníguru Elíasi 'ma nawáligó, 'lige alué ra'ichali benírame pecha machígó. Tabilé machile, iligá 'we cha olale. Alué e'wélala jena wijchimoba mochígame jipe 'we resí olámalachigó alué 'pa rewigáchika julárigame napurigá rió neraga.

¹³ 'Lige 'la machile alué Esusi 'yuga járome Juani olagá anió alué Esusi, alué Juani napu ralámuli rewarame nilige, Juánika niligo napurigá Elíasi.

Jena ruwimela Esusi 'yóligo bilé re'malí rekúpame

¹⁴ Napu'lige Esusi sebasa alué bakiá bo'né 'yuga járome 'yuga alé napu mochile we'ká ralámuli, 'lige bilé rió a'bé nawile Esusi, 'lige chojkóbisiga ilíbalé alué rió alé o'wemi napu ilile Esusi, 'lige anele alué rió:

¹⁵ —Mué Wa'lula, pe rekó na'temápuaka ne inolá. Asíriga rekúpame ju, 'lige aminami

asíriga resí nílga ajtime ju. I'sínimi 'ma na'ichí wíjchime ju 'lige aminami ba'ichimi.

¹⁶ Jena a'pigéturu ne napurigá sa'wámala alué mué oyérame, alueka tabiléchigo umébatigó sa'wá.

¹⁷ 'Lige Esúsika anile:

—¡Tachiti ralámuli! ¿Tabilé bijchígime ju 'emi Onorúgame a'walí nígame ko napurigá 'la umbámala sa'wá? ¿Chekí rawé asiati káréko ne 'emi 'yuga napurigá 'emi 'we alá benimela? ¿Chiéniko si anachamio ne 'emi 'yuga? Jeka o'tobógó 'liko alué re'malí.

¹⁸ 'Liko Esusi ne'óchale alué u'tabela remónisi 'lige ma'chínale alué u'tabela remónisi alué re'malí, 'liko 'ma sa'wile alué re'malí, a'lige si tabilé uché rekúpale.

¹⁹ 'Lige pe'tá i'libékorikáchi alué Esusi 'yuga járome Esusi si ra'íchale aminami, a'míbemi waná rukele:

—¿Chonigá tabilé umabárupeché ramué alué u'tabela remónisi ma'chí pa?

²⁰ 'Lige Esusi anele:

—'Émika tabilé bijchígime kanko 'la umébate ko ne ralámuli sa'wá. 'Emi rekó pe bijchígie 'la a'walí nígame ka Onorúgame, 'liko regá anesa 'emi bilé rabó: «Uchéchigo bilena ilibáwaká», 'la yatí e'wámikuru alué rabó.*

Jena ruwimela Esusi uchéchigo siné ruwíllo mukumeo

²² Napu'lige Esusi alé Galilea anilichi ejiro asigá, anele alué Esusi alué bo'né 'yuga járome:

—Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika, alué cha nokame ralámulite cha'piboli ju.

²³ 'Lige 'ma me'liboli ju. 'Lige bakiá rawé kachi ku ajánamala.

Napu'lige alué Esusi 'yuga járome akisá alué ra'íchali, asíriga seweka mochíbale.

Jena ruwimela Esusi najtétime nílgo alé wa'lú re'obachi

²⁴ Napu'lige Esusi sebasa alué bo'né 'yuga járome 'yuga alé Kapernaumi anilichi we'ká riógichi, alué ralámuli napu enomí goblálome nile wa'lú re'obachi unélime Rusaleni ilígame re'obá, Pegro e'nemia simíbale, 'lige rukele:

—¿Pala najtétame júko alué wa'lula mué benírame?

²⁵ 'Lige Pégroka nejele:

—Abiena.

Napu'lige galírale sebasa, Esusi bajchá ra'íchale Pegro 'yuga, regá anele:

—Mué Simoni, ¿mueka chonígobá? ¿Chieri najtétamarágo enomí alué e'wélala nulame, napu jena wíjchimoba mochí, a'boi 'kúchila goblálga aní o uchéchigo jaré ralámuli?

²⁶ —Uchéchigo jaré ralámuli —anile Pegro.

'Lige anile Esusi:

—Kúchika pecha najtétimilí júko.

²⁷ Alarigá júkuru ramué 'yuga, ramueka Wa'lula O'nó Onorúgame 'kúchila nírukuru, ramueka pecha najtétimilime júko alué o'nó 'yuga. Jípeko abirigá najtétawaleké napurigá tabilé ayoga ejtebímala alué enomí goblálome. Alekeri 'mi ba'wí ilígichi simibógó benolí pamia, napu'lige mué ro'chí chewasa, alé alué ro'chí chu'álachi rewimela mué bilé enomí plata, 'lige ma'chí pápuaká, 'lige alué enomí goblálome 'yáwaká. Aluete 'ma suwábaga najtétarigime nímala, nétiri 'lige 'émitiri.

18

Jena ruwimela Esusi ruwíllo chieri ko abé najtékame

¹ Al'igerikáchi alué Esusi 'yuga járome alemi a'bemi jábale napu asale Esusi 'lige regá anele:

—¿Chieri abé najtékame ju napu'lige Onorúgame nulachi ralámuli alawálachi?

² 'Lige Esúsika bayele bilé u'tá towí 'lige alé nasipa elale, 'lige regá anele alué bo'né 'yuga járome:

³ —Neka 'la bijchiá aníguru. Tabilé a'résaká 'emi gunarua, 'lige niwa napurigá ye u'tátiri napu tabilé riólame ju, 'liko 'emi tabilé siné elímala napurigá Onorúgame 'emi nulémala.

⁴ Alué tabilé riólame alué 'nalina abé najtékame ju napu'lige Onorúgame nulachi ralámuli alawálachi.

⁵ 'Emi 'la na'temaka eteme nísaká ye towí napu ne 'we na'temaka eté, 'liko 'la ne'chí oyérame nímala 'emi.

Jena ruwimela Esusi ruwíllo napurigá alá 'nátaga mochíwa napurigá tabilé chátiri nóchali nochawa

⁶ Bilé rió resítiri 'nátali 'yame bilé ta towí kulí benime Onorúgame nila ra'íchali, abé 'la nímala ba'ichí rojkógachi pásiga wa'lú majtá golótiga.

⁷ ¡'We sewékame ju ralámuli jena wíjchimoba mochígime cha we'ká ralámuli mochígime 'we resí nokame, alué napu rejome ju uché jaré ralámuli napurigá oilámala resí nokiachi! ¡Alarigá ikimela, nobi 'we resítiri nímala alué rió uché jaré ralámuli oilárisa resítiri nochálchi!

⁸ Bilé 'emi sekala o ronola kómá 'we resí nokisá, rejpúnaga 'lúpua 'lina. Abé alá ju rewagachi moinalia tpe bi'lepi sekega o pe bi'lepi ronega. Tabilé 'la nímala 'la okánika sekega, o okánika ronega simiá 'légana injiérnuchi napu senibí rajá ilí.

* 17:20 Jarena osilichi 'we 'ya nerúgame Onorúgame ra'íchálila tabilé chujkume ju bersíkulo 21 napu regá anime ju: Yeti Remónisi tabilé ma'chínime ju tabilé tániliká nejkúrali Onorúgame 'lige tabilé ayunalia.

9 'Lige bilé 'emi 'we chátiri na'tasa pe bilé tábiri etega, ma'chí pápua alué busí 'lige 'ma pápua, abé 'la nímala 'pa rewagachi simiá, napu'lige mukusuga pe bi'lepi busega. Tabilé 'la nímala 'la okánika busega simiá 'légana injiérnochi napu rajá ilí.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé tétali bilé bo'á we'kágame

10 › Tase gawéliga etewa ye u'kuchítiri. Neka 'la bijchiá aní, alé 'pa rewagachi senibí tani mochí alué santo ánjeli Onorúgame, napurígá Onorúgame gu'írimala alué u'kuchítiri.

11 Alué Onorúgamete julárigameka nawáligime 'la bowechi jawamia alué ralámuli 'we i'níliga e'yéname.*

12 › ¿'Émika choniágó? Bilé rió bujkégame nisa bilé sientó bo'á 'lige bilé bo'á we'kasa, ¿tacha yati simime júkó 'yamia alué bo'á we'kágame, alé jami a'resa alué gi makuesa makué na gi makué?

13 'Lige ku rewisá alué bo'á we'kágame, 'we ra'sálame ju alué bo'á we'kágame etea, me'tigá alué bo'á tabilé we'kágame napu a'rele alé jami alué we'kágame 'yamia simea.

14 'Emi o'nola 'pa rewagachi ajtígame tabilé najkíchigó napurígá bilé u'kuchítiri we'kámala.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá e'kálime ka uché bilé Onorúgame oyérame

15 › Mué cha olásiga bilé riote napu Onorúgame oyérame korime ju, yati 'yuga ra'ichawa waná 'la bi'neli, 'lige 'we a'lá ruyewa bilé rejcholi napurígá 'la tabilé che 'sika inámala. 'Ma 'la tabilé che 'símorisáká 'liko 'ma neyúrigame kérélamala mué.

16 'Lige tabilé 'la nírásiká mué alué riote, 'liko oká ralámuli bayewa napurígá testigo nímala 'la rejcholi ruyéligo mué.

17 'Lige tabilé e'wisachigó alué oká ralámuli, 'liko ruyewa alué e'wélala re'obachi nóchame 'we cha olárigo mué alué riote, 'lige tabilé e'wasa alué rió rekó alué e'wélala 'la rejcholi ruyesa, 'liko a'rewa 'lige etewa napurígá bilé rió tabilé Onorúgame oyérame.

18 › Neka 'la bijchiá aníguru, Onorúgame 'we a'lá niramio napu 'emi nulé alué Onorúgame oyérame.

19 › Abiena regá ané ne, oká 'emi bi'lepi 'nátaga tánisa Onorúgame napurígá nejkúramala, 'liko ne O'nola Onorúgame, alué napu 'pa rewagachi ajtí, yati nejkúramala.

20 Oká bakiami rió napuísaká bi'lepi 'nátali 'nátaga ne'chí 'yuga, 'liko ne alawala alé asimela napu napuile alué ralámuli.

21 'Liko Pegro rukele Esusi:

—Mué Wa'lula, bilé rió Onorúgame oyérame abisibi cha olasa ne'chí, ¿chekisá e'kawa? ¿Gicháosa?

22 'Lige Esúsika anile:

—Neka pecha gicháosa anígó. Pe ikisá cha'sichi nabí e'kálime júkuru, 'lige amianami nabí 'we a'lá etélime júkuru rekó we'sá cha'sié.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé tétali bilé rió tabilé e'kálígó uché bilé rió

23 › Ne bilé tétali ruwimela churigá ka napu'lige Onorúgame nulachi. Pe a'chigóriga ju napurígá bilé wa'lula rey gobláilile alué bo'ne 'yuga nóchame wikame.

24 'Lige júlale bilé wikame bayéniliga, 'lige bilé nawale alué abé we'ká miyoni wikame,

25 'lige alué rió tabilé enomúgame nile napurígá najtétamala. Alekeri alué wa'lula rey nulale napurígá ralinewa alué rió 'ma mukí 'yúriga, 'lige 'ma 'kúchilatiri 'lige suwábaga napu ekí nígame nile. 'Lige alué enomika alué wa'lula rey o'ká rejímili nile, alué enomite 'ma najtétirigime nímili nile alué nóchame wikalila, napu ekí wikame nílige alué nóchame.

26 'Liko alué nóchameka chojkóbisiga ilíbale alé a'bé alué wa'lula ajtígichi, 'lige anile amulí nalaka: «Muérigó wa'lula 'la na'temápua ne'chí, 'la i'libesi buwewa abiena 'la najtétamala ne suwábaga.»

27 'Liko alué wa'lula rey 'we na'tamale alué nóchame, 'liko 'ma tabilé gobláloromóile, 'liko 'ma tabilé najtétimili nile alué nóchame. 'Lige 'ma su'pánale.

28 Napu'lige 'ma ma'chínasa alué rió napu 'we na'temáliku alué wa'lula reyte, alué rioka najtépale uché bilé rió nóchame napu alué rió wikeme nile 'lige gujtáchí gamínale 'lige anele: «¡Yati najtétawa ne suwábaga napu ekí wiké mué ne'chí!»

29 'Liko alué rió chojkóbisiga ilíbale alé a'bé napu ilile alué napu na'temaka etéliru alué wa'lula reyte, 'lige anele: «'La na'temápua ne'chí 'la i'libesi buwewa, abiena 'la suwábaga najtétamala ne.»

30 'Lige alué napu 'we na'temaka etéliru alué wa'lula reyte tabilé najkile, iligá 'ma galírale bajchale, napusí najtétasa ma'chí pame olale.

31 Napu'lige uché jaré nóchame akisá ala'síligo asíriga seweka mochúbale 'lige simíbale wa'lula rey e'nemia, 'lige suwábaga ruyele.

32 'Lige alué wa'lula reyka júlale bayéniliga alué nóchame napu 'la na'temaka etéligo 'lige anele: «Mué cha'sime, neka 'la na'temaka etégituru mué 'lige, alekeri pe arigá a'rigéturu ne napurígá tabilé najtétimale mué.

* 18:11 Jaré osili 'we 'ya nerúgame tabilé chujkú ye bersíkulo.

³³ Muéchigó a'chigóriga na'temá télikuru alué nóchame 'yuga, a'chigóriga napurigá ne mué na'temake.»

³⁴ 'Lige wa'lula asíriga ayole. Nulale napurigá gastigáriwa napusí najteta suwábaga napu ekí wikame nálige.

³⁵ 'Liko Esusi 'ma guwárasa ye tétali ruwiyá, anile:

—O'nó Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame, a'chigóriga gastigárimili júkuru 'emi, 'emi tabilé na'temásaká uché bilé Onorúgame oyérame. 'La e'kálime júkuru, 'lige uchéchigo siné ku 'la neraga etélime júkuru.

19

Jena ruwimela Esusi rejcholi ruwliigo napurigá suwábaga newíkame tabilé rojámala

¹ Napu'lige alué Esusi 'ma suwénasa alué rejcholi ruyá, 'ma simile alé Galilea anilichi ejiro asigá, 'simile na'lebo 'nálige alé Jorani anilichi bakochi 'omi neraga napu ma'chíname ju rayénali.

² 'Lige we'ká ralámuli alemi guwánami simúbale, 'lige Esúsika alemi 'we 'yole nayúkame.

³ 'Lige jaré bariseo jsile alemi napu Esusi asale 'lige rukele Esusi machinálige chonirá Esusi, se'wináriga nejesáká alué Esusi, 'liko nejimo lale. Regá rukele:

—¿Churigá aní ramué nila nulali? ¿'La ju bilé mukí a'rílía 'ma newíkame níriga?

⁴ 'Lige Esúsika regá rukele:

—¿Tacha leérame júkó 'emi alué osilí Onorúgame nila napu ruwime ju rió 'lige mukí newáligo pe kulí newá ralámuli jena wijchimoba?

⁵ 'Lige alarigá rukesa, kúchigo regá anele Esusi alué bariseo:

—Alekeri regá anile Onorúgame, bilé rió 'ma a'remili ko bo'né o'nola 'lige bo'né eyela, 'lige rewimeli ko bilé mukí 'lige okaka 'la bi'lepi 'nátili na'támili ko.

⁶ Alésiko 'ma tabilé oká ralámuli neraga nímala, pe bi'lepi kárelámala. Onorúgame napubule, alekeri tabilé 'la ju rojanalia alué newíkame.

⁷ 'Lige alué bariséoka anele:

—¿'Liko chonigá 'la anile ko alué Moisesi 'la ko napurigá bilé apeli newawa alé ra'íchali gatélíchi ruwime 'ma a'réligo bo'né upila?

⁸ 'Lige Esúsika anele:

—'Emi cháchigo resí nokagá járome kanko umugí a'regá 'lige uchéchigo bilé rewigá, alekeri Moisesi anile 'la ko pe bilé apeli newagá a'rílía bilé mukí. 'Ya chojkiná raweka tabiléchigo alarigá nílekó. Onorúgameka tabilé najkile napurigá rojámala.

⁹ Neka regá aníbá: Bilé rió a'resa bo'né upila 'lige uché bilé mukí rewisá, alué

alarigaka 'we resíriga ju. Abiena newisa uché bilé mukí a'rérigame 'yuga, abiénachigó wa'lú resítiri ju. Bilé rió rewisá bo'né upila se'nú rió 'yuga gojchichi, 'liko 'la ju a'rílía alué mukí, 'liko 'la ju uché bilé mukí 'yuga newilia.

¹⁰ 'Lige alué Esusi 'yuga járome ka regá anele Esusi:

—Alarigá nísaká rió níriga, 'liko abé 'la ju tabilé newilia.

¹¹ 'Liko Esúsika anele alué bo'né 'yuga járome:

—Tabilé o'má ralámuli nama ye napu ne ruwimela, pe alué ralámulocho napu Onorúgame wanápule napurigá 'la námamala.

¹² Jaré rió o'chérame ju napurigá ga'libúrigame neraga. 'Lige jaré 'ma e'wele o'chérisa ga'libume ju uché jaré riote. 'Lige jaré tabilé newime ju Onorúgame nila nóchali nóchiga. 'La námamapa ye 'la námame nírika.

Jena ruwimela Esusi tánaligo Onorúgame napurigá tebúmala u'kuchi 'kuchi

¹³ 'Lige alué we'ká ralámuli a'pile jaré u'kuchí 'kuchi Esusi alemi napu ilile, napurigá nochagá iwérali 'yámala alué u'kuchítiri 'kuchi, 'lige napurigá iwérali tánimala Onorúgame, 'lige alué makué oká rió Esusi 'yuga járomeka yati sulile napurigá tabilé a'pámala u'kuchítiri alé.

¹⁴ 'Lige Esúsika anele:

—'Arewa napurigá alué u'kuchítiri jeka smela tase suliwa. Onorúgame nuleme ju sulachí alué ralámuli napu ju napurigá u'kuchí 'kuchi napu yati nareme ju napu'lige i'lía bilé tábiri.

¹⁵ 'Lige alué Esusi alué u'kuchítiri nochagá tánale Onorúgame napurigá 'we a'lá repúmala alué u'kuchítiri 'kuchi, 'lige simile.

Jena ruwimela Esusi ra'íchaligo bilé re'malí 'we nígame 'yuga

¹⁶ 'Lige Esusi boichimi enágichi, alemi nápalé bilé re'malí 'lige regá rukele:

—Mué benírame, ¿tachiri chu'simía 'we a'lá ju napurigá moinawa 'pa rewagachi alé asimepa senibí?

¹⁷ 'Lige Esúsika anele alué re'malí:

—Mueka, ¿chonigá rukéché mué tachiri 'la ko? Onorúgamecho ju 'we a'lá sébali olame. 'La moinánilisaká 'pa rewagachi mué, 'liko 'la sébali olawa napu nulale Moisesi 'we 'ya.

¹⁸ 'Lige alué re'malika rukele:

—¿Tachiri nulálekó alué Moisesi?

'Lige Esúsika anele:

—Tase me'liboa ralámuli. Tase e'sena umugí 'yuga gojchiboa, pe mué bo'né upilacho 'yuga gojchiboa. Tase chigowa. Tase 'wesi ralámuli 'yuga 'yega ra'íchawa.

¹⁹ 'We a'lá nirawa mué bo'né eyela 'lige mué bo'né o'nola. 'We a'lá niraga etewa

apiépiri uché jaré ralámuli napurigá nirá mué bo'nepi.

²⁰ 'Lige alué re'malika nejele:

—Suwábaga alué 'la sébali olame ju ne 'yasi u'tá towí ka. ¿Tachiri chu'sílime rokáréko?

²¹ 'Lige Esúsika regá anele:

—Ralinewa napu ekí tábiri ni mué, 'lige kógiwa alué enomí alué tabilé nígame, 'liko ne 'yuga einawa, a'liko a'kinana semati raweli narémala mué 'pa rewagachi.

²² Alarigá anesa alué Esusi, alué re'malí 'we sewele, 'lige 'ma ku simile cháchigo we'ká i'karúgame nígame nígame.

²³ 'Liko Esusi anele alué bo'né 'yuga járome:

—Neka 'la bijchiá aníbá, 'we nóchali nímala bilé rió 'we nígame nígame sébali olá napurigá najkí Onorúgame.

²⁴ We'ká ralámuli 'we nígame, we'ká bujkégame akasí, chibátiri, bo'átiri, tabilé néléme ju Onorúgame, alekeri tabilé moínámili ju napu ajtí Onorúgame. Abé 'la néléme ju Onorúgame alué tabilé nígame.*

²⁵ Alué Esusi 'yuga járome tabilé námale alieti akea, 'lige rukele:

—¿Chieri 'la rewagachi moínámala napu'lige mukusá?

²⁶ 'Lige Esúsika e'nénele 'lige anele:

—Bilé rió bo'né 'nátaga tabilé lisensia 'yame ju napurigá Onorúgamete nulewa, Onorúgameka 'la nejkúreme ju, alarigaka 'la sebawa rewagachi. Onorúgame níriká suwábaga tabilé nóchali kame ju.

²⁷ 'Liko alué Pégroka anele alué Esusi:

—Ramueka 'ma a'reru suwábaga tábiri napu nígame nígame ramué mué 'yuga e'yénimia. Alekeri tachiri nóchali 'yámala Onorúgame ramué 'pa rewagachi.

²⁸ 'Lige Esúsika anele:

—Neka 'we a'lá bijchiá aní, napu'lige jena wijchimoba ku 'we a'lá kachi, napu'lige alué napu Onorúgamete julárigame ju napurigá rió neraga 'ma chojkiasa nulá alé 'pa rewagachi, suwábaga 'emi abiena mochúbamalachigó alé makué oká e'wele síachi napu mochime ju alué e'wélala nulame. 'Lige alaké makué okaná síachi mochiga, nulámala 'emi alué makué okaná chojkégame ralámuli Israeli anilíchi mochígame.

²⁹ Apiépiri rió napu a'rele bo'né galila, 'lige bonila, 'lige ba'chila, 'lige go'chila, 'lige wailatiri, 'lige o'nólatiri, 'lige eyélatiri, 'lige upíla, 'lige 'kúchilatiri, ne'chi oyériniliga, alueka bilé sientó uché rajpé 'yámala Onorúgame. 'Lige 'la 'pa rewagachi simela alé asimea senibí.

³⁰ We'ká napu bajchá jánili, alueka pe guwana juláwili ju. 'Lige alué 'we guwana

jágame ka, alueka 'mi bajchá juláwili ju. We'ká alué napu 'we nígame ju, alueka tabilé narémili ju semati raweli 'pa rewagachi, 'lige we'ká napu tabilé nígame ju jena wijchimoba, alueka 'we a'lá semati raweli narémili ju 'pa rewagachi.

20

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bile rió we'ká i'wíli ('uba) echágame 'we a'lá najtétiligó alué bo'né 'yuga nóchame

¹ Napu'lige Onorúgame nulachi ralámuli alawálachi, pe a'chigóriga ju napurigá bilé rió we'ká i'wíli echágame, napu simile jaré nóchame owimia napurigá nochámala alué i'wíli echégichi.

² 'La gatele alué nóchame 'yuga, 'we a'lá najtétimoríle napu ekí meme nile bilé rió nóchaga bilé rawé, 'lige júlale alé i'wíli echégichi.

³ Be'á, pe'wera rainasa, uchéchigo simile alé napu we'ká napuíme nile ralámuli, 'lige alemi etele uché jaré rió pe alemi mochíginti tabilé nocha.

⁴ 'Lige anele: «'Émichigó simasi nochawa alé we'ká i'wíli echégichi, 'lige 'la sébali najtétimala ne», anele. 'Lige alué rioka yati simíbale nochamia.

⁵ Alué i'wíli echágame 'ma rawilí uchéchigo simile alé napu we'ká ralámuli napuíme nile, 'lige 'ma abé aligitili uchéchigo simile alé napu we'ká ralámuli napuíme nílige, 'lige owíle jaré rió napurigá simámala nochamia alé i'wíli echégichi.

⁶ 'Lige 'ma abé alí, 'ma amulí rapagachi, uchéchigo simile alé we'ká rioga ilígichi nasípami, 'lige etele alemi uchéchigo jaré rió pe mochigo alemi tabilé nocha, 'lige rukele: «¿Chonigá pe jemi mochíripeché 'émika rukuchégame tabilé nóchaga?»

⁷ 'Lige alué pe alemi mochígame rioka nejele: «Ramueka pe jemi mochiru pecha 'wesi rejome nochálíchi», anile. 'Lige alué we'ká i'wíli echágame rió anele: «'Émichigó simáwaguru nochawa alé napu echá ne i'wíli, 'lige 'we a'lá najtétimala ne.»

⁸ 'Lige napu'lige 'ma chonasa, alué rió alué we'ká i'wíli echágame regá anele alué nóchame nuleme: «Bayewa alué nóchame 'lige najtétiwaká, bajchá alué abé alí mo'ígame najtétíwa, 'lige kúchigo abé ta'mé alí mo'ígame, 'lige abé nujubaka alué be'á mo'ígame pe kulí rayénachi.»

⁹ 'Lige alemi jsile alué rió napu 'ma alí mo'íle nochamia 'ma amulí rapagachi, 'lige rekó pe'wera nóchaga mele napu ekí meme nile bilé rió rukuchégame nóchaga.

¹⁰ 'Lige alué be'á chojkime nocha pe kulí rayénachi, alué najtétiru, 'lige mayele abé

* 19:24 Matéoka regá anile: Abé tabilé nóchali olame ju bilé kameyo simira wejchá ewalachi, abé nóchali olame ju bilé 'we nígame moyena rewagachi napu ajtí Onorúgame.

we'ká memio me'tigá alué alí mo'ígame, 'lige pe alakí mele napu ekí mele alué 'we alí rapagachi chojkime.

¹¹ 'Lige alué be'á mo'ígame nocha 'ma najtétisiga chojkile ayonia alué echerúgime nígame,

¹² regá anigá: «Ye ralámuli 'ma alí mo'ígame nocha asíriga 'la mékuru 'la napu ekí metu ramué napu 'la rukachégame nocharu 'we rajtáliga raminá.»

¹³ 'Liko alué echerúgime nígame regá anele alué bilé ayome rió: «Mué rió, neka tase gaweli mué, neka tase abé u'kabi najtétiniliga 'smi mué, neka 'la sébali najteti mué napu ekí najtétimiorié ne mué, ¿tacha 'la ra'ichárúkó bajchá pe bilé rawé nochárigime najtétimio ne?»

¹⁴ Yati nareki napu ekí mele mué 'lige yati ku simíboa. Neka abiena pe alakí najtétima olá ne alué napu abé alí chojkile nocha, a'chigó ekí napu ekí mele 'emi.

¹⁵ ¿Tacha 'la júko napurigá najtétimala ne napurigá ne bo'né najkí?, napugiti ye enomika pe ne nila kame. O ¿'wéchala enowéliru ala'sichi ne, 'we a'lá najtétichi ne, neka 'wéchigo a'lá sébali olame rió kame?»

¹⁶ Alarigá alué ralámuli napu 'nátame ju 'we najtékame ko me'tigá uché jaré ralámuli, machimela tabilé najtékame ko, 'lige alué napu 'la machime ju tabilé najtékame ko, alueka machimela 'we najtékame ko —anile Esusi.

Jena ruwimela Esusi uchéchigo siné ruwíligo 'ma me'liboli ko

¹⁷ Boichimi 'yéniga Rusaleni simiba, 'lige alué Esúsika waná bayele alué makué oká Esusi 'yuga járome, 'lige regá anele:

¹⁸ —'La gepúsibá, ya 'ma simawa alé 'pa rabó alé Rusaleni anilichi. Ramueka 'a e'nárukuru Rusaleni simiba. Alué napu Onorúgamete julárigame ju 'pa rewagáchika 'ma cha'piboli ju, 'lige 'ma o'toboli ju alé napu mochí alué e'wélala wa'lú re'obachi nulame 'lige alué Moisesi nila nulalí benúrame. Alueka animela me'liáté alué rió,

¹⁹ 'lige 'ma o'tomela e'sena ralámuli mochígichi napurigá me'liboa. 'Lige ta'chó me'á, alué sontalo 'we gawélimala 'lige a'kachápamala 'lige wejpisópua, 'lige gulusichi ujchagá me'liboa, 'lige pe bakíá rawé kachi ku ajánamala —anile Esusi.

²⁰ A'lige alué Sebereo 'kúchila eyela nawale alemi alué Sebereo 'kúchila 'yuga, 'lige alemi sébaga yati chojkóbaka ilíbale o'wemi Esusi ilígichi 'lige tánale napurigá bilé nóchali 'yawa alué ejtemali.

²¹ 'Lige Esúsika anele:

—¿Tachiri nóchali i'lime najkí mué alué ejtemalí?

'Lige alué mukika anele:

—Napu'lige 'ma chojkichi nulá mué 'pa rewagachi, nuláwaká napurigá ye oká ejtemali ne 'kúchila mochímala alé mué 'yuga, bilé o'iná 'lige bilé wajtoná.

²² 'Liko Esúsika anele:

—Tabilé machí mué napu najkí. ¿'La anachámala 'emi resí nilia napurigá ne?*

'Lige alué ejtemálíka anele:

—Aka 'lágurú.

²³ —'La bijchiá ju 'emi 'we resí nilamala napurigá ne —anele Esusi— iligá tabilé ne 'símala mochía alé napu ne asimela alé a'naguka. Onorúgame bo'né 'la machí chieri mochiamia alé a'naguka napu ne asimela nulá.

²⁴ Napu'lige alué oká rijimá alanichi, akele alué uché jaré makué rió Esusi 'yuga járome, 'lige 'we na'áwale alué oká rió 'yuga.

²⁵ 'Liko Esúsika bayele alué makué oká rió bo'né 'yuga járome, 'lige anele:

—Alué e'wélala rey napu nuleme ju ralámuli tabilé bijchígame Onorúgame ra'ichálila, alueka 'we nochárima ju alué ralámuli napurigá ajágame neraga.

²⁶ 'Emi e'wélala nínilisaká, tabilé alarigá nokimeli ju 'emi, bajchá 'we a'lá gu'irimili júkuru ralámuli.

²⁷ Alué napu wa'lula nínili, bajchá pe nóchame niraga nímili júkuru, 'lige aminami tabilé gunarume nímili júkuru.

²⁸ Nímili ju napurigá alué 'pa rewagáchika julárigame Onorúgamete napurigá rió neraga. Tase nawale napurigá gu'iriwa ralámulite, alueka iligá nawale gu'irimia ralámuli, 'lige mukumea we'ká ralámuli gu'iriga.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo oká rió tabilé ma'chílíme

²⁹ Napu'lige alué Esusi 'lige alué 'yuga járome 'ma simasa alé Jerikó anilichi mochiga, we'ká ralámuli najátale.

³⁰ 'Lige oká rió tabilé ma'chílíme mochile alé boichimi, 'lige akisá alemi enegó Esusi, yati chojkile ra'icha, regá anea:

—¡Muérigo Wa'lula Nulame Rabí rijimela, 'we a'lá na'temápua ramué!

³¹ 'Lige ralámuli alemi si e'yénigime sulile alanichi alué oká rió tabilé ma'chílíme, 'lige alué oká rioka aminabi abé a'wágame bayele mochile:

—¡Muérigo Wa'lula Nulame Rabí rijimela, pe rekó 'we na'temápua ramué!

³² 'Lige alué Esúsika ilíbale 'lige bayele alué tabilé ma'chílíme, 'lige anele:

—¿Tachiri choliame najkígó 'emi?

³³ 'Lige alué tabilé ma'chílímeka anile:

—Mué Wa'lula Nulame, ramueka najkiá napurigá ku 'la ma'chílíme gainámala ramué busila.

* 20:22 Matéoka regá osale, ¿'La bajímala 'emi aleké básochi napu bajímala ne?

³⁴ 'Liko Esúsika 'we na'temale, 'lige nochale busila, 'lige pe yati 'ma ku 'la ma'chílile alué oká rió tabilé ma'chílime, 'lige Esusi 'yuga simíbale alué oká rió.

21

Jena ruwimela Esusi 'ma sébaligo Rusaleni rewégichi

¹ Napu'lige 'ma a'mulipi e'yéniga amulí seba Rusaleni rewégichi, sébale alé bilena a'bé Be'tagé rewégichi, Olibo anilichi rabó re'leberi. Alé sebasas Esusi júlale oká alué bo'né 'yuga járome,

² 'lige anele:

—Simíbaga 'mi alé riógachi, 'mi alé napu ma'chigá ju, 'lige alé riógichi sebasas 'emi, etémala 'emi bilé bulito mukila chériga chujkúgame bilé u'tá bulito ranégame. Su'panasa, jeka a'páwaká alué bulito mukila 'ma alué ranala 'yúriga.

³ 'Lige bilé rió rukisá chonigá su'panalio alué bulito, yati anewa: «Alué Wa'lula Esusi najkí napurigá tanewa ye bulito, pe yati ku rolonawa ramué», anewa —anile Esusi.

⁴ Alarigá ikile napurigá 'la sébali ikimela napurigá anilige 'we 'ya alué rió napu ruyame nilige napu anélige Onorúgame, napu'lige regá anile:

⁵ Regá anéwaká alué Sioni (Rusaleni) ejperégame ralámuli:

«'Emi ralámuli, alué wa'lula rey napu 'emi nuleme ju,

aleka ená,

'we a'lá i'kilí tabilé che anisia,

bilé bulito ranala asigá.»*

⁶ 'Liko alué Esusi 'yuga járome yati simíbale 'lige alarigá sébali olage napurigá nulélige Esusi.

⁷ Yati a'pale alué bulito mukila 'lige alué bulito ranala 'yúriga, 'lige alué okánika bulito pérale alué Esusi 'yuga járome alué a'boi gemala chiní i'weli, 'lige alué Esúsika yati asele bulito ranala, napu tabilé siné asérigame nile.

⁸ 'Lige suwábaga ralámuli napu we'ká nile, alemi wijchí pesia e'yénale alué chiní i'weli a'boi gemala alemi boichimi, 'lige jaréchigo rajkú sawala ro'asia e'yénale boichimi.

⁹ 'Lige suwábaga ralámuli guwánami e'yénigime 'lige bajchabemi e'yénigime 'we ra'salásia e'yénale regá anisia:

—jHosana (salva)! 'La sébakuru mué jena! jMué Esusi Rabí rijimala, mueka wa'lula nímala napurigá alué wa'lula Rabí anilime 'ya ajtígame! j'We a'lá semáriga nulale alué, alarigá nulámala mué! jHosana! jLáchigo sébakuru mué jena!

¹⁰ Napu'lige alué Esusi 'ma sebasas alé Rusaleni rewégichi we'ká riógichi, ralámulika majale 'lige anile:

—jChieri júché ye rió?

¹¹ 'Lige we'ká ralámuli anile:

—Ye rioka pe ju Esusi, napu ruyame ju napu ané Onorúgame, alé Nasareta ejriro Galilea bejtégame.

Jena ruwimela Esusi 'ma mabúligo alué ralineme ralámuli alé wa'lú re'obachi ra'pichí mochígama

¹² 'Lige bajkile Esusi alé wa'lú re'obachi ra'pichí Onorúgame galílachi, 'lige 'ma mabule suwábaga napu ralineme nile, 'lige napu ralame nile alé pachá re'obachi ra'pichí mochiga, 'lige 'ma re'nubuga 'lule suwábaga mesa napu enomí nakulílichí nile, 'lige 'ma re'nubule alué banko napu jale alué wakali chulugí baloma ralinélime.

¹³ 'Lige regá anele:

—Aka osiruga chujkúché osilichi: «Ne galílaká Onorúgame 'yuga ra'ichálime júkuru», 'lige 'émika chigórigame resola newálekuru.

¹⁴ 'Lige jsile alemi alé Esusi ilírachí tabilé ma'chílime ralámuli 'lige jaré na'lime, 'lige yati sa'wale Esusi.

¹⁵ 'Lige alué e'wélala balé 'lige alué Moisesi nila nulali benírame ralámuli etele alué Esusi 'we a'lá sa'wáligo alué nayúkame, 'lige aminami akele alué u'kuchí ejtemali regá anichi:

—jHosana! j'La sébakuru mué jena! jMué Esusi Rabí rijimala, mueka wa'lula nímala napurigá alué Wa'lula Rabí anilime 'ya ajtígame!

Alieti akisá, 'we ayole alué e'wélala balé 'lige alué Moisesi nila nulali benírame,

¹⁶ 'lige regá anéliru Esusi:

—Mué Esusi, ¿'la aké mué alaniá jago alué ralámuli?

'Lige Esúsika anele:

—Ju, 'la aké ne. ¿Tabilecha siné leera 'emi Onorúgame nila ra'íchalichí napu aní:

Alué u'kuchítiri 'kuchi bijí chí'ime chu'álachika

ma'chínamala Onorúgame wikala?

¹⁷ 'Lige alemi a'rigá alué ralámuli, 'ma simile alé we'ká riógachi asigá, Betania anilichí simile 'lige alé che'lévale.

Jena ruwimela Esusi 'we ená anegá ne'óchaligo alué chuná tabilé rakeme

¹⁸ Melénala rawé ku Rusaleni simiá enale Esusi, e'lowile.

¹⁹ 'Lige etele bilé chuná 'lige simile e'nemia 'lige etele tabilé pe'tá rakégame ko alué chuná, pe sawálacho, we'ká sawégame rewale, 'lige anele alué chuná:

—jTabilé siné go'mela ralámuli mué chuná rakala, 'máchigo ta siné rakémempá mué! —anele.

'Lige pe yati wakíbale alué chuná.

* 21:5 E'nesi Zacarías 9:9.

²⁰ Alieti etega alué Esusi 'yuga járome tabilé námaka regá anile:

—¿Churigá 'la wakíbalaché pe yati pe alanésiga alué chuná?

²¹ 'Lige Esúsika regá anele:

—'La bijchiá ruwí ne, 'we a'lá bi-chígime nísaká 'emi wa'lú a'walí nígame ko Onorúgame, pecha pe bilé chuná wakebáchimiko 'emi, 'émika 'la umabámikuru 'mimi wa'lú ba'wí manígichi elá ye wa'lú rabó pe regá anegá: «Se'wí iliboa, iliboa alé nasipa wa'lú ba'wí ilígichi», 'lige yati e'wámikuru ye rabó.

²² 'We a'lá bijchígiga tánisa 'emi Onorúgame, 'liko suwábaga napu tani 'emi, Onorúgame 'we a'lá nejímala.

Jena ruwimela e'wélala rukéligo Esusi chonigá buyánigo alué ralámuli alé rapíchí wa'lú re'obachi mochígime ralineá

²³ Napu'lige alé rapíchí wa'lú re'obachi bajkisá alué Esusi, 'lige alemi ilígichi alué Esusi ralámuli beniría, yati alemi jsile alué e'wélala balé 'lige alué jurío ralámuli nuleme, 'lige anele:

—¿Tachiri gite buyánaché mueka alué ralámuli alé wa'lú re'obachi rapíchí mochígime ralineá? ¿Chierite ajchárígame júkó mué Wa'lula neraga? ¿Tachiri najtékame nóchali nígame júkó mué 'síá?

²⁴ 'Lige Esúsika anele:

—Ne abichigó rukémala bilé ra'íchali, 'lige 'la ma'chígime nejiásaká 'emi, ne 'la ruwimela chonigá tachiri gite buyánigo ne ralámuli jena rapíchí mochígime ralineá.

²⁵ ¿Chieri júlale Juani ralámuli rewarániliga, Onorúgame chalá o ralámuli chalá?

'Lige alué e'wélala balé 'lige alué jurío ralámuli nuleme a'bopi rukele, regá anile:

—Onorúgame júlale anisúká 'liko animela alué Esusi: «¿'Lige chonigá ta bijchígirupaché 'emi napu anié Juani?» anile.

²⁶ 'Lige anésiká pe ralámuli júlaligo alué Juani, 'liko pe majá mochiwa ralámuli, siné kachi pe ramué saíla niraga mochíbamala ralámuli, napugiti suwábaga ralámuli 'we a'lá machigá mochígime Juani ruwime níligo napu anele Onorúgame.

²⁷ 'Liko pe regá anile:

—Tabilé machirú'é chiérite julárigame níligo alué Juani.

'Liko alué Esusi anélechigó:

—Néchigó tabilé ruwimela tachiri gite buyánigo ne suwábaga ralámuli jena ye rapíchí wa'lú re'obachi mochígime ralineá.

²⁸ › 'Émika ¿chonigá? Bilé rió oká 'kúchigame nile, 'lige alemi a'bemi simigá napu ajtile alué bilé, regá anele: «Simigá mué jipe nochawa alé we'ká i'wilí echégichi.»

²⁹ 'Lige alué towika anile: «¡Tabilé siminali ne!» Nobí 'wéchigo cha lálekó alanisá 'lige pe'tá i'libeko yati simile nochamia.

³⁰ 'Lige alué rió o'ká 'kúchigame a'bemi simigá napu ajtile alué uché bilela, 'lige a'chigóriga anélechigó napurigá anélige alué uché bilela, 'lige alueka regá nejele: «'La ju, kulipi simé ne.» Tabiléchigo similekó.

³¹ ¿Chieri 'nalina 'la e'wálekobá napu o'nola nulele?

'Liko alué e'wélala balé 'lige jurío ralámuli nuleme regá anile:

—Alué bajchá nulérimeguru.

'Lige Esúsika anile:

—Neka 'la bijchiá aníbá, alué enomí goblálome 'lige alué we'ká rió 'yuga okome umugí, alueka bajchá 'la lisensia 'yámala napurigá Onorúgamete nulewa alawálachi, tase napurigá 'emi,

³² napugiti 'émika tabilé bijchíligame 'la rejcholi ruwichi alué Juani 'la o'wé jawamia ralámuli, 'lige alué enomí goblálome 'lige alué we'ká rió 'yuga okome umugí 'we a'lá bijchígile rejcholi nejichi alué Juani, 'lige rekó 'emi 'la etege suwágaba yeti, tabilé pe'tá ku guwana 'nátalekuru.

Jena ruwimela Esusi bilé tétali ruwíligo i'wilí (úba) tebume ralámuli

³³ › Gepusibá uché bilé tétali: Bilé rió we'lé nígame wajsá. We'ká banawá jáwale i'wilí anilime, 'lige 'we a'lá 'yele, 'lige jole bilénami i'pichí alé me'chomia alué i'wilí rakala, napu'lige rakesa alué ba'wila ma'chí pamia, 'lige newale bilé galí re'pá ilígime napurigá alué tebume alé asigá repúmala alué we'ká banawá i'wilí.

› 'Lige owile repúniliga jaré rió alé nóchame, 'lige bo'neka simile bilénami mejkami.

³⁴ Napu'lige sebasa rawé i'wíliame, alué gawígameka 'naka júlale jaré bo'né piónila napurigá rojanámala nasipasi, 'yamia napu ekí melapá alué repume.

³⁵ Alué tebuka mochígameka tabilé rojanánile 'lige 'ma cha'píli ru alué gawígame piónila alemi jsichi. Bilé 'ma cho'náli ru, 'lige uché bilela ka 'ma me'áli ru, 'lige uché bilela ka 'ma bajsibúli ru.

³⁶ 'Lige alué gawígame ka uchéchigo jaré bo'né piónila júlale, 'lige alué banawá rakeme repume ka a'chigóriga olaie napurigá alué bajchá julárigame pioni.

³⁷ › 'Lige 'ma guwíchimiká bo'né inolá júlale alué gawígame regá nátaga: «Ne inolá 'la niraga etéwarékó.»

³⁸ 'Lige alué banawá tebume ka, napu'lige etesa alué gawígame inolá, regá anile a'bopi: «Alué bi'lepi júkuru alué rió gawígame inolá, 'lige alué júkuru alué o'nola nila nachuámili napu'lige o'nola mukusá, alekeri me'liboa.

Alarigá 'la ramué niga ejtebiwa ye gawí o'nola mukusá», anile.

³⁹ 'Lige cha'pisá 'ma me'ale 'lige i'rachi ma'chige pale.

⁴⁰ › Napu'lige nawasa alué gawígame, ¿cholámawé alué banawá repume?

⁴¹ 'Liko alué e'wélala balé 'lige alué jurío ralámuli nuleme anele Esusi:

—Alué 'we ená nokágame ka 'ma me'liboli ju tabilé na'temaka, 'lige uché jaré 'yámala repúnigala alué we'ká banawá jágame, 'lige alueka 'la rojanámala alué banawá rakala napu'lige 'ma rakesa.

⁴² 'Lige Esúsika anile:

—¿Tabilé siné leérame ju 'emi osili Onorúgame nila?, alé napu anime ju:

Bilé rejté tabilé galegá etérigame alué galí newame ralámulite

tabilé machime nile 'we a'lá ko alué rejté chijtochi ajchilía.

'Lige alué rejté abé a'lá nile alé chijtochi ajchalía.

Onorúgame bo'né alarigá elale.

Napu Onorúgame 'sile newá 'we a'lá semátiri ju ramué níriga.†

⁴³ 'Neka 'we a'lá bijchíá aníbá Onorúgame 'ma tabilé nulamio 'emi alawálachi, 'lige alué Onorúgame nulémala uché jaré ralámuli napu 'we a'lá e'wímili ju Onorúgame.

⁴⁴ 'Lige napiépiri rió alé rejtechi bo'ibasa, 'ma chi'wámala. 'Lige bilé rió me'táchisa alué rejtechi, 'ma chi'laga rejpímala.

⁴⁵ 'Lige alué ra'íchali akigá alué e'wélala balé 'lige alué ralámuli bariseo, machile pe alué olagá anígalo alué Esusi alieti ra'íchaga.

⁴⁶ 'Liko alué e'wélala balé 'lige alué bariseo 'we cha'pináilile alué Esusi, pe iligá 'we majale cha'pigá, 'wéchigo 'la bijchígilime suwábaga ralámuli 'la Onorúgame ra'ichálila nareme níligo Esusi.

22

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé tétali bilé piesta newigime

¹ 'Lige Esúsika uchéchigo siné ruwile bilé tétali, regá anile:

² —Napu'lige Onorúgame nulachi ralámuli alawálachi, a'chigoriga ju napurigá napu'lige bilé wa'lula rey napu wa'lú piesta newile bo'né inolá newichi.

³ Júlale bo'né 'yuga nóchame bayénigala we'ká ralámuli napurigá smela go'mea, napu 'ma bayérigame nílige, 'lige alué bayérigame tabilé simánili alué newigime nerúgichi go'ame go'mea.

⁴ 'Liko alué newime o'nólaka júlale uchéchigo jaré bo'né 'yuga nóchame napurigá regá anémala alué 'ma bayérigame: «Ruyéwaká alué ralámuli napu 'ma baigé ne 'yabé 'ma newáriga iligó go'ame, nulligó ne me'línaliga

akasi 'lige ajágame abé 'la sa'pégame 'lige suwábaga 'ma 'la listo iligó, yati bayewa napurigá jeka smela go'ame go'mea.»

⁵ 'Lige alué napu 'ma bayérigame nílige go'ame go'achi tabilé simíbale go'ame go'mea alé newigime nerúgichi, jaré pe 'mi wasá bo'ígichi simíbale nochamia 'lige jaré pe che jarénami simíbale nochamia,

⁶ 'lige jaréchigo napu tabilé simánale alé newigime nerúgichi 'ma cha'pile alué wa'lula rey 'yuga nóchame, 'lige 'we resí oláliru 'lige me'áliru.

⁷ 'Liko alué newime o'nólaka napu wa'lula rey nile, 'we ayole machisá 'ma me'líirigo alué ralámuli julárigame alué ralámuli bayénigala, 'lige júlale bo'né sontálola napurigá me'limela alué ralámuli cha nokame, napu 'ma me'ale alué wa'lula reyte julárigame, 'lige 'ma me'líiriu alué cha nokame 'lige 'ma e'kósiliru suwábaga galí.

⁸ 'Liko alué wa'lula rey alué newime re'malí o'nola anele alué bo'né piónila napu mochile alemi, regá anele: «Go'ámeka 'ma listo ilí, iligá alué napu bayérigame nílige, alueka tabilé simánili, 'ma tabilé lisensia nígame ju napurigá smela.

⁹ Alekeri yati simawa alé napu e'yéname ju ralámuli, 'lige apiépiri ralámuli napu eteru alemi bayéwaká napurigá smela go'ame go'mea jena newigime nerúgichi.»

¹⁰ 'Lige alué wa'lula rey piónila ka simíbale alemi napu napuíme ju ralámuli 'lige yati bayele suwábaga napu ekí najtépale alemi, napurigá simámala go'ame go'mea alé newigime nerúgichi, alarigá 'la we'ká ralámuli jsile alé alué re'malí newichi, suwábaga 'la go'ale alué go'ame.

¹¹ › 'Lige alemi bajkile alué wa'lula rey alué newime re'malí o'nola, napu go'yá mochile alué ralámuli bayérigame newíkichi, 'lige etele bilé rió tabilé o'páchigime alué o'pacha napu o'páchaga simiame nile bilénami newigime nerúgichi.

¹² 'Lige regá anele alué rió: «Mué rió, ¿churigá 'la bajkiché mué jena peka o'páchaga nawasa napu o'páchaga nawilime ju bilé newigime nerúgichi?» 'Lige alué rioka tabilé pe'tá nejele rukilía.

¹³ 'Liko alué wa'lula reyka anele alué napu go'ame ro'ame nile: «Ronola bulesi ye rió 'ma sekala 'yúriga, 'lige alé ma'chige pápua chonárale napu nalámala resí níliga 'lige napu chi'namela ramalá majaga.»

¹⁴ We'káchigo kame bayérigame 'lige u'kabi ju napu 'la sébame ju alé newigime nerúgichi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo Onorúgame 'yalime ko napu Onorúgame 'yáwili ju

¹⁵ 'Lige pe'tá i'libeko alué bariseo simíbale alué Esusi rukemia jaré ra'íchali pe

† 21:42 E'nesi Salmos 118:22-23.

machináliga chonirá. Se'winá anisáká yati cha'pibó olale.

¹⁶ 'Lige alué bariseo júlale jaré a'boi gompaniérola 'lige alué wa'lula Erote gompaniérola napurigá regá anémala alué Esusi:

—Mué Esusi, ramueka 'we a'lá machiaa 'we a'lá ganilime ko mué 'la o'wé ra'íchiga tase 'yégiga, 'lige 'we a'lá benírame ko mué churigá ka alué 'we a'lala bowé. 'Lige 'we a'lá machiaa ramué mué 'la niraga eterne ko ralámuli, rekó e'wélala kachi 'lige rekó pioni kachi.

¹⁷ Alekeri najkiá napurigá ruwimela mué: ¿Pala 'la ju nejilia alué enomí napu nejilime ju alué wa'lula rey Sesar i'lime? ¿Tabiléchala?

¹⁸ Alué Esúsika 'we a'lá machile pe resítiri 'nátaga aníligo alué ralámuli, machile pe Esusi resí olániliga aníligo, 'lige anile Esusi:

—¿Chonigá alaníbhiché 'émika pe resi olániliga ne'chí? 'Émika 'we a'lá ra'íchame ju pe iligá chátiri 'nátame júkó.

¹⁹ Aka jeka a'pásigo bilé enomí chitúligame napu najtétiwili ju alué wa'lula rey.

²⁰ 'Lige Esúsika anele alué bariseo 'lige alué Erote gompaniérola:

—¿Chieri mo'ola ju ye mo'ó jena enomichi ajtígame, 'lige chieri rewalá chujkú ye enomichi?

²¹ 'Lige alué bariseo 'lige alué Erote gompaniérola anele:

—Aka alué wa'lula rey Sesar anilime.

'Lige Esúsika anile:

—Napu alué wa'lula Sesar nila ju, alueka alué wa'lula Sesar 'yáwaguru, 'lige alué napu Onorúgame nila ju, alueka Onorúgame 'yáwaguru —anile Esusi.

²² Alieti akigá tabilé machile churigá nememia 'lige simíbale, tabilé che olale.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'la rewagachi simíbame ko alué a'ká ralámuli alawala napu'lige suwisá

²³ Pe a'lige rawé alué saruseo anilime ralámuli, alué napu anime ju tabilé sébame ko rewagachi alué suwígame alawala, Esusi 'yuga ra'íchale, regá anele:

²⁴ —Mué Esusi, ralámuli benírame. Moisesi a'rele bilé osilí regá anime 'we 'ya: Bilé rió mukusá 'lige bi'neli rejipisa mukí tabilé 'cho 'wesi 'kúchiga, alué mukúgame bonila rewimeli ju alué mukí napurigá 'kúchigame nímala alué mukí gunámakame, alué mukúgame bonila 'yuga asigá, 'lige alué mukúgame bonila 'kúchila o'chérisa napurigá alué mukúgame 'kúchila kárélamala —anile alué ralámuli saruseo.

'Lige abiena regá anele:

²⁵ —Sinéchigo mochile gichao ejtemali bi'lepi o'nógame, 'lige alué wa'lula ba'chila rewale sineko, 'lige mukule ba'chila tabilé

'cho 'wesi 'kúchiga, 'lige alué abé u'tabela alué chega bonila rewale alué mukí gunámakame, 'lige 'ma mukúlechigó tabilé 'cho 'wesi 'kúchiga.

²⁶ 'Lige alarigá ikile alué u'tabela 'lige alué abé u'tabélachigó, 'lige alarigá suwile suwábaga a'boi najarémala.

²⁷ Alué gichao rió suwírisa, mukule alué mukí gunámakame.

²⁸ 'Lige alarigá anesa, kúchigo regá rukéliru Esusi:

—Napu'lige alé rewagachi sebasa alué gichao ejtemali 'lige alué mukí aleka, ¿chieri 'nalina upila nímawé alué mukí? Jena wijchimóbaka suwábaga gichao ejtemali upila niligame.

²⁹ 'Liko Esúsika regá anele alué ralámuli:

—'Émika tabilé machigá mochí. Tabilé machí 'emi Onorúgame nila ra'íchali, nibilé machí 'emi churigá ko Onorúgame a'walila.

³⁰ Alué napu ekí seba rewagachi, nibilé umugí nibilé riótiri newímala, aleka suwábaga ralámuli napurigá santo ánjeli rewagachi mochígame nímala.

³¹ Aka alué bo'né Moisesi osálige'e pe u'kabi osilí, napu Onorúgame anilige napu ruwí rewagachi simíbame ko alué ralámuli suwisá. ¿Tabilé siné leérame ju 'emi alué ra'íchali? Anime ju:

³² «Ne ju Onorúgame napu Abraámi, Isaki 'lige Akobo oyérame ju.» Onorúgame níriká tabilé 'wesi suwígame kéré, suwábaga ajágame ju.

³³ Alieti ra'íchali akisá, we'ká 'nátale alué ralámuli, aliéna 'la benigá ruwichi alué Esusi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo tachiri ko alué nulalí rejcholi abé najtékame

³⁴ 'Liko alué bariseo abé i'libeko kachi akele 'we a'lá benigá nejéligo alué Esusi, 'lige tabilé aminabi ra'íchiga jábigo alué ralámuli saruseo, 'liko alué bariséoka napuile o'maka 'lige simíbale napu ajtile Esusi.

³⁵ 'Lige bilé rió napu Moisesi nila nulalí benírame nile, regá rukele alué Esusi pecha olániliga se'winá anisáká:

³⁶ —Mué Esusi, benírame ralámuli Onorúgame nila ra'íchali, ¿tachiri júkó alué nulalí rejcholi 'we najtékame?

³⁷ 'Lige Esúsika nejele:

—'We galewa Onorúgame, 'la bi'lepi 'nátali 'nátiga.

³⁸ Alué ju abé najtékame nulalí rejcholi.

³⁹ 'Lige alué uché bilé nulalí rejcholi regá anime ju: «Napurigá galé 'emi a'boi alawala, alarigá galewa uché jaré ralámuli.»

⁴⁰ 'We a'lá sébali e'wásaká 'emi ye oká nulalí rejcholi 'we najtékame, 'liko 'we a'lá sébali olámala 'emi suwábaga alué uché jaré nulalí rejcholi napu osale Moisesi, 'lige uché jaré napu ruyame ju napu ané Onorúgame.

Jena ruwimela chieri ko alué Onorúgame te julárigame

⁴¹ Napu'lige napuika mochígichi alué bariseo, Esusi regá rukele alué bariseo:

⁴² —Émika ¿choniágó, chieri koriágó alué Kristo? ¿Chieri rijimela kori 'emi alué?

'Lige alué bariseóka anile:

—Pe Rabí.

⁴³ 'Lige Esúsika anile:

—¿'Lige chonigá wa'lula aneme júché alué Rabí alué Kristo olagá? Onorúgame Alawala gu'írale napurigá animela regá:

⁴⁴ Onorúgame anele alué Wa'lula Kristo ne'chí nuleme:

«Jena asá wajtoná

napusi neyuro ne mué saíla 'yuga.»

⁴⁵ Aka alué bo'né Rabí aneme ju «ne'chí nuleme» alué Kristo, 'liko abéchigo najtékame júleké alué Kristo me'tigá alué Rabí.

⁴⁶ 'Lige tabilé 'wesi ralámuli 'la gayénale nejéa, 'lige aleké rawé si tabilé 'wesi e'wérali olale rukea aminabi ra'íchali.

23

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá ka bilé ralámuli gunarúgame

¹ Pe'tá 'l'libeko Esusi ra'íchale alué we'ká ralámuli 'yuga 'lige alué bo'né 'yuga járome, regá anele:

² —Alué ralámuli Moisesi nila nulalí benírame 'lige alué bariseo, alueka abé machí churigá ko alué Moisesi nila nulalí.

³ 'Émika 'we 'la e'wiwa tabiri tábiri napu nulá, pe iligá tase alarigá nokiboa, napurigá nokame ju alué bariseo, 'lige alué Moisesi nila nulalí benírame, napugiti alueka regá anime kame: «Ípeko regá nochátékuru.» 'Lige pe se'wináriga nóchame ju bilé nóchali, tase napurigá anílige.

⁴ 'We a'wágame nuleme ju ralámuli, 'lige alué a'boika tabilé tábiri nóchame ju.

⁵ Alueka 'we ganílime ju ujchagá e'yénaga gorá, 'lige sekachí korea bulugá e'yéname ju napu osirúgime ju pe u'kabi ra'íchali Onorúgame nila ra'íchali, napurigá ralámuli etémala. 'Lige aminami i'weli reboso gemagá e'yéname ju, napu a'naguchi chitochi i'weli se'wégame ju. Alarigá nokame ju napurigá ralámuli na'támala 'we a'lá sébali oyérame ko Onorúgame.

⁶ 'Lige najkime ju napurigá 'we a'lá semáriga kógiwa bilena walú go'ame go'achi. 'Lige mochime ju alé napu mochímili ju alué abé e'wélala alé u'kuchí re'obachi pachá «sinagoga» rewégame,

⁷ 'lige aminami najkime ju napurigá 'we 'la niraga repóriwa uché jaré ralámulite alemi napu we'ká ralámuli mochí. 'Lige najkime ju napurigá regá anewa ebreo ra'íchaga: «Rabí» (napu anime kéré benírame).

⁸ › 'Émika tabiléchigo alarigá nokibógó, tase najkime niwa napurigá anewa «benírame», péchigo bi'lepi kame alué benírame Onorúgame nila ra'íchali, pe alué napu ju Kristo, 'lige suwábaga 'émika bi'lepi O'nógame júkuru napu ju Onorúgame.

⁹ 'Lige tabilé 'wesi «o'nó» anewa alué uché jaré ralámuli, O'noka péchigo bi'lepi kame, pe aluecho napu 'pa rewagachi ajti.

¹⁰ 'Lige tabilé najkiá mochiwa napurigá «benírame» anewa 'emi napugiti bo'né benírame ka pe bi'lepi kame pe Kristocho Onorúgame te julárigame.

¹¹ Alué napu wa'lula ju suwábaga gu'írimili ju.

¹² Alué rió napu mayeme ju 'we najtékame ko, alueka pe tabilé najtékame kérélamala. Alué napu tabilé riólame ju, alué 'nalina níkala abé najtékame Onorúgame níriga.

¹³ › ¡Resí 'emi Moisesi nila nulalí benírame 'lige 'emi bariseo, tabilé sébali olame ju 'emi 'la sébali olámirisá! 'Émika tabilé a'reme kame ralámuli napurigá e'wímala Onorúgame napurigá Onorúgame alué ralámuli nulémala. 'Lige 'emi tabilé e'wame ju. Aminami tase elime ju 'emi napurigá sébali olámala alué uché jaré ralámuli napu 'la sébali olánilime ju.

¹⁴ › ¡Resía 'emi ralámuli Moisesi nila nulalí benírame 'lige 'emi bariseo, tabilé 'la sébali olame ju 'emi! 'Émika 'ma bujeme ju galí alué umugí gunámakame galila, 'lige jame ju 'emi Onorúgame tania iwérali re'obachi we'lisi napurigá suwábaga ralámulite etewa 'emi. Alekeri 'émika abéchigo walú gastigo narémala.

¹⁵ › ¡Resía 'emi ralámuli Moisesi nila nulalí benírame 'lige 'emi bariseo, tabilé 'la sébali olame ju 'emi 'la sébali olámirisá! 'Émika ichúrimi e'yéname ju ralámuli 'yuga ra'íchiga napurigá alué oyérame gainámala, 'lige 'emi oyérame gainasa abéchigo resi nokame ju me'tigá 'emi, 'lige simámala injiérnochi napurigá 'emi.

¹⁶ › ¡Resía 'emi, 'émika uchéchigo jaré beníriniliguru nobi tabiléchigo námame júkó 'emi! ¡'Émika pe siego neraga ju uché bilé ralámuli siego o'tome! 'Émika aní bilé ralámuli 'we a'lá sébali olama orisá Onorúgame 'yuga, anigá alué re'obá e'negá iligó napurigá 'la sébali olámala, alarigaka tabilé najtékame ju. 'La sébali olama orisá Onorúgame 'yuga anigá alué 'oro pachá re'obachi ajtigame e'negá iligó, napurigá 'la sébali olámala, alueka 'la najtékame ju.

¹⁷ › 'Émika pe tonto julke 'lige aminami siego! ¿Tachiri abé najtékame júkó, 'oro o re'obáchala alé napu 'oro nerú? Tabilé nerúlasaká 'oro alé re'obachi Onorúgame galílachi, 'liko pe tabilé 'me najtékame nímiliké.

¹⁸ Abiena anisá 'emi: «'We a'lá sébali olama olá ne Onorúgame 'yuga mesa e'negá iligame alé pachá walú re'obachi ilígama», 'liko tabilé sébali olámili ju. 'Lige regá anisá 'emi: «'We a'lá sébali olame ne Onorúgame 'yuga, e'negá iligame go'ame re'pá mésachi ilígama», 'liko 'we a'lá sébali olame ne.

¹⁹ ¡'Emi 'we siego ju! ¿Tachiri abé najtékame ju, go'ame Onorúgame kógilime o mésachala? Tabilé mésachi jásaká go'ame, 'liko pe napuyépiri go'ame neraga jámilike.

²⁰ Alué rió napu 'we a'lá sébali olámori anigá alué mesa pachá re'obachi ilígama e'negá iligó, pe abiena anigá aní alué go'ame mésachi jágama abiena e'negá jago.

²¹ Alué rió napu aní 'we a'lá sébali olámori anigá re'obá e'nagá iligó, abiena anigá aní Onorúgame e'negá ajtigó napu alé pachá re'obachi bejtégama ju, alekeri 'we a'lá sébali olámori.

²² Alué rió napu 'we a'lá sébali olámori anigá rewagá e'negá ajtigó, pe abiena anigá aní e'negá iligó alué walú sía napu Onorúgame ajtime ju, 'lige abiena e'negá ajtigó Onorúgame.

²³ ¡Resía 'emi Moisesi nila nulalí benírame 'lige 'emi bariseo, tabilé sébali olame ju 'emi napu aní! 'Émika wanápame ju pe'tá alué gajsalá 'we a'lá semá júkame napu go'ame ajchilime ju (yerbabuena, anís, komino) Onorúgame kógilime, 'lige alué abé a'lá najtékame 'nátlika 'ma tabilé néléme ju 'emi. Tabilé sébali olame ju 'emi napu nulá Moisesi alé bilena osilichi, alué napu ju 'we a'lá sébali gatélime ra'íchali ralámuli 'yuga, 'lige 'la na'temaka etélime ralámuli, 'lige 'la bi'lepi oyéurilime pe Onorúgamecho. Suwábaga ye júkuru napu 'la sébali olámili ju 'emi.

²⁴ ¡'Émika pe siego neraga kéré napu o'tonálime ju uché jaré ralámuli bilénamil ¡'Émika a'lá saweme ju alué ba'wí tabilé 'yúriga bajimia u'kuchí se'walí, nobi 'máchigo a'wame júkó 'emi alué walú ajágama kameyo anilime!*

²⁵ ¡Resía 'emi ralámuli Moisesi nila nulalila benírame 'lige bariseo, 'émika tabilé e'wame ju napu aní 'emi! 'Emi 'we a'lá bi'weme ju alué baso 'lige alué bejtoli pe amoba, 'lige pacháganaka 'we chóligame ju.

²⁶ 'Emi bariseo siego: 'we a'lá bi'wewa alué baso pachágana 'lige bejtoli, napurigá 'la bi'wígama nímalachigó ma'chímana. 'Émika napurigá alué baso 'lige alué bejtoli alarigá ju 'emi. Amóbaka 'we bi'igá e'yéname ju nobi pacháganaka 'we chátiri 'nátame ju 'emi. Abiena 'we a'lá bi'wígama niwa pacháganachigó napurigá alué baso.

²⁷ ¡Resía 'emi ralámuli Moisesi nila nulalí benírame 'lige bariseo, 'émika tabilé e'wame ju napu aní 'emi! 'Émika ju napuyeri suwígama bi'tígichi galila, napu 'we a'lá semáriga ju ma'chígiká, nobi pacháganaka we'ká bi'tígama kéréko alué suwígama o'chilá 'lige we'ká sa'pá bikágama.

²⁸ Alarigá ju 'emi, 'émika 'we a'lá ralámuli káre e'nériká péchigo tabilé 'la 'nátame júkó 'emi, pe chibiyeti 'nátame kéréko.

²⁹ ¡Resía 'emi ralámuli Moisesi nila nulalí benírame 'lige bariseo, 'émika tabilé e'wame ju napu aní 'emi! 'Émika pe galírime ju amoba napu bi'tí alué 'ya suwígama ralámuli napu ruyame nile napu Onorúgame anélige, 'lige e'karúgame 'we a'lá semátiri tábiri jáwame ju 'emi alé amoba napu bi'tí tótiga ralámuli 'we a'lá sébali olame,

³⁰ 'lige regá anime ju 'emi: «'Ya epperéligisa ramué pecha síchigo nokibókó ramué me'á alué ralámuli, napu ruwime nílige napu Onorúgame anele.»

³¹ Alanigá 'emi a'boi aníguru alué 'ya mochígama rijimala ko 'emi alué napu me'ale alué 'ya mochígama ralámuli, napu ruwime nile napu Onorúgame anélige.

³² ¡Suwénisigó 'liko napu 'ma o'wínalepa alué 'ya mochígama 'emi rijimala!

³³ ¡'Émika ju napurigá sinowí! ¿Churigá 'la neyúsimala 'emi napurigá tabilé rujsúmala 'légana injiérnuchi?

³⁴ Alemi julámala ne jaré ralámuli ruwime napu ané Onorúgame, 'lige jaréchigo 'we ejobénigame 'lige jaréchigo benírame, 'lige 'émika jaré 'ma me'limela gulusichi u'chagá, 'lige jaréchigo 'ma wejpisómala 'emi alemi u'kuchí re'obachi «sinagoga» rewégama mochígichi, 'lige jaréchigo 'ma najátamala 'emi ichúrimi we'kanami we'ká riógichi e'yénachi me'lináliga.

³⁵ Alekeri 'emi narémala alué walú gastigo suwigórikábá suwábaga alué 'we a'lá ralámuli, suwábaga alué napu me'liliru napusi me'liliru alué Abeli anilime rió 'we 'ya ajtígama. Alué Abeli me'lisuga akiná si we'ká me'liliru napusi ochero alué Sakariasi, Berekiasí inolá. 'Émika alé ra'pichí me'ale alué Sakariasi alé nasipa napu e'kósime nile ajágama Onorúgame kógimia, 'lige alué walú re'obá ilígichi.

³⁶ Neka 'we a'lá bijchiá anibá suwábaga ralámuli jipe epperégama walú gastigo naremio, cha we'ká ralámuli me'lilirigime 'we 'ya. 'Émika pe aleké chátiri 'nátli 'nátame ju napurigá 'nátame nile alué ralámuli 'ya mochígama.

Jena ruwimela Esusi naláligo ralámuli Rusaleni epperégama na'temaka

* **23:24** Yeka pe aniname kéré alué bariseo 'we a'lá 'nátaga 'la sébali olámiliga alué nulalí ta'mé najteme, 'lige tabilé 'la 'nátaga sébali olale alué abé najteme nulalí Moisesi nila.

³⁷ › ¡'Emi ralámuli Rusaleni ejperégame, 'émika me'ame ju alué napu ruwime napu Onorúgame ané, 'lige aminami rejteje bajsibuga me'ame ju 'emi alué ralámuli Onorúgamete julárigame! ¡Neka we'sá 'we napabúnilige 'emi napurigá bilé o'tolí ra'kome ju bo'né a'tanala, nobi 'émika tabiléchigo elárigó!

³⁸ 'We a'lá e'nésibá, 'emi ejperélachi tabilé rioga rejpímala, 'lige Onorúgame tabilé asimela alé.

³⁹ Neka 'we a'lá bijchiá aní, jípesí 'ma tabilé etémala 'emi ne'chí napusí regá anichi 'emi: «¡'We a'lá ju alué napu ju Onorúgamete julárigame!»

24

Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'ma na'mináwili ko alué wa'lú re'obá

¹ Esusi ma'chínale alé wa'lú re'obachi ra'pichila, 'lige alué 'yuga járome a'bé nawile Esusi napu'lige ma'chige ilígichi, 'lige anele: —Asíriga wa'lú ju alué re'obá, asíriga se-mati.

² 'Lige Esúsika anele:

—¿'La etiá 'emi alué re'obá? Neka 'la bijchiá aní, 'ma na'mináwili ko ye re'obá. Tabilé pe bilé rejte rejpmio uché bilé rejtechi amoba.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá nimio napu'lige amulí suwíbachi gawí

³ 'Liko alé rabó simíbale Olibo anilichi. Napu'lige Esusi i'kilí ajtígachi alé alué makué okáraga Esusi 'yuga járome nawile Esusi rukemia. 'Lige tabilé najkile napurigá uché jaré ralámuli akimela ra'íchachi. Regá anele:

—Ramueka machináliké, ramué ruyéwaká chiéniko na'mináwili ko alué wa'lú re'obá. ¿Chieti tábiri nerúlamala ruyame mué ku sebamio? ¿Chieti tábiri nerúlamala napu'lige gawí suibámichi?

⁴ 'Liko Esúsika anele:

—'La 'nátiga mochiwa napurigá tase 'yéliga ra'íchámala che jaré ralámuli 'emi 'yuga.

⁵ We'ká ralámuli smela Onorúgamete julárigame korísiga, a'chigóriga a'wágame a'walí nígame korimela napurigá ne. Regá animela: «Ne ju Kristo, alué napu ju Onorúgamete julárigame.» 'Lige alanigá asíriga we'ká ralámuli 'yégamala.

⁶ 'Emi 'la akiméleké 'we nakóráo ralámuli ichúrimi, tabiléchigo majáwagó 'emi níriga. Abirigá alarigá nímili júkuru, nobi ta'chóchigo gajúmalagó gawiká.

⁷ Ralámuli bilena se'wináriga ra'íchame nakómala uché jaré ralámuli se'wináriga ra'íchame 'yuga. Bilé gobierno julámala

we'ká sontalo napurigá sayega nakómala uché jaré sontalo 'yuga. 'Lige aminami asíriga gurúlmalala go'ame. 'Lige aminami gawítiri nokimela ichúrimi.

⁸ Alué tábirika pe kulí 'la ruwime nímala alarigá nimio abé i'libeko.

⁹ › 'Liko alé napu gatélime ju ra'íchali nejíwili ju 'emi napurigá alué wa'lula cha olámala. 'Lige aminami 'ma me'liboa 'emi. Suwábaga ralámuli jena wijchimoba mochígame asíriga ayómala 'emi 'yuga ne'chí oyérame kóriká, alekeri asíriga cha olawa 'emi.

¹⁰ Napu'lige alarigá ikisá, we'ká ralámuli ne'chí oyérame 'ma tabilé oyéramala ne'chí, pe na'áwamala uché jaré ne'chí oyérame 'yuga, 'ma sairúgame neraga mochímala. 'Lige alé napu ra'íchali gatélime ju nejmála.

¹¹ 'Lige aminami asíriga we'ká ralámuli nímala 'yégame. Onorúgamete 'yárigame korimela nóchali, 'lige pe lanigá asíriga we'ká ralámuli 'yégamala.

¹² Aminacho we'ká tábiri buyámili ju asíriga enátiri. 'Ma amulí suwábaga ralámuli tabilé ganíliga járomala a'bopi.

¹³ Bilé rió 'la abisibi oyérasaká ne'chí napusí alué tábiri simiro, alueka 'la sebámili júkuru rewagachi ne'chí 'yuga.

¹⁴ Alué 'we semátiri ra'íchali, alué napu ruyeme churigá nulamio Onorúgame ralámuli alawálachi, alueka bochígimi ruitúgame nímala jena wijchimoba napurigá suwábaga chojkégame ralámuli akimela. Napu'lige 'ma suwábaga chojkégame ralámuli akisá, a'lige kulí suibámala suwábaga.

¹⁵ › Alekeri napu'lige etea alué chátiri tábiri alé re'obachi, alué napu 'ma gajúname ju suwábaga tábiri (Ranieli 'sile osá ye ra'íchali napu ruwime nile napu Onorúgame anele, ta'lá námata 'emi.),

¹⁶ 'emi Jurea anilichi ejiro mochígame, 'ma júmasimili júkuru wamí 'pami rabó.

¹⁷ Alué rió re'pá galichí amoba ilígame tabilé re'kínimili júkuru tábiri 'mea, iligá pe 'másimili júkuru.

¹⁸ Alué rió jami nóchame pecha simeli júkó ku galírale alué we'li o'pacha nolamia, pe iligá 'mi 'másimili júkuru.

¹⁹ ¡Asíriga enáriga nímala umugí o'pachágame níriga! ¡'Lige alué u'kuchítiri chí'iranti níriga abiena 'we enárigá nímala! ¿Churigá júmasamalawé?

²⁰ 'La tániwa Onorúgame napurigá tabilé alarigá nímala 'we rulágachi, nibilé rawé resibilichi.*

²¹ 'We enáriga nímala a'lige rawé. Tajsíné alarigá ikí napu'lige Onorúgame gawí newasa, 'lige tajsíné alarigá nímala abé i'libeko.

* 24:20 Jurío nulalilala elame nile napurigá e'yéniwa pe a'bemi rawé resibilichi.

²² Onorúgame tabilé a'rémala napurigá we'lisi nerúlmalala ye resítiri tábiri. Tabilé alarigá nísaká, pecha we'lisi anachámili ko ye ralámuli. Onorúgame 'we galeme ju ralámuli napu bo'né wanápilege, alekeri tabilé a'rémala napurigá we'lisi nerúlmalala ye chátiri tábiri.

²³ › 'Liko tase bijchígiwa rekó regá anichi bilé ralámuli: «Jena ajtípá alué Onorúgamete julárigame», o regá anisá ma: «'Mi ajtípá alué Onorúgamete julárigame.»

²⁴ Asiriga smela ralámuli 'yégame. 'Lige jaré ralámuli Kristo korimela Onorúgamete julárigame napurigá ralámuli gu'irimala. 'Lige jaré ralámuli ruwime kolimela napu anele Onorúgame, 'lige aminami asiriga semá nokimela ralámuli 'yéginiliga. 'Lige 'la umabásaká abiena 'yéginimala alué ralámuli napu Onorúgame anile bo'né oyérame nímala.

²⁵ 'Ma ruyékuru ne 'emi ye tábiri bijí ta'chó sébachi napurigá 'la listo mochímala.

²⁶ 'Lige napu'lige anisá ralámuli: «Néguru, 'mi alé ajtíkuru Kristo alé napu tabilé rió», tase simawa e'newa. 'Lige aminami anisá: «Néguru, jena ajtíkuru chibóka», tase bijchígiwaká 'emi alanichi ralámuli.

²⁷ Napu'lige alué Onorúgamete julárigame napurigá rió neraga ko nawá napurigá alué u'kí ne'wílala 'we ra'ósame napu bochígimi ma'chígime ju, alarigá nímala.

²⁸ Suwábaga ralámuli machime ju alé napu napuime ju alué wilú, alé bo'igó bilé mukúgame. Alarigá nímala napu ne ku nawachi, suwábaga ralámuli machimela.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá nawamio uchéchigo siné

²⁹ › Yati neraga pe simírisa alué resítiri raweli, rayénali 'ma chóniga asibámala, 'lige mechaka tabilé ra'ósiga asimela, 'lige so'prika 'ma rujsúmala 'pákana rewagáchikana. Suwábaga napu ekí nerú 'pa rewagachi 'ma nokimela.

³⁰ 'Liko 'la nélémalala 'pa rewagachi e'nénilia alué ko napu Onorúgame júlale jékana wijchimoba. Suwábaga chojkégame ralámuli jena wijchimoba mochígime 'ma nalámala sinaka 'we cha lagá. 'Lige etémala alué ralámuli alué rió Onorúgamete julárigame napurigá rió neraga 'pákana enágichi nolíralekana. 'Lige asiriga a'wagá nawámala 'lige ra'ósaga.

³¹ 'Lige akémala bilé trompeta gusuchi, 'lige akigá alué santo ánjeli simámala bochígimi gawichí napabumia suwábaga ralámuli napu ekí wanápilege bo'né 'kúchila neraga.

³² › Jípeko 'la benibóká alué tétali churigá ka alué chuná: Napu'lige 'we chí'lame kachi chalawala 'lige yáachi sawala, 'liko 'émika 'ma machime ju amulí seba bamunú.

³³ Napu'lige 'emi etea ye resítiri tábiri, abiena 'la machigá mochiwa 'emi 'ma sebío alué napu ne ruwíligo.

³⁴ Neka 'la bijchiá ruwí suwábaga alarigá ikimeo bajchabé ta'chó suwichi we'ká ralámuli jipe ejerégame.

³⁵ Alué rewagá 'lige gawí suwibámili júkuru, ne nila ra'íchalika tabiléchigo siné suwibámala.

³⁶ › Pecha 'wesi machigó a'lige rawé suwibamio, o alué 'ora alakimeo alué tábiri. Alué santo ánjeli 'pa rewagachi mochígime pecha machigóchigó, nibilé alué Onorúgame Inólá machigó, pe Onorúgameka 'la machí.

³⁷ › Napu'lige uché nawachi alué 'pa rewagáchika julárigame napurigá rió neraga, pe a'chigórige nímala napurigá 'ya napu'lige Noé asáligo.

³⁸ Napu'lige wa'lú u'kule, a'lige pe bajchabé ralámulika asiriga ganíligo go'yá mochígeturu 'lige aminami i'wilí ba'wila bajiga rekútame, 'lige aminami umugítiri rewigá, napusí napu'lige Noé bajkisá bárkochi.

³⁹ Ralámulika tabilé u'kirá mayele 'lige arigá 'ma wa'lú u'kule, 'lige 'ma u'lísale suwábaga alué ralámuli. Alarigá nímala napu'lige alué Onorúgame julálila nawámala 'pa rewagáchika napurigá rió neraga.

⁴⁰ Napu'lige sebasa, 'lige oká rió nokisá asarachi, bilé o'toboli ju, 'lige bilé abajá a'réwili ju.

⁴¹ 'Lige oká umugí uchusa rusiá bilé 'ma o'toboli ju, 'lige alué uché bilélaka abajá a'réwili ju.

⁴² › Alekeri 'la e'negá mochílime júkuru, pecha machimea 'emi aliéniko nawamio alué wa'lula 'emi nuleme.

⁴³ Bilé rió galí nígame 'la machisáká alué 'ora nawamio chigórige rukó, 'we a'lá listo asimékuru tabilé a'remia alé galírale bajkichi.

⁴⁴ 'Émika 'we listo mochímili júkuru pecha machiá 'emi alué 'ora nawamio alué rió 'pa rewagáchika julárigame Onorúgamete, pe bilé rawé nawámili júkuru tabilé 'me buwechi.

⁴⁵ › Ruwimé ne churigá nóchame ko bilé nóchame 'we a'lá sébali nóchame. Napu'lige bilé batroni a'resa bilé nóchame napurigá 'yámala go'ame uché jaré nóchame, 'liko alué 'we a'lá sébali olámili ju. 'La 'yámili ju go'ame.

⁴⁶ 'Lige alué wa'lula ko sebasa 'lige etesa alué nejkúrime 'we a'lá nóchachi, 'liko alué nejkúrime 'we a'lá semátiri narémala tábiri alué wa'lula nila.

⁴⁷ Neka 'la bijchiá aníguru, alué wa'lula 'la nejmala napurigá suwábaga tábiri nocha asiboa alué wa'lula nila nóchali.

⁴⁸ Siné kachi anisáká alué tebútiga ajchárige: «Asiriga we'ká rawé tabilé ne 'siá'é alué wa'lula. Pecha 'we nawámaréko.»

⁴⁹ Lige o'winasa alué che jaré nóchame wejpisoa, 'lige go'sá 'lige bajisa tégali 'yuga.

⁵⁰ Liko napu'lige ku seba wa'lula, ta'mé buwechi 'lige aminami ta'mé listo ajtígachi,

⁵¹ alué wa'lula asíriga a'wágame wejpisómala alué nóchame, 'lige julámala alé napu mochí alué uché jaré ralámuli napu tabilé sébali olale. 'Lige alué ralámulika 'ma nalámala 'lige aminami nolo chi'námala ramalá resi níliga.

25

Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'we a'lá 'nátaga mochílime ko napu'lige ku nawachi Onorúgamete julárigame

¹ 'Lige Esusi uché rajpé anile:

—Uchéchigo siné ruimé ne churigá ka napu'lige Onorúgame nulachi ralámuli alawálachi. Pe napurigá makué i'wé napu simíbale alué rió newímili najtepamia lámpara o'ká aseite* ro'ilime. Bilena newigime nerúgichi, pe alarigá ju.

² 'Lige alué maligi i'wé 'we a'lá 'nátame nile, 'lige alué uché jaré malígika tabilé 'la 'nátame nile.

³ Alué maligi napu tabilé 'la 'nátame nile, alueka tabilé o'tole aseite uché ro'ilime 'ma cho'isá alué lámpara.

⁴ 'Lige alué napu eki 'la 'nátame ka, alueka 'la o'tole aseite botéachi ro'igá.

⁵ 'Lige 'ma aláile 'lige ta'wé nawale alué newímili rió, 'lige alué iweka 'ma gojchináilile, 'lige arigá 'ma okole.

⁶ 'Liko nasipa rukórikáchi ma'chí anile bilé siname, 'lige regá anile: «¡Ma aleka ená alué newímili rió, yati buyásiga najtepawa!»

⁷ 'Liko suwábaga alué i'wé 'ma o'mochísale lámpara rajemía.

⁸ 'Lige alué tabilé 'la 'nátame napu tabilé o'tole aseite anele alué uché jarela i'wé: «Ramué aseite tanéwaká, 'ma tabilé rajinali ye lámpara.»

⁹ 'Lige alué i'wé 'we a'lá 'nátame ka anile: «Tabilé, 'emi tanésiká tabilé nachuwawa ramué nibilé 'emi. Napurigá tabilé rokárélamala, simáwagó raliboa aseite 'mi ralinélichí.»

¹⁰ 'Lige pe kulí a'minami e'yénigichi alué aseite ralimea alué newímili rioka 'ma nawale. 'Lige alué i'wé napu 'la niga mochile aseite mo'ile alué newímili rió galílachi napu piesta oláwili nile newika, 'lige alué rió newímili 'ma 'yérale yochi.

¹¹ 'Lige alué i'wé aseite ralagá e'yénameká, abé i'libeko sébale 'lige anile: «¡Mué Wa'lula, i'pú yochi!»

¹² 'Lige alué rió newímili anele: «Tabilé. Neka 'la bijchíá aníguru tabilé machí ne 'emi.» 'Lige tabilé i'pule.

¹³ › Alekeri 'emi 'we a'lá listo mochiwa, pecha machiame 'emi aliéniko nawamio alué napu Onorúgame julámala 'pa rewagáchika.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé téтали enomí

¹⁴ › Napu'lige Onorúgame nulachi ralámuli alawálachi, pe a'chigóriga ju napurigá bilé rió napu'lige ta'chó simiá bilénami mejká bayele alué bo'né 'yuga nóchame 'lige alué 'yale enomí.

¹⁵ › Bilé rió maligi mili ijchirúlime enomí plata 'yale. 'Lige uché bilélaka pe oká mili 'yale. 'Lige uché bilélaka pe bilé mili 'yale. Alué abé benégame nóchaga, alueka abé we'ká 'yáleru. 'Lige alué ta'mé jebénigame nóchaga, alueka pe u'kabi 'yálieru. 'Lige alarigá 'yasa 'ma simile mejkami.

¹⁶ 'Lige alué maligi mili ichirúlame enomí 'yárigame yati simile nochamia alué enomite, 'lige uchéchigo maligi mili enomí mele.

¹⁷ 'Lige alué oká mili 'yárigame abiena nóchale 'lige mele uchéchigo oká mili.

¹⁸ Alué bilé mili 'yárigame ka, alueka jole we'echi, 'lige alé gatele toka alué enomí plata alué wa'lula nila.

¹⁹ › 'Lige a'kinana 'ma we'ká rawé kachi ku nawale alué wa'lula, 'lige bayele alué nóchame machináliga chekí méliga alué enomí nóchame 'yárigame.

²⁰ 'Lige alué maligi mili enomí narékame sébale alé, 'lige yati 'yale alué wa'lula makué mili. 'Lige anele i'gá alué enomí nejígame repúniliga: «Mué wa'lula, maligi mili ijchirúlgame enomí nejígeteru mué, 'lige alué maligi mílite uchéchigo maligi mili mératu ne.»

²¹ 'Liko alué wa'lula enomí nígame anele: «'We a'lá ju, asíriga 'la nóchame ju mué 'lige aminami asíriga 'la sébali olame. Mué 'we a'lá sébali olákuru rekó pe u'kabi 'yásiga, jípeko uché rajpé nejímala ne, 'we a'lá ganílga asiboa ne 'yuga nocha.»

²² 'Lige abé we'liko nawale alué oká mili enomí narékame, 'lige anile: «Mué wa'lula, oká mili nejígeteru mué, jena mochí, 'lige alué oká mílite uchéchigo oká mili meráturu ne, jena mochíkuru.»

²³ 'Liko alué wa'lula enomí nígame anele: «'We a'lá ju, asíriga 'la nóchame ju mué, 'lige aminami asíriga 'la sébali olame. Mué 'we a'lá sébali olákuru rekó pe u'kabi 'yásiga, jípeko uché rajpé nejímala ne, 'we a'lá ganílga asiboa ne 'yuga nocha.»

²⁴ 'Lige pe'tá nujubapi sébale alué pe bilé mili enomí narékame, 'lige alueka anile: «Mué wa'lula, neka 'we a'lá machí tabilé 'wesi na'temame ko mué, mueka panápuri 'wíme júturu rekó tabilé aseme echasá, 'lige

* 25:1 E'nesi glosario «lámpara».

napubume ju mué ri'ligó napu mué tabilé wejpimole.

²⁵ Alekeri neka majawáturu, alekeri toka mochíturu ne mué enomila. Jena mochíkuru alué enomí napu mué nejí 'síe.»

²⁶ 'Liko alué wa'lula enomí nígameka anele: «'La tachiti rió, 'la tabilé sébali olanti, 'la machié panápuri 'wiime ko ne rekó tabilé asemí echigé ne, 'lige napubume ko ne ri'ligó rekó tabilé wejpimoke ne.

²⁷ Alekeri 'yátéliko ye enomí bilé rió enomí nígame napurigá nochárimala alué enomite, alarigá 'la mémikuru enomí pe u'kabi kabá.»

²⁸ 'Liko alué enomí nígame anele alué ralámuli napu jale alemi: «Bujewa alué enomí ye rió, 'lige 'yawa alué rió makué enomí nígame,

²⁹ napugiti alué abé nígame, alueka uché rajpé 'yáwili kame, 'lige alué napu tabilé nígame ju, alueka 'ma bujéwili ju alué pe u'kabi napu ekí ni.

³⁰ 'Lige alué nóchame tabilé 'nátame ka, alueka ma'chí pápua chóniga ilígichi, 'lige alé asigá nalámala 'lige chí'námala ramalá resi nílga.»†

Jena ruwimela Esusi ruwíligo Onorúgame wanápamala alué ralámuli chátiri 'nátame

³¹ » Napu'lige uchéchigo nawá wa'lú a'wali niga jena wijchimoba alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, 'lige suwábaga santo ánjeli 'yuga, a'lige kulí asibámala wa'lula neraga alué Onorúgamete julárigame.

³² A'lige napuímala suwábaga ralámuli jena wijchimoba mochígame, 'lige rojanámala ralámuli napurigá rojáname ju bilé rió alué chibá bo'á 'yuga uchusa, waná uchúchame ju chibá 'lige waná uchúchame ju bo'á.

³³ 'Lige wajtoná mochíamala alué ralámuli tabilé resi nokame, 'lige o'iná mochíamala alué ralámuli resi nokame.

³⁴ » A'ligeko alué Wa'lula Onorúgamete julárigame alé nasipa asigá regá anémala alué wajtoná mochígame: «Jeka simasi 'emi napu iwérali 'yárigame ju Onorúgamete. Jeka simasi napu ajtí ne napurigá ne 'kúchila neraga. Neka 'ma 'la gatega ajtí 'we 'yasi napu'lige gawí newáligo Onorúgame.

³⁵ Napu'lige ne e'lowika eyénachi, 'émika 'we a'lá kónaturu go'ame. Napu'lige ne balámachi 'émika 'we a'lá nejíturu ba'wí bajílime. Pe mejkaka nawágame kéturu ne 'lige 'émika 'la bayéturu ne'chí napurigá pachá galírale bajkimela ne.

³⁶ 'Lige ne tabilé o'páchigime kéturu, 'lige 'émika nejíturu o'pacha. 'Lige ne 'we nayume kéturu, 'lige 'émika asírige 'la nesératuru ne'chí. 'Lige ne galírale bajchárige ajtígéturu, 'lige 'émika asírige 'la jsime kéturu alemi ne'chí e'nemia.»

³⁷ 'Lige alué a'ká ralámulika animela: «Mué wa'lula, ¿chiéniko etéruko ramué 'we e'lowika eyénachi mué napurigá go'ame 'yawa mué? Ramueka tajsiné 'yaliwé go'ame mué. ¿Chiéniko etéruko ramué 'we balámaka eyénachi mué napurigá ba'wí 'yawa mué? Ramueka tajsiné 'yaliwé ba'wí mué.

³⁸ ¿Chiéniko etéruko ramué mejkaka nawachi mué napurigá galírale bayériwa mué? Ramueka tasiné etéliwé mejkaka nawachi mué 'lige ta siné bailiwé galírale. ¿Chiéniko etéruko ramué tabilé o'páchiga ajtígame mué napurigá o'pacha kógiwa? Ramueka tasiné 'yaliwé o'pacha mué.

³⁹ ¿Chiéniko etéruko ramué 'we nayua ajtígó mué o galírale bajchárige ajtígichi mué napurigá simawa alemi e'newa alemi mué ajtígichi?»

⁴⁰ 'Lige alué wa'lula animela: «Neka 'we a'lá bijchiá anibá, napu'lige 'emi gu'irile suwábaga ralámuli ne'chí oyérame, napu tabilé nígame nile, pe ne'chí gu'irime kéréle.»

⁴¹ 'Lige alué wa'lula abiena regá anémala alué o'iná mochígame: «Se'wí, a'minami simasi 'emi napu ekí gastigáriwili ju alé na'ichí napu tabilé siné cho'ime ju, alé napu pápili ju alué Remónisi alué bo'ne gompaniérola u'kuchípala remónisi 'yúriga.

⁴² Napu'lige ne asírige e'lowika eyénachi 'émika tabilé pe'tá nejíturu go'ame. Napu'lige ne asírige balámaka eyénachi 'émika tabilé pe'tá nejíturu ba'wí.

⁴³ Neka mejkaka nawáturu 'lige 'émika tabilé repáratu napurigá ne 'emi galílachi bajkimela. Neka tabilé o'páchigime kéturu 'lige 'émika tabilé nejíturu o'pacha. Ne galírale bajchárige ajtígichi, 'émika tajsiné nolínaturu ne'chí e'nemia.»

⁴⁴ 'Liko alué 'we i'nílime ralámuli rukémala alué wa'lula: «Mué Wa'lula, ¿chiéniko tabilé 'yárukó go'ame mué e'lowika eyénachi 'lige balámaka eyénachi? ¿Chiéniko tabilé 'yárukó o'pacha tabilé o'páchaga eyénachi mué? ¿'Lige chiéniko tabilé e'nénilekó mué napu'lige galírale bajchárige ajtígichi mué?»

⁴⁵ 'Liko alué wa'lula animela: «Neka 'we a'lá bijchiá anibá, 'emi napu tabilé gu'irile alué ralámuli ne'chí oyérame tabilé nígame, tabilé gu'irame kéré ne'chí.»

⁴⁶ 'Liko alué ralámuli tabilé nejkúrame simámala bilena 'we resíríkachi gastigo naremia, alé napu senibí resi nílga mochime ju ralámuli. 'Lige alué 'la a'ká ralámulika 'we ganílga mochímala Onorúgame 'yuga 'pa rewagachi senibí.

26

Jena ruwimela Esusi saíla 'ma cha'pinánligo Esusi

† 25:30 E'nesi San Lucas 13:28.

1 Napu'lige Esusi 'ma 'we a'lá ruisá ye ra'íchali, anele alué bo'né 'yuga járome:

2 —'Emi 'la machilke 'ma okabi rawé rokáríkó Páskua anilime piesta seabamio, 'lige ye piéstachi cha'piboli ju alué rió 'pa rewagáchika julárigame Onorúgamete napurigá rió neraga, 'lige 'ma me'liboli ju gulusichi ujchagá.

3 A'lige rawé napu'le alué e'wélala balé, alué Moisesi nila nulalí benírame, 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme. Napu'le alué abé wa'lula balé galílachi, alué napu Kaipasi rewégame nile.

4 'Lige alé napu'isa 'we a'lá ra'íchale a'bopi churigá cha'pimea Esusi 'yéigá, 'lige me'limea olale cha'pisá.

5 Regá anile:

—Pecha che nokiamé júkó piéstachika, 'ma ayómala ralámuli bo'né gompaniérola, alué ralámulika cháchigo 'la niraga etéeme Esusi.

Jena ruwimela bilé mukí 'we semá júkame ba'wí ro'éligo Esusi mo'ólachi

6 'Lige Esusi simile Betania anilichi we'ká riógichi, 'lige alé Simoni galílachi ajtile, alué Simoni napu 'we nayume nilige sa'pachí amoba abé i'bé.

7 'Lige alé sébale bilé mukí, 'lige bilé botea rejete newárigime o'kame nile. Pachágana botéachi ro'ágame nile ba'wí semá júkame, 'lige asíriga najteme nile. Napu'lige Esusi alé mesa ilígichi ajtígichi, alué mukika alué ba'wí semá júkame mo'chí ro'ele Esusi.

8 Napu'lige alué Esusi 'yuga járome etesa alieti, asíriga ayole 'lige anile:

—¿Chonigá najsabúché alué mukika alué ba'wí semá júkame?

9 Iligá ralineti asíriga we'ká enomichi, 'lige alué tabilé nígame ralámuli gu'iritékuru alué enomite.

10 'Lige Esusi machigá alanichi alué ralámuli, anele:

—¿Chonigá alanilibaché ye mukí? Neka 'we a'lá niraga etiá ye mukí alué ba'wí semá júkame ro'echi.

11 Abiena mochímala jena ralámuli tabilé nígame 'emi 'yuga, neka tabiléchigo asimélagó.

12 Napu 'sile ye mukí, alanokame ju bilé ralámuli mukusá, ba'wí 'we semá júkame ro'eme ju. 'We a'lá na'tawa tachiri ruwime ko ne. 'Ma listáriga 'sni ne'chí napu'lige gatéwili ju ne bilena resochi ne mukusá.

13 Neka 'la bijchiá aníguru. Panápuri ra'íchwili ju napurigá 'síligo ne, abiena ra'íchwili ju napurigá 'síligo ye mukí. Alarigá 'la tabilé we'káwaga mochímala ralámuli ala'síligo ye mukí.

Jena ruwimela Jurasí chojkíligo 'nata churigá 'la ka Esusi cha'piá

14 'Liko bilé alué makué oká Esusi 'yuga járome, napu Jurasí Iskariote rewégame nile, simile alé napu e'wélala balé mochile,

15 'lige rukele:

—¿Chekí enomí najtétamala 'emi, ne nejkúrisa Esusi cha'piá?

'Liko alué e'wélala baleka baisá makué ijchirúlime enomí plata najtétamorile nejkúrisaká Esusi cha'piachi.

16 A'lige si chojkile alué Jurasí Iskariote 'nata chiéniko 'la niliga alué Esusi cha'piá.

Jena ruwimela Esusi go'áligo go'ame Páskua anilime piesta sebasa

17 Napu'lige sebasa raweli Páskua piéstachi baní go'yachi tase kawali ro'igá newárigime, a'lige rawé alué Esusi 'yuga járome rukele alué Esusi, regá:

—¿Koche 'la nítéko go'ame newalía napurigá go'mela mué o'rako rukó?

18 'Lige Esúsika anile:

—Simíbaga alé we'ká riógichi, 'lige sebawa bilé rió galílachi napu 'ma machi 'emi, 'lige anéwaká: «Alué Wa'lula ramué nuleme regá aní: 'Ma pe u'kabi rawé rokáré napurigá me'liboa ne. Mué galílachi newámala ne go'ame jipe go'yame Páskua piéstachi, ne 'yuga járome 'yuga go'mé olá ne.»

19 'Lige alué Esusi 'yuga járome simíbale alé we'ká riógichi napurigá nuléige Esusi, 'lige newale go'ame a'lige rukó go'yame.

20 'Ma rukó 'ma chonasa, Esusi alé re'lé ilígime mésachi a'bé kilí bo'íbale gayena sekate machoka wijchi, alué makué oká bo'né 'yuga járome 'yuga.

21 Napu'lige alé go'yá mochiga, Esúsika anile:

—Neka 'la bijchiá aníba, bilé 'emi, ne saíla gu'irimio ne'chí cha'piachi.

22 'Lige alué Esusi 'yuga járome ka 'we cha lale alieti akisá, 'lige chojkile regá rukea Esusi:

—Mué Wa'lula, ¿ne júpá ala'símili?

23 'Liko Esúsika anile:

—Alué rió napu chua chujkú jena bejtólíchi ne 'yuga, alué 'símala nejkura ne'chí cha'piachi.

24 Neka regá ruwíba, alué napu ju Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, mukumeli ju napurigá aní Onorúgame nila ra'íchali, 'lige resía alué napu nejkúrimala cha'piachi alué napu ju Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió. Abé a'lá nílige tabilé ocheria alué rió.

25 A'liko alué Jurasí rewégame, alué napu nejmili nile Esusi saíla napurigá cha'pimela Esusi, anile:

—Mué benírame, ¿ne ju alué?

'Lige Esúsika anele:

—Juli, mué ju.

²⁶ Napu'lige go'yá mochiga go'ame, Esúsika 'wile bilé baní, alué baní napu tabilé ro'ígá newárigime nile kawali, 'lige cheliera 'yale Onorúgame, 'lige 'ma cheliera 'yasa Onorúgame, 'lige chí wánale, 'lige 'yale alué bo'né 'yuga járome 'lige regá anele:

—Go'sí, yeka ne sa'pala ju.

²⁷ 'Lige 'wile alué baso i'wilí ba'wila ro'ágame napu rekútame ju, 'lige 'ma cheliera 'yasa Onorúgame, 'yale alué bo'né 'yuga járome regá anigá:

—Bajisi o'maka.

²⁸ Ye pachágana manígime ne elalá ju, alué elá napu ma'chínimili ju ne me'liachi, 'lige ne mukugá wa'lú gu'írímili ju ne 'emi ralámuli, 'liko Onorúgame 'la e'kámala. Regá gatele Onorúgame.

²⁹ Neka 'la ruwí tabilé uché bajimio ne ye pachágana manígime i'wilí ba'wila napusí chójki nulá Onorúgame ralámuli alawálachi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo Pegro tabilé machi'óríméla Esusi

³⁰ 'Ma go'sá go'ame, wikarale Onorúgame wikálala, 'lige wikarasa simíbale na'lebo rabó Olibo rewégichi.

³¹ 'Lige Esúsika anele:

—Suwábaga 'emi makué oká rió ne 'yuga járome, 'ma a'rémala 'emi ne'chí jipe rukó. Aka regá anime chujkúché alé Onorúgame nila osilichi: «'Ma me'limé ne alué bo'á bo'élome, 'lige alué bo'aka 'ma ra'lá mo'bámala.»*

³² 'Lige neka a'kinana ku ajánasa, alé Galilea simé ne bajcháchigo ta'chó jsichi 'emi alemi.

³³ 'Lige Pégroka regá anele:

—Rekó suwábaga uché jaré 'ma simíbige, 'ma bi'neli a'resa mué, neka abichilubi mué 'yuga einámala.

³⁴ 'Lige Esúsika anele alué Pegro:

—Neka 'we a'lá bijchiá aníbá, jipe rukó be'bé ta'chó sinachi o'tolí, baisá animela mué: «Tabilé machí ne Esusi.»

³⁵ 'Lige alué Pégroka uchéchigo abichilubi regá anele:

—Rekó me'liáe ne, neka tabilé majámala ruigá 'we a'lá machime ko ne mué.

Suwábaga alué Esusi 'yuga járome alanílechigó.

Jena ruwimela Esusi tánaligo Onorúgame napurigá 'la gu'írowa Onorúgamete alé Jetsemani anilichi

³⁶ 'Lige Esusi simile alué bo'né 'yuga járome sí, 'lige sébale alé bilena Jetsemani rewégichi we'ká rojégichi olibo anilime rojá. 'Lige alé alué Esusi regá anele alué bo'né 'yuga járome:

—Jena mochisi buigá, pe'wera simé ne Onorúgame tánimia iwérali alé 'minami simigá.

³⁷ 'Lige bayérole alué Pegro 'lige okánika alué Sebereo 'kúchila (Santiago 'lige Juaní) napurigá alué 'yuga simámala, 'lige alé 'we sewele, 'lige aminami asíriga we'ká 'nátale Esusi alemi waná.

³⁸ 'Lige alemi Esusi regá anele alué bo'né 'yuga járome:

—Asíriga sewé nili ne pachágana ne alawálachi, amulí mukú ne seweka. 'Émika jena ejtebíwagó 'lige 'la e'negá mochiwaká.

³⁹ 'Lige Esúsika abé a'mibemi simile, 'lige ajkaná chujkíbale gorá wijchí chega, 'lige regá anele Onorúgame:

—Mué O'nó, neka tabilé najkí napurigá ralámuli resí olámala ne'chí. Mué alarigá najkisáká, a'lá ju, resí ikiméleké ne.

⁴⁰ 'Lige nawale ku alé napu ejtebílige alué bakiá rió bo'né 'yuga járome, 'lige 'ma okoka bi'tígame rewale, 'lige anele Pegro:

—¿Tabilé anacharu e'negá mochiga bilé 'ora?

⁴¹ 'We a'lá e'negá mochiwa, 'lige 'we a'lá tania mochiwa Onorúgame napurigá ta neyúrimala Remónisi na'táila. 'Émika 'we a'lá sébali olánili, tabiléchigo nígame júkó a'walí.

⁴² 'Lige uchéchigo simile Esusi Onorúgame 'yuga ra'ichamia, 'lige regá anele Onorúgame:

—Mué O'nó Onorúgame, resí ikimeli nísaká ne a'lá ju, resí ikiméleké ne. A'lá sébali olánili ne napu najkí mué.

⁴³ Uchéchigo ku nawale alué Esusi 'lige okókame rewale, 'wéchigo gojchinalia mochíligime.

⁴⁴ 'Lige alé a'rele okókame 'lige uchéchigo simile Onorúgame 'yuga ra'ichamia a'chigóriga napurigá be'bepí.

⁴⁵ 'Lige Esusi uchéchigo nawale alemi napu bi'tile okoka alué bo'né 'yuga járome 'lige Esusi anele:

—¿'A bijí okoka bi'tí 'emi? 'Ma sébapá rawelí, 'lige alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, 'ma cha'piboli ju alué i'nílime ralámulite.

⁴⁶ O'weti mochisi, 'ma a'beka ená alué napu ne 'yuga eyéname nílige, 'ma a'beka ená nejkúrimia ne'chí cha'piachi. Nabá na-jtepawa.

⁴⁷ Bijí ra'icha ilígachi alué Esusi alemi sébale alué Jurasí napu Esusi 'yuga ilírome nílige. Alué Jurasí we'ká rió 'yuga enale, 'lige alué we'ká rió siparina o'ká e'yénale, 'lige e'wele gujsitiri. Alué e'wélala balé 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, aluete julárigame nile alué we'ká rió Esusi cha'píniliga.

* 26:31 E'nesi Zacarías 13:7.

48 Alué Jurasi napu nejkúrisia enale cha'piachi Esusi, 'ma 'la regá anélige alué we'ká rió:

—Alué napu chu'migá repori ne alué ju Esusi, yati cha'pibóaká 'lige o'tobóaká.

49 'Lige alemi sébaga Jurasi regá anele alué Esusi:

—¡Kuirá mué benírame!

'Lige alarigá anesa yati chu'mile banichí.

50 'Lige Esúsika anele:

—Mué gompianiero, 'la sébali olawa napu 'sima olá mué.

'Liko alué we'ká rió napu 'yuga enale Jurasi a'bemi jábale, 'lige yati cha'pile alué Esusi.

51 'Lige bilé rió napu Esusi 'yuga eyéname nile yati ma'chí pale siparina 'lige alué wa'lula balé piómila najkala rejpuñale.

52 'Liko Esúsika anele:

—Tase che 'sípua alué siparínate, ku gaté alé gatélachi. Suwábaga napu ekí siparínate me'ame ju, siparínate me'liboli júchigó.

53 ¿Mueka mayé tabilé julamio Onorúgame jipe tánisa ne, napurigá julámala 'pa rewagáchika we'ká mili santo ánjeli napurigá ne'chí repúmala?

54 'Lige Onorúgame ne'chí gu'irasaká jipe, ¿churigá 'la sébali ikimélewé napu anime chujkú osilichí?

55 'Aligerikáchi regá anele Esusi alué ralámuli Esusi saíla:

—¿'Émika chonigá i'weli siparíniga 'lige gujsíliga síché ne'chí cha'pimea napurigá bilé chigórigame neraga? Neka nabí rawé ajtime kéturu alé ra'pichí wa'lú re'obachi beniria Onorúgame nila rejchilo, 'lige aleka tabilé siné cha'píturu 'emi ne'chí.

56 Peba alarigá nímili nilige napurigá aní alué osilí napu osale alué 'ya mochígame napu ruwime nile napu Onorúgame anélige.

Alésíko suwábaga alué Esusi 'yuga járome 'ma bi'neli a'rele Esusi, 'ma júmasale.

Jena ruwimela 'ma o'tólrigo Esusi

57 Alué ralámuli Esusi cha'pígame 'ma o'tole Esusi alé napu ajtí alué abé wa'lula balé alué Kaipasi rewégame, alé napu napuíka mochile alué Moisesi nila nulalí benírame, 'lige alué ralámuli jurío nuleme.

58 Napu'lige Esusi o'tiachi alemi guwánami enale alué Pegro, 'lige alué Pegro alemi ra'pichimi si sébale alé wa'lula balé galíachi ra'pichí, 'lige alé asíbale sujkáliga re'obachi tebume 'yuga. Machináliga 'silige chukumeli nilige Esusi.

59 'Lige alué e'wélala balé 'lige suwábaga alué uché jaré e'wélala, pe najkigá nokale churigá 'la níligo gastigárlila, 'lige me'liá alué Esusi. Alekeri owile jaré testigo pe 'yégali ra'íchame.

60 We'ká ralámuli ra'íchale Esusi e'chégawa, pe 'yega ra'íchale, tabilé chátiri nile napu anile alué 'yégame, alekeri tabilé umébale me'á. 'Lige abé i'libeko alemi jsile oká rió

61 napu anile:

—Ye rioka aniéturu: «Neka na'minámala alué wa'lú re'obá Onorúgame galila, 'lige bakía rawé kachi uchéchigo bilé newámala ne.»

62 'Lige o'weti ilísaga alué wa'lula balé rukele Esusi:

—¿Tabilé aké mué napu aní mué e'chégawa? ¿Tabilé pe'tá neje mué? ¿Chongá lanilí mué alué ralámulite?

63 'Lige Esúsika pe i'kilí ilile tabilé nejega. 'Liko alué wa'lula balé anele:

—Alué Wa'lula Onorúgame alué napu ajagá ajtí, 'we a'lá e'negá ajtí, alekeri 'we a'lá ra'ichálime júkuru 'la bijchiga 'we a'lá ruyéwagó ramué, ¿pala 'la Kristo ka mué, alué napu Onorúgame Inolá ju?

64 'Lige Esúsika anele:

—Ju, aka mué 'we a'lá ma'chígime aníché, 'lige aminami aní ne etemio 'emi alué napu nile Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, alé wajtoná ajtígame napu ajtí Onorúgame wa'lú a'walí nígame. 'Lige aminami abiena etémala 'emi ku 'pákana rewigáchikana nolíraleka enágame.

65 'Liko alué wa'lula balé banasuka chi'wánale bo'ne' o'páchala, regá anigá:

—¡Ye rió tabilé niráchine Onorúgame! Ya 'ma 'we a'lá sébali akirúke'e', tase rokaré uché bilé rió testigo. 'Émi 'we a'lá akékuru tabilé 'la niráchinio Onorúgame ye rió Esusi.

66 'Émika ¿choniágó?

'Lige alué we'ká ralámulika anile:

—Me'liáté alué rió alanime.

67 'Liko bulele buichi bilé ba'nisólite, 'lige a'kachípale banachí 'lige wejpale sekate banachí

68 regá anegá:

—Mué Kristo, ruwibá, ¿chieri ka napu mué wejpá?

Jena ruwimela Pegro aníligo tabilé machiórligo Esusi

69 Loliachi Esusi, Pégroka alé ma'chige asale ra'pichí, 'lige alemi nawile bilé mukí go'ame newame, 'lige regá anele:

—Muéchigó Esusi 'yuga eyéname kéturu alué Esusi Galilea anilichí bejtégame.

70 'Lige alué Pégroka 'yégale regá anigá suwábaga akériga:

—Neka tabilé machí chonigá anió mué.

71 'Lige Pégroka alemi yochi ilíbale, ma'chimi simea enale, 'lige uché bilé mukí etele, 'lige alué mukíchigo anele alué alemi yochi jágame:

—Ye rió abiena Esusi 'yuga eyéname kéturuchigó, alué Nasareno anilime.†

† 26:71 E'nesi glosario «nasareno».

⁷² Lige alué Pégroka uchéchigo 'yégame, regá anigá:

—Neka 'la bijchiá aní. Neka tabilé machiáwé alué rió.

⁷³ Lige pe'tá nujubapi alué ralámuli napu alemi jale a'bemi jábale napu ilile Pegro, 'lige anele:

—Mueka Esusi 'yuga eyéname kánkoke'é, napugiti mueka napurigá alué galileo ralámuli ra'íchame kame.

⁷⁴ Lige Pégroka yati regá anile:

—Neka 'la bijchiá aní. Neka tabilé machiáwé alué rió. Onorúgame ne'chí gastigárimala tabilé bijchiá anisáká ne.

A'ligerikáchi sinale o'tolí.

⁷⁵ Liko alué Pegro nélále napu anilige Esusi rapakónala alí. Esúsika anélige alué Pegro: «Ta'chó sinachi bilé o'tolí, baisá anímela mué tabilé machiórió mué ne'chí.» Lige alué Pegro ma'chínale alé 'minami, 'lige nalale 'we chálagá.

27

Jena ruwimela 'ma nejlirigo Esusi alé napu ajtí Pilato

¹ Napu'lige che'lisá, suwábaga balé e'wélala, 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, 'we a'lá anile Esusi me'limea.

² Lige 'ma bulugá o'tóleru 'lige sontálochi nejliru, alué Ponso Pilato sontálola. Alué Ponso Pilátoka pe wa'lula selígame nile Rómaka julárigame.

Jena ruwimela 'ma ojaga mukúligo Jurasi

³ Napu'lige Jurasi, alué napu Esusi nejlige, etesa Esusi me'libólikó, asiriga seweka asíbale ala'síkariká, 'ma ku 'yale alué baisá makué ijchirúlime enomí plata alué e'wélala balé 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme.

⁴ Lige Jurasi anele:

—Ne bo'né 'we resé 'sileke'é. Nejléke'é ne bilé rió peka chojkila kachi napurigá me'liboa.

Lige alué e'wélala anile:

—Ramueka pecha che aniágó alieti, mué bo'né machíliké.

⁵ Liko alué Jurasi alé re'obachi pachá 'lule alué enomí, 'lige 'ma simile gujtachí ojaga mukumea.

⁶ Liko alué balé e'wélala 'wile alué enomí, 'lige anile:

—Pecha 'la júlko alé gajónichi ajchilía ye enomí, napu ralámuli mochime ju enomí Onorúgame kogia, ye enomika pe bilé rió me'lináliga najtétarigime kame.

⁷ Lige 'we a'lá anigá ejtebile napurigá bilé we'é ralimea a'boi, 'lige alué we'eka «Sikolí Newalichi» anilime rewégame nile. Alué we'é ralale ralámuli tomia alé Rusaleni

suwígame, alué napu tabilé alé ejperégame nilige.*

⁸ Alígési «Elá We'é» anilime ju alué we'é.

⁹ Alarigá sébali oláleru napurigá anilige alué Jeremíasi napu ruwime nile napu Onorúgame anélige. Regá anile alué Jeremíasi: «Alué e'wélala israelita unele alué enomí baisá makué ijchirúlime enomí plata, napu alué najtegala nile,

¹⁰ 'lige alué enomite ralálekuru alué we'é Sikolí Newalichi. Alarigá nuláleturu alué Wa'lula Onorúgame.»

Jena ruwimela gustisia oláligo Pilato alué Esusi

¹¹ Esusi Pilato ajtígichi o'tóleru. Alué Pilátoka wa'lula selígame nile. Lige rukéleru Esusi:

—¿Mué ju wa'lula ralámuli jurío nuleme?

Lige nejele:

—Alarigá ju napurigá mué aní.

¹² Liko napu'lige alué e'wélala balé 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, saírúgame neraga ra'íchasa alué Esusi olagá, Esúsika tabilé nejele.

¹³ Alekeri alué Pilato anile:

—¿Tabilé aké mué suwábaga napu aní mué olagá saírúgame neraga?

¹⁴ Lige Esúsika abiena tabilé nejele. Liko alué selígameka pe i'kílí ilíbale.

Jena ruwimela Pilato nuláligo Esusi me'liniliga

¹⁵ Pe nabí bamí alarigá sime nile alué wa'lula selígame piesta nerúgichi Páskua anilime, bilé rió ma'chí pame nile galírale bajchárigame, alué napu 'la ikí ralámuli napurigá ma'chí pápua.

¹⁶ Alígerekáchi ajtile bilé rió galírale bajcháriga 'lige ralámuli 'we machime nile alué rió. Barabasi anilime nile alué rió galírale bajcháriga ajtígime.†

¹⁷ Liko napu'lige 'ma suwábaga ralámuli napuíka mochígichi, alué wa'lula Pilato rukele suwábaga ralámuli chieri 'la ka ma'chí pasía. Regá anile:

—¿Chieri 'la nerago 'émika napurigá ma'chí pápua, Barabasi o Esusi, alué napu Kristo anilime ju?

¹⁸ Lige alué Pilato 'we a'lá machile alué e'wélala jurío nokáligo Esusi ne'jía pe Esusi gichiga. Alekeri 'we a'lá 'nátale churigá su'panamio Esusi.

¹⁹ Bijí Pilato gustisia olá ajtígichi, alué mukí Pilato 'yula nulale napurigá anewa: «Tase che olawa alué Esusi, alué rioka pecha chojkila júkó. Neka asiriga resí nílaturu alué rió remuka be'áruko rukó.»

²⁰ Lige alué e'wélala balé, 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, 'we anele

* 27:7 Jaréchigo aní bo'né Jurasi abé 'yabé raláligo alué we'é.

† 27:16 Oká rewégame nile, Esusi Barabasi anilime nile.

ralámuli napurigá alué ralámuli 'we anémala Pilato napurigá ma'chí pámalá Barabasi, 'lige aminami napurigá Esusi me'liboa.

²¹ 'Lige alué seligame uchéchigo siné rukele alué we'ká ralámuli:

—¿Chieri 'la niti káréko napurigá su'panawa?

'Lige ralámulika anele:

—¡Barabasi!

²² 'Lige Pilátoka anile:

—'Lige Esúsika, alué napu Kristo anelime ju, ¿cholámala ne?

'Lige suwábaga nejele:

—¡Alueka gulusichi ujchigá me'libógurú!

²³ 'Lige Pilátoka rukele:

—¿Chonigá? ¿Tachiri najsabúgime kékó?

Ralámulika pe abisibi bochí aníá jale tabilé akeme neraga:

—¡Me'liboa gulusichi ujchigá! — anile.

²⁴ Napu'lige Pilato etea tabilé e'wamio alué ralámuli, aminacho boichí aníá jago, 'liko pe'tá ba'wí tale 'lige alué ba'wite panígile alué bo'né sekala napurigá suwábaga ralámuli etémala. 'Lige anile:

—Neka tabilé chojkila nímala ye rió me'lisuga. 'Emi a'boi chojkila nímalaké — anile panígila.

²⁵ 'Lige ralámulika anile:

—'We alá ju alarigá, gastigo nerúlasaká, ye rió me'lisuga, ramué naréputi júkuru, 'lige ramué kúchilatiri abiena narémili júkuru alué 'gastigo.

²⁶ 'Liko alué Pilato 'ma ma'chí pale Barabasi, 'lige nulale napurigá Esusi we-jpisópua, 'lige 'ma lisensia nejile napurigá gulusichi ujchigá me'liboa.

²⁷ 'Liko alué seligame sontáloka 'ma o'tole Esusi alé napu mochime ju alué sontalo, 'lige alé suwábaga sontalo noligá napuile napu ilíligé alué Esusi.

²⁸ 'Lige 'ma bujele o'páchala, 'lige uchéchigo bilé o'pacha sejtákame we'lí ujchele.

²⁹ 'Lige aminami bilé gorona wejchégame mo'kótale mo'chí. 'Lige bilé baká wajtoná sekachí cha'pírale, alué baká napurigá bilé resó wa'lula uneme nile. 'Lige sontáloka chojkóbisiga jábele alé a'bé napu ilile alué Esusi, 'lige asíriga gawélele. Regá anele:

—¡Kuirra wa'lula ralámuli jurío nuleme!

³⁰ 'Lige aminami a'kachípale. 'Lige alué baká 'wile, 'lige alekete wejpale mo'ólachi.

³¹ 'Lige 'ma alarigá gawélesa, 'liko 'ma bujele we'lí o'pacha sejtákame, 'liko bo'né o'páchala o'pachátirile. 'Liko 'ma o'tole me'limea gulusichi ujchigá.

Jena ruwimela 'ma me'líriligo Esusi gulusichi ujchagá

³² Napu'lige simiba e'yéniga, boichimi bilé rió najtépale. Alué rió Sirene anilichi we'ká

riógichi bejtégame nile. 'Lige alué rioka Simoni rewégame nile. 'Lige alué sontáloka alué rió nulele napurigá gulusí majtóramala napu Esusi ujcháwili nile.

³³ Alarigá sébale alé rabó Gólgota anilichi (napu aníame ju «Anayáwili Mo'ola»).

³⁴ 'Lige alé 'yáleru Esusi i'wili ba'wila pee a'wágame 'we chijpúgame na'lóriga. (Alué ba'wílaka nile napurigá tabilé o'kómala alué Esusi.) Chébale Esusi chu'álachi alué ba'wila, nobi Esúsika tabiléchigo chunurúlekó.

³⁵ Napu'lige Esusi 'ma gulusichi ujchásiga, alué sontáloka i'taga re'ele. «¿Chieri meta Esusi o'páchala?» anile.

³⁶ 'Lige abajá mochile Esusi repuka alué sontalo.

³⁷ 'Lige alé napu Esusi mo'ega chujkule re'pá amóbigé ujchale bilé rabileta osirúgime, napu ruwime nile chonigá me'líriligo Esusi, regá anime nile: «Yeka Esusi júkuru Wa'lula Rey ralámuli jurío nuleme.»

³⁸ 'Lige abiena uchucháliru gulusichi oká chigórigame, bilé wajtoná ujcháleru napu Esusi chujkule 'lige bilé o'iná.

³⁹ Ralámuli alé a'bemi simáriga mo'loka, asíriga chátiri ra'íchali ra'íchale Esusi olagá.

⁴⁰ Regá anile:

—Mué júkuru alué wa'lú re'obá na'minámili, 'lige bakía rawé kachi uchéchigo siné ku newámili júkuru mué. Bo'nepi nejkúriwaguru. 'La Onorúgame Inolá níriká, 'ma re'kisiwaguru alé gulusichi.

⁴¹ Abiena a'chigóriga gawélile Esusi alué balé e'wélala, 'lige alué Moisési nila nulalí benírame, 'lige alué ralámuli napu nuleme nile ralámuli jurío. Regá anile a'boi ra'íchaga:

⁴² —Alueka uché jaré buyánale chátiri bowechi, alué bo'népika tabilé gayena gu'iria. Wa'lula nísaká israelita nuleme 'la re'kísímala ke alé gulusichi, a'liko 'la bijchígíwimpá ramué Onorúgame júlaligo.

⁴³ Alueka anime ke Onorúgame 'we alá gu'irame ko, jípeko Onorúgame gu'írimalaké, aluéchigo bo'né koríame Onorúgame Inolá.

⁴⁴ 'Ma alué chigórigametiri napu gulusichi uchule abiena gawélele Esusi.

Jena ruwimela 'ma mukúligo Esusi

⁴⁵ 'Liko rawilírikáchi 'ma chóniga ilíbale bochígimi gawichí, 'ma nasípagana enegá ku rayénale alué rayénali,

⁴⁶ 'lige 'ma abé alírikáchi ta'chó ma'chígichi, Esusi e'wele ne'ole bo'né ra'íchálila ra'íchaga. Regá anile:

—Elí, Elí, ¿lama sabáktani?

Yeka pe aníame nile, «O'nó Onorúgame, O'nó Onorúgame, ¿chonigá bi'neli a'repaché mué ne'chí?»

⁴⁷ 'Lige jaré anime alé a'bemi jáginti akisá:

—Ye rioka baigá aní alué napu ruyame nilige napu Onorúgame anélige, alué 'ya bejtégame napu Elíasi anilime nilige.

⁴⁸ 'Lige bilé rió alé a'bemi ilígame, yati iwégame 'male bilé chiní nolamia, 'lige sa'nabáchale i'wili ba'wila chijpúgame, 'lige iguchi ujchale alé re'pá Esusi chu'álachi chébbimia, napurigá Esusi chunurúmala alué i'wili ba'wila.

⁴⁹ 'Lige uché jaré ralámuli anile:

—Aréwagó, pala nawara Elíasi napurigá gu'irimala.

⁵⁰ 'Lige Esusi uchéchigo siné sinale asírige a'wágame. 'Liko 'ma mukule.

⁵¹ 'Liko aba'lige napu'lige e'wele sinale Esusi, alué wa'lú chiní napu wa'lú re'obachi chujkúgame nilige, 'ma chi'wale oká neraga nilale. 'Pákana chi'wale, wamí lékana si. 'Lige gawitiri abiena nokale, 'lige rejté e'wele 'ma gajisile.

⁵² 'Lige 'ma i'púriga jábale alé napu bi'tile suwígame. 'Lige asírige we'ká ralámuli suwígame ku ajánele, alué napu Onorúgame oyérame nílige.

⁵³ 'A'kinana 'ma Esusi bajchá ajánasa, 'lige alueka asírige we'ká riógachi mo'ile alé Rusaleni anilichí, 'lige alé we'ká ralámuli etele.

⁵⁴ 'Liko alué gapitani 'lige sontálotiri napu Esusi repuka mochúlige, napu'lige etesa gawí nokao, 'we majale 'lige anile:

—La bijchiá Onorúgame Inolá nílekuru ye rió.

⁵⁵ 'Lige asírige we'ká umugí jale alé mejkabeka e'negá. Alué umugika Esusi oyérame nile alé ejiro Galilea anilíchika sígame, 'lige aminami gu'írame nile.

⁵⁶ Bilé mukí María anilime nile Magalena bejtégame. 'Lige uchéchigo bilé mukí María anilimechigó, Santiago eyela 'lige Osétiri. 'Lige uché bilé mukí Sebereo 'kúchila eyela nile.

Jena ruwimela 'ma gatélirigo Esusi

⁵⁷ Napu'lige 'ma alí kachi, bilé rió sébale 'we nígame enomí José anilime rió. Arimatea anilichí we'ká riógichi bejtégame nile alué rió. Alué rioka abiena 'we oyérame nile Esusi.

⁵⁸ 'Lige Pilato e'nemia simile, 'lige tánale Esusi mukúgame. 'Lige Pilátoka yati lisensia 'yale.

⁵⁹ 'Liko Joseka yati o'tole alué Esusi mukúgame. 'Lige 'we a'lá chiní rosákame bi'wígamechi kabile,

⁶⁰ 'lige rekale bilena ewachi napu rekáwili nile bilé mukúgame, napu bo'né nulálige newániliga abé i'bé alé bilena wejtosá rejtechí. 'Lige 'ma 'yérasa alé yochi bilé wa'lú rejtete, 'liko 'ma simile.

⁶¹ 'Lige María Magalena bejtégame alé asale e'negá, 'lige uchéchigo bilé María abiena asale alé, alé 'na o'weka ewachi neraga mochile napu rekáleru alué Esusi.

Jena ruwimela sontalo 'we repuka mochúlige alué ewachi

⁶² Melénala rawé sawalachi, napu'lige resíbame nile alué ralámuli jurío, alué e'wélala balé 'lige bariseo, simíbale alué Pilato 'yuga ra'ichamia.

⁶³ Regá anele:

—Mué Wa'lula, néláruke'é alué rió 'yégame napu ania anié: «A'kinana bakiá rawé kachi ku ajánamala ne.» Alarigá anime kéturu napu'lige bijí ajagá asigá.

⁶⁴ Alekeri nulawa mué repúniliga bakiá rawé alé napu gatéliru Esusi, napurigá tabilé smela alué oyérame rukó chigomia alué Esusi mukúgame, napurigá tabilé animela ralámuli abé i'libeko: «'Ma ku ajánale.» 'Liko alué 'yégalí abéchigo enátiri nímala, me'tigá alué 'yégalí napu ra'ichale abiji ajagá asigá napu'lige anile, «Kristo ju ne.»

⁶⁵ 'Lige Pilátoka anele:

—'Liko jaré sontalo 'yuga simáwagó, 'lige asírige 'la repúpua alé napu bo'í alué Esusi.

⁶⁶ 'Lige simíbale 'lige sebasá bile tábiri ujchele alé resochí yochi napu 'yérigame nile, machínaliga pala ta'wesi i'pura yochi. 'Lige sontáloka abajá a'réléru tebuka.

28

Jena ruwimela ku ajániligo Esusi

¹ Napu'lige simírása alué rawé resíbilichi pe kulí rajpé siné che'limechi romíkichi, alué María Magalena anilime 'lige uchéchigo bilé María, 'mi ewachi simíbale e'nemia.

² 'Lige yati neraga nokale gawí. 'Lige bilé santo ánjeli Onorúgame 'yuga nóchame re'kínale 'pákana rewagáchika, 'lige alé ewachi sebasá 'ma bujele rejté alé yochi ajtígame, 'lige amoba rejtechí asíbale.

³ 'Lige alué santo ánjeli napurigá u'kí ne'wime aliena ra'ósame nile, 'lige o'páchalaka napuyeri gepá aliena rojsákame nile.

⁴ 'Lige alué sontalo, alué Esusi tebúkame, 'ma 'áwale majaga. 'Lige napurigá suwígame alarigá bi'tíbale.

⁵ 'Lige alué santo ánjeli anele alué umugí:

—Tase majawa, neka 'la machí 'emi Esusi 'yaga e'yenio, alué napu gulusichi ujchigá me'líirige.

⁶ Alueka pecha bo'ikó jena, alueka 'ma uchéchigo narélekuru a'walí napurigá ku ajagá asimela jena wijchimoba, napurigá bo'né anilige 'ya. Aka jaka simáwabala e'newa napu bo'ilige.

⁷ 'Lige yati simáwaká kumi, 'lige anéwaká alué oyérame: «Alueka mukúlekuru kaka nobi 'máchigo ku ajagá ajtíká. 'Lige simela

alé Galilea anilime ejiro alé buwemia, alé etémaleké 'emi.» Pe ye ra'íchilicho ruimeo oláturu ne.

⁸ 'Liko alué umugí yati ku simíbale asíriga iwégame napurigá majame neraga, 'lige 'we ra'sálagá e'yénale. 'Lige asíriga iwégame júmale ra'íchali ruyemia alué oyérame.

⁹ 'Lige 'ma e'yénale napu'lige Esusi ma'chínale alemi napu e'yénilige alué umugí, 'lige Esusi repórale alué umugí. 'Lige alué umugika a'bé nawile alué Esusi asíriga 'la neraga gomurule chajpáchigana.

¹⁰ 'Liko anile Esusi alué umugí olagá:

—Tase majawa. Yati simawa ne'chí oyérame ruyewa napurigá Galilea anilichi ejiro simámala, 'lige alé etémalawé ne'chí.

Jena ruwimela napu ruwíligo alué sontalo

¹¹ Bijí boichimi e'yénigichi alué umugí, jaré alué sontalo napu tebume nílige alé napu Esusi bo'ílige 'mi we'ká riógichi simíbale. 'Lige ruyeke alué e'wélala balé alakíligo 'mi alé.

¹² 'Liko alué e'wélalaka simíbale ruyemia alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, napurigá 'la ra'ichamia a'bopi chonokimeo. 'Lige asíriga we'ká enomí najtétíliru alué sontalo.

¹³ 'Lige anéleru:

—Anéwaká ralámuli rukechi: «Okoka bi'tirúgichi, alué Esusi oyérame 'ma chigole alué Esusi mukúgame.»

¹⁴ 'Lige alué wa'lula selígame Pilato machisáká, 'liko ramuéchigó 'we a'lá ra'ichawa alué wa'lula selígame 'yuga, napurigá tajché anewa 'emi, 'lige 'émika tabilé che olawa.

¹⁵ 'Liko natétísiga alué sontalo, 'ma simíbale alarigá ra'ichamia napurigá anélirige. Alarigá ruwime júkuru juríoka jipe rawé sí.

Jena ruwimela napu anele Esusi alué makué bilé Esusi 'yuga járome

¹⁶ 'Liko alué makué bilé Esusi 'yuga járome, 'ma simíbale alé Galilea anilime ejírochi alé bilena rabó napurigá anélige Esusi.

¹⁷ 'Liko napu'lige sébale alé Esusi e'nemia, asíriga 'la galegá etele. 'Lige jaré aba tabilé 'cho 'me 'la machile pala 'la bijchiá Esusi ko.

¹⁸ 'Liko Esusi a'bé nawile alué oyérame, 'lige anele:

—Onorúgameka a'walí 'yákuru ne'chí napurigá nulámala ne bochígimi 'pa rewagachi, 'lige aminami jemi wijchimoba.

¹⁹ Napu'lige simásiga 'emi alé napu suwábaga chojkégame ralámuli mochí, 'la benírawaká churigá ka ne'chí oyérilia.

Rewaráwaká alué ralámuli napurigá 'la machimela churigá ko O'nó Onorúgame, 'lige alué Onorúgame Inolá, 'lige alué Onorúgame Alawala.*

²⁰ 'Lige 'la benírawaká napurigá 'la sébali olámala napu ne nuligé. 'Lige neka senibí asimela 'emi 'yuga, napusi suwiba gawí.

Pe ikí képa ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

* 28:19 Griego ra'íchalika, alué ra'íchali rewarálime i'sínimi tabilé aniname kéré ba'wichí bokuika rewarálime, i'sínimi anime kéré 'we a'lá sébali oyérame niwa Onorúgame 'yuga.

Regá Anime Osale Marko Ruigá Chu'síligo Esukristo Jena Wijchimoba Asagá

Jena ruwimela Juani ralámuli rewarame níligo o'wé jáwaga ralámuli napurigá 'la listo mochímala napu'lige Esukristo sébachi

¹ Ye ju semátiri ra'íchali napu ruwime ju alué nóchali Esukristo nochálila, alué napu ju Onorúgame Inolá.

² Peba alarigá o'wínale ye ra'íchili 'we 'ya napurigá chujkú jena apélichí napu Isaíasi anilime rió osale, alué rió napu ruyame nile napu anele Onorúgame. Isaíasi regá anime osale:

Alemi julámala ne bilé rió ne'chí gu'írame bajchabé neraga

napurigá 'la o'wé jawámala ralámuli.

³ Alué rió 'we e'wele ra'íchámala jami tabilé riógichi,

napu 'we wakíggame gawí ju.

Alué ralámuli alé sebámala napu ajtí alué bo'né,

'lige regá animela:

«'La bi'íggame 'nata mochiwa, 'ma pe 'we nawámala Wa'lula.»

Alarigá osale alué rió Isaíasi.

⁴ 'Lige alakile napurigá anile ye ra'íchili, nawale alué Onorúgame gu'írome, Juani anilime rió. 'Lige chojkile rewará, alé ba'wichí jáwaga. Anele alué ralámuli 'ma a'réwagó alué chátiri 'nátíli 'lige rewaráwagó napurigá Onorúgame 'la e'kámala.

⁵ We'ká rawé nokale simiba we'ká ralámuli Rusaleni mochíggame 'lige we'kaná riógichi mochíggame alé napu nile Jurea anilichí ejiro ra'íchili akímea Juani ra'íchálila 'lige akísá alué ra'íchili 'lige ruwile 'we resítiri 'nátíli 'nátame ko alué a'boi ralámuli. 'Lige Juánika rewarale suwábaga alué ralámuli napu eki e'kali tánele Onorúgame alé napu ename ju wa'lú ba'wí Jorani anilime bakochi.

⁶ Juánika o'páchigime nile kameyo anilime ajággame gupala newárigimete, 'lige wi'chí wajsíbalagame nile, 'lige ojchí go'yame nile, 'lige jami nerúgame ijampre ba'wila abiena go'yame nilechígó.

⁷ 'Lige regá anime rejcholi ruyeje suwábaga ralámuli:

—Pe abé i'libeko nawámala bilé rió abé najtékame me'tagá ne'chí. Neka pe abé u'tabela ju, napurigá bilé pioní alarigá ju ne. Napu'lige sebase alué abé najtékame, 'we a'lá niraga etémala ne alué rió.*

⁸ Neka pe rewaráкуру suwábaga 'emi. Alué wa'lúlaka abé semá 'símala. Alueka Onorúgame Alawala nejímala napurigá 'émichi mochímala bejtega alué Onorúgame Alawala.

Jena ruwimela Juani rewaráligo Esusi

⁹ 'Alige bilé rawé napu'lige Juani rewará ilígichi, Esusi nawale alé Galilea ejíroka simigá. Simile alé napu Juani ilile. 'Alige Juánika rewarale alé napu ename ju wa'lú ba'wí Jorani anilime bakochi.

¹⁰ Napu'lige ma'chínasa Esusi ba'wichika, etele ewagá ilíbago rewagá, 'lige etele Onorúgame Alawala 'pákana enágichi napuyeri bilé baloma neraga.

¹¹ 'Aligerikáchi anile Onorúgame 'pa rewagáchika:

—Mué ju ne Inolá. 'We galé ne mué. 'We ganlíga ajtí ne mué 'yuga —anile Onorúgame.

Jena ruwimela Satanasi 'we najkíligo napurigá Esusi e'wímala alué Satanasi

¹² 'Alige pe yati Onorúgame Alawala o'tole Esusi bilénami jami 'we wakígichi tabilé rojégichi 'lige tabilé riógichi.

¹³ Esusi alé 'mi asale oká liá rawé. 'Lige Satanasi (Remónisi)† alemi nawile 'yégimia napurigá Esusi 'la e'wímala Satanasi. Esúsika tabilé e'wile. 'Alige napu'lige Esusi alé jami tabilé riógichi ajtígichi, alé napu 'we nerú tábiri ajággame jobátigame, Onorúgame júlale we'ká santo ánjeli napurigá Esusi gu'íromala.

Jena ruwimela Esusi 'ma chojkíligo ralámuli beniría alé ejiro Galilea anilichí

¹⁴ Galírale bajcháliru alué Juani, 'lige a'kinana Esúsika ku Galilea ejiro anilichí simile, 'lige ra'íchale alué a'lala Onorúgame nila ra'íchali.

¹⁵ Regá anile:

—'Ma seba raweli napu sebámili nílige napurigá Onorúgame nulámala ralámuli alawálachi napurigá e'wámala ralámuli. A'resi alué resítiri 'nátíli, tase cha nokíboa. 'La bijchígíwaká alué ra'íchili 'we a'lá semátiri Onorúgame nila ra'íchili —anile Esusi.

Jena ruwimela Esusi owíligo naó rió ro'chí wejame napurigá 'yuga járome nímala

¹⁶ Esusi enale bilena ba'wichí suweke, we'lesi manígime ba'wí Galilea anilime.‡ 'Lige oká rió ro'chí e'mume etele. Alué oká rió wa'lú morali iwíate newárigime o'kame, 'lige alué morálte i'mua uchule ro'chí. Bilé Simoni anilime nile 'lige uché bilé Antresi anilime nile, Simoni bonila.

¹⁷ Esusi regá anele alué oká rió:

* 1:7 Yolí ra'íchaga anile Juani: «No soy digno de desatarle las correas de sus huaraches.» † 1:13 E'nesi glosario «Satanás». ‡ 1:16 E'nesi glosario «Galilea». § 1:17 Esusi anile: «Jípekko ralámuli i'mume nímala 'emi.»

—Nabá ne'chí 'yuga, ralámuli na-pabúniliga nulémala ne 'emi. §

¹⁸ Pe yati simíbale alué ralámuli Esusi 'yuga alué wa'lú morali ro'chí wejiame alé a'resa.

¹⁹ A'lige Esusi simile uché rajpé. 'Lige pe kulí e'téli mi enagá Akobo najtépale 'lige Juani síchigó napu Sebereo 'kúchila nile okánika. Alé bárkochi* mochile alué ralámuli ku mo'yea alué morali ro'chí wejiame napu chi'wale.

²⁰ 'Lige Esusi yati bayérole alué oká rióchigó. 'Lige yati simíbale okánika 'ma alé a'resa a'boi onolá Sebereo anilime alué bo'né nóchame 'yúriga.

Jena ruwimela Esusi ma'chí páligo bilé remónisi u'tabela bilé riochi ajtígame

²¹ Esusi 'lige alué 'yuga járome sébale 'lige alé Kapernaumi anilíchi. 'Ma sébachi resbulichi rawé, Esusi bajkile alé bilena u'tá re'obachi «sinagoga» anilime, 'lige ra'íchale Onorúgame ra'ichálila.

²² Ralámulika pe i'kilí mochíbale e'negá napu'lige ra'íchachi Esusi, 'wéchigo 'la semáriga ra'ichaligame, 'we a'lá benegá, tase napurigá alué Moisesi nila nulali beníriame. Esúsika 'la Onorúgame a'walílate ra'ichame nile.

²³ Bilé rió asale alé pachá u'tá re'obachi, alué rioka chátiri alawá ajchágame nile, 'lige alué chatiri alawá e'wele ne'oka ra'ichárole alué rió:

²⁴ —Mué Esusi Nasareta anilíchi ajtígame Rabí rijimala,† mueka pe nejkumemia nawale. ¿Mueka nawapa ramué me'limea? Ne 'la machí Onorúgamete wanápurigame ko mué —anile alué rió chátiri alawá ajchágame.

²⁵ Alige alué Esúsika a'wágame ne'óchale alué chátiri alawá, anele:

—¡Kilí asá! ¡Yati ma'china ye riochi!

²⁶ A'lige alué chátiri alawá alué rió wí-jhí rekábale 'we rawaruka chi'poka bo'írale alué rió. Alué chátiri alawá iwégame sinaka ma'chínale alé riochi.

²⁷ Suwábaga ralámuli napu ekí e'negá jale pe i'kilí jábale. 'Lige regá rukégá jale a'hoipi:

—¿Chieri júché ye rió? Tabilé siné akirume kéturu sineko ye tétili. 'La semáriga ra'ichanti júkuru 'la benegá. Alueka 'la wa'lula neraga nulame ju ne'óchiga alué chátiri alawá, 'lige 'la e'weme ju alué chátiri alawá.

²⁸ 'We yati akele suwábaga ralámuli Galilea anilíchi ejiro ejperégame, ala'síligo Esusi.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo Simoni Pe-gro wasila

²⁹ Napu a'lige buyasa alé u'tá re'obachi «sinagoga» anilime, Esusi simile Akobo 'yuga 'lige Juani 'yúgachigó napu ejperégame nile Simoni 'lige Antresi.

³⁰ Simoni wasila 'we iná bo'ile. Napu'lige Esusi sebasa yati ruyéleru 'we nayua bo'igá Simoni wasila.

³¹ A'lige Esusi a'bemi nawile, sekala cha'pigá o'weti ajchale. A'lige yati sa'wile alué mukí. Sa'wisá yati go'ame newale napurigá Esusi 'lige alué Esusi 'yuga járome go'mela.

Jena ruwimela Esusi we'ká nayume sa'wáligo

³²⁻³³ Napu'lige rayénali bokuíchi, 'ma chónachi, suwábaga ralámuli alé riógichi mochíggame napaile alé yochi napu Esusi ajtile. 'Lige a'pili ralámuli, nayúkame a'pagá jsile, 'lige abiena ralámuli u'kuchípala remónisi mochíggame.

³⁴ Esusi sa'wale suwábaga nayúkome, 'lige abiena buyánale alué chátiri alawá. Esusi tabilé a'rele napurigá ra'ichámala alué chátiri alawá, alué chátiri alawá 'la machíligame chieri ko alué Esusi.‡

Jena ruwimela Esusi rejcholi nejlígo alé Galilea anilíchi ejiro

³⁵ Be'á amulí che'lachi, bijí chóniga ilígichi, Esusi asísiga simile 'miná mejká tabilé riógichi napurigá ta nejkumémala ralámuli ra'ichálíchi Onorúgame 'yuga.

³⁶ A'lige napu o'mochísisa Simoni 'lige alué uché jaré Esusi 'yuga járome, simíbale Esusi 'yamia.

³⁷ Napu'lige rewisá, regá anele:

—We'ká ralámuli mué 'yaga e'yena.

³⁸ A'lige Esúsika anile:

—Nabá jarénami riógichi napu ta'mé mejká ju. 'La ruyema olá néchigó alué ralámuli Onorúgame nila ra'ichili. Alekeri nawá ne jena wijchimoba.

³⁹ A'lige Esusi bochígimi eyénale Galilea anilíchi ejiro, 'lige napu ekiná u'kuchí re'obachi «sinagoga» anilime sébaga ruwile Onorúgame nila ra'ichálila, 'lige buyánale suwábaga chátiri alawá napu ekí ajchágame nile we'ká ralámuli.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé rió sa'pachí amoba nayume

⁴⁰ Bilé rawé bilé rió 'we chátiri nayume «lepra» anilime,§ alé a'bé simile napu Esusi ajtile, 'lige chojkóbisiga ilíbale, 'lige anele:

—Mué bo'né 'la machílike pala 'la umubátiká ye nawilí sa'wá napurigá 'la eliwa ne alé u'tá re'obachi bajkichi.

* 1:19 Ta'mé 'we wa'lú nile alué barko napu uneme nile alé Galilea. Siné kachi amulí gi makué metro nile napu bochime nile makué oká na rasigame ralámuli. † 1:24 E'nesi glosario «ancestor». ‡ 1:34 Alué chátiri alawá remónisi gompaniérola nile, 'lige alekeri Esusi tabilé najkile napurigá ruwimela chieri ko bo'né. § 1:40 E'nesi glosario «lepra».

⁴¹ Esúsika 'we na'temela alué rió, 'lige sekate nochale 'lige anele:

—Neka najkí napurigá sa'wimela mué.

⁴² Pe alanisá alué Esusi, yati sa'wile alué rió.

⁴³ Bajchabé ta'chó simichi, rejcholi ruyele Esusi alué rió, regá anele:

⁴⁴ —Tabilé 'wesi ralámuli ruyewa ne 'síligo sa'wá mué. 'Mi alé simibóaká napu ajtí alué balé napurigá 'la machimela 'ma tabilé nayume ko mué, 'lige go'ame kógiwaká Onorúgame napurigá nulale Moisesi, napurigá suwábaga ralámuli machimela 'ma tabilé nayume ko mué, napurigá 'ma 'la eliwa mué napurigá 'la bajkimela alé u'tá re'obachi.

⁴⁵ 'Lige simile alué rió. 'Lige alué rió tabilé e'wale napurigá anélirige Esúsita. Pe ruwile bochígichi riógichi eyénaga 'ma sa'wigá nayua. Alekeri Esusi mejká tabilé riógichi asale we'ká rawé napurigá tabilé 'wesi ralámuli etémala. Esusi tabilé najkile napurigá we'ká ralámuli sebámala alé Esusi e'nemia. Rekó 'mi alé ajtígichi, we'ká ralámuli sébale.

2

Jena ruwimela Esusi ko wa'lula 'la e'kame resítiri 'nátili

¹ A'kinana rawé Esusi uchéchigo nawale alé we'ká riógichi Kapernaumi anilíchi, 'lige suwábaga ralámuli akele ku alé riógichi ajtígó Esusi.

² 'Lige we'ká ralámuli napafle alé galírale napu ajtíle Esusi. We'ká ralámuli jsile, 'ma bochi ilíbale alé pachá napusí tabilé gainárume ju alemi nasípami simírilia. 'Lige alé ma'chige si abiena we'ká ralámuli jale, 'ma tabilé ganárume alé yochi bajkiá. Onorúgame nila ra'íchili beniria ilile Esusi alué ralámuli.

³ Napu'lige Esusi ra'ícha ilígichi, naó rió jsile bilé sujígume majtoga bilena tabachi rekagá. Alué nayúmeke tabilé gayéname nile ronola noká.

⁴ Tabilé gayénale mo'yá alé napu Esusi ilile, cha we'ká rioga ilíligame alé. Alíko arigá alé galimopa o'tole alué nayume, 'lige alé galimopa ewarale napu ilile Esusi ra'íchili ruyá, 'lige alégana re'kibule alué nayume bilé gemachi rekagá, alé napu ilile Esusi.

⁵ Napu'lige Esusi etesa alué ralámuli alanokachi, 'la bijchigio alué ralámuli, a'lige anele alué nayume:

—Mué re'malí, ya 'ma e'kárigime ju mué alué chátiri 'nátili —anele.

⁶ Alé mochile jaré rió Moisesi nila nulalí beníriame. Alué akele alaníchi Esusi.

Alíge alué Moisesi nila nulalí beníriame regá 'nátale:

⁷ «Alué Esúsika pe Onorúgame gawéliga aní alaníá. Pe Onorúgameka 'la e'kámaleké resítiri 'nátili.» Alarigá 'nátale alué Moisesi nila nulalí beníriame.

⁸ Esusi 'la machile alarigá 'nata mochígichi alué ralámuli. Alekeri regá anele:

—Tabilé 'la 'nata mochí 'emi, 'émika 'nata Onorúgame gawéliga aníó ne.

⁹ ¿Chieri abé nóchali kame ju, e'kalia o 'yolia? ¿Regá aníla: «'Ma e'káragime ju mué», o regáchala: «O'weti asá, ro'miná mué gemala 'lige simigá ku galírale?»

¹⁰ Jipe 'la machimela 'emi, ne napu ju Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga* 'la nígame ju ne Onorúgame a'walila 'lige lisensia nígame ju ne napurigá e'kámala apiépiri ralámuli.

Alíge Esusi anele alué nayume:

¹¹ —O'weti ilisiwa, ro'miná mué alué gemá 'lige simigá ku galírale —anele.

¹² Alíge alanésiga alué nayume, pe yati sa'wile, 'lige ma'chínale gemá majtoga. Suwábaga ralámuli napu ekí mochílige alemi, pe kilí mochíbale napurigá majágame neraga, 'we ra'sálame kéréle abiena rekó kilí mochige napurigá majame. 'Lige anile:

—¡Uja, 'la wa'lú ju Onorúgame! ¡Tabilé siné etérige ramué aliena semátiri nóchali newachi alué napu eteru jipe! —anile.

Jena ruwimela Esusi owligo Lebí napurigá alué 'yuga ilírome nímala

¹³ A'kinana uché simile Esusi alé wa'lú ba'wichí suweke Galílea anilíchi. Pe yati we'ká ralámuli napafle alé, 'lige Esúsika benírale Onorúgame nila ra'íchili.

¹⁴ 'Lige alemi etele bilena galírale bilé rió enomí gobilala ajtígó, enomí napu napubúlime nile alué wa'lula rey romano ílime, 'lige alué rioka Lebí anilime nile, Alípeo anilime rió inolá. 'Lige Esúsika regá anele:

—Nabá, muéchigó ne'chí 'yuga ilírome niwa.

'Lige Lebí ilísale, 'lige simile Esusi 'yuga.

¹⁵ 'Lige a'kinana rawé Esusi 'lige Esusi 'yuga járome bayéleru napurigá simámala go'mea Lebí bejtélachi. Alíge rawé we'ká napu nóchame nile enomí gobilalia, enomí napu nejílime nile, 'lige uché jaré ralámuli napu cha nokame nile, alé mochile go'yá Esusi 'yuga 'lige alué Esusi si járome 'yuga.

¹⁶ Jaré Moisesi nulalila beníriame 'lige jaré bariseo abiena mochile alé, 'lige anele alué Esusi 'yuga járome:

—Alué Esusi tabilé go'meli júkuru alué enomí goblálome 'yuga, 'lige nibilé alué uché jaré ralámuli cha nokame 'yúgachigó —anele.

* 2:10 E'nesi glosario «Hijo del Hombre».

17 Esúsika akele alanichi, 'lige anele:

—Bilé 'yome ka, nayúkame 'yome júkuru, tase tabilé nayume. Neka a'chígoriga 'sime júkuru. Neka gu'írímia nawákuru suwábaga napu ekí 'la machí resítiri raweli nígame ko a'boi. Alué 'we a'lá bi'ígame alawégame korime ka, alué alieri ralámulika tabilé gu'írímala ne.

Jena ruwimela Esusi napu'lige alué saálate o'tosuga a'lige kulí ayunamio alué bo'né yugajárome

18 Bilé rawé Juani 'yuga járome 'lige jaré alué bariseo ayuna mochígichi, 'lige jaré ralámuli jsile alé napu ajtíle Esusi, 'lige anele:

—¿Chonigá ta ayuna mué 'yuga járome ka? Juani 'yuga járome 'lige bariséochigó suwábaga alueka 'la ayuna —anele.

19 Esúsika regá nejele:

—Napu'lige bilé rió newichi, ralámulika tabilé ayúname ju alué rió 'yuga mochiga. 'Ma tabilé ajtígachi alué rió, a'lige kulí ayunámala. 'Lige alarigá nokiamé niru ramué. Ne 'yuga járome ka tabilé ayúnachigó jipe,

20 nobi pe 'we nawámalagó ne saíla ne'chí o'tomea, a'lige kulí 'la ayunámala suwábaga alué ne 'yuga járome.

21 › Ne 'yuga járome ne nila rejcholi oyérame nísaká, 'lige 'ya nerúgame rejcholi oyérame nísachigó, pe napurigá chiní pachókime nímala napurigá pachokia bilé chiní o'chérame bilé nuebo chinite. Tabilé 'la ju alarigá sukia, bilé chiní nuéboká 'we cho'yome kame 'lige abéchigo we'lesi chi'wame ju alé napu pachókirige.

22 Abiena regá anile Esusi:

—Pe i'wilí ('uba) ba'wíla rekútume ro'linti kárélamala bilena o'chérame chiliwíłachi wí'chite newárigime. Alué i'wilí ba'wíla rekútume pe kulí ro'árigame ka chiliwíłachi wí'chite newárigime asíriga a'wágame ronome ju, 'lige alué wí'chí chiliwíla o'chérame nísaká 'ma chi'wame ju 'lige 'ma go'lime ju alué i'wilí ba'wíla rekútume, 'lige alué chiliwíłaka 'ma pe chi'wámala. Pe kulí newalime i'wilí ba'wíłaka 'la nuebo chiliwíłachi wí'chite newárigime ro'lime ju —anile Esusi.

Jena ruwimela Esusi ko napu nejime ju lisensia tachiri nochátikó napu'lige resíbilichi rawé ju

23 Bilé rawé resíbilichi, Esusi simírole bo'né 'yuga járome 'yuga bilena ri'ligó echégichi. Alé sebasá, alué Esusi 'yuga járome ka ri'ligó mulalá rejpúniga mosika go'ale. Jaré bariseo etele alanokachi alué Esusi 'yuga járome.

24 Alué bariséoka anele alué Esusi:

—E'ne chonoká noká mué 'yuga járome. 'Ya mochígame nulale napurigá tabilé alarigá nokiboa resíbilichi rawé.

25 A'lige Esúsika anele:

—Tabilé siné akenti ka aniání 'emi aleké ra'íchili napurigá 'sile alué 'ya ajtígame Rabí anilime rió e'lowika.

26 Alué rioka bajkile Onorúgame galíłachi napu'lige Abiata anilime wa'lula kachi alé Onorúgame galíłachi, 'lige go'lé alué baní napu Onorúgame kógilime nile. Tabilé lisensia nile napurigá go'mela bilé rió napu tabilé balé nile, pe alué balecho 'la nígame nile lisensia napurigá go'mela alué baní. Nobi Rabika arigáchigo go'ale ko rekó tabilé balé ke, 'lige nachútaga go'ale alué napu bo'né 'yuga oyame nílige.

27 'Lige aminami regá anele:

—Onorúgameka newale alué rawé resíbilime napurigá gu'írowa ralámuli, tabilé nejile napurigá gastigáririgame neraga mochiwa.

28 Ne, Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, ne ju nulame resíbilichi rawé.

3

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé rió sujíggame sekégame

1 A'kinana uché bilé rawé resíbilichi Esusi simile alé u'tá re'obachi «sinagoga» rewégame. Alé asale bilé rió sujíggame sekégame.

2 Jaré bariseo alé jale e'negá pala 'yoya sita aniá. Tabilé lisensia nile napurigá 'yowa bilé nayume resíbilichi rawé, alarigá anime nile alué ralámuli jurío nulalila. Esusi alué nayume 'yósaká a'liko alué bariseo yati ruyema olale e'wélala napurigá Esusi gastigáriwa.

3 A'lige alué Esúsika anele alué sujíggame sekégame:

—Jeka simí. Jena nasipa ilí.

4 A'lige Esúsika rukele bariseo:

—¿Choní 'emi nila nulalí? ¿Chu'simía 'la ju resíbilichi rawé? ¿Tachiri abé a'lá ju, ralámuli nayúkame sa'walía o tabilé sa'walía chalá? ¿Cha 'sika enalía o tabilé cha 'sika enalía? ¿Gu'írilia o me'liá?

Bariséoka pe i'kilí jábale tabilé pe'tá ra'íchiga.

5 'Lige Esúsika 'we ayole alué bariseo 'yuga, 'lige 'we seweka ilíbale machisá tabilé na'temao alué uché jaré ralámuli alué bariseo. 'Lige Esúsika anele alué sujíggame sekégame rió:

—Wajchiná mué alué seká.

Alé alué rió wajchínale sekala sujíggame. 'Lige yati sa'wile.

6 Napu'lige etesa alué alieti yati ma'chimi simíbale alué bariseo. A'lige napaíle alué bariseo, 'lige jaré alué ralámuli jurío napu

nirame nile alué wa'lula Eróresi anilime, 'lige 'we a'lá suériga ra'íchale churigá 'la nítikó Esusi me'liá.

Jena ruwimela Esusi we'ká ralámuli sa'wáligo alé wa'lú ba'wí manígichi Galilea anilichi suweke

⁷ Bilé rawé Esusi simile bo'né 'yuga járome si alé wa'lú ba'wí manígichi Galilea anilichi. 'Lige we'ká ralámuli Galilea ejiro* mochígame najátale.

⁸ Napu'lige Esusi ajtígichi alé, jsile we'ká ralámuli Jurea anilichi ejiro mochígame, 'lige Rusaleni anilichi we'ká riógichi mochígame abiena jsílechigó, 'lige Irumea anilichi ejiro mochígame abiena jsílechigó, 'lige Jorani anilichi bakochi na'lebo baona mochígame abiena jsílechigó, 'lige Tiro anilichi we'ká riógichi mochígame abiena jsílechigó, 'lige Sironi anilichi we'ká riógichi mochígame abiena jsílechigó, machúligame 'we a'lá 'yóome ko Esusi.

⁹⁻¹⁰ Esusi we'ká nayúkome sa'wale, alekeri noli rajkibuga uchútaale alué ralámuli Esusi nochániliga sa'wináliga. 'Liko anele alué Esusi bo'né 'yuga járome:

—Senibí 'la 'nátaga mochiwa 'la ujchugá bilé barko. Siné kachi we'ká napuísá ralámuli bárkochi 'moma ne —anile.

¹¹ Alemi jálechigó jaré ralámuli napu chátiri alawá ajchágame nile. Napu'lige sebasa alé a'bé napu Esusi ilile, alé napu Esusi ilile o'wemi neraga, alué chátiri alawá wijíchi 'lule alué ralámuli 'lige a'wágame ra'íchale:

—¡Mué ju Onorúgame Inolá, napu re'pá rewagáchika nawale! —anile.

¹² 'Lige Esusi 'we anele napurigá tabilé ruwimela chieri ka bo'né.

Jena ruwimela Esusi owlígó makué oká rió napurigá alué bo'né 'yuga járome nímala senibí rawé

¹³ Abé alí Esusi simile bilena rabó bo'né 'yuga járome sí.

¹⁴ Alé sebasa alué ralámuli, makué oká owile bo'né napurigá 'la nabí bo'né 'yuga járome nímala Onorúgame ra'ichálila beniria.†

¹⁵ Abiena 'la 'yale a'walí napurigá 'la buinámala chátiri alawá napu ajchágame nile jaré ralámuli.

¹⁶ Ye ju napu nile alué makué oká rió napu Esusi 'yuga járomlí nile nabí: Simoni, napu Pegro anilime rewá 'yáleru Esúsíte,

¹⁷ Jakobo 'lige Juani, napu Sebereo inolá nile okánika, napu Boanérjesi anilime rewá 'yáleru okánika Esúsíte. Boanérjesika aniame ju «ralámuli jobátigame».‡

¹⁸ 'Lige abiena Antresi, Belipe, Bartolomé, Mateo napu Lebí anilime nile siné abé 'yako, Romasi 'lige Santiago, napu Aripeo inolá nile, 'lige Tareo, 'lige uché bilé Simoni, alué napu 'we a'lá benégame nile ra'íchaga ralámuli gu'iriga (siné kachi nekoga oyame níligeréko),

¹⁹ 'lige Jurasi Iskariote, alué napu Esusi saíla neraga lílbale a'kinana rawé.

Jena ruwimela Esusi chega rijimela mayéligo 'ma tabilé 'la 'nátaga eyéneo Esusi

'Alige pe yati ku sébale bilena galírale Esusi alué makué oká rió 'yuga, alué napu bo'né 'yuga e'yéname nílige.

²⁰ Uchéchigo we'ká ralámuli napaíle. Tabilé cherigá ikírole Esusi go'ame go'yá 'lige alué bo'né gompaniérólachigó, cha we'ká rióligame.

²¹ Napu'lige alué Esusi chega rijimela machisá we'ká ralámuli jsiligo alemi alué Esusi ajtígichi, alué rijimálaka yati o'tomé olale. Anile:

—'Ma lo'iro alué Esusi.

Jena ruwimela alué e'wélala Moisesi nulalí beníriame mayéligo Esusi pe Remónisi alawálate chapiruga eyéneo

²² 'Lige jaré Moisesi nila nulalí beníriame sébale Rusalénika simíbaga, 'lige alueka anile:

—Alué Esúsika pe Remónisi alawala ajchágame ju, alué wa'lula remónisi Belsebú anilime, 'lige alué 'sime ju a'walí 'ya napurigá alué Esusi 'la buinámala alué chátiri alawá napu mochígame ju jaré ralámuli.

²³ 'Alige Esúsika bayele alué Moisesi nila nulalí beníriame, 'lige ruyele bilé ra'íchili oká tétili ruwime. Anile:

—Alué wa'lula remónisi tabilé buyáname ju alué chátiri alawá napu pe bo'né 'yuga járome ju.

²⁴ Bilé selígame 'lige bo'né 'yuga járome 'ma na'áwasa a'bopi, tabilé we'lisí napuíska nochámala.

²⁵ Onolá 'lige 'kúchila 'ma na'áwasa, tabilé we'lisí anachámala 'kúchila alé mochiga onolá 'yuga.

²⁶ Alarigá ju Satanasi ra'ichálilachigó. Satanasi wa'lula tabilé nulame ju napurigá buinawa alué chátiri alawá napu jaré ralámuli niga mochí. Pe alué bo'né nulésaká napurigá ku buyásimala alué chátiri alawá, a'liko 'ma najsúimala alué Remónisi nochálila. Tabilé we'lisí anachámala alué Satanasi wa'lula asagá.

²⁷ › 'We a'lá na'tawa napurigá animela ne jena. Bilé rió chigónilisa bilena galírale bilé a'wágame rió bejtélachi, bulumeli júkuru

* 3:7 Alué wa'lú ba'wí Galilea anilime alé pachá ju napu ju Galilea anilichi ejiro. E'nesi glosario «Galilea». † 3:14

E'nesi glosario «apóstol». ‡ 3:17 «Boanérjesi» abienachigó aniame ju «ra'name 'kúchila».

bajchá alige kulí 'la umubámala chigoa. A'chigóriga 'smíkuru ne, 'ma bulékuru ne alué wa'lula Satanasi. Alekeri 'la buinámala ne alué chátiri u'kuchípala alawá napu mochí alé jaré ralámulichi.

²⁸ › 'La gepusi napu ruwimela ne jipe. Onorúgame 'la anáchame ju napu'lige ralámuli Onorúgame gawéliga ra'íchachi, Onorúgame 'la e'kame ju alarigá ra'íchachi alué ralámuli, 'la Onorúgame tánasaká alué ralámuli napurigá e'kámala,

²⁹ nobi neruko jaré abé chátiri ra'íchili napu Onorúgame tabilé ganílime ju napu'lige alarigá ra'íchachi ralámuli, 'we chátiri ra'íchili ju napu'lige ralámuli anichi pe Remónisi alawala ko napu ralámuli nayúkome sa'wao napu'lige pe Onorúgame Alawala kachi napu ralámuli nayúkome sa'wá. Onorúgame tabilé e'kame ju alué alieri ra'íchame ralámuli rekó alué ralámuli Onorúgame tanie napurigá e'kámala.

³⁰ Alarigá anele Esusi alué ralámuli 'yuga ra'íchaga, Remónisi alawala ajchágame koríligame Esusi olagá alué e'wélala napu Moisesi nila nulalí beníríame nile.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo chieri ralámuli ko napu bo'né Esusi bonila ju 'lige waíla ju 'lige bo'né eyela

³¹ A'lige pe yati sébale Esusi eyela 'lige jaré napu nile Esusi nasípasi waíla 'lige nasípasi bonila. Tabilé chérigá sebasa nilile Esusi ajtígichi, cha we'ká ralámuli mochíligame, a'lige pe ma'chika jábale.

³² 'Lige júlale jaré ralámuli Esusi bayéniliga. 'Lige alarigá machile ralámuli alé ma'chika iligó alué Esusi eyela 'lige jaré alué Esusi bonila 'lige waíla. § 'Lige regá anele alué ralámuli napu mochile alé a'bé pachá galírale napu ajtíle alué Esusi:

—Mué eyela alé ma'chika ilí 'lige mué bonila alé ma'chika jáchigó 'lige mué waíla alé ma'chika ja chigó, mué 'yaga e'yena.

³³ 'Lige Esúsika nejele:

—Jipe 'la animé ne chieri ka ne eyela, 'lige ne waíla, 'lige ne bonila.

³⁴ 'Lige e'nénaga alemi noligá mochígame, anile:

—Jena mochí ne eyela 'lige ne bonila 'lige ne waíla.

³⁵ Suwábaga napu 'la bijchiá Onorúgame oyérame ju, alueka napurigá ne bonila ju, 'lige napurigá ne waíla, 'lige napurigá ne eyela, alarigá etewá ne suwábaga alué ralámuli.

4

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé ra'íchili chukíligo bilé rió r'íligo weroka echame 'lige jaré ralámuli tabilé námaligo

¹ Uché bilé rawé Esusi o'wínale beniria Onorúgame nila ra'íchili ba'wichí suweke, alé wa'lú ba'wí manígichi Galilea anilichi. We'ká ralámuli napaíle alé ba'wichí suweke. Alekeri Esusi tabilé ga ra'íchale, arigá alé bárkochi 'mole 'lige pe abé rokógichi o'tole alué barko alé asagá ra'ichamia, 'lige alué ralámulika pe alé suwé rejpile.

² 'Lige alé bárkochi asagá rejcholi ruyele ralámuli.

³ 'Lige anele:

—'We a'lá gepusi. Bilé rawé bilé rió weroka echale r'íligo,

⁴ 'lige jaré alué talí weroka echerúgime boichímí rujsule, alueka 'ma chulugí go ale.

⁵ 'Lige jaré alué talí rujsule alé bilena i'pichí napu tabilé ru'nágame we'é ajtígichi, alueka aba'lá yati ya'wile,

⁶ nobi péchigo abiéniko wakíbale ko sawala 'lige nawálatiri, pe abiéniko wakíbale tabiléchigo 'la a'wágame nawégame níligame.

⁷ 'Lige uché jaré alué talí rujsule napu alué we'ká nawala wejchá bi'tile, 'lige 'yale alué nawá, 'liko tabilé 'la semáriga ya'wile alué talí napu rujsule alé.

⁸ 'Lige alué uché jaré alué talí rujsusa bilena napu 'we a'lá we'echi nile, alué talika 'we a'lá semáriga ya'wile. 'Lige alué ralámuli we'ká 'wile alué r'íligo.

⁹ 'Lige Esusi aminami anile:

—'La bijchiá beninálisaká 'emi Onorúgame nila rejcholi, 'liko 'we a'lá semáriga gepuwa napurigá aní ne.

¹⁰ Napu'lige Esusi 'ma suwénasa ra'icha, napu'lige 'ma simasa amulí suwábaga ralámuli, alué makué oká bo'né Esusi 'yuga járome 'lige uché jaré ralámuli rukele alué Esusi:

—Ruwí, ¿chonime ke aní alué tétili?*

¹¹ A'lige Esúsika anele:

—'Emi 'la 'yáleru Onorúgamete lisensia napurigá 'la machimela churigá nuleo Onorúgame 'emi ralámuli, nobi mochí ko jaré ralámuli tabilé oyérame ne'chí, alué ralámuli tabilé 'la nirame, tabilé siné námamala.

¹² Alué ralámulika senibí e'negá jame ju nobi tabiléchigo siné eteme júkó alué 'we semátiri napu nejí Onorúgame. Alué ralámulika senibí gepua jame ju nobi tabiléchigo siné námame júkó napu aní Onorúgame nila ra'íchili. Yeka pe ruwime júkuru tabilé Onorúgame oyérame ko alué ralámuli. 'La námame nísaká alué ralámuli e'kali tánimili ju 'lige 'la e'kávili ju alué ralámuli Onorúgamete. †

Jena ruwimela Esusi 'we a'lá ruwíligo alué tétili alué rió echame

¹³ Esusi abiena 'la ruyele alué ralámuli:

§ 3:32 Esusi bonila 'lige waíla José 'kúchila nile nobi ralámulika tabilé námale ko.

* 4:10 E'nesi glosario «parábola».

† 4:12 E'nesi Isaías 6:9-10.

—¿Tabilé 'la nama 'emi ye ra'íchili? Aliko ¿churigá 'la inámamaché 'emi uché bilé ra'íchili rejcholi oká 'nátili ruwime?

'Lige ruyeke choniamé ka alaniá:

¹⁴—Alué rió napu echale, alué rioka napurigá Onorúgame nila ra'íchili beníriame, alarigá júkuru.

¹⁵ Napurigá ikí jaré ralámuli jipe, pe a'chigóriga ju napurigá ikile ri'ligó weroka echerúgime napu bowé bo'ígichi rujsule. 'Lige alué ralámuli akisá Onorúgame nila ra'íchili, yati neraga nawame ju Satanasi 'lige se'winátiri 'nátili 'yame ju napurigá alué rió yati we'kuámala Onorúgame nila ra'íchili.

¹⁶ 'Lige napurigá ikí jaré ralámuli jipe, pe a'chigóriga ju napurigá ikile alué ri'ligó weroka echerúgime napu rujsule tabilé ru'nágame we'é chujkúgichi i'pichí. 'La gepume ju Onorúgame ra'ichálila 'lige 'la ganíliga oyérame ju nobi tabiléchigo we'lisi námame júkó alué a'lala rejcholi.

¹⁷ Napu'lige e'karú anilía uché jaré ralámulite Onorúgame oyérame kóriká, yati seweka mochíbame ju, a'liko 'ma a'reme ju Onorúgame nila ra'íchili oyeria.

¹⁸⁻¹⁹ 'Lige napurigá ikí jaré ralámuli jipe pe a'chigóriga ju napurigá ikile alué ri'ligó weroka echerúgime napu rujsule wejchá nawala bi'tígichi. Alué ralámulika 'we a'lá gepume ju Onorúgame nila ra'íchili, nobi senibí rawé 'we resí lagá e'yéname júkó e'karúgame tábiri, 'we nóchame ju pe 'nátaga churigáriga 'la we'ká enomígame gainátiká, 'lige churigá 'la we'ká e'karúgame nígame ganátiká. Pe alieti 'nátaga, 'ma tabilé 'nátame ju Onorúgame nila ra'íchili, 'lige tabilé siné sébili 'nátame gayéname ju.

²⁰ Nobi uché jaré ralámulika se'winá ikí jipe, 'lige alué ralámulika a'chigóriga ikí napurigá ikile alué ri'ligó weroka echerúgime napu rujsule alué 'we a'lala we'é nerúgichi. Napu'lige ye ralámuli 'we 'la gepusa ye ra'íchili Onorúgame nila ra'íchili, 'we a'lá niramé ju, 'lige 'we a'lá ganíliga epperégame ju senibí rawé, 'lige tabilé resílagá e'yéname ju we'ká e'karúgame tábiri. Alué ralámulika napurigá ri'ligó 'we a'lá o'chérigame, alarigá ju, 'we ganíliga epperégame ju. 'Lige we'ká ralámuli 'la oyérame ju alué ra'íchili Onorúgame nila ra'íchili napu beníriame ju alué ralámuli.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá 'la gainárume ko Onorúgame ra'ichálila námalia

²¹ A'lige anélechigó:

—'Lige apiépíri ralámuli bilé chojpé rajesa napurigá 'la ma'chílimala, tabilé o'pólime ju bilé sikolite, nibilé gojchílachi pachárale tabátale rekame ju, alué ralámulika bilena

re'pami elame ju 'nalina napurigá 'la ma'chílimala. A'chigóriga júchigó ye ra'íchili Onorúgame nila.

²² Ye ra'íchilika osirúgime ju napurigá alué ralámuli 'la inámomala alué 'nátili napu tabilé inámome nile.

²³ , 'La akeme níriká 'emi, 'la gepuwa ye ra'íchili —anélechigó.

²⁴ 'Lige abiena anélechigó:

—'We a'lá gepusi napu animela ne jipe, 'émi 'we a'lá sébali olásaká napu 'la namo 'liko Onorúgame 'la gu'írimala 'emi napurigá 'la inámomala uché rajpé.

²⁵ 'Emi 'we a'lá sébali oyérasaká Onorúgame ra'ichálila 'liko 'la sébali inámomalachigó Onorúgame ra'ichálila. 'Lige ralámuli napu ekí 'we najsínáme ka, Onorúgame tabilé gu'íromala alué ralámuli napurigá námamala cherajpé.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo napu'lige ri'ligó o'chérachi a'chigóriga ko napurigá Onorúgame nulachi

²⁶ 'Lige abiena anélechigó Esusi:

—A'chigóriga ju napu'lige Onorúgame nulechi ralámuli alawálachi a'chigóriga ju napurigá bilé rió echisá tali.

²⁷ 'Ma suwénasa echá, senibí alí gojchime ju alué rió echágame 'lige senibí be'á asisime ju. Alué talika ya'wisá abichilubi o'chera jame ju. 'Lige alué rió echágameká tabilé machime ju churigá o'chera jago.

²⁸ Pe alué we'é 'sime ju yaria alué talí echerúgime. Bajchá sawala ochérame ju, 'lige arigá 'ma muleme ju, arigá 'ma kilimi uláname ju alué ri'ligó.

²⁹ Napu'lige 'ma ulánasa, 'liko alué rió echágame 'ma 'wime ju alué we'ká ri'ligó.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué gilibá a'lásini (mostasa) rakala ochérachi a'chigóriga ko napurigá Onorúgame nulachi

³⁰ 'Lige anélechigó:

—¿Churigá ju Onorúgame nulechi ralámuli alawálachi? ¿Churigá ra'ichawa napurigá 'la a'chigóyéri nímala napurigá Onorúgame nulechi ralámuli alawálachi, 'lige napurigá 'la inámomala 'emi?

³¹ Napurigá 'smi Onorúgame ralámuli gu'íria, pe alarigá júchigo júkó napurigá alué a'lásini rakala napu 'we u'tá ju me'tagá ri'ligó rakala.

³² Alué gilibá rakálaka 'we u'tá ju nobi 'wéchigo wa'lú ochérame júkó napu'lige ya'wisá, 'lige chulugí alé jsime ju kábimia.‡

³³ Esusi 'we ra'ichale rejcholi pe tétalite tabilé inámutume napu'lige Onorúgame nila ra'íchili beniria ralámuli napurigá 'nata mochímala chonime níligo alué rejcholi 'we nóchili kame inámalia.

‡ 4:32 Alé Israeli alué gilibá a'lásini 'we 'ya nerúgame 'we re'pá jágame ochérame nile.

³⁴ Pe alué bo'né 'yuga járome ka 'la ruyeme nile chonime niligo alué ra'ichili napu'lige 'oni ejtebisa.

Jena ruwimela Esusi nuláligo napurigá tabilé aminami ekemela

³⁵ Aba'lige alí Esusi anele alué bo'né 'yuga járome:

—Jípeko bajoniwa ye wa'lú ba'wichí 'lebo n'álige sebawa.

³⁶ A'lige Esusi 'yuga járome ka jímole alé b'árkochi napu Esusi ajtile. 'Lige ariosi anisá, simíbale alemi o'wépomi bajonimia. Ami-nami uché jaré barko e'yénale alemi.

³⁷ Nasipa wa'lú ba'wichí enágichi alué barko, nolínale alué 'we a'wágame eká, asíriga re'pá ilírole ba'wí, wa'lú maníbale alé u'tá b'árkochi, amulí bochile ba'wí alé b'árkochi, 'lige amulí bokuíle alué barko re'le ba'wichí.

³⁸ Esúsika gojchigá bo'ile.^S Alué 'yuga járome ka ajchale alué Esusi. 'Lige e'wele ra'ichiga anele:

—¡Mué Wa'lula! ¿Tabilé chéla mué rekó ye barko ba'wichí bokuíchi?

³⁹ Liko Esusi asísiga ne'óchale alué eká 'lige anele alué ba'wí asíriga re'pá ilírochi:

—¡Ma tase ayowa mué ba'wí! —anele.

'Lige yati 'ma tabilé ekale 'lige alué ba'wí tabilé ená 'sile.

⁴⁰ A'lige Esúsika anele alué makué oká bo'né 'yuga járome:

—¿Chonigá aliena majáché 'emi? ¿'Emi tabilé 'cho 'la bijchigi Onorúgame 'la sébali nejkúrume ko? —anele.

⁴¹ Esusi 'yuga járome ka 'we majale. 'Lige pe a'bopi ra'ichale:

—¿Chieri júché ye rió? ¡Ba'wí 'lige eká 'la akérinti júkuru!

5

Jena ruwimela Esusi buyánaligo chátiri alawá napu mochile bilé riochi

¹ A'lige sébale aminá suwé, aleka 'ma Gerasa anilíchi ejiro nile.

² Alé b'árkochi re'kisa Esusi, bilé rió we'ká chátiri alawá Remónisi u'kuchípala ajchágame nawale. Alué rió bo'né be-jtélachika simigá nawale, 'lige alué rioka napu suwígame bí'tí alé bejtégame nile.

³ 'We lo'iriga eyénale alué rió, tabilé 'wesi umébale i'kilí ajchá karénate bulegá.

⁴ We'sá ajchárigame nile karénate bulegá ronola 'lige sekala, 'lige senibí 'ma rijpúnaga pame nile karena. Tabilé 'wesi tábiri nirale alué rió.

⁵ Rukomi 'lige rawemi nabí eyéname nile napu bo'né bejtégame nile, panápuri

eyéname nile sinaka ejeliga rejete me'choga bo'né.

⁶ Aleké rawé napu'lige Esusi etele mejkaka iligá, 'maga sébale alué rió 'mi alé napu Esusi ilile, 'lige chojkóbisiga ilíbale alé a'bé sébaga napu Esusi ilile.

⁷ 'Lige alué Remónisi alawala ra'ichárole alué rió. E'wele ra'ichaga anele alué Esusi olagá:

—Mué Esusi, Onorúgame Inolá, ¿tachiri najkí mué ne'chí 'yuga? Tase nijkumewa ne'chí 'yuga.

⁸ Alarigá anele e'wele ra'ichaga alué rió, regá anéligame alué Esusi alué we'ká remónisi u'kuchípala:

—Yati buyasi aleké riochi.

⁹ A'lige rukele Esusi alué rió:

—¿Cho anilime ju mué?

'Lige alué rioka anile:

—Neka Lejioni* anilime ju, ramueka we'ká nirigime —anile.

¹⁰ A'lige alué rió 'we tánale Esusi:

—¡Tase mejká juláwaka ramué! —alarigá ra'ichárole alué we'ká u'kuchípala remónisi alué rió.

¹¹ Alé a'bemi we'ká uchule gowí gajsalá go'yá.

¹² A'lige anile alué rió:

—Lisensia 'yawa ramué napurigá ramué mo'íboa alé we'ká gowichigana.

¹³ A'lige Esúsika lisensia 'yale napurigá alué chátiri alawá mo'imela alé gowichigana. A'lige alué chátiri alawá alué riochi buyásiga mo'ile alé we'ká gowichigana. We'ká gowí uchule alé, amulí oká mili. 'Lige 'ma júmasele alé alué gowí. 'Le o'wékana juma mo'ibásale, ba'ichí rujsule, alé suwile si'lika.

¹⁴ 'Lige alué rioka gowí neseme majaga júmasele ruyemia suwábaga ralámuli alé we'ká riógichi 'lige a'tabemi riógichi. We'ká ralámuli simíbale e'nemia alemi chukiliga alué gowí.

¹⁵ 'Lige sebasa alué ralámuli alé napu Esusi ajtile, alemi etele 'ma 'la o'páchiga, 'ma 'we a'lá kilí ajtígame alué rió napu Lejioni rewégame korílige. Napu'lige etesa alué rió, 'we majale suwábaga alué ralámuli.

¹⁶ Napu ekí mochílige alé napu'lige suwichi gowí, ruyeke uché jaré ralámuli jsichi.

¹⁷ 'Lige suwábaga alué ralámuli alemi sígame ayole Esusi 'yuga, 'lige anele:

—¡Mejká simigá! —anéleru Esusi.

¹⁸ Napu'lige Esusi 'mochi ku b'árkochi, alué napu Lejioni anilime kóríle, alé rioka si siminálírole alué Esusi 'yuga.

¹⁹ Esúsika tabilé a'rele napurigá si simela alué rió 'lige anele:

^S 4:38 Jaré aní Esusi bo'ligo bilé rejte me'sobeka. Alué rejteka unelime nile napurigá tabilé gayena enámala alué barko.

* 5:9 «Lejioni» aníaká «we'ká» anieme ju.

—Ku galírale simibógó, 'lige ruyéwaká mué rijimala 'we a'lá gu'irilirigo mué Onorúgamete 'lige 'we na'temábiru mué.

²⁰ 'Lige alué rió bochígimi simírale Rekápolichi ejiro ruyesia suwábaga ralámuli 'we a'lá gu'irilirigo Esúsita. 'Lige suwábaga napu eki akele 'we ra'sálále 'lige tabilé námale napu 'sile Esusi.

Jena ruwimela Jairo bayéligo Esusi napurigá sa'wámala alué malala

²¹ Napu'lige Esusi bajonisa wa'lú ba'wí ilígichi 'na bilena suwé, uchéchigo siné napaile we'ká ralámuli.

²² Biji ajtígichi Esusi alé ba'wichí suweke, bilé rió sébale Jairo anilime, u'tá re'obachi nulame «sinagoga» anilime. 'Lige a'bé simile napu Esusi ajtíle e'negá, chojkóbisiga ilíbale alé o'wemi.

²³ 'Lige anele:

—Ne malala 'we nayua bo'í. Amulí mukú. Nabá e'newa yati ne'chí 'yuga nocháwaká mué napurigá sa'wimela napurigá 'la we'ká bamí asimela ajagá.

²⁴ Esusi simile alué rió 'yuga, 'lige we'ká ralámuli simíbale Esusi 'yuga. Tabilé ga simile Esusi, cha we'ká ralámuli 'yéniligime boichimi.

²⁵ Bilé mukí enale alemi nasípami napu makué oká bamílige elá ma'china, nabí tabilé rejpúriale ma'china elá.

²⁶ We'ká 'yome 'yole napurigá sa'wimela alué mukí, tabilé 'wesi umévale sa'wá, abéchigo rajpé resí ikime nile alué mukí 'yolia. Suwábaga enomí suwábale 'yome najétéga.

²⁷⁻²⁸ Alué mukí akele sa'wame ko Esusi, alekeri 'nátale: «Ne Esusi o'páchala pe nochasa sa'wiméréko ne», regá 'nátale alué mukí. 'Lige guwánaka simigá nochale Esusi o'páchala.

²⁹ 'Lige yati machile 'ma sa'wíliga bo'né, abisi tabilé ma'chínale elá.

³⁰ Aba'lige yati sayele Esusi, bo'né Esusi a'walílate bilé ralámuli sa'wáliga. Abajá ilíbale, 'lige gu'liga rukele ralámuli:

—¿Chieri nochá ne'chí o'páchala?

³¹ 'Lige Esusi 'yuga járomeka anele:

—¿Chonigá rukéché mué chieri nocháligo mué o'páchala? Aliena we'ká rajchiga e'yénachi kachi ralámuli jena —anele.

³² 'Lige Esúsika abiena echúromi e'nena ilile machináliga chieri 'síligo nochá.

³³ Alué mukí 'we majaga chojkóbisiga ilíbale, 'áwalia ilile majaga, 'wéchigo 'la machíligame sa'wíliga bo'né.

—Ne 'siétigó mué nochá —anele alué mukí alé iligá chojkóbisiga.

³⁴ Liko Esusi anele:

—Resía mué mukí, mueka 'we a'lá 'nátale 'la sa'wame ko ne. Alekeri Onorúgame 'la sa'wákuru mué. Jipe 'we ganíliga simíboa

mué ku galírale, 'ma tabilé nayume kame mué. Tabilé uchéchigo siné u'chábamala mué ye nawilí.

³⁵ Napu'lige Esusi biji ra'icha ilígichi alué mukí 'yuga, jaré rió jsile Jairo galílachika simíbaga, 'lige anélero Jairo alué ralámulite:

—'Ma mukúpa mué malala, 'ma tabilé ne-jkumewa —anele alé sigá.

³⁶ 'Lige Esusi, napu'lige alanichi alué ralámuli, anile:

—Jairo, tase che lawa, 'we a'lá niraga etewa ne'chí.

³⁷ 'Lige Jairo bejtélachi simile Esusi Jairo 'yuga, pe bakía bo'né 'yuga járome 'yuga: Pegro, Akobo, 'lige Juani Akobo bonila.

³⁸ Esusi sébachi alé galírale, ralámuli nalá mochile, 'lige sinaka nalá 'ma mukugáriká ta tewé.

³⁹ 'Lige Esusi bajkile alé pachami. 'Lige anele ralámuli:

—¿Chonigá aliena nalá mochípeché 'emi? Alué ta tewé pecha mukugá bo'ikó, pe go-jchigá bo'í.

⁴⁰ Ralámulika pe achile alanichi Esusi. Ralámuli 'la machile mukugá bo'igó alué ta tewé. 'Alige Esúsika ma'chí júlate ralámuli, a'lige simile alé napu bo'ile ta tewé, alué ta tewé o'nola 'yuga, eyélatiri, 'lige alué bakía rió napu 'yuga járome nile.

⁴¹ 'Lige alué ta tewé sekala cha'pile Esusi 'lige anele:

—Talita kumi —anele arameo ra'ichaga napu ra'ichame nile Esusi. (Alueka pe anigá anile: «Mué tewé, asísiwa.»)

'Lige alanésiga alué tewé,

⁴² pe abiéniko neraga o'weti asísile alué u'tá tewé makué oká bamígame, 'lige eyénale. 'Lige o'nola 'lige eyélatiri 'ma ra'sálále. 'Lige lala: «¿Churigá 'la ku ajcháleché ye tewé mukúgame?»

⁴³ 'Lige Esúsika anile:

—Tabilé 'wesi ralámuli ruyewa ye tewé ku ajánilirigo ne.

'Lige anílechigó:

—'La 'yasi go'ame ye tewé.

6

Jena ruwimela ralámuli Nasareta ejperégame tabilé niráligo Esusi

¹ 'Lige simíbale ku 'mi Esusi bejtélachi napu bejtégame nile re'malí, alué 'yuga járome abiena si 'yuga 'yéale.

² Resibilíchi rawé sebasa, simile u'tá re'obachi «sinagoga» anilime, Onorúgame ra'ichálila benírimia. We'ká ralámuli kilí mochile gepuga Esusi ra'ichachi. 'Lige ra'ichale rukigá a'bopi:

—¿Koche ma'chí páleché ye 'nátali? ¿Koche beníleché alueka alakí ra'ichili? 'We a'lá sa'wame ju nayúkome 'lige 'la ajalí 'yame ju suwígame.

³ ¿Tacha pe alué mesa newame ju, Maríá ranala, Akobo ba'chíla, José ba'chíla, Jurasi ba'chíla, 'lige Simoni ba'chílagichó? ¿Tacha jena riógichi mochí alué rió waíla? —anile alué ralámuli.

Tabilé niraga etele.

⁴ A'lige anile Esusi:

—Bilé rió napu ruyame ju napu ané Onorúgame 'we a'lá nirálime ju bochgími riógichi, nobi alé we'ká riógachi napu ochérale tabilé 'la nirálime júkó, nibilé bo'né galíla, nibilé bo'né rijimálate.

⁵ Alekeri Esusi tabilé we'ká sa'wale alé napu bejtégame nile re'malí ka. Esusi pe u'kabi 'la 'yole sekate nochigá mo'ola.

⁶ 'Lige Esúsika lale: ¿Chonigá ta bijchígiché ne ra'ichálila?

Jena ruwimela Esusi júlaligo alué makué oká bo'né yuga e'yéname napurigá Onorúgame nila ra'ichili benítramala

'Lige Esusi we'kaná riógichi eyénale Onorúgame ra'ichálila beníriga.

⁷ 'Lige bilena sebasa, bayele alué makué oká 'yuga járome 'lige yati napaíle, 'lige a'walí 'yale napurigá 'la gainámala buyana alué chátiri alawá napu mochígame nile alué we'ká ralámulichi. Júla oká riocho.

⁸ Esusi anele:

—Arigá simáwaká, tabilé tábiri o'ká, tabilé go'ame o'ká, tabilé gemátiri, tabilé enomítiri, pe bilé gujsí resola o'ká simáwaká.

⁹ Tabilé o'ká simáwaká o'pacha, pe alué o'pacha napu o'páchaga e'yena 'emi, pe aluecho o'páchaga simáwaká.

¹⁰ 'Lige abiena anélechigó:

—Napu'lige sebasa alé bilena we'ká riógichi, 'lige bayérisiga alé bilena riógichi, alé mochíwaká we'lisi. Uché jaré repárasa aminá uché jarena galírale, tase simáwaká.

¹¹ Sebasa bilena we'ká riógichi, 'lige tabilé 'wesi repárasa napurigá simámala 'emi alé bilena galírale o' tabilé gepúnalisa napu ra'icha 'emi, a'liko sawéwaká we'é ronochí chujkúgame napurigá 'la machimela alué 'ma tabilé gu'irimio Onorúgame alué ralámuli, a'lige aminá simáwaká uché bilena we'ká riógichi.

¹² A'liko simíbale alué Esusi 'yuga járome 'la ruyemia ralámuli napurigá 'la a'rémala alué resítiri 'nátli.

¹³ 'Ma buyánale alué chátiri alawá alué ralámulichi mochígame. 'Lige jaré nayúkome aseite ujhéliku mo'ólachi 'lige alarigá sa'wale.

Jena ruwimela Eröre mayéligo pe Juani ko alué Esusi

¹⁴ Alué wa'lula Eröre akele 'we semá 'sime ko Esusi 'wéchigo ruigá e'yénaligime suwábaga ralámuli 'we a'lá umégame ko Esusi nayúkome sa'wá. 'Lige anile:

—Alué rió Juani ju napu rewaramé ke, alekeri 'we a'lá nígame ju a'walí 'lige 'la umégame ju sa'wá nayúkome.

¹⁵ 'Lige jaréchigo anile:

—Pe Elíasi ju, alué napu 'ya ajtígime nile napu ruyame nile napu anele Onorúgame.

'Lige jaréchigo anile:

—Pe uché bilé rió ju napu ruwime ju napu ruwí Onorúgame, a'chigóyéri napurigá 'ya mochígame nílige.

¹⁶ 'Lige Eróreka napu'lige akisá alanichi alué we'ká ralámuli, anile:

—Pe Juani ju alué rió, alué napu rewaramé ke, napu ne nulagé mo'ola ri-jpunániliga. 'Ma ku ajánale —anile.

¹⁷ Aluéchigo bo'né Eröre nuláligime cha'píniliga alué Juani abé 'yabé 'lige 'ma galírale bajchálige karénate bulugá pe alué Eröre upila chojkíla gite, napu Eroríasi anilime nile, napu Belipe upila nile bajchá. Alué Belípeka alué Eröre ba'chíla nile, se'nú eyégame nile Belípeka.

¹⁸ Alué Juánika pe anélige alué Eröre napu'lige 'ma bujesa alué ba'chíla upila:

—¿Chonigá bujéché mueka alué mué ba'chíla upila? Moisesi nulalila tabilé elá napurigá alarigá nokiboa.

¹⁹ 'Lige alésiko alué Eröre upila (napu Eroríasi anilime nile) 'we me'lináliga ilírome nile alué Juani eligá alué Eröre tabilé elile napurigá me'limela alué Juani

²⁰ napugíti alué Eröre 'wéchigo majáligime alué Juani me'agá, Juánika 'wéchigo 'la rió níligame 'we a'lá Onorúgame oyérame. Eröre 'we ganílime nile Juani si ra'ichaga nobi tabilé siné námame nile alué Juani ra'ichálila.

²¹ A'lige bamime nile Eröre. Piesta newale, bayele e'wélala nulame, alué sontalo e'wélalachigó 'lige chéchigo jaré we'ká enomí nígame alé Galilea mochígame, abiena bayélechigó. 'Ma napaisa alé mochile go'yá.

²² Alemi bajkile bilé mukí iwé alué mukí Eroríasi ranala, napu rió mochile alemi yawile alué mukí iwé. 'We ganílime alué we'ká rió alué iwé yawichi. Alué Eröre anele alué iwé:

—Táwaká suwábaga tábiri napu najkí mué, ne 'la nejímala.

²³ Neka 'la bijchiga aní. We'é najkisúka nasípasi we'é nejímala ne napu nulame ju ne —anele.

'Lige alué iweka tabilé nejega, yati simile eyela rukemia. 'Lige regá rukele:

—¿Tachiri tániwa alué wa'lula Eröre?

²⁴ A'lige eyélaka nejele:

—Juani mo'ola tániwagó.

²⁵ Alué iwé 'we yati ku nawale alé napu asale alué wa'lula Eröre, 'lige anele:

—Neka najkí napurigá jeka a'pawa bejtólichí ajchagá alué Juani mo'ola, alué napu rewarama ju ralámuli.

²⁶ 'Lige Eróreka 'we seweka asíbale napu'lige alanisá alué iwé. Tabilé pe arigá rejpinále máchigo akéligime suwábaga ralámuli napu mochile alé go'yá piesta nerúgichi, 'la 'máchigo 'la sébili olámoríligame napu anélige bo'né, 'lige 'la sébili olale.

²⁷ Eróre pe yati bilé sontalo júlale Juani mo'ola rejpunániliga.

²⁸ 'Lige alué sontálaka bajkile alé pachá galírale napu ajtíle alué Juani galírale bajcháriga, 'lige Juani mo'ola rejpinále, 'lige a'pale Juani mo'ola bilena bejtólichí ajchagá, 'lige alué mukí iwé 'yáleru alué Juani mo'ola, 'lige alué iweka eyela 'yale.

²⁹ Napu'lige machisá Juani 'yuga járome Juani 'ma me'lirigo, simíbale nolamía 'lige gatele bilena reso chí newárigime napu gatélime nile suwígame. Alarigá me'lílu Juani.

Jena ruwimela Esusi kógiligo go'ame maligi mili ralámuli aminá uchéchigo rajpé

³⁰ 'Lige alué makué oká Esusi 'yuga járome ku napaíle echúromi we'kaná riógichi e'yénasa Onorúgame nila rejcholi beníriga, ruwile suwábaga napu nokáligo alué a'boi 'lige napu 'yóligo, 'lige napu ekí benírigo Onorúgame nila rejcholi.

³¹ We'ká jsile ralámuli. Jaré simíbachi uchéchigo jaré jsile, alekeri tabilé chérigá go'sá nilíle Esusi 'lige bo'né 'yuga járomechigó. A'lige Esusi anele alué bo'né 'yuga járome:

—Nabá 'mi napu tabilé rió napurigá 'la ganíliga resíbupua.

³² Bilena bárkochi jímale 'lige alé mochiga simíbale resíbimía 'mi alé napu tabilé rióle.

³³ Nobi we'káchigo ralámuli etélekó simíbachi, 'lige machile kochiena simiba 'yénaligo. Bochígimi ejperégame ralámuli júmala ba'wíchí suweke, bajchabé sébale alué ralámuli alé napu alé barko sebámili nilige.

³⁴ Napu'lige re'kínachi alué Esusi alé bárkochi 'ma we'ká rioga ilile, 'lige Esusi alué ralámuli etesa, 'la temale, machíligame pe 'oní mochigo napurigá bo'á tabilé bo'éligime, alekeri benírile Onorúgame nila ra'íchili 'lige we'ká rejcholi.

³⁵ 'Lige abé alí bo'né 'yuga járome anile:
—'Ma alí ju, kulipi chonámala, jena tabilé it'é go'ame.

³⁶ Julawa ralámuli 'mimi riógichi napurigá go'ame ralimela napurigá go'mémpá.

³⁷ 'Lige Esúsika anele:

—'Emi 'yáwaguru go'ame.

'Lige Esusi 'yuga járomeke nejele:

—Asíriga we'ká enomí najkibóleké napurigá 'la umubawa alakí ralámuli go'yame go'ame ralá, napu ekí meme ju bilé rió osá naó mechá nóchaga —nejele.

³⁸ 'Lige Esúsika anele:

—Rukéwagó ralámuli chekí baní nu'tugégame ka.

'Lige alué makué oká Esusi 'yuga járomeke simíbale rukemia, 'lige ku sébaga anele:

—Pe maligi baní o'kame ju ralámuli 'lige oká ro'chí 'yúriga.

³⁹⁻⁴⁰ 'Lige Esusi nulele ralámuli napurigá mochímala 'mimi gajsalachí amoba, napurigá e'megami namó mochímala nasipa sientó neraga, 'lige bilé sientó neraga.

⁴¹ 'Liko Esusi 'wile alué maligi baní 'lige alué oká ro'chí 'yúriga, 'lige o'weti rewagachi e'negá iligá 'lige cheliera 'yale Onorúgame.* A'lige tabé chí'wánaga alué baní, 'yale alué bo'né makué oká 'yuga járome napurigá alué ralámuli kógimala. Abiena a'chigó olale alué ro'chíchigó, chí'wánale alué oká ro'chí 'lige ralámuli kógile.

⁴² Suwábaga ralámuli bosaga go'ale alué baní ro'chí 'yúriga.

⁴³ 'Lige makué oká atabé bochile alué u'kuchí baní mojágame rasírigame ro'chítiri 'yúriga.

⁴⁴ Maligi mili rió nile napu alué baní go'ale 'lige ro'chítiri. Abiena go'ale we'ká umugi 'lige we'ká u'kuchítiri.

Jena ruwimela Esusi ba'wíchí amoba enáligo

⁴⁵ A'lige pe yati nulale Esusi napurigá alué bo'né 'yuga járome jímamala alé bárkochi 'lige júlale napurigá bajonímala alé walú ba'wí lígichi napurigá simámala alé Betsáira anilichí. 'Lige Esúsika abajá rejpile ralámuli kumi galírale julia.

⁴⁶ Esusi pe i'libeko simile re'pá bilena rabomi 'lige Onorúgame 'yuga ra'íchale.

⁴⁷ Napu'lige 'ma chonaso 'lige alué barko nasipa walú ba'wíchí enale, 'lige Esúsika biji alé re'pá rabó ilile.

⁴⁸ 'Lige amulí che'lachi 'lige Esusi etele 'we nóchali olao alué barko o'toa alué bo'né 'yuga járome 'we a'wágame ekáligime, 'lige Esúsika simile ba'wíchí amoba simigá tabilé a'kega bajonímia na'lebo tabilé asigá barko 'lige sébale napu alué bo'né 'yuga járome mochile bárkochi.

⁴⁹⁻⁵⁰ 'Lige alué bo'né 'yuga járomeke majale alué Esusi etesa alé ba'wíchí amoba enágichi. Mayele bilé mukúgame alawala ko 'lige bochí anile majaga. 'Lige Esúsika yati anele:

—i'Ne Esusi ju, tase majawa!

* 6:41 Alué israelita ralámuli 'ya mochígame alarigá nokame nile napu'lige go'mea, Onorúgame 'yuga ra'íchame nile, cheliera anegá Onorúgame 'la nejígorikábá go'ame.

⁵¹ 'Lige 'mole alé bǎrkochi Esusi, 'lige 'ma asíbale eká. 'Lige alué 'yuga járome ka tabilé «¿Churigá 'la yati asíbale eká? ¿Churigá 'la eyena ba'wichí amoba?»

⁵² 'Lige aminami 'nátale: «¿Churigá 'la bosárale alakí ralámuli pe malígí banité 'lige oká ro'chite?» Alarigá 'nátale tabilé 'cho machíligame chieri ko Esusi.

Jena ruwimela Esusi nayúkame 'yóligo

⁵³ Napu'lige sebasa wa'lú ba'wichí suwé alé napu Genesareta anilíchi nile, alé a'rele chega alué barko.†

⁵⁴ Napu'lige pe kulí re'kichi Esusi, suwábaga ralámuli alé ejperégame machile Esusi ko alué bǎrkochi re'kime.

⁵⁵⁻⁵⁶ 'Lige ralámuli simíbale nayúkame no-lamia echúrimi riógichi 'lige a'pale alemi napu Esusi eyénale, panápuri napu eyénale Esusi alemi a'pile nayúkame 'lige tǎnale Esusi napurigá nayúkame Esusi o'páchala nochámala. Suwábaga nayúkame napu ekí nochale Esusi o'páchala sa'wile nayua.

7

Jena ruwimela Esusi ne'óchaligo alué ralámuli bariseo 'lige alué ralámuli Moisesi nila nulalí beníriame

¹ Bilé rawé jaré bariseo 'lige jaré Moisesi nila nulalí beníriame a'bemi jábale napu Esusi asale, 'lige alué ralámulika Rusalénika jsilige.

² Napu'lige etesa tabilé panígisa go'yó go'ame alué Esusi 'yuga járome napurigá nokame nile alué a'boi, a'liko ruyele ayoga tabilé 'la ko alarigá nokía.

³ (Bariséoka 'lige alué ralámuli Moisesi nila nulalí beníriame pe ralámuli jurío nile 'lige alué ralámuli panígime nile sekala napu'lige go'mea a'chigóríga napurigá nokame nile alué 'ya mochígame. Tase regá 'nátaga nokame nile: «Panígime nébá cha chóligame sekégame kame ne», pe eligá regá 'nátaga nokame nile: «Panígime neba go'mea, alarigá Onorúgame abichilubi 'la na'temámala ne'chí.»

⁴ Napu'lige go'ame ralimea simasa ku sébaga yati panígime nile tabilé 'cho go'yá go'ame. 'We a'lá panígisiká 'la Onorúgame 'kúchila kolale a'boi 'la sébili olame kóriká. Aminami 'we a'lá pagome nilechígó bejtoli 'lige sikolí regá 'nátaga: «'We a'lá pagómala ne bejtoli 'lige sikolí, alarigá Onorúgame abichilubi na'temámala ne'chí», 'lige we'ká e'karúrígá nokale napurigá nokame nile a'boi.)

⁵ A'lige bariseo 'lige alué Moisesi nila nulalí beníriame si rukele Esusi:

—¿Chonigá mué 'yuga járome ka tabilé panígisa go'áché, napurigá nokale alué 'ya mochígame ralámuli? —anele.

⁶ 'Lige Esúsika anele:

—'Emika 'we a'lá 'nátame kolale ke, peka alarigá nulame kachi Onorúgame. 'We a'lá bijchiá anile napu'lige rejcholi nejia 'ya alué Isaíasi alué napu ruwime nile napu anéligo Onorúgame, alué regá osale:

Ra'icha 'emi napurigá 'la nirame Onorúgame, nobi tabiléchigo Onorúgame 'yuga 'nátame kéréko 'emi.

⁷ Rekó 'la piesta newae pecha 'la júkó

pecha 'la Onorúgame 'yuga 'nátame ka 'emi, 'émika pe a'boi nulalila beníriame ju,

'lige 'la Onorúgame nulalila korime ju 'emi alué nóchili newagá.

Ye rejcholi nejile alué Isaíasi.

⁸ Alarigá ju 'emi bariseo 'lige 'emi Moisesi nulalila beníriame. 'Emi 'ma tabilé e'wame ju napu nulá Onorúgame, pe napurigá nokame ju 'emi a'boi, pe alueka 'la oyérame ju 'emi.

⁹ Abiena anele Esusi:

—Gu'línaga ra'icha 'emi, 'ma a'rele 'emi Onorúgame nila ra'íchili, 'ma tabilé nirame ju 'emi Onorúgame nila ra'íchali, pe a'boi ra'íchálila 'la nirá 'emi.

¹⁰ Alué Moisesi osale Onorúgame ra'íchálila 'ya, regá anime:

¹¹ «'La niraga etéwaká mué bo'né o'nola 'lige eyélatiri. Bilé towí o'nola 'lige eyela saíla neraga ra'íchame, alué towika o'toboli ju me'liboa.» Alarigá anime osale Moisesi.

¹² Nobí 'emi ralámuika beníriame júkó 'we a'lá kóriká tabilé gu'írilia bo'né o'nola, eyélatiri, 'emi 'we a'lá beníriame ju ralámuli napurigá animela: «Tabilé ni ne enomí, suwábaga napu ni ne alueka «korban» ju.» (Korban aniáká: «Onorúgame kógilime» anime ju.) 'Lige anime júchigó 'emi suwábaga napu ekí alanime ka 'ma tabilé gu'írímili ju bo'né o'nola 'lige eyélatiri.

¹³ Alarigá nokogá 'ma Onorúgame saíla neraga ra'icha 'emi, 'lige abiena uché jaré we'ká ra'íchali benime ju 'emi, alué ra'íchali Onorúgame tabilé galeme ju —anele Esusi alué bariseo 'lige alué Moisesi nila nulalí beníriame.

¹⁴ A'lige Esusi ralámuli bayele, 'lige anele:

—'We a'lá gepusi ye ra'íchili. Ta'lá námota 'emi.

¹⁵ Bilé rió chóligame sekégame ka, alueka tabilé resítiri alawégame kérélamala. Bilé rió pe charigá 'nátaga 'lige chárígá ra'íchaga resítiri alawégame ju.

¹⁶ 'We a'lá beninálisiká 'we a'lá gepuwa napu aní ne —anile Esusi.

† 6:53 Tabilé sébale alé Betsáira anilíchi, uchéchigo bilena sébale.

¹⁷ Pe'tá 'ilibeko Esusi ralámuli a'rele, 'lige galírale bajkile. 'Lige alué bo'né 'yuga járomeke 'we rukele napurigá Esusi ruwimela chonime ke aniliga Esusi napu'lige alaniá.

¹⁸ 'Lige Esúsika anele:

—¿'Emichigó tabilé namo napu aní ne? ¿Tabilé machí 'emi tabilé go'ame ko napu ralámuli resítiri alawégame newá? Go'ame ka tabilé resítiri ju.

¹⁹ Go'ame ka pecha sulachí asíbame júkó. Go'ámeke pe rojpachí asíbame ju 'lige ma'chíname ju. (Alarigá anile Esusi, Onorúgame tabilé resítiri neraga eteo ralámuli rekó pe apiépiri go'ame go'yachi ralámuli.)

²⁰ Esúsika abichilubi ra'íchale 'lige anile:

—Ralámulika resítiri gayéname ju we'ká e'karúgame 'nátaga 'lige chátiri nóchali nóchaga.

²¹ Suwábaga resítiri 'nátali sulachí ochérame ju.

²² Bilé rió chátiri 'nátame pe apiépiri umugí 'yuga gojchigá einámala, apiépiri ralámuli me'liga einámala, pe chigoga einámala, we'ká e'karúgame tábiri koruka einámala, 'lige 'yégiga einámala, 'we rióluga einámala, 'we gichiga einámala uché jaré ralámuli, 'we se'wináriga ra'íchaga einámala peka 'la bijchiá kachi (chisme), ruigá einámala napu nokame ju uché jaré ralámuli peka nóchali nígame ke napurigá ruigá einámala, 'we gawéliga einámala uché jaré ralámuli, tabilé 'la níraga eteme nímala uché jaré ralámuli, 'lige e'karúriga 'símala, suwábaga alué resítiri 'nátalíká sulachí o'chérame ju.

²³ Suwábaga yeri 'nátali pe ralámulichika buyame ju, 'lige alarigá na'tasa 'ma cha ikime kéré alawala.

Jena ruwimela ma'chí páligo Esusi bilé chátiri alawá bilé u'tá mukichi ajtíggame tabilé israelita mukí

²⁴ Alé yéniga, Esusi simile alé Tiro anilichi we'ká riógichi. Napu'lige sebasa bilena galírale bajkile napurigá tabilé 'wesi ralámuli machimela alé ajtígó. Abirigá machile ralámuli.

²⁵ Pe abiéniko machile bilé mukí 'we a'lá ma'chí pame ko Esusi apiépiri chátiri alawá. Alué mukika bilé iwé chátiri alawá ajchágame eyela nile, 'lige alué iwé eyela galírale a'resa alué iwé, simile alé napu ajtile Esusi 'lige chojkóbisiga ilíbale alemi o'wemi neraga napu Esusi ilile, 'lige 'we e'wérili anele napurigá ma'chí pámalala alué chátiri alawá napu ajchágame nile alué iwé.

²⁶ Alué mukí iwé eyélaka tabilé ralámuli israelita nile, se'nú ra'íchame nile, pe griego ra'íchame nile.

²⁷ 'Lige Esúsika anele:

—'La a'rewa napurigá bajchá go'mela go'ame 'kuchi, tabilé 'la ju 'ma bujilía alué go'ame 'lige pe o'kochí il'ía alué go'ame. (Yeka pe aníame nile tabilé 'la ko bajchá ralámuli tabilé israelita gu'írlia.)

²⁸ 'Lige alué mukika nejele:

—Alarigá ju napurigá aní mué, nobi abiena o'kochí mésachi pachárale mochime, napu'lige bilé u'tátiri go'yachi abiena pe'tá nachume ju rujsúkame alué o'kochí.

²⁹ 'Lige Esúsika anele:

—Mueka 'we a'lá ma'chígame aní. Simigá ku galírale. Ya'má ma'china alué chátiri alawala mué ranálachi.

³⁰ 'Lige alué mukika yati simile galírale, 'lige rewale ranala kilí bo'ígime tabachi go-jchilachi 'ma tabilé chátiri alawégame. Alué chátiri alawá 'ma ma'chínilige.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé rió najkacholo 'lige tabilé 'me 'la gayéname ra'icha

³¹ A'kinana rawé Esusi simile we'ká riógichi Sironi anilichi. Abiena simile ejiro Rekápoli anilichi. A'lige ku sébale alé wa'lú ba'wí ilígichi Galilea anilichi.

³² 'Lige alemi bilé rió o'tóleru najkacholo, tabilé 'me 'la gayéname ra'icha. 'Lige alué ralámuli 'we anele napurigá nochámala sekate napurigá sa'wimela.

³³ Esúsika o'tole a'miná chajkénami, 'lige makúsate nochale najkachi. A'lige Esusi a'kasole makúsala, 'lige nochale inalá nayume.

³⁴ A'lige e'nénale rewagachi, sewékame iwile. 'Lige anile Esusi arameo ra'íchaga:

—¡Epata! («!puga ilibawa», anime ke anile.)

³⁵ A'lige yati 'we 'la akeme gayénale alué rió, 'lige 'ma 'la gayénale ra'icha, 'lige o'wínale ra'icha 'we a'lá ma'chígame. 'Lige Esúsika anele ralámuli:

—Tase rupóaká 'emi ralámuli sa'wáligo ne ye najkacholo 'lige tabilé gayéname ra'icha.

³⁶ 'Lige alué ralámulika tabilé e'wale. Abiénachigo ruwílikó ralámuli rekó we'sá anelie.

³⁷ Suwábaga alué ralámuli napu akele, anile:

—¿Churigá 'la umébame júché sa'wá alué tabilé 'la ra'íchame 'lige tabilé akeme? 'We a'lá 'yole. Najkacholo 'ma 'la akeme newale. Tabilé ra'íchame 'ma 'la ra'íchame newale.

8

Jena ruwimela Esusi kógiligo go'ame we'ká ralámuli

¹ A'kinana napu'lige alué Esusi bijí alemi eyénachi, uchéchigo siné we'ká napafle ralámuli alé napu Esusi ajtile. 'Lige bakíá rawé kachi 'ma suwale nu'tugala. A'lige bayele Esusi alué bo'né Esusi 'yuga járome, 'lige regá anele:

² —Na'temá ne ralámuli. Bakiá rawé mochígame jena ne'chí 'yuga. 'Ma suwale nu'tugala.

³ Ku galírale julámala ne, boichimi rekupámala jeloka, jaré 'we e'megá ejperégame nisa —anile Esusi.

⁴ —Jena tabilé 'wesi bejté. Tabilé asé rei-boá go'ame —anele alué Esusi 'yuga járome.

⁵ Lige rukele Esusi:

—¿Chekí baní o'kame niru 'emi?

—Gichao —anile alué 'yuga járome.

⁶ A'lige Esusi nulele napurigá wijchí mochímala ralámuli. 'Lige 'wile baní, cheliera 'yale Onorúgame, a'tabé chí'wánale, 'lige 'yuga járome 'yale. 'Lige alué Esusi 'yuga járome ralámuli 'yale.

⁷ Abiena bi'tile pe u'kabi u'kuchí ro'chí. 'Lige Esusi cheliera 'yale Onorúgame, 'lige alué 'yuga járome 'yale alué ro'chí napurigá 'yámala ralámuli.

⁸⁻⁹ Naó mili rasígame ralámuli nile. Suwábaga ralámuli go'ale, suwábaga o'pasale. 'Lige alué 'yuga járome gichao morali bochile go'ame rasígame. 'Lige Esusi júlale alué we'ká ralámuli ku ejperélachi,

¹⁰ 'lige Esusi 'mole bárkochi 'yuga járome si, 'lige simíbale alé Ralmanuta anilichi.

Jena ruwimela Bariseo machinalio Esusi ta'la bijchiá Onorúgamete julárigame ko

¹¹ Napu a'lige Esusi sebasa alé, jaré bariseo simíbale Esusi e'nemia. Alé o'wínale ra'icha alué Esusi 'yuga regá anigá:

—Aka sa'wawa bilé nayume o 'yawa a'walí bilé mukúgame. Machináli ru mué pala 'la bijchiá Onorúgamete julárigame ka mué.

¹² 'Liko Esusi sewékame iwile. Tabilé galele 'lige regá anele:

—¿Chonigá machinali 'emi pala 'la Onorúgame júlaligo ne'chí? 'Emi etériga tabilé che'simia ne napu 'emi tani ne'chí —anele.

¹³ 'Lige bárkochi 'mole 'yuga járome si. Simíbale na'lebo 'nálige. (Pe a'bé nile napu alué ralámuli simíbale.)

Jena ruwimela Esusi ruwligo bariseo 'we resiti 'nátame ko, 'lige abiena Eröre

¹⁴ Esusi 'yuga járome ta néléle baní. Alé bárkochi bi'lepi baní o'ká mochile.

¹⁵ 'Lige Esusi anele alué 'yuga járome:

—'La 'nátaga. Alué bariseo, Eröre si, napurigá kawali baní ro'ilime alarigá ju —anele.

¹⁶ —Esúsika alaní tabiléchigo a'páligame ramué baní —anile alué Esusi 'yuga járome ka a'bopi.

¹⁷⁻¹⁸ Esusi 'la machile tabilé inámiligó. 'Lige anele:

—¿Chonigá alaniáché 'emi: «Tabilé a'paru baní»? ¿Tabilé inámolia 'emi? Rekó 'la

buségame ke 'emi tabilé ma'chili 'emi. Rekó 'la najkégame ke 'emi, tabilé aké 'emi. ¿Tabilé nélá 'emi,

¹⁹ napu a'lige ne chí'wana maligi baní a'tabé, maligi mili miná rasígame ralámuli kógimia? ¿Tabilé nélá 'emi alakí rasírgo baní a'tabé chí'wágame?

—Makué oká atabé rasiro —regá nejele alué Esusi 'yuga járome ka.

²⁰ —Aminami abé 'yabé napu a'lige chí'wana ne gichao baní a'tabé, naó mili rasígame ralámuli kógimia, ¿chekí rasírikó a'lige a'tabé chí'wágame baní? —rukele Esusi.

'Lige alué Esusi 'yuga járome ka anile:

—Gichao morali rasiro a'liko.

²¹ A'lige anile:

¿Chonigá tabilé 'cho námuliché 'lige? —anele Esusi.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé río tabilé ma'chílime

²² Napu'lige sebasa Betsáira anilichi, jaré río a'pale bilé río tabilé ma'chílime alé Esusi ajtígichi. 'Lige 'we anele Esusi napurigá sa'wámala nochagá.

²³ 'Liko Esusi cha'pile sekala, o'tole a'miná suwemi tabilé riógichi. Alé a'kachípale busila. A'lige nochale busila, 'lige rukele:

²⁴ —¿Jipe 'la ma'chí? ¿'La etiá mué tábiri?

—Etiá ne ralámuli e'yéname, 'la rojá kárépaché —nejele alué río.

²⁵ 'Lige Esusi uchéchigo siné nochale busila, 'lige alué rioka abé 'la ma'chílime.

²⁶ 'Lige Esusi anele:

—Jipe simigá ku galírale, tase simibóaká alé we'ká riógichi.

Jena ruwimela Pegro ruwligo Esusi ko Onorúgamete julárigame

²⁷ Esusi, 'lige alué makué oká río bo'né 'yuga járome, simíbale Sesarea Belipo anilichi ejiro a'tabemí riógichi. Boichimi enagá rukele Esusi bo'né 'yuga járome:

—¿Chieri korí ralámuli ne'chí?

²⁸ 'Lige alué 'yuga járome ka nejele:

—Jaré aní mué ko Juaní ralámuli rewarame, ku ajánaligo mayé. 'Lige jaré aní mué kará Elíasi, napu ruwime nile napu anéligo Onorúgame 'we 'ya. 'Lige jaré aní mué kará uchéchigo bilé 'we 'ya ajtígame napu ruwime nílige napu anéligo Onorúgame —anele alué Esusi 'yuga járome.

²⁹ —¿'Émika, choniágó? —rukele Esusi.

'Lige alésiko Pegro nejele:

—Mueka ju Wa'lula Kristo.*

³⁰ 'Lige Esúsika anele:

—Tabilé 'wesi ruyéwaká.

Jena ruwimela Esusi ruwligo 'ma me'libólikó alué bo'né

* 8:29 E'nesi glosario «Cristo».

³¹ A'lige Esusi ruyele bo'né 'yuga járome, alué Onorúgamete julárigame napurigá rió neraga 'we ejelímio 'lige 'we gawélimio alué e'wélala jurío 'lige alué e'wélala balé 'lige alué Moisesi nila rejcholi beníriame 'lige 'ma me'libólikó 'lige bakiá rawé kachi ku ajánimio.

³² Suwábaga 'we a'lá ma'chígame ruyele. A'lige Pégroka Esusi o'tole a'mibemi 'lige ne'óchale:

—Tase alarigá ra'ichawa.

³³ Esusi gu'lile e'nemia uché jarela bo'né 'yuga járome. A'lige Esusi ne'óchale Pegro. Anele:

—Se'wí alé. Mueka ra'icha napurigá Remónisi. Mueka tabilé 'nata napurigá Onorúgame najki. Mueka 'nata napurigá pe ralámuli.

³⁴ A'lige Esusi bayele ralámuli, 'lige bo'né 'yuga járome. 'Lige anele:

—Bilé rió ne'chí oyérame nisa, tabilé na'támili ju alué rió napurigá najki alué bo'né. Na'támili júkuru napurigá najkíba ne bo'né. Anáchaga asimeli júkuru rekó resí oliae 'lige tabilé a'rigá ne'chí oyeria.

³⁵ Bilé rió tabilé mukunálime resí nílga ne'chí oyérame kóriká abiena mukumeli ju, tabilé simela re'pá rewagachi. Bilé rió me'lisuga ne'chí oyérame kóriká Onorúgame nila ra'ichili beníriga eyénaga, yati re'pá rewagachi simela alué rió bejtélimia Onorúgame 'yuga.

³⁶ Pecha 'la júkó rekó bilé rió we'ká e'karúgame nígame ke, tabilé 'la Onorúgame oyérame nísaká, 'ma chátiri gainámala bo'né alawala.

³⁷ Alésíko 'ma tabilé gainámala rewagachi moyena. Abéchigo najtékame ju bi'wigame alawega enalia.

³⁸ Bilé rió chijunasa ne'chí oyériga 'lige ne ra'ichálila beníriga a'lige ne napu ju Onorúgamete julárigame napurigá bilé rió neraga, 'we chijunámala néchigó alué rió 'yuga napu'lige ne uché nawá rewagáchika wa'lú a'wali niga Onorúgame nila, santo ánjeli 'yuga.

9

¹ 'Lige aminami regá anele:

—Neka 'we a'lá ma'chígame ruwí jaré 'emi napu mochí jena tabilé suwimeo 'ma 'la etesa bajchá aliena 'la semáriga nulao Onorúgame jena wijchimoba.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo pe'wera se'winátiri gayénaligo

² Ujsani rawé kachi a'kinana, Esusi simile re'pá rabó Pegro si, 'lige Jakobo si, 'lige Juani si. Napu a'lige moinasa, Esusi se'winati gayénale pe'wera.

³ O'páchala rosákame gayénale, 'we chárigá rosákame ta'wesi anaga.

⁴ Yati jsile alé oká rió 'we 'ya ejperégame Elíasi 'lige Moisesi. Ra'ichale Esusi 'yuga. 'Lige alué bakiá rió Esusi 'yuga járomeka etele.

⁵ 'Lige Pégroka anele Esusi:

—Mué Wa'lula, 'we a'lá ju ramué jena jágichi. Jipe bakiá kuchí galí newawa, bilé mué galila, 'lige bilé Moisesi galila, 'lige bilé Elíasi galila.

⁶ Pe alarigá ra'ichale, tabilé machile chonimea. 'We majale alué bakiá rió Esusi 'yuga járome.

⁷ A'lige yati nótale alé rabó napu'lige alé mochígichi. 'Lige ma'chí anile bilé ra'ichili alé nolíraleka. Regá anime:

—Yeka ne Inolá ju napu 'we galé ne. E'wáwaká napurigá nulá ne Inolá.

⁸ A'lige 'we yati neraga, alué bakiá rió Esusi 'yuga járome echúromi e'nénale 'lige tabilé rewale Elíasi 'lige Moisesi. Esusi bi'neli ilígame etele.

⁹ Napu'lige ku e'tegínasa, Esusi anile:

—Tase ruyéwaká ralámuli napu eteru. Napu a'lige ne, napu julárigame ju Onorúgamete napurigá rió neraga, ku ajánasa, a'líko 'la ju ruyá.

¹⁰ 'Lige alué bakiá rió tabilé ruwile. We'sa anile a'bopi: «¿Chonigá alanílepué ku asísimio?» anile a'boi.

¹¹ A'kinana, boichimi 'yéniga, alué Esusi 'yuga járome rukele alué Esusi:

—¿Chonigá aní alué Moisesi nila nulalí beníriame sebamio bajchabé bilé rió Elíasi rewégame ta'chó nawachi alué Kristo?

¹² 'Lige Esúsika regá anele:

—Elíasi* bajchá sébale 'we a'lá o'wé bowechi jawamia ralámuli jena wijchimoba napurigá 'la sébili mochímala napu'lige sébachi alué Onorúgamete julárigame. 'Lige 'ma sebasa alué Elíasi ralámuli o'wé ajawamia, ¿chonigá alué osilí alarigá ruwí 'we resí olawa alué Onorúgamete julárigame napurigá rió neraga?

¹³ 'We a'lá animé ne. Rekó we'ká ralámuli 'we a'lá e'wílige alué Elíasi, abiena 'we resí oláriru, napurigá resí oláwili ju alué Onorúgamete julárigame napurigá rió. Suwábaga alué 'we 'ya osirúgime nile alarigá ikimeo jipe.

Jena ruwimela Esusi 'yuga járome tabilé umébaligo bilé chátiri alawá ma'chí 'pa

¹⁴ Napu a'lige Esusi ku sebasa napu mochile alué Esusi 'yuga járome, Esúsika etele we'ká ralámuli mochigo alemi 'lige etele jaré Moisesi nila nulalí beníriame e'wele ra'ichachi ayoga alué Esusi 'yuga járome 'yuga.

* 9:12 Alué Esusi Elíasi aní pe Juani olagá anile, alué Juani napu ralámuli rewaramé nile ba'wichi bokobuga.

¹⁵ Napu a'lige etesa aleka enagó Esusi yati simíbale repórimia 'we ra'sálagá suwábaga alué we'ká ralámuli, 'lige 'we a'lá niraga repórire.

¹⁶ Alige Esusi rukele alué ralámuli:

—'Émika çtachiri ra'ichalia alué Moisesi nila nulali beníriame si? Bochi aníá aníchaneguru.

¹⁷ 'Lige bilé ralámuli nejele:

—Mué beníriame, jeka a'pá ne ye towí, ne inólá, chátiri alawá ajchágame ju, tabilé gayéname ju ra'icha. A'pá ne napurigá mué ma'chí pákala alué chátiri alawá.

¹⁸ Wijchí rekábame ju, ronuega bo'írame ju chu'ala, chí'name ju ramalá a'wágame i'kiga, a'wáraga bo'írame ju rekúpaga, 'ma ruyé ne mué 'yuga járome, tabilé umeba ma'chí 'pa alué chátiri alawá.

¹⁹ Esúsika anele ralámuli:

—çChéniko si 'la machimélaché 'emi ralámuli 'lige 'emi ne 'yuga járome churigá 'yólime ka? 'Ma we'ká rawé ajtikuru ne 'emi 'yuga. Jeka o'tó alué towí.

²⁰ 'Liko alé o'tóliuru alué towí. Napu'lige alué towí etesa Esusi, alué chátiri alawá yati wijchí rekábale alué towí gajpalaka, ronuégame chu'ega.

²¹ Esusi rukele o'nola:

—çChekí rawé ju alué chátiri alawala bajk-isa ye towichí?

'Lige o'nólaka nejele:

—'Ma wa'lubé kachi bajkile.

²² Alué chátiri alawá panápurimi pame ju na'íchimi, 'lige ba'wichimi, me'lináliga. Na'temápuaká ramué. Gu'írowaká ramué 'la umubásaká mué.

²³ 'Lige Esúsika anele:

—çMueka chonigá anéché «'la umubásiká mué»? Mué 'la bijchígasaká 'la umégame ko ne, 'la umubámala ne.

²⁴ Alué towí o'nólaka anile:

—Ne 'la bijchigi 'la umégame ko mué. Tabilé we'ká namo ne. Gu'írowaká ne napurigá abé 'la bijchígimale ne uché rajpé 'la umégame ko mué.

²⁵ Napu'lige Esusi etea namó mochíbachí ralámuli alemi napu ilile, anele alué chátiri alawá alué towichí ajtígame:

—Mué 'sile najkacholo newá ye towí. Mué 'sile tabilé ra'ichame newá ye towí. ¡Ma'chini, tabilé siné uché bajkibóaká ye towichí! —anele Esusi.

²⁶ 'Ma ma'chínamia alué chátiri alawá, a'wágame sinale 'lige gajpalaka rekárale alué towí ronuega chu'ega, 'lige ma'chínale, wijchí rekábasa a'rele napurigá mukúgame neraga alué towí.

'Lige ralámulika anile alué towí etega:

—¡'Ma mukúgame ju!

²⁷ 'Aliko Esusi cha'pile sekala, 'lige o'weti elale. Ajágame nile.

²⁸ Napu'lige bilena galírale mochiga, Esusi 'yuga járomeka rukele alué Esusi:

—çChonigá tabilé gainárupeché ramueka ma'chí 'pa alué chátiri alawá?

²⁹ 'Lige Esúsika nejele:

—Napu'lige ma'chí 'pa bilé chátiri alawá bilé ralámulichi ajtígame, 'we a'lá na'tawa Onorúgame 'yuga 'lige iwérali tánisa a'lige kulí gainámala 'emi ma'chí 'pa alieti alawá. Tabilé tánisa 'emi iwérali Onorúgame, tabilé umubámala 'emi —anile Esusi.

Jena ruwimela Esusi uchéchigo siné aníligo me'liboli ko 'lige ku ajánimili ko

³⁰ A'kinana simile Esusi 'lige bo'né 'yuga járome. Simíbale alé ejiro Galilea anilichi. 'Lige Esusi tabilé najkile napurigá ralámuli Galilea ejperégame machimela alé mochigo alé Galilea alué Esusi 'lige 'yuga járome.

³¹ Alué Esusi bi'neli asinálile beniria bo'né 'yuga járome, 'lige regá anele:

—Napu ju Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga 'ma cha'piboli ju pe 'wemi 'lige 'ma me'liboli ju. Me'lisuga, pe bakía rawé kachi ku ajánamala. (Alué Esúsika pe bo'né olagá anime ke anile.)

³² Alué Esusi 'yuga járomeka tabilé námale napu anile Esusi. Majale rukegá. A'kinana Esusi 'yuga járome boichimi 'yéniga ra'ichale a'boi:

—çChieri 'nalina abé Wa'lula júpué ramué? —anile.

³³ Napu'lige sebasa we'ká riógachi Kapernaumi anilichi mo'ile pachá galírale napu che'labámili nile 'lige Esúsika rukele alué bo'né 'yuga járome:

—çTachiri choniae 'emi boichika 'yénaga?

³⁴ 'Lige alué Esusi 'yuga járome ka tabilé nejele machílígame ayomío Esusi.

³⁵ 'Liko asíbale Esusi, 'lige bayele alué makué oká bo'né Esusi 'yuga járome 'lige anele:

—Wa'lula nínilisiká, gu'irimili júkuru suwábaga ralámuli. Tabilé bo'nepi na'temámili júkuru.

³⁶ A'lige Esusi mutule bilé ta towí 'lige anele alué makué oká rió:

³⁷ —'Emi napu 'we a'lá niraga eté bilé ta towí 'la ne'chí oyériga, 'liko 'we a'lá nirame ju ne'chí. 'Emi ne'chí nirasa 'liko 'la nirame ju Onorúgame, alué napu júlale ne'chí —alarigá anile Esusi.

³⁸ 'Lige alué Juani, napu Esusi 'yuga ilírome nile, anele Esusi:

—Mué Wa'lula, alé 'mi ajtí bilé rió 'we buyáname u'kuchí remónisi alawala ralámulichi mochígame regá anigá: «Esusi a'walílate buyasa 'la kápá 'emi chátiri alawá, yati buyasi, a'rewa ye rió.» 'Lige ramueka sulíruturu, pecha ramué 'yuga oyame kame alué rió.

³⁹ Liko Esúsika anele:

—Tabilé che anetéliko. Bilé rió buyaname chátiri alawá regá anigá: «Esusi a'walilate buyasa 'la kápá 'emi chátiri alawá», bilé rió alarigá nóchame ka 'we a'lá ra'ichámala ne'chí olagá.

⁴⁰ Ralámuli tabilé saila nisa ramué, ramué gompaniérola kéré.

⁴¹ Bilé rió rekó pe bilé alabá ba'wí 'yae 'emi ne'chí oyérame kóriká, 'liko Onorúgame 'la semati raweli 'yámala alué rió.

⁴² › Bilé rió resiti 'nátili 'yame bilé ta towí kulí benime Onorúgame nila ra'ichili, abé 'la nímala si'lika mukusá ba'ichí rojkógachi pásiga majtá golótiga.

⁴³ Mué 'we cha 'sisa mué bo'né sekálate, 'ma rejpunawa alué seká. Abé a'lá nímala Onorúgame e'wilia tabilé sekega, tase simiá oká sekega o'wékana jiérnochi alé napu tabilé siné cho'ime ju na'í.

⁴⁴ Alé alué kuchili tabilé siné a'rémili ju ralámuli sa'pala go'yá. 'Lige alé nabí rajame ju na'í. Tabilé siné cho'ime ju.[†]

⁴⁵ Mué resí 'sika enasa mué ronólate, rejpunawa ronola. Abé a'lá ju Onorúgame e'wilia tabilé ronega, tase simiá re'lé jiérnochi oká ronega.

⁴⁶ Alé alué kuchili tabilé siné a'reme ju ralámuli sa'pala go'yá. 'Lige alé nabí rajame ju na'í. Tabilé siné cho'ime ju.

⁴⁷ Mué 'we chátiri na'tasa chátiri etega, ma'chí buinawa alué busí. Abé a'lá nímala Onorúgame e'wilia tabilé busega, tase simiá re'lé jiérnochi oká busega.[‡]

⁴⁸ Alé napu alué kuchili tabilé siné a'reme ju ralámuli sa'pala go'yá. 'Lige alé nabí rajame ju na'í. Tabilé siné cho'ime ju.

⁴⁹ › Apiépiri ralámuli ne'chí najátasaká resí ikimela. Alué resí ikiami ju napurigá oná.

⁵⁰ Oná 'we a'lá ju 'la ajkabasa go'ame. Tabilé ajkabasa go'ame, pe tabilé 'la ajkabame ju alué oná.[§] Alarigá ju alué resí ikiami napurigá oná. Alué resí ikiami 'la gu'irame nisa ralámuli 'we a'lá 'nata Onorúgame 'yuga a'liko napurigá oná 'la ajkabame alarigá ju. Alué resí ikiami tabilé gu'írome nísaká alué ralámuli 'we a'lá 'nata Onorúgame 'yuga, a'liko tabilé 'la ju. 'Liko alué resí ikiami ju napurigá oná tabilé ajkabame. Tase we'kuawa alué resí ikiami gu'írome ko Onorúgame si na'talia 'liko 'we ganlíga epperélamala 'emi suwábaga.

10

Jena ruwimela Esusi rejcholi ruyéligo

[†] 9:44 E'nesi Isaías 66:24.

[‡] 9:47 Bersíkulo 44 'lige 46 tabilé uchú alué 'we 'ya osirúgime osilichi.

[§] 9:50 Onaka

abienna unilime ju 'yowa. Abienna unilime ju napurigá tabilé bikimela sa'pá. Abienna unilime ju napurigá bi'wewa jiero. Abienna unilime ju telsante niraga. Abienna uneme nile alué ralámuli ebreo napu'lige Onorúgame kógime nile go'ame ruigá Onorúgame tabilé siné chajkena ilibame ju, nabí 'we a'lá sébali olame ju napu ani bo'né. * 10:1 Jaréchigo aní simáriligo alé ejiro Jurea 'lige bajunlígo alé bakochi Jorani anilime.

suwábaga alué ralámuli newíkame napurigá tabilé rojámala

¹ Alé Kapernaumi asigá, simile alé bilena alé a'bé bakochi Jorani anilichi, aleka napu ma'chiname ju alué rayénali napu Jurea anilime nílechigo napurigá alué ejiro Jurea anilime.* Nabí rawé we'ká ralámuli napaíle. 'Lige Esúsika benírale rejcholi alué ralámuli. Alarigá 'sime nile.

² 'Lige alé jsile bariseo pe rukemia chonirá Esusi. 'Lige rukele:

—¿'La ju bilé rió mukí a'rea newíkame?

³ 'Lige Esúsika rukele:

—¿Tachiri rejcholi nejile ko alué rió Moisesi 'ya? —rukele Esusi.

⁴ 'Lige alué bariséoka anile:

—Moisesi anile 'la ko bilé mukí a'rília, bilé apeli 'yásiká regá anime: «Jípesi 'ma tabilé napaika epperélamala napugiti 'ma rojágame kame ye oká ralámuli, 'ma tabilé newíkame», anime nísaká alué apeli.

⁵ Esúsika anele:

—Ralámuli cha nokame kame. Alekeri Moisesi benírale alué rejcholi.

⁶ 'Ya bajchabé Onorúgame tabilé benírale alué rejcholi. Onorúgame nila ra'ichili regá aní: «Napu'lige Onorúgame newale gawí, newale bilé rió, 'lige bilé mukí.»

⁷ Alekeri newime ju 'lige waná galríme ju,

⁸ 'lige napuika okome ju. Alésíko napurigá bi'lepi ralámuli 'nátame nímala okaka,

⁹ 'lige Onorúgame tabilé najkí napurigá rojanawa napu bo'né napabule.

¹⁰ Abé alí, napu'lige galírale mochiga, alué Esusi 'yuga járome ka rukele Esusi:

—¿Chonime ke napu mué ruyá anié kulipi?

¹¹ 'Lige Esúsika nejele:

—Bilé rió mukí a'resa, uché bilé mukí rewame ju, tabilé 'la ju alué 'nátili.

¹² Abienna 'we resítiri ju ala'simiá bilé mukí rió a'resa uché bilé rió rewisá, tabilé 'la ju alué 'nátili. 'We resítiri ju ala'simiá.

Jena ruwimela Esusi tániligo Onorúgame napurigá gu'írimala 'kuchi

¹³ Ralámulika u'kuchí 'kuchi a'pile alemi alué Esusi napurigá cha'pimela sekate. Napu a'lige machisá alué 'yuga járome, ne'óchale alué ralámuli u'kuchítiri.

¹⁴ Esúsika ayole alué Esusi 'yuga járome 'yuga. Anele:

—Tase che anewa, a'rewa 'nalina napurigá jeka smela alué u'kuchítiri. 'Emi alué u'kuchítiri etega, benimela 'emi Onorúgame e'wiga. Suwábaga ralámuli napu 'we a'lá

e'wame ju napurigá ye u'kuchítiri, alueka 'we a'lá nulálame ju sulachí Onorúgamete.

¹⁵ Neka 'we a'lá bijchiga aní. 'Emi tabilé e'wisa Onorúgame napurigá nokame ju ye u'kuchítiri, tabilé siné ganúliga e'yénamala 'emi Onorúgame 'yuga. Napurigá bilé u'tátiri 'we yati e'wime Onorúgame, a'chigóriga nimili júkuru 'émichigó napurigá alué u'tátiri 'la yati e'wime Onorúgame.

¹⁶ A'lige alué Esusi mutulé alué u'kuchítiri 'lige mo'ola nochale 'lige tánale Onorúgame napurigá repúmala.

Jena ruwimela bilé rió 'we nígame tabilé oyéranligo Esusi

¹⁷ Bilé rawé Esusi enale simiá, 'lige bilé rió nawá 'we 'maga, 'lige chokóbasiga ilíbale alé o'wemi napu Esusi iligé. 'Lige alué rió anele alué Esusi:

—Mué 'we a'lá beníriame, ¿tachiri chu'simiá 'la ju napurigá bejtélamala ne 'pa rewagachi nabí? —anile alué rió.

¹⁸ 'Lige Esúsika anele:

—¿Chonigá aniché mué: «'We a'lá beníriame»? Pe bi'neli Onorúgame ju 'we a'lá beníriame.

¹⁹ 'La machí mué napu Onorúgame nulale. Regá nulale Onorúgame: «Tabilé me'liboa ralámuli, tabilé chigowa aminami, tabilé se'nú mukí 'yuga gojchiboa, tabilé 'yega ra'icháwaká, tase bujewa bilé rió tábiri o'ká enágame 'yégiga, 'la níraga etewa mué o'nola 'lige mué eyela» —alarigá anele Esusi.

²⁰ 'Lige alué rioka anile a'lige:

—Neka 'we a'lá sébali olá suwábaga alué nulalí u'tá ka jipe abiena si.

²¹ 'Lige Esúsika 'we na'temale, 'lige anele:

—Aba bilé tábiri rokaré. Bilé tábiri tabilé 'cho 'la sébali olá mué. Simigá ralinéwaká suwábaga alué mué nila tábiri, 'lige kógiwaká alué enomí alué ralámuli tabilé nígame. 'Lige ne'chí najátawa. Alarigáká 'la narémala mué semati raweli 'pa rewagachi.

²² 'Liko alué rió kilí ilíbale, seweka simiá kibale cha we'ká tábiri nígame nílgame. Tabilé ralinénele bo'né nila.

²³ 'Liko Esusi e'néniga bo'né 'yuga járome, anele:

—We'ká alué ralámuli 'we nígame we'ká e'karúgame tabilé elime ju napurigá Onorúgamete nulewa sulachí. Pe napurigá a'boi 'nata, pe alarigá 'la sébili nírá.

²⁴ 'Lige alué Esusi 'yuga járome ka lale: «¿Chonigá aniché Esusi alaniá?» 'Lige Esúsika anele uchéchigo siné:

—We'ká ralámuli napu 'we 'nátame ju we'ká e'karúgame niga asinálime, tabilé najkime ju napurigá Onorúgamete nulewa sulachí.

²⁵ We'ká rió we'ká bukégame akasi, chibátiri, bo'átiri, tabilé nelé Onorúgame. Bo'né bi'neli 'nata. 'We nóchili olámala alué rió napurigá lisensia 'yámala Onorúgame napurigá Onorúgame nulémala.†

²⁶ 'Lige akisá alué Esusi 'yuga járome, tabilé inámole. 'Lige anile a'bopi:

—¿Chieri 'la sebámalawé alé rewagachi?

²⁷ 'Lige Esúsika e'néniga anele:

—Bilé rió bo'né 'nátaga tabilé sebámala rewagachi. Onorúgameka 'la nejkúrima ju, alarigáká 'la sebawa rewagachi.

²⁸ A'lige Pégroka anele:

—Ramueka suwábaga tábiri a'réruché mué 'yuga e'yénimia —anile Pegro.

²⁹ 'Lige Esúsika anele:

—Apiépiri rió a'resa galí, rejimátiri, o'nólatiri, eyélatiri, 'kúchitiri, gawítiri, ne 'yuga e'yénimia, benírimia ralámuli Onorúgame nila ra'íchili,

³⁰ Onorúgame wa'lú ganílili 'yámala. 'We ganílimala alué ralámuli Onorúgame oyérame 'yuga. Abiena 'we resí olawa 'lige resí anewa cha nokame ralámulite. 'Lige mukusá 'pa rewagachi asiméleké nabí.

³¹ Alué napu bajchá ilinálime ju, alueka pe guwana juláwili ju. 'Lige alué 'we guwana ilígame, alueka 'mi bajchá eláwili ju.

Jena ruwimela uchéchigo siné anligo Esusi 'ma me'liboli ko 'ma baisá nile alésíko alaniá Esusi

³² E'yénale bowesia Rusaleni simiba. Esusi bajchá enale. 'Lige alué we'ká oyérameka nujubami 'yénale, 'lige regá na'tasia e'yénale: «¡Esúsika 'la tabilé majanti!» napugiti Esúsika abirigá alemi Rusaleni simiá enáligime rekó machié me'liboli ko alé Rusaleni. Uchéchigo jaré napu abé guwana e'yénale 'we majale. 'Lige Esúsika waná bi'neli o'tole alué makué oká rió bo'né 'yuga járome.

³³ 'Lige regá anele:

—Ramueka 'a e'nárakuru Rusaleni simiba. Alué napu ju Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga 'ma cha'piboli ju, 'lige 'ma o'toboli ju napu mochí alué e'wélala balé 'lige alué Moisesi nila nulalí beníriame. Alué e'wélala o'tomela a'miná uchéchigo bilena e'sena ralámuli mochígichi napu tabilé jurío ju napurigá alemi me'liboa.

³⁴ 'Lige tabilé 'cho me'á, alué ralámuli 'we gawélimala 'lige a'kachípamala 'lige we'pjisópua, 'lige me'liboli ju. Mukusá pe bakía rawé kachi ku ajánamala —anile Esusi.

Jena ruwimela Jakobo (Santiago) 'lige Juani tánaligo nóchali Esusi

† 10:25 Esúsika regá anile: —'We nóchali olámala bilé rió we'ká bukégame ajágame napurigá lisensia 'yámala Onorúgamete nulelia. Abé 'la tabilé nóchali olámala bilé kameyo bilena wejchá ewalachi simiria.

³⁵ A'lige Jakobo, 'lige Juani, Sebereo 'kúchila,

³⁶ a'bemi simíbale Esusi ajtígachi 'lige anele:

—Mué beníriame, pe rekó, nóchali 'yáwaká ramué.

³⁷ —¿Tachiri nóchali najkiá 'emi? —rukele Esusi.

—Napu'lige mué wa'lula selígame asibasa, ramueka a'naguka mochiwaká mué ajtígichi napurigá e'sélikame u'kuchípala nímala ramué, bilé wajtoná, bilé o'iná.

³⁸ 'Lige Esusi anele:

—'Emi tabilé machí aliena nóchali ko. ¿'Lacha anachasa júkó 'emi ne'chí 'yuga? ¿'Lacha anachámala 'emi resí ikiá napurigá ne resí ikimela?

³⁹ —Abiena 'la anacháwaleké —nejele Akobo 'lige Juani.

—Bijchiá resí ikimela 'emi. Me'liboa ne. Abiena me'liboa 'emi.

⁴⁰ Tabilé ne 'símala a'naguka e'wélala mochiá 'emi. Pe Onorúgameka 'la machí chieri mochiámio napurigá nochámala alué nóchali —anile Esusi.

⁴¹ Uché jaré Esusi 'yuga járome machile nóchali táligo, alekeri na'áwale. 'Lige Esusi bayele suwábaga alué makué oká bo'né 'yuga járome,

⁴² 'lige anele:

—'Emi 'la machíguru napu ekí e'wélala 'we riólame ka, 'lige 'we iwégame nulame ka, napuchibi olagá ralámuli, 'lige alué e'sélikame u'kuchípala a'chigóriga nulame ju.

⁴³ 'Emi tabilé alarigá nulámili júkuru.

⁴⁴ Alué abé wa'lula nínilisi ka, gu'irimili júkuru uché jaré ralámuli, tabilé riólaga, napurigá nóchame neraga.

⁴⁵ Alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga tabilé nawápá napurigá gu'iriwa ralámulite. Alueka nawákuru gu'irimia uché jaré ralámuli, alué bo'nepi mukugá buinamia chatiri bowechi we'ká ralámuli.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé rió tabilé ma'chílime

⁴⁶ A'lige sébale we'ká riógichi Jerikó anilichí. Napu'lige Esusi 'ma simichí alé Jerikó yéniga alué bo'né 'yuga járome si, 'lige we'ká ralámuli napu Kapernaúmika si 'yénele, 'lige alemi boichimí asale bilé rió tabilé ma'chílime, Bartimeo anilime (Bartimeo aniáká Timeo inolá aniname ju). Alé asale boichí suwemí enomí taa.

⁴⁷ Napu a'lige alué tabilé ma'chílime machisá Esusi Nasareta bejtégame a'bemi enegó, a'wágame ra'íchaga bayele regá anigá:

—¡Mué Esusi, Rabí rijimala, Rabí 'we 'ya ajtígame, pe rekó na'temápuaká ne'chí —anile.

⁴⁸ We'kaka sulile alanichi napurigá tabilé aminabi a'wágame ra'íchámala. 'Lige alué rioka tabilé e'wale. Aminabi anile rekó sullie:

—¡Mué Esusi, Rabí rijimala, alué rabí napu 'we 'ya asale, pe rekó, na'temápoqó ne! —anele.

⁴⁹ Akisá yati kilí ilíbale Esusi, 'lige anile:

—Jeka bayéwagó.

'Lige alué Esusi 'yuga járomeka simíbale bayemina. 'Lige anele nawiga:

—Tase chéláwa. 'Mí simérá mué. Esusi repá 'naka.

⁵⁰ 'Liko alué rió tabilé ma'chílime alué gemá wijchí pasa, iwégame o'pochile, 'lige simile alé napu Esusi ilile.

⁵¹ Esúsika rukele:

—¿Tachiri najkiá mué?

'Lige alué tabilé ma'chílimeka nejele:

—Mué beníriame, najki ne napurigá ne'chí 'yómala mué napurigá 'la ma'chílimala ne ku.

⁵² Esúsika anele:

—Simigá ku mué bejtélachi. Sa'wíkuru mué, 'la bijchígiligame mué 'la sa'wame ko ne —anele.

Yati 'la ma'chílime alué tabilé ma'chílime. 'Lige tabiléchigo simíleko galírale, pe simile alemi guwánami napu we'ká ralámuli 'yénele.

11

Jena ruwimela ralámuli e'wele ra'íchaga aníligo Wa'lula ko Esusi

¹ Napu'lige 'ma amulí seba 'yénele alé Rusaleni alué Esusi 'lige gompaniérola jábale alé Olibo rewégichi rabó re'leberi, alé napu okaná we'ká riógachi nile, bilena Be'tagé 'lige uché bilena Betania rewégachi.

² 'Lige Esúsika anele oká alué bo'né 'yuga járome:

—Simíbaga alé 'mi we'ká riógachi, 'mi alé napu ma'chigá ju, 'lige alé riógichi se-basa, 'emi etémala bilé bulito u'tá chériga chujkúgame tabilé 'cho asilime. 'Lige 'ma su'panasa jeka o'tobóaká baníriga.

³ 'Lige bilé rió rukisá chonigá su'panalio alué bulito, yati anewa: «Alué Wa'lula najki napurigá tanewa ye bulito, pe yati ku ronolawa ramué», anile Esusi.

⁴ 'Liko alué oká rió Esusi 'yuga járome yati simíbale 'lige alé bilénami riógichi sebase etele bilé bulito u'tá chériga chujkúgame bilé o'tónachi alé a'bé yochi galírale, 'lige su'pánale.

⁵ 'Lige jaré rió jale alé 'lige bilé alué rió alemi ajtígame rukele:

—¿Chonigá su'panaru alué bulito?

⁶ 'Liko alué Esúsika julárigame ruyele 'la sébili napurigá anéligo Esusi. 'Liko alué rió rukeme yati 'la elile napurigá 'la o'tomela.

7 Alésiko yati o'tole alué bulito napu alé Esusi ajtíle. 'Lige alué a'pasa alué bulito, bujale alué i'weli o'pacha a'boi o'páchala 'lige pérale alué bulito, 'lige Esúsika yati asele alué bulito, 'lige asigá simile.

8 'Lige we'ká ralámuli pésiga 'yéname boichimi a'boi o'páchala i'weli, 'lige alué bulito alemi amóbami simírole, 'lige jaréchigo sa'ó sawala ro'asia e'yénale alemi boichimi.

9 Suwábaga ralámuli guwánami 'yéname 'lige bajchabemi 'yéname 'we ra'sálásia 'yéname regá anisia:

—¡Wa'lula ju Onorúgame! ¡'We a'lá semá 'sime ju alué Onorúgamete julárigame!

10 ¡Onorúgame 'ma a'lá nulémala ralámuli! ¡'Ma nawá alué Rabí rijimala! ¡Suwábaga 'we semátiri nímala!*

11 Alarigá bajkile Esusi alé we'ká riógichi Rusaleni anilíchi aléké bulito asigá 'lige re'kile bulitochi 'lige re'kisa bajkile abé pachami alé wa'lú re'obá ilígichi ra'píchi, 'lige 'we a'lá e'nesa bochígimi alé ra'píchi, 'ma simile alé Betania rewégichi ta'mé we'ká riógichi,† 'ma 'we alí niligame amulí chónachi, alué makué oká rió 'yuga simile bo'né 'yuga járome.

Jena ruwimela Esusi 'we ená anegá ne'óchaligo bilé chuná napu tabilé rakeme nile

12 Melénala be'á 'ma simíbale alé Betania mochige, 'lige boichimi e'yéniga 'we e'lowile Esusi.

13 'Lige etele bilé chuná alemi ilígime boichimi a'bemi 'lige Esúsika yati simile e'nemia pala rakégame ka alué chuná, tabilé rakega ilile alué chuná, pe 'we a'lá sawega ilile, tabilé 'cho sébale raweli napu rakeme nile alué chuná.»‡

14 'Liko Esúsika anele alué chuná:

—Tabilé siné go'mela ralámuli mué chuná rakala, 'máchigo tabilé siné rakémili kame mué —anele.

'Lige alué Esusi 'yuga járomeke akele alaníchi Esusi.

Jena ruwimela Esusi 'ma mabúligo alué ralinéme ralámuli alé wa'lú re'obachi ra'píchi mochígime

15 A'lige sebasa ku alé Rusaleni, Esusi bajkile alé wa'lú re'obachi ra'píchi, 'lige chojkile buyana alué ralámuli napu ekí ralineja jale 'lige tábiri alé ra'píchi, 'ma re'nubuga 'lule suwábaga mesa napu enomí nakulíichi nile, 'lige mutuka 'ma re'nubule chulugí baloma ralinélime wakali.

* 11:10 E'nesi Salmos 118:25-26. † 11:11 Rusalénika 'we we'ká riógime nile, 'lige Betániaká ta'mé 'we we'ká riógime nile.

‡ 11:13 Alé Israeli alué chuná bajchá rakeme ju marso mechá napu'lige 'yame ju sawala, tabilé rakémili nile abé nujubapi. Siné kachi Esusi anile alué chuná ju napurigá alué bariseo. Bariséoka 'we a'ká ralámuli káré nobi tabiléchigo a'ká ralámuli nilekó. Alué bariseo nile napurigá alué chuná napu 'we rakéganti káréle 'we sawega ilígime nobi tabilé rakégame nílko. § 11:17

E'nesi Isaiás 56:7. * 11:17 E'nesi Jeremías 7:11.

16 Tabilé a'rele napurigá alemi ra'píchi mochiámala ra'lánaga we'ká e'karúgame tábiri ralinélime.

17 'Lige alué e'karúgame tábiri rujsuna 'lige gajuna 'we ruyele Onorúgame nila ra'íchili. Regá anele:

—¿Tacha machí 'emi regá anime chujkugó alé osilichi napu Onorúgame nila ra'íchili chujkú? Regá anime chujkúché: «Ne galílaká uneme nímala suwábaga ralámuli jena gawichí ejperégame napurigá ra'íchámala Onorúgame 'yuga 'lige napurigá iwérali tánamala. § Alarigá aní Onorúgame nila ra'íchili. 'Émika unéguru ye re'obá Onorúgame galila napurigá pe bilé resó pe chigórigame resola níraga, tabilé 'la nírá 'emi —anele.*

18 'Lige alué e'wélala balé abiena alué Moisesi nila nulalí beníriame akele alaníchi alué Esusi 'lige chojkile 'nata churigá 'la nítikó me'liá alué Esusi. Me'lináile 'lige 'nátale majaga «we'ká ralámuli alué rió ojera.» 'Lige tabilé chérigá me'ale alué Esusi napugiti 'we majáligime alué ralámuli, cha we'ká niligame alué ralámuli alemi jágame 'we a'lá 'nátaga gepua alué Esusi benírachí alué rejcholi.

19 'Ma alí 'ma chónachi simile Esusi bo'né 'yuga járome 'yuga. 'Ma simíbale alé Rusaleni mochige.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá ka napu'lige 'la bijchígisiga 'la a'walí nígame ko Onorúgame

20 Uché melénala be'á simíbale alé a'bemi alué chuná ilígichi 'lige etele alué chuná 'ma wakígime chojkichí si, 'ma nawala 'yúriga wakíbale alué chuná.

21 'Lige Pegro nélále napu anile alué Esusi rapakónala. Regá anile Pegro:

—Mué Esusi Wa'lula, e'nérigo ye chuná napu mué ne'óchale 'we ená anigá rapako, 'ma wakile.

22 'Lige Esúsika nejele 'lige regá anele:

—Aka 'we a'lá bijchígawaguru 'la wa'lú a'walí nígame ko Onorúgame.

23 Neka 'we a'lá bijchiga aní, 'emi nulesa ye gawí Olibo anilime 'liko 'la simela 'mi mejká wa'lú ba'wí ilígichi napu e'wele barko e'yéname ju, 'lige 'we a'lá bijchígiga anesa 'emi 'we a'lá nejkúromio Onorúgame bo'né a'walílate, 'liko Onorúgame 'la nejkúromala, 'liko 'la simela ye gawí 'mi wa'lú ba'wí ilígichi.

²⁴ Apiépiri tábiri 'la nejkúromala Onorúgame 'la bijchiá bijchígiga tánasaká mué alué nejkúriili.

²⁵⁻²⁶ Napu'lige Onorúgame 'yuga ra'íchachi mué, 'la e'kawa apiépiri ralámuli alué napu 'we resí 'sika ilírome nile mué 'yuga. Mué 'la e'kásaká alué rió 'liko Onorúgame 'la e'kámalachigó mué napu'lige iwéřili tánichi mué. Mué tabilé e'kásaká 'liko alué Onorúgame rewagachi ajtíggame tabilé e'kámalachigó —anile Esusi.

Jena ruwimela e'wélala rukéligo Esusi chonigá buyánaligo alué ralámuli alé wa'lú re'obachi ra'pichí mochíggame ralineá

²⁷ 'Lige ku sébale alé Rusaleni, 'lige alemi wa'lú re'obá ilígichi ra'pichí eyénachi alué Esusi, yati alemi jsile alué e'wélala balé, abiena alué Moisesi nila nulalí benířiame, 'lige alué ralámuli jurío nuleme.

²⁸ 'Lige anele:

—Mué Esusi, ¿tachiri najtékame nóchali nígame ju mué? ¿Chiérite ajcharu mué napurigá Wa'lula nulame nálama mué? ¿Tachiri gite buyánaché mué ralámuli wa'lú re'obá ra'pichí mochíggame ralineá?

²⁹ 'Lige Esúsika anele:

—Ne abienachigó rukimela bilé ra'íchili, 'la ma'chíggame nejiáwaká, 'lige 'la ma'chíggame nejiásaká 'emi ne 'la ruwimela chonigá tachiri gite buyánigo ne ralámuli jena ra'pichí mochíggame ralineá. Nejiásibá:

³⁰ ¿Chieri júlaliga Juani ralámuli rewarániliga? ¿Onorúgame o pe ralámuli?

³¹ Alíko alué e'wélala o'maka chojkile ra'ícha a'bopi rukegá, regá anile:

—¿Churigá nejiawa? «Onorúgame júlale», anisúká 'liko animela alué Esusi,

³² «'Liko ¿chonigá ta bijchígirupaché 'emi napu aní Juani?» animela alué Esusi. «Aka pe ralámuli nuléleché», anisúká, alué ralámuli jena ra'pichí mochíggame 'we ayómala ramué 'yuga, 'wéchigo 'la bijchígiligame o'maka ralámuli 'we 'la Onorúgamete julářigame níligo alué Juani.

³³ Alígeko regá anile alué ralámuli Esusi olagá:

—Tabilé machiáwé chiérite julářigame níligo alué Juani ralámuli rewarániliga.

'Liko Esusi anile:

—Néchigó tabilé ruwimélachigó tachiri gite buyánigo ne suwábaga ralámuli jena ra'pichí ye wa'lú re'obachi mochíggame ralineá.

12

Jena ruwimela Esusi ruwíllo chonokállo alué we'ká banawá go'yáame rakeme tebume

¹ 'Lige chojkile Esusi regá anea alué ralámuli:

—Bilé rió 'yele we'lé alé bo'né gawílachi, 'lige we'lé echale we'ká banawá go'ame rakeme i'wilí anilime. Rejkolichi newale bilena i'pichí alé me'chomia alué banawá rakala napu'lige rakesa alué ba'wila ma'chí pamia, 'lige newale bilé galí re'pá lligame napurigá alué tebume alé asagá tebúmala alué we'ká banawá rakeme.

> 'Lige owile jaré rió nóchame napurigá tebúmala, nasípasi meka alué banawá rakala, 'lige alué rió gawíggameka simile bilénami mejkami.

² Napu'lige sebasa rawé 'wiliame, alué gawíggame 'naka júlale bilé piónila napurigá rojanámala nasípasi napu nachume nile alué rió gawíggame.

³ Alué tebuka mochíggame tabilé nejinile 'lige 'ma cha'pile alué gawíggame piónila alé nawachi, 'ma cho'nale 'lige 'ma kumi júlale 'we ejechasa. 'Liko alué rió 'ma kumi simile tabilé o'ká alué banawá rakala.

⁴ 'Liko alué gawíggame uchéchigo bilé piónila júlale, 'lige 'ma sébachi alué piónila alé 'mi 'ma che'wáliru mo'ola bajsibuga rejte 'lige 'ma kumi julářiru ne'ochasa.

⁵ 'Liko alué gawíggame uchéchigo bilé piónila júlale, 'lige 'ma sébachi alué piónila yati me'lířiru. Alarigá olářiru suwábaga napu ekí sísiame alemi napu júlale alué gawíggame alé. Jaré 'we ejelíggame a'rele 'lige jaré 'ma me'ale.

⁶ Alésíko pe alué gawíggame inolacho re-ppile napu 'we a'lá eteme nile 'we a'lá galegá, 'lige abiena aluéchigó júlale mayega 'we a'lá niraga etemio. Regá 'nátale: «Yeka 'la niraga etémalaké ne inolá kame.» Napu'lige alué gawíggame inolá sébachi 'mi alé alué banawá jágichi, 'lige anile alué a'boi tebukame:

⁷ «Pe aluecho ju alué rió gawíggame inolá, 'lige alué júkuru alué o'nola nila nachuámili ye gawí napu'lige o'nola mukusá, alekeri me'liboa, alarigá 'la ramué nija ejtebiwa ye gawí o'nola mukusá», anile.

⁸ 'Lige cha'pisá 'ma me'ale 'lige 'ma pale i'rachi ma'chímána —anile Esusi.

⁹ 'Lige abichilubi anile Esusi:

—¿Alésíko chu'simalawé alué gawíggame? Alueka nawámala suwábaga me'limeá alué tebume, 'lige uché jaré mochiámala tebutiga alé.

¹⁰ ¿Tabiléchala machí 'emi napurigá aní alué osilí napu chujkú Onorúgame nila ra'íchili?

Alué rejte napu gawéřile nóchame galí newame,

'lige alué rejteka abé a'lá ma'chínale alé chijtochi ajchala.

¹¹ Onorúgame bo'né alarigá elale.

'Lige ramué a'boi nířiga 'we a'lá semářiga na'tawa

* 12:11 Esusi pe anime ke anile tabilé galegá etémili nile.

'lige 'we a'lá ganíliga mochiwa
'we a'lá semáriga nejkúrichi Onorúgame
—anile Esusi.*

¹² Alué e'wélala balé, abiena alué Moisesi nualilila beníriame, 'lige abiena alué ralámuli jurío nuleme, abichilubi 'we me'linalia jale alué Esusi 'we a'lá inámaka akéligime suwábaga alué e'wélala ne'óhiga aníligo alué Esusi alaniá, iligá 'we majale cháchigo we'ká jáligame ralámuli alemi. Alésiko pe a'rele alué Esusi 'lige 'ma simíbale, tabilé che olale.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo Onorúgame yalime ko napu Onorúgame yáwili ju

¹³ Alésiko alué e'wélala balé 'lige alué Moisesi nualilila beníriame, 'lige alué e'wélala napu nuleme ju alué ralámuli jurío, júlale jaré bariseo 'lige jaré Erote gompaniérola rukéniliga jaré ra'íchili pe machináliga chonirá Esusi.

¹⁴ 'Lige alué bariseo 'lige alué Erote gompaniérola alemi sigá napu ajtile alué Esusi. Regá rukele:

—Mué beníriame Onorúgame nila ra'íchili, suwábaga ramué 'we a'lá machiaa 'we a'lá bijchiga anió mué suwábaga napu aní mué. Tabilé chéláme ko mué napu aní uché jaré ralámuli. Rekó cha anichi ralámuli mueka abisibi 'we a'lá beníriame ju Onorúgame nila ra'íchili. Mueka tabilé 'yégali ra'íchili beníriame ju. ¿Pala 'la ju nejilia alué enomí napu jena nejilime ju alué wa'lula rey Sesar i'lime? ¿Tabiléchala?

¹⁵ Alué Esúsika 'we a'lá machile pe resítiri 'nátaga anió alué ralámuli, machile pe resi olániliga anió Esusi alué ralámuli 'yégiga ra'íchanelega, 'lige anile alué Esusi:

—¿Chonigá alaníbhiché 'émika pe resi olániliga 'yégiga ra'íchaga? Aka jeka a'pásigo bilé enomí.

¹⁶ 'Liko alué bariseo 'lige jaré alué Erote gompaniérola yati a'pile bilé enomí chijtúligame bewárigame alué Esusi, 'lige Esúsika rukele:

—¿Chieri mo'ola ju ye mo'ó jena enomichi ajtigame, 'lige chieri rewala chujkú ye enomichi?

'Liko alué bariséoka 'lige alué Erote gompaniérola anele:

—Pe alué Wa'lula Sesar.

¹⁷ 'Liko Esúsika anile:

—Napu alué Wa'lula Sesar nila ju, alueka alué Wa'lula Sesar yáwaguru, 'lige alué napu Onorúgame nila ju, alueka alué Onorúgame yáwaguru —anile Esusi.

'Lige alué bariséoka 'lige alué jaré Erote gompaniérola 'ma aminabi tabilé che anele, 'ma umérasiga Esúsita.

Jena ruwimela Esusi aníligo 'la rewagachi simíbame ko alué 'we a'lá a'ká ralámuli alawala napu'lige suwisá

¹⁸ Abiena jsile alemi alué saruseo anilime ralámuli, alué napu anime ju tabilé sébame ko rewagachi alué suwígame, 'lige Esusi 'yuga ra'íchale pe'wera, regá anele:

¹⁹ —Mué Esusi ralámuli beníriame, Moisesi a'rele bilé osilí 'we 'ya regá anime: Bilé rió mukusá, 'lige a'resa mukí tabilé 'cho 'wesi 'kúchiga, 'liko alué mukúgame bonila rewimeli ju alué mukí napurigá 'kúchigame nímala alué mukí gunámakame alué mukúgame bonila 'yuga asigá, 'lige alué mukúgame bonila 'kúchila o'chérisa napurigá alué mukúgame 'kúchila kárelamala —anele alué ralámuli saruseo.

'Lige abiena regá anele:

²⁰ —Sinéchigo mochile gichao ejtemali napu rejimá nile, 'lige alué wa'lula ba'chila rewale mukí sineko, 'lige mukule ba'chila tabilé 'cho 'wesi 'kúchiga.

²¹ 'Lige alué bonila rewale alué repola 'lige 'ma mukúlechigó tabilé 'cho 'wesi 'kúchiga,

²² 'lige alué abé u'tabela rewale alué repola 'lige 'ma mukúlechigó tabilé 'cho 'wesi 'kúchigachigó. 'Lige alarigá ikile alué gichao napu chega rijimala nile. Alarigá suwile suwábaga alué rijimá. Alué gichao ejtemali suwírisa, mukule alué mukí —anile alué ralámuli saruseo.

'Lige alarigá anesa, 'lige regá rukele:

²³ —Napu'lige alé rewagachi sebasa alué gichao ejtemali 'lige alué mukí, aleka ¿chieri 'nalina upila nímawé alué mukí napu alué gichao rió gunámakame nile?

²⁴ 'Lige Esúsika nejele:

—Tabilé 'la námaka mochí 'emi tabilé 'la machí 'emi Onorúgame nila ra'íchili, tabilé machí 'emi churigá ko Onorúgame a'walila.

²⁵ Alué napu ekí seba rewagachi nibilé umugí nibilé riótiri newímala, aleka suwábaga ralámuli napurigá santo ánjeli nímala, alué 'pa rewagachi mochígame santo ánjeli.

²⁶ Aka alué bo'né Moisesi osáligé 'é pe'kabi osilí napu ruwí rajá ilíligo alué u'tá rojá, alé pe'kabi osilíchi ruwí rewagachi simíbame ko ralámuli suwisá. 'Lige alé ruwí regá: «Ne ju Onorúgame 'lige Abraámi ne'chí oyérame ju, 'lige Isakí 'lige Akobo», anime chujkúture alé osilíchi.†

²⁷ Onorúgame níriká tabilé i'té suwígame. Suwábaga ajággame ju. 'Émika tabilé machí.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo tachiri ko alué nualí rejcholi abé najtékame

²⁸ Alemi nawale bilé alué napu Moisesi nila nualí beníriame nile, alué benírameka akea asale alieri benírachi Esusi, akea asale

† 12:26 E'nesi Éxodo 3:1-6.

'we a'lá nejechi alué Esusi. 'Lige alué benírameka regá rukele alué Esusi:

—¿Tachiri júkó alué nulalí 'we najtékame?

²⁹ 'Lige Esúsika nejele:

—Alué 'we najtékame nulalí regá anime júché: «'Emi ralámuli israelita, 'we a'lá 'nátaga gepúwaká ye ra'ichili. Bi'lepi ju Onorúgame abé Wa'lula. Tabilé 'wesi i'té uché bilé.

³⁰ O'maka 'we galewa Onorúgame, 'la bi'lepi 'nátili 'nátaga Onorúgame 'yuga.» Alué ju 'we najtékame nulalí rejcholi. 'Lige uché bilé nulalí rejcholi regá anime júché:

³¹ «Napurigá galé 'emi a'boi alawala, alarigá galewa uché jaré ralámuli.» Ye oká nulalí rejcholi 'we najtékame ju. Tabilé i'té uché bilé nulalí abé najtékame —anile alué Esusi.

³² 'Liko alué benírameka regá anile:

—'We a'lá ju napurigá aní mué, 'we a'lá bijchiga aníbá mué bi'lepi ko Onorúgame, 'lige tabilé 'wesi i'tego uché bilé Onorúgame. Abiena 'we a'lá ju napu aní mué, regá anía:

³³ «O'maka 'we galewa Onorúgame, 'la bi'lepi 'nátili 'nátaga Onorúgame 'yuga. Napurigá galé 'emi a'boi alawala alarigá galewa uché jaré ralámuli.» 'We a'lá ju napurigá aní mué alarigá olásiká 'we a'lá ganíliga asimeo Onorúgame. Onorúgame níriká pecha 'me najtékame kéréko go'ame kógilia napu ju senteno 'lige ri'ligó 'lige baní 'lige me'liá ajágame napu ju akasí, bo'á, 'lige chibá e'kósimia alé amoba napu e'kósilime ju ajágame mayega 'we a'lá nejkúrimio Onorúgame alarigá olásiká —anile alué benírameka.

³⁴ 'Liko Esúsika akisá 'we a'lá machigá ra'íchachi alué Moisesi nila nulalí benírameka, regá anile:

—Amulí 'we a'lá elí mué Onorúgame napurigá alué Onorúgamete nulalime nímala mué alawálachi —anele.

'Lige alésiko 'ma ta'wesi aminabi rukele.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo nóchali yárigame ko Onorúgamete

³⁵ Esusi alemi ilile alé wa'lú re'obachi ra'pichí ralámuli beniria Onorúgame nila rejcholi. 'Lige Esusi regá rukele alué ralámuli napu jale alemi gepua:

—¿Chonigá aniché alué napu Moisesi nila nulalí benírameka ju ralámuli, pe Rabí inolá ko alué Kristo?

³⁶ Aka aba alué bo'né Rabí aníleché 'ya, 'lige Onorúgame Alawala gu'irile: Alué Wa'lula (Kristo) ne'chí nuleme ju.

'Lige Onorúgame anele alué Wa'lula:

«Jena asá wajtoná napusi neyuro ne mué saíla 'yuga.»

³⁷ Rabí «Wa'lula» aneme ju 'lige ¿'lacha Rabí inolá nímawé alué Wa'lula?

'Lige alué ralámuli 'we a'lá gepua jale 'we ra'sálagá.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá ka bilé ralámuli gunarume

³⁸ 'Lige Esúsika abichilubi 'we benírameka alué we'ká ralámuli, regá anile:

—'Emi suwábaga ralámuli tase 'yuga e'yénawa alué we'ká ralámuli Moisesi nila nulalí benírameka, alueka 'we riólame ju i'weli o'páchaga e'yénaga, 'lige 'we najkime ju napurigá 'we a'lá niraga repóriwa alemi we'ká riógichi.

³⁹ 'Lige mochínilime ju alé napu mochime ju alué abé najtékame ralámuli alé pachá u'kuchí re'obachi «sinagoga» anilime. 'Lige mochínilime ju go'ame go'mea napu mochime ju ralámuli abé najtékame napu'lige piesta nerúgichi.

⁴⁰ 'Lige we'lisi jame ju iwérali tania Onorúgame alé re'obachi napurigá pe a'boi najkime ju napurigá suwábaga ralámuli machimela. 'We a'lá 'nátaga, alué Moisesi nila nulalí benírameka 'ma bujeme ju gali alué umugí gunámakame. Alueka abéchigo wa'lú gastigo narémalagó.

Jena ruwimela bilé mukí gunámakame nejligo re'obachi suwábaga enomí napu nígame nile

⁴¹ Esusi alé re'obachi asagá kilí a'bé napu gajoni bo'ile enomí mochígame, alé etele Esusi we'ká rió 'we inígame enomí mochichi alé gajónichi.

⁴² Abiena etele bilé mukí gunámakame mochichi oká enomí ejchirúligame 'we pee najteme.

⁴³ 'Liko alué Esusi bayele alué bo'né 'yuga járome, 'lige anele:

—'La bijchiá ye mukí gunámakame 'we resitiri tabilé we'ká enomí mochíkuru enomí pe napu ekí nígame nílige. Onorúgame níriká abé najtékame ju napurigá 'sile alué mukí me'tagá alué ralámuli 'we enomígame,

⁴⁴ napugiti suwábaga ralámuli 'we enomígameka nejime ju enomí pe rasírigame, 'lige ye mukika 'ma nejkúru suwábaga napu ekí nígame nílige, go'ame raliméleke aleké enomite. Tabilé nígame nile uchérajpé —anile Esusi.

13

Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'ma gaju-mio alué wa'lú re'obá Onorúgame galila

¹ Napu'lige machínasa Esusi alé ra'pichí wa'lú re'obachi, bilé alué 'yuga eyéname anele:

—E'né mué, ramué benírameka, jchiena 'la e'wele rejteje newáriliga ye re'obá, 'lige chiena 'la wa'lú re'obá newárliru, 'we semátiri!

² 'Lige Esúsika nejele regá anigá:

—Júwé, 'we semati júke'é, nobi 'máchigo gajunáwili júkó bilé rawé, suwábaga ye rejteje

napu eté 'emi ye wa'lú re'obá newárigime wijchí mochímala gajuga.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá nimio napu'lige amulí suwíbachi gawí

³ A'lige Esusi simile alé na'lebo 'nálige gomichí Olibo rewégame rabó 'lige alemi asíbale. 'Lige alué 'yuga járome Pegro, 'lige Santiago, 'lige Juani 'lige Antresi, alé mochiga rukele alué naó rió alué Esusi:

⁴ —¿Chiéniko gajúmala alué wa'lú re'obá napurigá anié mué? ¿Churigá 'la machiboa 'ma sebamio raweli 'ma gajúmili ko alué wa'lú re'obá?

⁵ 'Lige Esúsika nejele, regá anile:

—'We a'lá 'nátaga mochiwa napurigá tabilé 'wesi 'yégamala se'nú ra'íchili ruigá napurigá oyéramala 'emi.

⁶ E'yénamala we'ká ralámuli regá anisia: «Ne júkuru 'la bijchiá Onorúgamete julárigame», animela.

⁷ 'Lige we'ká ralámuli bijchígimela alué 'yégalí. 'Lige napu'lige ruyésiga 'emi nakó nerúlímio, tabilé majawa napugiti nerúlímili kame nakólime bajchá, nobi tabiléchigo 'cho suwibámili júkó ye gawí.

⁸ Alué we'ká ralámuli bilena gawichí ejerégame nakómala uché bilena gawichí ejerégame sayega 'yuga. 'Lige gawí a'wágame nokamela ichúrimi gawichí, 'lige 'we gurúlamala go'ame, tabilé í'télimempá go'ame, 'lige nerúlámala naulítiri. Alakichi, tabilé 'cho sebámala aleké rawé, uché rajpé resíriga nímala abe.

⁹ Abiena anele alué Esusi alué naó rió bo'né 'yuga járome:

—'We a'lá 'nátaga mochiwa 'emi. Sebámala bilé rawé napu a'lige o'toboli ju 'emi galírale mo'amia. Abiena o'toboli ju 'emi alé u'kuchí re'obachi napu «sinagoga» anilime ju, alé o'togá wejpisópua 'emi, 'lige abiena o'toboa 'emi alé napu e'wélala selígame mochí 'lige alé napu ajtí alué wa'lula rey ruwimela 'emi 'we a'lá bijchígime ko 'emi Onorúgame ra'ichálila.

¹⁰ Bajchibé ta'chó gajuchi gawí, bochígimi gawichí sebámili júkuru ye ra'íchili 'we a'lala Onorúgame nila.

¹¹ Napu'lige o'towá 'emi galírale mo'amia, tase we'ká na'táwaká alarigáriga animea. Napu'lige o'wina 'emi ra'icha 'mi alé ra'íchili gatélíchi, Onorúgame nejmála iwérali napurigá 'la gainámala 'emi ra'icha, pe bi'lepi 'nátíli ra'ichámala 'emi, pe alué 'nátíli napu nejí Onorúgame napugiti tabilé 'oni nímala 'emi ra'ichame, Onorúgame Alawala* ra'ichámala 'emi chu'álachi.

¹² 'Lige bilé rió ba'chirúgame tabilé oyérame ne'chí, bo'né bonila nejmála alé 'mi ra'íchili gatélíchi napurigá cha'piboa 'lige napurigá me'liboa cha'pisá pe ne'chí

oyérame kóriká. O'nola tabilé oyérame nisa ne'chí, 'lige 'kúchila 'la oyérame nisa ne'chí, o'nola 'ma nejmála alé ra'íchili gatélíchi alué 'kúchila napurigá me'liboa alué 'kúchila ne'chí oyérame kóriká. 'Lige jaré 'kuchi tabilé oyérame nisa ne'chí 'lige o'nólaka 'la oyérame nisa, 'ma nejmála alué a'boi o'nola o eyela ma napurigá me'liboa ne'chí oyérame kóriká.

¹³ Suwábaga alué ralámuli ne'chí oyérame, we'ká ralámulite tabilé galewa. Suwábaga ralámuli ne'chí oyérame 'la anachasa napusí suwí, alueka 'la 'pa rewagachi sebámala.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bajkimeo bilé rió alé wa'lú re'obachi 'we cha'sime napurigá Remónisi

¹⁴ 'Napu'lige etea 'emi alué rió pe 'yégalí ruwime alé pachá re'obachi, 'we 'yégame napurigá Remónisi, 'we a'lá na'tawa napurigá anime osale alué Ranieli 'we 'ya. Napu ekí 'la osilí ra'ichame nile alué apeli 'we a'lá inámaka ra'ichawa. A'lige rawé napu ekí mochírúpá alé Jurea anilíchi ejiro 'lige etésiga alué 'yégalí ruyeme ralámuli yati júmisiwa chúbimia alé gawichíkami.

¹⁵ 'Lige napu ekí alé galímopa mochiga etésiga alué 'yégalí beníríame ralámuli, tase mo'liboa alé a'boi galíllachi pachá tábiri 'mea, yati júmisiwa 'nalina.

¹⁶ 'Lige apiépiri ralámuli alé 'mi asarachi mochisa napu ju echiachi, alé mochiga etesa alué 'yégalí beníríame ralámuli tabilé simawa ku galírale we'lí o'pacha nolamía, aminá júmisiwa 'nalina.

¹⁷ ¡Resía alué umugí napu rojpega mochí a'lige rawé o napu ekí u'kuchí 'kúchiga mochí a'lige rawé, tabilé gainámala júmasia!

¹⁸ Onorúgame tániwa napurigá tabilé romó nolínámala alué rió 'yégalí beníríame ralámuli,

¹⁹ napugiti cha resíríká nímempá a'lige rawé, ta'wesi rawé anaga. 'Yako tabilé siné aliena enárigá nile, napusí sebasa alué rió 'yégalí ruyeme ralámuli a'lige kulí 'we enárigá nímala. 'Lige abé a'kinana tabilé enárigá nímala.

²⁰ Onorúgame tabilé elámala napurigá we'ká rawé resí ikimela ralámuli. Onorúgame elásaká napurigá we'ká rawé resí nilámala ralámuli 'liko 'ma suwimela suwábaga ralámuli. Onorúgame 'we galé alué ralámuli napu ekí 'la bijchígime ju Onorúgame nila ra'íchili, alekeri pe 'wera resí nilímala ralámuli.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo tabilé bi-jchígílime ko napu animela alué ralámuli 'yégalí ruwime

²¹ Abiena anele Esusi:

* 13:11 Napu ju Espiritu Santo yolí ra'ichaga.

—Napu'lige sebasa raweli, tase bi-jhígíwaká napu aní rálámuli. Jaré rálámuli regá animela: «E'nesibá, jena ajtí alué Onorúgamete julárigame rió o'wé jawániliga.» 'Lige jaréchigo animela: «E'nesi, mi ajtí alué Onorúgamete julárigame rió o'wé jawániliga.» Tase oilawa, tabilé Onorúgamete julárigame ju alué rió.

²² We'ká sebámala alué 'yégame Onorúgamete julárigame korime rálámuli o'wé jawániliga, 'lige jaréchigo ruwime korimela napu anele Onorúgame. 'La suériga ra'íchiga 'yegámala, 'we alá semá nokimela, 'la 'yonti ka nokimela, napurigá 'la najátamala suwábaga napu ju 'emi ne'chí oyérame.

²³ 'We alá 'nátaga, ne 'we alá ruwíguru jipe bajchabé tabilé 'cho alakichi.

Jena ruwimela Esusi ruwiligo uchéchigo nawamio

²⁴ › Napu'lige 'ma simírisa alué resítiri raweli, rukuámala, 'lige alué rayénali 'ma tabilé ra'ósiga asimela, 'ma tabilé mechega ilimela rukó,

²⁵ 'lige so'pilí rujsúmala, 'lige suwábaga nokomela alé rewagachi nerúgame.

²⁶ 'Lige etémala 'emi re'kíname alué Onorúgamete julárigame alé 'pa rewagáchikana napurigá rió neraga nolíralekana (napu ju Esusi), 'we a'wágame 'lige 'we semátiri, 'we alá nirálime.

²⁷ 'Lige yati julámala we'ká santo ánjeli alé 'pa rewagachi mochígame alué rálámuli napubúniliga napu ju alué Onorúgame oyérame rálámuli, bochígimi gawichí julámala alué santo ánjeli 'lige bochígimi alé 'pami rewagachi julámala napubúniliga.

Jena ruwimela Esusi ruyéligo bo'né 'yuga járome amulí sébachi bamunú 'ma sawarame ko alué chuná

²⁸ › 'We alá benisibá ye 'nátili churigá ka bilé chuná: Napu'lige ku uché 'we chí'lame kachi alué chuná atawala guwala, 'lige 'ma ku sawarachi, «'ma amulí seba bamunú» aniamé júturu.

²⁹ 'A'chigóriga júkuru, napu'lige 'ma mukusá rayénali 'lige rujsuchi so'pilí, machiboa 'ma a'mulipi ko raweli Onorúgamete Julárigame ku nawámichi.

³⁰ Neka 'la bijchiá 'la ruwí, suwábaga alarigá ikimeo ta'chó suwichi rálámuli jipe ejeperégame.†

³¹ Rewagá 'lige gawítiri siné rawé 'ma tabilé ne ikimela nobi ne nila ra'ichalika tabiléchigo siné we'kámalagó.

Jena ruwimela Esusi ruwiligo tabilé 'wesi 'la machió aliéniko ku seabamio uché alué Onorúgamete Julárigame

³² › Tabiléchigo 'wesi machígo aliéniko alakimeo, nibilé alué santo ánjeli 'pa rewagachi mochígame machí, nibilé alué Onorúgame Inolá machí, pe Onorúgamecho 'la machí aliéniko alakimeo.

³³ › 'We alá 'nátaga mochiwa, 'lige 'we alá tania mochiwa Onorúgame a'walila napurigá tabilé che ikimela 'emi, pecha 'wesi machigá mochígame aliéniko ku uché nawamio Onorúgame Inolá.

³⁴ Alué 'nátilika a'chigóriga ju napurigá alué rió napu simile mejkami, 'lige a'rele alué bo'né galila 'lige nóchame a'rele repútiga alué galí, 'lige a'pilipi nóchame 'yasa a'rele nóchali i'wana, 'lige ajchale bilé rió alé yochi 'lige 'we alá anele napurigá 'we alá 'nátaga asimela 'we alá repuka.

³⁵ 'We alá 'nátaga mochísigo, pecha 'wesi 'la machigá mochígame aliéniko nawamio alué galí nígame, chónachi nawámaré siné kachi o' nasipa rukomi nawámaréma siné kachi, o'tolí sinachi sebámaréma siné kachi, 'ma che'lachi sebámaréma, pecha machirua.

³⁶ 'We alá 'nátaga mochiwa 'la e'negá, napurigá 'la tabilé okoka bi'tígime rewimela ku nawagá.

³⁷ Ye ra'íchili napu ruyé ne 'emi, ruwí ne napurigá suwábaga rálámuli machigá mochímala. ¡'We alá e'negá mochísigo!

14

Jena ruwimela Esusi saíla 'ma cha'pinánligó Esusi miéklichí rawé

¹ 'Ma oká rawé rokáréle seabamia raweli walú omégachi napu walú piesta newame nile rálámuli jurío, Páskua anilime omali napu baní go'yame nile alué rálámuli jurío, tase kawali (lebarura) ro'igá newárigime baní. 'Lige alué e'wélala balé 'lige alué we'ká rió Moisesi nílala nulalí beníriame 'nátale churigá 'la níligo cha'piá Esusi 'yéigiga ra'íchaga, 'lige me'liá.

² 'Lige jaré alué balé 'lige jaré alué Moisesi nílala nulalí beníriame anile:

—Tabilé chérigá me'liboa walú piesta nerúgichi, cha we'ká rioga ilimémpá, we'ká rálámuli mochímala Esusi machime, 'lige bochí animela akiná.

Jena ruwimela bilé mukí ba'wí ro'éligo Esusi mo'ola, 'we semá júkame ba'wí

³ Esúsika simílige alé we'ká riógichi Betania rewégichi, Simoni rewégame rió bejtélachi napu abé 'yabé 'we nayume nílige alué 'we chátiri wejchagoni («lepra») anilime nayulí yolí ra'íchaga. Napu'lige alé galírale ajtígichi go'ame go'yá alé re'lé ilígime mésachi kilí gayena asagá go'yame nile go'ame, a'lige bajkile bilé mukí alemi bilé u'tá botea re-jtete newárigime o'ká nawá ba'wila ro'ágame

† 13:30 Jaréchigo aní 'la ikimeo ta'chó suwíbachí alué rálámuli jurío. 'Lige jaréchigo aní 'la ikimeo napu'lige nawámili ju uchéchigo Esusi. Tabilé 'la machirú.

'we semá júkame. (Yolí ra'íchaga «nardo» anilime ju alué nawá.) 'We najteme nile, tabilé na'lógame ba'wí. Alué mukí 'ma gajsínale alué u'tá botea o'palala 'lige Esusi mo'ólachi ro'eale alué ba'wí 'we semá júkame.

⁴ 'Lige jaré alemi mochígame tabilé galele, 'we ayole, 'lige regá anile a'boi:

—¿Chonigá suwábaga ro'éleché alué nawá ba'wila Esusi mo'ólachi? 'Ma cha olákuru, 'ma suwábaga go'likuru.

⁵ 'We a'lá najtegachi ralinétielikuru, napu ekí meme ju bilé rió bilé bamí nóchaga. 'Lige suwábaga alué enomí alué 'we resítiri ralámuli kógitelikuru tabilé enomígame.

Alarigá anile alué ralámuli 'lige 'we ayoa mochíle alué mukí 'yuga.

⁶ 'Liko Esúsika anele alué ralámuli:

—'Ma tabilé chati 'nata mochisi. Ye mukika 'we a'lá semá 'smíkuru alué nawá ba'wila 'we semá júkame ro'ea ne'chí mo'ola.

⁷ Alué 'we resítiri ralámuli tabilé nígame, alueka senibí mochímala napu 'emi mochí, 'lige 'la gu'írinilisiká 'emi, gu'íriwagó alué ralámuli tabilé nígame enomí napu'lige 'emi gu'írinilisa, nobi neka tabiléchigo we'lisi asimélagó 'emi 'yuga.

⁸ Ye mukika 'ma bajchabé neraga ro'ékuru ne'chí alué nawá ba'wila 'we semá júkame napu ro'émili nílige ne'chí napu'lige ne mukú. Ye mukika 'we a'lá semá 'smíkuru.

⁹ Neka 'we a'lá bijchiá aníbá, napu'lige ralámuli napunápurimi gawichí beniria Onorúgame nila ra'íchili, 'we a'lá ruká ra'íchámala napurigá 'sile ye mukí jipe rawé, alarigá 'la machigá mochímala ralámuli, 'lige tabilé siné we'kuámala.

Jena ruwimela Jurasi chojkíligo se'wináriga 'nata

¹⁰ Alígerikáchi alué Jurasi Iskariote, bilé alué makué oká Esusi 'yuga járome, simíle alué e'wélala balé 'yuga ra'íchamia, regá anemia:

—Ne 'la nejkúrimala Esusi cha'piá.

¹¹ Napu'lige akisá alué e'wélala balé 'we a'lá nerale 'lige 'we ra'sálale, 'lige regá anile:

—Ramué najtétawa mué 'la nejkúrisaká Esusi cha'piachi.

Alésiko alué Jurasi Iskariote chojkile 'nata chiéniko kochiena 'la ko Esusi cha'piá.

Jena ruwimela Esusi gompaniérola newáligo go'ame Páskua anilime piesta sebasa go'yame

¹² Sébale raweli Páskua piesta oliame,* baní go'achi tase kawali ro'ígá newárigime, a'lige rawé napu ekiná riógichi me'liame nile galírale bilé bo'á Onorúgame kógimia. (Alueka pe 'nátaga nokame nile napu'lige alué santo ánjeli tabilé me'ale alué bajchá

o'chérigame ejtemali israelita alé Ejipto.) A'lige rawé alué Esusi 'yuga járome rukele alué Esusi:

—¿Koche 'la nítékó alué go'ame newalía Páskua piesta oliachi go'yame?

¹³ 'Lige Esúsika júale oká alué bo'né 'yuga járome regá anegá:

—Simíbaga alé Rusaleni, 'lige alé najtepámala 'emi bilé rió ba'wí o'kame bilena sikolichi, 'lige yati najátawa,

¹⁴ 'lige napu bajkí alé galírale osámama ilígame, anewa alué rió galí nígame: «Alué wa'lula ramué nuleme regá aní: ¿Koche go'mela ne go'ame ne 'yuga járome 'yuga alué go'ame jipe alí go'yame Páskua anilime piesta sebasa?»

¹⁵ 'Lige alé o'toboli ju 'emi bilé galí osámama ilígame, alué galí amoba ilígame tanéwili ju 'emi, 'lige regá animela alué galí nígame: «Ye galí amoba ilígame unéwagó, jena newawa go'ame, 'ma 'la sébali nerúuru suwábaga tábiri napu unémala 'emi», animela. 'Lige 'emi alé newawa go'ame, o'maka ramué go'ame.

¹⁶ 'Lige alué oká rió Esusi 'yuga járome simíbale alé Rusaleni 'lige najtépale bilé rió ba'wí o'kame bilena sikolichi, 'lige yati najátale 'lige mo'ile 'pa amoba osámama ilígame galíchi, 'lige etele 'ma 'la sébale nerugo suwábaga tábiri go'ame newala, 'lige alé newale alué go'ame Páskua anilime piesta sébachi go'yame.

¹⁷ A'lige 'ma chonaso sébale Esusi bo'né 'yuga járome 'yuga.

¹⁸ 'Lige 'ma alé mésachi mochíga go'yá, Esusi anele alué bo'né makué oká 'yuga járome:

—Bilé 'emi ne bo'né 'yuga eyéname napu go'yá ajtí jena ne 'yuga, 'ma ne saíla kéré. Nejkúrimala ne'chí cha'piachi.

¹⁹ Napu'lige akisá alué Esusi 'yuga járome alaníchi Esusi, suwábaga 'we sewele, 'lige a'pilipi anele alué Esusi:

—Neka tabilé júché.

²⁰ 'Lige Esúsika regá anele:

—Pe bilé ne 'yuga járome ju, napu ne 'yuga go'yá ajtí jena.

²¹ Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga 'ma me'liboli ju napurigá aní osilichi napu ju Onorúgame nila. 'Lige alué rió napu nejkúrimala ne'chí cha'piá wa'lú gastigo rewimela. Abé 'la nítéligo alué rió tabilé ocheria.

²² Napu'lige go'yá mochíga go'ame, Esúsika 'wile bilé baní,[†] alué baní napu tabilé ro'ígá newárigime nile kawali, 'lige cheliera 'yale Onorúgame, 'lige 'ma cheliera 'yasa Onorúgame, chí'wánale alué baní, 'lige

* 14:12 Alué ralámuli israelita piesta aneme ju a'boka alué Páskua rewégame rekó tabilé yawime ke a'lige rawé. † 14:22 Alué baní se'unátiri nile tase napuyeri alué jena nerúgame.

'yale alué makué oká rió bo'né 'yuga járome, 'lige regá anele:

—Go'sí, yeka ne sa'pala ju.

'Lige go'ale.

²³ 'Lige 'wile alué baso napu ro'agá bajílime nile i'wilí ba'wila rekútame, 'lige 'ma cheliera 'yasa Onorúgame, 'yale alué bo'né 'yuga járome 'lige o'maka bajile,

²⁴ 'lige Esusi regá anele alué bo'né 'yuga járome:

—Ye i'wilí ba'wila pachágana manígime ne elalá ju, alué elá napu ma'chínimili ju ne me'liachi, 'lige ne mukugá wa'lú gu'irimili ju ne 'emi ralámuli, regá gatele Onorúgame ralámuli jipe epperégame gu'irimia napurigá 'la bi'wigame alawégame nímala.

²⁵ Neka 'la ruwí, tabilé uché bajimio ne ye pachágana manígime i'wilí ba'wila, napu'lige uché chokía ralámuli Onorúgame nulea, a'lige kulí uchéchigo bajímala ne.

²⁶ 'Ma go'sá 'lige wikarale Onorúgame wíkala, 'lige wikarasa simíbale na'lebo 'nálige rabó Olibo rewégichi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bi'neli a'r'ewali ko bo'né Esusi

²⁷ 'Lige Esusi regá anele alué makué oká rió bo'né 'yuga járome alé rabó:

—Jipe rukó, suwábaga 'emi ne 'yuga járome, 'ma a'rémala 'emi ne'chí. Aka regá anime chujkúché bilena alé Onorúgame nila apélichi: «'Ma me'liboli ju alué bo'a neseme, 'lige alué bo'aka 'ma ra'lá mo'bámala ichúrimi.»[‡]

²⁸ 'Lige ne ku ajánasa, alé Galilea simé ne bajchabé ta'chó 'jsichi 'emi alemi —anile Esusi.

²⁹ 'Lige Pégroka anele Esusi:

—Rekó uché jaré 'ma suwábaga simíbiga, neka abichilubi mué 'yuga einámala.

³⁰ 'Lige Esúsika regá anele alué Pegro:

—Jipe rukó be'bé ta'chó sinachi o'tolí osá, baisá animela mué: «Tabilé machí ne Esusi.»

³¹ 'Lige Pégroka uchéchigo abichilubi, regá anele:

—Rekó me'liáe ne, neka tabilé majámala ruigá 'we a'lá machime ko ne mué.

Suwábaga alué Esusi 'yuga járome alanílechigó.

Jena ruwimela Esusi tániligo gu'irili Onorúgame alé Jetsemani anilichi

³² 'Lige sébale alé we'ká Olibo nerúgachi Jetsemani rewégichi, 'lige alé alué Esusi regá anele alué bo'né 'yuga járome:

—Jena ejtebíwagó 'emi, neka Onorúgame tánimala iwérali.

³³ 'Lige pe alué Pegro 'yuga simile alué Esusi, abiena alué Santiago (Akobo) 'lige alué Juani, 'lige 'we sewele alemi alué Esusi.

³⁴ Regá anele alué Esusi alué bakiá rió:

—'We chálá ne, amulí mukú ne seweka. 'Emi bakiá jena ejtebíwagó, 'lige tase okópua, 'la e'negá mochiwa.

³⁵ Alésíko alué Esusi simile abé a'mibemi waná Onorúgame 'yuga ra'ichamia, iwérali tánimia, 'lige alé wijchí chujkábale ajkaná, 'lige tánale Onorúgame napurigá tabilé resí ikimela alué bo'né Esusi.

³⁶ Regá anile Esusi:

—Mué ne O'nola («Abba» anile bo'né ra'ichálii.), mueka wa'lú a'walí nígame ju, neka tabilé najkí napurigá ralámuli resí olámala ne'chí. Mué najkisáká, abirigá resí ikiméléké ne —anile.

³⁷ 'Lige sébale ku alé napu a'rélige alué bakiá bo'né 'yuga járome, 'lige 'ma okókame rewale. 'Lige Esusi anele alué Simoni (napu abiena Pegro anilime nile):

—¿Gojchigá bo'í mué Simoni? ¿Níbilé pe bilé 'ora anáchapá mué tabilé gojchigá?

³⁸ 'We a'lá e'negá mochiwa, 'we tana mochiwa Onorúgame napurigá ta neyúrimala Remónis nila 'nátili. 'Émika 'we a'lá sébali olánilime ju, eligá 'emi tabilé sébali olame ju.

³⁹ Esúsika uchéchigo simile Onorúgame 'yuga ra'ichamia iwérali tánimia a'chigóriga napurigá pe be'bepi.

⁴⁰ 'Lige uchéchigo siné ku sébale napu a'rélige alué bo'né 'yuga járome 'lige uchéchigo siné okókame rewale. Noli 'ma tabilé gayena e'negá mochiga, 'lige nobi tabilé chérigá nejiasa nílige rukilía Esúsita chonigá okoka bi'tigó.

⁴¹ 'Lige uchéchigo siné simile Onorúgame si ra'ichamia 'lige uchéchigo nawale Esusi alé napu a'rélige bo'né 'yuga járome, 'ma baisá nile. 'Lige regá anele bo'né 'yuga járome:

—¿Abijí okoka bi'tirú? 'A bujsirésibá. 'Ma we'lisi okole 'emi, ya 'ma cha'piboli júpá ne jipe kulipi alué napu Onorúgamete julárigame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga. 'Ma aleka e'yena alué ralámuli cha nokame.

⁴² ¡O'weti mochisi, 'ma simawa, 'ma a'beka ená alué napu ne 'yuga eyéname nílige, 'ma a'beka ená nejkúrimia ne'chí cha'piá!

Jena ruwimela 'ma cha'píirigo Esusi

⁴³ Biji ra'icha ilígichi Esusi alemi sébale alué Jurasi napu 'yabeko Esusi 'yuga eyéname nílige. Jurasi we'ká rió 'yuga enale 'lige alué we'ká rió siparina o'ká e'yénale 'lige i'weli gusítiri. 'Lige alué e'wélala balé 'lige alué Moisesi nila nulalí beníriame 'lige alué jurio ralámuli nuleme, aluete julárigame nile alué ralámuli Esusi cha'píniliga.

⁴⁴ 'Lige alué Jurasi napu nejkúrisia enale cha'piachi Esusi, regá anele alué we'ká ralámuli: «Alué napu chu'migá repori

[‡] 14:27 E'nesi Zacarías 13:7.

ne alué ju Esusi, yati cha'pibóaká 'lige o'tobóaká», regá anele.

⁴⁵ 'Lige alemi sébaga alué Jurasi regá anele alué Esusi:

—¡Mué Wa'lula ramué beníriame!

'Lige alarigá anesa, yati chu'mile banachí.

⁴⁶ Alésíko alué we'ká ralámuli yati cha'pile alué Esusi.

⁴⁷ 'Lige bilé rió Esusi 'yuga eyéname yati ma'chí pale siparina 'lige 'ma rejpnúale nakala bilé alué wa'lula balé piónila.

⁴⁸ 'Lige Esúsika regá anele alué we'ká ralámuli:

—¿Chonigá sirúpaché siparina o'ká igútiri ne'chí cha'pimea? ¿Chigórigame ju ne?

⁴⁹ Aka ne alé wa'lú re'obachí ra'pichí a'sáché 'emi beniria Onorúgame nila ra'íchili, aka aleka peka siné cha'piché 'emi ne'chí. Peba alarigá nímili nílige, siné rawé cha'piboli nílige ne napurigá aní alué Onorúgame nila ra'íchili.

⁵⁰ 'Liko suwábaga alué Esusi 'yuga járome 'ma júmasale, 'ma bi'neli a'réleru Esusi. §

⁵¹ Napu'lige Esusi o'tiachi, nujubá enale bilé re'malí, pe bilé chiní manta gemagá, tase o'páchaga, 'lige alué Esusi o'tome ka me'lísale alué re'malí 'lige pe alué chiní manta cha'pile,

⁵² iligá alué re'malika neyúsale 'lige 'ma 'yeri 'ma kíbale, pe alué chiní manta cha'pigá rejpile alué cha'pime ka.

Jena ruwimela e'wélala gustisia oláligo Esusi

⁵³ 'Lige 'ma o'tóloru alué Esusi alué wa'lula balé bejtélachi. Alé napaile alué e'wélala balé, 'lige alué jurío ralámuli nuleme, 'lige alué Moisesi nila nulalí beníriame.

⁵⁴ Napu'lige Esusi o'tiachi, alemi guwánami enale alué Pegro 'naka boichika, 'lige alué Pegro alemi ra'pichimi sébale alé wa'lula balé galílachi ra'pichí, 'lige alé asíbale sujkáliga re'obachí tubeme 'yuga.

⁵⁵ 'Lige alué e'wélala balé 'lige suwábaga alué e'wélala nuleme 'we jale rukea e'karúriga, pe machináliga chonirá 'lige churigáriga 'la nílga me'liá alué Esusi, tabilé rewale napurigá me'liboa Esusi.

⁵⁶ Jaré 'we jale 'yégalí ruyá, tabiléchigo neyúrale ko pe ichúromi chibirigá ruwílgame, 'lige jaréchigo se'wináriga ruwílgame, tabilé bi'lepi 'nátale.

⁵⁷ 'Lige jaréchigo abienachigó pe 'yéliga, regá anile:

⁵⁸ —Ramueka akirúrturu regá anichi ye: «Ye wa'lú re'obá ralámuli newálala 'ma gajunámala ne 'lige bakíá rawé kachi

uchéchigo bilé newámala ne, alueka tabilé ralámuli newalila nímala» aniérturu.

⁵⁹ We'ká ra'íchale kákobá, tabiléchigo bi'lepi 'nátali ra'íchale ko, cha ichúromi chibirigá ruwílgame.

⁶⁰ 'Liko alué wa'lula balé o'weti ilísale, 'lige alé iligá rukele alué Esusi:

—¿Bijchiga aní ye ralámuli napurigá aní? ¿Chonigá ta neje mué?

⁶¹ Esúsika tabilé nejele. 'Liko alué balé wa'lula uchéchigo rukele, regá anele:

—¿Mué ju alué Kristo, alué Onorúgame Inolá?*

⁶² —Júwé, ne ju —anile alué Esusi—. 'Lige 'emi etémala alué napu Onorúgamete julárigame ju 'pa rewagáchika rió neraga napu'lige ku 'pa rewagachi ajtígachi Onorúgame 'yuga, 'lige abiena etémala 'emi napu'lige ku 'pa rewagáchikana nolíralekana enágichi.

⁶³ 'Liko alué wa'lula balé banasuka chi'wánale bo'né o'páchala. (Alueka ruwime nile 'we ayóligo alué wa'lula balé alanichi alué Esusi.) 'Lige regá anile:

—Ya 'ma 'we al'á sébali akirúké'e, tase rokaré uché bilé rió napurigá ra'ichámala Esusi saíla neraga.

⁶⁴ Suwábaga 'emi 'we al'á aké Onorúgame saíla niraga ra'ichio ye Esusi. ¿'Émika chonigó? ¿Cholátékobá?

'Lige suwábaga ralámuli 'we anile napurigá me'liboa alué Esusi ra'ichaligo Onorúgame saíla neraga.

⁶⁵ Jaré ralámuli a'kachípale gawéliga alué Esusi, 'lige bulele busila 'lige a'wágame o'chole, 'lige regá anele:

—¡Machigobá chieri 'siá mué o'choa!

'Lige alué re'obachí repúmeka 'we o'chole Esusi banachí sekate.

Jena ruwimela Pegro tabilé machiórligo Esusi

⁶⁶ Napu'lige Pegro alé ra'pichí ajtígichi, alemi nawale bilé mukí napu newime nile go'ame wa'lula balé,

⁶⁷ 'lige alué mukí Pegro etesa alemi ajtígame sujkáliga, we'lisi e'negá ilile, 'lige anele:

—Muéchigó abiena 'yuga eyénituru alué Esusi Nasareta bejtégame.

⁶⁸ 'Lige Pégroka anele:

—Neka tabilé machime ju alué Esusi, neka pecha machigó chonigá anió mué.

'Lige abé a'mibemi simile Pegro alé yochi. A'lígerikáchi sinale bilé o'tolí owíla.

⁶⁹ 'Lige alué mukí go'ame newime balé wa'lula napu'lige etesa alé yochi alué Pegro, anele uché jaré napu e'yénale alemi yochi:

§ 14:50 Pe jena olagá anime nile napu'lige aníá Esusi abé i'bé (e'nesi 14:27): «Ma ra'lá mo'bámala alué bo'á 'lige bi'neli rejpmála alué bo'elo bo'á neseme.»

* 14:61 Yolí ra'íchaga, alué balé wa'lula anile «Hijo del Bendito». Alué ralámuli judío tabilé siné anime nile «Onorúgame» olagá, cha najtékame nile alué ra'íchili rewá.

—Ye rió Esusi 'yuga eyéname ju.

⁷⁰ A'liko Pégroka chéchigo siné anile:

—Neka tabilé machiáwé Esusi.

'Lige alué ralámulika regá anile:

—Bijchiá mué alué Esusi 'yuga eyéname ju, mué Galilea bejtégame kámechigó, napugiti napurigá Galilea epperégame ra'ichame kame mué.

⁷¹ 'Liko Pégroka uchéchigo siné tabilé machiórile Esusi:

—Onorúgame gastigárimo ke ne'chí ta bichigá anisáká ne —anile Pegro.

⁷² 'Alige uché sinale o'tolí, 'ma osá nile siná. 'Liko alué Pegro néléle napu anélige Esusi. Regá anélige Esusi: «Mué Pegro, ta'chó osá sinachi o'tolí owila, baisá 'yegámala mué, tabilé machióríméla mué ne'chí.» Alieti nélegá, e'wele nalale alué Pegro.

15

Jena ruwimela wa'lula selígamo Pilato gustisia oláligo Esusi

¹ Napu'lige che'lísá, napaíle alé alué e'wélala balé 'lige alué jurío ralámuli nuleme 'lige alué Moisesi nulalíla benúriame, napaíle alé o'maka ra'ichamia machimea cholátiká alué Esusi. 'Ma suwénasa ra'icha, o'tole alué Esusi 'we a'lá bulugá sekala alé 'mi wa'lula selígamo Pilato ajtígichi.

² 'Lige alemi o'tosá Pilátoka rukele Esusi:

—¿Mué ju Wa'lula rey alué ralámuli jurío nuleme?

'Lige Esúsika anile:

—Júwé, tase napurigá mué 'nata —anile Esusi.

³ 'Lige alué balé e'wélalaka abiena we'ká ra'icha jale alué Esusi sayega, 'we cha 'sírame kórile Esusi.

⁴ 'Liko alué Pilato uchéchigo rukele:

—¿Ta nejjiama olá mué? 'La chekí tábiri ruyániguru alué e'wélala balé.

⁵ Esúsika abiriga tabilé pe'tá nejele. Alué wa'lula selígamo Pilátoka lale: «¿'La chonigá tabilé majáché? Peka neje aníguru», 'lale.

Jena ruwimela Pilato nuláligo gulusichi ujchagá me'líníligo Esusi

⁶ Nabí bamí Páskua piéstachi, Pilato su'páchame nile bilé nejkógamo galírale bajcháriga ajtígamo. Ralámuli a'boi 'la anime nile chieri 'la nítiká ma'chí pasía.

⁷ 'Alige rawé mochile jaré rió me'ágamo galírale mo'áriga, 'lige bilé Barabasi* anilime nile. Barabasi 'lige alué uché jaré rió napaíka e'yéname nile nakoga.

⁸ 'Lige alemi napaíle ralámuli, 'lige tánale alué wa'lula selígamo Pilato napurigá ma'chí pákala bilé napurigá 'sime nile alué Pilato napu'lige alué Páskua piesta nerúgichi.

⁹ 'Lige Pilátoka rukele ralámuli:

—¿Najkí 'emi napurigá su'panawa alué Wa'lula Rey ralámuli jurío nuleme? (Pe Esusi olagá anile alué Pilato.)

¹⁰ Alarigá anile alué Pilato, 'we a'lá machílígamo pe gichiga o'tóligo alué e'wélala balé.

¹¹ 'Lige alué e'wélala baleka abéchigo 'we jale ruyea ralámuli napurigá 'we animela ralámuli ma'chí pánalia alué Barabasi 'nalina tase alué Esusi.

¹² 'Lige Pilato uchéchigo siné rukele alué ralámuli:

—¿'Émika choliame najkí alué napu 'emi Wa'lula Rey ralámuli jurío nuleme aneme ju?

¹³ 'Lige ralámuli regá anile a'wágamo:

—¿Gulusichi ujchawa! —noli bochí anile.

¹⁴ 'Lige Pilátoka uchéchigo rukele:

—¿Tachiri chu'síkame júkó ye rió?

'Lige ralámulika uchéchigo anile abé a'wágamo:

—¿Gulusichi ujchawa! —anile o'maka alué ralámuli.

¹⁵ 'Liko alué Pilátoka ma'chí pale alué Barabasi pe napurigá 'la ra'sálagá ejtebímala ralámuli, tabilé ayoga alué Pilato 'yuga. 'Lige nulale napurigá we'sá wejpisópua alué Esusi wi'chite jero uchúkame 'lige o'chí. 'Lige 'ma wejpisosa, 'ma lisensia nejile napurigá gulusichi ujchawa alué Esusi.

Jena ruwimela sontalo 'we gawéliligó Esusi

¹⁶ Alésíko alué sontalo o'tole alué Esusi alé ra'pichí wa'lula selígamo bejtélachi, 'lige alé bayele suwábaga sontalo.

¹⁷ We'lí o'pachátirile chónaga sejtákame chinite newárigime, 'lige ujchele mo'chí gorona banawá wejchégamo newárigime.

¹⁸ 'Lige repórale regá anigá:

—¿Kuirá mué Wa'lula Rey ralámuli jurío nuleme!

¹⁹ 'Lige mo'chí wejpale we'sá bakate 'lige a'kachipale, 'lige chojkóbaka jaga napurigá 'we 'la nirame, pe gawélíga anime ke anile.

²⁰ 'Ma suwénasa gawelia Esusi, 'ma ku bujele alué we'lí o'pacha chóname sejtákame chinite newárigime, 'lige ku o'pachátale bo'né Esusi o'páchala, (Bujéliru o'pacha alué Esusi napu'lige Pilato nuláligo wejpisóníligo.) 'lige alésíko 'ma o'tóleru gulusichi ujchamia.

Jena ruwimela 'ma gulusichi ujchálirigo Esusi

²¹ Napu'lige pe kulí alemi o'towachi alué Esusi gulusichi ujchamia, bilé rió Sirene bejtégamo Simoni anilime alemi seba enale napu Alejantro o'nola nile 'lige Rupo o'nola.

* 15:7 Barabasi aniáká «bilé o'nó inolá» aniame nile.

'Lige alué rió nuléleru alué sontálate napurigá nejkúrimala alué gulusí o'towachi.

²² 'Lige o'tóleru Esusi bilena rabó alé napu Gólgota anilichi nile, napu «Anayáwali Mo'ola», aniname kéré.

²³ Napu'lige alé sebasa i'wilí rakala ba'wila 'yáleru rekútume «mira» anilime na'lógame, 'lige Esúsika tabilé chunule.

²⁴ A'lige re'pá gulusichi ujcháleru klabo jáwaga sekala, 'lige alué sontáloka nachútale alué Esusi o'páchala bilé re'gí re'eka (napu «dado» anilime ju yolí ra'íchaga).

²⁵ Be'á tabilé 'cho rawilichi, (Bakiá 'ora enágichi rayénali ma'chínasa.) a'lige ujcháliru Esusi gulusichi.

²⁶ 'Lige alué sontáloka ujchale alué bilé rabileta osirúgime alé napu Esusi mo'ega chujkule re'pá amóbigé napu ruwime nile chonigá ujchálirigo alué Esusi alé gulusichi, regá anime nile alué osilí: «Wa'lula rey, ralámuli jurío nuleme», anime nile alué osilí.

²⁷ 'Lige abiena ujcháleru oká chigórigame gulusichi alé a'bé napu Esusi chujkúlige. Bilé chigórigame wajtoná ujcháleru, 'lige bilé o'iná ujcháleru.

²⁸ Alarigá sébali olale napurigá aní alué Onorúgame nila ra'íchili regá anime: «Resí oláliru alué ralámuli cha nokame 'yúriga.»

²⁹ Napu ekí ralámuli simárole alé, napu chibi anele, regá anele mo'loka:

—¡Ajá, mué napu na'minámorie alué wa'lú re'obá, 'lige napu pe bakiá rawé kachi ku newámorie mué uché alué wa'lú re'obá!

³⁰ ¡Ku re'kiwa 'lige bo'nepi neyúsiwagó!

³¹ Alué balé e'wélala, 'lige alué Moisesi nulalila beníriame, 'lige alué Esusi gawéliga regá anile a'bopi:

—Esusi we'ká ralámuli gu'íriale, bo'népika peka gayénaché neyusia.

³² 'Lige aminami regá anile 'we gawéliga:

—Re'kisa 'la kápá alé gulusichi alué Kristo, alué wa'lula selígame rey israelita ralámuli nuleme, napurigá 'la bijhígiwa 'la bijchiá 'la nóchali 'yárigame ko Onorúgamete —aniá jale.

'Lige okánika chigórigame napu uchule Esusi chujkúgichi a'naguka, abiena 'we cha anele gawéliga.

Jena ruwimela mukúligo Esusi

³³ 'Lige 'ma rawilichi 'lige 'ma chónale rayénali, 'lige chónaga ilíbale bochígimi alé gawichí. Nasípaga enagá ku rayénale alué rayénali.

³⁴ Aba'lige 'ma ku rayénachi alué rayénali, Esusi e'wele ra'íchaga regá anile:

—Eloi, Eloi ¿lama sabáktani? (Pe arameo ra'íchaga anile.)

Pe regá anigá anile: «Muérigo Onorúgame ne O'nola, ¿chonigá a'réché mué ne'chí?»

³⁵ 'Lige alué ralámuli napu ekí jale alé a'bé, napu akele alanichi Esusi, anile:

—¡Gepusi! ¡Elíasi bayéchane, napu ruwime nile napu anélige Onorúgame 'we 'ya!

Tabilé 'la námaka akele alué ralámuli.

³⁶ A'lige biléchigo yati 'male bilé chiní sa'nabáchamia banawá rakala ba'wílachí pee rekútume 'we chippúgame 'lige iguchi ujchale ba'nasoli kaboka, 'lige 'pa owele chu'chí napurigá Esusi chunumela ba'wila, regá anigá owele:

—Akabá pala nolínara Elíasi re'kibumia gulusichi ye rió —anigá 'sile.

³⁷ 'Lige Esúsika a'wágame sinale, 'lige 'ma mukule.

³⁸ 'Lige yati chi'wale o'wékana re'kínaga alué wa'lú chiní pachá wa'lú re'obachi chujkúgame.

³⁹ 'Lige alué wa'lula sontalo napu ilile alé o'wemi napu Esusi chujkule, etesa se'wináriga mukuchi Esusi, tase napurigá uché jaré rió, anile:

—Bijchiá 'la Onorúgame Inolá nile ye rió.

⁴⁰ Abiena jale jaré umugí e'negá mejkaka, alé ilile María Magalena, Magalena anilichi bejtégame, 'lige uché bilé María Santiago eyela 'lige José eyela (Santiago José bonila nile), 'lige uché bile mukí Salomé anilime.

⁴¹ Alué umugí Esusi gu'írome nílige napu'lige eyénachi Esusi ejiro Galilea. 'Lige uché jaré umugí jale alé, napu abiena moyénalige alé we'ká riógichi Rusaleni anilichi Esusi 'yuga.

Jena ruwimela gatélirigo Esusi bilena ewarárigichi napuyeri wa'lú resó

⁴²⁻⁴³ Asale bilé rió José rewégame, Arimatea bejtégame we'ká riógachi. Alué rió 'lige uché jaré ralámuli e'wélala, alué ralámuli jurío nuleme nile. Alué rioka 'we a'lá najkílige napurigá yati sebámala raweli napurigá nulame nímala Onorúgame ralámuli alawálachi. 'Lige alemi ilile alué José etea me'liachi Esusi. 'Lige 'ma amulí chónachi rapakónala resíbilichi rawé,† alué José símile napu Pilato asale lisensia tánimia o'tomea alué Esusi gatemia, napugiti chonásaká 'ma resíbilichi nílige.

⁴⁴ 'Lige Pilátoka lale: «Macha mukúlepué.» 'Lige yati bayele alué wa'lula sontalo, 'lige rukele:

—¿Pala bijchiá mukule Esusi?

'Lige alué wa'lula sontáloka anele:

—Ya 'ma mukule.

⁴⁵ 'Liko Pilato alieri akisá, Pilato yati 'la elile José napurigá o'tomela Esusi mukúgame,

⁴⁶ 'lige Joseka yati ralale bilé chiní rojsákame, 'lige re'kabusa alué Esusi gulusichi ujchárigame, alué chinite kabisa,

† 15:42-43 Alué ralámuli jurío níriká, abiena rawé aneme nile rukó, 'lige rawé abiénachigó.

o'tole gatemia 'mi alé ewarágichi wejtosá rejtechí pachami, yóchika u'tá nile lige pachaka we'lé nile, 'lige 'yérale alé yochi bilé wa'lú chijtúligame rejte'te 'we bejtégame.

⁴⁷ Lige alué María Magalena anilime, 'lige alué María, José ('lige Santiago) eyela, 'we a'lá etea jale alé rekáliachi Esusi.

16

Jena ruwimela ku ajánaligo Esusi

¹ Rawé resíbilichi simírása, a'lige alué María Magalena anilime, 'lige uché bilé María Santiago (Akobo) eyela, 'lige Salomé, alué bakiá umugí ralale yowí rakala Esusi bo'ígichi mochiamia 'lige abiena ralale yowí rusurúgame 'we semá júkame alué Esusi ujchemia.

² Lige 'ma romíkichi,* be'á rayénali ma'chínachi, simíbale alué yowí 'we semá júkame ujchemia alué Esusi napu rekáliku Esusi,

³ 'lige anisia e'yénale alué bakiá umugí:
—¿Chieri 'la nejkúrimala alué wa'lú rejte se'wi ajchalichi alé yochi ajtígame?

⁴ Napu'lige sebasa alé yochi a'bemi, etele 'ma tabilé alé yochi ajtígó alué wa'lú rejte.

⁵ 'Lige mo'ile alé pachami ewarágichi alué bakiá umugí. 'Lige etele alé mo'ísá bilé santo ánjeli re'malí wajtoná ajtígame. We'lí o'páchgime nile alué santo ánjeli 'we rojsákame o'pacha. 'Lige alué umugika 'we majale,

⁶ Lige alué santo ánjelika anele:

—Tase majasi. Ne 'la machí Esusi 'yaga e'yéneo 'emi, alué Esusi napu Nasareno anilime nile, napu gulusichí ujchagá me'líliru. 'Ma ku ajánale, tabilé bo'í jena, aka e'nésibá jena napu rekáliku, 'ma tabilé néré.

⁷ Simíbaga 'lige anéwaká Pegro 'lige alué uché jaré Esusi 'yuga járome, Esusi 'ma simela bajchabé alé Galilea rewégichi ta'chó sébachi 'emi alemi, napurigá anilige ta'chó mukía.† Alé Galilea etémala 'emi napurigá anilige bo'né Esusi.

⁸ Liko alué umugí júmaka buyásele 'áwalisia majaga, 'lige tabilé 'wesi ruyele boichimi e'yénaga majaga.‡

(Jaré osilí osirúgime 'we 'ya nerúgame pe jena suwéname ju. 'Lige jaré osilí osirúgime abé we'ká osirúgime ju, napu ma'chíname ju abé re'légana.)

Jena ruwimela María napu Magalena anilichi bejtégame nile etéligo Esusi

* **16:2** Alué ralámuli níriká, yanchi alí rapagasa chojkime nile resíbilime rawé. Yanchi rukó che'lébaga resíbilichi nile 'lige melénala rukachégame resíbilichi nile. Esusi ajánasa aniwínala neraga nile. † **16:7** E'nesi San Marcos 14:28. ‡ **16:8**

Alué rió Mateo osale bo'né nila líbrochi napu anime ju alué umugí 'we ra'salágá e'yénaligo. § **16:16** Marko osale

alué osilí rewarálime. Alué ra'íchili rewarálime i'sinimi tabilé aniame ju ba'wichí bajkigá rewarálime, abiena aniame ju napu'lige a'resa alué chátiri bowé 'lige cha'písá alué 'we a'lala bowé. E'nesi glosario «bautismo».

* **16:18** Alé Israeli tabilé tégame ju alué sayawi, abiénachigo nerúgame júkó sinowí 'we o'parúgime.

⁹ Napu'lige ku ajánasa Esusi, María Magalena napu Magalena bejtégame nile, alué bajchá etele alué Esusi be'á be'lí napu'lige chojkichi tarali (romíkichi). Abé 'yabé Esusi buyánilige gichao remónisi u'kuchípala alawá alaké mukichi.

¹⁰ Alué mukika simile ruyemia alué uché jarela napu nile Esusi 'yuga járome napu 'we seweka mochile nalá bijí. Ruyele Esusi 'ma ku ajánaligo.

¹¹ Akisá alué Esusi 'yuga járome, tabilé bijchígale.

Jena ruwimela oká ralámuli etéligo Esusi

¹² A'kinana, boichimi e'yénale oká ralámuli napu 'we a'lá niraga eteme nílige 'yabé ta'chó mukuchi Esusi. Alemi boichimi ma'chínale Esusi napuyeri pe apiépiri rió 'lige alué oká rioka tabilé machile.

¹³ Napu'lige 'ma 'la machisá pe Esusi nílige, ku ro'ile 'lige ku sébaga ruyele alué uché jarela Esusi 'yuga járome, 'lige alueka tabilé bijchígale.

Jena ruwimela makué bilé Esusi 'yuga járome Esusi etéligo

¹⁴ A'kinana alué makué bilé rió Esusi 'yuga járome go'yá mochile, 'lige alemi ma'chíná ilíbale Esusi napu'lige go'yá mochígichi méssachi. 'Lige Esusi a'wágame ne'óchale alué makué bilé rió tabilé bijchígiligame ku ajánaligo Esusi, napu'lige regá anésiga abé 'yabé uché jaré ralámulite: «Eteru ramué Esusi, ku ajánale.»

¹⁵ 'Lige anele Esusi alué makué bilé Esusi 'yuga járome:

—Bochígimi gawichí simárowaká alué 'we a'lala ra'íchili benírísia suwábaga ralámuli.

¹⁶ Ralámuli napu ekí 'la bijchígame ju Onorúgame nila ra'íchili 'lige napu a'ré alué chátiri bowé 'lige napu cha'pí alué 'we a'lala bowé,§ alueka napu'lige mukusá tabilé resí ikimela, alué alawálaka 'pa rewagachí moinámla mukusá. 'Lige suwábaga napu ekí tabilé bijchigi napu aní alué Onorúgame nila ra'íchili, alueka 'we resí ikimela, 'légana na'ichí mo'ibámala.

¹⁷ Napu ekí 'la bijchigi napu aní Onorúgame nila ra'íchili, ne 'yámala a'walí napurigá 'la buinámla remónisi u'kuchípala alawala ralámulichi pachágana mochígame. 'Lige 'la gainámala se'nú ra'íchili ra'icha yati neraga,

¹⁸ cha'pimela sinowí 'we oporúgime* 'lige tabilé che ikimela alué oyérame, 'lige

bajisa bilé tábiri sowé tabilé che ikimela,
'lige sekate nochasa bilé nayume, yati
sa'wimela.

*Jena ruwimela ku rewagachi moyénaligo
Esusi*

¹⁹ Napu'lige alué Esusi suwénasa ra'icha
alué 'yuga járome si, Onorúgame rewagachi
o'tole Esusi. Alé sebasas, wajtoná asíbale
Onorúgame ajtígichi.

²⁰ Esusi 'yuga járomeka e'yénale bochígimi
gawichí ralámuli benírísia Onorúgame nila
ra'íchili rejcholi. 'Lige Esusi Alawala gu'irile
alué Esusi bo'né 'yuga járome napurigá 'la
sa'wámala nayúkame napurigá 'la oyéramala
alué Onorúgame nila ra'íchili rejcholi 'lige
aminami napurigá 'la bijchígimala 'la wa'lú
a'walí nígame ko Onorúgame.

Pe ikí kápá ye ra'íchili. Wa'lú cheliérabá.

Regá Anime Osale Lukasi Ruigá Chu'síligo Esukristo Jena Wijchimoba Asagá

Jena ruwimela chonigá osáliga Lukasi ye ra'ichali

Regá anele Lukasi alué Teópilo bilena osilichi: Kuira mué Teópilo. 'We 'la ganíliga repori ne mué.

¹ We'ká ralámuli osale apélichu napu nóchale 'lige napu benírale Esusi jena wijchimoba.

² Osale napu akele napurigá ruwile alué ralámuli napu Esusi 'yuga e'yénale alué napu a'kinana ralámuli benírame gayénale Esusi ra'ichánila 'we a'lá ra'ichali rejcholi.

³ Mué rió Teópilo, 'we 'la nirá ne mué. Ne bo'né 'we a'lá 'nátaga ruké we'sá alué ralámuli Esusi 'yuga e'yénale regá: «¿Churigá ochérale u'tá towí ka 'lige churigá nóchale Esusi napu'lige si chojkile nocha alué Esusi 'lige napusi suwénale nocha 'lige churigá 'yole nayúkame 'lige churigá benírale suwábaga ralámuli?» Regá ruké ne alué ralámuli. Ne 'la nerá nili napu ruwile, alekeri osá ne ye osilí jena apélichu 'la sébili ruigá suwábaga churigá nile,

⁴ napurigá mué Teópilo 'la sébali machigá asimela alarigá niliga napu mué Teópilo beníriliru alué we'ká ra'ichali.

Jena ruwimela bilé santo ánjeli ruwíligo a'kinana ochérimio alué jani

⁵ Napu'lige alué Eroré* wa'lula selígame kachi alé alué wa'lú gawí bo'ígichi Jurea anilichi, a'lige bejtele bilé balé wa'lú re'obachi Onorúgame galílachi† nulame Sakaríasu rewégame. Alué baleka alué Abíasu chojkégame gompaniérola nile,‡ alué Abíasu napu 'we 'ya bejtégame balé nile me'tagá Sakaríasu, Sakaríasika a'kinana ochérigame nile. Alué Sakaríasu upila Sabeli rewégame nile. Alué mukí Sabélica Aroni rijimela nile, Arónika 'we 'ya bejtégame nile 'lige Sabélica 'we a'kinana ochérale.§

⁶ Alué Sakaríasu 'lige upila si 'we a'lá sébali e'wame nile suwábaga napu Onorúgame nulale 'we 'ya, 'lige Onorúgame 'we a'lá galegá etele alué okánika.

⁷ Tabilé siné 'kúchigame nile alué ralámuli. Aminami 'ma 'we o'chéráme nile okánika.

⁸ Sébale bilé rawé napu nóchame nile Sakaríasu alué we'ká balé 'yuga alé wa'lú re'obachi alué balé napu alé wa'lú re'obachi nulame nile.

⁹ Re'eme nile, 'lige Sakaríasu mele re'eka bajkíame abé pachá o'kuí molélaichi alé wa'lú re'obachi.

¹⁰ Napu'lige Sakaríasu molea ilígachi, ralámuli 'we jale Onorúgame 'yuga ra'icha iwérali tania ma'chige.

¹¹ 'Lige yati neraga ma'chiná ilíbale bilé santo ánjeli Onorúgamete julárigame rewagáchika, alé wajtoná ilíbale alé mésachi napu e'kósilime nile o'kuí alé napu ilile Sakaríasu.

¹² Napu'lige etesa Sakaríasu alué santo ánjeli, 'we majale.

¹³ 'Lige alué santo ánjelika anele:

—Mué Sakaríasu, tase majawa. Onorúgame 'we a'lá aké mué alué Onorúgame 'yuga ra'ichachi tániga napurigá ranélamala mué upila. 'Lige mué upila Sabeli ranélamala bilé towí. Mué ajchémalá rewá alué towí «Juani» anilime rewá.

¹⁴ 'We ganílimala 'lige mué. Abiena we'ká ralámuli 'we ra'sálámala alué towí ochérasa,

¹⁵ napugiti alué Onorúgame Wa'lula neraga etémempá wa'lú ochérasa alué towí. Aminami tabilé siné bajímala i'wilí (uba) ba'wila rekútame. 'La Onorúgame Alawala ajchágame nímala pachágana bajchabé ta'chó ocheria.

¹⁶ We'ká ralámuli alé Israelu epperégame ku o'wé jábamala, Wa'lula Onorúgame oyérame gainámala alué Juani rejchólila akigá.

¹⁷ Alué Juánika rejcholi ruyeme nímala alué ralámuli wa'lú a'walite alué Onorúgame nila, napurigá alué Elíasu rewégame napu ruwime nile napu anele Onorúgame 'we 'ya. Alué Juánika ku o'wé jawámala alué we'ká ralámuli napu 'kúchiga mochímala, ku ge'láramala napurigá ku ganíliga epperélamala 'kúchila 'yuga, abiena napurigá ku a'lá o'wé na'támala alué ralámuli napu 'we resí nokagá járome nímala a'lige. Juánika bajchá ta'chó nawachi alé Wa'lula, 'we semáriga beníriga asimela we'ká ralámuli, napurigá alué ralámuli 'we a'lá galegá etémala nawachi alé alué bi'neli neyúriga Wa'lula.

¹⁸ Sakaríasika rukele alué santo ánjeli:

—¿Churigá 'la bijchígamala ne alarigá nimio suwábaga napu aní mué? Aka neka 'ma 'we o'chéráme júpaché, 'lige ne upílichigó 'we o'chéráme ju.

¹⁹ 'Lige alué santo ánjelika regá anele:

—Neka santo ánjeli ju Gabrielu rewégame. Neka Onorúgame 'yuga ajtime ju. Alué nulé ne'chí napurigá ne mué ruyémala mué upila ranélimio bilé towí mué inolá.

²⁰ Jipe mué tabilé bijchigi ye ra'ichali napu ne mué ruyé. Jipeko tase ra'ichame gainámala mué napusi ochérisa mué inolá, a'lige kulí

* 1:5 E'nesi glosario «Herodes». † 1:5 E'nesi glosario «templo». ‡ 1:5 Nerule bilé liá na oká chojkégame balé napu tebume nile wa'lú re'obá, 'lige a'pílipi balé we'ká gompaniérogame nile. § 1:5 E'nesi glosario «ancestor».

gainámala mué ku ra'icha. 'La bijchiá alarigá nímala napurigá aní ne.

²¹ 'Lige Sakaríasi pachá ilígichi, ralámulika ma'chige jale buigá, aníá:

—¿Chonigá ta'wé ma'chínache alué Sakaríasika alé pachaka ye wa'lú re'obáchika? —anile we'ká nátaga.

²² Arigá ma'chínale alué Sakaríasi, 'ma tabilé gayéname ra'icha. Tabilé gayénale alué rió ra'icha ma'chínasa aleka, yati 'we machile ralámuli Onorúgame alarigá rekiligo alué rió alé pachá wa'lú re'obachi. Pe sekate ra'ichale Sakaríasi, pecha gayéniliga ra'icha.

²³ 'Ma sébali olasa alé wa'lú re'obachi napu eki rawé nochámili nílige alué Sakaríasi, 'ma ku galírale simile.

²⁴ A'kinana alué mukí Sakaríasi 'yula Sabeli rojparale. 'Lige maligi mechá tabilé asé eyénaga asale. 'Lige nátales alué mukí:

²⁵ «Alué Wa'lula Onorúgame bo'né alarigá rekile ne'chí ye raweli napurigá ranélamala ne, napurigá 'la tase gawélimala ralámuli ne'chí tabilé 'kúchime kóriká.»

Jena ruwimela bilé santo ánjeli ruwíligo alué Esusi ochérinio

²⁶ Usani mechá a'kinana rojparasa Sabeli, Onorúgame júlale bilé santo ánjeli Gabrieli rewégame 'mi alé we'ká riógachi Nasareta anilichi napu pachá ju Galilea anilime gawí bo'ígichi napurigá bilena ejiro.

²⁷ Júlale alué mukí iwé María rewégame e'néniliga. Alué mukika amulí newímili níle alué rió José rewégame 'yuga. Alué José Rabí rijimala níle, Rabí napu abé 'ya bejtégame níle ta'chó ochérachi José.

²⁸ 'Lige alué santo ánjeli sébale napu asale María, 'lige anele:

—Kuíra mué mukí wanápurigame Onorúgamete. Wa'lula Onorúgame 'we a'lá semáriga gu'iri mué mukí.

²⁹ Alué mukí alué santo ánjeli etesa, majaga we'ká nátales 'lige lalé: «Yeka ¿chonigá alarigá reparábaché?»

³⁰ 'Lige alué santo ánjeli uchéchigo ra'ichale, 'lige anele:

—Mué María tase majawa. Onorúgame alarigá rekile raweli mué.

³¹ Jipe rojparámala mué 'lige ranélamala mué bilé u'tátiri towí.* 'Lige ajchékala mué Esusi† anilime rewá.

³² Alué rioka 'we najtékame nímala. Regá anélime nímala «Wa'lula Onorúgame Rewagachi Ajtíggame Inolá.» Onorúgame Wa'lula selíggame anémala a'chigóriga napurigá alué 'we 'ya bejtégame Rabí,

³³ napurigá nuleme nímala alué we'ká ralámuli israelita senibí rawé.

³⁴ 'Liko Mariaka rukele alué santo ánjeli:

—¿'Lacha ranélamalawé ne? Neka tabilé 'yúgame júpaché rió.

³⁵ 'Liko alué santo ánjelika anele:

—Onorúgame Alawala gite rojparámala mué tabilé 'yuga asagá rió, Onorúgame a'walila alarigá elímala mué. Alekeri alué mué inolá 'la wanáparigame nímala Onorúgamete, 'lige Onorúgame Inolá anélime nímala.

³⁶ Mué rijimala Sabeli abiena ranélamala rekó o'chérame ke. 'Ma usani mechá ju wa'lú rojpega asagá. We'ká ralámuli mayé tase ranélimio.

³⁷ Onorúgameka suwábaga gayéname ju napurigá bo'né 'nata. Alekeri bilé mukí rekó 'ma o'chérame ke 'la ranélamala Onorúgame alarigá elásaká.

³⁸ 'Liko Mariaka anile:

—Neka pe nóchame ju alué Onorúgame 'yuga. Onorúgame alarigá elísaká ne'chí napurigá aní mué ranélamaréko ne 'liko bilé towí.

Alésíko 'ma tané ikiá kíbale alué santo ánjeli.

Jena ruwimela María simíligo e'nemia bo'né rijimala Sabeli

³⁹ 'Alige pe a'kinana rawé alué María 'we jigaga simile alé bilena we'ká riógachi iwérachi napu níle Jurea anilime gawí bo'ígichi.

⁴⁰ 'Lige sebase Sakaríasi bejtélachi, pachá galírale bajkile 'lige repórale pe a'bemi iligá alué Sabeli.

⁴¹ Napu'lige akisá alué Sabeli María reporachi, alué u'tátiri Sabeli rojpálachi ajtíggame nokale. 'Lige Onorúgame Alawala bajkile alué Sabélíchi pachágana

⁴² 'lige e'wele ra'ichaga anile Sabeli:

—'We a'lá semáriga gu'irilia mué María Onorúgamete ta'wesi uché jaré umugí anaga 'lige mué ranala abiénachigó.

⁴³ ¿Chieri júpaché ne napurigá nawámala mué María ne'chí e'nemia mué napu ju alué Onorúgamete julárigame eyela nímilí?

⁴⁴ Napu'lige akisá ne mué reporachi, 'lige yati noká u'tátiri ne rojpálachi ra'salágá.

⁴⁵ Mueka 'we a'lá sébali bijchíggame napurigá anile alué Onorúgame. Alekeri gite 'we ganílga bejtélamala mué.

⁴⁶⁻⁴⁷ 'Liko Mariaka anile:

Neka wa'lú cheliera 'ya Onorúgame napu bi'neli Wa'lula ju.

Neka 'we ra'salá napugiti Onorúgame ne'chí bujéligame resítiri nátili.

⁴⁸ Onorúgameka 'we 'la nirá ne'chí rekó ne peka najtékame kachi. Jípesí aminako ralámuli 'we a'lá niraga etémala ne'chí.

* 1:31 Pe alué Onorúgame Alawala gite rojparale alué María. kéré.

† 1:31 Esusi aniaká «bujeme resiti 'nátali ralámuli» aniamé

49 Alué Onorúgame wa'lú a'walí nígame ju, 'we a'lá semáriga gu'iri ne'chí. Onorúgame rewalá 'we najtégame ju.

50 Onorúgame senibí 'la na'temame ju alué ralámuli

napu 'la nirame ju Onorúgame,

51 machíriale ralámuli wa'lú a'walí nígame ko.

'La umérole alué ralámuli 'we gunarume.

52 Alué e'sélikame rió 'ma bujele nóchali, alué tabilé nígame 'nalina 'we najtégame nóchali 'yale.

53 Alué ralámuli 'we e'lowika ejperégame

'ma 'we nígame newale go'ame,

'lige alué 'we nígame rioka pe sekega a'rele.

54 'We a'lá semáriga gu'irile alué we'ká ralámuli israelita

napu Onorúgame nocháilachi nóchame ju.

Tase siné a'rele na'temá alué ralámuli.

55 Alarigá gu'irimioríle Onorúgame

alué 'we 'ya bejtégame Abraámi aminami alué Abraámi rijimala 'we a'kinana o'chérigame

napu ramué rijimala júchigó,

senibí gu'irimioríle.

Regá ra'íchale alué María.

56 Alué María alé asale bakia méchá alué Sabeli 'yuga, arigá a'kinana kumi bejtélachi simile.

Jena ruwimela ochérligo alué Juani

57 Sebárale raweli a'kinana napu ochérimili nile alué towí Sabeli ranala, 'lige Sabeli ranele bilé towí.

58 Alué u'tátiri ochérasa, alué a'mulipi riógame 'lige abiena alué rijimala napulle alé napu asale Sabeli, 'we ra'sálagá simíbale o'maka e'nemia alué Sabeli,[‡] machisá Onorúgame 'we semati raweli rekíligo alué mukí napurigá ranélamala rekó 'we o'chérame kachi.

59 Osánó rawé ajtígachi ochéraga, sikiréliru pe'tá isílala wi'chila napurigá nokame nile alué ralámuli israelita. § 'Lige ralámulika ujchénale o'nola rewalá Sakaríasí anilime rewá.

60 Eyélaka anile:

—Tase. Juani anilime rewá ujchewa.

61 'Liko rukele alué ralámuli:

—¿Chonigá? Tase 'wesi i'tépaché alarigá rewégame alué Sakaríasí rijimala.

62 'Liko pe sekate ra'íchaga rukéliru alué Sakaríasí machináliga chonilime rewá ujchénelia.

63 'Liko Sakaríasíka tale bilé rabileta alé osimea, 'lige osale regá anime: «Juani anilime rewá ujchewa.» 'Liko suwábaga alué ralámulika lale: «¿Chonigá alanilime rewá ujchéneleché?» lale.

64 Alige yati neraga ku ra'íchale alué Sakaríasí, 'lige anele Onorúgame 'we ra'sálagá:

—Mué Onorúgame 'we a'lá semáriga gu'iri mué ne'chí —anele.

65 Suwábaga alué ralámuli alemi a'mulipi ejperégame 'we majale machisá. Abiena we'ká ralámuli napu ejperele alemi iwérachi napu Jurea anilichí nile ruigá e'yénale suwábaga tábiri napurigá ikile alé.

66 Suwábaga ralámuli napu ekí akele alué ra'íchali anigá e'yénale a'bopi:

—¿Tachiri nóchame nímawé alué towí wa'lú ochérasa? Alarigá anile napugiti 'la bi-jchiá machíligame a'ligesí wa'lú a'walí 'yáligo Onorúgame alué towí.

Jena ruwimela Sakaríasí wikaráligo Onorúgame wikala

67 Alué Juani o'nola Sakaríasí 'we a'lá rejcheruga ra'íchale Onorúgame Alawala gíte napurigá ikimeli niliga abé nujubami, regá anile:

68 Wa'lú a'walí nígame ju alué Onorúgame napu gu'irime ju ramué ralámuli israelita.

Jipe 'a nawákuru jena we'ká riógachi

a'kabámama jawamia ramué.

69 'Ma júlate Onorúgame alué resítiri 'nátili bujeme ralámuli

Rabí rijimala 'we 'ya ajtígame, alué Rabí napu Onorúgame nocháilachi nóchame nile

70 napurigá ruyele Onorúgame alué 'ya ejperégame ralámuli

napu ruwime nile napu anele Onorúgame,

71 semáriga nejkúrimio napurigá ta neyúrimala ramué saíla,

abiena alué 'we gichime ramué,

72 'we na'temamio alué 'ya mochígama ramué rijimala,

'we 'la nélegá asimeo,

'lige julamio alué wa'lula ramué gu'irime, jipe 'ma júlate.

73 Alarigá gatele Onorúgame Abraámi 'yuga julamio Onorúgame alué ramué gu'irime.

74 Ruwile Onorúgame ramué gu'irimio

napurigá umérowa ramué saíla,

napurigá nochawa Onorúgame nocháilachi tase majaga,

75 'la bi'ígama alawega,

'la sébali olagá napu aní Onorúgame nila ra'íchali.

76 Mué Juani, ne inolá,

mueka bilé rió nímala ruyame napu ané Onorúgame.*

Mueka ra'íchali rejcholi ruyeme nímala ralámuli

napurigá 'la niraga etémala

Wa'lula Onorúgamete Julárigame sébachi,

‡ 1:58 Alué ralámuli israelitaka simíbame nile napu 'lige bilé mukí sa'wisá u'tátiri ochérisa, 'we ra'sá lagá repórimo nile.

§ 1:59 E'nesi glosario «circuncisión».

* 1:76 E'nesi glosario «profeta».

77-78 napurigá machiboa ramué ralámuli israelita

'ma bujérigame nírigo alué resiti 'nátali, 'lige Onorúgame 'la nejkúrimio 'we 'la na'temaka

napurigá ta aminabi chátiri na'tawa.

Ramué O'nola Onorúgame 'we galegá na'temá ramué.

Wa'lula Onorúgame wamí 'paka rewagachi asagá

'we a'lá nejkuria ajtí

79 napurigá 'la bi'wigame raweli narépuá

resírige ejperégame ralámuli,

napurigá pe bi'lepi semáriga 'nátame niwa,

napurigá 'nátame niwa wa'lú nejkúrame ko Onorúgame.

80 Alué towí Juani 'we rejchirúgame ochérale, 'lige 'we a'lá nirame Onorúgame, 'lige simile bilénami jami tase ba'égichi, tase rojégichi, 'lige tase gajsalégichi, 'lige we'ká bamí bejtele alé jami napusí chojkile ralámuli ra'íchali rejcholi ruyea alué we'ká ralámuli israelita alemí jsísime.

2

Jena ruwimela ochérligo Esusi

1 'Ya a'lige u'tá kachi Juani, asale wa'lula nulame rey Augusto rewégame. Alué rioka nuleme nile ralámuli romano 'lige israelita. Alué wa'lúlaka nulale apélichí uchuchánilia rewalá napurigá a'kinana enomí nejímala suwábaga ralámuli wa'lúlachi.

2 Pe kulí siné nile ralámuli simiba a'boi rewalá uchuchamia apélichí wa'lúlachi Sirenio selígame kachi alé Síria anilichi.

3 Suwábaga simámili nile napu o'chérigame nile 'ya siné apélichí uchuchamia a'boi rewalá.

4 Joseka simile alé Beleni we'ká riógachi Nasareta asagá. Nasarétake alé pachá nile Galilea rewégame gawí bo'ígichi. Sébale alé Beleni napu nile alé pachá Jurea rewégame gawí bo'ígichi, napu ochérigame nile alué wa'lula selígame rey Rabí 'we 'ya, alué Joseka Rabí rijímala nile, abé 'ya ajtígame we'ká bamí ta'chó ochérachi José.

5 Joseka simile alé Beleni apélichí ujchamia bo'né rewalá. María abiena si simile, alué José 'yuga newímili, 'lige alué mukika 'ma wa'lú rojépégame nile.

6 Napu'lige alé Beleni mochiga,

7 sebérale raweli napurigá ochéramala alué María ranala Esusi, 'lige 'ma ochérale alué u'tá towí Esusi. Pe kulí bilé nile María ranala alué towí ochérachi. 'Lige eyélaka gemele ba'nisólite, 'lige rekale bilénami ganuwachi 'we 'la kabika napu go'yame nile akasi. Alemi rekale alué u'tátiri pecha bilena galichí níligame napu ochérale alué towí Esusi.

Jena ruwimela bilé santo ánjeli ruwíligo 'ma ochérligo Esusi

8 Alemi jami Beleni rewégame a'mulipi mochile jaré bo'elo bo'á repuka rukó.

9 'Lige pe yati neraga ma'chiná ilíbale alemi bilé santo ánjeli. 'Lige alué Wa'lula Onorúgame a'walila gite noligá ra'ósiga ilíbale alé napu mochile alué bo'elo. 'Lige alué bo'éloka 'we majale.

10 'Liko alué santo ánjelika anele:

—Tase majawa 'emi. Neka 'we a'lá semati ra'íchali ruimea nawá. Suwábaga ralámuli 'we ra'sálámala akisá ye a'lala ra'íchali.

11 Jipe 'ma ocheri bilé towí jena we'ká riógachi napu ochérligo Rabí 'we 'ya. Alueka bujémala alué chátiri 'nátali 'emi 'lige suwábaga ralámuli, alueka Onorúgamete julárigame ju napu wa'lula nímalá suwábaga ralámuli nuleme.

12 Napurigá abé a'lá bijchígimala 'emi, etémala 'emi alué towí gemériga bo'ígime alé ganuwachi. Napu'lige etesa 'emi, 'la machimela 'la bijchiá ko suwábaga napu aní ne.

13 Al'Ígerikáchi pe yati we'ká santo ánjeli ma'chiná jábale 'pa rewagáchika simíbgame alé napu ilile alué uché bilela santo ánjeli, 'lige anile 'we ra'sálágá:

14 ¡'We a'lá ju Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame!

¡'We ganíliga ejperélamala alué ralámuli napu semáriga gu'írilia Onorúgamete!

15 Napu'lige alué santo ánjeli ku 'pa rewagachi simasa, 'liko alué bo'elo anile a'bopi regá anigá:

—Simáwa'é 'liko alé Beleni e'newa napu ruwí alué santo ánjeli napu alué Wa'lula Onorúgame júlale ramué ruyénaliga alué ra'íchali.

16 'We sajpuka simíbale e'nemia, 'lige sébale alé napu mochile María, 'lige José, 'lige u'tá simaloni alué napu bo'ile bilena ganuwachi.

17 Napu'lige etesa, simíbale ichúrimi we'ká ralámuli ruyemia napu ruwile alué santo ánjeli churiga nimia alué u'tá towí.

18 Alué we'ká ralámuli napu akele alarigá nímaráo wa'lú ochérasa alué towí, 'we ra'sálále.

19 Maríaka a'lá nirale suwábaga napu anile alué bo'elo, pe bo'nepi 'nátaga.

20 Alué bo'éloka ku sébale napu a'rélige alué bo'á wa'lú cheliera 'yasía Onorúgame, 'we ra'salágá napugiti 'la bijchiá níligame napu'lige alué ánjeli.

Jena ruwimela alué towí Esusi o'tólrigo alé wa'lú re'obachi

21 Osá naó rawé ajtígachi ochéraga alué towí, sikiréliru pe'tá isílala wi'chila napurigá nokame nile alué ralámuli israelita. 'Lige ujchele Esusi anilime rewá. Alué santo

ánjeli nulélige 'yabé alué María napurigá Esusi anilime rewá ujhémala ta'chó roj-parachi alué María.*

²² Napu'lige 'ma simírisa oká liá rawé omawa alué María, alésíko simile alé Rusaleni alué towí Esusi mutuka alé wa'lú re'obá ilígichi ruyemia Onorúgame alué Onorúgame nocháililachi nochamio alué towí wa'lú ochérasa, 'lige aminami bi'wimesa alué María napurigá nulale alué Moisesi 'ya bejtégame. Abiena si simile alué José.

²³ Alemi wa'lú re'obachi o'tóleru alué towí napugiti bo'né Onorúgame alarigá nuláligime osilichi, suwábaga alué bajchabé o'chérigame towí 'we najtékame nimio, Onorúgame 'yuga nóchame nimio.

²⁴ Abiena kógile go'ame Onorúgame napurigá nulale Onorúgame 'we 'ya oká baloma oká cho'lopoki kómá.

²⁵ 'Ya a'lige rawé bejtele bilé rió Simioni rewégame alé Rusaleni. Alué rioka 'we a'lá oyérame nile Onorúgame, 'lige buigá asale napurigá Onorúgame julámala bilé wa'lula, ra'ámame, napurigá 'ma 'la i'kili mochímala alué ralámuli israelita ku 'we 'la ganíliga. Alué Onorúgame Alawala 'we a'lá semáriga gu'íriale alué Simioni

²⁶ napurigá machimela ta'chó etea ka alué Onorúgamete julárigame tabilé 'cho mukumeo, etesa kuli mukumeo.

²⁷ Alué Simioni 'we siminali nílile alé wa'lú re'obá ilígichi, Onorúgame alarigá na'táriale. Napu'lige alué Esusi o'nola 'lige eyela a'pasa alué towí Esusi alé wa'lú re'obachi Onorúgame galila sébali olagá napurigá nulale Onorúgame nila osilí,

²⁸ alué Simiónika mutule alué towí, 'lige Onorúgame 'yuga ra'íchale 'we a'lá niraga, regá:

²⁹ Mué Wa'lula Nulame, jípesíko 'la nímala napurigá ne mué oyérame mukimela, mueka ya 'ma sébali olá napurigá ané mué ne'chí 'yabé, 'we ganíliga ajtí ne.

³⁰ Jípesíko 'ma etiákuru ne alué napu bujémala chátiri 'nátili ralámuli

³¹ napu mué júlale jena wijchimoba napurigá suwábaga ralámuli etémala.

³² Alué nímala Wa'lula bujsireli 'yame alué tase ralámuli israelita, alekeri alué napu ju tabilé ralámuli israelita 'we 'la nirámalá alué ralámuli israelita mué 'kúchila.

³³ Alué Esusi eyela 'lige o'nola we'ká 'nátaga ejtebile 'we ra'salagá akisá alarigá nimili nílga alué towí.

³⁴ Liko alué Simioni anele Onorúgame napurigá iwéрили 'yámala alué bakiánika, 'lige anele alué Esusi eyela María:

—Ye towí wa'lú ochérasa rejcholi ruyémala jena alué ralámuli israelita. Ye towí wa'lú ochérasa 'la ma'chí nérélamala we'ká ralámuli tabilé oyerio Onorúgame 'lige we'ká ralámuli 'la oyerio Onorúgame. We'ká ralámuli tabilé galémala ye towí wa'lú ochérasa, gichiga etémala 'lige 'we resí olámala,

³⁵ 'lige 'la ma'chigime néríká ilibámala churigá ka alué ralámuli na'táilila. 'Lige mué María níríga, 'we chálámala etega alarigá ikichi.

³⁶ Alé re'obachi asale bilé mukí napu nile alué Onorúgame nila ra'íchali benírame ralámuli Ana rewégame, Panueli malala. Aseri† chojkégame gompaniérola nile alué Ana. Alué mukíka 'ma 'we o'chérame nile. 'We u'tá iwé ka newile alué mukí, pe gichao bamí bejtele gunega 'lige mukírile riola.

³⁷ 'Ma osánósa makué miná naó bamí nile bi'neli asagá alué mukí gunámasa. Alué Ana 'we nawame nile alé wa'lú re'obachi ayunamia.‡ Alé asame nile che'lébalí 'lige rukachégame Onorúgame 'yuga ra'ícha iwérali tania.

³⁸ Napu'lige alé wa'lú re'obachi mochígichi alué José, alué María, 'lige alué u'tá towí Esusi, sébale alé alué Ana anilime mukí, 'lige wa'lú cheliera 'yale Onorúgame, 'lige ruyele suwábaga alué ralámuli Rusaleni ejperégame churigá nímili nílga alué u'tá towí Esusi wa'lú ochérisa napu ekí buigá mochile napurigá bujémala alué chátiri 'nátili.

³⁹ Napu'lige 'ma sébali olasa alé wa'lú re'obachi, ku Nasareta simíbale napu ju pachá wa'lú gawí bo'ígichi Galilea rewégame.

⁴⁰ 'Lige alué towí wa'lú ochérale 'we a'lá rejchirúgame 'we a'lá 'nátame napugiti Onorúgame 'we a'lá semáriga gu'íriligime.

Jena ruwimela alué towí Esusi alé wa'lú re'obachi rejplígo

⁴¹ Alué Esusi o'nola 'lige eyela nabí bamí simíbame nile alé Rusaleni alué Páskua§ anilime omali sébachi napu o'inálime nile yawiyame.

⁴² Napu'lige Esusi bamisá makué oká, 'liko simíbale bakiánika alé Rusaleni napurigá nokame nile alé omali sebasa.

⁴³ Napu'lige o'nola 'lige eyela ku ejperélachi simíbachi 'ma guwárasa alué omali, alué towí Esúsika abajá Rusaleni rejpile. 'Lige alué o'nola 'lige eyela tase machile abajá rejplígo.

* 2:21 Tabilé rewaraga ajchéleru rewá alué Esusi. † 2:36 Alué Asérika Akobo inolá nile. E'nesi glosario «los doce tribus». ‡ 2:37 E'nesi glosario «ayuna». § 2:41 E'nesi glosario «Páscua».

⁴⁴Mayele alué towí Esusi enegó 'yuga alué we'ká ralámuli. Alarigá bilé rawé simíbale bowesia. Arigá chojkile 'yaa 'lige rukea rijimála 'lige machirume,

⁴⁵'lige tase asé rewale. 'Liko ku simíbale 'yáamia alé Rusaleni.

⁴⁶'Ma bakiá rawé kachi kulí rewale alé wa'lú re'obachi alé Rusaleni. Alé ajtile alué re'malí Esusi alué we'ká rió 'yuga ra'ícha napu nile Moisesi nila ra'íchali rejchólila benírame. Abiena gepua asale ra'íchali abiena rukea.

⁴⁷Alué jaré rió Moisesi a'rélala ra'íchali rejcholi benírame akisá Esusi ra'íchachi 'we a'lá rejchiruga ra'icho, 'we a'lá niraga, regá anile: «Asíriga machime ju ye towí», anile alué benírame.

⁴⁸Napu'lige alué o'nola 'lige eyela etesa aliena benegá ra'ícha ajtígichi alué ralámuli 'yuga, pe i'kilí jábale, 'lige pe'tá nujubapi eyélaka anele:

—Mué towí, ¿mueka chonigá ala'simípiché? Ramueka 'we chálagá e'yénilie 'yaga mué.

⁴⁹'Liko alué re'malí Esusi anele:

—¿Chonigá 'yárupaché 'émika ne'chí? ¿Tacha machiché 'émika neka nochámali ko ne O'nola galíachí?

⁵⁰'Lige o'nola 'lige eyela tase námale aletí olagá anió.

⁵¹'Liko simile ku Nasareta rewégachi o'nola 'lige eyela 'yuga, alé asagá a'lá sébali e'wile o'nola 'lige eyela. Eyélaka bo'nepi tabilé we'káwaga ilírome nile napu ikile 'yasi napusi alué santo ánjeli alué María 'yuga ra'íchale ranélimio María bilé towí.

⁵²'Lige alué Esusi aminacho wa'lú ochérale abiena 'we a'lá rejchirúgame, 'lige 'we a'lá galegá etéliru Onorúgamete, abiena alué we'ká ralámulite.

3

Jena ruwimela Juani rejcholi ruyéligo ralámuli jami bakochi tabilé riógachi

¹'Ma makué maligi bamí wa'lula gobierno kachi alué Tiberio, 'lige e'sélikameka nile Ponsio Pilato 'lige Erere 'lige Lisania. Alué Ponsio Pilátoka alé Jurea rewégame gawí bo'ígichi nulame nile. 'Lige alué Eréreka nulame nile Galilea rewégame gawí bo'ígichi. 'Lige alué Belípeka* nulame nile okaná gawichí Iturea 'lige Trakonite rewégachi. 'Lige alué Lisániaka nulame nile alé Abilinia rewégame gawí bo'ígichi. 'Lige alué gobierno Tibérioka nulame nile alé bochígimi napu nulame nile alué e'sélikame.

* **3:1** Belípeka alué Erere nasipasi ba'chíla nile. E'nesi glosario «Herodes». † **3:3** Napu'lige rewará alué ralámuli a'bopi tabilé rewá ajchagá rewarame nile. Napu'lige rewará alué ralámuli pe ruigá nokame nile 'ma a'reo chátiri 'nátili 'lige chátiri nóchali. ‡ **3:4** Jena ruwimela Juani ra'íchaligo tétalite uché bilé ra'íchali ruwime. E'nesi glosario «parábola». Napu ra'íchale, ruwime kéréle ralámuli 'la na'támili níliga 'lige 'la 'nátaga mochímili napu'lige sébachi alué napu Onorúgame julámili nile wanápurigame napurigá Wa'lula Nulame nímalá, aniname kéréle.

²Abiena mochile oká e'wélala balé Anasi 'lige Kaipasi. 'Alige bamí alué Onorúgame alué Juani Sakaríasí inolá 'yuga ra'íchale alé bilénami jami gawichí tabilé 'me u'kume nile, tabilé gasalégichi, 'lige tabilé rojégichi, 'lige alé a'bemi ename nile ba'wí Jorani rewégame bakó.

³Alué Juánika simile alemi suweke bakochi rejcholi ruyemia ralámuli napurigá a'rémala alué resítiri 'nátili, ruigá alarigá 'la e'kamio Onorúgame alué ralámuli. Anele:

—'La rewarárigame† niwa ba'wichí bokuíka napurigá machiboa 'ma a'reo 'emi chátiri 'nátili.

⁴'La bijchiá alarigá ikile napurigá anile alué osilí napu osale alué rió 'we 'ya ajtígami napu ruyame nílige napu anélige Onorúgame, alué Isaíasí rewégame. Alué osilí regá anime:

Ma'chí animela bilé a'wágame ra'íchali rejcholi alé jami,

regá anime:‡

«Newiwa bilé bowé Wa'lula Onorúgame, newiwa bilé bowé 'la wajchígami,

⁵Bochígimi re'ná newiwa,

tabilé nerúlmalá gomí,

nibilé gawí re'pá jágame,

'lige alué bowé nojkóligime 'la wajchígami nímalá,

'lige 'la re'wame nímalá,

bochígimi napurigá epó neraga ilibámala.

⁶'Lige 'la etémala suwábaga ralámuli

alué napu Onorúgame julámala

bujéniliga ralámuli resítiri 'nátili.»

⁷Napu'lige alué ralámuli sébachi alé rewarárigame nimia ba'wichí, 'lige Juánika anele:

—'We chátiri 'nátame ju 'emi. ¿Chieri ané 'emi tabilé naremio alué gastigo napu jipe 'ma a'mulípika ená? ¿Mayé 'emi tabilé naremio alué gastigo 'ma rewarárigame kóriká? Rekó 'la rewarárigame ke 'emi 'lige cha nokogá járome nisa 'emi, abirigá narémala 'emi gastigo.

⁸'We a'lá sébali olawa napurigá nulá Onorúgame, a'rewa chati nocha napurigá 'la ma'chígime nérélamala ku guwana 'nata 'emi. Tase lawa 'emi a'bopi: «Abraámi rijimála niru ramué, alué 'we 'ya ajtígami, 'lige 'we najtékame niru ramué.» Neka regá aníbá: Onorúgame tabilé nejkúrimala rekó alarigá 'nátachi 'emi. Bo'né Onorúgame najksáká rekó pe rejté kachi 'la Abraámi rijimála newámala.

⁹'Émika napurigá masana tabilé rakeme alarigá ju, alué masana napu 'ma

na'minálime ju rejpulse me'teka chojkichi ajchagá 'lige e'kósilime ju ta rakésaká. Yeka ruwime kéré 'emi 'ma e'kósiwili ko na'ichí mochiga tabilé 'la nóchame kame 'emi.

¹⁰ 'Lige alué ralámulika rukele:

—¿Cho nokibóché 'liko?

¹¹ Juánika regá anele:

—Jaré 'emi oká o'páchigime nisa, 'lige bilé kógimili júkuru alué tabilé nígame. 'Lige jaré 'emi 'we 'la nígame nisa go'ame abiena kógimili júkuru alué tabilé nígame.

¹² Abiena jsile rewarárigame nimia jaré rió enomí nareme alué enomí napu nejilame nile alé wa'lúlachi, 'lige rukéliru Juani:

—Muérigo benírame, ¿ramuka churigá nochawa?

¹³ 'Liko Juánika anele:

—Tase rasígame tániwa enomí ralámuli, pe sébali tániwa enomí ralámuli napu ekí nejímili ju.

¹⁴ Abiena jaré sontalo regá rukele:

—Ramuégó ¿churigá nochawa?

'Lige Juánika regá anele:

—Tase bujewa ralámuli tábiri resí anigá majáriga, aminami tase e'chewawa alué ralámuli tabilé chojkila kachi. 'La ganíluga ejtebiwa 'emi napu ekí meme ju 'emi.

¹⁵ Ralámulika 'we buigá mochílige alué Kristo,^S 'lige sebasa Juani 'nátales ralámuli a'bopi: «¿Pala alué júpué Kristo?»

¹⁶ Juánika regá anele alué we'ká ralámuli:

—Neka rewarame ju ba'wichí jáwaga, nobi uché bilé sebámalagó abé najtékame. Alueka abé wa'lú a'walí nígame ju me'tagá ne'chí. Neka pecha anámalagó alué. Alueka 'la bi'wémala 'emi alawala Onorúgame Alawálate, 'lige 'we a'lá sébali olámala gustisia.

¹⁷ Alué rioka 'ma o'ká ená ri'ligó ekisula. 'Ma gatémala alué ri'ligó rakala alé rekóachi, 'lige sa'nagálaka 'minami ajchagá e'kósimala na'ichí, alué na'í napu tasiné cho'ime ju.*

¹⁸ Ye 'we a'lala ra'ichali rejcholi ruigá Juani ruwime ke anile 'ma pe 'wemi sebamio bilé rió ralámuli buyáname chátiri bowechi.

¹⁹ Aminami alué Juani ne'óchale alué selígame Erote rewégame napugiti mukí bujéligame alué ba'chila Belipe rewégame, alué mukí napu Eroríasi rewégame nile. Belipe se'nú eyégame nile. Aminami we'ká e'karúgame chati nóchigariká alué Erote,

²⁰ nobi alué Eróreka abéchigo cha 'sile ko, galírale bajchale Juani.

Jena ruwimela Esusi rewaráligo alé bakochi

²¹ Bajchabé ta'chó galírale bajchilichi Juani, we'ká ralámuli sébale alemi napu Juani asale rewarárigame nimia, abiena nawale Esusi rewarárigame nimia 'lige

rewaráligo alué Esusi. Napu'lige Esusi Onorúgame 'yuga ra'icha ilígachi, 'lige rewegá ewagá ilibale,

²² 'lige alué Onorúgame Alawala re'kínale alé napu ilile Esusi napuyeri bilé baloma neraga. 'Lige rewegáchika ma'chí anile bilé ra'ichali regá anime:

—Mué ju ne Inolá napu 'we galé ne. Neka 'we ra'sálagá ajtí mué etega.

Jena ruwimela chieri 'lige chekí níliga alué Esusi rijimela abé 'ya ejperégame ta'chó ochéachi Esusi

²³ Mayelia Esusi chojkíligo beniria Onorúgame nila ra'ichali baisá makué bamígame ka. Esúsika napurigá José inolá nile.

Joseka alué Elí inolá nile.

²⁴ Elika alué Matati inolá nile.

Matátika alué Lebí inolá nile.

Lebika alué Melki inolá nile.

Melkika alué Jana inolá nile.

Jánaka alué José inolá nile.

Joseka alué Matatía inolá nile.

²⁵ Matatiaka alué Amosi inolá nile.

Amósika alué Naumi inolá nile.

Naúmika alué Eslí inolá nile.

Eslíka alué Nagaí inolá nile.

²⁶ Nagaíka alué Maati inolá nile.

Máatika alué Matatíasí inolá nile.

Matatíasíka alué Semeí inolá nile.

Semeíka alué Osekí inolá nile.

Osékíka alué Jurá inolá nile.

²⁷ Juraka alué Joana inolá nile.

Joánaka alué Resa inolá nile.

Résaka alué Sorobabelí inolá nile.

Sorobabélika alué Salatielí inolá nile.

Salatiélika alué Neri inolá nile.

²⁸ Nérika alué Melkí inolá nile.

Melkika alué Ari inolá nile.

Árika alué Kosami inolá nile.

Kosámika alué Elmorami inolá nile.

Elmorámika alué Eri inolá nile.

²⁹⁻³⁰ Erika alué Josué inolá nile.

Josueka alué Elieseri inolá nile.

Eliesérika alué Jorimi inolá nile.

Jorímika alué Matati inolá nile.

Matátika alué Lebí inolá nile.

Lebika alué Simioni inolá nile.

Simióníka alué Jurá inolá nile.

Juraka alué José inolá nile.

Joseka alué Jonami inolá nile.

Jonámika alué Eliakimí inolá nile.

Eliakímika alué Melea inolá nile.

³¹ Meléaka alué Mainani inolá nile.

Maináníka alué Matata inolá nile.

Matátaka alué Natani inolá nile.

Natáníka alué Rabí inolá nile.

Rabíka alué Isaí inolá nile.

³² Isaíka alué Oberi inolá nile.

§ 3:15 E'nesi glosario «Cristo». * 3:17 Ye bersíkulo pe ruwime kéré 'ma amulí sebío raweli napu'lige ralámuli narémala gastigo.

Obérika alué Bosi inolá nile.
 Bósika alué Salmoni inolá nile.
 Salmónika alué Naasoni inolá nile.
³³ Naasónika alué Aminarabi inolá nile.
 Aminarábika alué Arami inolá nile.
 Arámika alué Esromi inolá nile
 Esrómika alué Páresi inolá nile.
 Páresika alué Jurá inolá nile.
³⁴ Juraka alué Akobo inolá nile.
 Akóboka alué Isaki inolá nile.
 Isákika alué Abraámi inolá nile.
 Abraámika alué Taré inolá nile.
 Tareka alué Nakori inolá nile.
³⁵ Nakóríka alué Serugi inolá nile.
 Serúgika alué Ragau inolá nile.
 Ragáuka alué Pelegi inolá nile.
 Pelégika alué Eberi inolá nile.
 Ebérika alué Sala inolá nile.
³⁶ Sálaka alué Kainani inolá nile.
 Kainánika alué Arpásari inolá nile.
 Arpásarika alué Semi inolá nile.
 Sémika alué Noé inolá nile.
 Noeka alué Lameki inolá nile.
³⁷ Lamékika alué Matusaleni inolá nile.
 Matusalénika alué Enoko inolá nile.
 Enókoka alué Jareri inolá nile.
 Jarérika alué Majalaleli inolá nile.
 Majalalélíka alué Kainani inolá nile.
³⁸ Kainánika alué Enosi inolá nile.
 Enósika alué Seti inolá nile.
 Sétika alué Arani inolá nile.

Alué Aránika Onorúgame newale 'ya kulí siné ta'chó 'wesi ralámuli i'tégichi jena gawichí.

4

Jena ruwimela alué Satanasi 'we najkílígo napurígá Esusi alué Satanasi e'wímala

¹ Alué Esusi 'we a'lá sébali e'wagá alué Onorúgame Alawala simile alé bakochi Jorani rewégachi asagá. Simile alemi tabilé riógachi, tabilé ba'wégichi, 'we wakígichi, tabilé i'tégichi nibilé rojá, nibilé gajsalá. Alé asale oká líá rawé.

² 'Lige alué Remónisika alemi nawile 'yégimia alué Esusi napurígá tabilé e'wímala Onorúgame, napurígá pe alué Remónisicho e'wímala. 'Lige alué Esusi tase go'ale go'ame alakí rawé, arigá 'ma e'lowile.

³ 'Liko alué Remónisika anele:

—'La bijchiá Onorúgame Inolá níriká, nulewa 'liko ye rejté napurígá baní gainámala.

⁴ Esúsika regá nejele:

—Alué Onorúgame nila osilí regá aní: «Tase pe go'ame go'gá ejperélamala ralámuli, abiena alué semati ra'íchali Onorúgame nila rejcholi 'nátaga ejperélamala ralámuli.»

⁵ 'Liko alué Remónisika o'tole alué Esusi bilena re'pá rabó, alé tabilé rojégichi 'lige tabilé gasalégichi, 'lige etérole pe yati neraga si 'népiriga suwábaga gawí napu echilú ju jena wijchimoba. 'Lige anele:

⁶⁻⁷ —Mué 'la e'wásaká, aminami 'la sébali nirasa mué ne'chí, 'liko ne nejmála alué ye suwábaga napu echulú eteri ne mué ye gawí, bochígimi gawichí nulame níkala mué. Neka 'yárigame kame wa'lú nóchali 'we najtékame jena wijchimoba, 'lige ne alué nóchali 'yámala mué napugiti neka a'lá lisensia nígame kame napurígá 'yámala alué nóchali apíepiri napu 'yánili ne, napu'lige nulame kachi mué 'la niraga etewa mué suwábaga ralámulite.

⁸ Esúsika regá nejele:

—Alué Onorúgame nila osilí regá aní: «Pe alué Wa'lula Onorúgamecho 'we a'lá nirawa, pe aluecho e'wewa.»

⁹ Pe nujubapi Remónisi o'tole alé we'ká riógachi Rusaleni anilichi, 'lige alé sebase, abé re'pá alué wa'lú re'obachi Onorúgame galila 'mórale, 'lige anele:

—'La bijchiá Onorúgame Inolá níriká, 'légana o'pochikabá jena iligá.

¹⁰ Aka alué osilí napu ruwí churígá ka Onorúgame regá aniché:

Onorúgame julámala we'ká santo ánjeli napurígá repúmala mué.

¹¹ Cha 'pimela sekate

napurígá ta iwégame chibámala mué 'légana wijchí.

¹² Esúsika regá nejele:

—Aka abiena regá aniché alué Onorúgame nila osilí: «Tase nochawa bilé nóchali machinálíga pala bijchiá nira napu aní Onorúgame.»

¹³ Alésíko alué Remónisi tase umubásaká umeria alué Esusi, 'liko a'rele pe u'kabi rawé.

Jena ruwimela Esusi chojkílígo nocha alé Galílea

¹⁴ 'Lige Esusi ku simile alé Galílea, Onorúgame Alawala 'we a'lá gu'írole alemi enágichi, 'lige suwábaga ralámuli napu e'kí rirole bochígimi alé Galílea anile:

—Alué rió Esúsika 'la bijchiá Onorúgamete gu'írilia —regá anile a'bopi machílígame 'we a'lá gu'írilio Esusi Onorúgamete.

¹⁵ 'Lige napu ekiná riógachi sébaga 'we benírale alué Onorúgame nila ra'íchali rejcholi alé u'kuchí re'obachi «sinagoga» rewégame. 'Lige suwábaga ralámuli 'we a'lá nírale alué Esusi.

¹⁶ Esusi ku simile alé Nasareta* we'ká riógachi napu 'ya alé asagá wa'lú ochérigame nile. 'Lige bilé rawé resíbulichi bajkile alé bilena u'tá re'obachi «sinagoga» rewégame

* 4:16 Nasarétake pachá nile Galílea rewégachi, 'lige Galiléaka pachá nile Israeli rewégachi. Galiléaka napurígá bilé «estado» nile, 'lige Israéika napurígá bilé «país» nile.

napurigá 'sime nile bo'né 'lige alé asíbale pachá. 'Lige pe'tá 'ilibeko o'weti ilísale osilí ra'ichamia.

¹⁷ 'Lige 'yáliku apeli kabítigame osilí napu osálige Isaiási 'we 'ya ochérigame napu'lige ta'chó ochérachi Esusi napu nile Onorúgame nila ra'íchali rejcholi benírame ralámuli. Napu'lige ra'lanasa alué apeli kabítigame, 'lige pe'wera 'yáasa alé rewale 'lige ra'íchale osilí regá anime:

¹⁸ Alué Wa'lula Onorúgame Alawala 'we a'lá gu'iri ne'chí,

napugiti wanápuigame ne'chí nóchali 'yagá napurigá ne beníramala semati rejcholi alué ralámuli tabilé nígame enomí.

Jula ne'chí su'lanánaliga Remónisite

cha'piruga mochígame ralámuli,

abienna napurigá ma'chílime newámala ne

alué tase ma'chílime ralámuli,

abienna napurigá gu'írimala

alué resí oliame ralámuli

napurigá tabilé aminabi resí olawa,

¹⁹ abienna napurigá ruwimela ne 'ma sebío rawelí

'we a'lá semáriga gu'írimio Onorúgame 'emi.†

²⁰ Alésíko alué Esusi ku kabile alué apeli, 'lige 'yale alé u'tá re'obachi nóchame rió 'lige kilí asíbale. Suwábaga ralámuli napu ekí mochile alé abichilubi 'we e'nagá mochile aleké Esusi.

²¹ 'Lige alué Esúsika ra'íchile, regá anele:

—'Ma 'la machí 'emi alarigá ikiá napurigá ruwile alué Isaiási ye osilíchi, napu ruwime nile churigá nímili níliga ne.

Regá anele Esusi. Alueka pe bo'nepi olagá anile bo'né ala'simio.

²² 'Liko suwábaga ralámuli Esusi saega ra'íchale napugiti ta'mé a'lá semáriga ra'íchaligame Esusi alué ralámuli níriga.‡ 'Lige anile a'bopi:

—Ye rioka pe José inolá ke, 'lige ruyá aníguru ralámuli gu'írame nímio.

²³ 'Liko Esúsika anele:

—'Emi ralámuli anémala ne'chí: «Mué, ralámuli 'yome, ralámuli 'yowa jipe jena.» 'Lige aminami anémala ne'chí: «Jena Nasarétachi napu mué ochérale, a'chigóriga nochawa napu aké ramué semátiri nóchali nóchaligo mué alé we'ká riógachi Kapernaumi anilíchi.»

'Lige aminabi 'we ra'íchale, anile:

²⁴ —Neka 'la bijchiá ruwimela tabilé 'wesi rió napu ruyame ju napu ané Onorúgame tabilé galeyá etélime 'inilio napu bo'né ochérale.

²⁵ Neka 'la machí we'ká umugí gunámakame mochíligo jena walú gawí bo'ígichi Israeli anilíchi 'ya napu'lige bejtele

alué rió Elíasi napu'lige tabilé u'kule bakía bamí miná nasipa 'lige napu 'we gurule go'ame bochígimi jena Israeli anilíchi.

²⁶ Elíasi tase juláliku umugí gunámakame gu'írimia jena Israeli, iligá 'nalina juláliku wamí chebilena mejká riógachi Sarépata rewégachi napurigá gu'írimala alé ajtígame mukí gunámakame a'mulipi alé Sironi rewégachi we'ká riógachi.

²⁷ Abienna mochile we'ká rió jena Israeli sa'pachí amoba nayume napu'lige asale alué Eliseo rewégame rió napu ruyame nílige napu anéligo Onorúgame, 'lige tase 'wesi ralámuli israelita nayúkame 'yóleru Eliséote, pe alué 'mi mejká bejtégame riocho Namani rewégame Siria rewégame gawí bo'ígichi bejtégame 'yóliku —anile Esusi.

²⁸ Alué ra'íchali akisá alué we'ká ralámuli alé pachá mochígame 'we ayole, pe ne'óchaga anime kéréligame ralámuli alué Esusi.

²⁹ 'Lige yati jásiga, wamí o'tole alé we'ká riógachi suwé bilena rabó pamia rajkibuga bilena rejuata.

³⁰ 'Lige alué Esúsika tabilé neti neyúsale alemi, pe nasípami simírole 'minami simiá.

Jena ruwimela bilé rió bile u'tabela Remónisi ajchággame níligo

³¹ Nasareta asagá Esusi alé Kapernaumi rewégachi we'ká riógachi re'kínale. Kapernaúmika Galilea rewégame gawí bo'ígichi pachá nile. 'Lige alé Kapernaumi 'we benírame nile Onorúgame nila ra'íchali rejcholi alué we'ká ralámuli rawé resibulíchi alé pachá u'tá re'obachi «sinagoga» anilime.

³² Ralámulika 'we ra'sálale akigá alarigá benírachi, napugiti 'la bijchiá Onorúgame a'walila gite ra'íchaligame 'we rejchiruga.

³³ Alé pachá napu napuíme nile alué ralámuli jurío asale bilé rió chátiri remónisi u'tabela§ ajchággame, 'lige alué remónisi u'tabela e'wele ra'ícharile alué rió regá:

³⁴ —¡Wamí simigá mué! Mueka ¿chonigá nawíbaché ne'chí mué Esusi Nasareta* bejtégame? ¿Mueka nawá cha olamia ramué? Neka 'la machí mué: ¡Mueka wanápurigame ju Onorúgamete!

³⁵ 'Lige Esúsika ma'chí pale alué chátiri remónisi u'tabela alué riochi regá anegá:

—¡Tase che anigá, a'rewa ye rió!

'Liko alué remónisi u'tabela wijchí rekábale alué rió alué we'ká ralámuli jágichi, 'lige ma'chínale alé riochi tabilé ejelíriga.

³⁶ 'Liko suwábaga ralámuli 'we majale, 'lige anile a'bopi ra'íchaga:

—¿Churigá 'la uméroché ye rioka alué remónisi u'tabela pe ra'íchaga, 'la ma'chípá smíguru alué u'tabela remónisi ye riochi?

† 4:19 E'nesi Isaiás 61:1-2. ‡ 4:22 Siné kachi tabilé 'cho yati ayole ralámuli alarigá aníchi Esusi, siné kachi abé nubapí ayole 'nalina, napu ju 'ma bersículo 28. § 4:33 E'nesi glosario «Satanás». * 4:34 Alué Remónisika «Nasareta bejtégame» aniá pe «Rabí rijimela ju mué, Rabí 'we 'ya bejtégame» anime ke anile. E'nesi glosario «nasareno».

³⁷ 'Lige suwábaga ralámuli ichúrimi riógachi machile 'lige ra'ichale a'bopi 'we a'alá sa'wame ko alué Esusi.

Jena ruwimela Esusi nayúkame sa'wáligo

³⁸ 'Lige Esusi simile alé u'tá re'obachi asagá «sinagoga» rewégame, 'lige simile Simoni galíachi. Alué Simoni wasila 'we iná bo'ile, 'lige alué Esusi 'we e'wérili tániliru ralámulite napurigá 'yómala alué mukí.

³⁹ 'Liko Esúsika rojpóchaga chujkíbale alé a'bé 'lige ma'chí pale alué nayulí inawí regá anegá:

—¡A'rewa ye mukí!

'Liko alué mukí yati sa'wile iná. 'Lige yati asísiga kógile go'ame alué ralámuli alemi mochígame.

⁴⁰ Rayénali bokuíchi, we'ká ralámuli nayúkame a'píliro alué Esusi, we'ká e'karúgame nawilite nayume ralámuli. 'Lige Esúsika nochale alué a'píliro nayume 'lige yati sa'wile alué nayúkame.

⁴¹ Jaré alué we'ká ralámuli nayume remónisi u'kuchípala mochígame nile, alué u'kuchípala remónisi abiena 'ma buyánale, 'lige ne'ole buyásiga regá:

—¡Mueka Onorúgame Inolá júkuru!

'Lige alué Esúsika tase najkile napurigá alarigá anewa, alekeri ne'óchale, tase a'rele napurigá ra'ichámala alué u'kuchípala remónisi napugiti alué u'kuchípala remónisika machime niligame Kristo† ko alué Esusi.

Jena ruwimela tabilé najkíligo ralámuli napurigá simela Esusi

⁴² Che'lachi simile alé we'ká riógachi asagá alué Esusi, simile a'minami tase riógachi. 'Lige ralámulika 'we 'yáale, 'lige napu'lige rewisá ralámulika tase najkile napurigá simela.

⁴³ 'Lige Esúsika anele:

—Neka benírimili júkuru alué a'lala rejcholi Onorúgame nila alé uché bilena riógame ralámuli churigá nimio napu'lige nulachi Onorúgame jena wijchímoba napu'lige 'ma 'la sébali ikisá napurigá najkí bo'né Onorúgame. Alekeri gite julárigame kame neka Onorúgamete.

⁴⁴ Alésiko eyénale Esusi beníriga alué rejcholi we'kanami u'kuchí re'obachi «sinagoga» rewégame alemi Jurea rewégame gawí bo'ígichi.

5

Jena ruwimela alué ro'chí i'mume we'ká ro'chí wejáligo

¹ Sinéchigo rawé alué Esusi beniria ilígachi alé suweke wa'lú ba'wí ilígichi Galilea*

rewégachi, we'ká ralámuli napuile alé, rajhiní járole akinálaga Esusi ruwichi tachiri najkiá Onorúgame.

² Esusi etele oká u'kuchí barko ro'chí i'mula alé ba'wichí suweke uchúkame arikame. Alué ro'chí i'mume rioka 'ma e'tegilige, alemi ba'wichí suweke uchule morali pagoa ro'chí wejila.

³ 'Lige Esúsika 'mole alé bilena bárkochi alé chujkúgame ba'wichí suweke napu nile Simoni nila. 'Lige nulale napurigá abé a'mibemi ba'wichí o'toboa alué u'tá barko. 'Lige Esusi alé bárkochi 'mole 'lige asíbale, 'lige alé asagá abichilubi 'we benírale alué ra'ichali tachiri najkiá Onorúgame.

⁴ Napu'lige suwénasa ra'ichali rejcholi beniria, anele alué Simoni:

—O'tó ye barko 'mi 'we rojkógachi, alé pápua alué morali ro'chí wejila, we'ká ro'chí chewimela alé.

⁵ Simónika regá nejele:

—Mué benírame, ramueka che'lebaru i'mua ro'chí, 'lige tabilé 'wesi ro'chí chewaru. Abirigáchigo pámalagó ne ye morali mué alarigá nulame.

⁶ Napu'lige pasa alué morali alé, 'liko we'ká ro'chí che'wale, amulí ch'i'wale morali bejtéliga.

⁷ 'Liko sekate ra'ichaga bayele alué chebilena u'tá bárkochi mochígame rió napurigá nejkúrimala. 'Liko alué rió yati simíbale alemi nejkúrimia. We'ká nile alué ro'chí, napu'lige wejía 'ma bochile okánika alué u'kuchí barko 'lige amulí bokuile bejtéliga ro'chí.

⁸ Etesa we'ká ro'chí chewíligo, alué Simoni Pegro chojkóbisiga ilíbale alé a'bé napu ilile Esusi. 'Lige anele:

—Mué Wa'lula, pe rekó simigá 'minami uché bilénami napugiti neka 'we resitiri alawégame kame.

⁹ Alarigá anile napugiti majáligime napugiti machíligame Onorúgame a'walila gite chewíligo alué we'ká ro'chí. Abiena majale alué uché jaré rió napu alé u'tá bárkochi mochile si etesa we'ká ro'chí chewichi.

¹⁰ Abiena majale alué Sebereo 'kúchila Santiago 'lige alué Juani napu alué Simoni 'yuga nóchame nile.

'Lige alué Esúsika anele alué Simoni:

—Tase majawa mué rió, jípesíko 'ma tabilé ro'chí i'mume nímala mué. Jípesíko ra'ichali rejcholi ruyeme nímala mué ralámuli napurigá ku 'la na'támala.†

¹¹ 'Lige alué u'kuchí barko o'tosá 'miná wakígichi, alé a'rele alué u'kuchí barko 'lige suwábaga tábiri, 'lige simíbale Esusi 'yuga.

† 4:41 E'nesi glosario «Cristo».

* 5:1 Abiena Genesareta anilime ju alé wa'lú ba'wí ilígichi Galilea. † 5:10 Esúsika anile: «Jípeko ralámuli i'mume nímala mué.» 'Lige ramueka ujcharu alé bersíkulo napu ruwime ke anile alué Esusi.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé rió sa'pachí amoba nayume

¹² Bilé rawé Esusi ajtígachi alé bilena we'ká riógachi we'ká galí jágichi, 'lige bilé rió nawale alé sa'pachí amoba nayume «lepra» anilime nawilí yolí ra'íchaga.‡ 'Lige alué rió etesa alué Esusi, alé a'bé ilíbale chojkóbaka 'lige rojpóchaga chujkíbiga. 'Lige regá anele:

—Mué Esusi, mueka 'we a'lá umébame ju sa'wá Onorúgame gite. Sa'wánilisaká sa'wawa ne'chí ye chati nayulí.

¹³ 'Liko Esusi nochale sekate regá anigá:

—'La nímala. ¡Jípeko sa'wimela mué!

'Lige pe yati sa'wile alué nayume.

¹⁴ 'Lige Esusi 'we a'lá anele:

—Si'né simiboa mué napu ajtí alué balé, tase ichúrimi riógachi eyénaga. Kógiwa go'ame Onorúgame napurigá nulale alué Moisesi 'we 'ya, a'ligeko alué we'ká ralámuli 'la machimela mué 'ma 'la sa'wígame ko, 'lige 'la lisensia nígame ko mué napurigá 'yuga einámala mué alué 'la a'ká ralámuli.

¹⁵ Esusi sa'wasa alué rió, aminacho 'we machile we'ká ralámuli 'la umébame ko sa'wá Esusi, 'lige we'ká ralámuli napuíme nile alemi napu eyéname nile Esusi, Esusi ra'ichálila gepunia, 'lige jaré napurigá 'yowa nayume nisaká.

¹⁶ 'Lige Esúsika i'sínimi a'mibemi uché bilénami simime nile tabilé riógachi 'lige alemi iligá ra'íchame nile Onorúgame 'yuga.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé sujírige

¹⁷ Bilé rawé Esusi beniría ilígichi ra'íchali rejcholi ralámuli, 'lige mochile jaré ralámuli bariseo chojkégame alemi a'mulipi, 'lige abiena jaré rió benírame ra'íchali rejcholi napu a'rele Moisesi we'kaná riógachika sígame Galilea rewégame gawí bo'ígichi 'lige Jurea rewégame gawí bo'ígichi, abiena sígame Rusalénika we'ká riógachi. 'Lige Esusi Onorúgame a'walila gite 'we a'lá semáriga sa'wale alué we'ká ralámuli nayume alemi sígame.

¹⁸ 'Lige jsile jaré rió majtógame bilé rió sujírige tabachi rekaagá. 'Lige pachá galírale o'tonáile a'bé rekamia alé napu ilile Esusi.

¹⁹ 'Lige tase gayénale pachá mo'yá napugiti cha rajchini jálgame ralámuli alé yochi. 'Liko jímole galimopa galichi 'lige ewarale alé 'lige alégana re'kibule alué nayume, gemachi o'wiga iwíate,§ nasipa we'ká ralámuli jágichi alé a'bé Esusi ilígichi.

²⁰ Napu'lige Esusi machisá 'we a'lá bi-chigio alué ralámuli alué nayume a'págame

'we a'lá sa'wame ko Esusi, 'liko anele alué nayume:

—Mué rió, 'ma bujé ne mué nila chátiri 'nátili, jípeko 'we a'lá bi'wígame alawégame ju mué napurigá 'la moinámla rewagachi.

²¹ 'Lige alué rió Moisesi rejchólila benírame abiena alué bariseo 'nátales: «¿Chieri júpaché ye rioka sikaniá tabilé niranti Onorúgame? 'La bujenti koriá aníguru ralámuli chátiri 'nátili napurigá 'la moinámla rewagachi. Pecha 'wesi rió bujémalagó chátiri 'nátili ralámuli, pe Onorúgameka 'la bujémala napurigá 'la moinámla rewagachi», 'nátales.

Alué bariseo nírika 'we chátiri nile alué napurigá 'sile Esusi bujea chátiri 'nátili.*

²² 'Lige Esúsika 'la machile alarigá 'nátachi alué ralámuli, 'lige rukele:

—Émika ¿chonigá alieri 'nata mochípeché?

²³ ¿Churigá anilía 'nalina abé 'la nítékó pala regá anilía?: «Mué rió, 'ma bujé ne mué nila chátiri 'nátili napurigá 'la moinámla mué rewagachi», regáchala anilía: «¡O'weti ilísiga, yati einawa!»

²⁴ Jipe ne napu julárigame ju Onorúgamete 'pa rewagáchika napurigá rió neraga,† 'la machírimala ne 'emi ralámuli wa'lú a'walí nígame ko ne Onorúgame nila napurigá bujémala ne chátiri 'nátili ralámuli jena wi-jchimoba ejperégame.

'Lige anele alué rió sujírige:

—O'weti ilisi mué, simigá kumi galírale 'ma majtoga gemá.

²⁵ 'Lige alué rió sujírige yati ilísale alué we'ká ralámuli etériga, 'wile alué gemá napu ajchagá re'kibúlirige, alésiko simile kumi galírale, wa'lú cheliera 'yasia enale Onorúgame, 'ma 'la sa'wígame.

²⁶ Alésiko alué we'ká ralámuli 'we ra'sálale, 'lige wa'lú cheliera 'yale Onorúgame. 'Lige aminámichigó pe'tá majaga regá anile:

—Jipe rawé eteru alué Onorúgame a'walílate sa'wame. Tabilé 'wesi ralámuli alarigá sa'wame ju bilé sujírige.

Jena ruwimela Esusi bayériligo Lebí napurigá 'yuga einámala

²⁷ 'Lige pe nujubapi Esusi ma'chínale, 'lige etele bilé rió alemi ajtígame enomí goblalía alé napu ajtime nile enomí naree, Lebí rewégame. Alué enomika alué wa'lula i'lime nile alé Roma nulame. 'Lige Esúsika anele:

—Nabá ne'chí 'yuga.

²⁸ 'Liko alué Lebí ilísile, suwábaga abajá a'resa alué nochali simile Esusi 'yuga 'we 'la oyériga.

²⁹ 'Lige Lebí pe abé alí wa'lú go'ame newile alué Esusi alé bo'né Lebí galílachi.

‡ 5:12 E'nési glosario «lepra».

§ 5:19 Sineko bilena tabachi rekaagá a'páliku alué nayume. Napu'lige galimópaga re'kibua alué rió nayume, pe gemachi ajchigá re'kibúliro.

† 5:21 Chátiri 'nátaga einalia ka pe a'chigó aliéna resírige ju napurigá resí 'sika einalia. † 5:24 E'nési glosario «Hijo del Hombre».

*

5:21 Chátiri 'nátaga einalia ka pe a'chigó aliéna resírige ju

'Lige we'ká rió enomí goblálome napuíle alé, abiena uché jaré we'ká ralámuli mochile alé a'bé mésachi alué Esusi 'yuga.

³⁰ 'Lige jaré rió bariseo, 'lige jaré rió Moisesi nila ra'íchali rejcholi benírame, chojkile ra'icha alué Esusi 'yuga benime sayega. Regá anele:

—¿Chonigá go'áché 'emi 'lige bají 'emi alué ralámuli enomí goblálome 'yuga 'lige aminami alué ralámuli 'we chátiri 'nátame 'yuga?

³¹ 'Lige Esúsika regá anele:

—Ralámuli tase nayume tase najkí bilé rió 'yome, pe alué nayume ralámulika 'la najkimela bilé 'yome.

³² Neka tabilé nawákuru alué a'ká ralámuli gu'irimia, iligá nawá ne ra'íchali rejcholi beníramia alué resiti alawégame chátiri 'nátame ralámuli napurigá 'ma a'rémala alué chátiri 'nátali. Neka nawákuru e'nemia napu ralámuli 'we resilá mochí bilé nejkútime.

³³ 'Lige alué ralámuli rukele alué Esusi:

—Alué Juani 'yuga benime, abiena alué ralámuli bariseo, ¿chonigá 'we ayúname ju 'lige 'we tánime iwérali Onorúgame? 'Lige ¿chonigá mué 'yuga benímeka tabilé siné alarigá nokame júché?

³⁴ 'Lige alué Esúsika nejele regá anigá:

—¿'Lacha nulémalawé 'emi napurigá ayunámala alué ralámuli kólime newigichi sígame alué rió newímili si ajtígachi? Tabilé nulémala 'emi.

³⁵ Nobi sebámalagó bilé rawé napu'lige me'liboli ju alué newímili, 'lige alué ralámuli sígame ka 'oni ejtebímala. 'Alige kulí ayunámala.

³⁶ Abiena uché bilé ra'íchili ruyele regá anime:

—Ta'wesi ralámuli chi'wanámala alué uché bilé o'pacha tabilé unérigame pachókimia alué o'pacha o'chérame. 'Lige alarigá olásiga alué o'pacha tabilé unérigame 'ma najsuímala, aminami alué o'pacha o'chérigame tase 'la ikiarélamala alué tabilé unérigame chiní 'yúriga.

³⁷ Achigóriga alué i'wilí ba'wila bijí gayena ilígame tase ro'alime júkuru 'we o'chérame chiliwíłachi wi'chite newárigime. Alué i'wilí ba'wila bijí gayena ilígame alé ro'ásiga, 'ma a'támala alué chiliwíłala, 'lige alué i'wilí ba'wila bijí gayena ilígame 'ma go'límala.

³⁸ Alekeri alué i'wilí ba'wila bijí gayena ilígame tabilé unérigame chiliwíłachi ro'alime ju napurigá ta a'támala. Alué chiliwíłala tabilé unérigame 'la ojtoime ju alué i'wilí ba'wila bijí gayena ilígame ro'ásiga.

³⁹ Ralámuli napu bajime ju alué i'wilí ba'wila 'ma 'we 'la gayénigime tase bajínilime ju alué bijí gayena ilígame napugiti abé korume kame alué i'wilí ba'wila 'ma 'we gayéniga ilígame.

Esúsika pe regá anime ke anile:

—Tabilé 'wesi a'rénili ra'íchali rejcholi 'ya nerúgame. Neka beníramia nawá alué jipe nerúgame ra'íchali ne ra'ichálila nobi tabiléchigo 'wesi benínaligó, pe alué o'chérigame ra'íchali 'nalina 'we galé.[‡]

6

Jena ruwimela Esusi nulame korlígo 'lige 'yome resibulichi rawé

¹ Bilé rawé resibulichi alué Esusi enale alemi ri'ligó echégichi alué bo'né benírame 'yuga, 'lige alué ralámulika rejpunasia e'yénale ri'ligó mulalá 'lige mojsika go'sisia rakala.

² 'Lige alué jaré rió bariseo etele 'lige rukele:

—¿Chonigá alarigá nokáché 'émika jipe rawé resibulichi? 'Emi 'we a'lá machí osáligo Moisesi ra'íchali rejcholi napu ruwime ju Onorúgame tabilé lisensia nejío napurigá rijpunawa nibilé pe u'kabi ri'ligó mulalá rawé resibulichi.

³ Esúsika regá rukele:

—¿Tacha machiché 'emi alarigá 'sílego siné rawé alué Rabí 'ya bejtégame e'lowisa 'lige aminami alué rió 'yuga e'yéname?

⁴ Bajkékuru alué rió Rabí pachá Onorúgame galíłachi,* 'lige 'wílekuru alué baní Onorúgame kógirigame 'lige go'ale, abiena kólege bo'né 'yuga e'yéname rekó tabilé nígame ke lisensia napurigá go'mela. Pe alué we'ká balecho 'la go'yame nile alué baní.

⁵ Abiena regá anele:

—Ne napu julárigame ju Onorúgamete 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, neka 'la nulame ju resibulichi rawé.

⁶ Uché bilé rawé resibulichi Esusi bajkile alé u'tá re'obachi «sinagoga» rewégame, 'lige beniria ilígichi ralámuli, 'lige alé asale bilé rió sujírgame sekégame wajtoná.

⁷ 'Lige alué ralámuli Moisesi a'rélala ra'íchali rejcholi benírame 'lige abiena alué ralámuli bariseo 'we e'negá mochile alué Esusi machínaliga pala 'yósita rawé resibulichi. 'Yósaká 'liko nejiwa olale alué Esusi.

⁸ 'Lige alué Esúsika 'la machile alarigá 'nátachi alué ralámuli, 'lige anele alué rió sujírgame sekégame:

‡ 5:39 Esúsika pe ruwime ke anile tabilé na'lowálime ko Esusi nila ra'íchali uché jaré ra'íchali 'yúriga tabilé Esusi nila ra'íchali. Tase okáraga na'tawa. Aminami regá anime kéré Esusi tabilé a'páligo uché bilé se'nú ra'íchali, iligá a'páligo alué napu 'we 'yasi nerúgame nile.

* 6:4 'We 'ya napu'lige bejtégichi alué Rabí tabilé i'tele alué walú re'obá Onorúgame galila «templo» anilime yolí ra'íchaga. Alé napu bajkile alué Rabí u'tá re'obá nile, tabilé napu echilú alué «templo».

—O'weti ilí alé nasipa.

'Liko alué rió o'weti ilísale 'lige alé nasipa ilíbale.

⁹ 'Lige alué Esusi anele alué uché jaré ralámuli:

—Ne bilé ra'íchali rukirá 'emi. ¿Tachiri chu'simía 'la lisensia ju rawé resíbulichi? ¿Gu'írilia ralámuli, resí oliáchalá? ¿Sa'walia ralámuli, a'riliáchalá napurigá mukumela? ¿Churigá nulale alué Moisesi?

¹⁰ 'Liko alué Esusi e'néniga a'pilipi alué ralámuli napu ekí mochile alemi tachiri neje anirá, 'lige tabilé nejechi alué ralámuli anele alué rió sujírige sekégame:

—¡Wajchiná mué sekala!

'Lige alué rioka yati e'wale 'lige 'ma sa'wile.

¹¹ 'Lige alué bariséoka 'lige alué Moisesi a'rélala ra'íchali rejcholi benírame ralámuli 'we ayole etesa sa'wachi. Alésíko chojkile ra'icha a'bopi churigá 'la niliga alué Esusi me'liá.

Jena ruwimela Esusi wanápaligo makué oká rió napurigá nulámala bo'né nochálalachi

¹² Siné rawé Esusi simile bilena rabó Onorúgame 'yuga ra'ichamia, 'lige che'lévale Onorúgame 'yuga ra'icha.

¹³ 'Lige rayénali chíbachi, bayele alué bo'né 'yuga benime we'ká ralámuli, 'lige wanápale makué oká rió napurigá nulámala bo'né nochálalachi.†

¹⁴ Bilé alué Simoni nile, 'lige ujchele uché bilé rewá Pegro‡ anilime. Uché bilé alué Antresi nile. Alueka nile Simoni bonila. 'Lige uché bilé alué Santiago nile, uché bilé alué Juani nile, uché bilé alué Belipe nile, uché bilé alué Bartolomé nile,

¹⁵ uché bilé alué Mateo nile, uché bilé alué Romasi nile, uché bilé alué Santiago nile alué Alipeo inolá, 'lige uché bilela Simoni napu nile geriyero bilé chojkégame geriyero gompaniérola alué alé Roma mochígame ralámuli saíla,

¹⁶ uché bilé alué Jurasi nile alué Santiago bonila, 'lige uché bilela Jurasi Iskariote§ napu a'kinana Esusi cha olale nejja.

Jena ruwimela Esusi benírigo we'ká ralámuli

¹⁷ Esusi 'ma ku re'kínale alué makué oká rió 'yuga, 'lige sébale alé bilena epomi. 'Lige alé epomi jale we'ká ralámuli napu epperégame nile we'kaná riógachi Jurea gawí bo'ígichi, abiena napu epperégame nile we'ká riógachi Rusaleni rewégachi, abiena napu epperégame nile okaná we'ká riógachi Tiro 'lige Sironi napu nile suweke alé wa'lú ba'wí ilígichi Meriteráneo rewégame ba'wí. Alué ralámulika napuíle alé gepumia alué

Esusi rejchóliia abiena napurigá 'yóowa jaré ralámuli nayume,

¹⁸ abiena alué nayume alué chátiri u'kuchípala remónisi mochígame.

¹⁹ Esusi 'ma buyánale alué u'kuchípala remónisi. Suwábaga alué ralámuli nochánilia jale alué Esusi, abiena pe o'páchala ke nochánilia jale, napugiti pe nochasa alué ralámuli yati ma'chíname níligame alué Esusi a'walila, 'lige yati sa'wime nile alué ralámuli.

Jena ruwimela chieri 'we ra'sálárlirigo Onorúgame

²⁰ 'Lige alué Esusi e'nele alué bo'né benírime, 'lige anele:

—Onorúgame 'we ganíliga eteme ju 'emi (yolí ra'ichagaká anime chujkú «dichoso») rekó tabilé enomígame ke 'emi napugiti 'we a'lá gu'írilime 'emi Onorúgame.

²¹ › Onorúgame 'we ganíliga eteme ju 'emi napugiti rekó jipe e'lowika epperége, 'we 'la o'pasaga epperélimili kame 'emi.

› Onorúgame 'we ganíliga eteme ju 'emi napugiti rekó jipe nalaka epperége 'we chálaga, 'we ra'salágá epperélimili kame 'emi.

²² › Onorúgame 'we ganíliga eteme ju 'emi rekó ta galilíe, rekó 'mi mabulie, rekó resí anilíe, rekó chibi anilíe pe ne'chí oyérame kóriká ne napu ju 'pa rewagáchika nawágame napurigá rió neraga.

²³ Alarigá anilíe, 'we ra'saláwa 'emi ralámuli napugiti narémili kame 'emi semati raweli 'pa rewagachi. Alué 'ya epperégame napu ruwime nílige napu anélige Onorúgame a'chigóriga aliena resí oláliru alué tabilé a'ká ralámulite napu nile rijimalla alué jipe mochígame ralámuli tabilé a'ká.

²⁴ › Resía 'emi ralámuli 'we nígame, 'émika we'ká rawé ganíliga epperékuru nobi tabiléchigo narémiligó 'emi semati raweli 'pa rewagachi nerúgame.

²⁵ › Resía 'emi ralámuli jipe 'la o'pasaga epperégame, pe a'kinánami 'we e'lowika epperélamala 'emi.

› Resía 'emi ralámuli jipe riólaga epperégame 'we ra'salágá, 'we nígariká suwábaga tábiri, pe a'kinánami 'we nalaka epperélamala 'emi chalagá.

²⁶ › Resía 'emi ralámuli 'we a'ká ralámuli ko ruwame ralámulite. Alué ralámuli 'ya epperégame anime nílechigó 'we a'ká níligo alué ralámuli napu ruwime nile napu anele Onorúgame.

Abiena anele:

²⁷ —Neka nulé regá anegá 'emi ralámuli napu gepua ja: Rekó sairúgame ralámuli ke, a'lá galewa, 'la gu'íriwa alué ralámuli 'emi gichime,

† **6:13** E'nesi glosario «apóstol».

‡ **6:14** Pégroka rejté anime kéréle.

§ **6:16** Iskariote aniaká pe Kiriote bejtégame

anime ju.

²⁸ 'la niraga ra'ichawa alué ralámuli 'yuga alué ralámuli chátiri 'nátame 'emi gichiga, tániwa Onorúgame napurigá Onorúgame 'la e'kámala alué ralámuli napu 'emi resí aneme ju.

²⁹ Bilé rió nejchosa bilena banachí, 'lige abiena owewa uché bilela banalá napurigá nejchómala. Bilé rió nejposa alué gemá chiní gemagá enálime, abiena 'yawa alué o'pacha.

³⁰ Apiépiri rió táachi bilé tábiri, yati 'yawa, 'lige bilé rió 'wisisa tábiri, tase ku tániwa.

³¹ 'Emi najkísáká napurigá 'la niraga ne-jkúramala apiépiri ralámuli, 'liko 'emi bajchá 'we 'la niraga gu'irimili júkuru apiépiri ralámuli.

³² › 'Lige 'emi ralámuli galésáká pe alué ralámuli napu 'emi machime ju, ¿'wecha a'lá ju alarigá nokiá? Alarigá nokame ju alué ralámuli napu galeme ju aminá uché jaré ralámuli napurigá 'la galéwachigó. 'Emika 'la galémili júkuru alué ralámuli 'emi galeme, abiénachigó alué ralámuli tabilé galeme 'emi.

³³ 'Emi ralámuli 'la gu'írisa pe alué ralámuli napu 'emi gu'írame ju, ¿'wecha a'lá ju alarigá nokiá? Alarigá nokame ju alué ralámuli tabilé oyérame Onorúgame. 'Emika abé a'ká ralámuli níмили júkuru, me'tagá alué ralámuli tabilé oyérame Onorúgame.

³⁴ 'Emi tanesa tábiri alué bilé rió napu ku 'la gu'linásaré, ¿'wecha a'lá nímalawé alarigá nokiá? Alarigá nokame ju alué ralámuli tabilé oyérame Onorúgame. Tanesa, buigá mochime ju ku gu'línilime.

³⁵ 'La galewa 'nalina alué sairúgame, 'la semáriga gu'íriwa, tanewa tábiri alué ralámuli 'lige tase 'nata mochiwa 'lige buigá napurigá ku nejímala e'karúgame tábiri napu tanele 'emi. Alarigá 'la ma'chí nérélamala Onorúgame 'kúchila ko 'emi alué Onorúgame napu 'we galeme ju alué ralámuli napu tabilé néléme ju Onorúgame.

³⁶ 'Emi 'la na'temame niwa alué we'ká ralámuli, a'chigóriga napurigá Onorúgame 'we na'temame ju 'emi. Alarigáká 'we a'lá ju.

Abiena anele:

³⁷ —Tabilé che anewa ralámuli a'bopi 'we resí nokagá járome níriká, 'we cha anésáká 'emi, a'boi 'we resí nokagá e'yéname ke 'liko Onorúgamete gastigáriwa 'emi. Tase na'áuka epperélawa 'emi ralámuli, alarigá Onorúgame tase ayónamala 'emi. 'La e'kawa 'emi uché jaré ralámuli 'lige alarigá e'kámala Onorúgame 'emi.

³⁸ 'La kógiwa 'emi tábiri uché jaré ralámuli, alarigá Onorúgame uché rajpé we'ká tábiri 'yámala 'emi ralámuli. 'We a'lá sébali tétiga

nejísáká 'emi, 'la rajchiní ajchagá, 'liko 'we a'lá sébali tétiga narémala 'émichigó, 'la rajchiní ajchagá.

³⁹ 'Lige aminami alué Esusi rukele:

—¿'La 'yúrimerele bilé rió tase ma'chílime uché bilé rió tase ma'chílime? ¿Ta rujsúmerelé okáraga alé bilénami rejkolichi?

⁴⁰ Tase 'wesi alué benime anaga benégame níkala alué benírame. Napusi suwénasa 'ma suwábaga benia 'liko 'la anámala alué benírame.

⁴¹⁻⁴² › 'Lige ta machisá mué bo'né wa'lú wejkolí ajchágame ko mué bo'né busílachi, 'lige ¿chonigá regá aneme ju mué alué rió: «Muérigó, aka ne ma'chí pátrigame alué u'tá wejkolí mué busílachi ajtígame»? 'La ma'chí pápua mué bo'né bajchá alué wa'lú wejkolí mué busílachi ajtígame a'liko 'la ma'chí pákala mué alué u'tá wejkolí alué rió busílachi ajtígame.*

⁴³ Abiena anele:

—Bilé masana tabilé nayume tabilé chátiri masana rakémala, 'we a'lá a'ká rakémala. Alué masana nayume tabilé a'ká masana rakémala, alueka chátiri masana rakémala.

⁴⁴ A'pílipi rojá bilena galírale jágame napu rakeme ju pe rakala etega 'la machirume ju. Tase rakémala alué chuná rakala go'ame alé bilena masana rojala atuálachi. Tase rakémala i'wilí alé golálachi.

⁴⁵ Alué 'we a'lala rió 'we semati ra'ichame ju napugiti 'we a'lá 'nátame kame. Alué 'we cha'sime rioka 'we chátiri ra'ichame ju napugiti 'we chátiri 'nátame kame. Bilé rió ra'ichame ju napurigá 'nata bo'né.

Abiena anele:

⁴⁶ —'Emika ¿chonigá wa'lula nulame anéché ne'chí, peka sébali olame ke napurigá nulé ne 'emi?

⁴⁷ Neka 'la ruyémala 'emi ralámuli tachiri káriká alué rió napu jeka nawame ju rejcholi gepumia 'lige 'la sébali olame napurigá nulé ne.

⁴⁸ Alué rioka kárékuru alué bilé rió napu 'la re'lé joka elale galí napu tabilé na'mile rekó a'wágame rajkíchochi alué ba'wí wa'lú u'kusá 'lige wa'lú bo'ibasa ba'wí napugiti 'we 'la re'lé ilígime, 'we a'lá a'wagá.

⁴⁹ Alué rió napu akeme ju ra'íchali 'lige tase e'wame, alué rioka karé napurigá alué bilé rió 'we amoba elágame galí tase re'lé joka napu 'ma na'mínaga pale alué ba'wí wa'lú u'kusá 'lige wa'lú bo'ibasa, a'wágame rajkíchoga.

Suwábaga ye ra'íchali rejcholi ruwile Esusi alemi epomi.

* 6:41-42 Esúsika pe ruwime ke anile bilé ralámuli semátiri rejcholi 'yánalio alué uché jaré ralámuli napurigá ku 'la semáriga na'támala 'lige bo'neka abéchigo chátiri resí 'sika ilírome ke. Alué rioka, bo'né bajchá 'la tánimili júkuru Onorúgame napurigá 'la bujémala alué chátiri 'nátili napu 'nátaga eyéname ju alué bo'né, napurigá 'la semátiri rejcholi 'yámala alué rió uché jaré ralámuli.

7

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé wa'lula sontalo yuga nóchame

¹ Esusi suwénasa ra'íchali beniria alué we'ká ralámuli, a'lige simile pe u'kabi riógachi Kapernaumi rewégachi. Alé asale bilé wa'lula sontalo romano.

² Alué nulame sontalo ajchagá asale bilé rió nóchame napu 'we galeme nile. Alué nóchame tabilé meka nóchame nile enomí napurigá oliame nile jaré ralámuli 'we 'ya. Alué nóchame 'we nayua bo'ile, amulí mukíá bo'ile.

³ Lige alué nulame sontalo akisá sa'wame ko alué Esusi, 'lige júlale jaré rió ralámuli jurío nuleme Esusi bayénaliga napurigá 'we sajpuka nawámala 'yomia alué rió nóchame nayua bo'ígime.

⁴ Lige alué rió julárigame Esusi bayénaliga sebasa alé Esusi ajtígachi, nawile a'bé alué Esusi, 'lige 'we sajpuka 'we e'wérili bayérole, regá anegá:

—Alué rió nulame sontalo 'la níté gu'írilia

⁵ napugiti 'we a'lá galeme ramué ralámuli jurío.† Lige alué gite 'la gayénarukuru ramué nila «sinagoga».

⁶ Liko alué Esusi yati simile alué ralámuli 'yuga. Napu'lige 'ma a'mulipi e'yénigichi seba alé galírale, alué nulame sontalo jaré machírume ralámuli júlale regá anéniliga alué Esusi:

—Mué Wa'lula, tase chérekará rekó mué ta sébage alé pachá galírale, napugiti pe apiépiri rió koriame alué sontalo,

⁷ alekeri tase nawagóri mué 'yuga ra'íchamia. Pe jena iligá sa'wamará mué alué nayume Onorúgame a'walila gite alué sontalo piónila.

⁸ Alué sontáloka nulélime korí e'wélate, abiena nuleme korí sontalo u'kuchípala napu nuleme ju bo'né. Napu'lige julasa bilé sontalo alué bo'né, yati simime kará, 'lige napu'lige bayesa bilé sontalo alué bo'né, yati nawame kará, 'lige napu'lige nulesa alué bo'né 'yuga nóchame, yati e'wame kará.

⁹ Ye ra'íchali akisá, Esusi napurigá nábole alué sontalo, 'liko 'we ra'sálale, 'lige e'nele alué we'ká ralámuli napu alemi si e'yénale, 'lige anele:

—'La bijchiá ye rioka 'la sébili bijchígime ju 'we a'lá sa'wame ko ne Onorúgame a'walila gite. Jena napu epperé ralámuli israelita pecha 'wesi ralámuli i'teko uché jaré aliena 'la sébali bijchígime 'we a'lá sa'wame ko ne.

¹⁰ Napu'lige alué julárigame ku galírale sebasa, rewale 'ma a'lá sa'wígime alué rió nóchame.

Jena ruwimela Esusi ku ajánilirigo bilé mukúgame bilé mukí gunámakame ranala

¹¹ Pe a'kinana Esusi simile uché bilena we'ká riógachi Naíni rewégachi, 'lige si e'yénale alué bo'né benírame abiena uché jaré we'ká ralámuli.

¹² Lige alé we'ká riógachi seba etele bilé re'malí mukúgame o'towame tomia bilena tabachi rekagá majtoga. Lige alué mukúgame pe bi'neli nile, napugiti pe alué bi'lepi ranégame nílgame alué eyela gunamia. We'ká ralámuli alemi riógame e'yénale alué mukúgame o'towachi.

¹³ Lige alé Esusi etesa alué mukí, 'we na'temale, 'lige anele:

—'Ma tase nalápua mué mukí.

¹⁴ Lige alué Esusi a'bé nawile alué mukúgame, 'lige nochale alué tabali. Lige alué ralámuli majtoga e'yénigime ka kilí jábale. Lige alué Esusi anele alué mukúgame:

—¡Mué re'malí, o'weti asá!

¹⁵ Liko alué mukúgame ku ajánale 'lige o'weti asísale, 'lige chojkile ra'icha alué re'malí. Lige Esúsika anele alué eyela:

—Ku o'togá mué inolá re'malí.

¹⁶ Lige alué we'ká ralámuli etesa alué Esusi mukúgame ajániligo, 'we majale, 'lige walú cheliera 'yale Onorúgame 'lige anile:

—Onorúgame 'ma júlale bilé rió napu ruwime ju napu ané Onorúgame napurigá ramué gu'írame nímala.

¹⁷ Suwábaga ralámuli napu ekí ejperere alé Jurea rewégame gawí bo'ígichi abiena a'mulipi epperégame machile alarigá Esusi ajánaligo bilé mukúgame.

Jena ruwimela Juani júlaligo oká rió bo'né 'yuga benime rukéniliga Esusi

¹⁸ Juani ralámuli rewaramé machile sa'wáligo we'ká nayúkame 'lige ajániligo bilé re'malí mukúgame alué Esusi napugiti ruyéligame alué ralámuli napu Juani benírame ju,‡

¹⁹ 'lige júlale oká alué bo'né benírame alé napu asale Esusi rukéniliga pala alué nílga nejkúrame napu nawámili nílga jena wijchimo, uché bilé chalá buwémili nílga.

²⁰ Alué oká rió napu júlale Juani sébale alé napu asale Esusi, 'lige anele:

—Juánite jularu ramué, alué Juani ralámuli rewaramé, rukéniliga napurigá ruwimela mué, ¿pala mué ka napu nawámili nílga Onorúgamete julárigame? ¿Uché chalá bilé buwewa?

²¹ Alué oká rió sebasa alemi, Esusi 'we 'yoya ilile we'ká ralámuli sa'wá e'karúgame naulite nayume ralámuli, abiena buyana u'kuchípala remónisi ralámulichi mochígime,

* 7:2 E'nesi glosario «esclavo». † 7:5 Alué jurío ralámuli 'lige israelita 'lige ebreo pe aba alué bi'lepi chojkégame ralámuli kéré. ‡ 7:18 Juánika galírale bajcháriga asagá júlale oká rió bo'né benírame rukéniliga Esusi.

abiena ma'chiria alué ralámuli tase ma'chílime. Abichilubi 'we 'yole.

²² Pe'tá i'libeko Esusi regá nejele:

—Ya kumi simíbaga ruyewa Juani napu etiá 'emi aminami napu aké 'emi. Ruyewa alué tase ma'chílime ralámuli ku sa'wao ne, sujírgame abiena ku sa'wao ne, alué sa'pachí amoba nayume[§] ku sa'wao ne, alué najkacholo ku 'la akeme newao ne, alué suwíggame ku ajanio ne, 'lige alué ralámuli resiti tase nígame enomí a'lá ruyeo ne alué a'lala ra'íchali Onorúgame nila.

²³ 'We ganíliga mochí apiépiri ralámuli napu tase ayoga gepume ju ne ra'íchálila.

²⁴ Napu'lige 'ma ku simasa alué oká rió napu Juani júla, Esúsika chojkile ra'íchali ruyea alué ralámuli churigá níliga alué Juani, regá rukega:

—Napu'lige 'emi e'yenia e'néniga alué Juani alé jami, ¿chieti mayéliko alué rió? ¿Péchala mayelie nimio napurigá pe bilé gajsalá ekate noká ilime?

²⁵ 'Lige ta alieti rió e'néniga e'yénisiká 'emi, 'liko ¿tachiri e'néniga e'yéniliché 'emi alemi? ¿E'néniga e'yénilie 'emi bilé rió 'we semati o'páchigime? 'Lige 'emi 'we machíguru alué rió 'we semati o'páchigime ka 'we ganíliga semárikáchi bejtéggame ko alé walú galichi napurigá bilé rió 'we enomígame. 'Liko ¿tachiri e'néniga e'yéniliché 'emi alemi alué ralámuli?

²⁶ ¿E'néniga e'yénale 'emi alué napu ruwime ju napu ané Onorúgame? Ju, alué e'néniga e'yénale 'emi, alueka júkuru abé walú a'walí nígame me'tagá alué uché jaré napu ruwime ju napu ané Onorúgame.

²⁷ 'Lige alué Juani júkuru napu alé Onorúgame nila osilichi ruwí. Alé osilichi ka 'we a'lá sébali ruwí alarigá níмили níliga alué Juani, pe aba alé osilichi napu ruwile 'we 'ya Onorúgame churigá níмили níliga ne. Regá ruwí alé osilichi:

Ne júla bilé rió ne nila ra'íchali ruwime bajchabé ta'chó sébachi mué napurigá benía mochímala alué ralámuli ne nila ra'íchali.

Alarigá 'we a'lá niraga etémala mué sébachi. Regá aní alé osilichi.

²⁸ › Alué rió napu Onorúgame júla pe Juani ju. Neka 'la ruwí tase 'wesi ralámuli i'tego jena wijchimoba 'we najtégame no'chali nígame me'tagá alué Juani. Neka abiena ruwí bilé rió tase najtégame ke, 'ma bi'wisá alawala alué rió 'liko 'we najtégame nimio Onorúgame níriga me'tigá Juani no'chálila.

²⁹ Mochile alé alué enomí goblálome 'lige uché jaré ralámuli napu 'la niraga bijchígale napu nulale Onorúgame abé 'yabé napu 'la elile napurigá rewarawa alué Juánite 'yabé

bajchabé rawé, alueka 'we 'la niraga akele alué Esusi ra'íchálila.

³⁰ 'Lige alué bariséoka 'lige alué Moisesi rejchólila benírame tabilé elile 'ya rawé napurigá rewarawa Juánite, alarigá gawélele Onorúgame.

³¹ Alué Esusi abiena regá anele:

—i'La chieti ralámuli jípe riógame!

³² Pe alué okaná chojkégame kuchí 'kuchi kárékuru napu mochime ju alé we'ká riógachi nasípami re'ea, napu re'énilime ju napurigá pe a'bocho najkí. Napu regá aneme ju alué bilena chojkégame kuchítiri napu 'yuga re'eme ju:

Simérukuru ramué bilé wiká napurigá yawimela 'emi,

'lige 'emi tase yawí.

Wikaráruru ramué bilé wiká 'we sewékame,

'lige 'emi tase nalagá.

'Lige abichilubi ra'íchale Esusi regá:

³³ —Nawálekuru alué Juani 'lige tase we'ká e'karúgame go'ame go'yame ju 'lige tase bajime ju rekútame, 'lige ralámuli jípe epperéggame tabilé e'wime júkuru, 'lige u'tabela remónisi ajchággame korí alué Juani ralámuli rewarame.

³⁴ 'Lige nawákuru ne napu 'pa rewagáchika nawággame ju napurigá rió neraga, neka go'yame júkuru we'ká e'karúgame go'ame, abiena alué i'wilí ba'wila a'wággame newárigime. 'Lige 'emi 'we cha ané ne'chí, go'yechi ané, 'lige bajechi ané 'emi ne'chí, 'lige aní 'emi gompaniérola ko ne alué resí nokogá járome ralámuli, abiena alué enomí nareme alué wa'lula romano nareme.

³⁵ Nobí láchigo ma'chígime néréko Onorúgame a'walila ne no'chálila gite, 'lige Juani no'chálila gite.

Jena ruwimela bilé mukí we'ká rió 'yuga gojchime 'la bijchígigo 'la Onorúgame a'walila nígame ko alué Esusi

³⁶ Bilé rió bariseo bayérale Esusi bo'né galíachi go'ame kógimia. 'Lige alué Esúsika simile alé alué bariseo bejtélachi, alé sebasa asíbale a'bé mésachi.

³⁷ 'Lige bilé mukí we'ká rió 'yuga gojchime napu bejtele alé we'ká riógachi, machisá Esusi simíligo alé bariseo bejtélachi go'ame go'mea, alué mukika yatí alemi sébale bilé u'tá botea gajpílame rejtele newárigime o'ká ba'wí 'we semá júkame ro'ággame.

³⁸ 'Lige 'we nalaka a'bé Esusi ajtígichi alé a'bé raláchí chujkíbale rojpóchaga. 'Lige chojkile pagoa Esusi ralala alué bo'né mukí bo'né o'kiálate, 'lige wakele bo'né gupálate. Abiena 'we chu'mile ralala napurigá nokame nile, 'lige ro'ele alué ba'wí 'we semá júkame.

§ 7:22 E'nesi glosario «lepra».

³⁹ Etesa bo' né bariseo napu Esusi bayélige, regá 'náta: «'La bijchiá ruwime nísaká napu Onorúgame ané, 'liko machimékuru alieti mukí ka ye mukí, 'we chátiri mukí júkuru we'ká rió 'yuga gojchime.»

⁴⁰ 'Liko Esúsika machigá alarigá 'nata ajtigó alué bariseo anele:

—Mué Simoni, ne bilé ra'íchali ruwimela.

'Lige alué rió bariséoka regá nejele:

—Ruwígó mué benírame.

⁴¹ Esúsika anile:

—Oká rió wikele bilé rió enomí taneme, 'lige bilé rió maligi sientó enomí wikame nile, bilé wikame nile malígisa makué.

⁴² 'Lige okánika tase umévale ku gu'lina. 'Lige alué enomí tanémeká 'la e'kale alué wikame okánika alué rió. ¿Chieri 'nalina abé ganíliga rejpiékobá alué rió enomí taneme 'yuga?

⁴³ Simónika regá nejele:

—Alué rió napu abé we'ká wikame nile.

Esúsika regá anile:

—'La bijchiá aní mué.

⁴⁴ 'Liko alué Esusi e'néniga alué mukí anele alué Simoni:

—'La etiá mué ye mukí alarigá 'sichi. Neka bajkíkuru mué galíachi, 'lige mueka tase nejíkuru ba'wí napurigá ne ralala pagómala. 'Lige ye mukíka ne'chí ralala pagókuru alué bo'né o'kiálate, 'lige wakékuru bo'né gupálate.

⁴⁵ Mueka tase chu'míkuru ne'chí napurigá nokíame niru ramué,* 'lige ye mukíka napusi seba tase a're ne'chí ralala chu'miá napugiti 'we a'lá nirame ne'chí.

⁴⁶ Aminami mueka tase ujchékuru alué aseite ne mo'ólachi 'we a'lá niraga napurigá nokame niru ramué, 'lige ye mukíka ro'ékuru ne ralálachi alué ba'wí 'we semá júkame.

⁴⁷ Alekeri aní ne: «Ye mukíka walú e'kárigime ju», ma'chígime nérékuru napugiti 'we a'lá nirame ne'chí. Alué ta'mé walú e'kárigime ka, pee semá 'sime ju.

⁴⁸ Alésíko alué Esusi anele alué mukí:

—Mué mukí, walú e'kárigime ju mué. Jípeko 'la sebámala mué 'pa rewagachi.

⁴⁹ Alué ralámuli bayérigame napu mochíle alé sí, alueka chojkíle ra'ícha a'bopi, regá anigá:

—¿Chieri júché ye rió síkaniá napu 'la e'kágorianíguru? Pe alué Onorúgameka 'la e'kame ju.

⁵⁰ 'Lige Esusi abiena uchéchigo anele alué mukí:

—Mué mukí, mueka 'we 'la bijchigi 'la e'kame ko ne ralámuli, alekeri 'ma tabilé

gastigáriwa mué Onorúgamete. Ganíliga enawa kumi.

8

Jena ruwimela jaré umugí a'pime níligo go'ame Esusi

¹ Pe a'kinana alué Esusi we'kaná we'ká riógachi eyénale abiena pe tabemi riógachi benírísia Onorúgame nílá ra'íchali rejcholi, 'we a'lá ma'chígime ruigá churigá ka napu'lige 'ma 'la sébali ikísá napu najkí Onorúgame. 'Lige e'yénale sí alué makué oká rió napu nulame nile Esusi nochálilachi,

² abiena sí e'yénale alué jaré umugí napu alué Esusi buyánilige u'kuchípala remónisi pachágana alué umugíchi mochígame, abiena napu Esusi sa'wálige nayulí. Bilé alué mukí María rewégame nile napu ochérigame nile Magalena anilíchi, alué mukí napu gíchao u'kuchípala remónisi buyánirigame nile Esúsita.

³ Abiena sí enale Juana rewégame mukí, alué Chusa rewégame rió upila, alué rió napu wa'lula nulame nile alé wa'lula selígame Erere bejtélachi. Abiena sí eyénale bilé mukí Rusana rewégame, abiena uché jaré we'ká umugí. Suwábaga alué umugí napu sí e'yénale Esusi 'yuga alemi a'pame nile tábiri go'ame napurigá go'mela Esusi 'lige alué makué oká rió napu nulame nile Esusi nochálilachi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé ra'íchali chukíligo bilé rió ri'ligó weroka echame

⁴ 'Lige we'ká ralámuli napuile napu sébale Esusi, napuile we'kaná riógachi ejperégame ralámuli. Alué ralámuli alemi napuísá, Esúsika ra'íchale, regá anigá:*

⁵ —Bilé rió simile ri'ligó echime, 'lige weroka echale 'ma sebase bo'né gawíachi. 'Lige alé bo'né gawíachi nasipa bo'ígime nile bilé bowé 'lige jaré ri'ligó rakala rujsule alé bowechi napu bo'ile alemi asarachi, 'lige 'ma re'keréle ralámuli alemi simáriga, abiena 'ma chulugí go'lele.

⁶ 'Lige jaré ri'ligó rujsule alemi napu nile i'píchi tabilé ru'nágame we'é ajtígichi, 'lige alué ri'ligó ya'wisá alé, 'ma wakíbale, pecha sa'mime níliga alué we'é.

⁷ 'Lige jaré ri'ligó rujsule pe alemi suwékimi wejchárale, 'lige tabilé 'la ya'wile alué ri'ligó.

⁸ 'Lige jaré ri'ligó rujsule 'we a'lá asarachi 'we a'lá sa'míchi, 'lige 'we a'lá ya'wile, 'lige alué ri'ligoka 'la we'ká rakele. We'ká 'wile alué rió echágame.

Regá anísá Esusi, aminami regá anílechigó a'wágame ra'íchaga:

* **7:45** Alué ralámuli israelítika sekáchí chu'migá rejporime nile abiena banachí rekó pe rió ke napurigá nokame ju señora jena ramué ejperélachi, alué señora napu banachí a'nagupi chu'migá reporame ju a'nagupi. * **8:4** E'nesi glosario «parábola».

—'Emi ralámuli 'la akeme niri ka, 'la námaka gepuwa —regá anile.

⁹ 'Lige alué makué oká ralámuli Esusi benírimeka anele:

—Ruyá aníguru mué jaré ri'ligó rujsúligo tabilé 'la we'echi 'lige tabilé 'la rakéligo, 'lige jaré ri'ligo rakala rujsúligo 'we a'lá we'echi 'lige 'we a'lá rakéligo.

'Lige rukele:

—¿Tachiri ruwime ke aní mué?

¹⁰ Esúsika anele:

—'Émika a'lá ma'chígime ruyémala ne napu tabilé námale 'emi. 'Lige uché jaré ralámulika tabilé 'la ma'chígime ruyémala ne ta'mé námutame,

napurigá alué ralámuli tabilé pe'tá námaka ejtebímala

rekó 'la etee 'lige rekó abiena 'la akeé.†

¹¹ 'Lige aminami anele alué Esusi:

—Ye ra'íchalika ruwime kéré Onorúgame nila ra'íchali neraga ko alué ri'ligó rakala.

¹² Alué boweka ruwime kéré alué ralámuli napu pe kulí chojkime ju Onorúgame ra'íchalika benía 'lige alué Remónisi nawasa 'ma bujeme ko alué Onorúgame ra'íchalika napurigá ta oyéramala napurigá ta bi'wimela alawala.

¹³ 'Lige alué we'é tase ru'nágame ka ruwime kéré alué ralámuli napu akeme ju Onorúgame nila ra'íchali rejcholi, ganlíga gepume ko sineko 'lige tase we'lisi námaka mochime ko. Napu 'lige resí ikiá ku a'reme ko alué ra'íchali rejcholi.

¹⁴ Alué wejchaka, alueka ruwime kéré alué ralámuli rekó 'la 'nátaga akeme ke alué Onorúgame nila ra'íchali rejcholi 'lige tase a'reme ko alué tabilé Onorúgame nila ra'íchali rejcholi, 'we 'nátame ko enomí méliame 'lige alué uché jaré e'karúgame tábiri nochálime tase 'la Onorúgame nila, 'lige tase 'la o'wé nóchaga e'yéname ko Onorúgame nochálalachi.

¹⁵ 'Lige alué we'é a'lálaká alueka ruwime kéré alué ralámuli napu ra'íchali rejcholi akeme ju 'la sébali e'wame ko, tasiné a'reme ko e'wá alué Onorúgame nila ra'íchali rejcholi, senibí 'la sébali olame ko.

Abiena Esusi anele:

¹⁶ —Tabilé 'wesi ralámuli rajeme ju bilé chojpe wa'lú bejtólite o'póliga rekamia, nibilé elamia bilénami sejkóchimi rajagá, iligá re'pabo elame ju napurigá 'la ma'chílimala ralámuli alemi mo'ime.

¹⁷ Ye ra'íchalika ruwime kéré jena wijchímóbaka tase 'wesi 'nátili nerúlímio nasótigame, abiena a'kinana 'ma suwábaga machíboli ko churigá 'nata ajtigó bilé ralámuli.

¹⁸ Liko 'la 'nátaga gepusi 'emi: Alué napu 'la námame ju bile ra'íchali rejcholi ruilía 'lige

uché jaré ralámuli benírame alué ra'íchali rejcholi, alueka uchérájpé 'yáwali ju 'nátili Onorúgamete. Alué napu 'la námame ju bilé ra'íchali rejcholi 'lige tabilé benírame uché jaré ralámuli alué ra'íchali rejcholi, alué u'kabi napu ekí námale 'ma we'kuámala —regá anele Esusi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo chieri ka 'la napurigá Esusi eyela 'lige Esusi bonila 'lige waíla

¹⁹ Napu 'lige Esusi bijí ra'ícha ilígichi, alué Esusi eyela 'lige suwábaga alué nasípasi bonila 'lige nasípasi waíla sébale alé napu asale 'lige tase cherigá a'bé nawile cha we'ká jáligame ralámuli alemi.

²⁰ 'Lige bilé ralámuli ruyele alué Esusi regá:

—Mué eyela 'lige mué bonila 'lige mué waíla alé ma'chika jawí 'lige mué 'yuga ra'íchánili —anele.

²¹ 'Lige Esúsika anile:

—Alué napu 'la 'nátaga gepume ju Onorúgame nila rejcholi abiena 'la sébali olame napurigá aní alué rejcholi, alueka 'la napurigá ne eyela júkuru 'lige napurigá ne bonila 'lige napurigá ne waíla.

Jena ruwimela Esusi eká geléchaligo 'lige ba'wí

²² Bilé rawé Esusi 'mole 'yuga alué makué oká rió alué bo'né Esusi benírame bilé u'tá bárkochi, 'lige anele:

—Wamí 'lebo bajoniwa ye bárkochi mochiga jena wa'lú ba'wí ilígichi Galilea anilime.

'Lige simíbale alé u'tá bárkochi mochiga.

²³ 'Lige alemi nasipa ba'wíchi e'yénaga Esúsika gojchile. 'Lige pe yati neraga a'wágame ekénale alemi, 'lige a'wágame chíbale ba'wí alé bárkochi, wa'lú maníbale alé pachágana, amulí bokuíle.

²⁴ 'Lige alué makué oká rió yati ajchale Esusi regá anegá:

—¡Muérigo ramué nuleme! ¡'Ma bokuíchi ye barko! ¡'Ma amulí si'lilia ramué!

'Liko alué Esusi asísale 'lige a'wágame ne'óchale alué eká 'lige alué ba'wí, 'ma kilí elábale alué eká abiena alué ba'wí a'wágame chíbachi alé bárkochi, alésíko 'ma asíbale alué eká. 'Lige anele alué makué oká rió:

²⁵ —¿Chukirúpeché? ¿Chonigá tabilé bi-jhigi 'emi pe Onorúgame gite 'la asibamio ye eká?

'Lige alué ralámulika e'karúgame 'nátaga, a'bopí rukele:

—¿Chieri júché ye rió? Aka 'la e'wárinti ka'e ekátiri.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé rió alué u'kuchípala remónisi mochígime

† 8:10 E'nesi Isaiás 6:9.

²⁶ Arigá sébale na'lebo baona napu ejperégame nile alué ralámuli Garáraka sigame, alué gawika bo'ile na'lebo bajoniga o'wépoka Galilea rewégachi gawí.

²⁷ Esusi re'kisa alé bárkochi 'lige sébale bilé rió alemi abalemi bejtégame. Alué rioka 'ma we'ká bamí lo'í nile alué remónisi u'kuchípala gite. 'We chátiri na'tárime nile alué u'kuchípala remónisi. Alué rioka tase o'pachátame nile, aminami tase bejtégame nile bilena galírale, pe resochí bejtégame nile napu ro'ílime nile suwígame.

²⁸ 'Lige alué rió Esusi etesa a'wágame sinale, 'lige 'male a'bemi napu ilile Esusi 'lige a'bé ilibale chojkóbisiga napu ilile Esusi, 'lige e'wele ne'oka anile:

—¿Tachiri najkí mué Esusi, Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame inolá? ¡Pe rekó tase resí olawa ne'chí!

²⁹ Alarigá anile napugiti alué Esusi nuléligime bilé remónisi u'tabela napurigá ma'chínamala alé riochi. Alué remónisi u'tabela i'sínimi 'we a'wágame newame nile alué rió 'lige 'we lo'í. Ralámulika buleme nile sekala alué rió abiena ronola karénate napurigá ta ichúrими júmamala, 'lige alué rioka pe gáriga rejpúname nile alué karena. Alué remónisi u'tabela gite 'másame nile jami lo'iriga.

³⁰ Esúsika rukele alué lo'í:

—¿Chonilime ju mué?

Alué lo'ika regá nejele:

—Neka Lejioni^s rewégame ju.

Alarigá anile alué rió napugiti we'ká remónisi u'kuchípala mochígame nílgame pachágana alué riochi.

³¹ 'Liko alué remónisi u'kuchípala anele Esusi napurigá ta 'lúpua bilena 'we re'lé ewágachi tajsiné chibálime.

³² 'Lige alemi a'mulipi we'ká gowí^s uchule rojí go'yá, 'lige alué remónisi u'kuchípala lisensia tánale alé gowichi mo'imea. 'Lige alué Esúsika 'la lisensia 'yale.

³³ 'Lige alué remónisi u'kuchípala buyale alé riochi, 'lige mo'ile alé gowichi. 'Lige alué gowí 'ma lo'írole, alésíko júmasale bilena 'we go'nágana 'we enárikáchi alué wa'lú ba'wí ilígichi Galilea rewégame, 'lige alé 'ma suwile alué gowí si'líka.

³⁴ Alué gowí neseme etesa alarigá ikisao yati júmasale majaga, simíbale ruyemia ralámuli alé we'ká riógachi abiena alemi 'we e'megá riógachi.

³⁵ 'Liko alué ralámuli akisá alué ra'íchali yati júmala e'nemia pala bijchiá nílga. 'Lige sebasa alé napu ilile alué Esusi, etele alué rió napu Esusi we'ká u'kuchípala remónisi buyánale, etele a'bé ajtígame ralachí chega napu ilile Esusi, 'ma 'la o'páchiga abiena

ku 'la rió. 'Liko alé ajtígame etesa ralámuli, majale.

³⁶ 'Lige alué ralámuli napu etele sa'wichi alué rió lo'í ruyele uché jaré ralámuli sa'wiligo alué rió napu we'ká u'kuchípala remónisi mochígame nílgame pachágana.

³⁷ Suwábaga ralámuli Garara rewégachi ejperégame chojkile alué Esusi mabua napurigá uché bilénami simela napugiti alué ralámulika majáligime. 'Liko Esúsika ku 'mole alé bárkochi 'lige simile alué barko asagá.

³⁸ 'Lige alué rió napu Esusi we'ká u'kuchípala remónisi buyánirile, ta'chó simichi Esusi, anele:

—Neka si siminali mué 'yuga.

'Lige Esúsika tabilé elile napurigá si simela, 'lige Esúsika anele:

³⁹ —Mueka ku galírale simiboa, 'lige suwábaga rupoa alarigá gu'íriliriga mué Onorúgamete.

'Lige alué rioka yati simile 'lige chojkile we'ká ralámuli ruyea alemi we'ká riógachi ejperégame 'we a'lá gu'íriliga Esúsita.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo oká umugi

⁴⁰ Esusi ku sebasa alé na'lebo, 'lige alué we'ká ralámulika 'we ra'sálale ku nawachi Esusi napugiti suwábaga 'we buigá mochíligame.

⁴¹ 'Lige alemi nawale bilé rió Jairo rewégame. Alué rioka nulame nile alé u'tá re'obachi «sinagoga» rewégame. Alué rioka alé a'bé Esusi ralálachi ilibale chojkóbisiga, 'lige 'we e'wérali bayérale regá anigá:

—Pe rekó, nabá ne bejtélachi

⁴² napurigá 'yómala mué ne malala —anele.

Alué rioka pe alué bi'lepi malégame nile makué oká bamíggame, 'lige 'we nayua bo'ile alué iwé, amulí mukíá bo'ile.

—'La ju. Nabágó líkó —anele alué Esusi.

'Lige alué Esusi alé Jairo bejtélachi simiá enágichi, we'ká ralámuli si simíbale rajchiní namó járole simiba napu Esusi enale.

⁴³ 'Lige alemi si enale bilé mukí 'ma makué oká bamí nayume, alué mukika rojppachí nayume nile, tabilé siné sa'wime nile elena rojppachí, rasíggame eléname nile. 'Lige 'ma suwábalige suwábaga enomí 'yome na-jtétiga, 'lige tase 'wesi umébale sa'wá.

⁴⁴ 'Lige alué mukika a'bé nawile alué Esusi alemi guwana simigá, 'lige nochale alué Esusi o'páchala we'lí se'wala, 'lige alarigá 'sisa alué mukí, 'lige yati sa'wile.

⁴⁵ 'Liko Esúsika rukele:

—¿Chieri nochá ne'chí o'páchala se'wala?

'Lige o'maka anile:

—Ta'wésigurú.

'Lige Pégroka anile:

‡ 8:30 Lejioni aniáká we'ká anieme kéré alé Israeli ejperégame níriká. § 8:32 We'ká gowí nile, oká mili neraga. E'nesi San Marcos 8:32.

—Mué Wa'lula, alué ralámulika 'we namó járo'é jemi 'we rajchiní. «¿Chieri nochá ne'chí o'páchala se'wala?», anía aníguru mueka. Ramueka tabilé machirú.

⁴⁶ 'Lige Esúsika regá anile:

—Aka bilé ralámuli nochátubá ne o'páchala se'wala, aka ne 'la ne nili niliché sa'wá alué ne nila a'walite.

⁴⁷ 'Liko alué mukí tabilé ikírisa mejkabemi simiá chúbamia, 'liko simile áwalisia, 'lige a'bé chujkíbale rojpóchaga napu ilile Esusi. 'Liko anele we'ká ralámuli akériga sa'wináliga gite nocháligo alué Esusi o'páchala we'lí se'wala, 'lige anele yati sa'wíligo alué Esusi o'páchala se'wala nochasa.

⁴⁸ 'Liko alué Esúsika anele:

—Mué mukí, jípeko 'ma sa'wígame ju mué 'lige 'ma 'la bi'wígame alawégame napugiti 'we a'lá sébali bijchígilgame mué a'walí nígame ko ne. Jípeko 'we ra'sálagá enawa kumi.

⁴⁹ Bijí ra'ícha ilígichi alué Esusi alué mukí 'yuga, 'lige sébale alé bilé rió alué wa'lula Jairo galílachika simígame. 'Lige anele alué Jairo:

—Mué malala 'ma mukú. 'Ma tase aminabi bayérowa ye benírame Esusi.

⁵⁰ 'Lige Esusi akisá alué ra'íchali, anele:

—Tase majawa mué rió mayega 'ma bi-jchíá mukúligo, pe 'la bijchígwi 'la a'walí nígame ko ne, 'lige mué malala ku ajánamala.

⁵¹ Napu'lige sebasa alé galírale Jairo be-jtélachi, 'lige Esúsika tase elile napurigá uché jaré ralámuli si mo'ímela alé pachá, pe bakiá bo'né benírame Pegro, Santiago, 'lige Juani, 'lige alué tewé eyela, abiena alué tewé o'nola.

⁵² 'Lige alué tewé we'kasa, alué we'ká ralámuli suwábaga 'we nalá jale sulachí o'choa a'bopi napurigá nokame nile alué ralámuli.*

'Lige Esúsika anele:

—Tase nalasi 'emi. Ye u'tá teweka tase mukugá bo'í, pe gojchigá bo'í.

⁵³ 'Lige ralámulika tase bijchígile, pe gawélele, 'la machíligame mukugá bo'ígó alué iwé.

⁵⁴ 'Lige Esúsika bajkile napu bo'ile alué iwé, 'lige cha'pile sekala, 'lige anele e'wele ra'íchaga:

—¡Mué iwé, asísiwal!

⁵⁵ 'Lige alué iwé ku ajánale, 'lige yati ku o'weti asísale. 'Lige Esusi nulale napurigá kógiwa go'ame.

⁵⁶ 'Lige alué o'nola eyela si 'we ra'sálale. 'Lige alué Esúsika nulele napurigá tabilé 'wesi ralámuli ruyémala ku ajánilirigo.

9

Jena ruwimela Esusi júlaligo nochániliga alué makué oká rió Esusi benírame

¹ Esusi bayele alué makué oká rió Esusi benírame, 'lige 'yale a'walí 'lige nóchali napurigá ma'chí buinámala alué remónisi u'kuchípala ralámulichi pachágana mochígame abiena napurigá sa'wámala alué nayúkame.

² Júlale napurigá beníramala churigá nimia napu'lige sébali ikichi jena wijchimo'ba napu najkí Onorúgame,

³ Regá anegá júlale:

—Tabilé tábiri o'ká simawa. Tase o'ká simawa resola, nibilé sibula, nibilé enomí, nibilé nutugega. Tase pabega simawa uché bilé o'pacha re'lé ujchalime nujubami o'pachátilime.

⁴ Alé bilena we'ká riógachi sebasa, 'la bi'lénapi galírale mochiga nochawa napu'lige 'yao ichúrimi e'yéniga, napusí simiba uché bilena we'ká riógachi a'lige kulí a'rewa alué galí.

⁵ 'Lige aminami alemi we'ká riógachi sebasa 'emi, 'lige alé tase galésiga 'emi, 'liko yati uché bilena we'ká riógichimi simawa. 'Lige 'we a'lá sawesa simawa we'é ronochí chujkíbigame. Alueka ruyame nímala Onorúgame gastigárimio alué ralámuli tabilé nejígoriká bilé galí napurigá alé mochiga nochámala 'emi ralámuli 'yao ichúrimi e'yéniga.

⁶ Alésíko simíbale alué makué oká rió ichúrimi, we'ká riógachi e'yénale benírísia ralámuli alué 'we a'lala rejcholi Onorúgame nila, abiena nayúkame sa'wasia.

⁷⁻⁸ Alué wa'lula selígame rió Erote rewégame akisá suwábaga alarigá 'sió alué Esusi 'lige alué makué oká rió, e'karúruga 'nátele 'lige tase machíle chieri rió ka alué napugiti anilígame jaré ralámuli:

—Juani ku ajánale.

Jaréchigo mayele alué 'ya ajtígame ko Elíasi rewégame napu ruwime nílige napu anele Onorúgame, alué ku ajánaligo mayele. 'Lige jaréchigo mayele ku ajánaligo uché bilé rió alué 'ya ajtígame napu ruwime nílige napu anélige Onorúgame.

⁹ 'Lige alué wa'lula selígame Erote Antípasi rewégameka regá anile:

—Aka 'ma nuligéché ne me'líniliga Juánika 'lige 'ma a'pírigeturu ne alué Juani mo'ola rijpúniga gujtala, 'lige ¿chieri júché alué rió? 'We ruwanti júkuru alué rió.

'Lige alué wa'lula selígame Erote eténale alué Esusi.

* 8:52 Alué ralámuli israelita napu'lige bilé ralámuli mukusá, a'wágame nalame nile rijímala napurigá yolí 'lige aminami o'chome nile a'bopi suláachi. Alueka ruwime nile 'we chalagá mochigo alué ralámuli bilé ralámuli mukusá. 'I'sínimi najtétiga bayeme nile ralámuli napurigá alé smela a'wágame nalamia o'choga sulachi.

¹⁰ Napu'lige ku sebasa alué Esusi nochálichachi nulame alué makué oká ríó, ruyele 'la beníriligio Onorúgame nila ra'íchali rejcholi ralámuli 'lige 'yóligo ralámuli. 'Lige alué Esúsika bayérole alué makué oká ríó alé 'minami tase ríógachi alé a'mulipi pe'kabi ríógachi Betsáira rewégachi.

¹¹ 'Lige ralámulika machisá alemi simúbaligo, yati najátale. 'Lige Esúsika 'we galegá etele alué we'ká ralámuli, 'lige ruyele churigá nulame ko Onorúgame, abiena sa'wale ralámuli nayúkame.

Jena ruwimela Esusi 'yáligo go'ame we'ká ralámuli

¹² 'Lige 'ma alichí, alué makué oká ríó nawile a'bé alué Esusi, 'lige anele:

—Mué Esusi, ya a'rewa ye ralámuli napurigá simámala 'minami resíbamia go'ame 'yámia 'minami we'kaná a'taberni ríógachi. Jena napu ramué mochiru tabilé it'é go'ame.

¹³ 'Lige alué Esúsika anele:

—Aka 'emi kógiwagurú go'ame.

'Lige alué makué oká rioka anile:

—Tase we'ká nerú baní, pe malígipi mochí, 'lige pe okabi ro'chí bi'tí. Wa'lú ralisúká go'ame 'la nímaleké 'liko 'la o'pasámaleké ye we'ká ralámuli. ¿Koche ralibóaché alakí go'ame? —anile alué makué oká ríó.

¹⁴ We'ká ralámuli mochile alé, we'ká umugí 'lige we'ká u'kuchítiri. Siné kachi maligi mili mochíligeréko pe riocho. 'Lige alué Esúsika anele alué makué oká ríó:

—We'kaná chojkégame neraga mochiawa malígisa makué neraga.

¹⁵ 'Liko alué makué oká ríó yati alarigá nulele ralámuli.

¹⁶ 'Lige Esusi 'wile alué maligi baní 'lige alué oká ro'chí, 'lige 'pa rewagachi e'negá iligá wa'lú cheliera 'yale Onorúgame. 'Lige Esusi nasípasi chi'wanasa alué maligi baní 'lige alué oká ro'chí, 'yale alué makué oká ríó kóginiliga alué we'ká ralámuli.

¹⁷ 'Lige alué we'ká ralámuli 'we a'lá sébali o'pasale, 'lige pe nujubapi napubule alué makué oká ríó alué go'ame rasiigame, 'lige bochile makué oká e'wele atabé alué baní a'tabé rasiigame abiena ro'chí 'yúriga.

Jena ruwimela Pegro ruwiligo Onorúgamete julárigame ko alué Esusi

¹⁸ Bilé rawé alué Esusi Onorúgame 'yuga ra'icha iligachi waná bi'neli alué makué oká ríó alué Esúsitate benírilime alemi mochílechigó. 'Lige rukele:

—¿Chieri korí alué ralámuli ne'chí?

¹⁹ Alué ralámulika regá nejele:

—Jaré ralámuli aní mué Juani ko napu ralámuli rewaramé nile ba'wichí jáwaga. 'Lige jaréchigo ralámuli aní Elíasi ko mué. Jaréchigo ralámuli aní mué ko bilé alué 'ya mochígame napu ruwígame nilige napu anéligio Onorúgame ku ajánaligo mayé.

²⁰ 'Liko Esúsika rukele:

—'Émika ¿chieri koriágó ne'chí?

Pégroka anile:

—Mueka pe alué Kristo* ju.

²¹ 'Lige alué Esúsika 'we a'lá ruyele alué makué oká ríó napurigá ta'wesi ruyémala.

²² 'Lige anele Esusi alué makué oká ríó:

—Ne napu julárigame ju Onorúgamete 'pa rewagáchika napurigá ríó neraga 'we resi ikimela ne. 'We gawélimala ne'chí alué e'wélala ralámuli jurio nulame abiena alué e'wéla balé, abiena alué ralámuli napu benírame ju alué nulalí napu a'rele 'we 'ya alué Moisesi. 'Lige arigá 'ma me'liboa ne, pe bakiá rawé mukugá bo'mé ne 'lige Onorúgame ku ajánirimala ne'chí.

²³ Alige pe nujubapi Esusi anele alué makué oká ríó:

—Alué ne'chí oyérinilime, nabí rawé e'wámili ju napu ne nulá, 'lige 'ma a'rémili ju chátiri 'nátali 'nata. Alueka 'la sébali machigá asimeli júkuru tabilé majaga rekó ralámuli 'ma me'linálíchi ne'chí oyérame kóriká. 'Lige senibí rawé 'la oyérinilí júkuru ne'chí.

²⁴ Alué ríó majame mukugá ne'chí oyériga, alueka tase rewimela semati raweli. Alué ríó napu ne'chí oyérame ju 'lige bilé rawé mukusá, alueka 'la semati raweli rewimela rewagachi.

²⁵ ¿Churigá 'la nímawé rekó bilé ríó 'we a'lá nígame ke peka 'la 'nátame ríó ke pe chibi 'sika eyéname ke?

²⁶ 'Lige bilé ríó 'we chijúname ne'chí oyériga mayega 'we cha anéwali ko uché jaré ralámulite ne'chí oyérame kóriká, 'liko ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá ríó neraga chijunámalachigó alué ríó 'yuga napu'lige ne ku nawasa wa'lú ra'ósili noligá, niga alué a'wali ne bo'né O'nola nila, abiena alué santo ánjeli a'walila niga.

²⁷ Jaré 'emi napu jena mochí jipe, bajch-abé ta'chó suwiyá 'la machimela churigá nulame ko Onorúgame† —regá anile Esusi.

Jena ruwimela Esusi se'winati gayénaligo

²⁸ Ye ra'íchali ruisá, osánó rawé kachi nerágirigá a'kinana, Esusi simile bilénami re'pá rabó Onorúgame 'yuga ra'ichamia alué bakiá ríó 'yuga, Pegro, Santiago, 'lige Juani.

²⁹ 'Lige biji Onorúgame 'yuga ra'icha iligá alué Esusi, se'winati gayénale bo'né banalá, abiena o'páchala, 'we rojsákame gayénale, 'we rapame.

* 9:20 E'nesi glosario «Cristo».

† 9:27 Esusi ruwigá anime ke anile, alué Pegro 'lige Santiago 'lige Juani eternio alué Esusi alué Elíasi 'lige Moisesi 'yuga ra'íchachi, o jaré ralámuli eternio Esusi ku ajánachi, o alé Rusaleni iligame wa'lú re'obá 'ma gajunálíchi kómá.

³⁰ Lige yati neraga jsile oká rió alé napu 'we 'ya epperégame nile ta'chó ajítgachi Esusi, 'lige Esusi 'yuga ra'íchale. 'Lige bilé nile Moisesi, 'lige uché bilélaka Elíasi.

³¹ 'Lige alé nolígá 'we ra'ósaga ilíbale. 'Lige alé ra'íchale o'maka churígá mukimeo Esusi alé we'ká riógachi Rusaleni pe a'kinana.

³² 'Lige alué Pegro 'lige okánika alué gompaniérola okoka bi'tile 'lige yati bujsale, 'lige etele 'we ra'ósiga ilígó nolígá napu jale alué bakiá rió.

³³ 'Lige alué Moisesi 'lige Elíasi 'ma simiba e'yénigichi alé Esusi ilígachi, Pégroka anele alué Esusi:

—Mué nulame, 'láchigo jena napuítuke'é ramué. 'Lige newawa bakiá galí rojsate, bilé mué Esusi nila, uché bilé Moisesi nila, 'lige uché bilé Elíasi nila.

'Lige alué Pégroka tabilé machígá, pe ra'íchaga alarígá anile.

³⁴ 'Lige hijí ra'ícha jágichi, re'kínale bilé nolí 'lige 'ma na'pólale suwábaga alué usani rió. 'Lige 'we majale alué Esúsíte benírilime nolite na'pólisa.

³⁵ 'Lige anile bilé ra'íchali alé nolírale regá anime:

—Ye Esusi ne Inolá ju napu ne nóchali 'ya, 'we a'lá e'wiwa 'emi bakiá rió ye rió nulachi.

³⁶ Alué ra'íchali ma'chí anisá, pe a'lige yati neraga alué bakiá rió etele Esusi bi'neli ilígá. 'Lige alué bakiá rioka tase 'wesi ruyele tabilé 'cho mukuchi ka alué Esusi alakiligo alemi.

Jena ruwimela alué Esusi benírimé tabilé umébaligo sa'wá bilé re'malí nayume

³⁷ Melénala rawé ku e'tegínele alé rabókana, 'lige we'ká ralámuli simíbale najtepamia alué Esusi.

³⁸ 'Lige bilé rió anile alemi we'ká ralámuli jágichi nasípami ilígá a'wágame ra'íchaga:

—Muérigo Benírame, pe rekó na'temaki ne inolá re'malí, pe ye bi'lepi inógame ju ne.

³⁹ Alué u'tabela remónisite cha'piame ju ye re'malí alawala, abiena ronowégame chu'ega bo'írame ju. 'We resi olasa, ku a'reme ju.

⁴⁰ Neka 'ma nulugé mué 'yuga benime napurígá ma'chí pákala alué u'tabela remónisi, 'lige tabiléchigo umébalekó.

⁴¹ 'Lige Esúsika regá anile:

—'Emi ralámuli cha nokame tabilé bi-jhígime, chiéniko si asimélaché ne 'emi 'yuga napurígá 'la bijhígamala 'emi. Jeka o'tó mué inolá.

⁴² Napu'lige alué re'malí o'nola alé sekachí cha'pígá o'tochi alé Esusi ilígachi alué re'malí, 'lige alué remónisi u'tabela yati wijhí rekábale alué re'malí, 'lige bo'írale ronobútiga chu'ala. 'Lige Esúsika ne'óchale alué remónisi u'tabela, 'lige ma'chí pale. 'Lige ku o'nola 'yuga júlale.

⁴³ 'Lige suwábaga ralámuli napu ekí etele, 'we ra'sálale etesa alachilú a'walí nígame ko Onorúgame.

Jena ruwimela alué Esusi benírimé tabilé námaka mochígigo Onorúgame rekíligo napurígá mukumela alué Esusi

Napu'lige suwábaga alué ralámuli 'we ra'sálagá mochígichi etesa Esusi ma'chí pachi alué u'tabela remónisi, 'liko Esúsika anele alué makué oká rió aba alué bo'né Esúsíte benírilime:

⁴⁴ —'We a'lá 'nátaga gepusi ye ra'íchali, tase siné we'kuawa: Ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurígá rió neraga, bilé rawé o'toboli ju ne alé sairúgame mochígichi.

⁴⁵ 'Lige alué makué oká rioka tase námale alieti olagá anió Esusi, napugiti bo'né abalarígá ra'íchaligame napurígá ta námamala, 'lige alué ralámuli Esúsíte benírilimeka majale rukegá napurígá abé a'lá ruwimela alieti olagá anió Esusi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo chieri ka abé najtékame rió

⁴⁶ 'Lige alué makué oká rió chojkile ra'ícha a'bopi abé najtékame nínilia bilé.

⁴⁷ 'Lige alué Esúsika machile alieti 'nata jago alué ralámuli, 'liko bilé towí bayele 'lige alé a'bé elale.

⁴⁸ 'Lige anele alué ralámuli:

—'Emi a'lá na'temaka etéeme nísaká ye towí napu ne 'we a'lá na'temaka eté 'liko 'la ne'chí nirame níkala 'emi. 'Lige ne'chí niráká 'emi, 'liko 'la nirame ju 'emi Onorúgame. Alué a'lá na'temaka eteme suwábaga ralámuli, alué níkala abé najtékame Onorúgame níriga.

Jena ruwimela alué Esúsíte benírilime tabilé najkile napurígá 'yome níkala uché jaré ralámuli

⁴⁹ 'Liko Juánika anele alué Esusi:

—Mué Wa'lula, ramueka eteru bilé rió u'kuchípala remónisi buyánachi napurígá buyáname ju mué. 'Lige alué rió regá anigá buyáname ju alué u'kuchípala remónisi: «Esusi a'walila gite 'la buyasa 'la kápá muechi alué u'kuchípala remónisi.» 'Lige ramueka suliru, alueka pecha lisensia nígame kame napurígá ralámuli 'yoga einámala, pecha ramué 'yuga eyéname ka alué rió.

⁵⁰ 'Liko alué Esúsika anele:

—Tase suliuwa alué rió. Alué tase sairúgame ju ramué 'yuga, alueka ramué gompaniérola ju.

Jena ruwimela Esusi ne'óchaligo alué Akobo 'lige Juani

⁵¹ Napu'lige 'ma sébachi raweli Esusi ku rewagachi moinámichi, 'we 'la iwega a'lá bi'lepi 'nátaga simile Esusi alé Rusaleni.

⁵² Alé boichimi enegá júlale jaré rió bajchá alé bilénami ralámuli samaritano epperélachi

'yániliga galí okola. 'Lige alué ralámulika yati simíbale bajchá galí 'yamia alé samaritano ejperélachi.

⁵³ 'Lige alué ralámuli samarítánoka tase 'yale galí napurigá alemi gojchimela alué Esusi 'lige alué 'yuga e'yénigime napugiti machíligame alué Esusi Rusaleni simiá enáligo.[‡]

⁵⁴ 'Liko alué oká rió Esúsitate benírilime, Santiago 'lige Juani, anele alué Esusi:

—Mué Wa'lula, ¿ta najkí mué napurigá nulawa napurigá bilé na'í 'pa rewagáchikana re'kinamala napurigá suwábaga rajimela alué ralámuli alé riógame napurigá 'sile alué 'ya ajtígame rió Elíasi rewégame napu ruwime nílige napu anele Onorúgame?

⁵⁵ 'Lige alué Esúsika e'nele alué oká rió, 'lige ne'óchale regá anigá:

—¿Chonigá e'kósiniliché 'émika alué ralámuli?

⁵⁶ Alésíko simíbale uché bilena riógachi.

Jena ruwimela choníligo alué napu Esusi oyéranile

⁵⁷ 'Lige boichimi e'yéniga alué ralámuli, najtépale bilé rió 'lige anele alué Esusi:

—Mué Wa'lula, neka 'we a'lá sébali oyérinili mué.

⁵⁸ 'Lige Esúsika regá nejele:

—Geyóchika nígame júkuru resó, 'lige chulugika 'la ra'sógame júkuru. Ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, neka tabilé asé galégame ju napurigá gojchimela ne. 'Lige mueka 'la simináliri, mué bo'né ma'chíleké.

⁵⁹ Esusi anele uché bilé rió:

—Nabá ne'chí 'yuga ne'chí oyérga.

'Liko alué rioka anile:

—Mué Wa'lula, pe'wera buwé ne'chí, ne o'nola mukúgame tomia simé ne bajchá.

⁶⁰ 'Lige Esúsika regá anele:

—Nulewa alué tase oyérame Onorúgame napurigá tómala alué mué o'nola mukúgame. Mueka simiboa 'nalina we'kaná ichúrimi ralámuli ruyemia churigá ka napu'lige 'ma 'la sébali ikisá napu najkí Onorúgame jena wijchimboba.

⁶¹ 'Lige anile uchéchigo bilé rió:

—Mué Wa'lula, néchigó abiena siminali mué 'yuga. Iligá pe'wera buwéwago ne galírale ro'ísa'é ruyemia galírale mochígame.

⁶² 'Lige Esúsika anele:

—Alué bilé rió asará chujkúgame, 'lige ku guwana e'nasia ename, alueka tase wájchgame asarámala.

10

Jena ruwimela Esusi wanápaligo napurigá nochámala gicháosa makué miná oká rió

¹ Pe nujubapi Esusi wanápale gicháosa makué miná oká rió, 'lige júlale bajchabemi pe okacho neraga i'wana chojkégame. Júlale alemi we'kaná riógachi napu simírímili nílige alué Esusi. Tabilé júlale si alué makué oká rió bo'né benírame.

² Regá anegá júlale:

—'We we'lé ju ri'ligó echerúgime, 'lige alué 'wime ka 'we u'kabi ju. Alekeri alué echerúgime nígame anewa napurigá julámala 'wíniliga uché jaré 'wime.*

³ 'Lige anele:

—Simíbaga 'emi okacho neraga. Neka jula 'emi napu mochí 'we jobátigame ralámuli napurigá u'kuchí bo'á a'tanala alé napu olí e'yéname ju.

⁴ Tase o'ká simawa sibula go'ame ra'kólime, aminami tase enomí ra'kola, 'lige tabilé pabega aká nujubami akarálime. Aminami tase jábawa boichimi ralámuli 'yuga we'lisi ra'icha. Pe bi'lepi 'nátaga e'yénawa pe benírilimecho ralámuli Onorúgame nila ra'íchali.

⁵ Napu'lige seba bilena galírale, repóriwa alué ralámuli regá anegá: «Onorúgamete 'la 'yásiga 'la ke 'emi semati rawelí jena galírale.»

⁶ Alé galírale 'we ganíliga ejperélasa alué ralámuli, 'liko abéchigo ganíliga ejperélamala Onorúgame nila ra'íchali akisá. Ta ganíliga ejperégame nísaká 'liko abé tabilé ganíliga ejtebímala tabilé 'la nirasa Onorúgame nila ra'íchali.

⁷ 'La bi'lénapi galírale okópua alé bilena we'ká riógachi, tase ichúrimi galírale okópua alé. 'Lige go'poa go'ame napu koni alué ralámuli alé riógame, napugiti nóchameka go'ame meka nóchame kame.

⁸ Bilena riógachi sébachi 'emi, 'la ganíliga etésiga 'emi alé, 'lige go'ame kógisiga, yati go'poa alué go'ame tabilé gawéliga.

⁹ Abiena 'la sa'wawa ralámuli nayume alé galírale riógame, 'lige anewa: «'Ma sébapá rawelí napu 'la sébali ikimeli nílige jena wijchimboba napurigá najkí Onorúgame.»

[‡] 9:53 Alué ralámuli Samaria ejperégameka bilena rabó simíbame nile pe abalé Samaria iwérali tánimia Onorúgame 'lige tabilé siné 'la nirame nile napurigá alué ralámuli jurío simámala iwérali tánimia Onorúgame Rusaleni anilichi. E'nesi glosario «samaritanos».

* 10:2 Napu'lige Esusi regá anía: «'We we'lesi ju ri'ligó echerúgime 'lige 'we rakega ilí», pe anime ke anile we'ká níligo ralámuli napu machinalia mochile Onorúgame nila ra'íchali. 'Lige napu'lige anía: «Alué 'wime 'we u'kabi ju», pe anime ke anile 'we u'kabi níligo ralámuli Onorúgame ra'íchálila benírame. Napu'lige anía: «Echirúgame nígame anewa napurigá julámala 'wíniliga chejaré 'wime», pe anime ke anile: tániwa Onorúgame napurigá julámala we'ká alué Onorúgame nila ra'íchali benírame.

¹⁰ Lige 'emi sebasa alé bilena riógachi 'lige tase galegá etésiga 'emi, yati sawewa alué we'è raláchí chujkíbigame napurigá suwábaga ralámuli etémala 'lige regá aníboa:

¹¹ «Ye we'è napu chujkiba ramué ralálachi jemi 'emi ejperélachi, 'ma sawili ramueka. Yeka ruwime ju 'ma tabilé cheri kame nírigo ramué 'emi si. 'Lige Onorúgame 'ma tabilé gu'írimala 'emi. 'La machigá mochiwa 'ma sébigo alué raweli napu'lige Onorúgame nulámili nile jena napu 'emi ejperé, 'émika tabiléchigo najkígó napurigá nulámala.» Alarigá anesa 'liko yati simawa 'minami uché bilena riógachi.

¹² Neka 'la ruwíbá napu'lige seba alué gastigo alé riógachi napu tabilé ganíliga etéliru 'emi, alué gastigóká uchéchigo rajpé abé a'wágame nimio me'tagá alué napu Soroma[†] sébale napu 'we cha nokame ralámuli riolé 'we 'ya.

¹³ › Resía alué ralámuli Korasini ejperégame. Resía alué ralámuli Betsaira ejperégame. 'We a'lá semáriga sa'wagéturu ne alé ejperégame ralámuli Onorúgame a'walílate napu tabilé 'wesi ralámuli gayéname ju alarigá sa'wá, 'lige 'emi abirigá tabilé a'réturu alué resitiri nóchali. 'Lige ne a'chigóriga semáriga gu'írisa alé Tiro ejperégame ralámuli 'lige Sironi rewégachi napu ejperé alué cha nokame ralámuli, alueka o'pachátimikuru o'pacha 'we chajótigame 'lige mochíbimikuru bilena najpisocho[‡] napurigá machimela ralámuli 'ma ku guwana 'nátame ko. Alué ralámulika ya 'ma 'la Onorúgame oyérame nímikuru. Alué Korasini ejperégame 'lige alué Betsaira ejperégame etiáturu semáriga nejkúrichi ne 'lige tabilé ku guwana 'nátaturu.

¹⁴ Napu'lige seba raweli gastigo narémichi alué ralámuli Korasini ejperégame 'lige alué Betsaira ejperégame, a'lige rawé alué ralámuli uchérájpé a'wágame gastigo narémala me'tigá alué Tiro ejperégame 'lige Sironi ejperégame.

¹⁵ 'Lige alué ralámuli Kapernaumi ejperégame 'we gunarume, 'we a'ká ralámuli ko lame a'boi 'lige mayeme o'toboli ko alé 'pa rewagachi, iligá 'lúpili ju 'légana Remónisi bejtélachi —anile Esusi.

¹⁶ 'Lige anele alué ralámuli alemi jágame makué gichao miná oká:

—Napu 'la bijchigi 'emi ra'ichálila, alueka 'la ne'chí oyérame nímala napugiti 'emi ra'ichálila ka, alueka kame napu ne 'ya 'emi. Alué napu tabilé 'la nirá 'emi ra'ichálila, alueka pe tabilé 'la nirame kérélamala ne

ra'ichálila. 'Lige alué ralámuli tabilé 'la nirame ne'chí, alueka tabilé 'la nirame júchigó Onorúgame napu ne'chí júlale.

¹⁷ Lige ku sebasa alué gicháosa makué miná oká rió, 'we ra'sálagá sébale, regá anesia Esusi:

—Mué Wa'lula, alué remónisi u'kuchípala 'we a'lá e'wí ramué mué a'walila gite.

¹⁸ Esúsika anele:

—Ne 'la etiátigó alué wa'lula Remónisi 'pákana rewagáchikana pasichi Onorúgamete.

¹⁹ Neka walú a'walí 'ya 'emi napurigá tajché olawa alué sinowite 'lige alué majchílite napu'lige amóbami re'keka simárochi 'emi, 'lige napurigá ta umérowa 'emi Remónisite.

²⁰ 'Lige 'emi tabilé ra'sálawa umérome kóriká remónisi u'kuchípala, iligá 'we ra'sálawa 'nalina napugiti 'emi rewalá 'ma uchuchárigame kame alé Onorúgame nila apélichi alé rewagachi.

²¹ Alígirikáchi Esusi 'we ra'sálale alué Onorúgame Alawala gite, 'lige anile:

—Mué Onorúgame 'pa rewagachi ajtíggame abiena jena wijchimoba, neka 'we ra'sálagá ajtí etega 'we a'lá semáriga gu'írichi mué ralámuli jena wijchimoba ejperégame. Mueka 'la 'ya 'nátili suwábaga 'la kilí ralámuli napurigá 'la ma'chígime námamala churigá nejkúrime ka mué Onorúgame jena wijchimoba, alué 'nátili napu tabilé 'yale mué alué 'we jebénigame ralámuli, alarigá najkíligame mué bo'né O'nó —alarigá anele Esusi alué Onorúgame.

²² 'Lige regá anile aminami:

—Ne O'nola suwábaga 'ya ne'chí nóchali, 'nátili, 'lige a'walí. Tase 'wesi machí chieri ko Onorúgame Inolá napu ne ju, pe ne O'nola Onorúgame 'la machí, 'lige ta'wesi machí chieri ka ne O'nola Onorúgame, pe bo'né Inolaka 'la machí, pe neka 'la machí. 'Lige 'la machímélachigó alué ralámuli napu ekí 'la najkí ne napurigá machimela.

²³ 'Lige e'nele alué makué oká rió bo'né benírame, 'lige anele:

—'We ganíliga mochí alué ralámuli napu etémala napu 'emi etiá 'we a'lá semáriga 'yochi ne, 'la semáriga benírachi ne, 'lige 'la semáriga gu'írichi ralámuli ne.

²⁴ 'Lige alué 'ya mochíggame napu ruwime nílige napu anélige Onorúgame 'we eténelie 'we a'lá semáriga 'yochi ne, 'we a'lá semáriga benírachi ne 'lige 'we a'lá semáriga gu'írichi ne ralámuli, abiena alué e'wélala nulame rey eténelie ye napu etiá 'emi, tabiléchigo

† 10:12 Soroma anilichi ejperégame ralámuli 'we cha nokagá ejperégame nile a'bopi, abiénachigó 'we jobátigame, alekéri Onorúgame 'ma me'ale suwábaga alué ralámuli walú na'ite. E'nesi Génesis 19. ‡ 10:13 Napu'lige alué ralámuli 'ya mochíggame 'we chálá mochiga 'we chátiri nóchigoriká abé 'yabé bajchabé rawé, alueka o'pachátame nile o'pacha 'we chajótigame 'lige mochíbame nile amoba najpisocho tabilé rajame. Alueka ruwime nile 'ma ku a'reo alué chátiri 'nátili.

etélekó. Abiena akináilile ye napu 'emi aké, tabiléchigo akéleko.

Jena ruwimela 'we 'la e'welime ko napu nulá Onorúgame

²⁵ 'Lige bilé rió ra'íchali benírame, alué ra'íchali napu a'rele Moisesi 'we 'ya, simile a'bé Esusi 'yuga ra'ichamia rukemia pe machináliga churigáriga anirá pala pe'tá chajkena nejiaara, 'lige regá rukele:

—Mué Benírame, ¿chu'símala ne napurigá 'la moínámala ne 'pa rewagachi?

²⁶ Esúsika regá rukele:

—¿Churigá anígó alué ra'íchali napu a'rele Moisesi? ¿Churigá námogo mué?

²⁷ Alué rioka regá nejele:

—Regá aniché alué ra'ichalika: «'We a'lá nirawa Onorúgame 'la bi'lepi 'nátaga. 'We a'lá niraga etewa apiépiri uché jaré ralámuli napurigá nirá mué bo'nepi.»

²⁸ 'Liko Esúsika regá anele:

—'We a'lá sébali nejí mué. 'We 'la sébali olásaká mué napurigá aní mué, a'liko 'la moínámala mué rewagachi.

²⁹ 'Lige alué rió ra'íchali benírameka alué ra'íchali napu a'rele Moisesi 'we 'ya, napurigá a'lá rió neraga regá rukele chonirá Esusi, pala pe'tá chajkena nejiaara:

—¿Chieri ju alué uché jaré ralámuli napu 'la niraga etémili ju ne?

³⁰ 'Liko Esúsika anele:

—Bilé rió enale re'kínasia go'nágana alé Rusaleni 'yéniga Jerikó simea. 'Lige jaré rió chigórigame najtépale boichimi, 'lige 'ma chigóriru suwábaga tábiri 'ma o'páchatiri, abiena 'we wejpisosa a'réliru, amulí mukume a'réliru.

³¹ 'Lige bilé rió balé enale alemi boichimi 'lige etesa pe chajkena simírole.

³² 'Lige uché bilé rió alué wa'lú re'obá tebume Onorúgame galila enale alemi boichimi, 'lige etesa alué rió abiena chajkena simírole.

³³ 'Lige uché bilé rió enale alemi boichimi Samaria bejtégame, alué rioka bulito 'mékame nile, alué rioka 'la na'temale etesa alemi bo'ígichi alué rió.

³⁴ 'Lige a'bé nawile alué rió, 'lige 'yole chi'wágichi, ujchele yowí, abiena bulele ba'nisólite. 'Lige alé re'pá bulitochi ajchale, 'lige o'tole alé bilena galírale galí gojchiamé ilígichi, 'lige alé repule.

³⁵ 'Lige melénala be'á alué rió samaritano 'ma simea, najtétilé oká enomí alué rió galí nígame, 'lige anele: «'La te'búpua ye rió, 'lige wikága rejpisaká ye rió, kuka simíruga najtétimala ne.»

³⁶ Esúsika 'ma suwénasa ye ra'íchali ruyá, rukele:

—¿Chieri alué bakiá rió abé na'temaka etélekobá?

³⁷ 'Lige alué rió Moisesi a'rélala ra'íchali benírameka anile:

—Alué rióguru napu 'yole alué rió.

'Lige alué Esúsika anele:

—Muéchigó 'we na'temápua suwábaga ralámuli.

Jena ruwimela tabilé a'chigóriga 'nátilige alué Marta napurigá María

³⁸ Regá anísá Esusi uchéchigo abichilubi 'we simile bowesia 'lige sébale alé bilena pe'kabi riógachi. 'Lige sébale alé galírale Marta bejtélachi, 'lige Mártaka 'la ganílga repórale Esusi.

³⁹ Alué Marta binégame nile María rewégame. 'Lige alué Mariáka yati a'bé asíbale Esusi ra'ichálila gepumia.

⁴⁰ 'Lige alué Mártaka, ta'mé ikiá nílga tabilé nejkúrachi alué binila go'ame newilíchi, 'lige a'bé nawile Esusi 'lige anele:

—Mué Esusi bi'neli neyúriga wa'lula, ¿tabilé chéla mué rekó ne binila tabilé gu'irie ne'chí go'ame newalíchi? Pe rekó nulérigó napurigá gu'irimala ne'chí.

⁴¹ Alué Esúsika nejele:

—Mué Marta, mueka pe we'ká go'ámecho newalime 'nata jipe kulipi rekó ne jena ajtígichi.

⁴² 'Lige jipe kulipi abé a'lá ju pe bi'lepi 'nátili, abé a'lá ju ne ra'ichálila gepulia 'emi níruga, 'lige Mariáka pe alué 'nátili pe ne'chí gepugimecho cha'pile, 'lige tabilé 'wesi bujémala alué 'nátili ne'chí gepugime.

11

Jena ruwimela Esusi ruwílgo churigá ra'ichálime ka Onorúgame 'yuga

¹ Sinéchigo alué Esusi Onorúgame 'yuga ra'icha ille alé bilena, 'lige suwénasa, bilé alué bo'né benírame anele:

—Mué Wa'lula, ramué beniri churigá ra'ichálime ka Onorúgame 'yuga napurigá Juani benírale alué bo'né benírame, alué Juani ralámuli rewaramé ba'wíchi jáwaga.

² 'Lige Esúsika anele:

—Napu'lige Onorúgame 'yuga ra'icha ka, regá anibóaguru:

Mué O'nó 'pa rewagachi ajtígame.

Ramué najkiáke'le napurigá 'we a'lá nirawa mué suwábaga ralámulite.

'We yati nulasa 'la kékuru mué jena wijchimo.

³ 'La sébali 'yawa go'ame ramué jipe rawé.

⁴ E'kawa ramué suwábaga chátiri 'nátili, ramueka abiena 'la e'kálime kame alué resí nokogá járome ralámuli resí olagá ramué.

Tase a'rewa ramué napurigá rujsúpua alé napu nerú chátiri 'nátili, ilígá gu'iriwa ramué.

⁵ 'Lige regá anile bilé alué bo'né benírame 'yuga ra'icha:

—Mué bilé rió machime nisa, 'lige mué bejtélachi sebasa nasipa rukó 'lige anésiga mué ma'chika iligá: «Muérigo gompaniero, pe rekó anáchaga ne'chí 'yárigó bakía baní,

⁶ alué bilé machirume sébake'é alé ne bejtélachi, 'lige tase nike ne baní napurigá kógimala.»

⁷ 'Lige mueka tabilé regá nejiámala alé pachaka galírale: «Tase nejkumewa mué, 'ma 'yériga ilí jena yochi, 'lige ne 'kúchila 'we okoka bi'ti jena yochi ne'chí 'yuga a'bé yochi. Tase cherigá umubámala ne i'pua yochi.» Tabilé regá nejiámala mué.

⁸ Abirigá asísimala mué 'yamia go'ame alué rió alemi ilígame go'ame taa napugiti pe alarigá nokame kame ralámuli jemi, napurigá tabilé se'winá lámala alué nawágame go'ame táame 'lige uché jaré ralámuli. Asísamala mué regá 'nátaga: «Resía ye rió, 'yama ne baní.» Bilena galírale 'yériga ilisá yochi, e'wérali olawa napurigá i'púmala yochi alué pachá mochígame ralámuli.

⁹⁻¹⁰ , Onorúgame senibí 'la 'yámala semati raweli napu abé 'la nirá bo'né. Alekeri abichilubi tániwa Onorúgame semati raweli, 'liko Onorúgameka nejiámala semati raweli. 'Yáawa 'emi 'lige abiena 'la rewimela 'emi. Napu'lige tabilé 'la semáriga simichi bilé nóchali, tániwa Onorúgame 'lige alué nejiámala 'nátali churigá nochátiká napugiti alué kame ramué O'nola. Apiépiri rió napu 'la tánime ju iwérali Onorúgame, alueka 'la narémala iwérali.

¹¹ , Mué inógame nisa, 'lige alué mué inolá remé táachi, ¿'lacha rejté 'yámalawé mué? 'Lige bilé ro'chí táachi mué inolá, ¿'lacha sinowí 'yámalawé mué?

¹² 'Lige bilé ga'wá táachi mué inolá, ¿'lacha majchili 'yámalawé mué?

¹³ Mué rió 'we resí 'sime ke, 'la bi'wígame go'ame 'yame ju mué bo'né inolá, 'lige alué Wa'lula Onorúgame 'pa rewagachi ajtíggame, alueka abéchigo semáriga 'yámala alué bo'né alawala alué ralámuli napu taní Onorúgame Alawala.

Jena ruwimela we'ká ralámuli ne'óchaligo Esusi Remónisi gompaniérola kóriká

¹⁴ Esúsika bilé rawé ma'chí pa ilile u'tabela remónisi alé bilé riochi ajtíggame napu tase ra'íchame newale. Napu'lige alué chátiri Remónisi 'ma ma'chínasa alé riochi, alué rioka yati ku ra'íchale. 'Lige jaré ralámulika 'we ra'súlale 'la ku ra'íchame gainasa.

¹⁵ 'Lige uché jaré ralámulika tabilé galele, 'lige anile:

—Ye rioka alué wa'lula remónisi Belsebú gompaniérola ju alekeri 'la buyáname ju remónisi u'kuchípala.

¹⁶ 'Lige jaré ralámuli anele Esusi pe gawéliga 'lige umériniliga:

—Aka re'kibúbá bilé na'í 'pa rewigáchika 'la Onorúgame nila a'wali ajchággame níríká.

¹⁷ 'Lige bo'né Esúsika 'la machile chátiri 'nátaga anió alué ralámuli, 'lige anele:

—Bilena gawichí 'ma pe na'áwasa ralámuli, pe 'ma suwimela a'bopi nakoga. Alué ralámuli bilena galíchi riógame na'áwasa a'bopi, pe na'áuka ejperélamala.

¹⁸ 'Lige alué wa'lula remónisi sairasa u'kuchípala remónisi, 'ma bi'neli rejpímala alué wa'lula remónisi. 'Lige neka alarigá ruwíguru, 'émika cha cha aníame, 'émika aníguru ma'chí buyáname ko ne alué chátiri u'kuchípala remónisi alué wa'lula remónisi Belsebú a'walílate.

¹⁹ Ne alué Belsebú gompaniérola nísaká, ¿'lacha buinámapué ne alué u'kuchípala remónisi ralámulichi pachágana mochígame? 'Emi 'yuga nóchame 'la buyáname ju alué remónisi u'kuchípala Onorúgame gite, a'lígeko 'emi abiena 'la machí buyáname ko ne u'kuchípala remónisi Onorúgame gite, pe iligá tabilé 'la ma'chígime ruwíguru 'emi.

²⁰ 'Lige neka 'la bijchiá alué Onorúgame a'walílate buyáname júkuru alué chátiri remónisi u'kuchípala. Yeka ruyame ju Onorúgame 'ma nulao jena napu 'emi mochí.

²¹ , Napu'lige bilé rió 'we a'wágame 'we a'lá siparinaga asísá, 'lige 'we a'lá semáriga repuka asimela bo'né galila. Alué we'ká tábiri alé nerúgame tase che ikimela.

²² 'Lige sebasa uché bilé 'lige abé a'wágame nílasa me'tagá alué rió 'we a'lá siparinagame, 'lige alueka 'ma umérimala, 'lige 'ma bujémala alué siparina napu mayele alué rió alué siparina gite tabilé 'wesi chigomio, 'lige 'ma bujémala suwábaga tábiri 'lige 'ma nachutámala alué gompaniérola alué tábiri.

²³ , Alué napu ta ne'chí gu'írame ju, alueka pe ne'chí sairúgame ju. Alué napu tabilé gu'írame ju ne'chí ralámuli repua, alueka pe chátiri 'nátali ruigá eyéname ju ralámuli napurigá tabilé oyéramala ne'chí.

Esusi abichilubi regá anele:

²⁴ —Alué bilé u'tabela remónisi ma'chínasa alé bilé riochi, eyéname ju jami gawichí wakígichi 'yaga bilena resíbulime, 'lige tase asé rewisá alemi resíbulime 'liko 'nátame ju: «Ku simé ne napu ajtíg ne 'yabé siné.»

²⁵ 'Lige ku sebasa napu bejtélige, rewame ju 'we a'lá pechítigame.

²⁶ 'Lige simime ju uché jaré gichao u'kuchípala remónisi bayemia abéchigo chátiri, 'lige suwábaga mo'ime ju ejperélimia alé riochi. 'Liko alué rió abéchigo cha 'sime gayéname ju me'tigá 'ya bajchá rawé napu'lige pe bi'lepi u'tabela remónisi ajtígachi.

Jena ruwimela Esusi ruwilingo churiga ka alue ganilili 'la bijchidi

²⁷ Napu'lige alue Esusi biji ruyá ilígachi ye ra'íchali, bilé mukí alemi we'ká ralámuli jágichi a'wágame ra'íchale regá anigá:

—'We a'lá ganiliga ajti alué mukí napu ju mué eyela napu mué ochéririle 'lige napu chí'íririle mué!

²⁸ Liko Esúsika anile:

—Abé a'lá ganiliga epperé alué ralámuli napu 'la námaka akeme ju abiena 'la e'wame napurigá nulá Onorúgame.

Jena ruwimela Esusi ruwilingo alue cha nokame ralámuli tabilé 'la na'tánilio

²⁹ Alué ralámulika aminacho we'ká napuile alé nologá napu Esusi ilile, 'liko Esúsika regá anile:

—Ralámuli jipe epperégameká 'we chátiri 'nátame ju, alué ralámulika ania aníguru: «Aka re'kibúbá bilé na'í 'pa rewigáchika 'la Onorúgame nila a'walí ajchágame níriká.» Neka 'wéchigo 'la ma'chigime ruimélagó alué napurigá 'sile alué Jonasi 'we 'ya ajtígame napu ruwime nile napu anele Onorúgame:

³⁰ Alueka ne'óchale alué Nínibe epperégame ralámuli. 'Lige a'chigóriga olámalachigó ne jipe epperégame ralámuli, ne'ochámala ne alué ralámuli, ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga. 'Emi níriká 'ma tabilé nulétékuru ne'chi napurigá re'kibúmala ne na'í 'pa rewagáchika, pe 'la e'wátékuru napu nulá ne.

³¹ Napu'lige sebasa raweli gastigo narémichi jipe epperégame, 'lige alué wa'lula nulame mukí napu 'we 'ya bejtégame nile 'mimi o'iná 'tumi rayénali bokuichi e'negá iliruga ku ajánamala a'lige rawé, 'lige ne'ochámala 'emi ralámuli. Alué mukika napu'lige biji ajagá asagá, 'we mejkaka nawálekuru gepunia alué Salomoni nila rejcholi 'we benegá ra'íchame, 'lige jipe jena ajtíkuru ne napu abéchigo benegá ra'íchame ju me'tigá alué Salomoni, 'lige 'émika tabilé gepúnili ne nila ra'íchali.

³² Alué ralámuli napu epperégame nile alé Nínibe rewégachi abiena ku ajánamala a'lige rawé gastigo narémichi jipe epperégame ralámuli 'lige ne'ochawa 'emi alué mukite, napugiti alué ralámuli Nínibe epperégame 'la ku guwana 'nátaligame napu'lige Jonasi ruyele Onorúgame nila rejcholi. 'Lige jena ajti ne napu abéchigo benegá ra'íchame ju me'tagá Jonasi 'lige 'emi tase a'rénili resítiri 'nátili.

Jena ruwimela Esusi ruwilingo 'la sébali 'nátame rioka 'la tabilé chátiri alawégame ko Esusi abiena anele:

³³ —Tase 'wesi ralámuli rajeme ju bilé chojpé nasoka elamia, iligá 'we a'lá re'pá ma'chí elame ju napurigá 'la ma'chilimala ralámuli alemi mo'igá.*

³⁴⁻³⁵ Aminami napu'lige bilé rió rajesa bilé chojpé, 'lige 'we a'lá ma'chilame nisa, 'la ma'chilimala. Tabilé 'la ma'chilame nísaká, tabilé 'la ma'chilimala rekó 'la rajériga ilígichi chojpé.†

³⁶ Mué 'la sébali 'nátame inásaká, 'lige tabilé chátiri 'nátame nisa mué, alarigáká nímala napurigá bilena 'la ma'chigá ilígichi chojpé rajachi rukó.

Jena ruwimela Esusi ne'óchaligo alué ralámuli bariseo 'lige alué Moisesi ra'íchali rejcholi benirame

³⁷ Napu'lige alué Esusi a'resa ra'icha, 'lige bilé rió bariseo bayérale galírale go'ame go'achi. 'Lige Esúsika yati oyérale, 'lige bajkile alé pachá galírale 'lige asibale alé a'bé méssachi, alué mesa 'we re'le ilígame gayena bo'igá go'yame.

³⁸ 'Lige alué rió bariséoka se'winá lale etesa tabilé panígisa go'yachi alué Esusi napurigá nokame nile a'boi napurigá 'we a'lá oyéranti neraga Onorúgame.

³⁹ 'Lige alué Esúsika anele:

—'Emi ralámuli bariseo pe ma'chíminachó pagome ju bejtoli 'lige pacháganaka tabilé pagome ju napu'lige Onorúgame kogia go'ame napurigá 'la najtégame nímala Onorúgame níriga. 'Émika 'la semáriga panígisa go'yame ju napurigá 'we a'lá semáriga oyérame Onorúgame nobi pacháganaka 'wéchigo chátiri alawégame kéré ko 'emi.

⁴⁰ ¡'La churikanti 'emi ralámuli! 'Émika ztacha machíbeché alué Onorúgame newáligo 'emi sa'pala abiena alué 'emi alawala?

⁴¹ 'We 'la semáriga gu'írinilisaká 'emi alué tabilé nígame bajchá 'la bi'wígame 'nátame niwa. 'La bi'wígame 'nátame nísaká 'emi 'liko 'la semáriga gu'írimala 'emi apiépiri ralámuli.

⁴² › Resía 'emi ralámuli bariseo, 'la senibí 'la kógame ju 'emi go'ame alué Onorúgame, nobi tase 'la sébali olame júkó 'emi ralámuli 'yuga, aminami tase 'la sébali nirame ju 'emi Onorúgame. 'La ju kógilia Onorúgame nobi abiena tabiléchigo a'réwagó nirá alué Onorúgame.

⁴³ › Resía 'emi ralámuli bariseo, 'émika pe rióchaga mochime ju alé mutélachi alé napu mochime ju alué e'wélala alé u'kuchí re'obachi «sinagoga» rewégame, aminami najkime ju 'emi napurigá 'we a'lá niraga repóriwa uché jaré ralámulite alemi nasípami we'ká rioga ilígichi.

* **11:33** Esúsika pe ruwime ke anile ra'ichamio Esusi bilena napurigá 'la suwábaga 'la akimela. † **11:34-35** Esúsika pe ruwime ke anile bile ralámuli 'la semáriga 'nátame 'la oyérimio Esusi nila ra'íchali 'la bi'wígame alawega einamia. 'Lige 'we chátiri 'nátili nígame nísaká tabilé 'la oyéramio Esusi nila ra'íchali. Tabilé 'la sébali nimio alué rió na'tálila ka.

44 › Resía 'emi, 'émika ju pe napurigá bilena suwígame bi'tígichi 'we tabilé ma'chiná bi'tígame 'lige ralámuli amóbami e'yéname ju tabilé machigá alemi bi'tígó alué suwígame tótiga.‡

45 'Liko bilé rió alué ra'íchali benírame napu Moisesi benírale ralámuli nejele regá anigá:

—Mué Esusi ralámuli benírame, mué alarigá ne'óchaga alué bariseo, pe 'ma ramué 'yúriga ne'óchame ke aní mué, ramué napu rejcholi benírilime niru ralámuli alué ra'íchali rejcholi napu Moisesi ralámuli benírale 'we 'ya.

46 'Lige Esúsika regá anele:

—Resía 'emi ralámuli ra'íchali benírame napu Moisesi benírale ralámuli 'we 'ya, 'emi we'ká e'karúgame nóchali nuleme ju alué ralámuli, 'lige 'émika tabilé pe'tá gu'írame júkuru.

47 › Resía 'emi ralámuli, 'emi ralámulika pe galírame ju amoba napu bi'tí alué 'ya suwígame ralámuli napu ruwime nílige napu Onorúgame anélige napu me'ale alué ralámuli 'ya epperégame 'emi rijimala.

48 'Lige 'emi ralámuli abalaké nóchali oyérame júkuru, chátiri nóchali napu nóchale 'emi rijimala 'ya riógame.

49 › Alekeri Onorúgame bo'né 'la machigá alakímeo a'kinana regá anile: «Julámala ne, ne napu ju Onorúgame, jaré rió ne nila ra'íchali ruyeme ralámuli 'lige jaré rió ne nila nóchali nulame, 'lige jaré 'ma me'liboa cha nokame ralámulite, jaré najátaga cha'piboli nimala», regá anile Onorúgame.

50 Abichilubi 'we ra'íchale Esusi regá:

—'Lige alué ralámuli jipe epperégame Onorúgameka wa'lú gastigo 'yámala. Alueka tabilé me'ale alué 'ya mochíggame ralámuli napu ruwime nílige napu anélige Onorúgame, Onorúgameka abirigáchigo gastigárimalagó napugiti a'chigóriga cha resí nokagá járome kámechigó napurigá alué rijimala 'we 'ya epperégame. Alué 'we 'ya epperégame ralámuli cha olale, me'ale Onorúgame nila ra'íchali benírame ralámuli 'we 'ya epperégame,

51 napu'lige pe kulí bilé rió me'líli Abeli rewégame 'ya ajtúgame, 'lige abé guwíchí a'kinana Sakaríasí me'líli napu me'líli alé wa'lú re'obá ilígichi, Onorúgame galíachi ma'chúmana a'mulipi napu ilile tegoli mesa napu kógime nile go'ame ajággame Onorúgame alué ralámuli.* 'Lige alekeri 'la ruwí ne, alué Onorúgameka 'emi ralámuli jipe epperégame gastigárimio suwígóriká alué

'ya epperégame ralámuli Onorúgame nila ra'íchali rejcholi benírame ralámuli.

52 › Resía 'emi ralámuli benírame ra'íchali rejcholi napu Moisesi benírale ralámuli 'we 'ya, tabilé sébali olame ju 'emi napurigá aní ra'íchali napu Moisesi benírale ralámuli, aminami tase elime ju 'emi napurigá sébali olámala alué uché jaré ralámuli napu 'la sébali olánilime ju.

53 Napu'lige Esusi ruyesa ye ra'íchali, alué ralámuli ra'íchali rejcholi benírame napu Moisesi benírale ralámuli 'we 'ya abiena alué ralámuli bariseo, 'we ayole Esusi 'yuga 'lige we'ká e'karúgame ra'íchali rukele,

54 machináliga pala 'la sébali nejiaara, 'lige se'wináriga nejiasaká nejínaliga nokale.

12

Jena ruwimela Esusi ruwíligo napurigá 'la 'nátaga nokásimala ralámuli

1 'Lige we'ká mili ralámuli napuile alé napu ilile Esusi, rajchiní járole cha we'ká nílgame. 'Lige Esúsika chojkile ra'icha alué bo'né benírame 'yuga. Regá anele:

—'La 'nátaga mochiwa 'emi, alué bariséoka 'we semáriga ra'íchame ju, tabiléchigo 'la sébali olame kéré ko. Tase alarigá nokiboa 'émichigó,

2 napugiti abirigá machiboli kame a'kinana rekó nasoka se'wináriga nokisá 'emi,

3 alekeri rekó 'emi ra'íchalige jami chonárale jaga, abiena akimeli ju ralámuli alué ra'íchali melénala rawé. 'Lige suwábaga napu 'emi ra'íchalige nasoka 'yériga mochiga pachá galírale a'bé najkachí, uché jaré ralámulika asíriga a'wággame ra'íchámala napu nasoka ra'íchale 'emi.

Aminami regá anélechigó:

4 —'Emi ruyé ne ye ra'íchali ralámuli ne'chí 'yuga e'yéname: tase majaga járowa 'emi alué ralámuli me'ame.

5 Neka 'la ruwimela chieri 'nalina 'la majátiká. Majawa 'nalina Onorúgame, alué napu níggame ju wa'lú a'walí napurigá me'limela 'lige napurigá 'lúmala 'emi alé 'légana na'íchí. Alueka 'la 'we majawa.

6 › 'Émika tabilé najtegachi ralinéame ju alué u'kuchí maligí chulugí, pe oká pésochi ralineme ju 'emi, nobi Onorúgameka 'wéchigo a'lá repuka ajtíko alué maligí u'kuchí chulugí.

7 Abiena alué gupá 'emi mo'ólachi jágame, Onorúgameka 'la sébali tétéga ajtí a'pílipi alué gupá. Tase majawa 'emi, 'émika uché rapé najtékame ju me'tagá alué we'ká u'kuchí chulugí.

‡ 11:44 Esúsika anigá anile chátiri alawégame gayéneo alué a'ká ralámuli pe alué bariseo e'wiga tabilé machigá chátiri ralámuli ko alué bariseo napugiti alué bariseo pe se'wináriga nóchame nílgame. E'nesi Números 19:16. § 11:51 Alué Sakaríasí 'we 'ya bejtégame nile we'kabé sientó bamí abé 'ya ta'chó ochérachi Esusi. Alué Sakaríasí tabilé Juani o'nola nile.

* 11:51 E'nesi glosario «altar».

Abiena anele Esusi:

⁸ —Alué rió tase chíjúnaga ruyeme alué uché jaré ralámuli ne'chí oyérame ko, 'lige ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, abiena 'la semáriga ruyémala ne alué we'ká santo ánjeli ne'chí oyérame ko alué rió.

⁹ 'Lige bilé alué rió tabilé ne'chí oyérame korisá, 'liko ne ruyémala alué we'ká santo ánjeli tabilé ne'chí oyérame ko alué rió.

¹⁰ › Apiépiri rió se'winá anesa ne'chí, ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, alué rioka abalá e'káwili ju Onorúgame 'la e'káli tánisaká Onorúgame. Bilé rió enáriga ra'íchame alué Onorúgame Alawala olagá, alueka tase siné e'káwili ju Onorúgame rekó 'we tachi e'káli.

¹¹ › Napu'lige 'emi o'tosuga alé u'tá re'obachí «sinagoga» rewégame, siné kachi o'tosuga 'ma 'emi alé napu ra'íchali gatélachi ju, 'lige 'émika tase we'ká na'tawa alarigáriga animea,

¹² 'emi sebasa alé, alué Onorúgame Alawala 'we a'lá semáriga gu'írimala 'emi churigáriga ra'ichátiká 'emi níriga.

Jena ruwimela napurigá 'la 'nátaga ejperélawá, tase najkigá alué we'ká e'karúgame tábiri 'we najtame

¹³ 'Lige bilé rió alemi nasípami we'ká napuika jágichi alemi iligá anele alué Esusi:

—Mué Esusi ralámuli benírame, nulewa alué ne ba'chila napurigá ne'chí 'yámala alué napu ne nachuámili ju napu ne o'nola nila nile.

¹⁴ 'Liko Esúsika regá anele:

—Mué rió, chíchieri 'ya ko ne'chí nóchali napurigá ne ra'íchali gateme nímla, rojáname alué tábiri?

¹⁵ Aminami Esusi anile:

—'We a'lá 'nátaga, tase najkiboa alué we'ká tábiri. Rekó bilé rió we'ká tábiri nígame ke, alué we'ká tábiri ka tase nejkúrimala Onorúgame oyérilichi.

¹⁶ 'Lige aminami regá anele:

—Bejtele bilé rió we'lé echame bo'né gawílachi, 'lige alué go'ame napu echale 'we rakele.

¹⁷ 'Lige alué rioka 'nátale: «¿Cholama ne jipe alakí go'ame?» lale. «Tase níkurú ne wa'lú rekoa alé gatélime alakí go'ame.»

¹⁸ 'Lige arigá regá 'nátale: «Gajunámala ne ye rekoa, 'lige bilé abé wa'lú rekoa newámala ne. 'Lige alé gatémala ne ye go'ame, abiena alué uché jaré we'ká tábiri.»

¹⁹ 'Lige lámala ne bo'nepi: «Jípeko we'ká go'ame iní ne gatérigime we'ká bamí go'yáame. A'rema ne echá pe'kabi bamí, 'we ganíliga bejtémala ne, abiena 'we bajía asimé ne.»

²⁰ › 'Lige alué Onorúgameka anele: «Mué rió tase 'la 'nátame, rekó we'ká 'wige mué

go'ame, jipe rukó mukumela mué rió. Alué we'ká go'ame napu mué 'wile, alueka chíchieri niga rejpímala 'lige?»

²¹ › Pe alarigá ikime ju alué rió napu we'ká tábiri niga asinálime ju bo'né bi'neli, 'lige ta'mé 'la oyérame ju Onorúgame, pee suériga oyérame ju.

²² Pe nujubapi Esusi anele alué bo'né benírame:

—Neka 'la ruwí: Tase pe go'ámecho mélime na'tawa jena wijchimoba ejperégame, aminami tase pe o'páchacho najkiboa.

²³ Pe alarigá na'tálíka tabilé 'la ju, iligá Onorúgame 'yuga 'we a'lá sébali na'tálime ju 'nalina.

²⁴ Aka alué golachi ta siné echame ke, senibí go'yame ká'é go'ame napugiti Onorúgame 'we a'lá gu'írame kame. ¡'Émika abé najtégame ju Onorúgame níriga me'tagá alué golachi!

²⁵ Rekó 'we re'pá jágame gainánilie 'emi, tase uché rajpé re'pá jágame gainámala 'emi.

²⁶ Tabilé aminabi ochérame nisaká bilé rió pe napu echilú ju, 'liko chíchonigá cha lámala? 'Lige aminami chíchonigá 'we cha lámala tabilé nígariká go'ame, enomí 'lige galí, 'lige e'karúgame tabiri tábiri?

²⁷ › Aka 'we 'la 'nátaga e'nésibá Sempuali jami jágame aka chíena 'la semáriga o'chérame ká'é. Tase siné nóchame ju nibilé sume ju o'pacha, nobi 'wéchigo semáriga jame júkó sewagá. Alué wa'lula selígame Salomoni rekó 'we semati o'pachátame ke tabiléchigo aliéna semati go anaga alué Sempuali jami jágame.

²⁸ Onorúgameka pe gajsalá kachi 'la semáriga nesérome ká'é, alué gajsalá napu pe jame jame ju jipe, alué napu pe 'ma na'yáwili ju bilé rawé. 'La tabilé machinti 'emi abéchigo 'la semáriga gu'íriwili ko 'emi Onorúgame.

²⁹ Alekeri 'emi tase na'tawa pe go'ámecho.

³⁰ Alué ralámuli jemi wijchimoba ejperégame pe alieti 'nátaga ejperégame ju. Onorúgameka napu 'emi oyérame ju 'la sébali machí 'emi alieti resi laa mochigo.

³¹ 'Émika tase alarigá 'nátaga e'yénawa, abichilubi 'la sébali machigá mochíwa churigá nulame ka Onorúgame, 'lige suwábaga 'we a'lá sébali nejímala Onorúgame resi lasa 'emi bilé tábiri.

Abiena anilechigó Esusi:

³² —Tase majawa 'emi napu ne 'we a'lá semáriga repú. Rekó pe u'kabi ke 'emi, Onorúgame 'emi O'nola 'we a'lá semáriga ganíliga ajti bo'né a'walíla 'yamia 'emi.

³³ Ralinewa 'emi napu ekí tábiri nílige, 'lige kógiwa alué enomí napu resi lame ju. 'La sébali olawa napurigá najkí bo'né Onorúgame, alarigaka 'la 'yawa 'emi semati

rawali Onorúgamete 'lige tabilé 'wésite bujewa 'emi alué semati raweli.

³⁴ Suwábaga tábiri napu ni 'emi, pe aluecho 'la repugime 'nátame ju 'emi, tabilé 'la nélegá Onorúgame bilé rió pe we'ká umugí 'yuga gojchiamé 'nátame nisa, alueka tabilé 'la niramé ju Onorúgame.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'we a'lá buigá mochúlime ko napu'lige ku sebámachi bo'né

Abiena anile Esusi:

³⁵ —'La 'nátaga mochiwa alué Onorúgamete julárigame nawachi.

³⁶ Niwa napurigá jaré rió nóchame napu buigá mochime ju bilé rió wa'lula napu eyena kólíga alé newíkime nerúgichi, napu yati i'pume ju yochi kuka nawachi.

³⁷⁻³⁸ 'We ra'sálagá etéwili ju alué ralámuli rukó nóchame galí repume 'la tase gojchigá mochime rukó, 'la e'negá mochime buigá alué wa'lula, na'igá napusí seba, rekó alué wa'lula nawachi nasipa rukó che'láchimi kómá. 'Lige alué wa'lúlaka 'we ra'sálagá etémala, 'lige mochiámala alé mésachi go'ame kógimia. 'Lige alué wa'lula anémala «Neka 'we ra'sálá. 'Emi tabilé okole rekó 'we we'liko rukó sébachi ne.»

³⁹, Aka gepúsibá: Bilé rió galí nígame 'la machisá aliéniko nawamia alué chigórigame alé galírale, 'liko e'negá asimeli júkuru napurigá alué chigórigame ta i'púmala alué galí tábiri chigomia.

⁴⁰ 'Lige a'chigóriga 'emi 'la 'nátaga mochíwachigó. Bilé rawé tase sanátiga nolínamala ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga.

⁴¹ 'Liko Pégroka rukele:

—Mué Wa'lula, ¿chieri 'nalina ruigá aní mué ye ra'ichali? ¿Pe ramuecho, suwábaga chalá?

⁴² 'Liko rukele alué Esusi:

—¿Chieri kárékobá alué bilé rió wa'lubela nóchalichi nulame 'la sébali olame? ¿Pala alué rió kárékobá napu galí nígame a'reme ju repúniliga alué galí napurigá kógimala go'ame alué ralámuli nóchame 'la sébali alé, 'la tase 'cho 'we charigá e'lowichi alué ralámuli?

⁴³ 'We 'la ra'sálagá etéwili ju alué rió alué galí nígamete alué rió 'la semáriga nóchaga ajtígame alé galírale napu'lige ku nawachi alué galí nígame.

⁴⁴ 'Liko alué galí nígame nulémala napurigá nulame nímala 'lige repume napu ekí tábiri nerú alé.

⁴⁵ Pe iligá tabilé 'la sébali olame nísaká alué rió galí tebua ajtígame mayesa we'liko sebamio alué galí nígame, 'lige chojkiasa resí olá alué nóchame abiena alué umugí alé galírale nóchame, aminami chojkiasa

go'ame go'yá napu tabilé go'meli nílige abiena chokiasa bajía rekuka,

⁴⁶ 'lige alué galí nígame ku alé nawasa tase sayétiga alué galí tebua ajtígame, sebasa napu'lige tase buigá ajtígichi pe bajía i'wili ba'wila rekútame, alésíko alué galí nígame wa'lú gastigo 'we chátiri 'yámala, 'lige 'ma o'tomela alé napu mochí alué uché jaré ralámuli tase 'la sébali olame.

⁴⁷, Bilé rió nóchame 'we machime nisa alarigá najkió alué wa'lula 'lige tase sébali olasa, aminami tase e'wasa, 'liko wa'lú gastigo 'yáwili ju 'we wejpisoka.

⁴⁸ 'Lige bilé rió nóchame ta machigá 'sílasa 'lige chati nochasa, alueka ta'mé we'sá wejpisópili ju gastigo 'yaa. Bilé rió wa'lú nóchali 'yárigame Onorúgamete, 'la sébali nochámili ju ralámuli 'yuga. Alué rió 'la niraiga etélime, alueka 'we owigime nímala.

Abiena anile Esusi:

⁴⁹ —Neka nawákuru na'áwali o'namia jena 'emi ralámuli ejperélachi.

⁵⁰ 'Lige neka siné rawé resi nílimili júkuru mukíá. Najkí ne napurigá yati alarigá ikimela.

⁵¹ ¿'Lacha mayé 'emi ralámuli ne nawáligo ra'mamia 'emi ralámuli jena wijchimoba nakoga ejperégame? Neka ruwí tase ra'mamia nawagó. Neka iligá nawákuru sairárimia.

⁵² Jipe si aminako maligi ralámuli riógame bilena galírale, bakiá alué ralámuli alué uché jarela oká ralámuli sayégame nímala.

⁵³ Alué o'nólaka bo'né 'kúchila ejtemali sairámala. Alué eyélaka alué ranala tewé sairámala. Alué wasirúgameka mo'lila sairámala.

⁵⁴ Alésíko alué Esusi alué we'ká ralámuli 'yuga ra'ichale, regá anele:

—'Emi ralámuli etesa alué nolí o'wichi alé tuaka, 'lige 'la machime ju 'emi u'kumeo, 'lige 'la bijchiá u'kume ju.

⁵⁵ Napu'lige ekachi o'inaka rayénali bokuíchi e'negá iliruga, 'la machime ju 'emi rajtálimio.

⁵⁶ Rekó 'émika 'la machime ke chiéniko u'kumeo 'lige chiéniko rajtálimio, 'lige ¿chonigá ta machiché 'emi alarigá ikimeo nujubami rawé rekó 'la etee ne'chí nochálila 'lige rekó 'la akéeme ke ne ra'ichálila?

Abiena anile Esusi:

⁵⁷ —¿Chonigá ta gateme júko 'emi a'boi alué na'áwali?

⁵⁸ Bilé riote nejísiga mué alé wa'lúlachi, 'lige simiboa alué rió 'yuga, 'lige ta'chó sebalia alé napu ajtí alué wa'lula, gatewa alué na'áwali waná 'emi napurigá ta sebawa alé napu ajtí alué wa'lula. Alé sebásiká, alué wa'lúlaka nulémala alué sontalo galírale bajchániliga mué. Alésíko alé galírale bajchawa mué.

⁵⁹ Lige neka 'la ruwí we'ká rawé asimeo mué alé galírale 'lige 'ma suwábaga najtétisa mué a'lige kulí ma'chínimio mué alé galírale bajcháriga asagá.

13

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá a'rilime ko alué tabilé 'la nóchali

¹ Pe aba'lige yati ruyele jaré ralámuli alué Esusi ye ra'íchali:

—Kulí me'lilirigará jaré rió jena Galilea eperégame alé wa'lú re'obá ilígachi alé Rusaleni napu ajágame me'lisá jale alé ra'pichí Onorúgame kógimia. Alué wa'lula selgame Pilato rewégame nulálegara alué ralámuli me'líniliga.

² Lige alué Esúsika rukele:

—Aka 'we a'lá na'tásibá 'emi, ¿mayé 'emi me'lilirigo alué we'ká rió galileo 'we resi nokame kóriká me'tagá alué uché jaré rió galileo?

³ Lige anile pe aba alué bo'né Esusi:

—Tabilé, pe a'chigóriga resí nokame nile suwábaga. 'Lige 'emi ralámuli tase ku guwana na'tasa alué nátili 'lige resí ikimela 'émichigó.

⁴ Lige uchéchigo rukele:

—¿'La bijchiá mayé 'emi ralámuli wa'lú gastigo nígame níligo alué makué osánó ralámuli napu suwíle alé Siloé alué re'pá ilígame galite me'táchaga, me'tagá alué uché jaré pe abalé Rusaleni eperégame?

'Lige anele:

⁵ —Tabilé, pe a'chigóriga aliena resítiri chátiri alawégame nile suwábaga. 'Lige 'emi tase ku guwana na'tasa, resí ikimela 'émichigó.

⁶ Aminami Esusi anele:

—Bilé rió echágame nile bilé chuná alé nasípami we'ká i'wili* jágichi. 'Lige simile e'nemia pala rakega iligá, 'lige tase rakega ilile.

⁷ Liko anele alué rió napu repume nile alemi echerúgime: «Neka 'ma bakiá bamí nawáguru jena e'nemia ye chuná pala rakega iligá, 'lige tasiné rakéguru ye chuná. 'Ma me'teka pápua, pe nejkuamea ilí jena i'wili jágichi.»

⁸ › 'Lige alué echerúgime repúmeka regá anile: «Mué wa'lula, pe a'réwa'é hijí ye bamícho. 'Lige ne we'pínamala alué we'é alé chojkirá 'lige wa'lú bo'íta ajchémalane.»

⁹ Alarigá siné kachi 'la rakésabá, 'lige jipe bamí ta rakésaká 'ma me'tépu.»

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé mukí rejpopa rumúligame bilé rawé resíbulichi

¹⁰ Sinéchigo rawé resíbulichi, alué Esusi Onorúgame ra'íchálila beniria ilile ralámuli bilena u'tá re'obachi «sinagoga» rewégame,

¹¹ 'lige asale alé bilé mukí 'ma makué osánó bamí nayume. Wa'lú rumúligame nile rejpopa alué mukí. Alarigá a'réliru bilé u'tabela remónisite. Alué mukika tase gayéname nile wajchía, rojpóchaga oyame nile.

¹² 'Lige alué Esusi etesa, bayele 'lige nochale rejpopa 'lige anele:

—Mué mukí, jípeko ya 'ma sa'wí mué alué nayulí napu nayume nile mué.

¹³ Alige alué mukika pe yati 'la wajchile, 'ma 'la sa'wíle alésíko. 'Lige alué mukí chojkile wa'lú cheliera 'yaa Onorúgame.

¹⁴ 'Lige alué nulame alé u'tá re'obachi 'we ayole napugiti alué Esusi 'yóligame rawé resíbulichi. 'Lige alué nulame anele alué we'ká ralámuli:

—Nerú usani rawé napurigá 'yoboa, a'lige rawé 'yoboa, tase rawé resíbulichi ka:

¹⁵ Liko Esúsika regá anele alué nulame:

—¡Tabilé sébali olame ju 'emi napurigá aní a'bopi! ¿Tacha su'páname ju 'emi alué roló alué bulito kómá rawé resíbulichi o'tomea ba'wí bajirimia?

¹⁶ Ye mukika Abraámi rijimála† ju a'chigóriga napurigá niru ramué, 'lige nayua ajtíkuru ye mukí cha olásiga u'tabela remónisite, makué osánó bamí nayume júkuru. ¿'Lige tacha 'yówaché ye rawé resíbulichi?

¹⁷ 'Lige alué Esusi regá anisá, 'lige suwábaga alué ralámuli Esusi saíla chijúniga ejtebile, 'lige alué ralámuli tabilé Esusi saílaka 'we ganúliga ejtebile asiriga ra'sálagá alué Esusi 'we a'lá sa'wasa alué mukí nayume.

¹⁸⁻¹⁹ 'Lige anile Esusi:

—¿Churigá ruyésiga 'la nímalaché 'emi napurigá 'la námamala churigá ka napu 'lige ralámuli 'la sébali olachi alué napu nulá Onorúgame? Bajchá bilé ralámuli benime ju Onorúgame ra'íchálila 'lige uché jaré ralámuli benírame ju, 'lige pe yati we'ká ralámuli 'la oyégame ju alué ra'íchali. Alué Onorúgame ra'íchálilaka napurigá alué a'lásini rakala, alarigá ju. 'We u'tá ju nobi 'wéchigo wa'lú ochérame ju me'tigá ri'ligó, 'lige chulugí alé jsime ju kábimia.‡

› Ruwimé ne bilé ra'íchali: Bilé gajsalá rakala 'we u'tá ke 'lige alué gajsalá rakala ya'wisá wa'lú ochérame ju re'pá ilígame, 'lige alué chulugí jsime ju 'lige alé mochíbame ju. Alarigá júkuru Onorúgame nulachi jena wijchimoba.

²⁰ Abiena anile Esusi:

* **13:6** Jaré ralámuli u'lí anime ju 'lige jaré pe 'uba aneme ju alué i'wili. † **13:16** Abraámika abé 'ya bejtégame nile, alué mukí rejpopa nayúmeka abé a'kinana ochérigame nile oká mili bamí abé a'kinana. ‡ **13:18-19** Alé Israéli alué gilíabá a'lásini 'we 'ya nerúgame 'we re'pá jágame ochérame nile.

—¿Churigá ruyésiga 'la nímalaché napurigá 'la námamala 'emi churigá ka napu'lige ralámuli 'la sébali olachi Onorúgame ra'ichálila?

²¹ Alueka ju napurigá alué kawali (lebarura) alué arina na'loasa bilé mukí. 'Lige bochígimi nabame ju alué kawali, 'lige 'la semáriga a'pome ju alué arina wejsótigame. Alué kawálika káréke'é bilé rió nawasa bilena riógichimi Onorúgame ra'ichálila benírímia 'lige pe i'kilimi amínacho we'ká ralámuli oyérame ju Onorúgame ra'ichálila.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'we nóchali kame ko moínalia rewagachi

²² Alué Esusi enegá bowesia alé Rusaleni simiá, 'lige 'we benírísia enale Onorúgame nila ra'ichali rejcholi alemi we'kaná we'ká riógachi simíraga abiena pe u'kabi riógachimi.

²³ 'Lige bilé rió rukele:

—Mué Wa'lula, ¿pala pe u'kabi ju alué ralámuli napu moínámili ju rewagachi napu'lige suwisá?

Esúsika anele:

²⁴ —'We e'wérali olawa napurigá mo'iboa alé u'tá yógame galichi. Neka ruwí we'ká ralámuli 'we mo'ínalmio alé yochi 'lige tase gainamio mo'yá napugiti 'ma 'yériga il-impá alué galí.

²⁵ Alué rió galí nígame ilísiga 'yérisa 'yera 'lige 'emi ralámuli jaré ma'chika jaga regá animela: «Mué rió, i'pú yochi.» 'Lige alué galí nígameka animela: «Neka tase machí chieri ka 'emi.»

²⁶ › 'Liko 'emi ralámuli regá animela: «Ramueka napuika go'tuge go'ame, abiena mué ruigéturu semati rejcholi alemi ramué ejperélachi.»

²⁷ › 'Lige alué rioka pachaka iligá animela: «Neka 'ma ruwí tase machiá chieri ka 'emi. ¡Ku simíbaga 'emi suwábaga chátiri resítiri nóchame!»

²⁸ › 'Lige nalámala 'emi, abiena 'we chi'námala ramalá 'we ayoga etega alé pachá mochigo Abraámi, abiena Isaki abiena Akobo abiena alué we'ká rió napu ruwime nilige napu anélige Onorúgame, 'lige nalámala 'emi ma'chika a'résiga.

²⁹ Alé pachá mo'ímela ralámuli, bochígimi mejkaka sígame mo'ímela alé pachá. 'Lige alé pachá mochúbamala go'ame go'mea Onorúgame 'yuga.

³⁰ We'ká alué ralámuli jurío napu bajchá akele alué Onorúgame ra'ichálila, alueka tabilé mo'ímela alé pachá galichi. 'Lige we'ká alué ralámuli tabilé jurío napu akele abé nujubapi, alueka 'la mo'ímela alé pachá galichi. §

³¹ Pe a'lige rawé sébale jaré bariseo, 'lige anele Esusi:

—Mué Esusi, 'másawa jena Galilea asagá, alué wa'lula selígame Erote me'linali mué.

³² 'Lige alué Esúsika regá nejele:

—Simasi e'newa alué cha'sime rió napu pe majáriga mabúnili me'chí, 'lige ruyewa jipe rawé 'lige be'lí ma'chí buinamio ne alué remónisi u'kuchípala, abiena sa'wamio ne alué nayúkame ralámuli, 'lige anuwí kulí suwénamio ne.

³³ 'Lige jipe raweka abiena 'we enámili júkuru ne bowesia Rusaleni simiá, ne napu ruwime ju napu ané Onorúgame alé Rusaleni mukumeli kame, tase uché bilena.

³⁴ › 'Emi ralámuli Rusaleni ejperégame, me'ame ju alué ralámuli napu ruwime ju napu ané Onorúgame, 'lige aminami rejete bajsibuga me'ame ju 'emi alué ralámuli napu Onorúgame júlale! Neka we'sá 'we napubúnilige 'emi napurigá bilé o'tolí ra'kome ju bo'né a'tanala, 'lige 'émika tasiné napuúkuru.

³⁵ 'Lige alekeri Onorúgame 'ma tabilé asimela 'emi 'yuga. 'Lige jípeko tabilé siné etewa ne napusi seba alué raweli napu'lige 'emi regá animela: «'We a'lá sébali nóchame ju alué wa'lú a'walí nígame napu Onorúgame neraga nawá.»

14

Jena ruwimela choníligo Esusi napu'lige sa'wasa bilé nayume

¹ Bilé rawé resibulichi alué Esusi simile go'ame go'mea alé galírale bilé wa'lula bejtélachi bariseo selínala, 'lige uché jaré bariseo e'negá mochile e'negá chu'siá sita aleké resibulichi rawé pe cha'pináliga.

² 'Lige alé a'bemi asale bilé rió bajíbichigime, 'we nayume.

³ 'Lige alué Esúsika rukele alué ra'ichali benírame ra'ichali napu Moisesi benírale ralámuli, abiena alué bariseo alemi mochígame:

—¿Tacha 'la lisensia ju 'yólíchi bilé rió nayume rawé resibulichi?

⁴ 'Lige alué ralámulika kilí mochile tase nejege. 'Liko Esúsika cha'pile alué nayume, 'lige sa'wale, 'lige kumi júlale.

⁵ 'Lige Esúsika ra'ichale alué bariseo 'yuga 'lige alué benírame 'yuga, 'lige rukele:

—Bilé 'emi inolá wijchisá rawé resibulichi, bilé roló kómá 'emi bujkula alé rejkolichi napu maníbame ju ba'wí bajílime i'pichí napu newalime niru ramué jena Israeli 'we rojkógachi, ¿tacha ku ma'chí pákala 'emi? ¿Abajáchala a'rémala 'emi?

⁶ 'Lige alué ralámulika tabilé anigá ejtebile.

7 Alué jaré ralámuli bayérigame alé alué bariseo bejtélachi go'achi, alueka alemi sigá yati mochíbale bajchami napu mochime nile alué ralámuli e'wélala. 'Lige alué Esúsika etesa alarigá nokachi, 'la ruyele bilé bariseo uché jaréla akériga:

8 —Napu'lige mué bayésiga alé newigime nerúgichi, tase asibawa alé mutélachi alué abé 'la semáriga bayérigame ralámuli mochímichi 'we semáriga bayérigame kóriká bo'nepi. Sebasa alué rió abé 'la semáriga bayérigame alé mutélachi asibámala,

9 'lige alué repágame newigichi nolínamala regá anisia: «Pe rekó 'ya ye rió alué mutela napu mué ajti.» 'Lige chijunámala mué ilísiga alé mutélachi, 'lige simela mué 'yamia uché bilé mutela napu mochime ju alué tabilé 'la semáriga bayérigame.

10 Napu'lige bayésiga mué, 'lige sebasa mué alé newigime nerúgichi, iligá asibawa alé 'na guwánaka, 'lige alarigá alué napu repale regá animela: «Mueka asiboa 'mi bajchá napu mochímili ju abé 'la semáriga bayérigame.» Alé bajchámana ajchásiga mué, alarigá 'la machimela alué uché jaré ralámuli mué rió abé 'la semáriga bayérigame ko.

11 Yeka aniname kérékuru alué rió napu mayeme ju 'we najtékame ka Onorúgame níriga, alueka pe tabilé najtékame kérélamio. Alué pe kilí rió, alué 'nalina nímio abé najtékame Onorúgame níriga.

12 'Lige Esusi abiena regá anele alué bariseo napu repale:

—Napu'lige go'ame kogia mué alué ralámuli, 'lige tase bayewa alué ralámuli mué gompaniérola, aminami tase bayewa mué ba'chila, mué go'chila, mué bonila, mué waíla, abiena tase bayewa mué rijimela, abiena tase bayewa alué ralámuli 'we nígame jemi a'mulipi riógame najkigá napurigá ku repámala a'kinana.

13 Napu'lige go'ame newá mué go'mea we'ká ralámuli 'yuga, iligá bayéwaká alué ralámuli 'we resítiri tase nígame, 'lige alué tase gayéname e'yena, alué sujírige, alué tase ma'chílime.

14 'Liko 'we ganíliga etewa mué alué ralámulite. Alueka tabilé siné rawé ku gu'línamala nibilé pe'tá go'ame, 'lige alarigá wa'lú rawelé rewimela mué 'lige 'pa rewagachi moinámala mué napu'lige mukusá.

15 Alué ye ra'íchali akísá alué alé mésachi mochígame, bilé rió napu asale alé anele alué Esusi:

—Asírige ganílimala alué ralámuli napu'lige go'ame go'yá alé rewagachi Onorúgame níla go'ame.

16 'Liko Esúsika anele:

—Bilé rió nulale wa'lú go'ame newániliga. Bajchabé ta'chó newá go'ame we'ká ralámuli bayele napurigá go'ame go'mela.

17 Napu'lige sebasa raweli go'ame go'mechi ralámuli bayérigame, 'ma gayéniga ilígichi alué go'ame, júla bilé rió bo'né 'yuga nóchame bayéniliga alué ralámuli napurigá smela alé galírale go'ame go'mea.

18 Alué ralámuli bailime ka tase ikromoríle simiba go'ame go'mea. Alué bilé rió anile: «Ralá ne bilé wasá, 'lige simé olá ne e'nemia, tabilé ikrimala ne alemi simiá go'ame go'mea.»

19 'Lige uché bilé regá anile: «Ralá ne malígana chojkégame oisí asarame, 'lige asarame olá ne pala 'la asarara. Tabilé ikírime ne simiá.»

20 'Lige uché bilé rió regá anile: «'We kulí newíkame ju ne, tabilé ikírime ne simiá.»

21 'Lige alué rió nóchame ku sebasa, ruyele alué nulágame go'ame newániliga tabilé 'wesi jsnali. 'Liko alué nulágame 'we ayole, 'lige anile: «Jípeko uché bilena simiboa 'liko 'we sajpuka alemi napu mochí alué ralámuli 'we resítiri tabilé nígame 'lige alué sujírige 'lige tase ma'chílime, jeka bayéwaká.»

22 'Lige pe abé alimi alué nóchame ku nawagá anile: «Mué rió, neka a'má sébali olá napurigá nulá mué, 'lige 'we u'kabi rewá ne ralámuli, 'lige go'ame ka 'we wa'lú ju.»

23 'Liko alué nulágame go'ame newániliga anele alué nóchame: «Uchéchigo simigá 'yawa uchérájpé ralámuli pe alemi we'kanami boichimi e'yénigime, 'lige 'la sébali napabuwa napu ekí najkí ne.

24 'Lige alué ralámulika 'la semáriga bayérigame tase jsíkuru napu bajchá baigé ne, jípesiko alué ralámuli tase siné go'mela go'ame jena ne bejtélachi) —regá anile Esusi alé a'bé mésachi asagá.

Jena ruwimela 'we nóchali kame ko Esusi oyérlia

25 We'ká ralámuli Esusi 'yuga e'yénale, 'lige Esúsika gu'lile 'lige anele alué we'ká ralámuli:

26 —Bilé rió, abé nirame nisa bo'né o'nola, bo'né eyela, bo'né upila, bo'né kúchila, bo'né ba'chila, bo'né go'chila, bo'né bonila, bo'né waíla, 'lige bo'nepi, me'tigá ne'chí, a'lígeko tabilé ne'chí oyérame nímalá alué rió.

27 Tabilé resí ikinálasa alué rió ne'chí 'yuga eyenia, tabilé ne'chí oyérame nímalá.

28 'Lige bilé rió wa'lú galí re'pá ilígime* newánilisa, bajchako 'we a'lá e'némili júkuru alué rió chekí enomí sebátiká.

29 'Lige ta'lá sébali e'nesa 'lige chojkiasa newá galí, 'lige rokárélasa alué we'ká enomí, 'liko alué we'ká ralámuli etéeme gawélime ju alué rió.

* 14:28 Siné kachi pe bilé u'tá galí olagá anime ke anile Esusi alaniá, rejté newárigime napu asame nile alué tebume echerúgime tebuka.

³⁰ Anime ju: «Alué rioka pe chojkiasa, tase gayénale.»

³¹ 'Lige anélechigó Esusi:

—Bilé rió wa'lula selígame rey tase nejkome ju bilé liá mili sontalo sayega makué mili gompaniéroga, senibí bajchá 'we a'lá 'nátame ju.

³² 'Lige tase chérigá neyúrasa nílása ka, 'liko ta'chó seba, júlame ju jaré rió ruyéniliga alué saíla tabilé nejkónililo.

³³ Bilé rió ne'chí oyérinilisa ka tase 'we chárigá najkime nímala suwábaga alué e'karúgame napu ekí tábiri ni. 'Lige 'we chárigá najkime nisa ka bilé rió alué 'we'ká tábiri, tase ne'chí oyérame nímala.

Abiena anile Esusi:

³⁴ —Onaka† 'la ju napu'lige bijí ajkágame kachi. Alué oná 'ma najsuwisa, tase siné ku a'lá gainámala.

³⁵ Aminami tase go'mela ajágame, pe pápili ju alésiko. 'We a'lá 'nátaga gepusi ye ra'íchali.

15

Jena ruwimela Esusi ruwíligo Onorúgame 'we ra'sáláme ko ku guwana 'nátasa bilé rió 'we resí 'sika ílrome

¹ We'ká rió enomí goblálome alué enomí napu nejlilime nile alé wa'lúlachi. 'Lige abiena alué resí nokogá járome rió, alemi jsile gepumia alué Esusi ra'íchachi.

² 'Lige alué napu benírame nile ralámuli Moisesi nila ra'íchali, abiena alué bariseo napu jálechigó alemi, tase galele alué Esusi, a'bopi ra'íchaga regá anile:

—Ye rioka 'la galeme ju alué resí nokogá járome ralámuli 'lige 'yuga go'yame ju go'ame.

³ 'Liko Esúsika anele:

⁴ —Bilé rió bujkégame nisa bilé sientó bo'á, 'lige bilé bo'á 'we'kasa, ¿tacha yati simime ju 'yamia alué bilé 'we'kágame alé jami a'resa alué gi makuesa makué miná gi makué? Napusi rewisá a'reme ju 'yaa.

⁵ 'Lige yati gujtámachi rekagá o'tome ju rewisá alué bo'á 'we ra'sálagá.

⁶ 'Lige sebasa ku galírale, bayeme ju alué abé machirume abiena alué a'mulipi riógame, 'lige regá aneme ju: «Bilé bo'á 'we'kágame ne 'lige 'ma ku rewá ne alué bo'á 'we'kágame, 'lige 'we ra'sálagá eyena ne 'lige alekeri repari ne galírale go'ame go'achi», animela. ¿'Emi ta Lonikiméréchigó?

⁷ Alué Onorúgameka a'chigóriga ra'sálámala etega ku guwana 'nátachi bilé rió. 'Lige etega alué gi makuesa makué na gi makué ralámuli napu mayeme ju 'we a'ká

ralámuli ko a'bopi, alué etega ka tase 'me alarigá ra'sálámala Onorúgame.

Aminami anile Esusi:

⁸ —Abiena, bilé mukí makué enomígame enomí plata 'lige 'we'kawasa bilé alué enomí, ¿'lige tacha rajémalawé chopé 'yamia alué enomí 'lige arigá tacha 'ma pechímalawé 'yaga 'la kilí alé galírale napusi rewá si alué enomí?

⁹ 'Lige rewisá alué enomí, alué abé machirume umugí 'lige alué uché jaré umugí alemi a'mulipi riógame regá anémala: «'We ra'sálá ne napugiti 'ma ku rewagame ne alué enomí napu 'we'kágame ne, 'lige alekeri repari ne galírale go'ame go'achi», regá anémala.

¹⁰ Neka 'la ruwí, aliena semáriga ra'sálali nerúlámio alé re'pá rewagachi napu mochí alué santo ánjeli Onorúgame 'yuga nóchame ku guwana na'tasa bilé rió resí 'sika ílrome.

¹¹ Esusi abiena regá anile:

—Bilé rió oká inógame nile.

¹² 'Lige alué abé u'tabela re'malí anele alué bo'né o'nola: «Ne'chí ya'má 'yawa alué 'we'ká tábiri napu ne nachuámili ju mué mukusá.» 'Liko o'nólaka 'ma rojánale, 'yale alué 'we'ká tábiri alué oká ejtemali.

¹³ 'Lige pe u'kabi rawé kachi a'kinana, alué re'malí abé u'tabela 'ma re'wániga ralinele alué napu ekí tábiri nachule. Alésiko mejká simile uché bilena gawichí. Alé gawichí asagá 'ma suwábaga suwábale alué enomí, tabilé 'la repule.

¹⁴ Napu'lige 'ma suwábaga suwábasa enomí alué re'malí, 'lige sébale raweli 'we resítiri, 'we gurule go'ame alé gawichí.

¹⁵ Alésiko simile bilé rió e'nemia we'lé nígame gawí nóchali tánimia. 'Lige alué rió gawí nígame júlale gowí neséniliga na'minami bo'né nila wasachi.

¹⁶ Alemi eyénaga gowí nesegá 'we e'lowile alué re'malí pe alué rojí go'ale napu gowí go'gá e'yénale. Ta'wesi ralámuli kógile go'ame alué re'malí.

¹⁷ 'Liko regá 'nátale: «'We'ká ralámuli ne o'nola 'yuga nóchame, alueka 'we ganíliga noká nocha tabilé e'lowika. ¡Neka jemi eyéniga 'ma amulí mukú e'lowika!

¹⁸ Alekeri kumi simé ne ne o'nola bejtélachi, 'lige regá anémala ne: «Mué o'nó, neka 'we resí 'siá 'sile 'yabé napu'lige bijí mué 'yuga bejtega napu tabilé 'la ju Onorúgame níriga 'lige mué níriga.*

¹⁹ 'Ma tase napurigá mué inolá neraga etewa ne. Jípeko pe bilé rió mué 'yuga nóchame neraga etewa ne, alarigá anémala ne.»

† 14:34 Esúsika alarigá anele napugiti alué 'ya nerúgame onaka 'we najsuime níligame, 'lige pe pasime nile. Jipe nerúgame onaka tabilé najsuime ju.

* 15:18 Alué re'malika 'we resí 'síkame kárlele napugiti alué re'malika tániligame alué o'nola suwábaga tábiri napu nachuámili nílige alué o'nola mukusá, peka 'cho 'we'kachi kachi.

20 › Aliko kumi simile alué re'malí bo'né o'nola bejtélachi.

› 'Lige bíjí a'nabeka enágichi alué re'malí, alué bo'né o'nólaka etele, 'lige 'we na'temaka etele aleké re'malí. 'Lige 'male najtepmamia, 'lige najtépaga gomuruka repórole.

21 'Lige alué re'malí regá anile: «Mué o'nó, jípeko chátiri alawégame ju ne. Neka 'we resí 'sile napu tabilé 'la ju Onorúgame níriga 'lige mué níriga 'lige uché jaré ralámuli níriga, alekeri 'ma tase napurigá mué inolá neraga etewa ne.»

22 › 'Lige alué re'malí o'nólaka anele alué bilé bo'né 'yuga nóchame: «'We sapuka ma'chí pápua o'pacha 'we a'lala, 'lige o'pachátiriwa ye re'malí, abiena ujchewa makúsachi alué bilé u'tá jiero chijtúligame 'we najtame. Abiena akáriwa.

23 'Lige abiena nolawa alué u'tá roló abé alá sa'pégame, 'lige me'liboa. 'Lige abiena wa'lú go'ame newasa ra'sálagá go'poo o'maka ramué.

24 Ye re'malika napurigá 'ma mukúgame neraga ke, jípeko 'ma napurigá ku ajánigame ju. 'Lige 'we chátiri 'nátame ke 'yabeko, jípeko 'ma ku guwana 'nátale. 'Lige napurigá we'kágame ke 'yabeko, jípeko napurigá ku rewurúgame ju napugiti 'ma ku nawagame»,† alarigá anile alué o'nola.

Abichilubi ra'íchale Esusi:

25 —Alésiko chojkile alué wa'lú yawiyame. Alué re'malí ba'chílaka 'mimi epomi echégichi eyénale. 'Lige kuka seba a'nabeka enegá akele rabisime yawiyame.

26 'Liko bayele bilé alué rió nóchame 'lige rukele: «¿Tachiri gite rabisía mochi ralámuli alé galírale?»

27 'Lige alué nóchameka regá anele: «Alué mué bonila 'ma ku nawá, 'lige mué o'nola nulá me'línalia bilé roló ranala abé sa'pégame napurigá o'maka go'poo, napugiti a'lá nawagame tase nayume.»

28 › 'Lige alué re'malí ba'chílaka 'we ayole alarigá ruyésiga. Alésiko alué re'malí ba'chíla tase sebánale alé galírale o'nola bejtélachi. 'Lige alué o'nólaka ma'chínale bayemia napurigá bajkimela pachá galírale.

29 'Lige alué re'malika anele alué o'nola: «Mué 'la sébali machí alakí bamí gu'iria ne mué. 'Lige neka senibí 'la e'weme ju mué, 'lige mueka tasiné nejime ju nibilé rekó pe bilé chibá u'tátiri kachí napurigá ne

newámala bilé yawiyame ne gompaniérola 'yuga.

30 'Lige jípeko nawálekuru mué inolá napu mué nila enomí suwábaga suwábale umugí 'yuga eyénaga, 'lige alueka 'la me'líguru mué alué besero napu abé sa'pégame nile.»

31 › 'Lige anile alué o'nólaka: «Mué ne inolá, mueka senibí nejkúrime ju, 'lige suwábaga napu ne nígame ju mué nila ju.»

32 Jípeko 'la ju newalía ye go'ame go'yame ra'sálagá napugiti mué bonila napurigá mukúgame niligame 'lige jípeko napurigá ku ajánigame ju. We'kálige we'ká rawé 'lige jípe napurigá rewurúgame ju.‡

16

Jena ruwimela Esusi ruwligo bilé ra'íchali bilé rió nóchalichi nulame tabilé 'la nóchaligo

1 Alué Esusi abiena anele alué bo'né benírame:

—Bejtele bilé rió nochálichi nulame, alué rioka nile gu'írame bilé rió we'lé nígame gawí. 'Lige jaré alué nóchame simíbale ruyemia alué abé wa'lula echerúgime nígame regá: «Tabilé 'la nocha alué nóchalichi nulame.»

2 'Liko alué nóchali nígame bilé rió júlale bayénigala alué nulame, 'lige 'ma nawasa alué nulame, anele: «Tabilé 'la nóchame kará mué. Jípeko 'ma ku nejiwa mué alué nóchali, 'ma suwábaga alué apeli 'yúriga. 'Ma tabilé nochámala mué ne 'yuga.»

3 › 'Lige alué nóchalichi nulámeka 'nátale regá: «Jípeko ¿tachiri nochámalaché ne bujésiga nóchali? Tase benégame ju ne bejtégame nóchaga, 'lige chijuna ne pe taga go'gá», alarigá 'nátale alué rió.

4 'Lige kúchigo regá 'nátale: «Pe regá olásiga 'la kéréko, napurigá ne 'la galewa bilena galírale napu'lige 'ma tabilé nocha ne, a'lige ta'chó suwábaga nejía ne ye apeli, i'pílipi bayémala ne alué ralámuli napu wikeme ju alué wa'lula nóchali nígame.»

5 › 'Lige bayesa alué bilé rió, rukele: «¿Cheki wíké mué alué wa'lula nóchali nígame?»

6 'Lige alué rioka regá nejele: «Bilé sientó miná usánisa makué bote bilé liá litro chewame olibo rakala ba'wila wíké ne.»* 'Liko anile alué rió nóchalichi nulame: «'La bijchiá ju, jena chujkú napu mué wíká,

† 15:24 Alué re'malika 'ma tabilé lisensia nígame nile napurigá ku sebámala o'nola bejtélachi, ku alé bejteramia. Nobi abiénachigo ku alé nawale ko 'lige o'nólaka ku 'la e'kale 'lige lisensia 'yale napurigá ku alé bejterámala alué re'malí. Yeka ruwime ju Onorúgame 'la e'kame ko apiépiri ralámuli ku 'la semáriga na'tasa alué ralámuli napu 'we resí 'sika ilírome nilige 'yabé bajchabé sineko. ‡ 15:32 Alué re'malí o'nólaka, napu'lige napurigá mukúgame aní pe anime ke anile: «'We chátiri 'nátame niligo alué re'malí.» 'Lige napurigá ajánigame aniáká pe anime ke anile: «'Ma a'rele cha'sika eyena 'lige resí 'nátaga.» Aminami alué ralámuli níriga napu'lige bilé re'malí tánisa bo'né o'nola napu nachuámili nilige alué o'nola nila napu'lige o'nola mukusá, 'lige alué re'malika 'ma mukúgame neraga nile. * 16:6 Alué olibo rakala ba'wila 'we sowime ju, 'lige alué ralámuli 'ya epperégame alekete gísáriga go'yame nile go'ame, abiena 'we yowí nile, abiena uneme nile lámparami ro'agá rajemia. E'nesi glosario «lámpara».

asíriga we'ká wiká mué. Alekeri gu'írimala ne mué, pe nasípasi najtétimala mué, pe osá nosa makué bote olibo rakala ba'wila, 'lige pe alakí ujchawa jena apélichí mué bo'né.»

7 › 'Lige uché bilé rukele: «Mueka ¿chekí wikégó alué wa'lula nóchali nígame?» 'Lige alué rió rukilime ka regá nejele: «Neka bilé sientó gostali ri'ligó wikáre'é.» 'Liko anilé alué rió nóchalichí nulame: «'La bijchiá ju, jena chujkú napu mué wiká, asíriga we'ká wiká mué, alekeri gu'írimala ne mué, pe osá nosa makué gostali ri'ligó najtétimala mué, 'lige pe alakí ujchawa jena apélichí mué bo'né.»

8 › 'Lige alué echerúgime nígameka anilé alué nulame 'we rejchirúgame níligo pe u'kabi gobláligo alué wikame ralámuli.

› Apiépiri rió chati nóchame 'we rejchirúgame ju a'boi nocháililachi nóchaga.

'Lige Esusi abiena regá anile:

9 —Neka 'la ruwí: 'We 'la semáriga gu'írowa ralámuli kógiga we'ká e'karúgame tábiri napu iní 'emi jena wijchimoba napurigá we'ká gompaniérogame nímalala 'emi, 'lige napurigá Onorúgame nejímala napu tabilé siné suwíbame ju napu'lige 'ma suwíbasa suwábaga alué e'karúgame tábiri.

10 › Bilé rió pee nígame nisa, 'lige 'we gu'írame nisa ralámuli, a'ligeko abé we'ká tábiri nígame nisa 'la we'ká ralámuli gu'írimala. 'Lige pee nígame nisa 'lige tabilé gu'írame nisa ralámuli, a'kinana rekó we'ká tábiri nígame ke, tabilé gu'írimala ralámuli.

11 'Lige alué rió tabilé 'la semáriga un-eme nisa alué we'ká tábiri napu iní jena wijchimoba, a'ligeko churigá 'la semáriga un-eme nímalawé alué Onorúgame nila semátiri 'nátili.

12 'Lige tabilé 'la repume nisa alué tábiri uché jaré ralámuli nila, alésíko 'ma tabilé 'yawa Onorúgamete alué tábiri napu 'yáwali nílige napurigá bo'né niga neraga asimela.

13 › Alué bilé rió nóchame tase alá nochámala oká rió nóchali nígame 'yuga, napugiti alué rió nóchame tase galémili ju bilé alué nóchali nígame. Pe bi'lepi 'la sébali e'wímala. Yeka regá ruwime kéré: Tase 'we najkíboa pe enomicho 'lige we'ká tábiri napu ni 'emi, iligá 'we alá oyérawa Onorúgame.

14 Alué ralámuli bariseo pe enomicho najkime, aké mochile alarigá ra'íchachi alué Esusi, 'lige 'we gawélele i'kirú anigá.

15 'Liko Esúsika regá anele:

—'Emi ralámulika 'la a'ká ralámuli korime ju a'bopi, nobi Onorúgameka 'wéchigo alá machígó 'emi alarigá 'nátame ko. Ralámuli 'nátachi 'we alá ko a'bopi 'lige 'we najtékame korisá a'bopi, Onorúgameka 'we gichime ju alué ralámuli na'tálila.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo tabilé siné suwíbame ko Onorúgame nila semati rejcholi

16 › 'We 'ya ta'chó ochérachi alué Juani ralámuli rewaramé, ya 'ma nerule alué Moisesi nila ra'íchali rejcholi, 'lige alué ra'íchali rejcholi napu ruwime nile napu anele Onorúgame abiena nerúlechigó. Alué Juani ochérasa a'lige si akiná nerú ra'íchali rejcholi napu ruwime ju churigá ka napu'lige 'we 'la 'nátaga eyénachi bilé rió Onorúgame 'yuga. We'ká ralámuli 'nátame ju pe napurigá a'boi 'nata. Jaré noli nakome ju uché jaré ralámuli 'yuga regá anigá: «Alarigá nulá Onorúgame napurigá nakowa.»

17 Ralámulika tabilé siné lisensia nílamala napurigá nokimela napurigá a'boi najkí. Suwábaga alué Onorúgame rejchólila senibí nerúlmalala, 'lige 'we alá sébali olámili ju ralámuli.

18 › Aka regáriga anirubá alué Onorúgame nila rejcholi: Bilé rió a'resa bo'né upila 'lige uché bilé mukí 'yuga rewisá, alarigáká 'we resíriga ju. Abiena rewisá uché bilé mukí a'rérigame 'yuga, abiénachigó walú resítiri ju.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo ejperéligo oká rió, bilé rió 'we enomígame 'lige bilé rió tabilé enomígame Lasro rewégame

Abichilubi ra'íchale Esusi, regá anile:

19 —Bejtele bilé rió 'we enomígame, 'we a'kalala o'pacha o'pachátame 'we najteme, nabí rawé 'la e'karúgame go'ame go'yame 'we ra'sati 'we najteme.

20-21 'Lige bilé rió bejtele tabilé enomígame 'we nayume wejchagónite, Lasro rewégame. Alé yochi alué rió 'we nígame bejtélachi ajchalime nile napurigá go'ame rujsúkame go'mela, 'lige alué o'kochí alemi nawime nile cha'mime alé wejchágachi.

22 'Lige bilé rawé arigá 'ma mukule alué Lasro 'lige alué alawala o'tole alué santo ánjeli 'pa rewagáchika sígame alé ajchamia napu ajtí Abraámi 'we semárikuchi. Alué rió 'we enomígame abiena mukúlechigó a'kinana, 'lige o'tólrú na'polamia.

23 › 'Lige alué rió 'we enomígame alawala asagá alé re'lé na'íchi napu mochime ju alué cha nokame ralámuli suwígame alawala, 'we resi nilia asale, 'lige etele wamí 'pa rewagachi ajtígume alué Abraámi alué Lasro 'yuga.

24 'Lige e'wele ne'ole regá: «Muérigo Abraámi, neka mué rijímala ju 'we a'kinana ochérigame, mueka 'we 'ya bejtele, pe rekó na'temákarigó ne'chí. Nulewa alué Lasro napurigá sa'nabáchamala pe'tá alué makúsala 'lige napurigá jeka simela rulabáchamia ne'chí inalá, asíriga resi nília ajtí ne jena re'lé na'íchi.»

25 Abraámika regá nejele: «Muérigo towí, aka 'we alá na'tábá, mué asíriga 'la ganílga

bejtele bijí ajagá asagá, 'lige alué Lásroka 'we resí nílga bejtele bijí ajagá asagá. 'Lige ye Lásroka jipe 'we a'lá ganílga ajtí jena, 'lige mueka 'we resí nilia ajtí alé re'lé na'ichí.

²⁶ Aminami 'we re'lé enari kachi ju alemi, tase chérigá gainawa ramué alemi e'tegia, aminami muéchigó tase chérigá gainámala jeka 'moa.»

²⁷ › 'Liko anile alué rió napu 'we enomígame nílge alé na'ichí asagá: «Muérigo Abraámi, 'liko juláwagó alué Lasro alé 'mi ne o'nola bejtélachi,

²⁸ alé napu mochí ne ba'chila 'lige ne bonila, maligi ju, napurigá simela Onorúgame nila ra'ichali rejcholi ruyemia napurigá 'la tase 'lúpua jeka na'ichí 'we resí ikiachi.»

²⁹ 'Liko alué Abraámika anile: «Ya 'ma we'sá gepú alué napu mué ba'chila ju 'lige bonila alué ra'ichali rejcholi Onorúgame nila alué napu Moisesi osale abiena alué napu osale alué napu ruwime nile napu anele Onorúgame. Alueka alué ra'ichali rejcholi gepúrale ko 'nalina.»

³⁰ › 'Lige alué rioka napu 'we enomígame nílge regá anele: «Muérigo Abraámi, alué ralámuli tase bijchígime ju rejcholi ruilía, 'lige alué Lasro mukúgame aluete nawísiká alué ralámuli, ku guwana na'támala resiti nocha.»

³¹ › 'Lige alué Abraámika regá anile: «'Lige tase bijchígisa napurigá ruwile alué Moisesi abiena napu ruwile alué napu ruwime nile napu anele Onorúgame, abichilubi tabilé a'rémala chátiri 'nata† rekó ku ajánige bilé mukúgame.»

17

Jena ruwimela Esusi ruwílgo napurigá a'lá 'nátaga mochiwa napurigá tabilé chátiri nóchali nochawa

¹ Esúsika regá anele alué bo'né benírame: —Senibí rawé mochímala jaré rió alué semati 'nátili najsibume, rekó 'ma simíbage 'lige rekó 'ma tané ikigé, aba nawámala uché bilé rió ra'ichali najsibume, resía 'lige alué rió.

² Wamí wa'lú ba'wichí páteke'é alué rioka wa'lú rejte ri'ligó ruseme golótiga napurigá tabilé aminabi benírimala chátiri 'nátili alué uché jaré ralámuli ta'chó 'la sébali machime Onorúgame nila ra'ichali.

³ ¡'We a'lá 'nátaga 'emi!

› Cha anésiga mué bilé riote, ruyewa alué rió alué 'we a'lala rejcholi, 'lige a'lá sébali gepúsaká alué rejcholi, 'liko ku 'we a'lá galegá etewa.

⁴ Napu ekisá cha anisá alué rió 'lige ku e'kali tasa, yati ku e'kawa alué rió.

⁵ 'Lige alué makué oká rió nulame Esusi nochálilachi anile:

—Yáwagó ramué alué 'nátili napurigá abé a'lá bijchígíwa napu aní Onorúgame ra'ichálila.

⁶ 'Lige alué Esúsika anele:

—Rekó 'emi péemili bijchígime nisa Onorúgame ra'ichálila 'liko anesa 'emi Onorúgame: «O'pó mué alué rojá 'lige elawa alé wamí wa'lú ba'wichí nasipa 'lige wa'lú ochéririwa», 'lige Onorúgameka yati e'wámala.

⁷ Abiena anile Esusi:

—Bilé rió nóchali nígame bilé rió ralisá tabilé najtétiga nochárimia* 'lige 'minami julasa asarániliga, 'lige kuka nawasa alemi 'sisa asará, 'mimi einasa 'ma ajágame nesigá, 'lige ¿'lacha regá anémalawé alué rió nóchali nígame?: «Pachaka asagá, go'yá asá remé», ¿'lacha regá anémalawé?

⁸ Tase alarigá anémala alué rió, pe regá 'nalina anémala: «Wajsewa go'ame, 'lige 'la e'negá asiboa tachiri rokáríka jena mésachi ne go'yá ajtígachi. Pe nejubapi go'poa muéká.»

⁹ 'Lige ¿'lacha aneme júkó alué rió 'ma bosasa cheliérabá? ¿Tacha alieri 'íniligo jaré ralámuli?

¹⁰ › A'chigóriga 'emi napu'lige ya 'ma sébali olasa suwábaga nóchali napu nulá Onorúgame, regá aníboa 'emi: «Mué Onorúgame, ramueka pe nóchame niru, 'lige napu mué nulá sébali olaru.»

Jena ruwimela Esusi sa'wálgo makué ralámuli wejchagónite nayume

¹¹ Esusi enegá alé Rusaleni simiá, simírole alemi napu napuí alué Samaria rewégame gawí Galilea rewégame gawí si.

¹² 'Lige a'mulipi enágichi alé bilena u'kabi riógachi, alé simíbale Esusi najtepamia makué rió sa'pachí amoba nayume lepra anilime naulite yolí ra'ichaga. 'Lige alé a'nabeka jábale alué nayúkame rió,

¹³ 'lige regá anele Esusi a'wágame ra'ichiga: —¡Muérigo Wa'lula Esusi, pe rekó na'temápuu ramué!

¹⁴ 'Lige alué Esusi etesa, regá anele:

—Simíbage balé e'newa u'tá re'obá ilígachi «sinagoga» rewégame.

'Lige boichimi eyéniga 'ma tané ikile alué naulí alué makué rió sa'pálachi.

¹⁵ 'Lige bilé alué rió etesa 'ma tané ikiligo alué naulí, yati ku ro'ile, 'lige ku sébaga napu ilile Esusi, wa'lú cheliera 'yale Onorúgame e'wele ra'ichaga,

¹⁶ chojkóbisiga rojpóchaga chujkíbele a'bé napu ilile Esusi wa'lú cheliera i'gá. Alué rioka Samaria bejtégame nile.

† 16:31 Chátiri 'nátili na'talia pe a'chigó aliene resíruga ju napurigá chátiri nochalia.

* 17:7 E'nesi glosario «esclavo».

¹⁷ 'Liko alué Esusi regá rukele alué ralámuli alé jágame e'negá:

—¿Tacha makué rió ke sa'wígame? 'Lige ¿koche mo'íbaleché alué uché jaré gi makué rió?

¹⁸ Ye riocho uché bilena gawichí bejtégame 'la kuka nolina wa'lú cheliera 'yamia Onorúgame.

¹⁹ 'Lige Esusi anele alué rió:

—Ílisiga, ya 'ma bi'wígame alawégame ju mué jípesí. Yati ku simigá.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá nulame ka Onorúgame

²⁰ Alué ralámuli bariseo rukele Esusi:

—¿Chiéniko si 'la machí nérélamala Onorúgame 'ma nulao?

'Lige Esúsika regá nejele:

—Napu'lige nulachi Onorúgame, tase 'wesi etémala,

²¹ napugiti alué Onorúgameka pachágana sulachí asimémpá, pecha 'wesi regá animela: «Jena ajtí nulá Onorúgame!» «¡Alé miná ajtí nulá Onorúgame!»

²² Liko regá anele bo'né benírame:

—Sebámala bilé rawé napu buwémala 'emi ne'chí, ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, tabiléchigo etémalagó 'emi.

²³ 'Lige jaré regá animela: «Jena 'ma nulá Onorúgame», 'lige jaré regá animela: «Alé miná 'ma nulá Onorúgame.» 'Lige 'emi tase simawa e'nawa, aminami tase najátawa alué alanime ralámuli, pecha bijchiá nimia.

²⁴ Ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, napurigá u'ki ne 'wilala 'we ra'ósame alarigá nímala nawachi ne alé 'pákana rewagachi napu'lige alué raweli se-basa.

²⁵ 'Lige bajchako me'liboa ne ralámulite jipe ejperégame. We'ká ralámuli pe gawéliga gepúmala ra'íchali rejcholi ruwichi ne.

²⁶⁻²⁷ Alué ralámuli napu ejperele 'ya napu'lige bejtele Noé rewégame rió, alué ralámulika pe ejperégame nile, pe mo'noriacho mochime nile 'lige go'ame go'yá 'lige bajía rekútame, aminami pe resítiri nocha. Napusí Noé bajkile bilena wa'lú bárkochi a'rele resítiri nocha napugiti wa'lú u'kúligame 'lige suwábaga ralámuli suwile si'lika. A'chigóriga nímalachigó napu'lige sébachi ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga. 'We chátiri nocha mochímala ralámuli 'lige tabilé sayémala nawachi ne.

Abichilubi anile:

²⁸ —A'chigóriga ejperele alué 'ya ejperégame ralámuli napu'lige bejtele alué Loti rewégame rió. Pe go'ame go'yacho mochime nile, 'lige bajía rekútame, 'lige

ralagá tábiri 'lige ralineá, 'lige pe echá mochime nile, abiena pe galí newagá ejperégame nile,

²⁹ napusí alué rió Loti 'másasa alé we'ká riógachi Soroma asagá, napu'lige na'í rui-sule abiena asupre rewégame rejte rajame 'pákana rewagáchika, 'ma re'wániga suwile alué ralámuli, 'ma suwábaga tábiri 'ma galítiri 'yúriga rajale.

³⁰ 'We resíriga nímalachigó uchéchigo nawachi ne napu ju bi'neli neyúriga tabilé se'winá 'sime. Chátiri nocha mochímala ralámuli 'lige tabilé sayémala nawachi ne.

³¹ , Napu'lige sebasá rawé napu'lige ne kuka sébachi 'pa rewagáchika, 'lige jaré ralámuli galichí amoba mochisa, 'lige alué we'ká tábiri alué ralámuli nila alé re'lé pachá galírale mochisa, tase e'tegímili ju buinamia alué tábiri o'tomea júmismia. 'Lige jaré ralámuli wasachi e'yénasa, tase ku galírale simámili ju.

³² Aka churigá ikíliga'e alué mukí Loti up-ila, ku guwana e'nesa 'ma oná gayénale.

³³ Alué napu jena wijchimoba nerúgame tábiricho 'we koruka eteme ju 'lige majame ju Onorúgame ra'ichálila beníriga ralámuli pe me'liboa mayega, alueka tabilé narémala semati raweli. Alué napu tabilé majame ju mukigá Onorúgame nochálilachi nóchiga, alueka 'la narémala semati raweli 'pa rewagachi.

³⁴ , Neka 'la bijchiá ruwí. A'lige rukó oká ralámuli bi'timela alé bi'lénapi tabachi okoka, 'lige alué bilé o'toboli ju 'pa rewagachi, 'lige bilé abajá a'réwali ju.

³⁵ Oká umugí napuíka rusiá uchusa, bilé o'toboli ju 'pa rewagachi, 'lige bilé abajá a'réwali ju.

³⁶ Oká rió nokisá nocha wasachi, 'lige bilé o'toboli ju 'pa rewagachi, 'lige bilé abajá a'réwali ju.

³⁷ 'Lige alué benímeka rukele Esusi:

—Mué Wa'lula, ¿koche ikimela 'lige alué alarigá?

'Lige Esúsika regá nejele:

—Alé napu bo'í mukúgame, alé napuímalá gonoli 'lige wilú.

18

*Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'we a'lá ne-
jkúrame ko Onorúgame napu'lige iwérali tánachi
apíepiri ralámuli*

¹ Aminami Esusi ra'íchale alué bo'né benírame 'yuga bilé ra'íchali napu ruwime nile senibí ra'ichálime ka Onorúgame 'yuga.*

² Regá anele:

* 18:1 E'nesi glosario «oración». † 18:2 Yolí ra'íchaga «juez» anilime ju bilé wa'lula ra'íchali gateme.

—Bejtele bilé rió ra'íchali gateme† alé bilena we'ká riógachi. Alué rioka tase niramé nile Onorúgame, aminami tase niramé nile ralámuli.

³ Abalé we'ká riógachi bejtelechigó bilé mukí gunámakame. 'Lige alué mukika ya 'ma we'sá simílige alué rió ra'íchali gateme e'nemia napurigá gu'írowa na'áwili gatélíchi.

⁴ 'Lige we'ká rawé alué ra'íchali gateme tase gu'irile alué mukí na'áwili gatea. 'Lige arigá regá 'nátale: «Rekó ne ta niramé ke Onorúgame aminami ta'wesi ralámuli,

⁵ abirigá 'la gu'írimala ne ye mukí gunámakame napugiti cha nejkumeme napurigá ta aminabi nejkumémala 'lige napurigá ta che animela ralámuli akiná.»

⁶ 'Lige anile alué Esusi:

—'La na'tásibá alué rió ra'íchali gateme tase 'la sébali nóchame rió ke, aka alué rió 'la gu'írilige' é alué mukí,

⁷ 'lige alué Onorúgameka, ¿'lacha talá semáriga gu'írimalawé ralámuli Onorúgame oyérame alué napu Onorúgame 'yuga ra'íchame ju iwérali tániga?

⁸ Alueka tase we'lisi buwémala, 'we yati gu'írimala. Ne rukébabá bilé ra'íchali 'emi: Napu'lige uchéchigo nawá ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, ¿'la rewimérelé ne alué ralámuli bijí 'la bijchigia mochigame 'we alá nejkúrame ko Onorúgame napu'lige iwérali táachi apiépiri ralámuli?

⁹ Esusi abiena anele alué jaré ralámuli napu mochime nile alemi 'we gunarume 'lige gawéliga eteme uché jaré ralámuli. Regá anele:

¹⁰ —Oká rió simíbale alé re'pá rabó walú re'obá ilígachi, 'lige bilé alué rió bariseo nile, 'lige alué uché bilé rioka enomí nareme nile napu nejlime nile alé wa'lula ajtígachi.

¹¹ 'Lige alué rió bariséoka o'weti iligá Onorúgame 'yuga ra'íchale bo'nepi 'we gunaruga regá: «Mué Onorúgame, neka walú cheliera 'ya mué napugiti neka 'we alá rió kame, tase chigoga oyame, tase chati nóchaga oyame, tase we'ká umugi 'yuga gojchime, 'lige tase napurigá alué rió enomí goblólome.

¹² Neka 'we ayúname ju tabilé go'gá che'lébagá 'lige melénala rawé rukachégame 'yúriga. Osá ayúname ju ne alarigá bilé tarali. Makué peso mesa ne, bilé peso 'yame ju ne mué Onorúgame.»

¹³ 'Lige alué enomí goblólomeka 'mi waná ilile rojpóchaga tase e'nénaga 'pa rewagachi, pe iligá mo'loa ilile rojpóchaga, regá aníá: «Mué Onorúgame, pe rekó e'kárigó ne'chí, 'we chátiri alawégame ju ne.»

¹⁴ 'Lige alué rió enomí goblólome 'ma ku galírale simile, 'we alá e'káriga Onorúgamete, napugiti bilé ralámuli napu abé wa'lula neraga 'nátame ka bo'nepi me'tagá uché

jaré ralámuli, alueka tabilé na'temaka etewa Onorúgamete. Alué bariséoka tabilé na'temaka etéliru Onorúgamete. 'Lige alué abé alá niraga eteme uché jaré ralámuli me'tagá bo'nepi, alueka 'we na'temaka etewa Onorúgamete.

Jena ruwimela napurigá 'we alá oyériga nokísiwa alué Esusi tase 'nátaga uché bilé tábiri

¹⁵ 'Lige alué we'ká ralámuli a'pile jaré u'kuchítiri Esusi alé napurigá cha'pimela Esusi alué u'kuchítiri, 'lige alué Esúsita benírilime ralámuli etesa u'kuchítiri a'pichi ralámuli, yati sulile napurigá tabilé a'pímala alué u'kuchítiri alé.

¹⁶ 'Lige Esúsika bayele alué ralámuli bo'né benírame, 'lige anele:

—'Arewa napurigá alué u'kuchítiri jeka smela, tase sulíwa. Onorúgame 'yame ju a'wali alué ralámuli napu ju napurigá u'kuchí 'kuchi napu yati nareme ju napu'lige i'lía bilé tábiri.

¹⁷ Neka 'la bijchígaga ruwí, alué ralámuli tase alarigá nokisá napurigá alué u'kuchí 'kuchi, tasiné elimio Onorúgame napurigá nulémala alué ralámuli.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'we 'la nirálime ko Onorúgame me'tagá alué we'ká e'karúgame 'lige alué uché jaré ralámulichigó

¹⁸ Bilé wa'lula ralámuli jurío nuleme rukele alué Esusi:

—Mué, benírame, 'we alá rió, ¿tachiri nochámili ju ne napurigá moinámala ne re'pá rewagachi nabi alé asimepa?

¹⁹ Esúsika regá nejele:

—Mueka ¿chonigá «'we alá rió» anéché ne'chí? Alué 'we a'laka pe Onorúgame ju.

²⁰ Mué 'la sébali machíguru alué osilí napu a'rele Moisesi napu anime chujkú: «Tase we'ká umugi 'yuga gojchiboa, pe mué bo'né upílacho 'yuga gojchiboa, tase me'liboa ralámuli, tase chigowa, tase 'wesi ralámuli 'yuga 'yégiga ra'ichawa, 'la nirawa mué bo'né o'nola abiena mué eyela.»

²¹ 'Lige alué rioka regá anile:

—Neka 'we alá rió ju 'yasi bijí u'tá rió ka napurigá nulá alué Moisesi nila rejcholi.

²² 'Lige Esúsika alué ra'íchali akisá, regá anele:

—Bijí tabilé 'cho bi'wígame alawégame rió kéré mué: Suwábaga tábiri ralinewa napu ekí ni mué, 'lige kógiwa mué alué enomí alué tabilé nígame ralámuli, alésíko 'la bi'wígame alawégame rió nímala mué Onorúgame níriga. Alarigá 'la mémala mué alué bi'wígame raweli 'pa rewagachi. Napu'lige suwábaga tábiri ralinesa mué, ku nawawa ne'chí 'yuga einamia.

²³ 'Lige alué rió alarigá nulésiga, 'we sewele napugiti we'ká tábiri nígame níligame alué rió.

²⁴ 'Lige alué Esusi etesa 'we sewéligo alué rió, regá anele:

—'We nóchali nímala bilé rió 'we nígame níriga sébali olá napurigá najkí Onorúgame.

²⁵ Bilé rió 'we nígame pe 'we korua aj-time ju e'karúgame tábiri napu ni bo'nepi tabilé nélagá Onorúgame, alué rioka tabilé sebámala 'pa rewagachi.‡

²⁶ 'Lige alué ralámuli napu akele alué ra'íchali, regá anile:

—'Liko ¿chieri la sébali olámalaché napurigá Onorúgame nulá napurigá sebámala rewagachi?

²⁷ 'Liko Esúsika regá anile:

—Ralámuli jena wijchimoba ejperégameka tabilé gayéname ju 'la sébali olá napurigá 'la o'toboa Onorúgamete 'pa rewagachi, pe Onorúgame gite ka 'la sébali olame ju 'la moinama 'pa rewagachi.

²⁸ Alué Pegro abiena alé eyénale Esusi 'yuga, 'lige anile:

—Ramueka 'ma suwábaga a'reru alué we'ká tábiri napu nígame nírige ramué mué 'yuga e'yénimia.

²⁹ 'Liko Esúsika regá anile:

—Tase 'me a'lá ju Onorúgame níriga rekó 'we galegá etee alué tábiri napu ni bo'né bilé rió, 'lige rekó 'we a'lá galegá etee bo'né upila, bo'né ba'chila, bo'né bonila, bo'né go'chila, bo'né waíla, bo'né o'nola, bo'né eyela, 'lige bo'né kúchila, peka a'lá sébali olae alué rió napurigá najkí Onorúgame. Abé a'lá ju 'la sébali olá bilé rió napurigá najkí Onorúgame.

³⁰ Alarigá sébali olame nisa bilé rió 'liko Onorúgame 'la 'yámala alué 'la bi'wígame raweli jena wijchimoba ajtígachi, 'lige 'pa rewagachi ajtígachi senibí. Abiena bilé mukí níriga a'chígoriga júchigó.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo uchéchigo siné churigá mukumeo

³¹ Alué Esusi waná bayele alué makué oká rió Esusi nochálalachi nulame 'lige regá anele:

—'La gepúsibá, ya'má simawa alé 'pa rabó Rusaleni anilichi. Alé sebámala raweli napurigá osale alué 'ya ejperégame napu ruwime nile napu anele Onorúgame alarigá ikimeo ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga.

³² O'toboli ju ne alé napu mochí tabilé jurío ralámuli, 'lige 'we gawéliwili ju ne abiena 'we resí anéwali ju ne, noli a'kachípali ju ne.

³³ Aminami 'we wejpisópili ju ne 'lige 'ma me'liboli ju ne. 'Lige neka pe bakiá rawé kachi ku ajánamala me'lisuga.

³⁴ 'Lige alué makué oká rioka tabilé námale alarigá anichi alué Esusi. Onorúgame tabilé 'yale 'nátali napurigá námamala chonigá aníligo alué Esusi.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé rió tase ma'chílime

³⁵ Napu'lige Esusi 'ma a'mulipi enágichi alé we'ká riógachi Jerikó rewégachi, 'lige bilé rió tabilé ma'chílime asale alemi boichimi taa enomí.

³⁶ 'Lige akisá we'ká ralámuli simárochi alemi, rukele:

—¿Cho nokogá aní alué ralámuli?

³⁷ 'Lige ralámulika anele:

—Alué Esusi Nasareta[§] bejtégame 'naka ená we'ká ralámuli 'yuga.

³⁸ 'Liko e'wele ra'íchale alué rió:

—iMuérigo Esusi, Rabí rijímala alué 'ya ajtígame, pe rekó na'temaki ne'chí!

³⁹ 'Lige alué ralámuli bajchabemi e'yénigime sulile napurigá tajché ania asimela alué rió, 'lige alué rioka aminacho e'wele ra'íchale:

—iMuérigo Esusi, Rabí rijímala, pe rekó na'temaki ne'chí!

⁴⁰ 'Liko Esusi ilíbale 'lige nulale napurigá aleka a'piwa alué rió tabilé ma'chílime. 'Lige 'ma alé a'písiga alué rió, rukele:

⁴¹ —¿Tachiri choliamé najkí mué?

'Lige alué rió tase ma'chílime ka regá anile:

—Mué bi'neli neyúriga wa'lú a'wali nígame, neka najkí napurigá mué ne'chí 'yómala busila napurigá ku 'la ma'chílamala ne.

⁴² 'Lige Esúsika regá anele:

—Ku ma'chílamala mué, napugiti 'we a'lá sébali bijchíggame mué Onorúgamete julárigame ko ne.

⁴³ 'Lige pe yati ku ma'chílale alué rió, 'lige alué Esusi 'yuga simile, wa'lú cheliera 'yasia enale Onorúgame ra'salagá. 'Lige alué we'ká ralámuli napu ekí etele ku 'la ma'chilio alué rió, abiena wa'lú cheliera 'yasia e'yénale Onorúgame ra'salagáchigó.

19

Jena ruwimela Esusi 'lige Sakeo napúka go'áligo

¹ 'Lige Esusi sébale alé we'ká riógachi Jerikó rewégachi. Enale alemi nasípami we'ká galí jágichi.

² 'Lige alé bejtele bilé rió 'we enomígame Sakeo rewégame. Alueka wa'lula nile enomí nareme alé Roma anilichi wa'lúlachi enomí nejílichi.

‡ 18:25 Lukasi osale regá anime napu'lige néchigó ye ra'íchali 'ya kulí siné: Abé ta'mé nóchali olámala bilé wa'lú ajágame kameyo anilime alé wejchá busilachi simiria. Regá anime.

§ 18:37 E'nesi glosario «nasareno».

³ Alué rioka 'we eténile alué Esusi alemi enágichi, 'lige tase chérigá etele alemi wíjchí iligá, cha we'ká rióligame alemi 'lige aminami alué Sakeo cha re'lé iligame rió níligame.

⁴ Liko alué rió bajchami 'male 'lige re'pá rojachi 'mole, alé iligá e'nemia Esusi. Alemi simírímili níligame alué Esusi we'ká ralámuli 'yuga. Alué rojaka napuyeri chuná nile jami jágame 'we re'pá jágame.

⁵ 'Lige alué Esusi alemi enegá, e'nele alé re'pami rojachi, 'lige etesa Sakeo anele:

—Muérigo Sakeo, 'we sapuka re'kí, nabá mué bejtélachi, neka simeli ju alemi mué galílachi.

⁶ 'Lige alué Sakeo 'we sapuka re'kile, 'lige 'we ra'salágá anele:

—Nabágó 'liko.

⁷ Alué we'ká ralámuli etesa alué Sakeo galílachi bajkígó Esusi go'ame go'mea, 'lige alué ralámuli chojkile a'bopi ra'ícha sayega alué Esusi. Anile alué Esusi bajkílígo alé galírale enomí bujeme ralámuli rió bejtélachi.

⁸ 'Lige alué Sakeo 'ma go'sá o'weti ilísale, 'lige anele alué Esusi:

—Mué Wa'lula, neka nasípasi kógimale alué ralámuli tase nígame alué we'ká tábiri napu ne ni, 'lige chígógite'é ne enomí 'yégiga alué ralámuli, jípeko naosa rasígame ku 'yámala ne a'pílipi.

⁹⁻¹⁰ 'Lige Esúsika regá anile:

—Ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, neka 'yasia nawá resí nokagá epperégame ralámuli semati rejcholi ruyemia, jípe ya 'ma ku a'rele ye rió chátiri 'nátili napu ju Abraámi rijimale, alué Abraámi napu 'we 'ya bejtégame nile. Alekeri gu'iri ne napurigá ku guwana na'támala, 'lige 'la ku guwana 'nata.

Jena ruwimela Esusi ruwílígo bilé tétali enomí

¹¹ Alué ralámuli napu alemi mochíle gepua alué ye ra'íchali, 'lige mayele a'lige yati pe alé Rusaleni sebasa o'maka Wa'lula Rey gainamio Esusi alé Israeli nulame.

¹² 'Lige Esúsika regá anele se'wináriga 'nata mochígichi:

—Bejtele bilé rió 'we enomígame, 'lige mejká simile wa'lula rey ajtígachi napurigá wa'lula selígame ajchawa, selígame nawamia bo'né gawílachi.

¹³ 'Lige ta'chó simiá, bayele alué makué rió bo'né 'yuga nóchame, 'lige 'yale a'pílipi makué enomí 'we najteme 'lige anele: «Nocháriwa 'emi ye enomí napusí ku nawachi ne.»

¹⁴ › 'Lige we'ká ralámuli alé epperégame napu bejtele alué 'we enomígame rió tase galele alué rió napurigá selígame nímalá, 'lige júlale nujubami sulíníliga alé 'mi wa'lula nulame ajtígachi riógame ralámuli

regá anéníliga: «Tabilé najkiá ramueka napurigá wa'lula selígame nímalá ye rió ramué gawílachi.»

¹⁵ › Alué rioka abirigá wa'lula selígame ajcháiru, 'lige ku sébale bo'né bejtélachi. 'Lige ku sebasa bo'né galílachi, 'lige bayele alué makué rió bo'né 'yuga nóchame rukemia chekí méliga enomí nocháriga alué a'pílipi rió.

¹⁶ › 'Lige alué bilé rió bajchá nawágame regá anile: «Mué Wa'lula, alué enomí napu mué nejí 'sié makué enomí 'we najteme merá bilé sientó enomí.»

¹⁷ › Liko alué enomí nígame regá anele: «'We a'lá sébali nóchame rió ju mué, alekeri nulame newámala ne mué makuémina we'ká riógachi.»

¹⁸ › 'Lige uché bilé rió nóchame sébale alé. Alueka regá anele: «Mué Wa'lula, alué makué enomí napu mué nejí 'sié, alueka pe malígisa makué méte'é.»

¹⁹ › Liko alué enomí nígame anele alué rió: «Mué rió, malígina we'ká riógachi nulame nímalá mué.»

²⁰ › 'Lige uché bilé rió nóchame sébale alé, 'lige anele: «Mué Wa'lula, jena mochí ye enomí napu mué nejí 'sié. Neka ye enomí banítóchi ra'koga gatega ajtígé

²¹ napurigá ta e'wagámala, napugiti mué rió 'we ená anime kame. Mueka niga asíbame ju napu tabilé mué bo'né nila ju, mueka 'wíime ju bilena peka echisá.»

²² › 'Lige anile alué rió enomí nígame: «Tabilé 'nátanti. Mué 'la sébali machí ne 'we ená anime rió ko, niga asíbame ko ne napu tabilé ne nila ju, 'lige 'wíime ko ne napu tabilé echá.

²³ 'Lige ¿chonigá ta nochari ko mué alué enomí alé enomí gatélachi mo'ogá? Alarígama 'la uché rajpé narémikuru ne alué enomí ku nawagá.»

²⁴ › 'Lige alué rió enomí nígame anele alué ralámuli napu jale alemi: «Bujewa alué enomí ye rió, 'lige 'yawa alué napu mele bilé sientó.»

²⁵ › 'Lige alué ralámulika anile: «¡Mué Wa'lula, aka 'máchigo ni ko alueka bilé sientó enomí napu mele!»

²⁶ › 'Lige alué rió enomí nígameka regá nejele: «Neka 'la sébali ruwí, alué abé mékame enomí nocháriga, alueka abéchigo abé we'ká 'yámala ne. 'Lige alué tase mékame enomí nocháriga, alueka bujémala ne napu ekí 'ya ne.

²⁷ 'Lige alué ralámuli sairúgame napu tase najkile napurigá ne wa'lula selígame nímalá, alueka jeka a'pawa 'lige 'ma me'liboa jena ne'chí etériga, alarigá anele.

Jena ruwimela 'ma sébaligo Esusi we'ká riógachi Rusaleni anilíchi

²⁸ Pe nujubapi 'ma alarigá ra'ichasa alué Esusi, uché 'we simile Rusaleni simea, alésíko rewíná nile.

²⁹ 'Lige amulí seba Be'tagé 'lige Beta-nia 'ámuli riógachi napu nile re'leberi Olibo rewégachi rabó 'lige alé yéniga júlae oká rió bajchá napu nile bo'né benírame, regá anigá:

³⁰ —Simawa alé 'pari pe'kabi riógachi Be'tagé rewégachi 'lige 'emi alemi sébaga rewimela 'emi bilé bulito o'wiga ujchárigame bijí ranala ta'chó murútilime. 'Lige su'panasa jeka o'toboa o'wiga alué bulito.

³¹ 'Lige ralámuli rukésaká chonigá su'panalia alué bulito, regá anewa: «Alué Wa'lula najkí bulito.»

³² 'Lige alué oká rió bo'né Esusi benírame simíbale 'lige 'la rewale bulito napurigá anile Esusi.

³³ 'Lige alué bulito su'pana uchúkachi, alué upugégame ka anele:

—¿Chonigá su'panálíché 'emi alué bulito?

³⁴ 'Lige alué oká rioka regá nejele:

—Alué Onorúgame a'walila nígame najkí ye bulito.

³⁵ Alésíko o'tóile alué bulito Esusi alé nalégana, 'lige alué oká rió gemala chiní i'weli bujusá pérale alué bulito 'lige alé asérale alué Esusi.

³⁶ 'Lige alé rabó moyena alué we'ká ralámuli bajchabemi pésga e'yénale gemala chiní i'weli napurigá nokame nile napu'lige nawasa napunápuri riógachi bilé wa'lula rey.

³⁷⁻³⁸ 'Lige alé rabó Olibo na'kolígana e'yéniga napu pe 'wechi ma'chígime nile Rusaleni, suwábaga alué we'ká ralámuli alué Esusi oyérame chojkile e'wele sinaka ra'icha ra'sálagá, abiena 'we a'lá niraga ra'icha Onorúgame. Regá anigá:

—jipe 'ma seba alué Wa'lula Rey Onorúgamete julárigame, Onorúgame a'walila nígame, ramueka 'we a'lá niralia ye rió! ¡Wa'lú ra'sálalí nerú 'pa rewagachi!

Regá anile alué ralámuli napugiti wa'lú a'walí nígame nígame alué Esusi, 'we sa'wame nile ralámuli tabilé ma'chílime, 'lige ajánarime nile alué suwígame. Abiena 'la o'pasárale maligi mili ralámuli 'ya bajchabé rawé maligi banite 'lige oká ro'chite. Onorúgame 'yame nile a'walí bo'né nila.

³⁹ 'Lige jaré bariseo napu jale alemi we'ká ralámuli jágichi, alueka anile:

—Muérigo benírame, sulíwa alué mué 'yuga e'yéname napurigá kilí jámala.

⁴⁰ 'Liko alué Esúsika regá nejele:

—Neka 'la bijchiá aní, ye ralámuli a'résaká siná a'liko rejte sinaka ra'ichámala.

⁴¹ Napu'lige Esusi enagá alé 'ma bochígimi ma'chígichi Rusaleni, 'lige nalale alué we'ká alé riógame ralámuli na'temaka,

⁴² regá anigá:

—Neka 'we seweka ená jipe alué ralámuli na'temaka. 'We 'la képá alué ralámuli 'la 'nátaga akisá jipe rawé 'la bi'wígime alawégame gayéname ko apiépiri ralámuli 'la 'nátaga akeme aleké ra'ichali rejcholi napu benírame ne alué ralámuli 'yabé rawé, jipeko 'máchigo nasótiga ajtíko alué rejcholi, pecha bijchígilime alué ralámuli.

⁴³ 'Lige sebámala bilé rawé 'we resí ikimeli alué ralámuli. Alué sa'la alé a'beka tegóchika we'é namó ajchámala nakomia aleka uchuka, mo'ímea pachami,

⁴⁴ 'lige 'ma re'wániga me'limela alué ralámuli Rusaleni e'pperégame, abiena 'ma re'wániga gajunámala galí. Alarigá ikimela alué ralámuli pecha bijchígiligame Onorúgame nawachi ralámuli gu'írímia ku guwana ro'inamia alué resiti nóchame.

Jena ruwimela Esusi ne'óchaligo alué ralineme alé wa'lú re'obachi Onorúgame galílachi mochígime

⁴⁵ 'Lige alué Esusi bajkile alé ra'pichí wa'lú re'obachi Onorúgame galílachi, 'lige 'ma ma'chí buyánale alué ajágame ralineme ralámuli alé.

⁴⁶ 'Lige anele:

—Alé bilena apélichí regá ruwí: «Ne galílaká Onorúgame 'yuga ra'ichálime nímalá 'lige iwérali tánilime», 'lige 'émika uné napurigá resó chigórigame nila.

⁴⁷ Alué Esúsika senibí rawé benírame nile Onorúgame nila ra'ichali alé wa'lú re'obachi Onorúgame galílachi, 'lige alé e'wélala balé abiena alué Moisesi a'rélala ra'ichali benírame ralámuli abiena alué e'wélala nulame alé we'ká riógachi, alueka 'nátae churigá 'la nimio me'liá alué Esusi.

⁴⁸ 'Lige tabilé che ikisá níle alarigá 'la nimio me'liá, cha we'ká ralámuli jáligame alé alué ra'ichali rejcholi gepuga 'lige 'nata.

20

Jena ruwimela Esusi ne'óchaligo alué e'wélala

¹ Bilé rawé napu'lige Esusi ajtígichi alé ra'pichí re'obá ilígichi Onorúgame galila, beniria Onorúgame nila ra'ichali we'ká ralámuli 'lige aminami rejcholi ruyea napurigá 'we a'lá e'wámala napu nulá Onorúgame. A'lige alemi a'bemi jábale alué e'wélala balé, abiena alué napu benírame nile alué ra'ichali rejcholi napu a'rele Moisesi 'we 'ya, abiena alué ralámuli jurío nuleme.

² 'Lige alué ralámulika regá anele alué Esusi:

—Mué Esusi, ¿tachiri najtékame nóchali nígame ju mué? ¿Wa'lula ju mué? ¿Chíerite ajcharu mué napurigá wa'lula nímalá mué?

³ 'Liko Esúsika regá anele:

—Ne abichigó rukumela bilé ra'ichali, 'lige chonirá 'emi:

⁴ «¿Chieri júlale Juani napurigá rewarámala ralámuli ba'ichí jáwaga, Onorúgame o pe apiépiri ralámuli?»

⁵ 'Liko alué ralámulika chojkile ra'icha a'bopi rukégá, regá anile:

—¿Churigá nejíawa? «Onorúgame júlale», anisúgáká, 'liko regá animela: «¿'Lige chonigá ta bijchígileché 'emi?» animela.

⁶ 'Lige tase chérigá rupoa pe apiépiri ralámulite julárigame nílgo. Alarigá ruisúká ramué 'liko 'ma me'limela ralámuli bajsibuga ramué napugiti 'la machigá mochígime Juani 'la Onorúgamete julárigame nílgo.

⁷ Alarigá anile majaga alekeri tase machióríle aluete julárigame nílgo alué Juani ralámuli rewarániliga ba'ichí jáwaga.

⁸ 'Liko Esúsika regá anile:

—Néchigó tabilé ruwimela 'liko chíérite ajchárigame ka ne wa'lula neraga.

Jena ruwimela Esusi ruwílgo cha nokálgo jaré rió i'wilí echerúgime repume

⁹ 'Lige chojkile Esusi ra'icha ralámuli 'yuga, regá anigá:

—Bilé rió jáwale we'ká i'wilí* bo'né gawílachi, 'lige owile repúniliga jaré rió nóchame, 'lige alué bo'né rió i'wilí nígame ka simile bilénami mejká. Alé mejká asale we'kabé bamí, alakí bamí kachi 'ma chojkile rakea alué i'wilí.

¹⁰ Napu'lige 'ma rakesa 'lige 'ma wachi, júlale bilé rió nóchame napurigá 'wámala alué i'wilí rakala napu nachuámili nile alué rió i'wilí nígame. 'Lige alué owítigime i'wilí repúkichi 'ma wejpisole alué rió julárigame 'wíniliga, 'lige pe sekega júlale kumi.

¹¹ 'Liko alué rió i'wilí nígame uchéchigo bilé rió nóchame júlale 'wíniliga. Abiena alué rió 'we ne'ochálichugó, abiena wejpisóliru, abiena tase 'yálichu alué i'wilí rakala napu 'núliga julálichu.

¹² 'Lige alué i'wilí nígame uchéchigo bilé nóchame rió júlale i'wilí 'wíniliga, 'lige abiénachigó 'we jéchiga wejpisole, 'lige 'ma kumi júlale.

¹³ » 'Lige arigá 'nátale alué i'wilí nígame: «¿Churigá olásiga 'la nímalaché? Jípeko julámala ne ne bo'né inolá. Siné kachi alueka 'la niráwaréko.»

¹⁴ » 'Liko alué owítigime ralámuli i'wilí jáwame repúniliga etesa alué rió alé a'nabeka enágichi, 'liko anile a'bopi ra'ichaga: «Alué rió júkuru alué o'nola nila nachuámili napu'lige o'nola mukusá, alekeri me'liboa alué rió, alarigá 'la ramué niga ejtebiwa ye wasá i'wilí jawárigame.»

¹⁵ 'Liko alésíko 'minami mejkabé o'togá me'ale.

Alarigá anele Esusi alué ralámuli 'lige rukele:

—¿Cholámawalé alué wasá i'wilí nígame alué ralámuli alué re'malí me'ágame?

¹⁶ Alémi simela 'lige 'ma me'limela alué ralámuli owítigime i'wilí jawárigame repúniliga, 'lige uché jaré 'yámala alué i'wilí jawárigame repúniliga.

'Lige akisá alué ralámuli alanichi Esusi, 'lige regá anile:

—¡Tase siné alarigá nokisuga 'la kápá! —anile majaga.

¹⁷ 'Lige Esúsika e'néniga anele:

—¿'Lige tachiri ruwime ju alué osilí napu uchú uchú osiruga alé bilena apélichí napu uchú Onorúgame wikánila regá anime?:

Jaré rió galí newame gawélele bilé rejte, 'lige alué rejteka 'we alá a'wagá asíbale alé chíjtochi ajchásiga.†

Alanime júturu alué osilí napu uchú alé bilena apélichí napu uchú Onorúgame wikánila.

¹⁸ 'Lige uchérájpé anile alué Esusi:

—Apiépiri rió alé rejtechi bo'ibasa, 'ma chí'wámala. 'Lige bilé rió me'táchisa alué rejte, 'ma chí'laga rejpímala. Alué rejte aniaká pe ne'chí olagá aniname kéré.

Jena ruwimela Esusi ruwílgo Onorúgame 'yalime ko napu Onorúgame 'yáwili ju

¹⁹ E'wélala balé 'lige alué Moisesi a'rélala ra'ichali rejcholi benírame ralámuli, alueka cha'pinálike alué Esusi a'lige yati alé, napugiti alué ralámulika 'we alá machíligame alieti olagá anió alué Esusi rejte gawélirigime ruyá, aminami 'we alá machile ne'ochalia alué ralámuli, iligá alué ralámulika majale alué uché jaré ralámuli, alekeri tabilé cha'pile.

²⁰ 'Lige júlale jaré rió napurigá pe i'kilí e'yénamala Esusi e'néniga, 'la a'ká ralámuli neraga pala se'winá anigá enara alué Esusi 'lige se'winá anigá einásaká yati cha'piboa olale o'tomea alé wa'lula selígame ajtígachi.

²¹ 'Lige arigá siné rawé regá rukele:

—Mué, benírame, ramueka 'la machiaa 'we semáriga benírame ko mué, suwábaga ralámuli 'la nirame ko mué, 'lige 'la sébali benírame ko mué napurigá nulá Onorúgame.

²² Ruwíbá mué, ¿pala alá ju enomí líla alué wa'lula selígame rey alé Roma ajtígame, tabiléchala 'la ju?

²³ Alué Esúsika 'la machile chátiri 'nátaga rukeo alué ralámuli, 'lige anele:

²⁴ —'Emi bilé ralámuli, jeka o'tóbá bilé enomí.

* 20:9 Jaré ralámuli u'lí aneme ju, 'lige jaré pe 'uba aneme ju alué i'wilí. † 20:17 E'nesi Salmos 118:22.

'Lige bilé ralámuli yati 'yale bilé enomí chijítúligame bawérigame. 'Lige Esúsika rukele alué we'ká ralámuli:

—¿Chieri mo'ola ju ye mo'ó jena enomichi ajtígame? 'Lige ¿chieri rewalá ju napu chujkú jena?

'Lige alué ralámulika regá nejele:

—Aka aluéguru wa'lula gobierno enomí narame.

²⁵ Liko Esusi anele alué ralámuli:

—Napu alué wa'lula nila ju, alueka ku aba alué 'yáwaguru, 'lige alué napu Onorúgame nila ju, alueka alué Onorúgame 'yáwaguru.

²⁶ 'Lige alué Esusi tabilé se'wináriga nejele, alekeri tabilé che ikile alué ralámuli rekó o'tonalie. Alésíko kilí jábale alué ralámuli, suwábaga tábiri 'we benegá nejéligime alué Esusi.

Jena ruwimela rukélirigo Esusi pala biji ajagá e'yéname ka alawala ralámuli suwisá

²⁷ Pe nujubapi jaré alué saruseo chokégame ralámuli simíbale Esusi 'yuga ra'ichamia. Alué ralámuli saruseo napu tase bijchígime nile rewagachi simíbame ko ralámuli suwisá, regá anele alué Esusi:

²⁸ —Mué, benírame, bilé rió mukusá 'lige bi'neli rejipisa upila tase 'cho 'kúchiga alué rió 'yuga, 'lige alué rió mukúgame ba'chila o bonila rewimeli kará alué mukí gunámakame, 'lige 'kúchigame nímará alué mukí 'yuga, 'lige alué rió 'kúchilaka alué mukúgame 'kúchila káréllamará. Alaniché alué osilí napu osale alué Moisesi 'we 'ya ajtígame.

²⁹ Sinéchigo mochile gichao ejtemali a'boi rijimala. Newile bilé alué re'mali bajchá ochérigame, 'lige 'ma mukule ta'chó 'wesi 'kúchiga alué mukí 'yuga.

³⁰ 'Liko alué rió mukúgame bonila newile alué mukí gunámakame 'yuga, abiena 'ma mukúlechigó tase 'kúchiga.

³¹ Alarigá nokale suwábaga alué gichao ejtemali repola 'yuga newía, 'lige suwábaga gichao ejtemali tase 'kúchiga suwile.

³² Alésíko arigá 'ma mukule alué mukí.

³³ Napu'lige alé rewagachi sebase alué we'ká ejtemali 'lige alué mukí, aleka ¿chieri 'nalina upila nímawé alué mukí?

Alarigá rukele rekó tabilé bijchígime ke rewagachi simíbame ko suwígame.

³⁴ 'Lige Esúsika nejele:

—Jena wijchimoba ka rió 'lige umugítiri newime ju,

³⁵ alué napu ekí seba rewagachi nibilé umugí nibilé riótiri newime ju

³⁶ aminami tabilé siné suwimeli ju. Aleka suwábaga ralámuli napurigá santo ánjeli nímala. 'Lige Onorúgame 'kúchila nímala alé 'pa rewagachi 'ma senibí neraga.

³⁷ Aka aba alué bo'né Moisesi osáligé'é pe'kabi osilí napu ruwí rajá ílfigo alué bilé u'tá rojá, alé pe'kabi osilíchi ruwí rewagachi simíbame ko ralámuli suwisá. Alé pe'kabi osilíchi ruwí alué Abraámi 'lige Isaki 'lige Akobo alé 'pa rewagachi mochigo jipe Onorúgame 'yuga, alué bakiá napu suwile 'we 'ya napu'lige ta'chó o'chérachi Moisesi.[‡]

³⁸ Onorúgame níriká tabilé 'wesi suwígame kéré.

³⁹ Alígeko jaré e'wélala alué Moisesi rejchólila benírame anele:

—Mué, benírame, 'la bijchiá ju.

⁴⁰ Alésíko 'ma tabilé aminabi rukele alué ralámuli.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo abé najtékame ko Onorúgamete julárigame me'tigá Rabí

⁴¹ Esúsika rukele alué e'wélala:

—Émika ¿chonigá regá aní Onorúgamete julárigame pe alué Rabí rijimala ko alué Rabí 'we 'ya ajtígame?

⁴² Aka alué bo'né Rabí osáleché alé osilíchi Onorúgame Wikálala:

Alué Onorúgameka anéturu alué wa'lula ne'chí nuleme:

«Asagá ne 'yuga jena wajtoná

⁴³ napusí ne 'ma umérasa mué saíla.»[§]

⁴⁴ Aka alué Rabí osáligé'é 'wa'lula ne'chí nuleme» anime, 'liko alué Onorúgamete julárigame abé najtékame ju me'tigá Rabí.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué e'wélala Moisesi rejchólila benírame sayega ra'ichaligo alué olagá

⁴⁵ We'ká ralámuli gepua mochile, 'lige alué Esúsika anele alué benírame:

⁴⁶ —'We alá 'nátaga alué 'yuga napu ju ra'íchalí rejcholí benírame napu Moisesi a'rele 'we 'ya, alueka 'we riólame ju i'weli o'páchaga e'yénaga, 'lige najkime ju napurigá 'la níraga repóriwa alemi we'ká riógachi. 'Lige mochínilime ju alé napu mochime ju alué e'wélala najtékame nóchali nígame alé u'kuchí re'obachí «sinagoga» rewégame, 'lige najkime ju napurigá 'la semáriga kógiwa bilénami wa'lú go'achi.

⁴⁷ 'Ma bujeme ju galí alué umugí gunámakame. We'lisí jame ju Onorúgame tania iwérali re'obachí we'lisí napurigá pe a'boi najkime ju napurigá suwábaga ralámuli etémala. Nobi alueka abéchigo wa'lú gastigo narémalagó.

21

Jena ruwimela Esusi ruwíligo Onorúgame níriká 'we najtékame níligo alué enomí napu nejile mukí gunámakame

‡ 20:37 E'nesi Éxodo 3:2-6. § 20:43 E'nesi Salmos 110:1-2.

¹ Esúsika etele alué 'we enomígame ralámuli mochichi enomí alé gajónichi alé wa'lú re'obachi Onorúgame galila,

² 'lige etélechigó bilé mukí gunámakame 'we resiti pe u'kabi enomígame suwábaga mochichi napu ekí enomígame nile, pe okabi ejchirúligame enomí nile 'we pee najteme.

³ A'ligeko alué Esusi anile:

—'La bijchiá ye mukí gunámakame 'we resítiri tabilé we'ká enomígame pe oká enomí mochíkuru, pe napu ekí nígame nile.

⁴ Suwábaga ralámuli 'we enomígame ka pe u'kabi mochime 'ínile alué enomí pe rasirigame 'lige ye mukika 'ma neji suwábaga napu ekí nígame nile.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo gajunáwili ko alué wa'lú re'obá

⁵ Esusi abiena etélechigó jaré ralámuli ra'icha mochigo alarigá níligo alué wa'lú re'obá Onorúgame galila, 'lige aliena semati níligo alué e'wele rejté alué wa'lú re'obá newárigime, 'lige 'we semati níligo alué suwábaga tábiri napu uchúchale 'lige napu jáwale ralámuli alé pachá re'obachi napu ralámuli a'pime nile Onorúgame. 'Lige Esúsika anile:

⁶ —Sebámala bilé rawé napu'lige ye wa'lú re'obá Onorúgame galila 'ma gajunáwili ju, suwábaga ye rejté napu eté 'emi wa'lú re'obá newárigime wijchí mochímala gajuga.

⁷ A'liko rukéliru alué Esusi:

—Mué Wa'lula, ¿chiéniko gajunáwili júko ye wa'lú re'obá? ¿Churigá 'la machiboa 'ma sebamio raweli gajunáwili ko ye wa'lú re'obá?

⁸ Esúsika nejele:

—'We alá 'nátaga mochiwa napurigá tabilé 'wesi 'yégamala se'nú ra'ichali ruigá napurigá oyéramala 'emi. E'yénamala we'ká ralámuli ichúrimi ra'laga anisia: «Ne júkuru 'la bijchiá Onorúgamete julárigame. 'Ma seba raweli napu 'emi gu'írímili nílige ne.» Alarigá animela alué ralámuli, nobi 'émika tabiléchigo bijchígiwagó.

⁹ —'Lige napu'lige ruyésiga 'emi nakó nerúlimio, tabilé majawa napugiti nerúlimili kame nakoli bajchá, nobi tabiléchigo 'cho suwibámili nímalagó ye gawí a'lige.

¹⁰ 'Lige aminabi ruwile alué Esusi:

—Alué we'ká ralámuli bilena gawichí epperégame nakómala chebilena gawichí epperégame sayega.

¹¹ A'wágame nokimela ichúrimi gawichí, 'lige abiena gurúlamala go'ame, 'lige nerúlamala naulitiri, 'lige 'pa rewagachi 'we e'karúgame chátiri buyame etémala ralámuli.

¹² › Tabilé 'cho alarigá ikichi suwábaga ye tábiri, 'we najátawili ju 'emi 'lige 'ma cha'piboli ju 'emi. 'Lige 'ma o'toboli ju 'emi e'wérali rukemia ra'ichali alé u'kuchí re'obachi «sinagoga» rewégame, 'lige 'ma

mo'áwili ju 'emi galírale ne'chí oyérame kóriká, 'lige 'ma o'toboli ju 'emi alué e'wélala mochígichi ra'ichali gatélachi.

¹³ A'lige alé o'tosuga 'emi, 'émika 'la sébali ma'chígime rupoa alarigá ko ne.

¹⁴ Tabilé e'karúganti na'tawa bajchabé churigá nemítiká,

¹⁵ ne 'nalina 'la nejmála semátiri 'nátili churigá nemímala 'emi. A'liko tabilé umérowa 'emi.

¹⁶ 'Lige o'toboli ju 'emi napurigá galírale mo'awa 'emi o'nólate 'lige 'emi e'yélate, 'lige 'emi ba'chílate 'lige 'emi rijimálate, 'lige 'emi 'yuga oyame. 'Lige jaré 'emi 'ma me'liboli ju.

¹⁷ 'Lige suwábaga ralámulite gichíwili ju 'emi ne'chí oyérame kóriká,

¹⁸ nobi neka 'la senibí repuka asimélagó 'emi.

¹⁹ 'La anachásaká 'emi rekó gichilie a'ligeko 'la sebámala 'emi rewagachi.

²⁰ › Napu'lige 'emi etea noligá mochigo sontalo jena Rusaleni we'ká riógachi, machiboa 'ma pe yati gajunáwili ko alué we'ká galí.

²¹ A'ligeko suwábaga 'emi napu mochí a'lige alé Jurea anilichi gawichí 'ma júmasiwa re'pá rabomi. 'Lige suwábaga 'emi napu mochí a'lige jena Rusaleni, 'ma júmisiwa. 'Lige suwábaga napu mochí a'lige alé 'mi jamí, tabilé ku sboa jena Rusaleni

²² napugiti 'we enárelamala a'lige alakichi. A'lige 'ma alarigá ikimela suwábaga napurigá aní wa'lú apélíchi chujkúgame osilí Onorúgame ra'ichálala alué apeli kabítigame.

²³ Resía umugí alué napu a'lige rawé rojpega mochígichi, 'lige alué umugí napu u'kuchí 'kúchigame bijí ch'i'ime a'lige rawé, napugiti 'we resiriká nímla a'lige rawé jena wijchimoba. Onorúgame alarigá elámala.

²⁴ Ajaré siparínate ejchega me'liboa, 'lige jaré 'ma cha'piboli ju 'lige bochígimi gawichí o'toboli ju. 'Lige alué tabilé ralámuli israelita 'ma neyúriga mochímala jena Rusaleni napusí seba raweli napu'lige Onorúgame 'ma tabilé gu'írimala semátiri na'táligate alué ralámuli tabilé israelita.

²⁵ › 'We e'karúgame chátiri buyámala alé re'pá rayénalíchi 'lige mechachi 'lige so'pilíchi. Alueka ruwime nímla 'ma gajumio gawí. 'Lige jena wijchimoba we'ká ralámuli we'kaná riógame tabilé machimela chonigá ala'sió a'lige rawé, 'lige 'we majámala ená 'sichi a'wágame rolochi alué wa'lú ba'wí jena wijchimoba ilígame.

²⁶ 'Lige alué we'ká ralámulika 'ma rekupámala majaga etega alarigá ikíchi ye gawí napugiti a'wágame nokimémpá rayénali, 'lige mechátiri, 'lige so'plítiri alué 'pa rewagachi mochígime.

²⁷ A'ligeko etémala 'emi ne'chí aleka enágichi ne re'kínasia bilena nolíchi wa'lú a'walí niga 'lige ra'ósali ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga.

²⁸ Napu'lige ya 'ma alakichi, 'we a'lá iwériga mochiwa 'lige buigá mochiwa napugiti pe a'kinana 'ma tabilé resí ikíá mochímempá 'emi.

²⁹ Abiena regá anele:

—'Emi 'la machi napu'lige rojá

³⁰ yáachi, a'kinana sebamio bamunúsili.

³¹ A'chigóriga napu'lige 'emi etea i'kirú ikichi alé 'pa rewagachi, 'we a'lá machiboa 'emi pe a'kinana uché ku nawamio ne.

³² Neka 'la bijchiá ruwí, suwábaga alarigá ikimeo bajchabé ta'chó suwichi ralámuli jipe ejperégame.

³³ Rewagá 'lige gawítiri siné rawé 'ma tabilé ne ikimela, nobi ne nila ra'ichalika tabiléchigo siné we'kámalagó.

³⁴ 'We 'la 'nátaga e'yénawa 'emi, tase 'nátaga e'yénawa bajlilime 'lige e'karúgame tábiri mélime napu nerú jena wijchimoba, a'lige rawé tase sanátiga sebámala ne napu 'emi mochí napu'lige 'emi tabilé 'nátaga mochígichi

³⁵ napugiti yati neraga nawámili kame ne 'lige suwábaga ralámulite etéwili kame ne.

³⁶ 'We 'la 'nátaga mochiwa Onorúgame 'yuga ra'icha, a'walí tania napurigá 'emi tabilé che ikimela napu'lige e'karúgame tábiri cha ikichi jena wijchimoba, napurigá 'la simámala 'emi tabilé chijúniga alé napu asimela ne, ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga —alanele Esusi alué ralámuli.

³⁷ Esúsika rawé 'we benírame nile alé walú re'obachi Onorúgame galílahi, 'lige rukoka simime nile alé nalébori nasípari Olibo rewégame rabó.

³⁸ We'ká ralámuli simíbame nile senibí be'á alé walú re'obachi gepumia Esusi ra'ichálila.

22

Jena ruwimela Jurásichi bajkíllo alué Remónisi alawala

¹ 'Ma a'mulipi enale raweli sebamia Páskua anilime omali napu baní go'ame nile tase lebarura ajchigá newárigime,*

² 'lige alué e'wélala belé 'lige alué we'ká rió ra'ichali rejcholi benírame ralámuli napu Moisesi a'rele 'we 'ya, 'nátale churigá 'la nílga Esusi me'liá 'we nasoka napugiti 'we majáligime alué we'ká ralámuli.

³ 'Liko alué Remónisi alawala chátiri bajkile alé Jurasi Iskariote sa'pálachi, alué Jurasi napu nile bilé alué makué oká rió nulame Esusi nochálalachi.

⁴ 'Lige alué rioka simile e'nemia alué balé e'wélala, abiena alué e'wélala sontalo walú re'obachi tebume Onorúgame galila, 'lige alé sebasa anele:

—Ne 'la nejkúrimala cha'piá alué Esusi.

⁵ 'Lige alué ralámulika 'we ra'sálale, 'lige enomite najtétimorile alué Jurasi.

⁶ Alésiko Jurasi chojkile 'nata: «¿Churigá chiéniko 'la nímawé cha'piá Esusi tase etériga ralámuli?» regá 'nátale.

Jena ruwimela Esusi go'áligo go'ame Páskua omégachi ta'chó me'liachi

⁷ Sébale raweli Páskua† omégachi baní go'yachi tase kawali ro'igá newárigime. A'lige rawé napu ekiná riógachi galírale me'liame nile bilé bo'á Onorúgame kógimia.

⁸ 'Lige Esusi júlale alué Pegro 'lige Juani, regá anegá:

—Simíbaga, newawa alué go'ame ramué go'yame o'rako alí chónachi.

⁹ 'Lige alué oká rioka rukele:

—¿Koché 'la nítéko alué go'ame newalía?

¹⁰ 'Lige alué Esúsika regá anele:

—Napu'lige 'emi sebasa alé we'ká riógachi, alé najtepámala 'emi bilé rió sikolí majtochi iligá enágame ba'wí ro'ágame, 'lige 'emi alué rió najátawa napusí seba bilena galichi, 'lige sebámala bilena galírale osámama ilígame,

¹¹ 'lige anewa 'emi alué rió galí nígame ne napu ju benírame najkió bilé galí napurigá go'mé ne 'emi makué oká rió 'yuga o'rako alí chónachi.

¹² 'Lige 'emi alué galí amoba ilígame 'nalina 'yáwili ju abiena 'ma 'we a'lá pechítigame, 'lige alé newawa 'emi alué go'ame.

¹³ 'Lige alué rioka simíbale 'lige rewale alué rió sikolí majtochi iligá enágame napurigá anilige alué Esusi 'lige najátale. 'Lige jímole bilena galichi osámama ilígamechi, 'lige newale alé alué go'ame a'lige rawé Páskua omégachi go'yáame.

¹⁴ Napu'lige 'ma wajsigá ilígichi go'ame 'lige 'ma ro'áriga ilígichi, sébale Esusi go'mea, alé re'lé ilígame mésachi kilí bo'íbale gayena sekate machoka wijchí, alué makué oká rió nulame 'yuga.

¹⁵ 'Lige anile Esusi:

—Neka 'we najkié napurigá napuika go'poa ramué ye go'ame jipe alí chónachi Páskua omégachi bajchabé ta'chó mukia ne.

¹⁶ Pe jipe go'sá go'ame 'emi 'yuga, we'lisi tabilé uché ku napuika go'poa napusí 'ma 'la sébali ikisá napu najki Onorúgame.

¹⁷ 'Lige cha'pile alué baso i'wilí ba'wila rekútame ro'ágame, 'lige 'ma cheliera 'yasa Onorúgame, regá anele bo'né benírame:

—Nachútaga bajisi 'emi ye i'wilí ba'wila rekútame.

¹⁸ Neka 'la ruwí, tabilé uché bajimia ne napusí 'ma 'la sébali ikisá napu najki Onorúgame.

¹⁹ Pe nujubapi 'wile alué baní tabilé kawali ro'igá newárigime 'lige walú cheliera

* 22:1 E'nesi glosario «levadura». † 22:7 E'nesi glosario «Pásqua».

'yasa Onorúgame, chi'wánale alué baní 'lige 'yale alué makué oká rió, 'lige anele:

—Go'sí 'emi. Ye baní ne sa'pala ju. Yeka ruwime ju 'ma me'liboli ko ne, 'lige mukimeli ko ne 'emi neraga.[‡] 'Lige 'emi 'la senibí a'chigóriga nokoboa a'kinana ne mukusá ne'chí nélegá.

²⁰ 'Lige abiena 'wile alué baso i'wili ba'wila ro'ágame napu rekútame ju, 'lige anile:

—Ye pachágana manígime i'wili ba'wila ne elalá ju, alué elá napu ma'chínamili ju ne me'liá, 'lige ne mukugá wa'lú gu'irimili ju 'emi ralámuli. Regá gatele Onorúgame ralámuli jipe epperégame gu'irimia napurigá 'la bi'wigame alawégame nímala. 'Lige a'lá sébali alarigá ikimeli júkuru ne napurigá aní Onorúgame nila ra'ichali.

²¹ 'Lige alué rió napu gu'irimili ju ne saíla ne'chí cha'piá jena ajtíkuru jipe ramué 'yuga jena mésachi.

²² Ne Esusi napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga mukumeli júkuru ne napurigá najkí bo'né Onorúgame, 'lige resía alué rió napu gu'irimili ju ne saíla ne'chí cha'piá.

²³ Alésíko chojkile rukea a'bopi alué makué oká rió chieri nílga gu'irimili Esusi saíla Esusi cha'piá.

²⁴ Alésíko chojkile alué makué oká rió ra'icha 'we bochí anigá a'pilipi e'wélala neraga mochíniliga.

²⁵ 'Lige Esúsika anele:

—Alué e'wélala selígame alé bilena wa'lú gawichí nulame, alueka 'we nochárima ju alué ralámuli napurigá ajágame, 'lige alué ralámuli e'wélalaka 'la semáriga gu'írame mayame ju alué ralámuli.

²⁶ 'Lige 'emi ralámulika tase alarigá niwa. Alué bilé rió abé najtékame ka, alueka nímili júkuru napurigá alué bilé rió re'malí nóchame tabilé gunarume. Alué nulame ka nejkúrima nímili júkuru napurigá pe bilé nóchame.

²⁷ ¿Chieri júkó abé najtékame, alué mésachi asíbame go'ame go'mea, alué chalá go'ame ro'ame? ¿Tacha alué mésachi ajtígama abé najtékame ju? Neka pe napurigá bilé rió ju go'ame ro'ame. 'Émichigó a'chigóriga niwa napurigá ne.

²⁸ 'Émika senibí ne'chí 'yuga e'yénale ne'chí resí olánilichi ne saíla.

²⁹ Neka alekeri 'yámala 'emi a'walí napurigá ne O'nola 'yale ne'chí

³⁰ napurigá go'mela 'emi 'lige bajímala alé ne nila mésachi mochiga napu'lige ne uché ku sebasa, 'lige alé mochúbamala 'emi

mutélachi napu ju e'wélala mochime napurigá gatémala 'emi ra'ichali alué makué okaná chojkégame ralámuli israelita 'yuga.

³¹ Alésíko alué Esusi Simoni 'yuga ra'ichale regá:

—Mué Simoni, § alué Remónisika tala resí olániliga 'emi, wejpisóniliga napurigá ri'ligó wejpimókime napurigá a'rémala 'emi oyeria ne nila ra'ichali rejcholi.

³² Neka 'wéchigo tánigo Onorúgame napurigá tase siné a'rémala mué bijchigia 'la gu'irilime ko mué Onorúgamete napu'lige 'ma chajkena o'tosuga mué alué Remónisite. Napu'lige 'ma ku uchéchigo ku oyérasa mué ne'chí, 'lige gu'iriwa mué gompaniérola ruigá wa'lú a'walí nígama ko Onorúgame.

³³ 'Lige Pégroka anele:

—Mué Wa'lula, neka aba'lá simé olá mué 'yuga rekó galírale bajchalie, rekó me'lriruge.

³⁴ Liko Esúsika nejele regá anegá:

—Pegro, be'lí be'á napu'lige ta'chó sinachi o'tolí, baisá 'yegámala mué ta machióriká ne'chí.

³⁵ 'Lige Esusi rukele aba alué makué oká rió:

—¿'We rokáre bilé tábiri napu'lige júlige ne 'emi tabilé o'ká sibula tabilé enomítiri, 'lige tabilé pabega aká nujubami akarálime?

'Lige alué ralámulika nejele:

—Tabilé tábiri rokáre.

³⁶ A'ligeko Esusi regá anele:

—Jípeko 'la o'toboa chiwela, 'lige enomítiri. 'Lige bilé 'emi tabilé nilasaká siparina 'liko ralinewa bo'né o'páchala, siparina raliboa 'lige.

³⁷ Neka 'la ruwi: Bijchiá me'liboli ju ne napurigá aní alué osilí Onorúgame nila 'we 'ya newárigime ta'chó ochérachi ne, regá anime: «'We resí oláwili ju alué rió, napurigá pe apiépiri rió cha 'sime alarigá etéwili ju.» Alarigá ruwí alué osilí, 'lige 'la bijchiá alarigá ikimeli ju napurigá ruwí alué osilí Onorúgame nila.

³⁸ 'Lige bilé alué makué oká rioka anele:

—Mué Onorúgame a'walila nígama, jena bi'tí oká siparina.

'Lige Esúsika regá anele:

—Alá ju.

Jena ruwimela Esusi ra'ichaligo Onorúgame 'yuga alé Rusaleni na'lebo rabori Olibo anilichi

³⁹ 'Lige Esusi simile Rusaleni na'lebo rabori Olibo rewégachi napu simime nile bo'né Onorúgame 'yuga ra'ichamia, 'lige alué 'yuga benime najátale.

⁴⁰ 'Lige sebasa alé rabori anele:

—Tániwa iwérali Onorúgame napurigá ta neyúrimala Remónisi na'táilala.

[‡] 22:19 «Gu'iriga» aniaká Esusi pe anime ke anile suwábaga ralámuli alawala 'la bi'wimeo 'la oyérasaká Onorúgame alué ralámuli. § 22:31 Alué Simoni oká rewégame nile, Pegro anilime nilechigó. 'Lige i'sínimi Esusi Simoni Pegro anilime nile.

⁴¹ 'Lige Esusi alé a'mibemi waná simile, 'lige alé chojkóbisiga ilíbale Onorúgame 'yuga ra'ichamia, 'lige Onorúgame 'yuga ra'icha regá anele:

⁴² —Mué O'nó, neka tabilé najkí napurigá ralámuli resí olámala ne'chí. Mué abalarigá najkisáká, abirigá resí ikiméleké ne.

⁴³ 'Lige pe yati neraga ma'chínale bilé santo ánjeli alé 'paka rewagáchika simígame a'walí 'yamia Esusi.

⁴⁴ 'Lige Esusi we'ká 'nátaga resí nílga, 'we iwégame ra'ichaga Onorúgame 'yuga 'we chilénale napieri elá 'lige wijchí pachule.

⁴⁵ 'Lige ku o'weti ilísisa alé napu chojkóbaga ilile Onorúgame 'yuga ra'icha, 'lige ku simile napu mochíle bo'né nochálalachi nulame, 'lige 'ma okókame rewale, 'ma okole resibaka chálagá we'ká 'nátaga.

⁴⁶ 'Lige anele:

—¿Chonigá okoka bi'tirúché 'émika? Mochísiga o'weti, ra'ichawa Onorúgame 'yuga, iwéřili tániwa napurigá ta neyúřimala Remónisi nila 'nátali.

Jena ruwimela Esusi cha'pílirigo saílale

⁴⁷ Esusi bijí ra'icha ilígichi, alué Jurásika napu nílge bilé alué makué oká rió Esusi nila nóchali nulame we'ká ralámuli 'yuga sébale alemi. 'Lige a'bé nawile Esusi, banachí chu'migá repóřile napurigá nokame nile alué ralámuli,

⁴⁸ 'Lige Esúsika anele:

—Mué Jurásika ne'chí chu'miá banachí pe ruigá 'smi mué ne ko Esusi napu 'yaga e'yena ne saila, ne alué rió napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga.

⁴⁹ Alué Esusi benírameka etesa alarigá oliachi Esusi, regá rukele:

—Mué Onorúgame a'walila nígame, ¿pala sásiwa ramué siparínate?

⁵⁰ 'Lige bilé alué Esusi nila nóchalichi nulame rejúnale najkala wajtoná ilígame alué rió wa'lula balé 'yuga nóchame.

⁵¹ 'Lige Esúsika anele:

—¡Tase che olawa, a'rewa 'emi!

'Liko Esusi ku na'chúchale alué rió najkala.

⁵² 'Lige Esusi anele alué e'wélala balé abiena alué e'wélala sontalo alué wa'lú re'obá Onorúgame galila tebume abiena alué e'wélala rió ralámuli jurío nuleme, napu sébale o'tomea alué Esusi:

—'Émika we'ká siparina, igútiri o'ká si. ¿Chigóřigame ju ne?

⁵³ Napu'lige ne nabí rawé ajtígachi alé wa'lú re'obachi, 'lige tase siné che olá 'emi ne'chí. 'Lige jípeko a'má seba raweli napu'lige 'emi resí olámala ne'chí. 'Ma uméřilia 'emi resiti 'nátalite.

Jena ruwimela Pegro tabilé machiórłigo alué Esusi

⁵⁴ 'Lige alésiko cha'píliru alué Esusi 'lige o'tóliru alé wa'lula balé bejtélachi. 'Lige alué Pégroka najátasia enale pe mejkabeke.

⁵⁵ 'Lige alé ra'pichí nasipa na'yasa mochíbale alué saíla, alemi mochíbale sujkálga, Pegro abiena alemi asíbalechigó.

⁵⁶ 'Lige bilé mukí go'ame newame etesa alemi ajtígachi Pegro sujkálga, kilí ilíbale e'negá, 'lige anile:

—Neka eteme ke ye rió Esusi 'yuga eyénachi.

⁵⁷ 'Lige alué Pégroka 'yégale regá anigá:

—Mué mukí, neka tase machí alué rió.

⁵⁸ 'Lige pe nujubapi bilé rió etele alué Pegro, 'lige anele:

—Ne abiena eté mué Esusi 'yuga eyénachi.

'Lige Pégroka nejele:

—¡Mué rió, neka tase 'yuga eyene alué rió!

⁵⁹ Pe nujubapi uché bilé rió anile:

—'La bijchíá ye rioka Esusi 'yuga eyéname ju, napugiti napurigá Galilea rewéřgachi ejperégame, alarigá ra'ichame kame.

⁶⁰ 'Lige alué Pégroka regá anele:

—¡Mué rió, neka tase machí tachiri olagá aníá mué!

Pe aba'lige yati bijí ra'icha ajtígachi alué Pegro, sinale bilé o'tolí.

⁶¹ 'Lige alué Esúsika gu'lile 'lige e'nele alué Pegro. 'Lige alué Pégroka nélale alarigá anésiga alué Esúsíte rapakónala alí, 'yegamio baisá alué Pegro ta'chó sinachi bilé o'tolí.

⁶² 'Liko alué Pegro ma'chínale alé 'minami, 'we chálagá nalale.

Jena ruwimela gawéřirigo Esusi

⁶³ Alué ralámuli Esusi tebúkame 'we gawélale alué Esusi 'lige a'kuérami chibi olale abichilubi 'we gawélga.

⁶⁴ Busila bulesa ba'násolite abichilubi 'we chibi olale 'lige rukele:

—Machígobá ¿chieri 'siá nejchoa?

⁶⁵ Aminami we'ká e'karúřiga chíbiriga anele.

Jena ruwimela Esusi o'tóřirigo e'wélalachi ra'ichali gatéřichi

⁶⁶ 'Lige che'lachi napuile e'wélala ralámuli jurío nuleme, abiena alué e'wélala balé, 'lige alué Moisesi rejchólila benírame, 'lige o'tóřiru alué Esusi alé ra'ichali gatéřichi.

⁶⁷ 'Lige alé iwégame rukéřiru:

—Ruwí: ¿Pala mué ju nejkúřimili Onorúgamete julářigame?*

'Lige alué Esúsika nejele:

—Rekó anisá ne «ne ju», 'emi tase bi-jchígimala,

⁶⁸ 'lige ne rukisá 'emi chieri ka ne, 'lige tase ruwimela 'emi chieri ka ne.

* 22:67 Napu'lige Esusi rukila: «¿Pala mué napu nejkúřimili ju Onorúgamete julářigame?» Pe regá rukilime kéřele: «¿Pala mué ju Kristo?»

⁶⁹ Ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, jipesiko asimela ne alé 'we najtechi napu ajti alué Onorúgame wa'lú a'walí nígame.

⁷⁰ 'Lige suwábaga alué ralámuli regá rukele:

—¿'Liko mué Onorúgame Inolá korime ke aní mué?

'Liko Esúsika regá nejele:

—Ju, aka 'emi 'we a'lá ma'chígime aníché a'boi.

⁷¹ 'Liko regá anile alué ralámuli:

—Ya 'ma 'la sébali machirúké'é, tase rokaré uché bilé rió machime napugiti bo'né 'la sébali ruyame.

23

Jena ruwimela Esusi o'tólrigo alué selígame Pilato ajtígichi

¹ Alésíko suwábaga alué e'wélala jásele 'lige o'tole Esusi alé napu asale alué selígame Pilato anilime, napu nóchali 'yárigame nile alué romano e'wéalate napurigá alé Jurea nulámala.

² 'Lige alé chojkile e'chewa regá anegá:

—Ramueka etelia ye rió ramué ejeperélachi ramué nila gawí bo'ígichi se'nú ra'íchali ruyachi, tase najtétiwará ramué alué wa'lula gobierno Roma nulame, abiena ruwí alué Onorúgamete julárigame ka, 'lige aminami wa'lula gobierno korí.

³ 'Liko rukele alué selígame Pilato:

—¿Mué ju wa'lula rey ralámuli jurío nuleme?

Esúsika regá nejele:

—Ju, ne ju.

⁴ Alésíko alué Pilato ruyele alué wa'lula balé abiena alué uché jaré ralámuli regá anegá:

—Ne níriká, tabilé cheri kanti káwé ye rió.

⁵ 'Liko alué ralámulika aminabi anele 'we a'wágame ra'íchaga:

—Tabilé 'la ra'íchali beniri ralámuli jena Jurea rewégame gawí bo'ígichi ejeperégame. Alé Galilea anilime gawí bo'ígichi chojkile sineko, 'lige jípeko 'ma jeka Jurea seba.

⁶ 'Lige alué Pilato akísá alé Galilea anilichi chojkíligo, rukele pala Galilea bejtégame ka alué rió Esusi.

⁷ 'Lige ruyésiga Galilea bejtégame ko Esusi, 'liko nulale o'tóniliga alé napu asale alué selígame Erore napu nile selígame alé Galilea anilime gawí bo'ígichi nulame. A'lige rawé eyénale alué wa'lula selígame Erore alé Rusaleni rewégachi.

Jena ruwimela Esusi 'ma o'tólrigo napu asale alué wa'lula selígame Erore

⁸ 'Lige alué wa'lula selígame Erore Esusi etesa 'we ra'sálale. Abé 'yabesi we'ká rawé 'we eténilia asálige alué Esusi, napugiti akéligime Onorúgame a'walíla nígame

ko alué Esusi. 'Lige 'we eténile asálige pala 'la bijchiá ko a'walí nígame ko.

⁹ 'Lige we'ká ra'íchali rukele 'lige alué Esúsika tase nejele.

¹⁰ Abiena alé jale alué e'wélala balé abiena alué ralámuli ra'íchali rejcholi benirame alué Moisesi a'rélala, 'lige 'we iwégame e'chewa jale.

¹¹ 'Liko alué selígame Erore 'lige abiena alué sontalo chojkile gawelia. 'Lige o'pachátarile alué o'pacha 'we semati napu alué bo'né selígame Erore o'pachátame nile, 'lige pe gawéliga lolale. 'Lige alué selígame Erore nulale napurigá ku alé Pilato ajtígachi o'toboa alué Esusi.

¹² 'Lige alésíko alué selígame Erore 'lige selígame Pilato 'we a'lá gompaniero gayénale, 'yabé bajchabé raweka na'áuka járome nílige.

Jena ruwimela uchéchigo o'tólrigo Esusi alué Pilato ajtígichi

¹³ 'Liko alué selígame Pilato bayele alué e'wélala balé, abiena uché jaré rió e'wélala, abiena we'ká ralámuli,

¹⁴ 'lige anele:

—'Émika akíná a'pá ye rió ra'íchali najsibuga eyéname kóriká. 'Lige neka 'ma 'la rukékuru 'emi akériga, 'lige ne níriká tabilé se'winá 'síkame ká'é ye rió napurigá 'emi e'chewámala ye rió ra'íchali najsibuga eyéname ko.

¹⁵ Nibilé alué selígame Erore níriga tabilé chieri kame ká'é napurigá me'liboa ye rió.

¹⁶ Pe nulámala ne napurigá wejpísopua ye rió, 'lige pe yati ku elímala ne napurigá simela a'minami —anile Pilato.

¹⁷ Napu'lige Páskua omégachi sebase senibí bamí, alué Pilato ma'chí pame nile bilé rió galírale bajchárigame, alekeri pe wejpísosa a'rémorile alué Esusi.

¹⁸ 'Iligá alué we'ká ralámuli tase elale, 'lige chojkile ne'oa regá anegá:

—¡Tase pe wejpísosa a'rewa alué rió! ¡Barabasi 'nalina ma'chí pápua!

¹⁹ Alué rió Barabásika galírale bajcháriga asale napugiti nakó o'wínaligime alé Rusaleni we'ká riógachi abiena me'álige bilé rió.

²⁰ Pilato tabilé bajchánile galírale alué Esusi, alekeri uchéchigo siné ruwile pe yati ku elimio napurigá 'minami simela,

²¹ 'lige alué ralámulika abéchigo a'wágame ne'ole 'liko regá anigá:

—¡Gulusichi ujchawa! ¡Gulusichi ujchawa!

²² 'Lige Pilato uchéchigo regá anile, alésíko 'ma baísá nile:

—¿Tachiri chátiri nasibule ko ye rió? Ne níriká tabilé se'winá 'síkame ju ye rió napurigá me'liboa. 'Lige neka pe nulámala napurigá wejpísopua, 'lige pe yati ku elímala ne napurigá simela 'minami.

²³ 'Lige alué ralámulika abichilubi 'we nulale e'wele ne'oka napurigá gulusichi ujchawa alué Esusi. 'Lige 'we ne'ole alué ralámuli abiena alué e'wélala balé, arigá 'ma umébale anigá napurigá najkile a'boi.

²⁴ 'Liko alué Pilato e'wale napurigá najkile alué ralámuli.

²⁵ 'Liko ma'chí pale alué uché bilé rió galírale bajchárígame napu alué ralámuli najkile ma'chí pasime napu nakó o'wínalige alé Rusaleni we'ká riógachi abiena napu me'álige bilé rió. 'Liko alué Pilato elile alué e'wélala balé napurigá alarigá olámala napurigá najkile a'boi.

Jena ruwimela Esusi majtóríligo alué wa'lú gulusi

²⁶ Napu'lige sontalo 'ma 'yuga e'yéniga Esusi gulusi* majtóríga alé gulusichi ujchamia, 'lige bilé rió cha'pile alémi eyéname kóliga Siréneka nawágame Simoni rewégame napurigá gu'írimala gulusi majtórílichí. 'Lige majtóríli ru napurigá guwana enámala majtoga napu Esusi enale.

²⁷ 'Lige we'ká ralámuli e'yénale najátasia, abiena we'ká umugí e'wele nalasia e'yénale chálagá na'temaka Esusi o'towachi.

²⁸ 'Lige alué Esúsika e'nele 'lige anele:

—'Emi umugí jena Rusaleni ejperégame, tase nalápua ne'chí na'temaka, pe iligá 'emi a'bopi na'temaka 'nalina nalápua abiena 'emi a'boi 'kúchila.

²⁹ Sebámala raweli 'we resiti raweli tase anachárume 'lige alué umugí chi'ime a'tanégame abiena ojtábégame alueka uchérájpé abé resí nílimala, 'lige ta'mé 'we rasigá resí nílimala alué umugí tabilé 'kúchigame ka.

³⁰ Abiena anile: «Alué we'ká ralámuli najkimela napurigá amoba gajúmala re'pá jágame rabó nokogá.» «Abiena najkimela napurigá na'póliwa re'lé jágame rabote.»

³¹ 'We cha nokame ju ye ralámuli, ne 'la Onorúgamete julárigame kachi chiena 'we resí oliá ne, 'lige a'kinana abéchigo resí oláwili júkuru 'emi.

³² Abiena 'yuga e'yénale oká rió gulusi majtórígachigó 'we i'nílime me'limea alué Esusi 'yúrigachigó.

Jena ruwimela Esusi gulusichi ujchálirigo

³³ 'Lige sebasa bilena rabó Anayáwali Mo'ola rewégachi,† gulusichi ujcháliru Esusi me'limea, nasipa ujcháliru.

³⁴ 'Lige alué Esusi alé re'pá gulusichi ujchásiga Onorúgame 'yuga ra'íchale regá:

—Mué O'nó, pe rekó e'káwagó ye ralámuli rekó lonokachí, tase machí resí nokao ye ralámulika.

Alésiko alué sontáloka chojkile re'ea‡ chieri meta alué Esusi o'páchala.

³⁵ 'Lige alué we'ká ralámuli alémi jale e'negá, abiena alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, 'lige 'we gawélele alué Esusi, regá anegá a'bopi:

—Esusi we'ká ralámuli gu'íriale, jípeko bo'nepi neyúsamale ke 'la bijchiá Onorúgamete julárigame nísaká.

³⁶ Alué we'ká sontalo abiena gawélele alué Esusi a'bemi jaga i'wilí ba'wila pee a'wágame 'we cho'kógame owigá

³⁷ regá anegá:

—Mué Wa'lula, rey níriká ralámuli jurío nuleme, bo'nepi neyúsiwagó.

³⁸ 'Lige alué sontáloka ujchale bilé rabileta osirúgime alé gulusichi alé mo'rákana napu Esusi chujkule regá anime: «Ye ju wa'lula rey, ralámuli jurío nuleme.»

³⁹ Abiena alué bilé rió cha 'sime alé chujkúgame 'we gawélele, regá anegá:

—¡Mué níriká Onorúgamete julárigame, bo'né neyúsiwa, abiena gu'íriwa ramué napurigá neyúsiwa!

⁴⁰ 'Lige alué uché bilé rioka ne'óchale alué uché bilé rió, regá anegá:

—Mueka ¿tacha majawáché alué Onorúgame? Ramueka a'chigóriga me'liboli júkuru napurigá ye rió.

⁴¹ Ramueka asíríga wa'lú gastigo narígígu, najtétíga napu resí nokarúpa ramué. 'Lige ye rioka tabilé inílame rió júkuru.

⁴² 'Lige alarigá anesa alué rió 'lige Esusi 'yuga ra'íchale. Anele:

—Mué Esusi, 'we a'lá sébali néléwa mué ne'chí napu'lige rewagachí moinasá 'ma 'la sébali olasa jena wijchimoba.

⁴³ 'Lige Esúsika regá nejele:

—Mué rió 'we a'lá nirá ne'chí, alekeri jípesíko 'we a'lá sebámala mué ne'chí 'yuga asimea alé 'pa rewagachi.

Jena ruwimela mukúligo Esusi

⁴⁴ 'Lige 'ma rawilichí 'ma chónale rayénali, 'lige chónaga ilíbale bochígimi gaywichí. Nasípagana enagá ku rayénale alué rayénali.

⁴⁵ Napu'lige chóniga ilíbasa, alué chiní alé wa'lú re'obachi Onorúgame galílachí chujkúgame nasípagana chí'wale.

⁴⁶ 'Lige Esusi a'wágame ra'íchaga regá anele Onorúgame:

—Mué O'nó, 'ma ku o'tobógó ne alawala, 'lige 'we 'la repúpa.

Alarigá anísá, 'ma mukule.

* 23:26 Mayelia síné kachi Esusi majtóríligo alué gulusi re'pá o'wepo nasipa bo'ígime rabileta ru'nágame alué gulusi newalime. Mayelia alué uché bilela rabilétaka o'weti ilígame 'ma alé rabó ilíligo. † 23:33 Yolika «Calvario» aneme ju alué rabó, 'lige aminami «Gólota». ‡ 23:34 Alué re'ígí napu re'ele alué sontalo alé napurigá «dado» nile alué re'ígí.

47 Napu'lige alué sontalo wa'lula we'ká sontalo nuleme etesa alarigá ikisá, 'lige 'we a'lá niraga ra'íchale Onorúgame regá anigá:

—'La bijchiá ye rió 'we a'lá rió nile, tase se'winá 'síkame.

48 'Lige alué we'ká ralámuli napu jale etea mukuchi Esusi 'lige we'ká e'karúriga ikichi, 'minami simíbale sulachí o'chosia chálagá napurigá nokame nile a'boi bile ralámuli mukusá.

49 Alué we'ká ralámuli napu ekí nile alué Esusi machime, abiena alué we'ká umugí napu si e'yénale Galiléaka Esusi 'yuga, alueka a'nabeka mejkabé jale e'negá alarigá oliachi.

Jena ruwimela Esusi gatélirigo bilena ewachi napu ewarágime nile napu rekáwili nile bilé mukúgame

50 Ajtíle bilé rió jurío 'we a'lá rió José rewégame, Arimatea rewégachi ochérigame we'ká riógachi napu nile pachá Jurea rewégame gawí bo'ígichi, alueka bilé wa'lula nile ralámuli jurío nuleme.

51 Alué rió Joseka tase najkílige napurigá me'liboa Esusi. Uché jaré e'wélala juríoka 'we najkílige napurigá me'liboa Esusi. Alué Joseka 'we a'lá oyérame nile alué Onorúgame nila rejcholi, 'lige buigá asale bilé rawé napu sebámili nile napu'lige 'ma 'la sébali ikimeli nilige jena wijchimoba napurigá najkile Onorúgame.

52 'Lige alué rió simile e'nemia alué Pilato, 'lige lisensia tánale alé gulusichi chujkúgame mukúgame Esusi re'kibumia o'tomea a'minami gatemia.

53 'Lige re'kibusá alé gulusichi chujkúgame, 'lige kabile rojsákame chinichi, 'lige o'tole 'lige rekale bilena ewarágigichi wejtosá rejtechí pachami bajkígá napu ta'chó 'wesi mukúgame gatérigime nile alé.

54 'Alige rawé 'we jigale ta'chó rapagachi alaké yanchi rawé, napugiti rapagásaká 'ma resíbilichi niligame melénala rukuchégame abiena.

55 'Lige alué umugí napu si e'yénale alué Esusi 'yuga Galiléaka, alueka 'la etele alemi alarigáriga gatélichi alué Esusi.

56 'Lige ku sebasa alé galírale napu bejtébaga mochile, 'lige gajsalá basule 'we semá júkame alué mukúgame ro'emia alué gajsalá ba'wila, 'lige gajsalá yowí rusule alué Esusi mukúgame ujchemia. 'Lige resíbulichi, resíbale napurigá nulame nile Moisesi nila ra'íchali rejcholi.

24

Jena ruwimela Esusi ku ajánlirigo

1 Romíkichi 'we be'á simíbale alué umugí alé napu bo'ile alué Esusi pachá napu

rekádirige gatériga. 'Lige o'ká simíbale alué ba'wí 'we semá júkame 'lige alué gajsalá yowí rusurúgame o'ká.

2 'Lige alé ewágachi sébaga, etele chajkena ajtígó rejte napu ajchárigame nile ma'chímanaka 'yériga alé napu rekádiru Esusi.

3 'Lige mo'ile, 'lige tase rewale Esusi mukúgame alé gatérigime.

4 Alésíko kilí jale 'nata: «¿Chukíleché Esusi?» laa jale. 'Lige yati neraga etele oká santo ánjeli napu Onorúgamete julárigame nile, o'tosákame ra'ósame o'páchigime alé a'bemi jágame.

5 'Lige alué umugika majaga wijchí ro-jpóchaga uchúpale. 'Lige bilé alué santo ánjelika rukele:

—¿Chonigá 'yamíché 'émika Esusi jemi suwígame gatélachi?

6 'Ma ku ajánaleché, tabilé néré jemi! Aka 'la na'tásibá alarigá ra'íchaligo alé Galilea asagá.

7 Ruwile alué napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, nejíwili níluga alé e'wélala ralámuli mochígichi napu 'we resí nokame ju, 'lige alué bo'né Esusi 'ma gulusichi ujchagá resí oláwili níluga, 'lige 'ma mukumeli níluga alé gulusichi chujkugá, 'lige pe bakíá rawé kachi ku ajánamio.

8 'Liko alué umugika nélále alarigá anélirigo alué Esúsíte.

9 'Lige pe nujubapi yati kumi simíbale galírale, 'lige ruyele alué makué bilé rió Esusi nocháililachi nulame abiena suwábaga alué uché jaré ralámuli alé.

10 Alué umugí napu e'yénale alé napu Esusi gatélirige nile María Magalena rewégachi bejtégame, 'lige Juana, 'lige María alué Santiago eyela, 'lige uché jaré umugí. Alué umugí nokale ruyea alué makué bilé rió* Esusi nocháalalachi nulame.

11 'Lige tabilé bijchígile alué makué bilé rioka alué umugí alarigá ruwichi, iligá regá 'nátale: «¿'Lacha bijchiá nímawé napurigá aní ye umugí?»

12 'Lige alué Pégroka ma'chínale 'lige yati 'male e'nemia alé 'mi napu bo'íligé gatériga Esusi. 'Lige alé sebasa pe chinicho rewale, 'liko ku galírale simile, 'we na'tasia enale kumi ta rewisáká alué Esusi gatérigime alé ewarágigichi.

Jena ruwimela alemi Emausi simime bowé bo'ígichi ma'chínaligo Esusi

13 'Alige rawé napu alué Pegro ro'ínasa napu bo'ile alué Esusi gatériga, 'alige rawé simile alué rió Kleopasí rewégame 'lige uché bilé ralámuli 'yuga, simíbale alé pe'kabi riógachi Emausi rewégachi napu ejperégame nile alué ralámuli. Emaúsika pe a'mulipi nile alé Rusaleni. Alué oká ralámulika

* 24:10 Napu'lige Esusi me'lisuga alésíko 'ma pe makué bilé ejtebile 'la Esusi oyérame napugiti Jurásika 'ma tabilé oyérligame Esusi.

tabilé nulame nile Esusi nochálilachi, pe gompaniérola nile alué Esusi 'yuga nóchame makué bilé rió.

14 'Lige alemi boichimi e'yénaga biji ra'ichasia e'yénale 'we chálagá etesa mukúligo alué Esusi alé gulusichi.

15 'Lige ra'ichasia e'yénigichi alué ralámuli, 'lige pe yati neraga ma'chínale alemi Esusi, 'lige si simile.

16 Rekó 'la etee 'lige tase machile alué Esusi ko.

17 'Lige Esúsika rukele:

—¿'Emika tachiri ra'ichasia i'nárikó jemi bowesia?

18 'Liko alué rió Kleopasi regá nejele chálagá:

—Suwábaga ralámuli machíché alarigá ikíluga kulírikáchi alé Rusaleni. 'Lige ¿pe muecho tabilé machí alarigá ikíluga alé?

19 'Lige Esúsika rukele:

—¿Chukirú ko alé?

'Lige bilé alué ralámulika regá anile:

—'Ma me'líiru alué Esusi Nasareta bejtégame,† alué napu ruwime nile napu anele Onorúgame. 'We 'la benégame nile we'ká e'karúgame nóchaga abiena rejcholi ruigá napugiti Onorúgame a'walila nígame nílgame. Onorúgame 'we alá nirale suwábaga napurigá 'sile alué Esusi abiena ralámulichigó.

20 'Lige alué e'wélala balé 'lige ramué nuleme e'wélala 'ma nejele napurigá me'liboa gulusichi ujhaga alué Esusi.

21 Ramueka mayele alué Esusi 'simio aminá jula alué ramué saíla napurigá taché olawa ramué jena Israeli epperégame. Ya 'ma bakía rawé ju mukusá Esusi.

22 Aminami jaré umugí ramué 'yuga e'yéname simíbale che'lachí alé napu bo'ile gatériga Esusi,

23 'lige tabilé rewale alué Esusi gatérigime. 'Lige ku jsíturu galírale ruwisia jaré santo ánjeli Onorúgamete julárigame etéliga, 'lige alué santo ánjeli ruwíligo ku ajánligo alué Esusi. Rekó 'la ma'chígime ruwíchi ramueka ta'mé 'la bijchíguru.

24 Jaré alué Esusi nochálilachi nulame simíbale alé ewarárigichi napu Esusi gatériga bo'ile, 'lige alueka abiena etele napurigá anile alué umugí, etele tabilé nérekó Esusi alé.

25 Alígeko alué Esusi anele:

—¡'La tabilé 'nátanti ju 'emi, tabilé o'má bijchíginti napu anilige alué 'ya mochígame napu ruwime nile napu anele Onorúgame!

26 ¿Tabilecha resí oláwili nílige alué rió Onorúgamete julárigame napu'lige ta'chó moyena ku rewagachi Onorúgame 'yuga asimea?

27 'Lige chojkile ruyea suwábaga alué ra'ichali napu uchú alé apélichí Moisesi osilila 'lige abiena suwábaga napu ruwile napu anele Onorúgame napu ruwime júchigó churigá nochámili níluga alué Esusi.

28 Napu'lige sebase pe u'kabi riógachi Emausi rewégichi napu simiba e'yénale alué Kleopasi 'lige alué uché bilé ralámuli, 'lige Esúsika aminabi abichilubi 'we simélti ka 'siá 'sile.

29 'Lige alué ralámulika bayérole alemi galírale, regá anegá:

—Jena che'lebáwaguru ramué 'yuga ramué galílachi, 'ma 'we alí kame, 'ma amulí chona.

'Liko Esúsika simile alemi galírale.

30 'Lige alué oká ralámuli 'yuga asagá alé mésachi, 'wile alué baní napuyeri remé, 'lige Onorúgame cheliera 'yasa, 'lige nasípasi 'yale a'pílipi alué oká ralámuli.

31 'Alige alué ralámulika pe yati neraga machile pe Esusi ko alué rió. 'Lige pe yati abajá tané ikiá kíbale.

32 'Lige regá anile a'bopi ra'ichaga:

—'La bijchiá alué Esusi nílige alué rió, gite 'we alá ga kanti ra'ichaniétigó 'naka boichika enegá ruyá alué Onorúgame nila ra'ichali rejcholi. Bochígimi sulachí 'we alá ga kéturu akiá alué ra'ichali.

33 'Liko tase we'ká 'nátaga, ku yati simíbale alé Rusaleni. 'Lige rewale napuika mochígame alué makué bilé rió nulame Esusi nochálalachi, abiena mochile uché jaré ralámuli Esusi oyérame.

34 'Lige alué we'ká ralámuli anele alué oká ralámuli:

—¡'La bijchiá ku ajánale alué Esusi! Aka alué Simoni (Pegro) 'la bijchiá etégoriché.

35 'Liko alué oká ralámulika ruwile alé boichimi ma'chínaga ikíligo bilé rió. 'Lige napu'lige alué rió baní 'yasa alué oká ralámuli alé galírale a'lige kulí machíligo Esusi níligo alué rió.

Jena ruwimela Esusi ma'chínaligo alemi alué we'ká ralámuli jágichi

36 Napu'lige bijí ra'icha jágichi alué ra'ichali, 'lige yati neraga ilíbale alé nasipa alué Esusi, 'lige reporale regá anegá:

—Riosi kuirá.

37 Alué ralámulika 'we majale, pe bilé alawá ko lale.

38 Nobi Esúsika anele ko:

—¿Chonigá majawíché 'emi? 'Emika tabilé 'cho bijchigi ne Esusi ku ajánligo.

39 Aka e'nésibá ne'chí sekala, 'lige ne'chí ronola. Chieti ka go. Ne'chí nochásibá, bilé alawaka tabilé sa'pégame ju 'lige tabilé o'chégame napurigá etiá 'emi ne'chí.

40 'Lige regá anesa, etérale bo'né sekala 'lige bo'né ronola.

† 24:19 E'nesi glosario «nasareno».

⁴¹ 'Lige alué ralámulika etea alué Esusi lale: «¿'Lacha Esusi júpué? Aka Esúsika 'ma me'líliruché. ¿Ku ajánalegerémá?» A'kuérami 'la bijchígale.

'Lige Esúsika rukele:

—¿Ta nerú go'ame jena?

⁴² 'Lige alué ralámulika 'yale pe'tá ro'chí awérigame,

⁴³ 'lige Esúsika yati nareka go'ale alué ralámuli etériga.

⁴⁴ 'Lige anele:

—'La sébali alarigá ikile napurigá ne ruiyé napu'lige ne biji 'emi 'yuga eyena, 'la alarigá ikimeli nílige ne napurigá aní alué Moisesi nila ra'íchali rejcholí, abiena napurigá aní alué osilí 'we 'ya osirúgime napu osale alué napu ruwime nile napu anélige Onorúgame, 'lige napurigá aní alué apeli Onorúgame Wikárilime uchúkame.

⁴⁵ 'Liko Esusi 'ma 'la machírale alué osilí Onorúgame ra'ichálila chujkúgame,

⁴⁶ regá anegá:

—Alué osilika ruwime ju mukumeli nílga ne Onorúgamete julárigame 'lige pe bakía rawé kachí ku ajánamili nílga ne me'lisuga.

⁴⁷ 'Lige alué ra'íchili 'we a'lá ra'lanárigame nímala napurigá suwábaga ralámuli 'la machimela alarigá ikimeli nílgo ne. Jena Rusaleni o'winámala 'emi, suwábaga ralámuli jena wijchimoba mochígame ruyea ye rejcholi napurigá ku guwana na'támala alué ralámuli chátiri resitiri nóchaga járome.

⁴⁸ 'Lige 'emi 'la machigá mochímili júkuru, 'lige 'la ma'chígime ruyémili ju ralámuli ku ajániligo ne.

⁴⁹ 'Lige ne nejímala alué a'walí napu Onorúgame nejímoríle napu alé 'pa rewagachi asagá 'yámorílige, 'lige 'émika jena mochiwa we'ká riógachi Rusaleni napusí 'ma naré 'emi alué a'walí Onorúgame nejílala —alarigá anile Esusi.

Jena ruwimela Esusi rewagachi simílgo

⁵⁰ Alué Esúsika 'yuga simile alué we'ká ralámuli alé na'pami rabó chebilena riógachi Betania anilichí a'mulipi. 'Lige bo'né sekala o'wíniga, iwérali 'yale suwábaga alué ralámuli.

⁵¹ 'Lige 'ma iwérali 'yasa, 'ma simile rewagachi.

⁵² Alué ralámulika 'ma ku e'tegínele Rusaleni 'we ra'sálagá.

⁵³ 'Lige alé wa'lú re'obachi Onorúgame galílachi senibí mochime nile 'we ra'sálagá semáriga ra'icha a'walí nígame ko Onorúgame.

Pe ikipi kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

Regá Anime Osale Juani Ruigá Chu'síligo Esukristo Jena Wijchimoba

Jena ruwimela chu'síligo Esusi jena wijchimoba

¹ Ta'chó nerúgichi gawí 'lige rewagá, alué Kristo* Onorúgame 'yuga bejtégame nile. Nabí asame nile, Onorúgame nile.

² Alué Kristoka Onorúgame si asale 'ya bajchá rawé napu'lige Onorúgame ta'chó newachi ye gawí 'lige rewagátiri.

³ 'Ya bajchá tabilé tábiri nerule, 'lige napu alué Kristo 'nátale, yati neraga nerule gawí 'lige rewagá. Suwábaga napu eki nerú jena, alué 'sile newá pe bo'né 'nátaga.

⁴ Alué Kristoka bo'né alawala 'yale ralámuli jena wijchimoba mochíggame napurigá 'la na'támala Onorúgame 'yuga 'lige napurigá tabilé e'yenamala chónagachi.

⁵ Alué Onorúgame na'táliká ju napurigá ra'ósali 'lige 'ma sébale alé napu mochí alué ralámuli chátiri 'nátili 'nátame, nobi alué chátiri 'nátaliká tabiléchigo neyúramalagó Onorúgame na'tálica 'yuga.

⁶ Jena asale bilé rió Juani anilime. Onorúgameka júlale napurigá benírimala ralámuli.

⁷ Alué Juani benírale ralámuli churigá ko alué napu rewigáchikana nawale. Alueka pe ruwime nile napurigá alué ralámuli 'la bijchígimale alué ra'íchali alué napu rewigáchika nawale.

⁸ Tabilé Juani nile napu rewigáchika nawálige. Alueka pe iligá benírale napurigá alué ralámuli 'la bijchígimale alué ra'íchálila alué napu rewigáchika nawale napu ju napurigá ra'ósali.

⁹ Alué napu rewigáchika nawale, alué rioka 'la bijchígili ra'íchame nile, 'lige alué rioka a'pílipi rió 'yame nile 'nátili napu ju napurigá ra'ósali napurigá a'pílipi rió 'la námamala churigá ko Onorúgame.

¹⁰ Alueka suwábaga tábiri newale napu eki nerú jena wijchimoba nobi ralámulika tabiléchigo machigá etéleko alué rió.

¹¹ Nawale jena wijchimoba napu mochile alué ralámuli Onorúgamete rojanárigame, nobi alué ralámulika tabilé galeme nile, 'lige tabilé nirame nile. Pe u'kábika 'la nirale,

¹² 'lige suwábaga napu eki 'la nirale, alué napu 'la bijchígale napu Onorúgame anile, alueka 'la lisensia 'yáleru napurigá 'la Onorúgame 'kúchila nímala alué ralámuli.

¹³ Liko alué ralámuli narele Onorúgame Alawala, alekeri Onorúgame 'kúchila ju. Tabilé alué alawá alawega o'chérame ju

ralámuli napu'lige o'chérasa, se'nú alawá nareme ju alué ralámuli 'ma Onorúgame oyérasaka.

¹⁴ Ye rió napu rewagáchika nawale pe jena ochérale 'lige wa'lú rió ochérale napurigá ralámuli, 'lige aba jena ajtíle bejtéga ramué 'yuga, ramueka eteru wa'lú a'waliga ochérigo napurigá Onorúgame Inolá. Alueka tabilé tábiri resilále napu Onorúgame nejime ju, pe bi'lepi bo'né nila niligame, suwábaga napu eki ra'íchale asírige 'la suwábaga 'la bijchiá nile.

¹⁵ Juani 'we a'lá ruwile churigá nimio alué napu 'pákana rewagáchika nawámili nilige, regá anile iwégame ra'íchiga:

—Neka 'ma ruyéturu 'emi churigá nimio ye rió. Regá aniéturu ne: «Alué rió napu nawámili ju, alué rioka abéchigo najtégame ju me'tagá ne'chí. Alueka asírige 'yasi bejtéggame nile, napu'lige ne tabilé 'cho ochérachi 'ma asale.»

¹⁶ Alué rioka asírige 'la sébali 'nátame ju. Aminami 'we a'lá semátiri 'nátili nejime ju. Ramueka asírige o'maka naretu alué semátiri 'nátili napurigá 'nátame ju alué rió.

¹⁷ 'Yako narétuturu nulál Moisesi nejíjala. Onorúgame 'yale alué nulál napurigá Moisésika ramué beníramala. Jípeko abéchigo 'la semátiri 'nátili nejí Esukristo, peba alué bo'né 'smíguru nejkuria rekó se'nú 'nátili 'nátame nírigé, 'lige aminami asírige 'la bijchiá beniri ramué.

¹⁸ Ralámuli jemi mochíggame ka pecha siné etégó alué Onorúgame, pe iligá machiaa napu ruwile alué rió napu pe napuyépiri rió neraga nawale rewagáchika napu ju Onorúgame Inolá. Jípeko Onorúgame si ajtí uchéchigo siné.

Jena ruwimela Juani, napu ralámuli rewaramé ba'wichí bokobuga, bilé ra'íchali ruwíligo

¹⁹ Alué e'wélala jurío Rusaleni anilichi mochíggame napu'lige machisá ralámuli rewará ajtígó Juani, a'lige juláiru jaré balé, 'lige jaré ralámuli napu lebita anilime nile, napurigá regá rukémala alué Juani:

—¿Chieri ju mué?

²⁰ 'Lige Juánika 'we a'lá ma'chígime ruyele napurigá 'la sébali námamala. Regá nejle:

—Tabilé ne ju alué napu rewigáchika juláwili nile ralámuli gu'irimia, alué napu Kristo anilime ju, neka tabilé alué ju.

²¹ Liko rukéleru Juani alué ralámulite:

—Alígeko, ¿mué ju alué 'ya bejtéggame napu Elíasi anilime nilige, alué napu ruwime nile napu anele Onorúgame?

'Lige Juánika anele:

—Neka tabilé ju.

'Lige ralámuli uchéchigo siné rukele:

* 1:1 Yolí ra'íchaga «verbo» o «ra'íchali» anime chujkú Bíbliachi.

—¿Alué napu ruwime nile napu anele Onorúgame, alué napu nawámaráe, alué júleke'e mué 'liko? —anile alué ralámuli.

'Lige Juánika anele:

—Tabilé.

²² 'Lige alué ralámulika anele:

—¿Chieri ju mué 'liko? 'La rupóagurú napurigá ramué 'la ma'chígime ruyéwampá alué e'wélala ku sebasa. ¿Chonígó mueka?

²³ 'Lige Juánika anele napu anile alué rió 'ya ajtígime Isaíasi anilime, alué napu ruwime nile napu anele Onorúgame.† Anele Juani:

—Neka pe bilé rió e'wele ra'ichame ju, alué napu e'wele ra'ichame ju alé napu pee u'kume ju[‡] regá anigá: «'We a'lá o'wé gatesi alué bowé napu simírímili ju Wa'lula Onorúgame.» (Yeka anime ju suwábaga ralámuli 'ma tabilé chátiri 'nátili 'nátame nímili ko.)

²⁴ Uché jaré napu julárigame nile alé Rusalénachika, alueka bariseo nile,

²⁵ 'lige alueka rukele:

—Mué tabilé alué rewagáchika nawágame nísaká, 'lige tabilé Elíasi nísaká mué, 'lige tabilé alué uché bilé rió nísaká mué napu ruwime nile napu anele Onorúgame, 'liko ¿chonigá rewará mué ralámuli?

²⁶ 'Lige Juánika nejele:

—Neka pe iligá ba'wite rewarama ju. Bilé rió ajtí jena a'bé napu mochí 'emi, napu 'emi tabilé machí chieri ko alué rió.

²⁷ Alué napu pe'wé nawámili ju, abé wa'lula ju me'tigá ne'chí. Neka ju napurigá bilé pioni, pe abé u'tabela ju ne.‡

²⁸ Alakile alé Betania anilichi, alé bajoriga bakochi Jorani anilichi 'omi niraga napu rayénali ma'chíname ju, alé napu asale Juani ralámuli rewará.

Jena ruwimela Juani etéligo Onorúgame Inolá

²⁹ 'Lige melénala rawé be'á be'lí Juánika etele Esusi a'mibeka enágichi. 'Lige Juánika anele ralámuli:

—i'We a'lá e'nesi, jeka enákuru bilé rió napu Onorúgame júlale pe napurigá bilé bo'á neraga napu me'liboli ju napu alué ralámuli buinámili ju chátiri bowechi!

³⁰ ¿Tacha néla 'emi napu ne ruyánié 'yabé? Regáriga aniétturu ne: «Pe 'we nawámala bilé rió abé rajpé najtékame me'tigá ne'chí. Alueka abéchigo 'yasi bejtégame nile ta'chó ochérichi ne. Alueka nabí bejtégame ju.»

³¹ Neka tabilé machiéke'e alué ko. Neka iligá pe rewaramia nawá ba'wite ralámuli israelita napurigá alué ralámuli israelita 'la

machimela churigá ko alué napu nawámili ju rewagáchika.

³² 'Lige siné rawé Juani anile:

—Neka 'la etéturu Onorúgame Alawala sébachi jena wijchimoba, napurigá bilé baloma neraga, alarigá nawáturu, 'lige alué baloma Esúsichi asíbaturu.

³³ Neka pecha machié ko chieri rió nimio, napu'lige Onorúgame ne'chí nulé ralámuli rewarániliga ba'wite a'lige ruyé Onorúgame ne'chí regá: «Napu'lige mué etea Onorúgame Alawala 'pa rewigáchika re'kínichi alé alué riochi asibasa, alué rió nímala ralámuli rewarame bo'né Onorúgame Alawálate, ye Onorúgame Alawala 'yamala ralámuli.»

³⁴ 'Lige etéturu ne narechi Onorúgame Alawala, neka 'emi ruyéguru ye rioka Wa'lula Onorúgame Inolá ko.

Jena ruwimela pe kulí chojkíligo Esusi oy-eria jaré ralámuli

³⁵ Melénala rawé alué Juani ilile uché jaré oká rió 'yuga bo'né 'yuga járome.

³⁶ 'Lige Juánika uchéchigo siné etele Esusi alemi eyénachi 'lige anile alué Juani:

—i'We a'lá e'nesi, alué ju Onorúgame julálila 'pa rewigáchika pe napurigá bilé bo'á neraga napu me'liboli ju napurigá alué ralámuli buinámala alé tabilé 'la bowechi e'yéname!

³⁷ 'Liko napu'lige alué oká rió akisá alanichi Juani, yati simíbale Esusi najátamia.

³⁸ 'Liko Esusi, napu'lige gu'líia etele alué oká rió guwánaka e'yénigo, 'lige rukele:

—¿Tachiri 'yaga e'yénili 'emi? —anele.

'Lige alué oká rioka nejele:

—Mué benírame, ¿koche che'lébbame ju mué?

³⁹ 'Liko Esúsika anele:

—Ne'chí 'yuga simasi, a'lige 'la machimela 'emi.

Pe be'á be'lí nile pe'wera rainasa napu'lige nápale Esusi. 'Lige simíbale alué Esusi 'yuga, 'lige 'la machile alemi che'lébbame níligo. 'Lige alé mochile alué 'yuga rukachégame rawé.*

⁴⁰ Ye oká rió, Antresi anilime nile bilé, napu Simoni Pegro bonila nile.

⁴¹ 'Lige alé Antresi yati simile bo'né ba'chila 'yamia Simoni (Pegro) anilime, 'lige rewisá anele:

—'Ma rewirú alué Mesíasi. (Mesíasi aniáká pe Kristo aniamé ju.)†

⁴² 'Lige 'mi o'turú Simoni bo'né bonílate Antresi anilime alé napu asale Esusi. 'Lige Esúsika Simoni etesa, regá anele:

—Mueka Simoni anilime ju Juani inolá. A'kinana rawé Sepasi anilime nímala mué.

† 1:23 E'nesi Isaías 40:3.

‡

1:23 'We pee u'kume nile, abiena nerúgame nile bajisoli 'lige nerúgame nile gomichi napu ename nile ba'wí, alé rewarama nile Juani.

§

1:27 Juánika anile: Neka tabilé ikiaré napurigá gu'írimala ne alué rió

akalá koréala su'pana.

*

1:39 Jaréchigo mayele alí níligo napu'lige simíbilige Esusi 'yuga.

†

1:41 E'nesi glosario

«Cristo».

(Sepasi aniáká pe Pegro aniname ju. Alué okánika, Sepasi 'lige Pegro, pe rejte aniname ju.)

Jena ruwimela Esusi bayéligo alué Belipe 'lige Natanaeli

⁴³ Melénala rawé Esusi simeli nílige Galilea anilichi ejiro, 'lige simile, 'lige alé Galilea anilichi najtépale Belipe anilime rió. 'Lige Esusi anele alué rió:

—Nabá. Ne'chí oyériwa.

⁴⁴ Belípeka Betsáira anilichi riógichi bejtégame nile, 'lige alué Antresi 'lige alué Pegro abiena alé Betsaira epperégame nílechigó.

⁴⁵ 'Lige alué Belípeka Natanaeli najtépale, 'lige anele:

—Moisesi osale 'we 'ya bilé rió nawamio, napu Onorúgame julámili nílige, 'lige abiénachigó alarigá osale alué ralámuli napu ruwime nílige napu anele Onorúgame, jipe 'ma eteru. Pe Esusi ju napu Nasareta anilichi riógichi bejtégame ju, napu José inolá nílige.

⁴⁶ 'Lige Natanaélika anele:

—Tabilé 'wesi it'é a'ká ralámuli alé Nasareta anilichi.[‡]

'Lige Belípeka anele:

—Jeka simigá e'newa, 'liko 'la machiboa.

⁴⁷ Napu'lige Esusi etesa alué Natanaeli sébachi napu Esusi asale, Esúsika regá anele:

—E'né, aleka ená bilé israelita asíriga 'la, tasiné 'yéigiga ra'íchame.

⁴⁸ Natanaélika akele alanichi Esusi 'lige anile:

—¿Churigá machigó mué ne'chí?

'Lige Esúsika nejele:

—Neka alé 'mi chunachi pachárale ilígichi eté ne mué abé bajchabé ta'chó bailichi mué Belípete.[§]

⁴⁹ 'Lige Natanaélika anele:

—Mué benírame, mué ju Onorúgame Inolá. Mué ju Wa'lula ralámuli israelita nuleme.

⁵⁰ 'Lige Esúsika nejele:

—Neka 'la machigá ajtigéturu mué bilé chuná ilígichi pachárale ajtigó, alekeri 'la nirá mué ne'chí. Abé i'libeko rawé abéchigo 'la semátiri e'karúgame etémala mué.

⁵¹ 'Lige regá anele uchérápé:

—Neka 'la bijchiá anígurú. Mueka etémili júkuru rewagá ra'pachi, 'lige abiena etémala mué alué santo ánjeli jímochi 'pari rewagachi, 'lige abiena etémala mué alué santo ánjeli e'tígichi napu ajtí ne. Neka bilé rió ju pe napurigá 'emi. Ne ju rewagáchika nawágame napurigá rió neraga.

2

Jena ruwimela newigime nerúligo alé Kaná anilichi

¹ 'Lige a'kinana bakiá rawé kachi bilé newigime nerule alé we'ká riógichi Kaná anilichi, napu alé wa'lú ejiro bo'ígichi Galilea anilime, 'lige alé asale Esusi eyela.

² Esusi 'lige alué Esusi 'yuga járome abiena bayérigame nile alé newigime nerúgichi.

³ 'Liko alé newigime nerúgichi i'wili ba'wila rekútame 'ma suwile. 'Lige Esusi eyela anele alué Esusi:

—'Ma suwí i'wili ba'wila.

⁴ 'Lige Esusi nejele:

—¿Mueka, chonigá alaniché? Ta'chó sébago ne nila raweli.

⁵ 'Liko, Esusi eyela anele alué we'ká ralámuli nóchame:

—'La e'wawa suwábaga napu nulá alué.

⁶ Usani sikolí jale alé, rejte newárigime sikolí. A'pili sikolí osá naosa makué litro aminá pe u'tá bochime nile.*

⁷ 'Lige Esúsika anele alué nóchame ralámuli:

—Bochiasí ba'wí alé sikolichi.

'Lige o'maka nóchame 'ma bochiasa a'rele,

⁸ 'liko Esúsika anele:

—Jípeko bilé alabate 'tuka ma'chí pasi pe'tá ba'wí, 'lige o'towa napurigá bajímala ye jena newigime nulame.

'Lige alarigá nokale alué ralámuli nóchame.

⁹ 'Lige alué newigime nulame bajile alué ba'wí. Napu'lige alué rió bajichi alué ba'wí 'ma i'wili ba'wila gayénigime nile, 'lige tabilé machile koche yénika ma'chínigame nílige alué i'wili ba'wila, alué we'ká nóchame ka 'la machile. 'Lige alué newigime repúmeke bayele alué rió napu newímili nílige,

¹⁰ 'lige anele:

—Suwábaga ralámuli bajchá ma'chí pame ju i'wili ba'wila 'we a'lá gayénigime bajchá bajímia. 'Lige napu'lige 'ma suwábaga suwasa a'lige kulí ma'chí pame ju alué abé ta'mé ená kame i'wili ba'wila. Nobí mueka tabiléchigo alarigá 'smikó. Mueka nujubá ma'chí pákuru 'we 'la gayénigame i'wili ba'wila.

¹¹ Ye nílekuru napu newálige alué Esusi 'we semátiri napu tabilé gayéname ju newá apiépiri rió tabilé gu'irasaká Onorúgame. Alé Kaná anilichi riógichi newale ba'wite alué i'wili ba'wila rekútame pe bo'né 'nátaga. Alarigá 'la machile ralámuli alué Esusi 'la

‡ 1:46 Alué rió Natanaeli bejtégame nile alé Kaná anilichi we'ká riógichi. Abé nile Nasareta anilichi, 'lige abé wa'lú nile Kaná. Siné kachi ta'mé ganliga epperégame nile alué oká pueblo, a'naguka nakoga epperégame nile. § 1:48 Esúsika

'la nígame nile a'wali, rekó mejká ajtigé abirigá machime nile e'karúgame tábiri 'lige ralámulitiri. * 2:6 Alué sikolichi manígime ba'wí uché bilena ro'ame nile napu wa'lú rejkolichi nile, 'lige alé bajkime nile bilé ralámuli, suwábaga bokuíme nile alé. 'Lige alarigá nokogé anime nile Onorúgame ku 'we a'lá narémala alué ralámuli. Alarigá nokame nile napu'lige sa'wisá bilé naulite nayupasa o bilé mukúgame nochasa, 'lige napu'lige chibi ikisá, 'lige aminami 'we a'lá na'tániliga Onorúgame 'yuga.

gayenome 'we semátiri newá. Alué Esusi 'yuga járome ka asírige 'la bijchígale alué Esusi níligo napu Onorúgame julámioríle.

¹² Lige pe abé i'libeko simúbale alé wa'lú gomíchitu 'tumi neraga, Kapernaumi anilichi 'we ká riógichi simúbale, alé suwékimi napu ilí alué wa'lú ba'wí Galilea anilime. Lige simile Esusi alué bo'né eyela 'yuga 'lige bo'né nasipasi bonila 'yuga, 'lige bo'né nasipasi wa'la 'yuga, 'lige alué Esusi oyéramechigó, 'lige alé Kapernaumi anilichi mochile pe u'kabi rawé.

Jena ruwimela Esusi simligo alé wa'lú re'obachi

¹³ Napu 'lige 'ma amulí sébachi wa'lú piesta Páskua anilime napu ralámuli jurío newame ju nélegá napu 'lige alué Onorúgame ánjelila tabilé me'áligo alué abé bajchá o'chérigame u'kuchítiri israelita alé Ejipto anilichi, 'lige Esusi moyénale Rusaleni anilichi.

¹⁴ Lige alé wa'lú re'obá ra'pichílachi rewale jaré ralámuli o'toló ralineá mochígáame, 'lige bo'átiri, 'lige baloma ralineá mochígáame. Alué ajágame ralisá, Onorúgame kógilime nile. Lige abiena etele jaré ralámuli enomí nakulá mochígáame, alué romano enomila 'lige jurío enomila.

¹⁵ Liko Esusi 'ma mabule suwábaga ralámuli napu ekí alé mochígale alé re'obá ra'pichílachi, 'lige alué bo'átiri, 'lige alué o'tolótiri. Esusi jaré iwía napubusa 'lige mo'yesa, aluete wejpísiga 'mélele alué ajágáame alé uchúkame. Lige alué we'ká mesa napu alé jale enomí mochígáame 'ma na'mínale, 'lige alué enomika 'ma rujsule ra'laga aléni.

¹⁶ Lige Esusi e'wele ra'íchaga anele alué baloma ralineme:

—'Ma buinasi ye baloma jena jágáame. Ye galika ne o'nola galila júkuru. Ye galí pecha alekeri newárigime júkó napurigá ralinewa jena. ¡'Ma a'rélime júkuru yeti nocha!

¹⁷ A'lige alué Esusi 'yuga járomeka nélále a'kinana ku ajánasa Esusi alué ra'íchili napu uchule 'ya osirúgime Onorúgame ra'íchálla. Regá anime ra'íchili:

—Neka asírige galé ye galí ne o'nola galila 'lige 'we a'lá repú ne, alekeri me'liboli júkuru ne.

¹⁸ Liko napu 'lige etea 'ma suwábaga ralámuli mabuchi, alué ralámuli juríoka anile:

—Mué a'lá nulérigime nísaká Onorúgamete napurigá ala'símala, newáwagó 'liko bo'né 'nátaga 'we semátiri tábiri napu tabilé gayéname ju ralámuli newá napurigá ramué machibómpá 'la Onorúgamete 'yárigame ko mué alieri a'walí.

¹⁹ Lige Esúsika nejele:

—'Ma na'minasi ye re'obá ne ku newámampá, pe bakiá rawé kachi 'ma gainámala ne newá.

²⁰ Lige anile alué ralámuli jurío:

—Oká liá aminá usani bamí nochárigame ju ye re'obá newá, mueka pe bakiá rawé kachi 'ma gayénimorí. ¿Churigá 'la gayénimi oláché mué aliena yati pe bakiá rawé kachi?

²¹ Tabilé námale alué ralámuli jurío Esusi tabilé alué re'obá olagá aníligo napu napuime nílige alué ralámuli jurío, pe bo'nepi olagá anile, napu 'lige me'lisuga alué Esusi ku ajánamio pe bakiá rawé kachi.

²² Liko a'kinana napu 'lige me'lisuga 'lige uchéchigo siné ku ajánasa alué Esusi, alué Esusi 'yuga járome nélále napu aníligo alué Esusi, a'liko abéchigo 'la bijchígale napurigá anile Onorúgame nila osilí 'ya nerúgame,† 'lige alué Esusi ra'íchállatiri.

Jena ruwimela Esusi 'la machime níligo chieti ko alué ralámuli

²³ Napu 'lige Rusaleni anilichi asagá piesta Páskua nerúgichi, asírige we'ká ralámuli etele alué Esusi 'we semá 'sichi pe bo'né 'nátaga, 'lige asruga 'la galegá etéleru Esusi alué ralámulite 'lige aminami asírige 'la machile Onorúgamete julárigame ko.

²⁴ Esúsika tabiléchigo 'me we'ká ra'íchale ko alué ralámuli 'yuga. Tabilé 'la ruwile chieri níligo alué bo'né. Bo'neka 'we a'lá machile churigá ko ralámuli, aliena tabilé 'la 'nátame ko.

²⁵ Esúsika asírige 'la machile alieri ko alué ralámuli na'tálla, tabilé ruilime najkile Esusi alué uché jaré ralámulite, pe bo'neka 'we a'lá machile.

3

Jena ruwimela Nikoremio Esusi 'yuga ra'íchaligo

¹ Bilé rió bariseo asale Nikoremio anilime, alué rioka wa'lula nile ralámuli jurío nuleme.

² Chíboka simile bilé rukó napu asale Esusi, 'lige anele:

—Mué benírame, 'we a'lá machiaa ramué Onorúgamete nulérigime ko mué napurigá beníramala. Pe Onorúgame A'walílate 'la gainawa alué semati e'karúgame napu newá mué pe bo'né 'nátaga.

³ Liko Esusi anele:

—Neka 'la bijchiá ruwígurú, bilé rió tabilé osá neraga ochérasaká 'liko tabilé lisen-sia 'yámala alué rió napurigá Onorúgame nulémala. Onorúgame tabilé siné 'yámala a'walí.

⁴ Lige Nikorémioka rukele:

—¿Churigá 'la uchéchigo siné ochérimalewé bilé rió 'ma we'ká bamígame nisa? ¿Ku eyela

† 2:22 E'nesi Salmos 16:10.

rojpalachi bajkimela napurigá uchéchigo siné ochéramala?

⁵ 'Lige Esúsika nejele:

—Neka 'la bijchiá anígurú. Bilé rió napu'lige ochérasa, alawégame ju nobi rokáré ko alué uché bilé alawá 'la bi'wígame, alué Onorúgame Alawala. Ta naresi ka Onorúgame Alawala, tabilé lisensia 'yámala napurigá Onorúgamete nulewa.

⁶ Bilé rioka alawá nareme ju napu'lige ochérasa bo'né eyélachi, nobi a'kinana napu'lige 'la elisa Onorúgame napurigá nulewa Onorúgamete, 'liko Onorúgameka bo'né Alawala 'yámili júkuru. Yeka uchéchigo siné ochérilime niraga júkuru.

⁷ 'Liko tase we'ká na'tawa regá anichi ne: «Osá niraga ochérimili júkuru suwábaga ralámuli tabilé injiérnochi siminálisaká.»

⁸ Ekaka panápuri oyame júkuru. I'sínimi akirume júkuru eká nobi tabiléchigo machirume júkó aleka enegó nibilé etérume júchigó alémi 'mao. Alueka tabilé etérume ju. Alarigá júkuru Onorúgame Alawálachigó, tabilé etérume ju, panápuri eyéname ju, 'lige tabilé machiaa chierí ralámulichi bajkimeli ko, nobi 'láchigo machirume júkó napu'lige bilé ralámuli 'la naréligo alué Onorúgame Alawala, 'ma ku a'kabámana 'nátame ju.

⁹ 'Liko Nikorémioka uchéchigo rukele:

—¿Churigá 'la alarigá nímalawé ye? ¿Churigá 'la gainámalawé bilé rió Onorúgame Alawala narea?

¹⁰ 'Lige Esúsika nejele:

—Mué Nikoremio, mueka benírame júkuru alué ralámuli israelita 'lige tabilé námaguru mué ye. ¿Chonigá?

¹¹ Neka 'la bijchiá aní: Ramué napu alawégame niru Onorúgame Alawala napu ekí ejobénigame niru 'lige napu ekí eteru pe lakí ruyáguru, nobi mueka tabiléchigo bijchígigo ye ramué ra'ichálila.

¹² Mueka tabilé bijchigi ye ra'íchili napu ne ruwí, ye ra'íchilika ruyame júkuru alakíó jena wijchimboba. 'Liko ne ruisáká alakíó 'pa rewagachi, a'liko abéchigo pecha námamalagó mué.

¹³ 'Tabilé 'wesi moyénale rewagachi, pe aluecho napu 'pa rewagáchika nawale napurigá rió neraga.

¹⁴ Alarigá napu 'sile Moisesi alé napu tabilé 'me u'kume nile, Moisesi ujchale bilé sinowí jíerote newárigime bílena iguchi 'lige o'weti elale napurigá tabilé suwimela ralámuli. Alarigá oláwili ju alué rió napu nawale 'pa rewagáchika, bílena gulusichi ujcháwili ju.*

¹⁵ A'liko suwábaga napu ekí nirame ju napurigá 'sime ju alué rió (napu ju ne Esusi) ralámuli gu'friga, alué ralámulika 'la rewagachi mochímili júkuru napu'lige suwisá.

¹⁶ > Onorúgameka 'we galele ralámuli, alekeri bo'né bi'lepi Inolá júlale napurigá alué 'símala ralámuli gu'ria. Suwábaga ralámuli napu ekí 'la Onorúgame Inolá oyérume ju, alueka tabilé simámili júkuru injiérnochi. Alueka 'pa rewagachi simámili júkuru epperélimia nabí.

¹⁷ Onorúgameka pecha júlalekó bo'né Inolá napurigá 'légana injiérnochi julámala ralámuli. Alueka júlale napurigá buinámala ralámuli chátiri bowechi.

¹⁸ > Bilé rió 'la narésaká alué Onorúgame Inolá na'tálila, 'liko Onorúgameka tabilé siné saíla neraga etémala alué rió. Bilé rió tabilé bijchígime ka napurigá 'sile alué Onorúgame Inolá, alueka asíruga wa'lú gastigo narémala napugiti pecha bijchígime kame churigá nile alué bi'lepi rió Onorúgame Inolá.

¹⁹ Alué Onorúgame Inolá nawale napurigá ra'ósili jena gawichí, nobi ralámulika abéchigo niráleko 'lina alué chónali napu ju alué 'nátili napu pe Remónisi nejí. Alué ralámulika gastigáriwili ju.

²⁰ Suwábaga napu ekí tabilé 'la nirame ju, tabilé narénilime ju alué semátiri a'walí Onorúgame nila. Tabilé najkí napurigá Onorúgamete etewa 'we cha nokame ko a'boi, napugiti pecha najkiá napurigá Onorúgamete gastigáriwa.

²¹ Bilé rió 'la sébili olame napurigá Onorúgame najkí, alué rioka tabilé majame ju Onorúgamete etelia, alué rioka najkí napurigá ralámuli 'la machimela 'la Onorúgame na'tálila 'nátame ko. Alué rioka tabilé chónigichi eyéname ju. Alueka 'la ra'ósigichi eyéname ju, tabilé chonárale.

Jena ruwimela Juani ruwíligo pe ne-jkúrame ko

²² A'kinana Esusi simile bo'né 'yuga járome si alé Rusaleni mochiga 'lige 'letu gomichi simíbale. 'Lige alé gomichi mochiga rewarale ralámuli.

²³⁻²⁴ 'Lige abiena eyénale alé a'bemi alué Juani, alué Juani t'achó bajchalía galírale. Enoni anilichi ajtile, a'bé alé Salima anilichi. 'Lige wa'lú ba'wí ilígame nile alé. 'Lige ralámulika simíbale alé Juani ajtígichi, 'lige Juánika rewarale ba'ichí bokobuga suwábaga ralámuli alé jsime.

²⁵ 'Lige boichí anile na'áwaka jaré alué Juani 'yuga járome bilé ralámuli jurío 'yuga machinálga tachiri ruwime ko napu'lige bilé rió ba'wichí bokobuga rewaralia.

²⁶ 'Lige Juani 'yuga e'yénameka simíbale Juani ajtígichi, 'lige anele:

—Mué benírame, alué rió napu mué si ajtigáriké 'yabé Jorani anilichi bakochi na'lebo 'nálige bajoniga, alué napu mué ra'ichia anié, ralámuli rewará ajtí, 'lige suwábaga ralámuli simiba napu alué rió ajtí.

* 3:14 E'nesi Números 21:4-9.

27 Lige Juánika anele:

—Bilé rió pecha nígame júkó alué nóchali Onorúgame tabilé 'yásaká alué rió napurigá alué rió ralámuli rewarámala.

28 'Emi a'boi 'la néláwa napu ne anié: «Neka tabilé Kristo ju napu nawá 'pa rewagáchika, neka pe bajchabemi enágame júkuru gatesia ralámuli 'yuga.»

29 Ralámulika alué si simíbaguru napugiti alué kame wa'lula abé najtékame me'tigá ne'chí. Neka pe nejkúrame júkuru. Neka pe napurigá bilé amígola ju napu gu'irime ju napu'lige newichi bilé rió. 'Lige napu'lige aké ne alué rió ra'íchachi 'we ra'saláme ju ne, 'lige jípeko 'we ganíliga ajtí ne.

30 Alué rioka abé najtékame nímili júkuru, 'lige neka 'ma ta'mé najtékame nímili júkuru.

Jena ruwimela Onorúgame 'síligo Esusi jula 'pa rewagáchika

31 Abiena anile Juani:

—Alué 'pa rewagáchika nawágame, alué ju suwábaga ralámuli nuleme. Neka pe jena wijchimoba bejtégame ju, neka pe napu ekí bení jena wijchimoba pe lakí ra'íchame ju ne. Alué napu rewagáchika nawágame ju, alué júkuru suwábaga benégame 'lige suwábaga nulame.

32 Alueka ruwime júkuru napu etele bo'né 'lige napu akele alé 'pa rewagachi, nobi we'ká ralámuli jena wijchimoba mochígame tabilé bijchígigó.

33 Ralámuli 'la bijchígime ka alué ra'íchali, 'we a'lá machimela 'la bijchígili ra'íchame ko Onorúgame.

34 Alué napu Onorúgame júlale 'pa rewagáchika, alueka ra'íchame ju napu anéliru Onorúgamete. Onorúgameka asiriga 'la ra'salígá 'yale alawá bo'né alawala, napurigá alué rió 'la gainámala Onorúgame ra'íchálii ra'icha. Alué rioka tabilé resí lame ju napugiti Onorúgame 'yame kame suwábaga.

35 Alué O'nó Onorúgameka 'we galé bo'né Inolá, 'lige a'walí 'yale napurigá suwábaga ralámuli nulémala.

36 Bilé rió 'la oyérasaká Onorúgame Inolá, alueka asiriga 'la semáriga na'támala jena wijchimoba asagá, 'lige aminami nabí bejtega asimela Onorúgame 'yuga 'pa rewagachi napu'lige mukusá. Bilé rió sairúgame nísaká Onorúgame Inolá 'yuga, alueka tajsíné bejtélamala Onorúgame 'yuga, Onorúgameka pe aminacho resítiri raweli 'ya asimela.

4

Jena ruwimela Esusi ra'ichaligo bilé mukí 'yuga Samaria bejtégame

1 Alué we'ká bariseo machile abéchigo we'ká ralámuli oyérame ko alué Esusi

me'tagá alué Juani, 'lige aminami abé we'ká rewarao ralámuli alué Esusi.

2 (Tabiléchigo Esusi nílikó napu rewarale, pe alué bo'né oyérame nokale rewará.)

3 'Lige alué Esusi 'we a'lá machile alieti 'nata mochigo alué bariseo. Tabilé najkile napurigá nakó nerúmala alué bariseo 'yuga alekeri simile alé Jurea anilichi asagá. Simile uché bilena alé 'mimi niraga napu bo'í alué ejiro Galilea anilichi.

45 Simíroma olale napu bo'í Samaria rewégame ejiro, 'lige sébale alé napu nile ejiro Samaria Sikarí anilichi we'ká riógachi. A'bé nile alé we'é bo'ígichi napu Akobo 'yálige alué bo'né inolá José anilime.*

6 'Lige alé ilile bilé poso 'we re'lé jótigime napu alué Akobo jólige 'we 'ya. 'Lige alué Esusi 'we risibaka sébale alé, 'lige alé a'bé asíbale alé jótigichi, rawilí nile.

7 'Lige alé sébale bilé mukí Samaria anilichi bejtégame, alué mukika sébale ba'wí 'tumia. 'Lige Esusi anele alué mukí:

—To pe'tá ba'wí, 'we balama ne.

8 Alué Esusi oyérameka alé we'ká riógachi simíbalige go'ame ralime, 'lige ta'chó sébale kuka alué go'ame pabega.

9 'Lige alué mukí Samaria bejtégame ka anele:

—Mueka ralámuli jurío ju. Ralámuli Samaria ejperégame ka tabilé 'yuga ra'íchame ju alué ralámuli jurío 'yuga. ¿Mueka chonigá tánibaché ne'chí ba'wí bajimia? Neka Samaria bejtégame mukí júkuru.

10 Liko nejele Esusi:

—Mué 'la machisáká alieti nejime ko Onorúgame, 'lige mué 'la machisáká chieri ko napu aní: «To pe'tá ba'wí», liko támili júkuru mué 'lige neka nejímili júkuru alué ba'wí bajichi ma'chíname napu ename ju. (Alueka ruwime kéré Onorúgame a'walila ko.)

11 'Lige alué mukika tabilé námale 'lige anile:

—Mué Wa'lula, mueka tabilé ni bilé sikolí, asiriga re'lé rojkógichi ilí ba'wí. 'Liko ¿koche ni mué alé ba'wí napu ená ilí?

12 ¿Mueka ju abé najtékame me'tagá alué Akobo napu ramué rijimela nílige, napu 'we 'ya bejtégame nílige? Alué 'sílekuru ye rekolí newá 'lige aminami jena bajílekuru ba'wí alué rió, 'lige aminami alué 'kúchilatiri abiena bajile, 'lige alué ajágame alué rió bujula abiena jena bajile ba'wí.

13 'Lige Esusi nejele:

—Suwábaga napu ekí bajime ba'wí jena ilígame uchéchigo siné balámumala.

14 Alué ba'wí bajísaká napu ne nejímili ju tajsíné balámumala 'emi. Alué ba'wí napu ne nejímili ju, alué ba'wí tajsíné suwimeli ju,

* 4:4-5 E'nesi Génesis 33:19 'lige Josué 24:32.

nabí ená ilimela. Alué ba'wí bajísaká 'la nabí eperegame mochiwa Onorúgame 'yuga.

¹⁵ 'Liko anele alué mukí:

—Mué Wa'lula, ne'chí 'ya alué ba'wí napurigá ne tajsiné rawé balámaka einámala, 'lige aminami napurigá tajsiné 'túmimpá ne alué ba'wí jena ilígame.

¹⁶ 'Lige Esusi anele alué mukí:

—Jeka bayéwagó alué rió mué gunala, 'lige muéchigó uchéchigo siné nawawa alué rió 'yuga.

¹⁷ 'Lige anile alué mukí:

—Neka tabiléchigo 'yúgame júkó rió.

'Lige Esúsika anele:

—Mueka 'la bijchiá aní tabilé 'yúgame kori mué rió.

¹⁸ Mué mukika maligi rió 'yúgame nílekuru, 'lige alué napu mué 'yuga ají jipe, tabilé 'la mué 'yula ju.

¹⁹ 'Lige anile alué mukí:

—Mué Wa'lula, mué ra'íchanti ju napurigá bilé rió napu ruwime ju napu ané Onorúgame.

²⁰ Ramué samaritano nabí jena rabó newalime kéturu alué go'ame Onorúgame kógimía, nobi 'emi juríoka anígó pe alé Rusalénicho nímili ko alué go'ame kógilime.

²¹ 'Lige Esúsika anele:

—Mué mukí, 'la bijchígíwa ye: bilé rawé sebámala napu tabilé kógiwa go'ame O'nó Onorúgame nibilé jena nibilé alé Rusaleni.

²² 'Émika piesta newame júkuru nobi tabiléchigo machime júkó alué ko Onorúgame. Ramué juríoka asíriga 'la machiiaa chonigá newilime ka piesta. Alué rió napu ralámuli a'kabámala jawámili ju, alué rioka pe jurío rió nímili ju. Alekeri newalime júkuru piesta ramué jena wíjchimoba.

²³ Sébakuru raweli napurigá Onorúgame Alawala ralámuli gu'írimala napurigá 'la Onorúgame 'yuga 'nátaga mochímala nabí rawé panápurí mochíga. Alué wa'lú O'nó Onorúgameka 'yaga eyena chieri a'lá e'wame ko alué Onorúgame ra'ichálila.

²⁴ Onorúgame pe alawá ju. Alué júkuru ralámuli alawá 'yame. Alekeri 'we a'lá bi'lepi 'nátaga mochílime júkuru Onorúgame Alawala 'yuga, 'lige 'la e'wiwa Onorúgame Alawala.

²⁵ 'Lige alué mukí anele:

—Neka 'la machí nawamio bilé rió napurigá ramué buinámala alé chátiri bowechi, alué napu Kristo (Mesías) anilime ju. Napu'lige alué sebasa, suwábaga tábiri beníramala ramué.

²⁶ 'Lige Esusi anele:

—Alué napu mué 'yuga ra'icha ilí jipe pe Kristo ju. Ne júkuru alué.

²⁷ 'Alige ra'icha jágichi, sébale alué ralámuli Esusi oyérame, 'lige alué oyérame pe i'kilí jale e'negá 'nata: «¿Chonigá 'yuga ra'icha ilípaché alué mukí Samaria bejtégame 'yuga?» Tabiléchigo che aníleko nibilé tábiri rukélechigó.†

²⁸ 'Lige alué mukí 'ma simile, abajá a'resa sikolí, 'lige simile alué mukí 'mi we'ká riógachi, 'lige anele ralámuli alé eperégame:

²⁹ —'Mi ajítite' bilé rió, neka tajsiné eteme kéte' bilé alué rió 'yako, 'lige suwábaga ruwíguru, 'lige aminami abiena machí alieri nóchaga oyame ko ne. Nabá e'newa alé 'mi. Kristo kéréma siné kachi alué.

³⁰ 'Lige simúbale alué ralámuli alué Esusi e'nemia.

³¹ 'Lige ta'chó sébachi alué ralámuli we'ká riógichi mochígame, alué ralámuli Esusi oyérame ka 'we go'núlale Esusi alué go'ame napu ralálige, anele:

—Mué Benírame, yati go'á.

³² 'Lige alueka anile:

—Neka nígame ju go'ame napurigá go'mela. 'Émika tabilé machí chieti ka alué go'ame.

³³ 'Lige alué oyérameka tabilé námale napu anile alué Esusi, 'lige anile alué oyérame a'bopi ra'ichaga:

—¿Siné kachi pe jaré ralámuli a'pilegeréko go'ame?

³⁴ 'Lige alué Esusi abé 'la ruyele alué oyérame, regá anele:

—Neka tabilé chélá ye go'ame. Neka 'we a'lá sébali olánili alué nóchali napu 'yálige Onorúgame ne'chí.

'Lige aminami anele:

³⁵ —Tabilé aniboa: «Naó mechá rokaré napurigá 'wiwa go'ame.» Neka aníguru: «'We 'la e'newa 'la 'nátaga alué echerúgime. 'Ma 'la níté 'wília.» Ralámuli we'ká mochíkuru 'we resílame, 'lige 'we a'lá listo mochiwa 'emi napurigá nejkúrimala alué ralámuli. Pecha builime júkó.

³⁶ Nóchame ka yati najtétilime ju echerúgime 'wisa. (Echerúgime aníame kéré napurigá 'la benimela ralámuli Onorúgame ra'ichálila, alué ralámulika 'we a'lá eperélamala nabí Onorúgame 'yuga 'pa rewagachi.) Alué echámeke asíriga ganíliga mochí napu'lige 'we we'lé nerúgichi echerúgime, 'lige abiénachigó alué 'wime abiena asíriga 'la ganíliga mochí.

³⁷ Bilé ra'ichali nerú regá anime: «Bilé rió echame júkuru 'lige uché bilé napabume júkuru napu'lige 'ma rakesa alué echerúgime.» Ye ra'ichalika asíriga 'la bijchiá ju.

³⁸ 'Émika pecha bajchá benírele ko ye ra'ichali, uché jaré asíriga a'wágame nóchale

† 4:27 Alué ralámuli jurío tabilé siné ra'ichame nile alué Samaria eperégame 'yuga, alekeri 'nátale «¿Chonigá ra'icha ilíché alué Esusi alué mukí Samaria bejtégame 'yuga?»

ye ra'ichali beníriga. Alekeri napu'lige benírame ju 'emi, we'ká ralámuli 'we a'lá oyérame ju alué ra'íchali. 'Émika 'wime júkuru napu uché jaré echale.

³⁹ Napu'lige alué ralámuli Samaria epperégame ta'chó simíbachi alé we'ká riógichi mochiga, alué muki anele alué ralámuli Esusi 'we a'lá ruwíligo alieri nóchaga oyame nílgo alué muki abé 'ya bajchabé rawé. Esúsika rekó tabilé etee abiena machióríle. 'Liko alué ralámuli yeti ra'íchale akisá, asíriga 'la bijchígale alué rioka Onorúgamete julárigame nílgo 'pa rewigáchika.

⁴⁰ 'Liko alué Samaria epperégame sebasa alé napu asale Esusi, 'lige 'we owile napurigá alé asimela Esusi alué ralámuli 'yuga. 'Liko Esusi oká rawé asale alé.

⁴¹ 'Liko alué uché jaré ralámuli Samaria epperégame napu'lige alué ra'íchili gepusa alué Esusi ra'ichálila, asíriga a'lá bijchígale alué we'ká ralámuli Esusi Onorúgamete julárigame nílgo.

⁴² 'Lige alué ralámuli anele alué muki:

—Bajchá 'la bijchíguru napu mué ruyánié alanió ye rió. Jípeko ramué a'boi akiáguru alué ra'ichálila, alekeri 'la machiáguru ye rioka 'we a'lá bijchiá alué ko napu suwábaga ralámuli buyáname ju alé resítiri bowechi.

Jena ruwimela Esusi sa'wálgo bilé towí nayume

⁴³ Anawínala Esusi simile alé asisá, 'mimi simile uché bilena ejiro Galilea anilichi.

⁴⁴⁻⁴⁵ Alé napu Galilea anilime ejiro bo'ígichika, alé wa'lú ochérale alué Esusi. (Esúsika anílgo: «Ralámuli tabilé nirame ju bilé rió napu ruwime ju napu ané Onorúgame bo'né bejtélachi asagá.») Napu'lige Esusi sébachi alé Galilea, alué ralámuli alé mochígame 'we a'lá ganílga repórale, a'boika 'la etéligame napu 'sile alé Rusaleni napu'lige nerule alué piesta Páskua anilime. Pe bo'né 'nátaga we'ká ralámuli sa'wale.

⁴⁶ 'Liko alué Esusi uchéchigo siné simile alé Kaná anilichi we'ká riógichi. Alé we'ká riógichi nile napu alué Esusi pe bo'né na'tálate newale i'wíli ba'wila rekútame pe ba'wite. 'Lige alé sébale bilé wa'lula romano Esusi bayérimia alé Kapernaumi anilichi napurigá sa'wámala alué rió inolá, 'we nayume nile alué rió inolá.

⁴⁷ Alé Kapernaumi asale alué wa'lula romano, 'lige napu'lige akisáká Kaná sébaligo Esusi, 'lige alué rioka simile alé Kaná anilichi we'ká riógachi owimia Esusi napurigá simela alué rió inolá 'yomia, 'ma amulí mukiá bo'ile alué rió inolá.

⁴⁸ 'Lige Esusi anele alué rió:

—'Émika ta etéaká ne sa'wá bilé ralámuli pe bo'né a'walílate, tabilé bijchigi ne ra'ichálila.

⁴⁹ 'Lige alué wa'lula románoka anele:

—Mué Wa'lula, nabá yati ta'chó mukuchi ne inolá.

⁵⁰ 'Lige Esusi anele:

—'Ma ku galírale simiboa. 'La ku sa'wimela mué inolá.

Alué rioka 'we a'lá bijchígile napu anile alué Esusi, 'lige yati simile.

⁵¹ Napu'lige ta'chó sébachi galírale, alué bo'né piónila najtépane 'lige ruwile 'ma a'lá sa'wigá ajtigó alué nayume.

⁵² Napu'lige rukechi chiéniko sa'wílgo, anéleru:

—Rapako rawilí ajchábatu iná.

⁵³ 'Liko alué rió nayume o'nola 'we a'lá machile pe a'lige yati sa'wílgo napu'lige Esusi ruwílgo sa'wiméalo alué nayume napu'lige regá anélgo: «'La ku sa'wimela mué inolá.» 'Liko alué u'tátiri o'nola 'we a'lá bijchígile Esusi ra'ichálila. Suwábaga alué ralámuli napu epperégame nile alé napu alué nayume ajtíme nile, suwábaga oyérale alué Esusi.

⁵⁴ Pe kulí nawá Esusi alé Kaná Juréaka simigá, i'wíli ba'wila rekútame newale ba'wite pe bo'né 'nátaga. Uché osá nawagá, sa'wale alué towí nayume pe bo'né a'walílate bo'né 'nátaga.

5

Jena ruwimela Esusi sa'wálgo bilé sujírigo a'bé napu wa'lú ba'wí maní

¹ Abé a'kinana rawé, uchéchigo siné simile Esusi alé Rusaleni piesta nerúgichi napu newame nile ralámuli juro.

² Tegótigame nile 'we re'pá iligame tegoli noligá alé we'ká riógichi Rusaleni anilichi. We'kaná yógame nile alué tegoli napurigá mo'imela ralámuli 'lige ajágamechigó. Bilena yochi Bo'á Simárome anilime nile, 'lige a'bé alé yochi wa'lú ba'wí manígime nile napu Betsata anilime nile. Betsátaka bilé ra'íchali ju ebreo ra'ichálila (o arameo ra'ichálila). Maligi ulumí rojsate netétigime jale a'bé alé ba'wí manígichi.

³ Alué ulumí jágichi we'ká nayume ralámuli bi'tile 'we resítiri. Jaré tabilé ma'chílime nile, jaré tabilé gayéname o'weti jasia, tabilé gayéname simiba, napurigá sujírigo, 'lige jaré ta'mé nokame bochígimi sa'pálachi.

⁴ Pe i'sínimi nokame nile alué ba'wí, pe napu'lige sebasa bilé ánjeli 'pa rewagáchika. 'Lige apiépiri ralámuli bajchá bajkisá alégana ba'wichíkana napu'lige noká ilígichi alué ba'wí, yati sa'wime nile alué ralámuli apiépiri nawilí.

⁵ Bo'ile alé bilé rió napu 'ma baisá makué na osá naó bamí nayume nile.

⁶ Esúsika etele i'kilí bo'ígichi alué nayume 'lige machile we'ká bamió alué nayua. Alíge Esusi rukele:

—¿Sa'winale mué?

⁷ 'Lige alué nayúmeke nejele:

—Mué Wa'lula, alué ba'wí nokachi tabilé 'wesi it'é napurigá ne'chí o'tomela alé ba'ichí. Neka tabilé gayena simiá 'lige senibí neyuro uché jaré.

⁸ Esúsika anele:

—O'weti ilisi, ro'miná mué gemala, 'lige simigá.

⁹ Pe abiéniko 'ma sa'wile alué nayume. 'Lige 'ma ro'minasa bo'né gemala 'lige simile.

Alué rawé napu alué rió 'yóliru bilé rawé sawalachi nile napu alué ralámuli jurío resibame nile.

¹⁰ Liko alué e'wélala ralámuli jurío anele alué 'yórigame olagá:

¹¹ —Jipe raweka wa'lú resíbulichi júkuru 'lige bo'né gemala o'tuáká wa'lú resíbulichi rawé tabilé nerálime niraga júkuru ramué nila nulalí.

'Lige alué rioka nejele:

—Alué rió napu ne'chí sa'wale ané ne'chí: «Ro'miná mué gemala 'lige simigá.»

¹² A'lige rukéleru alué rió:

—¿Chieri júkó alué rió napu anile: «Ro'miná mué gemala 'lige simigá?»

¹³ Alué rió 'yórigame ka tabilé machile chieri niligo alué rió. Abiéniko tané ikíligame Esúsika, cha we'ká rióligame alé.

¹⁴ Abé a'kinana Esusi etele alué rió alé ra'pichí wa'lú re'obachi, 'lige anele:

—'La machíguru mué, 'ma 'la sa'wígame rió júkuru mué. Ya 'ma pe alé si a'rewa cha 'sía. Tabilé a'resa ka mué alué chátiri 'nátili, a'liko abéchigo cha ikimela mué.

¹⁵ 'Liko simile alué rió 'lige ruyele alué ralámuli jurío e'wélala Esusi 'síligo alué rió 'yoa.

¹⁶ Liko alué ralámuli jurío e'wélala Esusi najátale chibi olániliga, napugiti 'yóligame alué rawé resíbulichi.

¹⁷ Liko Esusi anele alué e'wélala jurío:

—Ne O'nola Onorúgame senibí nocha ajtí rekó resíbulichi rawé kachi, néchigó abiena alarigá nocha.

¹⁸ Liko alué e'wélala jurío ka me'linálile Esusi. 'We ayole alué nayume sa'wárigoriká Esusi alué rawé resíbulichi. 'Lige 'we ayoa mochílechigó napugiti anéligame Onorúgame bo'né O'nola ko. Yeka anime nile a'chigóriga kóríle napurigá Onorúgame.

¹⁹ A'lige Esusi anele alué ralámuli jurío e'wélala:

—'La bijchiá ju napu ne ruwimela jena. Alué napu ju Onorúgame Inolá (napu ne ju) pecha bo'né benile ko 'yoga. Alué rioka pe a'chigóriga 'smíguru napurigá etele ala'sichi alué bo'né O'nola Onorúgame. Bilé

towika a'chigóriga 'smíguru napurigá 'smi bo'né o'nola.

²⁰ Bilé o'noka 'la 'we 'la niraga eteme ju bo'né inolá 'lige benírame ju suwábaga napu newá bo'né. Onorúgame ne o'nola benírimala ne'chí bilé 'nátili abé semátiri me'tigá napu'lige sa'wale ne alué rió. 'Lige 'emi e'negá jábamala.

²¹ Wa'lula O'nó Onorúgame alawá ku 'yame ju suwígame napurigá uchéchigo ajánamala. 'Lige Onorúgame Inolá abiena 'yame ju alawáchigó napu ekí alué bo'né najkí.

²² 'Lige alué O'nó Onorúgame tabilé gustisia olame ju ralámuli. Alué Onorúgameka ye nóchali 'yale alué bo'né Inolá.

²³ Onorúgame 'yale ye nóchali alué bo'né Inolá napurigá ralámuli animela alué Onorúgame Inolá wa'lula ko 'lige aminami napurigá 'we alá nirawa. Bilé rió tabilé niraga eteme Onorúgame Inolá tabilé niraga eteme júchigó O'nola napu ju Onorúgame, Onorúgame napu júlale bo'né Inolá.

²⁴ Abiena 'la bijchiá ju napu ne ruwimela jena. Alué rió napu 'la gepú ne ra'ichálila 'lige napu 'la nirá Onorúgame, alué rioka 'la senibí bejtélamala Onorúgame 'yuga. Onorúgameka tabilé siné gastigárimala alué rió napu 'la nirá Onorúgame, alué rioka 'máchigo naréligime Onorúgame Alawala. Tabilé siné waná bejtélamala napu Onorúgame bejté.

²⁵ Neka 'la bijchiá aníguru. Jipe ya 'ma seba raweli napu'lige ralámuli akémala alué Onorúgame Inolá ra'ichachi, alué ralámuli napu tabilé machime ju Onorúgame ko Wa'lula, 'lige alué napu 'la gepume ju 'lige e'wame ju 'la semáriga epperélamala Onorúgame 'yuga 'nátiga.

²⁶ Ne O'nola Onorúgame bo'né Alawala nígame ju napurigá uché jaré 'yámala. 'Lige Onorúgame bo'né Alawala 'yale alué rió bo'né Inolá napurigá uché jaré 'yámala.

²⁷ Onorúgameka ne'chí 'yákuru napurigá gustisia olámempá ne alué ralámuli napugiti neka nawagame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga.

²⁸ Tase e'karúgame na'tawa 'emi napu ne alanichi. Bilé rawé sebámala napu suwábaga suwígame akimela ne ra'ichachi alé gaposántochi.

²⁹ 'Lige alué ralámuli napu 'la semáriga nokale napu bijí ta'chó suwiyá, alué ralámulika ku ajánamala napurigá 'la semáriga epperélimala Onorúgame 'yuga, 'lige alué ralámuli napu 'we cha nokálige, alueka ku ajánamala wa'lú gastigo naremia.

³⁰ Neka pecha bo'né 'nátiga gustisia olago ralámuli, neka napurigá Onorúgame nulá alarigá e'wáguru. 'Lige napu ne aní 'la bijchiá ju. Neka pecha napu ne bo'né 'nata,

pecha alarigá ruwígó. Neka ruwíguru napuriga aní alué napu ne'chí jula.

'Lige Esusi aminabi ra'íchale, regá anile:

³¹ —Ne bo'nepi ruisáká chu'sime ko ne, alué ra'íchali ka tabilé najtékame ju.

³² Neka aníguru uché bilé 'ma ruigó chieti ko ne, 'lige alué rioka Juani anilime nilekuru. Neka 'la machí 'la bijchiá ko napu anile.

³³ 'Lige 'émika júlale jaré rió Juani rukéniliga chieti ko ne, 'lige Juánika tabilé 'yéyiga ruwile.

³⁴ Neka tabiléchigo resí lágó napurigá bilé rió 'la semáriga ruwimela ne'chí olagá churigá ko ne. Neka pe ruwíguru ye ra'íchali 'emi gu'iriga 'lige napurigá 'la buyásamala 'emi alé resítirichi.

³⁵ Juánika napurigá bilé ra'ósali nile napurigá 'emi 'la etémala chónagachi. Alueka tabilé 'yéyali ruwílekuru 'lige 'la gu'irilikuru suwábaga ralámuli Onorúgame 'yuga na'tálíchi. Alueka ruwílekuru chieti ko ne, 'lige 'émika 'we a'lá ra'sálagá mochile 'we ganíliga pe u'kabi rawé alué ra'íchali akísá.

³⁶ 'We najtékame ju napu Juani ruwile, napu ne ruwí abéchigo najtékame ju. Etega alué nóchali napu ne newá, a'lige kuli 'la námamala 'emi Onorúgamete julárigame ko ne.

³⁷ O'nó Onorúgame napu ne'chí júlale jékana, alué bo'né ruwí chieri ko ne. 'Émika tabilé siné 'cho aké Onorúgame ra'íchachi, 'lige aminami 'émika tabilé siné etéchigó Onorúgame.

³⁸ Tabilé bijchigi 'emi napu aní alué napu Onorúgame júlale napugiti 'émika tabilé oyera Onorúgame ra'íchálila.

³⁹ 'Émika 'we a'lá benime ju Onorúgame ra'íchálila aminabi benínaliga. 'Émika 'la benimeli mayé ye ra'íchali churigá eperélatikó Onorúgame 'yuga senibí niraga, nobi tabiléchigo námago 'emi ye ra'íchali. Ye ra'íchali Onorúgame ra'íchálila ruwí chieti ko ne,

⁴⁰ nobi 'émika tabiléchigo bijchiginiligó napu ne ruwí napurigá 'la ganíliga eperélamala 'emi Onorúgame 'yuga 'nata.

⁴¹ > Neka tabilé chéla rekó 'la nirachi ne'chí 'emi o'rekó tabilé 'la nirachi ne'chí.

⁴² Neka 'we a'lá sébali machí 'emi, 'lige 'la machí ne 'emi tabilé 'la ganíliga eteo Onorúgame.

⁴³ Ne O'nola Onorúgame jula ne'chí 'pa rewagáchika, bi'lepi 'nátame niru ramueka, 'lige 'émika tabilé 'la oyeri ne'chí. Siné kachi bilé rió sebasa bilé nóchali o'ká napu pe bo'né 'nata, a'lige ko 'emi 'la semáriga oyéramala alué rió.

⁴⁴ 'Émika 'we ganílime ju tabiri nóchali newigá napurigá uché jaré 'la semáriga nirámala, napurigá 'we a'lá niraga ra'íchámala 'emi olagá. Nobi tabiléchigo 'la 'nátago 'la semá nokiamé napurigá 'we a'lá niraga ra'íchámala Onorúgame 'emi olagá. Alekeri tabilé 'la bijchígamala napu ne ruwí.

⁴⁵ 'Emi tase mayewa ne 'emi saíla niraga ra'íchamio napu 'lige Onorúgame 'yuga ra'íchachi ne. Uchéchigo bilé rió 'ma ra'íchale 'emi saíla niraga. Moisesi ju alué napu 'emi saíla niraga ra'íchale, alué napu 'emi 'we galele. 'Émika buwé mochí napurigá gu'irimala nobi alueka 'máchigo 'emi saíla niraga ra'íchale ko, 'lige osiruga chujkú apélíchi napu ra'íchale Moisesi.

⁴⁶ 'La bijchiá ju 'emi tabilé bijchígiligo Moisesi ra'íchálila, alueka ne'chí gu'iriga osale 'lige 'émika tabilé bijchíginiligó napu ne ruwí.

⁴⁷ 'Emi tabilé bijchígásaká napu Moisesi osale, 'liko tabilé bijchígimala napu ruwimela ne.

6

Jena ruwimela Esusi 'yáligo go'ame maligi mili rió tase tétiga umugi 'lige u'kuchítiri

¹ 'Lige nujubapi 'ma ra'íchasa Esusi ye ralámuli 'yuga alé Rusaleni, simile alé wa'lú ba'wí ilígichi napu Galilea anilime ju. 'Lige abiena Tibérisi anilime nilechigó alé napu alué ba'wí maní. 'Lige bajonile alé wa'lú ba'wí manígichi.*

² We'ká ralámuli Esusi najátale, etéligame alué ralámuli 'we a'lá semáriga sa'wachi jaré ralámuli 'we nayume. Pe bo'né 'nátaga sa'wale Onorúgame a'walílate. Alué ralámuli etele Onorúgame gu'irio alué Esusi.

³ 'Lige Esúsika bilena rabomi simile 'lige alemi asale alué makué oká rió Esusi oyérame 'yuga.

⁴ Pe u'kabi rawé rokáréle napurigá sebámili nílige raweli napu piesta newame nile alué ralámuli jurío napu Páskua aneme nile alué a'boi.

⁵ Esúsika etele we'ká ralámuli moyena e'yénigichi alérimi Esusi ajtígichi. A'lige Esusi anele Belipe:

—¿Koche raliboa baní napurigá go'mela alakí ralámuli?

⁶ Alarigá anele Esusi, pe machínaliga pa'lá bijchigio wa'lú a'wali nígame ko Esusi. Esúsika 'ma 'la machile churigá 'yamio go'ame alakí ralámuli, Esúsika pe rukele.

⁷ Belípeka nejele:

—Ne, rekó enomígame nísaká osá naó mechá nochárigame, pecha sebárimilikó ne baní ralá alakí ralámuli kógimia, pecha o'má nachuámiligó rekó nasípasi chi'wánaga 'yalía a'pilipi ralámuli.

* 6:1 Alué wa'lú ba'wí bilena amulí makué bilé kilómetro niraga nile, 'lige bilena bilé líá aminá bilé kilómetro neraga nile, 'lige 'we rojkógame nile malígisa makué metro neraga.

⁸ 'Lige Antresi, napu Simoni Pegro ba'chila nile, alué napu abiena Esusi oyérame nilechigó, 'lige alué rioka anele Esusi:

⁹ —Jena ajtí bilé re'malí maligi baní o'kame sebarate newárigime 'lige oká ro'chí, nobi asíriga u'tá go'ame júkó napurigá go'mela alaki ralámuli.

¹⁰ 'Lige Esusi anile:

—Jena rabó kilí mochíniliwa ralámuli.

'We gajsalégichi nile alé rabó. 'Ikilí mochíbale alué maligi mili pe riocho tétiga, tabilé tétiga umugí nibilé u'kuchítiri.

¹¹ 'Lige Esusi alué baní 'wile 'lige cheliera 'yale Onorúgame 'lige suwábaga ralámuli 'yale alé mochígichi. A'chigóriga olale alué ro'chí 'yuga. Ralámuli kógile napusí 'ma bosasa.

¹² Napu'lige 'ma bosasa alué ralámuli, Esúsika alué bo'né gompaniérola nulele:

—'Ma napubuwa suwábaga napu rasírigame. Tabilé pe'tá pápuwa.

¹³ 'Ma napubule suwábaga go'ame rasírigame 'lige bilé rosena a'tabé bochíle.

¹⁴ 'Lige etesa alué ralámuli ala'sichi Esusi, alué ralámulika anile:

—Bijchiá ye rió ruwime ju napu ané Onorúgame, alué napu nawámili nílige jena wijchimoba.

¹⁵ Esúsika machíle umériga o'toboli ko alué ralámulite wa'lula rey nulame newániliga, alekeri chúbika simíle bilena rabó bi'neli as-ináliga.

Jena ruwimela Esusi ba'wichí amoba enáligo

¹⁶ Pe pa'ale rawé 'ma alí, alué makué oká ralámuli Esusi 'yuga járome ku wa'lú ba'wí manígichi simíbale, pe a'bé nile napu go'ame go'ale ralámuli.

¹⁷ 'Lige bilé bárkochi jímole alué ralámuli 'lige simíbale alé we'ká riógichi niraga Kapernaumi anilichi, pe alé ba'ichí bajuniga ju alé we'ká riógichi Kapernaumi. 'Ma chónale bijí bárkochi mochíga e'yénigichi alué ralámuli. Tabilé enale Esusi alué ralámuli 'yuga.

¹⁸ Asíriga a'wágame eká ilile 'lige 'we o'pochía ilile ba'wí alé bárkochi.

¹⁹ Napu'lige 'ma we'límana e'yénaga alué barko asagá maligi o usani kilómetro we'límana alé ba'ichí amoba, 'lige alué makué oká Esusi 'yuga járome etele Esusi 'naka enágichi ba'ichí amóbaka, napurigá we'echi amoba neraga enale ba'ichí kachi, 'lige 'we majale suwábaga alué makué oká ralámuli.

²⁰ 'Lige Esúsika regá anele:

—Pe ne ju, tase majawa.

²¹ 'Liko 'ma tabilé majale alué ralámuli, bayele napurigá mómla Esusi alé bárkochi

alué ralámuli 'yuga. 'Lige pe yati neraga 'ma sébale alué barko alé we'ká riógichi.

Jena ruwimela ralámuli Esusi 'yaga e'yéniligo

²² 'Lige melénala rawé ralámuli napu ta'chó bajuniga ejtebile alé ba'wí manígichi, alué ralámulika machíle pe bi'lepi barko chujkúligo alé, 'lige Esusi oyérame alé bárkochi simíboligo, 'lige Esusi tabilé simíligo alé bárkochi alué ralámuli 'yuga. Alíko regá 'nátales: «¿Kochiena ajtí Esusi?»

²³ 'Lige jaré barko jsile alé we'ká riógichi Tibériasika simíbigame. Alé a'bé sébale re'lege napu alué we'ká ralámuli go'álige baní napu Esusi cheliera 'yalige Onorúgame.

²⁴ 'Lige machisáká tabilé ajtigó Esusi 'lige alué bo'né Esusi oyérame, suwábaga alué ralámuli jímole alé jaré bárkochi 'lige simíbale we'ká riógichi Kapernaumi anilichi Esusi 'yamia.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué nóchali napu Onorúgame 'yaligo

²⁵ 'Lige 'ma seba bajuniga, alé asale Esusi, 'lige alué ralámulika rukele:

—Mué benírame, ¿chiéniko seba mué jena?

²⁶ Esúsika nejele:

—Neka 'la bijchiá aní, 'émika ne'chí 'yaga e'yena 'láchigo semáriga bosáligimempá 'emi alué banite napu ne 'ya.

²⁷ Tabilé 'la ju pe go'ámecho meka go'nálige nochalia. Go'ameka tabilé anáchame ju. Abé alá júkuru 'yamía alué abé alá 'nátili napu nejí alué rió napu nawá 'pa rewagáchika. Alué al'ala 'nátili cha'pisúká 'la nabí mochímala 'emi 'pa rewagáchí. Alué 'nátili abé alá ju me'tigá go'ame. O'nó Onorúgameka 'we ra'salíga ajtí alué rió 'yuga.

²⁸ 'Liko alué ralámulika regá anele:

—¿Chonikiboli ju ramué napurigá 'la cha'piboa alué 'nátili?

²⁹ 'Lige Esúsika regá anele:

—Onorúgameka pe najkíguru napurigá 'la bijchígíwa alué rió ra'ichálila napu Onorúgame júlale.

³⁰ 'Lige anile alué ralámuli:

—Newágó pe bo'né a'walílate 'nátaga alué nóchali 'we semátiri napurigá 'la etéwampá ramué. Alígeko 'la oyériwa alué mué na'tálila. ¿Chu'simi olágó mué?

³¹ Moisésika newale bilé nóchali semátiri napurigá narémili nílige alué rijímala 'ya mochígame.† Alé 'we wakígichi, Moisesi 'yale go'ame rewagáchí nerúgame napu maná anilime nile. Regá aní 'ya nerúgame ra'ichali. Mué Esúsika, ¿chu'simi olágó?

³² Esúsika anile:

—Neka 'la bijchiá aníguru. Oká baní nerúkuru rewigáchika sígame. Napu Moisesi 'yáleru alueka pe go'ame nile. Uché bilélaka

† 6:31 E'nesi glosario «ancestor».

abé najtékame ju. Ne O'nola Onorúgame 'sime ju nejá.

³³ Onorúgame nila baní, alueka ju alué rió napu rewagáchika nawágame ju 'lige alawá 'yame ju ralámuli jena wijchimoba mochígame.

³⁴ 'Lige ralámulika anele:

—Mué Wa'lula, ramué 'yawa alué baní senibí rawé.

³⁵ 'Lige Esúsika nejele:

—Ne ju alué baní napu alawá nejime ju. Alué ralámuli napu 'la oyera napu aní ne senibí 'la iwériga bejtélamala, tabilé siné e'luímala 'lige tabilé siné balámumala.

³⁶ Nobi 'émika 'láchigo etégó ne'chí napu newá ne, abirigáchigo tabilé oyéramala 'emi ne'chí.

³⁷ Ne O'nola Onorúgame 'ya ne'chí nóchali 'lige we'ká ralámuli, 'lige ne 'yuga nokísamala alué ralámuli. Neka tabilé mabúmala alué ralámuli. Neka 'la gu'írimala alué ralámuli.

³⁸ Ne rewigáchika nawákuru tase pe napu ne newánili newamia. Neka 'la newamia nawákuru napu najkí alué ne O'nola napu ne'chí júla.

³⁹ Alué ne O'nólaka najkí napurigá tabilé 'wesi we'kuámala ne alué ralámuli napu 'ya ne'chí. Onorúgameka najkí napurigá ku 'la ajánamala napu'lige Onorúgame gustisia olachi alué ralámuli.

⁴⁰ Ne O'nola Onorúgameka najkí suwábaga alué ralámuli napu eki oyérame ju ne'chí napu Onorúgame Inolá ju ne. Neka ku ajánirimala alué ralámuli napu'lige 'ma guwíchí kachi ye gawí. Alué ralámulika ejperélamala Onorúgame 'yuga 'pa rewagachi senibí.

⁴¹ 'Liko ralámuli jurío Esusi saíla neraga ra'íchale napugiti bo'nepi regá anilígame Esusi: «Ne ju baní rewigáchika nawágame.»

⁴² 'Lige rukigá járiga a'bopi anile:

—¿Tacha Esusi ju ye rió, alué José inolá? 'We a'lá machiame ke ye rió o'nola, 'lige 'we a'lá machiáa ye rió eyela. A'lígeko ¿chonigá rewigáchika nawágame koribeché?

⁴³ 'Lige regá nejele Esusi:

—Ma a'rewa alieti ra'icha.

⁴⁴ Tabilé 'wesi oyéramala ne'chí tabilé bayésaká Onorúgame alué ralámuli, alué Onorúgame napu ne'chí júla 'pa rewagáchika, uchéchigo ku ajánirimala alué ralámuli napu'lige seba raweli Onorúgame nawámili gustisia olamia ralámuli.

⁴⁵ Regá anime osale alué ralámuli 'we 'ya napu ruyame nile napu anele Onorúgame: «Onorúgame benírimili ju suwábaga alué ralámuli.» Alué napu 'la bení Onorúgame ra'íchálila 'lige napu 'la námaka benime ju, alué ralámuli júkuru napu ne'chí oyérame ju.

⁴⁶ › Jena tabilé 'wesi etiáguru O'nó Onorúgame, pe necho, neka napu

Onorúgame ajtí aleka nawagámpá. Pe necho júkuru Onorúgame etégame.

⁴⁷ 'La bijchígowa ne ra'ichálila. Alué ralámuli napu 'la oyera ne'chí ra'ichálila 'lige napu 'la e'wá napu ne nulá, alueka 'la Onorúgame 'yuga asimeli júkuru senibí.

⁴⁸ Ne júkuru napurigá alué baní a'walí nejime napurigá 'la ejperélawajena gawichí.

⁴⁹ Alué baní napu go'ale alué 'emi rijimala 'ya mochígame, maná anilime, alué baní napu go'ale bilena wakígichi e'yéniga tabilé riógichi, alué banika tabilé 'yale iwérali alué ralámuli napurigá sebámala rewagachi.

⁵⁰ Ne júkuru alué baní napu 'pa rewagáchika nawágame ju, 'lige alué ralámuli napu 'la bijchígime ju napu ne ruyé, alueka 'la senibí ejperélamala.

⁵¹ 'Lige aminabi anile:

—Neka napurigá baní ju, alué napu rewigáchika nawale. Bilé rió ye baní go'saká, senibí niraga bejtélimili júkuru. Ye banika ne sa'pala júkuru 'lige neka ne bo'ne sa'pala nejíguru napurigá me'liboa ne napurigá ralámuli jena wijchimoba ejperégame buyásimala chátiri bowechi —alarigá anile Esusi.

⁵² 'Lige ralámuli jurío 'we ayoga ra'íchale a'bópika. 'Lige anile:

—¿Churigá bo'ne sa'pala nejímalabeché ye rió napurigá go'mela ralámuli?

Alarigá anile tabiléchigo námalakó napu anile Esusi.

⁵³ 'Lige Esúsika aminabi anile:

—Neka 'la bijchiá aníguru, 'emi tabilé go'saká ne sa'pala, ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, 'lige tabilé bajísaká ne elalá, 'liko 'emi tabilé Onorúgame Alawala alawégame nímalala. Tabilé 'la na'támala Onorúgame 'yuga.

⁵⁴ Bilé rió napu ne sa'pala go'yame ju 'lige ne elalá bajime ju, alueka 'la Onorúgame Alawala nígame ju 'lige 'la senibí 'la Onorúgame 'yuga bejtélamala. (Esúsika pe anigá anile: «Alué rió napu 'la cha'pime ju ne ra'ichálila 'lige 'la e'wame ju, alueka 'la Onorúgame 'yuga asimela.»)

'Lige anile:

—Neka alawá 'yámala uchéchigo siné napu'lige 'emi suwisá. Regá 'símala ne napu'lige seba raweli napu'lige Onorúgame wanápachi alué ralámuli chátili 'nátame 'lige 'we a'lá 'nátame.

⁵⁵ Ne sa'pala go'saká abé a'lá ju me'tagá go'ame go'yáa. Alueka 'la bijchiá 'la rewagachi sebárima kame. Abiénachigó abé a'lá ju ne elalá bajilia, alué kame 'la bijchiá sebárima ju 'pa rewagachi.

⁵⁶ Alué napu go'á ne sa'pala 'lige napu bají ne elalá, alueka 'la ne'chí sa'pálachi asimeli ju 'lige neka alué sa'pálachi asimeli júchigó. (Yeka regá anime júkuru, 'emi 'la oyérasaká ne'chí, neka tabilé siné a'rémala

'emi. Ne alawálaka 'la senibí 'la 'emi sa'pálachi asimela.)

⁵⁷ O'nó Onorúgame júkuru alawá nejime, alué 'sílekuru ne'chí jula 'pa rewagáchika. Neka alué alawálate bejtékuru napu 'ya ne'chí. Bilé rió 'la oyérasaká ne'chí, a'lige neka bo'né alawala 'yámala alué rió.

⁵⁸ Alarigá ju baní napu rewagáchika nawá. Tabilé napurigá baní ju napu go'ale alué israelita 'ya mochígame, alué banika napu go'ale alué 'ya mochígame tabilé gu'irale rewagachi moyena. Bilé rió 'la go'yame ka ne nila baní, alueka 'la senibí bejtélamala. Rekó 'ma mukigé, uchéchigo siné ku narémala alawá. (Ye ra'ichalika regá anime júkuru: Bilé rió 'la e'wame Onorúgame ra'ichálila, alueka 'la tabilé injiérnochi simela.)

⁵⁹ Alarigá ra'ichale Esusi napu'lige beníriile jurío ralámuli alé u'tá re'obachi «sinagoga» anilime, alé Kapernaumi anilichi we'ká riógichi.

Jena ruwimela jaré ralámuli tabilé bi-jchígigilo Esusi nila ra'ichali

⁶⁰ Napu'lige akesa ye ra'ichali we'ká Esusi oyérame, anile a'bopi:

—Asíriga nóchali kame ju ye ra'ichali beniaa. Tabilé 'wesi námamala.

⁶¹ Esúsika tabilé akele regá ra'ichachi ye ralámuli, nobi 'láchigo machíleko se'wináriga ra'icha jago alué ralámuli, 'lige regá rukele:

—¿Ya 'ma guwana rujsúnale 'emi tabilé námame kóriká? ¿'Ma tabilé oyéranili 'emi ne'chí?

⁶² 'We e'karúgame na'tálaka ne 'la ruwichi ye ra'ichali, ¿chulámalaché 'emi ne'chí etea napu'lige re'pá rewagachi simichi ne napu asale ne 'yabé bajchabé rawé?

⁶³ Onorúgame Alawala júkuru iwérali nejime napurigá 'la semáriga epperélawa. Ralámulika tabilé 'la semáriga epperélamala tabilé Onorúgame Alawala 'yúgaká. 'La oyérasaká ra'ichali napu ne ra'icha, a'lige 'la nilamala 'emi alawá napu nejí ne.

⁶⁴ Nobí jaré 'emi tabiléchigo bijchíginiligó ne ra'ichálila.

Esúsika 'la machile napusí o'wínale ye nóchali, chieri ralámuli tabilé bijchíginili ye ra'ichali 'lige 'la machílechigó chieri 'simio nejía alué Esusi.

⁶⁵ 'Lige aminabi ra'ichale Esusi:

—Jaré 'emi tabilé bijchíginili ne ra'ichálila, alekeri anéturu ne 'emi 'yabé bajchabé rawé tabilé 'wesi gainamio ne'chí oyeria tabilé narésaká O'nó Onorúgame nila iwérali.

⁶⁶ 'Liko we'ká Esusi 'yuga e'yéname 'ma tabilé aminabi si simíbale Esusi 'yuga, 'máchigo guwana rujsúligame.

⁶⁷ 'Lige Esusi rukele alué makué oká rió Esusi oyérame napu abé gompaniérola nilé Esusi 'yuga:

—¿'Émichigó simánili 'lige 'ma a'rénili 'emi ne'chí?

⁶⁸ 'Lige Simoni Pégroka regá anele:

—Mué Wa'lula, ¿chieri 'yuga simáwawé ramué? Mué júkuru napu ra'ichame ju ra'ichali napu 'la nejkúrame ju napurigá rewagachi sebawa 'lige 'la Onorúgame 'yuga epperélewa senibí niraga.

⁶⁹ 'La bijchígiliguru ramué mué ra'ichálila 'lige 'la machiáachigó mué ko Onorúgamete wanápurigame napurigá gu'irimala ralámuli.

⁷⁰ 'Liko Esusi anele:

—Ne bo'né wanapa 'emi makué oká rió, 'lige 'emi bilé tabilé 'la 'nata, 'ma riabolo na'tálila 'nátaile!

⁷¹ Jurasi olagá anile, alué napu Simoni Iskariote inolá nile. Jurásika bilé nile alué makué oká rió Esusi oyérame, nobi abé 'libékomi 'ma nejliruro Esusi alué riote napurigá Esusi 'ma o'toboa alué Esusi saíla mochígichi.

7

Jena ruwimela alué Esusi nasípasi bonila 'lige nasípasi waíla ta'mé 'la niráligo Esusi

¹ 'Ma a'kinana Esúsika eyénale bochígimi ejiro Galilea anilichi. Tabilé eyénale alé Jurea anilichi napugiti alué e'wélala ralámuli jurío nuleme 'yaga e'yéniligime alué Esusi me'lináliga.

² 'Ma amulí sébachi nile alué piesta napu newame nile rojsate u'kuchí galí 'lige alé okome nile. (Alarigá nokame nile alué ralámuli jurío nélegá churigá nokame níligo 'we 'ya napu'lige e'yénilige alué ralámuli israelita Moisesi 'yuga 'we wakígichi tabilé rojégichi.)

³ A'lige alué Esusi nasípasi bonila 'lige nasípasi waíla regá anéleru Esusi:

—'Ma a'rewa ye ejiro Galilea, 'mi Jurea anilichi ejiro simiboa napurigá mué oyérame ralámuli 'la etémempá 'we semá 'sichi mué.

⁴ Najkiáká napurigá we'ká ralámulite najátawa mué, tabilé chíbaka rejpílime júkuru. 'La simiame júkuru napurigá ralámuli 'la etémala. Mueka we'ká e'karúgame semá 'smíguru pe bo'né 'nátaga. Alekeri simibóaguru napurigá ralámuli 'la etémala.

⁵ Regá anía jale, tabilé bijchígiga Onorúgamete julárigame níligo Esusi.

⁶ 'Lige Esusi regá anile:

—Tabilé 'cho seba raweli napu'lige Onorúgame jula ne'chí alé napu Jurea anilichi ejiro ju. Pe 'émika 'la simámala napuyéniko simánili. Tabilé chéré rekó pe napuyéniko simibie, 'émika pecha Onorúgamete nulérigime ka.

⁷ Cha nokame ralámuli jena mochígame ka tabilé ayoga etiá 'emi a'bopi. 'Lige

'émika tabilé ayoga etiáchigó alué ralámuli, pe a'bopi kame 'emi, nobi ne'chika tabiléchigo ganíliga etiágó alué ralámuli. Neka 'la ruyéguru ralámuli jena wijchimoba epperégame tabilé 'la ko napurigá noká alué ralámuli.

⁸ Simasi 'emi alé piesta nerúgichi. Neka tabilé 'cho simela, tabilé 'cho sébampá raweli napurigá simeli ju ne.

⁹ Regá anigá, alé Galilea anilichi rejpile.

Jena ruwimela Esusi simíligo alé piéstachi

¹⁰ 'Lige napu'lige 'ma simasa alué Esusi nasipasi bonila 'lige nasipasi waíla alué piesta kólimia, Esusi abiena simile abé nujubapi. Esúsika chíbika simile. Tabilé najkile napurigá alué we'ká ralámuli etémala.

¹¹ Alué ralámuli jurío e'wélala 'we 'yaga e'yénale Esusi alé piéstachi, regá anigá a'bopi:

—¿Koche ajtípué alué rió?

¹² 'Lige alué ralámuli jurío tabilé e'wélala abiena ra'íchiga e'yénale alarigá ko Esusi, pe i'kilí ra'íchaga e'yénale alué ralámulika napurigá tabilé akimela alué uché jaré ralámuli alanigá e'yénachi alué ralámuli. Jaré ralámuli 'we a'lá rió kóríle Esusi. Jaréchigo tabilé 'la rió kóríle Esusi, 'lige pe 'yéigiga ra'íchame kóríle.

¹³ Alué ralámuli juríoka napu ekí tabilé e'wélala 'we majaga e'yénale alué jurío e'wélala, alekeri i'kilí ra'íchiga e'yénale.

¹⁴ Alué piesta 'ma osá no rawé kachi suwíbame nile, 'lige 'ma nasipasi rawé enágichi alué piesta newásiga, 'lige Esúsika simile alé wa'lú re'obachi ra'pichí 'lige benírale.

¹⁵ 'Lige jurío e'wélala pe e'negá ejtebile, 'lige regá anile alué ralámuli a'bopi:

—Ye rioka tabilé simígame ke eskuélachi. ¿Churigá 'la machíbeché suwábaga alué ra'íchali?

¹⁶ Esúsika akele alanichi alué ralámuli, 'lige regá nejele:

—Ye ra'íchalika napu ne beniri tabilé ne nila ju. Ye ra'íchalika Onorúgame nila ju, alué napu ne'chí júlale.

¹⁷ Bilé rió 'la sébali olánalisaká napu Onorúgame najkí, a'ligeko alué rió 'la machimela 'la Onorúgame nila ko ne ra'íchálila o tabilé Onorúgame nila ko.

¹⁸ Bilé rió wa'lúlate julárigame napurigá rejcholi ruyémala uché jaré ralámuli, 'lige alué rió rejcholi ruyésaká uché jaré ralámuli napurigá 'we a'lá niraga etewa alué bo'né tase alué wa'lula, alarigá ka tabiléchigo 'la júkó. Nobí bilé rió 'la najkime ka napurigá 'la nerawa alué wa'lula napu ajchame ju, alueka 'we a'lá ra'íchame ju tabilé 'yéigali. Alué rioka 'la semáriga 'nátame ju.

Esúsika aminabi ra'íchiga rukele:

¹⁹ —¿'La bijchiá ju Moisesi 'síligo beniria alué nulalí 'emi? 'Lige 'emi tabilé 'wesi 'la sébali olá alué nulalí. 'Liko ¿chonigá ne'chí 'yaga e'yénaché 'emi ne'chí me'lináliga?

²⁰ 'Lige ralámulika anile:

—Mueka Remónisi alawala ajchágame ju. ¿Chieri rió me'linali mué?

²¹ 'Lige Esúsika anile:

—Ne bilé rió 'yóturu sawalachi rawé, napu ju resíbalichi rawé, 'lige 'émika 'we e'karúgame 'nata mochíkuru.

²² Moisésika 'emi nulélekuru napurigá rijpunawa isílala pe'tá guwala wi'chíla u'kuchí kachi osá naó rawé kachi ochérisa, 'lige i'sínimi 'emi abirigá rijpúname ju napu'lige rawé resíbulichi ju osá naó rawé ajtígachi. ('Lige aminámichigó 'émika pe we'kaga ra'íchale tabilé machigá. Moisésika tabilé alué bo'né 'sile ye ra'íchali newá. Ye ra'íchali nulalí 'we 'yasi nerúgame nile ta'chó ochérachi Moisesi.)

²³ 'Lige pe 'la sébali olániliga napurigá nulale Moisesi, 'lige ¿chonigá ayóbeché 'emi ne'chí 'yaga 'la 'yochi ne bilé rió sawalachi rawé napu resíbulichi ju?

²⁴ Tabilé ayowa ne'chí 'yaga pe etega napu 'smi ne. 'We a'lá na'tawa Onorúgame 'yaga. Alarigá machimela 'emi ne 'we a'lá sébali olao.

²⁵ 'Lige jaré ralámuli napu Rusaleni epperégame nile regá anile:

—¿Tabilé ye rió ju napu e'wélala me'lináliga e'yena?

²⁶ Ma'chiná ra'icha ilíkuru 'lige alué e'wélalaka tabilé che anégurú. ¿'Ma mayéligirémá alué ko napu Onorúgame julámorilige jena napurigá ralámuli gu'irimala, alué Kristo anilime?

²⁷ Ramueka tabilé mayelia Kristo ko ye rió. Kristo sebasaká pecha machibógó chieri puébloka nawigó. Ramueka 'la machiaa kochiénaka nawigó ye rió.

²⁸ 'Lige alieti akigá Esusi napu'lige beniria ilile alé ra'pichí, anile a'wágame ra'íchaga:

—'Émika 'la machí ne'chí, 'lige kochiena bejtégame ko ne, nobi tabiléchigo machigó 'emi alué wa'lula napu ne'chí júla jékana. Neka tabilé pe bo'né 'nátaga nawá jena. Neka julárigame júkuru alué gite napu 'la bijchiá ju. 'Lige 'émika tabilé machí alué.

²⁹ Neka 'la machí, neka alué 'yaga bejtégame kame. Alué 'smi ne'chí júla jékana.

³⁰ 'Lige alué ralámuli Esusi cha'pinánile nobi tabiléchigo umévale ko alué ralámuli. Onorúgame tabilé 'cho najkile napurigá ralámuli Esusi cha'pimela.

³¹ We'ká ralámuli 'la bijchígile Onorúgamete julárigame ko Esusi, 'lige anile:

—Ye rioka 'la semátiri nóchame ju pe bo'né 'nátaga napu tabilé umévale ju newá uché jaré ralámuli. ¿Chieri uché bilé arigá 'nátame

nímalawé? Bi'neli alué Kristo júkuru 'we a'lá semáriga newame pe bo'nepi 'nátaga.

³² Jaré bariseo machile alarigá ra'íchiga e'yenio uché jaré ralámuli pe tabilé bariseo. A'lige jaré alué bariseo 'lige balé e'wélala júlara jaré alué 'yuga nóchame sontalo Esusi cha'píniliga.

³³ 'Lige Esusi regá anile:

—Neka pe u'kabi mechá asimela jena 'emi 'yuga, 'lige 'ma simea olá ne ku napu ajti alué napu ne'chí jula.

³⁴ 'Émika ne'chí 'yáamala, 'máchigo tabilé rewimélagó 'emi ne'chí. Pecha gainámalagó seba napu ne asimela.

³⁵ 'Lige alué ralámuli jurío a'bopi regá anile:

—¿Kochiena simé olawé ye rió napu ramué tabilé rewiboa? ¿Alé uché bilena riógachi simé olale napu jaré ralámuli jurío mochí alué uché jaré ralámuli 'yuga napu se'wináriga ra'íchame ju, amináchigo uché jaré ralámuli benírímia?

³⁶ Ye rió aní ramué simáwaráo 'yawa alué rió 'lige tabilé rewibóráo, 'lige aminami tabilé sebáwaráo napu asimeo bo'né. ¿Chonióríbeché alarigá?

³⁷ 'Lige 'ma abé guwichí kachi, napu abé walúlachi rawé kachi, Esúsika o'weti ilísale 'lige bilé ra'íchali ruwile a'wágame ra'íchiga.*

—'We balámisiká 'lige 'la oyérasaká ne ra'íchálila, akiná simasi 'lige bajiwa ba'wí.

³⁸ Alarigá anime nile Onorúgame ra'íchálila 'ya nerúgame: «Alué rió napu 'la oyeri ne'chí aleké riochi ba'wí ma'chínamala ba'wí napu nejime ju iwérali napurigá 'la ejperélawá.»

³⁹ Ye ra'íchali ka ruwime nile ralámuli napu ekí 'la bijchígime ju Esusi ra'íchálila 'la narémili níligo Onorúgame Alawala. Ralámulika tabilé 'cho narea mochile alué Alawá, tabilé 'cho 'moga asáligame Esusi ku 'pa rewagachi.

⁴⁰ Jaré ralámuli akesa alanichi Esusi, anile alué ralámuli:

—'La bijchiá ye rió ruwime ju napu ané Onorúgame.

⁴¹ 'Lige jaré regá anile:

—Ye rió Esusi alué Kristo ju, napu ralámuli buinámili ju chátiri bowechi.

'Lige jaré regá anile:

—Kristoka pecha ejiro Galiléachi ochérimili júkó.

⁴² 'Ya nerúgame ra'íchalika Onorúgame ra'íchálila aní Kristo Rabí rijimala nimio 'lige alé Beleni anilichi ochérimio napu bejtégame nile Rabí.†

⁴³ 'Lige we'ká 'nata mochile, 'lige we'ká ra'íchale a'bopi. Jaréchigo 'la galeme nile Esusi, 'lige jaréchigo tabilé galeme nile. Alarigá 'nata mochile.

⁴⁴ Jaré ralámuli Esusi cha'píninile nobi tabiléchigo 'wésite cha'píliko Esusi.

⁴⁵ 'Lige 'ma ku ro'isa alué sontalo, alué e'wélala balé 'lige bariseo rukele alué sontalo regá:

—¿Chonigá tabilé a'párupaché?

⁴⁶ 'Lige sontáloka nejele:

—Tabilé siné akeme níriga ramué aliena semátiri ra'íchame napuyena alué rió.

⁴⁷ 'Lige bariséoka anile:

—¿'Ma umériu 'émichigó alué riote alarigá ra'íchiga?

⁴⁸ ¿Alué e'wélala ralámuli jurío nuleme 'lige alué bariseo e'wélala 'ma bijchígile alué rió ra'íchálila? Tabilé siné bijchígilime niru ramueka nibilé alué e'wélala.

⁴⁹ Ralámulika napu ekí Esusi ra'íchálila bijchígime tabilé pe'tá machí Moisesi nila rejcholi. Alué Esusi oyérameka pe se'wináriga 'nátame ju. Onorúgame 'ma suwábamala suwábaga alué ralámuli.

⁵⁰ Liko bilé rió Nikoremio anilime ruwile bilé ra'íchali. Alué rioka bariseo nile 'lige simile bilé rukó Esusi e'nemia 'Lige anile:

⁵¹ —Regá aní ramué nila ra'íchalika: tabilé lisensia nígame niru ramué napurigá gastigáriwa bilé rió tabilé akésiga ramué a'boi alanichi bilé rió. 'La 'we a'lá machiame júkuru bajchá.

⁵² —¿Chonigá alaníbihé mué? —anile uché jaré ralámuli—. ¿Muéchigó Galilea bejtégame júchigó? ¿Alué rió gompaniérola niraga ra'icha mué? 'We a'lá e'newa osilí 'ya nerúgame Onorúgame nila. 'Lige alé machimela mué tabilé Galiléaka nawamio bilé rió napu ruwime ju napu ané Onorúgame.

⁵³ A'lige a'pílipi ralámuli simíbale ku a'boi ejperélahi.

8

Jena ruwimela a'páirigo bilé mukí chátiri nóchame alé napu Esusi ajtíle

¹ Esúsika simile alé rabomi alé a'bé napu ju Rusaleni anilichi napu we'ká jale rojá Olibo anilime.

² 'Lige melénala 'ma che'lisá, Esúsika alé wa'lú re'obachi ra'pichí simile. Suwábaga ralámuli napu alé wa'lú re'obachi ra'pichí mochile a'bemi jábale alemi napu Esusi sébachi, 'liko Esusi alé asíbale 'lige benírale.

³ A'lige alué we'ká benírame napu Moisesi ra'íchálila benírame nile 'lige aminami jaré

* 7:37 Ye piéstachi suwábaga ralámuli Onorúgame tánale napurigá 'la u'kumela. A'lige abiena simíbale ba'wí 'tumia bilena bajsochi re'obachi o'tomea. Alué ba'wí napu bajsochi ma'chínime ju «ba'wí ajágame» anilime nile. † 7:42 Tabilé machile alué ralámuli alué Esusi alé Beleni ochérigame níligo. Abé a'kinana Galiléachi bejtele Esusi.

bariseo bilé mukí a'pale alé. Alué mukika bilénami rewirúgame nile uché bilé rió 'yuga gojchichi napu tabilé alué bo'né mukí 'yula nile. 'Lige alé nasipa elale.

⁴ 'Lige anéliru Esusi:

—Mué benírame, ye mukika cha'pirú gojchiá bo'ígichi bilé rió 'yuga napu tabilé bo'né 'yula nílige.

⁵ Moisesi ra'íchálila anime júturu me'liame ko rejete basibuga bilé mukí ala'sime napurigá 'sile ye mukí. ¿Mueka chonígó?

⁶ Alué ralámuli benírame 'lige bariseo alarigá rukele. Alué ralámulika pe najkigá nokáligime napurigá Esusi se'wináriga animela tase napurigá anile Moisesi, 'lige gastigáriniliga nokale Esusi se'winá anisáká.

'Liko Esusi rojpóchiga wijchí e'nagá asíbale 'lige osale makúsate wijchí we'echi.

⁷ 'Lige alué we'ká benírame 'lige bariseo aminabi rukele, 'lige Esusi o'weti ílísiga alué ralámuli mochígichi e'nele 'lige anele:

—Apiépiri napu tabilé resí 'sika ílírrome ju, alué bajchá basibúmili ju ye mukí.

⁸ Uchéchigo ku rojpóchiga asíbale 'lige abichilubi osale wijchí we'echi.

⁹ 'Lige ralámuli akisá alanichi Esusi, 'liko alué ralámuli simíbale. Bilé bajchá simile 'lige uchéchigo bilé. Abé bajchá simíbale alué abé o'chérame ralámuli.* 'Ma bi'neli rejpile Esusi alé pe alué mukicho 'yuga napu biji alé ilile.

¹⁰ A'lige Esusi o'weti ílísiga, 'lige rukele:

—¿Koche simíbale? Tabilé 'wesi i'tékuru napu mué bajsibuga me'lináilile.

'Lige alué mukika regá nejele:

¹¹ —'Ma tabilé 'wesi i'té.†

'Lige Esúsika anele:

—Néchigó tabilé che olámala mué. Jípeko simigá 'lige tase se'winá 'sika einawa.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo napurigá ra'ósali ko bo'né

¹² 'Liko Esusi uchéchigo ra'íchale alué ralámuli 'yuga alé ra'pichí, regá ra'íchiga:

—Ne júkuru napu ra'ósali nejime ju jena gawichí. Pe necho ju ralámuli gu'írime Onorúgame 'yuga na'tálichi. Alué napu ne'chí oyérame ju, alueka 'la nílimala Onorúgame nila 'nátili napurigá 'la machimela churigá ko Onorúgame, 'lige aminami napurigá 'la machimela chieti ko ralámuli cha nokame. Alué ne'chí oyérame ka tabilé Remónisi 'yuga na'támala. Alueka tabilé chónagachi niraga e'yénamala.

¹³ 'Liko alué bariseo regá anele:

—Mueka ruwí churigá ko mué bo'nepi. Tabilé najtékame ju alarigá. Rokaré bilé rió napurigá ruwimela churigá ko mué.

¹⁴ A'lige Esusi regá anele:

—Tabilé chéré rekó bo'nepi ruyé ne churigá ko ne. Ye ra'íchali napu ruwí ne 'we najtékame ju. Neka 'la machí kochiénaka nawagó ne 'lige kochiena simea ne, 'émika pecha machígó kochiénaka nawagó ne 'lige kochiena simea ne.

¹⁵ 'Émika tabilé e'wame ju napu aní Onorúgame, 'émika pe e'wame ju napu aní ralámuli. Neka 'la e'wame ju napu aní Onorúgame 'lige tabilé gustisia olame ju ne ralámuli.

¹⁶ Ne gustisia olásaká jaré ralámuli, 'lige napu ne ruimeli ju 'la bijchiá nímalá, néchigó 'yuga ajtigampá alué Wa'lula O'nó napu ne'chí jula.

¹⁷ 'Emi bariseo nila ra'íchalika anime júkuru: napu'lige oká rió 'la a'chigóriga ruwisá bilé ra'íchali, 'la najtékame ko alué ra'íchali napu ruwí alué ralámuli.

¹⁸ Neka ruwíguru napu nocha ne bo'né 'lige alué ne O'nola napu júlale ne'chí ruwíguruchigó napu nocha ne. Alekeri 'la najtékame ju napu ne ruwí.

¹⁹ 'Liko rukéliru Esusi alué ralámulite:

—¿Kochiena ajtí mué o'nola?

'Lige Esúsika regá anele:

—'Émika tabilé machí chieri ko ne, 'lige tabilé machí chieri ko ne O'nola. 'La machime nísaká 'emi chieri ko ne a'ligeko 'la machimeli ke 'emi chieri ko ne O'nola.

²⁰ Esusi ye ra'íchali ruwile alé wa'lú re'obachi alé ra'pichí iligá alé napu enomí ajchame nile ralámuli Onorúgame kógiga. A'lige tabilé 'wésite cha'píliru Esusi, tabiléchigo 'cho sébachi nílige raveli napurigá cha'piboa Esusi.

Jena ruwimela alué ralámuli cha nokame tabilé siné simámili ko napu ajtí Esusi

²¹ 'Liko Esusi regá anele:

—Neka simela 'lige 'émika ne'chí 'yáamala, 'lige suwimela 'emi tabilé bi'wigá chátiri 'nátili. 'Émika pecha gainámalawé simiba napu ne simeli ju.

²² 'Lige alué ralámuli jurío e'wélala regá anele:

—Alué rioka ruwíguru tabilé siné gaináwaráo simiba ramué alé napu simeli ju alué bo'né. ¿Pe bo'nepi me'lináliga aniéréma? ¿Ala'síniliga aniéréma napurigá tabilé rewibómpá ramué simásiga alué 'yasía?

²³ Esúsika regá anele:

—'Émika pe napurigá ralámuli jena wijchimoba mochígume alarigá 'nátame ju. Neka napurigá Onorúgame alarigá 'nátame júkuru. 'Émika jena wijchimoba ejperégume júkuru. Neka jena wijchimoba bejtégume ju, nobi 'pa rewagáchika nawágume júkó ne.

* 8:9 Siné kachi alué ralámuli alué mukí 'yuga okórigiréko. napu ju 7:53-8:11.

† 8:11 Jaré osilí 'we' ya osirúgime tabilé uchúkame ye osilí

²⁴ Neka 'ma 'la anieturu suwimeo 'emi tabilé 'la bi'wigá alué chátiri 'nátali, 'emi 'yuga rejpmio alué chátiri 'nátali. Tabilé bijhígaská 'emi ne ko napu aní ne 'liko suwimela 'emi chátiri 'nátali 'yuga.

²⁵ 'Lige alué ralámuli jurío regá rukele:

—¿Chieri ju mué?

'Lige Esúsika regá nejele:

—Neka 'ma ruwíturu 'yabé bajchibé rawé.

²⁶ We'ká e'karúgame ra'íchali nerú napu tabilé ruimé néká rekó ne 'emi saíla niraga ra'íchie, 'we cha nokágame korigá 'emi, nobi tabiléchigo ruiméligó ne napu ne bo'né 'nata. Jena wijchimóbaka pe napu aké ne alué wa'lula ra'ichálila, pe aluecho ruwimela ne. Alué wa'lula napu júlate ne'chí, alueka nabí 'la tabilé 'yéigá ra'íchame ju.

²⁷ Alué ralámuli tabilé machile alué O'nó Onorúgame olagá anío.

²⁸ 'Lige Esusi regá anele alué ralámuli:

—Jípeko napurigá bilé rió, alarigá ju ne napurigá 'emi. Napu'lige ne gulusichi ujchagá me'lisuga, ne napu ju Onorúgamete nulérigime 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, 'lige 'ma ku rewagachi simisá ne, a'lige kulí machimela 'emi ne ko napu ne koriáni ne bo'né. Neka tabilé 'wesi nóchali newame ju ralámuli na'táililate. Neka pe napurigá nuleru O'nó Onorúgamete, pe alarigácho nóchame ju ne.

²⁹ Alué napu ne'chí jula, ne 'yuga ajtí jena wijchimoba. Ne O'nola tabilé bi'neli a're ne'chí. Neka nabí 'la sébali olame ju napu 'la galeme ju alué bo'né, alekeri jena ajtí ne'chí 'yuga.

³⁰ Ye ra'íchali ruyá ilígichi Esusi, we'ká ralámuli 'la bijhígale. 'La bijhígale alué rió ko napu korílige bo'né.

Jena ruwimela we'ká ralámuli 'we chátiri nátali cha'pime níligo

³¹ 'Liko Esusi regá anele alué ralámuli jurío napu 'la bijhígale alué Esusi ra'ichálila:

—'Emi aminabi cha'písiga nokísasaká ye ra'íchali ne ra'ichálila, a'ligeko 'la bijchiá ne'chí oyérame nímala 'emi.

³² A'lige 'we 'la machimela 'emi 'la bijchiá ra'íchali. 'Lige tabilé cha'piruga mochímala 'emi alué Remónisi na'táililate. 'Lige tabilé nochámala 'emi pe napurigá ralurúgame niraga.

³³ 'Lige alué ralámuli juríoka regá anile:

—Ramueka Abraámi rijimela niru 'we 'ya bejtégame. 'Lige tabilé siné napurigá ralurúgame ralámuli niru ramué bilé wa'lúlate. A'ligibeché, ¿chonigá alaniché mué napurigá bilé wa'lúlate ralurúgame ralámuli nrigó ramué? Peka ralurúgame nírigichi ramué.

³⁴ 'Lige Esúsika regá anele:

—Neka tabilé 'yéigá aníguru. Bilé rió 'we resi 'sime, alué rioka chátiri 'nátalite cha'pirúgame júkuru.

³⁵ Bilé rió 'la bo'né o'nola ranálaka 'la lisensia nígame ju napurigá nulámala bo'né bejtélachi a'chigóriga napurigá bo'né o'nola, 'lige bilé pe ralurúgame, alueka tabilé lisensia nígame ju napurigá nulámala alé galírale. O'nó mukusáká, pe bo'né inolacho niga rerpímala alué o'nola nila.

³⁶ 'La námasaká 'emi ne ra'ichálila, 'liko 'la Onorúgame 'kúchila nímala 'emi, tase napurigá bilé rió ralurúgame nímala 'emi.

³⁷ Neka 'la machí Abraámi rijimela ko 'emi, nobi tabiléchigo bijhígimilígó 'emi napu ruwí ne, 'lige alekeri 'émika 'ma me'linali ne'chí.

³⁸ Neka 'la sébali oláguru napu ne O'nola nulé ne'chí. 'Lige 'émika 'la sébali oláguru napu 'emi o'nola nulé.

³⁹ Alué ralámuli juríoka regá anele:

—Ramueka Abraámi rijimela niru. Alueka pe napurigá ramué o'nola, alarigá ju.

Nobi Esúsika regáchigo anélékó:

—'Emi 'la bijchiá Abraámi rijimela nísaká, a'chigóriga nokimélaké 'emi napurigá 'sile Abraámi.

⁴⁰ Neka tabilé 'yéigá ruwíguru churigá benírgo Onorúgame ne'chí, nobi abirigáchigo 'ma me'lináligo 'emi ne'chí. Abraámika tabilé siné alarigá 'sile.

⁴¹ 'Émika a'chigóriga nokáguru napurigá nokame nile alué 'émi o'nola.

'Lige alué ralámuli juríoka regá anele:

—Ramueka 'la bijchiá Onorúgame 'kúchila niru. Tabilé waná o'nógame. Ramueka pe bi'lepi Wa'lula O'nógame niru napu ju Onorúgame.

⁴² 'Lige Esúsika regá anele:

—'La bijchiá Onorúgame 'kúchila nísaká 'emi, a'lige 'emi 'la ganílga etémiliké 'emi ne'chí, neka Onorúgamechika nawágame kame 'lige nocha ajtí ne jena nóchali napu bo'né Onorúgame 'ya ne'chí. Neka tase pe bo'né 'nátaga nawá jena wijchimoba. Alué napu ne'chí jula, alué 'smi ne'chí ajchá jena.

⁴³ ¿Chonigá tabilé námaché 'emi napu ruwí ne? ¿Tabilé akénili ne ra'ichálila?

⁴⁴ 'Émika Remónisi 'kúchila júleké 'liko, 'lige 'we a'lá e'wéguru 'emi napu nulá alué 'émi o'nola. Remónisika 'we nejkógame ju we'ká ralámuli me'ágame 'lige tabilé siné 'la bijhígame ju alué 'la tabilé 'yéigá ra'íchali. Alueka tabilé pe'tá bijhígi alué 'la semátiri ra'íchali 'la tabilé 'yéigá. Alué ju 'la bijchiá 'yégame me'tigá suwábaga, 'lige o'nola ju suwábaga ralámuli napu 'yéigá ra'íchame ju. Alueka senibí napu ra'icha, pe 'yéigalicho ra'íchame ju. Alieri ju alué Remónisi.

‡ 8:28 Esúsika pe ruwime ke anile Onorúgame ko bo'né.

⁴⁵ Neka tabilé 'yégiga ruwíguru 'lige 'émika tabilé bijhiginili ye ne nila ra'íchali.

⁴⁶ ¿Chieri 'emi 'la machígó ne cha 'sika ilirome ka? Ruisígó. Neka peka siné 'yégiga ra'íchame kachi, 'lige ¿chonigá tabilé bijhígibeche 'emi napu aní alué ra'íchali?

⁴⁷ Bilé ralámuli napu 'la Onorúgame ranala ju, alueka 'we a'lá gepume ju Onorúgame ra'íchátila. 'Émika tabilé gepúnilime ju ye ra'íchali, tabilé Onorúgame 'kúchila kame 'emi.

⁴⁸ Liko alué ralámuli jurío regá rukele:

—¿Tabilé bijchiá ju alé wa'lú ejiro Samaria anilichi bejtégame ko mué?§ 'Lige ¿remónisi u'kuchípala alawala ajchágame ju mué?

⁴⁹ Esúsika regá nejele:

—Neka tabilé remónisi u'kuchípala alawala ajchágame ju. Neka 'la nirame ju ne O'nola, nobi 'émika tabiléchigo nirágó ne'chí.

⁵⁰ Napu'lige semá 'sichi ne, neka tabilé najkigá 'smi napurigá ralámuli wa'lula neraga etémala ne'chí. Abiena ajtí uché bilé napu najkí napurigá ralámuli 'la wa'lula neraga etémala ne'chí 'lige 'we a'lá niraga. Alué napu gustisia olame ju ralámuli, alueka Onorúgame ju.

⁵¹ Neka tabilé 'yégiga aníguru, 'la bijchiá ju napu ruwí ne. Bilé rió 'la sébali olásaká napu nulá ne nila ra'íchali, alué rioka tabilé siné mukumela.

⁵² Regá anile 'liko alué ralámuli jurío:

—Jípeko abé 'la bijchiá mayelia bilé remónisi ajchágame ko mué. 'Ma mukule Abraámi 'lige alué 'ya mochígame ralámuli napu ruwime nile napu anele Onorúgame, 'lige mueka aní: «Bilé rió 'la sébali olásaká napu nulá ne nila ra'íchali, alué rioka tabilé siné mukumela.»

⁵³ ¿Mueka abé najtékame ju me'tigá alué Abraámi napu ramué rijimjala ju, alué napu 'ya asale jena? Alueka 'ma 'ya mukule 'lige alué ralámuli napu ruwime nile napu anele Onorúgame 'ya mochígame abiénachigó 'ma suwíle. ¿Mueka chieri korigó mué bo'nepi?

⁵⁴ 'Lige Esúsika anele:

—Bo'né anisáká ne 'we najtékame ko ne, 'lige 'we a'wágame ko ne, wa'lú nígame ko ne a'walí, a'liko tabilé najtékame ju alué ra'íchali. Neka tabiléchigo alarigá anígó. Ne O'nola Onorúgame ju napu aní 'we najtékame ko ne, 'lige alué ju napu ne'chí 'ya iwérali. 'Émika abiena alaníchigó 'emi O'nola ko alué Onorúgame. Aba alué ju napu 'we a'lá niraga eté ne'chí.

⁵⁵ 'Émika tabilé machí alué Onorúgame nobi neka 'we a'lá machígó. Ne anisáká tabilé machime ko ne alué Wa'lula Onorúgame, 'liko 'we 'yégame nínila ke ne

napurigá 'emi. Neka 'láchigo machígó alué Onorúgame 'lige 'la sébali olame ju ne napu ne'chí nulé Onorúgame.

⁵⁶ 'Emi rijimjala, alué napu 'we 'ya bejtégame nile, Abraámi anilime, 'we ra'saligá asale, alueka 'máchigo 'la machígá asaligame siné rawé nawámili níligo ne jena wijchimoba. Alueka etele ne'chí, alekeri 'we ra'salále.

⁵⁷ 'Lige alué ralámuli juríoka regá anile:

—Mueka pecha malígisa makué bamígame júkó, 'lige mueka 'la etégorí alué Abraámi. Napu'lige bejtele alué Abraámi jena 'ma we'ká sientio bamí júkuru.

⁵⁸ —Neka 'la bijchiá aní —anile Esusi— tabilé 'cho ochérachi Abraámi, neka 'ma jena ajtigéturu. Neka nabí jena ajtime ju. * Alarigá ju.

⁵⁹ Liko rejte 'wile alué ralámuli jurío Esusi basibumia, nobi Esúsika simile alé nasipa we'ká jágichi ralámuli alé ra'pichí wa'lú re'obachi.

9

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé rió tabilé ma'chílime

¹ 'Lige Esusi abisibi 'we eyénale, 'lige alemi enegá etele bilé rió tabilé ma'chílime, alué rioka aba alieri ochérigame nile.

² 'Lige alué Esusi oyérame rukele:

—Mué benírame, ¿chonigá tabilé ma'chílime ochérole ye rió? ¿Cha nokale alué bo'né o'nola 'lige eyela, alekeri gite alarigá ochérole? O ¿alué bo'né 'we resí 'sika ilirome nile?*

³ 'Lige Esúsika nejele:

—Alué rioka tabilé siné resí 'sika oyame nile napurigá nayúmala, nibilé alué o'nólatiri cha 'sika oyame nile nibilé eyélatiri. Ye rioka tabilé ma'chílime júkuru napurigá ralámuli etémala chiena a'wágame ko Onorúgame, 'lige 'la bijchiá sa'wame ko Onorúgame.

⁴ Neka 'yóma olágurú jipe. Abirigá sa'wámili júkuru ne napurigá nulá Onorúgame jipe ta'chó sébachi resítiri raweli. Pe 'we sebámili júkuru chátiri raweli, 'lige ta'wesi ralámuli gainámala sa'wá bilé nayume.

⁵ Ne bijí jena wijchimoba eyena 'we gu'iriga suwábaga ralámuli napurigá 'la machimela chiena a'wágame ka Onorúgame. Napurigá bilé ra'ósali niraga ju ne napurigá alarigá 'la buyásiwa alé resítiri bowechi.

⁶ Pe nujubapi alué Esusi napu'lige ra'ichasa, alé wijchí a'kichile 'lige pe'tá we'é wejsole a'kiate, 'lige alué rió tabilé ma'chílime busílahi ujchele.

§ 8:48 E'nesi glosario «samaritanos». * 8:58 Esusi anía «Neka nabí jena ajtime ju», pe ruigá anile Onorúgame ko bo'né.

* 9:2 Alué ralámuli Esusi oyérame mayele alué rió tabilé 'cho ochérachi 'ma resítiri alawégame níligo.

7 'Lige anele:

—Simigá bisigome alé 'mi wa'lú ba'wichí napu Silóe anílichí ju.

Siloe ka pe, «julárigame» aniame ju.

'Liko Esúsíte julásiga alué rió tabilé ma'chílime, 'liko simile 'lige bisigole, 'ma pagole bo'né busíla, 'lige napu'lige 'ma ku nawá 'ma ma'chílime nawale.

8 'Liko alé a'bemi riógame napu 'yasi eteme nile alué rió tabilé ma'chílime, anile a'bopi:

—¿Tabilé ye rió ju alué napu i'kílí asagá enomí táame ke?

9 'Lige jaré anile:

—Alué rió júpeché.

'Lige jaré anile:

—A lalanti júke'é kaka, nobi tabiléchigo alué júkó.

'Lige alué rió bo'né anile:

—Ne júpeché.

10 'Liko rukéleru:

—¿Churigá 'la ma'chili mué jípeko?

11 'Lige alué rioka regá nejele:

—Alué rió napu Esusi anilime ju pe'tá we'é wejsó a'kiate 'lige ujché ne busílachi, 'lige aníturu: «Simigá 'mi wa'lú ba'wichí Silóe anilime 'lige bisigówaká.» 'Lige neka yati simíturu alé wa'lú ba'wichí bisigomia. 'Lige 'ma bisigosa ne, yati 'la gayénaturu ne ma'chíli.

12 'Liko rukéleru:

—¿Koche ajtiko alué rió?

'Liko alué rió anele:

—Neka tabilé machí.

13 'Liko cha'pigá o'tóleru alué rió napu tabilé ma'chílime nílige alé 'mi napu mochile bariseo.

14 A'lige rawé napu'lige Esusi 'yole alué tabilé ma'chílime wa'lú rawé nile sawalachi rawé napu jurío resíbume nile, alueka tabilé nóchame nile 'lige tabilé 'yome nile a'lige rawé. A'lige alekeri alué ralámuli cha'pile alué rió napu tabilé ma'chílime nílige 'lige o'tóleru 'mi alé napu mochile alué bariseo.

15 Alué bariséoka tabilé ganílipe Esusi alieti 'yosa a'lige rawé wa'lú rawé resíbulichí, alekeri 'we iwégame rukéleru alué 'yórigame rió churigá 'la ma'chíli. 'Lige alué rioka regá nejele:

—Wejsogá ujché ne busílachi 'lige neka bisigóturu, 'lige 'we a'lá ma'chili ne jípe.

16 'Liko jaré bariseo anile:

—Alué rioka napu ye 'yole pecha Onorúgamete nulérigime júkó, napugiti pecha nerame kame wa'lú rawé. Alekeri tabilé Onorúgame oyérame júkuru alué rió.

'Lige jaré anile:

—¿Churigá 'la gayénabeché aliena 'la sa'wá napu 'we resí 'sika ílrome ke?

Tabiléchigo 'la a'chigóríga 'nátiga aníleko alué bariséoka.

17 'Liko uchéchigo siné rukéleru alué rió napu tabilé ma'chílime nílige abé 'ya:

—Mueka, ¿chonígó alué rió olagá napu 'yole mué?

'Lige alué rioka anile:

—Neka aníguru pe bilé rió ko napu ruwime ju napu ané Onorúgame.

18 'Lige alué jurío e'wélala tabilé bijchígale alué rió tabilé ma'chílime nílige 'lige 'yólrigo Esúsíte alué rió. 'Liko alué rió o'nola 'lige eyela bayéleru.

19 'Lige rukéleru:

—¿'Emi inolá ju ye rió napu tabilé ma'chílime koriánié 'emi, napu tabilé ma'chílime ochérigame koriánié 'emi? ¿Churigá 'la ma'chílibeché jípe?

20 'Lige eyela 'lige o'nola regá nejele:

—'La machiáguru ye rió ramué inolá ko 'lige aminami tabilé ma'chílime ochérigo 'ya.

21 Tabiléchigo machiágó churigá jípe 'la ma'chíli, 'lige aminami tabilé machiáguru chieri 'síligo busíla 'yoa. Rukéwagó bo'né, 'ma 'la ruméléké alué 'síligo 'yoa, 'ma wa'lú kame.

22 Alué eyela 'lige o'nola pe lanile majaga. 'Wéchigo 'la machíligame mabúwilikó ne'óchiga alué juríote alé u'tá re'obachi napu «sinagoga» anilime ju napuyépiri ralámuli napu bijchigi Esusi Onorúgamete julárigame ko.

23 Alekeri anía mochile: «Alué bo'né rukéwaguru, 'máchigo wa'lú rió kame.»

24 'Liko alué bariseo uchéchigo siné bayele alué rió napu tabilé ma'chílime nílige 'ya, 'lige anele:

—'La ma'chígime rupo, Onorúgame gastigárimala mué tabilé 'la ruisáká, ramueka 'la machiáguru asíríga wa'lú resítiri 'síkame ko alué Esusi.

25 'Liko alué rioka anile:

—Neka tabilé machí alarigá ko alué rió aliena resítiri ko. Neka pe bi'lepi tábiri machíguru, ne tabilé ma'chílime kéturu 'lige jípeko 'la ma'chíliguru ne.

26 'Lige uchéchigo siné rukéleru alué rió:

—¿Churigá 'la sa'wárukó mué alué riote?

27 'Lige alué rioka regá nejele:

—'Ma ruwí ne, 'émika tabiléchigo bijchíníligó. ¿Chonígá najkíché 'emi napurigá uchéchigo siné ruyewa? ¿'Émichigó alué oyérame gainánili?

28 'Liko alué bariséoka asíríga ená anigá ra'íchale alué rió olagá. 'Lige anele:

—Mueka alué rió oyérame júkuru, 'lige ramueka Moisesi oyérame nírukuru.

29 Ramueka 'we a'lá machiáguru Onorúgame Moisesi 'yuga ra'íchiligo, nobi alué uché bilé rioka tabilé machiaa. Tabilé machiaa alemi bejtégame ko alué rió.

30 'Liko alué rió regá nejele:

—¿La choninti 'emi? ¿'Émika tacha e'wélala niru? Ye rioka asíriga 'la nóchali nóchiga eyénaguru, 'la sa'wákuru ne'chí. 'Lige 'émika tabilé machióriguru kochiena ajtígamo. ¿'Émika tacha machíbeché ye?

³¹ 'We a'lá machirúguru Onorúgameka tabilé gepume ko alué ralámuli napu 'we resí nokígá e'yéname ju, Onorúgameka pe alué napu tabilé resí nokígá e'yéname ju, pe aluecho gepume ju, pe aluecho napu 'la e'wame ju napu Onorúgame nulá.

³² Tajsiné akiame kéturu bilé rió Onorúgame a'walila nígamo ko napurigá bilé ralámuli sa'wámala tabilé ma'chílime ochérigame.

³³ Alué rió tabilé nígamo nísaká Onorúgame a'walila 'liko pecha gainámalakó sa'wá bilé rió tabilé ma'chílime ochérigame.

³⁴ 'Liko alué bariseo anele 'we ayóniga:

—Mueka, asíriga resítiri sulega ochérale, alekeri tabilé ma'chílime ochérale mué. ¿Churigá 'la benírumalawé mué ramué?

'Liko 'ma mabúliuru alé napu e'wélala mochíle.

³⁵ 'Liko alué Esusi akele 'ma mabúliuru alé u'tá re'obachí alué rió napu tabilé ma'chílime nílige, 'lige Esusi simíle 'yamia alué rió 'lige 'ma rewísá alué rió, anele:

—¿Mueka 'la bijchigi 'ma nawáligo alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió niraga?

³⁶ 'Lige alué rioka anile:

—Mué Wa'lula, ne'chí ruyéwagó chieri ka alué napurigá ne 'la nirámempá aminami 'la bijchígimempá ne alué rió ra'ichálila.

³⁷ 'Lige Esúsika nejele:

—'Ma etiá mué. Alué napu mué 'yuga ra'icha, alué júkuru. Ne júkuru.

³⁸ 'Liko alué rioka chojkóbisiga ilíbale alé o'wemi niraga napu ilile Esusi, 'lige anele:

—Mué Wa'lula, neka 'la bijchigi alué ra'ichali napurigá mué aní aní.

Alué rioka asíriga 'la niraga etele alué Esusi.

³⁹ 'Liko anile alué Esusi:

—Neka jena wijchímoba nawákuru gustisia olamia ralámuli. 'Lige abiena nawá ne 'yomia alué napu tabilé ma'chílime ju, 'lige alué tabilé ma'chílime newamia alué napu 'la ma'chílime ju.

⁴⁰ Jaré bariseo napu Esusi si napuíka jale akele alanichi alué Esusi. 'Lige alué bariseo alieti akísá rukele:

—¿Tachiri ra'ichali júpeché alué? ¿Ramuéchigó tabilé ma'chílime niru?

⁴¹ 'Liko Esúsika aminabi ra'ichale regá anigá:

—Tabilé ma'chílime nísaká 'emi, pecha 'emi chojkíla nímelikó wa'lú resí nokágamo

ka 'emi. 'Émika asíriga 'la ma'chílime kóriguru. Yeka aniame júkuru 'émika 'we a'lá námame ko Onorúgame ra'ichálila, iligá 'émika tabilé sébali olame júkuru napurigá nulá Onorúgame, alekeri 'we chojkíla ju 'emi.

10

Jena ruwimela Esusi bilé tétali ruwligo bilé bo'elo bo'á neseme

¹ 'Liko Esusi anile:

—Bilé go'le iligéturu rejete tegoka newárigime, 'lige 'yérigame kéturu alué tegoli. 'Lige bilé rió ilime kéturu yochi tebuka. 'Lige bilé rió sébaturu alé go'lechi 'lige alué rió tabilé bajkígéturu alé yochi simírigo, pe re'pami amóbami 'máraturu, alué rioka pe bilé rió chigórigame júkuru.

² Alué bujkégamo ka napu bo'á neseme ju 'mimi jami, alueka 'la alé yochi bajkimeli júkuru.

³ 'Lige alué napu tebuka ilime ju alé yochi, alueka i'púmili júkuru alué bo'á neseme se-basa alé. 'Lige alué bo'aka asíriga 'la gepume júkuru alué bo'elo ra'ichálila. 'Lige alueka asíriga 'la rewagá bayeme júkuru a'pilipi alué bo'á bo'né bujkula, 'lige alué bo'aka yati buyásime júkuru.*

⁴ Napu'lige 'ma suwábaga buyasa alué bo'né bujkula, 'liko alué bo'eloka bajchá ename júkuru 'lige alué bo'aka guwana e'yéname júkuru alué bo'elo najátiga, napugíti 'wéchigo 'la machime kame aleké aníchinio ne'oa.

⁵ Tabilé síné najátamala alué bo'á bilé ralámuli tabilé machime nísaká alué bo'á alué bo'elo.

⁶ Esúsika ye ra'ichali ra'ichame nile nobi ralámulika tabiléchigo námame nílekó alieti ruyame ko ye ra'ichali.

⁷ Alekeri Esúsika uchéchigo bilé ra'ichali ruye. Regá anele:

—Neka 'la bijchiá aní. Neka napurigá bilé yochi napu bo'á simárame ju, pe alarigá ju ne. Yeka aniame júkuru ralámuli napu ekí 'la moínánilime ju rewagachi, asíriga 'la e'wámili júkuru napu ne nulá.

⁸ Suwábaga rió napu ekí sébale alé go'lechi bajchá ta'chó sébachi ne pe napurigá chigórigame nile, pe alarigá nile alué ralámuli. 'Lige alué bo'aka tabilé e'wame ju alué ralámuli nulachi. Pe a'chigóriga ju alué ne oyérame 'yuga. Alueka tabilé e'wame ju uché jaré ralámuli nulachi, pe ne'chika 'la e'wime ju.

⁹ Napu'lige alué bo'á 'ma mo'ísá alé pachami go'lechi 'liko alué bo'á 'ma tabilé che ikimeli júkuru. Napu'lige buyásisa alué bujkégamo 'yuga abiena tabilé che ikimeli

* **10:3** Jaré bo'á neseme mo'ale alé go'lechi 'lige melénala be'á a'pili bayele bo'á a'boi bujkula. Alué bo'á nesémeka bajchá ename nile, tase napurigá jena iwérachi.

ju. Pe a'chigóriga ju ralámuli alué ne'chí oyérame.

¹⁰ Bilé rió chigórigame ka pe chigomia nawame ju alé go'lechi, pe me'ligá suwábimía suwábaga ajágame. Neka pecha ala'símia nawákó. Neka ralámuli gu'írímia nawákuru napurigá abé 'la ganílíga ejperélamala, napurigá 'we a'lá sébali ralámuli nímala.

¹¹ Neka pe napurigá bilé rió bo'elo ju napu 'we a'lá nesérame ju bo'né bujkula bo'á. Bilé rió bujkégame bo'á 'we a'lá neseme ju bujkula, alueka tabilé chéláme ju rekó mukíe nemika napu'lige ajágame jami oyame o ralámuli chigórigame chigónilíchi alué bo'á alué rió bujkula.

¹² Bilé rió pe iligá enomí meka neseme ajágame, alueka tabilé alarigá ju napurigá bukégame rió, napu'lige etea bilé olí (lobo) 'naka enágichi pe a'reme ju bo'á. Pe bo'nepi na'temame ju, alekeri 'másame ju. Tabilé chéláme ju 'lige tabilé na'temame ju alué rió pecha bo'né bujkula kame alué ajágame napu neseka eyena. 'Lige alué olí bo'á me'lísachi 'lige uché jaré bo'aka 'ma suwábaga ra'lá mo'ibámili júkuru majaga.

¹³ Alué rioka pe 'másame ju napugiti alué rioka péchigo nóchame kame, tabilé chéláme ju rekó alué ajágame o'lite chigóriga pecha bo'né bujkula kame. Pe enomí meka nóchame kame.

¹⁴ Neka asíríga 'la repume ju alué ne'chí oyérame ralámuli. Neka asíríga 'la machíguru alué ne'chí oyérame ko, 'lige alué ne'chí oyérameka asíríga 'la machíguru ne'chí,

¹⁵ napurigá ne O'nola 'we a'lá machí ne'chí, 'lige néchigó 'we a'lá machí ne bo'né O'nola. Neka mukumeli júkuru alué ne'chí oyérame gu'íríga, a'ligeko 'ma listo ajtí ne mukumea.

¹⁶ Uchéchigo jaré ralámuli mochí, alué napu tabilé ralámuli jurío ju. Aluéchigó abiena ne'chí oyéramili ju, alueka gepúmili júkuru napurigá aní ne, 'lige abiena ne'chí oyérame gainámala a'chigóriga napurigá alué ralámuli jurío. Neka Wa'lula nímili júkuru suwábaga ralámuli nuleme, napurigá bilé bo'á neseme.

¹⁷ Neka 'ma listo ajtíkuru mukumea 'lige uchéchigo siné naremia alawá napurigá uchéchigo ajagá asimémpá ne. Alekeri ne O'nola Onorúgame 'we galé ne'chí.

¹⁸ Ta'wesi me'limela ne'chí, ne tabilé ne'jísaká lisensia napurigá ne'chí me'limela. Neka 'la lisensia níkuru, neka mukumeli júkuru napu'lige ne bo'né mukunali, 'lige abiena 'la lisensia nígame ju ne napurigá ku

ajánamala ne. Alué ne O'nola Onorúgame nulá ye 'nátíli.

¹⁹ Napu'lige alué ralámuli jurío akísá ye ra'íchali, ta'mé 'la ganílíga ejtebile.

²⁰ Jaré alué ralámuli jurío regá anile:

—Alueka bilé remónisi alawala ajchágame ju pachágana, pe lo'í ju. ¿Chonígá gepúlíbeché?

²¹ Lige jaré anile:

—Bilé rió u'tabela remónisi alawala ajchágame nísaká pachágana pecha aliena 'la semátiri ra'ichámilikó napurigá ra'icha ye rió. Bilé u'tabela remónisika pecha gainámalogó bilé ralámuli tabilé ma'chílime sa'wá.

Jena ruwimela jaré ralámuli jurío tabilé galeme níligo Esusi

²² Romó nile a'lige. Alé we'ká riógichi Rusaleni anilíchi wa'lú piesta nerule, alué piesta nélálime aliéniko gatélirigo alué wa'lú re'obá,[†] nabí bamí piesta newame nile a'lige rawé.

²³ Lige Esúsika alé wa'lú re'obachi ra'pichí eyénale napu bilé bortali ilile napu Salomoni anilime nile alué bortali.

²⁴ Liko we'ká ralámuli jurío napu'le nologá alé napu ilile Esusi rukéníligo uché rajpé. Lige rukele:

—¿Chiéniko ruimé olá mué chieri ko mué bo'né? 'La bijchiá ruipóguru, ¿mué ju Kristo napu buinámala ralámuli chátiri bowechi?

²⁵ Lige Esúsika nejele:

—'Ma ruwí ne, tabiléchigo bijchíníligó 'emi. Ne O'nola Onorúgame 'ya ne'chí bilé nóchali napurigá 'we a'lá semátiri tábiri nochámala ne bo'né 'nátaga napu ta'wesi rió newame ju. 'Emi 'ma etiáturu ne alieri nóchachi, alekeri 'la machiati kárékuru chieri ko ne.

²⁶ Nobi 'émika tabilé bijchígigo napu ne ruwí, pecha ne'chí oyérame kame. 'Émika napurigá bo'á tabilé ne bujkula, alarigá ju 'emi.

²⁷ Alué bo'á 'la ne bujkúlaka, alueka asíríga 'la machime ju ne ra'íchálíla, alekeri 'la najátame ju ne'chí.

²⁸ Neka alawá 'yáguru alué ne'chí oyérame napurigá uchéchigo siné ku ajánamala napu'lige suwisá, 'lige alué ne'chí oyérame ka pecha 'wesi nejpósimalogó.

²⁹ Alué ne'chí oyérame ne O'nola nejíkuru. Alueka asíríga wa'lú júkuru suwábaga me'tigá, napu ekí alué nílaka pecha 'wesi umabámalawé bujea, napugiti bo'né neseme kame.

³⁰ Ne 'lige ne O'nola si pe bi'lepi 'nátíli 'nátame níru.

[†] 10:22 'We 'ya bilé sientio na baisá makué maligi bamí ta'chó ochérachi Esusi, alué ralámuli Siria ejperégame 'we resitiri nóchale alé wa'lú re'obachi pachá tabilé niraga Onorúgame. 'Lige abé a'kinana alué ralámuli jurío 'la gatesa alué re'obá 'lige 'ma suwénasa, newale wa'lú piesta napu «hanukká» anilime nile.

³¹ 'Liko alué ralámuli bariseo uchéchigo siné bajsibúnilile alué Esusi napurigá abé i'bé.

³² 'Lige Esúsika anele:

—Neka asíriga we'ká semátiri nóchali nóchaturu napurigá 'emi étémala, O'nó Onorúgame a'walílate newáturu ne alué semátiri nóchali. ¿Tachiri nóchame korigá bajsibúwaché ne?

³³ 'Lige alué ralámuli juríoka regá nejele:

—Tabilé alekeri gite bajsibuwa mué 'we semátiri tábiri newigáriká. Bajsibuwa mué napugiti pecha nírame kame mué alué Onorúgame. Mueka pe apiépiri rió ju, pe alarigá júkuru, pe iligá napurigá Onorúgame neraga ra'icha mué, peka Onorúgame ke, pe iligá rió ke.

³⁴ 'Lige Esúsika regá anile:

—Alué 'emi nila ra'ichalika regá aní, alué napu Onorúgame anilige: «'Émika napurigá Onorúgame júkuru.»

³⁵ 'We 'la machiáguru alué napurigá anile Onorúgame 'we 'ya ('lige napu anile Onorúgame 'ya abiena sirbe ju jipe). Onorúgame anele alué ralámuli «napurigá Onorúgame ju 'emi», alué ralámuli napu ruwime nile napu anele Onorúgame.

³⁶ 'Lige alarigá nisa, 'lige ¿chonigá gastigáriniliché ne'chí Onorúgame Inolá korichi ne bo'né? Onorúgameka ne'chí wanápale 'lige alekeri júlale ne'chí jékana wijchímoba. ¿Chonigá laniché 'émika ne tabilé nírame ko Onorúgame?

³⁷ Ne tabilé sébali olásaká napu najkí ne O'nola, 'liko tabilé bijchígilime júkuru ne ra'ichálila.

³⁸ Tabilé bijchígiliká napu ne aní, abirigáchigo 'la bijchígilime júkó napu ne sébali olá napu Onorúgame najkí. Siné kachi 'la e'wame nísaká ne napu nulá alué Onorúgame, 'liko 'emi níriga 'la bijchígilime júkuru ne wa'lú a'walí nígame ko napu Onorúgame 'yale ne'chí. Aminami neka 'we a'lá 'nátaga eyéname ju Onorúgame na'tálila.

³⁹ 'Lige uchéchigo siné cha'pinálile, pe iligá tabilé cha'píli ru Esusi.

⁴⁰ 'Liko alué Esusi simile alé bakochi na'lebo 'nálige Jorani anilichi 'omi níraga napu rayénali ma'chíname ju, 'lige alé sébale Esusi (napu Betána anilichi ju). Alé ju bilena napu 'ya asale Juani rewará ralámuli.

⁴¹ We'ká ralámuli simíbale alemi e'nemia Esusi, 'lige anile a'boi ra'ichaga:

—Juánika tajsínú newáturu 'we semátiri nóchali napurigá Esusi, tabilé siné sa'wale ralámuli nayúkame. Suwábaga napu ra'ichale Juani alué Esusi olagá, 'we a'lá bijchíá nílekuru.

⁴² We'ká ralámuli napu ekí alé napuile 'we bijchígale napu anile Esusi alé, aminami asíriga 'la e'wele napu anile.

11

Jena ruwimela mukúligo Lasro

¹ Bilé rió asale Lasro anilime, 'we nayua, 'lige alué rió Betania anilichi pe'kabi riógichi ejiro Jurea bejtégame nile. Alué umugí Lasro go'chila María anilime nile bilé, 'lige Marta anilime nile uché bilé, abiena alé ejperégame nile.

² Ye María 'símili nile alué napu botéachi manígime a'kinana ro'émili nile alué Esusi ronola, ba'wí 'we semá júkame, 'lige yati wakémili nile bo'né gupálate alué bo'né María.

³ 'Lige alué oká umugí júlale jaré rió Esusi ruyénilige:

—Mué Wa'lula, alemi jula ramué mué ruyénaliga 'we nayua bo'igó alué rió napu mué gompaniérola ju.

⁴ Napu'lige alué Esusi akisá alanichi ralámuli, anile:

—Mukumeli júkuru nobi tabiléchigo mukugá rejpmili júkó. Alué rioka 'we a'wágame nayulí chujkélekuru pe napurigá machiboa chiena 'la semá 'sime ko Onorúgame, 'lige abiena chiena 'la semá 'sime ko Onorúgame Inolá.

⁵ Esusi 'we galegá eteme nile alué bakíá rijimá,

⁶ nobi napu'lige Esusi akisá ra'ichali 'we nayua bo'igó Lasro, tabilé yati simile e'nemia, uchéchigo oká rawé rejpile alé napu asálige.

⁷ 'Liko anele alué oyérame:

—Nabá uchéchigo siné alé 'mi Jurea anilichi ejiro.

⁸ 'Liko alué oyérame anele:

—Mué Benírame, pe kulírikáchi alué ralámuli jurío alé mochíggame mué me'linálituru bajsibuga. ¿Chonigá uchéchigo ku alé siminali che mué?

⁹ 'Liko Esúsika nejele:

—Makué oká 'ora ma'chigá ilime ju ra'ósiga. 'La rawé e'yéniliká tabilé toroka e'yéniwa 'wéchigo 'la ma'chigá ilime kame raweka.

¹⁰ Rukó e'yéniliká asíriga toroka e'yéniwa napugiti pecha ma'chigá ilime kame rukóká.*

¹¹ 'Lige Esusi uchéchigo rajpé anile:

—Alué Lasro ne gompaniérola ka, 'ma gojchílekuru, nobi neka 'ma ajchámalagó.

¹² 'Liko alué oyérameka regá anile:

—Mué Wa'lula, ¿pe gojchigá bo'isáká, a'liko 'la sa'wimela?

* 11:10 Yeka aniame júkuru alué Esusi oyérame ka tabilé che ikimeli ko. Alué chátiri ralámuli jurío tabilé chibi olámili ju rekó chibi olánile, napu'lige Onorúgame lisensia 'yasa a'lige kulí cha nokimela.

¹³ Bo'né Esúsika anigá anile: «Ma mukugá bo'í.» 'Lige alué oyérameka 'la bijchígale pe gojchigá bo'igó alué Lasro. Tabilé námale ralámuli alarigá ra'íchachi Esusi.

¹⁴ Liko 'we a'lá ma'chígime ruyele:

—Lásroka 'ma mukúlekuru.

¹⁵ Rasá la ne tabilé asisá alé napu'lige Lasro mukuchi. Alarigá 'we a'lá ju napurigá bijchígimala Onorúgame a'walí 'yame ko ne'chí. Nabá e'newa.

¹⁶ Liko alué Romasi napu Kuate anilime nilige, anile uché jaré oyérame 'yuga:

—Ramué abiena simasa Esusi 'yuga, alué ralámuli jurío me'limela ramué. Chu'símalawé rekó suwiyaé ramué, Esusi 'yuga simawa.

¹⁷ Liko napu'lige sebasa alé Betania anilichi, alué Lásroka 'ma naó rawé bo'ile mukugá alé resochoi ewachi.

¹⁸ Alé Betania pe a'bé nile Rusaleni anilichi pe bakiá kilómetro niraga.

¹⁹ We'ká ralámuli jurío e'yénale alemi e'néniga alué María 'lige alué Marta napurigá tabilé chélámala alué bonila mukusá.

²⁰ Napu'lige alué Marta akisá aleka enegáráo Esusi, yati ma'chínale najtepamia. Alué Mariáka pe galírale rejpile.

²¹ Liko alué Marta anele alué Esusi:

—Mué Wa'lula, mué jena asisáká, pecha mukumeli ke ko ne bonila.

²² Nobi neka 'láchigo machígó Onorúgame suwábaga nejimio napu mué tani.

²³ 'Lige Esúsika anele:

—Mué bonílaka ku ajánamala.

²⁴ Liko alué Marta anile:

—Neka 'la machí ku ajánimio napu'lige 'ma guwichí kachi napu'lige Onorúgame nawasa ralámuli gustisia olamia.

²⁵ 'Lige Esusi anele:

—Ne júkuru ralámuli ku 'yáame alawá napu'lige suwisá napurigá ku ajagá mochímala, 'lige aminami ne ju ralámuli a'walí 'yame napurigá 'we ganliga ejperélamala. Tabilé chéré rekó bilé rió mukugé, pe 'la bijchígime nísaká Wa'lula ko ne, 'liko 'la 'yámala ne alawá napu'lige mukusá.

²⁶ Suwábaga napu ekí nígame ju ne alawala 'lige aminami napu ekí 'la bijchígime ju ne ra'íchálila, rekó mukugé, bo'né alawálaka tabiléchigo mukuméligó. ¿'La bijchigi mué napu ne aní?

²⁷ 'Lige Mártaka anele:

—Juli mué wa'lula, neka 'we a'lá bijchigi mué ko Kristo anilime Onorúgame Inolá, alué napu nawámili nilige jena wijchimoba.

²⁸ Abé we'liko napu'lige 'ma ra'ichasa Marta, 'ma simile María bayemia. 'Lige i'kilí ra'íchale tabilé akériga uché jaré ralámuli. Regá anele:

—Jena ajtí alué benírame, 'lige mué bayea ajtíkuru.

²⁹ Napu'lige akisá alué ra'íchali yati niraga ilísale 'lige yati simile alé napu ajtíle alué Esusi.

³⁰ 'Lige Esusi tabilé 'cho sébalige alé pe'kabi riógichi, alé 'mi ajtíle abajá napu najtépilege alué Marta.

³¹ 'Lige alué ralámuli jurío napu María 'yuga mochile alé María galíachi, napu'lige etesa María ilísachi 'lige simichi ma'chimi, yati simíbalechigó alué ralámuli jurío María najátasia. Alué ralámuli juríoka pe 'mimi simea mayele resochoi nalamia napu bo'ile Lasro, alarigá mayele.

³² Liko alué María napu'lige sebasa alé Esusi ajtígichi, yati niraga chojkóbisiga ilíbale alé a'bemi Esusi ronólachi anigá nalale:

—Mué Wa'lula, mué jena asisáká pecha mukumeli ke ko ne bonila.

³³ Napu'lige Esusi etesa alué María nalachi, 'lige etélechigó alué ralámuli jurío abiena nalásiga e'yénigo, 'lige asíriga sewele Esusi,

³⁴ 'lige anile:

—¿Kochiana rekaru ko alué mukúgame?

'Lige anéleru:

—Mué Wa'lula, aka simáwa'é e'newa.

³⁵ 'Lige Esúsika 'ma nalálechigó.

³⁶ Alekeri anile alué ralámuli jurío:

—Alueka asíriga 'la gompaniérola niligekuru alué Lasro.

³⁷ Nobi jaréchigo ralámuli jurío se'winá anile ko, regá anile:

—Alueka bilé tabilé ma'chílime 'la ku sa'wáturu. ¿'Chonigá tabilé 'yóleché alué Lasro napurigá tabilé mukumela?

³⁸ 'Lige Esusi alé resochoi sébale alé ewachi napu bo'íligé alué Lasro, 'lige uchéchigo siné 'we sewele, asíriga we'ká 'nátale. 'Lige bilé wa'lú rejté ajcháriga ajtíle alé resochoi yochi.

³⁹ 'Lige anile alué Esusi:

—Se'wí ajchawa alué rejté.

'Liko anile alué Marta alué mukúgame go'chila:

—Mué Wa'lula, asíriga cha jubáleké alé pachami, 'máchigo naó rawé kame mukusá.

⁴⁰ 'Lige Esúsika anele:

—Ne 'ma anéturu mué 'la bijchígasaká napurigá aní ne, 'liko 'la machimela mué chíena a'wágame ko Onorúgame.

⁴¹ Liko 'ma se'wí ajchale alué wa'lú rejté. 'Lige alué Esusi 'pa rewagachi e'negá iligá anile:

—Mué O'nó, wa'lú cheliera 'ya ne mué, mué 'we a'lá semáriga gepúmpá ne ra'íchálila.

⁴² Neka 'la machí mué nabí 'la akeo ne'chí. Pe yecho aní ne napurigá ye ralámuli 'la machimela ye 'nátíli, napurigá 'la bijchígimempá mué 'síligo ne'chí jula.

43 'Lige abé i'libeko ye ra'ichasa, e'wele ra'ichale:

—¡Mué Lasro, yati ma'china!

44 'Lige 'ma ma'chínale alué napu mukúlige. 'Lige bochígimi o'póligime nile asíriga we'lí chinite. 'Lige mo'chí bilé banito o'póligime nile. 'Lige Esusi anele alué ralámuli:

—'Ma bujewa ye chiní 'lige banito abiena bujewa, 'lige a'rewa simichi.

Jena ruwimela bariseo Esusi me'lináligo

45 'Lige alieti etega we'ká ralámuli jurío napu napu'lige María bejtélachi 'la bijchígale Onorúgame Inolá ko alué Esusi.

46 Nobi jaréchigo pe iligá bariseo 'yuga ra'ichamia simibale ko. 'Lige ruyele napu 'sile Esusi.

47 'Lige jaré bariseo 'lige alué e'wélala balé júlale napurigá napabúnligo alué uché jaré e'wélala, 'lige anile a'boi ra'ichaga:

—¿Chonokiboa? Ye rioka asíriga i'kirú 'siá simíguru tabilé siné etérume.

48 A'résaká ye rió napurigá aminabi alieri 'símala 'liko asíriga we'ká ralámuli oyéramala ye rió, a'lige alué sontalo romano napu jena nulame ju 'ma tabilé elámala napurigá nocha mochímala ramué jena wa'lú re'obachi 'lige aminami bochígimi jena Israeli.

49 'Lige alué bilé Kaipasi anilime nile, alué napu wa'lula balé nile bi'neli neyúruga nulame 'ya a'lige bamí, alueka anile:

—'Émika tabilé machime ju.

50 Abé 'la ju bi'lepi rió mukusá, uché jaré tabilé suwisá 'la ju. ¿Tabilé machí 'emi ye 'nátili?

51 Alueka tabilé bo'né 'nátalite anile ye ra'ichali. Alué nile wa'lula balé, alekeri Onorúgame 'yale 'nátili napurigá 'la gainámala ruiyá a'kinana mukumeo Esusi alué ralámuli jurío gu'iriga.

52 'Lige abiena alué Esusi mukugá wa'lú nejkúramili ju uché jaré ralámuli 'yuga. Asíriga we'ká ralámuli gu'irimili ju Onorúgame 'kúchila napu ekí ejperégame ju jena wijchimoba. Nejkúramili ju napurigá 'la bi'lepi 'nátame nímala Onorúgame na'tálichacho.

53 'Liko a'lige rawé alué jurío e'wélala 'we alá 'nátale alarigá me'liati ko alué Esusi.

54 Alekeri alué Esusi 'ma tabilé 'me eyénale alé we'ká ralámuli jurío mochígichi. Uché bilena we'ká riógichi simile alé a'bemi napu tabilé we'ká mochile alué Esusi me'linálime, alé pe'kabi riógachika Epraíni anilichi nile alé a'bé wa'lú gawí wakígachi napu tabilé 'me u'kume nile. Alé asale Esusi alué ralámuli oyérame 'yuga.

55 Pe u'kabi rawé rokaréle napurigá sebámala ralámuli jurío píestala alué

Páskua anilime piesta.† Asíriga we'ká ralámuli simibale alé 'pa Rusaleni anilichi ba'wichí mo'imea ta'chó sébachi alué piesta, napurigá 'la gainawa bajkiá alé wa'lú re'obachi.

56 'Lige ralámulika 'we 'yaga e'yénale Esusi. Napu'lige ra'icha jale alé wa'lú re'obachi ra'pichí, regá rukigá jarále a'bopi:

—¿'Émika choniágó? ¿Pala nawamio mayelia 'émika Esusi napu'lige nerúgichi alué piesta?

57 Alué bariseo 'lige alué e'wélala balé galírale bajchamio olale Esusi, alekeri júlale jaré ralámuli rukénligo 'la machisáká 'la rumémpá koche ajtigó Esusi, 'lige ruyésiga pe cha'pináliga.

12

Jena ruwimela María ro'éligo 'we semá júkame ba'wi Esusi ronólachi

1 Ujsani rawé kachi bajchabé ta'chó sébachi alué piesta, Esusi uchéchigo simile alé Betania napu bejtégame nile alué Lasro, alué napu Esusi ku ajánalige napu'lige mukúlige alué Lasro.

2 'Lige go'ame newale alé Lasro bejtélachi napurigá Esusi go'mela, 'lige uchéchigo jaré bayele. Alué Marta nejkúrale go'ame 'yaa ralámuli.

3 'Lige María ba'wi a'pale nasípasi litro neraga 'we semá júkame ba'wi. Alué ba'wi 'we najteme nile. 'Lige Esusi ronólachi ro'ele, 'lige bo'né gupálate wakele. Bochígimi pachá galírale 'we semá juka ilibale.

4 'Lige napu'lige alué go'ame go'yá mochígichi ralámuli, alé asale alué Jurasí Iskariote anilime, Simoni inolá. Alué rioka bilé nile alué makué oká rió napu Esusi oyérame nile. 'Lige alué Jurasí 'símili nile alué Esusi nejía napurigá cha olawa alué Esusi saílate. Anile:

5 —¿Chonigá tabilé ralinérupeché ye ba'wi 'we semá júkame napurigá alué enomí tabilé nígame ralámuli kógiwa? Asíriga najteme júkuru alé ba'wi semá júkame, napu ekí meme ju bilé rió bilé bamí nóchiga.

6 Jurasíka pecha 'la ralámuli tabilé nígame na'temaka aníleko, alueka pe lanílekuru napugiti pe chígorigame níligame 'sika aníá, pe bo'né cha'pináliga anile alué enomí. Alueka nile enomí ajchala repume napu ajchame nile alué makué oká rió Esusi oyérame, 'lige chigome nile alué Jurasí alué enomí.

7 'Liko Esúsika anele:

—A'réwagó. Ye mukika 'ma bajchabé niraga ro'égoru ne'chí alué ba'wi 'we semá júkame napu ro'émili ju ne'chí napu'lige ne mukú.

† 11:55 E'nesi glosario «Pascua».

⁸ Alué ralámuli tabilé nígame senibí 'emi 'yuga mochímala, nobi neka tabiléchigo nabí 'yuga asiméligó 'emi.

⁹ We'ká jurío akele Esusi alemi ajtigáráo, 'lige simíbale e'nemia. 'Lige abiena e'nema olale alué napu Lasro anilime nile, alué napu ku ajánilige Esusi.

¹⁰ Alué e'wélala balé 'we a'lá ra'íchale a'bopi, abiena me'liméorile Lasro.

¹¹ We'ká alué jurío asírige 'la nirale etesa Esusi 'yochi alué Lasro, 'lige alué juríoka 'máchigo 'la overa mochíligame alué Esusi. Alekeri alué e'wélala balé 'ma me'linálile alué Lasro 'lige Esúsitiri.

Jena ruwimela we'ká ralámuli simíbaligo Esusi e'nemia

¹² 'Lige melénala rawé Esusi 'mimi Rusaleni anilichi neraga enale. We'ká ralámuli mochile alé Rusaleni napugiti piesta nerúligime. Napu'lige akisá alué ralámuli enegáráo Esusi,

¹³ rajkú sawala o'ká simíbale najtepamia, 'lige a'wágame ra'íchaga regá anile:

—¡Hosana (salva)! ¡'We a'lá ju Onorúgame! ¡'We a'lá ju alué Onorúgamete julárigame! ¡'We a'lá júkuru alué Wa'lula alué ralámuli Israeli epperégame nuleme!

¹⁴ 'Lige Esúsika bilé bulito majalégame asagá enale. Alarigá nile napurigá anílige Onorúgame ra'ichálila 'we 'ya. Regá anile:

¹⁵ Tase majawa 'emi ralámuli jena Rusaleni mochígame.

Aleka ená wa'lula mué nuleme bulito ranala asagá.*

¹⁶ Alué Esusi oyérameka tabilé námale tachiri ruyame ko alué ra'íchali Onorúgame ra'ichálila churigá ko Esusi, 'lige a'kinánaka 'la námale. Napu'lige Esusi uchéchigo siné naresa alawá napu'lige mukusá, 'liko alué oyérame 'la námale ye ra'íchali 'la ruwíligo churigá 'simio alué Esusi. 'La nélále bijchiá a'chigórige nílgo napurigá anílige Onorúgame ra'ichálila 'we 'ya.

¹⁷ We'ká ralámuli sébale alé napu enale Esusi bulito asagá napugiti ralámuli etéligame napu'lige Esusi ku ajánilige Lasro. Alué napu etele simíbale ra'ichasia, 'lige we'ká ralámuli akele.

¹⁸ Alekeri we'ká jsile alé Esusi e'nemia.

¹⁹ 'Lige alekeri alué bariseo anile a'boi ra'íchiga pe Esusi ayóniga, regá anile:

—¡Alué rioka 'ma neyúraguru! ¡Suwábaga ralámuli 'ma alué rió oyéraguru!

Jena ruwimela jaré ralámuli griego ra'íchame Esusi 'yaga e'yéniligo

²⁰ 'Lige jaré ralámuli sébale alé Rusaleni piesta nerúgichi Onorúgame niramia. Griego ra'íchame nile alué ralámuli.

²¹ 'Lige a'bé jábale Belipe anilime rió ilígichi. Alué Belípeka alé Betsáira anilichi

bejtégame nile ejiro Galilea anilichi. Alueka Esusi oyérame nile. 'Lige alué jaré rió regá anile:

—Mué rió, ramueka Esusi si ra'ichamia jsirú.

²² 'Lige simile Belipe 'lige Antresi ruyele, 'lige okaka simíbale Esusi ruyemia.

²³ 'Lige Esúsika anile:

—Ne ju alué rió napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga. Ya 'ma sébaguru raweli napurigá ralámuli ne'chí etémala churigá ko ne. Asírige 'la niraga etémala Onorúgame ne'chí.

²⁴ Jena ruimé ne bilé ra'íchali. 'We a'lá bijchiá ju napu ruwí ye ra'íchali. Bilé ri'ligó tabilé we'echi echiruga asisáká, pecha ya'wime júkó. 'Lige tabilé nerúlamala napurigá 'wiwa. Napu'lige 'la we'ete o'póliga echiruga asisáká, 'liko 'we a'lá ya'wimela. Neka napurigá ri'ligó rakala alarigá ju ne.

²⁵ Ralámuli jena wijchimoba mochígame napu 'we nígame ju asírige ganúiga ejperégame ju aminacho 'nata tabiri tábiri korua nobi a'kinana suwábaga tábiri tabilé niga mochíbamala. Alué ralámuli napu tabilé 'nátame ju tabiri tábiri niga asinálime, alueka abisibi 'we a'lá ganúiga bejtégame ju jena wijchimoba 'lige abiena 'pa rewagachi.

²⁶ Bilé 'la nejkúrínilisa nóchame niraga ne 'yuga, alueka ne'chí najátimili júkuru. Napu ne ajtí, alé simámili júkuru alué nóchamechigó. 'Lige ne O'nólaka asírige 'la niraga etémala alué ne'chí gu'írime.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá mukímeo bo'né

²⁷ 'Lige Esusi aminabi anile:

—¡Ípeko asírige we'ká 'nata ne. We'ká 'nata ajtí ne alakímeo ne. ¿Chonimela ne? ¿Tánamala ne O'nola Onorúgame napurigá tabilé che ikimela ne napu'lige resi ikimeli ju ne pe 'we? Tabilé tánamala ne alieti. Neka jena wijchimoba nawákuru resi ikímea.

²⁸ 'Liko Esusi anele Onorúgame:

—Mué O'nó, ralámuli etériwa chiena 'la semá 'sime ko mué.

'Liko Onorúgame 'pa rewigáchika, regá anile:

—Neka 'ma eteri ralámuli aliena 'la semá 'sime ko ne, 'lige uchéchigo siné etérimio olá ne.

²⁹ Ralámuli alé jágame akele alé alué ra'íchali. Jaré bilé re'ome antiórile 'pa rewagachi. 'Lige jaré bilé santo ánjeli ra'ícha orile.

³⁰ 'Liko anile alué Esusi:

—Onorúgameka pecha ne'chí gu'írige anile ko e'wele ra'ícha. Alueka e'wele ra'íchalekuru napurigá 'emi akimela.

* 12:15 E'nesi Zacarías 9:9.

³¹ 'Ma pe'wé nawámili ko Onorúgame gustisia olámia. 'Ma pe'wé nawámala Onorúgame alué wa'lula Remónisi rekábamia, alué napu nulá ajtí jena wijchimoba.

³² Re'pá bilé gulusichi ujchásiga ne, suwábaga ralámuli machimela chieri ko ne.

³³ Alarigá anile Esusi napurigá machimémpá ralámuli alarigá mukumeo.

³⁴ Lige ralámuli anile:

—Alué Onorúgame ra'ichálila 'ya nerúgame 'we a'lá ruwime ju alué rió napu ramué buinámili ju alé resítiri bowechi, alué rió 'la nabí bejtélímili ju. 'Lige ¿chonigá laní mué alué rewigáchika nawágame gulusichi chujkugá mukumeli ko? ¿Chieri júpaché 'lige alué rió 'pa rewigáchika nawágame?

³⁵ Lige Esúsika anile:

—Alué 'we a'lá nejúramiliká napurigá 'we a'lá na'támala 'emi 'ma pe u'kabi rawé asimeli ju jena napurigá ra'ósali. 'La alué 'yuga na'tálime júkuru bijí jena ajtígachi alué, napurigá tabilé neyúramala alué chátiri 'nátili. Bilé rió chátiri 'nátiga oyame ka tabilé machime ju alemi enegó bo'né. Alueka napurigá bilé rió rukó oyame neraga ju, nobi bilé rió 'la e'wame ka ne ra'ichálila, alueka 'la rawé neraga eyéname ju.

³⁶ Ne júkuru abé 'la 'nátili nejime. Bijí jena asagá, 'la bijchígilime júkuru ne ra'ichálila napurigá 'la Onorúgame 'kúchila niwa Onorúgame na'tálila 'nátame.

Napu'lige 'ma guwárisa ra'icha, 'ma simile, 'ma chíbale, 'lige tabilé 'wesi ralámuli etele.

Jena ruwimela jaré ralámuli jurío tabilé bijchíligó Esusi ko Onorúgamete julárigame

³⁷ Esúsika pe bo'né 'nátaga e'karúgame semati newale, nobi ralámulika tabilé bijchígili ko Onorúgamete julárigame nligo Esusi.

³⁸ Alarigá nímili nílekuru, asíriga 'ya osirúgime nílekuru alué osilí napu osálige alué Isaíasi anilime rió napu ruwime nile napu anele Onorúgame. Regá anime nile: Mué Wa'lula, ralámulika tabilé bijchigi ramué ra'ichálila.

¿Chieri ralámuli etiágó chiena a'wágame ka mué?

³⁹ Alué Isaíasi abiena osale chonigá tabilé bijchígia alué ralámuli. Anile:

⁴⁰ Onorúgame bo'né alarigá rekile 'nátili napurigá tabilé námamala, napurigá siego niraga mochímala, napurigá tabilé námamala alué 'we a'lá semátiri 'nátili

napurigá tabilé Onorúgame oyérame nímala, 'lige napurigá neka tabilé buinámala resítiri bowechi.

⁴¹ Alanile Isaíasika Onorúgame etériligime. 'Lige etele Esusi ta'chó nawachi, etele

nawamia 'we semáriga nochamia jena wijchimoba.

⁴² We'ká ralámuli jurío bijchígale Esusi ra'ichálila. We'ká alué jurío e'wélala 'la bijchígale, pe iligá tabilé che anile napugiti 'wéchigo majá mochíligame alué bariseo. 'Nátale bariseo mabúnilia mayele alé u'tá re'obachi «sinagoga» anilichi mochígichi.

⁴³ Alué e'wélalaka najkile napurigá 'la niraga etémala ralámuli alué a'bopi, tabilé chélále rekó Onorúgame ta nirrae.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué napu 'we a'lá nirame ju Esusi abiena nirame ko Onorúgame

⁴⁴ Liko a'wágame ra'ichale Esusi:

—Napu'lige bilé rió ne'chí oyérame, tabilé ne'chicho oyérame ju, abiena oyérame ju napu ne'chí júlale 'pa rewagáchika.

⁴⁵ Napu'lige bilé rió ne'chí etee abiena eté alué napu ne'chí júlale 'pa rewigáchika.

⁴⁶ Neka pe napurigá ra'ósali ju. Neka jena wijchimoba nawákuru ralámuli gu'írímia napurigá tabilé chonárale e'yenamala.

⁴⁷ Ne ra'ichálila gepume ka 'lige tabilé e'wásaká alué ra'ichali, neka tabilé alué ju napu gustisia olámili ju alué ralámuli. Neka ralámuli buinamia nawákuru alé resítiri 'nátalichi.

⁴⁸ Bilé ralámuli tabilé oyérame ne'chí 'lige aminami tabilé e'wasa napu ne nulá, Onorúgame gastigárimili ju alué ralámuli. Onorúgameka ruyémala tabilé bijchígiligo alué ra'ichali napu ne ruyé.

⁴⁹ Neka pecha bo'né 'nátaga ra'ichakó, Alué ne O'nola Onorúgame napu ne'chí júlale, alué nuláturu tachiri rupoa 'lige churigá rupoa.

⁵⁰ Alué ra'ichalika napu ne ruyéleru Onorúgamete napurigá ra'ichámala ne, alué ra'ichalika ju napurigá ralámuli 'la nabí ejerélamala 'pa rewagachi. Alué napu ne ruwí pe a'chigóriga ju napurigá nulele Onorúgame ne'chí napurigá ra'ichámala ne ralámuli 'yuga. 'Lige bilé ralámuli tabilé bijchígisa ne ra'ichálila pe tabilé bijchígime kéré Onorúgame nila ra'ichali.

13

Jena ruwimela Esusi pagóligo alué bo'né gompañiérrola ronola

¹ 'Ma amulí sebáchi alué piesta Páskua anilime 'lige rapakónala nile, Esúsika 'we a'lá machile 'ma sebio raweli napurigá 'ma simeo jena wijchimoba asagá 'ma tabilé jena bejtélímio, ya 'ma simeli nílekuru bo'né O'nola Onorúgame 'yuga. Esúsika asíriga nabí 'la galeme nile ralámuli jena wijchimoba mochígame, alué napu Onorúgame oyérame nile. Tabilé we'káwale alué ralámuli, nabí 'la galegá etele.

² Esusi 'lige alué Esusi oyérame go'yá mochile alí. Jurasi Iskariote anilime, Simoni inolá, abiena alé asálechigó. Riábloka 'ma chátiri 'nátili ajchele alé Jurasi sulálachi, 'nátili ajchele napurigá Esusi nejíkala.

³ Esusi 'we a'lá sébali machile Onorúgame nejílogo a'walí napurigá Wa'lula nímala Esusi. Abiena machílechigó bo'né Esusi Onorúgame 'sílilo jula 'pákana rewagáchika, 'lige a'kinana rawé simeo ku 'pa napu Onorúgame ajtí.

⁴ Alarigá 'nátaga alué Esusi o'weti ilísale go'yá ajtigé, 'lige o'pacha bujale we'lí amoba chujkúgame, 'lige bilé chinite bulale alé umichipo,

⁵ 'lige ba'wí ro'ale bilena sikolichi. 'Lige alué makué oká Esusi oyérame ronola pagole alué ba'wite. 'Lige 'ma wakele alué chinite napu umichipo bulálige bo'né.

⁶ Napu'lige pagoma olálige alué Simoni Pegro ronola, ye rió Simoni Pégroka regá rukele:

—Mué Wa'lula, ¿ne'chí ronola pagoma olá mué?

⁷ 'Lige Esúsika nejele:

—Jípeko tabilé námaguru mué chonigá pagó ne 'emi ronola, nobi abé i'libékoka 'láchigo námamalogó mué.

⁸ 'Lige Pégroka anele:

—Ne'chika pecha siné pagómalagó mué, mueka pecha pioní ka.

'Lige Esúsika anele:

—Ne tabilé pagósaká mué ronola, a'lígeko tabilé ne gompaniérona nímala mué.

⁹ 'Lige anile alué Simoni Pegro:

—'Liko mué Wa'lula, 'la ju, pagókiqó 'liko ne'chí ronola, sekala 'lige mo'ola abiénachigó.

¹⁰ 'Lige Esúsika anile:

—Alué 'ma 'úbigame ka 'ma bi'ígame júkuru, pecha uchéchigo siné pagókime júkó, pe ronólacho pagókime júkuru napugiti ronoka cha a'kué chóligame gayéname kame. 'Emi suwábaga asíriga 'la bi'wígame júkuru, pe bi'lepi tabilé.

¹¹ Alué u'bárigame aniáká, pe anime ke anile Esusi 'ma bujélogo alué walú resítiri gastigo. 'Lige abiena ruwile bilé rió tabilé bi'wígame karao, 'we machile cha 'simio alué rió. Pe Esusi resí olánilia ajtíligo alué rió.

¹² 'Lige Esusi napu'lige 'ma pagosa ronola, 'liko 'ma uché ku o'pachátale alué amoba chujkúgame o'pacha. 'Lige uchéchigo siné asíbale alé mésachi, 'lige rukele:

—¿'La námilia chonigá pagó ne 'emi ronola? Neka pagókuru mué ronola napurigá 'la námamala 'emi, churigá gu'iritika ralámuli.

¹³ 'Émika benírame aneme júturu ne'chí 'lige aminami walúlatiri, napugiti 'émika

'láchigo machigá aniname, neka aluéchigo kame napu 'emi aní.

¹⁴ Neka benírame júkuru 'lige walúlatiri. Ne 'emi ronola pagosa, 'émichigó abiena pagómili júkuru ronola a'nagupi nakúriga.

¹⁵ Neka pagókuru mué ronola napurigá 'emi alarigá nokimela, napurigá tabilé riólame niwa asíriga 'la suwábaga gu'irilime júkuru. 'La a'chigóriga nochálime júkuru napurigá nocha ne.

¹⁶ Neka 'we a'lá bijchiá ruwíguru. Bilé rió nóchame ka pecha abé najtékame júkó me'tigá bilé batroni. Napu'lige bilé rió julasá uchéchigo bilé rió tábiriti 'núliga, alué napu a'pame ka pecha abé wa'lula júkó me'tigá alué nulame.

¹⁷ 'La námasaká 'emi ye ra'íchali 'lige aminami 'la sébali olásaká, alarigá nokisáká napurigá aní ye ra'íchali 'liko 'we ra'salagá mochímala 'emi.

¹⁸ Neka pecha suwábaga 'emi 'yágó ye rejcholi. Neka 'la machí alué napu ne cha'píligo napurigá ne'chí oyéramala. Aba alarigá ikímeli júkuru napurigá anílige Onorúgame ra'íchálila 'we 'ya. Regá anile: «Alué napu ne'chí si ajtile go'yá, alueka 'ma sairúgame gayénale jipe ne'chí 'yuga.»*

¹⁹ Neka ye ra'íchali ruwíguru ta'chó sébachi raweli. Napu'lige sebasa ye raweli 'liko 'emi abéchigo 'la námamala ne ko alué napu senibí bejtégame ju.

²⁰ Neka 'la bijchiá aníguru. Napu'lige bilé rió oyérasa napu ne jula, pe a'chigóriga ju napurigá oyénilia ne'chí, 'lige bilé rió ne'chí oyérasaká, pe a'chigóriga ju napurigá Onorúgame oyénilia, alué napu ne'chí júlale.

Jena ruwimela Esusi aníligo Jurasi Esusi saíla níraga gainámili ko

²¹ 'Lige napu'lige 'ma ra'ichasa ye ra'íchali, asíriga seweka asíbale Esusi. 'Lige 'la ma'chígime anele:

—Neka 'we a'lá bijchiá ruwíguru, 'emi makué oká ne'chí oyérame bilé júkuru ne'chí saíla níraga gainámili.

²² 'Lige alué Esusi oyérameka a'nagupi e'nénale a'bopi, tabilé machile alué olagá anió Esusi.

²³ Bilé alué makué oká rió Esusi oyérame napu Juani anilime nile napu Esusi 'we galélige, alueka Esusi si go'yá asale.

²⁴ Simoni Pegro sekate ra'íchale Juani 'lige anele:

—Ruké chieri ka alué rió napu Esusi saíla gainamio.

²⁵ 'Liko alué Juani abéchigo a'bé asíbale napu asálige alué Esusi, 'lige rukele:

—Mué Wa'lula, ¿chieri júkó?

²⁶ 'Lige Esúsika anile:

* 13:18 E'nesi Salmos 41:9.

—Pe'tá baní sa'nabáchamala ne, 'lige alué napu kógira ne, alué rió ju napu ne saila gainámala.

'Liko alarigá 'sile, baní sa'nabáchale, 'lige alué Jurasi 'yale, alué Simoni Iskariote† inolá.

²⁷ Abiéniko neraga Jurasi baní go'sá, Remónisi alawala yati neraga pachágana Jurásichi bajkile. 'Liko Esusi anele alué Jurasi:

—Alué napu mué 'sími ju, 'we yati oláwagó.

²⁸ Alué aminá jareka napu ekí go'yá mochiligo tabilé 'wesi námale alanime ko alué ra'íchali Esusi ra'ícháila.

²⁹ Alué Jurasi nile repume alué makué oká Esusi oyérame enomila. Alekeri jaré mayele júliga anió Esusi alué rió napurigá ralimela bilé tábiri alé piéstachi o'towame, o napurigá go'ame 'yawa ralámuli tabilé nígame.

³⁰ Napu'lige alué Jurasi go'sá alué baní, yati símile. 'Ma rukó nile.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo nejimio uché bilé nuebo nulalí

³¹ Abé we'liko napu'lige Jurasi 'ma simisá, Esusi anile:

—Ne júkuru alué rió napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, jipe asiriga 'la etémala 'emi aliena 'la semá 'sime ko ne. Alué nóchali napu ne nocha, ralámulika etémala 'we a'lá semáriga nochio Onorúgame.

³² 'Lige ralámuli 'we a'lá nirásaká Onorúgame etega 'we a'lá semáriga nóchachi ne, 'liko Onorúgame 'we a'lá niraga etémala ne'chí, ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga. 'Lige Onorúgame 'we yati gatémala ye 'nátili.

³³ Neka 'we galé 'emi napurigá ne bo'né 'kúchila neraga. 'Ma pecha we'lisi asimeli júko ne 'emi 'yuga. 'Émika ne'chí 'yaga e'yénimili júkuru, nobi tabiléchigo gainámalagó simiba alé napu simeli ju ne. Neka 'we 'ya anéturu ye ra'íchali alué e'wélala jurío, jípeko 'emi ruyéguru ne.

³⁴ Neka nuebo nulalí nejíguru: 'We a'lá niraga járilime júkuru 'emi a'bopi, 'lige 'we a'lá niraga járilime júkuru uché jaré ralámuli. Neka asiriga 'la galegá eteme kéturu 'emi. Alarigá 'la galegá eteti kárékuru 'emi a'boi a'nagupi.

³⁵ 'Emi 'la galegá e'yénasaká a'bopi 'lige 'la niraga 'liko ralámuli jena wijchimoba mochígame 'la machimela 'emi 'la ne'chí oyérame ko.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo Pegro tabilé machióríméla Esusi

³⁶ Napu'lige Esusi anílige tabilé gainamio simiba ralámuli napu simeli nílige bo'né, 'lige Simoni Pegro Esusi rukele:

—Mué Wa'lula, ¿koche simé olá mué?

'Lige Esúsika nejele:

—Napu simé olá ne, tabilé gainámala mué ne'chí najatia. Pe abé i'libeko najátamala mué ne'chí.

³⁷ 'Liko Pégroka anele:

—¿Chonigá tabilé najátawa mué jipe? Tabilé chéré rekó me'liruge ne, neka abirigá 'we a'lá listo ajtkuru mué si simea.

³⁸ 'Lige Esusi nejele:

—¿'La bijchiá listo ajti mué napurigá me'liboa mué ne'chí gu'rame kóriká? Neka ta'mé mayé nili. Neka 'la bijchiá aníguru. Be'lí be'á o'tolí ta'chó sinachi, tabilé machióríméla mué ne'chí baisá neraga.

14

Jena ruwimela Esusi ruwíligo rewagachi gatémio ramué galila

¹ 'Lige Esusi anile:

—Tase seweka mochiwa tase we'ká 'nátiga. 'La nerawa Onorúgame, 'lige 'la nerawa ne'chí.

² Alé 'pa ne O'nola galíachi asiriga we'kaná nerú napurigá ejperega mochímala 'emi. Ta bijchiá nísaká, pecha animé ko ne alé simeo 'we a'lá gatemia napurigá 'emi ejperélamala.

³ 'Lige a'kinana ne simisá 'lige 'ma gatesa, uchéchigo ku nawama olá ne 'emi o'tomea 'pa rewagachi napurigá 'emi alé bilena mochímempá napu ne asimé olá.

⁴ 'Emi 'la machíguru bowé napu sébame ju napu ne simé olá.

⁵ 'Lige anele alué Romasi:

—Mué Wa'lula, tabilé machiaa ramué alé napu simé olá mué. 'Lige ¿churigá machibówé alué ko bowé alé simime?

⁶ 'Lige Esusi regá anele:

—Ne júkuru alué bowé. Neka 'la bijchiga ruwíguru, ne júkuru uché rajpé nejime a'wali napurigá 'la ajagá mochiwa. Tabilé 'wesi sebámala napu ajti O'nó Onorúgame bo'né a'walila gite, ne a'walila gite 'la sebámala 'emi.

⁷ 'Emi 'ma asiriga 'la machí alué ko ne. Alekeri 'we a'lá machimela 'emi ne O'nola Onorúgame. 'Ma machíguru 'emi Onorúgame, 'máchigo we'sá eteme kame Onorúgame, ne'chí etega.

⁸ 'Liko alué Belipe anele:

—Mué Wa'lula, 'la elawa napurigá ramué e'newa alué O'nó Onorúgame. Pe e'nésiga a'lá nímaleké.

⁹ 'Liko Esusi anile:

—Mué Belipe, 'ma asiriga we'ká rawé ajtkuru ne 'emi 'yuga, ¿bijí tabilé 'cho machí mué ne'chí? Bilé rió ne'chí eteme ka,

† 13:26 Iskariote aniaká pe Kiriote bejtégame aniamé ju.

alueka ne O'nola Onorúgame abiena eteme júkuru. 'Liko ¿chonigá tánebeché mué ne'chí napurigá elawa napurigá mué 'la etémala alué O'nó Onorúgame?

¹⁰ ¿Tabilé bijchigi mué ne O'nó Onorúgamechi ajtigó ne 'lige O'nó Onorúgameka ne'chichi ajtigó? Alué Onorúgame 'lige ne si pe bi'lepi 'nátame niru. Alué ra'íchili napu ne ruwí, alueka pecha bo'né 'nátiga ruwígó ne, alué O'nó Onorúgame napu ne sa'pálachi ajtí, alué 'smíguru nocharia ne'chí.

¹¹ 'We a'lá bijchigiwa ne ra'ichálila, neka Onorúgamechi ajtíkuru 'lige Onorúgameka ne sa'pálachi ajtíkuru. Tabilé bijchigimilisaká alué ra'íchali napu ne ruwí, pe a'lá bijchígisa 'la ju alué nóchali napu ne nocha.

¹² Neka 'we a'lá bijchiá aní, alué napu eki 'la nirame ju ne'chí, alueka 'la gainámala sa'wá napurigá ne, 'lige aminami abé wa'lú nóchali newámala. Neka alé napu wa'lula O'nó Onorúgame ajtí, alé simé oláguru. 'Liko alé asigá 'yámala ne a'walí 'emi.

¹³ 'Lige 'emi ne'chí tánasaká a'walí bi'lepi 'nátili 'nátaga ne'chí 'yuga, 'liko 'la 'yámala ne napu ta 'emi. Neka ala'sima oláguru napurigá ralámuli etémala chiena 'la ka O'nó Onorúgame.

¹⁴ 'Emi tásaká napuyépiri tábiri 'la niraga ne'chí, 'liko 'we ganíliga nejkúrimili júkuru ne.

Jena ruwimela Esusi anligo Onorúgame Alawala nábolimo

¹⁵ Lige Esusi aminabi anile:

—'Emi 'la nírásaká ne'chí 'liko 'la 'we a'lá e'wámala napu nulá ne.

¹⁶ 'La e'wásaká 'emi 'liko tánime ne Onorúgame napurigá Onorúgame julámempá uché bilé nejkúrame 'lige nabí 'emi 'yuga asimémpá.

¹⁷ Ye nejkúrame ka pe Onorúgame Alawala ju, alueka asíriga 'la bijchígili benírame ju. Ralamuli tabilé ne'chí oyérame ka, alueka tabilé narémala alué alawá, pecha námame kame ye 'nátili churigá ka Onorúgame Alawala, alekeri tabilé gainámala narea, nobi 'émika 'láchigo machígó. Ye alawaka 'emi 'yuga rejpmili ko 'lige aminami 'emi sapálachi rejpmili ko.

¹⁸ Tabilé 'oni a'rémala ne 'emi napurigá ba'ligéchili. Abiena nawámala ne 'emi si asimea.

¹⁹ Pe u'kabi rawé kachi ralámuli napu eki tabilé ne'chí oyérame ju, alueka tabilé uché etémala ne'chí, 'émika 'la etémala ne'chí. Neka uchéchigo ajánamili júkuru mukusá 'lige 'émichígó.

²⁰ A'lige rawé napu'lige ne naresa alawá uchéchigo siné napurigá ku ajánamala ne, a'lige 'la machimela 'emi Onorúgame si

ajtigó ne. Neka bo'né alawala 'yámili júkuru 'emi napurigá 'emi ne'chí 'yuga na'támala.

²¹ Alué napu 'la akeme ju ne nulalila 'lige 'la e'wame ju, alueka 'we a'lá galeme júkuru ne'chí. 'Liko ne O'nola Onorúgame 'we a'lá ganíliga asimela alué ralámuli 'yuga, 'lige néchigó 'we ganíliga asimela alué ralámuli 'yuga. Ne bo'né 'la machírimala churigá ko ne bo'né.

²² 'Lige Jurasi asale alé, alué napu tabilé Jurasi Iskariote nile, 'lige anile:

—Mué Wa'lula, ¿churigáriga júpaché? ¿Chonigá pe ramuecho benírama oláché mué chieri ko mué, 'lige chonigá tabilé benírama oláché mué uché jaré ralámuli chieri ko mué?

²³ 'Lige Esúsika nejele.

—'Émika 'we galéguru ne'chí, 'lige uché jareka tabilé galé ne'chí. Alué napu eki 'we galé ne'chí, alueka 'la e'wame júkuru alué 'nátili ne nejlála. Ne O'nola Onorúgame 'we galémala alué ralámuli napu eki ne'chí 'we galeme ju. Ne O'nola 'lige ne si mo'iboa alé riochi, 'lige abalé ejperélawa ramué. Alueka ramué alawala nígame nímili júkuru.

²⁴ Ne'chí tabilé galeme ka, alueka tabilé e'wame ju ne ra'ichálila. Ne ra'ichálilaka pecha ne bo'né na'táililate ma'chínime júkó, pe ne O'nola Onorúgame na'tálila júkuru, napu ne'chí júlale.

²⁵ › Neka suwábaga ye ra'íchili ruwíguru jipe bijí 'emi 'yuga asagá jena.

²⁶ Napu'lige ne simisá napu Onorúgame ajtí, Onorúgame náomala bo'né alawala ne gite. Alueka 'la bijchiá ruimeli júkuru napurigá 'la nélámala 'emi suwábaga napu ne ruwílige.

²⁷ › Neka a'walí a'réguru napurigá tabilé we'ká 'nátaga ejtebímala 'emi, tabilé seweka, napurigá 'we a'lá sébali ralámuli nímala 'emi. Ye a'walika pe ne bo'né nila júkuru. Ralámuli jena wijchimoba mochígame 'we benírame ju churigá ka alué a'walí napurigá tabilé we'ká 'nátaga mochiwa, tabiléchigo nígame júkó ne a'walila. 'Emi níriga tabilé we'ká 'nátaga mochílime júkuru, tase majaga.

²⁸ 'Ma akele 'emi ralámuli ne 'ma simeo, 'lige uchéchigo siné nawamio ne 'emi si asimea. 'Emi 'we galésaká ne'chí, 'liko 'we ra'sálámilikuru ne simichi O'nó bejtélachi, alué kame abéchigo najtékame me'tigá ne'chí.

²⁹ Neka bajchabé neraga ruwíguru ta'chó sébachi alué rawé. Napu'lige sébachi alué rawé, 'émika 'ma 'nátaga mochímala ne anligo ye ruyá. 'Liko abéchigo 'la semátiri narémala ne nila 'nátili.

³⁰ › Tabilé we'ká ra'ichámala ne 'emi 'yuga, ya'má nawámili kame alué wa'lula jena wijchimoba, alué Remónisi anilime. Alueka

tabilé nígame ju a'walí napurigá ne'chí uméramala.

³¹ Abirigáchigo a'rema olágó neka napurigá resí olámala ne'chí alué Remónisi, napurigá ralámuli jena wijchimoba mochígame 'la machimémpá ne 'we galeo O'nó Onorúgame, napurigá 'la etémempá ne 'la e'wame ko napu ne O'nola Onorúgame nulá.

'Liko Esusi anele alué oyérame:
—'Ma mochísiwa. 'Ma simawa.

15

Jena ruwimela Esusi ruwíligo napurigá bilé baniá ko bo'né

¹ 'Liko Esusi bilé tételite ra'íchali ruwile. Regá anile:

—Neka pe napurigá bilé baniá 'we ra'ígame rakeme, pe alarigá ju ne. Alué ne O'nola Onorúgame 'sime ju baniá repua.

² Alueka 'ma rejpúnime júkuru napuyépiri atuala tabilé rakeme. 'Lige alué wakígame a'tuwégame nísaká 'ma rejpúnime ju napurigá 'la rakémala alué baniá.*

³ 'Émika 'ma bi'wígame alawégame júkuru 'we a'lá oyériligame ne nila ra'ícháila.

⁴ 'La bi'lepi 'nátaga nokísiwa pe ne na'tálilacho 'lige ne bi'lepi 'nátili na'támala 'emi 'yuga. Bilé baniá atuala pecha rakémalawé 'ma ri-jpunásiká alué a'tuwá. Abirigá chégame ními júkuru abe alé baniachi. Yeka ruwime júkuru 'emi tabilé gainamio 'we semátiri 'nátili 'nata tabilé ne'chí 'yuga na'tásaká 'emi.

⁵ 'Neka napurigá bilé baniá alarigá ju, 'émika napurigá alué baniá atuala ju. Bilé rió ne'chí 'yuga 'nátaga inásaká 'lige ne abiena 'we 'yasa iwérali, alueka asírige 'la semáriga bejtélamala. Tabilé nígame nísaká ne nila a'walí, 'liko tabilé 'la semáriga bejtélamala.

⁶ Bilé rió tabilé ne'chí 'yuga 'nátaga rejpísaká, alueka pe napurigá bilé chalawá pátigime níraga rejpímala. 'Ma wakísaká chalawá 'lige alueka pe e'kósilime júkuru.

⁷ 'Emi 'la ne'chí 'yuga na'tásaká 'lige aminami 'la e'wásaká, 'liko 'we támili júkuru e'karúginti, 'liko asírige 'la nejmála ne.

⁸ 'Napu'lige 'emi 'we a'lá sébali olasa, 'liko 'we a'lá machimela ralámuli 'emi ne'chí oyérame ko. 'Lige aminami ralámuli asírige 'la nerámala Onorúgame.

⁹ Ne O'nola Onorúgameka asírige galéguru ne'chí, alekeri néchigó 'we galéguru 'emi. 'We a'lá na'tawa ne'chí 'yuga napurigá 'la ganíliga e'yénawa 'emi a'bopi.

¹⁰ 'La e'wásaká 'emi alué napu ne nulá, 'we a'lá ganíliga asimela ne 'emi 'yuga. Alarigá júkuru ne ne O'nola 'yuga. Neka 'la e'wíguru

Onorúgame napu ne'chí nuleme ju, alekeri alueka 'we galé ne'chí.

¹¹ 'Neka alarigá ruyéguru 'emi napurigá 'we ganíliga mochímala napurigá ne. Alarigá 'la ra'salágá mochiwa.

¹² Ne nulálilaka ye júkuru: 'We a'lá ganíliga járowa 'emi a'bopi' lige aminami uché jaré 'yuga, a'chigóriga napurigá galeme ju ne 'emi.

¹³ Bilé rió mukusaká bo'né amígola gu'íriga, tabilé nerú bilé 'nátili abé semátiri me'tigá alieri 'nátili. 'Liko alarigá 'la machiboa ye rió 'we galéligo alué bo'né amígola.

¹⁴ 'Émika ne'chí amígola júkuru 'la e'wásaká napu ne nulá.

¹⁵ Neka 'ma tabilé «pioni» anémili júkuru 'emi. Bilé piónika pecha machime júkó alué batroni na'tálila. Neka «amigo» aneme ju 'emi. Suwábaga napu ekí beniri O'nó Onorúgame ne'chí, neka 'emi beniruguru suwábagachigó.

¹⁶ 'Émika pecha owile ne'chí. Neka 'la owíkuru 'emi napurigá si simámala 'emi napurigá semátiri ra'íchali benirimia alué ralámuli, 'lige aminabi nokísimala benírísia, 'lige uché jaré abiénachigó alarigá nokísimala, 'lige tabilé ku guwana rujsuka nokísimala. 'Liko O'nó Onorúgame 'la suwábaga nejmála napu ekí tánili 'la ne na'tálila 'nátame niri ka.

¹⁷ Ye nulálí júkuru napu ne nejí: 'We 'la ganíliga járowa a'bopi.

Jena ruwimela alué cha nokame ralámuli tabilé ganíliga mochíligo Esusi oyérame 'yuga

¹⁸ 'Ralámuli tabilé oyérame Onorúgame tabilé síné ganíliga eteme ju 'emi. Nibilé néchigó ganíliga etélime kéturu 'yako, ne ta'chó 'yuga eyénachi 'emi.

¹⁹ 'Emi alué ralámuli gompaniérola nísaká, 'liko 'we galémilikuru 'emi napurigá galeme ju a'boi gompaniérola, nobi tabiléchigo alarigá júkó. 'Émika 'yako alué cha nokame ralámuli gompaniérola nílekuru, 'lige ne bayéturu 'emi. Jípeko 'ma pecha alué gompaniérola júkó 'emi. Alekeri tabilé ganíliga mochí alué cha nokame ralámuli 'emi 'yuga.

²⁰ 'La nélawa napurigá anílige ne: «Bilé nóchame ka pecha abé najtékame júkó me'tigá bilé batroni.» Ne'chí cha anesa, 'emi abiénachigó resí anéwali júkuru. Alué ralámuli napu ekí 'la e'wale ne nila rejcholi, abiénachigó e'wámala alué rejcholi napu 'emi nila ju.

²¹ Alué cha nokame ralámuli 'we cha olámala 'emi ne'chí oyérame kórigá. Alueka tabilé machime ju alué napu ne'chí júlale, alekeri 'we resí oláwili ju 'emi.

* 15:2 Yeka aniname júkuru bilé rió tabilé e'wásaká Onorúgame nila ra'íchali, 'liko Onorúgameka 'ma se'wí pámili júkuru.

²² Neka jena nawáturu 'lige rálámuli 'yuga ra'íchaturu ne. Alekeri napu'lige 'we resí nokigá járisa, asíriga wa'lú chojkila ju. 'La machime ju napu'lige chátiri nóchiligo.

²³ Rálámuli tabilé galeme ka ne'chí tabilé galeme júchigó ne O'nola.

²⁴ Neka asíriga 'la semátiri 'nátaga newáturu napu ta'wesi rió gayéname ju newá. 'Lige alué rálámuli etiáturu alué napu ne bo'né 'nátaga newá, 'lige rekó etee alué semati e'karúgame newárigime, tabilé ganíliga etele ne'chí, 'lige alué ne O'nola 'yúgachigó.

²⁵ 'We 'ya osirúgime osilí regá aní: «Neka peka chátiri nóchige abirigáchigo nabí tabilé ganíliga etuí ne.» 'Liko alué cha nokame rálámuli jipe epperégame 'ma sébali oláguru napurigá anile 'ya nerúgame ra'íchali. Alarigá nímili nilekuru, tabilé galéwili nile ne.

²⁶ Bilé rawé sebámala Onorúgame Alawala napu 'we na'temame ju. Ye alawaka asíriga 'la bijchiga ra'íchame nímala, 'lige asíriga 'la ruwimela alieti eteme ka larigá nóchame ko ne.

²⁷ 'Émichigó abiena ruyémili ju uché jaré rálámuli alieti etéligo 'emi ne'chí 'yuga e'yéniga 'ya kulí siné.

16

¹ Neka ye ra'íchali ruwíguru napurigá 'emi tabilé a'rémala ne nila rejcholi.

² 'Lige 'emi 'ma mabuwa alé u'tá re'obachi «sinagoga» anilime mochígichi alué cha nokame rálámulite. 'Ma pe'wé alué rálámuli 'ma 'emi me'linálmala Onorúgame gu'írame kóriká.

³ Alanokimela alué rálámuli napugiti pecha siné oyérame ka O'nó Onorúgame nibilé ne'chítiri.

⁴ Neka yeti ruwíguru napurigá 'emi napu'lige ye raweli sébachi 'la nelámempá ne aníligo yeti ikimeo jena wijchimoba. Neka sinéko tabilé che anéturu 'emi ye ra'íchali bijí 'emi 'yuga ajtigá.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo chu'sime ko Onorúgame Alawala

⁵ Jipeko 'ma simé ne alué napu ne'chí júlale jékana alué 'yuga asimea. 'Lige 'émika tabilé ruké ne'chí: «¿Koché simé olá mué?»

⁶ Iligá 'émika 'we sewelákuru alanichi ne.

⁷ Neka 'we a'lá bijchiá aní. Napu'lige ne simisá, julámala ne alué Onorúgame Alawala. Alekeri 'emi níriká abé 'la júkuru napurigá ne simela. Ne tabilé simisáká 'liko pecha nawámalagó alué napu 'we na'temame ju rálámuli, alué napu Onorúgame Alawala ju. Ne simisáká 'liko 'la julámala ne alué na'temame jeka napurigá 'emi gu'ira asimémpá.

⁸ Napu'lige alué rálámuli na'temame nawasa, yati machírimala rálámuli jena

wijchimoba epperégame napurigá námamala 'we chátiri 'nátaga e'yenio, 'lige 'we a'lá ruwimela nerugo bilé 'nátili 'we semátiri 'lige 'we animela napurigá oyériwa alué 'nátili, 'lige abiena ruwimela Onorúgame gustisia olamio rálámuli.

⁹ 'We a'lá ma'chígame nérélamala 'we chátiri 'nátaga e'yéname ko alué rálámuli napugiti tabilé 'la oy'érame nímime ne'chí.

¹⁰ 'Lige 'we a'lá ma'chígame nérélamala alué a'lala 'nátaga, napugiti Onorúgame 'yuga simiá kibámimpá ne napu 'emi tabilé 'wesi etémala ne'chí.

¹¹ 'Lige 'we a'lá ma'chígame nérélamala Onorúgame 'we a'lá sébali olame ko gustisia, napugiti Onorúgameka 'ma umériga asimémpá alué napu ju jena wijchimoba nulame napu júpá Remónisi, neyúriga asimela Onorúgame.

¹² Asíriga we'ká ra'íchali ruimeli júkuru ne, iligá 'emi 'lina tabilé anachámala jipe.

¹³ Napu'lige sebasa alué Alawá 'we a'lá bijchiá benírame 'la ruwimela suwábaga 'la bijchiá. Pecha bo'né 'nátaga benírimiligó. Alueka benírimili júkuru pe napurigá nulé Onorúgame. 'Lige abiena ruwimela alakimeo abé i'libeko jena wijchimoba.

¹⁴ Ye alawaka rálámuli benírimili júkuru. Ye alawaka asíriga 'la akeme ju ne ra'íchálila napurigá aní ne, 'lige ku 'emi ruyeme ju. 'Lige rálámuli asíriga 'la niraga etémala ne'chí.

¹⁵ Suwábaga napu ekí nígame ju ne O'nola, néchigó abiena si nila ju. Alekeri aníguru ne ye alawaka 'la gepume ju ne'chí 'lige 'emi ruyémala.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué bo'né gompaniérola seweka mochíligo 'lige ku 'we ra'sáligo mochíbaligo

¹⁶ 'Ma pe'wé 'émika pecha etémalagó ne'chí, nobi pe abé i'libeko 'la etémala 'emi ne'chí.

¹⁷ 'Liko anile jaré alué oyérame a'bopi ra'íchaga:

—¿Tachiri ju alué napu ruyá aní? Regá aníaníguru: «Pe u'kabi rawé kachi pecha etémalawé 'emi ne'chí.» 'Lige aníaníguru: «Pe abé i'libeko 'la etémala 'emi ne'chí.» 'Lige aminami aníaníguru: «Neka O'nó bejtélachi simeo oláguru, alekeri tabilé etémala 'emi ne'chí.»

¹⁸ 'Lige alué oyérame uché rajpé rukele:

—¿Tachiri ruyame ju napu'lige alarigá ra'ícha «pe u'kabi rawé» kachi anía? Tabilé námalia ramué alieti ra'íchiga anío.

¹⁹ 'Lige Esusi machile e'karúgame rukénilia jago, 'lige Esusi anele:

—Neka aniéture pe u'kabi rawé kachi 'emi 'ma tabilé etemio ne'chí. 'Lige aníturu ne pe'kabi rawé kachi 'ma ku etemio 'emi

ne'chí. ¿Alué ju napu 'emi a'bopi rukea mochí?

²⁰ Neka 'la bijchiá aníguru. 'Émika nalámala 'lige aminami asíriga seweka mochímala, nobi alué ralámuli napu tabilé oyérame ju ne'chí, alueka asíriga ganílga mochímala. Nujubaka ku 'we a'lá ra'sálagá mochímala 'emi.

²¹ Napu'lige bilé mukí ranélimili nisa, asíriga seweka ajtime ju, láchigo machime kame o'komio. Napu'lige 'ma ranega asagaka 'liko 'ma we'káwame ju alué o'kólime. 'Ma asíriga 'la ra'sálagá ajtime ju napugiti 'ma ochériligame alué u'tátiri.

²² Alarigá júkuru 'emi 'yuga. Jípeko 'we seweka mochíkuru 'emi, nobi pe'wé ku 'la asíriga ra'sálagá mochímala 'emi 'lige aminami tabilé 'wesi gainámala 'emi sewelégame newá uchéchigo siné.

²³ › Napu'lige seba raweli 'liko 'ma pecha rukémala 'emi ne'chí, Onorúgame Alawálaka 'máchigo 'la beniria asimémpá. 'Lige alué O'nó Onorúgame nejímala napu'lige 'emi tánisa bilé tábiri napu nígame ju alué bo'né, 'emi 'la bi'lepi 'nátiga mochísaká pe ne'chicho 'nátiga, 'lige 'emi 'la e'wásaká napu ne nulá.

²⁴ 'Émika ta'chó tániguru Onorúgame, pecha 'cho 'la bi'lepi 'nátame kame 'emi. Jípeko 'la júkuru tánilia, yati nejímala 'lige 'émika yati narémalachigó, 'lige asíriga wa'lú ganílili narémala 'emi.

Jena ruwimela Esusi 'ma umériligo alué cha nokame ralámuli 'lige jípe neyúruga ajtigó

²⁵ › Neka tétilite ruwíguru napu'lige bijí jena wijchimoba asagá napurigá na'támala 'emi churigá ko ne na'tálila, nobi pe 'we 'ma tabilé alarigá ra'íchama olago ne, pe iligá 'we a'lá bi'wígame ra'íchama olá ne napurigá 'la námamala 'emi churigá ko ne O'nola Onorúgame.

²⁶ 'Émika 'la tánimili júkuru Onorúgame, ne'chí 'yuga 'nátaga. Neka tabilé tánamala Onorúgame napurigá 'emi gu'írimala,

²⁷ Onorúgame 'we galeme ju 'emi. Onorúgame 'emi galéguru napugiti 'émika ne'chí galeme kame, 'lige 'émika 'we a'lá bijchígile ne ra'ichálila. 'Émika 'la machíguru Onorúgame bejtélachika nawágame ko ne.

²⁸ Neka Onorúgame bejtélachika nawáturu, 'lige jeka wijchimoba nawáturu ne. 'Lige jípeko 'ma simé olá ne, 'ma ku O'nó Onorúgame bejtélachi.

²⁹ 'Lige alué oyérameka anile:

—Jípeko 'la námatame ra'icha mué, 'we a'lá námila ramué alué ra'ichali.

³⁰ 'We a'lá machirú mueka suwábaga 'la namio, mueka 'we a'lá machí alieti 'nata mochigo ralámuli, asíriga 'la nejímala napu chibiyeti rukinali ta'chó rukilichi.

Alekeri 'la machiaa Onorúgame bejtélachika nawágame ko mué.

³¹ 'Lígeko Esusi rukele:

—¿'La bijchiá bijchigi 'emi?

³² 'Ma pe'wé 'emi 'ma pecha napuíka mochímala. Asíriga ra'lagá mochímala 'emi. 'Ma bi'neli a'rémala 'emi ne'chí, nobi alué ne O'nola Onorúgame síchigo ajtkó ne 'yuga. Alekeri tabilé bi'neli ajtí ne.

³³ Neka ye ra'ichali ruwíguru napurigá 'emi 'la sébali ralámuli nímala tabilé we'ká 'nátame, 'lige aminami napurigá 'la bi'lepi 'nátame nímala 'emi. 'Émika asíriga resi nílimala jena wijchimoba, nobi tabiléchigo seweka mochiwagó, 'we iwériga mochiswa tabilé seweka, napugiti neka 'máchigo umérigame alué chátiri 'nátili.

17

Jena ruwimela Esusi Onorúgame tániligo napurigá a'lá repúmala bo'né oyérame

¹ 'Ma ruwisá Esusi ye ra'ichali, pa o'wétiri e'nele 'lige Onorúgame 'yuga ra'ichale, regá anile:

—Mué O'nó, 'ma seba raweli, mué Inolá ju ne, gu'iri ne'chí napurigá suwábaga ralámuli 'la námaka etémala chiena semá 'sime ko ne. Ne napu mué Inolá ju, 'la suwábaga ralámuli gu'írimala beniria chiena semá 'sime ko mué Onorúgame.

² Mué ne'chí a'walí 'ya napurigá ne nulémala suwábaga ralámuli napu mué wanápale, 'lige napurigá 'la rewagachi epperélamala senibí niraga mué 'yuga.

³ 'La mué Onorúgame oyérasaká ye ralámuli 'lige ne'chí oyérasaká, 'liko 'la rewagachi simámala alué ralámuli. Mué júkuru 'la bijchiá bi'neli Wa'lula Onorúgame, 'lige mueka ne'chí júlakuru jena wijchimoba.

⁴ › Ne beniri alué ralámuli chiena a'lá ko mué, 'ma suwaba ne alué nóchali napu mué nulá.

⁵ Mué O'nó, jípeko mué 'yuga asinali ne uchéchigo siné. Ne'chí 'yawa alué a'walí uchéchigo siné napurigá nile 'yabé ta'chó nerúgichi ye gawí, napu'lige mué 'yuga ajtigé ne.

⁶ › Alué ralámuli napu mué wanápale 'ya napurigá ne'chí oyérame nímala 'lige ne 'la ruyéturu chieri ka mué. Mué ju alué Wa'lula alué ralámuli nuleme 'lige repume 'lige mué 'ya ne'chí a'walí napurigá ne 'símala nulea alué ralámuli. Suwábaga alué ralámuli 'la e'wá napu nulá mué ra'ichálila.

⁷ Ne ruyé alué ralámuli, suwábaga napu ne nígame ju, alueka mué Onorúgame nejíturu.

⁸ Ne ruyé alué ra'ichali napu mué 'ya ne'chí, alué ralámuli 'la bijchigi ye ra'ichali. 'La machí alué ralámuli napu mué ajtí, aleka nawáligo ne. 'Lige 'la bijchígile mué 'síligo ne'chí júla jena wijchimoba.

⁹ Ne taní napurigá 'la gu'írimala mué alué ne'chí oyérame. Tabilé taní ne napurigá suwábaga ralámuli gu'írowa, pe alué ralámulicho napu mué 'ya ne'chí napurigá nulémala ne. Alué ralámuli mué nila ju.

¹⁰ Suwábaga alué ralámuli napu ne nulé mué nila ju, 'lige suwábaga alué ralámuli napu mué nila ju abiena ne nila ju, 'lige etega uché jaré ralámuli chiena 'la sébali olame ko alué ne'chí oyérame, 'lige 'we a'lá nirá ne'chí. Napu'lige uché jaré ralámuli machisá churigá ko ye ralámuli mué ra'ichálila oyérame, a'lige 'la machimela rewagáchika nawagó ne napu mué ajtí.

¹¹ Ne pe'we simé olá napu mué ajtí, tabilé jena wijchímoba asimé olá ne. Suwábaga napu ne'chí oyérame ju, alueka jena wijchímoba mochímala. 'La repúpuaka mué alawálate alué ralámuli napu mué wanápale. Mué O'nó, mué ju bi'lepi Onorúgame, 'lige mué alawala ju napu ralámuli gu'írame ju napurigá 'la bi'lepi nátili 'nátame nímala napurigá mué 'lige ne si 'la bi'lepi 'nátile 'nátame niru.

¹² Napu'lige ne bijí alué ralámuli 'yuga eyena, neka mué alawálate repume kéturu alué ralámuli. Ne repume kéturu 'lige tabilé 'cho we'ká, abiena we'ká bilé, Jurasi anilime ju alué rió. Alarigá anile Onorúgame ra'ichálila 'ya nerúgame, 'lige 'la sébali ikimeli ju napurigá anílige alué ra'ichali.

¹³ Pe 'we simé olá ne napu mué ajtí. Ne ruyé ralámuli alué ra'ichali bijí jena wijchímoba asagá, napurigá 'la ganíliga mochímala napurigá ne.

¹⁴ Ne 'la beniri alué ralámuli ramué oyérame alué ra'ichali napu beniri mué ne'chí. Suwábaga ralámuli napu tabilé oyérame ju ne'chí senibí tabilé ganíliga mochime ju napugiti tabilé a'chigóriga 'nátame kame. Neka tabilé 'nata napurigá 'nátame ju alué ralámuli tabilé oyérame ne'chí.

¹⁵ Tabilé taní ne napurigá 'ma buinawa jena gawichí alué ralámuli ne'chí oyérame, pe 'we repúkíame najkí ne napurigá 'la tabilé cha'pimela alué chátiri 'nátile.

¹⁶ Neka tabilé oyérame ju alué chátiri 'nátile napu nerú jena gawichí, alué ralámuli napu ne si e'yéname ju, alueka tabilé oyérame ju alué chátiri 'nátile.

¹⁷ 'We a'lá niraga etewa alué napu mué oyérame ju, nóchali 'yawa napurigá mué najkí. 'La 'nátile 'yawa napurigá 'la rejchirúgame nímala beníruga mué ra'ichálila. Mué ra'ichálila 'la bijchiá ju.

¹⁸ Ne nulé alué ralámuli napurigá gu'írimala uché jaré ralámuli napurigá mué nulé ne'chí suwábaga ralámuli gu'íriniliga.

¹⁹ Jena ajtí ne 'la listo mukumea napurigá alué ralámuli ne'chí oyérame 'la bi'wígame alawégame nímala napurigá waná

mochímala, tase napurigá alué ralámuli chátiri alawégame.

²⁰ Neka abiena ta ajtí napurigá gu'írowa alué ralámuli napu nujubá oyéramili ju ne'chí napu'lige akisá alué ra'ichali napu ruimeli ju alué ne'chí oyérame ralámuli jipe mochígame.

²¹ Mué O'nó, taní ne napurigá gu'írimala mué napurigá 'la bi'lepi 'nátile 'nátame nímala suwábaga alué ne'chí oyérame. Najkí ne napurigá 'la bi'lepi 'nátile na'támala pe ramuecho 'yuga, napurigá ne 'la pe bi'lepi 'nátile 'nata pe muecho 'yuga. Bi'lepi na'tálime najkí ne napurigá bijchígimela uché jaré ralámuli mué 'síligo ne'chí jula.

²² Neka 'we a'lá nirá alué ralámuli napurigá mué 'we a'lá nirá ne'chí napurigá 'la bi'lepi 'nátame nímala napurigá ramué bi'lepi 'nátame niru.

²³ Mué 'smi alawá 'ya ne'chí 'lige néchigó alawá 'ya alué ralámuli napurigá 'la sébali bi'lepi 'nátile 'nátame nímala, napurigá uché jaré ralámuli 'la machimela mué 'síligo ne'chí ajchá jena napu ajtí ne jipe, 'lige napurigá 'la machimela mué 'we galeo ne alué ralámuli napurigá galé mué ne'chí.

²⁴ Mué O'nó, mué 'sile ne'chí 'ya suwábaga ye ralámuli napu 'la oyérame ju ne'chí, 'lige najkí ne napurigá suwábaga alué ralámuli ne 'yuga mochímala senibí, 'lige napurigá 'la machimela chieri ko ne, napurigá 'la machimela 'we a'lá ganíliga etéligo mué 'lige iwérali 'yáligo mué ne'chí. Mué 'we a'lá galegá etele ne'chí napu'lige tabilé 'cho nerúgichi ye gawí.

²⁵ Mué O'nó, mué ju napu 'la sébali olame ju. Tabilé 'me suwábaga ralámuli machí chieri ko mué, neka 'láchigo machígó chieri ko mué, 'lige alué ralámuli napu 'la oyérame ju ne'chí 'la bijchiga nirá mué 'síligo ne'chí jula.

²⁶ Ne 'ma 'la sébali ruyé chieri ko mué, 'lige aminabi ruyémala ne napurigá 'la galegá etémala mué alué ralámuli a'chigóriga napurigá galé mué ne'chí, 'lige napurigá 'la ne alawala alawega mochímala.

18

Jena ruwimela 'ma cha'píirigo Esusi

¹ 'Ma ra'ichasa Esusi ye ra'ichali, simírole alé gomichi napu Segroni anilime gomí nile, suwábaga alué makué bilé rió napu Esusi 'yuga járome nile. Alé bilena napu we'ká jale rojá olibo anilime, alé simile bo'né 'yuga járome 'yuga.

² Jurasi, napu Esusi saíla gayéname, alué rióchigó abiena machime nile alé, Esusi 'ma we'sá napubúlige alué ralámuli alé.

³ 'Lige alué rió Jurásika simile najátasia Esusi we'ká sontalo 'yuga, alué gobierno romano sontálola, 'lige jaré sontalo 'yúgachigó,

alué wa'lú re'obachi tebume. Júla alué e'wélala balé 'lige alué bariseo. E'wele siparínaga 'yénele alué sontalo. Lámpara aseite ro'érigame o'ká e'yénele 'lige chojpé rajigáchigó.

⁴ Esúsika 'ma machigá asale suwábaga alakimeo, alekeri etesa, pe'tá simile na-jtepamia, 'lige rukele:

—¿Chieri 'yamía 'emi?

⁵ 'Lige nejele alué sontalo:

—Esusi, Nasareta anilichi bejtégame.

A'lige Esusi anele:

—Ne ju.

Alué Jurasi abiena alé ilílechigó alué sontalo 'yuga.

⁶ Napu 'lige Esusi anesa, «Ne ju», suwábaga alué sontalo guwana bi'tíbale wijchí.

⁷ A'lígeko Esusi uchéchigo siné rukele:

—¿Chieri 'yamía 'emi?

'Lige sontáloka nejele:

—Esusi, Nasareta anilichi bejtégame.

⁸ —Ya'má ruwíkuru ne ko —anile Esusi—. Ne'chí 'yamía ka, ye uché jaré ralámuli a'rewa napurigá simámala.

⁹ Regá anile napurigá a'lá alarigá nímala napurigá anile 'yabé bajchabé rawé. Anile bo'né: «Tabilé 'wesi ralámuli we'kámala, alué ralámuli napu O'nó Onorúgame wanápale napurigá ne bo'né repúmala.»

¹⁰ A'lige Simoni Pegro anilime bilé siparina o'kame nile, 'lige ma'chí pale, 'lige repúnale bilé rió najkala Malko anilime, wajtoná ilígama najká. Málkoka alué wa'lula balé piónila nile.

¹¹ 'Lige Esúsika nulele Pegro:

—Ku reká alué siparina alé napu ma'chí pa mué. Ne O'nola Onorúgamete ajchárigame ju ne napurigá ejelímala. ¿Tabilé mayé mué 'la sébali olamio ne ye resí ikíame?

Jena ruwimela 'ma o'tólrigo Esusi Anasi bejtélachi

¹² A'lige alué sontalo romano 'lige alué wa'lula sontalo si, 'lige alué uché jaré sontalo 'ma cha'pile Esusi, 'lige 'ma bulele,

¹³ 'lige Anasi bejtélachi o'tóleru. Alué rió Anásika Kaipasi si'lá nile napu wa'lula balé nile aleké bamí.

¹⁴ Ye Kaipásika pe aba alué nile napu anile tabilé mukusáká Esusi a'lígeko alué sontalo romano we'ká jurío me'limérá, 'lige abé 'la nirale napurigá pe bi'lepi rió mukiáriká tase we'ká.

Jena ruwimela Pegro aníligo tabilé machiórígigo Esusi

¹⁵ Napu 'lige 'ma o'tosuga Esusi, Simoni Pégroka 'lige uché bilé Esusi oyérame Esusi najátasia e'yénele. Alué rió napu Pegro 'yuga enale 'ma we'sá etérigame nile alué balé wa'lúlate, alekeri napu 'lige Esusi bajkichi alé ra'pichí alué wa'lula galíachi, abiena 'la

'yáleru lisensia alué rió alué yochi repúmeme napurigá 'la bajkimela alé ra'pichí.

¹⁶ Pégroka ma'chika rejpile alé a'bé yóchika. A'lige alué uché bilé rió napu bajkile alé ra'pichí ku yati ma'chínale 'lige ra'íchale alué mukí 'yuga napu tebuka ilile alé yochi. A'lige ku uchéchigo bajkile, Pegro 'yuga.

¹⁷ 'Lige alué mukika alé yochi repume regá rukele Pegro:

—¿Tabilé alué ju mué alué rió gompaniérola napu a'paru?

—Tabilé —anile Pégroka—. Tabilé alué gompaniérola ju ne.

¹⁸ 'We rulágachi nile, 'lige alué sontalo wa'lú re'obachi tebume 'lige nóchamechigó na'yasa sujkáliga jale. 'Lige Pégrochigó alé simile sujkálímia alué ralámuli 'yuga.

Jena ruwimela Esusi 'we a'wágame ra'íchiga rukélrigo bilé wa'lula baleta

¹⁹ Pachá galírale, alué wa'lula balé chojkile rukele Esusi chieri ko alué suwábaga ralámuli napu Esusi gompaniérola níligo 'lige tachiri níligo napu alué Esusi benírile alué ralámuli Esusi oyérame.

²⁰ Esúsika regá anile:

—Neka 'la senibí 'la beníríte'é alé bilena napu 'la suwábaga alué ralámuli 'la ma'chígime akimela. 'Ma suwábaga beniri ne alé u'tá re'obachi «sinagoga» anilime 'lige abiena alé wa'lú re'obachi ra'pichí, alé kame napu we'ká ralámuli napuúme ju, tase siné chíboka beniri ne.

²¹ ¿Chonigá ne'chí rukéliaché suwábaga ye ra'íchali? Alué ralámuli napu ne'chí gepule, alué rukéwaguru suwábaga ra'íchali rukewa napu aníligo ne. Alué ralámuli 'la machí suwábaga napu aníligo ne.

²² Regá anichi Esusi, bilé sontáloka, alué wa'lú re'obachi nóchame, Esusi wejpale bannachí, 'lige regá anele:

—¿Alarigá nejeme ju mué ye wa'lula balé?

²³ Esúsika regá nejele:

—Ne se'winá charigá aniákó, ruwígó churigá ko. 'Láchigo 'la bijchiá kágobá napu aní ne. ¿'Lige chonigá wejpápaché mué ne'chí?

²⁴ A'lige Anásika Esusi júla sekachí bulúga Kaipasi ajtígichi.

Jena ruwimela Pegro uchéchigo siné ra'íchaligo tabilé machiórígigo Esusi

²⁵ Napu 'lige alakichi ye, Simoni Pégroka biji sujkáliga ilile alé a'bé na'beta. 'Lige uchéchigo rukéleru Pegro uché jaré ralámulite, regá rukéleru:

—¿Tacha Esusi gompaniérola ju mué?

'Lige Pégroka 'yégiga nejele:

—Neka tabilé Esusi gompaniérola ju.

²⁶ Alé ilile bilé rió alué wa'lula balé piónila, alué rió rijimela napu Pegro najkala repúnale. 'Lige regá rukéleru Pegro alué riote:

—¿Tacha eté ne mué alé napu we'ká ja rojá olibo Esusi 'yuga eyénachi mué?

²⁷ 'Lige uchéchigo siné anile Pegro tabilé alué rió ko. A'ligerikáchi bilé o'tolí sinale.

Jena ruwimela 'ma o'tólrigo Esusi Pilato bejtélachi

²⁸ 'Ma che'lachi ma'chí pálriru Esusi Kaipasi galílachi, o'tóleru Esusi alué wa'lula selígame romano bejtélachi. Alué jurío e'wélala napu o'tole Esusi, alueka tabilé mo'ile alé galíchi Esusi 'yuga, napugiti alarigá nokame nílgame alué a'bopi ka, alué juríoka tabilé mo'ime nile tabilé jurío bejtélachi bilé piesta nerúgichi. Wa'lú piesta nile Páskua anilime. 'Ma mo'isáká a'lígeko tabilé elflime nile alué go'ame go'yachi piesta nerúgichi.

²⁹ Alekerí alué selígame Pilato anilime ma'chínale alé pachaka galíraleká, 'lige regá rukele:

—¿Tachiri gite nejiga e'yénilia 'emi ye rió?

³⁰ Regá nejele alué e'wélala jurío:

—Tabilé cha 'sísaká ye rió, a'lígeko pecha a'páwili ko ramué ye rió.

³¹ Pilátoka regá anile:

—'Emi o'togá go, 'lige bilé gastigo 'yawa we'a'lá sébali napurigá oliame ju.

Alué e'wélala juríoka ku regá nejele:

—Ramué juríoka tabilé lisensia níggame niru napurigá me'liboa bilé ralámuli, pe 'emi ralámuli románoka 'la lisensia níggame ju.

³² ('Ya bajchabé rawé Esusi alarigá anile bilé gulusichi chujkugá mukuméorie.)

³³ Pilátoka ku pachá simile bo'né galílachi Esusi bayemia 'yuga ra'ichamia. 'Lige regá anile:

—¿Mué ju alué jurío wa'lula rey?

³⁴ 'Lige Esusi regá nejele:

—¿Mué bo'né alarigá machinali? ¿O péchala pe iligá ruké mué napugiti uché jaré ralámuli aníame?

³⁵ Pilátoka regá nejele:

—Neka tabilé chéla wa'lula ko mué o tabilé wa'lula ko mué. Neka tabilé jurío ju. Alué ralámuli jurío 'lige alué balé e'wélala nokale mué nejia. Mué jurío júchigó. ¿Tachiri chu'síkame júkó mué?

³⁶ Esúsika regá nejele:

—Napu ne nulame ju, tabilé jena wijchimboba ju. Alarigá nísaká, a'lígeko suwábaga ne gompaniérola nakómiliká napurigá tabilé o'tooba ne alé napu mochí e'wélala jurío. Neka tabilé nulámili ju jena wijchimboba.

³⁷ A'lige Pilátoka regá rukele:

—'Liko ¿mué ju wa'lula rey ralámuli jurío nuleme?

Esúsika regá nejele:

—Wa'lula ju ne napurigá aní mué. Nawá ne jena wijchimboba 'lige jena ochérigame ju ne napurigá wa'lula nímala. Nawá ne bilé

ra'íchali ra'ichamia 'we najtékame. Suwábaga ralámuli napu 'la e'wame ju alué 'la bijchiá ra'íchali, 'la gepume ju ye ra'íchali napu ra'ícha ne.

³⁸ 'Lige Pilátoka regá rukele:

—¿Tachiri júkó alué 'la bijchiá ra'íchali?

Jena ruwimela Pilato nuláligo napurigá me'liboa Esusi

'Lige 'ma rukésaká, Pilátoka ma'chínale alué ralámuli jurío 'yuga ra'ichamia, 'lige regá anile:

—Neka tabilé se'wináriga etiá ye rió napurigá me'liboa. Tabilé cha 'síkame ju.

³⁹ Senibí bamí Páskuachi bilé jurío su'páname ju ne napu 'yériga mochí, 'lige 'ma su'panásaká, 'ma tabilé uché ku cha'piame ju alué. ¿Najkí 'emi napurigá su'panawa ye rió Esusi, wa'lula rey ralámuli jurío nuleme?

⁴⁰ A'lígeko suwábaga alué ralámuli jurío anile:

—¡Ye rioka tabilé supanawa! ¡Barabasi 'lina su'panawa!

Barabásika geriyeo nile, napu galírale bajháriga ajtile.

19

¹ 'Lige Pilato jaré sontalo nulele napurigá o'tomela Esusi wejpisomia.

² 'Lige alué sontalo newale bilé gorona* wejchate 'lige Esusi mo'ólachi ajchele. A'lígeko bilé chónaga sejtákame chinite gemele napurigá bilé wa'lula neraga.

³ A'liko alué sontalo alé a'bé jábale Esusi ilígichi 'lige regá anile, chibi anigá gawéliga: —¡Mué rió jurío Wa'lula Rey, we'ká bamí bejtélasa 'la ju!

'Lige banachí wejpigá nokigá anile alué ralámuli sontalo.

⁴ A'lige Pilato uchéchigo ma'chínale 'lige ra'íchale alué ralámuli jurío 'yuga, 'lige regá anile:

—'La e'nesi, ma'chí pákala ne ye rió napugiti tabilé machiame ne chonigá me'liboli ko ye rió.

⁵ 'Lige pachaka ma'chínale Esusi wejchá gorónaga, 'lige chónaga sejtákame chiní gemagá. A'lige Pilato regá anile:

—¡'La e'nesi, jena ilikuru ye rió!

⁶ 'Lige alué balé e'wélala 'lige alué sontalo napu repume ju alué wa'lú re'obá, Esusi etesa, a'wágame ra'íchaga anile:

—¡Bilé gulusichi ujjhugá me'libóguru alué rió!

A'lige Pilato regá anile:

—'Emi a'bopi o'togógó. 'Lige bilé gulusichi ujjhugá me'liboa. Neka tabilé machí tachiri chu'síkame ka ye rió napurigá me'liboa.

⁷ Alué ralámuli juríoka regá anile:

—Ramueka regáriga machiaa ye ra'íchali Onorúgame nulalila, ye rió me'liátikó, alué

* 19:2 E'nesi glosario «corona».

rió Onorúgame Inolá koriánturu. Tabilé che animeli ju ye rió napuyeti Onorúgame koriá. Abirigá mukumeli ke.

⁸ Napu Pilato akisá regá anichi ye ralámuli, uché abé majale.

⁹ Ku pachá galírale bajkile Esusi 'yuga, 'lige rukele:

—¿Koche bejtégame ju mué?

Esúsika tabilé tábiri nejele.

¹⁰ A'lige Pilato regá anele:

—¿Ne'chí tabilé nejémala mué? ¿Tabilé machí mué ne ko wa'lula napurigá nulámala ne mué me'liachi bilé gulusichi ujchugá, 'lige napurigá su'panámala napurigá simela mué? ¿Tabilé machí mué?

¹¹ Esúsika regá nejele:

—Mué tabilé lisensia 'yásiga Onorúgamete napurigá wa'lula nímala mué, tabilé nulémilikuru mué ne'chí me'líniliga. Alué ralámuli napu ne'chí a'pale jena, alué ralámuli abé wa'lú cha nokágame ju, peka napurigá mué. Alué ralámulika se'winá nokale, tabilé napurigá nulá Onorúgame.

¹² A'lige si Pilato 'we 'nátales churigá su'panamio Esusi. Tabilé najkile napurigá me'liboa. 'Lige uchéchigo siné ra'íchale ralámuli jurío 'yuga, 'lige alué ralámuli jurío e'wele ra'íchaga anile:

—'Ma su'panásaká mué Esusi, a'lígeko tabilé alué wa'lula nulame rey gompaniérola ju mué, alué napu Roma ajtí. Alué bo'né Esusi aniéturu wa'lula rey ko, suwábaga ralámuli nuleme, a'lígeko saíla ju alué wa'lula 'yuga Roma ajtígame.

¹³ Napu'lige Pilato akisá alanichi alué ralámuli jurío, ma'chí pale Esusi uchéchigo siné. 'Lige Pilato asibale alé bilé síachi napu gustisia oliame nile ralámuli alé napu anilime nile Gabata ebreo ra'íchaga. Gabata aniaká «Rejté Chijpérigime Pétigame» aniame kéré.

¹⁴ Bilé rawé bajchabé nile napu newame nile wa'lú piesta Páskua anilime.† Amulí rawilí nile. A'lígeko Pilato regá anele alué ralámuli jurío:

—Jena ilí wa'lula rey 'emi nuleme!

¹⁵ Alué suwábaga ralámuli jurío uchéchigo a'wágame ra'íchaga regá anile:

—¡O'togá, o'togá ye rió, bilé gulusichi ujchugá me'liboa!

Pilátoka regá anile:

—¿Najkiá 'emi napurigá me'liboa ye rió 'emi nuleme bilé gulusichi ujchugá?

'Lige alué e'wélala balé regá nejele:

—Alué rioka tabilé wa'lula ju ramué nuleme. Bi'lepi wa'lula ju, alué napu ajtí alé Roma anilichi.

¹⁶ A'lige Pilato lisensia nejile napurigá me'liboa Esusi bilé gulusichi ujchugá. A'lige sontalo 'ma o'tole Esusi.

Jena ruwimela Esusi bilé gulusichi ujchagá me'lirigo

¹⁷ Esusi bo'né o'tole alué gulusí majtoga, 'lige sébale bilena rabó Anayáwali Mo'ola anilichi. Alué ralámuli jurío Gólgota aneme nile.

¹⁸ Alé wijchí rekagá klabo jáwale sekachí 'lige ronólachi, 'lige o'weti elale alué gulusí. Abiena uché jaré oká rió ujchálechigó uché jaré gulusichi alé a'bé napu ujcháliru Esusi, 'lige Esusi alé nasípa ujcháliru alué oká rió uchúkichi.

¹⁹ Pilátoka nulele alué sontalo romano napurigá ujchawa bilé rabileta osirúgime alé gulusichi, mo'ochí amóbage napu chujkule Esusi. Regá anime osilí: «Esusi Nasareta anilichi bejtégame, alué wa'lula rey ralámuli jurío nuleme.»

²⁰ We'ká ralámuli jurío e'nénale 'lige leérale alué osilí, a'bé nílgame Rusaleni anilichi napu ujcháliru Esusi alué uché oká rió 'yúriga. Alué osilí bakiá se'wináriga ra'íchiga osirúgime nile, napurigá ra'íchame nile ralámuli jurío, 'lige romano, 'lige griégochigó.

²¹ Alué e'wélala balé tabilé galele napurigá regá ujchawa alué osilí. 'Lige alekeri anele alué Pilato:

—«Wa'lula rey ralámuli jurío nuleme», anime ju alué osilí, 'lige ramueka tase najkiae napurigá alanime ujchawa. Regá anime ujchawa 'lina: «Ye rió Wa'lula rey korí ralámuli jurío nuleme.»

²² 'Lige Pilátoka anele:

—Napurigá ujchá ne, alarigá rejpmála.

²³ 'Lige alué sontalo 'ma re'pá gulusichi ujchasa Esusi, 'ma napabule Esusi o'páchala, 'lige chí'wánale naómana neraga alué o'pacha 'lige alué a'bópika nachútale. Naó sontalo nile alué noká. 'Lige ajtílechigó bilé o'pacha we'lí Esusi o'páchala napu re'lé ujchame nile (napu túnika aniame ju yolí ra'íchaga), mo'yériga newárigime nile, tabilé suka newárigime.

²⁴ 'Lige alué sontalo anile a'bópika:

—Tabilé chí'wanawa alué we'lí o'pacha, bilé re'gí re'épa napurigá 'la machiboa chieri neyúrira.

Alarigá 'la sébali ikile napurigá anile Onorúgame ra'íchálila 'yabé bajchabé rawé, regá anime ra'íchili: «'Ma nachútale ne o'páchala, 'lige bilé re'gí re'ele ne o'páchala méniliga.»‡ Alarigá nokale alué sontalo.

²⁵ Esusi eyela, 'lige Esusi i'chilala, 'lige María napu Kleopasi 'yula nile, 'lige Mariachigó napu Magalena anilichi bejtégame nile, suwábaga alué ralámuli alé jale, alé a'bé napu Esusi chujkule gulusichi.

²⁶ Esusi etele alué bo'né eyela 'lige bilé alué Esusi gompaniérola 'yúriga etélechigó,

† 19:14 E'nesi glosario «Páskua».

‡ 19:24 E'nesi Salmos 22:18.

§ 19:26 Jipe mayé ralámuli Juani nílgo alué rió.

alué napu Esusi 'we galegá eteme nile. §
A'lige Esusi anele alué bo'né eyela:

—'La repúpua ka ye rió napurigá mué bo'né ranala neraga.

²⁷ A'ligechigó alué rió anéleru Esúsute:

—'La repúpua ka ye mukí napurigá mué bo'né eyela neraga.

A'lige si 'we a'lá repule ye rió 'la napurigá bo'né eyela neraga.

Jena ruwimela 'ma mukúligo Esusi

²⁸ Esúsika machigá anile napu 'ma sébali oláligo napu aniligo alué Onorúgame ra'ichálila 'yabé bajchabé rawé. A'lige regá anile:

—'We balamu ne.

²⁹ Alé a'bé ilile bilé sikolí i'wilí ba'wila 'we cho'kógame ro'árigame. Bilé ba'nasoli sa'nabáchasa alué i'wilí ba'wílate, bilé balichi ujchale alué ba'nasoli, 'lige Esusi chu'álachi owele alué ba'nasoli.

³⁰ 'Lige napu'lige Esusi 'ma chunúsá alué ba'nasoli regá anile:

—Suwábaga 'ma 'la sébali olá ne.

A'ligeko 'ma go'ná rojpo'chiga chujkíbale mo'ola, 'ma mukule.

Jena ruwimela bilé selate ejchélirogo Esusi a'chigachi re'lege

³¹ Bilé rawé rapakónala nile napu newame nile walú piesta Páskua anilime 'lige sawalachi nímili nile resibulichi rawé, 'lige alué ralámuli jurío tabilé najkile napurigá bakiánika rió gulusichi ejtebímala resibulichi rawé. Alekeri alué ralámuli anele Pilato:

—'Ma gajponawa alué bakiá rió gulusichi uchúkame gajsila napurigá abé a'lá yati suwirálikó.

Abiena najkilechigó alué ralámuli napurigá 'ma re'kabuwa alué ralámuli alé gulusichi uchúkame.

³² A'lige alué sontalo simíbale alué bakiá rió gajsila gajponamia. Bajchá bilé rió gajsila gajpónale. 'Lige uché bilé rió gajsila gajpónale.

³³ Alué sontalo machile 'ma mukugá chujkúligo alué Esusi, alekeri tabilé gajponáliku Esusi gajsila.

³⁴ Abirigáchigo bilé sontalo bilé selá o'kame nílekó 'lige ejchele aluete a'chigachi re'lege, 'lige Esusi walú elénale aminami ba'witiri ma'chínalechigó.

³⁵ Alué rió Esusi oyérame suwábaga ye etele, 'lige a'kinana ruwí napurigá 'la machimela 'emi alakiligo. Alué ra'ichali napu ruwile ye rió 'la bijchiá ju. Alué bo'né 'la machí 'la bijchiga ra'ichiligo napurigá 'emi 'la bijchígimala.

³⁶ Alakile ye suwábaga napurigá 'la sébali nimia napurigá anile Onorúgame 'ya bajchabé rawé. Regá anile: «Tabilé 'wesi o'chila gajponáwili ju.»*

³⁷ Alué Onorúgame ra'ichálila anilechigó 'ya bajchabé rawé: «Emi etémala alué napu ejchélirogo.»†

Jena ruwimela 'ma o'tólirogo Esusi rekamia bilena resochí newárigime

³⁸ 'Lige 'ma suwábaga alakisá, bilé rió José anilime Arimatea anilichi bejtégame, lisen-sia tánale Pilato alué Esusi o'tomeo. Joseka bilé Esusi oyérame nile, tasiné ruwile Esusi oyérame ko alué e'wélala jurío majaga. Pilátoka 'la lisen-sia 'yale, a'ligeko alué rió José anilime o'tole Esusi 'ma mukúgame.

³⁹ Abiena enálechigó alué Nikoremio anilime, alué napu 'yabé siné rukó simile Esusi 'yuga ra'ichamia. Alué rió Nikoremio baisá makué kilo niraga o'ká enale gajsala yowí, oká na'lórigame, alué Esusi mukúgame ujchemia. Alué okaná chojkégame gajsala «mira» anilime nile bilé 'lige «áloe» anilime nile uché bilé gajsala.

⁴⁰ Alué oká rió kabile Esusi we'lí chinite 'lige alué gajsala na'lórigame ajchigá alégana chinichi. Alanokale alué oká rió napurigá nokame nile alué ralámuli jurío bilé mukúgame gatemia.

⁴¹ Alé a'bé napu mukule Esusi ajaré iwisi rakeme jale 'lige alé a'bé ilile bilé resó newárigime napurigá bilé mukúgame rekawa. Tabilé 'wesi mukúgame rekárigame nile alé ewachi.

⁴² Alé rekáliku alué Esusi 'la a'bé nílgame, 'lige 'ma chojkiámichi nile resibilichi napu'lige suwábaga ralámuli jurío resíbame nile. Resibilichika yanchi alí chojkime nile rapagachi 'lige sawalachi alí suwéname nile.

20

Jena ruwimela 'ma tabilé rewílirogo Esusi napu rekáliku gatega

¹ Romíkichi be'á ta'chó che'lachi, María, napu Magalena anilichi bejtégame nile, simile alé napu rekáliku alué Esusi mukúgame. Alé sébaga etele alué walú rejte 'ma se'wí ajtigó napu ajchárige nile alé resó 'yériga.

² Ku 'we 'maga simile alé napu asale Simoni Pegro 'lige alué uché bilé rió napu Esusi 'we galeme nile,* 'lige regá anele:

—'Ma tabilé i'té alué mukúgame napu alé resochí rekáriga, tabilé machí ne koche bo'igó.

³ 'Lige Pegro 'lige uché bilé rió simíbale alé resochí napu rekáliku Esusi.

⁴ Okánika rió 'we a'wágame júmaka simíbale. Pégroka ta'mé 'we sajpu-me nile,

* 19:36 E'nesi Salmos 34:20. † 19:37 E'nesi Zacarías 12:10.

* 20:2 Alué uché bilé rió Juani anilime nile, alué napu osale ye osili.

alué uché bilé rió bajchá sébale alé napu Esusi bo'ilige.

⁵ 'Lige alué rió pachami resoquí e'nénale. 'Lige pe alué chiní rosákamecho etele alemi lútiga mochigo, tabiléchigo bajkíleko pachami resoquí.

⁶ 'Lige sébale Simoni Pegro. Alueka bajkile pachami resoquí, abiena pe chiní rosákamecho etele.

⁷ 'Lige abiena etele Pegro alué uché bilé chiní napu Esusi mo'ola buléliru. 'La suériga ro'mináriga ajtile waná.

⁸ 'Lige alué uché bilé rió bajkile 'lige aluéchigó tabilé aseme etele alué mukúgame, a'lige 'la bijchígile napu anílige María.

⁹ Tabilé 'cho 'la námale alué ralámuli napu anílige Onorúgame 'yabé bajchabé rawé Esusi ku ajanamio.

¹⁰ 'Lige alué oká rió napu Esusi oyérame nile ku galírale simíbale.

Jena ruwimela Esusi ilíbaligo napu ajtile alué María napu Magalena anilichi bejtégame nile

¹¹ Uchéchigo siné sébale María alé resoquí 'lige alé resoquí ma'chika asíbale nalá. Biji nalaka pachami e'nénale,

¹² 'Lige oká santo ánjeli etele pachami mochigo napu Esusi rekárilige. Bilé napu Esusi mo'ega bo'ile, alé ajtile alué santo ánjeli, 'lige bilé napu ronega bo'ile Esusi.

¹³ 'Lige alué santo ánjelika rukele alué María:

—Mué mukí, ¿chonigá nalá mué?

Maríaka regá nejele:

—'Ma pecha néréko Esusi jena napu rekárilige, 'lige tabilé machí ne kochiena bo'igó.

¹⁴ Regá anisá 'ma pe'tá guwana simile 'ma ku simea, 'lige alé etele bilé rió. Tabilé machile Esusi níligo.

¹⁵ 'Lige Esusi regá anele:

—Mué mukí, ¿chonagá nalá mué? ¿Chieri 'yaga eyena mué?

'Lige María alué repume mayega, regá anele:

—Mué rió, mué 'sísaká alué Esusi o'toa, ruyewa ne koche bo'igó, 'lige ne bo'né 'símala ku jena a'pá.

¹⁶ 'Lige Esúsika regá anele:

—¡María!

'Lige Maríaka gu'lile napu Esusi ilile, 'lige regá anele jurío ra'ichálila ra'ichaga:

—¡Raboni!

(Raboni anía ka pe benírame aniórlle alué a'bopi ralámuli jurío.)

¹⁷ †Liko regá anele Esusi:

—Ta'chó cha'piboa ne, † tabilé 'cho seba ne napu Onorúgame ajtí, 'lige anewa ka alué ne gompaniérola ralámuli, ne 'ma simeo napu ajtí Onorúgame napu ne O'nola ju 'lige alué

ne oyérame O'nola júchigó, alué Onorúgame napu ne'chí tebume ju 'lige abiena tebume ju 'emi.

¹⁸ Alué María napu Magalena anilichi bejtégame nile yati simile alué Esusi oyérame ruyemia alué Wa'lula Esusi etéligo 'lige ruyémichigó napu aníligo Esusi alé napu María etele.

Jena ruwimela Esusi ilíbaligo alué makué bilé bo'né oyérame mochígichi

¹⁹ A'lige 'ma abé alí romíkichi, suwábaga Esusi oyérame napuíka mochile bilena galírale 'we 'la 'yériga. 'We majá mochile e'wélala jurío sirá mayega. A'lige alé ma'chiná ilíbale Esusi pe yati neraga, suwábaga alué ralámuli mochígichi ilíbale, 'lige anele:

—'La sébali ralámuli niwa 'emi Onorúgame 'yuga 'nátame.

²⁰ 'Ma alanisá, bo'né Esusi getúrlle alué ralámuli bo'né sekala napu klabo jale alé gulusichi chujkúgichi, 'lige napu ejchérliru alué selate. Suwábaga alué ralámuli 'we ra'sálale alué Wa'lula etega.

²¹ 'Lige Esusi uchéchigo anele:

—'La sébali ralámuli niwa 'emi, bi'lepi 'nátili 'nátame niwa pe Onorúgamecho 'yuga. Onorúgame ne'chí júlate 'lige neka 'emi nuléguru.

²² Esúsika buchigá anele alué ralámuli:

—Naresi Onorúgame Alawala.

²³ 'Emi e'kásaká alué ralámuli cha nokame, Onorúgame chigó 'la e'kámala alué ralámuli. 'Emi tabilé e'kásaká alué ralámuli cha nokame, Onorúgamechigó tabilé e'kámala alué ralámuli.

Jena ruwimela Esusi Romasi 'yuga ra'ichaligo

²⁴ Alé nawachi Esusi alué oyérame 'yuga, tabilé asale Romasi anilime rió napu nile bilé alué makué oká Esusi oyéramechigó. Romásika «Kuate» anélime nile.

²⁵ 'Ma i'libeko kulí ruyele alué ralámuli alué Romasi etesa, regá anele:

—Eteru ramué alué Wa'lula Esusi. 'Ma tabilé mukugá bo'í.

'Lige Romasi anile:

—Tabilé etésaká ne alué Esusi sekala napu klábote ulunáluru, 'lige tabilé nochasa ne alé a'chigachi re'lebege, a'ligeko tabilé bi-jchígamala ne Esusi ko alué rió.

²⁶ 'Ma bilé tarali kachi, alué ralámuli Esusi oyérame bilena galírale mochile, 'lige Romasi 'la ajtile a'lige rawé. 'We a'lá 'yériga mochile yochi, 'lige Esusi alé ma'chiná ilíbale tabilé i'puga yochi, alé nasipa ilíbale alué ralámuli mochígichi. 'Lige regá anigá repórale regá anigá:

† 20:17 Jaré aní «su'paná ne» anile Esusi María olagá.

—'La sébali ralámuli niwa 'emi Onorúgame 'yuga 'nátame.

²⁷ 'Lige regá anele Romasi olagá:

—Ne sekala e'nébá, makúsate nochá, 'lige sekate nochábá napu ejcheru ne selate 'lige 'la bijchígiwa pe abalué ko ne. 'La bijchígiwa uchéchigo ku ajagá ajtigó ne.

²⁸ 'Lige Romásika regá anele:

—¡Mué ju Wa'lula ne nuleme 'lige amiami Onorúgamechigó!

²⁹ 'Alige Esusi regá anele:

—Mué 'ma eté ne'chí, alekeri 'la bijchígiwa ku ajagá ajtigó ne. Uché jaré ralámuli 'la bijchígimala ku ajagá ajtigó ne rekó tabilé etee ne'chí. 'Lige alué ralámuli 'we a'lá narémala napu nejí Onorúgame. 'We a'lá ganíliga mochímala rekó tabilé etee ne'chí.

Jena ruwimela Juani 'la ruwíligo chonigá osáligo ye libro

³⁰ Esusi bijí alué bo'né oyérame 'yuga asagá, pe bo'né 'nátaga e'karúgame semáriga newale napu tabilé 'wesi ralámuli gayéname ju a'chigóriga noká. Tabilé osá ne suwábaga jena líbrochi napu 'sile Esusi.

³¹ Napu osá ne ye jena líbrochi bilé ra'íchali ju napurigá 'la bijchígimala 'emi Esusi ko alué Kristo, napu julárigame nile Onorúgamete rewagáchika, alué Onorúgame Inolá. 'Lige 'emi 'la bijchígiga mochisa ye rió Esusi Onorúgame náboligo, a'lige 'la nareka mochímala 'emi iwérali napurigá 'la ganíliga eperélamala 'emi jena wijchímoba 'lige alarigá simámala 'emi 'pa rewagachi eperélimia.

21

Jena ruwimela Esusi alé ilíbaligo napu gichao alué bo'né oyérame mochilige

¹ Abé a'kinana Esusi ma'chínale alé napu alué bo'né gompaniérula mochile alé wa'lú ba'wí manígichi alé napu Tibériasi anilichi nile napu Galilea anilime nílechigó.

² Napuika mochile Simoni Pegro, 'lige Romasi napu «Kuate» anélime nile, 'lige Natanaeli napu Kaná anilichi bejtégame nile Galilea ejiro, 'lige oká rió Sebereo anilime rió 'kúchila, 'lige uché jaré oká ralámuli Esusi gompaniérula.

³ 'Lige Simoni Pegro anele suwábaga alué ralámuli:

—Ro'chí i'mumia simé olá ne.

—Ramuéchigó simawa mué 'yuga —anile alué uché jaré ralámuli.

'Lige bilena bárkochi simíbale alué ralámuli, 'lige che'lévale ro'chí i'mua tabiléchigo 'wesi ro'chí ma'chí pale ko.

⁴ 'Ma che'lachi nile 'lige Esusi alé suwé ilíbale, nobi alué bárkochi e'yéname tabiléchigo machile Esusi ko.

⁵ 'Alige regá rukele Esusi alué bárkochi e'yéname:

—'Emi gompaniero, ¿tabilé 'wesi ro'chí boinaru?

'Lige nejele alué ralámuli:

—Tabilé 'wesi.

⁶ 'Lige Esusi regá anele:

—Pasi alué morali alé 'mi wajtoná, a'lige 'la boinámalá ro'chí 'emi.

Alarigá nokale alué ralámuli, a'lige we'ká ro'chí buyánale alué morálate, 'we bejtégame asíbale 'ma tabilé umébale banisúká o'toa.

⁷ 'Lige alué rió napu Esusi 'we najkílige anele Pegro:

—¡Alué rió ju Wa'lula Esusi!

Simoni Pegro akisá Wa'lula ko Esusi, alué bo'né o'páchala umuchipo bulisá, ba'wichí o'pochile.

⁸ 'A'kega sébale alé suwé napu Esusi ilile. Uché jaré ralámulika alué bárkochi mochiga sébale, alué morali o'ká sébale baníriga bochí ajchagá ro'chí. Alé napu ro'chí wejale, bilé siento metro niraga nile sebamia alé ba'wichí suwé.

⁹ Bárkochi e'tigisa 'yéname alué ralámuli, 'lige etele rajá iligó 'lige aminami etele bilé ro'chí alé amoba sawichi bo'ígame 'lige abiena etélechigó bilé baní.

¹⁰ Esusi regá anele:

—Jeka a'pasi pe'kabi ro'chí alué napu pe kulipi wejá 'emi.

¹¹ 'Lige Simoni Pegro 'mole alé u'tá bárkochi 'lige wijchí baníriga o'tole a'bemi suwé alué morali bochí ajchigá ro'chí. Bilé siento malígisa makué na bakía ro'chí bi'tile alé morálichí. 'La we'ká ro'chí kachi tabilé chí'wale alué morali.

¹² 'Lige Esusi regá anele:

—Jeka simasi, 'ma go'poa.

Suwábaga alué ralámuli mayele ye rió Wa'lula Esusi ko, nobi majale ko rukea pala 'la Wa'lula Esusi ko.

¹³ 'Lige Esusi abé na'ibeta ilíbale, 'lige alué baní 'wile 'lige nachútale suwábaga ralámuli. Alué ro'chí abiena nachútale.

¹⁴ 'Alígési 'ma baisá nile napu'lige alué ralámuli ku etea Esusi 'ma ku ajánasa.

Jena ruwimela Esusi Pegro 'yuga ra'íchaligo

¹⁵ 'Ma go'sá go'ame, Esúsika Simoni Pegro 'yuga ra'íchale, 'lige regá anele:

—Simoni Pegro, Juani inolá, ¿'we a'lá galegá eté mué ne'chí me'tigá ye ralámuli 'lige tábiri?

'Lige Simoni Pégroka regá anele:

—Alarigá ju. Mué 'la machí, ramué okaka 'we a'lá gompaniero niru.

'Lige Esusi regá anele:

* 21:15 Napu'lige Esusi regá aní: «Ne bujkula bo'á» pe «ne oyérame» anime ke anile.

—'Liko 'we a'lá semáriga 'yawa go'ame ne bujkula bo'á.*

¹⁶ 'Lige uchéchigo siné rukele Esusi:

—Simoni Pegro, Juani inolá, ¿'we 'la galegá eté mué ne'chí?

Simoni Pégroka regá nejele:

—Alarigá ju, mué 'we a'lá machí 'we a'lá gompaniero nírigo.

'Lige Esusi regá anele:

—'We a'lá repúpua ne bukula bo'á.

¹⁷ 'Lige 'ma baisá niraga rukele Esusi:

—Simoni Pegro, Juani inolá, ¿'we a'lá gompaniero niru ramué?

'Lige Simoni Pégroka 'we seweka asíbale uchéchigo alarigá rukésiga. 'Alige regá nejele Simoni Pegro 'we seweka:

—Esusi mué 'la machí suwábaga. Mué 'la sébali machí 'we a'lá gompaniero nírigo.

Esusi regá anele:

—'We a'lá semáriga 'yawa go'ame ne bukula bo'á.

¹⁸ 'La bijchiá aní ne. Abijí re'malí ka mué bo'né o'pochátime kéturu ichúrimi einamia, napu'lige mué o'chéráme ka sekala wajchínaga o'pochátiriwa mué 'lige 'ma o'toboa mué rekó tabilé siminalie.†

¹⁹ Ye ra'íchalika pe ruwime nile churigá mukumeo Simoni Pegro abé a'kinana bamí, 'lige Simoni Pegro mukusá we'ká ralámuli 'we a'lá niramio Onorúgame.

Esusi regá anele:

—¡Nabágó!

²⁰ Simoni Pégroka gu'lile 'lige etele alué rió enágichi, alué rió napu Esusi 'we galeme nilige, alué rió napu a'bé asale go'yá Esusi 'yuga napu'lige napuíka go'alige bijí ta'chó cha'piá Esusi, alué napu regá rukele: «¿Chieri ju alué napu mué sayega ilibámala?»

²¹ Simoni Pégroka etesa alué rió enágichi, regá rukele alué Esusi:

—Mué Wa'lula Esusi, ¿alué rioka chukimeli ju?

²² Esúsika regá nejele:

—Ne bo'né a'résaká napurigá tabilé mukumela ye rió napusí ne ku bo'né nawasa, ¿tachiri chureko mué si? Mueka pe iligá ne'chí 'yuga enáwaguru.

²³ Alekeri chojkile a'bopi ra'icha alué we'ká ralámuli Esusi oyérame, alué ra'íchali napu regá anime ju «tabilé mukumeli ju ye rió», nobi Esúsika tabiléchigo alarigá anime ke anile. Pe anile: «Ne bo'né nerásaká napurigá tabilé mukumela ye rió napusí ne ku bo'né nawasa, ¿tachiri chureko mué si?» pe regá anile.

²⁴ Alué bo'né rió anile ye ra'íchili ruyá 'lige bilé apélichí osale. 'Lige alué rió ne ke. 'La sébali machirú 'la bijchiá ko ye ra'íchali.

²⁵ Abechigó we'ká e'karú 'sile Esusi. Suwábaga osisuga ka apélichí, tabilé asemi nerúlímaleké gawichí bilena napu mochiawa alué apeli ra'íchali newárigime, 'ma bochímikuru, asírige we'ká nímiliké.

Pe ikipi ra'íchali ruimé nébá. Wa'lú che-liérabá.

† 21:18 Jaréchigo aní napu'lige anile Esusi «sekala wajchínaga», pe ruwime ke anile Pegro mukumeo gulusichí chujkagá.

Regá anime osale Lukasi Ruigá Chonokáligo Alué 'Ya Mochígame Esukristo Oyérame

Kuira mué Teópilo.

¹⁻² Ne Lukasi 'we 'ya nábolige uché bilé osilí apélichí ujchachárigame mué ruigá napurigá 'sile Esukristo bijí jena wijchimoba asagá ta'chó simiá alé 'pa rewagachi. 'We a'lá benírale rejcholi alué napu bo'né Esusi owile.* 'Lige Onorúgame Alawala gu'írale alué Esusi napurigá 'la 'we semáriga benírimala. Alué Esusi mukusá, ku ajánale.

³ 'Lige ku ajánisa Esusi, ra'íchale alué makué bilé rió 'yuga, oká liá rawé 'yuga eyénale napurigá alué ralámuli 'la machimela 'la bijchiá ajágame ko alué bo'né Esusi. 'Lige abiena ruyele Esusi alué ralámuli churiga nulame ko Onorúgame jena wijchimoba.

⁴ Bilé rawé napu'lige go'yá mochílige, Esusi anele alué makué bilé rió:

—Tase simawa 'emi ralámuli jena wa'lú we'ká riógachi Rusaleni anilichí, 'emi ralámuli 'la buwigá mochiwa Onorúgame Alawala. Onorúgame bo'né 'la aniéтуру 'ya napurigá nejimio bo'né alawala, julámorié alé 'pákana rewagáchikana, napurigá 'we semáriga gu'írimala 'emi ralámuli jami ichúrimi e'yénachi alué rejcholi ruigá. 'Lige alué ra'íchali 'ma ruyéturu ne 'emi 'ya.

⁵ 'Yako, Juani anilime rió nulea ilime nile napurigá mo'imela alé wa'lú ba'wichí alué ralámuli napurigá machiboa Onorúgame oyérame ko, alarigá rewaramé nile alué Juani. Pe u'kabi rawé kachi Onorúgame rewarámili ju 'emi ralámuli bo'né alawálate —alarigá anile alué Esusi.

Jena ruwimela Esukristo ku alé rewagachi moyénaligo

⁶ 'Lige alé ajtígachi, rukele alué ralámuli alué Esusi, anele:

—Mué Wa'lula, zjípeko mué e'wélala niraga mochíamala ramué ralámuli israelita napurigá nílige 'ya napurigá tabilé piónila niraga mochíamala ramué?† —alarigá rukeleke' é alué ralámuli.

⁷ 'Lige Esúsika anele:

—Onorúgame tabilé elá napurigá 'emi machimela alué 'nátili alarigá nimio, bi'neli machí Onorúgame, alueka wa'lula kame, bo'né 'we 'la sébali machí.

⁸ 'Émika 'ma pe'wé narémala Onorúgame Alawala. Napu'lige naresa 'emi, a'liko 'we

'la sébali a'wágame alawega mochíamala 'emi. 'Liko 'la ichúrimi e'yénamala 'emi. 'Émika ruyémala ralámuli chierí ka ne, napurigá 'sile ne, napu benírilige ne. 'Emi ruyémala ralámuli jena we'ká riógachi Rusaleni ejperégame, 'lige alué ralámuli ejiro Jurea mochígame, alé ejiro Samaria mochígame abiénachigó. 'Lige 'emi ruyémala bochígimi gawichí ejperégame —anele.

⁹ 'Lige suwénasa ra'icha, Esusi rewagachi simile. Suwábaga ralámuli etele napu ekí riólige alé, Esusi 'párimi bokuí kíbachi nolírilimi. Alésiko 'ma tabilé etéleke' é ralámuli rekó 'pari e'negá jage.

¹⁰ Ralámuli 'pari e'negá jágichi, sébale oká santo ánjeli, o'tosákame o'páchigime.

¹¹ Anele:

—'Emi ralámuli Galilea ejperégame, tase e'negá jawa o'wétiri. Esúsika 'ma ku 'pa rewagachi simile, pe nujubapi ku nolínamaleké pe abalieri napuyeri kíbige.

Jena ruwimela Jurasi nila nóchali uché bilé 'yalirigo

¹² 'Lige alué ralámuli suwábaga, 'légana simíbale alé rabó mochige. (Alé rabó Olibo anilichí alé yéniga simile Esusi rewagachi.) 'Lige ku Rusaleni simíbale alué ralámuli, pe a'bé nile.

¹³ Alé sebásaká, simíbale 'miná bilena galírale osámama ilígame galí. Alé sebásaká jímole alé napu che'légame nile. Alé mochile we'ká rió napu nile Pegro, Santiago, Juani, Antresi, Belipe, Romasi, Bartolomé, Mateo, uché bilé Santiago napu Alipeo inolá nile, 'lige Simoni napu geriyero nile, 'lige Jurasi napu Santiago inolá nile.

¹⁴ Uché jaré ralámuli abiena mochílechigó alé. Alué Esusi nasípasi bonila 'lige nasípasi wailla, 'lige Esusi eyela María abiena asálechigó alé, uché jaré umugí abiena we'ká mochile alé. Nabí rawé napu'ile ralámuli alé galírale cheliera 'yamia Onorúgame 'lige 'we a'lá 'nátaga tánimia Onorúgame.

¹⁵ Alé napu'ile ralámuli bilé sientó rasígame miná bilé liátiri mayelia. Suwábaga alué ralámuli Esukristo oyérame nile. 'Lige bilé rawé alé nasípa napu suwábaga alué ralámuli napu'ika jale alé iligá alué Pegro, 'lige anele:

¹⁶ —'Emi Esukristo oyérame napurigá ne, 'yako Onorúgame Alawala gu'írale osachi alué 'ya bejtégame Rabí anilime rió, osálekuru napurigá 'símala alué rió Jurasi. Osálekuru 'we 'ya Jurasi gu'írimili nílige cha'piachi Esusi alué Esusi sailate. A'chigóriga napurigá osálige alarigá nímili nile a'lige a'kinana.

* 1:1-2 E'nesi glosario «apóstol».

† 1:6 Alué e'wélala ralámuli romano nuleme nile alué ralámuli israelita.

¹⁷ Alué Jurasi ramué gompaniérola nile 'yako, ramué 'yuga nóchame nile.

¹⁸ Lige Jurasi gu'frile Esusi saila napurigá cha'pimela Esusi. Alué Esusi saila najtéale we'ká enomí alué Jurasi napurigá nejkúrimala. A'kinana ojale bo'nepi alué rió Jurasi bilé rojá atuálachi 'lige alé chujkugá mukule. 'Lige alé chujkugá, 'ma wijchile, 'ma a'tale rojpala, 'lige ma'chínale siwala. 'Lige alué ralámuli e'wélala jurío ralale gawí alué Jurasi enomílate 'ma mukusá alué rió.[‡]

¹⁹ A'lige alué ralámuli Rusaleni epperégame machisá mukúligo alué rió Jurasi, 'lige alué gawí Akelama anilime rewá ujchele napu elá aniname ju.

²⁰ Alué Rabí osale bilé ra'íchili 'we 'ya ta'chó ochérachi Jurasi:

Ta'wesi bejtégame nímla alé gawichí.

Alué gawika nabí bi'neli ilimela.

Abiena osale alué Rabí:

Alué nóchili napu iní alué rió, uché bilé rió 'yáwagó.

Anigá osale alué Rabí 'ya a'lige. §

²¹⁻²² Alekeri uché bilé rió 'yáwa'é alué nóchali. Bilé rió napu 'la etele Juani rewarachi ba'wite, 'lige napu alué Wa'lula Esusi 'yuga eyénilige, 'lige napu 'la etele alué Esusi rewagachi simichí, alué rió 'yawa nóchali. Alué rioka 'la ruyémala uché jaré ralámuli alarigá ku ajánaligo alué Esusi.

²³ Lige wanápale oká rió. Matíasí anilime nile bilé. Uché bilé José napu Barsabasi anilime nile. Abiena Justo anilime nile. Bakiá rewégame nile alué rió.

²⁴ A'lige alué ralámuli tániga nejkúruli Onorúgame, anele:

—Mué Onorúgame, mué 'la sébali machí alarigá 'nátame ko ralámuli. ¿Chieri 'nalina 'yawa alué nóchali,

²⁵ alué nóchali napu Jurasi a'rélige? 'Yako alué Esusi 'yálige alué nóchali, 'lige alué Jurasi tabilé 'la 'nátale, 'ma simile napu simeli nile —alarigá anele.

²⁶ A'lige u'kuchí rejté 'luka re'ele.

—¿Chieri meta? —anigá nokale. Alué Matíasí mele. 'Lige 'yáleru nóchali napu Jurasi nila nílige. Alésíko kúchigo 'ma 'la makué oká rió nile uchéchigo.

2

Jena ruwimela 'ma sébaligo Onorúgame Alawala

¹ Napu'lige sébale piesta ri'ligó 'wílichí (napu Pentekostesi anilime nile yoli ra'íchaga), napuile suwábaga napu ekí alué Esukristo oyérame nile.

² Lige alé mochiga akele napurigá iwégame ekame. Alarigá aníchane 'pa rewagáchikana. Sébale 'lige alé galírale

napu mochílige alué ralámuli. Bochígimi alé pachami bajkile alué napurigá eká anime 'pákana.

³ Lige napuyeri na'í alieri re'kínale alé mo'ochíkana a'pili ralámuli mo'ólachi, napurigá na'í rajame cha'mélome niraga.

⁴ Pe Onorúgame Alawala kéréle alué na'í. Alarigá narele Onorúgame Alawala alué Esukristo oyérame. A'lige o'wínale ra'ícha we'ká se'wináriga ra'ícha, a'bópika tabilé siné benile alué ra'íchali. Onorúgame Alawala gu'frile. Sineko tabilé alarigá ra'íchame nile.

⁵ We'ká ralámuli jurío simíbale Rusaleni anilichí piesta olamia, ichúrimi mochígame ralámuli jsile alé. 'Nátale piesta newalime, alarigá nakió mayele Onorúgame. 'We a'la oyérame nile Onorúgame alué ralámuli. Ra'íchale we'ká ra'íchili se'wináriga. Onorúgame Alawala gu'frile alué ralámuli Esukristo oyérame napurigá 'la gainámala ra'ícha se'winátiri ra'íchali napu ra'íchame nile alué ichúrimi e'megá mochígame ralámuli napu sébale alé.

⁶ Napu'lige akisá alué ichúrimi mochígame, we'ká napuile ralámuli alé. 'We 'nata jale. Anile:

⁷ —¿Churigá 'la alarigá ra'íchabaché alué ralámuli Esukristo oyérame? Pe Galiléachi epperégame káwé alué ralámuli, tabilé ramué epperélachi mochígame káwé alué ralámuli.

⁸ ¿Aka abalieri ra'íchame júpaché? ¿Churigá júpaché? Ramueka wanáchigo epperégame niru.

⁹ Jaré Partia epperégame ralámuli ju ramué. Uché jaré chéchigo bilena epperégame Melia anilichí epperégame ju jaré. Uché jaré Elami epperégame ju. Uché jaré Jurea epperégame ju. Uché jaré Mesopotamia epperégame ju. Uché jaré Kaparasia epperégame ju. Uché jaré Ponto epperégame ju. Uché jaré Asia epperégame ju.

¹⁰ Uché jaré Pirigia epperégame ju. Uché jaré Pampilia epperégame ju. Uché jaré Ejipto epperégame ju. Uché jaré Libia anilichí epperégame ju, pe a'bé ju Sirene anilichí. Jaré Roma anilichí mochígame ju.

¹¹ Jaré ralámuli jurío ju. Uché jaré tabilé jurío ju, 'ma jurío gayénale jípeko. Abiena mochí ralámuli Kreta epperégame, alé Arabia epperégame abienachigó. 'We 'la ra'íchame ju alué ralámuli Esukristo oyérame ramué ra'íchálila, we'ká se'wináriga ra'íchali. Ra'íchame ju napurigá Onorúgame newale e'karúgame 'we semátiri —alarigá anile.

¹² Suwábaga alé jale e'megá. Tabilé machiá alarigá ko. Jaré rukele machínáliga:

—¿Chonigá alieri ra'ícháliché? —anile.

¹³ Uché jaré gawélele. Anile:

‡ 1:18 E'nesi San Mateo 27:3-8.

§ 1:20 E'nesi Salmos 69:25 'LigeSalmos 109:8.

—Wa'lú bajile alué i'wilí ('uba) ba'wila rekútame nokogá aníá —anile.

Jena ruwimela Pegro 'we beníraligo we'ká ra'íchali

¹⁴ Lige Pegro, uché jaré makué bilé rió napu Esusi 'yálige nóchali, alué suwábaga o'weti jásele, e'wele ra'íchaga anele Pegro alué ralámuli napu napuíle alé:

—'Emi Jurea epperégame, suwábaga ralámuli napu ekí mochí jena Rusaleni epperégame abiénachigó, 'we 'la gepúsigobá ne ra'ichálila.

¹⁵ Tabilé tégili niru ramué, pecha bajilia. 'We be'á ju bijí.

¹⁶ 'We 'yako osale bilé rió napu ruwime nile napu anele Onorúgame, Joeli anilime. Osale napu ruyele Onorúgame. Onorúgame ruyele alué rió churigá nimio jipe. Anele Onorúgame:

¹⁷ Napu lige gawí amulí gajuchi, a'lige julámala ne ne Alawala. Napu lige naresa 'emi kúchila ne Alawala, a'lige alueka ra'ichámala ne ra'ichálila. Ne Alawálate etérimala alué ejtemali 'lige umugí i'wé

napurigá we'ká tábiri etémala. Ne Alawala gu'írimala alué o'chérame napurigá remúmala ne'chí.

¹⁸ Alué ralámuli napu ekí ne'chí 'yuga nóchame ju, ne 'yámala ne Alawala.

A'liko 'la ruwimela napurigá aní ne.

¹⁹⁻²⁰ 'We e'karúriga 'simala rewagá.

Rayénali mukumela.

Mechá sejtákame nílimala napuyeri elá. Jena wijchimoba we'ká e'karúriga 'simalachigó.

Pe neka 'la gainámala alarigá nocha.

'We nerúmala elá, na'ítiri, molítiri.

Napu lige 'ma simarsa alué we'ká e'karúgame,

a'lige nawámala Wa'lula Onorúgame ralámuli gu'írimia.

Alué rawé nímala wa'lú rawé 'we semati.

²¹ Napu ekí 'la taní e'kali alué wa'lula Onorúgame,

'liko 'la buyásamala alué ralámuli chátiri bowechi e'yéname.

Alarigá anele Onorúgame alué Joeli 'we 'ya.

²² Lige aminabi ra'ichale Pegro. Anile:

—'Emi ralámuli jurío napurigá ne, 'we 'la gepusi ne ra'ichálila. Alué Esusi Nasareta bejtégame napu Rabí rijimala nile,* we'ká e'karúgame 'we semátiri 'sile napu tabilé gayéname ju ralámuli alarigá noká. 'Émika 'la etele alarigá 'sichi. Alekeri 'we 'la machí 'emi Onorúgame nuléligo alué Esusi. Onorúgame gu'íriale alué Esusi.

²³ 'Emi nokale Esusi cha'piá. 'Lige 'yale 'emi Esusi alué ralámuli 'we cha nokame.

Gulusichi ujchagá me'ale. Onorúgame 'we 'la machile 'ya siné alarigá nokimeo 'emi. Alekeri 'we 'la e'negá asale Onorúgame.

²⁴ Napu a'lige mukusá Esusi, Onorúgame 'yale cherajpé iwérali 'lige a'wali. Yati ku ajánale. Onorúgame tabilé a'rele napurigá we'lisi mukugá bo'mela.

²⁵ Alué rió Rabí anilime 'ya bejtégame 'la ruwile Esusi tabilé we'lisi mukumeo. Anile: Onorúgameka 'la ne'chí 'yuga eyéname ju.

Tabilé siné a'reme ju.

Ne'chí 'yuga eyéname ju napurigá tajché ikimela ne.

²⁶ Alekeri 'we 'la ganíliga ajtí ne.

'We ganíliga ra'ichame ju ne.

Rekó mukugé 'la machí ne ku ajánamio.

²⁷ Onorúgame tabilé a'rémala ne alawala napu mukúgame bi'tí.

'Lige aminami tabilé a'rémala ne sa'pala napurigá bikámala.

²⁸ Onorúgame benírituru ne'chí

napurigá 'la sebámala ne rewagachi.

Alé sebásaká 'we ganíliga asimela ne Onorúgame 'yuga.

'We 'yako alarigá anile Rabí.

²⁹ Lige aminabi ra'ichale Pegro. Anile:

—'Emi ralámuli jurío napurigá ne, 'we 'la námatale ra'ichámala ne. Ramué 'la machiá'é Rabí ramué rijimala níligo. 'We 'ya mukule. Bilena resochí gatéliru. Alué resoka pe joka newárigime nile. Abalé ilí bijí alué resó. Ramué 'la machiáa alé gatélirigo.

³⁰ Alué Rabí ruwime nile napu anele Onorúgame. Onorúgame gu'íriale napurigá machimela alarigá nímio a'kinana. Onorúgame ruyele Rabí bilé bo'né rijimala ralámuli wa'lula nimio, alué wa'lula nimio napurigá Rabí.

³¹ 'We 'la bijchiá aní Onorúgame. Alekeri Rabí 'la machile Onorúgame 'yamio uché rajpé iwérali mukusá alué rió napu Onorúgame julámorilige napu Kristo anilime nílige. Alekeri 'la ruyele Rabí Onorúgame tabilé we'lisi a'remio alué Kristo alawala mukugá bo'ígichi. 'La machile tabilé bikimeo alué Kristo sa'pala. Ta'chó mukíá Rabí suwábaga 'la machile suwábaga alietí.

³² Esusi ju alué Kristo. Napu a'lige mukusá, Onorúgame 'yale uché rajpé ajalí. Ramué 'la machiáguru bijí bejtégo, ramueka 'la eteru.

³³ Onorúgame bayele ku rewagachi. A'lige rewagachi sebasa wa'lula newáliku Onorúgamete. A'lige Onorúgame 'yale bo'né Alawala alué Esusi. 'Liko Esúsika júale alué Alawala 'pákana. Naréturu ramué alué Alawá. Alekeri 'la we'ká se'wináriga ra'icharu ramué Onorúgame Alawala gite. 'Emi etele suwábaga alietí aminami akele.

* 2:22 E'nesi glosario «ancestor».

Alué Esukristo nejkúrule napurigá alarigá ra'ichawa ramué.

³⁴ Alué Rabí tabilé gu'irile. Alué Rabika tase alarigá simile rewagachi napurigá simile Esusi. 'We 'ya alarigá osale Rabí:

Onorúgame anele ne Wa'lúlala:
«Asagá jena a'bé wajtoná.

Mué abiénachigo Wa'lula kame.

³⁵ Ne 'la uméromala mué saíla, re'keka asimela mué alué mué saíla», anele Onorúgame.

Alarigá osale Rabí.

³⁶ A'lige anele Pegro uché rajpé:

—'Emi ralámuli Israeli epperégame, 'we 'la gepuga. 'La bijchiá aní ne. Esusi ju alué rió Wa'lula, alué napu 'emi a'boi ujchale alé gulusichi. Jipe Onorúgame ajchale alué abé wa'lula napurigá ralámuli gu'iria asimela jena wijchimoba. Alueka pe Kristo ju —alarigá anile Pegro.

³⁷ Napu'lige alanichi Pegro, alué ralámuli kilí mochile 'we seweka. A'lige ralámuli rukele Pegro uché jaré makué bilé Esusi 'yuga járome si:

—'Emi ralámuli israelita napurigá ramué, ¿chukiboa jipe?

³⁸ 'Lige anele Pegro:

—Abísí a'réwaká chátiri 'nátli. Tabilé cha nokiboa aminabi, 'la kilí mochísiga 'nalina 'la nímala. A'lige alarigá rewaráwaká alé ba'ichi bokubuga napurigá 'la machimela ralámuli 'la Esukristo oyérame ko 'emi. Alarigá níriká 'la e'kámala Onorúgame. 'Liko Onorúgame 'la 'yámala bo'né Alawala.

³⁹ Onorúgame 'yámala bo'né Alawala 'emi 'kúchilachigó, alué nujubá o'chérigame, 'la bijchígisaká napu Onorúgame 'la sébali olámiorile. Suwábaga napu ekí bayé alué Wa'lula Onorúgame, alué suwábaga 'yámala bo'né Alawala. 'Ya bo'né 'la anile alarigá 'simia —anile Pegro.

⁴⁰ Pegro ra'ichale we'ká ra'íchili 'we semátiri, we'ká rejcholi ruyele alué ralámuli. Anele:

—Ku 'la na'tawa. Tase oyérawa ralámuli chátiri 'nátame napu jipe nerú —anele.

⁴¹ 'Lige alué ralámuli napu 'la bijchígale, a'lige rawé rewarárigame gayéname. A'lige rawé bakiá mili ralámuli chojkile Esukristo oyeria napurigá anílige Pegro.

⁴² 'Lige alué bakiá mili ralámuli 'we 'la gepule napu benírlige alué makué oká rió napu Esusi 'yale nóchali. 'Lige napuíka epererele alué ralámuli. 'We ganíliga mochile. Bi'lepi 'nátaga mochile suwábaga. 'We tánele Onorúgame napurigá 'la gu'irimala. Ami-nami tabé ch'wánale alué baní 'lige go'ale napurigá 'la 'nátaga mochímala Esusi. Alarigá benírale bo'né Esusi 'ya ta'chó mukíá.

Jena ruwimela alarigá epperégame níligo alué Esukristo oyérame

⁴³ Suwábaga alué ralámuli 'we 'la e'negá mochile alanokachi alué makué oká rió. Onorúgame gu'irile alué makué oká rió napurigá we'ká e'karúriga nokimela, 'lige ralámuli sa'wámala.

⁴⁴ Suwábaga alué Esukristo oyérame napuíka mochile. Tabiri napu a'boi nígame nílige, o'maka nachútale, 'yale alué tabilé nígame napurigá 'la niga mochímalachigó.

⁴⁵ Jaré galí ralinele. Aleké enomí 'yale uché jaré ralámuli. Uché jaré we'ká e'karúgame ralinele abiénachigo. Enomí 'yale napurigá 'la niga mochímala suwábaga alué ralámuli.

⁴⁶ Nabí rawé simíbale alé wa'lú re'obachi. (Yolí ra'ichaga «templó» anilime nile.) A'lige simíbale galírale. Chi'wánale alué baní alé pachá galírale, a'bopi a'tabé ch'wánaga nachútale go'mea alué baní napurigá 'nátaga mochímala Esusi. Abiena 'we ganíliga go'ale uché jaré go'mea alé galírale, bi'lepi 'nátaga Onorúgamecho.

⁴⁷ We'ká ra'ichale Onorúgame ra'ichálila 'we semátiri. Wa'lú cheliera 'yale Onorúgame. Suwábaga alué ralámuli Rusaleni epperégame 'we 'la e'negá mochile alué Esukristo oyérame. Nabí rawé uché rajpé ralámuli bijchígale Onorúgame ra'ichálila napu ra'ichale alué Esukristo oyérame.

3

Jena ruwimela sujirigame ronégame rió sa'wádirugo

¹ Bilé rawé Pegro 'lige Juani simíbale alé wa'lú re'obachi, 'ma alí 'ma 'túgana nasípagana ajtígichi alué rayénali. Ralámuli israelita Onorúgame 'yuga ra'ichame nile alí 'ma 'túgana nasípagana ajtígichi alué rayénali nabí rawé. Pegro 'lige Juani sébale alé re'obachi.

² 'Lige alé asale bilé rió sujirigame, tabilé gayéname nile eyena alué rió sujirigame. Abalieri ochérale alué rió. 'Lige ralámuli nabí rawé o'tole alé wa'lú re'obachi alué rió sujirigame, napurigá alé ra'pichí yochi asagá támala enomí. 'Lige alé alué ra'pichí yochi «Semati» anilime nile alué yochi.

³ Alué Pegro 'lige Juani alé sébachi, alué rió sujirigame tánele'ké' é enomí.

⁴ 'Lige alué Pegro 'lige Juani kilí jábale e'negá alué rió sujirigame. 'Lige alué Pegro anele alué rió sujirigame:

—Aka ramué e'nérigo mué rió —anele.

⁵ 'Lige alué rió sujirigame 'we alá e'nele 'lige: «¿Tachiri 'yárilibá ne?» lale. 'Lige Pegro anele:

—Tabilé o'ká ne enomí —anele Pegro alué rió sujirigame.

⁶ 'Lige anele Pegro aminabi:

—Abiena 'la nejkúrimala ne. Alué Esukristo alé Nasarétachi bejtégame napu Rabí rijimala nile a'walí 'yale ne'chí napurigá sa'wámala ne mué. Alekeri 'la 'yómala ne mué. O'weti ilibá, simí —anele alué Pegro.

⁷ 'Lige Pegro cha'pile sekate alé wajtoná, 'lige o'weti elale. 'Lige alué rió sujírgame yati sa'wile. 'Ma tabilé sujírgame ronégame nile.

⁸ 'Lige jibóchile alué rió sa'wisá, 'liko 'ma 'la eyénale. 'Lige alué Pegro alé pachá wa'lú re'obá ra'pichíla bajkile Juani 'yuga. 'Lige alué rió napu sujírgame ronégame nílige, alé si bajkile, 'lige alé pachá alemi ra'pichí jibóchiga eyénale alué rió ra'sálagá. 'Lige cheliera 'yagá eyénale Onorúgame, we'sá cheliera 'yale.

⁹ 'Lige suwábaga ralámuli etele napu ekí mochile alé ra'pichí alué rió cheliera nejiga eyénachi.

¹⁰ 'Lige alué ralámuli 'we majaga ejtebile. «¿Churigá sa'wílepeché alué rió?», lale. 'Lige alué ralámuli 'we a'lá machile alué rió we'ká bamí sujírgame níligo. 'Lige aminami 'we a'lá sébali machile alué ralámuli alué rió ko napu alé ra'pichí yólachi nawame nílige enomí tamia.

Jena ruwimela Pegro alé ra'pichí benírame níligo

¹¹ Alé ra'pichí suwé simíbale portálchi napu «Salomoni» anilime nile alué portali. Alué rió napu sujírgame nílige aba alué Pegro 'lige Juani 'yuga eyénale. Alué sujírgame 'we cha'pigá eyénale alué oká rió, tabilé su'pániga eyénale alué oká rió. 'Alige yati we'ká napuíle ralámuli. Alé sebasá, e'negá jale alué ralámuli.

¹² Pegro anele alué ralámuli:

—'Emi ralámuli Israeli mochígame. ¿Chonigá e'negá ja 'emi? ¿'Yome mayéleké 'emi ramué? 'Émika mayéleké 'we a'lá a'walí nígame ko ramué, alekeri 'la sa'wáligo mayéleké alué rió. Tabilé bijchiá ju. Esusi júkuru sa'wame ka.

¹³ Onorúgame, napu oyérame nile alué Abraámi, 'lige Isakí 'lige Akobo, alué Onorúgameka 'we a'lá niralé alué Esusi napu suwénale Onorúgame nílá nóchali, 'lige 'emi nejile alué Esusi alé wa'lúlachi. Napu'lige alué wa'lula Pilato sulíchi napurigá tabilé me'liboa, 'émika tabiléchigo eláleko napurigá a'rémala, napurigá tabilé me'liboa.

¹⁴ Alué Esukristo 'we a'lá 'nátale Onorúgame 'yuga, tabilé siné che'sile. 'Emi anile: «Tabilé a'rewa alué Esusi. Iligá alué rió nejcome 'nalina a'réwaguru.» Alarigá anile 'emi.

¹⁵ Esukristo ju napu 'yame ju Onorúgame Alawala alué ralámuli. 'Emi nejile napurigá me'liboa alué Esusi. Napu'lige mukule

Esukristo, ku ajánale. 'We 'la bijchiá anía ramué. Ramué eteru a'kinana ku ajániligo.

¹⁶ Alué rió napu sujírgame nílige, 'emi 'we 'la machíguru. Ne 'la ruwimela alarigá 'yóligo. Ramué 'we a'lá machiríguru Esusi 'la 'yome ko. Alué rió a'lá machílechigó Esusi 'la 'yome ko. Alekeri 'la sa'wile alué rió. Esukristo 'yale a'walí napurigá 'la sa'wimela. 'Emi etele 'ma ku sa'wíligo.

¹⁷ 'Emi ralámuli jurío napurigá ramué, ne 'we a'lá machí: 'emi tabilé machile Onorúgame júlaligo alué napu 'emi nulale me'líniliga. Alué ralámuli e'wélala napu nuleme ju 'emi, alueka tabilé machílechigó.

¹⁸ Alué 'ya mochígame napu ekí Onorúgame 'yale 'nátali napurigá ruyémala ralámuli, alueka alarigá benírale 'we resí ikimeli níligo alué Kristo napu Onorúgame julámorlíge wa'lula niraga. Esusi nile alué wa'lula napu júlale Onorúgame.

¹⁹ Jipe 'la machí 'emi 'we cha oláligo 'emi, 'ma me'ale 'emi alué Esusi. Jipe we'ká 'nata 'emi me'lisá alué Esusi. Jípeko alekeri ku ro'iwa, 'we a'lá 'nátaga járowa Onorúgame 'yuga. Alarigaka 'la e'kámla Onorúgame.

²⁰ Onorúgame na'tálala 'nátaga járowaká, 'liko 'we ganíliga mochiwa, tabilé majaga. Pe nujubapi Onorúgame julámala 'pákana rewagachi alué Kristo napurigá gu'írimala 'emi. Esusi ju alué Kristo.

²¹ Alué rejpmála rewagachi napusí seba alué raweli napu'lige Onorúgame 'we 'la gatesa jena wijchimoba napurigá 'silige 'ya. Alarigá ruyele Onorúgame suwábaga alué rió 'we 'ya mochígame napu ruyame nile napu anele Onorúgame. 'Alige alué ralámuli alarigá ruyele uché jaré ralámuli.

²² Alué rió Moisesi anilime 'ya ajtígame anile: «Alué Wa'lula Onorúgame ruyele ne'chí napurigá ne benírimala alué ralámuli Onorúgame ra'ichálila. Abé a'kinana Onorúgame 'yámala ye nóchali uché bilé rió napurigá ruwimela Onorúgame ra'ichálila. Alué rió nímala napurigá ne. 'We 'la gepúwaká alué ra'ichali. 'We 'la e'wewa napurigá nulá alué rió nawasa.

²³ Suwábaga ralámuli napu ekí tabilé e'wame ju, 'ma buináwili ju alé we'ká riógachi.» Alarigá anile alué rió Moisesi anilime.

²⁴ Uché bilé rió 'we 'ya ajtígame Samuéli anilime napu ruwime nile napu anele Onorúgame, abiena ruwile napurigá nokale jena. Suwábaga alué rió napu ruwime nile napu anele Onorúgame, alué a'kinana ejperégame, a'chigórige ruwile,

²⁵ alué ralámuli napu 'emi rijimala nílige. Onorúgame 'we a'lá ruyele alué rijimala gu'írimio napugiti 'emi rijimala kame. Onorúgame ruyele alué rió 'ya bejtégame Abraámi anilime. Anele Onorúgame: «Bilé alué rió nujubapi nawágame, mué rijimala

nímala, gu'írimala suwábaga ralámuli jena wijchimoba mochígame.» Alarigá anile Onorúgame.

²⁶ Esusi nile alué napu nawale. Onorúgame ajchale alué wa'lula. Onorúgame júlane napurigá gu'írimala ramué, napurigá ramué a'rewa alué chátiri 'nátili. Ramué ralámuli jurío bajchá beníruru alué 'nátili. 'La na'talia ka Onorúgame 'we 'la ganílili nejímala —alarigá anile Pegro.

4

Jena ruwimela Pegro 'lige Juani si gustisia olíirugo alé balé e'wélala mochígichi

¹ Biji benírira mochile Pegro 'lige Juani, jaré balé jurío sébachi alé. Alué wa'lula re'obá repume abiena sébalechigó. Uché jaré jurío, saruseo anilime, sébalechigó.

² 'We ayoga sébale alué ralámuli saruseo anilime. Pegro 'lige Juani ruyele mukusá, ku ajánaligo alué Esusi. Abiena ruyele mukusá uché jaré ralámuli, ku ajánamio. Alekeri 'we ayole alué ralámuli saruseo.

³ A'lige cha'píiruru Pegro 'lige Juani, galírale mo'áiluru. A'lige rawé tabilé gustisia oláleru, 'we alí nile.

⁴ Ta'chó cha'piachi, we'ká ralámuli akele Pegro, 'lige Juani ra'íchachi. Jaré 'la bi-jhígile. Alué Esukristo oyérame suwábaga amulí sébale maligi mili rió, umugi uché rajpé we'ká nile.

⁵ Yati pe melénala rawé napuile alé wa'lú we'ká riógichi Rusaleni anilichi, napuile alué we'ká e'wélala jurío. Alué napu ruwime nile 'ya nerúgame rejcholi abiena sébalechigó.

⁶ Bilé alué wa'lula balé Anasi anilime nile. Uché bilé alué Kaipasi anilime nile. Uché bilé Juani anilime nile. Uché bilé Alejantro anilime nile. Alué bakiá Anasi rijimela nile.

⁷ Napu a'lige napuísala alué e'wélala, alué Pegro 'lige Juani nasipa jawáiluru. A'lige bilé alué wa'lula rukele Pegro 'lige Juani:

—¿Chieri nejí lisensia napurigá 'yowa alué sujírige? —anele.

⁸ A'lige Onorúgame Alawala gu'irile Pegro napurigá ra'ichámala. Anile Pegro:

—'Emi e'wélala ralámuli jurío.

⁹ 'Émika rukéguru ramué: «¿Chonigá gu'iri alué rió sujírige?» 'Émika machinali: «¿Chieri nuléliga ramué napurigá 'yowa alué rió?»

¹⁰ 'We 'la 'nátaga gepuwa ye ra'ichali napu ne ra'icha. Suwábaga 'emi ralámuli Israeli epperégame 'we a'lá gepuwa. Alué Esukristo Nasareta bejtégame napu Rabi rijimela nile, nejí a'wali napurigá 'yowa alué sujírige. 'Emi ujchale gulusichi alué Esukristo. Napu'lige mukusá, Onorúgame uchéchigo siné 'yale a'wali.

¹¹ 'Yako osáiluru Onorúgame julámoríle bilé wa'lula napu selígame neraga ními nílige. Abiena osáiluru we'ká ralámuli tabilé niramio alué wa'lula. Esukristo nile alué wa'lula. 'Ya osáiluru alué nimio napurigá bilé rejté. Regá anime:

Napu newá uchule bilé galí,

pale alué rejté tabilé najtékame mayega,

'lige uchéchigo bilé o'tole alué rejté

'lige unele alué rejté 'we najtékame kóriká.

Alarigá oláiluru alué Esusi napurigá tabilé najtékame neraga, pe apiépiri ralámuli neraga.

¹² Alué Esukristo bi'lepi ju ralámuli e'kame 'lige buyáname ralámuli resítiri bowechi e'yéname. Onorúgame júlane pe aluecho. Jena gawichí tabilé 'wesi i'té uché bilé napurigá e'kámala ralámuli. Bi'lepi ju Esukristo ramué e'kame —anile Pegro.

¹³ Napu'lige akisá alué e'wélala, anile:

—Tabilé majaga ra'icha alué oká rió, 'we ejobéniga ra'icha rekó tabilé ejobénigame ke osagá. Tabilé siné mochígame nile eskuélachi, pe apiépiri ralámuli ju. Iligá Esusi 'yuga epperégame nile alué ralámuli. Alekeri tabilé majaga ra'ichame ju —alarigá anile.

¹⁴ Alué e'wélala tabilé chérigá anisá nílile: «Ye oká rió 'we cha nokagá e'yena,» napugiti alé ilígame alué napu sujírige rió nílige. 'We a'lá sa'wigá.

¹⁵ A'lige alué e'wélala ma'chí júlane alué Pegro 'lige Juani alué sujírige 'yúriga. A'lige ra'ichale alué a'bopi e'wélala ka.

¹⁶ Anile:

—¿Cholásiga 'la nímala alué oká rió? 'La sa'wale alué sujírige. Suwábaga alué Rusaleni mochígame machíguru aliena 'la sa'wáliga. Alekeri tabilé chérigá anewa, pecha aniboa tabilé sa'wale.

¹⁷ Tabilé najkiá ramueka napurigá akimela uché jaré ralámuli alué Esusi ra'ichálila. Alekeri anewa Pegro 'lige Juani: «Tabilé aminabi ra'ichawa. Aminabi ra'ichásaká gastigáriwa 'emi.» Alarigá anewa —alarigá anile e'wélala.

¹⁸ 'Lige ku bayéleru alué bakiá rió, 'lige anéleru:

—Tabilé ruiboa aminabi alué Esusi nila ra'ichali —anéleru.

¹⁹ 'Lige Pegro anele:

—'We 'la na'tawa 'emi. Onorúgame nulé ramué napurigá ra'ichawa. 'Émika nulá napurigá tabilé ra'ichawa. Ramueka nokiboa napurigá nulá Onorúgame.

²⁰ Ramueka ra'icháwaleké napu ekí eteru, napu ekí akerú, suwábaga alué. Ramueka tabilé a'réwaleké alué ra'icha, alueka Onorúgame nulémpá ramué —anele Pegro.

²¹ A'lige uchéchigo siné ruyele alué e'wélala. Anele:

—Tabilé ruiboa aminabi alué Esusi nila ra'íchali. —Alarigá anéleru alué bakiá rió.

'Lige ku su'pánale, tabilé umébale gastigaria, 'we majale ralámuli Rusaleni mochígame. Alekeri tabilé gastigáirile. Alué ralámuli alé Rusaleni mochígame wa'lú cheliera 'yale Onorúgame, 'la sa'wárigame alué rió sujírígame.

²² 'Ma o'chérame nile alué rió sujírígame. 'Ma oká liá mináchigo rasígame bamúgame nile alué rió.

Jena ruwimela Esukristo oyérame táneligo Onorúgame napurigá tabilé majame nímala

²³ Pegro 'lige Juani, napu'lige ku su'pinásiga simíbale napu mochile uché jaré Esukristo oyérame. Alé sebasa ruyele napurigá anélige e'wélala.

²⁴ Napu'lige akísá, suwábaga alué ralámuli yati ra'íchale Onorúgame 'yuga bi'lepi 'nátaga suwábaga. 'Lige anile bilé alué Esukristo oyérame:

—Mué Onorúgame nulame ju suwábaga. Mué newale rewagá, rayénalítiri, mechátiri, so'polítiri, suwábaga gawí, 'lige ba'witiri abiénachigó.

²⁵ Mué Alawala gu'íriale alué Rabí anilime 'ya bejtégame napurigá ra'íchámala napurigá najkile mué. Anile alué rió:

¿Chonigá 'we na'áwaché suwábaga jena gawichí epperégame?

'Lige ¿chonigá 'nátaché alué chátiri 'nátili?

Tabilé gayena rekó 'natie.

²⁶ Suwábaga alué napu ekí e'wélala ju jena wijchimoba epperégame

saíla niraga mochí Onorúgame,

'lige alué Kristo napu Onorúgame júlale abiena sayega mochí.*

²⁷ › Alarigá nokale a'kinana jena we'ká riógachi. Alué wa'lula Erere, 'lige alué Ponso Pilato anilime, we'ká alué ralámuli israelita, alué e'sena ralámuli abiena, suwábaga alué Esusi saíla nile, alué Esusi napu mué Onorúgame júlale jena. Mué nulele Esusi napurigá nuleme nímala ralámuli.

²⁸ Mué 'we a'lá machile 'ya bajchabé rawé. Mué elile alué cha nokame ralámuli napurigá resí olámala Esusi.

²⁹ Mué Wa'lula Onorúgame, 'we a'lá e'nagá asiboka 'lige 'we 'la repuka napu alué ralámuli cha nokame cha olánilichi ramué. Mué nulalílate nochálime ju ramué. Gu'írowaká ramué napurigá tabilé majaga ra'íchawa mué ra'íchálila.

³⁰ Sa'wawa alué nayume mué a'walílate. Gu'írowaká ramué napurigá e'karúriga gayéname nímala ramué mué a'walílate, alué napu tabilé gayéname ju ralámuli. Alarigá nokiboa alué a'walite napu Esusi nígame nile napu'lige jena ajtigá, 'we 'la sébali olale

napurigá nulélige mué Onorúgame. Alueka nabí mué 'yuga 'nátame nile —alarigá tánale Onorúgame alué Esukristo oyérame.

³¹ Napu'lige suwénasa a'walí tania Onorúgame, Onorúgame nokele alué galí napu mochílige alué ralámuli. 'Lige Onorúgame Alawala abé a'wágame 'yale a'walí alué ralámuli alé mochígame napurigá tabilé majaga ra'íchámala Onorúgame nila ra'íchali. Suwábaga napu ekí mochílige alé narele a'walí.

Jena ruwimela o'maka 'la nakúriligo Onorúgame oyérame

³² Suwábaga alué Esukristo oyérame bi'lepi 'nátame nile. Tabilé 'wesi anile bi'neli nígame koriá. O'maka nila korile. Alarigá nile suwábaga alué Esukristo oyérame. 'We a'lá kóniga go'yame nile alué go'ame.

³³ Alué makué oká rió napu Esukristo 'yale nóchali, we'ká ra'íchili beníriale ralámuli Esukristo ra'íchálila. 'We a'lá semáriga ra'íchale, tabilé majaga. A'boi etéoríle ku ajánachi Esusi. Onorúgame 'we 'la gu'íriale suwábaga alué Esukristo oyérame.

³⁴ Bilé tábiriti resílásaká jaré alué Esukristo oyérame, bilé rió ralineme nile bilé wasá o bilé galí. 'Lige aleké enomí narésaká,

³⁵ 'yame nile alué makué oká rió 'lige alueka 'yame nile alué uché jaré ralámuli tabilé nígame. Alekeri 'we a'lá niga mochile suwábaga.

³⁶ Bilé rió napu bilé wasá ralinele, José anilime, Chipre bejtégame nile 'yako alué rió. Lebí rijimala nile alué rió, alué Lebí napu 'ya bejtégame nile. Alué makué oká rió napu Esukristo 'yálige nóchali se'nú rewá ujchele alué José. Bernabé anilime rewá ujchéliro. Alué Bernabé anía ka «ralámuli oilárimé» aníame ju. 'We a'lá ralámuli nile alué.

³⁷ Napu'lige ralinesa alué wasá, aleké enomí 'yale alué makué oká rió napurigá 'yámala uché jaré tabilé nígame.

5

Jena ruwimela tabilé 'la 'nátligo bilé rió 'lige bo'né upila

¹ Uché bilé rió Ananíasi anilime 'lige bo'né upila, Sapira anilime, ralinele bilé wasá.

² Alué rió 'yale nasípasi alué enomí alué makué oká rió, tabilé suwábaga 'yale. Anile suwábaga 'yágoríle, pe lanile, tabilé bijchiá anile. Alué okánika 'la bi'lepi 'nátame nile.

³ 'Lige anile Pegro:

—Mué Ananíasi. ¿Chonigá bi'lepi 'nátame ju mué Remónisi 'yuga? Mué 'yégame Onorúgame Alawala. Tabilé suwábaga a'pale mué enomí alué wasá ralinérigame.

* 4:26 E'nesi Salmos 2:1-2.

⁴ ¿Aka mué nila kúpaché alué wasá? Napu'lige ralinesa alué wasá, aka enomí abiénachigó mué nila júpeché. Alekeri 'la gayénale mué napurigá najkile mué. Tabilé 'yégatélikuru mué. Mueka pe ramuecho 'yégaga iliro oláleké, Onorúgame abiena 'yégaga iliro mué —anile Pegro.

⁵ Napu a'lige akisá, mukugá bo'iba alué Ananíasi. Suwábaga napu ekí e'tele alué mukúgame 'we majale.

⁶ A'lige jaré ejtemali kabile mántachi rosákame, a'lige o'tole miná tomia.

⁷ A'lige alué Ananíasi upila peyati, bakiá 'ora kachi, nawale alé napu ajtile Pegro. Tabilé machigá nawale mukúligo alué rió.

⁸ 'Lige Pegro etérale alué enomí 'lige rukele:

—¿Suwábaga ju ye enomí alué wasá ralínérigame?

—Juli, suwábaga júpeché —anile alué mukí.

⁹ A'lige anele Pegro:

—Mueka, mué gunala si bi'lepi 'nátame nile. ¿Chonigá saíla niru alué Alawá napu júlale alué Wa'lula Esukristo? ¡E'néwagrú! Alué napu be'bé mo'íbage tomia mué gunala, a'má ku aleka e'yénakuru. Jipeko mué o'tomela.

¹⁰ Yati mukule alué mukí abajá. Napu a'lige sébale alué ejtemali, 'ma mukúgame rewale alué mukí. A'lige o'tole tomia napubúriga rekale alué rió 'yuga.

¹¹ Suwábaga alué Esukristo oyérame 'we majale. Uché jaré ralámuli e'sena abiena majálechigó akisá.

Jena ruwimela Onorúgame gu'íriligo alué makué oká rió napurigá we'ká e'karúriga 'we semáriga nokimela

¹² Onorúgame gu'íriale napurigá e'karúriga 'we semáriga nokimela alué makué oká rió. Ralámuli tabilé siné gayénale alieri aliena semati noká. Suwábaga alué ralámuli napu ekí Esukristo oyérame nile napu'ile alé wa'lú re'obachi bortálíchi, Salomoni anilime bortali.

¹³ Alué ralámuli tabilé bijchígame tabilé e'yénale alué Esukristo oyérame 'yuga. Abiena 'la nirame nile kaka, iligá majale.

¹⁴ Nabí rawé aminacho we'ká ralámuli oyérale alué Wa'lula Esukristo, riótiri 'lige umugítiri.

¹⁵ Ralámuli o'tole we'ká nayúkame, alé boichí mochile nayúkame pera (petate) peka, jaré gemá peka. Alé boichí mochíleke'elé napurigá sa'wámala alué Pegro kálilate.

¹⁶ Alué ralámuli a'mulipi ejperégame alé Rusaleni abiena o'tólechigó alué ralámuli nayúkame alé. U'kuchípala remónisi alawala mochígame abiena o'tólichigó alé.

Suwábaga ralámuli napu ekí nayúkame nile sa'wáliku alé.

Jena ruwimela e'wélala tabilé galeme n'ligo alué makué oká rió Esusi oyérame

¹⁷ A'lige alué balé wa'lula, abiena alué ralámuli saruseo* anilime, tabilé galegá etele alué makué oká rió.

¹⁸ A'lige alué wa'lula balé nulale cha'píniliga alué makué oká rió, 'lige galírale mo'áliku.

¹⁹ A'lige rukó júlale Onorúgame bilé santo ánjeli napurigá i'púmala yochi. 'Ma buyánale alué makué oká rió. Anele alué santo ánjeli:

²⁰ —Simasi alé wa'lú re'obachi ra'pichí. Alé ra'pichí ra'icháwaka, rupóká alué ra'ichali napurigá Esukristo gu'íriale napurigá 'la ganiliga ejperéwala 'lige napurigá 'la moínawa rewagachi —anele.

²¹ 'We alá gepule alué makué oká rió. A'lige che'lisáká simíbale alé wa'lú re'obachi ra'pichí ruyemia alué ralámuli napu ekí alé ra'pichí sébame nile.

Alué e'wélala tabilé 'cho machile buyásligo. Napu'lige alué wa'lula balé sebasa gompaniérola 'yuga alé napu ra'ichali gatélime n'lige, bayeale suwábaga alué uché jaré e'wélala. Napu'lige napu'isa suwábaga alué e'wélala, júlale buinániliga alué makué oká rió galírale mo'arígime ra'ichali gatemia.

²² Napu'lige sébale alé galírale, tabilé rewale alué makué oká rió, 'lige kuka sebasa anile:

²³ —'We 'yériga ilile alé yochi, tabiléchigo mochile ko alué rioka alé pachá. Alué napu alé asálige repuka tabilé sayele buyachi, abalé asale kaka. Pe alarigá ilile kaka 'yériga. Napu'lige i'púsiká tabilé i'tele. Pe arigá ilile —alarigá anile.

²⁴ Napu'lige akisá, we'ká 'nátale alué wa'lula sontalo alué napu re'obá repume nile 'lige alué e'wélala balé.

—¿Jipe chonokibóbeché? —anile alué e'wélala.

²⁵ 'Lige sébale bilé rió. 'Lige anile:

—'We alá gepusi 'emi e'wélala. Alué ralámuli napu 'emi galírale mo'álige, 'mi wa'lú re'obachi ra'pichí mochí ralámuli beniria —anile.

²⁶ 'Lige simile alué wa'lula sontalo, gompaniérola abiénachigó, aleké si simile nolamia. Alé sebasa, 'we 'la kilí bayérale. 'We majaga nóale nepabasa mayeale alué ralámuli alé mochígame. Ralámuli alé re'obachi ra'pichí mochígame 'we galele alué makué oká rió.

²⁷ Alué makué oká rió pe yati jásiga simíbale alué sontalo 'yuga. Napu'lige ku sebasa alé napu mochí e'wélala, nasipa mochíáliku alué makué oká rió. A'lige anele alué wa'lula balé:

* 5:17 E'nesi glosario «saduceo».

28 —Ramué 'la aniáturu kulí napurigá tabilé siné ra'ichámala alué Esusi ra'ichálila. 'Émika tabilé e'wale arigáchigó. 'Émika 'ma bochígimi we'ká riógichi ra'lánalekuru ye ra'ichali alué Esusi ra'ichálila. ¡'Émika e'chewa ramué alué Esusi mukusá! —alarigá anele alué wa'lula balé.

29 'Lige anile Pegro:

—¡Ramueka Onorúgame 'nalina e'wériguru, tase pe ralámuli ra'ichálila!

30 'Emi nulele Esusi me'línliga gulusichi ujchagá.

31 'Alige Onorúgame uché rajpé 'yale ajali. Onorúgameka wajtoná ajchale Wa'lula neraga. Gu'írome ju alué Esusi napurigá ramué ralámuli israelita ku a'rewa chátiri 'nátili. Alueka 'la e'kámala ke ramué.

32 Ramué 'we a'lá ruyá napurigá 'sile Esusi. Ramué a'boi etewituru napu 'sile alué rió. Alué Onorúgame Alawala neji a'wali napurigá machimela ralámuli 'la bi-jchiá ka napu ra'ichalia ramué. Onorúgame 'ya bo'né Alawala alué ralámuli napu 'la e'weme ju Onorúgame —alarigá anile Pegro.

33 Napu'lige akisá e'wélala, 'we ayole, me'lináile alué makué oká rió.

34 'Lige bilé rió o'weti ilísile, Gamalieli anilime nile alué rió. Bariseo nile alué rió benírame 'nátili 'ya nerúgame rejcholi. Suwábaga ralámuli 'we a'lá nirame nile alué rió. Napu'lige ilísasa o'weti, ma'chí júlale alué makué oká rió napu Esusi 'yálige nóchali.

35 'Lige anele Gamalieli alué uché jaré e'wélala:

—'Emi ralámuli israelita, 'we 'la na'táwaká napu noká 'emi.

36 'Yako bilé rió Teúراسi anilime rió napu wa'lula kórié, naó siento gompaniérogame nile alué rió. 'Lige me'líli ru a'kinana. 'Lige ichúrimi ra'lale bo'né gompaniérola. Alésíko abisi suwíbale alué 'nátili.

37 'Lige a'kinana napu'lige tétale ralámuli alué gobierno, alué rió Jurasi Galiléachi bejtégame sairale alué gobierno. Jurásika we'ká gompaniérogame nile. 'Lige Jurasi 'ma me'líli ru. 'Lige ichúrimi ra'lale gompaniérola.

38 Iligá a'résiga 'la júléké 'nalina alué makué oká rió. Tabilé che olawa. Ye ralámuli pe a'bopi 'nátaga alanokagá e'yénasaká, 'ma pe suwíbámala alué 'nátali.

39 Onorúgame 'la gu'írisaká alué makué oká rió, 'émika pecha umubámalagó cha olá alué ralámuli. 'La 'nátaga mochiwa, tabilé sairaga mochiwa Onorúgame. Alekeri abé 'la júkuru a'rílía —alarigá anile alué Gamalieli.

40 Alué e'wélala 'we galele lanichi alué Gamalieli. 'Lige bayéleru alué makué oká

rió napu Esusi 'yálige nóchali. 'Lige we'sá wejpisóli ru iwégame wi'chite.

—Tabilé siné ra'ichawa alué Esusi ra'ichálila —anele wejpisoka.

'Alige a'rele napurigá buyásimala alué makué oká rió.

41 'Lige alué makué oká rió simíbale 'we ra'sálagá napugiti 'we resí nílgame 'lige 'we resí oláriligime Esusi oyérame koriká. Onorúgame elale napurigá resí ikimela. Alekeri 'we ra'sálale.

42 Nabí rawé simíbale alé wa'lú re'obá ra'pichila ra'ichamia alué ra'ichali 'we a'lá bi'ígame napurigá Onorúgame nulele Esusi napurigá gu'írimala ralámuli. We'kaná galírale abiena simíbale ra'ichamia.

6

Jena ruwimela gichao rió 'yáli ru go bilé nóchali

1 Aminabi we'ká nile alué Esukristo oyérame. Jaré ralámuli alé Rusaleni ejperégame se'winati ra'ichame nile, griego anilime nile bilé ra'ichali. Alué ralámuli abiena oyéralechigó Esukristo. 'Lige na'áule alué ralámuli. Anile:

—Alué umugí gunámakame griego ra'ichame tabilé nareme ju go'ame —anile.

'Lige alué ralámuli napu ra'ichame nile ebreo anile:

—Tabilé bijchiá káwé —anile.

2 'Lige alué makué oká rió napu Esusi nóchali 'yálige bayele suwábaga alué Esukristo oyérame, 'lige anele:

—Ta'mé 'la káwé ramué go'ame nachutalia. Go'ame nachútame níriká ramué tabilé cherigá ikíriwa beniria ramué alué ralámuli Onorúgame nila ra'ichali.

3 Iligá uché jaré 'yáwagó 'minami gichao rió, napurigá nachutámala alué go'ame, alué abé a'lá rejchirúginti 'nalina. Alá nirálinti ralámulite suwábaga alué gichao rió, Onorúgame Alawala a'walila nígame. Ye gichao rió repútuwa ye nóchali.

4 Ramueka abisibi nokísiwa Onorúgame 'yuga ra'icha. Ramueka aminabi beníriwa Onorúgame ra'ichálila —alarigá anile alué makué oká rió.

5 Suwábaga alué ralámuli 'we a'lá galele alué ra'ichali. 'Lige owile gichao rió: bilé Siteba anilime nile. 'We a'lá bijchígame nile Onorúgame ra'ichálila. Bi'lepi 'nátame nile Onorúgame Alawala 'yuga. Uché bilé Belipe anilime nile. Uché bilé Prokorosi anilime nile. Nikanori anilime nile uché bilé. Timoni anilime nile uché bilé. Parmenasi anilime nile uché bilé. Nikolasi anilime nile uché bilé. Alué Nikolasi we'ká riógachi Antiokía anilichi bejtégame nile 'yako. Tabilé jurío nile sinékó, 'ma jurío gayénale a'kinana.

⁶ Napu'lige owisa alué gichao rió, bayérale alemi napu mochile alué makué oká rió. 'Lige alé sebase, alué makué oká rió tánele Onorúgame napurigá gu'irimala alué gichao rió. Mo'ochí nochale. Liko 'yale alué nóchili napurigá e'wélala nímalá alué gichao rió.

⁷ Nabí rawé we'ká ralámuli akele Onorúgame ra'ichálila alué ta'chó akeme. Alé Rusaleni mochígame we'ká ralámuli chojkile Esukristo oyeria. We'ká balé jurío abiénachigó.

Jena ruwimela cha'pilirigo Sitaba

⁸ Alué rió Siteba anilime, Onorúgame 'yale 'nátili napurigá 'we semáriga ra'ichámala. Onorúgame 'yalechigó napurigá we'ká e'karúgame 'we semátiri gainámala newá napu tabilé gainárima ju bo'né tabilé gu'irisiká Onorúgame. Alekeri Siteba we'ká ralámuli sa'wale.

⁹ 'Lige jaré ralámuli Siteba saíla nile. Jaré alué saíla mochígame nile alé Rusaleni napu ilí bilé u'tá re'obá napu «sinagoga» anilime ju. Alué ralámuli alé e'yéname, alueka «liber-tado» anélime nile yolí ra'ichaga.* Uché jaré ralámuli Siteba saíla, alueka 'yako mejkaka sigame nile alé Rusaleni, jaré Sirene anilichi epperégame nile 'yako. Uché jaré Ale-jantría anilichi epperégame nile 'yako. Uché jaré Silisia anilichi epperégame nile 'yako. 'Lige uché jaré Asia anilichi epperégame nile 'yako. 'Lige alué ralámuli chojkile ra'icha najisáká Siteba 'yuga.

¹⁰ Siteba saíla tabilé gayénale neyuria. Onorúgame Alawala gu'irile Siteba napurigá ra'ichámala. Alekeri 'la neyúriale Siteba.

¹¹ 'Lige alué Siteba saíla najtétega nulele jaré ralámuli napurigá ra'ichámala Siteba sayega. Najtétega napurigá ra'ichámala 'yéga. Anile:

—Ramué 'we a'lá akirú sayega ra'ichachi alué Siteba Moisesi olagá. 'Lige Onorúgame sayega ra'ichachi abiena akirúchigó ramué. 'We chátiri ra'icha alué Siteba —alarigá anile alué saíla.

¹² 'Lige alué Siteba saíla we'ká ralámuli oiláriale alué Rusaleni mochígame napurigá ra'ichámala Siteba sayega, 'lige alué e'wélala rió abiénachigó, alué ralámuli napu 'ya nerúgame rejcholi ruwime nile abiénachigó. 'Lige alué ralámuli 'ma cha'pile alué Siteba. 'Lige 'ma o'tole gustisia olamia alé napu asale alué wa'lula balé 'lige uché jaré e'wélalachigó.

¹³ 'Lige uchéchigo najtétega jaré ralámuli napurigá ra'ichámala 'yéga. Anile alué enomite najtétirigime:

—Ye rió Siteba tabilé siné guwébame ju ra'icha chátiri ra'ichali. Sayega asame ju alué wa'lú re'obá alé napu ajtime ju Onorúgame,

'lige Moisesi nulalila abiénachigó sayega asame ju.

¹⁴ Akérituru ramué Siteba ra'ichachi, 'lige anichi alué Esusi Nasareta bejtégame napu Rabí rijimale nile, gajunámoríle alué wa'lú re'obá 'lige nakulímoríle Esusi suwábaga Moisesi na'tálatiri —alarigá anile suwábaga alué 'yégame.

¹⁵ 'Lige Siteba banalá 'we a'lá néreká asale napurigá bilé santo ánjeli. (Bo'néchigo Onorúgame 'siligame alarigá ajchá.) Alé gustisia oliachi mochígame, suwábaga 'we o'wé e'nele.

7

Jena ruwimela napu Siteba ra'ichale

¹ 'Lige alué wa'lula balé rukele alué Siteba:

—¿'La bijchiá ju napu aní alué ralámuli? —anile.

² 'Lige Sitébaka alarigá nejele:

—'Emi ralámuli israelita napurigá ne 'lige napu e'wélala ju 'we a'lá gepuwa ne ra'ichálila. Alué Onorúgame napu ra'ichale ramué rijimale 'yuga alé nolíraleka, abiena ra'ichale alué Abraámi anilime rió 'yuga, alué abé 'ya ajtíggame. Ramué rijimale nile alué rió. Onorúgame ra'ichale alué rió 'yuga bijí alé Mesopotamia ajtígachi, ta'chó simichi Jarani anilichi we'ká riógachi.

³ Onorúgame anele: «A'rewa alué mué gaw-ila 'lige mué rijimálatiri, suwábaga a'rewa. Simiboa napu mochí uché jaré ralámuli, ne 'la ruwimela alé ko», anele Onorúgame alé ajtígachi.

⁴ 'Lige Abraámika simile alé asagá napu mochílige alué ralámuli Kalrea ra'ichame napu Mesopotamia anilime nile alué gawí. Uché bilena simile Jarani anilichi we'ká riógachi. 'Lige alé bejterale. Napu'lige mukusá o'nola, Onorúgame nulele Abraámi napurigá jena nawámala napu epperégame ju 'emi.

⁵ Onorúgame tabilé 'yale gawí. Tabilé pe u'tá 'yale. Pe lisensia 'yale napurigá jena asimela. Onorúgame 'yámoríle gawí alué Abraámi rijimale napu a'kinana o'chérimili nile. Onorúgame 'la bijchiá anile. Abraámi tabilé 'cho inógame nile a'lige.

⁶ Onorúgame abiena anele Abraámi: «Abé nujubapi mué rijimale buyásimale jena. Alé uché bilena sebase (Ejpto), a'kinana ral-inérigame niraga mochímala alué mué ri-jimale. Naó siento bamí kachi 'we resí i'kimela alé alué mué rijimale.

⁷ 'Lige gastigárimale ne alué ralámuli nokao napu mué rijimale resí olá. 'Lige mué rijimale ku smela jena. Napu'lige sebase jena, ne'chí oyéramala», anile Onorúgame.

* 6:9 Siné kachi 'yako ralirúgame nileréko «esklabos», alué ralámuli a'wágame nochárimiliga, nobi abé a'kinana 'ma buyásile alué ralámuli.

⁸ Lige Onorúgame nulele o'chérísichi isílala rejpunánliga pe u'tá guwala napurigá tabilé we'kuámala Onorúgame 'kúchila ko. Napu'lige Abraámi inolá o'chérasa, a'kinana osá no rawé kachi abiénachigó rejpunále isílala pe u'tá guwala. Isaki anilime nile alué Abraámi inolá. 'Lige a'kinana alué Isaki inógame nile. Akobo anilime nile alué inolá. A'kinana Akobo makué oká inógame nile. Suwábaga alué ralámuli ramué rijimale nile.

⁹ › Bilé alué Akobo inolá José nile. Uché jaré alué Akobo inolá tabilé galegá etele alué José. Cha'pile alué José, 'lige ralinele uché jaré ralámuli. 'Lige alué ralisá, o'tole alué ralágame Ejíptochi anilichi. Mejká simile, Onorúgame abiena 'la 'yuga eyénale.

¹⁰ 'We resí oliachi, Onorúgame 'we 'la gu'irile. Alekeri tabilé mukule rekó resí oliaae. 'Lige alué wa'lula Ejipto nulame 'we galegá etele alué José. Baraoni* anélime nile alué wa'lula alé Ejipto nulame. Onorúgame gu'irile alué José napurigá 'we a'lá na'támala. Alué Baraoni 'we a'lá gepule alué José rejcholi ruwichi. 'Lige Baraoni wa'lula selígame neraga ajchale alué José bochígimi alé Ejipto. Alé galírale ajchale nulame nerágachigó napurigá nulámala nóchili alé nerúgame.

¹¹ › A'kinana alé Ejíptochi 'we gurule alué go'ame. Alé napu ejperere José rijimale abiénachigó, Kanani anilichi. 'We resí ikile alé. 'Lige alué José rijimale tabilé rewale go'ame. Alé Ejipto ta'mé 'we gurule go'ame. Alá nuteka mochile go'ame, e'wele rekochi mo'agá muchile go'ame.

¹² 'Lige alué Akobo júlale bo'né 'kúchila alé Ejipto go'ame pabénliga. A'kinana júlale uchéchigo siné. Sinékó tabilé machile José ko.

¹³ A'kinana kulí bo'né alué José ruwile: «Ne 'emi bonila júpaché», anile alué José. 'Liko 'la machile. Sinékó tabilé machile Baraoni chieri rijimale níligo alué José. A'kinana machile alué rijimale sebasa alé.

¹⁴ 'Lige alué José anele: «Jeka simawa 'emi o'maka napurigá jena mochiwa», anele. A'lige jsile alé napu José ajtíle alué José rijimale napu gicháosa makué miná maligi ralámuli nile.

¹⁵ 'Lige a'kinana mukule alué Akobo 'lige 'kúchilatiri alé Ejipto mochiga.

¹⁶ 'Lige a'kinana o'tóleru alué Akobo 'kúchila o'chíla alé 'mi Sikémichi anilichi.† Alé ilile bilé resó napu ralálige Abraámi 'ya bajchabé rawé. Alué Jamori anilime 'kúchila, alué ralinele alué resó. Alé ro'áliku alué Akobo 'kúchila o'chíla.

¹⁷ › A'kinana we'ká bamí kachi we'ká nile alué José rijimale alé Ejipto ejperégame.

'Lige ta'mé we'ká bamí rokáréle napurigá 'yámala alué gawí Kanani anilichi napurigá anele Onorúgame alué Abraámi 'we 'ya.

¹⁸ 'Lige 'we 'ya mukule alué Baraoni, alué napu José gu'irilige 'ya. 'Lige a'kinana ajtígame wa'lula alé Ejipto nulame tabilé machile chieri ko José.

¹⁹ 'Lige alué wa'lula tabilé nirame nile alué José rijimale. Regá aneme nile alué bo'né 'yuga nóchame: «U'kuchí o'chérésichi alué ralámuli israelita 'kúchila, wamí ma'chí 'lúlua alé bi'tigá suwirálikó», aneme nile.

²⁰ 'Lige ochérale bilé rió napu Moisesi anilime nile. 'We semati towí nile. Onorúgameka 'we galegá etele alué towí. 'Lige inolá, eyélatiri 'we galegá etélechigó, bakiá mechá nasoka mochile alué u'tá towí.

²¹ Alésí 'ma tabilé kírole nasoa, 'mi wa'lú ba'wichí rekale alué u'tá towí bilena ganástachi bakate newárigime. 'Lige Baraoni malala rewale alé ba'wichí enágichi. 'Lige o'tole neséramia napurigá bo'né ranala neraga.

²² 'Lige Moisesi wa'lú ochérasa 'we alá benile napu ekí benírilige alé Ejipto asagá. Suwábaga 'we alá benile napu ekí nóchali nerúlige alé. 'Ma wa'lú ochérasa 'we semáriga ra'ichale 'lige 'we alá sébali nóchale alué rió.

²³ › 'Ma oká liá bamígame ka, Moisesi 'nátale simea kólimia alué ralámuli israelita bo'né rijimale.

²⁴ 'Lige alé sébaga Moisesi, etele bilé rió ejipsio wejjá chukúgachi bilé rió Moisesi rijimale. 'Lige Moisesi gu'irile alué bo'né rijimale. Me'ale alué rió Ejipto bejtégame.

²⁵ «Suwábaga ne rijimale 'we alá machimela jípeko Onorúgame nuléligo ne'chí. Ne 'la nejkúrimala napurigá buinámalá alué ne rijimale napurigá simámala uché bilena.» Alarigá 'nátale Moisesi. Alué rijimale tabilé alarigá 'nátale.

²⁶ 'Lige melénala Moisesi etele oká bo'né rijimale nakó uchúkachi. 'Lige Moisesi tabilé najkile napurigá aminabi nakómala. Anele: «Aka rijimale júpaché 'emi, ¿chonigá nakóliché?», anele.

²⁷ 'Lige alué abé chojkila rajkibule Moisesi. Anele: «Mueka pecha selígame júkó napurigá gustisia olámala ne'chí.

²⁸ ¿Me'limé olá mué ne'chíchigó napurigá me'ale mué alué rió ejipsio?», anele.

²⁹ Napu'lige alieti akisá alué, Moisésika yati 'másale mejká. Mariana anilichi simile. 'Lige alé bejterale. Pe alé asale nocha, pe nawágame nílige. 'Lige alé rewale mukí. Oká inorale alué rió alé.

³⁰ › Alé asale oká liá bamí. Bilé rawé eyénale alé napu tabilé riógachi nile. Ami-

* 7:10 Baraoni aniaká pe bisirente aniame ju, tabilé ralámuli rewalá nile.

† 7:16 Alué Akobo o'chíla uché bilena o'tóliku Ebroni anilichi. E'nesi Génesis 49:29-33.

nami 'we wakígachi nile alé. Alé ilile bilé rabó Sinaí anilime. Alé 'minami alué rió najtépale bilé rojá wejchégame napurigá bainoro rajá ilime. Alé nasipa ilile Onorúgame bilé santo ánjeli neraga.

³¹ Moisesi 'we o'wé e'negá ilile. A'lige simile abé a'bé e'nemía alué rojá wejchégame rajame. Alé sebasa, akele Wa'lula Onorúgame ra'íchachi.

³² «Ne ju Onorúgame», anile. «Alué 'ya mochígame mué rijímala Abraámi, Isákitiri, Akóbotiri, 'we 'la nirame kéturu ne'chí», anile Onorúgame. 'Liko Moisesi 'we majale, 'we 'áwalia ilile. 'Lige se'wí e'nena ilile, tabilé e'nénele napu ilile Onorúgame.

³³ 'Lige anele alué wa'lula Onorúgame: «Bujá mué akalá. Jena 'we najtégame ju napugiti jena ajtígame Onorúgame», anile.

³⁴ «Ne 'la etiárubá ne 'kúchila 'we resi nilia mochí alé Ejipto. 'Ma tabilé anacha ne. Nawá ne jena buinamia alué resi nilia mochígame ralámuli 'mi Ejipto. Alé julámala ne mué napurigá buinámala mué ne 'kúchila», Onorúgame anele alué rió Moisesi.

³⁵ › 'Lige ku Ejipto simile alué Moisesi. Onorúgame ajchale alué Moisesi wa'lula neraga napurigá buinámala alué bo'né rijímala alé Ejipto mochígame napurigá simámala uché bilena napurigá tabilé resi nilámala. 'Yako alué Moisesi bijí alé Ejipto bejtégachi, tabilé galéliliru a'boi rijimálate. Anele alué rijimale: «Mueka tabilé selígame ju napurigá ra'íchali gatega einámala ramué 'yuga», anele. Onorúgame napurigá bilé ánjeli niraga napu Moisesi etele alé 'mi o'weti ilígame wejchachi nasipa rajá ilígame, alué Onorúgameka julale alué Moisesi.

³⁶ Moisesi 'silikuru buyana alué ramué rijímala napurigá simámala uché bilena. 'We e'karúriga 'sile 'we semáriga alué Moisesi Onorúgame a'walila gite. Bajonile bilena wa'lú ba'wichí, Wa'lú Ba'wí Sejtákame anilichi. Oká liá bamí eyénale alé 'mi jami wakígachi napu tabilé riógachi nile we'ká ralámuli 'yuga. 'Lige alemí eyénaga 'we e'karúriga 'sile alué Moisesi alué ralámuli gu'iriga.

³⁷ Alué Moisesi anele alué rijímala: «Onorúgame uché abé nujubapi julámala uché bilé rió napu ruimeli ju napu anele Onorúgame napurigá ruyame ju ne», anele.

³⁸ Alué Moisesi eyénale alé wakígachi napu tabilé riógachi nilíge alué 'ya epperégame ralámuli 'yuga. Alué Onorúgame napuyeri santo ánjeli, Moisesi 'yuga ra'íchale alé 'mi rabomí Sinaí anilichi. 'Lige alué Moisesi Onorúgame ra'ichánila ruyele uché jaré ralámuli. Napu ramué niga mochiru ye rejcholi, alué Moisesi nejlála ju.

³⁹ › Ramué rijímala 'ya epperégame tabilé e'wale. Tabilé galéliru alué Moisesi selígame

kachi. Ralámuli ku Ejipto simánilioríle. 'Liko Moisesi 'pa rabomí simile.

⁴⁰ 'Lige alué ralámuli anele Moisesi bonila, Aroní anilime: «Tabilé machirú alué Moisesi koche simíligo, alué napu ramué buyánilige 'naka Ejiptochi. Jípeko newáwagó jaré mono napurigá ramué tebume nímala», anile.

⁴¹ 'Lige newale bilé besero. 'Lige we'ká e'karúgame ajágame me'ale alué besero kógimia. 'Lige aminami wa'lú piesta newale alué ralámuli. 'We ra'salagá mochile a'lige alué besero newasa napurigá Onorúgame neraga eteme nile.

⁴² Onorúgame tabilé galele alué alarigá nokame. Alésiko Onorúgame a'rele alué ralámuli. A'má tabilé gu'irile alué ralámuli. 'Lige alué ralámuli tabilé oyérame nile Onorúgame. Pe mechá oyérame nile. Pe rayénali, pe so'pilí oyérame nile. 'Yako Onorúgame jaré rió 'yale 'nátili napurigá ruyémala ralámuli. Alué jaré rió osale napurigá anile Onorúgame. Onorúgame anile:

'Emi ralámuli israelita

'émika e'yénale oká liá bamí alé jami napu tabilé riógichi ju.

'Émika me'lisá alué ajágame pe se'núchigo kógile,

tabilé ne'chí.

'Émika tabilé tábiri kógile ne'chí.

⁴³ 'Émika newale bilé tábiri napuyeri rayénali,

napu Moloka anilime ju.

'Lige aminami newale napuyeri bilé so'pilí napu Repani anilime ju.

'Émika alieti newasa gu'irili tánime nile

napurigá Onorúgame niraga.

Alekeri gastigárimala ne 'emi.

Mejká julámala alé we'ká riógachi Babilonia anilichi aminami.

Alarigá osale alué ralámuli napurigá anile Onorúgame — anile Siteba.

⁴⁴ A'lige anile uché rajpé alué Siteba:

—Napu'lige alué ramué rijímala 'ya epperégame ralámuli bijí jami e'yénachi, Onorúgame nulele Moisesi napurigá newámala bilé re'obá wi'chite newárigime napurigá anele Onorúgame. Onorúgame alé nawámoríle ralámuli 'yuga ra'ichamia alué re'obá gainasa. Alué re'obá wi'chite newárigime su'panálime nile, 'lige pabega e'yénale nabí alué ralámuli alé jami.

⁴⁵ Napu'lige Moisesi mukusá, 'liko Josué ajcháleru wa'lula niraga. 'Lige 'ma su'panasa, pabérale alué re'obá wi'chite newárigime napu'lige mo'ile alé Kanani anilichi wa'lú gawí bo'ígichi. Onorúgame suwábaga mabule alué bo'né saifa. 'Lige alé ilile alué re'obá wi'chite newárigime we'ká bamí napusí Rabí wa'lula asábachi.

⁴⁶ Onorúgame 'we galegá etele alué Rabí. 'Lige alué Rabí Onorúgame tánile lisensia napurigá newámala bilé wa'lú re'obá tabilé w'chite, rejete newárigime 'nalina. Najkile bilé re'obá napu Onorúgame alé asimela bejttega, alué bo'né Onorúgame napu Akobo oyérame nílege 'we 'ya rawé.

⁴⁷ Onorúgame tabilé lisensia 'yale 'lige. A'kinana lisensia 'yale alué Rabí inolá, Salomoni anilime, napurigá newámala alué wa'lú re'obá, Onorúgame galila.

⁴⁸ Alué Wa'lula Onorúgame re'pá ajtígame tabilé bejtégame ju alé pachá re'obachi napu newame ju rálámuli. Bilé rió napu ruwime nílege napu anele Onorúgame, 'ya bajchá rawé osale napurigá anílige Onorúgame. Onorúgame anile:

⁴⁹ Neka pe rewagachi ajtime ju 'lige bochígimi wijchimoba teka asame ju ne.

¿Chieti galí elimo olago mué ne'chí, napurigá ne resíbumala?
Ne nulá suwábaga.

Neka panápuri eyéname kame.

Neka panápuri resíbame júkuru.

⁵⁰ Neka 'ma newagame suwábaga tábiri jena wijchimoba

'lige re'pá rewagachi abiena. Alarigá anele Siteba alué we'ká rálámuli.

⁵¹ A'lige 'we a'wágame anele Siteba:

—'Emi e'wélala, 'we neyúrigame ju 'emi, tabilé akenti, 'lige tabilé e'wame ju 'emi napurigá Onorúgame nulá. Pe abalieri kéturu 'emi rijimala alué 'ya mochígame. Nabí sayégame mochime ju 'emi Onorúgame Alawala 'yuga.

⁵² 'Emi a'chigóriga nokame ju napurigá 'emi rijimala 'ya ejperégame. Alué 'emi rijimala tabilé nirame nile alué rálámuli napu ruwime nílege napu anele Onorúgame, 'lige me'líliro alué rálámuli napu anile uché bilé nawamio rálámuli gu'írímia. Jipe pe kulí kachi nejile 'emi alué gu'írame Esusi. 'Emi nulele me'línalaga alué.

⁵³ 'Emi narele Onorúgame nulalila napu 'emi 'yálrige santo ánjelite. ¡'Émika peka oyérame ke Onorúgame nulalila!

Jena ruwimela Siteba rejete basibuga me'lírligo

⁵⁴ Liko alué e'wélala iwégame ayole Siteba 'yuga. 'We chátiri e'negá jale ayonia alué Siteba 'lige 'ma ramalátiri chí'ná jale ayoga.

⁵⁵ Onorúgame Alawala gu'íriole uché rapjé alué Siteba. 'Lige alué Siteba o'weti rewagachi e'nénale. 'Lige 'we semati etele alué Siteba alé 'pa rewagachi napu ajtí Onorúgame. 'We rapá ilile. Esukristo alé 'pa rewagachi ilile Onorúgame 'yuga, wajtoná. Anile 'lige alué Siteba:

⁵⁶ —E'nésirigó 'pa rewagachi. Ewagá ilíbakuru rewagá. Neka eté aba alué napu Onorúgame júlale 'pa rewagáchika napurigá bilé rió neraga.‡ Alé 'pa ilíkuru wajtoná Onorúgame 'yuga —anile alué Siteba.

⁵⁷ 'Lige alué rálámuli najkala na'ómale ta akinálaga, aminami a'wágame ne'oa jale. 'Liko yati júmaka cha'pile alué rálámuli alué Siteba.

⁵⁸ 'Lige o'tole alé 'mi suwemi tabilé riógachi. Alué rálámuli bujale alué we'lí o'pacha amoba chujkúgame a'boi o'páchala Siteba bajsibumia. 'Lige alué we'lí o'pacha bujisá alué rálámuli, alémi paka 'yale bilé rió Sauli anilime napurigá repuka asimela alué Siteba bajsibúlichí. Alué rió Sauli 'we re'malí nile.

⁵⁹ Napu'lige rejete bajsibua uchúkachi alué rálámuli me'línálaga alué Siteba, 'lige alué Siteba ra'íchale e'wele sináká, anile:

—Mué Wa'lula Esusi, narépogo ne alawala —anele.

⁶⁰ A'lige alué Siteba chojkóbisiga ilíbaga e'wele sináká anele Onorúgame:

—Mué Wa'lula, tabilé ayónawagó ye rálámuli napurigá noká. Tabilé chélagá etewa ye rálámuli rekó cha nokame ke —anele.

'Lige alanisá yati mukule alué Siteba.

Alué Saúluka bi'lepi 'nátame nile alué rálámuli 'yuga napu Siteba me'ale.

8

Jena ruwimela Sauli suwábaga me'línáliligo alué Esukristo oyérame

¹⁻² Jaré rió napu 'la sébali olame nile napurigá Onorúgame nulá, alué o'tole alé 'mi tomia alué Siteba mukusá. 'Lige 'we seweka nokale alué rálámuli alué Siteba toa. 'We nalaka nokale alué rálámuli chálaga. 'Lige aba'lige rawé 'we resí oláleru alué rálámuli alué Esukristo oyérame alé Rusaleni mochígame. Alarigá nile a'kináasi alé we'ká riógichi. 'Lige 'ma rálale alué rálámuli Esukristo oyérame ichúrими. Jaré rálámuli simíbale ejiro Jurea anilichí 'lige jaré rálámuli simíbale ejiro Samaria anilichí. Alué makué oká rió, alué napu Esusi nóchili 'yálige 'ya bajchá rawé napurigá nulámala 'lige ruwimela Onorúgame nila ra'íchali, alueka tabilé simíbale alé Rusaleni, abe abajá mochile.

³ 'Lige alué Sauli nile alué 'we resí olame alué Esukristo oyérame. 'Lige bochígimi galírale eyénale alué rió Sauli alué Esukristo oyérame 'yuga. 'Lige rewisáká, banasuka buyánale alé galírale pachá mochígame. 'Lige suwábaga galírale mo'ale alué rió napu ekí nile alué Esukristo oyérame, alué umugítiri abiénachigó.

‡ 7:56 'Enesi glosario «Hijo del Hombre».

Jena ruwimela Esukristo oyérame ralámuli ra'íchali ruyéligo alué Samaria mochígame

⁴ Napu'lige ra'lasa alué Esukristo oyérame, simúbale ichúrimi we'ká riógichi ruwisia alué Esukristo ra'íchálila.

⁵ 'Lige bilé alué Belipe anilime rió simile alé bilena we'ká riógachi alé ejiro Samaria anilichi. 'Lige alé sebasa, alué rió Belipe ruyele alué Esukristo ra'íchálila alué ralámuli alé mochígame. Anele 'lige:

—Onorúgame nulele alué Kristo napurigá gu'írimala ramué ralámuli —anile alué rió Belipe.

⁶ 'Lige we'ká ralámuli napuile alé alué ra'íchili gepumia. 'Lige alué ralámuli 'we a'lá gepule alué Belipe ra'íchachi alé. 'Lige etele alué ralámuli alué Belipe 'we e'karúriga semáriga 'sichi alé. Alué Onorúgame gu'íriale alué rió Belipe napurigá 'la gainámala alarigá 'siá.

⁷ 'Lige alué ralámuli we'ká u'kuchípala remónisi mochígame nile alé pachágana sulachí. 'Lige alué Belipe 'ma buyánale alué remónisi u'kuchípala. 'Lige e'wele sinale alué remónisi u'kuchípala buyásiga alé ralámulichi. 'Lige uché jaré ralámuli mochile tabilé gayéneme noká. 'Lige mochílechigó jaré ralámuli sujírigame alé. 'Lige alué Belipe suwábaga alué 'ma sa'wale.

⁸ Alekeri alué ralámuli alé we'ká riógachi 'we ra'sálale.

⁹ Alé 'mi we'ká riógichi asale bilé rió Simoni anilime. 'We inílame nile alué rió, 'we sujkurúgame. Tabilé machile ralámuli alarigá 'sime ko alué rió. 'Lige suwábaga alué Samaria epperégame 'we e'nagá mochile alarigá 'sichi alué rió. Bo'neko wa'lula korile.

¹⁰ 'Lige alué ralámuli tabilé nígame 'we bi-jhígale ala'sichi alué rió, 'lige alué ralámuli 'we nígame abiena bijhígalechigó. 'We a'lá gepule napu'lige ra'íchachi alué rió. Mayele alué ralámuli:

—Ye rioka Onorúgame a'walila nígame ju.

¹¹ We'ká bamí asale alué rió ralámuli 'yegia, alekeri ralámulika 'la e'wime nile bi-jhígaga alué 'yégali.

¹² Napu'lige alué Belipe sebasa alé, 'lige ra'íchaleke' é alué Esukristo ra'íchálila. 'Lige alué ralámuli rió umugítiri yati bijhígaleke' é alué Belipe ra'íchachi alé sébaga. 'Lige alué Belipe ruwile 'ma sébaligo Onorúgame a'walila ralámuli gu'írimia. Abiena ruwile Esukristo ko alué a'walí nejime. 'Lige alué ralámuli napu ekí 'la bijhígale alué ra'íchili, ba'íchikana bokuika bochígimi, alarigá rewarame nile, napurigá 'la machimela alué uché jaré ralámuli alué Esukristo oyérame ko.

¹³ 'Lige alué Simoni abiena bijhígale alué ra'íchili, 'lige abiena rewaráleru. 'Lige alué

Simoni eyénale alué Belipe 'yuga. Alué Belipe 'we e'karúriga 'sile 'we semáriga. Onorúgame gu'íriale' é alué Belipe napurigá 'la gainámala 'la 'siá. 'Lige alué rió Simoni 'we e'nagá ilile alarigá 'sichi alué Belipe.

¹⁴ 'Lige akisá alué makué oká rió alé Rusaleni mochígame, alué ralámuli alé Samaria mochígame 'la oyéraligo Onorúgame, 'lige alué makué oká rió júlale oká rió napu a'bopi nile, Pegro nile bilé, 'lige uché bilé Juani, alué juláiru alé Samaria napurigá gu'írimala alué ralámuli alé Samaria epperégame Onorúgame oyérame.

¹⁵ 'Lige alé Samaria sebasa alué oká rió, Onorúgame tánele napurigá 'la semáriga 'yámala Onorúgame bo'né alawá alué ralámuli alé Samaria mochígame.

¹⁶ Ta'chó narékame nile alué ralámuli Onorúgame Alawala, pe iligá rewarárigame nile 'nalina napurigá 'la Esusi oyérame niraga mochímala.

¹⁷ 'Lige Pegro 'lige Juani, alé sebasa, nochale alué ralámuli mo'ólachi alé mochígame alué Esusi oyérame, 'lige alué ralámuli narele Onorúgame Alawala.

¹⁸ 'Lige alué Simoni etesa alué ralámuli narechi Onorúgame Alawala napu'lige alué Pegro 'lige Juani nochachi alué ralámuli mo'ola, alué bo'né Simoni alarigá najkile alué a'walí napurigá 'la 'yámala Onorúgame Alawala alué uché jaré ralámuli. 'Lige enomí 'yámorile alué oká rió napurigá alué oká rió 'yámala alué a'walí.

¹⁹ 'Lige alué Simoni anele Pegro 'lige Juani:

—Ne'chí 'yáwaká alué a'walí napurigá ne nochásachigó alué ralámuli mo'ólachi, 'liko 'la narémala Onorúgame Alawala. Ne najtétimala enomite.

²⁰ 'Lige alué Pegro anele 'we a'wágame ra'íchaga:

—¡Pe injierno simela mué alué enomite, mueka raliame koláleké Onorúgame Alawala! ¡Tabilé chérigá raliboa napu Onorúgame neji tabilé gobláliga!

²¹ Tabilé 'la nátame ju mué Onorúgame 'yuga. Mueka pecha 'la ralámulika napurigá alué a'walí narémala.

²² Aréwagó alué resítiri 'nátali. Onorúgame e'kali tániwagó napurigá 'la nejkúrimala napurigá 'la ku e'kámala mué.

²³ Neka 'la machí mué 'ma cha'piruga ajtigó alué chátiri 'nátalite.

²⁴ 'Lige alué Simoni anile 'we majaga ra'íchaga:

—E'kali tániwagó 'emi Onorúgame ne'chí neraga napurigá ne ta'mé 'we resí ikimela napurigá aní 'emi —alanile alué Simoni.

²⁵ 'Lige Pegro 'lige Juani tabilé 'cho ku simíbale Rusaleni, alé we'kaná we'ká riógachi ruyele churigá 'we a'lá semáriga gu'íriliga Onorúgame alué oká rió. Abiena

benírale Onorúgame ra'icháila. 'Liko 'ma ku simíbale alé Rusaleni.

Jena ruwimela alué Belipe gu'íriligo alué wa'lula rió alé Etiopía bejtégame

²⁶ 'Lige Onorúgame júlale bilé santo ánjeli napurigá ruyémala bilé ra'ichali alué Belipe. 'Lige anile alué santo ánjeli alé sébaga napu asale alué Belipe:

—Ya'má ilísiga cha'piboa alué bowé alué Rusaleni simime bowé 'lige Gasa simime napu 'we wakígichi ju napu tabilé riógachi ju.

²⁷ 'Lige yati ilísiga simile alué rió, 'lige simile alé 'mimi boichimi. Alé 'mimi boichimi enagá najtépane bilé rió alé Etiopía bejtégame. Alué rioka enomí napubume nile alé wa'lú paísichi napu Etiopía anilichi nile napu nulame nile alué mukí selígame napu Kanrasi anilime nile. 'Lige alué rió enomí napubume alé 'naka Rusalénika simile. 'Lige alé wa'lú re'obá ra'pichila me'álige bilé ajágame alué rió Onorúgame kógimia.

²⁸ 'Lige 'ma ku galírale simiá enale alué rió napu'lige alué Belipe najtépane. Alué rioka kareta asagá enale. Alué karétaka pe chitúlame ralégame nile. 'Lige alué rió kareta aségame, osilí ra'ichasia enale alué osilí napu osálige alué rió Isaíasi anilime 'ya bejtégame, alué napu ruyeme nile ralámuli napu anele Onorúgame. Alué osilí ra'ichasia enale alué rió alué kareta asega'alemi.

²⁹ 'Lige Onorúgame Alawala anele alué Belipe:

—Simigá alé 'mi napu ená alué rió kareta asagá, alé a'bemi enáwaká.

³⁰ 'Lige alué Belipe yati iwégame 'máleke'é 'la anésiga Onorúgame Alawálate, 'male alé napu enale alué kareta. 'Lige alué rió Belipe akéleke'é alué rió osilí ra'ichasia enágichi alemi. Akele napu ra'icha asale alué rió. Akele napu Isaíasi osálige 'we 'ya, alué Isaíasi napu ruyame nile napu anele Onorúgame. 'Lige alué rió Belipe rukele alué rió osilí ra'ichasia enágichi:

—¿'La namo mué alué osilí napu mué ra'ichasia ená?

³¹ 'Lige anile alué rió:

—Tabilé, pecha 'wesi i'tigá napurigá ruyémala ne'chí.

'Lige bayéleru alué Belipe alé re'pá napurigá alé si enámala alé asagá.

³² 'Lige alué rió aba 'we ra'ichasia enale alué osilí napu Isaíasi osálige, anísiga enale: Napurigá bilé bo'á me'liame alieri nile alué rió.

Napurigá bilé bo'á napu'lige gupala sikiá tabilé nalame ju,

alieri nile alué rióchigó.

Kilí rió nile alué rió.

³³ 'Lige tabilé nirálieru alué rió,

pe napurigá bilé ajágame pe alarigá etélieru alué rió.

Pe gastigáriliru alué rió ralámulite, pe tabilé niraga olale.

'We cha nokame nile alué ralámuli alé mochígame.

'Ma me'ale alué rió.

Alarigá tabilé 'kúchigame nile alué rió napu me'líiru.*

Alarigá osale alué Isaíasi anilime rió 'ya ajtígame.

³⁴ 'Lige alué rió Etiopía bejtégame rukele alué Belipe:

—Pe rekó, ¿chieri rió nile alué napu tabilé galegá etélieru, napu me'liboli nile? ¿Aluéchala Isaíasi nile, o uché bilé nile?

³⁵ 'Lige alué Belipe nejele:

—Pe alué Esusi nile alué napu tabilé galélieru napu me'líiru —anile.

'Liko 'la ruyele alué ra'ichali 'we semati napu aní júlaligo Onorúgame alué Esusi napurigá buinámala ralámuli alé tabilé 'la bowechi.

³⁶⁻³⁷ 'Lige aba 'we simíbale alué alé karétachi mochiga, 'lige sébale alé ba'wí ilígichi.

—Aka jena 'la ilípaché ba'wí, ¿chonigá ta rewaráwabaché mué ne'chí? 'Ma 'la oyérame ju ne Esukristo —anile alué rió Etiopía bejtégame alé ba'wí ilígichi sebasa.

'Lige anile alué Belipe:

—'La nímaleké.

³⁸ Napu'lige sebasa alé ba'wí wa'lú ilígichi, 'lige alué rió nuláleke'é ujhábanalaga alué kareta. 'Lige alé sebasa e'tegísile alué okánika rió 'lige alé ba'wichí mo'ile. 'Lige alué rió Etiopía bejtégame bochígimi bokuúle alé ba'wichi.

³⁹ Onorúgame Alawálaka yati mejká o'tóleke'é alué Belipe. 'Lige alué Etiopía bejtégame rioka tabilé rewale alemi kíbaga alué Belipe. 'Lige alué rió Etiopía bejtégameka uchéchigo simile alé 'mimi boichimi, 'we ra'salagá enale alué rió alemi boichimi napugiti 'ma Esukristo oyérame niligame alué rió, alekeri 'we ra'salagá enáleke'é alué rió.

⁴⁰ 'Lige alué Belipe pe kulipi niraga sébale alé 'mí uché bilena we'ká riógichi Asoto anilichi. 'Lige alé sébaga ra'ichale alué Belipe churigá niliga Esusi. 'Lige uché bilena simile alué rió alué ra'ichali ruwisia. We'kaná we'ká riógichi simile ruwisia alué ra'ichali, 'lige alé sébale alé Sesarea anilichi we'ká riógichi.

9

Jena ruwimela alué Sauli 'ma a'réligo alué resiti 'nátili

* 8:33 E'nesi Isaías 53:8.

¹ Alué Sauli we'ká rawé eyénale 'we ayoga me'lináliga alué Esukristo oyérame. 'Lige alé 'mi simile napu asale alué wa'lula balé,

² 'lige tánale bilé apeli osirúgime lisensia taga ma'chí buinániliga alué ralámuli napu oyérame nile alué nuebo bowé (Esukristo oyérame) napu'lige mochílige alé we'ká u'kuchi re'obachi napu «sinagoga» anilime nile alé wa'lú we'ká riógichi Ramáskochi. Ma'chí buinánile alué 'ma suwábaga riótiri 'lige umugítiri. 'Lige abiena 'la lisensia tánale alué ralámuli Esukristo oyérame karénate bulugá o'towá alé Rusaleni. 'Lige alué apeli newísiga, pe yati simile alué rió alé Ramasko.

³ 'Lige amulí sébachi alé wa'lú we'ká riógichi 'lige ra'ósale alé 'pákana rewagáchika. 'Lige alué rió 'we rasóleke'é.

⁴ 'Lige 'ma wijchí bo'íbale. 'Lige alé bo'igá akele bilé ra'íchili. Anile alué ra'íchili:

—Sauli, Sauli chonigá sairúgame niraga ajtipiché mueka ne'chí 'yuga —anile alué ra'íchili.

⁵ —¿Chieri ju mué Wa'lula sikaniá? —rukele alué Sauli.

—Neka pe Esusi júke'é, pe aba alué ju ne napu mué 'yuga ayome ju.

⁶ Jípeko ilísiwa simibóká alé 'mi wa'lú we'ká riógichi. Alé buwéwaká, ne julámala bilé rió alemi napurigá ruyémala chu'similiká mué —alarigá anile alué ra'íchili.

⁷ Sauli gompaniérola, alué ralámuli abiena akele alué ra'íchali 'lige tabilé 'wesi etele. 'Lige 'we majaga mochile.

⁸ 'Lige ku asísile alué rió Sauli. 'Lige rekó e'nene tabilé ma'chílife alué rió. 'Lige alué gompaniérolaka cha'pile sekala. 'Lige sekachí cha'pigá o'tole alé 'mi wa'lú we'ká riógichi Ramasko.

⁹ 'Lige bakiá rawé asale alué Sauli tabilé ma'chíliga, 'lige aminami tabilé go'gá ajtile go'ame, 'lige aminami tabilé ba'witiri bajiga.

¹⁰ 'Lige asale bilé rió alé we'ká riógichi Ramasko anilichi, Ananíasi anilime rió. 'Lige Esukristo oyérame nile alué rió Ananíasi. 'Lige Esukristo etérole bo'né alué rió. 'Lige alué Esukristo anele alué Ananíasi:

—¡Ananíasi!

'Lige alué Ananíasi anele:

—Tachíribá, mué Wa'lula. Jena ajtíke'é neka.

¹¹ 'Lige alué Wa'lula anele alué rió Ananíasi:

—Simibóká alé 'mi galírale alé bowé Wajchigame anilime bo'ígichi Jurasí bejtélachi. 'Lige alé rukéboká alué rió alé Társochi ochérigame rió 'ya bajchá rawé napu Sauli anilime rió ju. Jípe ne'chí 'yuga ra'icha ajtí 'lige aminami e'kali tana ajtí ne'chí.

¹² Ne 'ma anéturu Sauli mué Ananíasi simélikó alé napu ajtí alué Sauli napurigá nochámala mué alué rió napurigá 'la ku ma'chílimala alué Sauli busila —alarigá anile alué Esukristo.

¹³ 'Lige anele alué Ananíasi:

—Mué Wa'lula, we'ká ralámuli aní alué rió Sauli 'we cha 'sime rió ko. Tabilé 'la nirame karáché alué mué oyérame, 'ma me'linálime karáché alué mué oyérame alé Rusaleni mochígame.

¹⁴ Jípeko abiénachigó lisensia nígame karáché napurigá cha'pimela alué mué oyérame jemi Ramáskochi mochígame. Alué e'wélala wa'lú re'obachi nulame, alué lisensia 'yale napurigá cha'pimela alué napu nejkúrali tánime ju mué Esukristo —anele alué Ananíasi.

'Lige tabilé siminálile alué rió Ananíasi napu asale alué Sauli. 'We majale alué rió alué Sauli.

¹⁵ 'Lige anele Esukristo:

—Yati simibóaguru tase che anigá, e'wáwagurú napurigá nulá ne. Aka ne 'ma owítuba alué rió, jípe 'ma ne'chí oyérame júturu alué rió Sauli. Ne julámala alué rió Sauli alé 'mimi napu tabilé ralámuli jurío mochí napurigá ruwimela alué rió ne nila ra'íchali, alé napu e'wélala gobierno mochí abiénachigó, alé napu mochí alué uché jaré ralámuli israelita abiénachigó.

¹⁶ 'Lige 'we resí niliga einámala alué rió alemi, 'we najtepámala alué rió 'we cha nokame ralámuli napu'lige ne nila ra'íchali ruigá eyénachi —anile Esukristo.

Alarigá ruyele alué Esukristo alué Ananíasi.

¹⁷ 'Lige simile alué Ananíasi alé galírale napu asale alué Sauli. 'Lige alé galírale sébaga alué Ananíasi alé pachá bajkile 'lige nochale alué Sauli. 'Lige anele:

—Mué Sauli napu Esukristo oyérame ju napurigá ne, alué Wa'lula Esusi, alué napu ra'íchale mué 'yuga alé boichimi, jula ne'chí napurigá 'yóomala ne mué napurigá ku 'la ma'chílimala mué busila. 'Lige 'we alá bi'lepi na'támala mué Onorúgame Alawala 'yuga —anele alué Ananíasi.

¹⁸ 'Lige pe yati rujsule alué napu o'póluga chujkúlige alué busila.* 'Lige alué rujsúsaká pe yati ma'chílife alué rió busila. 'Lige asísile alué rió 'lige rewaráliku alé ba'wichí bochígimi bokuile napurigá ralámuli 'la machimela alué rió 'ma 'la Esukristo oyérame ko. 'Lige 'ma rewarásiká

¹⁹ 'lige alué rió 'ma go'ale go'ame. 'Lige alésíko 'ma a'walí narele alué rió.

Jena ruwimela Sauli ra'íchaligo Onorúgame nila ra'íchali alé Ramáskochi

* 9:18 Alué napu busila o'póluga ujchule nile pe alieti napuyeri alué ro'chí gajela napu anilime ju «escama» yolí ra'ichaga.

²⁰ Alué Sauli asale alé wa'lú we'ká riógichi Ramasko anilichi pe u'kabi rawé alué ralámuli Esukristo oyérame 'yuga. 'Lige alué Sauli eyénale alé we'kaná u'kuchi re'obachi napu «sinagoga» anilime nile. 'Lige alé sebasa ra'ichale alué ralámuli jurío 'yuga. Anile:

—Aka alué Esusi 'la Onorúgame Inolá júpaché alé 'pákana rewagáchika nawágame.

²¹ 'Lige alué ralámuli 'we e'negá jale alué Sauli Onorúgame nila ra'ichali ra'ichachi alé u'tá re'obachi iligá. Anile:

—¿Ye ju alué rió napu tabilé galeme nile alué ralámuli Esusi oyérame? ¿Tabilé nawale alué rió jena cha'pimea alué Esusi oyérame ralámuli napurigá o'tomela alé Rusaleni e'wélala balé 'yamia? —anile alué ralámuli.

²² 'Lige alué Sauli aminacho 'we a'lá benile 'lige abé a'lá benigá ra'ichame nile tabilé chijúnaga tabilé chélagá. Benirile Onorúgame ra'ichálila napu 'ya osirúgime nile, napu anime nile Esusi niligo alué Kristo napu Onorúgame julámili niligo napurigá gu'írimala ralámuli. 'Lige alué ralámuli napu akele alué ra'ichali 'la námale 'la bijchiá ko, tabiléchigo e'wale ko alué ralámuli.

'Lige alué ralámuli abisi tabilé che anigá jábaleke'é. Arigá neyúrileke'é alué Sauli.

Jena ruwimela alué Sauli neyúsaligo alué ralámuli jurío me'linálichi

²³ 'Lige napuile we'ká ralámuli alé a'kinana we'ká rawé kachi. 'Lige ra'ichale alué we'ká ka napuísá alé. Anile:

—Me'libó'é alué rió —anile alué ralámuli napuísá alé we'ká ka.

²⁴ 'Lige bilé rió ruyele alué Sauli me'libólikó:

—Nabí iwigá mochí ralámuli jena Ramáskochi mué me'linalia, rukomi rawemi abiena, alé yochi mochí —anele.

'Lige alé wa'lú we'ká riógachi Ramáskochi 'we re'pá iligame nile alué tegoli nologá alé suweke, 'lige 'we ru'nágame nile alué tegoli.

²⁵ 'Lige bilé rukó jaré alué Sauli gompaniérola simíbale alué Sauli 'yuga alé 'mi we'ká riógachi suweke alé tegochi ewágachi. 'Lige alé sebasa, atabechi ajchagá o'wiga kolígana ma'chi re'kibule.

Jena ruwimela alué ralámuli jurío me'lináliligo alué Sauli alé Rusaleni

²⁶ Napu'lige ma'chínasa alué rió Sauli alé Ramasko anilichi, simile alé Rusaleni anilichi wa'lú we'ká riógachi. 'Lige alé Rusaleni alué Esukristo oyérame tabilé najkile napurigá si asimela alué rió Sauli. 'Lige alué ralámuli alué Esukristo oyérame tabilé bijchígale alué rió Esukristo oyérame ko. Pe majaga etéleru alué rió Sauli alé.

²⁷ 'Lige alué Bernabé anilime rió gu'írile alué Sauli alé. Bayérole alé 'mi napu mochile

alué makué oká rió napu nulame nílige Esusi nochálilachi. 'Lige alué Bernabé ruyele alué ralámuli alué rió Sauli etéligo alué Esusi alé boichimi enágichi napu bo'í bowé Ramáskochi simime, 'lige alé ra'ichiligo alué Esukristo alué Sauli 'yuga. 'Lige anile alué rió Bernabé:

—Alé Ramáskochi tabilé majaga ruwile ye rió Sauli alué Esusi ra'ichálila napugiti alué Esusi alarigá 'yáligame alué 'nátli —alarigá ruwile alué Bernabé anilime rió.

'Lige alué ralámuli alué Esukristo oyérame 'ma a'lá bijchígale alésíko.

—'La bijchiá júkó —anile.

²⁸ Alésíko napuile alué Sauli alué Esukristo oyérame 'yuga Rusaleni mochígame. 'Lige alué Sauli eyénale alé wa'lú we'ká riógichi Rusaleni bochígimi alué Esusi ra'ichálila ruigá. 'Lige tabilé majaga ra'ichale alué rió Sauli alué Esusi ra'ichálila ruigá.

²⁹ 'Lige 'we a'wágame ra'ichale alué ralámuli jurío 'yuga napu griego ra'ichame nile. 'Lige alué ralámuli 'ma me'linálele alué rió Sauli.

³⁰ 'Lige alué jaré ralámuli alué Esukristo oyérame machile alué rió Sauli me'liboli ko. 'Lige alué ralámuli chíboka simíbale Sauli 'yuga alé 'mi uché bilena we'ká riógichi Sesarea anilichi we'ká riógichi. 'Lige alésíko uchéchigo bilena mejká júlale alué ralámuli alué rió Sauli. Tarso anilichi we'ká riógichi nile alé napu juláliku alué rió Sauli. 'Lige alé ochérigame nile alué rió Sauli 'ya bajchá rawé.

³¹ 'Lige alué Sauli simisáká alé uché bilena mejká, tabilé na'áuka mochile alué ralámuli jurío Esukristo sayégame alué Esukristo oyérame si pe'wera, alué oyérame napu ejperégame nile alé ejiro Jurea 'lige alé ejiro Galilea 'lige alé ejiro Samaria. 'Lige alué Esukristo oyérame abé rejchirúgame gayénale 'lige 'we a'lá nirame nile alué Wa'lula Esukristo. 'Lige alé Onorúgame Alawala abé a'lá oilárie alué ralámuli 'lige aminacho we'ká ralámuli oyérale Esukristo.

Jena ruwimela Pegro sa'wáligo bilé rió sujirigame

³² Alué Pegro we'kaná we'ká riógichi eyénale alué Esukristo oyérame gu'íriga. 'Lige sébale alé bilena we'ká riógichi Lira anilichi we'ká riógichi, alué Esukristo oyérame kólimia simile alemi.

³³ 'Lige alé najtépele bilé rió 'we nayume, Enéasi anilime rió. 'Lige alué rió sujirigame nile. 'Lige osá naó bami pe bo'ígime nile alué rió, tabilé gayéname nile asisia.

³⁴ Pegro anele alué rió nayume:

—Mué rió Enéasi, ye Esukristo 'la 'yómala mué jipe, jípeko 'ma sa'wimela mué nayua.

Yati asísiwa mué, ro'minawa pétigame —anile alué rió Pegro.

'Lige alué rió nayume yati asísile, 'ma sa'wile nayua alué rió.

³⁵ 'Lige alué ralámuli alé we'ká riógichi Lira anilichi mochígame, 'lige alué Saroni mochígame, napuile alé napu asale alué rió 'yórigame. Pe e'nemia jsile alué ralámuli alué rió sujírige sa'wígame. 'Lige alué ralámuli napu ekí nile alé sébgame, 'ma suwábaga bijchígale alué Wa'lula Esukristo ra'icháila. 'Ma Esukristo oyérame gayénale alué ralámuli.

Jena ruwimela ku ajániligo bilé muki mukusá

³⁶ Alé we'ká riógichi Jopa anilichi asale bilé muki, Esukristo oyérame nile alué muki, Tabita anilime nile alué muki. 'Lige griego ra'ichaga ka Rorka anilime nile alué muki. 'Lige alué laniá pe chomalí aniname nile griego ra'ichaga. 'Lige alué muki nabí 'we semáriga 'nátame nile Onorúgame 'yuga. Aminami 'we a'lá nirame nile uché jaré ralámuli, 'we a'lá gu'irame nile alué ralámuli tabilé nígame.

³⁷ 'Lige nayúnale alué muki, 'lige mukule alué muki nayuka. 'Lige alué ralámuli 'we a'lá u'bárele, napurigá nokame nílige alué ralámuli. 'Lige bilé galí nile osámána ilíggame. 'Lige 'ma u'barsa alué muki mukúgame, alé galimopa rekale alué muki mukúgame.

³⁸ Napu'lige mukuchi alué muki, alué Pegro alé we'ká riógichi Lira asale. 'Lige alé Lira pe a'bé nile alé Jopa yéniga. 'Lige alué ralámuli alué Esukristo oyérame alé Jopa eiperégame akele alué Pegro alemi ajtígáráo. 'Lige yati júlale oká rió napurigá bayémala alué Pegro. 'Lige alué oká rió sebasa alé napu ajtíle Pegro, yati bayérole, anele:

—Pe rekó, ¡yati simawa ramué 'yuga! —anele alé sebasa.

³⁹ 'Lige alué Pegro yati simile alué oká rió 'yuga alé 'mi napu mochíle alué ralámuli. 'Lige alé sebasa yati o'tóliro alé re'pá napu bo'ile alué muki mukúgame. 'Lige alé we'ká umugi gunámakame mochíle. Bochí aníá ilile nalá alué umugi alé re'pá, alé napu bo'ile alué muki mukúgame. 'Lige alué o'pacha napu súlige alué muki mukúgame, e'nérale nalaka alué Pegro alué umugi.

⁴⁰ 'Lige alué Pegro 'le wíchí júlale alué umugi alé mochiga anichi. 'Lige alué Pegro alé 'le wíchí julasa alué umugi gunámakame, 'lige chojkóbisiga ilíbale alé a'bé napu bo'ile alué muki mukúgame. 'Lige Pegro alé chojkóbisiga iligá, 'lige tánele Onorúgame napurigá gu'írimala alué muki mukúgame. 'Lige 'ma tánesa Onorúgame, 'lige anele alué muki mukúgame:

—Mué Tabita ku asisi —anele alé iligá.

'Lige lanésiga yati e'nénele alué muki mukúgame. 'Lige alué muki etele alué Pegro alé ilígichi. 'Lige o'weti asísile alué muki.

⁴¹ 'Lige alué Pegro sekáchí cha'pígá o'weti elale alué muki. 'Lige 'ma o'weti elasa 'lige bayele alué Esukristo oyérame alé ku re'pá napurigá e'némala alué muki ku ajánagame. 'Lige alué gunámakame umugi abiena bayélechigó napurigá e'némala alué muki ku ajánagame.

⁴² 'Lige pe yati bochígimi machúleru larigá niligo alé we'ká riógichi Jopa. 'Lige we'ká alué ralámuli yati 'we a'lá bijchígile Wa'lula ko Esukristo. 'Lige 'ma Esukristo oyérame nile alésíko alué ralámuli.

⁴³ 'Lige alué Pegro we'ká rawé asale bejtega alé Jopa anilichi we'ká riógichi alé Simoni galíachi, alué Simoni napu waketa newame nile.

10

Jena ruwimela Onorúgame nuléligo alué Pegro napurigá gu'írimala alué wa'lula sontalo

¹ Alé we'ká riógichi Sesarea anilichi asale bilé sontalo wa'lula, alué sontalo gapitani. Kornelio anilime nile alué rió. 'Lige usani sientó sontalo nuleme nile alué sontalo gapitani. 'Lige alué we'ká sontalo suwábaga alé Italia anilichi paísichi mochígame nile.

² 'Lige alué Kornelio nabí rawé tánime nile e'kali Onorúgame, 'we a'lá 'nátame nile Onorúgame 'yuga. 'Lige alué upila abiénachigó alieri nile, 'we a'lá nirame nile Onorúgame. 'Lige alué kúchila abiénachigó alieri nile, 'we a'lá nirame Onorúgame. 'Lige alué Kornelio 'we a'lá nirame nile alué uché jaré ralámuli, 'lige 'we a'lá gu'irime nile alué ralámuli tabilé nígame.

³ 'Lige siné alí alé nasípagana ajtígichi alué rayénali, pe yati niraga Onorúgame etérale alué Kornelio bilé santo ánjeli, alué napu júlilige Onorúgame alé rewagáchika. Alé a'bé sébale alué santo ánjeli napu ajtíle alué Kornelio. 'Lige anele alué santo ánjeli alé sébaga: —¡Kuiira ganili Kornelio! —anele alé sébaga alué santo ánjeli.

⁴ 'Lige alué Kornelio 'we majale alué alieti etega. 'Lige alué rió Kornelio rukele:

—¿Tachiri najkí mué Wa'lula? —anele alué rió Kornelio.

'Lige anele alué santo ánjeli:

—Onorúgame 'la aké mué e'kali tánichi. 'Lige Onorúgame 'we galegá etiá mué Kornelio napugiti 'we a'lá gu'irime kame mué alué ralámuli tabilé nígame.

⁵ Jípeko julawa mué oká rió alé 'mi we'ká riógichi Jopa anilichi napurigá bayémala alué rió oká rewégame napu Simoni anilime ju 'lige aminami napu Pegro anilime ju.

⁶ Alé ajtí alué tokáyola 'yuga napu Simoni anilime ju, alué waketa newame, alé a'bé

ba'wí wa'lú ilígichi, alé bejtégame ju alué rió —anele alué santo ánjeli.

⁷ 'Lige alué Kornelio bayele oká rió napu nóchame nile alé galírale 'lige bilé alué sontalo abiena. 'We a'lá oyérame nile alué sontalo Onorúgame. Nabí rawé 'yuga eyéname nile alué sontalo alué Kornelio tebuka.

⁸ 'Lige alué Kornelio ruyele alué bakiá rió napurigá anele alué santo ánjeli. 'Lige Kornelio júale alué bakiá rió alé we'ká riógichi Jopa anilichi napurigá bayémala alué Pegro.

⁹ 'Lige melénala rawé 'mole alué Pegro alé re'pá galimopa Onorúgame 'yuga ra'ichamia. 'Lige alué bakiá rió pe bijí 'naka boichika e'yénale, ta'chó sébale alé galírale. 'Lige rawilí nile alué Pegro alé re'pá galimopa 'mochi.

¹⁰ 'Lige alué Pegro e'luile alé galimopa asagá. Alué go'ame tabilé 'cho wajsile alé galírale. 'Lige alé re'pá galimopa asagá Onorúgame etérale go'ame alué Pegro. 'Lige etele alué rewagá ewagá ilíbachi.

¹¹ 'Lige etele alué apieri gemá alé 'pa alékana ewágachika ma'chínachi. Pe kilí enale alé 'pákana, naógana chijtochi cha'pirúgame, alarigá enale alué gemá alé 'pákana.

¹² 'Lige alé amoba we'ká ajágame uchúkame nile: alué naó ronégame ajágame (gowí, bo'á, chibá, akasí) 'lige alué we'ká sinowí, 'lige ochá 'lige alué ajágame napu i'nime ju, (chulugí, wilú, a'wé), 'lige uché jaré we'ká e'karúgame ajágame uchule alé.

¹³ 'Lige alué Pegro akele bilé ra'íchili. Anile alué ra'íchili:

—Pegro, ilísiwa, yati me'gá go'póaká alué ajágame —regá anele alué ra'íchili.

¹⁴ 'Lige alué Pegro anele:

—Mué Wa'lula, neka tabilé chérigá go'mela alué ajágame, pecha elírigime níriga ramué ralámuli jurío. Neka tabilé síné go'yame ju alué ajágame napu tabilé elílime ju napurigá go'poa —anile alué Pegro.

¹⁵ 'Lige alué ra'íchili anele:

—Tase che aniboa mué Onorúgame 'yuga. Ne 'la elá napurigá mué me'agá go'mela alué ajágame* —regá anile alué ra'íchili.

¹⁶ 'Lige baisá chojkégame etérale Onorúgame Pegro alué gemá alué ajágame uchúkame. 'Lige 'ma tabilé etérale Onorúgame alué gemá, 'ma ku 'pa rewagachi 'mole alué gemá.

¹⁷ 'Lige alué Pegro we'ká 'nata asale alué alieti etesa. «Tachiri ruwime ke 'smíwé alué alieti la'siá», la asale alé alué Pegro. 'Lige alué 'nata ajtígichi bijí alué Pegro, 'lige sébale alué bakiá rió alué napu júlalige alué Kornelio.

¹⁸ 'Lige alué bakiá rió rukele alé yochi jaga alué ralámuli alé mochígame:

—¿Tala asé ajtí jena alué Simoni napu Pegro anilime júchigó? —anile alé sébaga alué bakiá rió.

¹⁹ 'Lige alué Pegro bijí alé re'pá alé galimopa asagá, we'ká 'nata asale. 'Lige Onorúgame Alawala anele alué Pegro:

—Mué Simoni, alé jái bakiá rió mué 'yame.

²⁰ Re'kísiga repórawa 'lige 'yuga ra'ichawa. Tase majawa alué 'yuga simiá. Ne jula alué ralámuli —anele Onorúgame Alawala.

²¹ 'Lige yati re'kisele alué Pegro. 'Lige anile alué Pegro alé yochi ilíbaga alué rió alé jágame etega:

—Ne ju napu 'emi 'ya. ¿Chonigá 'yamí 'emi ne'chí? —anele Pegro.

²² 'Lige nejele alué bakiá rió:

—Kornelio anilime rió sontalo gapitánila, aluete jularu ramué alé 'naka. Alué rió 'we a'lá oyérame ju Onorúgame. 'Lige ralámuli jurío 'we a'lá nirame ju alué rió, napugiti 'we a'lá rió kame. Bilé santo ánjeli nulele alué Kornelio napurigá júlamala ramué jena napurigá bayérowa mué. Simératu mué alé 'mí ra'íchili ruyemia —anele alué bakiá rió napu 'lige etesa alué Pegro.

²³ 'Lige alué Pegro alé pachami bayérole alué bakiá rió. 'Lige alé pachá mochiga, go'ame kógile alué bakiá rió. 'Lige 'ma bosásaká, 'yale gemá napurigá gemagá okómala napurigá alé che'labámala alué bakiá rió. 'Lige alé che'labasa, be'á simíbale. 'Lige alué Pegro simile alué bakiá rió 'yuga, 'lige uché jaré ralámuli napu Esukristo oyérame nile alé Jopa mochígame, abiena simíbale alué ralámulichigó.

²⁴ 'Lige simasa, melénala kulí sébale alé Sesarea anilichi we'ká riógichi. 'Lige alué Kornelio alé asale buigá alué ralámuli. 'Lige alué bo'né Kornelio rijimjala abiena mochile aléchigó. 'Lige alué Kornelio gompaniérola abiena we'ká mochile aléchigó alué ralámuli buigá. Alué ralámuli Kornéliote bayérigame nile.

²⁵ Napu 'lige alué Pegro alé sébachi, yati ma'chínale alé galírale alué Kornelio alué Pegro najtepamia. 'Lige alué Kornelio alué Pegro najtepaga, 'lige chojkóbisiga chukíbale alé bajchabeka. Ala'sile alué rió Kornelio, pe Onorúgame neraga etele alué Pegro.

²⁶ 'Lige alué Pegro chijúnale la'sichi alué rió Kornelio. 'Lige sekala cha'pigá anele:

—Ilísiwa o'weti. Neka pe iligá rió ju napurigá mué, tase Onorúgame ju ne —anele alué Pegro.

²⁷ 'Lige alé pachami simíbale ra'ichasia alé napu mochile alué uché jaré we'ká ralámuli.

* **10:15** Alué ralámuli jurío tabilé go'yame nile ajaré ajágame. Alueka anime nile tabilé bi'wígame kórfle jaré ajágame. Alueka aniane ju tabilé lisensia nígame nile napurigá go'mela alué jaré ajágame. E'nesi glosario «purificar».

28 Lige anile alué rió Pegro alé pachá iligá:

—La 'we a'lá sébali machiáa 'emi napurigá niru ramué ralámuli jurío. Ramueka tabilé siné oyame niru alé napu epperé alué ralámuli tabilé jurío. Onorúgameka regá benírile ne'chí suwábaga ralámuli 'we a'lá niráwará, rekó tabilé jurío kachi abiena 'we a'lá niráwará. Onorúgame newale suwábaga ralámuli.

29 Lige napu'lige Kornelio júlale alué ralámuli ne'chí bayéniliga, ne yati e'wá tabilé chélagá rekó 'émika e'sena ralámuli kachi. ¿Chonigá jula mué Kornelio alué ralámuli ne'chí bayéniliga? ¿Tachiri nakiágó 'emi ralámuli?

30 Lige alué rió Kornelio nejele.

—Kulí, 'ma naó rawé ju, ne ra'icha ilígichi Onorúgame 'yuga, nasípagana ajtígichi alué rayénali, 'lige alé ma'chínaturu bilé rió rapame o'páchigime, pe yati niraga ma'chínaturu alué rió alé. Pe santo ánjeli nile.

31 Lige anile alué santo ánjeli: «Onorúgame 'la aké mué ra'ichachi aleké 'yuga 'lige 'we 'la sébali machí mué 'we a'lá gu'irime ko alué ralámuli tabilé nígame.

32 Jípeko júlawagó jaré rió alé 'mi Jopa anilíchi napurigá bayémala alué rió Pegro alé Jopa ajtígime. Pegro alé 'mi Simoni bejtélachi ajtí napu waketa newame ju. Alué Simoni anilime rió bejtégame ju alé a'bé napu alué ba'wí wa'lú ilígichi.» Alarigá anile alué santo ánjeli rapame o'páchigime.

33 Lige júlaturu ne alué ralámuli napurigá bayémala mué. 'La yati e'wale mué. 'We 'la ju mué nawasa. Lige jípeko jena mochírukuru ramué, 'lige Onorúgame 'la etiáguru ramué jena mochírgo. Jípeko buigá mochírukuru ramué akinalia alué ra'ichili. Napurigá Onorúgame nulele mué napurigá ruyémala mué alué ra'ichili jena jipe, aleké ra'ichili akinalia mochiru ramué jipe jena —anile alué Kornelio.

Jena ruwimela napu ra'ichaligo Pegro alé Kornelio bejtélachi

34 Lige alué Pegro anile:

—Jípeko 'la nama ne napurigá aní Onorúgame. Onorúgame suwábaga ralámuli 'la 'we a'lá nirame ju rekó tabilé jurío kachi.

35 Onorúgame nareme ju apiépiri rió napu 'we a'lá nirame ju Onorúgame napu 'we a'lá sébali olame ju Onorúgame 'yuga.

36 Alué ra'ichili napu nulele Onorúgame ramué ralámuli Israeli epperégame, alué ra'ichili aní Esukristo ko Wa'lula suwábaga ralámuli nuleme jena wijchimoba mochígame. Lige alué rió napu 'we a'lá nirame ju alué Esukristo, alueka 'la sébali nímala, tabilé we'ká 'nátame nímala.

37-38 'Émika 'we a'lá sébali machí napu ikíligo we'kaná jena Israeli. Onorúgame

'yale Esusi bo'né alawala 'we a'wágame a'walí, alué Esusi napu bejtégame nile alé Nasareta. Napu'lige Juárezite rewarásiga alué Esusi, 'lige kulí simile alé Galilea, 'lige alé chojkile ralámuli gu'íria 'lige 'yoa ralámuli napu Remónisite cha'pirúgame nílige. Alarigá 'la gayénale napugiti Onorúgameka alué 'yuga asáligame.

39 Lige ramué 'la etéruturu larigá yochi nayúkame alué Esusi alé 'mi wa'lú we'ká riógachi Rusaleni, 'lige alé uché bilena we'kaná we'ká riógachi 'mi alé napu epperégame ju ralámuli jurío. Lige ramué alé mochírgituru etea larigá yochi Esusi. Lige alué ralámuli tabilé nirame nile alué Esusi, 'ma me'ale alué Esusi alé gulusichi ujchagá.

40 Lige mukusá alué Esusi, pe bakiá rawé kachi Onorúgame ku ajánale alué Esusi. Lige jena eyénituru alué rió Esusi ku ajánasa.

41 Lige tabilé suwábaga ralámuli etele jena eyénachi napu'lige ku ajánasa. Pe ramué u'kabi ralámuli eteru, pe napu ekí cha'pílige bo'né Onorúgame napu ramué ralámuli nílige. Ramueka napu'ka go'túgeturu 'lige bajjirutuchigó alué si napu'lige ku ajánasa.

42 Lige alué Esukristote nuléruturu ramué napurigá ramué ruyewa Onorúgame ra'ichálila. Lige aminami nuléruturu napurigá ramué ruyémala Onorúgame ajcháligo wa'lula niraga alué Esusi napurigá wanápame nímala alué resiti 'nátame ralámuli, alué napu bijí ajagá mochí 'lige suwígame abiena.

43 Suwábaga alué ralámuli 'we 'ya epperégame napu ruwime nile napu anele Onorúgame, anile nawamio alué Esusi 'lige napu ekí ralámuli 'la bijchígime ju Esusi ra'ichálila, alueka 'la e'kawa Onorúgamete resitiri alawégame 'la bijchígime ka chieri ka Esusi.

Jena ruwimela 'ma bajkligo Onorúgame Alawala alé ralámulichi tabilé jurío

44 Napu'lige alé Pegro bijí ra'icha ilígichi alé pachá galírale, Onorúgame Alawala bajk-ile suwábaga ralámulichi. Lige pe si'népiriga bochígimi bajkile alué alawá alé ralámulichi.

45 Lige alué ralámuli alué napu napu'ka jsílige Pegro 'yuga, alué ralámuli jurío napu 'ma oyérame nile Esukristo, alueka 'we e'negá jale alué ralámuli Onorúgame Alawala bajkíchi. A'boi ralámuli júrioka tabilé mayele Onorúgame Alawala bajkirao alué ralámulichi tabilé jurío, alekeri 'we e'negá jale.

46 Lige alué ralámuli napu 'ma nígame nile Onorúgame Alawala, alueka chojkile ra'icha we'ká se'winátiri ra'ichili napu 'yako tabilé alarigá ra'ichame nílige. Ra'ichale chiena semáriga ko Onorúgame.

47 Lige Pegro anile:

—Alué rálámuli 'ma nígame ju Onorúgame Alawala napurigá ramué. Pecha che anéwagó napurigá tabilé rewarárigame nímala alué rálámuli ba'wichí bochígimi bokúka —anile Pegro.

⁴⁸ 'Lige Pégroka nulele rewarániliga alué rálámuli, napurigá alué uché jaré rálámuli 'la machimela alué rálámuli 'ma a'réligo napu bajchabé 'nátame nílige 'lige 'la bijchiá alué Esukristo oyérame ko. 'Lige alué rálámuli 'we anele alué Pegro napurigá alé asimela pe'wera alué rálámuli 'yuga.

11

Jena ruwimela Pegro ruwíligo napu lakligia alé Sesarea

¹ Alué makué oká rálámuli napu Esusi nóchili 'yálige, 'lige alué uché jaré rálámuli Esukristo oyérame alé Jurea anilichi ejiro mochígame, suwábaga alué rálámuli machile alué rálámuli tabilé jurío 'ma oyériligo Onorúgame nila ra'íchali.

² Napu'lige sebase alué Pegro alé Rusaleni, alué rálámuli Esukristo oyérame alé Rusaleni mochígame sairaga ra'íchale alué Pegro olagá.

³ Anele:

—Mué rió, ¿chonigá simí mué alué rálámuli kólimia alé tabilé jurío rálámuli ejperélachi? 'Lige alé go'ame go'ale mué alué rálámuli 'yuga. 'Lige alué rálámuli tabilé alarigá nokame ju napurigá nokiamé niru ramué.* —anele alué rálámuli.

⁴ 'Lige Pégroka 'we alá ruyele napurigá ikílige bo'né:

⁵ —Ne alé we'ká riógachi Jopa anilichi ajtigéturu. 'Lige Onorúgame 'yuga ra'icha ajtigé ne alé. 'Lige alé asagá Onorúgame etératuru ne'chí we'ká e'karúgame. Etéturu ne napuyeri gemá alé 'pákana rewagáchikana ma'chínachi. 'Lige alé 'pákana o'wékana enáturu alué gemá. 'Lige alué napuyeri gemá napurigá naógana chitochi cha'pirúgame alarigá enáturu alué gemá alé 'pákana rewagáchikana. 'Lige alé a'bé asíbaturu napu ne ajtigé.

⁶ 'Lige ne 'we alá e'néturu alué napuyeri gemá alé asibasa. 'Lige etéturu ne alé amoba we'ká ajágame naó ronégame uchúkachi alé gemachi. 'Lige uchuke alué we'ká ajágame alé galírale bukurúgame, 'lige alué jami oyame abiena, 'lige alué i'nime, 'lige alué sinowí, 'lige uché jaré jami oyame ajágame.

⁷ 'Lige aké ne bilé ra'íchili. Aníchane alué ra'íchili: «Mué Pegro, ilísiwa mué alé, 'lige me'gá go'poa alué ajágame.»

⁸ 'Lige neka anéturu: «Tase alarigá aniboa mué Wa'lula. Neka alué jaré ajágame tabilé siné go'yame ju, tabilé alarigá nokiamé niru ramueka.»

⁹ 'Lige alué ra'íchili aníchane: «Tase saega ra'ichawa mué Onorúgame olagá. Onorúgame 'la elá napurigá alué ajágame me'gá go'mela mué», alarigá aníchaneturu alué ra'íchili.

¹⁰ 'Lige baisá aníchane alué ra'íchili alarigá. 'Lige 'ma baisá anisá alué ra'íchili, 'lige ku alé rewagachi kíbuturu alué apieri gemá.

¹¹ 'Lige alé galírale napu ne ajtigé, a'lige seba bakiá rió napu alué Kornelio júlalige alé 'naka Sesaréachi anilíchika.

¹² Onorúgame Alawala ruyéturu ne'chí alué rálámuli alé galírale sébaligo napu ajtigé ne. 'Lige aníturu Onorúgame Alawala simerá ne alué bakiá rió 'yuga. Alekeri ne tabilé we'ká 'nátaga simí ne. 'Lige usani rió alué Esukristo oyérame alé we'ká riógichi Jopa mochígame, alué si simíbaturu ne'chí 'yuga alé Sesarea anilichi. Suwábaga ka simáruturu ramué alé Kornelio bejtélachi.

¹³ 'Lige alué Kornelio ruyéturu bilé santo ánjeli etéoriéturu alé bo'né bejtélachi. Anírárturu alué santo ánjeli: «Mué rió, julawa jaré rió alé we'ká riógichi Jopa napurigá bayémala alué oká rewégame rió, alué Simoni napu Pegro anilime ju.

¹⁴ Alué rió bayésiga 'la ruwimela churigá 'la ma'chínamala mué alé resiti bowechi 'lige churigá 'la buyásimili ko alué resiti bowechi alué rálámuli napu ekí mochí jena mué bejtélachi.»

¹⁵ 'Lige alué Kornelio suwénasa ra'icha, 'lige ne rálámuli rejcholi ruyea ajtigíchi alé, Onorúgame Alawala yati bajkile alué rálámuli. Alué alawá bajkile alé rálámulichi pe a'chigóriga napurigá bajkile alué alawá 'ya ramuechi.

¹⁶ 'Lige ne 'nata napurigá anilige alué Wa'lula Esusi. Aníéturu alué Wa'lula: «Alué Juánika pe ba'wite rewarame nile. Jipe 'émika Onorúgame Alawálate rewarárigame nímala», aníéturu Esusi.

¹⁷ Onorúgame 'yásaká bo'né Alawala alué rálámuli tabilé jurío a'chigóriga napurigá 'yale ramué napu'lige ramué 'la bijchígirige alué Wa'lula Esukristo ko, 'lige ¿ne 'lacha animela tabilé 'la ko Onorúgame Alawala bajkiá alué rálámulichi? ¿Chieri ju ne napurigá Onorúgame saega asimela?

¹⁸ 'Lige alué rálámuli alé Rusaleni mochígame, alué ra'íchali akisá, tabilé che anigá mochibale. Tabilé ne'óchale alué Pegro. Pe iligá cheliera 'yale 'nalina Onorúgame. Anile:

—¡Onorúgame 'la elile alué rálámuli tabilé jurío napurigá 'la a'rémala alué rálámuli alué resiti 'nátili, napurigá 'la bi'igame alawega mochímala 'pa rewagachi nabí Onorúgame 'yuga!

* 11:3 E'nesi glosario «circuncisión».

Jena ruwimela bijchígilo Onorúgame ra'ichálila alué ralámuli Antiokía mochígame

¹⁹ Napu'lige me'líliru Siteba, júmasele we'ká alué ralámuli Esukristo oyérame we'kaná ichúrimi. 'Lige jaré abé mejká simúbale alé ejiro Benísia anilíchi. 'Lige jaré simúbale alé Chipre anilíchi rabó alé nasipa wa'lú ba'wichí, 'lige jaré alé Antiokía anilíchi wa'lú we'ká riógichi. 'Lige alemi sebasa 'we ruyele alué Esukristo ra'ichálila alué ralámuli jurío napu alé mochígame nile. Tabilé ruyele alué ralámuli tabilé jurío.

²⁰ 'Lige jaré ralámuli Rusaleni júmasilige Chipre mochígame nilige 'lige jaré Sirene mochígame nilige. 'Lige alué júmisisa sébale alé Antiokía. 'Lige alé sebasa chojkile ra'ichali ruyea alué ralámuli jurío 'lige alué ralámuli tabilé jurío abiénachigó napu griego ra'ichame nile.† 'Ma ruyele alarigá nilige alué Wa'lula Esusi.

²¹ Onorúgame gu'irile alué ralámuli napurigá 'la ruwimela, 'lige we'ká ralámuli 'la bijchígile alué ra'ichali, 'liko 'ma we'ká ralámuli a'rele bo'né 'nátile 'lige oyérale alué Wa'lula Esusi na'táila.

²² 'Lige alué we'ká ralámuli Esukristo oyérame alé Rusaleni mochígame akele alakíó alué ralámuli alé Antiokía mochígame. 'Lige alarigá akisá, júlale alué rió Bernabé anilime alé Antiokía.

²³ 'Lige alué rió alé Antiokía sebasa, etele Onorúgame 'we a'lá gu'irio alué ralámuli alé mochígame. 'Lige 'we ra'salágá asale alué Bernabé etega 'we a'lá gu'irio Onorúgame, alekeri 'we ra'salále. 'Lige ruyele alué ralámuli bilé rejcholi napurigá alué ralámuli 'la nabí oyéramala Wa'lula Esusi tabilé we'ká 'nátaga, 'la bi'lepi 'nátaga.

²⁴ 'Lige alué Bernabé 'we a'lá rió nile, Onorúgame Alawala alawégame nile. 'Lige 'we a'lá bijchígime nile Onorúgame ra'ichálila. 'Lige alué uché jaré we'ká ralámuli napu ekí akele alué Bernabé ra'ichálila, 'we a'lá oyérale alué Wa'lula Esusi ra'ichálila.

²⁵ 'Lige alué Bernabé simile alé Tarso anilíchi we'ká riógichi alué rió Sauli bayemia.

²⁶ 'Lige rewisá alué Sauli, 'lige 'yuga simile alé Antiokía. 'Lige alé Antiokía sebasa alé mochile bilé bamí alué oká rió, Esukristo ra'ichálila beniria alué we'ká ralámuli alé mochígame Esukristo oyérame. 'Lige alé chojkile pe kulí siné «Kristiano» anía alué ralámuli Onorúgame oyérame. «Kristiano» aniaká «Kristo Oyérame» aniname ju.

²⁷ 'Lige pe a'kinana sébale jaré rió Esukristo oyérame napu benilige Onorúgame

ra'ichálila. 'Lige alué rió alé Rusalénika simíbagame nile. Sébale alé Antiokía.

²⁸ 'Lige alué bilé rió Agabo anilime alé a'bé ilíbale napu mochile alué Esukristo oyérame ralámuli. 'Lige alé iligá ra'ichale alué rió. 'Lige Onorúgame Alawala gite machigá anile alué rió ra'ichali ruyá alarigá nimio a'kinana rawé. 'Lige 'we gunarúmerá alué go'ame alé, tabilé nerúmará go'ame alé bochígimi gawichí we'ká rawé kachi. 'Lige 'la bijchiá nile. ('Lige a'kinana alué Kláurio anilime rió wa'lula nilige tabilé nerule go'ame. 'Lige alé Jurea wa'lú ejírochi abéchigo rajpé, tabilé i'tele go'ame.)

²⁹ 'Lige alué ralámuli alé Antiokíachi ejperégame alué Esukristo oyérame, 'nátale julálime alé ejiro Jurea anilíchi jaré rió alué Esukristo oyérame, enomí o'tóriga julamia, napurigá gu'irimala alué ralámuli Esukristo oyérame alé Juréachi ejperégame. Apílipi ralámuli nejile enomí napu ekí ikiro. Jaré abé nígame, alueka abé we'ká nejile, alué tabilé we'ká nígame pe'kabi nejile.

³⁰ 'Lige 'ma napabusa, juláliru enomí o'tóriga alué Bernabé anilime rió 'lige alué Sauli si alé 'mi Jurea napurigá 'yámala alué e'wélala napu Esukristo oyérame nuleme nilige alé Jurea mochígame.

12

Jena ruwimela alué wa'lula Erote 'we resí oláligo alué Esukristo oyérame

¹ 'Lige alué rió wa'lula Erote napu nuleme nilige alé Juréachi, cha olánile alué ralámuli Esukristo oyérame, 'lige alekeri nulele alué sontalo cha'píniliga jaré alué ralámuli Esukristo oyérame.

² 'Liko cha'píliru alué Santiago (Akobo) 'lige me'líliru we'lí siparínate. Santiago Juani ba'chila nile.

³ 'Lige alué jaré ralámuli jurío tabilé Esukristo oyérame 'we ra'salágá rejpile alué Santiago me'lisuga. 'Lige alué rió wa'lula Erote machisá alué ralámuli 'we ra'salágá mochigo alué Santiago me'lisuga, 'lige nulale alué Erote napurigá cha'pibóachigó alué rió Pego anilime. Napu'lige piesta newáliru napu go'yame nile alué bani tabilé ro'érigame kawali, a'lige cha'píliru alué Pego.

⁴ 'Lige cha'pisuga alué Pego, galírale ba'jcháliru. 'Lige alé napu asale alué Pego galírale, alé mochile makué usani sontalo alué Pego tebuka. Naoka repume nile siné, 'lige uché jaré naó abé i'libeko repume nile. 'Lige alué Erote o'tiame 'nátale gustisia olamia alé we'ká ralámuli mochígichi nujubapi, 'ma suwisá alué piesta

† 11:20 Alué ralámuli Chipre ejperégame 'lige Sirene ejperégame griego ra'ichame nile. 'Lige alué Barnabasi Chipre bejtégame nile.

Páskua anilime. Najkile napurigá we'ká ralámuli etémala.

⁵ 'Lige alué piesta ta'chó suwénachi, 'lige alué uché jaré ralámuli alué Esukristo oyérame 'we iwégame tania mochile nejkúruli Onorúgame napurigá taché olawa alué rió Pegro alé galírale.

Jena ruwimela Onorúgame 'we a'la gu'iriligo Pegro

⁶ 'Lige rapakónala rukó napu'lige alué rió Erere ma'chí pánilichi alué rió Pegro, 'lige Pégroka 'we gochigá bo'ile alué oká karénate bulériga. Alué bilé karena guwala alué sontálochi chérigame nile, 'lige alué uché bilé karena guwala alé uché bilena sontálochi chérigame nile. 'Lige alué uché jaré sontalo alé yochi repuka mochile.

⁷ 'Lige pe abé i'libeko pe yati niraga ma'chínale alué santo ánjeli alé napu bo'ile Pegro, alué santo ánjeli napu alué Wa'lula Esukristo júlale. 'Lige alué santo ánjeli ajchale a'chigachi nochagá. 'Lige anele ajchasa alué Pegro:

—Wériga Pegro, ilísiwa o'weti.

'Lige alué karena pe yati rujsule sekachi bulurúgame. Pe a'boi su'pale alué karena.

⁸ 'Lige anele alué santo ánjeli:

—Yati o'pachátawa, 'lige yati akarawa.

'Lige alué rió Pegro yati e'wale lanilía.

'Lige anile alué santo ánjeli:

—Ne'chí najátawaká —anile.

⁹ 'Lige alué Pegro yati simile alemi guwana napu enale alué santo ánjeli. 'Lige alué Pegro tabilé 'la machile, tabilé bijchiá kolale alué. Pégroka pe remua bo'igó mayele.

¹⁰ 'Lige simárale alé napu alué oká sontalo mochile alé a'bemi alué Pegro repuka. 'Lige alemi simárale napu mochile uché jaré sontalo. 'Lige arigá sébale alé napu ilile alué 'we enati 'yera. 'Lige alué 'yera jiérote newárigime nile. 'Lige alué 'yera jiero pe bo'né i'pule alemi sébachi 'lige buyásele alemi ma'chimi. 'Lige buyasa pe'wera e'yénale okaka alé 'mimi we'ká riógichi niraga. 'Lige pe alemi si pe yati tané ikile alué santo ánjeli.

¹¹ 'Liko alué Pegro 'la bijchígile alué santo ánjeli 's'ligo ma'chí 'pa galírale bajcháriga ajtígachi. Anile alué Pegro:

—Neka 'la machí alué Wa'lula Esukristo júlaligo bilé santo ánjeli ma'chí pamia galírale bajcháriga ajtígachi ne resí olánilichi ne'chí alué Erere 'lige aminami alué ralámuli jurío. Alué Wa'lula Esukristo 'sile ne'chí gu'iria.

¹² 'Lige machisá alué Pegro 'la bijchiá ko, 'lige 'we yati simile napu María bejtélachi nile. Alué María alué Juani eyela nile, alué Juani napu Marko anilime nilechigó. Alé napu María bejtégame nile we'ká mochile ralámuli Esukristo oyérame alé napuíka

Onorúgame tania napurigá alué Pegro tabilé me'liboa alé galírale bajcháriga ajtígachi.

¹³ 'Lige alué Pegro alé yóchika reporále alé galírale sébaga alué mukí María bejtélachi. 'Lige bilé mukí iwé simile alé yochi e'nemia. Alué mukí Rora anilime nile.

¹⁴ 'Lige alué mukí Rora yati machile alué Pegro ra'ichálila ko. 'Lige machisá Pegro ko, 'we ra'salále 'lige 'we yati 'male ruyemia uché jaré ralámuli napu mochile alé nibilé i'pusa yochi, tabilé nélábale alué 'yera i'púlime.

¹⁵ 'Lige alué ralámuli alé pachá mochígame anele:

—'La abé tóntatiri júpaché mueka —anéleru alué mukí ruyachi.

'Lige alué mukí anile:

—Neka tabilé 'yega aní, 'la bijchiá ju —anile alué mukí.

'Lige anile alué ralámuli:

—Pe Pegro alawálala júleké alué aleka ilígame —anile alué ralámuli.

¹⁶ 'Lige alué Pégroka abéchigo a'wágame rjporale alé yóchika. 'Lige alué ralámuli arigá i'pule alué 'yera. 'Lige alué ralámuli etele alué 'yera i'pusa aleka iligó alué Pegro. 'Lige 'we majale alué ralámuli alué Pegro etega.

¹⁷ 'Lige alué Pegro sekate sulile alué ralámuli. 'Lige anele:

—i'Kilí jasi 'emi ralámuli! —anele.

'Lige ruwile alué Pegro Onorúgame ma'chí páliga alé galírale bajcháriga ajtígichi.

'Lige anile:

—Ruyesi Santiago alué napu Esusi nasipasi bonila ju, chukúligo ne, 'lige abiena alué uché jaré ralámuli Esukristo oyérame.

'Lige pe u'kabi ra'ichasa, simile chíbamia uché bilénami.

¹⁸ 'Lige che'lisá we'ká 'nata mochile alué sontalo alué Pegro repúkame.

—¿Koche kiba alué Pegro? —anile alué sontalo.

¹⁹ 'Lige alué wa'lula Erere 'we a'wágame nulale 'yánaliga alué Pegro. 'Lige alué sontalo tabilé asé rewale alué Pegro. 'Lige alué sontalo tase rewisá alué Pegro, alué Erere 'la iwégame rukele alué makué usani sontalo, alué napu Pegro repuka mochílige galírale bajcháriga ajtígachi. 'Lige tabilé ruyele koche ajtígá Pegro, pecha machílige alemi ajtígó alué Pegro. 'Lige alué Erere uché jaré sontalo owile napurigá me'limela alué sontalo Pegro repúkame. 'Lige pe a'kinana alué wa'lula Erere simile Rusaleni asagá 'lige 'letu simile Sesarea anilichi we'ká riógichi, 'lige alemi we'ká rawé asimeli nile alué rió Erere.

Jena ruwimela mukúligo alué wa'lula Erere

²⁰ 'Lige alué wa'lula Erere 'we ayoga asale alué ralámuli we'ká riógachi Tiro mochígame

'yuga. 'Lige alué ralámuli alé we'ká riógachi Sironi mochígame ralámuli 'yuga abiena 'we ayoga asale alué rió Erere. 'Lige alué ralámuli machisá alué wa'lula Erere 'we ayoga ajtigó, 'lige ra'íchale alué we'ká ralámuli a'bopi ka, napurigá simámala alué wa'lula Erere e'nemia. 'Lige alué ralámuli alé Sesarea sebasas, 'lige gompaniétale bilé rió alé ajtígame Blasto anilime rió. Alué rió Blasto alué Erere galila repume nile alé. 'Lige alué Blasto gatele napurigá ra'íchámala alué ralámuli alué Erere 'yuga. Alué ralámuli alé okaná we'ká riógichi mochígame tabilé najkile napurigá ayoga asimela alué Erere napugiti alué go'ame alé 'nólame nílgame alué ralámuli, alué Tiro mochígame. 'Lige alué Sironi mochígame ralámuli abiénachigó alé 'nólame nile go'ame, alé napu Erere nulame nile.

²¹ 'Lige napu'lige sébale alué rawé napu ra'íchawili nile, alué Erere o'pachátale bilé o'pacha 'we semati ta'wesi anaga. 'Lige alué o'pachátasa, asíbale alé wa'lú mutélachi. 'Lige alé asagá ra'íchale bilé ra'íchili.

²² 'Lige alué ralámuli anile alué ra'íchali akisá, e'wele ra'íchaga anile:

—¡Tabilé ralámuli ju alué 'sika anía, pe bilé Onorúgame ju 'sika anía alué! —anile alué ralámuli.

²³ 'Lige alué santo ánjeli sébale alé pe yati neraga. 'Lige alué santo ánjeli 'we a'wágame nayulí 'yale alué Erere. Alué rió wa'lula Onorúgame mayérime nílgame. Alekeri Onorúgame 'nátale nayulí 'yamia. 'Lige alekeri nayulí 'yale alué santo ánjeli. 'Lige 'ma kuchile alué rió. 'Lige mukule alué rió Erere kuchiga.

²⁴ 'Lige alué ralámuli alué Esukristo oyérame we'kaná simíbale Onorúgame ra'íchálila benírisia alué ralámuli, alé ichúrimi we'ká riógichi. 'Lige alué we'ká ralámuli aminacho we'ká oyérame Onorúgame ra'íchálila.

²⁵ Alué Bernabé, 'lige alué Sauli, 'ma nachutasa alué enomí alé Rusaleni, 'lige bayérole alué Juani napu Marko anilime nilechigó, 'lige ku sébale alé Antiokía anilichi.

13

Jena ruwimela Onorúgame Alawala nóchili 'yáligo oká rió

¹ Alé we'ká riógichi Antiokía anilichi mochile we'ká ralámuli alué Esukristo oyérame. 'Lige jaré alué Esukristo oyérame ruwime nile napu anele Onorúgame. 'Lige uché jaréchigo rió mochile Onorúgame ra'íchálila benírame. Bilé alué Bernabé anilime nile, 'lige uché bilé Simoni napu Chókame anélime nile, 'lige uché bilé Lusio,

'lige uché bilé Manaeni, 'lige uché bilé Sauli. Alué Lusio alé Sirene ochérigame nile. 'Lige alué Manaeni napu'lige 'ya bijí u'taka, Erere gompaniérola nile, alué Erere napu a'kinánaka wa'lula nílile.

² 'Lige bilé rawé ayuna mochile alué ralámuli, 'lige a'walí tania alué Wa'lula Onorúgame. 'Lige a'walí ta jaga alué ralámuli, akele Onorúgame Alawala ra'íchachi. 'Lige anile ye ra'íchili:

—Neka najkí napurigá julámala 'emi alué Bernabé 'lige alué Sauli si alé uché bilena napurigá beníramala ralámuli alé mochígame ne nila ra'íchali —anile alué ra'íchili.

³ 'Lige alué ra'íchili akisá alué ralámuli, aminabi ayúnale alué ralámuli 'lige a'walí tale. 'Lige mo'chí nochale alué oká rió napurigá 'we a'lá sébali nochámala alué nóchali, 'lige júlale alué oká rió alé 'mimi.

Jena ruwimela Bernabé 'lige Sauli ruwíligo Onorúgame ra'íchálila alé Chipre

⁴ 'Lige Onorúgame Alawala júlale alué oká rió alé Selusia anilichi we'ká riógichi alé wa'lú ba'wichí suweke. 'Lige alé sebasas alé 'mi uché bilena simíbale alué oká rió. Bárkochi simíbale. 'Lige alé napu sébale alué oká rió, Chipre anilichi nile alé napu ilile wa'lú gawí wa'lú ba'wichí nasipa. 'We rigame nile alé abiena. We'kaná we'ká riógichi nile alé rabó.

⁵ 'Lige sébale alué oká rió alé bilena we'ká riógichi Salamina anilichi. 'Lige alé sebasas, simíbale alué oká rió alé u'tá re'obachi «sinagoga» anilime. 'Lige we'kaná u'kuchí re'obachi e'yénale alué rió alemi. 'Lige alué oká rió alemi bilena u'tá re'obachi sebasas, 'lige benírale Onorúgame ra'íchálila. 'Lige alué rió Juani napu Marko anilime nile, abiénachigó eyénale alué oká rió 'yuga alemi, nejkúriga eyénale alemi.

⁶ 'Lige we'kaná we'ká riógichi e'yénale, arigá sébale alé Papo anilichi we'ká riógichi. 'Lige alé natépale bilé rió jurío napu sujkurúgame nile. Oká rewégame nile alué rió, Bar-Esusi anilime nile bilé rewalá, 'lige Elímási anilime nile uché bilé rewalá.* 'Lige 'we 'yégame nile, Onorúgame ra'íchálila nareme kórule alué rió.

⁷ 'Lige alué wa'lula Chipre nulame pe sujkurúgame gompaniérola nile. 'Lige alué rió wa'lula Serjio Páulo anilime nile 'lige 'we rejchírúgame nile ra'íchaga, 'we a'lá 'nátaga gateme nile ra'íchali. 'Lige alué rió wa'lula bayele alué Bernabé 'lige Sauli si napurigá smela alé napu ajtile alué rió wa'lula napurigá ruwimela alué ra'íchili Onorúgame ra'íchálila alé sébaga alué oká rió.

⁸ 'Lige alué rió sujkurúgame 'ma sairale alué oká rió. 'Lige tabilé najkile napurigá

* 13:6 Bar-Esusi aniaká Esusi inolá anieme nile. Elímási aniaká pe sujkurúgame anieme nile.

alué wa'lula bijchígamala Onorúgame nila ra'íchali.

⁹ 'Lige alué rió Sauli anilime rió oká rewégame nile, 'lige uché bilela rewalá Páulo anilime nile. 'Lige Onorúgame Alawala 'we semáriga gu'irile alué Sauli. 'Lige alué Sauli o'wé e'nele alué rió sujkurúgame.

¹⁰ 'Lige anele o'wé e'negá iligá alué Sauli alué rió sujkurúgame:

—Mueka pe Remónisi inolá júke'é. Pe ralámuli yégiga oyame rió ju mué. 'We inliga eyéname rió ju mué. Pe sayégame ju mueka suwábaga a'lala. Pe nasabua ajtime ju mué Onorúgame nejílala 'nátli. ¿Chonigá tabilé a'kabámama rekame júpaché mué alué bowé Onorúgame nila?

¹¹ Jipeko Onorúgamete gastigáriwa mué. Jipeko 'ma tabilé ma'chílume gainámala mué napasí Onorúgame najkí.

'Lige alué rió yati tabilé ma'chílume gayénale anésiga. Alué níriga ka rukó níriga nile. 'Lige tabilé ma'chílume gainasa alué rió, 'lige 'yale bilé ralámuli sekate nochagá napurigá o'tomela alé 'minami sekachí cha'pígá.

¹² 'Lige alué wa'lula lakime etesa alué rió tabilé ma'chílume gayénichi, 'lige 'we a'lá semáriga bijchígale alué ra'íchali napu ruwílige alué Páulo alé iligá. 'We a'lá níra ilile alué rió wa'lula alué Páulo ra'íchachi.

Jena ruwimela simibaligo alué ralámuli uché bilena

¹³ 'Lige alé Pápochi bárkochi jímale alué rió Páulo (Sauli) 'lige alué gompaniérولا sí, 'lige bajonile alé na'lebo 'nálige uché bilena Perge anilichi we'ká riógichi alé Pampilia anilime ejírochi. 'Lige alué rió Juani pe alé Pégechi ro'ile alué Páulo 'yuga enegé, pe ku guwana simile, ku alé Rusaleni anilichi sébale alué rió.

¹⁴ 'Lige alué ralámuli simíbale alé 'mi uché bilena Antiokía rewégichi we'ká riógachi. 'Lige Pisilia ejiro nile alé. 'Lige alé sebasa, bilé rawé sawalachi resbulichi nile, simíbale alué oká rió alé 'mi u'tá re'obachi «sinagoga» anilime. 'Lige alé re'obachi sebasa, alé pachá mo'ile alué oká rió.

¹⁵ 'Lige alé pachá bilé rió ra'íchale alué osilí napu alué Moisesi osálige 'ya bajchá rawé. Abiénachigó ra'íchale alué osilí napu osálige 'ya rawé alué ralámuli napu ruwime nilige napu anele Onorúgame. 'Lige alué ralámuli re'obachí nulame bayele alué Páulo napurigá ra'íchámala alé re'obachi. 'Lige anele:

—'Emi ralámuli israelita napurigá ramué, nerúsaká bilé ra'íchali napurigá oiláriwa ralámuli napu ekí jena mochí, anibóaguru jipe.

¹⁶ 'Lige o'weti ilísale alué Páulo 'lige sekate anele napurigá kilí mochímala alué ralámuli. 'Lige anele:

—'La gepusi 'emi ralámuli israelita napurigá ne, 'lige abiénachigó 'emi ralámuli tabilé israelita napu ekí 'la 'we a'lá nírame ju Onorúgame.

¹⁷ Alué Onorúgame napu ramué ralámuli israelita 'we 'la níra, alueka 'we 'yasi 'we gu'irile alué ralámuli israelita napurigá 'la we'ká o'chéramala napu'lige bijí Ejipto mochiga pe sígame níriga. 'Lige a'kinana Onorúgame bo'né a'wallate buyánale alué ralámuli israelita alé Ejipto mochígichi.

¹⁸ 'Lige alué ralámuli israelita oká liá bamí mochile alé jami wakígachi napu tabilé 'wesi ralámuli ejperele. 'Lige 'we i'nílume nile alué ralámuli israelita alé jami mochiga, nobi Onorúgame abirigáchigo 'la anáchale ko.

¹⁹ 'Lige Onorúgame gu'irile napurigá 'la neyúrimala alué ralámuli israelita alué uché jaré e'sena ralámuli Kanani mochígame 'yuga nakoa. 'Lige alué ralámuli israelita 'ma alué gawí niga ejtebile Kanani nerúgame. Alué ralámuli Kanani mochígame we'kaná chojkégame ra'íchame nile, gicháomana chojkégame ra'íchame nile alué ralámuli alé Kanani mochígame. 'Lige alé ejperele alué ralámuli israelita napurigá 'la a'boi gawila níriga.

²⁰ Bajchaka Ejipto mochile naó sientó bamí, 'lige naosa makué bamí mochile alé wakígachi, 'lige makué bamí nokale nakoa Kanani anilichi. 'Lige Onorúgame ajchale bilé wa'lula selígame ra'íchali gaterme, 'lige mukusaká chéchigo bilé ajcháliru. 'Lige a'kinana we'ká bamí kachi, alué Samuéli nachule alué selígame asibálime.

²¹ 'Lige alué ralámuli alé mochígame Onorúgame tánele napurigá ajchámala bilé rió abé wa'lula bochígimi gawichí nulame alé Israeli. 'Lige Onorúgameka alué Sauli anilime rió ajchale napurigá wa'lula níkala napu alué Siso inolá nile. Alué Benjamini rijímala nile alué Siso, alué 'we 'ya ajtígame rió. 'Lige alué Sauli oká liá bamile alé wa'lula asagá.

²² 'Lige alésíko alué bo'né Onorúgame bujele nóchili alué Sauli. 'Lige bo'né Onorúgame uchéchigo bilé wa'lula ajchale napu Rabí anilime nile. 'Lige alué bo'né Onorúgame ruyele alué ralámuli alarigá ko alué rió Rabí. 'Lige anile Onorúgame: «Isáí inolá ju alué Rabí anilime. 'Lige alué Rabí 'la bi'lepi 'nátame ju ne'chí 'yuga. 'Lige 'la sébali olámala alué rió napurigá nulémala ne bo'né», anile Onorúgame.

²³ Bilé alué Rabí rijímala nujubá ochérigame Esusi nile. Onorúgame júlale napurigá ralámuli israelita a'kabámama jawámala. 'La bijchiá nile napurigá anilige Onorúgame 'ya.

²⁴ Lige pe bajchabé abé 'yabé bijí ta'chó nóchachi alué Esusi, alué rió Juani anele suwábaga alué ralámuli Israeli mochígame: «A'rewa alué chátiri 'nátli, 'lige 'la re-warárigame niwa alé ba'wichí bochígimi bokuúka 'nalina 'emi ralámuli napurigá alué uché jaré ralámuli 'la machimela 'emi ralámuli Onorúgame oyérame ko.»

²⁵ Lige napu'lige amulí mukiá alué Juani, anile alué Juani: «'Emi ralámuli buwewa bilé wa'lula napu Onorúgame julámioríle. Neka tabilé alué ju, neka pe se'nú ju. Alué napu 'emi buwé, alueka 'ma amulí seba, pe'wé pe'kabi rawé kachi 'ma sebámala alué wa'lula. Alueka 'we najtékame nímala. Neka tabilé alarigá najtékame ju, neka pe apiépiri rió kame.»

²⁶ › 'Emi ralámuli jurío Abraámi rijimála, 'lige 'emi ralámuli tabilé israelita, 'emi napu 'we a'lá nirame ju Onorúgame, suwábaga 'emi 'we a'lá gepusi ye ra'íchili rejcholi. Ye rejchólíka ju napurigá buyásiwa resítiri bowechi. Suwábaga 'emi nila ju ye rejcholi.

²⁷ Alué ralámuli napu alé Rusaleni ejperégame nile, 'lige suwábaga alué e'wéalachigó, tabilé námale alué osilí alué napu osálige alué 'ya mochígame rió napu ruwime nílige napu anele Onorúgame. Alé osilichi 'we 'la ruwime nile churigá nímala alué Esusi. 'Lige nabí rawé sawalachi resibulichi 'we akeme nile alué ra'íchali alué ralámuli. 'Lige abirigáchigo tabiléchigo námale ko. 'Lige alué ralámuli Rusaleni mochígame anile: «Me'libóleké alué Esusi.» 'Lige alarigá 'la sébali olale napurigá osirúgime nile 'ya rawé.

²⁸ Lige alué ralámuli alué Rusaleni mochígame, napu'lige cha'pisá alué Esusi, tabilé chéríkame nile Esusi napurigá me'liboa. 'Lige alué ralámuli pe alarigá tánale alué wa'lula Pilato napurigá me'liboa.

²⁹ Lige 'la alarigá oláliku alué Esusi napurigá osálige alué 'ya mochígame ralámuli, 'lige 'ma me'lisá alé gulusichi ujchagá alué Esusi, 'lige re'kibúliku alué Esusi 'ma mukúgame, 'lige o'tole 'mi resochí joka newárigime rekamia alué mukúgame.

³⁰ Lige alué bo'né Onorúgame uchéchigo siné ajánale.

³¹ Lige alué ralámuli napu Esusi gompaniérola nílige napu'lige Galiléachi simasa 'mi Rusalénichi si sebasa ta'chó mukuchi, alué ralámulíka we'sá etele Esusi a'kinana napu Esusi ku ajánasa. Jipeko alué ralámuli júkuru napu ra'íchali ruigá e'yena ralámuli jurío churigá nílige Esusi 'ya rawé 'lige jipe churigá ka Esusi.

³² › 'Lige ramué jipe jena mochiru napurigá rupo alué ra'íchili semati. Onorúgame bo'né anele alué ralámuli

'ya mochígame ramué rijimála ralámuli gu'irimoríle.

³³ Jipeko 'ma a'lá sébali olale. Napu'lige ku ajánisa alué Esusi, 'ma a'lá sébali olale napu anílige 'ya. 'Lige alé bilena apélichí napu uchú alué osilí Onorúgame ra'íchálíla, alé uchú jaré osilí wikarame (napu Salmo anilime ju yolí ra'íchaga), 'lige alarigá wikarame ju alué wiká:† «Mueka 'la ne'chí inolá júkuru, jípeko 'ma ajchámala ne mué napurigá wa'lula nímala mué jena wijchimoba bochígimi nulame.» Alarigá anile Onorúgame.

³⁴ Napu'lige mukule Esusi Onorúgame ku ajchale, jípesíko 'ma tabilé siné mukumela alué Esusi. Alué ra'íchali 'ya nerúgame ka alarigá aní:‡ «Ne 'la gu'irimála mué napurigá anele ne alué Rabi anilime rió 'ya bejtégame. 'Lige 'la bijchiá aní ne», anile Onorúgame.»

³⁵ Lige alé uché bilena apélichí napu uchú alué osilí alué wikarame, anime ju: «Onorúgame tabilé a'remío orile napurigá bikimela alué rió sa'pala mukusá alué rió napu 'we bi'wígame sulégame ju.»

³⁶ Lige alué Rabi nóchale napurigá nulele Onorúgame. 'Lige mukule alué Rabi a'kinana. 'Lige alé resochí rekáliku gatega alué Rabi rijimálala 'yúriga. 'Lige 'ma bikale alué sa'pala alé bo'ígá.

³⁷ Alué Esúsíka, alué napu Onorúgame ku ajánilige, alueka tabilé bikale.

³⁸⁻³⁹ Neka najkí napurigá machimela 'emi, pe Esusi 'la bi'weme ju resítiri 'nátali ramué na'tálíla. Rekó 'la sébali olálige napu nulálige Moisesi tabilé siné naréuturu bilé e'kali ramué. Pe bi'lepi Esúsícho júkuru 'la e'kame ramué. Alué Esusi gite 'la bi'wígá mochírúkurú ramué jipe.

⁴⁰ La 'we a'lá nátaga 'emi ralámuli napurigá tabilé che ikíboa napurigá anílige alué ralámuli napu ruwime nílige napu anele Onorúgame. Regá anile:

⁴¹ 'Emi ralámuli, napu'lige etesa napu nochane, tané ikíá mo'bawa, napugiti rekó etee 'emi ne semá 'sichi, tabilé bijchígámala 'emi, rekó jaré 'we semáriga ma'chígime ruwichi. Pe ikípi ruwile alué rió Páulo.

⁴² Lige alué Páulo 'lige alué Bernabé alé ut'á jurío re'obálíchi buyachí, alué ralámuli alé mochígame uché a'kinana sawalachi resibulichi uché bayéliku alué rió Páulo 'lige alué Bernabé.

⁴³ Lige alué rió Páulo 'lige alué Bernabé, alé re'obachi buyásiga simíbale kumi. 'Lige alemi napu e'yénilige alué oká rió 'lige napuíka e'yénale alué oká rió 'yuga we'ká ralámuli jurío 'lige abiénachigó alué ralámuli tabilé jurío napu oyérame nile alué jurío

† 13:33 E'nesi Salmos 2:7. ‡ 13:34 E'nesi Isafas 55:3.

na'tálila. 'Lige alué Páulo 'lige alué Bernabé rejcholi ruyésiga e'yénale alué ralámuli suwábaga napu ekí si e'yénale alué oká rió 'yuga napurigá tabilé guwana rujsúmala Onorúgame oyeria.

⁴⁴ 'Lige a'kinana uché bilé tarali sawalachi resíbulichi, we'ká ralámuli napuíle alé u'tá jurío re'obálachi. Amulí suwábaga ralámuli napu ekí ejperélige alé we'ká riógichi napuíle akimea Onorúgame ra'ichálila alé re'obachi.

⁴⁵ 'Lige alué ralámuli jurío tabilé oyérame Esukristo napu'lige etesa alué we'ká ralámuli napuíka mochígama alé re'obachi, tabilé ganúliga rejpile, 'we gunaruga etele alué oká rió, 'lige saega ra'ichale napu anílige Páulo.

⁴⁶ 'Lige alué Páulo 'lige alué Bernabé, 'we a'wágama ra'ichale tabilé chéligá, tabilé majaga. 'Lige anile alué Páulo:

—Onorúgameka najkí napurigá 'emi jurío bajchá akimela ye Onorúgame ra'ichálila. 'Lige 'émika nasibua alué ra'ichali napu Onorúgame nejí. 'Lige pe 'emi a'boi ojchígila ju jípeko. 'Émika tabilé mochíniliti káréke' é alé 'pa rewagachi Onorúgame 'yuga senibí. Jípeko alekeri tabilé ruyewa ramué 'emi alué ye rejcholi. Jípeko simawa ra'ichali ruyewa alué ralámuli tabilé jurío.

⁴⁷ Onorúgame alarigá nulele ramué 'ya bajchá rawé. Onorúgame alarigá anile: Neka nuléguru mué napurigá ruyémala mué ne ra'ichálila alué ralámuli tabilé jurío napurigá buyásimala alé 'we resítiri bowechi.

Mejká simela mué bochígimi alé gawichí ruyemia Onorúgame ra'ichálila alué ralámuli alé mochígama.

⁴⁸ 'Lige napu'lige akísá alué ralámuli tabilé jurío napu alé mochile akea, 'we ra'sálále. 'Lige anile:

—'We semati ju Onorúgame ra'ichálila —anile alué ralámuli. 'Lige alué ralámuli alé mochígama napu bo'né Onorúgame wanápulige 'pa rewagachi mochímala Onorúgame 'yuga nabí, alueka 'la bijchígale Onorúgame ra'ichálila.

⁴⁹ 'Lige we'ká ralámuli akele alé bochígimi riógama.

⁵⁰ 'Lige jaré alué ralámuli jurío tabilé galegá akele alué ra'ichali. 'Lige alué ralámuli 'ma a'lá ra'ichale jaré umugi 'yuga 'la nirame Onorúgame napu 'we nígame nile, 'lige jaré rió 'yuga napu 'we nígame nílechigó, napurigá saega ra'ichámala alué Páulo olagá 'lige Bernabé. 'Lige alué suwábaga ralámuli cha anele alué Páulo 'lige alué Bernabé, 'ma mabúliiru alué oká rió. 'Lige arigá júlale alé mejká napurigá ta a'bemi e'yénamala alué oká rió alieti ra'ichali ruigá.

⁵¹ 'Lige alué oká rió ta'chó simiba aká bujale, 'lige aká bujasá 'lige sawele alué aká. Yeka ruwime nile tabilé bijchígigo alué ralámuli jurío Onorúgame ra'ichálila. 'Lige simíbale alué oká rió alé we'ká riógichi Ikonio anilichi.

⁵² 'Lige alué ralámuli alué Esukristo oyérame alé Antiokiáchi 'we ganúliga mochile. 'Lige 'la bi'lepi 'nátali 'nátame nile Onorúgame Alawala 'yuga.

14

Jena ruwimela júmasiligo alué oká rió Ikonio anilichi we'ká riógichi mochiga

¹ Napu'lige sebasa alué oká rió alé we'ká riógichi Ikonio anilichi, simíbale alé u'tá jurío re'obálachi alué Páulo 'lige Bernabé. 'Lige alé re'obachi sebasa, ra'ichale Onorúgame ra'ichálila. 'Lige alué ralámuli alué napu akele alué ra'ichili, alué ralámuli jurío 'lige alué ralámuli tabilé jurío abiena, 'we 'la bijchígale alué ra'ichali.

² 'Lige alué ralámuli jurío, alué napu tabilé bijchígile alué Onorúgame ra'ichálila, alueka pe sayega ra'ichale alué oká rió olagá. 'Lige alué ralámuli jurío chátiri 'nátaga ra'ichale alué ralámuli tabilé jurío 'yuga napurigá alué ralámulichigó najísáká ra'ichámala alué oká rió olagá.

³ 'Lige alué oká rió abalé mochile abéchigo we'ká rawé. 'Lige tabilé majaga ra'ichale alué oká rió. 'Lige abiena 'we e'karúriga gayénale noká alué oká rió napu bi'nélika tabilé gainawa e'karú 'siá ta nejkúrisáká Onorúgame. Alarigá gu'irile Onorúgame napurigá 'la bijchígimala ralámuli napurigá anílige Páulo 'lige Bernabé.

⁴ 'Lige jaré ralámuli alué Ikonio ejperégame, alué Páulo 'lige alué Bernabé gompaniérola gayénale, 'lige alué uché jaré ralámuli pe saíla gayénale alué oká rió napu Onorúgame júlale.

⁵ 'Lige napu ekí alué Páulo saíla ralámuli jurío 'lige alué tabilé jurío abienachigó ra'ichale alué e'wélala 'yuga napurigá me'limela alué oká rió rejtete basibuga.

⁶ 'Lige alué oká rió machísá me'liboli ko alé, 'lige yati júmasele mejká alué oká rió. 'Lige alué oká rió alé júmisisa 'lige sébale alé bilena we'ká riógichi Listra anilichi 'lige simíbale uché bilena we'ká riógichi Lerbe anilichi. Alué okaná we'ká riógichi ejiro Likonia nerúgame nile. 'Lige alé uché jarénami we'ká riógichi a'mulipi abiena simíbale alué rió.

⁷ 'Lige alé abiena ruwile alué 'we a'lala ra'ichali.

Jena ruwimela bile rió sa'wílgo nayua

⁸ Napu'lige alué oká rió alé Listra mochígichi, alé asale bilé rió sujirígama

ronégame. Tabilé gayéname nile alué rió eyena, pe abalieri ochérigame nile alué rió.

⁹ 'Lige alé asale alué Páulo Onorúgame nila ra'íchali ruyea alué ralámuli alé mochígame, 'lige alué rió sujírígame alé asale gepuga. 'Lige alué Páulo etele alué rió alé ajtígichi. 'Lige pe etega 'la machile Páulo alué rió 'we alá galegá gepúligo Onorúgame nila ra'íchali ku sa'wináliga. 'Lige Páulo o'wé e'nele alué rió sujírígame.

¹⁰ 'Lige anele iwégame ra'íchaga:

—O'weti ilisi bi'neli —anile alué rió Páulo. 'Lige yati ilísiga o'weti o'pochile alué rió lanésiga, 'lige alemi eyénale alué rió.

¹¹ 'Lige alué ralámuli alué napu eki etele alué rió ronola sa'wisá, e'wele sinale alué ralámuli a'boi ra'íchaga napurigá ra'íchame nílige alué alé ejiro epperégame a'boi ralámuli. Anile alué ralámuli:

—¡'Ma e'tegínele alué oká riosi napuyerí ralámuli neraga! —anile alué ralámuli.

'Lige pe riósicho kolale alué oká rió alué Páulo 'lige alué Bernabé.

¹² Bernabeka riosi Seusi (Júpiter) anilime rewá ajchéliuru. 'Lige Páuloka riosi Érmesi (Mekurio) anilime rewá ajchéliuru. Alieri rewá ajchéliuru alué rió Páulo, alueka abéchigo ra'íchame nílige. 'Lige Bernabeka ta'mé ra'íchame nílige.*

¹³ Alé pe'tá suwemi alé we'ká riógichi ilile bilé re'obá Érmesi nila. 'Lige bilé balé nulame nile alé re'obachi. 'Lige alué balé nólale jaré roló napurigá me'liboa alé we'ká riógichi suwemi yochi napurigá kógimala alué Páulo 'lige alué Bernabé riosi kóriká alué oká rió. 'Lige alué sewátiri abiena 'yúriga a'pale alé alué roló 'yúriga.

¹⁴ 'Lige alué oká rió machisá larigá oliáo, 'lige pe yati chi'wánale alué a'boi o'páchala. (Yeka aniname nile tabilé 'la ko napu alarigá noká alué ralámuli.) 'Lige 'ma chi'wanasa o'pacha, 'lige pe yati júmasiga alé nasipa jábale napu jale we'ká ralámuli. 'Lige alé jaga ra'íchale e'wele sinaka alué oká rió. Sinale:

¹⁵ —¿Chonigá alarigá nokiábaché 'émika? Ramueka pe iligá rió niru napurigá 'emi, tase riosi niru ramueka —anile alué rió alé jaga napu alué ralámuli we'ká jágichi jaga—. Jipe jena jaru ramué napurigá ruyewa 'emi napurigá tabilé alarigá nokimela 'emi. Pe Onorúgame alé rewagachi bejtégame ka, alueka 'la bijchiá Onorúgame júkuru. Alué Onorúgame 'nalina oyérawaguru. Alué Onorúgame alé rewagachi ajtígame newale ye gawí, 'lige 'ma wa'lú ba'wítiri. Suwábaga napu eki tábiri nerú jipe jena wijchimoba Onorúgame rewagachi ajtígame newalila júkuru ye suwábaga. Bi'lepi re'pá ajtígame Onorúgame newalila júkuru suwábaga tábiri.

¹⁶ 'Lige 'yako a'reme nile ye Onorúgame napuchibi nokagá járomala alué ralámuli.

¹⁷ Alueka nabi 'we alá na'temaka etuá ramué. 'We semáriga u'kírime nile Onorúgame, aminami 'we semáriga rakérime nile alué go'ame napurigá go'poa ramué ralámuli jena wijchimoba mochígame, napurigá 'la ganílga mochiwa ramué ralámuli jena wijchimoba —anile alué oká rió alé jaga.

¹⁸ Rekó anilige tabilé riosi ko, abirigáchigo piesta olámoríle ko alué ralámulika. Tabilé bijchígileké'é alué oká rió tabilé riosi kórichi. Riosi mayéleké'é a'boika. Alué ralámuli 'we me'linále alué roló alué oká rió kógima riosi kóriká. Abirigáchigo tabilé me'áleko alué roló, alué oká rió pecha eláligime.

¹⁹ 'Lige jsile jaré alué ralámuli jurío alé Antiókia epperégame. Abiénachigo jsile alé jaré ralámuli jurío napu Ikonio we'ká riógichi epperégame nile. 'Lige alué ralámuli jurío sayega ra'íchale alé jsisá. Alué suwábaga ralámuli 'ma bi'lénapi nile, 'ma gompaniérotele. 'Ma tabilé 'wesi gompaniérole alué oká rió. 'Lige alué we'ká ralámuli rejete basibule alué Páulo. 'Lige basibuga 'ma rekábale na'tagega. 'Ma mukúgame mayele. 'Lige o'tole alé 'mi we'ká riógichi suweke alé pamia, pe banagá o'tole wijchi rekagá.

²⁰ 'Lige alé pasa alué Páulo, 'ma ku simíbale alué we'ká ralámuli. 'Liko alé sébale alué ralámuli Esukristo oyérame. 'Lige alué Páulo 'ma ku asísale alé na'tagega bo'isá. 'Lige asísisa ku alé we'ká riógichi nasipa simile. 'Lige melénala simíbale Páulo 'lige Bernabé alé uché bilena we'ká riógichi Berbe anilichi.

²¹ 'Lige alé we'ká riógichi Berbe sebasa alué oká rió 'lige abiena ruyele Onorúgame ra'íchálila alué ralámuli alé mochígame. 'Lige alué alé mochígame ralámuli we'ká 'la 'we semáriga bijchígale Onorúgame ra'íchálila. 'Lige 'ma Onorúgame oyérame gayénale alué ralámuli alé mochígame. 'Lige alésiko ku ro'ile alué oká rió. 'Lige bajchá sébale alé we'ká riógichi Listra anilichi, 'lige alé we'ká riógichi Ikonio, 'lige kúchigo alé we'ká riógichi Antiókia anilichi.

²² A'pílipi we'ká riógichi napu sébame nílige, oilárimo nile alué Esukristo oyérame ralámuli, 'lige rejcholi ruyeme nile napurigá tabilé a'rémala Onorúgame nila ra'íchali oyeria. 'Lige abiena anile alué oká rió:

—'We resí nílga lisensia 'yalime ju ramué napurigá Onorúgamete nulémala ramué.

²³ 'Lige alué Páulo 'lige Bernabé e'wélala mochíle pe u'kabi rió alé bakiná we'ká riógichi napurigá alué e'wélala ralámuli

* **14:12** Alué riosi Érmesika ra'íchali o'tóime nile alué uché jaré riosi, anime nile alué ralámuli alé mochígame. 'Lige alué Seusi wa'lula nile suwábaga riosi nuleme nile.

gu'irime nímala Esukristo oyérame ralámuli. 'Lige ayúnale alué rió napu 'lige alué e'wélala mochíbasa alué alé a'pili we'ká riógichi. 'Lige tánale Onorúgame napurigá reptímala alué ralámuli napu 'la bijchígime nile alué Esukristo ra'ichálila.

Jena ruwimela alué oká rió ku sébaligo alé napu a'boi ejperégame nilige

²⁴ 'Lige alué oká rió alé bakiná we'ká riógichi simárasa, simárale alé bilena ejiro Pisília anilichi. 'Lige sébale alé uché bilena ejiro Pampília anilichi.

²⁵ 'Lige alé bilena we'ká riógichi sébale alué oká rió napu Perge anilichi nile. 'Lige alé sebasa, ruyele alué ralámuli Onorúgame nila ra'ichali. 'Lige alé e'yéniga, simíbale alé alué we'ká riógichi Atalia anilichi.

²⁶ 'Lige alé we'ká riógichi pe wa'lú ba'wichi suweke nile. 'Lige alé e'yéniga bárkochi jímale alué oká rió, 'lige alué barko alé 'mi uché bilena Antiokía simime nile. 'Lige alé o'wísigime nile alué oká rió 'ya siné. Alé nile napu alué Esukristo oyérame Onorúgame tánele napurigá Onorúgame 'we a'lá semáriga gu'irimala alué oká rió alé 'mimi e'yénachi alué Esukristo ra'ichálila benírige. 'Lige 'ma sébali olale alué oká rió napurigá nulélirige.

²⁷ 'Lige alé sebasa alué oká rió, nulale bayéniliga suwábaga alué ralámuli alué Esukristo oyérame napurigá akimela alué rió ra'ichachi napurigá Onorúgame 'we a'lá semáriga gu'iriliga alué oká rió. 'Lige alué oká rió ra'ichale alé napuása alué ralámuli. Anile:

—Onorúgame 'we semáriga nejkuro napurigá 'la 'we semáriga bijchígimala alué ralámuli tabilé jurío Onorúgame ra'ichálila, napurigá Onorúgame oyérame nímala alué ralámuli napurigá ramué jurío.

²⁸ 'Lige Páulo 'lige Bernabé we'ká rawé mochíle alé alué Esukristo oyérame ralámuli 'yuga.

15

Jena ruwimela nerúligo bilé wa'lú napukime alé Rusaleni

¹ 'Lige jaré ralámuli jsile alé 'naka Juréaka simíbage. Sébale alé we'ká riógichi Antiokía anilichi, napu mochíle alué ralámuli Páulo 'lige Bernabé. 'Lige alé sebasa, benírile alué ralámuli Esukristo oyérame. Anile alué ralámuli alé mochígime:

—'Emi ralámuli rijpunáwaká pe'tá alué guwala alué isílala. 'Lige 'emi ta rijpunásaká alué isílala pe'tá guwala, tabilé moinámala 'emi rewagachi alé napu Onorúgame ajtí. Aka larigá aniché alué rejcholi napu ruwile alué rió 'ya ajtígame Moisesi anilime —anile alué ralámuli alé Jurea ejperégame ralámuli alé sigá.

² 'Lige Páulo 'lige Bernabé 'we iwégame ra'ichale najisáká alué ralámuli 'yuga. 'Lige ta'wesi gayénale gatea alué ra'ichali rekó 'we bochí anié. 'Lige alué ralámuli Esukristo oyérame alé Antiokía mochígime júlale alé 'pami Rusaleni anilichi we'ká riógichi napurigá gatémala alué ra'ichili alé simíbaga. Juláliru alué Páulo 'lige alué Bernabé. 'Lige uché jaré ralámuli 'yúriga juláliru alé napurigá ra'ichámala 'yuga alué makué oká rió napu 'yáliru Esúsiste nóchali 'lige alué uché jaré e'wélala 'yúgachigó alé mochígime, alué Esukristo oyérame nulame.

³ 'Lige alué ralámuli yatí simíbale julásiga, 'lige simárale alué ralámuli okaná ejiro. Bilena ejiro Benise anilichi, 'lige uché bilena ejiro Samaria anilichi. 'Lige alemi ejiro sebasa, ruyele alué ralámuli Esukristo oyérame 'ma 'la Onorúgame oyérame gayénaligo we'ká ralámuli tabilé jurío. 'Lige alué ralámuli Esukristo oyérame akigá, 'we ra'sálagá mochíbale.

⁴ 'Lige alé Rusaleni sebasa alué Páulo 'lige alué Bernabé alué uché jaré ralámuli 'yuga, alué ralámuli alé Rusaleni mochígime 'we ra'sálagá etele alué ralámuli alé sisao. Alé mochíle buigá alué makué oká rió napu 'yáliru nóchali Esukristote 'lige alué uché jaré e'wélalachigó, 'lige alué uché jaré Esukristo oyéramechigó. 'Lige alué Páulo 'lige Bernabé ruwile churigá 'la semáriga gu'iriligo Onorúgame alué oká rió alemi ichúrими e'yénachi napurigá 'la Onorúgame oyéramala alué ralámuli tabilé jurío.

⁵ 'Lige alué ralámuli Esukristo oyérame napu bariseo nílige, anile bijí ra'icha jágichi alué oká rió alé:

—Nulewa alué ralámuli tabilé jurío napurigá rijpunámala pe'tá isílala guwálala, nulewa napurigá 'la sébali olámala napurigá nulá Moisesi —anile alué ralámuli alé jaga.

⁶ 'Lige alué makué oká rió napu nóchali 'yárilige Esúsiste 'lige alué uché jaré e'wélala napuile alé napu mochíle alué ralámuli Páulo 'lige alué Bernabé, alué suwábaga napuile alué ra'ichili gatemia.

⁷ 'Lige 'ma we'ká ralámuli ra'ichasa 'lige o'weti ilisale alué rió Pegro, 'lige anile:

—'Emi ralámuli jurío napurigá ne, 'emi ralámuli 'la machí napurigá Onorúgame 'yáligo ne'chí 'ya bajchá rawé alué ye nóchili napurigá ruyémala ne Onorúgame ra'ichálila alué ralámuli tabilé jurío. 'Lige we'ká ralámuli 'we 'la bijchígile ye ra'ichili napu ne ruyele, alué ralámuli tabilé jurío.

⁸ Onorúgame 'we a'lá sébali machíle alué ralámuli tabilé jurío 'ma bijchígíligo alué Esukristo ra'ichálila. Alekeri Onorúgame 'yale bo'né Alawala alué ralámuli napurigá 'yáliru ramuéchigó.

⁹ Onorúgameka suwábaga pe alarigá etuá bi'lepi niraga. 'Lige alué bo'né Onorúgame bi'wele alué ralámuli alawala, napugiti 'we semáriga bijchígilime alué Esukristo na'tálila rejcholi.

¹⁰ ¿Chonigá alanokiábaché 'emi Onorúgame tabilé niraga? Alué isílala rijpunálime nula-lika napurigá bilé mo'sogola 'we bejtégame tabilé anachálime, alarigá júkuru alué isílala rijpunali ka. Alué ralámuli ramué rijimala 'ya mochígame tabilé anáchale alué alarigá nulali.

¹¹ Ramué 'we semáriga sebawa alé rewagachi alé napu ajtí Onorúgame napugiti Esukristo 'we semáriga galéligime ramué, alekeri 'la sebawa ramué alé rewagachi. 'Lige mukule alué Esukristo, 'nátaga mukule napurigá ramué nila gástigo bujémala. 'Lige ramué jipe 'la machiáa alekeri 'la moínawa alé rewagachi ramué. Pecha alué nulalite rijpunálime alué pe'tá isila, pecha alekete gite moínawa alé 'pa rewagachi. 'Lige alué ralámuli tabilé jurío pe a'chigóriga moínámala alé rewagachi —anile alué Pegro.

¹² 'Lige alué uché jaré ralámuli 'ma kilí mochíbale alué ra'íchili gepuga. 'Lige alué rió Páulo 'lige alué Bernabé, uchéchigo siné chojkile ra'íchili ruyá. Anele alué ralámuli:

—Alué Onorúgame rewagachi ajtígame, 'we semáriga gu'iri ramué ralámuli alé 'mimi ichúrimi e'yénilichi ramué napurigá ramué 'we semáriga gainawa e'karúriga noká napu tabilé 'wesi rió gayéname ju jena wijchimo-ba mochígame. Alué e'karúriga nokiachi 'we semáriga nejkuro Onorúgame. 'Lige ramué e'karúriga nokiae alé napu epperé alué ralámuli tabilé jurío.

¹³ 'Lige Páulo 'lige Bernabé suwénasa ra'icha alué rió Santiago (Akobo) chojkile ra'icha. Anile alué rió:

—'Emi ralámuli o'maka Esukristo oyérame 'we a'lá gepuwa ye ra'íchili.

¹⁴ Alué ye rió Simoni (Pegro) 'we a'lá sébali ruwíguru napurigá Onorúgame gu'irile alué ralámuli tabilé jurío. 'Lige alué bo'né Onorúgame wanápale jaré alué ralámuli napurigá bo'né 'kúchila niraga mochímala.

¹⁵ Alué 'ya mochígame rió napu ruwime nile napu anele Onorúgame osale ye ra'íchili. Napurigá anile alué bo'né Onorúgame, alarigá osale alué ralámuli. 'Lige anime ju alué osilí:

¹⁶ Ku galirámala ne alué galí Rabí galila, ku gatémala ne napu gajúlige galí ku o'inámala ne alué galí,

¹⁷ napurigá suwábaga alué ralámuli napu tabilé jurío ju, napu ne wanapa,

ne'chí'yámala.

Alarigá aní Onorúgame

napu suwábaga tábiri newame ju

¹⁸ napu nabí machime ju suwábaga ye 'nátili.*

¹⁹ 'Lige aminabi anile alué Santiago anilime rió:

—Neka regá 'nata nili bo'neko, 'ma tabilé umériga nulewa alué ralámuli tabilé jurío napurigá 'la sébali olámala alué 'nátili 'we nóchali kame, alué ralámuli napu 'ma 'la Onorúgame 'kúchila ju jipe.

²⁰ Abé 'la júkuru bilé apeli osigá náolia alué rejcholi ruwigá napurigá ta go'mela alué sa'pá napu kógilime nile alué tábiri rejete newárigime napu eteme nile Onorúgame neraga. 'Lige aminami alué rió mukí 'yúgame, tabilé se'nú mukí 'yuga gojchimeli ju. 'Lige alué mukí tabilé se'nú rió 'yuga gojchimeli ju, pe bo'né gunala 'yuga gojchimeli ju. 'Lige aminami tabilé go'mela alué ajágame sa'pala tabilé ma'chí pásirigime elalá. 'Lige aminami tabilé go'mela alué elaláchigó.

²¹ Alarigá ruwile Moisesi 'we 'ya, 'lige we'ká ralámuli tabilé jurío 'ma akele alué ra'íchali napugiti we'kaná we'ká riógichi nerú alué u'kuchí jurío re'obala «sinagoga» anilime napu ra'íchame ju alué Moisesi osilila nabí sawalachi resibulichi. Tabilé najkiá ramueka napurigá saega mochiwa alué ra'íchálila 'yuga.

²² 'Lige alué makué oká rió napu Esukristote 'yárilige nóchali, 'lige alué uché jaré e'wéla selígame, 'lige suwábaga alué uché jaré Esukristo oyérame, 'ma napuika ra'íchale 'la ko julalia jaré rió napurigá simámala alué oká rió 'yuga, alué Páulo 'lige Bernabé si, napurigá o'tomela alué apeli alé Antiokía anilichi we'ká riógichi.

²³ Bilé alué rió julárigame Jurasí anilime nile. Alué uché bilé Silasí anilime nile. Alué Jurasí oká rewégame nile, Barsabasi anilime nilechigó. Alué oká rió 'we 'la niralime nile alué we'ká ralámulite. Alué apeli osirúgime regá anime nile:

«Ramué makué oká rió napu nóchili 'yárilige Esúsíte, 'lige aminami ramué ralámuli e'wélala jena Rusaleni mochígame, suwábaga ramué 'we repóralia 'emi Esukristo oyérame tabilé jurío napu we'ká riógichi Antiokía mochígame ralámuli ju, 'lige napu ejiro Siria mochígame ralámuli ju abiénachigó, 'lige 'emi ralámuli alé Silisia mochígame 'we repóralia ramuéchigó.

²⁴ Ramué akirú bilé ra'íchili jena mochiga. Jena Rusaleni mochígame rió simíbale alé 'mi napu epperé 'emi ralámuli 'lige alué rió 'we se'wináriga ra'íchale 'emi ralámuli 'yuga

* 15:18 Yeka ruwime ju Onorúgame gatémio alué ralámuli jurío 'yuga napurigá Onorúgame ra'ichálila sébámala napu mochí alué ralámuli tabilé jurío.

alé sebase. 'Emi alué ra'íchali akisá, tabilé ganlíga akele, 'we nejkumele alué ra'íchali 'emi 'yuga. Ramueka pecha asema julalia alué ralámuli alé 'mi 'emi ejperélachi.

²⁵ Alekeri bi'lepi na'tálituru ramué oká rió julamia alemi oká rió napubúriga bilé Bernabé anilime 'lige bilé Páulo napu 'we alá ralámuli ju ramué 'yuga.

²⁶ Amulí u'suwile i'sínimi alué Wa'lula Esukristo ra'íchalila ruigá e'yénachi Páulo 'lige Bernabé.

²⁷ 'Lige ramué juláruturu alué Jurasi 'lige alué Silasi napurigá abé 'la ruyémala 'emi 'la anime ko alué ra'íchali apélíchi osirúgime napurigá tabilé nejkumega e'yénamala alué uché jaré rió alemi.

²⁸ 'Lige Onorúgame Alawala gu'iri ramué ralámuli jena mochígame napurigá ramué alá na'tawa napurigá tabilé náolawa bilé 'nátíli nejkumeme. Pe náolawa 'nalina napurigá 'la sébali olámala 'emi bilé 'nátíli abé resí lálime.

²⁹ Aréwagó alué sa'pá go'yá alué napu kógilime ju alué tábiri rejtete newárigime. 'Lige alué elá tabilé go'póachigó. 'Lige alué sa'pá alué ajágame sa'pala me'lirúgame alué tabilé ma'chí pátigime elalá, alué sa'pá tabilé go'póachigó. 'Lige aminami tabilé se'nú muki 'yuga gochiboa, pe bo'né upila si. 'Lige alué muki tabilé se'nú rió 'yuga gochimela, pe bo'né gunala 'yuga gochimela. 'Lige alarigá nokisáká 'emi 'liko 'we alá nímala. Pe ekí júpá ye ra'íchili, cheliérabá, ariósisá 'emi ralámuli.»

³⁰ 'Lige alué ralámuli alé Rusaleni mochígame júlale alué naó rió alé Antiokía anilíchi. 'Lige alué rió sebase alé Antiokía, 'lige bayele alué ralámuli alé Antiokía mochígame ralámuli alué Esukristo oyérame. 'Lige we'ká napubusa alué ralámuli alé Antiokía, 'lige 'yale alué apeli alué ralámuli Antiokía mochígame.

³¹ 'Lige alué ralámuli alué napu narele alué apeli rejcholi ra'íchame, 'lige naresa yati ra'íchale alué osilí. 'Lige 'ma ra'íchasa alué osilí, 'we ra'sálagá mochime nile alué ralámuli.

³² 'Lige alué rió Jurasi 'lige alué Silasi we'ká ra'íchale alé jaga napu Onorúgame 'yáige alué ra'íchali. Oilárule alué ralámuli alé Antiokía mochígame Esukristo oyérame napurigá aminabi nokísimala Esukristo oyerá napurigá tabilé we'kuámala alué 'nátíli.

³³ 'Lige mochile alué ralámuli alé we'kabé rawé. 'Lige ku juláliru alé Rusaleni alué Jurasi 'lige Silasi wa'lú cheliera 'yániliga alé Rusaleni mochígame ralámuli Onorúgame oyérame.

³⁴ Nobi Silásika abajá rejpínaleke' é alé Antokíachi.

³⁵ 'Lige Páulo 'lige Bernabé abalé Antiokía ejtebílachigó. Alué oká rió uchéchigo jaré si

Onorúgame ra'íchalila beniria mochile alé.

Jena ruwimela Páulo 'lige Bernabé uchéchigo simibaligo, 'ma osá nile simiba

³⁶ 'Lige pe abé a'kinana, 'lige anele Páulo alué Bernabé:

—Uchéchigo siné simáwa'é alué ralámuli Esukristo oyérame e'newa chonoká mochiga —anele alué rió—. Simáwa'é e'newa alué ralámuli alué napu ramué ruyélige alué Esukristo ra'íchalila 'ya alemi we'kaná we'ká riógichi —anele alué Páulo.

³⁷ 'Lige alué Bernabeka bayérole alué Juani napu oká rewégame nile, Marko anilime nilechigó, napurigá si simélachigó napurigá 'ya.

³⁸ 'Lige alué rió Páuloka tabilé najkile napurigá si simela uchéchigo napugiti 'ya bajchá rawé tabilé sébali olálgime alué rió si simisá. Pe alé Pampilia si ku ro'ile. Pecha si similiga nejkúrimia Onorúgame ra'íchalila benírilíchi alué ralámuli.

³⁹ 'Lige alué oká ralámuli 'we bochí anile alué alieti ra'íchaga, Páulo 'lige Bernabé. 'Lige arigá tabilé napuika simíbale alué oká ralámuli anigá. Pe i'wana simíbale. 'Lige alué rió Bernabé alué Marko 'yuga simile bilena bárkochi. 'Lige alué barko alé Chipre anilime gawí ilígachi alé ba'wichí nasipa, alé simime nile alué barko.

⁴⁰ 'Lige alué Páuloka uché bilé rió bayérole napurigá si simela. Alué Silasi anilime rió nile. Ta'chó simíbachi alué oká rió, alué ralámuli alé mochígame tánele Onorúgame napurigá 'we alá semáriga repúmala alué oká rió 'mimi boichi e'yénigichi.

⁴¹ Alé Antiokía anilíchi we'ká riógichi alé chojkile simiba, 'lige e'yénale alé ejiro Siria Esukristo oyérame 'yuga ra'íchasia. 'Lige simárale alué oká rió ra'íchasia alué ralámuli Esukristo oyérame 'yuga alemi ejiro Silisia anilíchi. Oilárule suwábaga alué ralámuli Esukristo oyérame alemi mochígame. 'Lige alué ralámuli oilárisiga 'lige abiénachigó 'we welagá e'yénale alué ralámuli alué Esukristo oyérame.

16

Jena ruwimela alué rió Timoteo similigo alué Páulo 'lige Silasi 'yuga

¹ 'Lige alué rió Páulo 'lige Silasi sébale alé we'ká riógichi Rerbe anilíchi. 'Lige pe abé nubupai sébale alé we'ká riógichi Listra anilíchi. 'Lige alé Lístachi najtépale alué rió Timoteo anilime. Esukristo oyérame nile alué rió. 'Lige alué rió Timoteo eyela alué Esukristo oyérame nilechigó. 'Lige alué Timoteo eyela ralámuli jurío nile. 'Lige alué o'nólaka tabilé jurío nile, pe griego nile alué rioka.

² 'Lige alué ralámuli alé Listra mochígame alué Esukristo oyérame, 'we alá nirame

nile alué Timoteo. 'Lige alué ralámuli alé we'ká riógichi Ikonio mochígame Esukristo oyérame 'we a'lá nirame nilechigó alué rió Timoteo.

³ 'Lige alué rió Páulo najkile napurigá si simela alué rió Timoteo. 'Lige bajchá alué Páulo nulele rijpunániliga pe'tá alué isílala alué Timoteo napurigá nokame nílige alué ralámuli jurío. Alué ralámuli napu e'yénale alemi 'la machile Timoteo o'nola tabilé jurío níluga.

⁴ 'Lige we'kaná we'ká riógichi e'yénale alué rió alemi simasa, 'we ruwile alué ra'íchili napurigá nulálige alué ralámuli alé Rusaleni mochígame ralámuli, alué makué oká rió napu Esusi 'yálige nóchili 'ya, 'lige alué ralámuli napu e'wélala nile alué Esukristo oyérame 'yuga alé Rusaleni mochígame.

⁵ 'Lige alué ra'íchili ruyésiga abéchigo a'wágame sulega mochile alué ralámuli alemi we'ká riógichi mochígame Esukristo oyérame. Nabí rawé we'ká ralámuli napu tabilé bijchígime nílige, 'ma 'la bijchígile alué Esukristo ra'ichálila. 'Lige alué napu bijchígile alué ra'ichálila 'ma alué Esukristo oyérame gayénale.

Jena ruwimela Onorúgame etéraligo Páulo bilé rió

⁶ 'Lige Onorúgame Alawala tabilé najkile napurigá simámala alué bakiá rió alé napu bo'í alué wa'lú gawí Asia rewégame napurigá ruyémela alué Esukristo ra'ichálila alemi simibaga alué bakiá rió, tabilé elile. Alekeri uché bilena simárele alué bakiá rió. Pe alemi simárele napu bo'ile alué ejiro Prisia rewégame. 'Lige alué uché bilé ejiro Galasia anilime gawí pe alé chega bo'ile aluéchigó. 'Lige alué rió alemi simárele nasípami, napu nile alué oká ejiro.

⁷ Napu'lige sébale ejiro Misia anilichi, wa'lú gawí Bitinia anilichi simáninile, iligá tabiléchigo elíliko Esusi Alawala.

⁸ 'Lige alekeri pe si'né simíbale alé bilena we'ká riógichi Tróasi anilichi. 'Lige alemi we'ká riógichi Tróasi alué ba'wí wa'lú pe a'bé ilile alé yéniga.

⁹ 'Lige alé sebasa, we'liko rukó alué Páulo Onorúgamete etérale bilé rió alé wa'lú gawí Maseronia ajtígame rió. 'Lige anele alué rió:

—Pe rekó jeka Maseronia simasi 'emi rió, pe rekó ramué jena Maseronia mochígame ralámuli gu'riwaká 'emi rió, 'we sapuka simasi —anele alué rió napu Onorúgame etérale.

¹⁰ Napu'lige alué Páulo anele ramué napu etele, o'maka ramué 'ma yati jigáruturu.* O'maka 'la na'talia ramué Onorúgame 'la bayéligo ramué napurigá simawa alé Maseronia anilichi napurigá beníriwa

Onorúgame ra'ichálila alué ralámuli alé mochígame.

Jena ruwimela galírale mo'áriligo Páulo 'lige Silasi

¹¹ 'Lige alésíko bárkochi simáruturu ramué alé Samotrasia simime barko. 'Lige si'né simáruturu ramué alé 'mi rabó napu ilí alué gawí Samotrasia anilime gawí. 'Lige alué Samotrasia anilichi, alé ba'wichí nasipa ilígame ju alué gawí. 'Lige alé e'yéniga uché melénala simáruturu alé 'lebo 'nálige baona we'ká riógichi Neápolisi anilichi.

¹² 'Lige alésíko simáruturu alé 'párimi we'ká riógichi Bilipo anilichi. 'Lige alé we'ká riógichi we'ká ralámuli mochile alé we'kanaka sigame. Alué Romano anilime ralámuli we'ká mochile alé ejperega. 'Lige alé mochíruturu ramué pe u'kabi rawé.

¹³ 'Lige bilé rawé sawalachi resibulichi simáruturu ramué alé 'minami we'ká riógichi suwemi napu a'bé bakochi nile 'yamia koche napuime ko ralámuli jurío Onorúgame ra'ichálila gepumia 'lige Onorúgame 'yuga ra'ichamia. 'Lige sebáruturu ramué alé bakochi suweke, alé napu napuime nile alué ralámuli jurío. 'Lige alé mochílíturu pe'kabi umugí 'lige alé mochiga ra'icháruturu ramué alé umugí 'yuga. 'Lige we'ká ra'icháruturu ramué Onorúgame ra'ichálila alué umugí 'yuga.

¹⁴ 'Lige bilé mukí ajtígéturu alé, Liria anilime mukí, alé Tiatira anilichi ochérigame nile alué mukí. 'Lige alué mukí chiní 'we a'lala ralineme kéturu alué mukí, chiní chóniga-sejtákame 'we a'lala. 'Lige alué mukí 'we a'lá 'nátame nile Onorúgame 'yuga. 'Lige alué mukí akea asale Onorúgame ra'ichálila 'lige Onorúgame bo'né 'yale 'nátali alué mukí napurigá alué mukí 'we a'lá námamala Onorúgame ra'ichálila napu ruwile alué Páulo. 'Lige alué mukí 'we semáriga oyérale alué rejcholi alué napu ruwile alué Páulo alé asagá.

¹⁵ 'Lige 'ma rewarárigame gayénale alué mukí alé wa'lú ba'wichí bochígimi bokuíka. 'Lige alué ralámuli alué napu eki mochile alé napu bejtele alué mukí, 'ma rewarárigame gayénalechigó, Esukristo oyérame anilime gayénale alué ralámuli. 'Lige anile alué mukí:

—'Emi 'la bijchiá 'la bijchígisaká 'la Esukristo oyérame ko ne, 'liko simáwagó alé ne galílachi napurigá 'emi alé ne bejtélachi mochímala we'kabé rawé —anile alué mukí.

'Lige we'sá anile alué mukí reparia 'lige arigá simaru ramué alué mukí bejtélachi.

¹⁶ 'Lige uché a'kinana rawé simáruturu ramué alé bakochi suweke alé napu napuime nile alué ralámuli jurío Onorúgame 'yuga ra'ichamia alé mochiga, 'lige ramué alemi

* 16:10 Jena Lukasi chojkile Páulo 'yuga eyena.

boichimi e'yénaga najteparuturu bilé mukí iwé. 'Lige alué mukí iwé u'tabela remónisi ajchágame nile, alekeri alué mukí 'we a'lá machime nile alarigá nimio pe nujubapi. Jaré rió bujkú niraga nuleme nile alué mukí. 'Lige alué rió 'we meme nile enomí alué mukite napugiti alué mukí 'we a'lá machime nílgame alarigá nimio a'kinana rawé.

¹⁷ 'Lige alué mukí iwé najátele Páulo 'lige ramué. 'Lige 'we iwégame ra'íchaga anile alué mukí:

—Ye ralámuli nóchame ju alué Wa'lula Onorúgame 'yuga napu re'pá rewagachi ajtígame ju. Alueka anéguru churigá 'la buyásitika alué tabilé 'la bowechi —alanísiga enale alué mukí alemi nujubá.

¹⁸ 'Lige we'kabé rawé eyénale alué mukí lanigá alemi. 'Lige alué rió Páulo arigá nasínale alué alieti ra'íchili akea. Bo'neka 'la néníle tabilé 'la ka, tabilé ganíliga eyénale napugiti alué u'tabela remónisi 'we ne-jkuméligime. 'Lige alué mukí lanechi Páulo, Páuloka gu'luga ilíbale 'lige anele ayóniga alué Remónisi:

—Mué remónisi ma'chínawa alé mukichi. Neka nulá Esukristo a'walila gite ma'chínawa mué remónisi alé iwé mukí sulálachi —anele alué rió Páulo.

'Lige alué u'tabela remónisi alé sulachí ajtígame pe yati ma'chínale alé alué mukí sulálachi ajtígé, alué Páulo alanisá.

¹⁹ 'Lige alué rió napu ajchigá mochile alué mukí, napu'lige machisá tabilé 'la ko alué enomí melia alué mukite, 'lige cha'píliuru alué Páulo 'lige alué Silasi. Banasuka o'tóliuru wijhí ro'ogá alué oká rió alé napu mochile alué e'wélala

²⁰ alé nasípami we'ká riógichi. Alué ralámuli alé napuíme nile alué ra'íchili gatemia. 'Lige anile bilé rió alé a'pasa alué oká rió:

²¹ —Ye oká rió pe jurío ju, 'lige asíriga cha noká ye rió jena jsisá. 'Ma se'winati ra'íchili beniria ralámuli jena mochígame. 'We ne-jkumea mochí alué oká rió. 'Lige ramueka tabilé najkiá alué alieti ra'íchali napugiti ramueka pe ralámuli romano nírígime, alekeri tabilé najkiá ramué alué ra'íchili —anile alué ralámuli alé a'pasa alué oká rió.

²² 'Lige alué ralámuli napu ekí akele alué ralámuli lanichí alé jaga, suwábaga alué ralámuli 'ma sairale alué oká rió Páulo 'lige Silasi. 'Lige alué ralámuli e'wélala nulale alué o'pacha bujénalaga alué oká rió. 'Lige 'ma bujesa alué o'pacha, 'lige nulale we-jpisóniliga gusite alué oká rió. 'Lige 'la iwégame wejpisole alué oká rió.

²³ 'Lige 'ma suwénasa wejpisoa alué oká rió, o'tóliuru galírale mo'amia. E'wélala nulele galírale repume napurigá 'we 'la repúmala napurigá ta buyásimala alé mochiga.

²⁴ 'Lige alué rió alé galírale mo'árigame repume mo'ale alé galichí abé pachami napurigá ta buyásimala alué oká rió. 'Lige alé pachá mochile ronola mo'igá alé rabilétachi ewágachi alué oká rió. 'Lige alué rió Páulo 'lige alué Silasi alé mo'agá mochiáleru alué ronola. 'Lige 'ma tabilé gayénale noká ronola.

²⁵ 'Lige pe aba a'lige nasipa rukó alué oká rió Onorúgame 'yuga ra'icha mochile aminami wikará mochile Onorúgame wikala 'we ra'sálagá, tabilé sewele alué ralámuli rekó galírale mo'áriga mochige. 'Lige uché jaré ralámuli galírale mo'áriga mochiléchigó alé, 'lige alué akea mochile alué oká rió Onorúgame a'walí tánichi, 'lige aminami wikarachi Onorúgame wikala.

²⁶ 'Lige pe aba a'lige yati nokale gawí, 'we a'wágame nokale gawí. 'Lige alué galí 'ma nokale napugiti cha a'wágame nokáligame. 'Lige alué galí 'yérila 'ma i'púriga ilíbalechigó. 'Lige alué ralámuli galírale mo'áriga mochígame, 'ma supásile karénate buluruga mochígame. 'Lige pe bo'né su'pásale alué karena alué rabileta bulurúgame cha a'wágame nokáligame alué gawí. 'Lige alué ralámuli napu ekí mochílige alé pachá, 'ma tabilé bulériga mochíbale.

²⁷ 'Lige alué rió galírale mo'árigame repume pe alé a'mibemi galírale bo'ile go-jchigá. 'Lige pe yati asísiga e'nele alué 'yera alué galí napu mochile galírale mo'árigame. 'Lige etele i'púriga iligó alué galí. 'Lige larigá ilígame rewisá alué galí 'lige 'we we'ká 'nátale alué rió. 'Mayele 'ma buyásiligo alué ralámuli. 'Lige ma'chí pale alé siparina napu o'kame nílgame alué rió bo'né. 'Lige ma'chí pasa bo'nepi me'limé olale alué rioka napugiti alué rioka alué ralámuli 'ma buyásiligo mayega. Machime nílgame me'libólikó alué e'wélalate.

²⁸ 'Lige Páulo etele alué rió siparina ma'chí pachi. 'Lige iwégame ra'íchaga anele:

—Tase che 'sípua mué rió, ramué ralámuli napu ekí galírale mo'árigame mochiru jena mochiru suwábaga —anele alué rió la'sime etesa.

²⁹ 'Lige alué rió repume alué chojpé rajigá tale 'we sapúkame alé pachami e'nemia. 'Lige 'we 'maga bajkile alé pachami alé napu jale alué Páulo 'lige alué Silasi. 'Lige alué rió 'we majásiga 'male alemi, áwílisia 'male alué rió majaga. 'Lige alé pachá se-basa alé napu jale alué rió Páulo 'lige alué Silasi, 'lige alé a'bé chojkóbisiga ilíbale alué rió repume 'we a'lá niraga alué rió Páulo 'lige alué Silasi.

³⁰ 'Lige yati ma'chí buyánale. 'Lige alué rió repume ma'chí buinasa alué ralámuli Páulo 'lige alué Silasi, 'lige rukele bilé ra'íchili:

—'Emi rió ¿churigá 'símala ne napurigá 'la e'kámala Onorúgame ne'chí? —anile alué rió alé iligá.

³¹ 'Lige alué Páulo 'lige alué Silasi nejele, anile:

—Mué rió 'la bijchígawaguru alué Esusi ra'ichálila napurigá nulá. 'Lige alué ralámuli napu ekí mochí alé galírale mué bejtélachi, alué 'we semáriga bijchígiwa alué Esusi ra'ichálilachigó. 'Lige larigá nokisáká 'emi 'we a'lá e'kámala Onorúgame 'emi ralámuli —anile Páulo 'lige alué Silasi.

³² 'Lige Páulo 'lige Silasi 'we ruyele Onorúgame nila ra'ichali alué rió repume 'lige suwábaga ralámuli napu ekí mochile alé alué repume bejtélachi.

³³ 'Lige pe aba'lige rukó alué repume pagole alué rió Páulo alé chí'wágichi, 'lige alué Silasi abiénachigó. 'Lige yati 'ma rewaráleru alé wa'lú ba'wichí bochígimi bokuíka suwábaga alué ralámuli, 'ma Esukristo oyérame gayénale alué ralámuli.

³⁴ 'Lige alué rió repume, bayérole alué oká rió bo'né bejtélachi alué Páulo 'lige Silasi. 'Lige alé galírale sebasa, go'ame kógile Páulo 'lige Silasi. 'Lige suwábaga alué ralámuli repume bejtélachi mochígame 'we ra'sálagá mochile napugiti 'ma Onorúgame oyériligame alué ralámuli.

³⁵ 'Lige melénala be'á alué e'wélala nulame alé Bilpo anilichi we'ká riógichi júla jaré rió gapitani napurigá anémala alué repume napurigá 'ma ku buinámala alué oká rió galírale mo'árigame.

³⁶ 'Lige alué rió repume akisá, anele alué rió Páulo 'lige alué Silasi:

—Alué e'wélala 'ma nuléleke'é ne'chí napurigá buinámala ne'emi. Alekeri 'la kilí simáwagó 'emi, tabilé e'karúgame ra'ichaga.

³⁷ 'Lige alué Páulo anele alué ralámuli sontalo gapitani:

—Aka ramué ralámuli romano nírupachéchigó napurigá 'emi. 'Lige ¿chonigá lolárupaché ramué jena? ¿Chonigá aliena iwégame wejpisótupaché ramué alé we'ká ralámuli mochígichi yáwaga? 'Lige wejpisosa, galírale mo'áкуру 'emi nokisá. 'Lige 'emi napu'lige alé we'ká riógichi a'pasa, peka pe'tá rukékuru ramué tachiri nasibúluga ramué 'emi 'yuga. 'Lige pe jipe nasoka buinánili 'emi nokisá. 'Lige ramueka tabilé simawa alarigáká. 'Lige jípeko jeka siráleké alué e'wélala ramué buinamia —anele Páulo.

³⁸ 'Lige alué ralámuli gapitani ruwile alué ra'ichali napurigá anilige alué Páulo, ruyéleke'é alué e'wélala alé 'mi mochígame. 'Lige alué e'wélala 'we majale alué ra'ichili ruyésiga, alué oká rió romano nílechigó.

³⁹ 'Lige alué e'wélala simíbale alé 'mi napu mochile alué Páulo 'lige Silasi. 'Lige alué e'wélala alé sebasa napu mochílige alué

Páulo 'lige Silasi, e'kali tánele napurigá tabilé nejímala uché jarena abé e'wélalachi alué Páulo 'lige Silasi. 'Lige 'ma e'kali tánisa, 'lige ma'chí buyánele alué oká rió alé galírale mo'áriga mochígame. 'Lige anele:

—Pe rekó jípeko simáwagó 'minami mejká jena we'ká riógichi —anele.

⁴⁰ 'Lige alé buinásiga alué rió Páulo 'lige Silasi, 'lige simíbale alué rió alé miná napu bejtele alué mukí Liria anilime. 'Lige alé napuile alué ralámuli Esukristo oyérame. 'Lige Páulo 'lige Silasi, 'we semáriga ruyele napurigá 'we a'lá semáriga a'wágame sulega mochímala alué ralámuli Esukristo oyérame. 'Lige Páulo 'lige Silasi simíbale alé we'ká riógichi mochiga. Uché bilena we'ká riógichi simíbale.

17

Jena ruwimela we'ká ralámuli ayóniligo alué Páulo 'lige Silasi

¹ 'Lige simárele alué oká rió bilena we'ká riógichi Anpípolisi anilichi. 'Lige uchéchigo bilena Apolonia anilichi we'ká riógichi simárele alué oká rió. 'Lige alé okaná we'ká riógichi simárasa, 'lige sébale alé uchéchigo bilena we'ká riógichi Tesalónika anilichi. 'Lige alé ilile alué u'tá re'obá jurío re'obala, «sinagoga» anilime.

² Páuloka simile alé re'obachi bo'né gompaniero si, bilé rawé sawalachi resibulichi. 'Lige alarigá nokame nile alué ralámuli. 'Lige bakía tarali sawalachi rawé resibulichi simíbame nile alé re'obachi. 'Lige Páulo ra'ichame nile alué ralámuli 'yuga alé re'obachi asagá. We'ká e'karúgame ra'ichali a'bopi rukigá machináluga.

³ 'Lige benírale churigá anía alué ra'ichili alé osilichi uchúkame ra'ichili Onorúgame nila ra'ichali, alué 'ya nerúgame rejcholi. 'Lige Páulo ra'ichia ilile alué apeli leéraga 'lige ruyea ilile ralámuli churigáriga Onorúgame a'réligo napurigá resí ikimela 'lige me'lírigo alué rió napu bo'né Onorúgame júlalige alé 'pákana rewagáchika. 'Lige ku ajániligo alué rió me'lisuga. 'Lige anile alué Páulo:

—Alué Esusi, alué napu nawale jena wijchimoba kulí pe u'kabi bamí kachi, alué nile napu Onorúgame júlámili nilige alé 'pákana rewagáchika. Alué ju napu ruyé ne 'emi ralámuli.

⁴ 'Lige alué rejcholi ruyésiga alué ralámuli, jaré alué ralámuli jurío 'we a'lá oyérale alué rejcholi. 'Lige aminami alué we'ká ralámuli alué griego ra'ichame ralámuli napu 'we a'lá nirame nile Onorúgame, alueka 'we a'lá oyérale alué rejcholi alué napu ruyele alué Páulo alé re'obachi iligá. 'Lige aminami alué umugi napu 'we a'lá nirame nile 'lige 'we nóchame nile, we'ká alué umugi 'we semáriga oyérale Onorúgame ra'ichálila.

⁵ 'Lige alué ralámuli jurío, alué napu tabilé oyérale rejcholi napu ruyele alué Páulo, alueka 'we gawelia mochile alué ralámuli etea. 'Lige alué ralámuli jurío owile jaré ralámuli 'we najsínákuli, pe jami e'yéname, pe chátiri ra'íchaga chibi anigá e'yéname alué ralámuli. 'Lige alué we'ká ralámuli napuñle alué ralámuli jurío 'yuga, alué tabilé bi-jhígime Onorúgame nílá ra'íchali. 'Lige alué uché jaré we'ká ralámuli abiena napuñle alué 'yuga, gepumia alué chátiri ra'íchali. 'Lige alué we'ká ralámuli cha nokame napuñsa, 'lige 'la iwégame cha anigá e'yéname alué ralámuli. 'Lige suwábaga alué ralámuli alé we'ká riógichi mochígágame 'ma ayole. 'Lige sébale alé bilena galírale alué rió Jasoni anilime rió bejtélachi alué Páulo 'lige Silasi 'yasia. 'Lige alé mochigo mayele alué oká rió. Alué oká rió cha'pinálíga nokale alué ralámuli o'tonálíga napu mochile alué e'wélala.

⁶ 'Lige alé Jasoni bejtélachi tabilé rewáliku alué oká rió. 'Liko pe alué rió Jasoni alé bejtégágame cha'pile alué ralámuli. 'Lige cha'pisá, wijhí rekagá banasuka ma'chí páliku alué rió Jasoni. 'Lige alarigá banagá o'tole alé 'mi napu mochile alué ralámuli e'wélala. 'Lige alué uché jaré ralámuli Esukristo oyérame ralámuli 'ma cha'pílikuchigó. 'Lige abiena o'tóliku alué ralámuli alé 'mi napu mochile alué ralámuli e'wélala. 'Lige alé sebasa, alué ralámuli napu o'tole alué uché jaré ralámuli e'wele sinaka ne'ole:

—Alué oká rió napu jsilé jena 'we cha anigá e'yena jemi bochígimi we'ká riógichi.

⁷ 'Lige ye rió Jasoni alé bo'né galílachi mochiga ajtime ju alué oká rió. 'Lige 'we gompaniérola ju ye rió alué oká rió. 'Lige 'ma sayega ra'íchame ju alué ralámuli alué wa'lula nulame rió romano olagá. 'Lige aniárá alué ralámuli uché bilé wa'lula selígame ajtigárá, napu Esusi anilime kará —anile alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame.

⁸ 'Lige alué ra'íchili akisá alué e'wélala 'lige alué uché jaré ralámuli napu ekí mochile alé, alué uché rajpé 'la iwégágame ayole alué Esukristo oyérame 'yuga. 'Lige 'la iwégágame we'ká ra'íchaga ne'óchale.

⁹ 'Lige alué e'wélala goblálile alué rió Jasoni napurigá ma'chínamala, 'lige Jasónika bo'né najtétisa, ma'chínale. 'Lige alué uché jaré ralámuli Esukristo oyérame najtétiga buyale.

Jena ruwimela Páulo 'lige Silasi simíbaligo alé Berea anilichi we'ká riógichi

¹⁰ 'Lige alué ralámuli Esukristo oyérame yati júlale alué Páulo 'lige alué Silasi alé we'ká riógichi Berea anilichi. Pe rukó

juláliku alué oká rió chúbaka napurigá ta cha'piboa sailate. 'Lige alé Berea sebasa alué rió Páulo 'lige alué Silasi, 'lige pe abé i'libeko simíbale alué ralámuli alé u'tá jurío re'obálachi.

¹¹ 'Lige alué ralámuli jurío alé ejperégame 'la 'we beninálime nile alué ra'íchili, tase napurigá alué ralámuli alé Tesalónika mochígágame. 'We galegá akele alué rejcholi napu ruwile alué Páulo alé iligá. 'Lige nabí rawé benime nile alué apeli osirúgime Onorúgame ra'ichálila machinálíga pala 'la bijhíá ka napurigá ruwile alué Páulo.

¹² 'Lige we'ká ralámuli jurío alé Berea mochígágame 'we 'la bijhígágame alué rejcholi napu ruwile alué Páulo alé iligá. 'Lige aminami alué we'ká umugí alué griego ra'íchame, 'we nóchame umugí, alueka 'we a'lá oyérale alué rejcholi. 'Lige aminami alué we'ká rió griego ra'íchame, alueka 'la oyéralechigó alué rejcholi napu ruwile alué Páulo.

¹³ 'Lige alué ralámuli jurío alé Tesalónika mochígágame akele alué rió Páulo alemi eyénaráo alué Esukristo ra'ichálila beníra ralámuli Berea mochígágame.* 'Lige machisá alemi eyénaráo alué Páulo, 'lige yati simíbale alué ralámuli alemi napu ajtíle alué Páulo e'nemia. 'Lige alué ralámuli alé Berea sebasa, asíriga chátiri ra'íchili ra'íchale. 'Lige se'wináriga ruyele alué ra'íchili alé Berea mochígágame ralámuli, napurigá alué ralámuli Berea mochígágame ayónimala alué Páulo.

¹⁴ 'Lige jaré ralámuli alué Esukristo oyérame alé Berea mochígágame, yati 'légana bayérole alué Páulo alé 'mi ba'wichí suweke, alé wa'lú ba'wí ilígichi. 'Lige alué rió Silásika abajá alé Beréachi rejpile alué Timoteo 'yuga.

¹⁵ 'Lige alué ralámuli napu alué Páulo 'yuga simíbale, 'we mejká simíbale Páulo 'yuga bárkochi simíbale wamí wa'lú we'ká riógichi Atena anilichi. 'Lige alé we'ká riógichi Atena anilichi ro'ile alué ralámuli alué Páulo 'yuga simíbagame. 'Lige alué rió Páuloka alé we'ká riógichi Atena rejpile. 'Lige Páulo anele alué ralámuli alé Berea mochígágame ku simíbachi:

—Jeka juláwaká alué rió Silasi 'lige alué Timoteo 'we yati neraga —anile Páulo alé Atena anilichi rejpigá.

Jena ruwimela alué rió Páulo alé Aténachi asálígo

¹⁶ 'Lige Páulo alé Aténachi asale alué oká rió buigá Silasi 'lige Timoteo. 'Lige alé asagá, alué Páulo etele larigá nokao alué ralámuli alé Atena we'ká riógichi mochígágame. 'Lige alué ralámuli alé Atena mochígágame we'ká e'karúgame newame nile. 'Lige alieti

* **17:13** Alué ralámuli jurío tabilé galeme nile alué 'ya nerúgame ra'íchali Onorúgame ra'ichálila napu ruwime nile nawámili ko Esusi.

newasa Onorúgame neraga eteme nile 'lige e'kali tánime nile alué ralámuli alé Atena mochígame. 'Lige alué Páulo alieti etega, tabilé ganlile. We'ká 'nátale, 'we sewele. Bo'neka 'la machilígame tabilé 'la ko.

¹⁷ 'Lige alué alieti etesa alué Páulo, 'lige simile alé u'tá jurío re'obálachi «sinagoga» anilime, simile ra'íchamia alué ralámuli 'yuga. 'Lige alé re'obachi ra'íchale alué ralámuli jurío 'yuga 'lige griego ra'íchame ralámuli 'yuga napu 'we 'la nirame nile Onorúgame. 'Lige nabí rawé 'we ra'íchale alué Páulo apiépiri ralámuli 'yuga alé we'ká riógichi iligá, alé napu ralinélime nile e'karúgame tábiri.

¹⁸ 'Lige jaré ralámuli mochile alé Pekurio oyérame. 'Lige jaré mochile alué Seno anilime ra'íchili oyérame ralámuli.† 'Lige alué ralámuli anile akisá Páulo ra'íchachi:

—¿Chieri júkó ye rió 'we we'ká ra'íchanti, ramueka tabiléchigo námaturó?

'Lige jaréchigo anile:

—Pe uché bilé riosi najátillime najkigá anía káwé ye rió.

Alué rió Páulo ruwile alué Esusi ra'íchálila, 'lige abiénachigó ra'íchale ku ajániligo Esusi mukusá. Alekeri mayele alué ralámuli: «Pe uché bilé riosi najátillime najkigá anía káwé ye rió.»

¹⁹ 'Lige bayéleru alué Páulo alé bilena Areópago anilichi, alé napu napuíme nile alué ralámuli alué ra'íchili gatemia. 'Lige anile alué ralámuli alé mochígame:

—Ramué ralámuli machináliru alué ra'íchali, ¿tachiri ruyame ko alué ra'íchili, alué napu mué ruyá aní?

²⁰ 'Yako tasiné akiame ke alarigá ra'íchame jemi. Suwábaga alué ra'íchali machináliru ramué ralámuli.

²¹ 'Lige alué ralámuli alé Atena mochígame 'we benínalime nile alué uché bilé ra'íchili se'nú nuebo. 'Lige 'we ra'íchánilime nile alué ra'íchili alué apiépiri ra'íchili se'nú nuebo. Alarigá nile alué ralámuli 'yasi. 'Lige alé Atena we'ká ralámuli mejkaka sígame we'ká mochile alé Atena ejperaga. 'Lige alué ralámuli abiena 'we benínalime nile alué uché bilé se'nú ra'íchili nuebo.

²² 'Lige alué Páulo o'weti ilísale alé Areópago ra'íchamia alé we'ká ralámuli mochígichi. 'Lige anile alué Páulo o'weti ilísisa:

—'Emi ralámuli jena we'ká riógichi Atena mochígame, neka eteme ju 'emi we'ká riosi nígame ko 'lige 'we tánime ju a'walí alué riosi 'emi.

²³ Ne jemi eyénaturu e'néniga, we'ká e'karúgame etiáturu ne 'emi a'boi newálala 'emi a'boi riósila. 'Lige alé rewá ne bilena napu kógime nile Onorúgame. 'Lige jaré ra'íchili osilí uchú alé anime: «Siné kachi ajtigéreko bilé Onorúgame tabilé machirume. Jena jawawa alué go'ame napurigá go'mela alué Onorúgame.» 'Lige Onorúgame napu tánime ju 'emi tabilé machigá, 'we a'lá machí ne alué ko Onorúgame. 'Lige ne 'la ruwimela chieri ko Onorúgame napu 'emi ralámuli tabilé machí.

²⁴ > Onorúgame newale ye gawí, alueka suwábaga nulame ju jena wijchimoba 'lige 'pa rewagachi abiena. Onorúgame tabilé bejtégame ju alé re'obachi, alué re'obá alué ralámuli newálila jena wijchí ejperégame.

²⁵ 'Lige Onorúgame tabilé resilá napurigá gu'íriwa ralámulite. Onorúgame nejíguru alawá 'lige buchéguru suwábaga ralámuli. Alueka suwábaga nejime júkuru napu ekí resiláru ramué.

²⁶ > 'Lige sineko pe bi'lepi rió newale Onorúgame. 'Lige Onorúgame 'we a'lá gu'íriwe napurigá we'ká o'chéramala ralámuli jena wijchimoba. Alígésiko we'kaná o'chérale ralámuli se'wináriga ra'íchame, a'bopi ra'íchálila ra'íchame. Bo'né Onorúgame 'la 'nátale koche o'chéramala ralámuli 'lige chiéniko. Arigá 'nátale 'we 'ya we'ká bamí ta'chó newá ralámuli.

²⁷ 'Lige Onorúgame newale alué ralámuli napurigá 'la na'támala, «¿Koche ajtigá Onorúgame 'lige churigá ko Onorúgame?» 'lige alarigá 'la oyérawa Onorúgame, 'lige siné kachi alué ralámuli 'la oyéramala Onorúgame. 'Lige Onorúgame tabilé mejká ajtí napu mochiru ramué ralámuli, ramueka tabilé etewía alé ajtigó Onorúgame.

²⁸ 'Lige Onorúgame gite ajáluru ramué ralámuli jena wijchimoba mochígame. 'Lige ma'chílime nírukuru ramué Onorúgame gite, 'lige akeme nírukuru ramué ralámuli Onorúgame gite. 'Lige Onorúgame ta nejkúrisaká, 'lige pecha ajáliwakó ramué ralámuli jena wijchimoba mochígame. A'chigóriga 'la anime osale jaré ralámuli jena mochígame 'la jebénigame osagá, 'la anime osale: «Onorúgame 'kúchila nírukuru ramué, Onorúgame newale ramué ralámuli», anime ju alé osilí.

²⁹ Bijchíá Onorúgame 'kúchila níru ramué ralámuli. 'Lige Onorúgame 'kúchila níriga, 'lige ¿alué tábiri a'boi newárigime 'lacha Onorúgame nímalawé? 'Lige alueka pe jena wijchí mochígame rió newálila júkuru, pe rejete newárigime ju, 'lige 'órote 'lige

† 17:18 Alué ralámuli napu Pekurio oyérame nile tabilé bijchígame nile ajtigá Onorúgame. Pe mochime nile go'yá 'lige baja, 'lige 'we newame nile yawiyame, 'we ganlila mochime nile pe a'bopi 'nátaga. Alué ralámuli napu Seno oyérame nile bijchígame nile bochígimi ajtigó Onorúgame, 'lige pe kilí mochime nile, anáchaga mochime nile, tase napurigá alué Pekurio oyérame.

plátate, 'lige alué ralámuli pe a'boi 'nátaga newálekuru alué tábiri.

³⁰ 'Ya bajchá rawé tabilé e'chewale Onorúgame alué ralámuli, jípeko Onorúgame najkí napurigá buyámala resítiri 'nátalichi.

³¹ 'Lige Onorúgame 'ma anile chiéniko olamio gustisia ralámuli. 'Lige alué bo'né Onorúgame nulémala alué bilé rió napurigá ruwimela chieri ka resítiri 'nátame 'lige chieri ka tabilé resítiri 'nátame. Suwábaga ralámuli 'la machíguru ye rió 'we a'lá bijchiá animeli ju napugiti Onorúgame ajániligame alué rió.

³² 'Lige alué ra'íchili akisá alué ralámuli Onorúgame ku ajánaligo bilé rió, 'lige jaré ralámuli 'we gawéliga akele alué ra'íchili. 'Lige alué uché jaré ralámuli anile:

—Ramueka najkiá napurigá uchéchigo siné nawawa alué ra'íchali ra'íchawa —anile alué ralámuli.

³³ 'Lige alué Páulo a'rele alué ra'icha iligé alé, 'lige simile.

³⁴ 'Lige jaré alué ralámuli najátele alué Páulo 'lige 'we a'lá niraga akele alué ra'íchali. 'Lige alué bilé alué Onisio anilime rió, wa'lula nile nulame alé we'ká riógichi. 'Lige bilé mukí nile Ramárisi anilime mukí. 'Lige uché jaré ralámuli abiena 'we galeme nile Onorúgame ra'ichálila.

18

Jena ruwimela Páulo simíligo Korinto anílichí we'ká riógichi

¹ 'Lige a'kinana simile alué Páulo alé we'ká riógichi Korinto anilichi.

² 'Lige alé we'ká riógichi Korinto najtépale bilé rió jurío Akila anilime. 'Lige alué rió Akila alé we'ká riógichi Ponto anilichi ochérigame nile. 'Lige pe kulí nawágame nile alué rió Akila alé Korinto alué up-ila 'yuga napu Prisila anilime nile. Alé 'naka simíbale alué oká ralámuli alé napu mochí alué ralámuli italiano ra'íchame. Alé we'ká riógichi wa'lúlachi Roma eperégame nile 'yako. Abijí alé Roma mochiga Akila 'lige Prisila, alué wa'lula napu Kláurio anilime nile suwábaga alué ralámuli jurío 'ma mabule, 'lige jaré alué ralámuli jurío alé Roma mabúsiga 'ma júmasile 'lige sébale alé Korinto.

³ 'Lige alué Páulo simile alué ralámuli kólimia Akila 'lige Prisila. 'Lige alué Páulo pe aba alué nóchili nígame nile a'chigóriga napurigá alué ralámuli. 'Lige alué Páulo alé asale nocha alué ralámuli 'yuga. Alué Páuloka u'kuchí galí newame nile gemá napisúligamete.*

⁴ 'Lige alué Páulo alé asagá, nabí rawé sawalachi resibulichi simime nile alé alué ralámuli jurío re'obálachi «sinagoga» anilime.

'Lige alé re'obachi iligá ruwime nile alué Páulo Onorúgame ra'ichálila. We'ká ralámuli jurío mochile alé 'lige abiena mochile we'ká alué ralámuli tabilé jurío. 'Lige alué ralámuli 'we rukeme nile. 'Lige alué rió Páulo najkime nile napurigá alué ralámuli 'la bijchígimala alué ra'íchili napu ruwile alué Páulo.

⁵ 'Lige sébale alué oká rió alué Silasi 'lige alué Timoteo ejiro Maseróniaka simúbaga. 'Lige alué sebasa alé, a'rele alué Páulo nocha alué gemá napisua napu newalime nile galí, alésíko pe Onorúgame nila rejcholi ruyeme nile. Ruyele alué ralámuli jurío Esusi níligo napu Onorúgame júlale napurigá gu'írimala alué ralámuli.

⁶ 'Lige jaré alué ralámuli jurío alé mochígame sairaga mochile 'lige 'we gawélele alué Páulo ra'ichálila. 'Lige alué Páulo alué o'pacha bujasá sawele. Alueka ruwime nile tabilé chokila ko. 'Lige anile alué Páulo ala'sika:

—Onorúgame gastigárimala 'emi ralámuli, 'liko neka tabilé chokila nímalá. 'Lige jípeko ne simela alé napu mochí alué ralámuli tabilé jurío alué ye ra'íchili rejcholi ruyemia —anile alué Páulo.

⁷ 'Lige alué Páulo 'ma lanisá, ma'chínale alé re'obachi. 'Lige alué Páulo alé ma'chínasa, 'lige simile alé a'bé uché bilena galírale alé napu bejtele alué justo anilime rió. Alué rió 'we a'lá nirame nile Onorúgame. Alé re'obá iligachi chega bejtégame nile alué rió.

⁸ 'Lige alué Krispo anilime rió napu wa'lula nile alé re'obachi nulame, alué rió 'we a'lá bijchígile alué Esukristo ra'ichálila napu ruwilige Páulo alé iligá, 'we 'la oyérale, 'lige suwábaga alué ralámuli alé galírale mochígame alué Krispo bejtélachi 'we 'la oyéralechigó alué Esukristo ra'ichálila. 'Lige we'ká alué uché jaré ralámuli alé we'ká riógichi Korinto mochígame 'we 'la oyéralechigó alué napu ruwilige alué rió Páulo. 'Lige 'ma rewaráliku alué ralámuli alé wa'lú ba'wichí bokuíka bochígimi.

⁹ 'Lige bilé rukó Onorúgame etérale alué Páulo alué Wa'lula Nulame Esukristo. 'Lige anile alué Esukristo:

—Tase majawa mué rió Páulo, aminabi rupoá ne ra'ichálila.

¹⁰ Neka nabí alé a'bé ajtikuru mué repuka napurigá tabilé 'wesi cha olámala mué. Neka najkí napurigá aminabi ruwimela mué ne ra'ichálila, we'ká ralámuli mochígame jena we'ká riógichi napu oyérimili ju alué ra'íchali —anile alué Esukristo.

¹¹ 'Lige alué rió Páulo asale alé we'ká riógichi Korinto bilé bamí miná nasipa. 'Lige 'we semáriga beniria asale alué

* 18:3 Alué gemaka chibá gujpálate newárigime nile.

ralámuli alé we'ká riógichi Korinto mochígame Onorúgame ra'ichálila.

¹² 'Lige alué rió Galioni selíggame kachi alé ejiro Akaya anilichi, alé napu wa'lú we'ká riógichi Korinto bo'í, 'lige we'ká alué ralámuli jurío sairale alué rió Páulo. 'Lige alué ralámuli jurío cha'pile alué Páulo, 'lige cha'pisá, o'tole alé napu gatélime nile alué ra'íchili, alé napu asale alué rió wa'lula Galioni anilime.

¹³ 'Lige anele alué ralámuli jurío alué wa'lula Galioni:

—Ye rioka 'we ané ralámuli napurigá Onorúgame oyéramala nobi se'unáriga ruwígó Onorúgame oyérilime tase napurigá nulá ramué nulalila.†

¹⁴ 'Ma amulí ra'íchale Páulo, 'lige yati neraga bajchá ra'íchale alué wa'lula Galioni. Alué rió Galioni anele alué ralámuli jurío:

—'Emi ralámuli e'chewa mochí ye rió chibi 'sime kóriká o nejkome kóriká, 'liko alarigá nisaká, 'la gatémala ne.

¹⁵ 'Lige alué napu 'emi ruwí pe 'emi a'boi ra'ichálila kárekuru, 'lige 'emi a'boi nulalila. Alueka pe 'emi a'boi gatéwagó alé 'minami simíbaga. Neka tabilé wa'lula nínili alué alieti ra'íchili gatélichiká. Neka pecha alué nóchali nígame kame —anile alué rió wa'lula.

¹⁶ 'Lige lanesa, alué Galioni 'ma buyánale alué ralámuli jurío alé napu gatélime nile ra'íchali.

¹⁷ 'Lige ta'chó simíbachi alué ralámuli jurío, cha'pile bilé rió Sóstene anilime napu nulame nile alué jurío re'obala. 'Lige alué rió cha'pisá alé, wejpisóliru. 'Lige alué wa'lula Galioni 'lige alué uché jaré e'wélala pe alé jale e'negá. 'Lige alué rió Galioni tabilé chélaté rekó alieti etea, tabilé che'sile.‡

Jena ruwimela Páulo ku simíligo alé Antiokía

¹⁸ 'Lige alué Páulo alé Korinto asale we'kabé rawé. 'Lige we'kabé rawé asisá, ariosi anele alué we'ká ralámuli Onorúgame oyérame, 'lige 'ma simile. 'Lige jímole alé bárkochi alué Páulo alué mukí Prisila anilime si, 'lige alué Prisila gunala Akila abiena si simile, 'lige uché jaré ralámuli abiénachigó. Ta'chó jimia bárkochi alé Senkrea anilichi, sikale bo'né gupala re'wániga ajchagá alué Páulo,§ 'liko 'ma jímale alé bárkochi.

¹⁹ Napu'lige bajonisa, 'lige alé we'ká riógichi Ebeso sébale. 'Lige alésíko alué Prisila 'lige alué Akila uchéchigo bilena

simíbale, 'lige alué Páulo alé rejpilé bi'neli. 'Lige alué Páulo simile alé na'minami u'tá jurío re'obálachi. 'Lige alué Páulo alé re'obachi iligá, alué we'ká ralámuli jurío 'yuga ra'íchale alé.

²⁰ 'Lige alué ralámuli jurío anele alué Páulo:

—Mué Páulo, pe rekó we'kabé rawé asibóká jena we'ká riógichi —anéleru alué Páulo.

'Lige alué Páulo tabilé we'lisi asináilile alé.*

²¹ 'Lige ariosi anele alué ralámuli alé mochíggame, 'lige anile:

—Uché nawame ne jeka 'emi ralámuli e'nesia, Onorúgame 'la elásaká —anile alué Páulo.

'Lige alanisá, simile bárkochi asagá alué Páulo. 'Lige simile alé uché bilena we'ká riógichi mejká Sesarea anilichi.

²² 'Lige alé we'ká riógichi Sesarea sebase alué Páulo, 'párimi simile alé we'ká riógichi Rusaleni anilichi alué ralámuli Esukristo oyérame kólimia. 'Lige alé we'ká riógichi Rusaleni asisá pe'wera, 'lige uchéchigo bilena simile alué Páulo. Simile alé Antiokía† anilichi.

²³ 'Lige alé Antiokía pe'wera asisá 'lige uchéchigo bilena simile alué Páulo. Simile alé 'mimi ichúrimi we'ká riógichi enamia ra'íchali ruigá alué Esukristo oyérame napurigá abé 'la na'támala Onorúgame 'yuga. Okaná ejírochi eyénale, bilena Galasia anilichi 'lige uché bilena Prijia anilichi.

Jena ruwimela nawáligo alué rió Apolo alé we'ká riógichi Ebeso

²⁴ 'Lige rawé sébale bilé rió jurío alé we'ká riógichi Ebeso anilichi, Apolo anilime rió. 'Lige alué rió Apolo alé we'ká riógichi Alejantría ochérigame nile. 'Lige alué rió 'we a'lá benéggame nile Onorúgame ra'ichálila ra'íchali ruigá.

²⁵ 'Lige alué rió uché jaré ralámulite beníriligame nile 'ya churigá 'sile alué Wa'lula Nulame Esusi. 'Lige alué rió Apolo 'we a'lá semáriga ruwile alué rejcholi. Alué rió a'lá námale Juani rewaráligo ralámuli napurigá a'rémala alué tabilé 'la nátili. Alué Apolo tabilé machile alué ralámuli naréligo Onorúgame Alawala pe'tá nujubapi Esusi mukusá.

²⁶ Napu'lige sebase alé Ebeso, simile alé u'tá jurío re'obálachi «sinagoga» anilime 'lige ruwile Onorúgame nila ra'íchali tabilé majaga. 'Lige alué mukí Prisila 'lige alué Prisila gunala Akila, alué oká ralámuli

† **18:13** Bilé nulalí romano anime nile tabilé chojkiawa uché bilé nuevo ra'íchali napurigá oyéramala ralámuli. 'Lige alué ralámuli juríoka anile Páulo uché bilé nuevo ra'íchali ra'ícha ajtigará, tase napurigá Moisesi benírilige. ‡ **18:17** E'nesi I

Corintios 1:1. § **18:18** Alué gujpa sikiáká, alueka aníame ju Páulo cheliera 'ya asale Onorúgame napugiti 'we 'la repúliga kóriká alé Koríntochi. *

† **18:22** Alé Antiokía chojkile beniria Onorúgame nila ra'íchali 'ya siné bakíá bamí.

akele alué Apolo alé ruyá ilígachi. 'Liko alué oká ralámuli bayérole alué Apolo alé a'boi epperélachi napurigá ruwimela abé 'la churigá ko Onorúgame bowela.

²⁷ 'Lige a'kinana alué rió Apolo siminálile alé ejiro Akaya anilichi Onorúgame ra'ichálila ruyemia. 'Lige alué ralámuli Esukristo oyérame alé Ebeso 'nátales 'we 'la ko napurigá simela. 'Lige jaré alué rió Esukristo oyérame osilí osale napurigá o'ká simela alué Apolo. 'Lige anime nile alué osilí: «'La 'we semáriga galegá etéwaká ye rió Apolo alé we'ká riógichi Akaya sebasa», anime nile alué osilí. 'Lige alué Apolo alé Akaya sebasa, 'we semáriga gu'frile alué ralámuli alé mochígame, alué ralámuli napu Onorúgame gu'frilige napurigá 'we alá bi-jhígime nímala Onorúgame ra'ichálila.

²⁸ 'Lige alué Apolo 'we a'wágame ra'ichale Onorúgame ra'ichálila alué ralámuli jurío 'yuga. 'Lige alué ralámuli abienachigó 'we a'wágame ra'ichale rukigá alué Apolo. Bo'né Apolo 'we alá ma'chígime ruwile Onorúgame ra'ichálila alué Esusi níligo alué napu Onorúgame julámiorilige. 'Lige alué ralámuli jurío tabilé siné neyúrale alué Apolo 'yuga.

19

Jena ruwimela Páulo ruwíligo chuklígigo alé Ebeso

¹ 'Lige alué rió Apolo alé we'ká riógichi Korinto ajtígichi, alué rió Páuloka enale alé 'mimi iwérachi. 'Lige arigá sébale alué rió alé 'mi bilena we'ká riógichi Ebeso anilichi. 'Lige alé we'ká riógichi Ebeso Páulo najtépale jaré rió Esusi oyérame.

² 'Lige alué Páulo rukele alué alé mochígame ralámuli:

—Napu'lige 'emi 'la bijchígilige Onorúgame ra'ichálila, ¿'la bajkile Onorúgame Alawala alé 'émichi?

'Lige alué ralámuli alé mochígame nejele:

—Ramueka tabilé machiáke'é Onorúgame Alawala bajkime ko alé ralámulichi.

³ 'Lige alué Páulo uchéchigo siné rukele, anile:

—'Lige ¿tachiri gite rewarárigame júkó 'emi? —anile alué Páulo.

'Lige alué ralámuli uchéchigo nejele, anile:

—Rewarárigame niru ramué ralámuli napurigá anílige Juani.

⁴ 'Lige alué Páulo anele:

—Alué Juani rewarale pe ba'wite alué ralámuli napu a'rele alué resítiri 'nátili. 'Lige anile alué Juani: «'La bijchígwa alué rió ra'ichálila, alué napu nawámili ju pe'wé», anile alué Juani. 'Lige alué rió napu nawámili nile a'kinana, alueka Esusi nile.

⁵ 'Lige alué ra'ichili akisá alué ralámuli, 'lige 'ma rewarárigame gayénale alué

ralámuli, alué Wa'lula Nulame Esusi oyérame nímala.

⁶ 'Lige alué Páulo alué ralámuli mo'ólachi nochale. 'Lige Onorúgame Alawala bajkile alé ralámulichi. 'Lige alué ralámuli Onorúgame Alawala bajkisá, 'lige chojkile alué ralámuli se'wináriga ra'icha napu tabilé gayénalige ra'icha bajchá. 'Liko 'ma chojkile ruyea Onorúgame nila ra'ichali. Sineko tabilé námale alué ra'ichali. Onorúgame Alawala gu'frile.

⁷ 'Lige suwábaga alué ralámuli makué oká rió nile.

⁸ 'Lige Páulo nabí tarali sawalachi resibulichi simime nile alé alué u'tá jurío re'obálachi. Bakiá mechá alarigá 'sile. A'wágame ra'ichale alué ralámuli 'yuga napu napuime nile alé re'obachi. Ruwile Onorúgame churigá nuleme ko alué suwábaga ralámuli. 'Lige alué ralámuli we'ká rukele.

⁹ 'Lige ajaré alué ralámuli tabilé beninálile 'lige aminami tabilé bijchígile alué Páulo ra'ichálila. 'Lige 'we gawélele alué 'we semati 'nátili 'we alala bowé napu we'ká ralámuli oyérame nile. Alekiri Páulo 'ma tabilé simile alé jurío re'obálachi 'lige bayérole Esukristo oyérame. Simile bilena eskuélachi, Tirano anilime nila nile alué eskuela. Alé napuime nile nabí rawé.

¹⁰ 'Lige larigá benírale alué Páulo alé oká bamí, 'lige we'ká ralámuli jsime nile alé eskuélachi Onorúgame ra'ichálila benimea. 'Lige alué ralámuli alé akisá alué ra'ichili, 'lige alé 'mimi simíbaga ruyeme nile alué ralámuli alé 'mimi mejká mochígame. 'Lige alarigá suwábaga alué ralámuli alé ejiro Asia mochígame akele Onorúgame ra'ichálila. Jaré alué ralámuli jurío nile, 'lige jaré tabilé jurío nile.

¹¹ 'Lige Onorúgame 'we a'wágame a'walí 'yale alué Páulo napurigá 'we 'la semáriga sa'wámala ralámuli nayúkame.

¹² 'Lige alué ralámuli o'tóime nile ba'nasoli napu Páulo bulame nílige mo'ochí napurigá ta simíromala alué chiliá alé buichíkana. 'Lige abiena o'toime nile alué lantaria napu ujchugá nóchame nile alué Páulo. O'toime nile alé 'mi napu asale alué nayume, 'lige chébale alué nayume alué ba'nisoli 'lige lantaria. 'Lige alarigá olasa, yati sa'wime nile alué nayume. 'Lige we'ká u'kuchípala remónisi alé ralámuli sulálachi mochígame 'ma buyásime nile. 'Lige pe Onorúgame gite sa'wile alué ralámuli nayua.

¹³ 'Lige jaré alué ralámuli jurío, alué napu alué u'tabela remónisi buyánele alé ichúrими e'yénaga, alueka anele alué u'tabela remónisi alé ralámulichi mochígame:

—'Emi remónisi 'ma buyásiwa alé mochiga. Ramué nulame niru alué Esusi a'walila gite napurigá buyásiwa alué

ralámuli sulálachi. Ye Esusi ju alué napu ruwime ju alué Páulo —anele alué ralámuli alué remónisi alé ralámulichi mochígame ma'chí buyániga.

¹⁴ 'Lige bilé rió jurío nile Eskeba anilime, wa'lula balé nile alé re'obachi. 'Lige alué rió gichao inógame nile. 'Lige alué gichao ejtemali 'yome nile alué ralámuli nayúkame napu remónisi u'kuchípala mochígame nile. «Esusi a'walílate 'yome niru ramué», 'la anigá 'yome nile.

¹⁵ Nobi siné nejele alué u'tabela remónisi, anele:

—Neka 'la machí alué ko Esusi, 'lige alué Páulo aba aké néchigó. 'Lige 'émika, ¿chieri júpaché nokagá aní? —anile alué remónisi u'tabela.

¹⁶ 'Lige alué rió napu ajchágame nile alué u'tabela remónisi, nejkósile alué gichao ejtemali 'yuga. 'Lige asrígá a'wágame nile nejkoga alué rió remónisi ajchágame sulachí. Asrígá jecháliru wejpisoka alué gichao ejtemali. 'Lige alué ejtemali o'páchala 'ma chí'wánale wejpisokia alé pachá galírale. 'Lige alué ejtemali alé galírale pe 'yeri buyásile elénasiga.

¹⁷ 'Lige suwábaga alué ralámuli jurío alé Ebeso ejperégame, 'lige alué ralámuli tabilé jurío, napu'lige akisá 'la ikílígo alué ejtemali wa'lula balé 'kúchila, 'lige a'lá iwégame majale alué akisá. 'Lige anile alué ralámuli:

—Ye Esusi ju 'la Wa'lula, ta'wesi umérame —anile 'we 'la niraga.

¹⁸ 'Lige alué ralámuli alué Esukristo ra'icháila bijchígime, 'ma suwábaga bejsarale alé o'weka jaga napu 'we resí nokame nile.

¹⁹ 'Lige we'ká ralámuli alé Ebeso ejperégame 'we chátiri benime nile alé apélíchi e'néniga napurigá sujkurúgame nímala. 'Lige alué ralámulika 'ma a'pale alué we'ká apeli kabítigame osirúgime e'kósimia alé napu we'ká ralámuli mochíle e'negá. 'Lige 'ma e'kósisa 'lige 'nátale chekí najteme níligo alué apeli osirúgime. 'Lige malígisa makué míli enomí napu plata nile, alaki najteme nile alué apeli osirúgime.

²⁰ 'Lige larigá 'la we'ká ralámuli aminacho we'ká benile alué Wa'lula Nulame Esukristo ra'icháila. Nabí rawé 'we we'ká benile alué Esukristo ra'icháila ralámuli. 'Lige alué ra'ichíli 'we a'wágame nejkúrale.

²¹ 'Lige Páulo 'nátale simiame alé Rusaleni we'ká riógachi. Bajchaka siminálile alé ejiro Maseronia anilíchi. 'Lige alésíko uché bilena ejiro siminálile Akaya anilíchi. 'Lige alésíko siminálile alé Rusaleni anilíchi we'ká riógichi. Bo'né 'nátaga anile:

—Alé Rusaleni síkó arigá simeli ju ne alé Roma anilíchi wa'lú we'ká riógichi.

²² 'Lige júlale oká rió bo'né gu'rame alé Maseronia anilíchi ejiro. Timoteo anilime nile bilé 'lige Erasto anilime nile alué uché bilé. 'Lige alué Páulo alé we'ká riógichi Ebeso rejpile we'kabé rawé.

Jena ruwimela we'ká ralámuli na'áwaligo alé we'ká riógichi Ebeso anilíchi

²³ 'Lige rawé alué ralámuli alé we'ká riógichi Ebeso mochígame 'we ayole, tabilé galegá alué 'we semati 'nátili Onorúgame boílá.

²⁴ 'Lige alé asale bilé rió Remetrio anilime. 'Lige alué Remetrio newame nile alué u'kuchí re'obá apieri alué wa'lú re'obá napu ilile alé we'ká riógichi Ebeso, 'lige plátate newame nile alué u'kuchí re'obá. 'Lige alué wa'lú re'obá alé Ebeso ilígame alué mono Riana (Artemisa) nila nile alué re'obá alé ilígame.* 'Lige alué rió ralineme nile alué u'kuchí re'obá plátate newárigime, 'we we'ká enomí meme nile alué rió 'lige alué uché jaré ralámuli nóchame abiénachigó.

²⁵ 'Lige alué Remetrio, bayele suwábaga alué 'yuga nóchame, 'lige abiena alué uché jaré ralámuli abiénachigo napu mele ralinéga alué u'kuchí re'obá. 'Lige anele alué suwábaga bayesa alé:

—Emi ralámuli, ramué ralámuli napu ekí alué u'kuchí re'obá ralineme niru, 'we ganíliga mochíru jena we'ká riógichi Ebeso ejperéga napugiti 'we a'lá meme nírigime enomí alué u'kuchí re'obá ralinéga.

²⁶ Alué Páulo 'we cha aní jena we'ká riógichi nawasa. 'Emi ralámuli 'la etiáguru alué Páulo la'sichí jena we'ká riógichi nawasa. 'Lige 'la akéguru 'emi ralámuli alieri ra'ichíli benirio. Alué rió aníguru: «Alué tábiri napu ralámuli newá, tabilé 'la bijchíá Onorúgame ju.» 'Lige we'ká ralámuli jena we'ká riógichi mochígame 'ma alué Páulo oyérame júkuru. 'Lige amulí bochígimi jena ejiro Asia larigá mochí alué ralámuli alué Páulo ra'icháila oyeria.

²⁷ 'Lige tabilé 'la nímala alué ralámuli suwábaga alué Páulo oyérasa. Pe'wé 'ma tabilé 'la ra'ichámala alué ramué nocháila olagá. 'Lige 'ma tabilé napuínili ralámuli alé mono Riana re'obálachi. 'Ma tabilé nirámala ralámuli alué wa'lula Riana. Jipe bochígimi jena ejiro Asia alué Riana† oyérame ralámuli nírukuru. 'Lige aminami bochígimi gawichí alarigá nírukuru. 'Lige pe abé i'libékomi alué ralámuli 'ma a'rémala alué Riana oyeria.

²⁸ 'Lige alué ralámuli alué ra'ichíli akisá, 'lige 'la iwégame ayole alué ralámuli alué Páulo 'yuga. 'Lige a'wágame sináká ne'ole:

* 19:24 E'nesi glosario «ídolo». † 19:27 Alué ralámuli Ebeso ejperégame tánime nile nejkúrali alué mono Riana napurigá 'la 'kúchigame nímala. E'nesi glosario «ídolo».

—¡Ye Riana wa'lula ju napu ramué ralámuli oyérame niru jena we'ká riógichi Ebeso mochígame! —sinale alué ralámuli.

²⁹ 'Lige suwábaga alué ralámuli napu ekí mochile alé we'ká riógichi Ebeso 'la iwégame ayole alué Páulo 'yuga. 'Lige oká rió Páulo gompaniérola cha'píliro alué ralámulite. Bilé Gayo anilime nile, 'lige bilé Aristarko. 'Lige alué oká rió cha'pisá, 'lige wijchi rekegá banagá o'tole alé 'mi napu napuíme nile alué ralámuli alé we'ká riógichi Ebeso mochígame ra'íchili gatemia.

³⁰ 'Lige alué Páulo simináile alé napu o'tóleru alué oká rió. 'Lige alué ralámuli alué Esukristo oyérame tabilé elile napurigá simela alué Páulo alé 'mi napu o'tóleru alué oká rió.

³¹ 'Lige alué uché jaré rió e'wélala alé ejiro Asia ejperégame, napu alué Páulo anígola nile, alué ralámuli nábole ra'íchali anime napurigá tabilé simela Páulo alé napu o'tóliro alué oká rió.

³² 'Lige alué ralámuli napu napuíle alé, 'la iwégame ne'ole alé jaga. We'ká alué ralámuli tabilé machile chonigá napuíliga alé. 'Lige pe'wé chibi aníá jale alué ralámuli alé jsisá.

³³ 'Lige alué ralámuli jurío júlale bilé rió alé napu mochile alué ralámuli tabilé jurío napurigá alué ruyémala alué ralámuli jurío tabilé chojkila níligo, Páulo 'nalina chojkila níligo. Alué rió julárigame Alejantro anilime nile. 'Lige alué Alijantro sekate anele napurigá alué ralámuli i'kilí jámala napurigá 'la gainámala ra'icha.

³⁴ 'Lige alué ralámuli machisá jurío ko, 'lige abéchigo bochí anile alué ralámuli. 'Lige oká 'ora jale alué ralámuli ne'oa alé. 'Lige sinale alué ralámuli:

—¡Ye Riana wa'lula ju napu ramué ralámuli jena we'ká riógichi Ebeso mochígame oyérame niru! —sinale alué ralámuli alé jaga.

³⁵ 'Lige bilé rió wa'lula alé we'ká riógichi, alué rioka 'la umébale alué ralámuli kilí jawia alé laniá jágichi. 'Lige anele kilí jábasa alué ralámuli:

—Suwábaga ralámuli napu ekí ejperéliro jena we'ká riógichi Ebeso, ramué ralámuli níliururu alué nóchili napurigá repúpua alué wa'lú re'obá jena we'ká riógichi ilígame, alué wa'lula Riana re'obala. 'Lige alué wa'lula napu alé rewagáchika wijchile napu alué Riana ju, alué abiena repugime júkuru ramué ralámuli jena we'ká riógichi mochígame.

³⁶ Napu aní ne 'la bijchiá ju. Tabilé 'wesi che animela tabilé bijchiá ko. Alekeri kilí jawa 'emi ralámuli, pecha che aniboá ta'chó 'la machigá. Bajchá 'we a'lá na'tawa.

³⁷ 'Lige alué oká rió napu 'emi a'pale jeka, alué rió peka 'wesi tábiri chigólekuru

alé re'obachi. 'Lige aminami peka sayega ra'íchaguru alué Riana 'yuga.

³⁸ 'Lige alué Remetrio, 'lige alué uché jaré napu newame ju u'kuchi re'obá plátate, ayósika alué rió 'yuga, 'lige 'la nerúkuru bilé rawé napurigá gatewa alué ra'íchili. 'Lige aminami 'la mochíkuru alué ralámuli e'wélala alué ra'íchili gateme. Alué 'yuga gatélime júkuru alué ra'íchili.

³⁹ 'Lige tabilé gatésiga alé, 'liko uchéchigo bilena gatélime júkuru abé wa'lúlachi.

⁴⁰ E'wélala sontalo jsisáká jena napu ramué mochí, ¿chonewa? Pecha chériká níliga ramueka. Alueka ramué 'yuga ayómala, ramué nejkumea mochiga mayega. 'Lige alué e'wélala ayosa, 'lige 'we ená nokimela.

⁴¹ 'Lige alué rió wa'lula larigá anisá, 'ma ku júlale alué ralámuli a'boi ejperélachi.

20

Jena ruwimela Páulo 'nátligo simea alé Siria anilichi

¹ 'Lige 'ma kilí mochíbasa alué ralámuli alé we'ká riógichi, 'lige alué rió Páulo bayele alué ralámuli Esukristo oyérame alé mochígame ralámuli. 'Lige alué Páulo alé napubusa alué Esukristo oyérame, anele napurigá tabilé majaga mochímala alué ralámuli 'lige aminabi nokísimala Onorúgame oyérisia. 'Liko ariosi anele alué ralámuli alé mochígame, 'lige simile uché bilena alé ejiro Maseronia anilichi.

² 'Lige alé ejiro Maseronia sebase alué Páulo, 'we we'kaná we'ká riógichi eyénale oiláriga alué Esukristo oyérame ralámuli. 'Lige alé eyéniga uché bilena ejiro simile alué Páulo, Gresia anilime ejiro.

³ 'Lige alé ejiro Gresia asale alué Páulo bakiá mechá. 'Lige alésiko bárkochi simé olálige alé Siria anilichi, 'lige ta'chó 'moa alé bárkochi, machile alé bárkochi e'namio jaré rió jurío alué Páulo saíla alué Páulo me'linálime. 'Liko Páulo larigá machisáká, anile:

—Pe wijchí iligá ku alé Maseróniami simíroma ne —anile alué Páulo.

⁴ Jaré rió 'yénale Páulo 'yuga. Bilé alué rió Sópate anilime nile, 'lige alué Sópate alé we'ká riógichi Berea bejtégame nile, Piro inolá nile. 'Lige uché bilé rió Aristarko anilime nile napu enale Páulo 'yugachigó, 'lige uché bilé Segunto anilime nile. Alué oká rió alé ejiro Tesalónika mochígame rió nile. 'Lige uché bilé rió Gayo anilime si enale alemi alué Páulo 'yuga, Rerbe bejtégame nile. 'Lige alué rió Timoteo abiena enálechigó alemi. 'Lige alué rió Tíkiko, 'lige alué Trópimo abiena 'yénalechigó alemi. Alué oká rió alé ejiro Asia mochígame nile.

⁵ 'Lige bajchá simíbale alué Tíkiko 'lige alué Trópimo alé we'ká riógichi Tróasi anilichi. Alé buwele alué ralámuli ramué.

⁶ Ramueka bajchá, ta'chó simiba alé Tróasi, Bilipo simáruturu. Napu'lige piesta suwisá napu go'yame nile baní tabilé kawali ro'érigame, 'lige bárkochi simáruturu alé Tróasi anilichi. Maligi rawé e'náruturu alé bárkochi. 'Lige alué ralámuli alué bajchá simíbagame alé, we'ká riógichi Tróasi mochile. 'Lige ramué alé Tróasi sebasa, alé mochíruturu gichao rawé alué ralámuli 'yuga.

Jena ruwimela we'lisi ra'íchaligo Páulo Onorúgame nila ra'íchali

⁷ Pe kulí bilé rawé sawalachi rukó, napuítuturu ramué alé bilena galírale baní chi'winamia a'tabé napurigá ramué ralámuli 'la néláwa alué Esukristo. 'Lige alué rió Páulo we'ká ra'íchale Onorúgame nila ra'íchali bajchá ta'chó go'yá. Melénala uché bilena we'ká riógichi siminálile alué Páulo, alekeri we'lisi ra'íchale nasipa rukó si.

⁸ 'Lige alué galí napu mochile alué ralámuli gepuga, baisámina chojkégame nile alué galí 'we re'pá iligame. Alé abé re'pá galichi mochile alué ralámuli gepuga. 'Lige alé pachá we'ká uchule rajame aséitete rajérigame.

⁹ 'Lige bilé rió re'malí Eútiko anilime, alé bentánachi asale gepuga alué ra'íchali. 'Lige alué re'malí gojchiá asale 'lige arigá gojchile alué ra'íchali gepuga ajtigé, cha we'lisi ra'ícha ililigame Páulo. 'Lige alué re'malí gojchigá ajtigé alé bentánachi, 'ma wijchile alé bentánachi ajtigé, 'lige 'ma mukule alé wijchí wijchigá.

¹⁰ 'Lige alué rió Páulo yati re'kile alué re'malí wijchisao alé. 'Lige sébaga napu bo'ile alué re'malí mukugá, gomuruka chujkíbale alué rió mukúgame, 'lige anele alué uché jaré ralámuli alé Jágame:

—'Emi ralámuli pecha majawa, pecha sewépua, ye rió Eútiko 'ma ku ajánale —anele Páulo alué ralámuli.

¹¹ 'Lige alué Páulo ku alé 'pa 'mole alé galichi napu mochílige siné. 'Lige alué rió ku alé re'pá sebasa, 'lige chi'wánaga nachútale alué baní alé napurigá alué ralámuli Esukristo oyérame ralámuli 'we a'lá 'nátaga mochímala alué Esukristo. 'Lige alué baní go'sá bajchá, 'lige nujubá go'ale alué uché jaré go'ame. 'Lige bosasa, 'liko uchéchigo siné chojkile ra'ícha alué Páulo, 'lige napusi che'lisá a'rele ra'ícha. 'Lige simíle alué Páulo uché bilena we'ká riógichi.

¹² 'Lige alué ralámuli 'ma ku galírale 'yúrale alué re'malí ku ajánigame. 'Lige 'we ra'sálale alué ralámuli alué re'malí 'ma ku ajániligame.

Jena ruwimela Páulo 'we jigáligo sebánila alé Rusaleni

¹³ 'Lige ramueka bajchá simáruturu alé bárkochi mochiga alé we'ká riógichi Asoni anilichi. 'Lige alué rió Páulo pe wijchí iligá simíle alésí.

¹⁴ 'Lige alué Páulo ramué najtepasa alé we'ká riógichi Asoni, 'lige alué Páulo 'móturu alé bárkochi ramué 'yuga. 'Lige simáruturu suwábaga ramué alé bárkochi mochiga alé we'ká riógichi Mitelene anilichi.

¹⁵ 'Lige melénala uchéchigo siné simáruturu bárkochi. 'Lige simáruturu alé a'bemi napu gawí ilí ba'wichí nasipa Kio anilime. 'Lige uché melénala sebáruturu alé uché bilena ba'wichí nasipa iligame gawí Samos anilime. 'Lige uché melénala sebáruturu alé we'ká riógichi Mileto anilichi.

¹⁶ Páulo 'we jigaga enale, yati sebánile alé Rusaleni alé piéstachi asináliga, alué napu Pentikostesi anilime ju napu 'lige 'wile ri'ligó. Alekeri tabilé ujhábale barko alé Ebeso anilichi we'ká riógichi, ejiro Asia. Pe simírale.

Jena ruwimela Páulo ra'íchili ruyéligo alué ralámuli alué e'wélala alé Ebeso mochígame

¹⁷ 'Lige sebasa alé we'ká riógichi Mileto anilichi, alué Páulo júlale jaré rió bayénaliga alué e'wélala Esukristo oyérame nulame napurigá simámala alé napu asale bo'né Páulo.

¹⁸ 'Lige alué ralámuli e'wélala sebasa alé napu ajtíle Páulo, 'lige alué Páulo anele alué e'wélala:

—'Emi ralámuli 'we a'lá machíguru chu'sime nílige ne napu'lige nawasa jena ejiro Asia.

¹⁹ 'Lige nabí rawé e'wáturu ne napurigá nulélige Esukristo ne'chí. Neka tabilé siné riólíga eyéname ke. I'sínimi 'we seweka eyéname ke ne. I'sínami jurío ralámuli resí olánile ne'chí, abirigáchigo 'la e'weme kéturu ne alué Wa'lula Esukristo.

²⁰ 'Lige ne tabilé a'réturu rejcholi ruyea 'emi ralámuli, suwábaga Onorúgame nila rejcholi, napugiti Onorúgame nila rejcholi ka 'we a'lá kame 'emi ralámuli 'yuga. 'Lige neka ruwíturu Onorúgame ra'íchálila panápurimi, we'ká riógachimi o pachami galírilimi.

²¹ 'Lige ne 'la iwégame ruyéturu alué ra'íchali alué ralámuli jurío 'lige alué ralámuli tabilé jurío abiénachigó, napurigá 'la e'wémala Onorúgame napurigá 'ma a'rémala resítiri 'nátíli, 'lige napurigá 'la bijchígimala alué Wa'lula Esusi nila ra'íchálila.

²², 'Lige jípeko alé Rusaleni simé olá ne. Pe Onorúgame Alawala gite simé olá ne alé Rusaleni, 'lige ne tabilé machí alarigá nimio alé Rusaleni.

²³ Pe yeka 'la machí ne: napu'lige ne 'mimi ichúrimi we'ká riógichi eyénachi, Onorúgame Alawala aneme ke galírale bajcháwará ne 'lige 'we resí ikiméará ne.

²⁴ 'Lige neka rekó alué alieti machié, neka tabilé chéla rekó me'liae ne a'kinana. Neka pe 'la sébali olánili napurigá nulá alué Wa'lula Esusi. Júlaturu ne ruyéniliga chiena 'la ko Onorúgame ralámuli 'yuga.

²⁵ › Neka 'la sébali machí tabilé uché etémala 'emi ne'chí, tabilé 'wesi. Ne 'ma 'la ruyé 'emi churigá nulá Onorúgame.

²⁶ Alekeri jípeko tabilé chojkila nímala ne 'emi ralámuli injierno simásaká napu'lige suwisá.

²⁷ Neka 'la ruwíturu suwábaga napurigá najki Onorúgame. Suwábaga 'we 'la ma'chígame ruyéturu ne 'emi.

²⁸ 'La 'nátaga mochiwa 'emi ralámuli e'wélala a'bopi. Abiena 'we 'la repúpua suwábaga Onorúgame oyérame napu Onorúgame Alawala 'yale napurigá repúpua. Alué Esusi mukule gu'iriga alué ralámuli napu bo'né oyérame nílige.

²⁹ Ne 'la machí, napu'lige ne simisá jena, jaré ralámuli jsmela jena ralámuli najsibumia pe napurigá bilé ajágame jami oyame níraga.

³⁰ Jaré 'emi a'boi abiénachigó alarigá nímala. Alueka 'yégiga ra'ichámala 'lige jaré 'emi bijchígimala 'lige 'ma si simámala.

³¹ 'We 'la 'nátaga 'emi ralámuli, tase we'kawawa napurigá 'sile ne. Bakiá bamí ruyékuru ne suwábaga ye rejcholi. Rawemi rukomi ruyé ne 'emi nalaka napurigá cha'pimela 'emi alué 'nátili Esusi nila.

³² › 'Lige jipe tani ne Onorúgame napurigá Onorúgame 'we a'lá repúmala 'emi ralámuli. Onorúgame ra'ichálila 'we 'la gu'irimala 'emi napurigá 'la sébali ralámuli nímala 'emi napurigá 'la narémala 'emi napu Onorúgame nejímorilige.

³³ 'Lige neka tabilé siné koruka eyena uché jaré ralámuli nila enomí nibilé o'pacha.

³⁴ 'Emi ralámuli 'we a'lá sébali machíguru larigá ko ne. Napu'lige ne bilé tábiri resí lásaká, bo'né sekálate nóchame nóchiga meka neka napu ne bo'né resí la. 'Lige amiani alué ye ralámuli napu ne 'yuga eyena jena, ne 'yame júkuru alué napu resí 'la alué ralámuli.

³⁵ 'Lige ne nabí 'we a'lá ruwíguru churigá nochámala 'emi ralámuli. Nocháwaguru 'emi ralámuli o'maka nakúriga, alué nayume 'lige alué napu ta'mé 'we ikíronti ju nóchaga, gu'írowa nóchaga. Tabilé we'kawawa napu aní alué Esusi ra'ichálila: «Abé a'lá ju kógilia me'tagá narekia.»

³⁶ 'Lige 'ma lanisá alué Páulo, 'lige chojkóbisiga ilíbale. 'Lige 'ma suwábaga alué ralámuli chojkóbisiga jábale. Alué rió Páulo tánele Onorúgame napurigá 'la gu'irimala alué ralámuli e'wélala Onorúgame oyérame.

³⁷ 'Lige alué ralámuli nalaka gomurulé 'lige chu'mile alué Páulo 'we chálaga.

³⁸ 'We seweka mochile napugiti Páulo aníligame 'ma tabilé uché etéwili níliga. 'Lige alué ralámuli alé si simíbale Páulo 'yuga alé napu barko chujkule.

21

Jena ruwimela Páulo simíligo alé Rusaleni

¹ 'Lige ramueka jímirituru alé bárkochi, alué ralámuli abajá ejtebigé. 'Lige simáruturu ramué bárkochi si'né alé Kos anilime gawí ilígachi ba'wichí nasipa. 'Lige alé che'labaru ramué. 'Lige uché melénala simáruturu ramué alé Róراسي anilime gawí ilígachi ba'wichí nasipa. 'Lige alé simasa, sebáruturu Pátara anilichi we'ká riógichi.

² 'Lige alésí najteparu bilé barko napu simime nile alé Benise rewégachi. Abalé ejiro Siria nile. 'Lige ramué alué bárkochi jímirituru, 'lige simáruturu ramué.

³ 'Lige ramué ba'wichimi nasípami e'yénaga etéruturu alué gawí ba'wichí nasipa ilígame alué Chipre anilime gawí. 'Lige ramueka alé wajtoná níraga simáruturu, alué gawika alé o'iná níraga iligéturu alué Chipre anilime. 'Lige ramué simáruturu alé 'mimi we'ká riógichi Tiro anilichi napu ejiro Siria ju. Alé sébale alué barko napugiti re'kibúmili níligame alé alué karga napu muruka enale alué barko.

⁴ 'Lige ramué alé bárkochi e'tigisa simáruturu alé nasipa we'ká riógichi. 'Lige ramué alé we'ká riógichi najteparu jaré ralámuli Esukristo oyérame. 'Lige ramué alué ralámuli 'yuga mochiru gichao rawé. 'Lige alué ralámuli Esukristo oyérame Onorúgame Alawala gu'irile napurigá 'la machimela alakimeo alué Páulo alé we'ká riógichi Rusaleni. 'Lige alekeri anele alué ralámuli alué Páulo:

—Tase simiboa mué rió alé we'ká riógichi Rusaleni —anele alué ralámuli alué Páulo.

⁵ 'Lige alué Páulo tabilé e'wale rekó lánilié. Arigáchigo simárúkó uchéchigo siné. 'Lige alué ralámuli alé mochígame alué Esukristo oyérame rió 'lige a'boi 'yula umugi, 'lige alué 'kúchila abiena, alué suwábaga e'yénigituru ramué 'yuga alé suwemi a'bé alé napu ilí alué wa'lú ba'wí, 'lige alé sebasa chojkóbisiga jábarituru ramué o'maka iwérali tánimia Onorúgame. 'Lige ariosi aneru alué we'ká ralámuli alé jágame.

⁶ 'Lige 'ma ariosi anesa, jímirituru alé bárkochi ramué. 'Lige alué we'ká ralámulika pe alé ro'ile, ku alé a'boi galíachi simíbale.

⁷ 'Lige ramué alé we'ká riógichi Tiro e'yénaga, sebáruturu alé we'ká riógichi Tolemáira anilichi. 'Lige alé sebasa, reporáruturu ramué alué we'ká ralámuli Esukristo oyérame alé eperégame. 'Lige ramué bilé rawé mochíruturu alé alué ralámuli 'yuga.

⁸ Lige melénala be'á uchéchigo siné simáruturu ramué napu ekí e'nárigé alé alué rió Páulo 'yuga. 'Lige pe aba a'lige rawé sebáruturu ramué alé bilena we'ká riógichi alé Sesarea anilichi. 'Lige ramué alé sebase, simáruturu alé alué rió Belipe bejtélachi. Alué rió Belipe 'we a'lá benírime nile Onorúgame ra'ichálila. Alué Belipe nile bilé alué gichao rió napu owíliru alué makué oká rió gite alé Rusalénichi alué go'ame nachutálchi.* 'Lige ramué ralámuli alé mochíruturu alué rió Belipe bejtélachi.

⁹ 'Lige alué rió Belipe naó malégame rió nile, bijí i'wé nile, tabilé 'cho 'yúgame. Alué rió nile napu ruwime nílige napu anele Onorúgame napurigá aminabi ruyémala uché jaré ralámuli.

¹⁰ 'Lige ramué we'kabé rawé mochíruturu alué rió Belipe bejtélachi. 'Lige ramué alé mochírígichi nawáturu bilé rió alé Juréaka simúgame napu Agabo anilime nile napu ruwime nile napu anele Onorúgame.

¹¹ 'Lige alué rió Agabo anilime alé nawagá, bujele alué rió Páulo wasíbala. 'Lige alué wasíbala bujesa 'lige bulele alué Páulo ronólachi 'lige aminami sekálachi. 'Lige anile alué rió:

—Onorúgame Alawala ruwí ye ra'íchili napurigá ne mué ruyémala: «Alé Rusaleni mochígame ralámuli jurío, alué ralámuli bulémala alué rió ye wasíbala o'kame. 'Liko 'ma 'yáwali ju alué ralámuli tabilé jurío napurigá gastigárimala.»

¹² 'Lige ramué Páulo gompaniérola 'lige alué ralámuli alé abajá mochígame, napu'lige alué ra'íchali akisuga, 'we a'wágame anéruturu Páulo:

—¡Tase simíboa mué alé Rusaleni! —anéruturu ramué alué rió Páulo.

¹³ 'Lige Páulo nejele alaníla:

—'Emi ralámulika, ¿chonigá nalogiabaché pe ne'chí sewétigá? Tabilé chérikáwé rekó ralámulika ne'chí bulé, 'lige rekó me'ae ne'chí alé Rusaleni mochígame ralámuli. Neka 'ma jena ajtikuru mukumea alué Wa'lula Esusi oyériga —anile alué Páulo alaníla.

¹⁴ Páulo tabilé e'wale rekó sulíla. 'Liko 'ma tabilé che aneru ramué. 'Liko pe aneru: —Oláwogó napurigá najkí Onorúgame —anéruturu ramué alé Páulo.

¹⁵ 'Lige pe'tá i'libeko 'ma jigáruturu ramué 'lige 'ma simáruturu ramué alué Páulo 'yuga alé 'párimi Rusaleni anilichi we'ká riógichi wijchí jaga.

¹⁶ 'Lige jaré alué ralámuli alé Sesarea mochígame alué Esukristo oyérame ralámuli, alué si simíbaturu ramué 'yuga. 'Lige ramué ralámuli alé Rusaleni sebase, 'lige simáruturu Manasoni bejtélachi 'lige

we'kabé rawé mochíruturu ramué alé. Alué rió Manasoni 'yako alé Chipre anilichi bejtégame nile. Alué rió 'we 'yasi Esusi oyérame nile.

Jena ruwimela Páulo ra'ichaligo Santiago yuga

¹⁷ 'Lige alué ralámuli alé Rusaleni mochígame Esukristo oyérame 'we ra'salá ramué alé sebásiga.

¹⁸ 'Lige melénala alué Páulo si simíturu ramué 'yuga alué Santiago si ra'ichamia. 'Lige alé alué rió Santiago bejtélachi we'ká rió mochile alué e'wélala napu repume nile alué Esukristo oyérame.

¹⁹ 'Lige alué Páulo alé sébaga repórule alué ralámuli, 'lige ruyéturu alué ra'íchili napurigá 'sílige Onorúgame alué Páulo 'yuga alé 'mimi eyénachi we'kaná we'ká riógichi alué ralámuli tabilé jurío ejperélachi.

²⁰ 'Lige alué ralámuli alué ra'íchili akisá, 'lige yati cheliera 'yale Onorúgame. 'Lige alué a'boika anele Páulo:

—Mué Páulo Esukristo oyérame napurigá ramué ralámuli, 'la machiáguru alué ralámuli jurío we'ká mili mochigo alué Esukristo oyérame jipe jena. 'Lige alué oyérame anime ju napurigá 'la oyérawa alué nulalí napu nulale alué Moisesi.

²¹ 'Lige alué ralámuli suwábaga 'la akériguru mué saega ra'íchachi Moisesi nila nulalí olagá. Akériguru mué alanigá eyenio: «Tase nokíboa 'emi napurigá nulálige alué Moisesi 'ya ajtigame rió, 'lige tase rijpunawa alué 'emi 'kúchila isílala napurigá nokíame niru ramué ralámuli jurío, 'lige tase oyérawa napurigá nokíame niru ramué», alarigá akériguru.

²² ¿Chonokíboa ramué jipe? Napu'lige alué ralámuli akisá mué jena ajtigaráo, we'ká napuímala mué saíla. Tabilé ganílimala jena ajtigachi mué.

²³ Alekeri 'la sébali olawa napurigá anía ramué. Jena we'ká riógichi mochí naó rió alué Esukristo oyérame. 'Lige alué rió ya'má sébali olale napurigá anélige 'ya Onorúgame napurigá abé 'la na'tawa Onorúgame 'yuga.†

²⁴ Mué rió Páulo bayérowaká alué naó rió alé 'mi wa'lú re'obachi, 'lige alé ba'ichí bajkíboa alué ralámuli 'yuga. Yeka aníame ju 'ma 'la bi'wígame ju mué alawala napurigá nulá Moisesi ra'ichálila napurigá 'la bajkimela mué alé re'obachi napu ajtí Onorúgame. 'Lige 'ma najtétawa alué ajágame napu kógame ju Onorúgame, 'liko 'ma 'la rijpunawa re'wániga alué ralámuli gupala. Alarigá 'la machimela alué ralámuli jurío mué 'la oyérame ko alué Moisesi nila rejcholi. Machimela tabilé bijchí ko napu anlige alué uché jaré ralámuli jurío mué saíla.

* 21:8 E'nesi Hechos 6:5. † 21:23 E'nesi glosario «dedicar a Dios».

²⁵ Alué ralámuli Esukristo oyérame alué tabilé jurío, 'ma ruyékrume niru 'we 'ya ramué alué rejcholi napurigá tajché lagá mochímala alué ralámuli alué Moisesi nila rejcholi gite. Pe u'kabi alué Moisesi nila rejcholi 'la ju oyérilia, napurigá jurío tabilé ayómala alué ralámuli 'yuga. Tabilé go'poa alué sa'pá alué tábiri rejtete newárigime kógilime. 'Lige aminami tabilé elátiri go'poa. 'Lige aminami tabilé go'poa bilé ajágame tabilé ma'chí paka me'lirúgame elalá. 'Lige bilé rió mukí 'yúgame, tabilé se'nú mukí 'yuga gojchimeli júkuru. 'Lige alué mukí gunégame, tabilé se'nú rió 'yuga gojchimeli júkuruchigó. Pe ye rejcholi pe'kabi 'la oyéramili júkuru alué ralámuli tabilé jurío.

Jena ruwimela Páulo 'we resí ikiligo

²⁶ 'Lige alué Páulo bayérole alué naó rió. 'Lige melénala bajkile alé ba'ichí alué ralámuli 'yuga, 'ma bi'wígame alawégame aníame nile napurigá nulame nile Moisesi. 'Lige wa'lú re'obachi bajkile alué balé ruyemia gichao rawé kachi me'limé orile alué ajágame Onorúgame kógimia napurigá Onorúgame 'ma ku a'lá narémala alué naó rió.

²⁷ 'Lige amulí guwárachi, jaré ralámuli jurío mochile alé re'obachi ejiro Asia mochígame, alué ralámuli etele alué Páulo alé re'obachi ajtigó. 'Lige alué ralámuli 'we cha anile alé jaga. 'Lige alué uché jaré ralámuli alé mochígame 'ma na'áwale alué Páulo 'yuga, alué ralámuli ejiro Asia mochígame cha chárigá ruwígigame alué ra'íchili. 'Lige alué ralámuli cha'pile alué rió Páulo.

²⁸ 'Lige anile alué ralámuli e'wela ra'íchaga: —'Emi ralámuli israelita, nejkúrisi gastigárilichi ye rió. Ye rió ju bochígimi we'ká riógichi eyéname chátiri ra'íchali beníriga ralámuli jurío 'lige aminami tabilé jurío. 'Lige ye rió tabilé nirame ju Moisesi nila nulali. 'Lige aminami tabilé nirame ju re'obá. 'Ma bayele jaré ralámuli tabilé israelita napurigá jena wa'lú re'obá ra'pichila e'yénamala napu tabilé lisensia 'yalime ju napurigá alemi e'yénamala. Onorúgame tabilé najkí napurigá alarigá nokimela alué ralámuli.

²⁹ 'Lige alarigá anile alué ralámuli napugiti 'yabesi etéligame alué Páulo alué rió 'yuga eyénachi alé Ebeso bejtégame rió alué Trópimo anilime. 'Lige alué ralámuli mayele alué Trópimo alé wa'lú re'obá ra'pichílachi bajkiligo alué Páulo 'yuga. 'Lige alué Trópimo tabilé jurío ralámuli nile.

³⁰ 'Lige suwábaga alué ralámuli alé we'ká riógichi mochígame 'we ayole Páulo 'yuga. 'Lige 'we júmaka jsile alué ralámuli alé napu ilile Páulo 'lige 'ma cha'pile. 'Lige alué

ralámuli Páulo cha'pisá, 'lige banasuka banagá ma'chí pale alé re'obá ra'pichílachi. 'Lige alé ma'chí pasa, 'ma 'yérale alé yochi.

³¹ 'Lige alué ralámuli 'la iwégame wejpisole alué Páulo. 'Lige me'lináliga nokale alué Páulo alé. 'Lige bilé rió 'male alué abé wa'lula sontalo ruyemia, alé napu mochile alué sontalo. 'Lige alé sebasa, anele:

—Mué rió wa'lula, ye ralámuli jena we'ká riógichi Rusaleni mochígame 'la iwégame na'awa —anile alué rió alé sebasa napu asale alué wa'lula sontalo.

³² 'Lige alué abé wa'lula sontalo, yati bayérole jaré sontalo gapitánila, 'lige we'ká sontalo 'yuga. 'Lige simíbale júmika alué we'ká ralámuli na'áwame e'nemia. 'Lige alué ralámuli alué Páulo wejpisoa uchule, 'lige alué ralámuli we'ká sontalo etesa, a're wejpisoa.

³³ 'Lige alué wa'lula sontalo alé a'bé simile. 'Lige nulale cha'píniliga alué Páulo. 'Lige nulale buléniliga oká karénate alué Páulo. 'Lige 'ma bulugá ajchasa alué Páulo, 'lige alué wa'lula sontalo rukele alué ralámuli. Anele:

—¿Chieri ju ye rió? ¿Tachiri nasibú ye rió 'emi ralámuli 'yuga? —anele alué rió.

³⁴ 'Lige alué ralámuli pe napuchíbiriga ne'oa jale alé. Tabilé 'la bi'lepi ra'íchale alué ralámuli. 'Lige alué rió wa'lula sontalo tabilé 'la námale lanichi alué ralámuli alé jaga. 'Lige alué ralámuli cha bochí anía jáligame. 'Lige alué wa'lula sontalo nulale napurigá o'toboa alué Páulo alé galírale napu mochime nile alé sontalo.

³⁵ 'Lige amulí seba galírale napu ilile mulá, o'wíniga o'tóliro alué Páulo napurigá ta me'limela alué ralámuli, cha ayóligame alué ralámuli Páulo 'yuga.

³⁶ Guwana e'yénale 'we ne'ósiga:

—¡Me'lisí alué rió! —anísiga e'yénale.

Jena ruwimela Páulo ruwígigo tabilé chojkila ko

³⁷ Alué sontalo amulí bajchachi alué Páulo alé alué a'boi galílachi, 'lige rukele alué Páulo alué wa'lula sontalo griego ra'íchaga:

—¿'La lisensia nejí mué wa'lula napurigá ne ra'ichámala pe u'kabi ra'íchili?

'Lige alué wa'lula nejele:

—'La benégame ju mué griego ra'íchaga, neka tabilé machié mué griego ra'íchame ko.

³⁸ ¿Tabilé mué ju alué rió Ejipto bejtégame napu geriyero núlige, napu 'yuga eyénilige naó mili geriyero jami mejkami tabilé riógachi?

³⁹ 'Lige alué Páulo anile:

—Neka pe jurío ju, alé we'ká riógichi Tarso anilichi ochérigame ju ne, alé wa'lúlachi we'ká riógichi ejiro Silisia anilichi. Pe rekó lisensia 'yáwagó ne napurigá ra'ichámala ne alué ralámuli 'yuga.

⁴⁰ 'Lige alué wa'lula sontalo 'la elile napurigá alué Páulo ra'ichámala alué ralámuli 'yuga. 'Lige alué Páulo o'weti ilísale alé galí muláchiri re'pá ajtigé. 'Lige alué Páulo o'weti ilísiga, 'lige sekate ra'íchaga, i'kilí mochíbale alué ralámuli, 'lige anele alué we'ká ralámuli ebreo ra'íchaga:

22

¹ —'Emi ralámuli jurío napurigá ne 'lige 'emi e'wélala jurío abiénachigó, 'we 'la gepusi ye ra'íchili churigá 'la nemime ne.

² 'Lige alué ralámuli alué ebreo ra'íchachi akísá, abéchigo kilí mochíbale alué ralámuli alé. 'Lige alué Páulo anele alué ralámuli:

³ —Neka pe bilé rió jurío júke'é, alé Tarso anilíchi we'ká riógichi ochérigame, alé ejiro Silisia anilíchi. 'Lige u'lubéká jena Rusaleni bejterá ne. 'Lige jena asagá beníruturu ne alué Gamalieli anilime riote alué nulalí 'ya nerúgame. 'Lige ne 'we oyérame ju Onorúgame napurigá nokame ju 'emi ralámuli.

⁴ 'Lige ne 'yako 'we najátame ke ne alué ralámuli napu oyérame ke alué Nuevo Bowé, riótiri 'lige umugítiri. 'Lige 'ma cha'pisá, nejime ke ne alé e'wélalachi napurigá me'limela. Ne chojkila kéturu napurigá suwimela alué ralámuli.

⁵ 'Lige alué abé wa'lula balé, 'lige alué uché jaré e'wélala alé wa'lú re'obachi nulame, suwábaga alué ralámuli 'we alá machíguru ne alarigá 'síligo. 'Lige alué ralámuli yáturu ne'chí osilí napurigá o'tomela ne alé we'ká riógichi Ramasko anilíchi, napurigá ne 'yámala alué ralámuli jurío alé Ramasko mochígame napurigá eliwa ne napurigá cha'pimela ne alué ralámuli Esukristo oyérame alemi mochígame, napurigá jeka Rusaleni a'pámala ne bulugá napurigá gastigáriwa jena alué ralámuli.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo churigá areligo alué resítiri 'nátali

⁶ Páulo uché rajpé ra'íchili ruwile, 'lige anile:

—'Lige ne 'mi alemi bowichimi enágichi alé Ramasko simea, 'lige amulí sébachi ne alé we'ká riógichi Ramasko anilíchi, 'lige rawé kéturu amulí rawilíchi, 'lige a'wágame ra'ósaga ilíbaturu alé 'pákana rewagáchika. 'Lige noligá ra'ósiga ilíbaturu alé napu ne iligé. 'We rasórame kéturu alué ra'ósali.

⁷ 'Lige ne 'ma wijchí bo'íbaturu. 'Lige alé wijchí bo'igá bilé ra'íchali akéturu ne. 'Lige aniéturu alué ra'íchali: «Sauli, Sauli, ¿chonigá sayega eyena mué rió ne'chí 'yuga?», aníchane alué ra'íchali alé.

⁸ 'Lige ne anéturu: «¿Chieri ju mué sikaniá?», anéturu ne alué ra'íchili. 'Lige aniéturu alué ra'íchali: «Ne rió ju Nasareta

bejtégame alué Rabí rijimela napu nawámili nilige, napu mué najatu resí olániliga, alué ju ne.»

⁹ 'Lige alué ralámuli napu ne 'yuga e'yénilige alemi, alueka 'we alá sébali etele alué ra'ósali, 'lige 'we majale. 'Lige alué ra'íchili napu ne akele, alué ralámuli tabilé akele.

¹⁰ 'Lige neka rukéturu: «Mué Wa'lula, ¿chu'símili júkó ne?» 'Lige alarigá nejele: «Ílísíwa mué alé, 'lige yati simiboa alé 'mimi we'ká riógichi Ramasko anilíchi. 'Lige mué rió alé we'ká riógichi Ramasko sebase, alé bilé rió ruyémala mué churigá 'símio mué.»

¹¹ 'Lige alué ra'ósali 'ma tabilé ma'chílime newáturu ne busila. 'Lige alué ralámuli alué napu ne 'yuga e'yénilige, alué ralámuli sekachí cha'pígá baníruturu ne'chí alé miná we'ká riógichi Ramasko anilíchi.

¹² > 'Lige alé we'ká riógichi Ramasko anilíchi asale bilé rió Ananíasi anilime. 'Lige alué rió 'we alá sébali olame nile alué Moisesi nila nulalí. 'Lige suwábaga alué ralámuli jurío alé we'ká riógichi Ramáskochi mochígame 'we alá nirame nile alué rió Ananíasi.

¹³ 'Lige alué rió Ananíasi nawáturu alé napu ne ajtigé ne'chí e'nemia. 'Lige aniéturu alué rió alé nawasa: «Mué Sauli, ramué okaka jurío niru, ku 'la ma'chílime nímala mué.» Napu 'lige ne lanésiga, yati ku ma'chili ne, 'lige etiáturu ne alué rió.

¹⁴ 'Lige aminami aniéturu alué rió Ananíasi: «Onorúgame 'we gu'írile alué ralámuli 'ya mochígame ramué rijimela, Onorúgameka 'nátales 'we 'ya napurigá mué rió 'la machimela churigá olánilia Onorúgame ramué, 'lige aminami napurigá mué 'la etémala Esusi 'la sébali olame tajsiné che'sime, 'lige aminami napurigá mué akimela bo'né alué rió ra'íchachi.

¹⁵ 'Lige Onorúgame najkíguru napurigá mué suwábaga ralámuli ruyémala alué napu etele mué abiena napu akele mué.

¹⁶ 'Lige jipe tabilé aminabi buwewa mué. 'Lige yati rewarárigame niwa mué rió alé wa'lú ba'wichí bochígimi bokuíka, alué Wa'lula Onorúgame tániga e'kali napurigá e'kámala mué na'tálila.»

¹⁷ 'Lige alué Páulo aminabi ruwile ra'íchili: —'Lige ne ku jena Rusaleni sebase, simigéturu ne alé wa'lú re'obachi Onorúgame 'yuga ra'ichamia. 'Lige ne alé iligá Onorúgame 'yuga ra'icha, Onorúgame etiáturu ne

¹⁸ 'lige etiáturu ne alué Wa'lula napu ne'chí nuleme ju.

> 'Lige aniéturu alué Wa'lula: «Mué Páulo yati simiboa jena Rusaleni asagá. Alué ralámuli jena Rusaleni mochígame pecha bi-jhígimiligó mué ra'íchálila churigá ko ne», aniéturu alué Wa'lula.

¹⁹ 'Lige ne anéturu: «Mué Wa'lula, suwábaga ralámuli jena mochígame 'we a'lá sébali machí ne 'we ichúrimi u'kuchí jurío re'obálachi eyéname ko ne alué ralámuli mué oyérame 'yaga, 'lige ne nuleme ke napurigá cha'pimela galírale mo'amia alué ralámuli, 'lige aminami nulame ke ne wejpisóniliga alué ralámuli mué oyérame.

²⁰ 'Lige alué Siteba me'liachi, alué mué ra'ichálima ruwime, 'lige ne alé iligéturu alué rió me'liachi. 'Lige ne 'we a'lá níráturu napurigá me'liboa alué rió. 'Lige aminami ne repúrturu alué ralámuli o'páchala napu bujale alué ralámuli alué Siteba bajsibumia.»

²¹ 'Lige alué Wa'lula ané ne'chí: «Simiboa mué alé 'mimi mejká napurigá benírimala mué Onorúgame nílá ra'íchali alué ralámuli tabilé jurío.»

Jena ruwimela we'ká sontalo we-jpisónaligo alué Páulo

²² 'Lige alué laki ra'íchali gepusa alué ralámuli, 'lige uchéchigo siné chojkile alué ralámuli bochí aníá ne'oa. 'Lige e'wele sináká anile alé jaga:

—Yati me'liboa alué Páulo, cha 'sime rió ju alué, tabilé we'lisi ajagá a'rewa alué rió jena —alarigá sinale alué ralámuli alé jaga.

²³ 'Lige alué ralámuli bijí 'we ne'oa jágichi alé, o'pacha bujagá lowagá anile alué ralámuli ayoga, 'lige aminami alué we'étiri 'pari paka anile.

²⁴ 'Lige alué abé wa'lula sontalo nulele alué uché jaré sontalo alué Páulo cha'píniliga, napurigá alé galírale bajchawa alué a'boi sontalo galíachi. 'Lige aminami nulele napurigá alué sontalo wejpisoka rukémala alué Páulo tachiri najsbúliga alué ralámuli 'yuga, chonigá aliena ayóliga alué ralámuli alué Páulo 'yuga.

²⁵ 'Lige amulí wejpiá alué Páulo alué w'ichí sipanárigamete, 'lige anele alué Páulo alué sontalo gapitánila alé ilígame:

—¿'La lisensia ni mué napurigá we-jpisómala bilé rió romano peka 'cho rukigá tachiri najsbúliga ne?

²⁶ 'Lige alué gapitani alué ra'íchili akisá, simile alué abé wa'lula sontalo e'nemia. 'Lige simigá alué gapitani alé anele:

—'We a'lá 'nátaga, siné kachi cha 'simirépokué mué alué rió 'yuga. Alué rioka 'we najtékame ju, 'lige aminami romano ju —anile alué rió simigá alé 'mimi alué abé wa'lula sontalo e'nemia simiá.

²⁷ 'Lige alué abé wa'lula sontalo yati simile e'nemia alué Páulo. 'Lige rukele alué abé wa'lula sontalo alué Páulo nawiga alé:

—¿'La bijchiá romano ju mué? —anele.

'Lige alué Páulo nejele:

—Júwé —anile alué Páulo.

²⁸ 'Lige alué abé wa'lula sontalo, anele:

—Ne níriká we'ká enomí najtigi'é romano gainalia —anile alué abé wa'lula sontalo.

'Lige alué Páulo ka nejele:

—Romano ju ne, ne o'nólaka romano nílígame, alekeri romano ju ne —anile alué Páulo.

²⁹ 'Lige alué sontalo alué Páulo we-jpisónalime ku a'mibé simíbale. 'Lige alué abé wa'lula sontalo 'we majaga etele alué Páulo machisáká romano ko.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo e'wélala jurío 'yuga ra'ichaligo

³⁰ 'Lige melénala alué abé wa'lula sontalo, 'we machináile tachiri najsbúliga alué Páulo alué ralámuli 'yuga, chonigá aliena ayonia alué Páulo. 'Lige nulale ma'chí pániliga alué Páulo. 'Lige nulale napurigá suwábaga napubuwa alué balé e'wélala, 'lige aminami alué ralámuli e'wélala selígame abi-ena 'ma bayéliru aléchigó napurigá napubuga mochiga rukémala alué ralámuli tachiri najsbúliga alué Páulo alué ralámuli 'yuga. 'Lige alué ralámuli suwábaga 'ma napuísá, 'lige alué Páulo alé o'wemi eláleru alué we'ká ralámuli mochígichi.

23

¹ 'Lige alué Páulo 'we o'wé e'nele suwábaga alué e'wélala alé mochígame. 'Lige Páulo anele alué e'wélala:

—'Emi ralámuli jurío napurigá ne, 'la e'wame ju ne napurigá nulá Onorúgame 'yasi, 'lige jipe abiéna, 'lige tabilé chélagá Onorúgame 'yuga.

² 'Lige alué wa'lula balé Ananíasí anilime, nulele Páulo chu'ala wejpisóniliga ra'icha ilígichi. Nuléleke'é alué ralámuli alé a'mulipi jágame napu alué Páulo ilile. 'Lige alué Páulo nejele alué balé lanime akisá, anile:

³ —Onorúgame wejpimela mué rió. Mué rió 'we semáriga asagá aní kaka amóbaka, 'lige alué mué alawálaka 'we chóligame ke asagá aní alé. Mué 'we a'lá rejcholi ruyétékuru, 'lige pe chátiri ra'íchili ruyé aní mué alué ralámuli. Mueka ¿chonigá nulébeché ne'chí wejpiniliga? Pe sayega ra'icha mué rió alué 'we a'lala ra'íchili 'yuga.

'Lige alué ralámuli alé mochígame anele alué Páulo:

⁴ —Mué rió 'nalina 'we chátiri ra'icha alué wa'lula balé 'yuga, alué napu Onorúgame 'yale nóchili —anele alué ralámuli.

⁵ 'Lige alué Páulo anele:

—'Emi ralámuli, neka tabilé machié alué rió wa'lula balé ko. Neka pecha larigá ra'ichámilikó alué rió olagá, 'la machisáká ne wa'lula balé ko alué rió. Alekeri gite aní alué osilí Onorúgame ra'ichálima: «Tabilé chátiri ra'ichawa alué wa'lula nulame 'yuga.»

⁶ 'Lige alué Páulo machile jaré rió mochigo alé saruseo 'lige uché jaré bariseo. 'Lige alekeri anile alué Páulo e'wele ra'íchaga:

—'Emi ralámuli jurío, ne rió pe bariseo ju, ne o'nola 'lige ne apolóchila, bariseo kéturu suwábaga. 'Lige 'émika ne'chí gastigárinili anigá ne 'we cha 'sime kóriká. 'Lige neka 'la bijchígime ju bilé rió mukusá, ku ajáname ko, pe alekeri gite gastigárinili 'emi ne'chí.

⁷ 'Lige alué ra'íchili akisá alué ralámuli saruseo 'lige bariseo a'bopi ra'íchale alué ralámuli rukega. 'Lige 'we bochí anile alué ralámuli, 'lige arigá na'áwale anigá alué ralámuli saruseo alué bariseo si. 'Lige alarigá 'ma tabilé bi'lepi 'nátile nátales alué ralámuli.

⁸ 'Lige alué ralámuli saruséoka tabilé bijchígime nile ku ajáname nílgo bilé rió mukusá, 'lige tabilé bijchígime nile neruga alawá nibilé santo ánjeli. 'Lige alué ralámuli bariséoka 'we alá bijchígime nile suwábaga alué, napurigá ku ajáname ko bilé rió mukusá, 'lige 'la bijchiá neruga bilé alawá 'lige santo ánjelitiri.

⁹ 'Lige abéchigo bochí anile na'áuka alieti ra'íchiga. 'Lige jaré alué bariseo napu benírame nile alué Moisesi nulalila, alueka o'weti jásele. 'Lige anile:

—Ye rió pecha che 'sika eyéneleko jemi. Siné kachi Onorúgame Alawálate 'we alá ra'íchame kéréleké ye rió. 'Lige siné kachi alué santo ánjeli 'yuga ra'íchame kéréleké ye rió. 'Lige ramué ralámuli lanelia ye rió, pe sayega ra'íchawaleké Onorúgame 'yuga —anile alué ralámuli.

¹⁰ 'Lige alué we'ká ralámuli na'áwale alué ra'íchili akisá. 'Lige alué abé wa'lula sontalo abéchigo iwégame majale alué ralámuli lakí aliena bochí anichí na'áuka. 'Lige alué wa'lula sontalo lale, «'ma a'tabé chí'wanámala ye Páulo», 'lale. 'Lige alarigá jaré sontalo júlale ma'chí pániliga alué Páulo alé we'ká riógichi ajtígame napurigá ku alé 'mi o'tomela alué sontalo galílachi.

¹¹ 'Lige we'liko rukó sébale Esukristo Wa'lula Nulame alé sontalo galílachi napu ajtíle Páulo 'lige a'bé ilíbaga anele alué Esukristo:

—Mué Páulo tabilé chéláwa, mueka 'we 'la ruyele churigá ko ne jena Rusaleni mochígime ralámuli 'yuga, a'chigóriga alarigá ruyewa alé we'ká riógachi Roma mochígime ralámuli.

Jena ruwimela we'ká ralámuli jurío me'lináligo alué Páulo

¹² 'Lige melénala jaré ralámuli jurío a'bopi ra'íchale me'lináliga alué Páulo. Anile:

—Ramué rió napu ekí alué Páulo me'linálime niru o'maka bi'lepi na'tawa, 'lige tabilé go'ame go'poa ramué, 'lige tabilé ba'wítiri bajiwa ramué napusí me'lisá alué

Páulo. 'Alige kulí go'poa ramué go'ame. 'Lige ramué ta me'lisuga alué Páulo, 'lige ramué najkiboa napurigá Onorúgame gastigárimala ramué ralámuli —anile alué ralámuli alué Páulo me'linálime.

¹³ 'Lige we'ká rió nile alué Páulo me'linálime, oká liá rasígime rió nile.

¹⁴ 'Lige alué we'ká ralámuli alué Páulo me'linálime simíbale alé napu mochile alué e'wélala balé, 'lige alué uché jaré e'wélala ralámuli jurío nuleme. 'Lige alué Páulo me'linálime anele alué e'wélala:

—Ramueka 'ma gatéruturu ye ra'íchili —aniríturu ramué—. 'Lige 'we 'la sébali oláwará, napusí Páulo me'lisá a'lige kulí go'porá go'ame 'lige aminami a'lige kulí bajiwará ba'wí. 'Lige ta me'lisáká ramué alué Páulo, ramué najkiborá napurigá Onorúgame gastigárimala ramué ralámuli —anile alué we'ká rió alué Páulo me'linálime.

Abiena anile:

¹⁵ —Tániwa 'emi alué abé wa'lula sontalo napurigá be'lí jeka a'pámala alué Páulo napurigá bilé ra'íchili gatémala 'emi alué Páulo 'yuga. 'Lige ramué alé 'mi boichí mochíwa chíboka Páulo buigá. 'Lige ramué aleka enágichi me'liboa alué Páulo, ta'chó sébachi jeka.

¹⁶ 'Lige alué Páulo go'chila ranala re'malí machile alué ralámuli jurío alué Páulo me'linálio. 'Lige alué re'malí machisá larigá anió alué ralámuli, 'lige simile alué re'malí alé 'mi alué sontalo galílachi alé napu asale alué Páulo. 'Lige alé sebasá, ruyele alué Páulo alaniá mochigo alué ralámuli.

¹⁷ 'Lige alué Páulo alué ra'íchili ruyésiga, bayele bilé alué sontalo gapitánila. 'Lige alé sebasá alué gapitani, 'lige anele:

—Ye re'malí o'tobóká alé 'mi napu ajtí alué abé wa'lula sontalo, ye re'malí bilé ra'íchili ra'íchámala alué abé wa'lula sontalo 'yuga.

¹⁸ 'Lige alué sontalo gapitánila o'tole alué re'malí alé 'mi napu asale alué abé wa'lula sontalo. 'Lige alé sebasá, alué sontalo gapitánila anele alué abé wa'lula sontalo:

—Alué rió napu galírale bajcháriga ajtí alué Páulo anilime, aluete jularu ne ye re'malí o'tóriga bilé ra'íchali ra'íchámili ju mué 'yuga.

¹⁹ 'Lige alué rió abé wa'lula sontalo cha'pile alué re'malí sekala, 'lige 'minami o'tole alué ra'íchili rukemia. 'Lige rukele:

—¿Tachiri ra'íchili ruimé olá ko mué? —anile alué wa'lula sontalo.

²⁰ 'Lige nejele alué re'malí:

—Alué ralámuli jurío 'ma 'la gatega mochí ra'íchali a'bopi tánimala mué wa'lula sontalo napurigá mué alé o'tomela alué Páulo napu mochí alué ralámuli napurigá abé 'la gatémala alué ra'íchali.

²¹ Lige mué wa'lula tabilé bijhígíiwaká rekó alaníchi alué ralámuli. Oká líá rasígame rió ju alé boichimi buwémili ju chíboka Páulo me'límea. 'Lige anile alué ralámuli: «'We a'lá gaweta bi'lepi 'nátili ramué rió, tabilé go'poa ramué alué go'ame, 'lige tabilé ba'wítiri bajiwa ramué napusí me'lisá ramué alué Páulo, a'lige kulí go'poa ramué alué go'ame. Ramué ralámuli ta me'lisúká alué Páulo, najkíboa ramué ralámuli napurigá gastigárimala Onorúgame ramué», anile alué ralámuli jurío. Jípeko alué ralámuli buigá mochí ta'lá o'tomela mué alué Páulo alé.

²² 'Lige alué wa'lula ku júlale alué re'mali alanigá napurigá ta'wesi ruyémala.

Jena ruwimela Páulo o'tóriligo alé napu ajtíle alué wa'lula gobierno Pélisi

²³ 'Lige alué abé wa'lula sontalo bayele oká gapitani. 'Lige anele 'ma alé sisao alué gapitani:

—Ruyéwaká we'ká sontalo napurigá yati jigámala napurigá simámala alé Sesarea anilíchi wa'lú we'ká riógichi. Simámala jena gi makué 'ora kachi jipe rukó. Oká sientó sontalo wijhí jaga simámala, 'lige gícháosa makué gawé asigá, 'lige che oká sientó selá o'kame.

²⁴ 'Lige aminami nulale jaré gawé 'yániliga napurigá alué Páulo asigá enámala boichimí. 'Lige alué abé wa'lula sontalo, anele alué oká gapitani simíbachi alué Páulo o'ká:

—Asíriga 'la repúpua ye Páulo alé 'mimi boichimí, napurigá tabilé 'wesi ralámuli che olámala ye Páulo boichimí enágichi. Semáriga 'yawa alué wa'lula selígame alué we'ká riógichi Sesarea ajtígame rió Pélisi anilime.

²⁵ 'Lige alué sontalo abé wa'lula bilé apeli osilí o'tóriga júlale alué we'ká sontalo, 'lige alué apeli osirúgime alué selígame alé Sesarea ajtígame 'yáwili nile alué apeli osirúgime. 'Lige anime nile alué apeli:

²⁶ «Ne rió Kláurio Lisia, 'we repori ne mué rió wa'lula selígame alé we'ká riógichi Sesarea ajtígame Pélisi.

²⁷ Ralámuli jurío jena mochígame, cha'pile alué rió Páulo jena. Amulí me'líliro alué rió Páulo. Neka 'la machiéturu romano ko, alekeri simíturu ne sontalo 'yuga napurigá aminabi tabilé che olawa.

²⁸ Neka machinálituru chonigá cha'píligo alué ralámuli alué Páulo. Alekeri o'tó ne napu napuíme ju e'wélala jurío rukemia tachiri najsibúluga alué Páulo alué ralámuli 'yuga.

²⁹ 'Lige ne alé 'la machí alarigá ko alué. Pe a'boi na'tálila gite cha'pile alué ralámuli jurío alué Páulo. 'Lige pecha nerúgekó napurigá me'liboa alué Páulo, 'lige aminami pecha galírale bajchálime nítéko alué Páulo.

³⁰ 'Lige jipe machí ne we'ká ralámuli jurío napu'ligo alué Páulo me'límea jena. 'Lige alekeri mué rió Pélisi jula ne alué Páulo. 'Lige ne ané ye ralámuli jena mochígame napurigá alemi simámala alué ralámuli alué ra'íchili gatemia mué rió 'yuga. Pe ekí júpá ye ra'íchili. Ariósibá mué wa'lula Pélisi.»

³¹ 'Lige alué sontalo, napurigá anélirige 'ma sébali mochíleke'é. 'Lige bayérole alué Páulo, 'lige simíbale aba a'lige rukó gi makué 'ora kachi. 'Lige alé simasa, sébale alé Antipatri anilíchi we'ká riógichi.

³² 'Lige alué sontalo wijhí jaga e'yéname ka pe alé ku ro'íleke'é. 'Lige ku alé galílachi napu mochime nile alué sontalo, ku alé sébale alué alé ro'isa. 'Lige alué gawé aségameka aba 'we simíbale alé Sesarea alué Páulo 'yuga.

³³ 'Lige alé we'ká riógichi Sesarea sebase alué sontalo, 'lige 'yale alué apeli osirúgime alué napu nábolige alué sontalo Kláurio, 'yale alué wa'lula selígame Pélisi, 'lige aminami alué Páulo alé sébaga.

³⁴ 'Lige alué rió wa'lula selígame alé Sesarea ajtígame alué osilí leérasa, rukéliru alué Páulo koche ochérigame rió níligo.

'Lige alué Páulo anele:

—Neka alé ejiro Selisia ochérigame rió ju —anele alué Páulo.

'Lige alué rió wa'lula 'ma akisá alieti,

³⁵ anele alué wa'lula alué Páulo olagá:

—Ne a'lá gepúmala alué ra'íchili napu ruwimela ju alué ralámuli jurío jeka jsisá alué mué cha'pígame. 'Alige 'we a'lá gatémala ne alué ra'íchali —anile alué wa'lula selígame rió.

'Lige alué Páulo juláliro alé wa'lú galíchi, alué galí napu bejtégame nile i'sínimi alué wa'lula Erere 'ya. 'Lige jaré sontalo 'yuga júlale alemi napurigá repúmala alué Páulo alé ajchagá.

24

Jena ruwimela Páulo ra'íchaligo wa'lula Pélisi 'yuga

¹ 'Lige maligi rawé nujubapi kachi sébale alué wa'lula balé Ananíasi anilime rió Rusaleni ajtígame, sébale alé Sesarea anilíchi. 'Lige jaré e'wélala jurío 'yuga nawale alué rió alé. 'Lige alué rió Tértulo anilime abiena nawale aléchigó. Alué rió Tértulo anilime 'we benégame nile alué ra'íchili gatega, alekeri a'páliro alé. 'Lige alué ralámuli alé jsile napu asale alué wa'lula selígame Pélisi anilime. 'Lige alé ralámuli alué ra'íchili ruimeja jsile, napurigá saega ra'ichámala alué Páulo olagá.

² 'Lige Páulo alé a'pásiga, 'lige alué rió Tértulo alemi a'mulipi simigá napu asale alué Pélisi 'lige anele:

—Walú cheliérabá mué wa'lula selígame, ramué ralámuli 'we ganíliga mochiru tabilé chélagá. 'We ra'sálagá mochiru ramué ralámuli, napurigá nulá mué rió wa'lula 'we a'lá ju, 'we semáriga nulame ju mué rió wa'lula Pélisi. 'We semáriga gu'írime ju mué ralámuli.

³ 'Lige alué napurigá nulá mué rió, bochígimi 'la larigá nokiá ramué we'ká ralámuli. 'Lige 'we ra'sálagá mochiru ramué ralámuli. Wa'lú cheliérabá.

⁴ Neka pe u'kabi ra'íchali ruwimela, ramueka tabilé we'lisi resibátinile mué. Neka taní napurigá 'we 'la gepúmala mué ye pe u'kabi ra'íchali.

⁵ Ramué ralámuli machiaa ye Páulo 'we chátiri rió ko. 'Lige 'we bochígimi gawichí eyéname ko ye rió pe alué ralámuli jurío na'áwitiga alemi we'kaná we'ká riógichi mochígame ralámuli. 'Lige wa'lula nulame ju ye Páulo alué we'ká ralámuli nuleme napu uché bilé 'nátili cha'pile napu Nasareno anélime ju.

⁶⁻⁷ 'Lige aminami tabilé nirame ju alué wa'lú re'obá ramué ralámuli nila. 'Lige ramué ralámuli alekeri cha'pirúrturu ye rió Páulo, 'ma najsibúnilime ramué nila rejcholi.*

⁸ 'Lige mué bo'né 'la rukewa alué Páulo napurigá 'la machiboa pala 'la bijchiá ko.

⁹ 'Lige alué ralámuli jurío napu eki mochígame alé, anile:

—'La bijchiá ju napurigá aní —anile alué ralámuli.

¹⁰ 'Lige alué wa'lula selígame nulele sekate ra'íchaga napurigá alué Páulo ra'íchámala alé. 'Lige alué Páulo yati ra'íchale nulésiga. Anile:

—Neka 'we ra'sálagá ruwimela ye ra'íchili jena iligá mué ajtígichi, neka pecha chokílaká. Neka 'we a'lá machí mué rió we'ká bamí ajtigá mué jena we'kaná we'ká riógichi ra'íchali gatea. 'Lige alekeri ne 'we a'lá machí mué rió 'we a'lá benégame ko ra'íchali gatea.

¹¹ Ne pe kulí seba alé wa'lú we'ká riógichi Rusaleni, pe kulí makué oká rawé ju ne alé sebase. Neka alé simíturu wa'lú cheliera 'yamia Onorúgame.

¹² 'Lige ne tabilé 'wesi che anigá ra'íchaturu alué Rusaleni mochígame ralámuli olagá. 'Lige ne tabilé 'wesi ralámuli na'áwitige alé wa'lú re'obachi. 'Lige alé u'kuchí jurío re'obálachi tabilé na'áwiti ne alué ralámuli.

¹³ 'Lige rekó 'we rukelie alué ralámuli, tabilé asé ruwimela alué ralámuli napurigá ne alieti najsibuga eyena.

¹⁴ 'La bijchiá ju Onorúgame oyérame ju ne napurigá alué 'ya mochígame ne rijimela. Abiénachigó oyérame ju ne alué 'nátili napu Nuevo Bowé anilime ju. 'We 'la bijchígame ju ne suwábaga napu Moisesi osálige 'lige abiénachigó bijchígame ju ne napu osálige alué ralámuli 'ya mochígame napu ruwime nílige napu anele Onorúgame.

¹⁵ Neka bijchigi Onorúgame ku ajánimio alué ralámuli suwígame, alué a'ká ralámuli 'lige tabilé a'ká ralámuli. Alué suwábaga bijchígame ju ne. Ye ralámuli jurío jena mochígame abiena 'la bijchigi ye ra'íchali.

¹⁶ Alekeri nabí 'we jirétime ju ne alué rejcholi napurigá tabilé chátiri na'támala ne Onorúgame 'yuga, 'lige aminami napurigá alué ralámuli 'yuga tabilé chélagá asimela ne.

¹⁷ 'Lige a'kinana we'kabé bamí kachi ne ichúrimi einasa, 'lige a'kinana ku alé Rusaleni simíturu ne enomí 'yamia alué ralámuli tabilé nígame alé mochígame, 'lige aminami me'limea bilé ajágame alé wa'lú re'obachi cheliera 'yamia Onorúgame.

¹⁸ Napu'lige ne alé ba'íchí bajkisá, 'ma bi'ígame alawégame aniname nile, 'lige nujubá etéturu ne'chí alué ralámuli jurío alé re'obachi go'ame kogi ilígichi ne Onorúgame. Tabilé we'ká ralámuli e'yénituru ne'chí 'yuga 'lige tabilé 'wesi e'yénituru nejkumega.

¹⁹ Alué ralámuli jurío napu alé e'yénilige Asia mochígame nile. Alué níligekuru napurigá jena mochímili ne tabilé nirame nísaká alué wa'lú re'obá, alué ralámuli etéligame ne alé ajtígichi.

²⁰ 'Lige aminami ye ralámuli jurío napu mochí jena, 'la animéliguru tachiri gite ne'jíriligo ne alé Rusaleni ajtígichi alué e'wélala jurío mochígichi.

²¹ Siné kachi pe alekeri nejligeréko ne'chí, siná ne: «Napu'lige bilé rió mukusá, ku ajánamala», aniéturu ne. Siné kachi pe alekeri chojkíla kéréko ne —anile alué Páulo.

²² Alué wa'lula selígame Pélisi 'we a'lá machime nile alarigá nokame ko alué ralámuli napu Bowé Nuevo aneme nile, alué Esukristo oyérame ralámuli. 'Lige alué Pélisi akisá alué ra'íchali, 'lige yati a'rele alué ra'íchili gatélime. Anile:

—Napu'lige alué abé wa'lula sontalo Lisia anilime nawasa, a'lige kulí gatewa alué ye ra'íchili —anile alué wa'lula.

²³ 'Lige alué wa'lula Pélisi, nulele bilé sontalo gapitánila napurigá aminabi repúmala alué Páulo. 'Lige yaba'lá lisenisia nígame nile alué Páulo napurigá a'bemi einámala. 'La elile napurigá sebámala alué Páulo amígola napurigá tebúmala alué Páulo.

* **24:6-7** Jaré apélichí anime ju: 'Lige alué abé wa'lula sontalo alué Lisia anilime, alué nolínaturu ramué cha'piachi alué Páulo alé. 'Lige pe yati 'wísituru alué Lisia 'we enáriga nawagá we'ká sontalo 'yuga nawagá.

²⁴ Lige pe u'kabi rawé kachi, nawale alué wa'lula Pélisi alé alué upila si napu Brusila anilime nile napu jurío nílige. 'Lige alé se-basa, bayele Páulo napurigá nawámala alé napu wa'lula asale bo'né upila 'yuga. 'Lige alué okánika akele Páulo ra'íchachi. Anile:

—'La bijchígiwa chieri nílige alué Kristo Esusi napu rewagáchika nawálige.

²⁵ 'Lige alué Páulo alé asagá alué ralámuli 'yuga, 'lige ruwile alué we'ká ra'íchili rejcholi. Ruwíleke'é napurigá 'la bi'lepi 'nátaga bejtélawa Onorúgame nila 'nátili ralámuli gu'íriga. 'Lige aminami napurigá tabilé oyérawa alué ralámuli tabilé 'la 'nátame. 'Lige aminami ruwile bilé rawé sebamio Onorúgame gastigárimia alué ralámuli cha nokame, 'lige alué ralámuli tabilé cha nokame Onorúgame 'yuga simámala. 'Lige alué rió wa'lula Pélisi 'we majáleke'é 'liko alué ra'íchili akisá.

'Lige anele alué rió Pélisi alué Páulo:

—Jípeko 'ma 'la sébali ju, ya simibógó alé ku míná. 'Lige napu'lige ne bo'né 'la ikiro, uché siné bayémala ne mué napurigá ku nawámala mué jeka ra'íchasia —anele alué wa'lula.

²⁶ 'Lige alué rió wa'lula selígame Pélisi 'we najkile napurigá alué Páulo najtétimala enomite napurigá ma'chínamala alué Páulo. 'Lige pe alekeri a'kué bayele aleka alué wa'lula Pélisi ra'íchamia Páulo 'yuga.

²⁷ 'Lige oká bamí oláliru alé alarigá olá alué Páulo. 'Lige alué rió Pélisi arigá 'ma ma'chínale wa'lula selígame asagá alé. 'Lige alué rió Pélisi ma'chínasa selígame asagá alé, 'lige alué rió Porsio Besto anilime asíbale wa'lula. 'Lige alué rió Pélisi 'we a'lá niraga etélime najkile alué ralámuli juríote, alekeri a'réliru alué Páulo galírale bajcháriga.

25

Jena ruwimela Páulo ra'íchaligo wa'lula selígame Besto 'yuga

¹ 'Lige alué rió Besto selígame asíbasa alé Sesarea anilichi, bakia rawé nujubá kachi simile alé wa'lú we'ká riógichi Rusaleni.

² 'Lige alué ralámuli alé Rusaleni mochígame, alué balé e'wélala, 'lige alué ralámuli jurío selígame e'wélala, alué e'wélala anele alué wa'lula Besto alé nawasa, 'la suériga ra'íchiga anele:

³ —Mué rió wa'lula pe rekó julawa alué rió Páulo bayénaliga bilé ra'íchali gatewa jena ramué alué rió 'yuga.

'Lige alué ralámuli a'bopi alarigá ra'íchale pe boichika enágichi me'limé olálige alué Páulo.

⁴ 'Lige alué rió Besto nejele, anile:

—Alué Páulo alé Sesaréachi galírale bajcháriga ajtí. Ne bo'né 'la siméréko pe'wé alé napu ajtí alué Páulo.

⁵ Ne 'yúriga julawa e'wélala napurigá gatémala alué ra'íchali. Alué rió bilé tábiri najsibúsaká 'liko alé gatewa —anile alué rió Besto.

⁶ 'Lige alué rió Besto asale pe osánó rawé alé Rusaleni, siné kachi pe makué rawé kéréma. 'Lige pe lakí rawé asisá alé, 'lige ku alé Sesarea simile alué Besto. 'Lige alué rió Besto alé Sesarea sebase, pe melénala simile alé 'miná napu gateme nile ra'íchili alué rió, alé mutélachi asagá. 'Liko Besto nulele bilé sontalo napurigá a'pámala Páulo napu ajtile bo'né.

⁷ 'Lige alué Páulo alé bajkichi, 'lige jaré ralámuli jurío Rusalénika sígame a'bé simíbale alé napu ilile Páulo. 'Lige alué ralámuli chojkile ra'icha Páulo saega. Pe 'yéyiga ra'íchale we'ká e'karúgame najsabume kóríle. Tabilé gayénale 'la bijchiá ra'íchali ma'chí pa chu'síkame ko alué Páulo.

⁸ 'Lige alué Páulo ruwile alué ra'íchili tabilé chojkila ko, tabilé asé che 'síligo alué ralámuli 'yuga. Anile alué Páulo:

—Neka tabilé asé 'wesi chérikawé 'emi ralámuli 'yuga, neka pecha asé saega ra'íchago alué ramué ralámuli jurío nila nulalí. 'Lige aminami tabilé tábiri 'wesi najsibú ne alé wa'lú re'obachi. 'Lige aminami pecha saega ra'icha ne alué wa'lula gobierno romano olagá, alué napu Sesar anilime ju —anile alué Páulo.

⁹ 'Lige alué rió wa'lula selígame Besto 'we a'lá gu'írinile alué ralámuli jurío. Alekeri Besto rukele alué Páulo:

—Mué Páulo, ¿siminali mué alé Rusaleni napurigá ne gatémala alué ra'íchali alé se-basa?

¹⁰ 'Lige alué Páulo anile:

—Neka tabilé siminali alé 'mi Rusaleni. Aba jena Sesaréachi gatewa ye ra'íchali. Alarigá nuláturu alé wa'lula gobierno (bisirente) Sesar anilime. Neka ye ralámuli jurío 'yuga pecha tábiri najsibua. Mué asíriga 'la sébali machíguru alué alarigá ko ne.

¹¹ 'Lige ne najsibúsaká bilé tábiri, 'liko 'la nímala me'á ne'chí 'emi. Tabilé bijchiá nísaká napu aní alué ralámuli jurío, tabilé 'wesi nejímala ne'chí alué e'wélala ralámuli jurío mochígichi. Alekeri tabilé simé ne alé Rusaleni. ¡Neka najkí napurigá alué wa'lula gobierno alé Roma ajtígame gatémala ye ra'íchili! —anile alué Páulo.

¹² 'Lige 'ma bajchá ra'íchasa Besto alué ralámuli rejcholi ruwime 'yuga, anele alué Besto alué Páulo:

—Jípe 'ma tánikuru mué napurigá alé Roma simawa gatewa ye ra'íchali alué wa'lula gobierno Sesar 'yuga. 'Lige jípe alekeri alé jula ne mué alé Roma napurigá gatémala mué alué ra'íchili alué wa'lula gobierno Sesar 'yuga.

Jena ruwimela Páulo ra'ichaligo alué wa'lula Agripa 'yuga

¹³ Lige a'kinana we'kabé rawé kachi, simile alué wa'lula selígame Agripa* anilime alé Sesarea, alué go'chila si napu Berenisi anilime nile. Simíbale alué wa'lula selígame Besto repórímia alé Sesarea. Lige alué ralámuli alé Sesarea we'kabé rawé mochile alué wa'lula bejtélachi.

¹⁴ Lige alué wa'lula selígame Besto ruyele alué oká ralámuli churigá níluga alué Páulo. Anele:

—Jena ajtí bilé rió, Páulo anilime, napu alué wa'lula Pélisi galírale bajcháriga a'rélige.

¹⁵ Lige ne napu lige alé Rusaleni eyénachi, alué we'ká balé e'wélala, lige alué we'ká ralámuli jurío e'wélala we'ká e'karúgame ra'ichili ruwí alué Páulo sayega. Lige 'we tale a'wágame napurigá ne nulémala alué Páulo gastigárimiliga.

¹⁶ Lige ne anéturu alué ralámuli 'la anichi: «Ramué e'wélala Romano tabilé larigá nokame niru. Pecha gastigárimilime júkó bilé rió tabilé 'la machigá alué alieti najsibúliga. Lige bajchako napubúriga mochiga rukélime júkuru alué rió cha'pime alué ayónime 'yúriga. Lige kulí gastigárimilime júkuru alué rió 'ma a'lá machisá alué alieti najsibúliga.»

¹⁷ Lige alekeri jeka jsisá alué ralámuli, lige yati chojkíturu ne alué ra'ichili gatea bilé rawé a'kinana kachi. Lige asagá ne alé mutélachi napu alué ra'ichili gateme ju ne, lige yati jula ne alué Páulo bayéniliga napurigá alé a'pawa.

¹⁸ Neka 'we chárigá ruimé mayéke' é alué ralámuli o'weti jásiga. Lige tabilé larigá nílke' é.

¹⁹ Pe lanile Páulo saega ra'ichame kóríle alué jurío nulalila olagá. Lige aminami anile tabilé bijchiá ko napu anile alué Páulo bilé rió Esusi anilime ajagá ajtigó. A'boika mukúgame kóríle. Pe alué ra'ichali gite saega mochile Páulo 'yuga.

²⁰ Lige neka tabilé 'la machíeke' é alué alieti ra'ichili gatega. Lige alekeri ne alué Páulo rukéturu, anéturu ne 'lige: «Mué Páulo, ¿pala 'la siminali mué alé we'ká riógichi Rusaleni ye ra'ichali gatemia?»

²¹ Lige alué rió Páulo nejele: «Neka pe najki napurigá alué wa'lula gobierno Sesar' gatémala ne'chí 'yuga ye ra'ichili», anile alué Páulo lanilia. Ne alekeri nuléturu napurigá alué sontalo repúmala alué Páulo alé ajchagá, pe napusi ne ikiru alemi jula alé 'mi napu ajtí alué wa'lula gobierno Sesar.

²² Lige alué wa'lula Agripa anele alué Besto:

—Néchigó akisá nílke' é alué Páulo ra'ichálila.

'Lige alué Besto nejele:

—Be'lí 'la akimela mué alué Páulo ra'ichálila —anile alué rió wa'lula Besto.

²³ Lige melénala rawé alué wa'lula Agripa 'lige alué Berenisi sebase alé, alé pachami mo'ile 'we a'lá semáriga alé napurigá 'we a'lá nirawa alué ralámulite, lige alué we'ká sontalo e'wélala mo'ile alé alué ralámuli 'yuga. Lige alué uché jaré ralámuli alé we'ká riógichi mochígame e'wélala si mo'ile alé. Lige alué ralámuli alé pachá mo'isá, lige alué wa'lula Besto nulale alué Páulo bayénaliga.

²⁴ Lige alué wa'lula Besto anele alué ralámuli napu alé mochílige:

—Mué wa'lula selígame Agripa, lige 'emi ralámuli suwábaga napu ekí mochí jena napu'ka jipe, jena ajtíke' é ye rió. Lige we'ká ralámuli jurío 'we saega ra'ichale ye Páulo olagá alé we'ká riógichi Rusaleni, lige jena abiénachigó jsile alué ralámuli saega ra'ichamia Páulo olagá. Lige alué lakí ralámuli tabilé a'rele siná Páulo me'linaliga.

²⁵ Lige neka tabilé rewá tachiri chu'siligo Páulo napurigá me'liboa. Abirigá julámala ne alé Roma wa'lula ajtígachi napurigá gatémala alué 'yuga, alarigá tálgame bo'ne Páulo.

²⁶ Lige ne tabilé ni bilé ra'ichili napurigá osémala ne alué wa'lula bilé osilí tachiri najsibúliga ye Páulo. Lige alekeri jena a'pá ne ye rió napu ajtí mué wa'lula Agripa lige uché jaré 'emi si, napurigá 'emi 'we a'lá gepúmala ye ra'ichili ye Páulo ra'ichálila napurigá suwábaga 'la rukémala ye Páulo alé alieti najsibúliga, napurigá ne 'la nílimala bilé ra'ichili napurigá ne 'la newámala bilé osilí alué wa'lula gobierno nábolime.

²⁷ Neka tabilé chérigá julana nil bilé rió galírale bajchániliga tabilé machigá tachiri najsibúliga.

26

Jena ruwimela Páulo nemligo

¹ Lige alué rió wa'lula Agripa anele alué Páulo:

—Mué Páulo 'la lisensia ni napurigá nemímala mué —anele.

'Lige alué Agripa alanesa Páulo lige Páulo o'weti o'wínale sekala, lige anile alué Páulo:

² —Mué wa'lula Agripa, ne 'we ra'salagá nemí ye ra'ichili jena asagá mué wa'lula ajtígichi, napurigá ne 'la suwábaga 'la ruwimela ye ra'ichili napurigá lanilí ne ye ralámuli juríote.

³ Lige alué ra'ichili suwábaga ruimé ne napugití mué wa'lula 'we a'lá suwábaga machí churigá nírigo ramué ralámuli jurío, ramué tabilé bi'lepi 'nátame nírigo i'sínimi. Alekeri

* 25:13 E'nesi glosario «Herodes». † 25:21 E'nesi glosario «Cesar».

pe rekó 'la 'nátaga gepúwagó mué wa'lula ye ra'íchili.

⁴ 'Lige uché rajpé ra'íchale alué Páulo, anile:

—Alué ralámuli jurío suwábaga 'we a'lá machíguru churigá nílga ne u'tá kachi, 'lige aminami alé Rusaleni napu ne wa'lú ochérale alé asagá.

⁵ 'Lige alué ralámuli abiena 'la ruwimela ruínálasaká, neka 'ma wa'lú ríó ka bariseo gayénaligo. Ramué bariséoka 'we 'la sébali olame niru Moisesi nulalila me'tagá uché jaré ralámuli.

⁶ 'Jípeko nejí oliá ne, neka 'la bijchígame kame napu anílgo Onorúgame 'we 'yasi ku ajánamio orílgo ralámuli suwígame.

⁷ 'Lige ramué ralámuli israelita makué okaná chojkégame buigá mochiru napurigá 'la sébali olámala Onorúgame napurigá anílge. Alekeri 'la niralí ramué Onorúgame 'lige 'la e'wili rawemi rukomi napurigá bo'né nulá. Mué wa'lula Agripa, neka 'la bijchígame kame Onorúgame ku mochiámili ko suwígame, alekeri nejíliru ne.

⁸ 'Émika ¿chonigá ta bijchígame júkó Onorúgame ku ajánarime ko suwígame?

Jena ruwimela churigá najátaligo Páulo alué ralámuli Esukristo oyérame

⁹ 'Lige Páulo uché rajpé ra'íchili ruyele:

—Ne bo'neko 'yako lame ke, 'we cha nokiame nuleme ke ne alué Esukristo oyérame ralámuli 'yuga, alué Esukristo Nasarétachi ochérigame Rabí rijimale.

¹⁰ 'Lige ne arigá simíturu alé we'ká riógichi Rusaleni anílíchi. 'Lige alué balé e'wélate 'yáreturu ne bilé apeli lisensia 'yagá ne'chí napurigá galírale mo'ámala ne alué ralámuli Esukristo oyérame. 'Lige napu'lige me'líliru alué ralámuli galírale mo'arigame, 'we a'lá nirame ke ne alué suwábaga larigá.

¹¹ We'sá simíturu ne alé u'kuchí jurío re'obálala jágichi gastigárimia alué ralámuli Esukristo oyérame napurigá animela: «Tabilé Esukristo oyérame ju ne.» 'Lige we'ká riógichi mejká e'sena ralámuli ejperélachi napu se'unáriga ra'íchame nile, 'mi alemi eyéname kéturu ne ralámuli najátaga Esukristo oyérame gastigárimia.

Jena ruwimela Páulo ruwílgo churigá a'rélgo chátiri 'nátili

¹² 'Lige Páulo uché rajpé ra'íchili ruwile. Anile:

—'Lige bilé rawé enegéturu ne alé boichimi we'ká riógichi Ramasko simea alué Esukristo oyérame ralámuli najátasía. Alué apeli osirígime o'ká enegé ne, alué balé e'wélala newálila lisensia i'gá ne'chí.

¹³ Mué wa'lula, ne alé boichimi enágichi amulí sébachi ne alé Ramasko, 'lige ra'ósaga iliba 'pa rewagáchikana amulí rawilíchi, 'lige

'we rasórumé nile me'tagá rayénili. 'Lige noligá ra'ósiga iliba alé napu ramué jale.

¹⁴ 'Lige ramué ralámuli 'ma wijchí bi'tibáruturu alué ra'ósalite rasoga. 'Lige alé wijchí bo'igá akéturu ne bilé ra'íchili. 'Lige aniéturu ebreo ra'ichálila ra'íchaga: «Sauli, Sauli, ¿chonigá saega eyena mué ríó ne'chí 'yuga? ¿Chonigá echébaché mué alué gusite napu roló ejchela ju napurigá o'wé simámala? Alarigá simí mué, tabilé oyérame ju mué ne'chí.»

¹⁵ 'Lige anéturu ne: «¿Chieri ju mué wa'lula sikaniá?» 'Lige aniéturu alué ra'íchili: «Neka pe alué Esukristo ju napu mué 'we najátame ju resí olániliga», anile alué ra'íchili.

¹⁶ «Jípeko ilísiwagó yati, neka alekeri ra'icha jena napurigá mué ríó ne'chí 'yuga nóchame nímala. 'Lige aminami ruyémela mué uché jaré ralámuli tachiri etiá mué jena, 'lige aminami napu a'kinana etémili ju mué, 'lige alué suwábaga ruimeli ju mué.

¹⁷ 'Lige ne 'la nejkúrimala napurigá tabilé me'liboa mué alué ralámuli juríote 'lige tabilé juríote.

¹⁸ Julámala ne mué alé alué ralámuli ejperélachi napurigá mué 'la ruyémala alué rejcholi, napurigá a'rémala alué ralámuli alué resítiri 'nátili napurigá 'we a'lá na'támala Onorúgame 'yuga, napurigá ta nulémala Satanasi, napurigá 'la Onorúgame 'nalina nulémala, 'lige aminami napurigá 'la bijchígimale ne ra'ichálila. 'Lige 'la e'káligime nímala alué 'we resítiri alawégame, 'lige aminami narémala suwábaga napu ekí Onorúgame 'ya alué ralámuli napu bí'igame alawégame ju napugiti 'la bijchígile ne ra'ichálila.»

Jena ruwimela Páulo 'la e'wálgo napurigá nulélirige Esukrístote

¹⁹ Páulo uché rajpé ruwile. Anele:

—Mué wa'lula Agripa, neka e'wáturu napurigá nulale alué ra'íchili alé rewagáchika.

²⁰ 'Lige ne pe nujubapi chojkí ruyá alé Ramáskochi 'lige Rusalénichi 'lige ejiro Juréachi 'lige ruyéturu ne alué ralámuli tabilé jurío. 'Lige ané ne alué ralámuli: «Ma a'rewa 'emi ralámuli alué resítiri 'nátili, 'emi ralámuli 'la oyérame niwa Onorúgame. 'Lige 'la suériga nakúriwa 'emi napurigá alué uché jaré ralámuli 'la machimela 'emi 'la Onorúgame oyérame ko.»

²¹ 'Lige pe ye rejcholi 'nátili gite cha'pirúkuru ne alué ralámuli juríote alé wa'lú re'obá ra'pichilachi alé Rusaleni anilíchi, 'lige 'ma me'linali ne'chí alué ralámuli.

²² Nobi Onorúgameka 'we a'lá gu'irigo ne'chí, alekeri 'la bijí ajagá ajti ne jemi. 'Lige alekeri 'la ruyéguru ne suwábaga ralámuli Onorúgame nila rejcholi. 'Lige alué ralámuli

e'wélala, 'lige alué pe apiépiri ralámuli abiena 'we ruyé ne. Tabilé siné che ané ne bo'né 'nátaga, pe aluecho napu Moisesi ruwile 'lige napu ruwile alué ralámuli napu ruwile napu anele Onorúgame. Pecha 'wesi ruwigó neka uché bilé ra'íchali, pe bi'lepi Onorúgame ra'ichálilacho ruwíguru neka.

²³ 'Lige alué 'ya nerúgame rejcholi Onorúgame ra'ichálila anime ju Onorúgame julámiorlígo alé 'pákana rewagáchika alué Kristo ramué ralámuli a'kabámana jawamia. 'Lige alué rió 'we resi ikimeo jena wijchimoba eyénaga. 'Lige alué rió me'lisuga 'lige ku ajánamio. 'Lige alué rió nile bajchá napu mukusá ku ajánale. 'Lige alekeri 'la machirú ramué ralámuli jurío, 'lige alué ralámuli tabilé jurío, napu'lige suwisuga ramué abiena ku ajánawili ju.*

Jena ruwimela Páulo najklígo napurigá alué wa'lula bijchígimala Onorúgame nila rejcholi

²⁴ 'Lige alué ye ra'íchili ruwichi alué Páulo, 'lige alué rió Besto o'weti ilísiga anile:

—Pe lo'ígame rió káwé mué Páulo! Mué Páulo cha we'ká e'karúgame benime kame, alekeri lo'irile mué —anile alué rió Besto.

²⁵ 'Lige alué Páulo nejele alué ra'íchili akisá. Anile:

—Mué wa'lula selígame Besto, neka pecha lo'í rió júkó. Ye ra'íchili pe regá ju. Ye ra'íchili napu ne ruwí, 'we 'la bijchiá ju, 'lige 'we 'la námatékuru alué ra'íchali.

²⁶ Jena ajtí ye rió wa'lula Agripa, 'lige alué rió 'we a'lá sébali machí ye ra'íchali larigá ko. Ne alekeri 'we semáriga ruwí ye ra'íchili jena napu ajtí ye wa'lula, 'lige tabilé chélagá ruwí ne ye ra'íchili. Neka machiame ye rió wa'lula 'we a'lá machió ye ra'íchili. 'Lige alué napurigá 'sile alué Esusi tabilé chíboka 'sile, iligá we'ká ralámuli etériga 'sile.

²⁷ Mué wa'lula Agripa, ¿'la bijchigi mué napu aní alué 'ya mochígame ralámuli napu ruwime nílige napu anele Onorúgame? Neka 'la machí mué 'la bijchigo napu ruwile alué 'ya mochígame ralámuli.

²⁸ 'Lige anile alué wa'lula rió Agripa:

—¿Mueka 'la ikípité ra'íchilite Esukristo oyérame gainámala ne?

²⁹ 'Lige alué Páulo nejele:

—Tabilé chérikáwé rekó pe u'kabi ra'íchili ke, 'lige rekó we'ká ra'íchili ke tabilé chérikáwéchigó. 'Lige neka tani Onorúgame napurigá 'emi ralámuli jena mochígame 'la Onorúgame oyérame nímalá napurigá ne, 'emi ralámuli suwábaga napu ekí mochí jena, pe iligá neka tabilé najkí napurigá 'emi ralámuli galírale mo'áriga mochímala napurigá ne —anile alué Páulo.

³⁰ 'Lige alanisá alué Páulo, ilísele alué wa'lula Besto, 'lige jásele alué uché jaré oká, alué wa'lula Agripa 'lige alué Berenísigó, 'lige alué uché jaré ralámuli napu mochile alé suwábaga jásele'échigó.

³¹ 'Lige alué lakí ralámuli alé 'minami wanáchigo simíbale alué ra'íchili gatewa. 'Lige anile alué a'bopi ra'íchaga alemi mochiga:

—Ye rioka tabilé tábiri najsibule napurigá me'liboa. 'Lige aminami tabilé galírale bajchátéleke'é ye rió, pecha tábiri najsibúliga.

³² 'Lige alué rió Agripa anele alué wa'lula Besto:

—Aka 'la supaná télígipaché ye rió, alué bo'né tabilé tasa ka napurigá alé Roma o'toboa napurigá alé gatémala ye ra'íchali alué wa'lula gobierno alé Roma ajtígame 'yuga.

27

Jena ruwimela Páulo juláriligo alé we'ká riógichi Roma anilíchi

¹ 'Lige alué wa'lula Besto 'yúriga júlale bilé sontalo gapitánila alué Páulo o'tóriga alé Roma anilíchi wa'lú we'ká riógichi uché jaré galírale mo'árigame 'yúriga. Alué sontalo Julio anilime nile. Alué bo'né nochálilaka nile napurigá o'tomela ralámuli galírale mo'áriga mochígame napurigá gatémala alué ra'íchili alé Roma napu ajtílige alué wa'lula gobierno Sesar anilime.

² 'Lige ramué ralámuli jímirituru alé bárkochi. 'Lige alué barko alé 'naka Agramitio anilíchika simígame nile alué barko napu ramué cha'pirú. 'Lige alué barko simime nile alé napu bo'í alué wa'lú ejiro Asia anilime rewégame. 'Lige simíromili nile alé napu we'kaná uchúpame ju alué barko alé napu Asia anilime ejiro bo'í. 'Lige Aristarko anilime rió si enegéturu ramué 'yuga alé bárkochi. 'Lige alué rió Aristarko alé we'ká riógichi Tesalónika anilíchi bejtégame ke napu ejiro Maseronía ju alé we'ká riógichi.

³ 'Lige melénala rawé kachi sebáruturu alé bilena we'ká riógichi Sironi anilíchi napu alué barko uchúpame ju, 'lige alué sontalo Julio 'we a'lá niraga etele alué Páulo, 'lige lisensia 'yale alué Páulo napurigá simela alé napu epperégame nile alué bo'né Páulo amígola napurigá alué Páulo amígola kógimala napu resi lále alué Páulo.

⁴ 'Lige ramué ralámuli alé we'ká riógichi Sironi alé e'yéniga simáruturu, 'lige nujubá etéreturu ramué alué gawí Chipre anilíchi alé ba'wichí nasipa ilígame wa'lú gawí. 'Lige o'iná 'nalina iligéturu alué gawí ramué alemi e'nárigichi. 'Lige ramué alé

* **26:23** Napu 'sile Esusi 'lige napu anile Esusi napurigá bilé ra'ósali ju napurigá gu'írimala ramué moyena re'pá rewagachi.

na'kolínaka 'nalina simáruturu napurigá ta'mé 'we a'wágame chibámala eká.

⁵ 'Lige alué wa'lú ejiro Silisia anilime gawí bo'ígichi alé a'mulipi simáruturu ramué. 'Lige alué wa'lú ejiro Pampilia anilime gawí bo'ígichi alé a'mulipi simáruturu ramué alé bárkochi mochiga. 'Lige alé si sebáruturu ramué bilena we'ká riógichi Mira anilichi napu ejiro Lisia nílige.

⁶ 'Lige alué sontalo gapitánila gatele napurigá ramué simawa alé bárkochi napu Alejantríaka simíggame nile. 'Lige alué barko alé Italia anilichi sebámili nile, alé napu ju we'ká riógichi Roma anilichi. 'Lige alué sontalo gapitánila nuláturu napurigá ramué aleké bárkochi jímopua napurigá ramué 'we simawa bowesia. Alué we'ká sontalo abiénachigó simíbaturu.

⁷ 'Lige ramué we'ká rawé e'náruturu kilí aleké bárkochi mochiga. 'Lige 'we nóchili olagá sebáruturu ramué ralámuli alué bárkochi e'yéniga alé bilena napu chukíbame ju alué barko alé a'bé Gníro anilichi we'ká riógichi. 'Lige alué eká 'we a'wágame ekáturu o'weka 'nalina napu ramué e'yénilige, alekeri chakena simáruturu. 'Lige alé na'kolínaka 'nalina simáruturu alué gawí ilígachi alé nasipa ba'wichí Kreta anilime alé pe a'bemí napu Salmoní anilichi nile.

⁸ 'Lige aminabi simáruturu 'we nóchali olagá alé a'bé Kreta anilichi, 'lige sebáruturu bilena napu uchúpame ju barko napu Buenos Puertos anilichi nile. 'Lige alé yéniga a'bé kéturu alué we'ká riógichi Lasea anilichi.

⁹ 'Ma we'ká rawé 'we nóchali olagá e'inaru ramué, alekeri amulí sébale romósali.* 'Lige alué Páulo ruyele alué ralámuli alé e'yénigime bilé rejcholi.

¹⁰ Anele:

—Emi ralámuli, neka jipe 'we majawá ba'wichí e'nagá, 'ma amulí seba romósali. 'Lige we'ká e'karúgame pabé we'kawawa mayé nili ne alé ba'wichí e'yéniga. 'Lige aminami alué barko 'ma we'kawawa mayé nili ne. 'Lige siné kachi ramué 'ma suwibórepakué —aníleke'é alué Páulo.

¹¹ 'Lige alué rió bárkochi nulame uché bilé 'nátili 'nátae, alué sontalo gapitánila alué 'lina e'wile. Napu anile Páulo tabilé e'wile.

¹² 'Lige alé napu mochile alué ralámuli, aleka ta'mé 'we a'lá nile romó mochília. 'Lige alekeri amulí suwábaga alué ralámuli simánili uché bilena. 'Lige anile:

—Simáwaleké jena, pala 'la sebara ramué alé Benise alé napu uchúpame ju alué barko —anile alué ralámuli.

Alé Benise ta'mé 'we a'wágame sébame nile alué eká. Alekeri alé simánili alué ralámuli, alé mochimia romó. 'Lige alé we'ká riógichi Benise pe aba alué wa'lú gawí ilígachi nile nasipa ba'wichí Kreta anilime.

Jena ruwimela alué barko 'we cha ikiligo alé ba'wichí enagá

¹³ 'Lige a'lige ekale alué eká alé o'inaka, 'lige pe kilí ekale alué eká. 'Lige alekeri 'nátae alué ralámuli uché simánilia. 'Lige alué ralámuli tabilé che ikirá mayéleke'é. 'Lige alué ralámuli simíbale alé bárkochi, 'lige alué barko alé 'mimi ba'wichí enale a'bé alué Kreta anilime gawí ilígachi ba'wichí nasipa.

¹⁴ 'Lige pe a'kinana 'la iwéggame a'wággame ekale alué eká alé 'naka wajtonaka niraga napu alué gawí Kreta anilime ilígachi. Aleka nolina alué eká 'we a'wággame.

¹⁵ 'Lige alué eká alué barko 'ma se'wimi rajkibúroleke'é. 'Lige alué barko tabilé chérigá simile alé o'wemi napu simánili alué ralámuli napugiti alué eká cha a'wággame ekáligime 'lige se'wimi 'nalina enale alué barko. 'Lige alué ralámuli alué barko o'tome arigá a'rele o'wemi o'toa alué barko. A'releke'é napurigá o'tomela alué eká alué barko.

¹⁶ 'Lige ramué a'bé simáruturu alé napu ilí alué gawí Káura anilime, alué gawí alé ba'wichí nasipa ilíggame. 'Lige alemi ta'mé 'we a'wággame eká alué eká. 'Lige alué u'tá barko alué napu alué wa'lú barko banagá enale alé guwánaka uj'halá, alué 'we nóchili olagá moiburu alé re'pá amoba wa'lú bárkochi reká.

¹⁷ 'Lige alué ralámuli alué wa'lú barko o'tome 'we majale 'ma su'para mayele alué wa'lú barko, alekeri bochígimi bulele iwíate. 'Lige 'we majale alué ralámuli alué wa'lú barko alé satebó 'ma chibara mayele. Alué satebó Sirte anilime ajtígichi. 'Lige re'kibule alué ru'nággame chiní alué eká cha'pime. 'Lige alué chiní 'ma re'kibusá, a'rele alué barko napurigá bo'né 'we 'mámala alué ekate.†

¹⁸ 'Lige melénala, biji 'we a'wággame eká ilile. 'Lige alué pabé napu muruka enale alué barko, alué ralámuli ba'wichí 'lúleke'é.

¹⁹ 'Lige uché melénala amulí suwábaga ba'wichí 'lúleke'é napu ekí tábiri nígame nile alué barko.

²⁰ 'Lige we'ká rawé tabilé eteru ramué alué rayénili, nibilé so'plítiri, nibilé mechátiri cha a'wággame u'kiá ilíggame nabí rawé 'lige rukomi. 'Lige ramué 'la bijichía tabilé neyúsira mayéleke'é.

* **27:9** Jena tabilé aní «amulí sébale romósali», pe aní 'ma simírale alué wa'lú piesta «Yom Kippur» anilime. † **27:17** Jaré 'nata bilé jiero bejtéggame pale alé guwana napu alé bárkochi guwana chérigá chujkule alé bárkochi napurigá ta'mé iwéggame 'mámala. E'nesi glosario «ancla».

²¹ 'Lige we'ká rawé mochiru ramué alé bárkochi tabilé go'ame go'gá. 'Lige alué Páulo o'weti ilísituru alé napu ramué mochile. 'Lige anéturu alué Páulo o'weti ilísiga alé:

—'Emi ralámuli, abé alá nílíkuru 'emi ralámuli 'la e'wásaká napurigá anié ne alé 'naka Kreta. Abajá mochí télíkuru ramué alé Krétachi. 'Lige jipe asíriga resí júkuru jemi cha a'wágame ekame. 'Lige jipe asíriga we'ká e'karúgame we'kuárúgame ramué jena ba'wichí e'yénaga.

²² 'Lige jípeko 'emi ralámuli tabilé chéláwagó rekó aliena resí ke jemi ba'wichí nasípami. Pecha 'wesi rió mukumela kaka rekó ramué ye barko we'kawáriga.

²³ Be'á rukó nawáturu bilé alué santo ánjeli alé a'bé napu ne iligé, alué napu Onorúgame júlale. Neka Onorúgame nila kame, 'lige neka Onorúgame gu'irime ju.

²⁴ 'Lige anéturu ne'chí alué santo ánjeli: «Pecha chéláwa, tabilé majawa mué Páulo. Mué rió sebámili kame alé Roma alué wa'lula gobierno ajtígichi, alekeri 'we a'lá repúmala Onorúgame alué ralámuli napu ekí mochí jena bárkochi», anéturu alué santo ánjeli ne'chí.

²⁵ Alekeri 'emi ralámuli tabilé chéláwa, tabilé majawa. 'We iwega mochiwa 'nalina. Neka 'la machiame alarigá nímio. 'La bijchiá nimia napurigá anele ne'chí alué santo ánjeli.

²⁶ Pe iligá ye barko rakichómala ba'wichí enagá bilé gawí ba'wichí nasipa ilígama —anéleke'é alué Páulo.

²⁷ 'Lige alué wa'lú ba'wichí napu e'yénilige ramué alué Agriátiko anilime nile alé alué ba'wí wa'lú. 'Lige ramué oká tarali e'náruturu alemi alué eká 'we a'wágama ekachi. 'Lige alué eká pe ichúrimi o'tó alué barko tabilé asé 'la bi'lénapi. 'Lige bilé rukó, nasipa rukó kachi, machile alué ralámuli alé bárkochi nóchame alué barko alé we'é ajtígichi a'bemi enagó.

²⁸ 'Lige machisá 'lige tétile alué ba'wí chiena rojkógama ka alué ba'wí alé. 'Lige alué ba'wí alé pee rojkógama nile, pe bilé liá miná gichao metro rojkógama nile alué ba'wí. 'Lige pe a'mibemi uchéchigo siné tétile alué ralámuli, 'lige aleka abé ta'mé 'we rojkógama nile, pe makué usani metro rojkógama nile alémika alué ba'wí.

²⁹ 'Lige alué ralámuli rakichora mayele alué barko e'wele rejtechi. 'We majale alué ralámuli. 'Lige naó jiero e'wele 'we bejtégama iwíate o'wisa alé bárkochi 'lige ba'wichíkana rajkibule alé guwánachi napurigá alué barko ta'mé iwégame simela. 'Lige alué ralámuli Onorúgame tánele napurigá 'la yati che'limela.

³⁰ 'Lige alué ralámuli alé bárkochi nóchame 'we majale. Lale alué ralámuli: «¿Jipe churigá neyúsiwa ramué ralámuli jena

ba'wichí? 'Ma si'líporéko ramué», láleke'é alué ralámuli. 'Liko anile alué ralámuli bárkochi nóchame:

—Ramué rekibuwa alué e'wele jiero alé 'mimi bajchabemi —anile alué ralámuli. Pe 'yégama anile alué ralámuli laniá.

'Lige lanigá, chokile rekibuwa alué u'tá barko. 'Lige alué ralámuli 'nátale napurigá pe alué 'oni neyúsimala alé ba'wichí.

³¹ 'Lige alué Páulo yati anele alué wa'lula sontalo gapitánila:

—Alué ralámuli jena bárkochi nóchame tabilé rejpsa jena wa'lú bárkochi, 'liko tabilé neyúsimala 'emi.

³² 'Lige alué sontalo kapitánila nulele alué uché jaré sontalo napurigá rijpunámala alué iwíá alué u'tá barko o'wirigime. 'Lige alué u'tá barko alé ba'wichí wijchile.

³³ 'Lige amulí che'lachi, alué Páulo najkile napurigá alué ralámuli go'ame go'mela. 'Lige anile alué Páulo:

—'Emi ralámuli 'ma oká tarali ju tabilé gojchiá, 'lige aminami tabilé go'ame go'yá majaga barko ba'wichí bokuíta mayega.

³⁴ Neka taní napurigá go'mela 'emi go'ame. 'Emi bilé a'walí najkíguru napurigá 'la ajagá e'yenámala. 'Lige 'la tabilé che ikimela, nibilé pe bilé gupá we'kuámala 'emi.

³⁵ 'Lige alué ra'íchili ra'ichasa alué Páulo, 'lige 'wile bilé baní 'lige Onorúgame cheliera 'yale alé we'ká ralámuli mochígichi iligá 'lige chí'wánale alué baní. 'Lige chí'winasa bo'né go'ale alué baní.

³⁶ 'Lige alué ralámuli etesa go'yame 'lige o'maka oyéralechigó, 'lige suwábaga alué ralámuli go'ale alué baní.

³⁷ 'Lige ramué we'ká ralámuli nírigeturu alé bárkochi e'yénigime. Oká sientó miná gicháosa makué miná usani ralámuli, alakí níriga ramué ralámuli alé bárkochi e'yénigime.

³⁸ 'Lige ramué ralámuli 'ma go'sá napu ekí go'ame go'nálile ramué, 'lige alué ri'lígó napu barko muruka enálige 'ma ba'íchí 'lútuturu cha bejtégá e'nárigame alué barko napurigá ta'mé 'we bejtégame enámala alé ba'wichí napurigá 'la sebámala alé satebó.

Jena ruwimela Páulo ruwiligo 'ma rajkíchólígo barko

³⁹ 'Ma che'lisá, tabilé machile alué ralámuli alé bárkochi nóchame chonilime ko alué gawí. Etele kaka wa'lú ajtígó saté alé 'mimi síjkóchimi. 'Lige alué ralámuli 'nátale alemi simánila 'lige regá 'nátale: «Pala 'la sebara ye barko alé napu wa'lú saté ajtí.»

⁴⁰ 'Lige alué ralámuli alué saté etesa, rijpúnile alué iwíá alué e'wele jiero bulérigame. 'Lige a'rele alué barko napurigá 'we 'mámala alé 'mimi ba'wichimi. 'Lige bo'tánale alué iwíá alué igú bulérigame

napurigá 'la o'wemi simela alué barko alé sekochi napu ajtí alué wa'lú saté. 'Lige alué chiní bajchámana chujkúgame o'wínale alué eká cha'pime napurigá alué barko o'wemi simela. 'Lige alué barko 'we 'male alé 'mimi o'wemi alé napu ajtile alué saté.

⁴¹ 'Lige alué saté alé ba'wichí re'lé ajtíggame, wa'lú rumúlame nileke'é. 'Lige alué ralámuli alué barko o'tome tabilé etele alué saté alé wa'lú rumúlgame ko. 'Lige alué barko alué bajchámana enággame 'ma alé satebó re'lé toka ilíbaleke'é. 'Lige alé ilíbale alué barko chupjala satechi re'lé bokuika. 'Lige tabilé gayénale simiá alué barko alé ilibasa. 'Lige alué barko alé ilibasa 'ma gajpole alé 'naka guwánaka alué ba'wite, cha a'wággame simílggame alué eká ba'wí 'yuga. 'Lige alué barko 'ma a'tabé gajpóleke'é.

⁴² 'Lige alué we'ká sontalo 'ma me'linálile alué we'ká ralámuli galírale mo'áriga mochíggame alé e'yénigime napurigá ta neyúsimala, napurigá tabilé júmasimala a'kega alé 'mimi suwemi.

⁴³ 'Lige alué wa'lula sontalo gapitánila najkile napurigá alué Páulo tabilé mukumela alé. 'Lige alekeri tabilé a'rele napurigá alué sontalo me'limela alué ralámuli. 'Lige alekeri nulale alué gapitani napurigá alué ralámuli abé a'lá ejobénigame a'kega, alué jibóchimala alé ba'wichí, napurigá 'la sebámala alé miná napu ajtile alué saté.

⁴⁴ 'Lige abiena nulele napurigá alué ralámuli tabilé ejobénigame a'kega, alueka rabileta gajpóggame o'ká simámili nile ba'wichí. 'Lige alué rió gapitani lanesa, yati e'wale alué ralámuli, yati jibóchile alé ba'wichí. 'Lige suwábaga 'la sébale alué ralámuli alé miná suwemi satebó, tabilé 'wesi si'lile.

28

Jena ruwimela Páulo sinowite i'kiríligo

¹ 'Lige ramué 'ma suwábaga sebasa alé ba'wichí suweke, 'lige machirúuru Malta anilime gawí ko alé ba'wichí nasipa ilíggame.

² 'Lige alué ralámuli alé epperéggame 'we na'temaka etele ramué alé sebásiga. 'Lige alué ralámuli wa'lú na'yáuru alé ba'wichí suweke. 'Lige aleka nolínaga reparu alé miná napu rajá ilile napurigá ramué sujkáliwa alé simíbaga. Ramueka 'we ukíwaga eináruturu alémi, cha u'kíame 'lige 'we ru-lagame.

³ 'Lige Páulo sebasa alé napu rajá ilile, 'lige 'minami simigá napubúgéturu pe u'kabi igú ta'mé sa'mime. 'Lige alué igú alé na'ichí ro'á chujkugéturu alué Páulo, 'lige bilé sinowí 'we chátiri 'we oparúgame ma'chínaturu alé igúraleka rajtálaga alué igú rajínachi. 'Lige Páulo sekálachi i'kiruturu alué sinowite. 'Lige

alé ojaga chujkíaturu alué sinowí Páulo sekálachi.

⁴ 'Lige alué ralámuli alé epperéggame, a'bopi anile alué sinowite i'kílime etesa:

—Ye rió pe nejkóggame kérépukué, 'lige rekó alé ba'wichika neyúsige ye rió, Onorúgame gastigárule ye rió napurigá mukumela jemi —anile alué ralámuli.

⁵ 'Lige Páulo sawéturu alué sinowí alé na'ichí. 'Lige Páulo tabilé che ikíturu rekó sinowite i'kísiga alé sekálachi.

⁶ 'Lige alué ralámuli bajnara mayele Páulo sekala alé sinowite i'kirígichi. 'Lige lale alué ralámuli: «Pe yati niraga mukumérépukué», lale alué ralámuli. 'Lige 'ma we'lisi kachi 'ma tabilé che ikile alué Páulo alé sekálachi alué sinowite i'kirígichi. 'Lige alué ralámuli alé epperéggame se'winácheriga 'nátale 'liko. 'Lige alué ralámuli alé epperéggame pe Onorúgame mayele alué Páulo.

⁷ 'Lige alé a'mulipi napu ramué ralámuli mochírigge, alé pe a'bé alémi bo'ile bilé rió gawila, Publio anilime rió gawila. Alé gawí nasipa ba'wichí ilíggame, selíggame nile alué rió alé we'ká riógachi. 'Lige alué rió Publio 'we a'lá ganiliga etéturu ramué. 'Lige ramué bakíá rawé mochíruturu alué rió Publio be-jtélachi.

⁸ 'Lige alué rió Publio o'nola 'we nayua asale alé, 'we iname nile, 'lige 'we wijtabume nile elá. 'Lige Páulo simile alué nayume e'nemia. 'Lige Páulo alé sebasa napu ajtile alué rió nayume, 'lige Onorúgame 'yuga ra'ichasa 'liko Páulo nochale alué rió nayume majtogálachi. 'Lige alué nayume sa'wile nayua.

⁹ 'Lige alué ralámuli alé Malta epperéggame machisá alué Páulo 'yome ko, 'lige uché jaré ralámuli nayume jsile alé napu asale Páulo. 'Lige alué Páulo sa'wale suwábaga ralámuli napu eki jsile alé.

¹⁰ 'Lige alué ralámuli alé mochíggame 'we 'la niraga etéturu ramué 'lige 'we 'la gu'irituru ramué. 'Lige a'kinana uché bilena bárkochi jímochi ramué, 'lige we'ká go'ame kógru ramué napurigá go'sísiga i'nawa boichimi.

Jena ruwimela Páulo sébaligo alé wa'lúlachi we'ká riógichi Roma anilichi

¹¹ Bakíá mechá mochírigituru ramué alé Malta anilichi gawí nasipa ba'wichí ilíggame. 'Lige uchéchigo siné 'móruturu ramué bilé bárkochi, alé 'naka Alejantríaka anilíchika simíggame. 'Lige alué barko alé Malta chujkule buigá napurigá simíromala romósali. 'Lige alué barko chupálachi uchúkame kéturu oká mono napu tánime nile nejkúrale alué ralámuli barko o'tome. Bilé alué mono, Kas-tor anilime kéturu 'lige bilé Pólusi anilime kéturu.

¹² Napu'lige ramué simasa, sebáruturu alé bilena barko uchúpamechi Sirakusa anilichi. 'Lige alé mochíruturu ramué bakiá rawé.

¹³ 'Lige alésí simáruturu alé 'mimi a'bé suwékimi. 'Lige arigá sebáruturu ramué alé bilena we'ká riógichi Rejio anilichi. 'Lige melénala abiena ekale 'lige guwana ekale napu enale barko. 'Lige oká rawé kachi sebáruturu alé we'ká riógichi Puteoli anilichi.

¹⁴ 'Lige alé najteparuturu ramué jaré ralámuli alué Esukristo oyérame. 'Lige alué ralámuli repáruturu napurigá ramué bilé tarali mochiwa alé alué ralámuli 'yuga. 'Lige alésíko wijchí jaga simáruturu ramué.

¹⁵ Ralámuli alé Roma mochígame Esukristo oyérame 'ma machigá mochile ramué alemi boichimi i'nárigo. 'Lige alekeri alué ralámuli alé 'naka boichika e'yénele ramué najtepamia. 'Lige alué ralámuli bajchá simíbagame alé Rómaka, alué ralámuli sébale alé Apio anilichi, alé napu we'ká go'ame ralinélichí nile. Alé najteparuturu ramué alué ralámuli. 'Lige alué ralámuli abé nujubá simíbagame pe kulí alé napu rewé Bakiá Galí Jágichi Gojchiamé, aleka e'yénele alueka bijí, alé najteparuturu ramué alué ralámuli. 'Lige alué Páulo alué ralámuli najtepasa alemi, cheliera 'yáuru Onorúgame 'lige Páulo wa'lú a'walí narele Onorúgame gite.

¹⁶ 'Lige ramué alé Roma sebasa, 'lige alué Páulo wanáchigo ajcháruturu. Tabilé napubuga mochiaru alué uché jaré ralámuli 'yuga galírale mo'áriga mochígame. 'Lige bilé alué sontalo 'yúriga ajcháruturu alué Páulo alé napurigá alué sontalo repúmala alué Páulo.

Jena ruwimela Páulo benúraligo ralámuli Onorúgame nila ra'íchali alé Roma sebasa

¹⁷ 'Lige bakiá rawé nujubapi alué Páulo alé Roma sebasa, alué Páulo nulele bilé rió napurigá bayémala suwábaga alué e'wélala ralámuli jurío alé eperégame. 'Lige alué ralámuli e'wélala, 'ma napuísá alé, alué Páulo anele alué ralámuli:

—'Emi ralámuli jurío, neka peka asemi che 'siéché alué ralámuli jurío 'yuga. 'Lige aminami tabilé asé nasibú ne alué rejcholi alué 'ya nerúgame napurigá nulálige alué ralámuli 'ya mochígame. 'Lige abirigáchigo cha'pirú ko ne alé Rusaleni, 'lige nejiru ne alé ralámuli romano mochígichi.

¹⁸ 'Lige tabilé asé 'la machile alué ralámuli chu'síligo ne tachiri najsibúliga ne alué ralámuli jurío 'yuga. 'Lige 'ma su'panánale ne'chí, tabilé asé 'la machisáká ne alieti najsibúliga.

¹⁹ 'Lige alekeri ne bo'né táuru napurigá a'pawa ne jena Roma wa'lúlachi napurigá gatémala ne alué ra'íchali alué wa'lula go-bierno Sesar 'yuga. 'Lige ne tabilé tábiri chérikáwé alué ralámuli jurío 'yuga, pecha

tábiri najsibua neka alué ralámuli 'yuga, a'bopi ralámuli nírigime ramueka.

²⁰ 'Lige jipe pe alekeri repáituru ne jena napurigá ne ruwimela alué ra'íchili churigá níliga alé napu ne eyénilige. 'Lige ramué ralámuli israelita pe alé rewagachi moinámili kóriká, pe alekeri gite karénate bulériga ajtíkuru ne jena.

²¹ 'Lige alué we'ká ralámuli anele alué Páulo:

—Ramué ralámuli jena mochígame tabilé pe bilé osilí naretu alé Juréaka simígame osilí napu ruwime ju churigá nílige mué. 'Lige alué ralámuli jurío 'naka sígame tabilé 'wesi saega ra'ícha mué olagá.

²² 'Lige ramué machináliru napu mué 'nata. Ramueka machiamé alué ralámuli bochígimi mochígame saega ra'ícha alué ye neubo rejcholi olagá.

²³ 'Lige alué we'ká ralámuli 'la ra'íchale a'lige rawé napuímia. 'Lige a'lige rawé we'ká napuúle alé napu Páulo asale. 'Lige alué Páulo a'lige rawé ru'kuchégame ra'íchale. 'Ma chónachi a'rele ra'ícha. Ruwile alué Páulo Onorúgame Wa'lula ko ralámuli nuleme. 'Lige aminami ruwile churigá aníligo Moisesi, 'we a'lá ma'chígame ruwile Moisesi churigá níligo Esusi. 'Lige aminami Páulo ruwile alué ralámuli 'ya mochígame napu ruwime nílige napu anele Onorúgame abiena ruwíligo churigá níligo Esusi.

²⁴ 'Lige jaré ralámuli 'we a'lá semáriga gepule alué ra'íchali napurigá ruwile alué Páulo alé asagá. 'Lige jaré ralámuli tabilé bijhígile alué ra'íchali.

²⁵ 'Lige jaré alué ralámu tabilé 'la bi'lepi 'nátaga mochile alué uché jaré ralámuli 'yuga. 'Lige alekeri chojkile jaré alué ralámuli ku eperélaghi simiba. 'Lige alué Páulo anele alué ralámuli simíbachi:

—'We 'la bijchiá ra'íchale Onorúgame Alawala alué 'ya ajtígame rió 'yuga Isaíasi anilime napu ruwime nílige napu anele Onorúgame, 'lige alué Isaíasi ruyele ralámuli napurigá ruyélige Onorúgame Alawala. Anélekurú:

²⁶ Simigá alé 'mi napu mochí alué ralámuli 'lige anéwaká alué ralámuli:

Rekó 'we 'la gepule 'emi alué ra'íchali, tabilé siné námame ju 'emi alué ra'íchili.

Rekó 'we a'lá e'nene, tabilé siné námame ju 'emi napu eté.

²⁷ 'Emi ralámuli 'we bewárigame sulégame ju. Na'ógame najkégame ju 'emi napurigá tabilé akémala 'emi alué ra'íchili ruilía.

'Lige 'we na'ógame buségame ju 'emi napurigá tabilé etémala napurigá tabilé námamala napurigá ta ku oyéramala ne'chí napurigá ta sa'wámala ne 'emi.

Alarigá anile alué Isaíasi.

²⁸ 'Lige 'we a'lá machigá mochiwa 'emi ralámuli jurío. Onorúgameka julámala jaré ralámuli napurigá ruyémala alué ralámuli tabilé jurío churigá Onorúgame 'la bujeme ko chátiri 'nátali napu 'nátame ju alué ralámuli. Alué ralámulika 'la gepúmala.

²⁹ 'Lige Páulo 'ma anisá ye ra'íchali, a'liko simíbale alué ralámuli jurío 'we enániga ra'íchaga a'bópika.*

³⁰ Páulo oká bamí asale galí najtétiga bejtega, 'lige 'we semáriga eteme nile alué ralámuli alé jsime alué Páulo 'yuga ra'íchamia.

³¹ 'Lige alué Páulo 'we semáriga ruyele Onorúgame ka Wa'lula suwábaga ralámuli nuleme. 'Lige aminami 'we semáriga benírale alué ralámuli alué Wa'lula Esukristo nila rejcholi. 'Lige alué ralámuli tabilé 'wesi che anele alué Páulo napurigá a'rémala alué rejcholi ruyá.

Pe ikipi ruimé ne. Wa'lú cheliérabá.

---

* 28:29 Jaré ralámuli 'nata tabilé osáligo Lukasi ye bersikulo.

Ye Ju Alué Apeli Napu Osele Páulo Alué Ralámuli Napu Roma Ejperégame Nílige

Kuira 'emi ralámuli Roma ejperégame napu ekí Onorúgame oyérame ju. ¹ Ne Páulo nulá osniligá ye osilí,* neka wanápurigame ju Kristo Esúsíte. Alué Kristo Esúsíte nulérigime ju ne napurigá nuleme nímala ne 'lige benírame Onorúgame nila ra'íchali.†

² Ye ra'íchali Onorúgame nila 'we 'ya mochígágame ralámuli osale, alué napu ruwime nile napu anele Onorúgame,‡ osale bilena apélichí, napu ju Onorúgame nila osilí.

³ Alué ra'íchalika ruwime nile tachiri nóchali nígame nímili níluga Wa'lula Esukristo Onorúgame Inolá, alué napu ramué nuleme ju. Alueka ralámuli nile napurigá ramué, alué napu Rabí rijimála nile.§

⁴ 'Lige 'we 'la machiaa 'la bijchiá 'la Onorúgame Inolá níluga napugiti Onorúgame Alawala ajalí 'yáligame napu 'lige me 'lisuga.

⁵ Onorúgame nulele alué Esukristo napurigá wanápamala ne'chí napurigá Onorúgame nila nochálichí nochámala ne, 'lige napurigá beníramala ne alué ralámuli tabilé jurío churigá ko Onorúgame napurigá we'ká ralámuli 'la bijchígimála Onorúgame ra'íchálila 'lige napurigá 'we 'la e'wimála Kristo.

⁶ 'Emika 'ma a'lá wanápurigame ju Esukristote napurigá 'emi Esukristo oyérame nímala, 'emi napu alé Roma ejperégame ju.

⁷ Reporalí náwala ne, 'emi napu 'we galilía Onorúgame, 'lige napu wanápurigame ju Onorúgame napurigá 'la Onorúgame oyérame nímala 'emi, Onorúgame napu ju Wa'lula ramué O'nola 'lige Wa'lula Esukristo ramué nuleme 'we a'lá semáriga gu'írisa 'la kápá 'emi, 'lige aminami 'la bi'lepi 'nátili 'yasa 'la kápá 'emi.

Jena ruwimela Páulo 'we siminalio alé Roma anilichí

⁸ Neka wa'lú cheliera 'ya Onorúgame napugiti Onorúgameka Esukristo nuléligime napurigá bujémala tabilé a'lá 'nátili napu 'nátame nile 'emi. Bochígimi 'we a'lá semáriga ra'ícha ralámuli 'emi olagá, ralámulika ra'ícha 'we 'la bijchígágame ko 'emi napu aní Onorúgame.

⁹ Neka 'we 'la ganiliga benírame ju ralámuli Esukristo nila ra'íchali rejcholí, 'lige Onorúgame bo'né 'we a'lá machí tánime ko

ne Onorúgame, napurigá 'we a'lá gu'írimala 'emi ralámuli

¹⁰ 'lige Onorúgame 'we a'lá machí senibí tánime ko ne napurigá elímala ne'chí napurigá simela ne alé napu 'emi ejperé, 'la nírásaká alarigá Onorúgame.

¹¹ Neka 'emi eténili 'lige oilárinili ne 'emi napurigá abé ra'sálagá mochímala 'emi a'boi alawálachi napurigá tabilé guwana rujsútuala 'emi Onorúgame oyeria.

¹² Alarigá 'la oilárimála ne 'emi 'lige 'emi 'la oilárimála ne'chí.

¹³ 'Emi Esukristo oyérame napurigá ne, 'we siminali ne alemi 'lige tabiléchigo gayénigo ne alemi simiá. Neka 'we siminali alemi napu 'emi ejperé 'emi benírimia Onorúgame nila ra'íchali, a'chigóriga napurigá beniri ne uché jarénami, napurigá we'ká ralámuli 'la oyéramála Onorúgame.

¹⁴ Neka benírimili júkuru Onorúgame nila ra'íchali rejcholí suwábaga ralámuli, ralámuli griego ra'íchame o tabilé griego ra'íchame, 'we jebénigame o tabilé jebénigame.

¹⁵ Alekeri 'we siminali ne ye ra'íchali benírimia alé we'ká riógachi Roma anilichí napu 'emi ejperé.

Jena ruwimela Páulo churigá ka napu 'lige bijchígilila napu aní Onorúgame

¹⁶ Neka tabilé chijúniga beníriguru Onorúgame nila ra'íchali rejcholí, alué ra'íchalika Onorúgame a'walíla ju 'lige suwábaga ralámuli napu 'la nírame ju alué ra'íchali 'lige napu 'la oyérame ju alué ra'íchali, suwisá 'la rewagachi moínámala. Tabilé chéré rekó jurío ke o rekó tabilé jurío ke.

¹⁷ Alué a'lala ra'íchalika 'we a'lá ma'chígime ruwíguru churigá gatéligo Onorúgame napurigá ralámuli 'la na'támala napurigá Onorúgame najkí. Aka regá aníché Onorúgame nila ra'íchali: «Alué ralámuli napu 'la Onorúgame oyérame ju, alueka 'la bijchígágame ju 'la sébali olame ko napu aní Onorúgame.»*

Jena ruwimela Páulo Onorúgame 'ma 'oni a'réligo ralámuli cha nokame

¹⁸ Onorúgameka 'we ayoga ajtí alué ralámuli i'nílime 'yuga tabilé 'la nírame Onorúgame, alué ralámuli napu tabilé najkí napurigá uché jaré ralámuli benimela Onorúgame ra'íchálila.

¹⁹ Alué ralámulika 'we a'lá machí suwábaga churigá ka Onorúgame napugiti bo'né Onorúgame 'we a'lá etériligime suwábaga napu bo'né newale.

²⁰ Rekó tabilé etérume ke Onorúgame, 'láchigo etérume júkó napu newale Onorúgame, 'lige etega ralámuli suwábaga

* 1:1 E'nesi 16:22. † 1:1 E'nesi glosario «apóstol». ‡ 1:2 E'nesi glosario «profeta». § 1:3 E'nesi glosario «ancestor».

* 1:17 E'nesi Habacuc 2:4 'lige Gálatas 3:11 'lige Hebreos 10:38.

tábiri napu newale Onorúgame 'we a'lá machirú wa'lú a'wali nígame ko Onorúgame. Alekeri pecha animeli júkó tabilé machime ko churigá ko Onorúgame.

²¹ Rekó 'we a'lá machime ke churigá ko Onorúgame, tabiléchigo nirame júkó Onorúgame aminami tabilé 'yame ju cheliera. Iligá pe e'karúgame chíbiriga 'nátaga e'yéname ju, alekeri tabilé 'la 'nata.

²² Alueka 'we jebénime korí, nobi tabiléchigo jebénime júkó,

²³ pecha nirame kame Onorúgame napu tajsiné mukume ju, pe 'we a'lá nirame ju we'ká e'karúgame tábiri, 'lige iwérali tánime ju, alué e'karúgame tábiri ka ju napuyeri rió napu pe mukume ju siné rawé 'lige napuyeri chulugí 'lige napuyeri alué ajágame naó ronégame 'lige aminámichigó napuyeri alué ajágame wijchí bi'tigá e'yéname napu ju sinowí. Suwábaga alieti tábiri newasa iwérali tánime ju.

²⁴ Alekeri Onorúgame 'ma 'oni a'rele alué ralámuli, alekeri alué ralámuli 'we cha noká napugiti tabilé a'lá 'nátame kame.† Tabilé chíjúnime ju rióchoká okoka.

²⁵ 'Lige tabilé bijchigi napu aní Onorúgame, pe 'we 'la bijchígime ju alué 'yéali, 'we tánime ju iwérali napu Onorúgame newale napu 'pami rewagachi mochí 'lige apiépiri tábiri napu newale Onorúgame 'lige 'ma tabilé tánime ju iwérali 'la Onorúgame. Nabí 'we 'la ra'ichálime ju Onorúgame olagá, 'lige 'we 'la wíkarálime ju Onorúgame wíkala. Alarigá júpá.

²⁶ Alekeri Onorúgame 'oni a'rele alué ralámuli, alekeri alué ralámuli 'we cha noká napu nokanali a'boi. Abiénachigo jaré umugí pe umugíchoká newime ju,

²⁷ 'lige aminami jaré rió tabilé newínili umugí 'yuga, pe rióchoká newime ju, nobi jípeko 'we resí nilia mochiko.

²⁸ Alué ralámulika 'ma a'rele Onorúgame oyeria 'lige 'ma tabilé a'lá 'nata, alekeri Onorúgame 'oni a'rele alué ralámuli, alekeri alué ralámuli 'we cha noká napu nokanali a'boi.

²⁹ 'We cha nokame ju alué ralámuli, 'we korume ju napu tabilé a'boi nila ju, napuíme ju cha nokimea, 'lige 'we enowélame ju, 'lige me'gá e'yéname ju uché jaré ralámuli, 'lige 'we na'áuka ejperégame ju alué ralámuli uché jaré ralámuli 'yuga, 'lige 'we 'yéigiga ra'íchime ju.

³⁰ 'We chárigá ra'íchame ju uché jaré ralámuli olagá, 'we gíchime ju Onorúgame, 'we gawéliga ra'íchame ju, 'we gunarume ju 'lige 'we riólame ju. 'Nátame ju churigá cha olamia bilé ralámuli, 'lige tabilé e'wame ju napu nulé a'boi o'nola.

³¹ Tabilé bijchígime ju bilé ra'íchali ruilía, tabilé sébali olame ju 'la sébali olámirisá bilé nóchali, tabilé siné e'kame ju 'lige tabilé na'temame ju uché jaré ralámuli.

³² 'We a'lá machí alué ralámuli Onorúgame anió 'ma me'liati ko alué ralámuli alanokame, abiénachigo resí nokagá ejperégame júkó, 'lige 'we ra'sálagá eteme ju uché jaré ralámuli 'we i'nílime.

2

Jena ruwimela Páulo ruwligo Onorúgame 'la sébali gastigárima ko bilé ralámuli 'we cha 'sime

¹ Mué napu'lige ne'ocha uché jaré ralámuli pe mué bo'né che'wime kéré, napugiti mué abiena cha 'sika ilírome kámechigó napurigá uché jaré cha nokame ralámuli.

² 'We 'la machiaa Onorúgame 'we 'la etea ajtigó cha nokiachi 'lige tabilé pe arigá a'remio tase gastigárima.

³ Mué napu ne'óchame ju ralámuli cha nokame kóriká 'lige mué bo'né 'we cha 'sika ilírome kéchigó, tase mayewa pe arigá a'remio Onorúgame mué tabilé gastigárima.

⁴ Mueka tabilé najkiéreko napurigá Onorúgamete na'temápu. Onorúgameka tabilé yati gastigárima ju napu'lige cha 'sisa mué, 'lige mueka abichilubi 'we cha 'sika ilírome ju. Onorúgameka najki napurigá a'rémala mué chibi 'sika eyena.

⁵ Abichilubi chibi 'sika einásaká mué 'liko Onorúgame a'wágame gastigárima mué napu'lige seba raweli napu'lige Onorúgame gastigárimili ju ralámuli napuchilú resí nokale.

⁶ Onorúgame semati raweli 'yámala ralámuli 'la sébali olásaká napu Onorúgame najki 'lige gastigo 'yámala alué napu tabilé sébali olame ju.

⁷ 'La rewagachi moinámala alué ralámuli napu ekí e'wime ju Onorúgame, alué napu najkime ju napurigá na'temaka etewa Onorúgamete 'lige alué napu 'la moinánilime ju 'pa rewagachi napu'lige suwisá.

⁸ 'Lige 'we a'wágame gastigárima alué ralámuli napu tabilé na'temaka eteme ju uché jaré ralámuli 'lige napu tabilé e'wame ju napu Onorúgame najki. 'We ayóniga etémala Onorúgame alué ralámuli.

⁹ 'We resí nílamala suwábaga alué ralámuli napu cha nokame ju, alué ralámuli jurío 'lige abiena alué ralámuli tabilé jurío.

¹⁰ Onorúgameka 'we 'la nírámala alué ralámuli napu ekí tabilé i'nílime ju, alué napu 'la na'temaka e'yéname ju uché jaré ralámuli. Aminami Onorúgame 'we a'lala 'nátali 'yámala alué ralámuli, alué jurío 'lige abiena alué tabilé jurío.

† 1:24 E'nesi bersíkulo 29-30.

¹¹ Onorúgameka a'chigó aliena na'temame ju suwábaga ralámuli.

¹² Ralámuli tabilé jurío tabilé machime ju chonime ra'íchali chujkugá Moisesi nila nulalí napu Onorúgame 'yale, nobi 'láchigo machime júkó tabilé 'la ko cha nokíá. 'Lige alué ralámuli jurío napu cha nokame ju rekó 'we a'lá machime ke Moisesi nulalila, alueka 'we machí Onorúgame wa'lú gastigo nejímio.

¹³ Pecha 'wesi ralámuli bi'wime júkó alawala pe gepuga alué nulalí Moisesi nila, iligá 'la sébali olame ju suwábaga napu aní Moisesi nulalila, alueka 'la bi'wimela alawala. Abiénachigó 'la bi'wimela alué ralámuli alawala napu 'la sébali olame ju suwábaga a'boi rejchólila.

¹⁴ Alué ralámuli tabilé jurío napu tabilé nígame ju alué Moisesi nila nulalí 'lige 'la e'wame a'boi nila rejcholi rekó tabilé nígame ke alué Moisesi nila nulalí, alueka 'la a'ká ralámuli ju

¹⁵ napugiti tabilé i'núliga járome kame. Bo'né Onorúgame rekile alué 'nátili. Chibi nokasá yati ne nílime ju. Alekeri machime ju tabilé 'la ko chibi nokíá. 'Lige 'we a'lá nochasa abiena 'we 'la ne nílime ju. 'We a'lá machime ju tabilé a'lá ko cha'simía 'lige 'we a'lá machime ju 'we a'lá ko tabilé cha nokogá e'yénilia.

¹⁶ Napu'lige raweli sebasa Onorúgame ralámuli gustisia olámachi, Onorúgame Esukristo julámala gaténiliga ralámuli 'yuga. Esukristoka wa'lú gastigo 'yámala alué ralámuli 'we chátiri 'nata mochísaká 'lige tabilé gastigo 'yámala 'la 'nata mochime ka. Alarigá ruyeme ju ne ralámuli.

Jena ruwimela Páulo bilé ralámuli 'la bijchiá 'la Onorúgame oyérame ka tabilé chérikáme ko rekó sikirétigame ke pe'tá guwala isílala

¹⁷ 'Émika jurío korí 'lige 'we ra'sálá 'emi jurío kóriká 'lige 'we machime ju 'emi Moisesi nulalila 'lige 'we ra'sálá 'emi 'la Onorúgame oyérame kame.

¹⁸ 'Émika 'we a'lá machime korime ju napu Onorúgame najkí, 'lige aminami 'we ejbénigame korí 'emi nóchaga napurigá Onorúgame nulá.

¹⁹ 'Lige 'nata 'emi 'la umubamio beniria alué tabilé machime ralámuli churigá ka Onorúgame.*

²⁰ 'Émika anime ju 'la jebénigame ko 'emi rejcholi ruyea uché jaré ralámuli, alué tabilé rejchirúgame napu pe yati simíbame ju uché jaré ralámulite bayérialia, 'lige abiena alué ralámuli napu pee machime ju Onorúgame nila ra'íchali. 'Émika niga mochime ju

alué Moisesi nila nulalí 'lige alekeri 'we ejbénigame korí 'emi suwábaga 'nátili 'lige senibí rawé 'la a'lala ra'íchali ra'íchame korí 'emi tabilé 'yégalí.

²¹ 'Émika 'we 'la rejcholi benírame ju uché jaré ralámuli, ¿'lige 'emi chonigá tabilé 'la benime júkó bajchá? 'Émika benírame ju ralámuli tabilé 'la ko chigolia, ¿'lige chonigá chigome júkó 'emi?

²² 'Émika tabilé 'la korime ju uché jaré umugí 'yuga okokia tabilé 'la 'emi 'yula, ¿'lige chonigá 'émika 'la 'yuga okome júkó alué che jaré umugí 'yuga tase 'la 'emi 'yula? 'Émika 'we a'lá ruyeme ju ralámuli tabilé a'lá ko iwérali tánilia alué e'karúganti tábiri napu pe ralámuli newálila ju, ¿'lige chonigá 'émika chigome júché tábiri napu nerú alemi pachá alué tábiri napu iwérali tánime ju alué ralámuli napu tabilé oyérame ju Onorúgame?

²³ 'Émika 'we machime ju napu Onorúgame najkí, tabiléchigo 'la e'wame kéréko 'emi napu Onorúgame najkí. 'Lige ralámuli etega alanokachi 'emi tabilé 'la nirame ju Onorúgame.

²⁴ Alekeri Onorúgame ra'íchálila regá aní: «'Emi ralámuli jurío tabilé e'wame ju napu nulá Onorúgame alekeri alué ralámuli tabilé jurío tabilé 'la niraga ra'íchame ju Onorúgame olagá.»†

²⁵ Sikirétigame nisa 'emi pe'tá isílala guwala 'lige 'la e'wame nisa 'emi napu najkí Onorúgame, alarigaka 'we a'lá najtékame ju. 'Lige sikirétigame nisa 'emi pe'tá isílala guwala 'lige tabilé e'wasa napu najkí Onorúgame, 'liko tabilé najtékame nímala rekó sikirétigame ke 'emi pe'tá isílala guwala.

²⁶ Ralámuli tabilé jurío rekó tabilé sikirétigame ke pe'tá isílala guwala 'lige 'la e'wame nisa napu nulá Onorúgame, alué ralámulika nímala napurigá alué ralámuli napu sikirétigame ju pe'tá isílala guwala alué napu 'la e'wime ju Onorúgame.

²⁷ Napu'lige 'emi etea alué ralámuli napu tabilé sikirétigame ju pe'tá isílala guwala 'we 'la sébali olao alué nulalí napu Onorúgame 'yale Moisesi, 'lige 'émika 'we chijunámala etega tabilé 'la sébali olame ko 'emi alué nulalí rekó 'we 'la machime ke alué nulalí 'lige rekó 'la sikirétigame ke pe'tá isílala guwala.

²⁸ Bilé ralámuli napu 'la bijchiá 'la Onorúgame oyérame ju, tabilé chéré rekó sikirétigame ke pe'tá isílala guwala.

²⁹ Alué 'la bijchiá 'la Onorúgame oyérame ka, alueka 'la Onorúgame Alawála alawégame ju 'lige 'la e'wame ju napu nulá Onorúgame. Onorúgameka 'we a'lá ra'sálagá ajtí alué ralámuli 'yuga napugiti etéeme alué ralámuli na'tálila. 'Lige pe ralámulika tabilé

* 2:19 Yolí ra'íchaga ka regá aní: «'Émika umébame korí o'toa 'emi alué ralámuli tabilé ma'chúlime 'lige ra'ósali ko 'emi alué ralámuli chonárale mochígame.» † 2:24 E'nesi Isaías 52:5 'lige Ezequiel 36:20-23.

eteme ju alué uché bilé ralámuli na'tálila, ralámulika 'we najtékame nerame ju 'nalina alué sikirékime bilé rió pe'tá isílala guwala. Tabiléchigo machígó tachiri 'nata ajtigó.

3

¹ ¿Tacha 'la júkó jurío níruga 'lige sik-erétigame níruga pe'tá isílala guwala wí'chíla?

² 'We 'la júpaché jurío níruga 'lige sikirétigame níruga pe'tá isílala guwala napugiti Onorúgame 'yáligame alué bo'né Onorúgame nila ra'íchali alué ralámuli jurío 'ya ejperégame 'lige jipe bijí alué ra'íchali oyérilime niru.

³ 'Lige ¿chukimélawé 'ma a'resa Onorúgame oyeria jaré alué ralámuli 'lige napu 'la sikirétigame nile pe'tá isílala guwala wí'chíla? ¿'Lige 'lacha alekeri 'ma tabilé sébili olámalawé Onorúgame napu sébili olámorílige?

⁴ Tabilé alarigá ju, Onorúgameka sébili olame ju rekó ralámulika tabilé sébili olame ke. Regá aníché Onorúgame nila ra'íchali: Mué Onorúgame, mueka tabilé siné 'yégalí ruwime ju,

alekeri napu'lige ralámuli anichi 'we 'yégalí ra'íchame ko mué, mueka senibí neyúrimala.*

⁵ Regá 'nátame ju jaré ralámuli: «Napu'lige cha nokisuga 'lige ku guwana na'tásiga, suwábaga e'nesi chíena 'la semá 'sime ko Onorúgame ka. 'Liko tabilé 'la ju Onorúgame gastigaria ramué napu'lige cha nokisuga.» (Regá ra'íchame ju ralámuli napu tabilé Onorúgame oyérame ju.)

⁶ Tabilé 'la ju alarigá na'talia. Onorúgameka tabilé 'yégalí napu'lige rawilé sebasa napu Onorúgame gastigo 'yámili ju ralámuli.

⁷ Abirigáchigo jaréchigo regá anime ju: «Napu'lige ne 'yégalí ra'íchachi, Onorúgame gu'írame kéré ne. Onorúgame pecha gastigáromili júkó ne'chí.»

⁸ Jaré ralámuli anime ju, alarigá nejime kará ne rejcholi, tabiléchigo bijchiá júkó, alué ralámulika gastigáriwili ju.

Jena ruwimela Páulo ruwílígo suwábaga tabilé a'lá alawégame nírgo jena wijchimoba ejperégame

⁹ ¿Abé a'ká ralámuli niru ramué jurío abé a'lá 'nátame me'tagá uché jaré ralámuli? Tabilé. Napurigá aní ne, suwábaga ralámuli tabilé a'lá alawégame niru rekó jaré jurío nírgo 'lige aminami jaré tabilé jurío ke.

¹⁰ Regá aní Onorúgame nila ra'íchali: Tabilé 'wesi ralámuli mochí bi'wígame alawégame.

¹¹ Tabilé 'wesi i'té 'la námame churigá ka alué a'lala 'nátali.

Tabilé 'wesi i'té 'la oyérinilime Onorúgame.

¹² Suwábaga 'ma a'rele Onorúgame oyeria, pe napuchúbiriga 'nátaga e'yena, suwábaga 'we cha noká.

Tabilé 'wesi ralámuli mochí 'la semáriga 'nátame,

nibilé pe bilé.†

¹³ Napu'lige ra'ícha pe chibiyeti ra'íchame ju, 'lige 'we 'yégalí ra'íchame ju.‡

Asíriga ená nílime ju ralámuli alué ra'íchali gepua

napurigá kame ju bilé sinowí sowelá.§

¹⁴ 'Lige 'we gawéliga ra'íchame ju ralámuli olagá,

'we ayóniga ralámuli.*

¹⁵ 'Lige 'we jigame ju ralámuli me'liachi.

¹⁶ Asíriga resíriga a'reme ju ralámuli,

asíriga pobre a'reme ju.

¹⁷ Alué ralámulika senibí na'áuka ejperégame ju.†

¹⁸ Tabilé nírame ju Onorúgame,

tabilé majame ju Onorúgame.‡

Regá aní Onorúgame nila ra'íchali.

¹⁹ 'We 'la machiaa 'we 'la ma'chígime anió alué ra'íchali alé osilichi napu ju Moisesi osilila napurigá 'la machiboa alué napu nígame niru alué osilí tabilé 'wesi mochigo jena wijchimoba 'la sébali olame, ye ra'íchalika júkuru napurigá machiboa alué napu nígame niru alué osilí suwábaga ralámuli tabilé a'lá alawégame niru jena wijchimoba ejperégame, 'lige suwábaga 'we cha nokame Onorúgame gastigárimala.

²⁰ Rekó 'la sébali olame nírgo alué nulalí Moisesi osilila pecha bi'wígame alawégame nírukó. Onorúgameka pecha animélagó: «Ye rioka 'la tabilé se'winá 'síkame neraga etewá ne.» Alué nulalí Moisesi osililaka osirúgime júkuru pe napurigá 'la machiboa tabilé a'lá alawégame nírgo.

Jena ruwimela Páulo ruwílígo Onorúgame nâwilígo Kristo Esusi napurigá o'tomela suwábaga tabilé a'lá 'nátali napu nerúlige jena wijchimoba

²¹ Alué Moisesi 'lige alué ralámuli napu ruwime nile napu anele Onorúgame 'la ma'chígime ruwile tabilé chérikó Onorúgame nírga rekó tabilé sébali oliae alué napu nulá alué nulalí Moisesi osilila.

²² Onorúgameka 'la nírga eté suwábaga ralámuli napu 'la bijchígime ju napu anile Esukristo 'lige napu 'la e'wame ju. Onorúgameka pecha chélagó rekó tabilé jurío ke ralámuli o rekó jurío ke ralámuli.

* 3:4 E'nesi Salmos 51:4. † 3:12 E'nesi Salmos 14:1-3 'lige Salmos 53:1-3 'lige Eclesiastes 7:20. ‡ 3:13 E'nesi Salmos 5:9. § 3:13 E'nesi Salmos 140:3. * 3:14 E'nesi Salmos 10:7. † 3:17 E'nesi Isaiás 59:7-8. ‡ 3:18 E'nesi Salmos 36:1.

²³ Suwábaga ralámuli tabilé 'la bijchiá 'la bi'wígame alawégame ju, 'lige tabilé sébali olame ju napu Onorúgame najkí.

²⁴ Onorúgameka 'we na'temá ramué, alekeri júla Kristo Esusi napurigá o'tomela suwábaga tabilé a'lá 'nátılı (pecado). Alué 'sile suwábaga gatea.

²⁵ Onorúgameka Kristo Esusi júla napurigá ramué neraga mukumela gulusichi. 'La bijchígisiká ramué, ramué neraga mukumea nawáligo Kristo Esusi 'liko Onorúgame 'la e'kámala ramué. Regá 'we 'la ma'chígime nérékuru chiena 'la na'tamao Onorúgame ramué. 'Lige ma'chígime nélékuru Onorúgameka tabilé yati gastigáriligo alué 'ya mochígime napugiti Onorúgameka 'we 'la buweme kame napurigá ku guwana na'tawa ramué.

²⁶ A'chigóriga jipe 'we 'la ma'chígime nérékuru chiena 'la na'temao Onorúgame ramué. 'Lige 'we ma'chígime nérékuru biji 'we 'la na'tamame ko Onorúgame alué ralámuli napu 'la Esusi oyérame ju.

²⁷ Ramueka pecha regá anéwagó Onorúgame: «Ramueka 'we 'la sébali olame niru alué nulálí Moisesi nila.» Pecha 'la ju rekó alarigá anía, pecha 'la sébali olame nírigime. Onorúgameka 'we na'temá ramué napugiti ramueka Esukristo oyérame nírigime.

²⁸ Onorúgameka pecha regá animélagó: «Ye rioka 'we a'lá alawégame ju napugiti 'la sébali olame kame napu nulá alué nulálí Moisesi osilila.» Onorúgameka iligá regá animela: «Ye rioka 'we a'lá alawégame ju napugiti 'la bijchígime kame napu aní ne.»

²⁹ Onorúgameka tase pe juríocho ralámuli na'temame ju, Onorúgameka na'temame ju suwábaga ralámuli rekó tabilé jurío ke.

³⁰ Onorúgameka pe bi'lepi ju, 'lige Onorúgame júkuru napu oyera suwábaga ralámuli napu oyérame ju Esukristo, alué jurío ralámuli 'lige alué tabilé jurío ralámuli.

³¹ Rekó Esukristo oyérame nírigé pecha regá na'tawagó: «Ramueka 'ma 'la bijchígime niru napu aní Esukristo, 'ma pecha najtékame júkó alué nulálí Moisesi nila.» Iligá tase a'rewa alué nulálí Moisesi nila. Alué Moisesi nulálílaka abiena najtékame ju. Napu'lige Esusi mukusá suwábaga 'la sébali ikile napu aní alué nulálí Moisesi nila.

4

Jena ruwimela Páulo ruwílígo Abraámi 'we 'la bijchígiligo napu anile Onorúgame

¹ Regá aniboa: ¿Churigá 'la na'temaka etele Onorúgame alué Abraámi ramué rijimela ye 'ya ajtígime?

² Onorúgame 'we galegá etesa alué Abraámi pe etega 'we 'la sébali olame

ko e'karúgame napu Onorúgame nulele, 'liko Abraámi animékuru: Neka 'we 'la sébali olame ju napu Onorúgame nulá, alekeri 'la rewagachi moinámla ne. Regá animékuru, nobi Onorúgameka tabiléchigo regá 'nátaga etélekó alué Abraámi: «Ye rioka 'la rewagachi moinámla 'la sébili olame kame napu ne nulá.» Pecha alarigá 'nátalekó Onorúgame pe 'la sébili olagáriká alué Abraámi.

³ Aka regá aniché alué osilí Moisesi osilila: «Onorúgameka regá 'nátaga etele alué Abraámi: Ye rió 'la rewagachi moinámla napugiti 'we 'la bijchígiligo napu aní ne.»*

⁴ Napu'lige bilé rió nochasa enomí meka, alué enomika tabilé pe kógilime nímla alué enomí alué nóchame, alué enomika 'ma métigame júkuru, alué nóchame mélekuru.

⁵ Onorúgameka 'we 'la bi'wígame alawégame neraga eteme ju bilé ralámuli rekó cha 'sikame nílige napugiti alué ralámulika 'la bijchígiligo napu anile Onorúgame.

⁶ Aka alué bo'né Rabí anílege'é Onorúgame 'we 'la neraga eteme ko apiépiri ralámuli napu 'la bijchígime ju napu aní Onorúgame.

⁷ Regá anime osale:

'We ganíliga mochí alué ralámuli napu e'kárigime ju Onorúgamete.

⁸ 'We ganíliga mochí alué ralámuli napu Onorúgame e'kame ju.†

⁹ ¿Chieri júkó alué ralámuli napu 'we ra'salá mochí, napu tabilé gastigárilé Onorúgame? ¿Pe alué napu ju 'la sikirétigame pe'tá isílala o alué tabilé sikirétigame pe'tá isílala? ¿Aka Onorúgame 'we 'la neraga etélige'é alué Abraámi, 'we 'la bijchígilime napu anile Onorúgame?

¹⁰ ¿Chiéniko 'la neraga etélekó? ¿Bajchá ta'chó sikirekia pe'tá alué isílala guwala o máchala nujubá 'ma sikirésiga? Aka ta'chó sikirékiaguru pe'tá isílala.

¹¹⁻¹² 'Lige a'kinana Abraámika 'ma sikiréliru pe'tá alué isílala napurigá machimela ralámuli 'ma a'lá oyérame ko Onorúgame. 'Lige ta'chó sikirekia, alueka 'la bijchígime nile napu Onorúgame anile, 'lige Onorúgame 'we a'lá niraga etele. 'Liko Abraámika ju suwábaga ralámuli o'nola napu 'la bijchígime ju napu aní Onorúgame 'lige Onorúgameka 'la nirá alué ralámuli, tabilé chéré rekó sikirétigame ke pe'tá alué isílala o tabilé sikirétigame ke.

Jena ruwimela Páulo ruwílígo Onorúgame 'la sébali olame ko bilé tábiri 'la sébali olámirisá

¹³ Onorúgame anele alué Abraámi 'lige alué Abraámi rijimela 'we a'kinana o'chérigame: «Suwábaga ye gawí 'emi nila nímla.» Onorúgameka pecha regá

* 4:3 E'nesi Génesis 15:6. † 4:8 E'nesi Salmos 32:1-2.

'nátalesó: «Abraámika 'we 'la sébali olame ju napu aní alué nulalí, alekeri 'yámala ne suwábaga ye gawí.» Pecha alarigá 'nátalesó Onorúgameka. Onorúgameka alarigá anele alué Abraámi 'lige alué Abraámi rijimála a'kinana o'chérigame napugiti Abraámika 'wéchigo 'la bijchígiligame 'la sébali olame ko Onorúgame bilé tábiri 'la sébali olámirisá, alekeri Onorúgame sébali rió neraga etele alué Abraámi.

¹⁴ Onorúgame 'la bi'weme nisa ralámuli alawala pe aluecho napu 'la sébali olame ju alué Moisesi nila nulalí, liko pecha sirbe nimilikó rekó 'we 'la bijchígilie napu aní Onorúgame, 'lige tabilé siné 'la bi'wígame alawégame níwilikuru.

¹⁵ Jaré ralámuli 'nátame ju rewagachi simamio pe 'la sébali olagá Moisesi nila nulalí, nobi tabiléchigo alarigá júkó. Tabilé 'wesi ralámuli umébamé ju sébali olá alué nulalí Moisesi nila rekó 'we iwérali olae sébali olániliga alué nulalí Moisesi nila, abirigáchigo gastigáriwili ju. 'Lige napu'lige ralámuli 'la bijchígisa 'la sébali olame ko Onorúgame napu anile, liko tabilé gastigo narémala alué ralámuli.

¹⁶ 'We 'la najkiáká napurigá 'la ne-jkúrimála Onorúgame, 'liko 'we 'la bijchígiligame ju napu aní Onorúgame. Alarigá suwábaga ralámuli 'la gu'riwa Onorúgamete 'la najkisáká 'emi napurigá gu'riwa. Onorúgame tabilé lala: «Neka gu'rimála pe aluecho napu 'we 'la sébali olame ju alué Moisesi nila nulalí.» Onorúgameka lala 'lina: «Neka 'we 'la gu'rimála 'lina alué napu 'la bijchígime ju napu aní ne napurigá bijchígile alué Abraámi.» Alekeri suwábaga ramué o'nola ju alué Abraámi.

¹⁷ Aka regá aniché Onorúgame nila osilí: «Neka mué ajchá wa'lula we'kaná gawichí mochigame ralámuli o'nola neraga.» Alué Onorúgame júkuru napu oyérale alué Abraámi, alué Onorúgame napu ajalí 'yame ju suwígame 'lige napu machime ju suwábaga napu ikimeli ju.

¹⁸ Napu'lige Onorúgame anesa ochérimio alué Abraámi inolá 'lige apalóchila, ochila, umúlila, 'lige ególila, 'lige aminacho we'ká, 'we 'la bijchígile Abraámi alanichi Onorúgame. 'Lige ochérale alué Abraámi inolá 'lige apalóchila 'lige ochila, 'lige umúlila 'lige ególila 'lige aminacho we'ká, 'lige we'kanami gawichí simíbale ejperélimia.

¹⁹ Rekó 'ma 'we o'chéráme ke Abraámi, tabilé chélale, 'ma amulí bilé sientó bamígamé nile, 'lige 'ma 'we 'la machigá asale alué Abraámi 'ma pe a'kinana mukumeo, 'máchigo 'ma 'we o'chérigame níligame, 'lige 'we 'la machigá asale tabilé siné rojparáligo alué Abraámi upila napu Sara anilime nile, tabilé siné 'kúchigame niligo, tabiléchigo chélalékó, iligá alué

Abraámika 'we 'la bijchígale 'la bijchiá alarigá nimio napurigá anile Onorúgame, Onorúgame 'la elimio alué upila napu Sara anilime nile napurigá 'la 'kúchigame nímalá.

²⁰ Abraámika tabilé gawéliga akele alanichi Onorúgame, o'chérímio alué Abraámi inolá, iligá alué Abraámika abéchigo 'la bijchígale siné rawé 'la ranélimio alué Sara napurigá anile Onorúgame. 'Lige alué Abraámika anele Onorúgame wa'lú a'walí nígame ko Onorúgame

²¹ 'lige 'la sébali olame ko bilé tábiri 'la sébali olámirisá.

²² Alekeri Onorúgame 'la sébali olame rió neraga etele alué Abraámi 'la bi'wígame alawégame neraga.

²³⁻²⁴ Onorúgame nila ra'íchalika ruwí Onorúgame 'we 'la bi'wígame alawégame neraga etéligo Abraámi napugiti Abraámi 'we 'la bijchígiligame napu anile Onorúgame. 'Lige ye ra'íchalika ruwime ke aní Onorúgame 'we 'la bi'wígame alawégame neraga eteo ramué a'chigóriga napurigá Abraámi, napugiti ramué 'we 'la bijchígime nírigime napu aní Onorúgame 'lige 'la bijchígime nírigime Onorúgame ajalí 'yáligo Esusi napu ju ramué nuleme.

²⁵ Onorúgame alarigá elale napurigá me'liboa alué Esusi napurigá o'togá mukumela suwábaga alué gastigo napu ramué narépuli nílige, 'lige napurigá ku uché ajánamala Esusi napurigá Onorúgame 'we 'la bi'wígame alawégame ralámuli neraga etémala ramué.

5

Jena ruwimela Páulo ruwígigo Onorúgame 'la bi'wígame alawégame neraga eteo ramué

¹ Onorúgame 'we 'la sébali olame ralámuli níraga eté ramué napugiti ramueka 'la bijchígime nírigime 'la sébali olame ko Onorúgame bilé tábiri 'la sébali olámirisá, alekeri 'la ganíliga ejperégame níru 'la iwérali tániga Onorúgame. Wa'lula Esukristo napu ramué nuleme ju, 'ma 'la gatele, gulusichi mukule ramué nila gastigo o'togá napurigá ramué 'la ganíliga ejperégame níru.

² 'We ra'sáligá mochiru, ramueka 'wéchigo 'la machiame 'we 'la nejkura ajtigó Onorúgame napugiti ramueka 'we 'la bijchígime nírigime 'la nejkúrimé ko Onorúgame. Abiena 'we ra'sálagá mochiru napugiti 'we 'la machiame 'la rewagachi moínawio Onorúgame 'yuga mochimia napu'lige suwisuga.

³ Abiénachigo 'la ganíliga ejperéliko rekó i'sínimi 'we resí níliga ejperégame nírige. 'Wéchigo 'la machiame alarigá benírame ko anáchaga rekó resí níliga ejperéligo.

⁴ 'Lige benisúgaká anáchaga rekó resí níliga ejperégame nírige i'sínimi, 'we 'la ganíliga

etewa ramué Onorúgamete, 'lige alésiko 'la machigá mochiwa 'la sébali olamio napurigá anílige bo'né Onorúgame.

⁵ 'Lige alésiko tabilé chijunawa, Onorúgame 'we na'temaka eté ramué, alekeri náole bo'né alawala napurigá asimémpá ramué alawálachi.

⁶ 'Yako tabilé a'ká ralámuli nírigeturu, pe chibi nokogá járome nírigeturu. Ramué a'boi ralámulika tabilé machime nírige churigá 'la moinawa rewagachi, alekeri Esukristo mukúlekuru ramué gu'iriga. Onorúgameka 'ma 'la machigá asale aliéniko mukumeo Kristo.

⁷ Napu'lige me'liboli nisa bilé rió tabilé che'sika oyame, 'lige uché bilé rió etesa me'libólikó alué rió tabilé che'sime, siné kachi regá animela alué rió alé iligame etea me'libólikó alué rió tabilé che'sime: «Ne'chí 'lina me'liboa, tase alué rió.» Siné kachi tabilé che animéréma.

⁸ Esukristoka me'líiru bilena gulusichi ujchagá ramué nila gastigo o'togá rekó 'we cha nokame nírige ramué, rekó alué Esukristo saíla nírige ramué, 'lige 'we alá machiaa Onorúgame 'we na'temao ramué.

⁹ Jipe Onorúgame 'we 'la sébali olame ralámuli neraga eté ramué aka Kristo mukúlepeché bilena gulusichi ramué nila gastigo o'togá, alekeri Onorúgame 'la bi'wígame alawégame neraga eté ramué. Onorúgame tabilé gastigárimala ramué napu'lige 'ma sebasa raweli napu Onorúgame gastigárimili ju suwábaga ralámuli cha nokame, napu'lige rewagachi o'tomeli ju Onorúgame oyérame ralámuli.

¹⁰ Onorúgame saíla nírige, 'lige 'ma gatele alué bo'né inolá náoliga napurigá me'liboa bilena gulusichi. Jípeko Onorúgame 'kúchila niru 'lige 'la rewagachi simawa napugiti Kristoka 'pa rewagachi ajtigame 'we tania Onorúgame napurigá Onorúgame 'la gu'irimala ramué.

¹¹ 'Lige aminami 'we 'la ra'salá mochiru Wa'lula Esukristo 'máchigo 'la gatéligime napurigá 'la Onorúgame gompaniérola niwa.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo pe bilé rió chojkila gite tabilé alá alawégame ochérame ko ralámuli 'lige pe bi'lepi rió 'siligo suwábaga gatea napurigá bi'wígame alawégame gainámala ralámuli

¹² 'We 'ya bajchá bejtégame rió Arani anilime tabilé 'la sébali olale napu nulélige Onorúgame 'lige mukule* 'lige alé si se'winárigá ikile alué 'ya bajchá bejtégame rió na'táíla 'lige jípesí ejperégame tabilé alá 'nátame ju ralámuli 'lige suwábaga suwiboli niru.

¹³ Alué 'we 'ya ejperégame ralámuli napu'lige tabilé 'cho ochéachi Moisesi tabilé 'cho nerule alué nulalí napu Onorúgame 'yale alué Moisesi, 'máchigo 'la machime nílekó tachiri 'nátíli 'la a'lala ko, 'lige 'la machime nile Onorúgamete gastigáriwio cha nokisáká, abiénachigo cha nokame nílekó.

¹⁴ Abirigáchigo suwíleko rekó Onorúgame tabilé ra'íchige alué ralámuli 'yuga ruigá tachiri chu'simía 'la ko 'lige tachiri chu'simía tabilé 'la ko napurigá ruyele Onorúgame alué Arani 'lige Moisesi. Esúsika nile napurigá apiépiri ralámuli napurigá alué Arani nobi Esúsika 'wéchigo 'la e'wime nílekó Onorúgame.

¹⁵ 'Ya chojkiná rawé Arani tabilé e'wele Onorúgame 'lige tabilé alá alawégame gayénale. Alué Arani chojkila ju 'lige jípeko suwábaga ralámuli abisíchigo che'wíguru 'lige alekeri tabilé alá alawega e'yena. Alué bi'wígame alawá napu nejí Onorúgame 'we 'la ju. Onorúgame júlale alué Esukristo napurigá alué Esukristo nejímala a'lala 'nátíli.

¹⁶ Alué tabilé a'lala 'nátíli napu 'nátale alué Arani tase a'chigóriga ju napurigá alué a'lala 'nátíli napu nejile Onorúgame. Suwábaga alué ralámuli napu tabilé e'wame ju napu Onorúgame najki napurigá 'sile Arani 'we 'ya, alueka narémala wa'lú gastigo. 'Lige alué ralámuli napu 'la e'wame ju napu Onorúgame najki napurigá 'sile Esukristo, alueka 'la tabilé narémala gastigo rekó 'we cha nokágame ke.

¹⁷ 'Ya bajchá rawé napu'lige Arani tabilé e'wele Onorúgame, alé si a'kinana suwábaga ralámuli tabilé alá alawégame o'chérame ju 'lige jaré abé we'ká bamigá suwime ju 'lige jaré ta'mé we'ká bamigá, 'lige 'we 'la bijchígisaká Onorúgame Esukristo júlaligo napurigá o'tomela suwábaga alué tabilé a'lala 'nátíli, 'lige a'resa cha noká 'liko 'la moinámala 'pa rewagachi napu'lige suwisá.

¹⁸ Pe bilé rió chojkila gite tabilé e'wagáriká 'ya chojkiná rawé napu Onorúgame nulale, a'lígésí 'ma resítiri alawégame o'chérame ju ralámuli, 'lige pe bi'lepi rió 'sile suwábaga gatea napurigá tabilé resítiri alawégame nímala ralámuli.

¹⁹ Yeka pe aníame kérékuru pe tabilé e'wáligame Arani 'ya chojkiná rawé napu Onorúgame nulale, 'ma resítiri alawégame o'chérame ko ralámuli. Abiénachigo we'ká ralámuli tabilé resítiri alawélamalagó napugiti Esukristo 'la e'wéligame Onorúgame.

²⁰ Onorúgame 'yale Moisesi alué nulalí napurigá machimela ralámuli tachiri chu'simía tabilé 'la ko 'lige tachiri chu'simía

* 5:12 Alué Arani tase yati mukule napu'lige tabilé e'wisa Onorúgame. 'We a'kinana mukule. Tabilé go'sáká alué masana rakala napu tabilé go'núliga ajchárigame nile alué Arani, pecha mukumeli nílekó nibilé ramué pecha suwiboli nílekó.

'la ko. 'Lige napu'lige ralámuli 'ma machisá 'we cha nokao napu Onorúgame tabilé najkí 'liko alué ralámuli abéchigo cha nokame ju, 'liko Onorúgame abé na'temame ju alué ralámuli.

²¹ 'We 'yasi chojkiná rawé 'we cha nokale ralámuli, jípesí abalarigá e'yena, alekeri suwime ju, 'lige Onorúgameka 'we 'la na'temaka gu'ira ralámuli jipe epperégame napurigá e'wámala napurigá najkí Onorúgame, napurigá 'la rewagachi simámala napu'lige suwisá. Wa'lula Esukristo 'ma gatele napurigá Onorúgame najkí.

6

Jena ruwimela Páulo ruwiligo Onorúgame 'yáligo ajalí alué Kristo napu'lige me'lisuga, a'chigóriga 'ya a'walí ramué

¹ ¿Chonokibóaché 'liko? ¿'We cha nokiboa napurigá Onorúgame abé na'temámala ramué?

² ¿'Lacha biji i'níliga járome níwaché, 'ma a'régame nírige alué tabilé a'lá 'nátili, 'lige 'lacha biji na'táwaché alué tabilé a'lá 'nátili?

³ ¿Tabilé nélá 'emi? Suwábaga ramué napu 'la bijhígime niru Kristo Esusi mukúligo ramué gu'iriga, jípeko Onorúgame a'walíla a'walígame niru. 'Ma Onorúgame oyérame niru. Se'wináriga ná'tame niru.

⁴ Napurigá Onorúgame 'la 'yale ajalí alué Kristo napu'lige alué Kristo me'lisuga, a'chigóriga 'la nejí a'walí jipe napurigá ramué 'la umabawa a'rea alué tabilé a'lá 'nátili napugiti Kristo ku ajániligame, alekeri ramuéchigó napurigá ku ajánigame ralámuli niru napugiti 'ma 'la a'rérigame alué tabilé a'lá 'nátili napu 'nátaga e'yéname nírige.

⁵ Ramué 'ma bijhígisiká Kristo alé gulusichi mukúligo, 'liko 'la ku ajánarigame níwa ramuéchigó napu'lige suwisuga napurigá ajánaliru alué Kristo.

⁶ Kristo mukule bilena gulusichi ramué nila gastigo o'togá napurigá ramué 'ma tabilé epperélawá napurigá epperégame ju alué ralámuli napu tabilé umébame a'rea chibi noká.

⁷ Napu'lige Kristo alawala bajkisá bilé ralámulichi chojkime ju nulea alué ralámuli, 'lige alué ralámuli 'ma tabilé umériwa alué tabilé a'lá 'nátalite.

⁸ Alué Kristo alawala bajkisá ramuechi 'liko 'la gainawa e'wá napurigá najkí Onorúgame.

⁹ Ramué 'la machiaa alué Kristo ku ajánaligo 'lige tabilé siné ku mukumeo.

¹⁰ Alué Kristoka mukule ramué nila gastigo o'togá. Pe si'nepi mukule. 'Ma tabilé che siné mukumela. Alueka 'ma Onorúgame 'yuga ajtí.

¹¹ 'Emi 'we 'la e'wawa napu najkí Onorúgame, 'máchigo alá 'nátame kame 'emi Kristo Esusi na'tálila, 'lige alué Kristo Esusi alawala nejkúrime ju napurigá tabilé na'tawa Remónisi na'tálila.

¹² 'La listo mochiwa napurigá tabilé neyúrimala Remónisi na'tálila.

¹³ Tase a'rewa napurigá 'emi sekala cha nokimela, tase a'rewa napurigá 'emi chu'ala chátiri ra'íchali ra'ichámala. Iligá 'la eliwa 'lina napurigá Onorúgame nulámala 'emi alawálachi, 'lige 'la oyérawa Onorúgame. 'Émika napurigá suwíggame kéturu napugiti chátiri bowechi e'yéname níligame.

¹⁴ Jípeko alué tabilé a'lá 'nátili 'ma tabilé umubámala 'emi nulea napugiti 'émika pecha regá 'nata mochígime: «Neka 'la rewagachi moinámalá neka 'la sébali olame kame alué Moisesi nila nulali.» Iligá 'émika 'la bijchigi 'la nejkúrime ko Onorúgame.

Jena ruwimela Páulo ruwiligo bilé rió napu nóchame ju bilé batroni 'yuga pe alué bi'lepi batrónicho e'weme ko

¹⁵ 'Émika 'ma tabilé regá 'nátame nísaká: «Neka ta'mé 'we chélá rekó tabilé umebe ne sébali olá Moisesi nulalíla», 'lige 'lacha alekeri cha nokogá e'yénamalawé 'emi.

¹⁶ 'Émika 'la machíguru bilé rió napu nóchame ju bilé batroni 'yuga pe alué bi'lepi batroni e'weme ko. 'Emi 'we cha nokigá e'yéname nisa 'lige 'ma a'rénalasa 'emi cha noká, siné kachi tabilé gainámala 'emi a'rea. 'Lige 'la Onorúgame e'weme nisa 'emi 'la semáriga epperélamala.

¹⁷ 'Émika 'we cha nokogá járome nile 'yabé raweka nobi jípeko 'wéchigo alá e'wágó 'emi napu beníriliro. 'Lige alekeri 'we ra'sálagá ajtí ne, 'lige wa'lú cheliera 'ya ne Onorúgame.

¹⁸ Jípeko 'ma 'la Onorúgame nila nóchalichi nóchame ju 'emi. 'Ma tabilé Remónisi nochálilachi.

¹⁹ Jípe ruimé ne 'la ma'chígime tabilé nóchali kame ra'íchalite napugiti 'émika tabilé 'cho námame kame ye ra'íchali. 'Émika Remónisi nochálilachi nóchame nile napu'lige tabilé 'cho oyeria Onorúgame, alekeri 'émika 'we cha nokame nile. 'Émika 'yuga okome nile tabilé a'boi upila 'lige i'kirú chibi nokagá járome nile. Jípeko 'la Onorúgame nila nochálilachi nochámili júkuru 'emi.

²⁰ Napu'lige 'emi bijí tabilé 'cho oyérame ka Onorúgame, regá 'nátame nile 'emi: «Ramueka pecha chélágó tabilé e'wiga Onorúgame napugiti ramueka pecha oyérame nírigime Onorúgame.»

²¹ ¿Tachiri métukó 'lige 'emi alanokigá e'yénaga iligá pe chijúnaga e'yena 'emi jipe

alanokisá napugiti 'émika 'we gawélime niligame Onorúgame?

²² Jípeko 'máchigo tabilé nóchame kame 'emi Remónisi nochálilachi, jípeko 'ma 'la Onorúgame nila nochálilachi nóchame ju 'emi, 'lige alarigáká 'we 'la ju, napugiti Onorúgame nila nochálilachi nocháliaká 'la Onorúgame 'yuga mochímili kame 'emi napu'lige suwisá.

²³ Alué ralámuli napu tabilé e'weme ju Onorúgame 'lige cha nokame, alueka tabilé Onorúgame oyérame nímalá jena wijchimoba mochiga nibilé napu'lige suwisá, tabilé moínámala rewagachi. Onorúgameka 'la gatele napurigá ralámuli 'la Onorúgame oyéramala jena wijchimoba 'lige napurigá 'pa rewagachi moínámala ejperélimia napu'lige suwisá Wa'lula Kristo Esusi 'yuga.

7

Jena ruwimela Páulo ruwíligo bilé muki gunégame pe bi'lepi rió 'yuga bejtélimio

¹ 'Emi Onorúgame oyérame, 'émika 'we 'la machí tachiri gite osirúgime ko alué nulalí Moisesi nila, 'lige machí 'emi 'we 'la sébali oláwili ko alué nulalí bijí ajagá mochiga.

² 'Emi 'we 'la machí bilé muki gunégame pe bi'lepi riocho 'yuga bejtélimili ko napu'lige bijí 'la ajagá ajtigachi alué rió napu júpá bo'né gunala. 'Lige alué rió alué muki gunala 'ma mukusá, 'liko alué muki 'la ikiárélamala uché bilé rió rewá. Alarigá aní alué nulalí Moisesi nila.

³ 'Lige alué muki se'nú rió rewisáká bijí gunégame ke, wa'lú gastigo rewimela. 'Lige alué rió alué muki gunala 'ma mukusá 'liko alué muki 'la ikiárélamala uché bilé rió rewá.

⁴ Yeka aniname kéré Kristo mukúligo, 'lige 'ma tabilé sébali oláwili ko napu aní alué Moisesi nila nulalí napurigá 'la moínawa rewagachi. Kristo mukule ramué o'tomea rewagachi. 'Lige ku ajánale, alekeri Kristo 'yuga newíkame káréliru, 'lige 'la umbawa sébali olá napu Onorúgame najkí. 'Liko ramué napurigá alué muki gunámakame káréliru, 'lige Kristoka ju napurigá alué muki gunala napu mukule. Napu'lige Kristo mukusá 'ma o'tole alué gastigo napu ramué naréputi nílige. 'Liko 'ma tabilé e'wérali olawa beníá alué Moisesi nila nulalí napurigá 'la rewagachi moínawa.

⁵ Napu'lige 'we cha nokogá ejperégichi ramué 'ya bajchá rawé ta'chó oyeria Esukristo, 'lige alué Moisesi nila nulalí machisuga ramué chu'simía 'we 'la ko 'lige chu'simía tabilé 'la ko a'ligesí ramué oyériliru alué cha nokiamé 'lina, 'lige alué cha nokiamé oyéraga tabilé Onorúgame oyériliru.

⁶ Jípeko 'ma tabilé regá 'nátame niru: «Ra-mueka 'la rewagachi simawa napugiti 'la

nígame nírigime Moisesi nila nulalí.» 'Ma pecha regá 'nátame nírukó. Iligá regá 'nátame niru napu'lige me'lisuga Kristo 'ma se'wináriga ikíligo. 'Lige jípeko Onorúgame Alawala gu'rame ju ramué napurigá 'la gainawa e'wá napu Onorúgame najkí.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo tabilé machime niligo chieri 'nátili tabilé a'lá ko

⁷ 'Lige sirbe ju alué nulalí Moisesi nila? Abiénaguru, napugiti neka 'we 'la machiame chu'simía 'la ko, pe alué nulalí leéraga. Neka pecha machimékó chu'simía a'lá ko 'lige chu'simía tabilé 'la ko tabilé machisáká ne alué nulalí. Tabilé machisáká ne regá anime osilí chujkugó alé nulalichi: «Tase we'ká e'karúgameka tábiri niga asináliwa. Onorúgame tase alarigá najkí», pecha machimé ko ne tabilé 'la ko alarigá na'tálila.

⁸ Machisá ne alué nulalí, alésí akiná chokí ne e'karúgame tábiri najkí, peka 'la kachi alarigá na'talia. Napu'lige bilé ralámuli tabilé 'cho machiá alué Moisesi nila nulalí, tabilé mayeme ju tabilé 'la ko napu'lige cha 'siá.

⁹ Napu'lige tabilé 'cho 'la nama ne alué Moisesi nila nulalí, tabilé machime ke ne tabilé 'la 'nátili ko e'karúgame tábiri najkí, 'ma a'kinana napu'lige leérasa ne alué nulalí, machí ne chieri 'nátili tabilé a'lala ko, 'lige machí ne tabilé a'lá alawégame ko ne.

¹⁰ Onorúgameka nejile ye nulalí napurigá machiboa chu'simía tabilé a'lá ko, 'lige alésí 'la machí ne tabilé a'lá alawégame ko ne.

¹¹ Remónisi 'yégaturu ne'chí. Napu'lige ne 'la námasa napu aní alué Moisesi nila nulalí tabilé 'la ko cha'simía, 'lige Remónisika aniéturu 'we a'lá ko cha'simía.

¹² Alué nulalí Moisesi nila 'we a'lá ju, Onorúgame nila kame.

¹³ Alué nulalí Moisesi nila 'we a'lá nísaká, 'liko 'lacha alué nulalí Moisesi nila nulalí napurigá cha'simala ne? Tabilé gurú. Alué Moisesi nila nulalí leéraga 'we 'la machí ne tabilé a'lá alawégame ko ne. 'Lige 'la machí ne chiena enárigá nimio tabilé 'la na'tásiga bijí ajagá mochiga.

¹⁴ 'We 'la machiáa 'we 'la ko alué Moisesi nila nulalí, neka abiénachigo tabilé umébogó a'rea alué tabilé a'lá 'nátili.

¹⁵ Neka tabilé a'lá 'nátame ju rekó 'we a'lá na'tánile ne. Neka tabilé nama chonigá ala'sime ko ne.

¹⁶ Napu'lige 'nata ne bilé 'nátili napu tabilé na'tánili ne, alarigá 'we 'la machí ne 'we 'la ko alué nulalí Moisesi nila.

¹⁷ Alué tabilé a'lá 'nátili napu 'nata ne tabilé Onorúgame na'tálila ju, alué 'nátilika Remónisi na'tálila ju.

¹⁸ Neka 'we a'lá na'tánili, tabilé chigo gainárigó, alekeri napu 'nata ne tabilé 'la ju alué 'nátili. Alué 'nátili ju napu 'nata

ralámuli, alué 'nátílíka 'nátame ju ralámuli napusi Arani tabilé e'wale napurigá nulale Onorúgame.

¹⁹ Tabilé a'lá 'nátíli 'nata ne rekó 'we a'lá na'tánalie ne.

²⁰ Cha'sime ju ne rekó tabilé cha'sínílie ne. Neka 'we cha'sime ju napugiti pe Remónisi na'tálima 'nátame kame ne.

²¹ 'We 'la machí ne senibí tabilé a'lá 'nátame ko ne rekó a'lá na'tánalie ne.

²² Neka 'we 'la nirá alué nulalí Onorúgame nila,

²³ aba bilé 'nátíli nerú ne alawálachi alué napu tabilé a'ré ne'chí napurigá na'támala ne napurigá ne na'tánili. 'Lige alué tabilé a'lá 'nátílíka 'ma umero ne'chí.

²⁴ ¡Resí ikí ne! ¿Chieri 'la nejkúrimala napurigá ne 'we a'lá na'támala?

²⁵ Pe alué Wa'lula Esukrístocho 'la umubámala nejkura. Alekeri neka wa'lú cheliera 'ya Onorúgame suwábaga 'la gatélígime bo'né. Neka 'we a'lá neléme ju Onorúgame nobi tabiléchigo umébago ne 'la sébali olá napurigá alué najkí.

8

Jena ruwimela Páulo ruwílígo ku ajániwili ko 'la asisáká ramué alawálachi alué ajalí napu ku ajánale Esusi

¹ Suwábaga napu Kristo Esusi oyérame ju tabilé narémala gastigo, alué napu tabilé ejperégame ju pe napurigá a'boi najkí, alué napu ejperégame ju napurigá najkí Onorúgame Alawala.

² Onorúgame Alawala napu ajalí nejime ju 'ma bujé ne'chí alué tabilé a'lá 'nátíli.

³ Ralámuli tabilé umébale a'rea tabilé a'lá 'nátíli pe Moisesi nila nulalí lewaga. Alekeri Onorúgame júlale bo'né Inolá Esukristo napuyeri rió neraga napurigá tabilé umérowa Remónisi na'tálima.

⁴ Napurigá sébali olawa napu aní alué Moisesi nila nulalí, napurigá tabilé e'wawa alué tabilé a'lá 'nátíli napu ramué a'boi na'talia, ramueka sébali oliame ju 'lina napu najkí Onorúgame Alawala 'ma 'la Onorúgame Alawala alawégame nírigime. 'Ma tabilé e'wílíme niru alué tabilé a'lá 'nátíli napu o'wisale napu'lige cha 'sile Arani.

⁵ Alué ralámuli napu e'wame ju tabilé a'lá 'nátíli, alueka tabilé e'wame ju napu nulame ju Onorúgame Alawala. Alué ralámuli napu e'wame ju Onorúgame Alawala, alueka tabilé e'wame ju chátiri 'nátíli.

⁶ Pe a'boi na'tálima e'waliáká pe a'rílime kéré Onorúgame nila 'nátíli, 'lige 'la e'waliáká napu najkí Onorúgame Alawala 'la bi'lepi 'nátíli 'nátame niwa 'la Onorúgame na'tálima.

⁷ Alué 'we e'wime tabilé a'lá 'nátíli, alueka Onorúgame saíla ju napugiti tabilé e'wame kame napu najkí Onorúgame. Aminami tabilé umébame ju sébali olá napu najkí Onorúgame rekó 'la sébali olánílie.

⁸ Alué napu ejperégame ju tase 'la sébali olagá napu najkí Onorúgame, alué ralámulíka tase 'la niraga etewa Onorúgamete, alueka ejperégame kame napurigá a'boi najkí.

⁹ 'Emi ralámuli tabilé e'wime ju napu najkí a'boi, iligá 'émika 'we 'la e'wame ju napu najkí Onorúgame Alawala napugiti 'émika 'la Onorúgame Alawala alawégame kame. Bilé ralámuli tabilé alawégame Kristo Alawala tabilé Kristo oyérame ju.

¹⁰ 'Émika Kristo Alawala alawégame ju, rekó suwigé 'emi cha 'síkíríká Arani 'la rewagáchi moínámala 'emi napugiti Onorúgame oyérame kame 'emi.

¹¹ Onorúgame Alawala ju napu ku 'yale ajalí alué Esusi napu'lige mukusá, alué alawá alawégame nísaká 'emi ku ajánamala 'emi napu'lige suwisá.

¹² Alekeri 'emi Onorúgame oyérame 'ma tabilé ejperélawa pe napurigá najkí 'emi a'boi, iligá ejperélawa napurigá Onorúgame najkí,

¹³ 'emi ejperélasaká napurigá 'emi a'boi najkí, 'ma a'reme kérélamala 'emi Onorúgame oyeria. Onorúgame Alawala 'la gu'risa 'emi napurigá 'emi 'ma tabilé cha nokínálíga járome nímala, 'liko 'we 'la oyéramala 'emi Onorúgame,

¹⁴ napugiti suwábaga ralámuli 'la e'wame kame napu najkí Onorúgame Alawala, alueka 'la Onorúgame 'kúchíla kame.

¹⁵ Onorúgameka nejíle bo'né alawala 'lige pecha nejílekó napurigá majawa, iligá 'la Onorúgame 'kúchíla júkuru 'emi jípeko napugiti 'la Onorúgame Alawala alawégame kame 'emi. 'Ma 'la Onorúgame 'kúchíla gainasa 'emi 'ma 'la ikíaré regá anea Onorúgame: «¡O'nó, ne O'nola!»*

¹⁶ Onorúgame Alawala 'we 'la machiri ramué 'ma 'la Onorúgame 'kúchíla nírigo.

¹⁷ 'La Onorúgame 'kúchíla níriká 'la narépu napu Onorúgame nejímala a'chigóriga napurigá Kristo narémala. 'La anachásíká napurigá Kristo anáchale resí oliá, napu'lige ramué 'pa rewagáchi moínásiga Onorúgame 'we a'lá niraga etémala ramué a'chigóriga napurigá niralía alué Kristo Onorúgamete.

¹⁸ Rekó jípeko 'we resí nilia mochíriga, 'pa rewagáchika asíríga ganlíga mochiwa.

¹⁹ Ye gawí 'lige suwábaga napu Onorúgame newale 'we resí nili 'lige abichílubi resí nilamala napusi 'ma machísá ralámuli jena wijchímoba ejperégame 'la Onorúgame 'kúchíla nírigo.

* 8:15 Yolí ra'íchalíka «Abba Padre» anime chujkú osilíchi.

20-21 Onorúgame elale napurigá resi ikimela ye gawí 'lige suwábaga napu Onorúgame newale, Onorúgameka abiénachigo 'la elámalagó napurigá ku 'la semáriga nímala jena gawichí 'lige suwábaga napu Onorúgame newale, abiena Onorúgame 'we 'la gu'írimala ramué.

22 'We 'la machiáa senibí 'we resi nilio ye gawí 'lige suwábaga napu Onorúgame newale napurigá resi nilime ju bilé mukí napu 'lige ochérimichi bilé u'tátiri.

23 'Lige abiena ramuéchigó 'we resi nilia mochiru ramué napu alawégame niru Onorúgame Alawala. 'La alawégame niru Onorúgame Alawala nobi abiénachigo tabilé 'cho 'la 'nátame nírukó napurigá Onorúgame najkí. Buigá mochiru napurigá Onorúgame sébali olámala.

24 Esukristo 'ma o'tole ramué nila gastigo napurigá ramué 'la bi'wígame alawégame niwa 'lige buigá mochiru napurigá ku 'la semáriga nímala jena gawichí. Bilé ralámuli 'la etea napurigá ikimeli ju, 'liko alué ralámuli 'ma pecha buigá asimeli júkó.

25 Tabilé 'cho etewía ka napurigá ikimeli ju 'liko 'la builime ju napusi seba aleké rawé 'we 'la anáchaga rekó resi oliaa.

26 A'chigóriga ju Onorúgame Alawala 'we 'la nejkúrima ju Onorúgame 'yuga ra'íchálichi napugiti tabilé ejobénigame nírigime Onorúgame 'yuga ra'íchaga. Onorúgame Alawálaka a'wágame tánime ju Onorúgame napurigá Onorúgame ramué gu'írimala. Alué alawaka pecha ra'íchalite tánime júkó Onorúgame, alueka nalame ju napu 'lige najkiá napurigá Onorúgame ramué gu'írimala.

27 'Lige Onorúgame 'we 'la eteme ju tachiri 'nátame ko ralámuli 'lige abiena 'la machí tachiri tánilio bo'né alawálate. Onorúgame Alawálaka tánime ju Onorúgame napurigá ralámuli gu'írimala, napurigá najkí bo'né Onorúgame.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo tabilé guwana rujsúpoli ko rekó resi ikiáe

28 'We 'la machiáragu Onorúgame 'we 'la gu'írime ko alué ralámuli napu 'la nirame ju Onorúgame, ralámuli napu Onorúgame wanápale napurigá sébali olámala napu Onorúgame najkí.

29 Onorúgame 'ma 'la machigá asale 'yasi chieri 'la Onorúgame oyérame nimio, 'lige nimio napurigá alué bo'né Inolá Kristo. 'Lige alué Kristo nimio wa'lula ba'chirúgame neraga.

30 Alué ralámuli napu Onorúgame 'ma 'la machigá asale Onorúgame oyérame nimio, alué ralámuli wanápale, 'lige alué napu wanápale 'we 'la gu'írile napurigá sébali

olame nímala napu Onorúgame najkí, 'lige 'we 'la niraga etele.

31 ¿Churigá júkó 'liko? Onorúgame 'la ramué repuka asisáká, 'liko ¿chiérite umériwawé ramué? ¡Ta'wésitegurú!

32 Onorúgameka pecha regá 'nátale ko: «Pe me'libóleké ne Inolá wijchimoba julásaká ne.» Iligá Onorúgameka júlale bo'né Inolá napurigá mukumela bilena gulusichi ralámuli nila gastigo o'togá. 'Lige ¿'lacha ta nejímalawé suwábaga tábiri napu 'la ju?

33 Onorúgame 'ma 'la gu'írile napurigá sébali olame nímala 'emi. ¿'Lacha animélawé ralámuli pe cha nokame ko 'emi? ¿Aka bo'né Onorúgame 'ma 'la ma'chígime aniché tabilé gastigo naremio alué napu gu'íriliro Onorúgame napurigá 'la sébali olame nímala?

34 Pecha animélagó ralámuli wa'lú gastigo narépuli ko ramué napugiti Kristo kame napu mukule, 'lige alué kame napu ku ajánale, 'lige jípeko Onorúgame 'yuga ajtíkuru 'we tania Onorúgame napurigá ramué gu'írimala.

35 'Liko ¿tachírite umériwa ramué napurigá 'ma tabilé oyérame niwa ramué alué Kristo? Tabilé tábirigurú. Kristoka abichilubi repúmala ramué. Rekó 'we resi niliga eperéllisiga, 'lige rekó 'we resi anésiga ralámulite, 'lige rekó 'we e'lowika e'yénisiga 'mimi mejkami, 'lige rekó 'we eжелísiga ukíbagá mejkami e'yénaga, 'lige rekó amulí me'lisuga ramué, ramueka pecha a'rewa oyeria Kristo napugiti bo'né Kristo abichilubi 'we 'la nejkúrimempá. 'Lige rekó 'ma suwisuge, abiena alué Kristo 'yuga mochiwa.

36 Regá anime osiruga chujkú Onorúgame nila osilichi:

Mué oyérame kóriká ramué, ralámulika 'ma me'linali ramué

napurigá bo'á napu ju me'liboli alarigá eté ramué.†

37 Ramueka abiena tabilé guwana rujsúpua napugiti Kristo 'we na'temá ajtigame ramué 'lige 'we a'lá nejkura ajtigame.

38 Neka 'la machí tabilé tábirite umériwilikó ramué napurigá 'ma tabilé oyérame niwa Kristo. Rekó suwisuge, Kristo abiena ramué 'yuga asimela. 'Lige nibilé santo ánjeli nibilé tabilé a'lá alawá neyúramala. Nibilé napu ekí jipe 'lige napu ikimela i'libeko tabilé neyúrimala.

39 Nibilé tábiri napu mochí 'pa rewagachi, 'lige nibilé tábiri napu nerú 'le go'nágana neyúrimala. Alarigá gatele Onorúgame alué Wa'lula Kristo Esusi júlaga napurigá mukumela ramué nila gastigo o'togá.

† 8:36 E'nesi Salmos 44:22.

9

Jena ruwimela Páulo ruw'ligo Onorúgame wanápu'ligo alué ralámuli jurío napurigá Onorúgame oyérame nímala

¹ Neka 'la bijchiá aníba, tabilé 'yégiga napugiti neka Kristo oyérame kame. Napu 'nata ne 'la Onorúgame Alawala na'tálila ju, alekeri 'la machí ne tabilé 'yégali ko napu ruwí ne,

² 'we seweka ajti ne 'lige 'we chálagá ajti ne napugiti we'ká alué ralámuli jurío tabilé Onorúgame oyeria mochigime napugiti ne abiena jurío kámechigó, alekeri 'we chála ajti ne.

³ Alué ralámuli jurío gastigáriwili ju. Neka a'rémikuru Kristo oyeria 'la bi'wimeli nísaká alué ralámuli alawala ne a'résaká Kristo oyeria.

⁴ Rekó Onorúgame 'we 'la gu'irige alué ralámuli jurío 'lige abijchigo we'ká alué ralámuli tabilé oyérigó Onorúgame. Onorúgame wanápale napurigá 'la Onorúgame oyérame nímala alué ralámuli. Napu'lige simasa alé Ejipto mochiga Onorúgame o'tole alué ralámuli. 'Lige Onorúgame anele alué ralámuli 'we 'la gu'irimio, abiena 'yasa a'rele alué nulali alué Moisesi. Onorúgame 'we 'la benúrale alué ralámuli churigá tánilime ka iwérali Onorúgame. 'We 'la anele 'we 'la gu'irimio alué ralámuli 'lige 'la sébali gu'irile napurigá gu'irimiorlige.

⁵ Alué ralámulika alué Abraámi 'lige Akobo 'lige Isaki rijimela ju 'we a'kinana o'chérigame. Alué Kristo abiena jurío nilechigó, 'lige Onorúgame nulame ju bochígimi jena wijchimoba. 'We 'la kápá senibi regá anísá suwábaga ralámuli: «'We 'la nekúrima ju Onorúgame.»

⁶ Neka pecha anígó tabilé sébali oláligo Onorúgame napurigá olámorilige, pecha suwábaga Israeli (Akobo) rijimela 'la Onorúgamete 'yárigame kame nóchali.

⁷⁻⁸ Onorúgameka tabilé 'yale nóchali alué Abraámi inolá napu Ismaeli anilime nile, pe alué Isákicho 'la 'yale 'lige bilé Isaki inolá Akobo anilime 'lige alué Akobo 'kúchila 'yáliku nóchali 'lige aminacho a'kinana o'chérisime.

⁹ Napu'lige tabilé 'cho ochérachi Isaki, Onorúgame regá anele alué Abraámi: «Napu'lige 'ma sebase raweli uché nawámala ne a'lige mué upila Sara ranélamala bilé towí.» Alarigá anele rekó tabilé siné rojpareme kachi alué Sara.

¹⁰ Napu'lige ta'chó o'chérachí alué kuate, Onorúgame anele alué Rebeka Isaki upila:

¹¹⁻¹² «Alué ba'chirúgame tabilé nulémala alué bonila.» Alarigá anile Onorúgame napu'lige tabilé 'cho etea, napurigá 'la

machimela ralámuli alué bo'né Onorúgame 'ma wanápu'ligo alué u'tabela pe alarigá najkíligame bo'né.

¹³ Regá anime chujkú Onorúgame nila osilichi: «Alué Akobo anilime towí 'we galegá etéturu ne 'lige Esaú anilime ka tabilé galegá etéturu ne.»

¹⁴ ¿Churigá júpaché 'líkobá? ¿Onorúgame jaré tabilé galegá eté?

¹⁵ Aka Onorúgame regá anéleché alué Moisesi: «Neka 'we 'la galegá etémala alué napu ne bo'né najkí.»

¹⁶ 'Liko pecha chéréko rekó bilé rió 'la sébali olame ke, Onorúgame apiépiri galegá eteme ju napu bo'né najkí.

¹⁷ Aka Onorúgame regá anéleché alué wa'lula rey alé Ejipto nulame: «Neka mué ajchá napurigá mué nímala wa'lula nulame napurigá ralámuli machimela chiena wa'lú a'wali nígame ko ne, 'lige napurigá machimela suwábaga ralámuli jena wijchimoba ejperégame chieri ko ne.»*

¹⁸ 'Liko Onorúgame 'we na'temá ralámuli napu alué bo'né najkí, 'lige tabilé e'wame newame ju apiépiri ralámuli napu tabilé e'wame newánili.

¹⁹ ¿'Lacha anémalawé Onorúgame 'emi 'we i'núligame ralámuli ko? Peka 'wesi ralámuli abé wa'lula neraga 'nátame kachi me'tigá Onorúgame. Siné kachi bilé 'emi regá animela: «Alarigá nísaká, ¿'liko chonigá gastigari Onorúgame ne'chí? Neka 'la sébali olame ju napu Onorúgame najkí.»

²⁰ ¿Chierj júpaché mueka napurigá alarigá anémala Onorúgame? Bilé sikolí wejcholite newárigime 'lacha regá anémalawé alué ralámuli sikolí newágame: «¿Chonigá alieti sikolí newápeché mué ne'chí?»

²¹ Alué ralámuli sikolí newame, newame ju napu chibiyeri newánili alué wejcholite. Wejcholí josa bilé rió oká sikolí newame ju ba'leké wejcholite, 'lige uneme ju napurigá bo'né najkí, bilé 'we 'la uneme ju ba'wí ro'igá 'lige bilé uneme ju go'ame kógimia Onorúgame.

²² Onorúgameka a'chigóriga ju ralámuli 'yuga napurigá alué ralámuli sikolí newame. Jaré ralámuli 'la elime ju napurigá abichilubi 'we resí nokimela 'lige we'lisi anáchame ju 'lige tase yati ayome ju, 'ma a'kinana ayome ju 'lige 'we a'wágame gastigárima ju napurigá ralámuli 'la machimela Onorúgame wa'lú a'wali nígame ko.

²³ Jaré tabilé gastigárima iligá 'we 'la gu'irile napurigá machimela ralámuli 'we na'temame ko Onorúgame suwábaga ralámuli.

* 9:17 E'nesi Éxodo 9:16.

²⁴ Lige tabilé chélagá etele rekó jaré jurío ralámuli nilige napurigá ramué 'lige jaré tabilé jurío kachi.

²⁵ Regá anime osale alué Osea anilime rió: Alué ralámuli napu tabilé ne'chí oyérame ju 'la oilárimala ne alué ralámuli napurigá ne'chí oyérame nímala.

'Lige 'we na'temámala ne alué ralámuli napu 'yako tabilé na'temame ke ne.

²⁶ Lige alemi napu anéliru ralámuli:

«'Émika tabilé ne'chí oyérame ju», alanewa ralámuli:

«'Émika 'ma Onorúgame 'kúchila ju alué Onorúgame napu ajalí nejime ju.»

²⁷ Lige aminami regá anime osale Isaíasi: «Rekó we'ká ke alué ralámuli jurío napurigá saté rejsioli napu mochime ju wa'lú bakochi suwé, nobi péchigo u'kabi ralámuli jurío nímala^g 'la rewagachi moinánilili napu'lige suwisá.

²⁸ 'Ma pe'wemi Onorúgame sébali olámala napu sébali olámorige. Nawámala regá anime: 'Émika 'légana injiérnochi simámala, anémala alué 'we cha nokame ralámuli. 'Lige alué 'la Onorúgame oyérame ralámulika regá anémala: 'Émika 'la rewagachi simámala.»

²⁹ Aka regá anime osáleché Isaíasi:

Onorúgame Bi'neli Wa'lula tabilé bujésaká ramué nila gastigo pe u'kabi ralámuli israelita, 'liko a'chigoriga suwiboli kékuru napurigá alué ralámuli Soroma ejperégame 'lige Gomora ejperégame.[†]

Jena ruwimela Páulo ruwíligo Onorúgame 'la bi'wígame alawégame newáligo alué ralámuli tabilé israelita

³⁰ Ye ra'íchilika pe anime kéré: Onorúgame 'la bi'wígame alawégame newáligo alué ralámuli tabilé jurío. Alué ralámuli tabilé juríoka tabilé oyérame nile Onorúgame abirigá 'la oyérale Onorúgame.

³¹⁻³² 'Lige alué jurío ralámulika pe gawéliga etéliru Onorúgamete napugiti tabilé bijchígiligame wa'lú a'wali nígame ko Onorúgame 'lige napugiti pe 'la sébali olagá alué nulalí Moisesi nila 'la bi'wígame alawégame gainánilime ko rekó tabilé bijchígigie Onorúgame julamio alué Kristo ralámuli nila gastigo bujemia napurigá anilige Onorúgame 'we 'ya.[‡] Alekeri pe napurigá pe rejte neraga ju alué Kristo, napu ralámuli torome ju e'yénaga.

³³ Aka regá aniché Onorúgame nila osilí: Bilé rejte ajchá ne alé Rusaleni anilichi (Sioni) napurigá toroka bi'tibámala ralámuli, 'Lige alué ralámuli napu eki tabilé gaweli alué rejte (Kristo)

tabilé chijúniga ejperélamala.[§]

10

¹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, neka najkí 'lige 'we tani ne Onorúgame napurigá 'la bi'wígame alawégame nímala alué ralámuli jurío napurigá ne.

² Neka 'we machí 'we nochánilio alué israelita ralámuli Onorúgame nila nóchali, tabiléchigo 'la sébali machime júkó 'lina napu Onorúgame najkí.

³ Alué ralámulika tabilé námale tachiri najkió Onorúgame napurigá ralámuli 'la 'nátame nímala napu Onorúgame najkí. 'Lige alué ralámulika mayele 'we 'la sébali olásaká alué nulalí Moisesi nila, 'liko 'la ganíliga asimeo Onorúgame.* Onorúgameka tabiléchigo alarigá nulálekó.

⁴ Kristoka nawálekuru mukumea napurigá ralámuli tabilé aminabi e'wérali olámala sébali olá alué nulalí Moisesi nila rewagachi moinániliga. 'Lige alésí akiná suwábaga ralámuli napu 'la bijchígime 'we Kristo nawáligo ralámuli alawala bi'wemia, alué ralámulika 'la rewagachi moinánila.

⁵ Aka Moisesi regá anime osáleché: «Onorúgameka anime ju: Bilé rió 'la rewagachi moyéname nísaká pe 'la sébali olagá napu nulá Moisesi nila nulalí, 'liko pe 'la sébali olámili nímikuru napu nulá Moisesi nila nulalí, nobi tabiléchigo 'wesi umébane júkó 'la sébali olá.»

⁶⁻⁷ Bilé rió napu 'la oyérame ju Kristo, alué rioka 'la machí Kristo 'la sébali oláligo napurigá 'la rewagachi simawa napu'lige suwisuga. Alekeri gite nawale Kristo. Bo'né ku ajánale 'lige abé a'kinana 'ma rewagachi simile. 'Lige ramué napu 'la oyérame niru Kristo 'la rewagachi moináwachigó pe 'la Kristo oyériga. Pecha regá anibógó: «¿Chieri 'la nejkúrialawé napurigá rewagachi moinawa? ¿Chieri nejímalawé alawá napu'lige suwisuga?» Kristo 'ma gatele.

⁸ Moisesi abiena regá aniléchigo: «'Émika 'we alá gepule alué rejcholi napu nulá 'we 'la bijchígilime ko napu aní Onorúgame.»[†] Alué rejcholi ju napu ramué beníruru 'emi.

⁹ 'Liko 'emi 'we 'la ruyésaká uché jaré ralámuli alué Esusi Wa'lula ko ramué nuleme, 'lige aminami 'emi 'la bijchígigisa Onorúgame 'síligo ajalí 'ya alué Esusi napu'lige mukusá, 'liko 'emi 'la bi'wimela alawala a'lige yati 'la bijchígigisa 'lige 'la rewagachi simámala 'emi napu'lige suwisá.

¹⁰ Napu'lige 'la bijchígigisa napu aní Onorúgame nila ra'ichali 'liko Onorúgame 'la ra'salagá etémala ramué. Ramué 'la bijchígigisa Wa'lula ko Esusi ramué nuleme, 'lige ramué ra'icháilate e'kali tánilime ju

[†] 9:29 E'nesi Génesis 19. [‡] 9:31-32 E'nesi Romanos 10:5. 10:5. [†] 10:8 E'nesi Deuteronomio 30:12-14.

[§] 9:33 E'nesi Isaías 28:16.

* 10:3 E'nesi Romanos

Onorúgame, 'lige 'la bi'wíame ju ramué alawala 'lige 'la rewagachi moinawa.

¹¹ Aka regá aníché Onorúgame nila osilichi: «Suwábaga napu 'la bijhígiga oyérame ju Onorúgame, tabilé siné chijunámala.»

¹² Onorúgameka 'we 'la gu'írame kame suwábaga ralámuli napu 'la tánime ju iwérali rekó jurío ke o tabilé jurío ke. Onorúgameka pecha chélegá eteme júkó.

¹³ Aka regá aníché Onorúgame nila osilichi: «Suwábaga ralámuli napu 'we a'lá bijhígiga tánime ju e'kali Onorúgame 'la rewagachi moinámala napu'lige suwisá, napugiti 'ma 'la bi'wérigame nímempá alawala bijí ajá mochiga.»

¹⁴ 'Lige ¿churigá 'la tánimalaché iwérali peka oyérame ke alué Kristo? 'Lige ¿churigá 'la oyéramalaché Onorúgame alué ralámuli, peka 'cho siné e'yénaché alemi Onorúgame nila ra'íchali benírame?

¹⁵ 'Lige ¿churigá 'la simámalaché alué ralámuli Onorúgame nila ra'íchali beníramia aminá uché jarénami peka 'wesi i'tégichi napurigá julámala? Aka regá aníché Onorúgame nila osilichi: «'We 'la ga kame ju eteria alué ralámuli sébachi napu benírimili ju Onorúgame nila ra'íchali.»

¹⁶ Tabiléchigo suwábaga 'la oyéralekó Onorúgame nila ra'íchali. Aka regá aníleché alué Isaíasi 'we 'ya: «¿Chieri 'la bijchiá 'la oyéralekobá Onorúgame napu'lige ramué benírisiga Onorúgame nila ra'íchali alué ralámuli? Tabilé 'wésiguru.»

¹⁷ Napu'lige ralámuli ruwichi Onorúgame júlaligo Kristo, 'lige ralámuli 'we 'la bijhígisa alué ra'íchali 'ma 'la Kristo oyérame ju.

¹⁸ Aka rukirábá ne bilé ra'íchali: ¿Bijchiá júlé tabilé sébaligo Onorúgame nila ra'íchali benírame ralámuli alemi napu mochí jaré ralámuli jurío? Pecha alarigá júkó. Aka Onorúgame nila ra'íchali regá aníché: 'Ma e'yénale ralámuli bochígimi alemi alué ralámuli ejperélachi.

¹⁹ Aka chéchigo rukirábá ne: ¿Tabilé 'cho siné e'yéniligarémá alué ralámuli alé Israeli anilichi Onorúgame nila ra'íchali benírame ralámuli? Aka 'ma 'la e'yéniliché. Alekeri 'la akele, tabiléchigo 'la bijchiá 'la oyéralekó. Aka Moisesi regá anime osáleché:

'We 'la gu'írimala ne (Onorúgame) alué ralámuli tabilé jurío, napu'lige etea alué ralámuli jurío 'we 'la gu'írichi ne alué ralámuli tabilé jurío 'we ayoa mochímala.

Neka na'áutamala 'emi ralámuli jurío alué ralámuli 'yuga napu tabilé nígame ju Onorúgame nila ra'íchali.‡

²⁰ Aka alué Isaíasi regá anime osáleché: Alé napu tabilé siné e'yéname nile beníriga Onorúgame nila ra'íchali benírame, jípeko alé we'ká mochí Onorúgame oyérame. Alé napu tabilé 'wesi ralámuli oyérame nile Onorúgame

jípeko 'ma oyérame ju Onorúgame nila ra'íchali.

²¹ 'Lige abiena osáleché Isaíasi: «Senibí rawé gu'írinilige Onorúgame alué ralámuli israelita 'we gawélime Onorúgame.»§

11

Jena ruwimela Páulo ruwíligo Onorúgame wanápuligo alué ralámuli jurío napurigá nochámala Onorúgame nila nóchalichi

¹ ¿Regáchala mayé 'emi Onorúgame 'ma tabilé gu'írío alué ralámuli israelita? Pecha alarigá júkó. Alué ralámuli israelítaka wanápuliru napurigá nochámala Onorúgame nila nóchali. Neka israelita júchigó. Neka Abraámi 'lige Benjamini* rijimala ju alué napu 'we 'ya ejperele.

² Onorúgameka 'ma 'la 'nata asale wanápamia napurigá nochámala Onorúgame nila nóchali alué ralámuli jurío 'we 'ya ta'chó o'chérachi alué ralámuli jurío. ¿Tacha machíché 'emi napu anile alué rió napu Eliasi anilime nile napu ruwime nile napu anele Onorúgame? Alúeka Onorúgame 'yuga ra'íchale jurío ralámuli ayóniga.

³ Regá anele: «Mué Wa'lula Onorúgame, 'ma me'lilira alué ralámuli napu ruwime nile napu anele Onorúgame, 'lige 'ma gajúnale alé we'kaná mesa tegoli.† Pe necho rejpipá ajagá, 'lige abiena me'linali ne'chí.»

⁴ Nobi Onorúgameka regáchigo anélekó: «Neka tabilé a'ré napurigá me'liboa alué gíchao mili ralámuli jurío napu tabilé tánime ju iwérali alué tabilé Onorúgame alué Baáli anilime napu pe newárigime ju.»

⁵ Jípechigó 'we u'kabi ralámuli israelita mochí 'la Onorúgame oyérame, rekó we'ká israelita ralámuli mochige. 'Lige Onorúgame 'we na'temá alué ralámuli napurigá 'la Onorúgame oyéramala alué ralámuli.

⁶ Onorúgameka tabilé na'temale alué u'kabi ralámuli napu jipe 'la Onorúgame oyérame ju 'we 'la 'nátame kóriká, pe iligá na'temale bo'né.

⁷ Alué ralámuli israelita 'we e'wérali olame nile 'la sébali olániliga alué Moisesi nila nulalí 'la bi'wígame alawégame gainániliga. Onorúgame 'la niraga etele alué u'kabi ralámuli israelita napu bo'né najkile. 'Lige

‡ 10:19 E'nesi Deuteronomio 32:21. § 10:21 Isaías 65:1-2.

* 11:1 'We 'ya ta'chó ochérachi alué Páulo, alué rió Akobo anilime makué oká rió 'kúchigame nile, bilé alué Benjamini anilime nile. Alué rió Akobo abé a'kinana 'ma wa'lú rió kachi alué Akobo chebilé rewá 'yákiru Onorúgamete, Israeli anilime rewá 'yákiru Onorúgamete. 'Lige alési akiná o'chérale alué ralámuli israelita. † 11:3 E'nesi glosario «altar».

uché jareka tabilé nirale 'lige tabilé námame newale tachiri najkió Onorúgame.

⁸ Aka regá aníché Onorúgame nila ra'íchali: «Onorúgame tabilé námame newale. 'Lige ju abalarigá ju, tabilé námame ju.»[‡]

⁹ 'Lige Rabíchigó abiena regá anime osale: Wa'lú gastigo naresa 'la kápá alué ralámuli napu wa'lú go'ame newame ju piesta newagá

¹⁰ napurigá tabilé námame nímala napu eté napurigá 'we resí níluga e'yénamala senibí. §

Jena ruwimela Páulo ruwílugo abéchigo we'ká ralámuli tabilé jurío 'la bi'wimeo alawala 'la Onorúgame oyérame

¹¹ Aka neka rukéguru 'emi: ¿Alué ralámuli jurío pala tabilé uché siné oyérame nímala wé Onorúgame? Aka abiena ku 'láguru. Jípeko tabilé oyérame ju Onorúgame 'ma guwana rujsúlígame nobi uchéchigo ku 'la oyérame nímala gó. Jipe etea alué ralámuli jurío 'we 'la oyerío Onorúgame alué ralámuli tabilé jurío 'lige 'we 'la gu'irilio Onorúgamete alué ralámuli, abéchigo we'ká ralámuli jurío 'la oyéramala Onorúgame 'lige 'la bi'wimela alawala.

¹² Napu'lige alué ralámuli jurío a'resa Onorúgame oyeria 'liko Onorúgame nila ra'íchali benírame uchéchigo bilénami simúbale benírímia uché jaré ralámuli napu tabilé jurío ju. 'Liko napu'lige uchéchigo siné oyérasa Onorúgame alué ralámuli jurío, 'liko asíriga we'ká ralámuli aminacho 'la machimela chiena 'la nejkúríme ko Onorúgame.

¹³ Jípeko ra'íchámala ne 'emi 'yuga napu tabilé jurío ju, Onorúgame jula ne'chí napurigá beníramala ne 'emi Onorúgame nila ra'íchali, 'lige ne níriká alué nóchali 'we najtékame ju, 'lige 'we ganilí ne aleké nóchali nóchaga.

¹⁴ Neka najkí napurigá alué ralámuli jurío 'we ayoa mochímala 'emi etega 'we 'la oyerío napu ne benirí 'emi ralámuli tabilé jurío, 'lige a'rénimela cha noká.

¹⁵ Napu'lige alué ralámuli jurío a'resa Onorúgame oyeria, 'liko alué Onorúgame nila ra'íchali benírame uché jarénami simúbale napu epperégame nile alué ralámuli tabilé jurío. 'Lige ¿chukimélawé jena wijchímoba napu'lige alué ralámuli jurío ku 'la oyérasa Onorúgame? Alué ralámuli jurío 'lige alué ralámuli tabilé jurío 'ma 'la bi'wimela alawala.

¹⁶ Alué Abraámi 'lige alué uché jaré 'we 'ya epperégame ralámuli israelita Onorúgamete wanápurigame nile napurigá Onorúgame

nila nóchali nochámala, abiena alué ralámuli israelita jipe epperégame Onorúgamete wanápurigame ju napurigá Onorúgame nila nóchali nochámala.*

¹⁷ Bilé olibo galírale ilígame rijpunáliku pe'kabi atuala 'lige alé na'chucháliku alué olibo jami ilígame atuala. Ye ra'íchalika pe aniane kéré alué ralámuli jurío ko napurigá alué olibo galírale ilígame olibo jino. † 'Lige 'emi ralámuli tabilé jurío ko ju napurigá alué olibo jami jágame alué olibo pe koriente.

¹⁸ 'Lige 'emi ralámuli tabilé jurío tabilé gichiga etewa alué ralámuli jurío napu tabilé oyérame ju Onorúgame, napugiti 'émika kame napurigá alué olibo koriente atuala alé jino olibochi na'chuchárigame, 'lige alué ralámuli jurío ko ju napurigá olibo jino atuala 'lige nawala.

¹⁹ Siné kachi jaré 'emi animela: «Alué olibo jino atuálaka rijpunáliku pe'kabi alé na'chuchamia alué olibo koriente atuala jami ilígame na mejkaka a'párigame.»

²⁰ 'La bijchiá ju napu animela 'emi, alué olibo jino atuala 'ma rijpunáliko napugiti 'ma a'rélígame Onorúgame oyeria. Tabiléchigo gunarume níwagó 'emi, iligá 'we majawa 'lina a'regá Onorúgame oyeria.

²¹ Aka Onorúgame tabilé e'káligé alué ralámuli jurío, ¿mayé 'emi Onorúgame 'la e'kamio 'emi a'résaká Onorúgame oyeria? Pecha e'kámaligó.

²² 'We 'la na'tásibá. Onorúgame 'we na'temame ju alué ralámuli 'la sébali olame napurigá Onorúgame najkí 'lige 'we a'wágame gastigo 'yame ju alué 'ma a'reme Onorúgame oyeria. 'Lige 'we na'temápua 'emi Onorúgamete tabilé a'résaká Onorúgame oyeria. 'Ma a'résaká 'emi Onorúgame oyeria 'ma tabilé na'temápua 'emi Onorúgamete. Alígeko 'ma rijpunárigame kárelámala 'emi alé jino olibochi jágame atawá.

²³ 'Lige alué ralámuli jurío 'ma uché ku 'la oyérasaká Onorúgame 'liko Onorúgameka uché ku 'la e'kámala alué ralámuli.

²⁴ 'Émika ju napurigá alué olibo koriente atawala, alué napu na'chucháliku alé olibo jínochi. Aka Onorúgame 'la na'chúchaligé alué olibo jínochi alué olibo koriente, 'lige ¿tacha 'la ku na'chuchámala wé Onorúgame alué Olibo jino atawala ku alé olibo jínochi napu rijpunáliko?

Jena ruwimela Páulo ruwílugo aminacho abé we'ká ralámuli israelita oyérimio Onorúgame napu'lige 'ma oyérasa we'ká ralámuli tabilé israelita

‡ 11:8 E'nesi Deuteronomio 29:4.

§ 11:10 E'nesi Salmos 69:22-23.

* 11:16 Páuloa regá anime osale: Alué

bajchá wajsérigame baní Onorúgame kógiwili nisa, 'lige abiena suwábaga alué uché jarela baní abiena Onorúgame nila nímalachigó. Rojá nawala Onorúgame nila nisa, 'liko abiénachigó alué rojá Onorúgame nila nímala 'ma suwábaga atuala 'yúriga. † 11:17 Alué olibo napu echilú masana alachilú ju. 'Lige alué oliboka rakeme ju aseituna anelime.

²⁵ 'Emi ralámuli tabilé israelita, ruimé ne bilé 'nátili napu 'emi tabilé machí napurigá 'nata ajtí Onorúgame, napurigá tabilé gunarume nímala 'emi. Ajaré ralámuli israelita 'ma a'rele Onorúgame oyeria nobi abiénachigo ku 'la oyéramalagó Onorúgame alué ralámuli. Alué ralámuli israelita tabilé oyérame nímala Onorúgame napusi 'ma 'la Onorúgame oyérasa suwábaga alué tabilé israelita ralámuli napu ekí Onorúgame najkí napurigá Onorúgame oyérame nímala.

²⁶⁻²⁷ Alige si suwábaga alué ralámuli israelita 'ma bi'wigame alawélamala napurigá aní Onorúgame nila osilí. Alué osilika regá aní:

Julámala ne Rusalénika ye rió napu 'we a'lá 'nátili 'yámala

suwábaga alué ralámuli israelita.

Alarigá gatémala ne.‡

²⁸ Alué ralámuli israelita 'ma a'rele Onorúgame oyeria, alekeri alué ra'íchali Onorúgame nila 'emi ralámuli tabilé israelita 'lina beníriliro. Lige Onorúgame abiena 'we 'la na'temá alué ralámuli jurío rekó 'ma a'regé Onorúgame oyeria. Onorúgameka 'máchigo 'la anéligame alué Abraámi 'we 'la gu'irimio alué ralámuli israelita

²⁹ 'lige Onorúgameka senibí 'la sébali olame ju bilé tábiri 'la sébali olámorisá.

³⁰ 'Émika tabilé oyérame nile Onorúgame nobi jipeko 'wéchigo na'temáligó 'emi Onorúgamete napugiti ralámuli israelita a'rélígame Onorúgame oyeria.

³¹ Alué ralámuli jurío a'rele Onorúgame oyeria napugiti gawéliga gepúlígame napu 'lige 'we 'la ruilía Onorúgame nila ra'íchali. 'Liko napu 'lige uché siné 'la oyérasa Onorúgame alué ralámuli jurío Onorúgame 'we 'la na'temámala alué ralámuli etega 'we 'la na'temakio Onorúgamete 'emi ralámuli tabilé jurío.

³² Bo'né Onorúgame elale napurigá cha nokame nímala suwábaga ralámuli, alarigá elale bo'né Onorúgame 'we na'temamia suwábaga ralámuli tabilé e'wame.

³³ 'We a'lá 'nátame ju Onorúgame, ta'wesi anaga. Lige pecha 'wesi anámalagó Onorúgame.

³⁴ «¿Chieri 'la machí napu 'nata Onorúgame? ¿Chieri 'la ruyémala rejcholi Onorúgame?

³⁵ ¿Chieri ralámuli kógile bajchá Onorúgame napurigá 'la nejímalachigó Onorúgame?»§

³⁶ Onorúgame newálila júkuru suwábaga napu nerú jena wijchimoba 'lige rewagachi. 'Lige alekeri bo'né nila ju. Senibí 'we 'la oyérisiga Onorúgame 'la kápá 'la semáriga ra'íchaga Onorúgame olagá. Alarigá olásiga 'la kápá.

12

Jena ruwimela Páulo ruwílígo sébali oliame ko napu najkí Onorúgame

¹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, Onorúgame 'we na'temá 'emi. Alekeri tani ne napurigá 'emi 'la senibí 'la sébali olame nímala napu Onorúgame najkí. 'La alarigá oliame júkuru 'emi 'la Onorúgame oyérame níriká.

² Tase alarigá ejperélawa napurigá ejperégame ju ralámuli jipe ejperégame napu tabilé Onorúgame oyérame ju. 'La lisensia 'yawa Onorúgame napurigá se'nú 'nátili nejímala. 'Lige alarigá 'la machimela 'emi alué 'nátili napu a'lala ju, alué 'nátili napu Onorúgame galeme ju.

³ Neka 'we na'temaka etuíme ju Onorúgamete a'chigóriga napurigá chejaré 'lige Onorúgamete wanápurígame ju ne napurigá Onorúgame nila ra'íchali beníramala ne ralámuli, alekeri ye rejcholi ruyémala ne suwábaga 'emi: «Na'táwaká Onorúgame 'síligo 'nátili 'ya 'emi.»

⁴ Ramueka sekégame niru, ronégame niru, najkégame niru, 'lige buségame niru. Sekaka nóchame ju, 'lige ronoka simime ju, najkaka akeme ju, 'lige busika eteme ju.

⁵ A'chigóriga ju. We'ká niru ramué, 'lige a'pílipi ramué se'nú nóchali nígame niru, nobi suwábaga ramué pe abalué bi'lepi Kristo oyérame niru.

⁶ Aka Onorúgame 'yáligé e' a'pílipi ramué Onorúgame oyérame napurigá najkí bo'né Onorúgame. Onorúgame nejísaká napurigá ra'íchawa Onorúgame nila ra'íchali, eliwa napurigá Onorúgame nejíkúrimala napu 'lige mué ra'íchachi rejcholi ruyea ralámuli.

⁷ Onorúgame nejísaká napurigá gu'íriwa uché jaré ralámuli, 'we a'lá gu'íriwa. Onorúgame nejísaká napurigá beníriwa uché jaré ralámuli, 'we a'lá beníriwa.

⁸ Onorúgame nejísaká napurigá oiláriwa uché jaré ralámuli, 'we a'lá oiláriwa. 'Emi gu'írisaká uché jaré ralámuli, tabilé chélagá gu'íriwa. Onorúgame nejísaká napurigá wa'lula niwa, 'we 'la sébali nochawa. Onorúgame nejísaká napurigá gu'íriwa ralámuli o'chérame 'lige nayúkame, 'we a'lá ganílígame gu'írilime júkuru.

Jena ruwimela Páulo ruwílígo napurigá 'we a'lá nakúriga ejperéliwa

⁹ 'We a'lá niraga járowa a'bopi. Tase pe aníboa: «Neka 'we ganílígame eté mué», peka ganílígame eteme ke. Tabilé oiláriwa tabilé a'lá 'nátili, 'we 'la oilawa 'lina alué a'lala 'nátili.

¹⁰ Onorúgame oyérame niru alekeri 'la ganílígame e'yéniwa a'bopi.

¹¹ 'La Onorúgame oyériga beníriwa ralámuli napu 'lige beníríria Onorúgame nila ra'íchali.

‡ 11:26-27 E'nesi Isaiás 59:20-21.

§ 11:35 E'nesi Job 36:22-32.

¹² 'La ganíliga mochiwa buigá Onorúgame 'la sébali olame ko napu aní. 'La anachawa rekó resí kachi. 'Lige tabilé siné a'rewa Onorúgame 'yuga ra'icha.

¹³ 'La kógiwa chejaré ralámuli napu resilaa napu Onorúgame oyérame ju. 'La lisensia 'yawa napurigá mué bejtélachi okómala uché bilénaka jsime napu ju Onorúgame oyérame.

¹⁴ Napu'lige uché bilé ralámuli chibi 'sisa, 'lige mué níriga tabilé che anewa alué ralámuli. Pe iligá regá anewa 'lina Onorúgame: «Mué Onorúgame, rekó chibi 'sié alué rió, abiena 'la gu'írowa.»

¹⁵ Napu'lige 'we ra'sálagá sisá che-jaré ralámuli alé 'emi ejperélachi, 'we ra'sálawachigó. Napu'lige 'we seweka jsisá alué ralámuli 'emi ejperélachi 'la iwérali 'yawa.

¹⁶ 'La ganíliga ejperélawa 'emi uché jaré ralámuli 'yuga. Tase gunarume niwa, 'la niraga etewa ralámuli napu tabilé nígame ju, alué 'we pobre. Tabilé na'tawa abé ejobénigame ko 'emi me'tigá uché jaré.

¹⁷ Cha 'sisa bilé ralámuli tabilé che 'sípua mué níriga. 'La a'ká ralámuli niwa napurigá etémala che jaré ralámuli, 'lige napurigá 'la regá animela 'emi olagá: «Alueka 'la Onorúgame oyérame ju.»

¹⁸ 'La niraga etewa suwábaga ralámuli napurigá tabilé ayómala 'emi 'yuga.

¹⁹ 'Emi napu ne 'we na'temá, napu'lige chibi 'sisa bilé ralámuli, mueka tase che olawa, iligá a'rewa napurigá Onorúgame 'símala gastigaria. Onorúgame nila osilichi regá aní: «Ne 'símala gatea, ne 'símala gastigaria alué cha nokame ralámuli.»* Alarigá anile bo'né Onorúgame.

²⁰ 'Lige regá aníchigó Onorúgame nila ra'íchali: «'We resí anilime nisa mué bilé ralámulite, 'lige bilé rawé 'we e'lowika se-basa mué bejtélachi go'ame tasia, 'la kógiwa go'ame, 'lige balámaka sabasa ba'wí tasia, 'la 'yawa ba'wí. Tase regá na'tawa mué níriga: 'Lacha 'yáwawé go'ame ye ralámuli 'we resí aneme ne'chí. Alarigá 'we chijunámala alué ralámuli.»†

²¹ Ayori nisa go'ame táachi alué ralámuli iligá 'we ra'sálagá 'yawa 'lina go'ame alué ralámuli, tase ayoga.

13

¹ Suwábaga ralámuli e'wámili júkuru napu nulá e'wélala napu mochiárigime ju bilena we'ká riógachi, Onorúgame elile alué ralámuli napurigá e'wélala nímala.

² 'Lige apiépiri napu tabilé e'wame ju napu nulá alué e'wélala pe Onorúgame gawélime kérélamala. 'Lige apiépiri napu tabilé e'wame ju gastigáriwa alué e'wéalate.

³ Alué e'wélalaka pecha mochiárigime júkó napurigá majaga ejperélimala alué 'la sébali olame ralámuli napu nulá e'wélala, alueka mochiárigime júkuru napurigá majámala alué cha nokogá e'yéname ralámuli. 'Emi tabilé majaga mochinilisaká alué e'wélala, 'liko tabilé che nokogá e'yéniwa. Tabilé cha nokogá járowa, tase i'níliga, alarigá 'la regá animela alué e'wélala: «Ye ralámulika 'la tabilé cha nokogá járome ju, tabilé i'níliga»,

⁴ napugiti alué e'wélalaka 'yárigame kame nóchali Onorúgamete napurigá nulémala ralámuli bilena we'ká riógachi. 'We cha 'sika ilírome nísaká mué, 'we iníliga, 'liko senibí majaga bejtélamala mué alué e'wélala. Alué e'wélalaka lisensia nígame ju napurigá gastigárimala ralámuli, Onorúgame 'yale lisensia alué e'wélala napurigá gastigárimala ralámuli chibi nokame.

⁵ 'We 'la sébali olawa pe bo'né 'nátaga napu najkí bilé wa'lula napugiti alarigá kame, pecha lawa: «'La sébali olásiká tabilé gastigáriwa ramué.» 'Lige aminami tase pe alarigá mayewa, iligá pe 'la bo'né 'nátaga sébali olawa napugiti 'émika 'we 'la machi-ame alarigá najkió Onorúgame.

⁶ 'Lige aminami 'la najtétilime júkuru enomí napu senibí bamí najtétilime ju (impuesto), alué e'wélala i'lime kame napugiti alué e'wélalaka Onorúgame gu'iriga nóchame kame.

⁷ 'La najtétilime júkuru wikame níriká alué enomí napu najtétilime ju senibí bamí e'wélala i'lime. 'La niraga etewa suwábaga alué e'wélala, tase gawéliga.

⁸ Bilé ralámuli enomí tanesa mué, yati najtétawa, 'lige 'la niraga etewa uché jaré ralámuli, 'lige 'la na'temaka. Alué napu 'la niraga eteme ju uché jaré ralámuli, alueka 'la sébali olá alué nulalí Moisesi nila.

⁹ Alué nulalí Moisesi nila regá aní: «Tabilé se'nú mukí 'yuga gojchiboa napu tabilé mué 'yula ju. Tabilé nejkowa ralámuli 'yuga. Tabilé chigowa. Tase we'ká e'karúgame niga asináliwa. Onorúgame tabilé alarigá najkí.» 'Lige aminami regá anílechigó Moisesi: «'We a'lá na'temaka etewa uché jaré ralámuli napurigá mué bo'nepi.»

¹⁰ Bilé ralámuli 'la na'temaka eteme uché jaré ralámuli napurigá bo'nepi, alueka tabilé siné gawéliga etémala nibilé siné chibi olámala uché jaré ralámuli. Alué 'la na'temaka eteme ka uché jaré ralámuli, alueka 'la sébali olame kárékuru alué nulalí Moisesi nila.

¹¹ 'La ganíliga etewa uché jaré ralámuli, napugiti aminacho u'kabi rawé rokárekáme napurigá nawámala Wa'lula Esukristo ramué o'tomea. Aminacho u'kabi rawé rokáré napurigá nawámala Wa'lula

* 12:19 Deuteronomio 32:35. † 12:20 E'nesi Proverbios 25:21-22.

Esukristo, tase napurigá abé 'ya napu pe kulí chojkiálíchi Esukristo oyeria.

¹² 'Ma amulí seba raweli napurigá nawámala Wa'lula Esukristo. 'Ma a'rewa alué tabilé alá 'nátíli, tabilé alá na'tálika tabilé alá alawégame niwa. 'La sébali oliáká napu najkí Onorúgame 'la bi'wígame alawégame niwa.

¹³ 'La semáriga 'nátaga e'yénawa, tabilé chibi nokogá, tase bajiga e'yénawa, nibilé okoka e'yénawa e'sena umugí napu tabilé 'emi a'boi 'yula ju, tabilé nakoga e'yénawa, nibilé enowélame niwa, 'lige nibilé na'áuka ejerélawá.

¹⁴ Iligá 'we tániwa Wa'lula Esukristo napurigá nejkúrimala, 'la nejkúrisaká 'ma tabilé chátiri 'nátaga einámala mué. 'Lige tase ejerélawá pe napurigá 'emi a'boi najkí.

14

Jena ruwimela Páulo ruwíligo tabilé gawélimi ko ralámuli napu ta'mé 'la námame ju napu nulá Onorúgame

¹ 'La niraga etewa tase gawéliga alué ralámuli napu ta'mé 'la námame ju napu nulá Onorúgame. Tabilé 'me 'la bijchígasa jaré tábiri 'nátíli alué ralámuli, tabilé che anewa.

² Jaré ralámuli 'nátame ju tabilé 'la ko go'aa ajaré go'ame. Alué ralámulika alarigá 'nátame ju napugiti alueka tabilé 'cho 'me 'la námame kame napu nulá Onorúgame. 'Lige jaréchigo ralámuli tabilé chéláme ju napuyépiri go'ame go'gá, napu ekí go'ame nerú.

³ Alué napu 'la go'yame ju e'karúgamea go'ame tabilé gawélimili ju alué uché jaré napu tabilé go'yame ju ajaré go'ame. 'Lige a'chigóriga, alué napu tabilé go'yame ju ajaré go'ame tabilé gawélimili ju alué napu go'yame ju napuyépiri go'ame. Onorúgameka suwábaga 'la niraga eté.

⁴ Pecha aníame júkó bilé ralámuli nóchame tabilé 'la nóchachi tabilé alué rió batrónila níriká: «'La abé najsinákuliti rió, tabilé benéganti nóchaga.» Alieti nísaká alué nóchame, pe bo'né batrónila machíleké. Bo'né Onorúgame 'la animela pala 'la nóchame ko o pala tabilé 'la nóchame ka alué ralámuli. 'Lige bo'né Onorúgame 'we alá gu'írimala napurigá 'la semáriga nochámala alué nóchame.

⁵ Aka regá júturuchigó jaré ralámuli, 'nátame ju bilé rawé abé najtékame ko me'tigá chejaré rawé. 'Lige jaréchigo 'nátame ju suwábaga rawé pe abisibi najtékame ko. A'pílipi ralámuli regá na'támili ju: «'We 'la júpaché napu 'nata ne.»

⁶ Jaré ralámuli aníme ju abé najtékame ko sawalachi rawé, 'lige jaré aníme ju abé najtékame ko romíkichi rawé. Alué okaná chojkégame ralámuli alarigá 'nátame

ju nobi abiénachigo 'la Onorúgame oyérame kéréko. 'Lige aminami alué napu go'yame ju apiépiri go'ame 'we 'la nawesasa go'yame ju 'la nejígorikábá go'ame Onorúgame. 'Lige alué napu tabilé go'yame ju jaré go'ame 'we 'la nawesasa go'yame júchigo go'ame 'la nejígorikábá go'ame Onorúgame, nobi abiénachigo 'la Onorúgame oyérame kéréko napugiti 'la nawesasa go'yame kame go'ame.

⁷⁻⁸ Onorúgame ju ramué nuleme napu 'lige bijí ajagá mochírigichi 'lige alué nulame júchigó napu 'lige suwisuga. 'Liko 'we alá e'wawa napu Onorúgame najkí. Bijí ajagá mochíriká Onorúgame 'kúchila niru 'lige suwisugaká abiena Onorúgame 'kúchila niru.

⁹ Alekeri mukule Kristo 'lige ku ajánale ralámuli ajágame nuleme nimia 'lige alué suwígame ralámulichigó.

¹⁰ 'Liko ¿chonigá gawéliga eteme ju mué alué uché jaré ralámuli Onorúgame oyérame? Onorúgame bo'né animela: «'Émika 'la sébali olálepá napu ne najkí.» 'Lige bo'né Onorúgame animela: «'Émika tabilé sébali olálepá napu ne najkí.»

¹¹ Regá aní Onorúgame nila osilichi:

Neka 'la bijchiá aní:

«Suwábaga ralámuli chojkóbaga jábamala napu ne ajtí»,

'lige suwábaga animela:

«Mueka Wa'lula Onorúgame ju,

'we alá nejkúrima.»

¹² A'pílipi ramué ruyéwili júkuru Onorúgame napu ra'icharu napu 'lige bijí mochíga jena wijchimoba 'lige napu chibi nokirú ramué.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo tabilé che aníame ko 'emi a'bopi napurigá tabilé guwana rujsúmala uché jaré Onorúgame oyeria

¹³ Alekeri tabilé che aníboa 'emi a'bopi, a'bopi gawélesa ka 'emi 'liko guwana rujsúmala 'emi Onorúgame oyeria 'emi iligá 'we 'la nakúriga nokísiwa.

¹⁴ Jaré ralámuli mayeme ju bilé ralámuli go'sá go'ame napu tabilé go'ame kóri, alueka mayeme ju Onorúgame gastigárimio go'sáká. Nobí Wa'lula Esúsika 'wéchigo 'la lisensia nejígo napurigá go'poa napuyépiri go'ame. 'Lige bilé rió 'nátame nisa regá: «'Tabilé 'la ju alué go'ame go'aa, Onorúgame gastigárimala go'súká alué go'ame», 'liko tabilé go'meli ju alué go'ame.

¹⁵ Mué go'sáká go'ame uché jaré Onorúgame oyérame etériga alué go'ame napu tabilé go'yame ju alué ralámuli, 'liko tabilé nirame kárelamala mué alué ralámuli. Tase 'la ju alarigá, mué go'sáká go'ame napu tabilé go'yame ju uché jaré ralámuli, 'lige etesa aleké go'ame go'yachi mué, 'liko alué ralámuli 'ma tabilé oyéramala Onorúgame. Kristo mukule alué ralámuli gu'íriga.

¹⁶ Tase etériga go'poa aleké go'ame alué uché jaré ralámuli napurigá tabilé lámala: «Ye rioka go'yame ju napu tabilé nejí lisen-sia Onorúgame napurigá go'poa.»

¹⁷ Onorúgame níriká pecha chéréko napuyépiri go'ame go'yae, 'lige bajilia. Onorúgameka pe iligá najki napurigá 'la sébali olawa napu bo'né najki, 'lige najki napurigá tabilé i'kurúgame chátiri tábiri 'nátaga ejperélawa 'lige napurigá 'la ganiliga ejperélawa. Onorúgame Alawala 'sime ju nejkuria napurigá tabilé i'kurúgame chátiri tábiri na'tawa 'lige napurigá 'la ganiliga ejperélawa.

¹⁸ Kristo nila nóchali nochalia ka, Onorúgame 'we ra'salágá asimela, 'lige ralámuli 'we a'lá niraga etémala ramué.

¹⁹ Alekeri 'la ganiliga ejperélawa 'emi, 'lige oiláriwa 'emi a'bopi napurigá aminabi 'we a'lá oyéramala Onorúgame nila ra'íchali.

²⁰ Suwábaga go'ame 'we a'lá ju go'á. Iligá etériga go'suga alué go'ame napu tabilé go'yame ju jaré ralámuli, alué ralámuli ayómala, 'ma guwana rujsúmala Onorúgame oyeria.

²¹ Iligá tabilé go'poa aleké go'ame 'lige tabilé baiwa alué i'wilí ba'wila rekútume alué uché jaré ralámuli Onorúgame oyérame etériga, napugiti etesaká alué uché jaré ralámuli Onorúgame oyérame 'liko alué ralámuli 'ma pe abisi a'rémala Onorúgame oyeria.

²² Mueka 'la machigá bejtélawa tabilé sulío Onorúgame apiépiri go'ame go'yachi 'lige i'wilí ba'wila bajilichi. 'La ganiliga ejperégame ju alué napu lame ju 'we a'lá ko apiépiri go'ame go'á 'lige 'we 'la ko bajilia alué i'wilí ba'wila. 'La ganiliga ejperégame juchigó alué napu regá 'nátame ju: «Neka jaré go'ame tabilé go'yame ju.»

²³ Bilé rió lasa: «¿Pala ayómalawé Onorúgame ye go'ame go'sá ne o tabilé ayómerémá?» 'lige abirigá go'sá, alueka pe bo'nepi tabilé a'lá alawégame gayena, alueka majaga go'yáame bilé tábiri go'ame Onorúgame ayora mayega.

15

Jena ruwimela Páulo ruwligo 'we 'la gu'irilime ko alué uché jaré napu tabilé 'cho 'la námame ju Onorúgame nila ra'íchali

¹ Ramué napu 'we a'lá machiaa tachiri najkió Onorúgame tase pe a'bocho 'la ganiliga mochiwa. Iligá 'la gu'riwa 'lina alué napu ta'chó 'la námame ju Onorúgame nila ra'íchali napurigá aminabi abé a'lá oyéramala Onorúgame napurigá abé a'lá bijchígimala napu aní Onorúgame.

² O'maka 'we a'lá gu'iritékuru alué napu ta'chó 'la námame ju Onorúgame nila ra'íchali. Alarigá abé a'lá oyéramala Onorúgame.

³ Kristo senibí sébali olale napu Onorúgame nulele, tase napurigá bo'né najkile. Aka regá aniché Onorúgame nila osilichi: «Mué Onorúgame, neka 'we nirá mué, alekeri ralámuli chibi anechi mué, pe ne'chí chibi aneme kéré.»*

⁴ Suwábaga alué osilí napu osiruga chujkú alé Onorúgame nila osilichi, alueka pe ramué benírame kéré napu najki Onorúgame. Napu aní aleké osilichi 'la oilárima ju ramué napurigá tabilé guwana rujsúpua 'lige napurigá 'la machigá mochiwa 'la sébali olamio Onorúgame napu aní. Alekeri 'la machirú Onorúgame 'la sébali olamio napu aní.

⁵ Onorúgame 'we 'la nejkúrame ju napurigá 'la anachawa rekó resí anilíe 'lige nejkúrame ju napurigá 'la tabilé seweka mochiwa, alué tani ne napurigá 'la gu'irimala 'emi napurigá 'we a'lá niraga járomala 'emi a'bopi napurigá 'sile Kristo Esusi.

⁶ Alarigá suwábaga napuíka 'emi 'we a'lá ra'ichámala Onorúgame olagá, alué Onorúgame napu alué Wa'lula Esukristo O'nola ju.

⁷ Liko alarigá 'we a'lá niraga járowa 'emi a'bopi napurigá nirale Kristo 'emi. 'Lige alarigá 'we a'lá niraga ra'ichámala ralámuli Onorúgame olagá.

⁸ Kristo nawálekuru ralámuli jurío gu'irimia napurigá etémala ralámuli Onorúgame 'we a'lá sébali olame ko napu sébali olamorlíge.

⁹ Abiena nawale napurigá ralámuli tabilé jurío animela 'we a'lá nejkúrame ko Onorúgame. Aka regá aniché Rabi Onorúgame nila osilichi:

Bochígimi napu ejperé alué ralámuli tabilé jurío
alemi eyéniga ra'ichámala ne 'we a'lá ko mué Onorúgame

'lige wikarámala ne mué nila wiká.†

¹⁰ 'Lige abiena regá aní Onorúgame nila osilichi:

'We ra'salágá mochiwa 'emi ralámuli tabilé jurío
napu 'la Onorúgame oyérame ju.‡

¹¹ 'Lige abiena regá aní Onorúgame nila osilichi:

Regá aniboa suwábaga 'emi ralámuli tabilé jurío

'lige abiena 'emi ralámuli jurío:

«Onorúgame 'la semáriga nejkúrame júpá.»§

¹² 'Lige abiena regá anime osale alué Isaíasi 'we ya:

* 15:3 E'nesi Salmos 69:9. † 15:9 E'nesi Salmos 18:49.

‡ 15:10 E'nesi Deuteronomio 32:43.

§ 15:11 E'nesi

Salmos 117:1. * 15:12 Esé (Isai) wa'lula rey Rabi o'nola nile.

Ochéramala bilé rió 'ma we'ká bamí nujubá 'ma tabilé i'tégichi alué Esé ramué rijimála 'we 'ya ajtígame.*

Alueka wa'lula nímala ralámuli tabilé jurío nuleme.

'Lige suwábaga alué ralámuli tabilé jurío 'we a'lá bijchígiga mochímala 'we a'lá ne-jkúrimio

alué rió 'we a'kinana ochérigame (Isaíasika pe alué Esukristo olagá anime ke anile).†

¹³ Onorúgame napu nejime ju iwérali 'we ra'sálárisa 'la kápá 'emi napurigá 'la ganígiga mochímala 'emi napugiti 'émika 'we a'lá bijchígigame kame napu aní Onorúgame. 'Lige aminabi tani ne Onorúgame napurigá gu'írimala 'emi bo'né alawálate napurigá aminabi bijchígigame nímala 'emi 'la sébali olame ko Onorúgame bilé tábiri 'la sébali olámirisá.

¹⁴ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, neka 'we a'lá machígá ajtí 'we na'temaka eteme ko 'emi uché jaré ralámuli. 'Lige 'we machígá ajtí ne 'we eppénigime ko 'emi beníriga a'bopi Onorúgame nílá ra'íchali.

¹⁵ Abiena bilé rejcholi ruyé ne 'emi jena ye osilichi napurigá tabilé we'kuámala 'emi. Neka 'la ma'chígime ruyé 'emi napugiti Onorúgame 'ma 'la alarígá 'nata asáligame,

¹⁶ napurigá beníramala ne alué ralámuli tabilé jurío alué ra'íchali napu ju Onorúgame nílá. 'Lige ralámuli alué ra'íchali akigá 'we a'lá oyéramala Onorúgame 'lige Onorúgame 'we 'la nírámala. Onorúgame Alawala 'sile gatea napurigá 'we 'la nírawa Onorúgamete.

¹⁷ Neka 'we ra'sálagá ajtí napugiti Kristo Esusi 'we 'la gu'írimpá ne'chí napurigá beníramala ne alué ralámuli Onorúgame nílá ra'íchali.

¹⁸ Neka tase se'wináriga ruwimela, neka pe ruwimela Onorúgame bo'né najkíligo napurigá beníramala ne Onorúgame nílá ra'íchali alué ralámuli tabilé jurío napurigá 'la oyéramala Onorúgame, 'lige bo'né Onorúgame 'smíguru napurigá suwábaga 'la semáriga ma'chínamala

¹⁹ napu'lige sa'wachi ne ralámuli 'we nayúkame (milagro) 'lige napu'lige ra'íchachi ne Onorúgame nílá ra'íchali. 'Lige 'ma bochígimi beníruturu ne Onorúgame nílá ra'íchali alé we'ká riógachi sí Rusaleni anilichi wamí wa'lú gawichí Iliria anilichi sí.

²⁰ Neka tabilé siné beníruturu Onorúgame nílá ra'íchali alemi napu 'ma e'yénale uché jaré ralámuli Onorúgame nílá ra'íchali beníriga ralámuli, iligá neka beniri 'lina ralámuli Onorúgame nílá ra'íchali 'we a'lá 'nátaga alemi napu tabilé siné 'cho akirume

nílige Onorúgame nílá ra'íchali nibilé alué ra'íchali napu ruwime ju churigá ka Kristo.

²¹ Neka sébali oláturu napurigá aní alué osilí 'ya nerúgame ta'chó ochérachí Esusi: Ralámuli napu tabilé siné akeme nile Onorúgame nílá ra'íchali 'we 'la námamala churigá ka Kristo.‡

Jena ruwimela Páulo ruwíligo alué bo'né Páulo 'we siminalio Roma

²² Tabilé ikiri ne alemi Roma anilichi simiá 'emi e'nemia, rekó senibí siminalia ajtigé ne alemi.

²³ Jípeko 'la ikírimarékó ne simiá alemi 'emi 'yuga asimea napu 'emi ejperé. 'Ma we'ká bamí júpá siminalia ne alemi napu 'emi ejperé.

²⁴ Alé Roma napu 'emi ejperé simíromolá ne napu'lige simiá enagá España anilichi. Oká mechá asimé ne alé Roma, bakiá mechá kómá. Bajchá Rusaleni simíromolá ne. Napu'lige alé Roma yénaga simichi ne aminá España anilichi, najkí ne napurigá jaré 'emi ne'chí gu'írimala pabé pabería 'lige aminami najkí ne napurigá 'yúriwa ne España anilichi sí.

²⁵ Jipe yátiká alé Rusaleni anilichi simé olá ne enomí o'tomia alué ralámuli Onorúgame oyérame alé Rusaleni ejperégame. 'Lige alé Rusaleni yéniga Roma simé ne.

²⁶ Jena Maseronia 'lige Akaya (Gresia) anilichi ejperégame ralámuli Onorúgame oyérame a'boi 'nátaga napabule enomí napurigá o'towa Onorúgame oyérame ralámuli Rusaleni ejperégame 'we pobre.

²⁷ A'boi 'nátaga napabule enomí napugiti alué ralámuli jurío nokáligame beniría Onorúgame nílá ra'íchali alué ralámuli tabilé jurío, alekeri gu'íriguru, enomí napabúlekuru napurigá o'towa alué ralámuli jurío.

²⁸ Napu'lige 'ma 'yasa ne alué enomí alué ralámuli alé yéniga simé ne alé España anilichi, bajchá alé Roma sebámala ne 'emi 'yuga asimea.

²⁹ 'We machí ne napu'lige sebasá ne alé napu 'emi ejperé, 'we 'la gu'írimio Kristo 'emi napurigá 'la námamala 'emi napu ne 'emi beniri.

³⁰ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, neka 'we tani Onorúgame napurigá repúmala ne'chí napurigá tabilé che ikímela ne, 'lige najkí ne napurigá 'emi 'we tánimalachigó Onorúgame a'chigóriga napurigá ne, napurigá repúmala Onorúgame ne'chí,

³¹ napurigá tabilé che olámala ne'chí alué ralámuli tabilé oyérame Kristo napu mochí alé Rusaleni, 'lige napurigá 'la semáriga narémala alué enomí Onorúgame oyérame alé Rusaleni ejperégame tabilé nígame,

† 15:12 E'nesi Isaías 11:10.

‡ 15:21 E'nesi Isaías 52:15.

³² Onorúgame elasa 'la kápá 'we a l'á sebasea ne 'we 'la ra'sálagá napu'lige 'emi etea ne alé napu epperé 'emi, 'lige Onorúgame nejkúrisa 'la kápá napurigá resíbamala ne alé 'emi epperélachi.

³³ Alué Wa'lula Onorúgame 'la aminabi 'emi repuka asísá 'la kápá, Onorúgame napu nejkúrima ju napurigá tase e'karúgame chibiyeti 'nátaga járowa.

16

Jena ruwimela Páulo 'we náwilingo reporali suwábaga ralámuli napu Onorúgame oyérame ju

¹ Neka ruwíbá churigá ka alué mukí Pebe anilime. Alué mukíka 'we 'la oyérame ju Onorúgame 'lige 'we nejkúrima ju napu'lige napuúkichi alé Sinkrea anilichi.

² 'La niraga etewa napugiti Wa'lula Onorúgame oyérame kame, napurigá nirálime ju apiépiri alué Onorúgame oyérame. 'La gu'íríwa napugiti alué mukíka 'la gu'íriligime we'ká ralámuli 'lige ne'chítiri abiena 'la gu'íríturu.

³ 'We repóriwa alué mukí Prisila anilime 'lige alué Prisila gunala Akila anilime rió. Alué okánika nóchame kéturu ne 'yuga Kristo Esusi nila nóchalichi.

⁴ Alué ralámuli siné amulí suwíturu ne'chí gu'íríga. Alekeri 'we ra'sálagá ajtí ne 'lige abiena 'we ra'sálagá mochíchigó suwábaga alué ralámuli Onorúgame oyérame napu tabilé jurío ju.

⁵ Abiena 'we 'la repóriwa alué ralámuli Onorúgame oyérame napu napuíme ju Onorúgame nila ra'íchali benimea alé Prisila 'lige Akila epperélachi. 'We repóriwa alué rió Epeneto anilime, 'we machime ju ne alué rió. Alué rió júturu napu bajchá oyérale Kristo alé Asia anilichi.

⁶ 'We repóriwa María, alué napu senibí 'yasi 'we gu'írí 'emi.

⁷ 'We repóriwachigó alué Antróniko 'lige alué Juníasi napu jurío júchigó napurigá ne, 'lige napuúka mochírige ramué galírale mo'áriga. Esukristo 'yale nóchali alué oká rió napu 'we 'la machirume ju we'ká ralámulite. 'Lige alué oká rió bajchá oyérale Onorúgame ne'chí me'tigá.

⁸ 'We repóriwachigó alué Ampliato anilime rió, alué rió 'we machime ju ne, 'lige 'we 'la oyérame ju Onorúgame.

⁹ 'We repóriwachigó alué Urbano anilime rió, alué napu júchigó Kristo nila nóchilichi nóchame, 'lige abiena 'we repóriwa alué Etakisi anilime rió, alué rió napu 'we 'la nirá ne.

¹⁰ 'We repóriwachigó alué rió Apélesi anilime. Alué rioka we'sá 'we resí ikígame ju pe Kristo oyériga. 'Lige abiena 'we repóriwa suwábaga alué ralámuli Aristóbulo anilime rió galílachi epperégame.

¹¹ Abiena repóriwachigó alué rió Erorioni anilime, alué rió abiena jurío ju napurigá ne, 'lige alué ralámuli Narsiso anilime rió galílachi epperégame napu 'we 'la oyérame ju Onorúgame.

¹² 'We repóriwachigó alué Tripena anilime mukí 'lige Triposa anilime mukí napu nóchame ju Wa'lula Onorúgame nila nóchilichi. 'We repóriwachigó alué Pérsire, 'we machime ju ne alué mukí, 'lige 'we nocha alué mukí Onorúgame nila nóchalichi.

¹³ 'We repóriwachigó alué Rupo anilime rió, napu Onorúgame 'yale nóchali 'we 'la semáriga, 'lige alué eyélachigó napu 'we na'temá ne'chí napurigá bo'né ranala neraga.

¹⁴ 'We repóriwachigó alué maligi rió, alué Asínkrito anilime, 'lige Plegonte, 'lige Érmesi, 'lige Patróbasi, 'lige Érmasi, 'lige suwábaga alué ralámuli Onorúgame oyérame napu napuíme ju Onorúgame nila ra'íchali benimea aleké maligi rió galílachi.

¹⁵ 'We repóriwachigó alué maligi ralámuli, Pílólogo anilime rió, 'lige alué Julia anilime mukí, 'lige alué Nereo anilime rió, 'lige alué waíla, 'lige alué Olímposi anilime rió, 'lige suwábaga alué ralámuli napu napuíme ju Onorúgame nila ra'íchali benimea alué maligi ralámuli galílachi.

¹⁶ 'La ganíliga reporawa a'bopi 'la chu'migá banachí napurigá reporame niru ramué. Ralámuli napu ne 'yuga mochí napu Onorúgame oyérame ju napu we'kanami epperégame ju abiena náolachigó reporali.

¹⁷ Suwábaga 'emi Onorúgame oyérame 'la 'nátaga, tase 'yuga e'yénawa alué ralámuli na'áwali o'wíname 'yuga. Alué ralámulika pe gawéliga nokame kéré alué semátiri 'nátili napu ne beniri 'emi. Tase 'yuga e'yénawa alué ralámuli

¹⁸ napugiti alué ralámulika pecha alué Wa'lula Esukristo nila nóchalichi nóchame kame. Alué ralámulika 'la semáriga ra'íchame ju péchigo 'yégalí ra'íchalite ra'íchame kéréko ralámuli 'yuga.

¹⁹ Suwábaga ralámuli 'we 'la machí 'we 'la e'wame ko 'emi napu najkí Onorúgame, alekeri 'we ra'sálagá ajtí ne. Alekeri najkí ne napurigá 'emi 'we 'la 'nátame nímala, najkí ne napurigá 'la e'wámala 'emi napurigá 'la bijchiá 'la Onorúgame najkí.

²⁰ Alarigá Onorúgame napu 'la bi'lepi bi'wígame 'nátili nejime ju, 'ma umérimala alué Satanasi 'lige alésíko 'emi tabilé umériwa alué Satanásite. Alué Wa'lula Esukristo 'la semáriga gu'írasa 'la kápá 'emi.

²¹ Alué Timoteo napu ne 'yuga nóchame ju abiena náwala reporali. Abiena náwalachigó reporali Lusio 'lige Jasoni 'lige Sosípatro anilime rió. Ye ralámuli jurío ju napurigá ne.

²² Ne Tersio, neka abiena Onorúgame oyérame júchigó, 'lige neka ye osilí osá napu Páulo nulá osíniliga, ne abienachigó náola reporali. Abisibi osísimala ne napu nulá Páulo osíniliga.

²³ Abiena náola reporali Gayo anilime rió. Ne Páulo alé Gayo galíachi gojchime ju ne, 'lige abiena alé napuíme ju ralámuli benimea Onorúgame nila ra'íchali rejcholi. Abiena náola reporali Erasto, enomí gateme napu nerú jena Korinto anilichi alué enomí napu gobierno nila ju. Abiena alué Kuártosi anilime rió napu abiena Onorúgame oyérame ju abiena náola reporali.

²⁴ Alué Wa'lula Nulame Esukristo 'we 'la gu'irasa 'la kúpá 'emi. Alarigá ju.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo 'we 'la semáriga ra'ichálime ko Onorúgame olagá

²⁵ 'We 'la semáriga ra'ichawa Onorúgame olagá! Onorúgameka 'la gu'irimala 'emi napurigá 'emi 'la bi'lepi 'nátili 'nátaga e'yénamala pe alué bi'lepi 'nátichio napu Esukristo nejí. Alarigá ruyéturu ne 'emi napu'lige 'emi ruyea ne alué 'we a'lá ra'íchali Onorúgame nila. 'Lige aminami 'we 'la ruyéturu ne tachiri gite nawáligo Esukristo. Onorúgame 'ma 'la alarigá 'nata asale 'ya bajchá napu'lige ta'chó newá ye gawí, pe iligá ralámuli tabilé 'wesi machigá mochile tachiri gite nawáligo Esukristo.

²⁶ Nobi jípeko 'máchigo 'la machiágó tachiri gite nawáligo Esukristo napugiti 'ma nerúgame alué osilí napu osale alué ralámuli napu ruwime nile napu anele Onorúgame. Aminami Onorúgame napu senibí asimeli ju alarigá nulale napurigá suwábaga ralámuli 'we 'la oyéramala Onorúgame 'lige napurigá e'wámala napu najkí Wa'lula Onorúgame.

²⁷ Onorúgame napu bi'neli neyúriga machime ju suwábaga tábiri, 'la nirawa Onorúgame. 'La semáriga ra'ichawa Onorúgame olagá. 'La cheliera 'yawa Onorúgame 'la machiame chu'síligo Esukristo.

Pe ekí kúpá. Cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Napu Bajchá Osele Páulo Alué Ralámuli Napu Korinto Ejperégame Nílige

Kuira 'emi ralámuli Korinto ejperégame napu eki Onorúgame oyérame ju.

¹ Kristo Esusi júlale ne'chí napurigá ne nochámala aleké nila nóchali.* Ye rió Sóstene Esukristo oyérame ju napurigá ramué, 'lige alué 'smi ne'chí gu'iria osá ye apeli.

² Neka 'emi ralámuli oséguru napu Kristo Esúsute wanápurigame ju alé wa'lú Korinto anilichí napuíme. 'Lige abiena wanápule uché jaré ralámuli bochígimi gawichí ejperégame napurigá 'we 'la sébali olame ralámuli nímala napurigá najkí Onorúgame. Suwábaga alué ralámuli 'lige suwábaga ramué 'we tánime niru a'walí alué Wa'lula Esukristo napu ramué nuleme ju.

³ 'We 'la gu'irasa 'la képa O'nó Onorúgame 'lige Wa'lula Esukristo napurigá tabilé we'ká 'nata mochímala 'emi.†

Jena ruwimela Páulo wa'lú cheliera 'yáligo Onorúgame

⁴ Neka nabí cheliera 'yame ju Onorúgame 'emi gu'irigiriká. Onorúgameka 'we galegá etele 'emi 'lige alekeri júlale Kristo Esusi napurigá 'emi gu'irimala.

⁵ Onorúgame 'we 'la nejkúriale Kristo Esusi júliga. Kristo Esusi a'walí 'yale napurigá 'we 'la námamala 'emi aleké nila ra'ichali 'lige alarigá 'we 'la námaka ruyémala 'emi uché jaré ralámuli

⁶ napugiti 'émika 'we 'la bijchígilime Kristo nila ra'ichali, alué napu ramué beníruru.

⁷ Napu'lige 'emi buigá mochígichi napu'lige ku nawachi Wa'lula Esukristo tabilé rokárelamala napu Onorúgame Alawala nejíme ju.

⁸ Onorúgame 'we 'la gu'irimala bo'né alawálate napurigá tabilé guwana rujsúmala 'emi 'lige napurigá tabilé 'wesi chojkíla neraga ra'ichámala 'emi olagá napu'lige ku nawachi Wa'lula Esukristo gustisia olamia suwábaga ralámuli.

⁹ Onorúgameka nabí sébali olame ju napu sébali olámori. Alueka repáturu napurigá ramué bi'lepi 'nátali 'nátame niwa pe Onorúgame Inolá na'táila Esukristo anilime, alué napu wa'lula ju ramué nuleme.

Jena ruwimela jaré ralámuli tabilé bi'lepi 'nátali 'nátaga mochíligo Esukristo 'yuga

¹⁰ 'Emi oyérame napurigá ne, neka Wa'lula Esukristote nulérigime ju, alekeri neka 'we a'wágame anéguru 'emi napurigá 'la bi'lepi

'nátali 'nátiga mochímala 'emi tabilé nakoga 'emi a'bopi, iligá 'we 'la ganíliga ejperélawe bi'lepi 'nátali 'nátaga.

¹¹ Ralámuli alé Kloe galílachi ejperégame ruwíguru 'emi 'we na'áuka ejperego 'emi a'bopi.

¹² Regá aniéturu alué ralámuli, jaré 'emi regá anime karao: «Neka Páulo oyéraguru», 'lige uché jaré regá anime kará: «Neka Apolo oyéraguru.» 'Lige uché jaré regá anime kará: «Neka Sepasi (Pegro) oyéraguru.» 'Lige uché jaré regá anime kará: «Neka pe Kristo oyéraguru.» Suwábaga 'emi asíriga riólame kará.

¹³ Pe bi'lepi ju Wa'lula, napu ju Kristo. Ne Páulo pecha gulusichi ujchigá me'lirúgame júkó 'emi alawala bi'wemia. 'Émika pecha rewarárigame júkó napurigá ne'chí oyéramala.

¹⁴ Asíriga 'la nile ne tabilé rewarágariká we'ká 'emi, aka ne pe okabi rió rewirá 'sié alemi, alué napu Krispo anilime ju 'lige uché bilé napu Gayo anilime ju.

¹⁵ Tabilé 'wesi che animeli júkuru rewaráligo ne napurigá ne'chí oyérame nímala.

¹⁶ Abiena bijí nélá nili ne rewará alué Estépána galílachi ejperégame ralámuli. Tabilé machié nili ne pala rewiráliga ne aminá chejaré ralámuli, tabilé chérikáwé.

¹⁷ Kristoka tabilé júlale ne'chí napurigá ne rewaraga einámala, iligá alueka júlakuru ne'chí napurigá ne ralámuli ruyémala alué a'lala ra'ichali Onorúgame nila. Alueka tabilé nuláguru napurigá 'we 'la semati ra'ichalite ra'ichámala ne. Neka tabilé napuyépiri a'walite ruyeme ju ralámuli, neka Onorúgame nejlála a'walite ruyame júkuru napurigá ralámuli 'we a'lá narémala alué nejkúrali alué Wa'lula Esukristo nejlála napu'lige mukía.

Jena ruwimela churigá nejkúrame ko Onorúgame a'walila

¹⁸ Alué ralámuli napu cha nokagá e'yéname ju, alueka regá anime ju: «Alué ra'ichali napu ruyame ju churigá mukúligo Kristo tabilé nejkúri me ju napurigá ralámuli alawala bi'wémala. Ramué napu 'ma 'la bi'wígame alawégame niru, 'we 'la machiáa alué ra'ichali Onorúgame a'walila ko.»

¹⁹ Aka regá aníché Onorúgame nila ra'ichali 'we 'ya osirúgime: Neka tabilé machime newámala alué napu 'we machime ju.

Neka tabilé 'la 'nátame newámala alué napu 'we 'la benégame ju.

²⁰ Alué rió 'we machime ka pecha neyúrimili júkó Onorúgame 'yuga. Onorúgameka pe tabilé 'la 'nátame neraga

* 1:1 E'nesi glosario «apóstol». † 1:3 E'nesi glosario «la gracia que da Dios».

etémala alué rió 'we machime, Onorúgameka cha benégame kame me'tigá alué rió.

²¹ Ralámulika pe aminabi benigá 'la machirá mayéleké churigá ko Onorúgame. Tabiléchigo alarigá júkó. Onorúgameka gatele napurigá tabilé alarigá machiboa. Iligá Onorúgameka 'la a'kabámána jáwame ju ralámuli napu 'we 'la bijhígime ju alué ra'íchali napu ramué beníriga e'yéniru, rekó jaré mayé tabilé nejkúrime ko ye ra'íchali.

²² Alué ralámuli juríoka ta etéaká ramué sa'wálichi bilé ralámuli sujírigame, pe tabilé bijhígimili alué ra'íchali napu ramué beníriga e'yéniruru. 'Lige alué ralámuli griego ra'íchame ka gepúnilime ju alué ra'íchali napu ra'íchame ju alué ralámuli napu 'we machime ju.

²³ Ramueka pe iligá beníriga e'yéniru churigá me'líriligo Kristo gulusichi ujchugá. Alué juríoka tabilé bijhígime ju alué ra'íchali, pe cha anime korime ju. 'Lige alué ralámuli tabilé jurío pe 'yégalí neraga akeme ju alué ra'íchali.

²⁴ Nobi alué ralámuli Onorúgamete wanápurigame napurigá oyéramala, alué ralámuli rekó jurío ke o rekó griego ke 'we 'la machime ju Onorúgame júlaligo Kristo walú a'waliga. Alarigá nátales Onorúgame napurigá Kristo ralámuli gu'írame nímala.

²⁵ Rekó ramueka tabilé námalia napu 'smi Onorúgame, nobi 'wéchigo najtékame júkó napu 'smi Onorúgame. Rekó Onorúgameka tabilé a'wáganti káreké nobi 'wéchigo a'wágame júkó me'tigá suwábaga ralámuli.

²⁶ 'Emi Onorúgame oyérame 'la néláwa churigá nílga 'emi napu'lige Onorúgame wanápachi. Ralámuli níriká, asíriga u'kabi nílikuru 'emi 'la ejobénigame. Pe u'kabi kéturu 'emi abé e'wélala. Pe u'kabi ralámuli kéturu 'emi riko o'nógame.

²⁷ Napurigá chijunámala alué 'we machime, Onorúgameka wanápale alué ralámuli napu tabilé 'nátame karé ralámuli níriká. 'Lige napurigá chijunámala alué ralámuli 'we a'wágame, Onorúgameka wanápale alué ralámuli napu tabilé a'wágame karé ralámuli níriká.

²⁸ Onorúgameka alué ta'mé najtékame ralámuli wanápale, 'lige aminami wanápale Onorúgame alué ralámuli napu tabilé gallilime ju uché jaré ralámulite. 'Lige bo'né Alawala 'yale napurigá 'we a'lá 'nátame ralámuli nímala. Alarigáriga 'sime ju Onorúgame napurigá machimela ralámuli tabilé a'lá ko alué tabilé Onorúgame oyérame ralámuli na'tálila.

²⁹ 'Liko ta'wesi ralámuli i'télamala regá aneme Onorúgame: «Ne bo'né 'we a'lá semáriga nocha ne bo'né a'walílate.» Pe Onorúgame a'walílateká 'la gainámili júkuru bilé rió 'we a'lá nocha.

³⁰ Nobi Onorúgame 'sile napurigá ramué 'we 'la oyérame níwa Kristo Esusi 'lige pe Kristo Esusi oyériga 'we 'la ejobénigame ju 'emi. 'Lige aleké oyériga 'we 'la sébali olámala 'emi. 'Lige aleké oyériga wanápaga mochí 'emi. 'Lige aminami aleké oyériga 'emi a'kabámána mochí.

³¹ Alekeri regá anime osáliru 'we 'ya: «Bilé rió 'we a'lá semáriga ra'íchámili júkuru Wa'lula Onorúgame olagá, tase bo'nepi neraga.»

2

Jena ruwimela churigá ko Esukristo alué napu gulusichi chujkagá mukule

¹ 'Emi Kristo oyérame napurigá ne, napu'lige ne pe kulí síné seba alé 'emi ejperélachi, neka tabilé we'ká ra'íchali ra'íchame kéturu alué 'we semátiri ra'íchali 'we riólga. Neka pe iligá ruwíturu alarigá nocha ajtigó Onorúgame.

² Neka pe 'nátaturu ra'ichálime churigá ko Esukristo alué napu 'ma 'pa rewagachi ajtí, 'lige abiena 'nata ne ra'ichálime chonigá mukúliga Esukristo gulusichi chujkagá.

³ Napu'lige ne 'mi alemi sebasá 'we a'lala ra'íchali ruyemia, 'we 'áwilia ajtigé ne majá.

⁴ 'Lige neka tabilé ra'icha 'we semáriga napurigá 'emi 'we 'la e'wámala. Iligá Onorúgame Alawala 'sile napurigá e'wámala 'emi.

⁵ Alarigaka 'la tabilé oyérimili nílekuru 'emi pe ralámuli níla ra'íchali iligá Onorúgame níla ra'íchali oyérimili nílekuru 'emi, aluéchigo 'siligame a'walí 'yaa 'emi, tase ralámuli.

Jena ruwimela Onorúgame Alawala 'we a'lá machirio ramué chieri ko bo'né

⁶ Suwábaga ramué napu benírame níru, napu'lige ramué ra'icha alué ralámuli 'yuga napu 'ma abé a'lá námame ju Onorúgame níla ra'íchali, 'liko 'la ra'icharu semati ra'ichalite alué ralámuli 'yuga, nobi tabiléchigo ra'ichárikó napu benírame ju alué e'wélala 'lige chejaré ralámuli jena wijchimoba ejperégame, napugiti alueka pe bilé rawé 'ma tabilé e'wélala nímpé.

⁷ Ramueka ruyá napu Onorúgame tabilé ruwile 'we 'ya, pe kulí jipe 'la ruwí napu 'nata asale Onorúgame 'we 'yasi napu'lige ta'chó newá ye gawí. Alarigá 'sile napurigá ramué 'la námapia tachiri najkió Onorúgame, 'lige aminami napurigá 'la narépua napu Onorúgame nejímili ju.

⁸ Napu ramué ruyá tabilé 'wesi e'wélala jena wijchimoba mochígame námale. 'La námásaká pecha me'libókó alué Wa'lula Esukristo napu ju Onorúgame Inolá napu 'we semá 'sime ju.

⁹ Alarigá ju napurigá osálirige Onorúgame ra'ichálila 'ya. Regá anime:

Onorúgameka 'ma 'la gatega ajtí 'we semati raweli
napu 'yámili ju alué ralámuli napu 'we 'la niraga eteme ju alué
nobi ta'wesi ralámuli etégó nibilé akégó nibilé 'nata chieti ko.*

¹⁰ Onorúgame Alawala 'we nejkura beniría alarigá nimio ye suwábaga. Onorúgame Alawálaka suwábaga machiri ramué. Abiena ruwí napu Onorúgame 'nata ajtí.

¹¹ Bilé rió tabilé machimela alieti 'nata ajtigó chebilé rió, pe alué rió bo'neka 'la machimela alieti 'nata ajtigó bo'né o bo'né alawala abiena 'la machimela alieti 'nata ajtigó alué rió. Alarigá júkuru Onorúgame 'yuga. Bilé rió pecha machimeli júkó alieti 'nata ajtigó Onorúgame, pe Onorúgame Alawálaka 'la námamala alieti 'nata ajtigó.

¹² Liko alué Alawá napu Onorúgame nejílige pe tabilé ralámuli alawala nile. Onorúgame nejile bo'né Alawala napurigá 'we a'lá námapura suwábaga alué napu Onorúgame nejí.

¹³ Napu'lige ramué ruyá napu 'sile Onorúgame ramué gu'iriga, tabilé ra'ichalia napu ramué a'boi na'talia, iligá ramueka ra'ichalia napu Onorúgame Alawala benírale ramué.

¹⁴ Bilé rió napu tabilé alawégame ju Onorúgame Alawala, alueka tabilé 'la niraga akeme ju napu benírame ju Onorúgame Alawala, pe tabilé najtégame niraga akeme ju 'lige alekeri tabilé námaka akeme ju napu aní alué ra'ichali napugiti pecha alawégame kame Onorúgame Alawala.

¹⁵ Bilé rió 'la Onorúgame Alawala alawégame nísaká 'la animela pala 'la ko bilé nóchali o tabilé 'la ko ma. Nobi bilé rió tabilé alawégame Onorúgame Alawala, tabilé námamala 'la nóchame ko o tabilé 'la nóchame ko alué rió Onorúgame Alawala alawégame.

¹⁶ Aka regá aniché Onorúgame nila ra'ichali 'we 'ya osirúgime: «Tabilé 'wesi rió i'té machime alieti 'nata ajtigó Onorúgame. 'Lige aminami tabilé 'wesi rió i'té napurigá Onorúgame benírimala.»† Nobi ramueka Onorúgame Alawala alawégame nírukó 'lige alekeri na'tálime niru napurigá Kristo.

3

Jena ruwimela churigá nochámili ko alué napu nóchame ju Onorúgame nila nochálich

¹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, napu'lige ne alemi ajtigá 'emi 'yuga, neka tabilé beniri 'emi 'we machime neraga Kristo nila ra'ichali, iligá neka beniri 'emi napurigá ralámuli 'we pee machime neraga churigá ko Kristo.

² Neka benírituru alué tétali tabilé nóchali kame námalia, napugiti 'émika u'kuchi kéturu bijí chi'ime napu tabilé 'cho go'yame ju go'ame.

³ 'Émika bijí 'nátame kame napurigá alué ralámuli tabilé 'cho oyérame Kristo nila ra'ichali, napugiti 'émika pe korua mochime kame uché jaré nila 'lige aminami enuela 'lige na'awa mochime kame 'emi a'bopi.

⁴ 'Lige jaré 'emi regá anime ju: «Neka Páulo oyérame ju», 'lige uché jaré regá anime ju: «Neka Apolo oyérame ju», 'émika a'chigóriga nokame ju napurigá alué ralámuli tabilé Kristo oyérame. ¿Tabilé machí 'emi alarigá nokame ko alué ralámuli cha nokame?

⁵ ¿Chieri ju ne 'lige chieri ju Apolo? Ramueka pe Onorúgamete nulérigime niru napurigá 'emi beníriwa napurigá 'emi 'la oyéramala Kristo. 'Lige a'pílipi ramué beníruru napurigá nulá Onorúgame.

⁶ Neka benírituru 'émi alué 'we a'lala ra'ichali Esukristo nila, 'lige Apólóka aminabi benírale Esukristo nila ra'ichali, nobi pe Onorúgame 'sile a'walí 'yaa napurigá 'emi 'la oyéramala Esukristo.

⁷ Tabilé chéréko chieri bajchá benírame ko alué a'lala ra'ichali 'lige aminami tabilé chéréko chieri benírame ko nujubá, pe Onorúgame 'cho ju a'walí nejime napurigá aminabi oyérawa Onorúgame.

⁸ A'pílipi alué napu benírame ju bi'lepi 'nátali 'nátame ju, 'lige Onorúgameka semati raweli 'yámala a'pílipi alué benírame 'we 'la benírasaká.

⁹ Apolo 'lige ne pe abaleké nóchali nóchame niru Onorúgame nila nóchali. 'Émika ju napurigá bile wasá ri'ligó echerúgime, 'lige Onorúgame 'sile alué wasá echá, 'émika ju napurigá walú galí re'pá iligame napu Onorúgame 'sile newá.

¹⁰ Onorúgame 'we nejkura napurigá ne benírimala ralámuli alué tabilé 'me machime alarigá ko Onorúgame. A'kinana uché jaré ralámuli aminabi benírimili ju. 'Lige a'pílipi alué ralámuli 'we 'la benírimili júkuru.

¹¹ Tabilé 'wesi ralámuli benírimili júkuru se'wináriga alué ra'ichali Esukristo nila ra'ichali, napu beníruru ramué bajchá.

¹² Alué ralámuli napu benírimili ju a'kinana 'we a'lá benírame nísaká o tabilé 'la benírame nísaká

¹³ 'we 'la machiboa napu'lige raweli sébach napu'lige Esukristo nawámili ju gastigárimia ralámuli napu cha nokame ju. Alué ralámuli napu tabilé cha nokame ju, alueka ju napurigá alué rejté napu tabilé che ikime ju rekó e'kósilia.

¹⁴ 'We 'la benírisaká alué ralámuli, 'liko Esukristo 'we 'la semati raweli 'yámala.

* 2:9 E'nesi Isaiás 64:4 'lige Jeremíasi 3:16. † 2:16 E'nesi Isaiás 40:13 'lige Romanos 11:34.

¹⁵ Lige bilé ralámuli tabilé 'la benírísaká 'liko Esukristo tabilé niraga etémala napu benírale alué ralámuli, nobi Esukrístoka 'la bi'wígame alawégame niraga etémalagó alué ralámuli.

¹⁶ ¿'Émika tabilé machí 'emi Onorúgame 'kúchila ko? ¿'Émika tabilé machí Onorúgame Alawala pachágana bejtégame ko 'emi alawálachi?

¹⁷ 'Émika ju napurigá Onorúgame galila neraga, 'lige apiépiri gajunasa Onorúgame galila, Onorúgame abiena gajunámili ju alué ralámuli Onorúgame galila gajúname. Onorúgame galila 'we najtékame ju 'lige 'émika Onorúgame galila ju.

¹⁸ Tase na'tawa 'we ejobénigame ko 'emi a'boi. Bo'nepi na'tásiká 'we benégame ko alué 'nátali 'nátaga napu benírame ju ralámuli tabilé Onorúgame oyérame, iligá a'rewa alieti 'nata. 'Lige rekó ralámulika «tonto» anechi 'emi olagá, tabilé chéréko. Iligá beníboa Onorúgame nila ra'íchali.

¹⁹ Onorúgame níriká tabilé 'la ju napu benírame ju alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame. Aka regá aniché Onorúgame nila ra'íchali 'we 'ya osirúgime: «Onorúgameka 'ma 'la gatega ajti napurigá alué ralámuli tabilé siné sébali olámala rekó 'we 'la sébali olánilie.»*

²⁰ Aka abiena regá aniché: «Wa'lula Onorúgame 'we a'lá machí tabilé a'lá ko napu 'nátame ju alué ralámuli napu tabilé Onorúgame oyérame ju.»†

²¹ Alekeri 'emi tabilé riólamilí júkuru aleké ralámuli oyérame kóriká napu tabilé Onorúgame oyérame ju. Onorúgame suwábaga tábiri newale 'emi gu'íriga.

²² Páulo, 'lige Apolo 'lige Sepasi (Pegro), 'lige suwábaga e'wélala 'emi gu'írame júkuru. 'Lige aminami Onorúgameka gatele napurigá ajagá mochímala ralámuli, 'emi gu'íriga 'sile, 'lige aminami gatele napurigá suwímela ralámuli, pe 'emi gu'íriga 'sile. Napu 'sile Onorúgame 'we 'ya pe 'emi gu'íriga 'sile. 'Lige napu 'símili ju Onorúgame abé i'libékomi abiena pe 'emi gu'íriga 'simala.

²³ 'Lige 'émika Krístote nulalime júkuru 'lige Krístoka Onorúgamete nulelime júkuru.

4

Jena ruwimela tachiri nóchali nígame níligo alué ralámuli Esukristo nocháilachi nóchame

¹ Neka najkíguru napurigá 'emi etémala ramué pe nóchame neraga Krísto 'yuga. Alué 'smi ramué jula napurigá ramué beníriwa napu Onorúgame tabilé ruwile 'we 'ya.

² Bilé ralámuli napu nóchali 'yárigame ju, alueka 'we 'la nochámili júkuru napurigá ralámuli 'la niraga etémala.

³ Neka tabilé chéla rekó 'emi 'lige e'wélala nulame machinálie chiena 'la nóchame ko ne o tabilé a'lá. Neka pecha 'nátame júkó bo'nepi chiena 'la nóchame ko ne o tabilé a'lá.

⁴ Neka tabilé machiá nili cha 'síligo ne, rekó tabilé machié ne, pecha animélagó ne tabilé chokila ko ne. Pe Onorúgame 'la machí ne na'tálila, pe alué bo'né gastigáromala ne'chí cha 'síkame nísaká ne.

⁵ Alekeri, tabilé 'wesi e'chewawa 'emi ta'chó nawachi Wa'lula Esukristo. Alué Wa'lula nawasa, a'lige gustisia olámala ralámuli 'yuga, 'lige alué 'we a'lá machimela 'we a'lá ko o tabilé la ko napu nokale. 'Lige 'la machimela napu 'nata a'pílipi ralámuli. A'lige Onorúgame 'yámala semati raweli a'pili ralámuli napu 'la sébali olale.

⁶ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ramué, neka ruwíguru napurigá 'emi 'la machimela ramué etega ne 'lige Apolo 'we a'lá sébali olame níriga, aka regá aniché Onorúgame nila ra'íchali 'ya osirúgime napu regá aní: «Tase se'unáriga ra'íchawa napu aní Onorúgame nila ra'íchali.» Alarigá nokisáká 'emi, tase riólaga e'yénawa regá anigá: «Nee alué rioka chiena 'la beníranti ju Onorúgame nila ra'íchali. 'Nee alué chebilé rioka, tabilé 'la beníranti ju Onorúgame nila ra'íchali.»

⁷ Aka Onorúgame 'síleché se'unátiri 'nátali 'ya a'pílipi 'emi, alekeri 'emi tase na'támili júkuru abé jebénigame ko 'emi beníraga Onorúgame nila ra'íchali me'tigá uché jaré. Suwábaga 'nátali napu 'nátame ju 'emi pe Onorúgame 'sile aleké 'nátali 'yaa, 'liko chonigá 'emi 'we riólame júpaché 'la 'emi a'boi na'tállilate 'nátame kóriká.

⁸ Jipe 'émika nígame ju suwábaga napu najkí 'emi, 'lige a'chígóriga nokame ju 'emi napurigá nokame ju alué e'wélala rey, 'la tabilé resí lanti ka noká 'emi ramué nila. ¡'La bijchiá e'wélala rey nisa 'emi, ramuéchigó e'wélala níwili júkurchigó 'emi 'yuga nulame!

⁹ Ramué napu ekí nóchali nígame niru napu Esukristo nejí, Onorúgame nujubá jáwale ramué napurigá jaré rió galírale mo'árigame napu melíboli ju. Niru napurigá ralámuli getúmala ramué 'lige ajchémala, 'lige aminami alué santo ánjelitiri.

¹⁰ 'Émika 'we machime koláleké a'bopi 'lige ramueka pe tabilé 'la 'nátanti neraga etélime ju. 'Émika Onorúgame a'walila nígame kolae 'lige 'émika eteme ju ramué tabilé nígame niraga alué a'walí. 'Émika 'we 'la kolae napu'lige ralámuli 'we 'la niraga etechi 'emi 'lige ramueka tabilé. Nobi alarigá na'tálika tabilé 'la ju.

* 3:19 E'nesi Job 5:13. † 3:20 E'nesi Salmos 94:11.

¹¹ Senibí 'we e'luíme niru ramu'é 'lige aminami asíriga balámilime niru ramu'é. 'Lige asíriga o'chéráme o'páchaga e'yéname niru ramu'é. 'Lige ralámulika asíriga resi olame ju ramu'é. 'Lige aminami tabilé galégame niru ramu'é, pe ichúrimi e'yéname niru ramu'é.

¹² 'Lige aminami asíriga resibálime niru ramu'é a'wágame nóchiga go'ame meka. Napu'lige ralámuli 'we cha anichi ramu'é olagá, ramueka regá anélime ju: «Onorúgame 'la gu'írasa 'la k'épa.» Napu'lige 'we resi ikiachi ramu'é, asíriga 'la anachálime niru ramu'é, tabilé resi anigá.

¹³ Napu'lige alué ralámuli cha anichi ramu'é olagá, ramueka tabilé ayoga ra'ichálime ju alué ralámuli 'yuga. 'Lige ralámulika eteme ju ramu'é napurigá tabilé najtékame neraga. Napurigá repuga neraga etélime ju ramu'é.

¹⁴ Neka pecha oségó ye ra'ichali napurigá 'emi chijunámala. Neka oséguru bilé rejcholi ruigá napurigá ne bo'né 'kúchila neraga napugiti neka 'we galeme 'emi.

¹⁵ Rekó we'ká nokae 'emi beniria, nobi ne 'sié bajchá benírira 'emi, 'lige alekeri 'emi napurigá ne 'kúchila neraga ju.

¹⁶ Alekeri neka nuláguru napurigá a'chigóriga nokimela 'emi napurigá 'smi ne.

¹⁷ Alekeri jula ne Timoteo alemi, alué napu ne 'we galegá eté napurigá ne inolá neraga, 'lige napu 'we a'lá sébili olame ju napurigá najkí Onorúgame. 'Lige 'we a'lá nirá ne. Timotéoka 'we a'lá animela napu ne benírame ju napu ju Kristo Esusi ra'ichálila. Alué ju napu ne benírame ju bochígimi alé napu napuime ju ralámuli Onorúgame oyérame.

¹⁸ Jaré 'emi regá anía mochi: «'Ma tabilé siné nawámala Páulo jeka.» Alekeri 'we riola mochi 'emi.

¹⁹ Neka pe yati neraga simela Onorúgame 'la elisaká ne'chí, 'lige kulí 'we a'lá machimé ne ta'lá Onorúgame a'walila nígame ko alué ralámuli alanime.

²⁰ Bilé ralámuli 'la Onorúgamete nulelime nísaká, 'we 'la machirume ju napu 'sime ju. Jaré ralámuli Onorúgamete nulelime korime ju, nobi tabiléchigo 'la sébali olame júkó napu najkí Onorúgame.

²¹ ¿Churigá najkí 'emi napurigá ne simela 'emi kólimia? ¿Bilé gusí o'ká 'emi wejpisomia, o 'wéchala 'la ganiliga?

5

Jena ruwimela Onorúgame oyérame ka tabilé cha nokimélikó

¹ Jaré ralámuli aní bilé 'emi 'we cha 'siaráo me'tigá bilé ralámuli tabilé Onorúgame

oyérame. Aní bilé alué Onorúgame oyérame bejtego bilé mukí 'yuga napu o'nola 'yula ju.

² 'Lige 'we ganiliga mochígara 'emi abisibi 'we riola. Iligá 'we chijunátékuru 'lige seweka mochítékuru. Alué rió ala'sime 'ma tabilé elitékuru napurigá bajkimela alé napu beníame ju Onorúgame nila ra'ichali.

³ Rekó ne tabilé ajtigé napu 'emi mochi, nobi ne alawálaka alé ajti napu 'emi mochi, 'la alé ajtiganti káré ne. 'Lige neka aníguru alué rió olagá chojkila ko.

⁴ Napu'lige 'emi napuísá Onorúgame nila ra'ichali beníame, ne alawálaka alé ajtíchigó 'lige aminami alé ajtíchigó Wa'lula Esusi A'walila. Neka Esúsité nulérigime ju,

⁵ 'lige neka alekeri nuláguru 'ma tabilé elíwaká napurigá bajkimela alué rió alé napu 'emi napuime ju napurigá Satanasi abichibi olámala alué rió napurigá bo'né najkí 'lige alarigá alué rió ku guwana na'támala. 'Lige alarigá bo'né alawala tabilé gastigáriwa napu'lige ku nawachi Wa'lula Esusi.

⁶ Tabilé riólimili ju 'emi tabilé che nokame kórigá, aka 'ma 'la machiché 'emi regá anime ra'ichali: «Bilé ralámuli cha 'sime pe arigá a'résiga tabilé gastigáriga, 'ma uché jaré ralámuli a'chigóriga nokimela.»*

⁷ 'Ma tabilé eliwa napurigá alué rió bajkimela alé napu 'emi napuime ju, napurigá uché jaré tabilé a'chigóriga nokimela. Aka 'émika 'ma 'la bi'wígame alawégame júpaché napugiti Krístoka me'líriligame bilena gulusichi ujchagá ramu'é gu'íriga.†

⁸ Alekeri 'ma a'rewa chibi noká iligá aminacho 'we 'la oyérawa Kristo, 'ma a'rewa alué 'nátali chibi nokianti na'tálime. Iligá 'we 'la bijchiá ra'ichawa, tabilé chibi nokiboa 'lige aminami tabilé na'tawa chibi olianti uché jaré ralámuli.

⁹ Neka uché bilena apélichí ruyéturu napurigá 'emi tabilé napuika e'yenamala alué ralámuli 'yuga napu pe uché jaré umugí 'yuga okoka e'yéname ju napu tabilé a'boi 'yula ju.

¹⁰ Neka tabilé anime ke aní napurigá 'emi tabilé napuímala alué ralámuli 'yuga napu tabilé Onorúgame oyérame ju napu pe we'ká umugí 'yuga okoka e'yéname ju 'lige koruka e'yéname e'karúgame tábiri tabilé a'boi nila, 'lige alué napu chigoga e'yéname ju, 'lige alué napu pe e'karúgame tábiri oyérame ju napu tabilé Onorúgame ju. Aka jena gawichí ejperéliriká abirigáchigo ejperélawagó alué ralámuli 'yuga napu cha nokame ju.

¹¹ Neka pe regá anigá anié 'emi tabilé napuime alué ralámuli 'yuga napu anime ju: «Neka 'la Onorúgame oyérame ju.» 'Lige pe tabilé e'wame nisa napu Onorúgame nulá

* 5:6 Páulo anile: «Pe'tá kawali ro'ésiga arina, bochígimi párisichi na'lome kárigó.»

† 5:7 E'nesi glosario «Pásqua».

'lige pe e'tégili e'yéname nisa, chibi nokigá e'yéname. Tabilé go'meli ju 'emi alué tabilé e'wame ralámuli 'yuga.

¹² Neka tabilé lisensia nígame ju napurigá gustisia olámala alué ralámuli 'yuga napu tabilé Onorúgame oyérame ju. Alueka Onorúgame 'símili júkuru gastigaria,

¹³ nobi 'émika 'la lisensia nígame ju napurigá gastigárimala bilé rió Onorúgame oyérame cha 'sisa. Alekeri 'émika 'ma tabilé elimili júkuru napurigá alué cha'sime bajkimela napu 'emi napuime ju Onorúgame nila ra'ichali benimea.‡

6

Jena ruwimela na'áusaká jaré ralámuli Onorúgame oyérame a'bopi gatémili ko

¹ Napu'lige jaré 'emi na'áwame nisa uché bilé oyérame 'yuga, 'liko ¿chonigá 'émika nejkúrili tánime júkó alué e'wélala napu tabilé Onorúgame oyérame ju napurigá gatémala alué na'áwali? Iligá tániwakuru nejkúrili bilé Onorúgame oyérame napurigá gatémala alué na'áwali.

² ¿Tabilé machí 'emi abiena gatélime ko ramué suwábaga ralámuli jena wijchimoba ejperégame? Aka 'emi nokimela júpaché ra'ichali gatea ralámuli jena ejperégame 'yuga. 'Liko ¿chonigá tabilé gateme júpaché 'emi alué na'áwali?

³ ¿Tabilé machí 'emi gatémili ko alué santo ánjeli 'yuga ramué napu Onorúgame oyérame niru? ¡Aka alekeri abéchigo 'la gatéwili júkó ye jena gawichí nerúgame na'áwali!

⁴ 'Liko ¿chonigá 'émika gateme júkó alué na'áwali alué e'wélala mochígichi napu tabilé Onorúgame oyérame ju?

⁵ Neka yeti ruwiguru napurigá 'emi 'la chijunámala. Aka mochiché jaré Onorúgame oyérame 'we ejebénigame napurigá gatémala na'áwali nerúlasaká.

⁶ 'Lige 'émi na'áwasaká, ¿chonigá simíbame júpaché alé napu mochí e'wélala nulame napu tabilé Onorúgame oyérame ju napurigá gatémala alué na'áwali?

⁷ 'We enátiri ju nakolia 'emi a'bopi nírga. Pe a'kéwaguru chibi anichi 'emi olagá. 'Lige aminami pe etéwaguru 'emi nila chigochi.

⁸ Iligá 'émika 'we resí nokame ju, 'ma chigome ju 'emi alué uché jaré Kristo oyérame nila tábiri.

⁹ ¿Tabilé machí 'emi alué cha nokame ralámuli tabilé simíbame ko alé napu ajtí nulá Onorúgame? 'Emi ralámuli, tase tonto niwa. Ralámuli alué tabilé a'boi 'yula umugí 'yuga o'kome 'lige alué Onorúgame neraga eteme alué e'karúgame tábiri napu tabilé Onorúgame ju, 'lige aminami alué rióchoká okome,

¹⁰ 'lige chigórigametiri, 'lige ralámuli alué napu 'we niga mochínilime ju we'ká tábiri, 'lige alué 'we bajime rekútame, 'lige alué chátiri ra'ichame uché jaré ralámuli olagá, 'lige alué 'yégametiri napu pe 'yéga bujeme ju enomí uché jaré nila. Alué ralámulika tabilé siné simámala alé napu ajtí nulá Onorúgame.

¹¹ Jaré 'emi a'chigóriga nokame nile napurigá cha nokame, nobi Onorúgame 'láchigo e'kálekó, 'lige wanápale napurigá aleké oyérame nímalá. Alué Wa'lula Esukristo a'walila 'sile gatea, 'lige aminami Wa'lula O'nó Onorúgame Alawala sí 'sile gatea.

Jena ruwimela tabilé cha nokiamé ko

¹² Jaré 'emi regá anime ju: «Onorúgameka 'la lisensia nejí napurigá suwábaga nóchali newawa», nobi jaré nóchali tabilé 'la ju newalía. Neka alekeri tabilé nocha chátiri nóchali napugiti alieti nóchalika pecha gainámaréko ne a'rea.

¹³ 'Lige abiena regá anime ju jaré ralámuli: «Go'ámeka ropachí asíbame ju, 'lige ropaka go'ame ajchilime ju.» 'La bijchiá ju, nobi Onorúgameka 'ma suwamio ye oká tábiri napu ju ropá 'lige go'ame. Onorúgameka pecha newale ko ramué napurigá apiépiri umugí 'yuga okópua. Onorúgameka newálekuru ramué napurigá Onorúgame Alawala pachágana ramuechí asimela, napugiti ramueka Onorúgame nila niru.

¹⁴ Bilé rawé Onorúgame bo'né a'walilate ajánamala ramué napurigá ramué ajagá mochiwa a'chigóriga napurigá ajánale Wa'lula Esukristo.

¹⁵ 'Émika Onorúgame Alawala ajchágame júkuru, 'liko 'émika napurigá Esukristo alarigá júkuru alué napu 'pa rewagáchika julárigame nilige Onorúgamete. Alarigá nísaká, 'liko 'emi nírga tabilé 'yuga o'kómili ju alué umugí napu we'ká rió 'yuga o'kome ju. ¡Alanokiáká tabilé 'la ju!

¹⁶ ¿Tabilé machí 'emi, 'emi 'yuga o'kósaká alué umugí we'ká rió 'yuga o'kome, 'ma pe bi'lepi sa'pá gainamio 'emi sa'pala 'yúriga 'lige alué umugí sa'pala 'yúriga? Pe a'chigóriga ju napurigá anélige Onorúgame alué Arani 'lige Eba 'we 'ya. Regá anele: «'Emi oká ralámuli pe bi'lepi ralámuli neraga nímalá.»

¹⁷ Bilé rió 'la oyérame nísaká Wa'lula Onorúgame 'la Onorúgame Alawala alawégame ju. 'Lige alekeri bilé ralámuli 'lige Onorúgame pe bi'lepi alawégame ju.

¹⁸ 'Lige neka alekeri nuláguru: ¡Tabilé e'wiwa alué mukí we'ká rió 'yuga gojchime repachi! ¡Iligá yati simawa se'wi! Jaré chátiri nóchali tabilé resí olame ju bo'nepi.

‡ 5:13 E'nesi Deuteronomio 17:7 'lige 22:21.

Napu'lige bilé rió 'yuga gojchisá bilé mukí we'ká rió 'yuga gojchime, asírige resi ikime ju bo'nepi.

¹⁹ ¿'Émika tabilé machi 'emi ko Onorúgame Alawala re'obala, 'lige Onorúgame Alawala 'émichi bejtégame ko, alué alawá napu 'emi 'yáiluru? Aka Onorúgame ká'é ramué nuleme.

²⁰ Onorúgame júlale bo'né Inolá napurigá mukumela 'emi gu'íriga napurigá 'emi buyámala alé resítirichi. Alekeri 'we 'la nirawa Onorúgame 'lige aminami 'we 'la 'nátaga járowa 'emi a'bopi.

7

Jena ruwimela churigá ejperélimio alué ralámuli napu 'yúgame ju

¹ Jípeko ne nejémala alué napu 'emi ne'chí rukélige i'bé osilite ra'íchiga. ¿Ta'lá ju napurigá bilé rió bi'neli bejtega asimela tabilé mukí 'yuga?

² Aka 'la júpaché nobi abéchigo 'la ju napurigá bilé rió reimela bilé mukí napurigá tabilé na'támala bilé mukí 'yuga gojchianti. 'Lige aminami bilé mukí reimela rió napurigá tabilé na'támala rió 'yuga gojchianti. O'maka machiáguuru tabilé 'la ka jipe jena wijchimoba.

³ Bilé rió upégame, alueka 'la ju napurigá 'yuga gojchimela bo'né upila.

⁴ Bilé mukí rió 'yúgame, alueka 'la e'wímili júkuru bo'né 'yula. Napu'lige rió 'yuga gojchinálisa alué mukí 'yuga, alué mukí 'la e'wímili júkuru bo'né gunala. A'chigóriga ju rió 'yuga. Napu'lige alué mukí 'yuga gojchinálisa alué rió bo'né 'yula, 'liko alué rió 'la e'wímili júkuru alué mukí bo'né 'yula.

⁵ 'Emi 'la nírásaká napurigá tabilé napu'ka okómala pe u'kabi rawé 'la ju, pe u'kabi rawé ra'íchánilisaká 'emi Onorúgame 'yuga. 'Lige a'kinana 'ma ra'ichasa Onorúgame 'yuga, ku napu'ka okómili ju napurigá tabilé chátiri 'nátali 'yámala Satanasi.

⁶ Neka pe bilé rejcholi ruwíguru, tase bilé nulalí.

⁷ Neka abé 'la nirá nili napurigá 'emi mochímala napurigá ne, tabiléchigo o'maka alarigá nírukó. Nobi Onorúgameka se'unátiri 'nátali 'yame ju a'pílipi ralámuli.

⁸ Alué 'oni mochígame abé 'la ju tabilé rewá, 'lige alué umugí gunámakame abé 'la ju tabilé uché rewá.

⁹ Alué napu tabilé anáchame ju tabilé mukí 'yuga gojchigá, abé la julke napurigá newímala napurigá tabilé na'támala mukí 'yuga gojchianti.

¹⁰ Neka ye nulalí 'yáguru alué ralámuli napu newíkame ju 'lige abiena alué napu'ka mochígame. Ye nulalika tabilé ne nila ju, pe Onorúgame nulalila ju: Mukika tabilé a'rémili júkuru bo'né gunala.

¹¹ Siné kachi a'résaká, 'liko tabilé 'la ju napurigá uchéchigo siné rewimela se'nú rió, iligá abé 'la júléké tabilé rewá o abé alá júléké ma napurigá alué mukí chéchigo siné pe aba aleké rió 'yuga asimela napu 'yuga ajtllige. 'Lige tabilé 'la ju napurigá bilé rió a'rémala mukí bo'né 'yula.

¹² Alué uché jaré ralámuli Onorúgame oyérame, neka yeti rejcholi ruyéguru. Yeka tabilé Onorúgame nulalila ju, yeka pe ne nila rejcholi ju. Bilé rió Onorúgame oyérame 'yúgame nisa bilé mukí tabilé Onorúgame oyérame, alué mukí tabilé a'rénilisa alué rió, 'liko alué rió tabilé a'rémili júkuru alué mukí bo'né 'yula.

¹³ Bilé mukí Onorúgame oyérame bilé rió 'yúgame nisa tabilé Onorúgame oyérame 'lige alué rió tabilé a'rénilisaká alué mukí 'liko alué mukí tabilé a'rémili júkuru alué rió bo'né 'yula.

¹⁴ Onorúgameka 'la niraga eté alué rió napugiti alué mukí napu bo'né 'yula ju Onorúgame oyérame kame. 'Lige alué rió 'la oyérame nisa Onorúgame 'lige alué mukika tabilé, 'liko Onorúgameka 'la niraga eté alué mukí napugiti alué rió napu bo'né 'yula ju 'la Onorúgame oyérame kame. 'Liko Onorúgameka 'we 'la tebúmala alué ralámuli 'kúchila napugiti bilé alué o'nola 'la Onorúgame oyérame kame.

¹⁵ Bilé rió tabilé Onorúgame oyérame bilé mukí 'yúgame nisa Onorúgame oyérame, 'lige a'rénilisa alué rió alué mukí, 'liko a'rémili júkuru. Bilé mukí tabilé Onorúgame oyérame bilé rió 'yúgame nisa Onorúgame oyérame, 'lige a'rénilisa alué mukí alué rió, 'liko a'rémili júkuru. Onorúgameka tabilé najki napurigá na'áwaká ejperélamala.

¹⁶ Abé 'la ju napurigá tabilé rojámala 'emi. Iligá 'emi Onorúgame oyérame gu'írímili júkuru 'emi a'boi 'yula 'la napurigá Onorúgame oyérame nímala.

¹⁷ A'pílipi ralámuli a'chigóriga ejtebímili júkuru napurigá nilige napu'lige Onorúgame bayélige napurigá alué ralámuli Onorúgame oyérame nímala. Bi'neli asisáká, 'liko peba bi'neli asimeli júkuru. 'Yúgame nísaká 'liko 'yuga asimeli júkuru. Alarigá nulé ne suwábaga ralámuli napu ekí Onorúgame oyérame ju.

¹⁸ Bilé ralámuli jurío nísaká, tabilé a'rémili júkuru napurigá nokame ju ralámuli jurío. 'Lige bilé ralámuli tabilé jurío nísaká, tabilé a'chigóriga 'símili júkuru napurigá nokame ju ralámuli jurío.*

¹⁹ Onorúgame níriká peba abisibi najtékame ju ralámuli rekó jurío ke o tabilé jurío ke, napugiti abéchigo najtékame kame 'we 'la sébali oliá napu Onorúgame nulá.

* 7:18 E'nesi glosario «circuncisión».

²⁰ A'pílipi ralámuli a'chigóriga ejtebímili júkuru napurigá nilige napu'lige Onorúgame oyérale.

²¹ Jaré 'emi ralurúgame nísaká napurigá nochámala 'emi tabilé najtétiga, tabilé chéláwa. 'Lige alué wa'lula napu 'emi nuleme ju regá anísá: «'Émika 'ma tabilé nochámili ju napurigá ralurúgame neraga», 'liko alarigaka asíriga 'la ju.

²² Bilé ralámuli ralurúgame nísaká, 'lige 'we 'la oyérame nisa Onorúgame, Onorúgame 'yásaká 'we 'la 'nátali 'liko alué ralámuli 'ma tabilé ralurúgame niraga 'nátame nímala. 'Lige alué ralámuli napu tabilé ralurúgame ju, alueka na'támala napurigá ralurúgame neraga Onorúgamete.

²³ Onorúgame 'ma najtétale Kristo júliga jena wijchimoba napurigá mukumela ramué gu'riga, alekeri Kristo 'smi ramué nulea. 'Ma tase ralámuli nokame ju ramué nulea, Kristo 'smi 'nátali 'ya ramué.

²⁴ Alekeri 'emi Onorúgame oyérame napurigá ne, a'chigóriga ejtebímili júkuru 'emi napurigá nilige napu'lige Onorúgame oyeria.

²⁵ Jípeko rejcholi benírimala ne alué ralámuli napu tabilé 'cho 'yúgame ju. Ye rejchólíka pe ne nila ju, 'lige Onorúgame 'smi ne'chí gu'ria napurigá ne 'we 'la benígá benírimala ye rejcholi. Onorúgame 'we 'la na'temá ne'chí, alekeri gu'frame ju ne'chí.

²⁶ Neka abé 'la nirá nili napurigá 'emi tabilé rewimela napugiti jípe pecha 'la ka jena wijchimoba, napugiti 'we resíriga kame jena wijchimoba.

²⁷ Mué rió mukí 'yúgame nísaká, tabilé a'rewa. Tabilé 'yúgame nísaká mukí alarigá rejpiwa.

²⁸ Bilé rió mukí rewisá, a'lá ju, 'lige bilé mukí rió rewisá abiena 'la ju. Nobi alué ralámuli 'yúgameka i'sínimi tabilé ganíliga mochímala. Neka tabilé najkiéke'é napurigá resí nílmalala 'emi.

²⁹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ramué, neka ye ruwíguru. Tabilé we'ká rawé rokáré we'ká e'karúgame tábiri simírímia asíriga enátiri, 'lige aminami gawítiri 'ma gajúmala. Bilé rió níriga mukí 'yúgame pecha mukicho 'nata asieme júkó, abé 'la ju Onorúgame nila 'nátali na'talia.

³⁰ Alué ralámuli napu 'we seweka mochí, alueka 'we ganíliga mochímili júkuru, 'lige alué napu 'we ganíliga mochí, alueka 'we seweka mochímili júkuru. Alué napu 'we enomúgame ju, alueka napurigá tabilé enomúgame niraga mochímili júkuru.

³¹ Ralámuli napu 'we uneme ju we'ká e'karúgame napu nerú jena wijchimoba, tase 'me na'tawa alieti unélinti, iligá abé 'la ju e'walia napu nulá Onorúgame, napugiti 'ma pe u'kabi rawé rokáré kame napurigá suwibámia ye gawí.

³² Neka najkié napurigá 'la ganíliga ejperélamala, tabilé we'ká 'nátaga. Bilé rió Onorúgame oyérame napu tabilé 'yúgame ju mukí, alueka pe Onorúgamecho na'tálila 'nata ajtime ju napurigá 'la ganíliga asimela alué rió 'yuga.

³³ Nobi alué napu mukí 'yúgame ju, alueka we'ká 'nátame ju jena wijchimoba nerúgame tábiri napurigá bo'né 'yula ganíliga asimela.

³⁴ Bilé rió mukí 'yúgameka asíriga we'ká tábiri 'nátame ju. Bilé mukí Onorúgame oyérame tabilé 'yúgameka, alueka pe Onorúgame nochánilacho 'nátame ju 'la sébali olagá napu Onorúgame najki. Bilé mukí rió 'yúgameka abéchigo 'nátame ju tábiriti nochálime napurigá bo'né 'yula 'la ganíliga asimela.

³⁵ Neka ye ra'íchali ruwíguru nejkúriga, pecha ne'óchaga anígó neka. Neka najkígá aní napurigá 'emi abé 'la nochámala Onorúgame nila nochánilachi, tabilé chéré rekó 'yúgame ke o tabilé 'yúgame ke.

³⁶ Bilé rió mukí taga asísaká, 'lige okáraga 'ma e'wele nisa, 'lige napuínilisa, 'liko abé 'la ju newía napurigá napuíka mochímala, Onorúgameka tabilé gastigárima ju ralámuli newichi.

³⁷ Bilé rió tabilé rewínalisaká bilé mukí, 'lige tabilé 'nátame nisa mukí 'yuga gojchíame a'lá ju rekó tabilé rewae.

³⁸ Alá ju rekó bilé rió mukí rewae nobi abéchigo a'lá júkó tabilé rewae.

³⁹ Bilé mukí rió 'yúgame, alué mukika aba alué rió 'yuga o'chérímili júkuru. Alué rió mukusáká 'liko alué mukí chebilé rió reimeli júkuru. Iligá alué rió Onorúgame oyérame nímili júkuru.

⁴⁰ Neka 'nátaguru abé 'la ganíliga asimeo alué mukí bi'neli asagá, tabilé uché rewisá. Neka mayé nili Onorúgame Alawala nejío ye 'nátali.

8

Jena ruwimela tabilé che anilime ko alué ralámuli napu pe kulí 'la oyérame ju Onorúgame

¹ Jípeko ne nejémala alué uché bilé ra'íchali napu 'emi rukéníe, ta'lá 'la ko go'aa alué go'ame napu mono kógirime ju napu tabilé Onorúgame ju o tabilé 'la kómá. Suwábaga ramué 'la benégame niru pee ko, nobi napu'lige benisuga we'ká tábiri 'we riólaga e'yénilime niru ramué. Iligá 'la niraga etélime júkuru ralámuli tabilé riólaga, alanokiáká abé 'la ju.

² Bilé rió 'we benégame neraga 'nátame ka, pe tabilé benégame ju.

³ Onorúgameka 'we 'la machí chieri ralámuli 'we niraga eteme ko Onorúgame, 'lige Onorúgameka 'we galegá eteme ju alué ralámuli.

⁴ 'Liko ¿chonokiboa? ¿Go'poa alué go'ame napu kógilime ju alué mono? 'We 'la

machiáguru ramué alué mono pe tabilé Onorúgame ko, 'lige pe bi'lepi ko Onorúgame.

⁵ Jaré ralámuli 'we tánime ju nejkúruli alué e'karúgame tábiri napu nerú 'pa rewagachi 'lige jena wijchimoba,

⁶ nobi ramueka machiágó pe bi'lepi ko Onorúgame napu ju ramué O'nola. Alué 'sile suwábaga tábiri newá. 'Lige ramueka aleké oyérame niru. 'Lige aminami pe bi'lepi ju Wa'lula napu ju Esukristo. Onorúgameka nulele Esukristo napurigá newámala ye gawí 'lige rewagá, 'lige Esukristo 'sime ju a'walí nejía napurigá ejperaga mochiwa ramué.

⁷ Nobi jaré ralámuli Onorúgame oyérame tabilé 'la machime ju yeti tábiri. Alueka 'nátame ju alué mono ajágame ko, 'lige bi-jhígime ju alué go'ame kógirime ko alué 'la bijchiá Onorúgame, nobi alué ralámuli alué go'ame go'sáká, we'ká 'nátame ju mayega 'we cha nokáligo alué go'ame go'sá.

⁸ Nobi Onorúgame níriká tabilé chéré rekó go'ae o tabilé go'ae alué go'ame. Rekó go'suga alué go'ame, pecha abé 'la na'táwili júkó Onorúgame 'yuga o tabilé go'suga ma.

⁹ Nobi suwábaga 'emi 'la 'nátaga go'poa suwábaga alué go'ame napu go'yame ju 'emi napurigá alué uché jaré ralámuli napu kulí 'la oyérame ju Onorúgame tabilé chélámala.

¹⁰ Jaré alué ralámuli etesa 'emi go'ame go'yá mochiígichi alué mono kógirime, 'liko alué ralámuli na'támala 'we alá ko go'ame go'aa mono kógirime 'lige aminami mayémala ajágame ko alué mono.

¹¹ 'Liko alué napu pe kulí 'la oyérame ju Onorúgame 'we 'la kólámala alué mono oyériali, 'lige 'ma a'rémala Kristo oyeria, alué napu mukule alué ralámuli gu'íriga.

¹² Pe mué chojkila nímala alieti 'nátachi alué ralámuli napu pe kulí 'la oyérame ju Onorúgame. Kristoka tabilé galeme ju alanokiachi ramué.

¹³ Neka alekeri tabilé siné go'mela alué go'ame napu kógirime ju alué mono napugiti ne go'sáká alué go'ame, pe guwana na'támala alué ralámuli napu pe kulí 'la oyérame ju Onorúgame.

9

Jena ruwimela tachiri nochámili ko bilé Esukristo nocháililachi nóchame

¹ Neka Esukristote nulérigime ju. Neka etégingá Esusi ramué nuleme. 'Émika chojkile Onorúgame oyeria napu 'lige 'la bijhígile 'emi napu ne benírie.

² Rekó jaré ralámuli 'natie ne tabilé Esukristote nulérigime ko, nobi 'émika 'wéchigo 'la bijhígílikó napugiti 'émika Onorúgame oyérame kame, 'lige alekeri 'we 'la ma'chiná néré 'la Esukristote nulelime ko ne.

³ Neka regá anéguru alué ralámuli napu 'we cha anime ju ne'chí olagá:

⁴ ¿Tacha 'la ikiáré napurigá Bernabé 'lige ne go'ame taa?

⁵ 'Lige aminami, ¿tacha 'la ikiáré napurigá ramué 'la rewiboa umugi 'la Onorúgame oyérame napurigá ramué si e'yénamala a'chigóriga napurigá 'sime ju alué Pegro 'lige alué uché jaré Esukristote nulelime, 'lige a'chigóriga napurigá nokame ju suwábaga alué Wa'lula Esusi bonila?

⁶ ¿Pecha ramuecho nocháwili júkó Bernabé 'lige ne go'ame meka?

⁷ ¿Chieri sontalo nóchame ju bo'nepi na-jtétiga go'ame? Bilé ralámuli echisá i'wilí, ¿tacha go'yame ju alué i'wilí rakala? 'Lige bilé ralámuli napu tebume ju bo'né bukula chibá, ¿tacha bajime ju rechí chibá sunasa?

⁸ Yeka tabilé ne nila 'nátili ju. Alarigá aní Moisesi nila nulali.

⁹ Aka regá anime osilí osálipeché Moisesi: «Tabilé bulewa roló chu'ala napu 'lige nochalia ri'ligó olá, iligá 'la eliwa napurigá go'mela a'tabemi.» Onorúgameka tabilé regá ra'íchiga anile pecha rolocho na'temaka anile ko.

¹⁰ Onorúgameka pe ramué na'temaka anile. ¿Ta'lá bijchiá ju? Abiena napu 'lige bilé rió asará, 'lige napu 'lige bilé rió ri'ligó we'pichá, 'we alá machime ju a'kinana rawé go'meo.

¹¹ Pe a'chigóriga niru ramué. Alué napu ramué beníriga e'yéniru, alueka ju napurigá ri'ligó echiame. 'Liko tacha 'la ikiáré napurigá 'emi nejímala a'tabemi go'ame.

¹² Uché jaré ralámuli 'la ikiáré go'ame narea, ramueka abéchigo 'la ikiárelíwa go'ame narea.

'Liko ramué abiena ikiáré napurigá narépu alué tábiri. Ramueka tajsínéchigo tálime júkó bilé tábiri. Tabilé najkiá napurigá ralámuli na'támala ramué 'we meme nírigo, 'lige aminami tabilé najkiá napurigá na'támala ralámuli ramué pe Onorúgame ra'ichálima ruigá meme nírigo. Neka pe iligá najki napurigá ralámuli pe Kristo ra'icháililachi na'támala.

¹³ Ralámuli alué napu nóchame ju wa'lú re'obachi pachá 'we go'yame ká'é ralámuli a'pálala go'ame alué Onorúgame kógilime. 'Lige abiena alué ralámuli napu nóchame ju alé wa'lú re'obachi ma'chige mesa repuka 'we go'yame ká'é go'ame napu eki go'ame jáwame ju ralámuli Onorúgame kógmia. 'Emi 'we a'lá machíguru alué alarigá ko.

¹⁴ Aka abiena nuláché Onorúgame napurigá alué ralámuli napu benírame ju Onorúgame nila ra'ichali narémili ko go'ame ralámuli a'pálala alué napu gepume ju Onorúgame nila ra'ichali.

¹⁵ Neka pecha 'wesi tábiri táame júkó. Neka pecha oségó 'emi napurigá 'emi bilé tábiri

nejímala. Neka mukusá nili e'lowika tabilé tábiri tániga 'emi. Neka abé ganílame ju beníruga tabilé tábiri taga.

¹⁶ Neka tabilé riólame ju napu'lige Onorúgame ra'ichálila ruyea ralámuli. Pe ne nochálila ju. Ne tabilé benírasaká ye ra'ichali 'liko Onorúgame ne'chí gastigárimala.

¹⁷ Ne bo'né na'tásaká ye ra'ichali benírimia ralámuli, 'liko 'we 'la nímili nilekuru napurigá ralámuli najtétamala ne'chí. Nobi pe Onorúgame 'sile ko nulá napurigá ne benírimala ye ra'ichali, 'liko ne pe 'la sébali oláguru napu nulá alué.

¹⁸ 'Liko ¿chonigá tabilé goblólome júpaché ne Onorúgame ra'ichálila beníruga? ¿Tachiri narémalaché ne? Neka 'we ganílame ju ralámuli beníruga. Neka tabilé najkí napurigá ralámuli najtétamala ne'chí. Pe alarigá 'la ju.

¹⁹ Rekó tabilé 'wesi nulé ne'chí, neka pe pioni neraga eyéname ju ralámuli gu'íriga. Alarigá gu'írame ju ne we'ká ralámuli napurigá 'la bijchígimala Kristo nila ra'ichali.

²⁰ Napu'lige ne eyena alué jurío ejeperélachi, neka napurigá jurío neraga eyéname ju. Neka gu'íriniliga 'siame napurigá 'we 'la bijchígimala Kristo nila ra'ichali alué ralámuli. Alekeri 'we 'la sébali olame ju ne napu nulá Moisesi nila nulalí tabilé che anigá.

²¹ Napu'lige eyena ne alemi napu ejeperé alué ralámuli napu tabilé jurío ju, neka oyame ju napurigá alué ralámuli napu tabilé jurío ju, neka gu'íriniliga 'siame napurigá 'we 'la bijchígimala Kristo nila ra'ichali alué ralámuli. Nobi neka tabiléchigo a'reme júkó Onorúgame nila nulalí napugiti neka Kristote nulalime kame.

²² Napu'lige ne ajtigá alué ralámuli ejeperélachi napu pe kulí 'la oyérame ju Onorúgame, néchigó a'chigóriga oyame ju napurigá alué ralámuli napugiti neka pe gu'íriniliga 'siame alué ralámuli napurigá Kristo a'walí 'yámala alué ralámuli. 'Lige aminami neka 'we 'la 'nátaga eteme ju churigá 'nátame ko a'pilipi ralámuli.

²³ Neka alarigá 'sime ju napugiti neka 'we ganilga benírime kame Onorúgame nila ra'ichali, 'lige ne alarigá 'sisa 'la narémala ne semati raweli.

²⁴ Aka ne bilé téтали ruyémala 'emi napurigá 'emi 'we 'la námamala. Aka bilé roibí nerúgichi alé Gresia anilichi, aka we'ká ralámuli júmame júpaché roweka, nobi pe bi'lepi meme júpaché. Aka a'chigóriga júpaché Kristo oyénila napurigá bilé roibí. 'Liko 'we júmpua 'la sébali olamia napu Onorúgame najkí.

²⁵ Napuyépiri rió napu rowémili ju, 'we a'lá 'nátame ju be'bé neraga ta'chó pasichi roibí. Alué rioka alarigá 'sime júkuru ménilia bilé gorona aurélite newárigime, alué tabilé we'ká rawé anáchame. Ramueka nochálime niru Onorúgame nocháililachi méniliga alué tábiri napu senibí anáchame ju.*

²⁶ Napu'lige ne newá alué nóchali napu Kristo 'yaa ne'chí, neka tabilé nóchame ju napurigá bilé rió roweme alué napu tabilé 'nátame ju mélime.

²⁷ Neka 'we 'la 'nátame ju alué napu ne beniri, 'lige 'we 'la sébali olame ju ne alué napu ne beniri. Neka tabilé najkíame napurigá Onorúgame animela tabilé naremio ne semati raweli pecha sébali oláligime ne napu ne nulá napurigá sébali olámala uché jaré ralámuli.

10

Jena ruwimela 'we 'la e'wílime ko alué 'we 'la bijchíá Onorúgame 'lige aminami 'we 'la ra'ichálime ko alué olagá

¹ 'Emi Kristo oyérame napurigá ne, 'we 'la na'táwaká 'emi, alué 'emi rijímala 'we 'ya mochígame* napu'lige júmasa alé Ejipto mochiga, nolí bajchabemi enale napu e'yénale alué ralámuli, 'lige suwábaga alué ralámuli simárale alé wa'lú ba'wí ilígichi napu Ba'wí Sejtákame anilichi ju.

² Alekeri 'we a'lá machirú alueka 'la Moisesi oyérame nligo, napugiti alué Moisésika wa'lula nligame alué ralámuli nuleme.

³ Suwábaga alué ralámuli go'ale alué go'ame napu Onorúgame 'yale.

⁴ 'Lige abiena bajile alué ba'wí napu Onorúgame 'yale napu ma'chínale bilena wa'lú rejtechí. Alué rejteka pe Kristo nile napu alué ralámuli 'yuga oyame nligo.

⁵ Amulí suwábaga alué ralámuli tabilé e'wale napu nulale Onorúgame. Alekeri Onorúgameka tabilé ganilga asale alué ralámuli 'yuga. Onorúgameka me'ale alué ralámuli alé jami tabilé ba'égichi.

⁶ Suwábaga ye pe téтали ju ramué 'yuga napurigá ramué tabilé korúpua chibi nokianti napurigá nokale alué ralámuli.

⁷ Alekeri 'emi tabilé tániwa nejkúrali alué mono napu ralámuli 'we 'la niraga etele napurigá Onorúgame neraga napurigá nokale alué ralámuli 'we 'ya mochígame. Aka Onorúgame nila ra'ichali regá aníché: «Ralámulika pe'wé go'yá mochile 'lige aminami bajía mochile 'lige aminami yawile alé o'wemi rawega jaga napu ilile alué besero 'órote newárigime.»†

* 9:25 Ralámulika tabilé roweme ju bilé gorona méniliga. Alueka pe meme ju chiní, 'lige ba'nasoli. 'Lige aminami tabilé 'nátame ju churigá memia alué roibí. † 10:1 E'nesi glosario «ancestor». † 10:7 E'nesi Exodo 32:6.

⁸ 'Lige aminami tabilé 'yuga gojchiamé júkuru bilé muki tabilé bo'né 'yula. Alarigá nokale jaré alué ralámuli, alekeri suwile bilé liá aminá bakiá mili ralámuli bilé rawé kachi.

⁹ Tabilé chibi nokiboa pe machináliga chiéniko gastigárimio Onorúgame. Jaré alué ralámuli alarigá nokale, alekeri Onorúgameka sinowí júlale napurigá alué ralámuli suwimela sinowite u'chúsiga.

¹⁰ Tabilé che aniboa Onorúgame tabilé 'la sébali olame ko napu sébali olámoríle. Jaré ralámuli alarigá nokale, 'lige alekeri Onorúgame júlale bilé santo ánjeli ralámuli me'ame. Alué 'sile alué ralámuli me'á.

¹¹ Napu ikile alué ralámuli 'ya eperégame, alueka pe tétili nile ramué 'yuga. 'Lige alekeri osáliru alé apélichí napurigá ramué 'la machiboa napu jipe rawé eperégame niru, napurigá machiboa alieti tábiri tabilé newati ko. 'Ma pe u'kabi bamí rokáré gawí suwibamia.

¹² Alué napu 'nátame ju 'ma tabilé che nokimeo, ¡'we 'la 'nátage tase guwana rusúpua!

¹³ Aka suwábaga ralámuli i'sínimi cha nokinálime ká'é, nobi Onorúgameka 'wéchigo 'la gu'írame júkó napurigá tabilé cha nokimela. 'Lige alekeri 'we 'la bijchígilime ju Onorúgame 'we 'la nejkúrimo ko.

¹⁴ 'Emi napu ne 'we galegá eté, tase tániwa iwérali alué mono napu tabilé Onorúgame ju.

¹⁵ 'Emi ralámuli asíriga 'la 'nátame júkuru, alekeri 'we a'lá námaka gepuwa alué napu ne ruimeli ju machináliga pala bijchiá ko o tabilé.

¹⁶ Napu'lige bajilia alué i'wilí ba'wila, bajchá cheliera i'lime júkuru Onorúgame nélagá Esusi mukúligo bilena gulusichi ramué nila gastigo o'togá, 'lige aminami go'ame júturu baní nélagá churigá mukúligo Esusi 'lige churigá ku ajánaligo. Yeka pe aníame kéré ramuéchigó ku ajániwili ko.

¹⁷ Rekó asíriga we'ká nírige ramué, pe abaleké baní go'yame niru. Yeka ruyame kéré ramué pe bi'lepi 'nátali 'nátame nírigo napu 'nátame ju Kristo.

¹⁸ Aka 'la na'táwabala alué ralámuli alé Israéli eperégame, aka sa'pá go'yame júché Onorúgame kógilime alé mésachi ajchárige. Alueka pe aníame kéré alué ralámuli pe bi'lepi 'nátali 'nátame ko Onorúgame 'yuga.

¹⁹ ¿'La námilia 'emi napu ne ruwí jipe? Alué mono napu kógilime ju, ¿alawégame ju? 'Lige ¿'la bijchiá 'la Onorúgame ju? ¿'We najtékame ju alué go'ame napu kógilime ju alué mono?

²⁰ Tabilé. Alué mónoka tabilé alawégame ju. Alué ralámuli napu kógime ju alué mono,

pe remónisi u'kuchípala kógime kéré alué go'ame, tase Onorúgame. Neka tabilé najkí napurigá 'emi aleké u'kuchípala remónisi gompanierola nímala.

²¹ 'Émika tabilé bajímili júkuru alué i'wilí ba'wila napu bajílime ju Esukristo nélagá 'emi bajime nísaká i'wilí ba'wila napu remónisi u'kuchípala kógilime ju. 'Lige aminami pecha go'meli júkó 'emi alué baní napu go'yame ju Esukristo nélagá 'emi go'yame nísaká alué baní napu remónisi u'kuchípala kógilime ju.

²² ¿'Émika najkiá napurigá ayómala Onorúgame? Ramueka pecha a'wágame niru napurigá Onorúgame.

Jena ruwimela 'we 'la gu'írilimi ko uché jaré ralámuli

²³ Jaré 'emi regá anime ju: «Neka abichibi símala napu ne bo'né najkí.» Alá ju nobi jaré nóchali tabilé 'la júkó 'lige aminami tabilé nejkúrimo ju napurigá oyérawa Esukristo.

²⁴ Iligá na'tawa uché jaré ralámuli gu'írilinti, tase pe bo'nepi gu'írilinti 'nata asiboa.

²⁵ Suwábaga go'ame go'poa 'emi napu ralinélime ju alé napu sa'pá ralinélime ju. Tase rukuboa tala 'la mono kógirime ko o tabilé. 'Lige alarigá 'la tabilé we'ká 'nata asimela alué go'ame go'sá.

²⁶ Aka, «Onorúgame nila júpaché suwábaga ye gawí 'lige suwábaga tábiri napu nerú jena.»[‡]

²⁷ Jaré ralámuli tabilé Onorúgame oyérame repárisa go'ame go'áachi, 'lige mué simísá go'ame go'mea alué ralámuli 'yuga, 'we a'lá júkuru go'aa go'ame napuyépiri go'ame. 'Lige aminami tabilé we'ká 'nátage go'poa alué go'ame.

²⁸ Bilé rió asísaká alé Onorúgame oyérame 'lige regá anésiga mué alué riote: «Ye sa'paka pe mono kógirime ju napu tabilé Onorúgame ju», 'liko mué nírige tase go'poa napurigá tabilé chélámala alué rió.

²⁹ Mueka 'ma machíguru 'la ko napuyépiri go'ame go'aa, nobi iligá tabilé go'poa aleké go'ame napurigá tabilé chélámala alué rió napu pe kulí 'la oyérame ju Onorúgame.

¿Chonigá tabilé go'meli júpaché bilé go'ame pe bilé ralámuli na'tasa tabilé 'la ko?

³⁰ Ne cheliera 'yásaká Onorúgame alué go'ame go'mea 'liko, ¿chonigá cha anilíbhiché ne alué go'ame go'yachi?

³¹ Napuyépiri nóchali napu mué nóchame ju, go'ame go'gá 'lige aminami bajiga o uchéchigo bilé tábiriti nóchaga, Onorúgamecho 'nátage nochálime júkuru 'lige go'yame júkuru 'lige bajílime júkuru napurigá ralámuli 'la nírámala Onorúgame.

³² Ramueka tabilé najkiá napurigá alué ralámuli jurío guwana rusúmala nibilé alué

[‡] 10:26 E'nesi Salmos 24:1.

tabilé jurío, 'lige nibilé alué ralámuli napu Onorúgame oyérame ju. Alekeri 'la 'nátaga.

³³ Neka najkí napurigá suwábaga ralámuli 'we ganíliga akimela ne benírachi Onorúgame nila ra'íchali. Neka tabilé beniri pe bo'nepi a'kabámana einániliga, neka pe uché jaré ralámuli gu'íriga 'smíguru napurigá 'la a'kabámana e'yénamala.

11

¹ A'chigóriga nokiboa napurigá 'sime ju ne. Neka a'chigóriga 'sime ju napurigá 'sime ju Kristo.

Jena ruwimela bilé mukí Onorúgame 'yuga ra'ícha ilisá tabilé banito o'póluga iligá tabilé 'la ko Onorúgame níriga

² Neka 'we ganíliga ajtí 'emi 'yuga, 'emi 'wéchigo 'la nélegá mochígame ne'chí. 'Lige aminami 'we a'lá e'wame kame napu ne beniri 'emi.

³ Abiena najkí ne napurigá 'emi 'la námamala ye ra'íchali: Krístoka suwábaga ralámuli nuleme ju jena wijchimboba ejperégame, 'lige bilé rioka nuleme ju bo'né 'yula mukí, 'lige Onorúgameka nuleme ju Kristo.

⁴ Bilé rió Onorúgame 'yuga ra'íchasa, o ruyá napu Onorúgame najkí tabilé go'yápaga iligá, 'liko alueka tabilé nirame kérélamala Wa'lula Kristo.

⁵ Bilé mukí Onorúgame 'yuga ra'ícha ilisá o ruyá napu Onorúgame najkí tabilé banito o'póluga, 'liko alueka tabilé nirame kérélamala alué bo'né 'yula rió, pe a'chigóriga ju napurigá re'wániga ajchigá sijkarúgame gupala pe tabilé nirame kóriká bo'né 'yula.

⁶ Bilé mukí tabilé banito o'polánisa, 'liko sijkimeli ju gupala. 'La chijunásaká gupá sijkigá, 'liko banito o'polámili ju.*

⁷ Bilé rió pecha go'yáchiga ilimeli júkó pachá re'obachi, aka Onorúgameka wa'lula nulame neraga ajchálige'é rió napurigá nulame ju Onorúgame jena wijchimboba 'lige 'pa rewagachi, alekeri ramué 'we 'la nirálime niru Onorúgame, alekeri 'we 'la niráwili ju Onorúgame. Bilé mukika napurigá rió neraga newárigime ju, 'lige 'we 'la nirámili ju bo'né gunala.

⁸ Onorúgame tabilé bajchá newale mukí, iligá rió 'lina bajchá newale. Alué rió bujéliru bilé a'chigálila alué mukí newamia.

⁹ Nibilé alué rió newáleru napurigá gu'írame nímalá alué mukí. Iligá alué mukí gu'írimili júkuru alué rió.

¹⁰ Alekeri alué mukí o'polámili ju bilé banito, alarigaka machiboa 'la nirame ko bo'né gunala 'lige abiena 'la nirame ko suwábaga alué santo ánjeli.

¹¹ Ramué níriká napu Onorúgame oyérame niru, rioka resílá bilé mukí, 'lige mukika resílá bilé rió.

¹² Bijchiá ju Onorúgame 'siligo mukí newá bilé a'chigálila bujesa alué rió napurigá alué rió si bejtiga asimela. Abiena bijchiá ju suwábaga rió pe umugichi o'chérigame ko. Onorúgame 'sile suwábaga alarigá 'nata.

¹³ 'We a'lá na'tawa 'emi a'bopi. ¿Ta'lá ko bilé mukí Onorúgame 'yuga ra'ícha tabilé banito o'póluga iligá alé napu napuime ju ralámuli Onorúgame oyérame?

¹⁴ Bilé rió i'weli gujpega einasa, tabilé 'la nímalá. Tabilé sijkame nísaká gupala asíriga cháríkaréle.

¹⁵ Bilé mukí i'weli gupégame 'we a'lá ikiaréle. Aka Onorúgame 'náta napurigá mukí i'weli gujpegame nímalá.

¹⁶ Bilé rió tabilé nirásaká alarigá, 'liko ra'íchámili júkuru. Ramueka senibí beníriga e'yéname niru bilé mukí banito o'polámili ko napu'lige Onorúgame 'yuga ra'ícha iligá o napu'lige ruyá iligá napu Onorúgame najkí. 'Lige aminami a'chigóriga benírame ju suwábaga alué uché jaré ralámuli napu benírame ju Onorúgame nila ra'íchali.

Jena ruwimela jaré ralámuli tabilé 'la niraga go'yame ko alué go'ame napu go'yame ju Kristo nélagá

¹⁷ Neka 'we osénilituru ye ra'íchali 'emi ne'óchaga. Jaré ruyá aníguru pe 'we bochí anime ko 'emi napu'lige napuísá. Pe tabilé niraga járome kará 'emi a'bopi.

¹⁸ Suwábaga ralámuli ruyá aní napu'lige 'emi napuísá tabilé ganíliga járome kará 'emi a'bopi, 'lige aminacho 'ma tabilé bi'lepi 'náta'li 'nátame kará 'emi. Jaré ra'íchali bijchiá kérépukué.

¹⁹ Nobi suwábaga yeti ikimeli ju napurigá machiboa chieri ralámuli 'la bijchiá Kristo oyérame ko.

²⁰ Napu'lige 'emi napuísá go'ame go'mea Kristo nélegá, tabilé niraga go'yame kará 'emi.

²¹ Aminami ruyá aní jaré 'emi napu'lige napuísá, jaré 'emi 'we sapuka go'yame kará alué go'ame napu 'emi a'pale pe tabilé buigá uché jaré ralámuli, 'lige jaré pe e'luíka ejtebime kará, 'lige jaré pe etégame kará bajiga.

²² ¿Tabilé galégame niru 'emi napurigá go'mela 'emi 'lige napurigá bajímala? ¿Chonigá tabilé nirame nírukó 'emi napu'lige napuísá alué ralámuli Onorúgame oyérame? 'Lige aminami, ¿chonigá gawéliga eteme níruko 'emi alué ralámuli napu tabilé nígame ju? ¿Choneme ne 'emi? Neka pecha animeli go 'we a'ká ralámuli ko 'emi.

* 11:6 Alé 'mi Korinto anilichi alarigá nokame nile ralámuli napu'lige bilé mukí se'nú rió 'yuga gojchisá, 'liko re'wániga ajchigá sijkame nile gupá, alueka pe gastigáriga nokame nile alanoká.

Jena ruwimela churigá nokiamé ko napu'lige go'yá go'ame napurigá nulálige Esusi

²³ Neka uchéchigo siné ruwimela napu benírale Wa'lula Esusi churigá go'ame ko alué go'ame napu go'yame ju Esusi nélegá. Aba'lige rukó napu'lige Jurasi nejile alué Esusi, 'lige Esúsika 'wile alué baní,

²⁴ 'lige 'ma cheliera 'yasa Onorúgame, nasípasi chí'wánale regá anigá: «Yeka ne sa'pala ju napu me'liboli ju 'emi gu'iriga. A'kinánami a'chigóriga nokiboa ne'chí nélegá.»

²⁵ 'Lige aminami pe'tá i'libeko 'wile bilé baso i'wili ba'wila rekútame ro'agá 'lige regá anile: «Ye i'wili ba'wílaka ne elalá ju. Yeka ruyame kéré ne mukumeli ko 'emi gu'iriga. A'kinana a'chigóriga nokiboa ne'chí nélagá.»

²⁶ Napu ikisá go'yá 'emi ye baní 'lige napu ikisá bajía ye i'wili ba'wila, 'émika ruká nokáguru Wa'lula Esusi mukúligo ramué gu'iriga. Abisibi alanokiboa napusi uchéchigo nawachi Esusi.

Jena ruwimela bajchá ta'chó go'yá alué go'ame 'we 'la na'tálime ko tachiri cha nokáligo 'emi abé i'bé

²⁷ Alekeri bilé ralámuli 'we cha 'sime nisa alué baní go'sá 'lige alué i'wili ba'wila bajisa, alueka tabilé nirame kérélamala Wa'lula Esusi mukúligo ramué gu'iriga.

²⁸ Bijí ta'chó go'yá alué baní 'lige ta'chó bajía i'wili ba'wila, 'we 'la na'támili júkuru 'emi tachiri cha nokáligo 'emi 'yabeko.

²⁹ Bilé ralámuli tabilé nirame Wa'lula Esusi go'sá alué baní 'lige bajisa alué i'wili ba'wila, 'liko alué ralámuli gastigáriwili ju Onorúgamete.

³⁰ Alekeri jaré 'emi 'we resíriga mochi nayua, 'lige jaré 'ma suwile.

³¹ 'La 'we a'lá na'tásiká bajchá ta'chó go'yá alué baní 'lige ta'chó bajía i'wili ba'wila 'liko Onorúgame pecha gastigárimili go.

³² Napu'lige Onorúgame gastigaria ramué, alueka gastigari ramué napurigá ramué ku guwana na'tawa 'lige aminami napurigá tabilé gastigáriwa ramué alué ralámuli 'yuga napu tabilé Onorúgame oyérame ju, napu'lige ku nawachi Wa'lula Esusi gastigárimia suwábaga ralámuli cha nokame.

³³ Alekeri 'emi Kristo oyérame napurigá ne, napu'lige napuísiga go'ame go'mea, go'poa go'ame napu'lige suwábaga ralámuli napuísia.

³⁴ Bilé ralámuli e'luisaká, abé 'la ju bo'né bejtélachi go'yá, napurigá tabilé gastigáriwa Onorúgamete napu'lige go'ame go'yachi uché jaré ralámuli 'yuga.

Uché jaré ra'íchali napu 'emi ruké ne'chí, alueka ruimé ne alemi simisá ne 'emi kólimia.

12

Jena ruwimela churigá nejkúrimili ko a'pili alué ralámuli napu 'yáliku nejkúruli Onorúgame Alawálate

¹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, neka najkí napurigá 'emi machimela churigá ko alué nejkúruli napu nejime ju Onorúgame Alawala.

² Napu'lige 'emi tabilé 'cho oyérame ka Kristo, 'émika nejkúruli tanime nile alué mono napu tabilé ra'íchame ju.

³ Alekeri neka najkíguru napurigá 'emi 'we 'la námamala. Aka bilé ralámuli napu gu'irilime ju Onorúgame Alawálate, alueka pecha che anigá ra'íchamalagó Esusi olagá. Suwábaga alué ralámuli napu gu'irilime ju Onorúgame Alawálate, alueka 'we 'la machime ju Esusi ko Wa'lula.

⁴ Alué ralámuli napu Onorúgame oyérame ju se'unáriga gu'irilime ju napurigá gu'irame nímalá uché jaré ralámuli, nobi suwábaga alué nejkúruli pe Onorúgame Alawala níla ju.

⁵ Ralámuli Onorúgame oyérame se'unáriga nakúrame ju a'bopi, nobi pe abaleké Wa'lula Esusi 'sime ju gu'iria.

⁶ Alué ralámuli napu gu'irilime ju Onorúgame Alawálate, a'pílipi alué ralámuli se'unátiri 'nátali 'yalime ju, nobi pe abaleké Onorúgame 'sime ju gu'iria.

⁷ Onorúgame Alawala se'unáriga gu'irame ju a'pílipi ralámuli Onorúgame oyérame, napurigá alué ralámuli 'la gu'irame nímalá uché jaré ralámuli Onorúgame oyérame.

⁸ Onorúgame Alawala gu'irame ju ralámuli napurigá jaré ralámuli 'we 'la benigá ruyeme nímalá rejcholi uché jaré ralámuli 'lige napurigá jaré ralámuli 'we 'la benime nímalá Onorúgame níla ra'íchali. Nobi pe Onorúgame Alawala 'sime júkó gu'iria.

⁹ Jaré ralámuli gu'irilime ju napurigá 'we 'la bijhígume nímalá Onorúgame 'we 'la sébali olame ko. 'Lige jaré ralámuli gu'irilime ju napurigá 'we 'la sa'wame nímalá nayume.

¹⁰ Jaré ralámuli gu'irilime ju Onorúgame Alawálate napurigá 'yome nímalá alué tabilé ma'chílime ralámuli 'lige aminami napurigá ajáname nímalá suwígume.* 'Lige jaré ralámuli gu'irilime ju napurigá ra'íchame nímalá napu Onorúgame najkí. 'Lige jaré ralámuli gu'irilime ju napurigá 'la machimela Onorúgame Alawala 'lige aminami 'la machimela alué tabilé alá alawá. 'Lige jaré ralámuli 'la gu'irilime ju napurigá ra'íchame nímalá se'unáriga napu tabilé námame ju a'boi, 'lige jaré ralámuli gu'irilime ju napurigá 'la námamala napu'lige ra'íchachi ralámuli se'unáriga ra'íchame.

¹¹ Nobí péchigo Onorúgame Alawala 'sime ju suwábaga ye nejkúruli 'ya ralámuli, 'lige

* 12:10 E'nesi glosario «milagro».

alué 'la machí churigá gu'irimio a'pilipi rálámuli.

¹² Aka ramueka sekégame niru, 'lige ronégame, 'lige mo'égame.

¹³ Aka Esukristo oyéramechigó we'kaná chojkégame ká'é. Jaré jurío ju 'lige jaré tabilé jurío ju. 'Lige jaré griego ra'íchame ju 'lige jaré se'unáriga ra'íchame ju. 'Lige jaré ralurúgame ju 'lige jaré tabilé, pe nóchame ju. Nobi suwábaga pe bi'lepi alawégame niru ko, pe Onorúgame Alawala.

¹⁴ Ramueka pecha mo'ocho niru ko. Abi-ena sekégame niru 'lige ronégame. Tabilé suwábaga rálámuli jurío ju 'lige aminami tabilé suwábaga rálámuli ralurúgame ju.

¹⁵ Aka mo'oka pecha 'nátame júkó abé najtékame ko me'tigá ronó. 'Lige aminami mo'oka tabilé anime ká'é: «Neka tabilé seká ju, alekeri tabilé najtékame ju ne, iligá abé 'la júleké ne'chí rejpnalia.»

¹⁶ Aka bilé najká pecha sulagoma júkó, nobi 'wéchigo najtékame júkó alué najká.

¹⁷ Tabilé najkégame níriká, pe buségamecho níriká, 'liko 'churigá akibóché? Tabilé ajkégame níriká, 'liko 'churigá júluwupaché?

¹⁸ Aka Onorúgame newáligé'le ramué najkégame, buségame, ronégame, ajkabógame, chu'égame, mo'égame napurigá bo'né 'la nira-

¹⁹ Tabilé ronégame nísiga ramué, nibilé sekégame nibilé mo'égame, 'chieti níwapué ramué? Buségame nísiga 'lige tabilé najkégame nísiga, o pe akégame nísiga 'lige tabilé ronégame nísiga, 'chieti níwapué ramué?

²⁰ Aka najkaka 'we najtékame júpaché 'lige busí 'lige ajkabó 'lige ronó.

²¹ Aka busika pecha abé najtékame júkó me'tigá seká. Aka mo'oka pecha abé najtékame júkó me'tigá ronó. Aka mo'oka peka regá anime ká'é: «Neka tabilé resílá alué ronó.»

²² Jarénami o'póliga e'yénilime niru. Ta'mé 'we najtékame káré nobi 'wéchigo najtékame kéréko.

²³ Abéchigo 'la repúlime niru me'tigá alué uché jarénami.

²⁴ Jarénami napu ju sekachimi, mo'chimi, tabiléchigo alarigá repúlime júkó, peka napurigá muyachí 'lige chojkóbachimi. Alarigá newale Onorúgame.

²⁵ Alarigá nírukuru ramué Onorúgame oyérame. A'nagupi repúlime nírukuru ramué. Jaré tabilé e'wélala kárékuru, ta'mé najtékame káré. Abirigáchigo 'la repúligo.

²⁶ Bilé Onorúgame oyérame 'we resí nílasa, ramuéchigó o'maka resí nília mochiru. 'Lige 'we 'la semáriga ra'íchasa uché jaré rálámuli 'emi olagá, 'liko 'we 'la ganíliga mochiru ramuéchigó.

²⁷ A'pilipi rálámuli Onorúgame oyérame 'we najtékame ju, 'lige Onorúgame 'yale alué

'nátali napurigá uché jaré rálámuli gu'iriga járomala.

²⁸ Jaréchigo 'yárigame ju nejkúruli napurigá nulame nímala Esukristo nocháilachi. 'Lige jaréchigó 'yárigame ju nejkúruli napurigá 'we 'la ruyémala uché jaré rálámuli napu Onorúgame najkí jipe. 'Lige uché jareka benírimili júkuru Onorúgame nílá ra'íchali. Jaréchigo 'yárigame ju nejkúruli napurigá 'yome nímala alué rálámuli tabilé ma'chilime 'lige napurigá ku ajánamala suwígame. Jaréchigo rálámuli alarigá 'yárigame ju nejkúruli napurigá nayúkame e'néniga járomala 'lige jaré rálámuli 'we resititrichigó 'lige tabilé nígame go'ame. Jaréchigo 'yárigame ju nejkúruli napurigá oilárimala uché jaré rálámuli napurigá nochámala. Jaréchigo 'yárigame ju nejkúruli napurigá ra'íchámala se'unátiri ra'íchali napu tabilé námame niru ramué.

²⁹ '¿Suwábaga 'emi nulame niru Esukristo nocháilachi? Tabilé. '¿Suwábaga ruyame ju 'emi napu Onorúgame najkí? Tabilé. '¿Suwábaga 'emi benírame ju? Tabilé. '¿O'maka ajáname ju 'emi suwígame? Tabilé.

³⁰ '¿O'maka 'emi 'yome niru? Tabilé. '¿Suwábaga 'emi 'la ra'íchame niru alué napu tabilé námutame ju? Tabilé. '¿Suwábaga 'emi 'la námame niru alué rálámuli ra'íchachi tabilé námutame ra'íchali? Tabilé.

³¹ Abirigáchigo 'la tániwagó Onorúgame alué 'nátali napu abé 'la gu'irame ju uché jaré rálámuli.

Neka jena beníramala pe u'kabi ra'íchali napu abéchigo najtékame ju.

13

Jena ruwimela 'we 'la niraga etélime ko uché jaré rálámuli

¹ Rekó ne suwábaga e'karúgame ra'íchali ra'íchame ke ne napu ra'íchame ju rálámuli jena wijchimoba epperégame 'lige aminami napu ra'íchame ju santo ánjeli nobi neka tabilé galegá etégó uché jaré rálámuli, neka pe napurigá bilé gapiní napu tabilé 'la anime ju, alarigá ju ne.

² 'Lige rekó ne 'we 'la machime ke tachiri chukumeli ko abé i'libékomi 'lige 'la námame nísaká ne napu Onorúgame 'nata ajtí, 'lige ne 'we 'la bijchígame nísaká Onorúgame 'we 'la sébali olame ko, 'liko ne 'la umubámili ke alué rabó se'wí elá pe 'nátaga, ne tabilé galegá eteme nísaká uché jaré rálámuli, pe rioksi nímili ke 'liko.

³ 'Lige rekó ne suwábaga kogie alué rálámuli napu tabilé nígame ju, pe rioksi nímala ke tabilé galegá eteme nísaká ne alué rálámuli. Rekó ne me'lisuga Onorúgame nílá ra'íchali ruyame kóriká, pe rioksi nímala ke, ne tabilé galegá eteme nísaká uché jaré rálámuli.

⁴ Alué ralámuli napu 'la galegá eteme ju uché jaré ralámuli, alueka anáchame ju rekó chibi anilíe, 'lige senibí gu'írame ju uché jaré ralámuli. Alueka tabilé enuelame ju 'lige aminami tabilé riólame ju.

⁵ Alueka tabilé che anigá ra'íchame ju uché jaré ralámuli olagá. Alueka 'we 'la kóniga go'yame ju napu nígame ju a'boi. 'Lige aminami tabilé ayome ju pe'tá se'winá anésiga uché bilé ralámulite. 'Lige aminami tabilé senibí 'nata ajtime ju napu chibi olálige 'yabeko.

⁶ Tabilé galegá eteme ju alué cha nokame ralámuli iligá 'we galegá eteme ju alué ralámuli napu 'we 'la ra'íchali ra'íchame ju tabilé 'yéjali.

⁷ Alué ralámuli napu galegá eteme ju uché jaré ralámuli, alueka tabilé guwana rujsome ju, 'lige senibí 'we 'la bijchígime ju 'la a'remio cha'sika eyena. Alueka 'la anáchame ju rekó chibi ikíe.

⁸ Alué ralámuli napu galegá eteme ju uché jaré ralámuli, alueka senibí galegá etémili ju uché jaré ralámuli. Bilé rawé sebámala napu ta'wesi ralámuli ruwimela chukimeli ko abé 'libékomi 'lige aminami tabilé ra'íchámala ralámuli se'unátiri ra'íchali napu tabilé námutame ju, 'lige aminami 'ma pecha resilámalagó alué ralámulika, 'ma 'la machigá mochímempá Onorúgame na'táfila.

⁹ Jipe tabilé 'la machirú suwábaga napu Onorúgame najkí, 'lige aminami tabilé 'me ejobénigame niru Onorúgame nila ra'íchali beniría.

¹⁰ Napu'lige ramué námasiga suwábaga napu tabilé námame níriga ramué, 'ma tabilé resí lawa aminabi beníame alué ra'íchali.

¹¹ Ne u'tá ka, u'tá neraga 'nátame kéturu ne. Wa'lú kaka, 'ma tabilé 'nata ne u'tá neraga.

¹² Jípeko ta'mé machíame niru Onorúgame nobi 'la námasiká suwábaga napu tabilé námame niru, a'lige kulí 'la machi-boa churigá ko Onorúgame, napurigá Onorúgame machime ju ramué.

¹³ Bakíá 'nátali nerú napu tajsiné suwíbame ju. Bilé 'nátali ju ye: 'We 'la bijchígilime ko Onorúgame 'we 'la sébali olamio. 'Lige uché bilé 'nátali ka ye ju: Abisibi buigá mochilime ko napusi Onorúgame 'la sébali olá napu sébali olámorílige. 'Lige abé nujubá 'nátalika ye ju: galegá etélime ko uché jaré ralámuli. Nobi abéchigo najtékame júkó alué 'nátali galegá etélime ralámuli.

14

Jena ruwimela chieri nekúrali ko abé najtékame napu nejile Onorúgame Alawala

¹ 'We a'lá nisa 'la kápá 'emi 'we a'lá galegá etesa uché jaré ralámuli, 'lige aminami 'we 'la tánisa 'la kápá gu'írili Onorúgame Alawala

napurigá gu'írimala napurigá ruyeme nímalá 'emi uché jaré ralámuli napu Onorúgame najkí.

² 'Emi gu'írisiká Onorúgame Alawálate napurigá 'emi ra'íchámala se'unátiri ra'íchali napu 'emi tabilé ra'íchame ju, pe Onorúgame 'yuga ra'íchame kérélamala 'emi, tase ralámuli 'yuga, napugiti alué ralámulika pecha námamempá napu 'emi ra'ícha. 'Émika pe Onorúgame Alawálate ra'íchámala nobi alué napu 'emi ra'ícha ta'wesi ralámuli machimela.

³ Alué napu ruyame ju napu Onorúgame najkí, alueka benírame ju napurigá uché jaré ralámuli aminabi benimela Onorúgame nila ra'íchali. 'Lige alarigá 'la oilátime ju 'emi alué ralámuli napurigá 'we 'la ganlíga mochímala.

⁴ Alué ralámuli napu ra'íchame ju se'unátiri ra'íchali, alueka pe bo'nepi gu'írame ju, nobi alué napu benírame ju Onorúgame nila ra'íchali, alueka benírame ju napurigá aminabi benimela ralámuli Onorúgame oyérame.

⁵ 'We 'la nisa 'la kápá napurigá suwábaga 'emi ralámuli se'unáriga ra'íchame nímalá napu tabilé námutame ju. Nobi neka abé 'la nirá nili napurigá 'emi beníramala napu Onorúgame najkí. Abé najtékame ju benírilia napu Onorúgame najkí, me'tagá ra'íchalia se'unáriga. Bilé rió se'unáriga ra'íchasáká Onorúgame nila ra'íchali, a'lige asisá bilé rió 'la námame alué se'unátiri ra'íchali, alué ruimeli júkuru a'chigóriga napu anile alué se'unáriga ra'íchame napurigá ralámuli Onorúgame oyérame aminacho 'la benimela.

⁶ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, ne simísá 'emi kólimia 'lige ne benírisa Onorúgame nila ra'íchali se'unáriga ra'íchaga napu 'emi tabilé námame ju, ¿churigá ne-jkúramalawé? Ne ruisáká 'la suériga napu Onorúgame benirí ne'chí, 'lige aminami ruisá ne napu machí ne, 'lige ruisá ne napu Onorúgame najkí, 'lige ne benírisa bilé tétali 'liko ne 'la ma'chígime beníguru, 'liko 'la ne-jkútime nímalá alué ra'íchali.

⁷ Alué rabisílime napu ju alué baká buchilime, 'lige alué rabeli, tabilé ma'chígime rabisime nísaká, 'liko chieri ralámuli 'la machimélawé tachiri wiká rabisília alué baká bujchigá 'lige alué rabeli.

⁸ 'Lige bilena nakó nerúgichi, tabilé 'la buchésaká alué trompeta anilime, pecha 'wesi machimélagó nakó nerumio.

⁹ A'chigóriga ikime ju 'emi 'yuga, 'emi tabilé 'la ra'íchásaká napurigá 'la námapura, ¿churigá machibóaché napu aníá mochí 'emi? 'Émika pe 'oni ra'íchame kérélamala.

¹⁰ Jena wijchimoba we'ká e'karúgame se'unáriga ra'íchame ralámuli mochí. Nobi mochíkó jaré ralámuli 'we 'la námame alué

ra'íchali napu ra'íchame ju alué ralámuli se'unáriga ra'íchame.

¹¹ Bilé ralámuli se'unáriga ra'íchame ra'íchasa ne 'yuga, pecha námamalagó ne napu aní alué ralámuli. Alué ralámulika na'támala pe nawágame ko ne. 'Lige néchigó pe abalarigá na'támala pe nawágame ko alué ralámuli, napugiti alué ralámuli pecha námamalagó napu ne aní.

¹² Alekeri 'emi napu 'we najkime ju alué nejkúrili napu nejime ju Onorúgame Alawala, tániwa 'emi Onorúgame napurigá nejímala alué nejkúrili napu gu'írilime ju we'ká ralámuli.

¹³ Alué ralámuli napu se'wináriga ra'íchame ju, 'we tánimili júkuru nejkúrili Onorúgame napurigá Onorúgame gu'írimala napurigá 'la námamala, 'lige napurigá 'la benegá beníramala uché jaré ralámuli.

¹⁴ Ne ra'íchásaká Onorúgame 'yuga se'wináriga ra'íchaga pe ne alawala 'sime ju Onorúgame 'yuga ra'icha napugiti neka pecha námempá napu ne aní.

¹⁵ Alarigá nísaká, 'lige ꝑchu'símalaché ne? Ra'íchámili ju ne Onorúgame 'yuga ne bo'né alawálate, abiena ra'íchámili ju ne Onorúgame 'yuga 'we 'la námátume ra'íchilite. 'Lige aminami wikarámili ju ne Onorúgame wikala, ne bo'né alawálate, 'lige abiena wikarámili ju ne 'we 'la námátume wiká.

¹⁶ Mué wikarásaká Onorúgame wikala 'lige cheliera 'yasa mué Onorúgame se'winátiri ra'íchilite, 'liko ralámuli ꝑchurigá cheliera 'yámalawé Onorúgame mué 'yuga pecha námame kame napu mué aní?

¹⁷ Alué ra'íchali napu mué ra'icha lí Onorúgame 'yuga, 'we 'la semati kéréko, nobi pecha 'wesi ralámuli námago, 'lige alué ralámulika pecha aminabi beniméligó Onorúgame nila ra'íchali.

¹⁸ Neka wa'lú cheliera 'ya Onorúgame napugiti nejkúriligime napurigá ne ra'íchámala se'unátiri ra'íchali me'tigá suwábaga apiépiri 'emi.

¹⁹ Napu'lige napuísá Onorúgame oyérame Onorúgame nila ra'íchali benimea, abé alá ju pe u'kabi ra'íchali ra'íchalia 'la námátume, tase ra'íchalia we'ká ra'íchali tabilé námátume.

²⁰ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, tabilé 'nátame niwa napurigá 'nátame ju u'kuchítiri. Abé 'la ju na'talia napurigá 'nátame ju e'wele o'chérame Onorúgame oyérame, tase chibi nokianti.

²¹ Aka 'we 'ya osirúgime ra'íchali Onorúgame nila ra'íchali regá aníché: «Neka julámala alé napu 'emi epperé alué ralámuli tabilé námátame ra'íchame. Nobi rekó alieri ra'íchie alué ralámuli, 'émika tabilé e'wímalago ne'chí.»

²² Bilé ralámuli ra'íchasa se'unátiri ra'íchali, ralámuli tabilé Onorúgame oyérame

akisá ra'íchachi alué ralámuli, regá na'támala: 'Nee alué ralámulika 'la chieti ra'íchanti ju, nobi ꝑtachiri chonigá aníwé? Machinali nili ne chonigá aní alué ralámuli. Nobi bilé ralámuli Onorúgame oyérameka pecha a'chigóriga na'támali go napurigá 'nátale alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame. Alueka iligá najkimela 'we 'la benírilime napu Onorúgame najkí.

²³ Mueka ꝑchulasi nili? Suwábaga ralámuli Onorúgame oyérame napuísá Onorúgame nila ra'íchali benimea, 'lige 'emi chojkiasa ra'icha se'wináriga napu tabilé ra'íchame ju 'emi, a'ligirikáchi bajkisá bilé rió tabilé Onorúgame oyérame alé napu 'emi mochí Onorúgame nila ra'íchali benía, alueka lámala 'emi 'ma lo'íriligo.

²⁴ Suwábaga 'emi 'we 'la benírame nisa napu Onorúgame najkí, 'liko alué rió 'we 'la námamala, 'lige na'támala, 'we cha'sime rió ko,

²⁵ napu'lige gepuga iligá, a'lige chojkíámala ruyá suwábaga napu cha'sile alué rió, 'liko chojkóbaka iligá 'we 'la niraga ra'íchámala Onorúgame olagá regá anigá: Bijchiá ju Onorúgame ajtí jena napu mochí 'emi.

Jena ruwimela napu'lige napuísiga Onorúgame nila ra'íchali benimea, 'we 'la sébali oliame ko

²⁶ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, napu'lige 'emi napuísá Onorúgame nila ra'íchali benimea, jaré 'emi wikarámili júkuru Onorúgame wikala, 'lige jaré benírimili júkuru, 'lige jaré ruimeli júkuru napu Onorúgame anele napurigá ruyémala ralámuli, 'lige jaré ra'íchámili júkuru se'winátiri ra'íchali, 'lige jaré ruyame nímili júkuru napu aní alué ralámuli se'wináriga ra'íchame, nobi suwábaga 'emi gu'írimili júkuru napurigá ralámuli aminabi benimela 'lige aminabi oyéramala Onorúgame.

²⁷ Jaré ralámuli ra'íchasa se'unátiri ra'íchali, tase o'maka ra'íchámili júkuru, bajchá chojkíámili júkuru bilé 'lige uchéchigo bilé, 'lige bilé ralámuli ruimeli júkuru napu anía ajuí alué ralámuli,

²⁸ tabilé 'wesi mochísaká tabilé námame alué se'winátiri ra'íchali alé napu 'emi mochí napuísá Onorúgame nila ra'íchali benía, 'liko alué ralámuli tabilé ra'íchámili júkuru o tase e'wele ra'íchámili júkuru alué ralámuli Onorúgame 'yuga.

²⁹ 'Lige aminami jaré ralámuli mochisa napu ruyame ju napu Onorúgame najkí, tase o'maka ra'íchámili júkuru, bajchá chojkíámili júkuru bilé, 'lige uchéchigo bilé. 'Lige jaré 'we 'la 'nátaga gepúmili júkuru ta'lá 'la bijchiá Onorúgame nila ra'íchali ko o tabilé.

³⁰ Nobi Onorúgame benírasaká bilé 'nátali bilé ralámuli napu ajtí alé gepua, 'liko

alué ralámuli napu ra'icha ilí a'rémili júkuru ra'icha napurigá ra'ichámala alué ralámuli napu yáliru 'nátali Onorúgamete.

³¹ A'liko 'la suwábaga ralámuli napu nareme ju Onorúgame nila ra'ichali 'la ra'ichámala, 'lige alué ralámuli napu gepua mochí 'la benimela 'lige aminabi oilárimala Onorúgame oyeria.

³² Alué ralámuli napu ruwime ju napu Onorúgame najkí, alueka 'we 'la na'támili júkuru chiéniko ra'ichamio 'lige chiéniko a'remio ra'icha,

³³ napugiti Onorúgameka pecha galeme kame napurigá o'maka ra'ichámala, iligá Onorúgameka galeme ju napurigá bilé ra'ichámala 'lige uchéchigo bilé.

Napurigá nokiamé niru ramué napu Onorúgame oyérame niru,

³⁴ umugika tabilé ra'ichámili ju alé napu napuñime ju Onorúgame nila ra'ichali benimé, napugiti pecha lisensia nígame kame napurigá ra'ichámala. Aka Moisesi regá anime osáleché 'we 'ya: «Umugika kilí gepuga mochiga benimeli júkuru.»

³⁵ Bilé ra'ichali machinálisaká, rukémili júkuru bo'né 'yula napu'lige ku sebasa a'boi ejerélachi. Pecha 'la ikiaré ko napurigá umugí ra'ichámala alé napu napuñime ju Onorúgame nila ra'ichali benimé.

³⁶ 'Émika pecha bajchá naréleko Onorúgame nila ra'ichali, 'lige aminami pecha 'émicho naréleko Onorúgame nila ra'ichali.

³⁷ Bilé ralámuli regá 'nátame nísaká: «Neka 'la Onorúgame nila ra'ichali ruyame ju o neka 'la e'wime ju suwábaga napu nulá Onorúgame Alawala», alueka 'we 'la machimeli júkuru ye napu ne osé 'emi Onorúgame nulalila ko.

³⁸ Tabilé machisáká, Onorúgamechigó tabilé machigá etémala alué ralámuli.

³⁹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, 'we 'la oyéraga ra'icháwaká napu Onorúgame najkí, 'lige tase sulíwaká napurigá ra'ichámala se'unátiri ra'ichali napu tabilé námame ju bo'né.

⁴⁰ 'Lige suwábaga 'la suéraga benírimili júkuru 'la niraga.

15

Jena ruwimela Páulo ruwíligo Kristo ku ajánligo

¹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, neka najkí napurigá 'emi nélámala alué 'we 'la ra'ichali napu ne beniri 'emi, 'lige jípesí abiena 'la bijchigí 'emi alué 'we a'lala ra'ichali.

² 'Emi abisibi 'we 'la bijchígisaká alué a'lala ra'ichali, 'liko 'emi 'we 'la semati raweli rewimela. Nobi 'emi bijchime nísaká uché

jaré ra'ichali napu tabilé bijchiá ju, 'liko tabilé semati raweli rewimela.

³ Neka benírituru 'emi alué ra'ichali napu ne bení, alué ra'ichali 'we 'ya nerúgame napu ruwime ju Kristo mukúligo chátiri 'nátali o'togá ramué nila.

⁴ 'Lige rekáliru bilena ewachi napu gatéwili nile suwígame, 'lige bakiá rawé kachi ku ajánligo. Alarigá anílige Onorúgame nila ra'ichali 'we 'ya osirúgime alarigá ikimea.

⁵ 'Lige yati neraga ma'chiná ilíbaligo alemi napu ille Sepasi (Pegro) anilime rió, 'lige aminami abé i'libeko yati neraga ma'chiná ilíbaligo alemi napu mochile suwábaga alué makué bilé rió napu nóchame nile Esukristo nocháililachi.

⁶ 'Lige abé a'kinana yati neraga ma'chiná ilíbaligo alé napu mochile alué maligí sientó rasígame ralámuli Onorúgame oyérame, 'lige amulí suwábaga alué ralámuli bijí ajagá mochí. Jaré 'ma suwile.

⁷ 'Lige abé a'kinana yati neraga ma'chiná ilíbalé alé napu ajtile Santiago, 'lige a'kinánami yati neraga ma'chiná ilíbalé alé napu mochile alué makué bilé rió napu Esusi 'yuga járome nile.

⁸ 'Lige abé nujubami ka yati neraga ma'chiná ilíbaturo alemi napu ne enegé, ne napu ju napurigá pe bilé towí napu ochérale tabilé 'cho 'la sébachi raweli.

⁹ 'Lige alekeri alué makué bilé rió napu Esukristo 'yale nóchali abé najtékame ju me'tigá ne'chí. 'Lige tabilé ikiaré napurigá ralámuli ne'chí olagá animela ne Esukristo nocháililachi nóchame ko, napugiti neka 'we resí olame kéturu alué ralámuli Onorúgame oyérame. 'Lige neka alekeri 'we chijúnaguru.

¹⁰ Nobi Onorúgameka 'we 'la na'temaka etéliko ne'chí 'lige alekeri neka 'we 'la nocha 'lige beniria ajti ne me'tigá uché jaré napu Esukristo 'yuga járome nile nobi tabiléchigo ne bo'né a'walílate benírigo, pe Onorúgame a'walila 'smi ne'chí gu'iria.

¹¹ Tabilé chéré rekó jaré abé rajpé benirie alué a'lala ra'ichali, nobi abéchigo najtékame júko benírila alué a'lala ra'ichali, 'lige alué ra'ichali ju napu 'emi oyérale.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo ramué abiena ku ajániwili ko

¹² Ye ju alué a'lala ra'ichali napu ramué ruigá e'yéniru: Kristo ku ajánligo. 'Liko ¿chonigá aniché jaré 'emi suwígame tabilé ku ajáname ko?

¹³ Tabilé ku ajáname nísaká alué suwígame, 'liko Kristo tabilé ku ajánaleréko,

¹⁴ 'lige tabilé ku ajánasaká alué Kristo, 'liko ye a'lala ra'ichali napu ramué beníriga e'yéniru pe tabilé sirbe júleké 'liko, 'lige pe rioksi julke rekó 'emi bijchigie Kristo nila ra'icháilila.

¹⁵ Bijchiá nísaká tabilé ku ajáname ko alué suwígame 'liko ramué pe 'yéigiga ruigá e'yéniwaréko Onorúgame nila ra'ichali napugiti ramueka ruigá e'yéniru Onorúgame 'sílego ku ajania alué Kristo.

¹⁶ Bijchiá tabilé ku ajáname nísaká alué suwígame 'liko Kristo tabilé ku ajáneleréko,

¹⁷ 'liko Kristo tabilé ku ajánasaká 'liko tabilé najtékame ju rekó 'emi bijchigie Kristo nila ra'ichali, 'liko 'emi pe abiji chátiri 'nátame júleké.

¹⁸ Liko alué ralámuli napu Kristo oyérame nile 'we 'ya napu 'ma suwile, alueka napurigá e'wagágame neraga mochíliké.

¹⁹ Najtékame nisa Kristo oyéilia pe abiji ajagá mochiga 'lige 'ma tabilé najtékame nisa 'ma suwisúká, 'liko resia ramué.

²⁰ Nobi Krístoka ku ajánale tabilé siné mukumea uchéchigo siné 'lige abé a'kinánaka alué suwígame ku ajánamala.

²¹ Pe bilé rió (Arani) chojkila gite suwime ju ralámuli 'lige pe bilé rió gite (Kristo) ku ajánimili júkuru suwígame.

²² Napusi cha'sile alué Arani, suwábaga ramué 'ma chátiri alawégame gainaru 'lige alekeri suwiboli ju ramué. Nobi ramué Kristo oyérisiká, ku ajániwili ju ramué.

²³ Apílipi ralámuli ajánimili ju napu'lige seba raweli nobi bajchaka Kristo ku ajánale. 'Lige abé a'kinánami napu'lige Kristo uché ku nawasa, ajánamili ju suwábaga alué napu Kristo oyérame nile.

²⁴ A'lige 'ma guwichí nímala napurigá tané ikimela gawí, napu'lige Kristo umérasa suwábaga alué e'wélala nulame cha nokame 'lige alué u'kuchípala remónisi. 'Lige Kristo regá anémala alué O'nó Onorúgame: «Jena ajti suwábaga nóchali napu mué nulá.»

²⁵ Krístoka nulámili júkuru bochígimi jena wijchimoba napusi 'ma umérisa suwábaga alué bo'né saíla.

²⁶ Napu'lige Kristo neyúrasa, 'ma tabilé siné suwimeli ju ralámuli.

²⁷ Aka Onorúgame nila ra'ichali regá aniché: «Onorúgameka wa'lula nulame neraga ajchale alué Kristo napurigá nulame nímala suwábaga napu nerú jena wijchimoba 'lige 'pa rewagachi»,* nobi Krístoka tabilé nulémala bo'né O'nola napugiti O'nólaka wa'lula neraga ajchálgame napurigá nulame nímala.

²⁸ Napu'lige 'ma nulachi suwábaga alué Onorúgame Inolá, a'lige nuléwili ju Onorúgamete, 'lige alarigá Onorúgame nímala suwábaga nulame jena wijchimoba 'lige 'pa rewagachi.

²⁹ Alué suwígame tabilé ku ajánimili nísaká, 'liko çchonigá jaré ralámuli rewaramé júpaché alué suwígame neraga? çChonigá

alanokame júpaché peka bijchígime ke ku ajánamio alué suwígame?

³⁰ Tabilé ajánamili nísaká alué suwígame, 'liko çchonigá a'kuepi amulí suwiyame nírupaché ramué?

³¹ Aka 'emi 'we 'la machíché ne 'sínimi amulí mukume ko. 'We bijchiá ju napu ne aní, abiena bijchiá ju napu'lige ne etea 'emi, 'we ganíliga eteme ju ne 'emi napugiti 'émika 'wéchigo 'la oyérame kame Wa'lula Kristo Esusi.

³² Tabilé ku ajáname nísaká alué suwígame, 'liko çchonigá tabilé majame nílepaché ne alué ralámuli 'yuga ra'icha napu 'we jobátgame nile? Tabilé ajánamili nísaká suwígame 'liko abé 'la júleké ganíliga ejperelia pe go'ame go'gá 'lige bajiga napugiti pe be'limi 'ma suwiboli kame.

³³ Tase bijchígíwa napu aní alué ralámuli cha nokame. 'Emi e'wísaká napu aní alué ralámuli, 'émichigó a'chigóriga nímala napurigá alué ralámuli.

³⁴ 'We 'la na'táwaká napu noká 'emi 'lige 'ma a'réwaká tabilé e'wía Onorúgame. Aka jaré 'emi chijunátékuru peka machime kame 'emi churigá ko Onorúgame.

Jena ruwimela churigá ku ajánimio alué suwígame

³⁵ Jaré ralámuli regá 'nátame kérépukué: «çChurigá ajáname kéréle alué suwígame? çChieti sa'péggame júpué?»

³⁶ 'La chieti 'nátanti ju jaré ralámuli. Aka suwábaga napu echá 'emi 'ma bikame ju 'lige alésíko 'ma sawarame ju alué talí 'ma nawarasa.

³⁷ Suwábaga napu echiamé ju pecha sawala echiamé júkó bajchá, iligá talí echiamé ju bajchá, 'lige alué talí echisuga bajchá nawarame ju 'lige kúchigo sawarame ju.

³⁸ 'Lige bo'né Onorúgame se'unátiri talí newale a'pilipi talí, 'lige se'unátiri ya'wime ju napurigá bo'né Onorúgame najkile.

³⁹ Aka ralámulika tabilé a'chigóyéri sa'péggame ká'é napurigá ajággame, 'lige alué chulugí se'unátiri sa'péggame ju 'lige ro'chíchigó se'unátiri sa'péggame ju.

⁴⁰ Aka santo ánjelika 'pa rewagachi mochíggame se'unátiri sa'péggame ká'é, 'lige ramué ralámuli jena wijchimoba ejperéggame se'unátiri sa'péggame níru, 'lige ramué sa'pala 'lige alué santo ánjeli 'we semati ju.

⁴¹ Aka rayénali se'unátiri rapame júpaché tase napurigá alué mechá 'lige tase napurigá so'pilí.

⁴² A'chigóriga níru ramué, ramué sa'pala mukumeli ju 'lige bikimeli ju. Se'winátiri sa'péggame níwa ramué napu'lige ku

* 15:27 E'nesi Salmos 8:6.

ajánisiga, napugiti 'ma pecha suwiboli kame.

⁴³ Aka bilé ralámuli mukume ka'e, 'lige tólime ju, 'lige alué sa'paka pe bikame ju, nobi 'ma ku ajánasaká alué ralámuli, alué ralámuli sa'pálaka 'we semati nímala 'lige 'la 'we a'wágame, 'lige 'ma tabilé siné mukumela.

⁴⁴ Aka bilé ralámuli mukusaká, pe sa'pá mukume ju nobi ku ajánaka pe uché bilé sa'pega ajáname ju napu tabilé siné mukume ju.

⁴⁵ Aka Onorúgame nila ra'íchilika regá aniché Onorúgame 'silego bajchá ajtígame rió newá napu Arani anilime nílige, nobi uchéchigo bilé Arani nawálekó napu pe Kristo nile napu nejime ju a'walí napurigá ku ajániwa.

⁴⁶ Aka bajchaka pe iligá sa'pégame niru napu mukume ju. 'Ma a'kinana napu'lige suwisuga, se'unátiri sa'pégame niwa napu tabilé mukume ju.

⁴⁷ Aka bajchá newárigime rioka pe we'ete newárigime nile. Alué nujubá nawágame rioka pe rewagáchika nawale.

⁴⁸ A'pili ralámuli a'chigóyéri sa'pégame ju napurigá alué rió Arani, napu we'ete newárigime nile, nobi alué ralámulika napu oyérame ju Kristo, alueka bilé rawé sa'pégame nímala napurigá alué Kristo napu'lige 'pa rewagachi simasa.

⁴⁹ Jípeko napurigá Arani alieri sa'pégame niru, nobi bilé rawé sa'pégame niwa napurigá sa'pégame ju Kristo napu rewagachi ajti.

⁵⁰ 'Emi Kristo oyérame napurigá ne, neka ruwíguru bilé ralámuli pe iligá sa'pégame 'lige o'chégame, alueka tabilé sebámala alé napu ajti Onorúgame. Ye ramué sa'pálaka pe bilé rawé mukume ju, tabilé senibí ajagá ajtígame ju.

⁵¹ Neka bilé ra'íchali ruwimela napu Onorúgame tabilé ruwile abé i'bé: Pecha suiboli júkó jaré, nobi suwábaga se'winátiri sa'pégame gaináwagó.

⁵² Pe anaga neraga napu'lige alué nujubá trompeta bucháchinichi, a'lige ajánamala alué ralámuli suwígame se'unátiri sa'pega, 'lige 'ma tabilé uché suimela. 'Lige ramué napu ajagá mochiru abiena se'unátiri sa'pégame gainawa.

⁵³ Ramué sa'pala napu mukume ju se'unátiri gainámala, napu tabilé siné mukume ju.

⁵⁴ Napu'lige suwábaga ye tábiri ikisá, 'ma 'la sébali ikimela napurigá aní 'we 'ya osirúgime osilí: «Bilé ralámuli Onorúgame oyérame tabilé mukugá rejípimili ju.»

⁵⁵ «Ku ajánimili ju 'lige tabilé siné mukumeli ju.»†

⁵⁶ Pe cha nokigá suwiyame ju. Aka Moisesi nila lulalí ruwiché alué cha nokame gastigáriwili ko.

⁵⁷ ¡Wa'lú cheliera 'yawa Onorúgame napugiti alué kame napu 'we 'la nejkuri napurigá 'la umérowa alué Remónisi na'tálila 'la oyérisiká ramué alué Wa'lula Esukristo!

⁵⁸ Alekeri 'emi Onorúgame oyérame napurigá ne, tabilé guwana rujsuka nokísiwa, abisibi 'we 'la nóchaga nokísiwa Onorúgame nila nochálilachi. 'Emi 'we 'la machíguru tabilé rioksi nochálime ko Wa'lula Esukristo 'yuga.

16

Jena ruwimela churigá gu'irimili ko alué ralámuli Onorúgame oyérame

¹ Neka jípe ruwimela churigá olámili ko 'emi napu enomí nejímili ju ralámuli Onorúgame oyérame i'lime Rusaleni ejperégame. A'chigóriga nokiboa napurigá nuligé ne Onorúgame oyérame Galasia ejperégame.

² Bilé tarali métigame enomí, senibí romíkichi a'pili 'emi pe u'kabi enomí nejímili ju. Napu'lige ne sébachi alemi enomí nolamia, tabilé najki ne napurigá 'emi e'yenamala enomí napabuga.

³ Napu'lige ne sebasa alemi, jaré ralámuli napu 'emi 'la nirá napurigá simámala Rusaleni, apeli o'ká julámala ne 'lige enomí alué napu 'emi napabule.

⁴ 'Emi 'la nirásaká napurigá ne si simela, siméréko ne alué ralámuli 'yuga.

Jena ruwimela koche simírimio lale alué Páulo alé Korinto simiá

⁵ Neka sebámala 'emi kólimia bajchá kólisa alué ralámuli Maseronia anilichi ejperégame.

⁶ Siné kachi alé asiméréko ne 'emi ejperélachi suwéniga romó, 'lige jaré 'emi ne si simámili júkuru alé uché bilena napu simeli ju ne.

⁷ Neka tase pe'wera asinali alé 'emi ejperélachi, neka i'libesi asinali alé 'emi ejperélachi Onorúgame 'la elásaká. Alekeri tabilé simí ne alemi jípe. Abé i'libeko simé ne alemi.

⁸ Alé Ebeso anilichi asimela ne napusí 'ma sebasa alué piesta Pentekostesi* anilime.

⁹ Reko we'ká ralámuli alé ejperégame tabilé ganíliga eté ne'chí nobi Onorúgameka 'láchigo nejígó raweli napurigá beníramala ne ralámuli Onorúgame nila ra'íchali.

¹⁰ Alemi sebasa alué Timoteo, 'we 'la ganíliga etéwaká napurigá 'we 'la ganíliga asimela alé 'emi ejperélachi. Alueka ralámuli benírame ju Wa'lula Esukristo nila ra'íchali napurigá ne.

† 15:55 E'nesi Isaías 25:8 'lige Osea 13:14.

* 16:8 E'nesi glosario «Fiesta de Pentecostés».

¹¹ 'We 'la ganíliga etéwaká 'lige aminami gu'írowaká napurigá 'we ganíliga einámala jeka simiá ne'chí e' nemia napugiti neka 'lige uché jaré ralámuli Onorúgame oyérame 'we buigá mochiru.

¹² Jena ajtí alué Apolo napu Onorúgame oyérame júchigó napurigá ramué. Neka 'we anigéturu napurigá simela 'emi kólimia nobi tabiléchigo ikírítigo alemi simiá, nobi pe abé i'libékomi siméréko.

¹³ 'We 'la 'nátaga mochíwaká tabilé a'regá Esukristo oyeria, tabilé guwana rujsúká, 'la iwega mochiwa 'lige tase majaga.

¹⁴ 'Lige suwábaga nóchali newá 'we 'la ganíliga newáwaká.

¹⁵ Suwábaga 'emi napu Onorúgame oyérame ju napurigá ne, 'emi 'we 'la machíguru alué Estépana 'lige alué rijimala alué níligo bajchá oyérame alué a'lala ra'íchali alé Akaya anilichi, 'lige alué nokame ju uché jaré oyérame gu'iria. Neka 'emi nuléguru

¹⁶ napurigá 'emi 'we 'la e'wímala 'lige gu'irimala alué Estépana 'lige alué rijimala 'lige aminami uché jaré oyérame napurigá Estépana.

¹⁷ Neka 'we ra'sálá jemi sébachi alué Estépana 'lige Portunato 'lige alué Akaiko. Alué nokáguru ne'chí gu'iria napugiti 'émika pecha gayénampá ne'chí gu'iria napugiti cha mejká mochígempá.

¹⁸ Neka asíriga ra'sálagá ajtí alué ralámuli 'yuga napugiti 'la oilárimpá ne'chí napugiti neka 'we seweka ajtigé, a'chigóriga napurigá oilárilige 'emi napu'lige 'yuga mochiga. Alekeri 'we 'la ganíliga etéwaká alué ralámuli.

¹⁹ Ralámuli Onorúgame oyérame Asia ejperégame 'we náola rejporáli 'lige abiena Akila 'lige Prisila 'lige alué ralámuli napu napuíme ju alué Akila 'lige Prisila ejperélachi Onorúgame nila ra'íchali benimea, 'we náola rejporáli.

²⁰ Suwábaga ralámuli Onorúgame oyérame jena ejperégame 'we náola rejporáli 'emi. 'We 'la ganíliga rejporáwaká 'emi a'bopi 'la banachí chu'migá napurigá nokame niru ramué.

²¹ Ye nujubá uchúkame osilí, ne bo'né sekálate osé ne 'emi.

²² Jaré ralámuli tabilé nirame nísaká Wa'lula Esukristo 'we a'lá nisa 'la kápá Onorúgame gastigaria alué ralámuli.

j'we a'lá nisa 'la kápá uchéchigo nawá Wa'lula Esukristo!

²³ 'We a'lá kápá Wa'lula Esusi aminabi iwérali 'ya 'emi.

²⁴ Neka 'we galegá eté suwábaga 'emi napugiti suwábaga 'emi Kristo Esusi oyérame kame.

Pe ekí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Nujubá Osirúgime Napu Páulo Osele Alué Ralámuli Napu Korinto Ejperégame Nílige

Kuira 'emi ralámuli Korinto ejperégame napu eki Onorúgame oyérame ju.

¹ Ne Páulo osá ye osilí. Kristo Esusi wanápale ne'chí napurigá ne nulame níkala aleké nila nóchali. Ye ríó Timoteo, Esukristo oyérame ju napurigá ramu'é, alueka jena ajti ne 'yuga.

Osée ne 'emi ralámuli Esukristo oyérame napu napuíme ju alé bilena galírale Onorúgame nila ra'íchali benimeka, 'lige alué Onorúgame e'kali tánimia, 'lige cheliera 'yamia Onorúgame, 'emi alé we'ká ríogichi Korinto ejperégame ralámuli. 'Lige abiena osé ne 'emi ralámuli Onorúgame oyérame napu ejperégame ju alé we'kanami we'ká ríogichi napu Akaya anilime gawí ju.*

² La kékuru 'emi ralámuli Onorúgame ramu'é O'nola 'we a'lá nesérasa. 'Lige alué Wa'lula Esukristo 'we a'lá nesérosachigó, napurigá 'we a'lá ganíliga mochímala 'emi ralámuli a'bopi, tase we'ká 'nátaga pe bi'lepi.

Jena ruwimela Onorúgame 'we 'la na'temame ko ramu'é

³ Wa'lula ju Onorúgame, alué napu Wa'lula Esukristo O'nola ju. 'Lige Onorúgame 'we 'la na'temame ju ramu'é napurigá bilé o'nó. 'Lige Onorúgame senibí nejkúrime ju napu'lige chibi ikisuga, bilé tábiri tabilé 'la nisa.

⁴ Esukristo 'we a'lá na'temame ju ramu'é, 'lige ramu'é alekeri gite 'we 'la na'temátékuru alué uché jaré ralámuli resí ikichi, napurigá na'temame ju Onorúgame ramu'é.

⁵ Ramu'é ralámuli 'we resí ikiáchigó, napurigá ikile Esukristo 'ya. 'Lige ramu'é resí ikiachi, 'lige Esukristo gu'iri ramu'é.

⁶ Alarigá beniaa ramu'é napurigá ramu'é 'emi gu'iriwa, 'emi chibi ikisá. 'Lige Onorúgame 'we na'temame ju ramu'é, ramu'é abiénachigó alarigá beniboa 'we na'temaka járowa 'emi. 'Lige alarigá 'emi 'we a'lá anachámala napu'lige 'emi resí ikiá.

⁷ Tabilé chérikáwé rekó 'emi 'we resí ikié napurigá ramu'é, Onorúgame 'la semáriga gu'irimala 'emi. 'We 'la machíguru 'emi 'la anachamio.

⁸ Ramueka rupóráeke'é bilé ra'íchali napurigá ikíliga ramu'é 'we resí ikiá alé wa'lú gawí bo'ígichi we'kaná we'ká ríogichi alé

Asia anilichi. 'Lige ramu'é 'la najkiá napurigá 'emi 'la námaka akimela ye ra'íchali. Ramu'é ralámuli amulí suwirúkuru alé Asia anilichi e'yénaga.

⁹ 'Lige ramueka 'a me'liboli mayélike'é alé, 'lige ramueka 'ma tabilé neyúsiwa mayélike'é alé Asia. 'Lige pe bo'né Onorúgame alarigá eláleke'é napurigá ramu'é alarigá na'tawa. 'Lige ramu'é alarigá 'la machirú Onorúgame 'we a'lá benégame ko nejkúruga. Ramu'é ta gu'irisiká Onorúgamete, tabilé chérigá neyúsiwake'é ramu'é. 'Lige tabilé chéréko rekó ramu'é me'riruge alé, alué Onorúgame 'la ku mochíamili ju ramu'é suwisáká.

¹⁰ Onorúgame 'we semáriga gu'irikuru ramu'é aliena resírikáchi mochígichi ramu'é. Jípeko tabilé chérikáwé rekó uchéchigo alakiruge ramu'é, napugiti Onorúgame 'we semáriga nejkúrimili kame uchéchigo siné. 'Lige napurigá aní ne 'la bijchiá ju.

¹¹ 'Emi ralámuli tániwa Onorúgame napurigá ramu'é gu'irimala napu'lige ramu'é resí ikiachi. Napu'lige ramu'é 'we resí ikichi, 'lige Onorúgame 'la nejmala alué a'walí uché rajpé. 'Lige Onorúgame 'la sébali olasa napurigá tánilige 'emi ralámuli, 'lige 'emi 'we a'lá sébali machimeli júkuru alué Onorúgame 'we a'lá sébali olame ko. 'Lige animela 'emi ralámuli: «Wa'lú cheliérabá mué Onorúgame, 'we semáriga nejkuri mué», animela 'emi.

Jena ruwimela chonagá ta simúligo Páulo alé Korinto

¹² Ramueka tabilé chijúnaga rupoa alué ra'íchili panápurimi e'yénaga. Alué ra'íchali napu ramu'é benírilie, suwábaga 'we a'lá ju. Aka ramu'é tasemi 'yégiliguru 'emi. 'La suwábaga ra'íchili 'we a'lá o'wé ra'íchame niru ramueka 'emi 'yuga. Onorúgame nejkúru bilé a'walí. 'Lige 'la sébali oliame ju ramu'é napurigá aniá 'lige napurigá na'talia ramu'é. 'Lige Onorúgame gu'iri ramu'é napurigá ramu'é 'we a'lá sébali olawa. Ramueka tabilé 'yégiga e'yenálime júkuru, tase napurigá alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame.

¹³ 'Lige ramueka osiáguru ye osilí, 'lige ye osilí suwábaga 'we a'lá bi'ígime ra'íchame ju, 'la ma'chígime ruwime júkuru ye ra'íchali napurigá 'la námaka akimela 'emi ye ra'íchili.

¹⁴ 'Lige 'emi 'we pee námame ju churigá nírgo ramu'é, 'lige pe abé i'libeko abé we'ká ra'íchali námame níkala 'emi. 'Lige abé i'libeko napu'lige ku re'kinasa alué Wa'lula Esukristo jena wijchimoba, 'lige 'we ganíliga mochímala 'emi ramu'é 'yuga, alarigá napurigá ramu'é 'we ganíliga mochíwachigó 'emi 'yuga.

* 1:1 Alé Korinto pebalé bi'lénapi kéré alué Akaya anilichi wa'lú gawí bo'ígichi, napurigá bilé «país» neraga ju alué Akaya.

¹⁵ Lige neka 'la machiéturu 'emi ralámuli uché rajpé beninalio churigá nírgo ramué. Lige ne alekeri osá siminálituru alé Korinto. Lige ne osá simisáká alé, 'liko uché rajpé abé a'lá benimélike' é 'emi alué ra'íchali.

¹⁶ Lige ne alé Maseronia anilime gawí we'kaná we'ká riógichi bo'ígichi simiá, alemi simíromala olae ne. Lige ne ku jeka enegá aleka simíromala olae ne. Lige alarigaka abé a'lá beniméti go 'emi Onorúgame nila ra'íchali. Lige ne alé Korinto sebasa, 'emi ralámuli ne'chí gu'írímili kéturu, pe'tá go'ame nejía napurigá sebámala ne alé alué wa'lú ejiro Jurea napurigá we'kaná we'ká riógichi.

¹⁷ Lige ne 'la alarigá simé olae napurigá anile ne alé osilichi. Neka tabilé alieri ju napurigá alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame. Alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame, 'sínimi 'we a'lá ra'íchame ju, nobi tabiléchigo sébali olame júkó. Ne alarigá 'la anisáká, neka 'la simela.

¹⁸ Lige Onorúgameka 'la sébali olame júkuru napurigá aní. Lige ramuéchigó 'la sébali olame niru napurigá aniame ju ramué.

¹⁹ Lige Esukristo Onorúgame Inolá 'we 'la sébali olame ju napurigá aní alué bo'né, 'lige ramueka alarigá rutúkuru ye ra'íchali, ne Páulo, Timoteo 'lige Silasi.

²⁰ Lige Onorúgame anile 'ya bajchá rawé julámorile bilé rió nejkúrime napurigá nejkúrimala. Lige Onorúgame 'we a'lá sébali olae napurigá anile bo'né. Júlate alué Kristo napurigá nejkúrimala. Lige ramueka alué Esukristo oyérame niru, alekeri jipe alué Esukristo nejímili júkuru bilé a'walí. Lige 'la sébali olawa ramué napurigá aniá ramué. Alué ralámuli etesa ramué 'we a'lá sébali oliachi 'lige machimela alué ralámuli Onorúgame 'we a'lá gu'írío ramué. Lige alué ralámuli 'we a'lá ganíliga mochímala Onorúgame 'yuga. Lige animela alué ralámuli, «Wa'lula ju Onorúgame.»

²¹ Lige Onorúgame ju ramué gu'írame napurigá ramué 'we a'lá sébali oyérame niwa Kristo. Onorúgame nejkuru ye ra'íchali beníame.

²² Lige Onorúgame nejkuru bo'né Alawala 'la a'wágame napurigá ramué ralámuli 'la machiboa 'la Onorúgame 'kúchila nírgo ramué. Lige ramué ralámuli alekeri gite 'la machiáguru Onorúgame bilé rawé nejímio bilé raweli 'we semátiri. Lige napurigá anile alué bo'né Onorúgame, 'la sébali olamio. Onorúgameka etea ajtúkuru. 'La machiáguru 'la bijchiá aniá.

²³ Neka tabilé simírote' é alé Korinto napurigá anié ne napugiti neka machiame pecha 'cho 'la sébali ka 'emi ralámuli napurigá 'la gepúmala 'emi alué rejcholi napu ne ruimeli nílige alé sebasa napu 'emi ralámuli mochí. Lige ye rejcholi napu ne

ruimeli nile 'we a'wágame ními nile 'emi ralámuli nírga. Lige 'emi ralámuli alué ra'íchali akisá, 'lige seweka mochímili nile 'emi.

²⁴ Lige neka tabilé a'wágame nulénili. 'Emi 'we a'lá 'nátame júpaché alué Esukristo 'yuga. Lige neka pe iligá najkí napurigá napuika beniboa ye Onorúgame ra'íchálila napurigá 'la ganíliga mochímala 'emi, nobi 'emi ralámuli ta'chó 'me 'la sébali nile napurigá 'la benimela alué ra'íchali, alué napu ne ruimeli nile alé sébaga. Alekeri tabilé osá simiru ne alemi.

2

¹ Lige ne alé sebásaká, alué ra'íchali ruwisáká ne alé, 'lige 'emi ralámuli 'we seweka mochíbamili nímilikuru alué ra'íchali akisá. Neka tabilé seweka mochíánili 'emi uchéchigo siné.

² Neka tabilé sebánili alé 'emi tabilé a'résaká alué chátiri 'nátili. Neka najkí napurigá 'la ganíliga mochímala 'emi 'lige 'we a'lá 'nátaga bílepi 'nátili. Alarigá nokisáká 'emi, 'liko 'we ganíliga sebámala ne alemi.

³ Ne bilé apeli nábolegéturu alé 'mi napurigá 'la gatewa alué ra'íchali 'emi a'bopi 'la ganíliga. Ne bo'né tabilé gaténili alé sébaga. Neka tabilé ra'ichánali chibiyeti ra'íchali. Neka 'la ganíliga sebánili alé. Lige ne 'we a'lá ganíliga asimela napu 'lige 'emi ralámuli 'we a'lá benigá mochígichi alué rejcholi. Lige 'emi ralámuli 'we ganíliga mochímalachigó alé.

⁴ Lige ne 'we seweka 'siéturu alué osilí osá, 'lige nalaka 'siéturu ne. Lige 'we galé ne 'emi, alekeri osé ne 'emi. Alué osilí, tabilé ne'ogí kéré.

Jena ruwimela napurigá e'kaga nokísiwa alué ralámuli rekó cha nokame ke

⁵ Alé ajtí bilé rió 'we inílime 'we resí olá 'emi ralámuli, pe bo'nepi gompaniérola ke wa'lú seweli 'ya 'emi. Ne abiénachigó 'we seweka ajtí alarigá mochígichi 'emi. Émika abéchigo resí nilia mochí alué rió chojki-ila gite, tabilé ganíliga mochíkuru 'emi nibilé nétiri ganíliga ajtúkuru. Neka tabiléchigo ne'ochániligó alué rió uché rajpé.

⁶ Émika 'máchigo gastigárilime siné. 'Ma 'la júkuru.

⁷ Jípeko 'emi e'kámala ke alué rió, ku amigo níraga etewa. Jípeko ku na'temápua alué rió napurigá tabilé a'rémala Onorúgame na'tálila 'nata.

⁸ Jípe ne taní napurigá simámala 'emi alué rió e'nemia, napurigá 'emi anémala alué rió 'ma ku 'la galeo 'emi alué rió.

⁹ Neka oséguru 'emi pala 'la e'wara 'emi, pala 'la e'kara 'emi alué rió.

¹⁰ 'Emi 'la e'kásaká alué rió 'liko ne abiénachigó 'la e'kámala alué rió. Neka abiena 'la 'nata ajtí napurigá suwábaga ku 'la ganíliga nokísimala 'emi ralámuli. Alué Kristoka 'wéchigo 'la e'negá ajtigame ne'chí, alekeri gaténili ne napu'lige ralámuli e'kurú nokogá e'yénachi, siné kachi 'la gatémala ne.

¹¹ Alarigá alué Remónisi tabilé chérigá neyúromala. 'La machirú alieri ko alué Remónisi. Alué 'sime júkuru Onorúgame ra'ícháli najsabua.

Jena ruwimela Onorúgame nuebo ra'íchali nuláligo napurigá 'la sébali olámala alué ralámuli

¹² 'Lige ne alé we'ká riógichi Tróasi anilichi sebasa, ne 'la ruwíturu alué ra'íchali Kristo nila rejcholi. 'Lige Onorúgame 'we a'lá ne-jkúrale ne'chí beniria napurigá 'la semáriga ma'chínamala alué ra'íchali.

¹³ 'Lige ne bo'neko ta'mé 'we ganíliga re-jpíkuru 'nalina, pecha ajtigá alué rió Tito anilime alué ne gompaniérola. 'Lige alekeri simíturu ne uchéchigo bilena alé Maseronia anilime gawí bo'ígichi, Tito 'yasia alemi.

¹⁴⁻¹⁵ Rekó neka a'rigé alué ra'íchali beniria alé we'ká riógachi Tróasi anilichi, Onorúgameka abiénachigo 'la nejkúrigo rekó panápuri eyénachi ne. Ralámulika ye ra'íchali akigá, benime ju Onorúgame nila ra'íchali. Jaré ralámuli 'la benime ju ye ra'íchali, 'lige jaré ralámuli tabilé benime ju ye ra'íchali. Rekó ta benime ke, 'we 'la machí a'boika Kristo oyérame nírgo ramué.

¹⁶ Alué ralámulika tabilé Kristo oyérame ju, napu'lige aké ramué ra'íchálíchi, 'we a'lá machíguru re'lé simámili ko alé injierno anilichi, nobi alué ralámulika tabiléchigo 'nátame júkó. 'Lige alué ralámuli Kristo oyérame, napu'lige aké ramué ra'íchálíchi, 'we 'la machíguru 'pa rewagachi simamio. Onorúgame a'walí nígame júkuru napurigá 'la semáriga ma'chínamala suwábaga ye.

¹⁷ Ramueka pecha beníriligo Onorúgame nila ra'íchali pe enomí koruka napurigá nokame ju uché jaré ralámuli, pe iligá i'kíli ruilíguru ralámuli napurigá 'la na'támala. Ramueka Onorúgamete nulérigime nírigime, 'lige Onorúgameka ramué e'negá ajtíkuru nabí rawé. 'Lige Kristo wa'lú a'walí nejíchigó.

3

¹ 'Lige siné kachi 'emi mayéleké ramué 'we gunarume nírgo, 'lige ramueka tabilé alieri níru. Ramueka pecha aniágó: «'We jebénigame níru ramué», tase alaniá ramueka. Ramueka tabilé resílalía napurigá bilé apeli newawa anigá 'we 'la ralámuli kóriká ramué.

² Bilé rió machinálisaká churigá na'tálime ko ramué, 'liko a'boi 'emi e'néniga 'la

machibóaguru alué rió 'ma 'la a'kabámama mochígame kame 'emi napugiti 'emi 'ma 'la sébali oláligime napu ramué benírilige.

³ Jipe 'emi ralámuli Onorúgame Alawala nígame júkuru alé sulachí, alekeri 'we a'lá oyérame ju 'emi Onorúgame. 'Lige alekeri 'la ma'chígime nérékuru ye 'nátíli, napurigá ramué 'we a'lá sébali benírilige 'emi, napugiti 'emi ralámuli 'we a'lá oyérame kame Onorúgame. Onorúgame osale alué nulalí oká rejtechí napurigá Moisesi niga asimela, nobi 'émika nígame ju alué nulalí alé sulachí. 'Ma 'la na'tátékuru Onorúgame 'yuga 'lige 'we a'lá e'wiwa.

⁴ Alué Kristo 'yákuru ramué bilé 'nátíli napurigá ramué 'we a'lá machiboa 'la sébali olálikuru 'la semáriga benírilékuru ramué 'emi. Onorúgame 'la e'negá ajtíkuru ramué, 'we 'la ganíliga ajtí ramué 'yuga. 'Lige alekeri ramué tabilé gunarume nírukuru. Ramué a'boi tabilé aniboa 'we a'lá ju.

⁵ Ramueka ruyá bilé 'nátíli napurigá aní Onorúgame. Pecha aniboa ramueka: «Ramueka 'we ejebénigame níru beníriga», tase alaniboa ramueka.

⁶ Ralámuli 'la machíguru chiéniko cha nokáliga alué osilíchi e'néniga, alué osilí napu Onorúgame 'yale alué Moisesi, nobi tabiléchigo a'walí nígame nílekó napurigá tabilé buyásimala alé tabilé 'la bowechi. Jípeko ye Onorúgame Alawálate a'walí nígame níru ramué. Jípeko alekeri 'we 'la beniria mochírukuru ramué ye ra'íchali.

⁷ 'Lige bilé rawé alué rió Moisesi 'we rasórutume banega asáleke'é alé we'ká ralámuli mochígichi. Onorúgame bo'né alarigá ajcháleke'é rapame banega alué rió Moisesi napurigá alué ralámuli 'la machimela alué rió Moisesi Onorúgame 'yuga eyéname ko 'lige napurigá alué ralámuli 'la machimela alué Moisesi nulalila 'we najtékame ra'íchame níligo, bo'né Onorúgame nulalila níligime. 'Lige alué ralámuli israelita 'we rasóleke'é alué rió alarigá ajtígichi alé. 'Lige tabilé gayénaleke'é alé ralámuli o'wemi e'mena. 'Wesli rasóleke'é alué ralámuli, rekó we'libeko ta'mé rapame banega ajtígichi kachi abiena rasóleke'é alé ralámuli.

⁸ 'Lige alué rejcholi napu benírale alué rió Moisesi 'we semati níleke'é kaka, nobi alué rejcholi napu jipe beniaa uché rajpé abé semati ju, me'tagá alué rió Moisesi rejchólila, napugiti jípeko Onorúgame Alawala nígame níru ramué ralámuli.

⁹ Chiéna 'la nílige alué nulalí napu alué Moisesi benírale alué ralámuli napurigá machimela chíbi nokáliga, jípeko abé a'lá júkuru Onorúgame nejile bo'né Alawala napurigá 'la a'walí nígame níwa ramué ralámuli napurigá 'la sébali olawa napurigá nulá Onorúgame.

¹⁰ Ye 'nátili nuebo abé a'lá júkuru, tase napurigá alué 'ya nerúgame.

¹¹ Ye 'nátili tabilé siné suwime nímala. 'Lige alué 'ya nerúgame 'nátilika abiena 'la semati nílekuru. Abéchigo 'la semati júkuru ye 'nátili nuebo, abé a'lá sébali ju.

¹² 'Lige ramué ralámuli tabilé chijúnaga ruyá ye rejcholi napugiti alueka 'we a'lá kame, 'lige aminami tabilé siné suwíbame júkuru ye rejchólíka. 'Lige alekeri tabilé chijúnaga ruyelia ramué ralámuli ye ra'íchali apiépiri ralámuli.

¹³ Ramueka tase napurigá alué rió Moisesi, tabilé alieri niru ramué. Alué rió Moisesi napu'lige rapame banega asisá, 'lige ku ta'mé rapame banega asagá, 'we chijúnale. 'Lige chijúnaga alué rió arigá pe'tá chinite o'pólíga asibaleke'é banalá napurigá ta etémala alué ralámuli ta'mé rapame banega ajtígichi alué rió. Alué rió Moisesi tabilé najkíleke'é napurigá alué ralámuli machimela 'ma suwábiliga alué a'walí napu nígame nílige alué rió Moisesi.

¹⁴ 'Lige alué ralámulika abirigáchigo machíleké alué rió Moisesi 'ma suwábiliga alué a'walí. 'Lige we'ká ralámuli jipe epperégame alé Israeli, alueka 'we ra'íchame ju alué osilí napu nerú alé líbrochi, napurigá ra'íchale alué Moisesi 'we 'ya. 'Lige pe a'bopi 'la sébali olame korime ju alué ra'íchali,

¹⁵ nobi rekó we'sá akee alué ra'íchali, tabilé sébali olame júkuru. Pe Esukristo a'walílate 'la sébali olámili ju.

¹⁶ 'Lige bilé rió alué Esukristo oyérasa, 'lige alué Onorúgame Alawálaka gu'írimala napurigá alué rió 'we 'la semáriga machimela alué ko nuebo 'nátili 'we a'lala.

¹⁷ Alué Wa'lula Esukristo pe bi'lepi ju alué Onorúgame Alawala nejime ju, napurigá 'la na'tawa alué semati 'nátili. Napu'lige nígame niru ramué alué Onorúgame Alawala, 'liko 'la sébali e'wawa ramué Onorúgame 'yuga. 'Liko tabilé e'wiwa alué Remónisi. 'Lige alarigá 'la 'we semáriga beniboa alué Onorúgame nila rejcholi.

¹⁸ 'Lige ramué ralámuli 'we a'lá sébali benisá alué Onorúgame nila rejcholi, 'lige ramué ralámuli 'we semáriga ra'íchame níwa. 'Lige aminami 'we semáriga benírame níwa ramué ralámuli alué Onorúgame ra'ichálíla. Alué ralámuli 'la etémala Onorúgame Alawala ramué gu'íríchi napurigá e'wiwa Esukristo. Aminacho i'kilimí 'la na'táwaréko Esukristo na'tálíla.

4

Jena ruwimela ramué sa'pala ko napurigá bilé sekolí wejcholite newárigime

¹ Alekeri tabilé guwana rujsinígó ramueka napugiti Onorúgame nejile ye bilé 'nátili napurigá beníriga nokísiwa uché jaré ralámuli. Ramueka 'we resítiri nírukuru, nobi

Onorúgame arigáchigo nejílekó ye bilé 'nátili, aminabi nejí iwérali.

² Ramueka 'la beníriliguru alué Onorúgame nila ra'íchali napurigá aní. Ramueka pecha we'ká 'nátili 'nátaga ra'ichálígo, pe bi'lepi na'tálime ju Onorúgame nila na'tálílocho. Ramueka pecha enomí meka nokiágó alué Onorúgame ra'ichálíla beníriga. Suwábaga ralámuli machíguru ramué 'we 'la bi'ígame benírilíla. Onorúgameka 'la e'negá ajtikuru ramué.

³ Ramueka beníriliguru churigá 'la buyásiwa alé tabilé 'la bowechi. 'Lige we'ká ralámuli tabilé bijchígiga aké alué ra'íchali rekó 'la námaka akee alué ra'íchali alanime ko. 'Lige ramueka tabilé chojkíla niru, alué ralámuli 'ma e'wegágame ju.

⁴ Alué Remónisika napu nabí najsibua ajtí jena gawichí, 'we a'wágame cha'pígá ajtí alué ralámuli, alekeri tabilé siné námame ju churigá ko Kristo ra'ichálíla 'we semátiri. Pecha siné námame júkó tachiri gite nawálígo Onorúgame jena gawichí napurigá rió neraga.

⁵ Ramueka tabilé e'wélala koriá 'we najtérame, tase alaníá ramueka. Alué Esukristo ju 'la Wa'lula ka, ramueka pe iligá u'kuchípala ralámuli niru. Ramueka gu'írili 'emi napugiti ramueka oyérinili napurigá 'sile Esusi jena wijchimoba.

⁶ Napu'lige Onorúgame newale gawí, Onorúgame ra'ichálíla alarigá aníguru, sineko chóniga ilíligo, 'liko Onorúgame nejíligo bilé ra'ósali. 'Lige ramueka chókame sulégame nírigekuru 'yako napurigá ilíle gawí, nobi Esukristo bi'wéleko ramué sulala. Alué gite 'la machiáguru Onorúgame.

⁷ 'Lige ramué a'boi 'nátagáká tabilé gainawa ramué 'la sébali olá napurigá nulá Onorúgame, pecha a'wágame alawégame níriga ramué 'ónika. Ramueka pe napurigá bilé sekolí, yati gajsiame. Alarigá nírukuru ramué napurigá suwábaga ralámuli alarigá 'la machimela alué bo'né Onorúgame nejíjo alué a'walí napurigá ramué 'la gaináwala sébali olá napurigá nulá Onorúgame.

⁸ Alekeri ramué 'la neyúsilime júkuru rekó napuchibi ikiáe. Napu'lige chibi ikiáe, tabilé che ikisá 'emi, nobi ramueka tabilé siné guwana rujsunígó.

⁹ Ramueka 'we resí oliá wejpisoka amulí me'agá a'rale ramué, nobi Onorúgame tabiléchigo a'régó ramué.

¹⁰ Panápurimi resí níliga e'yéniliguru ramué napurigá resí níliga eyénale Esusi. Abirigáchigo 'la ku buyásirikó ramué. Alarigá júkuru 'la ma'chiná nérékuru 'la Esusi Alawala nígame nírukuru ramué. Alarigá machimela alué ralámuli alué a'walite buyásiligo alé tabilé 'la bowechi.

¹¹ Ramué ralámuli ta'chó suwiyá, nobi i'sínimi amulí me'liágó ramué Esusi

ra'ichálila benírige e'yénilichi. Alarigá júkuru 'la ma'chiná nérékuru 'la Esusi a'walila nígame nírigo.

¹² Ramueka 'we resí nílige e'yénakuru pe Onorúgame ra'ichálila benírige e'yéniga, nobi 'émika 'wéchigo 'la semáriga benígó Onorúgame ra'ichálila 'lige abiénachigó alué Onorúgame a'walila.

¹³ Onorúgame nila ra'ichalika regá aníguru: «Onorúgameka 'la bijchiá nejkúrame júkuru rekó abichibi ikíae, alekeri aminabi beníraliae ramué alué rejcholi Onorúgame ra'ichálila.»* 'Lige ramué ralámuli 'we ganílga mochíruchigó Onorúgame 'yuga, napugiti Onorúgameka 'we a'lá sébali olame kame napurigá aní bo'né. 'Lige alekeri tabilé chíjúnaga ruyá ramué Onorúgame ra'ichálila panápurimi.

¹⁴ 'We 'la machírúguru napu'lige ramué suwisuga, Onorúgame ajánamilikó ramué napurigá ajánaliru alué Esusi, napurigá 'pa sébámi ju 'emi 'yuga napu ajtí Onorúgame alé 'pa rewagachi.

¹⁵ Onorúgame gu'iri ne'chí napurigá anachámala ne napu'lige resí nilia ajtígichi ne napurigá gu'írimala ne 'emi. 'Lige we'ká ralámuli 'la níraga etémala Onorúgame, 'lige cheliera 'yámala 'la nejkúriime kóriká.

¹⁶ Alekeri ramué ralámuli tabilé guwana rujsunía alué rejcholi beniria. Rekó ramué sa'pálaka 'we resí ikíe, ramué alawálaka aminabi 'la naré a'walí alué Onorúgame nejlála.

¹⁷ Jena 'we resí nilia mochiru ramué nobi ta'méchigo walú kéréko, pe yati simíramalaké. Jipe jena 'we resí nilia mochiru ramué, 'lige alekeri Onorúgame 'we 'la ganílga etémala ramué alé re'pá rewagachi. Tabilé chieri káwe rekó resí nilia mochírige ramué jena, 'we ganílga mochímili ju ramué alé re'pá rewagachi.

¹⁸ Alekeri tabilé we'ká 'nátaga mochúlime júkuru jena gawichí, pe yati suwimela alué resí núlíame iligá abé 'la na'tálime ju churigá nimia alé 'pa rewagachi napu senibi mochíbuli ju ramué.

5

Jena ruwimela uchéchigo bilé nuebo sa'pá nígame níwilikó 'pa rewagachi

¹ Ramué sa'pálaka pe napurigá bilé gali ju, nobi ramué alawálaka tabilé siné che ikime júkó. Ramué sa'pálaka pe mukume júkuru, 'lige re'pá rewagachi uché bilé sa'pá narépuá ramué, Onorúgame nejmíli ju. Alué tabilé siné suwíbame sa'pá nímala.

² Napu'lige bijí jena gawichí mochiru ramué 'we seweka ejperégame niru, nobi 'láchigo machiágó pe bilé rawé simáwilikó alé re'pá napu Onorúgame nejmíjala uché bilé nuebo sa'pá.

³ Alué nuebo sa'paka napurigá bilé o'pacha nímala napurigá tabilé 'yeri mochímala ramué alawala.

⁴ Ramueka 'la sa'pega mochínili napu ju nuebo sa'pá napu tabilé siné che ikimela.

⁵ Onorúgame nejkuru bo'né alawala, alekeri 'la machiáguru ramué, abiénachigo alarigá nejmíli ju sa'pá 'we a'lala napurigá ramué alawala alé re'pá rewagachi mochímala. Alekeri newálíkuru ramué.

⁶ 'Lige 'la machiáguru napu'lige bijí jena mochírigo ye sa'pega, tabilé Esukristo 'yuga mochíríkuru ramué.

⁷ 'Lige ramué jena mochígaká peka siné etuwíguru alué Esukristo, nobi abirigáchigo 'we a'lá níraligo ramué alué Esukristo. Alueka nabí e'negá ajtí ramué rekó ramué tabilé etuwíe. 'Lige ramueka 'la machiame alué Esukristo 'la sébali olamio. Alarigá ejperégame niru ramué ralámuli 'we 'la níraga alué Wa'lula Esukristo.

⁸ Ramueka tabilé majawía alué mukiamé. Ramueka buyásinilike'e' alé ramué sa'pálachi napurigá 'a simela ramué alawala alé napu ajtí alué Wa'lula Esukristo.

⁹ Alekeri 'la sébali olánilime niru napurigá najkí alué Esukristo jena gawichí mochiga bijí ajagá mochiga 'lige abiena alé re'pá rewagachi mochiga.

¹⁰ Bilé rawé gatémala alué Kristo ramué 'yuga (gustisia olámala), alé rukimela pala 'la sébali olálga ramué alué 'yuga o tabilé napu'lige jena mochírige ajagá, 'lige gastigárimala tabilé sébali olásiga ka, nobi 'la sébali olásiga ka 'we a'lá semati raweli nejmíjala.

Jena ruwimela Kristo mukúligo ramué gu'iriga

¹¹ 'La machírúguru nerumia bilé gustisia, alekeri 'la níraga etewa alué Esukristo, 'lige alekeri 'we 'la ruyewa alué 'nátli uché jaré ralámuli. Onorúgame 'la sébali machíguru chonoká mochíruga ramué, 'lige najkíguru napurigá 'we a'lá machimela 'émichigó.

¹² Ramueka tabilé gunaruga ra'ichalia, iligá najkiá 'nalina napurigá 'la námamala 'emi napurigá Onorúgame 'nátaga mochímala. 'Émika ramué gu'írímili júkuruchigó ruyea ralámuli napu 'nátame ju pe napu etee, tabilé 'nátame ju napu alé sulachí ajtí. Alueka pecha machigó ramué Onorúgame 'yuga 'nata mochírigo.

¹³ Jaré alué ralámuli lo'í aneme ju ramué olagá, nobi Onorúgameka 'la sébali machíguru. Ta chérikáwe rekó alué ralámuli 'la aníe, ramueka 'emi ralámuli gu'iriga nokia'e 'lige benírige bilé ra'ichali.

¹⁴ Kristo 'we na'temame ju ramué, alekeri benírige e'yénilia ramué. 'La sébali machiáguru alué Kristo mukúlga

* 4:13 E'nesi Salmos 116:10.

ramué neraga, 'lige abiénachigó mukúlekuru suwábaga ralámuli gu'íriga. Alekeri beníriga e'yéniliguru ramué.

¹⁵ Alué Esukristo mukúlekuru napurigá ramué ralámuli a'rewa alué chátiri 'nátili, napu 'nátame ju ramué ralámuli pe a'boi 'nátaga. 'Lige alué Esukristoka najkiamé napurigá oyérawa ramué alué bo'né Esukristo napugiti napu'lige alué Esukristo mukule 'ya 'lige alué bo'né Onorúgame ku ajániligame. Alarigá 'sile Onorúgame ramué gu'íriga.

¹⁶ Jipeko napu'lige bilé ralámuli etuwía ramué, tabilé alarigá na'talia napurigá 'ya. Jipeko alarigá na'talia Kristo mukúliga alué ralámuli gu'íriga. 'Yako ramué ralámuli alué Kristo pe apiépiri rió neraga etuíme ke. Alekeri tabilé nirálime ke ramué alué Kristo. Jipeko ramué tabilé alarigá 'nátame ralámuli niru, jipeko tase alarigá niru ramué.

¹⁷ Bilé rió 'la bi'lepi 'nátaga asisáká, pe bi'lepi Kristo 'nátaga, alué rioka 'la bi'igame sulégame nímalá. Alué chátiri 'nátili 'ma tabilé 'nátame ju, pe alué nuebo 'nátalicho.

¹⁸ Alarigá 'nátale Onorúgame napurigá 'la gompaniérola neraga mochiwa alué bo'né Onorúgame. Onorúgame nulele Kristo napurigá 'la gatémala napurigá 'la ganíliga mochiwa a'bopi 'la gompaniero niraga. 'Lige Kristo nejílekuru ye 'nátili napurigá aminabi ruyewa ralámuli napurigá 'la amigo niraga etewa Onorúgame.

¹⁹ Onorúgame bo'né 'la ruwíguru alué 'nátili ramué ralámuli napurigá 'la gompaniérola niwa Onorúgame 'yuga. Alekeri Onorúgame nulélekuru alué Kristo napurigá 'la gatémala. 'La bijchiá mukúligo ramué gu'íriga, 'liko Onorúgame tabilé chélegá eté ramué, 'lige julárukuru ramué napurigá ruyewa ye bilé 'nátili alué ralámuli.

²⁰ Ramué ralámuli nígame nírukuru Kristo nila a'wali, 'lige napu'lige ramué ruwiyae alué rejcholi, 'lige alué ralámuli 'la machime ju alué rejcholi Onorúgame náoligo pe napurigá bo'né Onorúgame ra'íchálila niraga. Kristo nulele ramué napurigá 'emi ralámuli 'la a'rémala alué resitiri 'nátili napurigá 'la Onorúgame 'yuga na'támala.

²¹ Onorúgame nulale napurigá Kristo bujémala alué ramué gastígola. Kristo tabilé che'sime nile nobi abirigáchigo gastigárilirukó alué Kristo. Onorúgame bo'né alarigá elile napurigá mukumela alué Kristo ramué nila gastigo o'togá. Alekeri Onorúgame tabilé chérikáme neraga eté jipe ramué.

6

¹ Onorúgame 'we semáriga gu'iri 'emi ralámuli, alekeri 'la semáriga naregime ju napu Onorúgame nejí. Napu a'lige naregi

alué semati 'nátili, tabilé ku guwana a'rewa, tabilé chebilé 'nátili cha'piboa.

² Onorúgame anile 'we 'ya:

'Ma sébakuru raweli.

Akéturu ne napu'lige tániru ne alué a'wali.

Jipeko gu'irimala ne 'emi napurigá 'la sébali nímalá.

Ne Páulochigó aníguru 'ma sébakuru alué raweli. Jipe ju napu Onorúgame buyana ajtí ralámuli chátiri bowechi e'yéname.

Jena ruwimela alué Páulo 'we resí ikligo

³ Ramueka tabilé najkiá napurigá bilé rió animela: «Neka tabilé nirá alué ra'íchali, pecha sébali olá alué bo'né Páulo.» Ta siné alakime kéturu.

⁴ 'La ma'chigime nérékuru Onorúgame 'nata mochírigo ramué. 'La anachálime jíturu napu'lige resí ikiá 'emi, rekó tabilé a'rélime ke ramué napurigá a'minabi e'yénawa,

⁵ rekó wejpisokia, rekó galírale mo'alía, rekó we'ká ralámuli napuíme ju ramué me'lináliga, rekó 'we a'wágame nocháralie, rekó tabilé gainalía rukó gojchiá, rekó tabilé itégichi go'ame.

⁶ Rekó napuchibi ikiae ramué tabilé chibiyeti na'táligo, 'la na'táliguru ramué napurigá 'nata Onorúgame, ramué 'we 'la anachálime ju, 'we 'la gu'irime ju ramué alué uché jaré ralámuli. Alarigá niru ramué napugiti Onorúgame nejíligime bo'né alawala. Alué alawálate 'la niraga jaro alué ralámuli, tabilé chátiri 'nátaga.

⁷ Alué alawálate abiena aminabi beníriga e'yénowa alué 'la bijchiá ra'íchali. Onorúgame nejíguru ye a'wali napurigá beníriga e'yénawa alué Onorúgame nila ra'íchali, 'lige napurigá nemípua napu'lige lanichi: «Tabilé 'la ju alué Onorúgame ra'íchálila.»

⁸ I'sínimi 'we 'la niraga etuíme ju ramué, i'sínimi tabilé 'la nirálime ju ramué. I'sínimi 'we a'lá niraga ra'íchame ju ramué olagá, i'sínimi tabilé niraga ra'íchame ju ramué olagá. I'sínimi 'yégame anilime ju ramué rekó 'la bijchiá ra'íchálichi.

⁹ I'sínimi tabilé machirume neraga etuíme ju ramué rekó 'we a'lá machime ke. I'sínimi amulí suwiyáguru, abirigáchigo a'lá ajagá nokísiligó ramué. Rekó wejpisolia ramué, tabiléchigo suwiyágó.

¹⁰ 'Lige ramueka i'sínimi 'we sewélime ju nobi 'wéchigo 'la ganíliga mochírikó, ramueka 'we a'lá machiáa ye rejcholi 'we a'lá nimio. 'Lige ramué tabilé nígame nírukuru, nobi Onorúgame nila ra'íchalika napu ramué benírilia uché jaré ralámuli, 'we najtékame ju. Rekó tabilé tábiri nígame nírige, Onorúgame júkuru Wa'lula O'nó, alué suwábaga nila júkuru.

¹¹ 'Lige ramueka 'we a'lá niralía 'emi ralámuli alé Koríntochi ejperégame. Ramueka ra'icháliguru 'we a'ká gompaniero niraga. Ramueka 'we a'lá na'talia 'emi 'yuga, tabilé chátiri na'talia ramué.

¹² 'Lige ramueka nabí 'we a'lá galilía 'emi, nobi 'émika tabilé 'la galeme júkuru ramué.

¹³ Neka táaguru napurigá 'emi o'nola niraga: 'We 'la nirawa ne'chí, neka 'we 'la niraga etéguru 'emi.

Jena ruwimela Onorúgame ramué 'yuga ajtigá

¹⁴ Bilé rió 'we 'la 'nátame nísaká Onorúgame 'yuga, tabilé gompaniéroga einámala alué rió napu tabilé 'la 'nátame ju Onorúgame 'yuga.* Bilé rió bi'wígame alawégame nísaká, tabilé 'la bi'lepi na'támala alué rió chátiri alawégame 'yuga.

¹⁵ Alué Esukristo tabilé gompaniérola júkuru alué Remónisi. 'Lige 'emi ralámuli tabilé gompaniérola niwa bilé rió tabilé Esukristo oyérame.

¹⁶ Pecha 'la júkó alé Onorúgame galílachi bajkiá tániga enalía bilé mono newárigime napu tabilé Onorúgame ju. 'Lige Onorúgame Alawálaka jena ramué sulálachi bejtékuru. Ramué sa'pálaka Onorúgame bejtélachi ju. Alekeri tabilé 'la júkuru alué Remónisi na'tálila na'talia, tase napubuwa alué 'we a'lala 'nátili si. Ramueka Onorúgame galila nírukuru, alekeri 'we 'la bi'wígame niwa. 'Yako regá anílekuru Onorúgame:

Ne alawala asimela bejtiga 'emi ralámulichi. 'Lige 'emi ralámuli panápuri e'yénachi, alué alawaka aba alemi einámala 'emi 'yuga. Alué 'la ne'chí oyérame ralámuli, neka 'we a'lá galémala alué ralámuli. 'Lige alué ralámuli ne'chí oyérame, nabí ne'chí oyérimili júkuru.

¹⁷ Abiena anile Onorúgame: Buyásiwa alué ralámuli pecha 'la 'nátame ka ne'chí 'yuga.

Tabilé oyérawa alué chátiri 'nátili. Napu'lige 'la tabilé oyérasa chátiri 'nátili, 'liko ne 'we 'la galémala 'emi.

¹⁸ Abiena anile Wa'lula Onorúgame napu abé a'wágame ju:

Ne nímala 'emi ralámuli o'nola, 'lige 'émika ne 'kúchila nímili júkuru.

7

¹ 'Emi ralámuli ne amígola, Onorúgame 'we 'la sébali olame júkuru napurigá aní bo'né. Alekeri a'rewa alué chátiri 'nátili. Alué chátiri 'nátili 'ma chókame newámala ramué alawala, alésíko 'ma nayúpua pecha 'la 'nátame níriga. Abé 'la júkuru 'la sébali olame ralámuli níriga 'la niraga etewa Onorúgame.

Jena ruwimela Páulo 'we ganíliga asáligo alué ralámuli Korinto mochígame 'yuga

² 'We 'la ganíliga etewa ramué, ramueka pecha siné beníriligo chátiri 'nátili 'emi, nibilé alué uché jaré ralámuli. 'Lige aminami tabilé asemi 'wesi ralámuli bujelía enomí 'yégiga.

³ Neka pecha che anégó chibieti 'emi. Ne 'ya aniéturu 'we galeme kéturu ne 'emi. Neka tabilé chéla rekó mukié ne 'emi gu'iriga.

⁴ Neka 'la machí 'emi 'we 'la sébali olame ka, alekeri 'we ganíliga ajtíkuru ne 'emi 'yuga. Neka 'we a'lá welagá ajtíkuru, 'lige 'we a'lá ra'sálagá ajtíkuru ne, rekó chibi ikié ne.

⁵ Napu'lige sébálige ramué alé wa'lú gawí Maseronia anilichí, tabilé siné resibulia ramué. 'Lige alué ralámuli alé ejperégame 'la iwégame cha aní ramué alé sebasa. 'Lige ramué 'la iwégame majawía alanilía alé alué ralámulite. 'Lige ramueka tabilé machiáeke'é alakiboa alé alué ralámuli alanichi. 'Lige ramueka 'we seweka mochiru alanilía alé.

⁶ 'Lige alué Onorúgame júlaleke'é alué rió Tito anilime alé napu ramué mochílige. Alarigá ju Onorúgame, 'we a'lá gu'irame ju ralámuli napu'lige seweka mochígichi. 'Lige alué rió Tito wa'lú nejkuri sebasa alé napu ramué mochírige. Alarigá Onorúgame 'la wa'lú oyérali 'yale ramué.

⁷ 'Lige alué rió Tito jena sébaga 'we a'lá ruwí alarigá oláriga 'emi ralámuli alé Korinto. 'Lige alué rió 'la 'we a'lá galegá etérigori alué 'emi ralámulite. 'Lige ramué alué ra'ichali akisá 'lige wa'lú ra'sálaruke'é. 'Lige alué Tito ruyé ne'chí 'emi ralámuli alé ejperégame 'we eténilia ne'chí. 'Lige aminami ruwí 'emi ralámuli 'we seweka mochigo ne'chí sewétisa. 'Lige aminami ruwí alué ra'ichali, 'emi ralámuli 'we nejkúrinilia mochigo. 'Lige neka alué ra'ichili akisáká uché rajpé abé 'la ganíliga rejpike'é.

⁸ 'Emi 'we seweka mochíbale napu'lige naresa 'emi alué apeli napu ne ne'óchaga os-ele, péchigo pe'wera seweka mochíliko 'emi. Neka sewéturu 'emi seweka mochígichi, péchigo pe'wera sewélekó 'emi,

⁹ 'wéchigo 'la ma'china ko. 'Émika yati gatele 'emi a'bopi, alekeri 'we 'la ganíliga ajtíkuru ne. Alarigá najkíliko napurigá 'emi seweka mochímala.

¹⁰ Bilé ralámuli chibi 'sísaká 'lige 'we seweka asimela 'la machigá cha 'sílígime napu Onorúgame tabilé galeme ju, 'liko alué ralámuli a'rémala alué chátiri 'nátili, ku 'la ganíliga asimela. Nobi bilé ralámuli chibi 'sísaká, 'lige tabilé siné 'nátame ju chibi 'sílígiga napu Onorúgame tabilé galeme ju, 'lige alué ralámuli tabilé siné a'rémala alué chátiri 'nátili.

* 6:14 Páulo 'nata ajtí napu'lige asaraga eyénachi bilé rió napurigá 'la a'nari a'wáganti ju alué oisí.

¹¹ Nobi 'émika Onorúgamete 'yáliku alué seweli, 'lige yati gatele, tabilé naréniliga alué gastigo. 'Émika 'we ayole alué rió 'yuga napu cha 'sile, 'liko 'emi gastigárilé alué rió. 'We majale 'emi ne ayora mayega. Najkile napurigá ne gu'írimala. 'Émika 'we a'lá 'nátele. 'Émika 'we 'la sébali olale.

¹² Neka bilé apeli osigéturu nobi tabilé osé ne napurigá gastigárimala 'emi alué rió, 'lige neka tabilé osákuru napurigá gu'írimala alué ralámuli tabilé che'síkime, pe osá ne alué osilí machináliga pala 'la bijchiá e'wánokirá 'emi 'lige machináliga pala 'la bijchiá galea 'emi ne'chí.

¹³ Napurigá nokale 'emi, 'we 'la ganílga mochiru.

Amináchigo 'we 'la ganílga mochiru ramué napu'lige machisáká Tito 'we 'la ganílme nile 'emi 'yuga. 'Emi wa'lú gu'írilé, alekeri tabilé we'ká 'nata asale.

¹⁴ Ne bo'né ruigétigó 'emi 'we a'lá ralámuli ko 'lige bo'né Tito 'la etélikuru 'la bijchiá ko. Alué suwábaga ra'íchali napu ruyélie alué Tito 'emi 'la bijchiá júkuru. Alué ra'íchali napu ramué ruyelie 'emi, abiénachigó bi-chiá kéturuchigó.

¹⁵ Alué Tito abé a'lá ganílga asale napu'lige etesa 'emi 'we a'lá sébali oláligo alué Onorúgame ra'íchálila napu ben'írilé. 'We 'la niraga e'tele 'emi alué rió.

¹⁶ 'We a'lá ra'salá ne, 'émika 'we a'lá sébali olame kame napurigá nulá Onorúgame.

8

Jena ruwimela napurigá gu'íriwa alué ralámuli tabilé nígame

¹ 'Emi ralámuli Esukristo oyérame, jípeko uché bilé ra'íchali akimela 'emi. Ramueka jípeko najkiá napurigá 'emi ralámuli 'we a'lá machimela alué ralámuli alé Maseronia ejperégame. Onorúgame 'we a'lá gu'írilé alué ralámuli napu napuíme nile alé bilena alué rejcholi benimeea. Alué ralámuli alé ichúrimi mochígame ju alé Maseronia anilime gawí bo'ígichi.

² 'Lige alué ralámulika 'we resí ikime júkuru kaka. Aminami tabilé nígame gayéniguru alué ralámuli aliena resí oliá, 'lige tabilé tábiri nígame nílekuru alué ralámuli, nobi Onorúgame 'yuga 'nátaga 'we ra'salágá ejperégame nile alué ralámuli. 'Lige rekó alué ralámulika tabilé nígame ke, we'ká enomí napubule alué ralámuli gu'írimala alué ralámuli tabilé nígame Rusaleni ejperégame, 'lige alé o'tiame níleke'é alué enomí.

³ Ne 'we a'lá etiá alué ralámuli we'ká enomí napubúligo, ne alekeri 'la sébali machíguru alué ralámuli 'la napubúligo alué enomí. 'Lige alué ralámuli napu nejile, amulí suwábaga nejíkuru alué napu nígame nilige. 'Lige ramueka tabilé asemi nulélikuru

napurigá napubúmalá alué enomí. Pe a'boi 'la sébali 'náteleke'é ralámuli gu'írimala uché jaré ralámuli tabilé nígame.

⁴ Alué ralámulika alanékuru ramué olagá:

—Pe rekó, ramueka gu'íriwaráeke'é alué ralámuli tabilé nígame alé Rusaleni ejperégame.

⁵ 'Lige ramueka tabilé we'ká enomí napubura mayélike'é alué ralámuli. 'Lige alué ralámulika 'la we'ká sébareleke'é alué enomí napubua. 'Lige pe kulí chojkia alué ralámuli enomí napubua, bajchá Onorúgame tánele napurigá 'la gainámala alué ralámuli napubua enomí. 'Lige aminami aníleke'é alué ralámuli nokogá:

—Ramueka 'la semáriga gu'íriwa alué Páulo —anile.

⁶ Ralámuli alé Maseronia ejperégame 'we a'lá sébali olale. 'Emi abiénachigó 'we 'la sébali olale. Títoka we'ká napubule enomí 'emi 'yuga napurigá alué ralámuli tabilé nígame gu'írimala alué Rusaleni ejperégame. Jípeko tánili'e ramué alué Tito napurigá gayénamala napubua alué enomí alé napu mochí 'emi.

⁷ 'Emi ralámuli 'we a'lá sébali olame júkuru. 'We a'lá sébali bijchígime júkuru 'emi ralámuli Onorúgame ra'íchálila. Aminami 'we a'lá semáriga ruwime júkuru 'emi ralámuli Onorúgame nila ra'íchali. 'Lige 'emi 'we a'lá machime júkuru churigá nejkútime ko Onorúgame. 'Lige aminami 'we a'lá galeme júkuru ramué ralámuli. 'Lige 'emi ralámuli 'we a'lá sébali olámili júkuru alué enomí napubua napu chojkile 'emi ralámuli 'ya.

⁸ Neka tabilé uméraga nulá napurigá napubua alué enomí alé Rusaleni o'towame. Neka pe machinale pala 'la sébali olame ka 'emi ralámuli 'lige pala 'la na'temame ka 'emi alué uché jaré ralámuli 'yuga.

⁹ 'Lige 'emi ralámuli 'we a'lá machíguru 'we semáriga gu'írilékuru ramué 'ya alué Wa'lula Esukristo. Esukrístoka alé rewagachi asagá 'we semati we'ká e'karúgame nígame nílekuru, 'lige alé 'pákana rewagáchika nawálekuru ramué ralámuli gu'írimala jena, 'lige alué Esukrístoka jena wijchimoba asagá tabilé nígame nílekuru. Tabilé nígame gayénale ramué gu'íriniliga.

¹⁰ Jena ruimé ne churigá gu'írilime ka alué ralámuli tabilé nígame. 'Emi 'ya bamí chojkílekuru alué enomí napubua. 'Lige 'we a'lá wélagá napubule alué enomí.

¹¹ 'Lige neka jípeko najkíguru napurigá 'emi ralámuli 'la gainámala napubua alué enomí. 'Émika 'we a'lá wélagá napubua alué enomí napu chojkílige 'emi 'ya bajchá napubua alué enomí abirigá nokísiwa 'we a'lá wélagá.

¹² Nejiwa napu ikiri nejiá 'emi, pe iligá 'la ganíliga nejiwa, tabilé we'ká nátaga. Alarigá najki Onorúgame.

¹³ Ramueka tabilé najkiá napurigá suwábaga nejíkala 'emi. 'Emi suwábaga nejisaká, 'ma tabilé niga ejtibímala 'emi.

¹⁴ Ramueka najkiá napurigá 'la o'maka niga mochímala rekó pe a'tabé nígame ke. Siné kachi a'kinana tabilé nígame nisa 'emi, 'la nejkúrimala alué ralámuli Rusaleni mochígame. Alarigaka 'la o'maka niga mochímala enomí. Alarigá 'la tabilé siné gurúlamala go'ame.

¹⁵ Alué Onorúgame ra'ichálila napu 'ya osale Moisesi, aniguru: «Alué ralámuli napu we'ká napubule alué go'ame maná anilime, tabilé rasírale. Alué napu abé u'kabi napubule alué go'ame maná, 'la sébali sebarime nile.»*

Jena ruwimela Páulo júlaligo Tito alé Korinto

¹⁶ Neka cheliera 'ya Onorúgame abiena 'la 'yáligame Tito alué nátili napurigá gu'írimala 'emi, a'chigóriga napurigá Onorúgame 'yale ne'chí.

¹⁷ 'Lige napu'lige ne jula alué rió Tito alé Korinto, napurigá gu'írimala 'emi ralámuli, alué rió Titoka 'we yati e'wá napurigá nulé ne, napugiti alué rió 'we galeme ju 'emi a'chigóriga napurigá ne 'we galeme ju 'emi.

¹⁸ Bilé rió jula ne Tito 'yuga. Alué rió 'we semáriga ruyame ju Onorúgame nila ra'ichali. 'Lige alué ralámuli jena epperégame napu napuíme ju Onorúgame nila rejcholi benimea, anile:

—Alué rió 'la ju julalia —anile.

¹⁹ Alué ralámuli jena epperégame alué Esukristo oyérame, alué ralámulika korule alué rió napurigá alé Rusaleni simela ramué 'yuga. 'Lige ramueka o'tolia alué enomí alué ralámuli tabilé nígame 'yawa napurigá alué ralámuli 'la cheliera 'yámala alué Onorúgame, 'lige aminami napurigá alué ralámuli 'la machimela ramué ralámuli 'la semáriga gu'irilio.

²⁰ 'Lige ramueka 'we a'lá sébali gateru alué ra'ichali napurigá pe nujubapi kachi tabilé 'wesi che animela alué enomí gite, 'lige aminami napurigá 'we a'lá sébali sebamala alué enomí alé Rusaleni.

²¹ 'Lige Onorúgame 'we a'lá sébali machíguru alarigá nochalio ramué. 'Lige ramueka najkiáguru napurigá alué ralámuli 'we a'lá machimélachigó churigá ka ye nejkúrali.

²² 'Lige ramueka julawa uché bilé rió alué oká rió 'yuga. Alué rió 'we a'lá sébali olame ju napurigá najki Onorúgame. Ramueka we'sá eteme niru alué rió 'we a'lá sébali

olachi. Alué rió 'we 'la 'nata napurigá 'emi 'we 'la sébali olamio alué enomí napubua.

²³ Ne bo'né jula alué Tito, 'lige alué ralámuli Esukristo oyérame jena Maseronia jula alué uché jaré oká rió. Alué oká rió 'we 'la sébali olame ju napu nulá Kristo.

²⁴ Pe rekó 'la niráwagó 'emi alué rió alemi e'yénachi. 'Lige ramué 'la we'sá ruyeru alué rió 'emi 'we a'ká ralámuli ko. 'Lige ramueka alekeri najkiá napurigá alué ra'ichali 'la bi-jchiá nímala. 'Lige a'kinana ku jeka sigá 'la ruimeli júkuru alué rió alarigá olárlige 'emi ralámulite alé. Ruyémili júkuru ralámuli jena ichúrimi mochígame, alué Esukristo oyérame ralámuli, 'we 'la niraga etéliru.

9

¹ Neka tabilé uché aminabi osénili ye osilí 'emi ralámuli napurigá napubúmala enomí 'emi. Pe ye osilite 'la sébali nímala napurigá 'la sébali olámala 'emi.

² 'Lige neka 'we a'lá machí 'emi ralámuli 'we a'lá welagá mochigo napurigá gu'írimala 'emi uché jaré ralámuli. 'Lige neka jena mochígame ralámuli ruyé alué ra'ichali 'emi 'we a'lá sébali nejkúrinilia mochigo. 'Lige 'emi ralámuli napu'lige chojkile napubua alué enomí 'ya bamí, 'lige alué ralámuli jena Maseronia mochígame akisá, amulí suwábaga alué ralámuli chojkílechigó napubua enomí.

³ 'Lige ne jula alemi alué bakiá rió ne gompaniérola napurigá 'emi ralámuli 'we a'lá gatega mochímala alé sébachi alué bakiá rió. 'Lige jena mochígame ralámuli 'we a'lá ruyé 'emi 'we a'lá napubua mochigo alué enomí napu o'toboli ju alé Rusaleni. Neka tabilé 'yegánili.

⁴ 'Lige jaré ralámuli jena Maseronia epperégame si simámili júkuru ramué 'yuga. 'Lige 'emi ralámuli tabilé 'cho napubuga mochísaká alué enomí, 'liko ramué 'we chijunáwili júkuru. 'Lige 'emi ralámuli abiénachigó chijunámili júkuru.

⁵ 'Lige napurigá ta chijunámala 'emi napu'lige ramué sebasa alé napu 'emi mochí, 'lige alekeri jula ne ye bakiá rió alemi alué Esukristo oyérame, napurigá 'emi ralámuli 'we a'lá gatega mochímala alué napu eki o'toboli ju alé Rusaleni anilichi. 'Lige ramué ralámulika tabilé najkiá napurigá nejíkala bilé ralámuli napugiti uché jaré ralámuli 'we a'wágame tánichi, pe nejíkala napu eki 'la ikíroba nejiá, 'lige 'la 'we a'lá ganíliga nejíkala.

Jena ruwimela churigá gu'írlime ko alué uché jaré ralámuli napu tabilé nígame ju

⁶ 'Lige 'emi ralámuli 'la námaka akiboa ye ra'ichali: Alué ralámuli pe u'kabi talí

* 8:15 Páuloka aní siné kachi alué enomí tabilé kógisaká alué uché jaré ralámuli tabilé nígame, 'liko 'ma we'kámala alué enomí. E'nesi Éxodo 16:18.

echágame ka, pe u'kabi 'wímala. Alué ralámuli we'ká echágame ka, alueka abé we'ká 'wímala. 'Emi ralámuli 'la we'ká ne-jisa alué alé Rusaleni o'towame, 'lige 'emi ralámuli we'ká narémala ku pe a'kinana kachi.

⁷ 'Lige bilé rió ne'jínilisaká, 'lige alué rió sébali olámili júkuru, tabilé 'yegámili júkuru alué rió. 'Lige tabiléchigo e'wérili júkó kaka, pe iligá 'la sébali oliame júke'é 'nalina. Onorúgame 'we 'la galéguru alué ralámuli napu 'we a'lá ganliga nejime ju, napu tabilé we'ká 'nátaga nejime ju.

⁸ 'Lige Onorúgameka nejímili júkuru napu ekí tábiri resí laru, napugiti Onorúgameka nígame kame alué we'ká e'karúgame tábiri. 'Lige alekeri alué Onorúgame 'we semáriga nejímili júkuru alué e'karúgame napu resí lalia ramué, 'lige 'emi ralámuli 'we semáriga nochámili júkuru alué Onorúgame nejlála a'walite.

⁹ Aka alarigá anime júpaché alué Onorúgame nila rejcholi:

Alué rió 'we semáriga gu'írilekuru alué ralámuli tabilé nígame,

'lige abé we'ká 'yámala.

'Lige alekeri Onorúgame tabilé siné we'kawámala alué rió

'we 'la semáriga gu'írilingo alué ralámuli tabilé nígame.*

¹⁰ 'Lige alekeri tabilé chérékuru rekó bilé rió we'ká ne'je enomí alé Rusaleni o'towame, napugiti Onorúgame 'we a'lá aminabi 'yámili kame alué we'ká enomí alué rió napurigá alué rió 'la aminabi 'yámala uché jaré ralámuli. Alarigá ju napurigá bilé rió echame gu'íriniliga uché jaré ralámuli, Onorúgame abé we'ká 'yámili ju talí, 'lige abé we'ká rakémala alué echarúgame.

¹¹ Onorúgame 'we a'lá aminabi 'yámala 'emi ralámuli abé we'ká enomí 'lige aminabi a'walí napurigá 'emi 'la aminabi nokísimala alué we'ká ralámuli gu'iria. 'Lige suwábaga alué 'nátili 'we semáriga ma'chínamala. 'Lige alué ralámulika alé Rusaleni mochíggame walú cheliera 'yámala Onorúgame, napugiti semáriga gu'írilingime ramué ralámuli.

¹² 'Lige ye enomí napu ne'ji 'emi we'ká ralámuli, we'ká ralámuli 'we semáriga narémala alué enomí. 'Lige abiénachigó we'ká ralámuli 'we 'la nírámala Onorúgame.

¹³ Alué ralámuli napu ye enomí narémili ju, cheliera 'yámili júkuru Onorúgame. Alué ralámuli alarigá 'la machimela 'emi 'we 'la e'weme ko Onorúgame napurigá nulá Kristo. 'Lige 'we 'la niraga etémala Onorúgame napugiti 'we 'la ne'júkúrigoriká 'emi 'la napubúligo alué enomí.

¹⁴ 'Lige alué ralámuli alarigá 'we a'lá cheliera 'yámala Onorúgame napugiti Onorúgame

'yáligame alué 'nátili 'emi ralámuli alué Korinto e'jperéggame 'lige Onorúgame tánimala napurigá aminabi 'yámala alué a'walí 'emi.

¹⁵ Walú cheliera 'yámala Onorúgame napugiti asíriga walú gu'írili nábole 'emi ralámuli. Onorúgameka pecha goblólome júkó rekó walú ne'jkurie. Ramueka tabilé nígame niru bilé ra'íchali 'la najteme cheliera 'yalime Onorúgame. Ramueka pecha siné sebárirugó alué 'nátili.

10

Jena ruwimela Páulo nulame ko Esukristo nila nochátilach

¹ Kristo 'we a'lá kilí rió nile, Onorúgame a'walila nígame nile. Nabí 'la 'nátaga ajtime nile gu'írímia uché jaré ralámuli. 'Lige neka abiénachigó alarigá nínili napurigá nile alué Kristo, alekeri ne 'la kilí eyénaguru. 'Lige alué uché jaré ralámuli anime ju ne 'we majaléggame rió kará alué we'ká ralámuli 'yuga. 'Lige anime júkuru alué ralámuli, ne mejká asagáká 'we a'wággame nulame osilí osame kará tabilé majaga. 'Lige napu'lige ne a'bé asagáká, 'liko i'kilí ajtime kará ne, pe majá ajtime kará ne. 'Lige alué ra'íchalika tabilé pe'tá bijchiá júkuru napurigá anime ju alué ralámuli.

² 'We 'la 'nátaga mochiwa. Napu'lige simísá ne alemí 'emi e'nemia, tabilé cha nokíboa napurigá ne tabilé ne'ochámala 'emi. Tabilé alarigá na'tawa ne ne'óchame ko pe apiépiri rió neraga. Ne'óchame ju ne alué Onorúgame a'walílate.

³ Bijchiá júkuru ne apiépiri rió neraga ko, tabiléchigo ne'óchagó ne napurigá apiépiri rió níraga.

⁴ Napu'lige ne ne'ocha, tabiléchigo ralámuli a'walílate ne'ógó ne, pe Onorúgame a'walílate gite. Ramueka jena mochírukuru nakoa Remónisi si pe Onorúgame a'walílate gite ka 'la ne'yúrowareké.

⁵ Ye a'walila gite 'la suwábaga umérome ju ne apiépiri tabilé 'la 'nátame rió 'yuga, alué napu sairúgame ju alué napu ramué benírilia Onorúgame nila ra'íchali. Ramueka tánilia Kristo napurigá bi'wémala a'pilipi ralámuli na'tálila napu chátiri ju 'lige napurigá 'la bi'lepi 'nátaga mochímala.

⁶ 'Lige ramueka 'la 'nátaga mochírukuru napurigá ne'ochawa ramué alué ralámuli tabilé sébali olame napu Onorúgame nulá. 'Emi 'we a'lá na'tásaká Onorúgame nila rejcholi, 'lige bilé rawé tabilé sébali olásaká, ramueka 'we 'la e'néggame mochiwa 'emi.

⁷ 'Lige 'emi ralámuli pe apiépiri rió neraga eteme ju ramué. 'Emi ralámuli 'la Kristo oyérame ka, 'la na'tawa ye: Aka ramué ralámuli Kristo oyérame nírupaché.

* 9:9 E'nesi Salmos 112:9.

11

⁸ Alué Wa'lula Esukristo 'yáguru ne'chí a'walí napurigá gu'írimala ne 'emi. Alueka pecha nejígó a'walí napurigá ne 'emi resi olámala. Tabilé chijúniga ruwí ne.

⁹ 'Lige 'emi ralámuli tase mayewa ne osáo napurigá ne 'emi majárimala alué osilite, tase alarigá na'tawa 'emi.

¹⁰ Jaré ralámuli anime ju alué osilí 'we ená anigá osirúgime kará, alarigá osame kará ne, 'lige ne jena sebásaká, tabilé alarigá ra'íchame kará ne, pe tabilé benegá ra'íchame kará ne.

¹¹ Jaré ralámuli alarigá anime ju, tabiléchigo bijchiá júkó. 'La sébali olame ju ne napurigá osá ne. Napurigá aní ne alé osilichi alarigá 'sime ju ne alé sebasa. Neka najkí napurigá 'emi ralámuli 'we a'lá námaka mochímala ye ra'íchali.

¹² Ramueka tabilé alieri niru tase napurigá alué ralámuli 'we gunaruga oyame ralámuli. Alué rió 'we gunaruga oyame ka, pe 'nátame ju napurigá bilé rió lo'í niraga. Alué rió alarigá lame ju: «Neka abé 'la júké'e me'tigá alué uché jaré ralámuli.»

¹³ Ramueka pe bi'lepi 'nátili 'nátame niru Onorúgame 'yuga. 'Lige bo'né Onorúgame 'we nejkúrime júkuru napurigá ramué 'we a'lá machiboa pala 'la sébali oliao ramué. Onorúgame júlalekuru ramué alé Korinto napurigá 'emi beníriwa. Pe yecho ra'íchawa ramué.

¹⁴ Uché jaré ralámuli tabilé che animela 'emi a'boi beníriga Onorúgame nila ra'íchali. Napu'lige ramué sebaru alé napu 'emi ralámuli mochí, tabilé 'wesi ralámuli i'tigé alé napu beniamé ju Onorúgame nila rejcholi.

¹⁵ 'La kápá bilé rawé 'emi 'we 'la Onorúgame oyérasaká, 'lige 'emi 'we a'lá gu'írimala ramué napurigá simawa aminá uché bilena gawichí napu tabilé siné akeme ju alué ralámuli Onorúgame nila ra'íchali. Ramueka tabilé benírili Onorúgame nila ra'íchali alué ralámuli napu 'ma akeme ju Onorúgame nila ra'íchali.

¹⁶ 'Lige alarigá 'emi ralámuli 'we a'lá gu'írimala ramué ralámuli alé uché bilena simálichi uché jaré ralámuli benírimia. Tabilé beníriwa ramué napu uché jaré 'ma beníriliu.

¹⁷⁻¹⁸ 'Lige alué rió bo'nepi inósaká, 'lige alarigaka tabilé 'la ju. Bo'né Onorúgame ruisáká 'we a'lá sébali rió ko, 'liko 'la ju. Bilé rió ra'íchánalesaká uché jaré ralámuli 'yuga churigá nejkúrime ko Onorúgame, a'lá ju. Ramué a'boika tabilé regá aniboa: «Ramueka 'we ejebénegame niru.» Iligá 'we a'lá gu'íríwa ra'íchali ruyea uché jaré ralámuli. Onorúgame a'walla gite benírilia ramué. Ramué 'oni tabilé gainawa bilé 'nátili 'nata.

Jena ruwimela Páulo ra'íchaligo sairúgame niraga alué ralámuli 'yuga napu tabilé a'lá benírime ju Onorúgame nila ra'íchali

¹ Pe rekó e'káwagó ne'chí ye ra'íchali ruwichi ne, ta'mé 'we a'lá kápá ye ra'íchali kaka napu ne ruimeli ju. Pe gunaruga ra'íchálime ju ye ra'íchali.* Neka alarigá ra'íchámala napugiti 'emi alarigá ra'íchame kame, napurigá 'emi 'we a'lá 'nátaga gepúmala ye ra'íchali.

² 'Lige ne bajchá ye ra'íchali ruwimela. Onorúgame nejile ye 'nátili napurigá ne 'la galémala 'emi. Napu'lige sebasa ramué alé napu ajtí Kristo, neka 'emi 'yámolá alué Kristo 'la sébali 'la bi'wígame. Alarigá anéturu ne Esukristo 'ya bajchabé rawé. Napurigá 'yanili bilé o'nó bo'né malala alué re'malí napurigá newímala alué iwé si 'we 'la bi'wígame sulégame, alarigá 'yanili ne 'emi Esukristo. Tabilé najkí ne napurigá uché bilé 'nátili beniboa. Abiénachigó najkí ne napurigá bi'wígame alawégame niwa.

³ 'Lige 'emi ralámuli 'la machíleké 'yégiliga alué Eba anilime mukí 'ya, alué napu Arani 'yula nílige. 'Lige neka alekeri malá 'emi ralámuli, siné kachi a'chigóriga ikisábá 'emi ralámuli. 'Lige 'emi ralámuli bilé rawé ta'mé 'la 'nátaga mochisa, 'lige alué Remónisika nasibúmala 'emi ralámuli. 'Lige alué Remónisi 'ma se'nú 'nátili 'yámala 'emi ralámuli. Tabilé 'la bi'lepi na'támala 'emi Kristo 'yuga.

⁴ 'Lige 'emi ralámuli tabilé 'la 'nátaga mochinti júkuru. Pe apiépiri ralámuli ra'íchálila 'we yati bijchíginti júkuru 'emi. 'Lige bilé rió ruisá regá: «Kristoka tabilé alarigá ju, tase napurigá ruwime ju Páulo», anisá, 'lige 'emi ralámuli yati bijchígime júkuru. 'Lige bilé rió anisá uché bilé alawá nerúgará, 'lige 'émika ralámuli yati beninálime júkuru alué 'nátili. Pecha anime júkó 'emi ralámuli: «Tabilé 'la ju alué ra'íchali», tabilé anime ju 'emi. 'Lige bilé rió anisá alué Esukristo tabilé a'kabámama jáwame ju, 'émika yati bijchígime ju.

⁵ 'Emi 'la akisáká alué ralámuli 'we riólame ko napurigá e'wélala, napu'lige ne ruwichi abiénachigó a'lá gepútékuru. Ne abé 'la machí me'tigá alué ralámuli.

⁶ Neka ta'mé 'la ra'íchame júkuru alé 'we'ká riógachi, neka 'wéchigo 'la machime kéréko Onorúgame ra'íchálila, we'ká beniri ne 'emi. 'Lige 'emi ralámuli 'la machíleké alarigá ko ne. Aka ne we'sá ruyéché 'emi ralámuli ye ra'íchali.

⁷ 'Lige ne peka siné rawé goblálome júkuru 'emi ralámuli alué ra'íchali beníriga. ¿O'wéchala resitiri ju tabilé goblálila? Neka tabilé benírime ju napurigá ne najtégame

* 11:1 Alué Páulo ra'íchámori napurigá bilé rió lo'í noli chu'achika ronobóchaga.

nímala. Neka pe najkí napurigá 'emi 'we najtékame nímala.

⁸ 'Lige ne'chí 'we gu'iri alué ralámuli Esukristo oyérame alé ichúrimi mochígame. Enomí 'we nejime ke alué ralámuli, 'lige neka nareme kéturu alué enomí alué ralámuli nejichi napurigá ne 'la aminabi einámala beniria alé Korinto asagá.

⁹ 'Lige ne alé 'emi ralámuli 'yuga asagá, enomí resí lame ke ne i'sínimi, 'lige neka tabiléchigo siné tániko 'emi ralámuli enomí, neka 'láchigo a'pílime kame alué enomí alué ralámuli alé Maseronia mochígamete. Alué ralámuli alé Maseronia mochígame nokame ke alué enomí a'pá alé Korinto, 'lige alué enomí nareme ké ne. Ne bo'neka 'we a'lá 'nátame ke ne 'emi ralámuli 'yuga. 'Lige neka aba 'we inánili alué ra'íchali beniria, 'lige neka tabilé nejkumega benirie ne 'emi.

¹⁰ Neka 'la bijchiá aní ye ra'íchali. Aka alué Kristo 'la bijchiá ra'íchame nílekuru. 'Lige ne alieri rió júkुरुchigó. Bi'lepi 'nátame ju ne alué Esukristo 'yuga. Neka tabilé siné narémala alué enomí alé walú ejiro Akaya anilichi mochígame ralámuli nejíjala.

¹¹ ¿Chonigá alarigá ra'ícha ne? ¿Mayé 'emi ne tabilé galeo 'emi? Onorúgame 'la sébali machíguru 'we a'lá galeo ne 'emi.

¹² Alué ralámuli tabilé 'la benírame ye ra'íchali, 'we gunaruga ra'íchame ju, 'lige alué ralámuli ka najkí napurigá ramué narémala alué enomí napu nejí 'emi ralámuli napurigá nareme ju a'boi. Ramueka tabilé nakiáguru alarigá. 'Lige ramueka 'we a'ká rió níruke'é tase napurigá alué ralámuli.

¹³ 'Lige alué ralámuli ra'íchali benírame anime ju: «Kristo júlale ramué napurigá ramué nulame niwa aleké nila nóchali», anime ju alué ralámuli. 'Lige alué ralámuli ka tabilé pe'tá bijchiá anime júke'é alarigá alaniá, pe 'emi enomí bujéniliga anime ju alué ralámuli alaniá.

¹⁴ 'Lige alué Satanasi anilime 'we 'yégame júchigó. Anime ju alué Satanasi: «Ne ju alué santo ánjeli, alué Onorúgame gu'írame ju ne», anime ju alué Satanasi. 'Lige alué ralámuli alué Satanasi oyérame, ¿'lacha ta 'yégame ralámuli nímalachigó?

¹⁵ 'Lige ramueka 'la machiáa alanigá e'yéname ko alué ralámuli. Anime ju: «Ramueka 'we semáriga oyérame níru alué Onorúgame. Ramueka Onorúgame gompaniérola níru», anime ju alué ralámuli. 'Lige rekó alarigá ra'íchaga oyame ke alué ralámuli, abirigá alé injiénochi simámala alué ralámuli suwisá, pecha 'la bi'ígame alawégame ke aniáwé alué ralámuli. 'Lige alué bo'ne alé Onorúgame alarigá olámili júkuru alué ralámuli, napugiti alué a'boi ralámuli alarigá nokáligame. Alekeri alué

bowé mélekuru alué ralámuli.

Jena ruwimela Páulo 'we resí ikiligo

¹⁶ Tabilé ganlíme ju ne alarigá ra'ícha. Ra'ícha ne napurigá lo'í neraga, tabiléchigo lo'í júkó ne. 'Lige 'emi ralámuli 'we gepume júkuru ne'chí napu'lige napurigá bilé rió lo'í alarigá ra'íchachi ne. 'Lige ne alekeri alarigá ra'íchámala, napurigá 'emi ralámuli 'we a'lá gepúmala ye ra'íchali napu ne ruimeli ju.

¹⁷ 'Lige alué Wa'lula Esukristo tabilé siné ra'íchale napurigá bilé rió lo'í, neka ra'íchámili júkuru napurigá bilé rió lo'í napurigá 'emi 'we a'lá gepúmala ye ra'íchali, alarigá ra'íchálichi 'we a'lá gepume kame 'emi ralámuli.

¹⁸ 'Lige alué tabilé Esukristo oyérame ralámuli, alarigá ra'íchame júkuru napurigá bilé rió lo'í neraga. 'Lige 'emi ralámuli 'we a'lá gepume júkuru alué ra'íchali. 'Lige alekeri alarigá ra'íchama olá ne.

¹⁹ 'Lige 'emi ralámuli 'we semati ra'íchali benió olá alué alieti ra'íchali akigá, 'lige 'we a'lá ejobénigame kólá 'emi.

²⁰ 'Lige 'emi ralámuli pe apiépiri ralámuli 'we e'weme júkuru. 'Émika yati e'wame júkuru napu chíbiriga nulalíe. Rekó napurigá bilé ajágame alarigá nulalíe, yati e'wame júkuru 'emi. 'Lige 'emi ralámuli tabilé chélamé júkuru rekó re'wániga bujilíe alué napu nígame ju 'emi. 'Lige abiená 'we galeme júkuru 'emi alué rió rekó i'núlíme kachi. 'Lige aminami tabilé chélamé júkuru 'emi ralámuli napurigá bilé bulito alarigá nochárilíe. 'Lige 'emi 'we a'lá nirame ju alué ralámuli napurigá e'wélala neraga rekó napuchibi nokame kachi. Rekó wejpisokie 'emi alué gujsite, 'émika abiena 'we 'la galeme júkuru alué ralámuli.

²¹ Neka pecha alarigá olame júkó 'emi. ¿'Émika najkí napurigá wejpisópua? ¿Najkiáchalá napurigá bujewa enomí? ¿Najkiáchalá napurigá 'we riólaga ra'íchawa? 'Lige 'emi ralámuli uché rajpé abé a'ká mayele ke alué ralámuli me'tagá ramué. Bilé lo'í níraga ra'ícha ne, napurigá 'la na'tawa.

'Lige ne alarigá ra'íchámala napurigá bilé rió lo'í napurigá 'la machime'a 'emi tabilé 'la 'nátame ko.

²² ¿Ebreo ralámuli ju alué 'yégame ralámuli? Néchigó ebreo ju. ¿Israelita ralámuli ju alué 'yégame ralámuli? Néchigo israelita ju, alué ralámuli napu Onorúgame rojánale napurigá Onorúgame oyérame nímala. ¿Abraámi rijímala ju alué 'yégame ralámuli? Néchigo Abraámi rijímala júchigó.†

²³ ¿'La Kristo oyérame ju alué ralámuli? Neka abé rajpé 'la Kristo oyérame ju. Neka pe bilé rió lo'í neraga ra'íchame ju, alué ra'íchali a'láchigo 'la bijchiá kéréko.

† 11:22 Abraámi bajchá o'wísigime nile alué ralámuli ebreo 'yuga.

Neka abéchigo a'wágame nóchagó, 'lige abéchigo wejkami eyénagó alué Onorúgame ra'ichálila beníruga. 'Lige neka abé we'sá galírale bajchilígó pe Onorúgame nila ra'ichali beníruga eyénachi ne. 'Lige aminami abé a'wágame wejpísókiami júkuru ne. 'Lige we'sá amulí mukié ne.

²⁴ 'Lige malígisa cha'pirúgame ju ne alué ralámuli alé Israeli mochígamete, alué ralámuli tabilé Esukristo oyérame. 'Lige napu ikisá cha'pisá, baisá makué miná gi makuesa wejpirú ne alué wi'chí si'pinárigamete.

²⁵ Baisá wejperú ne alué gusite. Sinéchigo amulí me'rirú ne rejtete bajsibuga. Siné rawé napu ne asagá enale alué barko alé wa'lú ba'wichí, 'ma bokuí kiba, 'lige ne alé ba'wichí rejpi pe'tá alué rabileta cha'pigá, bilé rukó 'lige bilé rawé. 'Lige sinéchigo abiénachigó 'ma bokuí kiba barko alé wa'lú ba'wichí enagá. 'Lige uchéchigo siné enegé ne alé bárkochi abiénachigó 'ma bokuí kiba alé wa'lú ba'wichí.

²⁶ Neka ichúrime eyéname ke, i'sínimi alé bakóchimi simírome ke ne, i'sínimi amulí si'líme ke ne. I'sínimi 'we majame ke ne alué chigórigame ralámuli napu'lige alemi bowésiga enárigichi. 'Lige i'sínimi alué ralámuli Israeli mochígame me'linálime kéturu ne'chí. 'Lige i'sínimi alué ralámuli tabilé Israeli mochígame abiénachigó me'linálime kéturu ne'chí. 'Lige ne alé we'ká riógichi ajtígichi, 'lige i'sínimi alué ralámuli 'we cha'pinálime kéturu ne'chí. 'Lige alé jami eyénachi, 'we majame ke ne alué ajágame jobátigame. 'Lige napu'lige ne eyénachi alé bárkochi i'sínimi amulí chigólime ke ne. I'sínimi amulí me'liame ke ne alué ralámulite napu Onorúgame oyérame korí, tabiléchigo Onorúgame oyérame ke anile ko.

²⁷ 'Lige neka nóchame kéturu 'la iwégame tabilé resíbika. Amulí tabilé anáchame kéturu ne i'sínimi. 'Lige i'sínimi 'la iwégame gojchináluga oyame kéturu ne. 'Lige aminami 'la iwégame ejelime kéturu ne balámaka. I'sínimi tabilé go'gá 'sime kéturu ne nocha. 'Lige jarénami 'la iwégame ukíwame kéturu ne, pecha i'tégame ka alué gemá napurigá gemaboa.

²⁸ 'Lige neka 'we resí níliame kéturu. 'Lige aminabi uché rajpé we'ká 'nátaga ajtime ke ne alué ralámuli alué Esukristo oyérame ralámuli 'yuga, alué napu napuíme ju alué Esukristo ra'ichálila benímea.

²⁹ 'Lige alué ralámuli Esukristo oyérame resí ikichí, 'lige ne 'we cháláme júturu napurigá ne bo'né resí ikime niraga. 'Lige alué ralámuli Esukristo oyérame chibi 'sisa, 'lige ne 'we chijúname ju napurigá ne bo'né chibi 'sírame niraga.

³⁰ Neka pecha che anígó 'we 'la ralámuli ko ne 'lige 'we 'la anáchame. Neka 'we resítiri ju,

tabilé a'walí nígame ju ne. Neka pe aníguru napurigá 'la machiboa Onorúgame bi'lepi 'we a'wágame ju. Alué simíguru ne'chí gu'íria.

³¹ Onorúgame júkuru alué Wa'lula Esukristo O'nola, 'lige alué ralámuli Onorúgame oyérame nabí cheliara 'yámili ju Onorúgame. 'Lige ye ra'ichali napu ne ruwí, 'la bijchiá júkuru. Onorúgame 'la machíguru ne 'la bijchiá ra'icho.

³² Ne ruwimela churigá gu'iriliga Onorúgame ne'chí alé Ramasko anilichí we'ká riógachi napu tegótigame ju noligá 'we re'pá ilígame. Alué rió abé wa'lula Arétasi anilime rió alé Ramáskochi ajchale bilé rió selígame abé u'tabela. 'Lige alué rió selígame u'tabela we'ká sontalo júale ne'chí cha'pínaliga. Bochígimi noligá mochí alé we'ká riógichi napurigá ta ma'chínamala ne.

³³ 'Lige ne 'we majá 'yamía alué sontáote, 'lige 'la na'temáturu ne alé we'ká riógichi ajtígichi, 'lige ma'chí pátú ne alé wa'lú go'lechi tegoli 'yétígichi. Alé re'pá alé u'tá ewágichi alégana ma'chí pátú ne alué wa'lú atabechi ajchagá o'wiga re'kiburu ne alé. 'Lige alarigá alué Onorúgame 'we alá semáriga gu'írikuru ne'chí, 'lige alarigá tabilé cha'pirú ne.

12

Jena ruwimela Páulo ruwíligo napu Onorúgame etéraligo

¹ 'Lige neka chijuna ruyá napu ikilige ne. 'Lige siné kachi pecha nejkúrimeréko ye ra'ichali 'emi ralámuli níruga. 'Lige neka abirigá ruimelé júkuru iligá tabilé rióluga. Ruimé ne napu Onorúgame etérale ne'chí.

² Neka machí bilé rió Kristo oyérame simíluga alé rewagachi napu Onorúgame ajtí, 'ya nile makué naó bamí. 'Lige pala 'la ajagá similiga alué rió o pe alué alawálacho similegeré Bo'né Onorúgameka a'lá sébali machíleké. Neka tabilé 'la machí.

³⁻⁴ 'Lige neka 'la machí alué 'la sébaligo alé napu ajtí Onorúgame, alé napu 'we semárikáchí ju. Pe alué bo'né Onorúgameka 'la machíleké alarigá moyénaliga alué rió alé rewagachi. 'Lige alé rewagachi ruyéleru alué rió bilé ra'ichali. 'Lige Onorúgame tabilé lisensia 'yale napurigá ruwimela alué rió alué ra'ichali napu akele alé rewagachi. Ne kéturu alué rió napu simile alé 'pa rewagachi.

⁵ Uché bilé rió nísaká, 'lige neka 'la ra'ichámala ke napu ikile, nobi tabiléchigo uché bilé rió nílekó, pe ne kéturu. Alekeri tabilé uché rajpé ra'ichámala ne, neka tabilé gunarúgame nínili. Onorúgame 'sile ne'chí o'toa. Neka pecha a'walí nígame ka.

⁶ Ne ra'ichásaká napu ikile ne 'pa rewagachi, 'la bijchiá nímala ke. Rekó regá

ra'iche, pecha lo'í kéréko ne. Tabiléchigo aminabi animélagó ne. Ralámuli pecha machígó churigá ikíliga ne alé re'pá rewagachi, pecha machígó ne 'yega aniá. Alekeri abé a'lá ju tabilé ra'ichalia.

⁷ Lige aminami bo'né Onorúgame lisensia 'yale alué Satanasi napurigá nejkumémala ne'chí 'yuga. 'Lige ne rió alarigá 'la tabilé gunarume nímala alué Satanasi nejkumesa. 'Lige ne tajché olásigaká alué Satanásite, 'lige 'we rasigá gunarume nímala ne, ne 'we semati etérume kóriká Onorúgamete. Alekeri Onorúgame lisensia 'yale napurigá alué Satanasi se'winá olámala ne'chí napurigá tabilé gunarume nímala ne.

⁸ Lige ne baisá tani alué Wa'lula Esukristo napurigá bujémala alué napu ne'chí resí olale alué Satanasi,

⁹ 'lige ané ne'chí Esukristo: «Ne a'walila 'we 'la ju, aluete 'we 'la anachawa. 'We 'la ma'chígime nérékuru napu 'lige ne gu'írichi alué bilé ralámuli 'we resítiri.» Alekeri 'we 'la ganíliga ajtí ne rekó ne chibi ikíé, 'la sébali néré Kristo nejkúrime ko napurigá 'la anachawa.

¹⁰ Lige ne 'we a'lá ra'salagá ajtí rekó 'we resí ikíé ne, alué Esukristo uché rajpé abé a'lá semáriga gu'írame ju ne'chí. 'Lige ne i'sínimi 'we rasigá resí ikime ju, tabilé chérigá neyúsisa 'ínili. 'Lige i'sínimi alué ralámuli ne'chí me'linálime júkuru alué Esukristo ra'ichálila ruigá eyénachi ne. I'sínimi 'la iwégame resíriga oyame ju ne, tabilé chérigá neyúsísaká 'ínili. 'Lige neka tabilé bilé a'walí nígame júkuru napurigá neyúsimala ne alé. 'Lige neka abirigáchigo 'la neyúsime júkuru napurigá bilé rió wa'lú a'walí nígame niraga, 'lige pe Onorúgame a'walila gite 'la neyúsime júkuru ne.

Jena ruwimela we'ká 'nata asáligo Páulo choniká mochigo alué Onorúgame oyérame ralámuli alé Korinto mochígame

¹¹ Pe napurigá bilé rió lo'í niraga ra'icha ne, alarigá ra'ichame ju ne napurigá 'la akimela 'emi. 'Emika 'we 'la semáriga ra'ichame ju alué chátiri ralámuli 'yuga. 'La ra'ichátékuru ne'chí olagá rekó pe u'tabela ke ne, napugiti neka abé najtékame ra'ichame kame me'tigá alué ralámuli napu mayeme ju e'wélala ko Kristote julárigame.

¹² Onorúgame 'yale ne'chí alué a'walí napurigá ralámuli sa'wámala ne napu 'lige ne 'emi 'yuga ajtíge. Abié'nachigó wa'lú a'walí 'yaru ne Onorúgamete napurigá 'la anachámala ne napu 'lige 'we resí oliachi ne. Alarigá nejkúriale Onorúgame napurigá 'la machígá mochímala 'emi Kristote julárigame ko ne.

¹³ Neka tabilé naré alué enomí napu ne'chí 'yámorile 'emi. Neka pe naréturu alué uché jaré Onorúgame oyérame ralámuli

nejílala. Tabilé 'la nísaká alué 'emi nila enomí naregía, 'liko e'káibogó ne. Neka tabilé chibi 'síluga mayé ne. 'Emika pe abisibi najtékame ju napurigá alué uché jaré ralámuli.

¹⁴ Lige neka uchéchigo 'ma sébali gatega ajtíkuru alemi simeja ne napu 'emi ralámuli mochi. 'Ma baisá nímala ne alemi simiá. 'Lige ne alé uché sebase, neka tabilé najkí napurigá 'emi ralámuli nejmála enomí, iligá neka najkí 'nalina napurigá 'emi ralámuli 'la bi'lepi 'nátaga mochímala alué Esukristo na'tánilacho. Alué enomika tabilé najkí ne. 'Lige neka napurigá bilé 'kuchi o'nola alarigá ju. Bilé o'noka 'yame ju go'ame alué 'kuchi. 'Kuchi pecha nóchame ka napurigá 'yame go'ame o'nola.

¹⁵ Siné kachi resí lásiga ka 'emi, neka aba'lá nejmála suwábaga alué napu ekí ni ne. 'Lige neka we'ká rawé nochámala 'emi ralámuli gu'íriga siné kachi resí lásiga ka. Ta cheri káwe ne mukusáká 'emi gu'íriga. Neka abé galesa 'emi ralámuli, 'lige 'emi abé 'la galémili júkuru ne'chí, nobi ta'méchigo 'la alarigá galeme káréko 'emi ne'chí.

¹⁶ Neka pecha nejkumégó alé, nobi jaréchigo anigó pe 'yégiga olá ne. Tabilé bijchiá ju.

¹⁷ Tasemi jula ne bujéniliga enomí.

¹⁸ Ne júleturu Tito uchéchigo bilé gompaniero 'yúriga napu 'emi 'la machime ju. ¿Pe 'yégile Tito 'emi 'yuga? Tabilé 'yégile. Alué Tito 'emi gu'íriale napurigá ne. Tabilé tábiri bujélikó. Alué 'lige néchigó Onorúgame Alawala ajchágame niru sulachí. Bi'lepi 'nátame nírukuru. Ramué okaka Kristo oyérame nírukuru.

¹⁹ Lige siné kachi 'emi mayéréko ramué pe alarigá ra'ichame ko pe napurigá 'emi 'we a'ká ralámuli. Ramueka Esukristo oyérame niru, 'lige Onorúgame 'we a'lá repúguru ramué napurigá ramué tabilé 'yega ra'ichawa. 'Lige ramué 'we a'lá galelía 'emi ralámuli. Ramueka benírilia 'emi napurigá 'we a'lá benimela Onorúgame nila ra'ichali, 'lige 'emi ralámuli 'la alarigá 'la a'wágame sulégame nímala.

²⁰ We'ká 'nata ajtí ne, 'lige ne alé Korinto sebase, machimela ne pala 'la sébali oláluga 'emi Onorúgame 'yuga. 'Émika tabilé ganíliga etémala ne'chí napugiti neka 'emi gastigárimala ta sébali olásaká Onorúgame nila ra'ichali. Siné kachi napu 'lige ne alé sebase jaré 'emi 'we cha aniá mochímala, 'lige jaréchigo 'we najkuelia mochímala uché jaré nóchame etega, jaré 'we yati na'áumala 'lige jaré ralámuli we'ká ka napu'isa 'we bochí aniá mochímala, pe uché jaré ne'ochia, 'we ganílime ju uché jaré ralámuli ne'óchaga pe tabilé akériga alué ralámuli, 'lige jaré 'we riólame ju, 'we jebénigame korime ju, 'lige

we'ká ka napuísa a'bopi ra'íchame ju tabilé niraga uché jaré ralámuli.

²¹ Onorúgame bo'né 'la machírimala ne aliena i'nílime ko 'emi. 'Liko 'we chijúnaga rejpímala ne, 'lige nalámala ne alué we'ká ralámuli we'ká rawé 'we i'nílige e'yénachi alué we'ká ralámuli cha nokogá, 'lige tabilé ku a'kabámana 'nátame ju alué ralámuli. Tabilé a'reme ju we'ká umugí 'yuga okoa, 'lige tabilé siné táame nile bilé e'kali, pecha nirame níluga Onorúgame nulalila.

13

Jena ruwimela Páulo uchéchigo siné juláligo napurigá 'la gatémala alué ralámuli 'yuga

¹ Neka 'ma osá simíkuru alé 'emi epperélachi, we'ká ralámuli etéguru 'emi 'we cha noká mochigo. Onorúgame ra'ichálila 'ya nerúgame aní pecha gastigárilime júkó bilé rió ta i'télasaká oká restigo o bakía ma,

² 'lige ne 'we a'lá machíguru 'emi ralámuli alarigá ko, we'ká ralámuli etiáguru 'emi 'we i'níluga e'yénachi, 'lige uché simigá ne alé, 'ma 'la gatémala ne 'emi 'yuga alué tabilé 'la 'nátali. Neka 'ya 'la aniéturu napurigá 'la gatega mochiwa. Jípeko uchéchigo siné nábola ne ye osilí. Napu'lige ne alé sebasá, 'we a'wágame gastigárimala ne 'emi napu 'we 'ya 'we cha nokogá e'yénilige 'emi.

³ 'Lige 'emi 'la machimela alué Kristo nuleo ne'chí. Gateme ne 'emi 'yuga napurigá Kristo niraga. Alueka pecha najsínime júkó gatega 'emi 'yuga. Abéchigo a'wágame gateme júkuru 'emi 'yuga.

⁴ Bijchiá júkuru alarigá a'réligo napu'lige gulusichí ujhagá me'lílu napurigá tabilé a'wágame niraga, nobi napu'lige 'ma ku ajánasa, 'liko 'la ma'chígime nérékuru wa'lú a'walí nígame nílgo. Ramué abiénachigó tabilé a'walí nígame kárékuru, nobi ramueka wa'lú a'walí nígame niru ko sulachí Onorúgame nila a'walíla, 'lige alué a'walíla gite gu'íriliguru ramué 'emi.

⁵ 'Lige 'emi ralámuli 'we 'la na'tawa pala 'la bijchiá Onorúgame oyérame ka 'emi. 'Lige 'émika aníguru 'la bijchiá Kristo Esusi oyérame ko. Pala 'la bijchiá ka, rukiboa 'emi a'bopi. 'Lige 'la bijchígime nísaká 'emi Onorúgame nila rejcholi, 'tabilé machí 'emi ralámuli alé sulálachi ajtigó bejtega alué Kristo Esusi? Alarigá júkuru 'emi ralámuli 'la bi'lepi 'nátaga epperégame nísaká alué Esukristo 'yuga.

⁶ 'Emi 'la bi'lepi 'nátaga mochísaká Esukristo 'yuga 'liko abiénachigó 'la machimela neka bi'lepi 'nátame ka Esukristo 'yuga.

⁷ 'Lige ramué ralámulika tániwa Onorúgame napurigá alué Onorúgame 'we a'lá semáriga gu'írimala 'emi, napurigá 'emi

tabilé siné resiti na'támala. Neka tabilé chéla rekó tabilé niraga etuwíe ne'chí. Neka iligá najkí napurigá 'emi ralámuli 'we a'ká nímala Onorúgame 'yuga. Rekó 'émika mayé ramué tabilé sébali olame ko, abé 'la ju 'emi 'we a'ká ralámuli nímala.

⁸ Ramueka tabilé aniboa 'we a'lá nocharu ramué o tabilé 'la nocharu ramué, tase aniboa ramué. Ramueka 'we a'lá sébali o'wé e'inaru tabilé chérigá 'yégiwa Onorúgame. Ramueka 'we a'lá sébali bijchiga ruwá.

⁹ Napu'lige ne chibi 'sika einásaká, pe bo'né Onorúgame 'la ma'chí pame ju ne'chí, 'lige 'we 'la ganíluga ajtí ne. 'Émika ye etega abé a'lá niraga etémala Onorúgame 'lige abé 'la narémala Onorúgame a'walíla. Ramueka 'we táníla Onorúgame napurigá 'emi 'we 'la sébali olame nímala.

¹⁰ Tabilé gastigárinili ne 'emi, a'bopi ku na'tawaguru. Alekeri osé ne 'emi, napurigá 'ma gatega mochiwa, ne ta'chó sébachi alé. Ta gatésaká 'emi 'liko gastigárimala ne 'emi Esukristo a'walíla gite. Onorúgameka pecha nejí ko alué a'walí napurigá ne resi olámala 'emi. Alueka nejíkuru napurigá gu'írimala ne 'emi napurigá 'la sébali olame nímala 'emi.

¹¹ 'Emi ralámuli Esukristo oyérame, pe ikipi kápá ye ra'íchali, pe ikipi ra'íchali ruimé ne, 'we a'ká ralámuli nisa 'la kápá 'emi. 'La oilawa, 'lige 'la bi'lepi 'nátaga nokísiwa o'maka 'la nakúriga nokísiwa. Alarigá 'la kápá. Onorúgame júkuru 'we galeme ramué, 'lige nejmie ju bilé iwérali napurigá tabilé we'ká 'nátaga mochiwa, tabilé chélagá, tabilé seweka, 'lige tabilé majaga.

¹² 'Lige 'emi ralámuli 'we a'lá niraga repórimie niwa 'emi a'bopi.

¹³ Alué ralámuli alué Esukristo oyérame jena mochígime napu ne ajtí, alué suwábaga wa'lú reporalí nábola.

¹⁴ 'Emi ralámuli 'we a'lá semáriga niraga naresa 'la kápá alué napu nejí Wa'lula Esukristo, alué napu 'pa rewagachi ajtí. 'We semáriga naresa 'la kápá 'emi ralámuli alué ganílili napu Onorúgame nejí. Abiénachigo 'we 'la 'nátaga e'yénawa Onorúgame Alawala 'yuga.

Pe ikí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

Yeka Ju Alué Osilí Napu Osele Páulo Alué Ralámuli Galasia Mochígame

Kuira 'emi ralámuli Galasia rewégachi ejperégame napu eki Onorúgame oyérame ju.

¹ Ne Páulo osá ye osilí, ne napu ju Esukristote julárigame napurigá ne nulame nímala aleké nila nóchali.* Tabilé 'wesi ralámuli ajchá ne'chí napurigá nulame nímala ne, pe Esukristo 'lige Onorúgame ajchá ne'chí napurigá nulame nímala ne napu Onorúgame najkí, Onorúgame napu walú a'walí nígame ju napu Esukristo ku ajánale napu'lige mukusá.

² Ne, 'lige uché jaré napu júchigó Onorúgame oyérame napu ne 'yuga mochí jena, oselia 'emi ralámuli.

³⁻⁴ Onorúgame 'lige Wa'lula Esukristo abichilubi 'we 'la semáriga gu'írasa 'la kápá 'emi napurigá abichilubi 'la Wa'lula Esukristo oyérame nímala 'emi, alué Wa'lula Esukristo napu mukule ramué nila gastigo nareka.† Alarigá narele gastigo ramué neraga napurigá apiépiri ramué ralámuli 'la bi'wígame alawégame niwa 'la bijhígisiká walú a'walí nígame ko Esukristo, napurigá najkí Onorúgame ramué O'nola.

⁵ O'maka ralámuli 'la Onorúgame oyérasa 'la kápá senibí rawé.

Jena ruwimela alué Galasia mochígame ralámuli se'nú 'nátali benígó

⁶ Tabilé námi ne chonigá aliena yati a'réligo 'emi Onorúgame oyeria, alué Onorúgame napu júlane Kristo‡ buinániliga 'emi chátiri bowechi. Jipe pe se'nú ra'íchili oyéraga jaro 'emi.

⁷ Tabilé i'té uché bilé ra'íchali, pe iligá mochí 'nalina uché jaré ralámuli napu najsi-bume ju alué a'lala ra'íchali Kristo nila.

⁸ Onorúgame walú gastigo 'yasa 'la ke ne'chí 'lige ne gompaniérola tabilé 'la Onorúgame nila ra'íchali beníriga e'yénisiká ramué. Rekó bilé santo ánjele ke 'lige se'nú ra'íchili benírissia nawasa 'emi tabilé 'la Onorúgame nila, Onorúgame injiérnochi julasa 'la kápá.

⁹ Uchéchigo siné ruwimé ne: Bilé ralámuli pe se'wináriga beníriga einasa uché jaré

ralámuli, pe 'yégiga, alueka injiérnochi julásiga 'la kápá Onorúgamete.

¹⁰ 'Emi 'la machíguru tase ra'íchaga eyenio ne napurigá 'la ganíluga etewa ne ralámulite. Neka najkí 'nalina napurigá 'la ganíluga etewa ne Onorúgamete. Ne ra'íchame nísaká pe napurigá ralámuli najkí, 'liko tabilé 'la Kristo oyériga benírimikuru ne alué rejcholi 'emi.

Jena ruwimela churigá 'la nóchaligo Páulo Esukristo nocháililachi

¹¹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, neka 'we 'la ma'chígame ruwibá tabilé pe apiépiri ralámuli nila ko suwábaga ra'íchali napu 'emi beniri ne.

¹² Tabilé 'wesi ralámuli beniri ne'chí ye ra'íchali napu ne 'emi beniri, pe Esukristo beniri ne'chí ye ra'íchalika a'kinana ku ajánasa.§

¹³ 'Ma akiáleké 'emi 'yabesi churigá 'síligo ne. Napu'lige 'we 'la sébali olá Onorúgame oyérame kórigá 'we 'la bijhígime ké ne 'la rewagachi moinálime ko pe 'la sébali olagá napu nulale Moisesi 'we 'ya napurigá oyérame ju alué ralámuli jurío, aminami we'ká ralámuli me'á ne napu eki Esusi oyérame nile.

¹⁴ 'Ma umeri ne suwábaga ralámuli jurío 'lige 'we 'la nóchili 'yaru ne 'we najtékame alué ralámuli jurío níriga, rekó pe aba aliena re'malí ke alué ralámuli napurigá ne, pe aba lakí bamígame. 'Lige regá nulame ke ne: «'La sébali oyérawa Onorúgame 'la a'chigóriga napurigá nokame nile alué 'ya ejperégame ralámuli jurío, tase we'káwaga.» 'Lige aminami néchigó 'la sébali olame ke napu nulame ke ne bo'né.

¹⁵⁻¹⁶ Onorúgameka 'ma 'nata asale ne'chí wanápamia napu'lige ta'chó ochérachi ne, wanápamia asale ne'chí napurigá Esukristo ne'chí nulémala napurigá simela ne Onorúgame ra'ichálila benírimia alué ralámuli tabilé jurío. Napu'lige Esukristo ne'chí 'yuga ra'ichasa alé a'bemi amulí sébaga Ramasko* anilichi, neka tabilé simí chejaré ralámuli rukemia churigá nochálime ko Esukristo nocháililachi.

¹⁷ 'Lige tabilé simí ne alé we'ká riógachi Rusaleni rewégachi ra'ichamia alué ralámuli 'yuga, alué ralámuli napu Esukristo nocháililachi nóchale 'ya, alué napu bijí

* 1:1 E'nesi glosario «apóstol». † 1:3-4 Gastígoká ju napu narépuli ju napu'lige suwisuga 'we cha nokame nírika jena wijchímoba mochiga 'lige aminami tabilé e'wásiga napu najkí Onorúgame. 'Lige apiépiri ralámuli rekó tabilé chibi 'sime ke abiena resitiri alawégame kéré tabilé 'la oyérame nísaká Onorúgame. ‡ 1:6 Páuloka naó rewá uneme nile Esukristo rewá, i'sínimi Kristo anime nile, 'lige i'sínimi Kristo Esusi anime nile, 'lige i'sínimi Esukristo anime nile, 'lige i'sínimi Esusi anime nile. E'nesi glosario «Cristo» 'lige «jesús». § 1:12 Mayelia benírilirigo alué Páulo alué Esúsute alué 'we a'lala ra'íchali maligi bamí a'kinana alué Esusi ajánasa. * 1:15-16 Páuloka 'yamia enale Esusi oyérame ralámuli galírale mo'amia 'lige bijí tabilé 'cho sébachi alué Páulo alé Ramasko anilichi 'we chárigá ra'ósiga ilibale alemi napu enale alué Páulo, 'we chárigá rasole alué Páulo. 'Lige a'ligerikáchi alué Esusi alué Páulo owile napurigá alué Esusi oyérame nímala alué Páulo.

ejperé jipe. Pe uché bilé gawí bo'ígichi simí ne Arabia rewégichi. 'Lige a'kinana ku Ramasko anilichi simí ne, napu we'ká riógachi ju.

¹⁸ 'Lige a'kinana Esukristo oyérasa bakiá bamí kachi, 'lige simí ne Rusaleni anilichi Pegro (Sepasi) machimea 'lige 'yuga ra'ichamia, alué napu nile Esusi 'yuga nóchame 'ya napu'lige jena ajtígichi Esusi. Makué maligi rawé ajtí ne alé Pegro bejtélachi.

¹⁹ Tabilé 'wesi etiá ne alué uché jaré napu Esusi 'yuga nóchame nile, pe alué Pégrocho 'la etiá ne. Abiena etéturu néchigó Santiago,† nobi alueka tabiléchigo nóchame nílekó alué Esusi nochálilachi, alué napu Esusi nasípasi bonila ju.

²⁰ Onorúgame etea ajtí ne'chí ne osá chukjígichi. Tabilé 'yégalí ju ye ra'ichali napu ne osá.

²¹ 'Lige a'kinana alé Rusaleni yéniga simí ne alé Siria rewégame gawí bo'ígichi, 'lige kúchigo Silisia rewégame gawí bo'ígichi.

²² 'Lige alué ralámuli napu ekí Esukristo oyérame ju Jurea anilichi mochígame tabilé 'cho siné eteme ke ne'chí,

²³ alué ralámulika pe anigá e'yénale a'bopi ne'chí olagá: «Alué Páulo 'yako ramué ralámuli me'linálime karae, ramué napu Onorúgame oyérame niru napu jena Jurea mochiru, 'lige jípeko machiaa 'ma 'la oyériligo alué ra'ichali 'nátíli napu ramué Onorúgame oyérame benia mochiru we'kanami re'obachi.»

²⁴ Alésíko alué ralámuli Jurea mochígame regá aní: «'We a'lá ju Onorúgame, 'we 'la 'nátíli 'yale alué Páulo.»

2

Jena ruwimela uché jaré napu nóchame ju Esukristo nochálilachi 'we 'la etéligo Páulo

¹ A'kinana ku Rusaleni simí ne alé Silisia yéniga, Bernabé 'yuri ne 'lige Títochigó, alésíko 'ma makué naó bamí kéturu napu'lige Esukristo ne 'yuga ra'ichasa alé Ramasko a'bemi.

² Onorúgame jula ne'chí remugichi napurigá alé Rusaleni simela ne. 'Lige 'ma alé Rusaleni sebasa ne, neka ra'ichaturu alué Pegro 'yuga, 'lige alué Juani, 'lige Santiago waná 'yériga mochiga napu nile e'wélala alé re'obachi nulame 'lige ruyéturu ne napurigá machimela alué ralámuli tabilé jurío beníriga eyenio ne chiena 'la semáriga nejkura ajtígó Onorúgame. 'Lige 'we 'la ma'chígime ruyé ne alué e'wélala alé re'obachi nulame napurigá 'la kilí

mochímala beníria ralámuli bi'lepi 'nátíli, napurigá tabilé rioksi nímala napu beniri ne alué ralámuli tabilé jurío.

³ 'Lige rekó tabilé jurío kachi alué Tito, alué e'wélala nulame tabilé nulale napurigá sikireka pápua alué Tito pe'tá isílala wi'chila,*

⁴ rekó jaré ralámuli mo'igé alé pachami 'we semá anime anemia alué e'wélala nulame napurigá nulémala sikiréniliga alué Tito isíla pe'tá wi'chila. Alué ralámulika pe e'wérali nulamia mo'ile alemi napurigá ku uchéchigo oyérawa ramué alué Onorúgame napurigá oyérame ju alué ralámuli jurío, alué ralámuli juríoka tabilé we'káwaga nokísime ju sikirélime pe'tá isílala wi'chila u'kuchítiri ejtemali pe kulí o'chérísime napurigá nokame nile alué abé 'yabé ejperégame ralámuli. Alué e'wélala nulame níriká 'la sébali oyériga enale Esukristo alué Tito rekó tabilé sikirétigame ke alué Tito pe'tá isílala wi'chila.

⁵ 'Lige ramueka tabilé e'wiru alué chátiri 'nátame ralámuli napurigá 'emi ralámuli abichilubi 'we a'lá oyéraga nokísimala Onorúgame napurigá oyera mochí 'emi jipe alué Onorúgame.

⁶⁻⁷ 'Lige alué e'wélala alé re'obachi nulame napu Esusi 'yuga e'yéname nile 'we ra'ichaturu ne'chí 'yúgachigó, 'lige suwábaga napu ruyé ne'chí neka 'ma machime ke. 'Lige tabilé se'winárikaréle alué níriga napu beníriga eyénale ne alué ralámuli tabilé jurío. Alueka 'we 'la nírárturu 'nalina, alueka yati machile 'la Onorúgamete nulérigime ko ne alué Onorúgame ra'ichálila beníriniliga alué ralámuli tabilé jurío, a'chigóriga napurigá nuléliru alué Pegro Onorúgame ra'ichálila beníriniliga alué ralámuli jurío. Tabilé chéré rekó e'wélala ke alé re'obachi nulame, Onorúgameka najkí 'nalina napurigá ralámuli 'we 'la bi'wígime alawégame nímala 'nalina.

⁸ Alué Esukristo napu nóchali 'yale Pegro napurigá nulame nímala 'lige benírame nímala alué ralámuli jurío, pe abaleké Esukristo 'smi ne'chí nóchali 'ya napurigá nulame nímala ne 'lige benírame nímala ne alué ralámuli tabilé jurío.

⁹ Alekeri alué Santiago 'lige Pegro (Sepasi)† 'lige Juani napu nile abé e'wélala, napu nile alé re'obachi nulame, 'la niralé 'lige regá aníturu: «Ye oká rió Páulo 'lige Bernabé 'la bijchiá 'la Onorúgamete mochiárigime ju napurigá benírimala Onorúgame ra'ichálila alué ralámuli tabilé jurío.» 'Lige amí-nami regá aniéturu: «'La 'emi gompaniérola

† 1:19 Alué Santiago oká rewégame nile, Akobo anilime nílechigó. 'Lige tabilé 'yáliru bilé nóchali (apóstol) Esúsíte napu'lige Esusi bijí jena wijchímoba ajtígichi. Abé a'kinana napu'lige mukusá Esusi, wa'lula gayénale alé Rusaleni alué Esusi 'yuga e'yéname benírame. * 2:3 E'nesi glosario «circuncisión». † 2:9 Pégroka oká rewégame nile, Sepasi anilime nílechigó.

niwa ramué Onorúgame nocháililachi. 'Émika simámala benírímia alué Onorúgame nila ra'íchali alué tabilé ralámuli jurío, 'lige ramueka aba jena ejtebiwa alué Onorúgame nila ra'íchali beniria ralámuli napu ju jurío.»

¹⁰ 'Lige aneru ramué okánika napurigá senibí 'la nélegá nokásiwa suwábaga ralámuli tabilé nígame. Neka senibí 'la gu'írame ju alué ralámuli tabilé nígame, 'yasi jipe abiénachigó.

Jena ruwimela Páulo ne'óchaligo alué Pegro

¹¹ 'Ma we'kabé bamí kachi a'kinana napu'lige alué Pegro alé Antiokía anilichí nawasa napu ne ajígichi, 'we a'wágame ne'ocha ne alué Pegro suwábaga ralámuli akériga.

¹² Alué Pégroka 'we 'la go'yame ke alué ralámuli tabilé jurío 'yuga, 'lige a'kinana napu'lige jsísá jaré ralámuli Santiago gompaniérola, a'lígesí i'kilimi alué Pegro 'ma tabilé 'yuga go'áturu alué ralámuli tabilé jurío 'yuga napugiti majáligime alué Santiago gompaniérola, 'lige i'kilimi 'ma a'réturu 'yuga go'yá ne'ochara mayega.

¹³ 'Lige uché jaré jurío Antiokía ejperégame abichigó i'kilimi 'ma a'réturuchigó alué ralámuli tabilé jurío 'yuga go'yá. 'Lige alué Bernabé ne gompaniérola abichigó 'ma a'réturuchigó i'kilimi alué tabilé jurío 'yuga go'yá.

¹⁴ Alekeri 'ma ne'ocha ne alué Pegro suwábaga ralámuli etériga regá anegá: «Aka mueka 'ma a'regéché alué ralámuli jurío nila 'nátili rekó jurío ke mué, 'lige ¿chonigá ala'simíché mueka? Chijuna 'smíguru mué alué tabilé jurío ralámuli 'yuga go'gá. 'Liko mueka tabilé 'cho a'régame kéré alué ralámuli jurío nila 'nátili. 'Lige alué ralámuli tabilé jurío alieti etega lámala 'we 'la ko alué ralámuli jurío nila 'nátili peka 'la kachi.»

Jena ruwimela Páulo ruwíligo suwábaga ralámuli rekó tabilé jurío ke abiena 'la moínámili ko 'pa rewagachi 'la bijchígasaká Esukristo nila ra'íchali

¹⁵ Ramueka ralámuli jurío nírukuru, tase tabilé ralámuli jurío alué ralámuli napu tabilé machí churigá ka Onorúgame oyéralia. Ramueka 'la machime nírukuru churigá oyérilime ka Onorúgame.

¹⁶ 'Lige ramueka 'we 'la machime nírukuru bilé ralámuli 'la bi'wime ko alawala 'la bijchíggame nísaká wa'lú a'walí nígame ko Esukristo. 'We 'la machime nírukuru tabilé bi'wígame alawega mochime ko ralámuli rekó 'we e'wérali olame ke napu nulale Moisesi 'we 'ya tabilé bijchíggame nísaká nawáligo Esukristo ramué nila gastigo o'tomea napu ramué naréputi nílige.

¹⁷ 'We 'la oyérialia Kristo 'lige uchéchigo oyérialia ramué alué Onorúgame pe napurigá

oyérame ju alué ralámuli jurío, 'we 'la sébali olagá napurigá nokame ju alué a'boi ralámuli jurío, alarigá ka tabilé 'la ju.

¹⁸ ¿Alué Kristo ju napu nejí alué 'nátili napurigá uché ku oyérawa Onorúgame pe napurigá alué ralámuli jurío oyérame ju? Alué Krístoka tabilé alieri 'nátili nejí, napugiti tabilé 'la kame ku uché cha'piá alué 'nátili tabilé a'lala 'ma 'la a'rérigame. Napu'lige ku cha'pisá ne alué chátiri 'nátili 'ma ku chátiri alawégame gainámala ne bo'né.

¹⁹ Neka 'ma a'ré alué ralámuli jurío nila 'nátili, neka 'we 'la sébali oyeri 'nalina Onorúgame, tase pe napurigá 'nátame ju ralámuli jurío.

²⁰ Ne bo'neka tabilé ni a'walí. Neka pe Kristo nejílala a'walite bejtékuru. Onorúgame júlale alué Kristo alawá o'tóriga napurigá ne'chí 'yámala. 'Lige 'we 'la nejkúrame ju alué Kristo napu 'we galilime ju Onorúgamete. Jípeko alué Kristo Alawala ne sa'pálachi pachágana ajtí. 'We 'la galé alué Kristo ne'chí. Ne wa'lú gastigo narémili ke, alué Kristo 'nalina narele ne'chí niraga. Alarigá mukule alué Kristo ne nila gastigo nareka. Alekeri mukule alué Kristo.

²¹ Neka tabilé gaweli Onorúgame nejkúrachí. 'La moínáwili níriká 'pa rewagachi pe 'la sébali olagá napurigá nokame ju alué ralámuli jurío, 'liko ¿tachiri gite mukumeli nímuché Kristo?

3

Jena ruwimela Páulo ruwíligo Onorúgame Alawala 'we 'la semáriga gu'írame ko ralámuli

¹ 'Emi ralámuli Galasia mochíggame, 'la tachíríti. ¿Chieri 'smíkó 'emi 'yéigiga? Ne chiena 'la aniéturu alé gulusichi ujchagá mukúlígo alué Esukristo alué napu ku 'pa rewagachi simile.

² Aka nejiásibá bilé ra'íchali. ¿Naretu 'emi alué Onorúgame Alawala pe 'la sébali olagá napu Moisesi nulale o péchala 'we 'la bi'chígiga wa'lú a'walí nígame ko Onorúgame? Napu'lige 'we 'la sébali oyérisiga alué ra'íchili napu Esukristo ruwile, a'liko 'la narékime ju Onorúgame Alawala.

³ Aka 'émika 'ma 'we 'la oyéraché Onorúgame Alawala, ¿'lige ku a'réwarábá Onorúgame Alawala oyeria 'lige uchéchigo oyériwará alué Onorúgame pe napurigá oyérame ju alué ralámuli jurío? 'La tabilé 'nátanti júké'le 'emi.

⁴ ¿Pe rioksi oyérale 'emi alué Onorúgame?

⁵ Napu'lige Onorúgame 'emi 'yachi bo'né alawala 'lige sa'wachi we'ká 'emi ralámuli tabilé jurío tabilé ma'chílime, 'émika láleké: «Ramueka 'we 'la sébali olame niru. 'We 'la sébali oyérame niru Onorúgame 'la napurigá nulale Moisesi.» Aminami láleké: «'We newásiga piesta 'la 'we nejkúrialala Onorúgame», láleké

'emi ralámuli. Tabiléchigo alarigá júkó. Onorúgameka nejme ju bo'né alawala lige 'we 'la nejkurime ju napu'lige 'emi 'we 'la bijchígiga gepuchi alué ra'ichali napu ruyeme ju ne 'emi.

⁶ Abraámi 'we 'la bijchígale 'we 'ya napu Onorúgame anele 'yamio ralámuli bo'né alawala a'kinánami we'ká bamí. Alésíko Onorúgame 'we 'la sébali rió neraga etele alué Abraámi.

⁷ 'We 'la machiboa 'emi suwábaga napu ekí 'la bijchígime ju napu anile Onorúgame, alueka 'la sébali oyérame nimio Onorúgame napurigá Abraámi.

⁸ Onorúgameka regá anele alué Abraámi 'we 'ya: «'We 'la sébali ralámuli neraga etémala ne suwábaga ralámuli tabilé jurío napu ekí 'la bijchígí napu aní ne, 'lige aminami ne bo'né alawala 'yámala ne alué ralámuli.»*

⁹ Alekeri gite suwábaga ralámuli 'we 'la na'temaka etelia Onorúgamete a'lá bijchígime napu aní Onorúgame a'chígoriga napurigá na'temale Onorúgame alué Abraámi napu 'we 'la bijchígile napu anile Onorúgame.

¹⁰ Osílí 'ya nerúgame regá aní: «'We'ká ralámuli mayeme ju 'la rewagachi moínálime ko pe 'la sébali olagá alué napu Moisesi osale, tabiléchigo 'wesi 'la rewagachi moyéname júkó pe 'la e'wérali olagá. Alué alarigá nokame ka pe Riáblote cha'piruga mochígime kéré.»†

¹¹ Alué ralámuli 'we 'la sébali olame, alueka ju napu 'we 'la bijchígime ju napu aní Onorúgame 'lige napu 'la e'wame ju.

¹²⁻¹³ 'We e'wérali oliá sébali olagá napu nula Moisesi mayega rewagachi moínáliame ko 'la sébali olásiká, pe se'wináriga kéré alué 'nátily, abé 'la ju 'nalina bijchígisiga Esusi nawáligo mukumea bilena gulusichí ramué neraga alué gastigo nareka napu ramué narépuly ke, alarigá na'tásiká 'la rewagachi moínawa. Onorúgame ra'ichálila regá aní: «Alué 'we chátiri rioka bilena gulusichí ujhugá me'liame ju.»‡

¹⁴ Mukule Kristo Esusi napurigá suwábaga alué tabilé ralámuli jurío 'la narémala alué Onorúgame Alawala, alué napu 'la bijchígime ju napu aní Onorúgame 'lige abiena suwábaga ralámuli napu 'la bijchígime ju napurigá anele Onorúgame alué Abraámi.

Jena ruwimela Onorúgame 'we 'la sébali olame ko napu sébali olámiorile

¹⁵ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, apiépiri ralámuli bilé osilé newasa 'la sébali

olámiriká bilé nóchali 'ma tabilé guwana wijchímeli júkuru, 'ma pecha che ikímeli júkó rekó 'ma tabilé sébali olánilie.

¹⁶ Onorúgameka anele alué Abraámi 'we 'ya: «'Neka julámala bilé mué rijimale napu ajchágame nímala ne Alawala napu ochéramala nujubami we'ká bamí a'kinana napurigá 'emi 'la alawégame nímalachigó ne Alawala.» Alué Abraámi rijimale Kristo nile, alué napu ramué nila gastigo narele. Alué Kristo 'yame ju bo'né alawala suwábaga ralámuli napu 'la oyérame ju Onorúgame.

¹⁷ Neka pe ruigá aní 'émika 'we 'la sébali olagá ejerégame ko alué nulalí rejcholi napu a'rele Moisesi 'we 'ya naó sientó bamí na baisá makué abé a'kinana alué Abraámi mukusá. Moisesi níríká tabilé chérelé napu Onorúgame anele alué Abraámi.

¹⁸ 'La moínálime nísaká rewagachi pe 'la sébali olagá napu nulá Moisesi 'liko tabilé che anémepeché Onorúgame alué Abraámi alué Kristo julamio. Abraámika pe 'la bijchígile napu anile Onorúgame.

¹⁹ 'Lige çtachiri gite osale Moisesi alué nulalí rejcholi napu 'ya osale? Alué nulalí rejcholi osisá simile Moisesi napurigá machimela ralámuli 'we chátiri alawégame ko rekó tabilé cha nokame ke jaré, 'lige 'we rokáreligo bilé alué ralámuli buyáname chátiri bowechi. Jipe 'ma sébapá 'lige alué ralámuli buyáname alé chátiri bowechi napu nawale alué Onorúgame Alawala a'remia. Aminami Onorúgame júlale jaré santo ánjeli napurigá nulémala osínliga alué Moisesi alué nulalí rejcholi. 'Lige Moisésika osale napurigá ralámuli machigá nokísimala tachiri najkiá Onorúgame.

²⁰ Napu'lige Onorúgame alué Abraámi ruyea we'ká bamí kachi a'kinana nawamio bilé alué Abraámi rijimale,§ a'lige alué Onorúgame bo'né ra'ichale alué Abraámi 'yuga. 'Lige jipe, alué ralámuli napu 'la oyérame ju Onorúgame, alueka 'la ajchágame ju Onorúgame Alawala. 'Lige alué Onorúgame Alawala gite 'we 'la semáriga ejerégame ju alué ralámuli.

²¹ 'Lige alué nulalí rejcholi napu 'yáliku Moisesi Onorúgamete aní, çtabilé 'la ko napu anele Onorúgame alué Abraámi? Tabilé. 'La rewagachi moínáliame nísaká pe 'la sébali olagá alué osilé nulalí rejcholi napu osale Moisesi 'we 'ya, 'liko 'ma 'la rewagachi moínáwikuru pe 'la sébali olagá napu osale Moisesi.

²² Onorúgame ra'ichálila aní suwábaga ralámuli 'we cha'piruga mochigo

* **3:8** E'nesi Génesis 12:3. † **3:10** Yolí ra'ichaga «están bajo una maldición». (E'nesi Deuteronomio 27:26.) ‡ **3:12-13**

Esúsika tabilé chátiri rió nile jena wijchimoba eyena, tabilé resí 'sika eyéname nile. Napu'lige mukíá 'ma chátiri alawégame gayéname gastigo nareka napu ramué narépuly ke napu'lige suwisuga. § **3:20** E'nesi glosario «ancestor».

Remónisite, 'lige alué nulalí rejcholi napu a'rele alué Moisesi aní tabilé 'la bi'wígame alawégame nírigó ramué ralámuli. 'Lige suwábaga ralámuli napu 'la oyérame ju Esukristo, alueka 'la buyamio alé chátiri bowechi 'lige 'la naremio alué Onorúgame Alawala.

Jena ruwimela 'we 'la bijchígime níriká Kristo nila ra'íchali 'liko 'la narépuli ko napu nejímorílige Onorúgame

²³ Napu'lige tabilé 'cho nawachi alué ralámuli buyáname chátiri bowechi e'yéname, alué we'ká balé jurío 'we 'la ruwí rejcholi napurigá tabilé guwana rujsúpa Onorúgame oyeria napusí seba alué Esusi.

²⁴ Alué nulalí osilí rejchólíka na'tárimé nile ramué napurigá 'we a'lá 'nata mochiwa siné rawé nawámuli niligo alué napu buyánale ralámuli alé chátiri bowechi, 'lige Onorúgame 'we 'la ganlīga etemio suwábaga alué napu 'la bijchígí 'la Onorúgame júlaligo alué chátiri bowechi e'yéname ralámuli buyáname.

²⁵ 'Lige 'ma sébale alué ralámuli buyáname alé chátiri bowechi e'yéname. 'Ma tabilé nájkíá napurigá animela alué Moisesi osilíla nulalí rejcholi Kristo nawamio napugiti 'ma nawáligime alué Kristo.

²⁶ 'Emi 'ma 'la Onorúgame 'kúchila ju napugiti 'we 'la bijchígime 'emi napu aní alué Kristo Esusi ra'íchálíla

²⁷ napugiti 'ma ajchágame kame 'emi alué Kristo Alawala.

²⁸ 'Ma tabilé chéré rekó ralámuli jurío ke, tabilé chéré rekó se'nú ralámuli ke, tabilé chéré rekó pioni ke, tabilé chéré rekó tabilé pioni ke, tabilé chéré rekó rió ke, tabilé chéré rekó mukí ke. Suwábaga pe aba alué bi'lepi 'nátíli 'nátame níru pe Kristo oyérilime.

²⁹ 'Lige 'emi 'ma 'la Kristo oyérame ka 'ma 'la Abraámi rijímala ju 'lige 'ma 'la narele 'emi Onorúgame Alawala napu Onorúgame 'yámorílige alué Abraámi rijímala nujubami o'chérígame.

4

¹ Abichígó ruimé ne ye ra'íchili: Bilé rió 'ma inógame mukusá 'lige nígame nisa we'ká e'karúgame tábiri, we'lé nígame nisa gawí, we'ká bujkégame nisa akasí, 'lige alué inolá nachuámuli nisa suwábaga napu nígame nile alué o'nola, tabilé 'cho wa'lú ocheria alué u'tá towí, tabilé 'cho nachuámala alué towí napu nígame nile alué o'nola. Pe abisibi najtékame níkala alué towí napurigá alué rió pioni napu pe nóchame ju. Alué pióníka

tabilé nachume 'ínili napu nígame nile alué tabilé o'nola napu ju pe batróníla.

² Napu'lige alué mukúgame inolá bijí 'we u'tá towí ka repugime ju jaré ralámulite, 'lige tabilé 'cho nareme ju alué o'nola nila, alué towíka narémala napusí 'ma wa'lú re'malí ka.

³ A'chigóríga nírigé ramué napu'lige ta'chó sébachi Esukristo, napurigá u'kúchi ejtemali nírigé. Ramueka 'we 'la níralíme nírigé alué 'nátíli pe napurigá 'nátame ju alué ralámuli tabilé 'la sébali oyérame Onorúgame.

⁴ 'Lige sébale raweli, 'lige Onorúgame júlale bo'né Inolá Esusi napu ochérale bilé mukíchi 'we 'la sébali olame napu nulale Moisesi 'we 'ya.

⁵ Alué Esúsíka nawale bujemia alué ramué nila 'nátíli, ramué napu jurío níru, napurigá 'la Onorúgame 'kúchíla níwa.

⁶ 'Émika 'ma 'la Onorúgame 'kúchíla ju, 'lige jípeko regá aní Onorúgame Alawala ramué 'nátalíchi: «O'nó»,* regá ané alué alawá alué Onorúgame.

⁷ 'Lige 'émi 'ma tabilé bijchígime ju 'la rewagachi moinálime ko pe 'la sébali olagá napu nulale Moisesi 'we 'ya, iligá 'émika 'ma 'la Onorúgame 'kúchíla ju napugiti 'ma a'rélígame 'nata napurigá 'nátame nilige 'ya, 'lige jípeko 'ma 'la narémala 'emi napu ne-jime ju Onorúgame.

Jena ruwimela Páulo 'we seweka ajtigó machínálíga chonoká mochigo alué oyérame

⁸ Napu'lige tabilé 'cho 'la machiáa 'emi Onorúgame, 'émika 'we 'la oyérame nile e'karúgame 'nátíli tabilé Onorúgame nila 'nátíli.

⁹ 'Yabeko tabilé machime nile 'emi alarigá ko Onorúgame, 'lige jípe 'ma 'la machié 'emi alarigá ko Onorúgame, 'lige z'chonigá uchéchigo ku alué 'nátíli oyériniliché 'emi, alué 'nátíli chátiri tabilé najtékame Onorúgame níriga napu oyérame nile 'emi 'yabé ta'chó machiáa alarigá ko Onorúgame?

¹⁰ 'Émika a'kué newame ju yawiyame napurigá nokame ju alué ralámuli jurío napu 'we 'la sébali olame ju alué Moisesi nila nulalí rejcholi mayega 'la rewagachi moinamio 'emi aleké yawiyame newagá.

¹¹ Neka chálagá ajtí napugiti 'emi ta'mé 'la e'wá nokame. 'Lige aminami pe rioksi nímikónkuru suwábaga napu beniri ne 'emi.

¹² 'Emi ralámuli Onorúgame oyérame napurigá ne, pe rekó 'la napurigá ne níwa. Neka 'ma a'réturu alué nulalí nóchali rejcholi napu nulame ju alué ralámuli jurío. Tabilé oyérawa 'emi alué 'nátíli. 'Émika tabilé siné se'wináriga etiáturu ne'chí.

* 4:6 Alué Páuloka «Abba» anime osale. «Abba» aniáká o'nó aniame kéréle, 'lige alué ralámuli juríoka alarigá anime nile napu'lige 'we ra'sálagá etea o'nola, napurigá anime ju nu'chugega bilé u'tá towí tabilé o'nola etega.

¹³ Neka nayúnaturu alé 'emi ejperélachi, 'lige nayupasa we'libesi bejterá ne alé 'emi 'yuga, 'lige alé asagá ta'wé ikiria simiá chebilénami arigá chojki ne beniria 'emi Onorúgame ra'ichálila.

¹⁴ 'Lige alemi ajtigichi ne 'emi beniria 'we nayua tabilé gichíturu 'emi ne'chí rekó 'we chátiri nawilí nayuchi ne. Aminami 'we 'la ra'sálagá etiáturu 'emi ne'chí 'la napurigá bilé santo ánjeli 'pa rewagáchika julárigame Onorúgamete. 'We 'la ra'sálagá etiáturu 'emi ne'chí 'la napurigá Kristo Esusi neraga.

¹⁵ 'Lige jípeko, ¿chonigá 'ma tabilé ra'sálagá mochiripeché 'emi? Neka 'we 'la ruwibá, 'emi noli 'we e'wérali olámituru napurigá ku 'la sa'wimela ne. 'Lige busila nayume nísaká ne noli 'ma 'yámikuru 'emi ne'chí 'emi busila napurigá ku 'la ma'chílamala ne.

¹⁶ 'Lige ¿sairúgame neraga etéwarábá 'emi ne'chí pe 'la bijchiga aníchi ne 'ma ku guwana rujsuo 'emi Onorúgame oyeria?

¹⁷ Alué jaré ralámuli jurío napu 'ma 'la oyérame ju Esukristo napu alemi Galasia sébale 'we ra'sá aníá mochí, nobi péchigo resítiri 'nátili 'yániliga nokágó 'emi. Alué ralámulika pe najkigá noká napurigá 'ma a'rémala 'emi alué ra'íchali napu 'emi beniri ne. Aminami alué ralámulika najkigá noká napurigá alué ralámuli gompaniérola nímala 'emi.

¹⁸ Tabilé chérikáwé rekó 'we 'la gompaniérola gayénige 'emi apiépiri ralámuli nobi 'wéchigo 'la 'nátaga mochíwagó 'nalina, 'we 'la machiboa chonokinálila nokao.

¹⁹ 'Émika napurigá ne 'kúchila ju, 'we chálaga ajtí ne napugiti 'emi 'ma ku tabilé 'la bijchígempá napu ne ruyé 'emi, 'lige 'we chálaga asimela ne[†] napusi 'ma 'la bijchígisa 'emi napu aní Kristo ra'ichálila.

²⁰ Abé a'lá ke alé asisá ne 'emi 'yuga jipe kulipi, alé 'emi 'yuga asisáká ne 'la i'kili suériga ruwimékuru ne 'la námátame. Mejká asirú ka 'we nóchili júké^é osilite ra'ichalia.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo ramué nírgo napurigá 'la Sara 'kúchila neraga

²¹ 'Emi ralámuli napu 'we 'la oyérinili napu osale Moisesi[‡] 'we 'pa, ¿tabilé machí 'emi napu aní alué osilí?

²² Alé osilíchi ruwí oká ejtemali o'chériligo Abraámi 'kúchila. Bilé 'la bo'né upila ranala,

'lige uché bileka pe alé Abraámi galíachi[§] nóchame mukí ranala, alué napu tabilé meka nóchame nile enomí, alué napu nile alué 'la Abraámi upila gu'irame.

²³ Alué mukí alé Abraámi galíachi nóchame tabilé meka enomí, alué napu Agari anilime nile, alué mukí ranálaka pe iligá ochérale, 'lige alué 'la Abraámi upila mukí, alué ranálaka ochérale 'la napurigá anélege Onorúgame alué Abraámi.* Alué 'la Abraámi upílaka Sara anilime nile.

²⁴ Ye oká umugika oká tábiri ruwime kéré. Agárika ruwime kéré alé Sinai rewégachi rabó[†] Onorúgame alué Moisesi 'yáligo nulalí rejcholi. 'Yale napurigá ralámuli israelita 'la machimela 'we resítiri alawégame níligo alué ralámuli israelita napu 'ya ejperele, tabilé siné 'la námaligo napu ruwime nile alué nulalí, 'lige tabilé siné rawé bijchígime nile nawámili níligo bilé alué napu bujémili nile alué ralámuli alué chátiri 'nátili, 'lige alué ralámuli israelítaka tabilé buwea mochile alué napu nawámili nile alué gastigo bujemia alué ralámuli israelita 'ya ejperégame. Alué ralámuli israelítaka 'we e'wérali olame nile 'la rewagáchi moinalime mayega pe 'la sébali olagá napu nulale Moisesi.

²⁵ Alué Sinai anilime raboka alé Arabia rewégame gawí bo'ígichi ilí. Árabe ra'íchaga ka Agari anilime nile alué rabó Sinai. Alé Sinai osale Moisesi alué osilí nulalí rejcholi. 'Lige jipe alé Rusaleni we'ká balé mochí napu nulame ju napurigá sébali olawa alué nulalí rejcholi. Regá nile ye nóchali napugiti alué Rusaleni ejperégame ralámuli pe 'we e'wérali olagá ejperégame nílgame alué nulalí rejcholi napu osale Moisesi mayega 'la sébali olao 'lige mayega 'la rewagáchi moinamio alanokigá.

²⁶ Ramueka tabilé alarigá 'nátame niru, ramueka 'nátame niru pe 'la sébali bijchígisiga napu anile Onorúgame 'la rewagáchi moinalime ko.‡

²⁷ Onorúgame 'we 'la na'tárlie alué Isaíasi napurigá osimela ye ra'íchali regá anime:

Mué mukí 'we ganíliga asiboa, mué napu tabilé siné ranégame ju. Noli sinápua ganíliga, mué napu tabilé machí aliena ená kame ko napu 'lige bilé u'tátiri ochéрачи. Alué mukí napu tabilé siné ranégame nile,

† 4:19 Yolí ra'íchagaká «tengo dolores de parto» anime chujúkí alé apélichi. ‡ 4:21 Moisésika osale maligi libro—Génesi, Éksoro, Lebítiko, Número, 'lige Reuteronomio. Aleké maligi líbrochi napu osale alué Moisesi jarénami ruwime ju churigá niliga 'we 'ya jena wijchimoba, 'lige jarénami alé osilíchi ruwíchigo tachiri najkíá Onorúgame. 'Lige jarénami aleké osilíchi ruwíchigo chonokáligo alué ralámuli israelita alé bilénami 'we wakígichi e'yéniga napu 'lige Canani rewégame gawí bo'ígichi simiba e'yéniga. § 4:22 Abraámi galila bo'siki gemate newárigime nile 'lige suwábaga alué Abraámi gompaniérola alarigá galégame nile. Napu 'lige alué Abraámi bejtégichi jaré pe ichúriri mochime nile chibá 'lige bo'á nesea, 'we bukégame nile chibá 'lige bo'á.

* 4:23 E'nesi Génesis 16:1 'lige 17:15. † 4:24 Alué ralámulika 'la sébali olá mayele suwábaga napu nulá alué Moisesi nila nulalí rejcholi nobi tabiléchigo siné 'la sébali olame kérélekó rekó 'we sébali olánlie. ‡ 4:26 Yolí ra'íchaga ka regá anime chujúkí: «Alé 'pa rewagáchi nerú bilé Rusaleni 'lige ramueka alué Rusaleni 'kúchila niru.»

alueka we'ká ranégame nímalá

me'tigá alué napu 'la yati ranele. §

²⁸ 'Emi ralámuli Onorúgame oyérame napurigá ne, 'émika 'we 'la bijchígime ju napu aní Onorúgame ra'ichálila a'chigóriga napurigá bijchígile alué Abraámi napu'lige Onorúgame anísá bilé u'tátiri ranélimio alué Sara alué Abraámi inolá. 'La bijchiá ochérale bilé u'tátiri towí 'lige Isaki anilime rewá ujhéliru.

²⁹ Alué re'malí Agari ranala napu pe iligá ochérale 'we gawélime nile alué u'tátiri alué Sara ranala, alué napu ochérale 'la napurigá anile Onorúgame.* A'chigóriga ju jipe, alué tabilé 'la Onorúgame oyérame 'we gawéliga eté ramué.

³⁰ Alué osilí Onorúgame ra'ichálila regá aní: «'Ma mabuwa 'mí mejká alué mukí napu pe nóchame ju mué bejtélachi, 'ma ranala 'yúriga mabuwa, alué napu mué upila gu'írame ju, napugiti pecha narémili kame alué napu mué a'rémili ju napu'lige mué 'ma mukusá.»†

³¹ Onorúgame oyérame tabilé oyérame niru jena gawichí nerúgame 'nátili. Ramueka oyérame niru napurigá aní Onorúgame. 'Lige e'wame niru napurigá nulá Onorúgame.

5

Jena ruwimela Páulo ruwiligo abisibi 'we 'la oyéraga noksilime ko Kristo

¹ 'We 'la 'nátaga nokisiwa o'maka. Aka Kristo 'ma o'tóché alué gastigo napu ramué narépuliké. Tase uché ku oyériwa alué 'nátili napu nígame ju alué ralámuli jurio, alueka 'we 'la sébali olame ju napu aní alué osilí napu Moisesi osale.

² Neka 'we 'la ma'chígime ruwíbá, 'emi oyérasaká alué 'nátili 'la rewagachi moinamio ralámuli 'la sikirétigame nísaká pe'tá isilála wi'chíla u'kuchí ejtemali, 'liko Onorúgame níriká pecha 'la bi'wígime alawégame kérélamalagó rekó aní 'emi: «Ramueka 'ma 'la Kristo oyérame nírupá.»

³ Neka 'la ruwíbá, apiépiri ralámuli 'la bijchígime 'la rewagachi moyéname ko bilé ralámuli 'la sikirétigame nísaká pe'tá isilála wi'chíla, 'liko alué ralámuli 'ma pecha gainámalagó ku a'rea alaké 'nátili rekó ku 'la a'rénilie.

⁴ 'Emi 'we 'la sébali olagá ejperégame nisa 'la bi'wígime alawégame gainamio mayega 'la sébali olagá suwábaga napu aní alué osilí

nulalí rejcholi napu Moisesi a'rele, pe chajkena 'nátame kérélamala 'emi, alésíko 'ma tabilé narémala 'emi napu nejí Onorúgame.

⁵ 'Lige ramueka 'ma 'la machígá mochiru tabilé narépuli nírigo gastigo, napugiti ramueka 'ma narékame nírigime Onorúgame Alawala pe 'we 'la bijchígiga 'la sébali olamio Onorúgame napurigá anile.

⁶ Kristo Esusi níriká tabilé chérikáwé rekó tabilé sikirétigame níriga pe'tá isilála wi'chíla napurigá aní alé osilíchi napu a'rele Moisesi. Kristo Esúsika pe najkí 'nalina napurigá 'we 'la Onorúgame oyéraga ejperélawá, 'we 'la níraga uché jaré ralámuli 'la bijchígiga napu aní Onorúgame ra'ichálila.

⁷ 'Émika 'ma 'we 'la bijchígime kéturu napu aní Onorúgame ra'ichálila. 'Lige çhieri 'smíbaché se'winátiri 'nátili 'ya 'emi napurigá 'emi a'rémala 'la Onorúgame oyeria?

⁸ Ye 'nátilika tabilé Onorúgame nejlála ju, alué Onorúgame napu 'emi 'yale 'nátili napurigá 'emi 'la Onorúgame oyéramala.*

⁹ Pe u'tá ajchésga lebarura ri'ligó rusichi 'la bochígimi nabame ju alué párisi. Pe a'chigóriga ju napu'lige bilé ralámuli 'we 'la 'nátaga eyene, 'lige pe'tá se'winárigariga na'tasa, 'ma cha ikime ju suwábaga alué a'lala 'nátili.

¹⁰ Neka tabilé mayé se'wináriga na'tamio 'emi. Neka mayé Onorúgame gite 'we 'la semáriga na'tamio 'emi. Nobí Onorúgameka 'wéchigo a'wágame gastigárimalagó apiépiri ralámuli napu se'nú 'nátili beníriga eyena 'emi.

¹¹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, ne bijí 'we nuligá enásaká napurigá 'la sikirétigame niwa pe'tá isilála wi'chíla, 'liko alué ralámuli jurio 'ma tabilé ayómikuru rekó ruyechi ne bílena gulusichi mukúligo Esusi.

¹² Alué napu eki nulagá e'yena napurigá sikirétigame nímalá 'emi pe'tá isilála wi'chíla, abé 'la kepa a'bopi ga'libusa.

¹³ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, Onorúgame 'we semátiri 'nátili 'yale 'emi, alekeri tase chátiri 'nátili 'nátaga e'yénawa. Iligá 'we 'la galewa uché jaré ralámuli, 'la níraga etewa, 'la gu'íriwa, tabilé che anewa, o'maka 'la nakúruga nochawa a'bopi.

¹⁴ Suwábaga alué nulalí rejcholi napu a'rele Moisesi regá anime kéré: «'We 'la ganíliga etewa uché jaré ralámuli napurigá na'temá mué bo'nepi.»

¹⁵ 'Emi 'we na'áuka ra'ichame nisa a'bopi, 'ma tabilé bi'lepi 'nátaga e'yénamala 'emi

§ **4:27** E'nesi napu ju Isaiás 54:1. Alué mukí tabilé ranégame ko rekó 'la gunégame ke, alueka Sara nile. Alué mukí napu 'la yati ranele, alueka Agari nile. *

* **4:29** Alué Agari ranálaka siné kachi makué usani bamígame mayelia napu'lige gawéliga etea alué Sara ranala, 'lige alué Sara ranala pe okabi bamígame mayelia napu'lige gawéliga etelia alué Agari ranálake. †

† **4:30** E'nesi Génesis 21:10.

* **5:8** Onorúgameka 'yale 'nátili napu'lige pe kulí siné oyérichi ralámuli, jipe bijí nejí aji' 'nátili napurigá abichilubi 'we 'la oyéramala apiépiri ralámuli alué Onorúgame.

o'maka, 'ma tabilé Onorúgame nila 'nátili 'nátaga e'yénamala 'emi.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo 'we 'la e'wálime ko napu nulá Onorúgame Alawala

¹⁶ 'We 'la e'wiwa napu nulá Onorúgame Alawala, alarigaka 'la tase e'wímala 'emi alué chátiri 'nátili napu 'nata 'emi.†

¹⁷ Alué 'nátili napu pe 'emi 'nátame ju, alueka tabilé a'chigóriga ju napurigá alué 'nátili napu 'la Onorúgame Alawala neji, alué 'emi na'tálikaká pe najsibume ju alué 'nátili napu Onorúgame Alawala ju, pe ne-jkumeme ju rekó 'la na'tánilichi kachi 'emi.

¹⁸ 'Emi 'ma 'la oyérame nísaká alué 'nátali napu neji Onorúgame Alawala 'liko 'emi 'ma tabilé e'wémili júkuru alué 'nátili napu pe 'emi a'boi nígame ju.

¹⁹ 'We 'la ma'chígime nérekáme ju napu'lige bilé ralámuli tabilé 'la e'wachi napu nulá Onorúgame. Napu'lige ralámuli Onorúgame oyérame 'ma a'resa Onorúgame oyeria, yati se'winá nokame ju, pe apiépiri umugí 'yuga okome ju tase 'la a'boi upila, jaré rióchoká napuika okome ju, tabilé anáchame ju tabilé se'winá nokogá,

²⁰ 'we tánime ju iwérali apiépiri tábiri tabilé Onorúgame, 'lige 'we galeme ju sujkumuga beniamé, 'lige 'we gichiga eteme ju uché jaré ralámuli, 'lige tabilé siné gu'írame ju uché jaré ralámuli, pe chibiyeti aníá mochime ju, 'lige 'we na'áuka ejperégame ju, tabilé chéláme ju la'sika uché jaré ralámuli ejperélachi, tabilé ganlíga, we'kaná chojkégame rojáname ju ralámuli napurigá pe na'áuka mochímala, 'lige tabilé 'la a'chigóriga 'nátame ju o'maka,

²¹ pe chibiyeti 'nata mochime ju, tabilé anáchame ju tabilé bajiga, pe ichúrimi e'yéname ju napurigá nokame ju ejtemali re'egochi. Jipe ruimé ne napurigá anié ne 'ya bajchabé rawé: Suwábaga ralámuli napu ekí alarigá 'nátame tabilé 'la suériga etéwili ju Onorúgamete.

²² Napu'lige bilé ralámuli Onorúgame oyérasa, 'lige 'we 'la e'wisa Onorúgame Alawala‡ tabilé chátiri 'nátame ju, 'lige 'we 'la niraga eteme ju uché jaré ralámuli. Alueka 'we ganlíme ju 'lige tabilé e'karúgame chátiri 'nátame ju. Tabilé ayome ju, 'we 'la ra'sá olame ju uché jaré ralámuli 'yuga. 'We 'la sébali olame ju suwábaga napu aní.

²³ 'We 'la na'temaka eteme ju suwábaga ralámuli. 'We 'la anáchame ju tabilé che'sika. Alué Moisésika tabilé anime ujchale: «Tabilé 'la júpá napurigá ralámuli 'we 'la ganlíga ejperélamala o'maka.»

²⁴ Ramué napu 'ma 'la oyérilime niru Kristo Esusi 'ma tabilé chibi nokigá

e'yéname niru rekó chátiri 'nátaga ikisuga, napu'lige 'nátaga ikisuga apiépiri umugi 'yuga gojchiamé 'lige we'ká e'karúgame niga mochínilime pe tabilé nélegá Onorúgame.

²⁵ Ramueka 'ma Onorúgame oyérame nírukuru 'lige 'ma 'la Onorúgame Alawala ajchágame nírukuru, 'liko abichilubi 'we 'la sébali olagá nokísiwa o'maka napurigá najkí Onorúgame Alawala.

²⁶ Tabilé riólame niwa, tase che anewa ralámuli najkigá pe napurigá na'áuka ejperélamala, napurigá najkuelia mochímala mué chojkila gite.

6

Jena ruwimela Páulo ruwíligo 'we 'la nakúrilime ko o'maka

¹ 'Emi ralámuli Onorúgame oyérame napurigá ne, bilé 'emi se'winá 'sisa 'la machié chátiri ko alué nóchali, 'lige 'emi napu 'la Onorúgame Alawala ajchágame ju, 'we 'la rejcholi ruyewa alué se'winá 'síkame 'la tabilé a'wágame ra'íchaga 'lige 'we 'la 'nátaga napurigá tabilé oyéramala 'émichigó aleké chátiri nóchali.

² 'We 'la nakúriga nokísiwa o'maka 'emi rejcholi nejiga a'nagupi, 'la rejcholi 'yásaká 'emi apiépiri alué ralámuli napu se'winá noká, 'liko 'la e'wame kérélamala 'emi napu najkí Kristo.

³ Bilé ralámuli pe ne'óchaga eyéname uché jaré ralámuli, mayega bo'neka 'la tabilé siné se'winá 'sika eyéname ko, 'liko alué ralámuli bo'nepi abéchigo se'wináriga nímala. 'Lige aminami alué ralámuli lagá einasa: «Neka 'la tabilé siné se'winá 'sika eyéname ju, tase napurigá alué uché jaré ralámuli napu se'winá nokogá e'yena», alarigá 'nátame ka abéchigo se'wináriga nímala bo'nepi.

⁴ 'Liko a'pílipi 'emi 'we 'la 'nátaga ejperélawa, a'ligeko 'la machimela 'emi pala 'la bijchiá 'la Onorúgame nélegá ejperégame ko 'emi, aminami 'la machimela 'emi tabilé na'tátikó abé a'lá a'ká ralámuli ko 'emi.

⁵ A'pílipi ralámuli 'we 'la ruyémili ju Onorúgame tachiri nóchali nóchaga eyéneo bo'nepi, 'lige tachiri 'nátili 'nátaga eyéneo.

⁶ 'Lige alué ralámuli napu rejcholi 'yáliku 'we 'la ganlíga etémili ju alué napu rejcholi nejile.

⁷ Tase chibi nokogá e'yénawa mayega Onorúgame tabilé etéa ajtigó chibi nokogá e'yénachi 'emi, alalásaká 'emi 'liko pe a'bopi resí ikí 'emi.

⁸ Bilé ralámuli yati se'winá 'sínalisaká yati se'winá 'sime ju, alueka resitiri raweli narémala jena wijchimoba pe bo'ne cha'sika. Bilé rió 'we 'la e'wime

† 5:16 Esúsika napu'lige ta'chó mukíá anile julamio bo'né alawala napu'lige mukusá, napurigá alué alawala 'la nejkúrimala 'la semáriga na'taria ramué. E'nesi Hechos 1:4. ‡ 5:22 Yeka aniamé kéré 'la Onorúgamete Alawala e'wame ko apiépiri ralámuli napu'lige 'ma naresa Onorúgame Alawala.

Onorúgame Alawala, alueka 'we 'la semátiri raweli narémala jena wijchimoba 'lige 'pa rewagachi simisá 'la ganúliga narémala.

⁹ Tabilé siné najsinawa beniria ralámuli Onorúgame nila ra'íchali, 'lige 'la rejcholi ruyea alué ralámuli se'winá nokame, 'lige ralámuli gu'iria, suwábaga nóchali napu 'we 'la galé Onorúgame. Siné rawé 'la ma'chí nérélamala 'we 'la sébali oláligo 'emi 'we 'la sébali olásaká 'emi 'la tabilé guwana rujsúká.

¹⁰ 'Liko bijí 'la mochíriga jena gu'iriwa ralámuli alué Onorúgame oyérame. 'Lige abiena gu'iriwa alué tabilé Onorúgame oyérame, suwábaga 'la ganúliga gu'iriwa.

¹¹ Jena 'ma guwichí chujkúgame osilí ne bo'né osé 'emi, 'la etémala e'wele osilí osáligo ne.

¹² Jaré ralámuli jurío jsile alemi Galasia napu 'emi mochí, alué ralámulika 'ma 'la oyérame ju Esukristo nobi abiénachigo nulame júkó napurigá 'emi sikirétigame nímala pe'tá isílala wí'chíla, alueka pe alanokame ju napurigá tabilé cha anewa alué uché jaré ralámuli juríote napu tabilé 'cho oyérame ju Esukristo.

¹³ 'Lige alué napu nulame ju napurigá sikirétigame niwa pe'tá isílala wí'chíla guwala tabilé 'la sébali olame kéré a'boi suwábaga napu aní alué nulali rejcholi napu a'rele alué Moisesi. Alué alarigá nulame ka pe najkigá noká napurigá 'we 'la niraga etewa, napurigá etémala 'emi 'we jebénigame ko rejcholi nejiga napurigá 'la niraga etewa uché jaré ralámulite.

¹⁴ Ne níriká tabilé chéré rekó tabilé 'we 'la niraga etelie ralámulite. Neka najkí 'nalina napurigá Onorúgame gu'irimala ne'chí 'la bi'lepi 'nátili 'nátaga napurigá beníramala ne 'emi 'la rewagachi moinálime ko 'we 'la bijchígiliká gastigo o'togá mukúligo Wa'lula Esukristo bilena gulusichi alué gastigo napu narépuli ke ramué. 'Lige neka 'ma a'ré alué se'winátiri 'nátili napu 'nátame ju alué ralámuli napu mayeme ju 'la rewagachi moinamio 'la sébali olagá napu aní alué osilí napu osale Moisesi 'lige alué ralámuli 'ma tabilé aminabi 'yáachigó ne'chí se'winátiri 'nátili.

¹⁵ 'Ma 'la Esukristo oyérame níriká tabilé chéré rekó sikirétigame nírige pe'tá isílala wí'chíla guwala 'lige aminami rekó tabilé sikirétigame nírige alé, Onorúgame níriká pe 'la Onorúgame Alawala narétigime núsiga 'lige 'la bi'wígame alawégame núsiga 'la ju.

¹⁶ 'We 'la ganúliga mochiwa 'emi ralámuli napu 'we 'la bijchígime ju napu ne ruwí. Onorúgame abichilubi 'we 'la na'temasa 'la kápá 'emi suwábaga 'la Onorúgame oyérame.

¹⁷ Tabilé 'wesi ralámuli che olasa 'la kápá ne'chí, napugiti neka Esukristo nocháilachi nóchame kame, 'lige 'we be'lágame ju

ne wejpisósiga napu'lige ralámuli ne'chí me'linálichi Esusi nila ra'íchali benírimo kóriká. Tabilé 'wesi laa mochímili ju: Alué Páuloka 'lacha nígame júché lisensia napurigá osimela ye osilí.

¹⁸ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, alué Wa'lula Esukristo napu ramué nuleme ju, 'we 'la gu'irisa 'la kápá 'emi.

Pe ekí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Napu Pablo Osele Alué Ralámuli napu Ebeso Ejperégame Nílige

Kuira 'emi ralámuli suwábaga Ebeso ejperégame napu eki Onorúgame oyérame ju.

¹ Ne Páulo osé ne suwábaga ralámuli Onorúgame oyérame alé Ebeso rewégichi ejperégame, alé Ebeso we'ká riógichi, alué napu 'la bijchígime ju Kristo Esusi ra'ichálila. Neka julárigame ju Kristo Esúsíte napurigá ne nulame níkala aleké nila nóchali.

² Neka najkíba napurigá Onorúgame ramué o'nola 'lige Esukristo napu ramué nuleme ju 'we 'la semáriga ganúliga etesa 'la képa suwábaga 'emi ralámuli, 'lige napurigá 'la ganúliga ejperélamala 'emi.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo wa'lú cheliera 'l'ime ko Onorúgame

³ Onorúgameka 'we a'lá nejkúrame ju, alué napu ju Esukristo O'nola, 'lige nejile bo'né alawala ramué gu'iriga. Alarigá gatele Onorúgame napu'lige julasa Kristo jena gawichi. 'Lige alekeri wa'lú cheliera 'l'ime júkuru Onorúgame.

⁴ Bajchabé ta'chó newá gawí, bo'né Onorúgame 'nátalige ramué wanápamia napurigá tabilé chátiri alawégame níwa ramué napurigá 'la bi'lepi 'nátali 'nátame níwa ramué alué 'yuga. Onorúgame 'ma 'la 'nátalige

⁵ napurigá bo'né 'kúchila niraga níwa ramué. Alueka Esukristo júlale napurigá alué 'símala gatea napurigá najkí bo'né Onorúgame.

⁶ Alekeri 'we 'la semáriga ra'ichalia Onorúgame olagá, 'we 'la nejkuro ajtigórikábá ramué na'temaka. Onorúgameka Kristo júlale, alué napu bo'né 'we galegá eté.

⁷ Onorúgameka 'we galé ramué, 'lige ramué buyánale alé resítiri bowechi bo'né Inolá júliga napurigá me'liboa, 'lige alué Onorúgame Inolá mukule bilena gulusichi chujkugá ramué alawala bi'wígá, 'lige 'ma e'kale ramué. Onorúgameka 'we 'la nejkúrame ju.

⁸ Alueka 'we 'la machiri ramué 'we 'la galeo ramué, 'we 'la ma'chígime nérékuru napugiti nejime 'we 'la 'nátali napurigá 'la rejchirúgame níwa.

⁹ Onorúgameka 'we 'la machírole ramué napu sineko tabilé machime nírige. Alueka bo'né 'we a'lá sébili olagá machiri ramué chieri ko alué Kristo.

¹⁰ Onorúgameka 'we 'la sébali olámala napu 'nátalige 'we 'ya. Napu'lige sebase raweli,

Onorúgameka Kristo ajchámala napurigá nulame níkala, a'lige Kristo bi'neli neyúriga Wa'lula Nulame níkala jena wijchímoba 'lige 'pa rewagachi.

¹¹ Onorúgameka 'we 'la wanápalige ramué napurigá ramué nochawa alué Onorúgame nila nóchali. Onorúgameka 'ma alarigá 'nátalige 'la sébali olame ju Onorúgame apiépiri nóchali napu sébali olánili.

¹² Alarigá gatele bo'né Onorúgame napurigá 'la ma'chígime nélélamala 'la semáriga nejkúrame ko Onorúgame, 'la ma'chígime nélélamala napugiti ramué 'we 'la semáriga ra'icha mochímempá Onorúgame olagá, alekeri gite mochíarigime níru ramué, ramué nírigime napu bajchá bijchíguru Kristo nila ra'ichali.

¹³ 'Emika 'we 'la gepule alué a'lala ra'ichali napu 'we 'la bijchiá ju alué ra'ichali, 'lige Kristo gite 'la Onorúgame oyérame ju 'emi, 'lige Onorúgame Alawala alawégame ju 'emi, alué alawá napu Onorúgame nejmórole.

¹⁴ Ramué napu 'la alawégame níru Onorúgame Alawala 'we 'la machiaa 'la narépu ko napu Onorúgame nejmórole bilé rawé napu'lige 'ma 'la buinasa suwábaga bo'né 'kúchila alé resítiri bowé bo'ígichi, napurigá 'we 'la semáriga ra'icha mochímala Onorúgame 'kúchila Onorúgame olagá.

Jena ruwimela Páulo tániligo Onorúgame napurigá 'we 'la 'nátali 'yámala alué napu 'la Onorúgame oyérame ju

¹⁵ Neka alekeri yeti akegá 'we 'la machí 'emi 'we 'la bijchígime ko Esusi ko wa'lula nulame 'lige 'emi 'we galeo suwábaga napu Onorúgame oyérame ju.

¹⁶ Neka alekeri napu'lige Onorúgame 'yuga ra'icha wa'lú cheliera 'yame ju ne, Onorúgame 'we 'la gu'irame kame 'emi.

¹⁷ Neka 'we tani Onorúgame Wa'lula Esukristo O'nola napurigá gu'irimala 'emi, 'lige napurigá 'we ejebénigame níkala, napurigá abé 'la machimela 'emi churigá ka Onorúgame.

¹⁸ Neka 'we tani Onorúgame napurigá 'la gu'irimala 'nata tachiri gite wanápuligo alué ralámuli Onorúgame oyérame, 'lige napurigá machimela ralámuli chiena 'la semáriga ka alué nejkúrali napu 'ya Onorúgame suwábaga ralámuli aleké oyérame.

¹⁹ Neka 'we tani Onorúgame napurigá machírimala 'emi chiena a'wágame ko Onorúgame Alawala napu 'ya ralámuli napu 'la e'wame ju napu nulá Onorúgame.

²⁰ Alué a'walí napu 'ya ralámuli alué Onorúgame pe aba alué a'walí ju napu 'yalige Esukristo napu'lige me'lisuga, napu'lige ku ajánasa alué Kristo, 'lige asíbale alé wajtoná napu ajtí Onorúgame alé 'pa rewagachi.

²¹ 'Lige 'yale nóchali napurigá bi'neli neyúriga Wa'lula Nulame níkala me'tigá

suwábaga ralámuli 'lige suwábaga alué santo ánjeli napu we'ká nóchali nígame ju,

²² 'lige napurigá senibí nuleme níkala suwábaga ralámuli Onorúgame oyérame.

²³ Ramueka 'la sébali olame niru napu najki Kristo, alueka kame Wa'lula Nulame 'lige ramueka napurigá pioni neraga niru. Kristoka 'we 'la sébali olale napurigá nulale Onorúgame, 'lige ramueka 'we 'la sébali olame niru napurigá nulá Kristo. Ramueka suwábaga nígame niru napu Kristo nígame ju, 'lige Kristoka suwábaga nígame ju napu Onorúgame nígame ju.

2

Jena ruwimela Páulo ruwíligo Onorúgame ko napu nejime ju a'wali

¹ Abé 'yako, 'émika napurigá suwígame neraga nile tabilé alá alawégame nile cha cha nokame nígame 'emi.

² 'Émika pe Remónisi (Riablo) oyérame nile napurigá nokame nile uché jaré ralámuli Remónisi oyérame, 'lige aminami 'we 'la e'weme nile 'emi alué alawá napu pe 'pami ekárale e'yéname ju, alué alawá napu 'we aneme ju alué ralámuli napurigá tabilé oyéramala Onorúgame.

³ Alarigá nírige ramuéchigó tabilé e'wame nírige napu nulá Onorúgame, pe ramué a'boi cha nokaga. Cha nokame nírige ramué napu chibiyeri nokínáiru, pe ramué a'boi na'táila oyériga. Alekeri gite wa'lú gastigo narépuli ju ramué, napurigá alué uché jaré ralámuli 'we e'níliga e'yéname.

⁴ 'Lige rekó Onorúgame etee ramué alanokiachi Onorúgame yati 'la nejkúriile. Onorúgame 'we 'la galele ramué.

⁵ 'Lige uché bilé alawá nejile Onorúgame napurigá ku 'la ajágame neraga mochiwa ramué a'chigóriga napurigá ku ajánale alué Kristo. Ramueka napurigá suwígame nírige cha cha nokame nígame ramué, 'we e'nílime. 'Émika 'ma 'la buinárigame ju alé chátiri bowechi alué Onorúgame napugiti 'we galeme ramué.

⁶ Uché bilé alawá nejile Onorúgame a'chigóriga napurigá 'yale Kristo 'lige a'wali nejile napurigá ramué nulame niwa Kristo nila nochálíchi.

⁷ Alarigá nejkúriile Onorúgame najkigá napurigá a'kinana machimela suwábaga ralámuli Onorúgame 'we 'la gu'ria ajtigó Onorúgameka 'we galé ramué, alekeri júlale Kristo Esusi jena wijchimoba.

⁸ Onorúgame a'walílate 'we 'la buyale 'emi alé chátiri bowechi napugiti 'we 'la bijchígiligame 'emi 'we 'la nejkúriime ko Onorúgame. Tase 'emi a'boi gayénale buyá alé chátiri bowechi, pe Onorúgame 'sile 'emi buyana.

⁹ Pecha 'emi a'boi nochálila gite buyale ko 'emi alé chátiri bowechi, alekeri tabilé 'wesi riólame niwa 'emi.

¹⁰ Onorúgame 'sile ramué 'ya 'we alá semátiri 'nátili, 'lige mukúlekuru Kristo Esusi napurigá ramué 'la semáriga ejperélawa 'lige uché jaré ralámuli gu'íriga jena wijchimoba ejperégame, napurigá najkile Onorúgame 'we 'ya.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo bi'lepi alawá alawégame níriga Kristo Esusi nila

¹¹ Alekeri 'emi napu tabilé jurio ju 'we 'la na'tawa 'we 'yako tabilé nareme níligo 'emi alué Esukristo nejkúrala. 'Lige alué ralámuli jurio napu sikirétigame nile pe'tá isílala wi'chíla, alueka anime nile 'emi olagá: «'Émika tabilé sikirétigame ju pe'tá isílala wi'chíla, 'lige alekeri tabilé gu'íríila 'emi Onorúgame.»

¹² 'We 'la na'tawa, tabilé ejperégame níligo 'emi alé Israeli anilíchi gawichí. 'Émika tabilé nareme nile a'wali napu Kristo neji jípe. 'Émika tabilé Onorúgame oyéraga ejperégame nile. Tabilé nareme nile semati tábiru napu Onorúgame 'yámorilíge bo'né oyérame.

¹³ 'Emi napu tabilé Kristo Esusi oyéraga ejperégame nílige 'we 'yako, jípeko 'la Kristo Esusi oyérame ju 'emi napugiti Kristo mukúligame 'emi alawala bi'wigá.

¹⁴ Kristo 'sile gatea napurigá 'la ganílíga ejperélawa. Jípeko pe bi'lepi 'nátili 'nátaga ejperégame niru rekó jurio ralámuli nírige jaré 'lige rekó tabilé ralámuli jurio nírige jaré. 'Ma tabilé na'áuka ejperélu.

¹⁵ Napu'lige Kristo mukusá, gatele napurigá bi'lepi nulalí nerúlmalala tase we'ká. Alué juríoka nulale napurigá okaná chojkégame neraga níkala 'emi 'lige jurio ralámuli, nobi jípeko pe bi'lepi chojkégame júkó 'emi 'lige alué jurio ralámuli. Alekeri 'la bi'lepi nulalí a'rele napurigá tase na'áuka ejperélmalala.

¹⁶ Kristo gatele suwábaga alé bilena gulusichi mukugá, napurigá 'ma tase aminabi nakómala a'naguka saega okaná chojkégame ralámuli, 'lige napurigá pe Onorúgamecho oyérame níkala.

¹⁷ Kristoka nawale benírímia ralámuli Onorúgame nila ra'íchali napurigá tabilé na'áwali nerúlmalala 'lige napurigá 'la gepúmala 'emi napu tabilé machime ju Onorúgame nila ra'íchali, 'lige aminami napurigá gepúmala alué napu abé 'la machime ju Onorúgame nila ra'íchali.

¹⁸ Jípeko suwábaga ramué napu niru jurio 'lige tabilé jurio 'la gainaru Onorúgame 'yuga ra'icha napugiti Kristo mukúligame ramué gu'íriga, 'lige alekeri Kristo Alawala ramué gu'iriguru napurigá 'la gainawa Onorúgame 'yuga ra'icha.

¹⁹ Alekeri, Onorúgame tabilé mejkaka sígame neraga eté 'emi. 'Émika 'ma 'la Onorúgame oyérame kame. 'Émika 'ma 'la Onorúgame 'kúchila ju 'lige a'chigóyéna semáriga naré 'emi napu Onorúgame nila ju.

²⁰ Suwábaga 'emi napu Onorúgame oyérame ju napurigá galí ju 'emi 'we 'la newárigime. Alué ralámuli napu Esusi 'yale nóchali 'lige alué ralámuli napu ruwime nílige napu anele Onorúgame 'we 'ya, alueka ju napurigá alué bilé tegoli napu galí newáwili ju. 'Lige Kristo Esúsika ju alué rejté abé najtékame napu ajchilime ju bilena chijtochi.

²¹ Alueka aminacho we'ká ralámuli wanápame ju napurigá alué ralámuli nímala napurigá Wa'lula Esukristo galila.

²² Alarigá ju 'emi napu 'lige o'maka bi'lepi 'nátaga ejperega pe Esukristocho 'yuga 'nátaga, a'lige o'maka bi'lepi chojkégame ralámuli ju 'emi, 'liko Onorúgame Alawala 'émichi bejtégame ju.

3

Jena ruwimela Páulo beníriligo Onorúgame nila ra'ichali alué ralámuli tabilé jurío

¹ Neka Kristo Esusi ra'ichálila benírima ju 'emi ralámuli tabilé jurío 'we alá gu'iriga 'emi, alekeri jena ajtí ne galírale bajcháriga.

² 'Emi 'ma 'la machíleké Onorúgame nóchali 'yáligo ne'chí napurigá 'emi benírimala ne, Onorúgameka 'wéchigo na'temame 'emi.

³ Onorúgameka 'we 'la 'nata asale 'ma abé bajchabé 'lige jípeko 'ma 'la machiri ne'chí alué napu tabilé 'wesi ralámuli machime nile, napurigá ruyá anié ne alé pe u'kabi osilichi guwánaka ye osilichi.

⁴ Napu'lige ra'ichisa 'emi ye osilí, a'lige machimela 'emi tachiri 'nata asáligo Kristo, alué 'nátili napu tabilé 'wesi ralámuli machile abé 'ya,

⁵ alué 'nátili napu machíri le Onorúgame Alawala alué makué oká rió Esusi nochálila nóchame 'lige alué napu ruwime ju napu ané Onorúgame. Onorúgameka tabilé machíri le alué 'we 'ya ejperégame ralámuli.

⁶ Regá ju alué 'nátili napu tabilé machiame nírige ramué: napu'lige alué Kristo benírale alué ra'ichali napu ruwime nile a'chigó aliena 'la semáriga gu'iriwili níligo Onorúgamete alué ralámuli jurío 'lige ralámuli tabilé jurío napugiti 'ma 'la bi'lénapi chojkégame kame 'lige 'la bi'lénapi simámili ju rekó jaré jurío ke 'lige rekó jaré tabilé jurío ke, 'ma alarigá gatéligime napurigá anílige 'ya Kristo Esusi.

⁷ Onorúgame 'la 'yáligé'é nóchali ne'chí napurigá 'emi benírimala ne ye ra'ichali Esukristo nila. Onorúgameka 'we na'temá

ne'chí 'lige alekeri gu'iri ne'chí bo'né a'walílate.

⁸ Neka ju napurigá alué Onorúgame oyérame abé u'tala pe kulí chojkime beníá Onorúgameka abirigáchigo 'yáleko nóchali ne'chí napurigá benírimala ne Onorúgame nila ra'ichali alué ralámuli tabilé jurío, napurigá machimela chiena 'la nejkúrime ko Kristo.

⁹ 'Lige Onorúgame napu suwábaga tábiri newale nulé ne'chí napurigá 'la ma'chígime machírimala ralámuli churigá 'nata asáligo Onorúgame.

¹⁰ Onorúgameka najkí napurigá alué santo ánjeli ramué etega 'la námamala churigá ko Onorúgame 'lige chiena 'la benégame ko 'nátaga Onorúgame.

¹¹ Ye ju napu 'nata asáligo Onorúgame 'we 'yasi, 'lige 'ma 'la sébali ikile napu 'nata asale bo'né Kristo Esusi júliga napu ramué nuleme ju.

¹² Kristo mukule ramué neraga, 'lige 'we 'la bijchígime niru ramué Kristo ra'ichálila, 'lige alekeri 'we 'la ganíliga ra'ichalia Onorúgame 'yuga.

¹³ Alekeri tabilé sewé'pua 'emi rekó 'emi gu'iriga resí ikíe ne napugiti alarigá etega 'emi abéchigo 'la e'wame nímime napu najkí Onorúgame.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo Kristo 'we na'temao suwábaga ralámuli

¹⁴ Alekeri neka chojkóbaka iligá ra'icha Onó Onorúgame 'yuga.

¹⁵ Onorúgame ju napu suwábaga ralámuli newale 'lige suwábaga santo ánjeli.

¹⁶ Alekeri 'we tani ne Onorúgame, napurigá bo'né alawálate 'yawa a'walí 'emi napurigá 'la a'wágame alawégame nímala 'emi,

¹⁷ 'lige napurigá Kristo 'emi alawálachi bejtélamala 'lige napurigá 'emi 'we 'la bijchígime nímala Kristo ra'ichálila. Alekeri 'we tani ne Onorúgame napurigá aminabi 'yámala iwérali 'emi. Alarigá 'la 'emi bi'lepi 'nátili 'nata, 'lige 'we 'la galegá eté 'emi uché jaré ralámuli.

¹⁸ Abiena tani ne Onorúgame napurigá 'emi 'lige suwábaga uché jaré Kristo oyérame 'la námamala chiena 'la nejkúrime ko Kristo. Ramueka pecha na'tálíko aliena 'la semáriga nejkúrime ko Kristo.

¹⁹ Neka 'we tani Onorúgame napurigá 'emi 'la machimela chiena alá na'temao Onorúgame 'emi, rekó tabilé siné námalie churigá ko Onorúgame. Najkí ne napurigá tabilé tabiri rokárélamala napu Onorúgame nejímili ju.

²⁰ 'We 'la ra'ichasa 'la kápá Onorúgame olagá. 'Lige Onorúgame abé walú nejkúromala tase napurigá ramué tánilia o

na'talia. Ramueka 'we 'la 'nátame niru napugiti Onorúgame 'ma 'la nejílígime bo'né Alawala.

²¹ Suwábaga napu ekí Kristo Esusi oyérame niru, senibi 'we 'la ra'icháwili ju Onorúgame olagá jena wijchimoba 'lige rewagachi. Alarigá nisa 'la kápá.

4

Jena ruwimela Páulo ruwílígo churigá ko Onorúgame oyériali

¹ Neka jena galírale bajcháriga ajtí Wa'lula Esukristo oyérame kóriká. Alekeri nulá ne napurigá 'la sébali olame nímala 'emi napu wanápurigame ju Onorúgamete.

² Tase gunarume niwa, tabilé siné ayoga e'yénawa uché jaré ralámuli 'yuga, 'we 'la kilí ruyewa rekó ralámuli tabilé 'la námachi. 'La ganílíga járowa 'emi a'bopi.

³ Onorúgame Alawala bi'lepi 'nátili nejime ju 'lige 'la sébali olawa napu nulá alué alawá.

⁴ Onorúgame Alawálaka pe bi'lepi ju, 'lige suwábaga napu Onorúgame oyérame ju bi'lepi 'nátili na'támili ju, aka Onorúgame wanápulíge 'emi semati nejkúrali 'yamia.

⁵ Pe bi'lepi ju Wa'lula napu ramué nuleme ju, 'lige pe bi'lepi ju alué 'we a'lá 'nátili, tabilé i'té uché bilé, 'lige pe si'nepi ju rewarálime ba'wichí bokobuga Onorúgame oyérimia,

⁶ 'lige pe bi'lepi ju Onorúgame napu suwábaga ramué o'nola ju, 'lige alué ju napu suwábaga e'nagá ajtime ju 'lige repuka, 'lige pe bi'lepi ju O'nó Onorúgame napu bochígimi ajtí.

⁷ Apílipi ramué nóchali 'yárigame niru Kristote napurigá gu'íriwa uché jaré ralámuli.

⁸ Alekeri ye ra'ichali Onorúgame nila regá aní:

Alué napu simile 'pa rewagachi, 'ma o'tole alué Remónisite cha'piruga mochígime,

'lige nóchali 'yale bo'né Onorúgame oyérame jena ejperégame.

⁹ ¿Choniame mayé 'emi alué ra'ichali regá anime «simile 'pa rewagachi»? Alué ra'ichalika regá aniame kérékuru, 'pákana rewagáchika re'kínagame nílígo.

¹⁰ 'Liko alué napu re'kínale 'pákana rewagáchikana pe aba alué ju napu simile 'pa rewagachi bochígimi nulame nimia.

¹¹ 'Lige alué bo'né rewigáchika re'kínigame nóchali 'yale apíli ralámuli, napurigá jaré nulame nímala Esukristo nochálilachi, 'lige jaré napurigá nareme nímala Onorúgame ra'ichálila, 'lige jaré napurigá benírame nímala ralámuli napu tabilé oyérame ju Onorúgame, 'lige jaré napurigá alé re'obachi nóchame nímala ralámuli gu'íriga Onorúgame oyérame 'lige beníríga.

¹² Alué rewagáchika re'kínagame alieri nóchali 'yale alué oyérame ralámuli napurigá

aminabi námamala Onorúgame nila ra'ichali 'lige napurigá gu'írimala alué uché jaré ralámuli Onorúgame oyérame,

¹³ napusi suwábaga ramué 'la oyérisiká Onorúgame 'lige 'la benisuga churigá ko Onorúgame Inolá, a'lige si na'tawa bi'lepi 'nátili pe Kristo na'tállilacho.

¹⁴ Napu'lige 'ma benisuga churigá ko Onorúgame Inolá, a'lige 'ma tabilé niwa napurigá u'kuchí napu yati se'nú rejcholi cha'pime ju 'lige napu pe chibi ikime ju pe se'nú rejcholi cha'písá, pe e'karúgame rejcholi oyérasa, alué ralámuli 'yégame nila ra'ichali napu 'we jebénigame ju 'yéyiga uché jaré ralámuli.

¹⁵ Iligá ramueka 'we 'la bijchiá ra'ichawa 'we 'la niraga ralámuli. 'Lige alarigá aminacho 'we 'la e'wiwa napu nulá Kristo napu ramué nuleme ju.

¹⁶ 'Lige alué ju napu gu'iri apílipi ramué napurigá nochawa ramué napurigá nulá Onorúgame. 'Lige nejkuri napurigá gu'íriwa uché jaré ralámuli napurigá 'la bi'lepi 'nátili 'nátame nímala. Napu'lige o'maka 'la bi'lepi 'nátili 'nátaga ejperélisiká 'we 'la niraga uché jaré ralámuli 'lige 'we 'la nóchiga alué nóchali napu Onorúgame nejí 'liko 'la semáriga ma'chínime ju bilé nóchali.

Jena ruwimela Páulo ruwílígo 'ma tabilé ejperéliwili ko napurigá ralámuli tabilé oyérame Esukristo

¹⁷ Neka rejcholi nejí napu nulá Wa'lula Esukristo, neka najkí napurigá 'ma tase aminabi ejperélamala 'emi napurigá alué ralámuli napu tabilé oyérame ju Onorúgame, alué napu ejperégame ju pe napurigá a'boi 'nata,

¹⁸ 'lige alué ralámulika napurigá chónigichi ejperégame ju. 'Lige ralámulika tabilé Onorúgame oyériga ejperégame ju, pe se'nú 'nátili 'nátaga ejperégame ju tase alué 'nátili Onorúgame nejílala, alueka pecha bijchígime kame 'la ruilía napu najkí Onorúgame cha se'nú 'nátili oyérame kame.

¹⁹ 'Ma tabilé 'la 'nata alué ralámuli, chibi noká napu nokanali a'boi. Alueka tabilé chenili rekó alanokae pe aminami chibi nokogá e'yéname ju.

²⁰ 'Émika tabiléchigo alarigá nokimea oyérale ko Kristo.

²¹ 'Émika 'we 'la 'nátaga gepule chieri ko Esusi 'lige 'we 'la benile 'emi tachiri chu'simio nawálígo Esusi.

²² 'Émika beníríliru napurigá a'rémala 'emi alué 'nátili napu 'emi 'nátame nílíge 'ya, alué 'nátili pe chátiri bowechi o'tome ju 'emi.

²³ Beníríliru 'emi napurigá Kristo nila 'nátili na'támala 'emi napurigá nuevo neraga nímala 'emi.

²⁴ 'Lige abiena beníríliru 'emi napurigá 'la sébali olame nímala 'emi napurigá najkí

Onorúgame, tase napurigá najkí uché jaré ralámuli.

²⁵ Alekeri tase 'yégame niwa, iligá 'la bi-jchígili ra'íchali ra'íchawa 'emi a'bopi, napugiti suwábaga Kristo oyérame nírigime.

²⁶ Napu'lige ayósiga tase chibi 'sípuá 'lige aminami tase rukuchégame ayowa.

²⁷ Tase e'wawa Remónisi napurigá e'karúgamea 'nátili nejímala.

²⁸ Alué napu chigome ju 'ma a'rémili ju chigoa, abé a'lá ju nochalia 'nalina napurigá 'la mépuá napu najkí 'emi. Alarigá nóchaga 'la umubámala gu'íria 'emi uché jaré ralámuli napu tabilé nígame ju.

²⁹ Tase chátiri ra'íchali ra'íchawa, 'we a'lá semátiri rejcholi beníriwa 'nalina alué ralámuli.

³⁰ Tase sewétiwa Onorúgame Alawala. Onorúgameka bo'né Alawala 'yale 'emi. 'Ma Onorúgame Alawala alawégame nísaká 'emi 'liko Onorúgame 'kúchila júkuru 'emi, 'lige Onorúgameka tebúmala 'emi napusi ku nawachi Kristo 'emi o'tomea 'pa rewagachi.

³¹ Tabilé e'karúgame 'nátili 'nata asiboa. 'Ma a'rewa ayoa. 'Ma tase oparúgame niwa. 'Ma tase ayónime niwa ralámuli, 'ma a'rewa alué 'nátili.

³² 'La a'ká ralámuli niwa, 'la nakúriga ejperégame niwa 'emi a'boi 'lige 'la e'kawa 'emi a'bopi cha nokágame níriká, a'chigóriga napurigá Onorúgame e'kale 'emi Kristo júlaga napurigá 'la gu'írimala 'emi.

3

Jena ruwimela Páulo ruwíligo churigá ejperélimili ko Onorúgame oyérame ralámuli

¹ 'Emi napu Onorúgame 'kúchila ju, napu Onorúgame 'we galegá eté, 'la a'chigóriga 'nátame niwa napurigá Onorúgame.

² 'La ganúliga e'yénawa 'la na'temaka a'bopi, napurigá alué Kristo 'la na'temale ramué, 'lige bilena gulusichi mukule ramué gu'íriga. Esukristoka nile napurigá bilé ajágame Onorúgame kógilime, alarigá nile napu'lige gulusichi mukiá. Onorúgameka 'la niralé alarigá ikichi Esusi.

³ 'Emi napu Onorúgame oyérame ju, 'émika 'we a'lá sébili olámili ju. Tabilé na'támili ju 'emi e'sena umugí 'yuga okólime napu tabilé a'boi 'yula ju 'lige tabilé ra'íchámili ju 'emi alué chibi nokiamé nibilé korúmili ju 'emi e'karúgamea tábiri.

⁴ Tabilé ra'íchawa se'nú chátiri tábiri ruwime ra'íchali, alué ra'íchali napu pe alué tonto ralámuli ra'íchame ju, iligá regá aníá mochiwa: «Onorúgame 'we 'la nejkúrame ju 'lige bi'neli neyúriga Wa'lula ju ramué nuleme.»

⁵ 'Émi 'we a'lá machí alué napu we'ká umugí 'yuga okome ju tase a'boi 'yula, 'lige alué cha nokame, 'lige 'we korume e'karúgame tábiri, 'la machí 'emi 'we chátiri ko alarigá nokiá. Alarigá nokiáká tabilé níralime ju Onorúgame. 'Lige alekeri tabilé nuléwili ju 'emi Onorúgamete nibilé Kristote.

⁶ Tabilé a'rewa napurigá bilé ralámuli se'winátiri ra'íchali ruwimela, pe 'yégalí. Napu'lige alué 'yégalí ra'íchali oyérisiga, a'lige nejime ju Onorúgame gastigo napugiti 'ma tase e'wame nímime alué ralámuli napu Onorúgame najkí.

⁷ Alígeko tabilé oyérawa alué 'nátili napu 'we chátiri ju.

⁸ 'Yako 'emi 'la oyérame nile alué 'yégalí ra'íchali, 'lige jípeko 'la bi'ligame bowé najátaga ejperégame ju 'emi, 'máchigo 'la gu'íriligime 'emi alué Wa'lula Esukristote. 'La suériga ejperélawa, napurigá oyérame niru alué tabilé 'yégalí.

⁹ 'La suériga ejperégame níriká, 'liko uché jaré ralámuli a'chigó nokimélachigó, 'we 'la suériga ejperélamala napurigá najkí Onorúgame, tabilé oyériga ejperélamala alué 'yégalí ra'íchali.

¹⁰ Aminacho 'la beniboa tachiri galeme ko Onorúgame.

¹¹ Tabilé gompaniérola niwa alué i'níliga e'yéname ralámuli alué napu pe 'yégalí beníriwe ju napugiti pe chónali neraga kame alueka, iligá 'émika 'we 'la ruyewa tabilé 'la ko alanokiá.

¹² 'We chijunárume ju ruwá 'we i'níliga e'yéneo ralámuli a'minami chíbika.

¹³ Napu'lige bilé ralámuli 'we 'la benisá Onorúgame nila ra'íchali machime ju chieri ra'íchali tabilé 'la ko 'lige chieri ra'íchali 'la ko napu ralámuli benírame ju.

¹⁴ Onorúgame nila ra'íchalika ju napurigá bilé rajlíli napu rajlíime ju chóniga ilígichi. Alekeri bilé ra'íchali abé 'ya osirúgime, regá anime ju:

'Ma busá, mué napu gojchigá bo'ílige, 'ma asísiwa mué napu bo'í alé napu bi'ti suwígame*

'lige Kristo 'we 'la gu'írimala mué.

¹⁵ Alíko 'we 'la 'nátaga e'yénawa, tase ejperéliwa napurigá ejperégame ju alué ralámuli napu tabilé e'wame ju Onorúgame nila ra'íchali, iligá ejperéliwa napurigá ejperégame ju alué ralámuli napu 'we a'lá e'wame ju Onorúgame nila ra'íchali.

¹⁶ Senibí 'nátaga mochiwa uché jaré gu'írilime napugiti we'ká ralámuli mochígimempá 'we cha nokame.

¹⁷ Tabilé tonto niwa. 'We 'la na'tawa suwábaga. 'La machigá mochiwa suwábaga napu najkí Wa'lula Esukristo.

* 5:14 Ye ra'íchalika pe anime kéré: «Tabilé 'yuga einawa mué napu tabilé oyérame ju Onorúgame.»

18 Tase rekuka bajiwa napugiti 'lige rekusa pe chibi nokame ju 'emi. Abé a'lá ju Onorúgame Alawala 'emi nulea.

19 Napu'lige napaísa Onorúgame nila ra'íchali benínea, 'la wíkarawa Onorúgame wíkala napu wíkarálige Rabí. 'Lige aminami wíkarawa napurígá wíkarame ju alué uché jaré Esukristo oyérame ruigá Onorúgame 'we 'la nejkúrime ko. 'Lige aminami wíkarawa Onorúgame Alawala nejisa 'nátili napurígá wíkarawa.

20 Senibí wa'lú cheliera 'yawa O'nó Onorúgame napugiti 'émika nulélime kame Wa'lula Esukristote.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo churígá ejperélimio ko Onorúgame oyérame

21 'Emi napu 'la nirame ju Kristo, a'chigóriga nirawa 'emi a'bopi.

22 Alué umugí napu 'yúgame ju rió, 'la e'wame nímala alué rió nulachi, napurígá e'wame ju Wa'lula Esukristo nulachi.

23 Kristoka suwábaga bo'né oyérame nuleme ju 'lige alué 'sime ju a'kabá jawa ralámuli, 'lige Kristoka 'la lisensia 'yale rió napurígá nulame nímala bo'né bejtélachi.

24 Ralámuli Kristo oyérame 'we 'la sébali olame ju suwábaga napu Kristo najkí. A'chigóriga ju bilé mukí napu rió 'yúgame ju, 'we 'la e'wámili ju alué rió nulachi.

25 Suwábaga 'emi napu mukí 'yúgame ju, 'we 'la galewa 'emi alué mukí bo'né 'yula, a'chigóriga napurígá Kristo 'we 'la na'temale 'emi. Alueka mukúlekuru 'emi gu'iriga.

26 Alarigá mukule ramué wanápamia napurígá ramué 'la alekecho oyérame niwa. Ramué alawala bi'wélíkuru napu'lige ramué oyérisiga Onorúgame nila ra'íchali.

27 Kristoka mukúlekuru ralámuli alawala bi'wigá napurígá 'we 'la sébali olame nímala, tabilé chátiri 'nátame. Wanápale napurígá pe alekecho oyérame nímala.

28 Napurígá bilé rió 'we galeme ju bo'né, alarigá galémili júkuruchigó alué bo'né upila. Bilé rió napu 'we galeme ju bo'né upila, abiena 'we galeme ju bo'nepi.

29 Tabilé 'wesi rió gichime ju bo'nepi, 'we 'la repume ju 'nalina go'ame ígá. Kristoka abiena 'la suériga repume ju ramué

30 napugiti ramueka Kristo oyérame nírigime.

31 Aka regá aniché Onorúgame nila ra'íchali 'we 'ya osirúgime: «Bilé rió napu newime ju bilé mukí 'yuga, o'nola a'rémili ju napurígá napaíka mochímala pe okaka, 'lige bi'lepi 'nátili na'támili ju.»†

32 Onorúgame abé 'yako tabilé benírale ramué tachiri ruwime ko ye ra'íchali, alekeri 'we nóchali kame ju beniaa ye ra'íchali nobi 'wéchigo 'we 'la bijchiá júkó. Ye ra'íchalika

'we 'la ruwame ju churígá ka Kristo 'lige alué oyérame.

33 'Lige abiena ruwime ju bilé rió 'we 'la repúmili ko bo'né 'yula 'lige 'la galegá napurígá bo'né. 'Lige alué mukika 'we 'la nírámili júkuru bo'né 'yula.

6

Jena ruwimela Páulo ruwíligo churígá ejperélimio ralámuli a'boi ejperélachi alué Onorúgame oyérame

1 'Emi 'kuchi 'we 'la e'wawa napu'lige 'emi o'nola nulachi. Alarigá ju napu'lige Wa'lula Esukristo nulachi.

2-3 Napu'lige Onorúgame 'yale Moisesi alué makué nulalí, alué bilé nulalí nulá 'we 'la nírálime ko ramué o'nola, 'lige ruwí alarigá olásiká 'we 'la ganílga ejperérawili ko we'ká bamí. Uché jaré nulalí, tabilé ruwime ju chukiboli ko 'la sébali olásiká, nobi yeka 'wéchigo 'la ruwime júkó.

4 'Lige 'emi napu 'kúchigame ju, tase iwégame ne'ochawa 'emi 'kúchila, pecha 'la nímawé alarigáká, abé 'la ju gu'irilia 'lige rejcholi í'lía, 'lige benírilia napurígá najkí Wa'lula Esukristo.

5 'Emi ralámuli napu ralirúgame ju napurígá nochámala tabilé meka, 'we 'la e'wiwa alué rió nóchali nígame, 'la niraga etewa alué nóchali nígame napurígá Kristo.

6 Tase pe napu'lige etelia 'emi, tase pe a'lígecho 'la sébali olame niwa pe napurígá 'la suériga ra'íchámala 'emi olagá. Iligá 'we 'la sébali olame niwa senibí napurígá Kristote ralirúgame neraga, 'we 'la Onorúgame oyériga.

7 'La ganílga newawa bilé nóchali napurígá nochálime ju Wa'lula Esukristo nochálila.

8 'Emi 'we 'la machí 'we 'la gu'irimio Onorúgame 'emi 'we 'la sébali olame nísaká rekó pe ralirúgame ke 'emi o tabilé ralirúgame ke.

9 Alué nóchali nígame 'we 'la suériga repúmili júkuru 'emi nóchame napu ekí 'emi ralale nochárimia, tase ayóniga. 'We 'la nélegá nokísiwa 'emi Onorúgame ko wa'lula nuleme 'lige aminami alué ralirúgame ralámuli nuleme, alué napu ju Onorúgame 'pa rewagachi ajtíggame, 'lige Onorúgameka tabilé chélegá eteme ju rekó jaré ralirúgame kachi o rekó jaré wa'lula nóchali nígame kachi.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo chu'símili ko bilé ralámuli Onorúgame oyérame napurígá tabilé uméramala Remónisi na'tálila

10 'Lige jípeko uché pe u'kabi rejcholi ruwime ne 'emi napurígá 'la suériga nokísiwa jena gawichí. 'La a'wagá mochiwa,

† 5:31 E'nesi Génesis 2:24.

'la narépuá alué nejkúrali napu neji Wa'lula Esukristo.

¹¹ 'We 'la tániga nokísiwa iwérali Onorúgame, napurigá tabilé neyúrimala Remónisi na'tálila.

¹² Pecha ralámuli sayega mochírigime, Remónisi sayega mochiru, 'lige Remónisi gompaniérola napu tabilé etérume ju, napu 'ma nulea mochi we'ká ralámuli jena wijchímoba.

¹³ Alekeri 'la tániga nokísiwa iwérali alué Onorúgame, napurigá tabilé neyúrimala Remónisi na'tálila. Alarigaka 'la anachámala 'emi napu 'lige sebasa resiti raweli, napugiti 'ma 'la iwega mochímime 'emi.

¹⁴ 'Liko 'la iwega mochiwa, 'la bi'lepi 'nátili 'nátaga. Napu aní Onorúgame 'la bijchiá ju, 'lige Onorúgameka 'la sébali olame ju bilé tábiri 'la sébali olame orisá.

¹⁵ Senibí 'la 'nátaga mochiwa Onorúgame nila ra'ichali benírimia ralámuli napurigá tabilé we'ká 'nátaga mochímala.

¹⁶ 'Emi 'we 'la bijchígisaká napu aní Onorúgame 'lige 'la sébali olásaká 'emi napurigá najkí Onorúgame 'liko 'la tabilé umériwa 'emi Remónisi na'táilate.

¹⁷ Onorúgame 'ma bi'wésaká 'emi alawala 'lige 'emi 'we 'la námame nisa Onorúgame nila ra'ichali 'liko 'emi 'la umérimala Remónisi na'tálila.

¹⁸ Tabilé a'rewa Onorúgame 'yuga ra'icha 'lige iwérali tania, Onorúgame senibí tániwa nejkúrali, Onorúgame Alawala 'we 'la nejkúrimala. 'We 'la 'nátaga mochiwa, tabilé guwana rujsuka, 'lige 'we tániwa Onorúgame napurigá gu'irimala suwábaga napu Onorúgame oyérame ju.

¹⁹ Tániwachigó Onorúgame napurigá ne'chí gu'irimala napurigá 'la tabilé majaga benírimala ne Onorúgame nila ra'ichali, alué ra'ichali napu tabilé 'cho 'la námame ju ralámuli.

²⁰ Onorúgame 'ya ne'chí ye nóchali napurigá ralámuli benírima ne Onorúgame nila ra'ichali, alekeri galírale bajcháriga ajtí ne jipe. 'We tániwa Onorúgame napurigá tabilé majaga ra'ichámala ne, 'lige aminami napurigá 'la benagá ra'ichámala ne.

²¹ Neka najkí napurigá 'emi 'we 'la machimela chieti ajtigó 'lige chu'siá ajtigó ne, alekeri jula ne alemi Tikiko anilime rió, napu 'we 'la oyérame ju Wa'lula Esukristo napurigá ne.

²² Neka tabilé najkí napurigá seweka mochímala 'emi. Neka najkí 'lina napurigá 'emi abichílubi 'we iwériga nokísimala Onorúgame oyeria.

²³ Suwábaga 'emi napu Onorúgame oyérame ju napurigá ne, 'we 'la gu'irasa 'la kápá O'nó Onorúgame 'lige Wa'lula Esukristo napurigá tabilé e'karúgamea 'nata

mochímala 'emi. 'La ganíliga etesa 'la kápá Onorúgame 'lige Esukristo napugiti 'émika 'ma 'la bijchígame kame Onorúgame nila ra'ichali.

²⁴ Onorúgame 'we 'la gu'irasa 'la kápá suwábaga 'emi napu senibí 'we 'la niraga eteme ju Wa'lula Esukristo.

Pe ekí júpá ye ra'ichali. Wa'lú cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Napu Osele Páulo Alué Ralámuli Napu Bilipo Ejperégame Nílige

Kuira suwábaga 'emi ralámuli Bilipo ejperégame napu eki Onorúgame oyérame ju.

¹ Ne Páulo osá ye osilí. Timoteo jena ajtíchigó. Ramueka pe nóchame niru napu nulá Kristo Esusi.* Neka osé ye osilí suwábaga 'emi alé Bilipo rewégachi ejperégame alé napu ju bilena we'ká riógichi suwábaga 'emi ralámuli napu 'la Kristo Esusi oyérame ju. Jaré 'emi e'wélala ju Esusi oyérame nuleme 'lige jaré 'emi pe nejkúrima ju bilé nejkúrima rokárélasaká.†

² Onorúgame 'we a'lá semáriga gu'irisa 'la kápá 'emi.

Jena ruwimela Páulo tániligo Onorúgame napurigá 'la semáriga gu'irimala suwábaga 'la Onorúgame oyérame

³ Napu'lige néléa ne 'emi, wa'lú cheliera 'yame ju ne Onorúgame.

⁴ 'We a'lá ganlíga tánime ju ne napurigá 'la semáriga gu'irimala suwábaga 'emi,

⁵ napugiti 'émika 'la benírame kámechigó ralámuli alué Onorúgame nila ra'íchali, napurigá ne napu'ka chojkiárituru nocha napu nulá Onorúgame. Jípesí tabilé 'cho guwana rujsú 'emi.

⁶ 'We 'la machigá ajtí ne abichilubi 'yamio iwérali Onorúgame 'emi napusí uché ku nawá Kristo Esusi.

⁷ Neka 'we 'la semáriga na'temá 'lige nélé ne 'emi napugiti 'émika nóchame kame napu nulá Wa'lula Onorúgame, pe aba alué Onorúgame napu 'yuga nóchame ju ne. 'Émika abichilubi 'we a'lá iwériga nokisi rekó ne jena ajtígichi galírale bajcháriga, 'lige 'emi 'la a'chigóriga 'la bi'lepi 'nátili 'nátame ju ne 'yuga napu'lige ne alué e'wélala 'yuga ra'íchachi alé napu nóchame ju alué e'wélala napu'lige ne ruyechi Onorúgame 'we a'lá semáriga nejkúrima ko.

⁸ 'Lige Onorúgame 'we a'lá machigá ajtí aliena 'la semáriga na'temao ne 'lige 'we nélé ne suwábaga 'emi, pe Kristo Esusi neji 'nátili napurigá aliena na'temámalala ne 'emi.

⁹ Neka Onorúgame 'yuga ra'íchaga 'we 'la tánime ju napurigá 'emi gu'irimala napurigá abichilubi abé na'temaka nokísimala 'emi a'bopi o'maka 'lige aminabi benigá 'we 'la bi'wigame Onorúgame nila ra'íchali tachiri najkió Onorúgame,

¹⁰ napurigá senibí 'la machigá gepúmala 'emi chieri ra'íchali ka 'la najteme Onorúgame nila ra'íchali, napurigá tabilé chéríkame nímalala 'emi napu'lige uchéchigo nawachi Kristo.

¹¹ Alarigá alué Esukristo 'we 'la gu'irimala 'emi napurigá 'la senibí 'la nélélamala 'la Onorúgame nochálilachi nóchame ko 'emi 'la bi'lepi 'nátage.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo senibí e'wime ko napu najki Kristo

¹² Suwábaga 'emi Onorúgame oyérame a'chigóriga napurigá ne, neka najki napurigá machimela 'emi, jipe a'kinana galírale bajchásiga ne abéchigo 'we elao ne ralámuli beniria tachiri gite nawáligo Kristo.

¹³ Arigá jípesiko 'ma suwábaga sontalo jena nóchame 'lige suwábaga ralámuli jena Roma ejperégame machí bajcháriga ajtígó ne jena galírale pe Kristo oyérame kóriká.

¹⁴ 'Lige we'ká, amuli suwábaga alué Onorúgame oyérame, ne'chí etega jena ajtígichi ne galírale bajcháriga, abéchigo tabilé majaga beniri jípeko alué Onorúgame nila ra'íchali jena pachá galírale 'lige ma'chí.

¹⁵ Jaré pe ne'chí gichime kéré nobi 'wéchigo semáriga benírame júkó ralámuli Kristo nila ra'íchali rejcholi, abiena 'láchigo jaré júkó abé 'la bijchiá 'la oyérame Kristo, 'la o'wé 'nátame,

¹⁶ napu 'la na'temaka noká ne'chí, ne jena ajtígórikabá galírale bajcháriga. 'Lige jaré pe 'we riólaga nokame ju a'bopi pe napurigá sewémala ne jena galírale bajcháriga asagá.

¹⁷ Aba alué uché jarélaka 'we 'la na'temaka noká ne'chí, alueka machiame pe Onorúgame bo'né alarigá rekiligo ne'chí napurigá ne jena a'pawa, napurigá jena nemímala ne, ruigá 'we a'lá ko Onorúgame nila ra'íchali.

¹⁸ Tabiléchigo chéréko rekó jaré ralámuli jena Roma ejperégame ra'ichie tabilé nélegá Onorúgame, neka abirigáchigo 'la ra'sálagó napugiti alué ralámuli abiena 'la Kristo ra'íchálala benírame ju uché jaré ralámuli.‡

¹⁹ Neka 'la machí 'la ma'chínimio ne jena galírale Esukristo a'walila gite, napugiti 'emi 'we 'la tánime wa'lú nejkúrali Onorúgame.

²⁰ Neka tabilé chíjúniga rejpinili pe bo'né tabilé 'la e'wiga Onorúgame, neka najki 'nalina napurigá 'la ma'chígime nélélamala jipe 'lige senibí Kristo 'we 'la gu'irio ne'chí rekó 'ma me'liáe ne ralámulite.

²¹ Neka bijí jena asagá ajagá 'la Kristo oyériga bejtégame ju ne, napu'lige ne mukusaká 'ma rewagachi moínámala ne Kristo 'yuga asimega, alarigá ka abé 'la nímalala.

* 1:1 E'nesi glosario «Cristo» 'lige «jesús». † 1:1 E'nesi glosario «diácono». ‡ 1:18 Alarigá anile Páulo napugiti jaré alé Roma ejperégame 'we 'la semáriga ra'íchame níligame nobi tabiléchigo a'lá bi'wigame alawégame nílekó.

²² Lige ne bijí jena ajagá asagá aminacho beniria asimela ne Kristo nila ra'íchali, alekeri tabilé machí ne churigá abé a'lá ka, yati mukusuga o abé we'lisi asisuga.

²³ Tabilé machí ne tachiri churigá abé 'la ka. I'sínimi abé 'la nerá ne mukiame, napugiti 'ma mukusáká ne 'liko 'ma 'la Kristo 'yuga asimé ne.

²⁴ 'Lige 'emi níriká abé 'la ju ajagá ajtigó ne napurigá abé 'la aminabi benírimempá ne 'emi Kristo nila ra'íchali.

²⁵ 'We 'la machí ne bijí we'lisi asimeo ne ajagá 'emi 'yuga 'emi gu'iria rejcholi ruyea napurigá aminabi 'la bijchígimala 'emi 'la wa'lú a'walí nígame ko Esukristo.

²⁶ Alarigá asíriga 'la ra'sálámala 'emi napu'lige ne ku 'emi 'yuga ajtígichi 'lige abéchigo 'la bijchígimala 'emi 'la semáriga gu'íriligo Kristo Esusi ne'chí, 'lige alarigá Kristo Esusi 'we a'lá gu'írimala 'emi.

²⁷ 'Lige jípeko 'émika 'we a'ká ralámuli niwa, napurigá ne 'we 'la machigá asimémpá 'la bi'lepi 'nátala 'nátaga mochigo 'emi o'maka, 'la napurigá najkí Kristo. 'We a'lá beniria mochiwa Kristo ar'élela ra'íchali suwábaga ralámuli,

²⁸ 'la tabilé majaga alué ralámuli 'emi saíla alué napu tabilé galeme ju Onorúgame nila ra'íchali. Tabilé majaga benírasaká 'emi, yeka pe ruyame níkala alué ralámuli pe alanokigá a'bopi 'ma na'íchí 'lúpili ko napu'lige suwisá 'lige 'émika 'la rewigachi moínámili ko suwisá.

²⁹ Onorúgameka rekí 'emi napurigá 'la Kristo oyérame níkala. Rekó 'emi 'ma 'la Onorúgame oyérame ke abiena resí ikimela 'emi. Onorúgame rekí napurigá resí ikimela 'emi Kristo oyériga.

³⁰ 'Emi 'la etéturu alé Bilipo resí olárigo ne Onorúgame nila ra'íchali ruwíchi ne, 'lige jípe abiena 'la machíguru 'emi abisibi resí ikíó ne jena, 'emi 'we resí oliáchigó alé Bilipo.

2

Jena ruwimela Páulo ruwíligo Kristo 'we na'temao suwábaga ralámuli Onorúgame oyérame

¹ 'Émika 'we 'la 'yalía iwérali Kristote, 'lige 'emi 'la machíguru Kristo 'we 'la na'temao 'emi, 'lige Kristo Alawala 'emi sa'pálachi ajtí.

² 'We 'la ra'sáláriwa ne'chí 'la ganlíga ejperega 'la bi'lepi 'nátaga pe Onorúgamecho 'la nélegá, 'la na'temaka 'emi a'bopi.

³ Tabilé gunuruwa, tabilé e'wélala nínilíwa 'emi, abé najtérame neraga etewa 'nalina uché jaré ralámuli. Tase abé najtérame korigo 'emi a'bopi.

⁴ Tabilé bi'neli nochánilime niwa bo'nepi 'nátaga, 'la gu'íriwa uché jaré ralámuli.

⁵ 'Émichigó 'la semáriga 'nátame niwa napurigá 'nátame nile Kristo Esusi.

⁶ Kristo Esúsika rekó Onorúgame ke tabilé siné ruwigá eyénale Onorúgame níligo, alueka pe napurigá bilé rió neraga eyénale nile.

⁷ Kristo Esúsika jena wijchimoba ochérale, 'lige nóchale 'we 'la sébali e'wiga Onorúgame.

⁸ 'Lige jena wijchimoba ochérisa me'líliru gulusíchi ujchugá. Alué Kristo Esúsika pe aba alarigá mukumea nawale, Onorúgame alarigá nuléligime.

⁹ Alekeri Onorúgameka 'we najtérame newale 'pa rewagachi sebasa me'tagá apiépiri ralámuli, 'we najtérame newale alué Esusi rewalá,

¹⁰ napurigá alué rewalá akigá animela 'we najtérame ko Esusi me'tagá alué suwábaga ralámuli jena wijchimoba ejperégame, alué ajagá mochígame 'lige alué suwígame ralámuli, 'lige me'tagá alué we'ká remónisi re'lé mochígame, 'lige aminami me'tagá alué santo ánjeli 'pa rewagachi mochígame,

¹¹ napurigá suwábaga akigá animela Esukristo Wa'lula Nulame ko. 'Lige aminami animela 'we 'la nirawa wa'lú a'walí nígame ko Onorúgame.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo Onorúgame najkió 'we 'la e'wálime ko napu nulá bo'né

¹² 'Emi ne gompaniérola napu 'we na'temá ne 'emi, napu'lige ne 'emi 'yuga ajtígachi, 'we a'lá e'weme ke 'emi ne'chí. Abéchigo 'la e'wawa jípe ne 'we mejká ajtígichi. Neka 'we najkíbá napurigá 'emi abichílubi alarigá ejperélamala napurigá ejperé 'emi 'we 'la nélegá Onorúgame.

¹³ Pe Onorúgame rekí napurigá 'emi 'we 'la oyéramala Onorúgame 'we 'la níraga 'lige napurigá 'la sébali olámala 'emi alué Onorúgame nila ra'íchali ruyea ralámuli.

¹⁴ Suwábaga 'emi Onorúgame oyérame, nochawa alué nóchali napu nulá Onorúgame tabilé che anigá napu'lige nulachi Onorúgame, tabilé gawéliga uché jaré ralámuli,

¹⁵ napurigá tabilé 'wesi ralámuli che animela 'emi olagá 'la tabilé gawéliga e'yénasaká, napurigá níkala 'emi Onorúgame 'kúchila 'we a'lá 'nátame napu'lige e'yena 'emi alemi alué 'we i'nílame ralámuli mochígichi beníruga ra'íchali napu nejí Onorúgame, alué ra'íchali napu wa'lú iwérali 'yame ju ralámuli.

¹⁶ Alarigá nokisáká 'emi 'liko 'we ra'sálámala ne napu'lige uché nawachi alué Kristo, napu'lige machisá ne tabilé rioksi ko suwábaga napu beniria ajtí ne 'emi.

¹⁷ Tabilé chéré rekó ne 'we resí ikíé 'lige rekó me'líboli ke ne 'emi gu'íruga napurigá 'emi 'la a'ká ralámuli níkala 'la napurigá Onorúgame najkí 'lige 'la oyérame

Onorúgame. Tabilé chéré rekó 'we resí ikíe ne, neka 'we ra'sálagá ajtí.

¹⁸ Neka najkíguru napurigá 'emi 'la ganílga mochímalachigó ne lakíchi.

Jena ruwimela Páulo ruwílgo julamio alemi Bilipo alué Timoteo 'lige Epaprolito

¹⁹ Alué Wa'lula Esusi elasa, julánili ne Timoteo alé napu 'emi mochí napurigá ku nawagá ruwimela chieti mochigo 'emi, 'we 'la ganílga asimé ne 'lige machísá 'we 'la mochigo 'emi.

²⁰ Jena tabilé 'wesi rió 't'é napurigá Timoteo aliena galeme 'emi machínálime chieti mochigo 'emi. Timoteo 'we galé 'emi napurigá ne.

²¹ Ralámulika pe 'nátame ju napurigá nóchame ju a'boi, tase napurigá najkí Kristo Esusi.

²² 'Emi 'la machíguru 'we 'la gu'irio ne'chí alué Timoteo Onorúgame ra'ichálila beníríchi ne 'emi. Alueka nejkuri napurigá bilé towí bo'né o'nola gu'irime.

²³ Napu'lige machísá ne alolabo ne jena, 'we yati julámala ne Timoteo alemi.

²⁴ Onorúgame elásaká napurigá 'la ma'chínámala ne jena, ne bo'né simela alé 'mi napu 'emi mochí.

²⁵ Neka 'we 'la nírá ye rió Epaprolito rewégame julamia alemi napu 'emi mochí, ye rió napu Onorúgame oyérame ju napurigá ne, napu ne gompaniérola ju nóchalíchi napu 'we iligéchigó nemía ruyá 'we alá ko Onorúgame nila ra'ichali napu'lige bajchásiga ne jena galírale, napu 'emi júlale napurigá gu'írimala ne'chí bilé tabiri rokárélasa.

²⁶ Ye rioka 'we néléa ajtí 'emi 'lige we'ká 'nata ajtigé napu'lige 'emi 'we 'nata mochígíchi chieti ajtigó napu'lige nayuchi ye rió Epaprolito.

²⁷ Alarigá ju. Ye rió 'we nayue jena, amulí mukugé, Onorúgameka 'wéchigo 'la na'temale ko 'lige 'we 'la gu'irile napurigá tabilé mukumela, ne'chí 'we na'temálechigó Onorúgame 'lige tabilé a'rele napurigá mukumela alué Epaprolito napurigá ne tabilé aminabi sewémala.

²⁸ Alekeri neka abéchigo 'we lagá julánili ye rió napurigá 'emi 'we ra'sálámala etea ye rió 'lige aminami napurigá ne 'ma tabilé seweka asimela napu'lige 'emi ku 'we 'la ra'sálagá mochígíchi.

²⁹ 'We 'la galegá etewa 'emi ye rió, ye rioka 'we 'la Onorúgame oyérame kame. A'chigóríga aliena na'temaka etéwáchigó apiépiri ralámuli alarigá nóchame napurigá ye rió.

³⁰ Ye rioka Kristo nochálalachi nóchaga amulí mukú 'we a'wágame nayue jena nawasa ne'chí gu'írímia napugítí 'émika tabilé gayénaligime jeka jsíá ne'chí gu'írímia napugítí cha mejká kame.

3

Jena ruwimela Páulo ruwílgo abé najtékame ko beniaa Kristo nila ra'ichali

¹ Jípekobá, 'emi napu Onorúgame oyérame ju napurigá ne, 'we ra'sáláwa. Neka uché bilé ra'ichali osé 'emi, tabilé resibá ne 'emi osegá aba pe alué ra'ichali napugítí wa'lú nejkúruli kame ye ra'ichali 'emi níriga.

² Tabilé bijchígawa alué ra'ichili 'yégalí napu ruwí alué ralámuli tabilé 'la 'nátame. Alué napu nulame ju sikiréniliga pe'tá isílala wí'chila,* napu anime ju: «Alarigá nokisáká 'emi a'boi 'la rewagachi moinámala 'emi napu'lige suwisá.» Alarigá anime ju alué 'yégame ralámuli.

³ Pe ramueka 'la bijchíá 'la moinawa rewagachi, ramué napu 'la Onorúgame tánilime niru iwérali Onorúgame alawala gite, 'lige tabilé anime niru ramué a'boi gite 'we 'la gainárame nírigo Kristo Esusi oyeria. 'We ra'sálagá mochiru, machiáame jípeko 'la Kristo Esusi oyérame nírigo.

⁴ 'We e'karúriga nokame ke ralámuli Onorúgame oyeria nobi neka abéchigo e'karú 'sime kékó me'tagá alué ralámuli.

⁵ Ne abiena sikirétigame júchigó pe'tá isílala wí'chila pe kulí osánó rawé ajtígíchi ne ochérasa napurigá nulale Moisesi apélíchi osagá, 'lige israelita ju ne, 'lige ne o'nola israelita ke, 'lige ebreo ra'ichame ju ne napu ra'ichame ju suwábaga israelita, 'lige bariseo† ke ne, 'lige alué Benjamini rijímala ju ne, alué Benjamini napu 'we 'ya bejtele ta'chó ochérachí ne.

⁶ Neka 'we me'linálime ke alué Esusi oyérame, mayega alarigá najkió Onorúgame. 'Lige tabilé 'wesi ralámuli se'winá aneme ke ne'chí napugítí neka 'we 'la senibí sébali olagánturu napu nulale Moisesi apélíchi osagá. Tabiléchigo alá bi'wígame alawégame nílíko ne napusí 'ma 'la Esukristo oyeria, a'lige kulí 'la bi'wígame gayena ne alawala.

⁷⁻⁸ Neka Kristo oyériga 'ma a're suwábaga napu benigé ne regá anigá: «Pe tabilé 'la 'nátame nile ne.» 'Lige regá anigá a're ne suwábaga alué 'nátíli: «'We a'lá machísúgáká‡ Kristo Esusi 'nalina abé 'la ju me'tigá alué 'nátíli napu 'nátame nile ne.» Suwábaga alué 'nátíli napu ne 'nátame ke pe napurigá repuga nile 'mi mejkami pasime.

⁹ Neka a'lá semáriga 'nata pe bi'lepi 'nátíli na'tániliga pe Kristo nélélimécho. 'Lige neka

* 3:2 E'nesi glosario «circuncisión».

† 3:5 E'nesi glosario «fariseo».

‡ 3:7-8 Alué ra'ichali «machisuga» aníá Páulo pe anime ke anile 'we a'lá ko Esusi oyérlia 'nalina o a'rilá ma alué chátrí 'nátíli.

tabilé najkí napurigá ralamúli animela 'we 'la rió ko ne pe 'we 'la sébali olagá bejtégiriká pe napu nulá alué nulalí nóchali napu Onorúgame nejile napu nulá napurigá tabilé chigowa 'lige napurigá tabilé me'liboa. Neka 'we 'la najkí 'nalina napurigá 'la galegá etewa ne Onorúgamete 'la bijchígume ju ne wa'lú a'walí nígame ko Kristo.

¹⁰ Neka najkí napurigá alué Kristo Alawala pachágana ne sa'pálachi asagá abé a'lá nejkúrimala.^S Neka najkíchigó alué a'walí napu Onorúgame 'yale alué Kristo napurigá ku 'la ajánamala, 'lige abiénachigó 'we a'lá na'tánili ne napurigá 'nátale Kristo,

¹¹ napurigá Onorúgame 'la ku 'la ajánirimala ne'chí napu'lige ne mukusá napurigá rewagachi simela ne.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo aminabi oyérimo ko Onorúgame tase guwana rujsuka

¹² Ta'chó 'me 'la sébali olame ju ne napurigá najkí Onorúgame. Tabilé 'cho suwábaga machí ne. Neka 'la bijchiá uché rajpe abé 'la 'nátaga bejténili napurigá najkile Kristo Esusi napu'lige pe kulí ma'chí pa ne'chí alué chátiri bowehi.*

¹³ 'Emi ralamúli Onorúgame oyérame napurigá ne, neka tabilé 'cho sébali olá napurigá Onorúgame najkí. Neka 'láchigo oyéragó Onorúgame. Tabilé ku guwana wijchí ne.

¹⁴ Neka 'we 'la e'wérali olá naremia napu Kristo Esusi nejímili ju 'pa rewagachi. Onorúgame gite 'la alarigá 'nata ne.

¹⁵ Suwábaga ramué 'we 'la oyérame nísaká 'la alarigá na'táwikuru ramué, 'lige 'emi rekó tabilé umebe alarigá 'nata abiena 'la nejkúrimala Onorúgame napurigá 'la semátiri 'nátali na'támala 'emi.

¹⁶ 'Liko, 'emi 'we 'la machime ju Onorúgame nila ra'íchali rejcholi, 'we a'lá sébali olagá ejperélawá napu eki námame ju 'emi tabilé se'winá nokigá.

¹⁷ 'Emi ralamúli Onorúgame oyérame napurigá ne, ejperélawá napurigá bejté ne, 'we 'la 'nátaga mochiwa churigá ejperego alué ralamúli napu eté 'emi benírilichi ramué ne Páulo Timoteo si alué semati rejcholi.

¹⁸ We'sá ruwíguru ne 'lige we'ká ralamúli tabilé bijchíguru ramué ralamúli gu'riga mukúligo alué Kristo alé gulusichí chujkugá. 'We seweka ajtí ne 'lige alué ralamúli alarigá 'nátachi.

¹⁹ Alué ralamúluka o'wékana simámala, tabilé e'weme Onorúgame. Pe nóchame ju pe napurigá najkí a'boi. Pe bajílimecho 'nátame ju, 'lige pe go'ámecho. 'We gunarúgame

ju alué ralamúli. Chijunati kékuru. Alué ralamúluka tabilé néléme ju Onorúgame.

²⁰ Ramueka tabilé alarigá niru, 'lige 'la machiaa 'ma 'la rewagachi moináwili ko. Buigá mochiru ramué alué a'walí nígame Esukristo napurigá nolínamala ramué o'tomea 'pa rewagachi.

²¹ Se'wináriga newámala ramué sa'pala, alésiko niwa napurigá bo'né Esukristo, a'chigóriga aliena wa'lú a'walí nígame niwa ramué 'pa rewagachi. Biji jena wijchimoba mochigaká, 'we resítiri sa'pega ejperégame niru, napu'lige rewagachi moinásiká se'winátiri sa'pégame niwa tabilé resítiri.

4

Jena ruwimela Páulo ruwíligo nabí ra'sádlíme ko napugiti Esukristo 'la semáriga nejkúrime kame

¹ 'Emi ralamúli Onorúgame oyérame napurigá ne, 'we eténali ne 'emi. Onorúgame nejile napurigá 'we ganílimala ne 'emi etega 'we a'lá oyerio 'emi Onorúgame nila ra'íchali. Neka najkí napurigá 'la nabí alarigá ejperélamala 'emi napurigá najkí Onorúgame.

² 'Emi oká umugí Eboria 'lige Síntike napu Bilipo ejperégame ju 'la Onorúgame oyérame, 'la ganíliga ejperélawá, okaka 'la a'chigóriga 'la bi'lepi 'nátali 'nátaga churigá oyéritiká Onorúgame.

³ Mué rió Sísigo rewégame, 'we 'la gompaniero Onorúgame nocháililachi, pe rekó gu'iri alué oká umugí 'we 'la semátiri na'tálichí, alué umugika okánika ne'chí gu'iri 'yabé rawé Onorúgame nila ra'íchali rejcholi benírichi ne alé Bilipo ejperégame ralamúli, aminami alué umugika alué Kilimente si nocha 'yabé rawé, abiena uché jaré ralamúli si napu jipe 'ma uchú suwábaga alué ralamúli rewalá alé líbrochi napu niga ajtí Onorúgame, suwábaga alué ralamúli napu 'la rewagachi moinámala suwisá.

⁴ 'La nabí ra'sáláwa napugiti 'la semáriga nejkúrime Esukristo alué ramué nuleme. Uchéchigo siné ané ne 'emi: ¡'We ra'sáláwa!

⁵ 'La ganíliga ejperéliwa napurigá 'la suwábaga ralamúli etémala 'we a'lá a'ká ralamúli ko 'emi. 'La ganíliga ejperéliwa o'maka, alué Esukristo napu ramué nuleme ju 'we 'la e'negá ajtí 'we a'lá ganíliga ejperego 'emi, 'lige 'ma pe'wé nolínamala Esukristo rewagáchika.

⁶ Tabilé 'wesi tábiri we'ká na'tawa. Iligá Onorúgame 'yuga ra'íchawa 'lige

§ 3:10 Yolí ra'íchaga regá anime chukú: Lo que quiero es conocer a Cristo. * 3:12 Napu'lige alué Páulo enágichi Ramasko simiá a'mulipi ra'íchale Esusi Páulo 'yuga regá anegá: «¿Chonigá sairúgame niraga ajtípaché mueka ne'chí 'yuga?» 'Lige Páuloka anele: «Mueka ¿chieri júpaché?» 'Lige Esúsika anele: «Neka Esusi ju.» 'Lige pe u'kabi rawé tabilé ma'chilile alué Páulo napusi ku sa'wásiga Esúsita. A'kinana 'we 'la oyérale Onorúgame alué Páulo. E'nesi Hechos 9:3-6.

nejkúruli tániwa, 'lige wa'lú cheliera 'yawa Onorúgame.

⁷ 'Lige alarigá nokisáká 'emi, Onorúgame 'yámala iwérali napurigá tabilé we'ká tábiri na'támala 'emi, napurigá tabilé bajkimela 'emi na'táilachi chátiri 'nátili, alésiko 'la ganíliga mochímala 'emi. Esukristo ju a'walí nejime napurigá tabilé chátiri na'tawa, pe Onorúgame bo'né alarigá elá. Onorúgameka 'la semáriga nejkúrime ju napu tabilé 'wesi ralámuli machí chiena wa'lú nejkúrime ka Onorúgame.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo 'we 'la 'nátaga na'tálime ko 'lige 'we 'la ganíliga etélime ko suwábaga ralámuli

⁸ Uché pe u'kabi ra'íchali ruimé ne. 'We 'la 'nátaga etewa alué 'we a'lá ralámuli napu tabilé 'yégalí ra'íchame ju, alué napu 'la níraga etéliame ju uché jaré ralámulite, alué napu tabilé cha nokame ju, napu 'la bi'lepi 'nátili 'nátame ju, alué napu 'la ganíliga eteme ju uché jaré ralámuli, alué napu ruyame ju 'we a'lá ralámuli ko. 'La ganíliga etewa suwábaga alué ralámuli.

⁹ 'La alarigá 'nátame niwa napurigá beniri ne 'emi. 'La a'chigóriga nochawa napurigá etele 'emi ne nóchachi, 'lige Onorúgame napu nejime ju semati raweli 'la 'emi 'yuga asimela.*

Jena ruwimela alué ralámuli Bilipo ejperégame 'we 'la gu'íligo alué Páulo

¹⁰ Alué Esukristo re'pá ajtígame suwábaga ramué nuleme, wa'lú ganílili 'yame ju ne'chí napugiti 'émika uchéchigo 'nátaligame ne'chí gu'írinilia. 'Émika 'la bijchiá 'la gu'írinilia mochile ne'chí, pe iligá buigá mochile 'emi chiéniko uché 'la nílga ne'chí gu'íria.

¹¹ Neka tabilé resí lagá aní napurigá 'emi ne'chí gu'írimala, neka 'ma bení ra'sálagá bejtega, alekeri tabilé tábiri resílagá aní ne.

¹² Neka 'we 'la bení 'we 'la ra'sálagá bejtega rekó tabilé nige e'karúgame tábiri 'lige go'ame i'sínimi, rekó e'lowíka bejtega ta i'tígóriká go'ame i'sínimi. Neka 'ma 'la bení alarigá bejtega napurigá pe abisibi ganíliga bejtélamala ne rekó nige go'ame 'lige rekó ta nige go'ame.

¹³ Neka 'we a'lá bené pe abisibi ra'sálagá bejtega pe Kristo gite.

¹⁴ 'Émika abirigáchigo 'we 'la 'nátaga mochile ko ne'chí gu'írira napu'lige ne 'we resí nilia ajtígichi.

¹⁵ 'Emi ralámuli Bilipo ejperégame† napu'lige ne pe kulí chojká beniria Onorúgame nila ra'íchali rejcholi we'kaná ichúrими alé Maseronia eyéniga, pe 'émicho

Bilipo ejperégame 'we 'la gu'íri ne'chí enomí 'ya, o'maka nakúriga nejí. Abiena ejperé we'ká chojkégame ralámuli Onorúgame oyérame nobi alueka tabiléchigo gu'íri go ne'chí.

¹⁶ Napu'lige ne bijí alé Tesalónika ajtígichi 'we 'la gu'íri 'emi ne'chí osá náorale enomí 'emi o'maka nakúriga.

¹⁷ Neka tabilé pe 'we 'yalime najkigá aní enomí, neka pe najkí 'nalina napurigá Onorúgame 'we 'la semati raweli 'yámala 'emi.

¹⁸ 'Lige neka jipe 'we 'la níkuru enomí, alué enomí napu 'emi alué rió Eparolito o'tóriga júlale, bijí 'la mochiga ajtíkuru ne. A'chigóriga ra'sálá ne alué enomí 'yáachi 'emi ne'chí, a'chigóriga napurigá ra'sálame ju Onorúgame semá nokachi 'emi.

¹⁹ Onorúgame, napu oyérame ju ne, wa'lú nejkúriale Kristo Esusi júlaga jena wijchimoba. Alekeri jípeko tabilé tábiri rokárélamala napugiti 'émika 'la oyérame Onorúgame 'lige napugiti 'émika 'la gu'írame ne'chí.

²⁰ 'La nabí regá anewa Onorúgame ramué O'nola: «Wa'lú a'walí nígame ju mué O'nó.» Alarigá kame.

²¹ 'We 'la repori ne 'emi ralámuli Kristo Esusi oyérame. 'Lige Onorúgame oyérame ralámuli napurigá ne jena mochígame ne 'yuga abiena alué 'we náolachigó reporali.

²² Abiena suwábaga alué 'we 'la sébali oyérame Onorúgame jena Roma anilichi ejperégame abiena 'we 'la náolachigó reporali, alé alué wa'lula selígame rey bejtélachi nóchame, alueka 'we náolachigó reporali.

²³ Alué Wa'lula Esukristo 'we semáriga gu'írira 'la kékuru 'emi ralámuli.

Pe ekí kápá. Cheliérabá.

* 4:9 Páulo siné kachi pe regá ruwime ke anile: 'We 'la níraga etewa alué a'ká ralámuli, iligá 'we 'la 'nátaga etewa pala 'la 'we nocha napurigá etele napurigá ne nóchachi 'lige napu akele napu ne benírale. Alarigá tabilé oyéramala 'emi uché bílé 'nátili. † 4:15 Alué ralámuli Bilipo ejperégame filipense anelime nile yolí ra'íchaga.

Ye Ju Alué Apeli Napu Osele Páulo Alué Ralámuli Napu Kolosa Ejperégame Nílige

Kuira suwábaga 'emi ralámuli Onorúgame oyérame Kolosa ejperégame.

¹ Ne Páulo 'lige Timoteo náulia ye apeli 'emi ralámuli Kolosa ejperégame, 'emi ralámuli napu Onorúgamete wanápurigame ju, 'lige napu 'la bijchígime ju Kristo Esusi ra'ichálila. Neka Kristo Esúsité wanápurigame ju napurigá nulame nímala ne 'lige benírame ne suwábaga ralámuli Onorúgame nila ra'ichali. Alarigá najkile Onorúgame. Timotéoka Onorúgame oyérame júchigó napurigá ne.

² Émika Krístote wanápurigame ju, 'lige 'émika asírige a'lá oyérame ju alué. Neka 'we najkí napurigá 'emi 'we semáriga narémala nejkúrali O'nó Onorúgame nejilala, 'lige aminami najkí ne napurigá 'emi tabilé we'ká e'karúgame 'nátame nímala.

³ Senibí napu'lige ra'ichalia Onorúgame 'yuga, ramueka cheliera ilime níru Onorúgame wa'lú gu'irigorikábá 'emi, Onorúgame napu ju Wa'lula Esukristo O'nola.

⁴ Uché jaré ralámuli ruwí 'emi 'we 'la bijchígime ko 'we 'la nejkúrima ko Kristo Esusi, 'lige ruwíchigó 'we 'la galegá eteme ko 'emi suwábaga alué napu wanápurigame ju Onorúgamete. Alekeri cheliera ilí Onorúgame.

⁵ Émika 'we 'la bijchígime ju 'lige 'la ganíliga eteme ju 'emi alué oyérame napugiti machíame 'emi Onorúgame 'we semátiri raweli nígame ko 'pa rewagachi 'emi ilime. 'Émika 'ma 'la gepule alué 'la bijchiá ra'ichali.

⁶ Alué ra'ichali Onorúgame ra'ichálila napu akele 'emi, jipe 'ma 'la gepú we'ká ralámuli jena wijchimoba ejperégame, 'lige we'ká ralámuli 'ma 'la semáriga 'nátame ju a'chigóriga napurigá 'nátame ju 'emi napusí gepule Onorúgame 'we 'la gu'írame ko ralámuli.

⁷ Alué rió Epáprasi anilime 'sile ye ra'ichali benírira 'emi. Alué rioka Kristo nila ra'ichali benírame ju napurigá ramué. Ramueka 'we galegá eteru alué rió, 'lige ramué nuleru napurigá simela 'emi benírira.

⁸ Alué rioka 'we 'la ruwí 'emi 'we 'la gu'irilio Onorúgame Alawálate napurigá 'emi 'la na'temaka etémala uché jaré ralámuli.

⁹ Alekeri ramueka 'we ra'ichalia Onorúgame 'yuga tániga napurigá uché rapé gu'írimala 'emi 'lige napurigá Onorúgame

Alawala abiena gu'írimala 'emi napurigá machimela tachiri najkió Onorúgame.

¹⁰ 'Lige abiena 'we tánilia Onorúgame napurigá gu'iriwa 'emi napurigá 'la semáriga ejperélamala 'emi 'la napurigá Wa'lula Esukristo oyérame neraga, napurigá Onorúgame 'we ganíliga asimela 'emi 'yuga, sébali olagá suwábaga napu nulá Onorúgame. Alarigá abé 'la námamala 'emi churigá ko Onorúgame.

¹¹ Ramueka 'we tánilia Onorúgame napurigá abé wa'lú a'walí 'yawa 'emi Onorúgamete. Alueka 'la nígame ju a'walí napurigá 'la anachámala 'emi napu'lige resí ikiá 'lige napurigá 'we 'la ganíliga

¹² cheliera 'yámala O'nó Onorúgame wa'lú nejkúrigoriká, alué Onorúgame napu 'ma 'la wanápale 'emi napurigá 'emi narémala semati raweli napu Onorúgame nejímorilige.

¹³ Onorúgame ramué O'nola 'sile alué chátiri 'nátili bujea ramué, napurigá ramué 'ma tabilé chátiri 'nátili 'nátame niwa. 'Lige bo'né alawala nejíturu napurigá ramué mochiwa napu nulame ju Onorúgame Inolá Esukristo.

¹⁴ Alué Onorúgame Inolá 'sime ju chátiri bowechi buyana ramué napu'lige mukusá, 'lige e'kame ju 'we cha nokisuga ramué.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo 'we 'la ganíliga ejperéligo napugiti Esukristo 'ma mukúligame bilena gulusichi chujkuga

¹⁵ O'nó Onorúgameka tabilé etérume ju, nobi alué Inolaka 'láchigo etérúko napu Esukristo anilime ju. Ye Esukristo pe abalieri júchigó napurigá Onorúgame. Alueka 'we 'yasi ajtígame ju tabilé 'cho nerúgichi ye gawí.

¹⁶ Alué 'sile newá suwábaga napu ekí nerú jena wijchimoba 'lige napu ekí nerú 'pa rewagachi, suwábaga napu ekí eteru jena 'lige napu ekí tabilé eteru, 'lige alué santo ánjeli napu we'ká nóchali nóchame ju, 'lige alué we'ká alawá napu tabilé etérume ju. Pe alué Onorúgame Inolá 'sile suwábaga newá napu ekí bo'né najkile.

¹⁷ Krístoka asírige 'yasi bejtégame nile ta'chó nerúgichi ye gawí 'lige rewagátiri, alué júkuru suwábaga gateme napurigá 'la semáriga nímala jena wijchimoba.

¹⁸ Aminami Kristo júkuru Wa'lula alué oyérame nuleme 'lige alué júkuru bajchá ajánigame 'pa rewagachi simea. Alarigá 'sile bí'neli wa'lula nulame nimia.

¹⁹ Onorúgameka asírige ra'salagá asale Esukristo 'yuga. Esukristo suwábaga nígame ju napu ekí niga ajtí Onorúgame jipe, alueka Onorúgame ju.

²⁰ Onorúgameka alué Esukristo júlale napurigá ku 'la ganíliga ejperélamala suwábaga ralámuli jena gawichí ejperégame. Alarigá 'sile Onorúgame napurigá jena

gawichí mukugá Esukristo bilena gulusichi 'la ganíliga ejperélamala ralámuli.

²¹ Émika tabilé Onorúgame 'yuga 'nátame nile 'yako, pe Onorúgame saila neraga mochíle 'emi, pe asíriga chátiri tábiri nóchaga.

²² Onorúgameka suwábaga gatele Kristo júliga jena wijchimoba, nawálekuru napuyeri rió neraga 'lige 'ma me'liliru ralámulite bilena gulusichi ujchagá. Pe alarigá gatele Onorúgame napurigá 'emi alawala 'ma bi'wérigame nímlala 'lige tabilé chojkila nímlala.

²³ Alarigá nímlala 'emi 'la aminabi e'wásaká Onorúgame ra'ichálila, 'lige tabilé guwana rujsusa alué ra'ichali beníá. 'Émika 'we 'la machí aliena 'la nimio aminabi oyérlia 'we semati ra'ichali Onorúgame nila. 'Émika 'ma aké ye ra'ichali. Ye ra'ichalika bochígimi ruirúgame ju ralámulite Onorúgame oyérame napu echilú ju jena wijchimoba. Neka Onorúgamete nulérigime ju napurigá ne benírimala ye ra'ichali napurigá 'la námaka akimémpá suwábaga ralámuli ye Onorúgame nila ra'ichali.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo suwábaga ralámuli Onorúgame oyérame gu'irame ko

²⁴ Neka asíriga ejelía ajtí jena jipe 'emi gu'iria, 'lige asíriga ra'sálagá ajtí ne. Tabilé seweka ajtí ne rekó 'we ejelíe. Néchigó a'chigóriga resí ikí napuyena resí ikile Esukristo jena wijchimoba. Alueka resí ikílekuru alué oyérame ralámuli gu'iriga. Néchigó aliena resí ikía ajtí alué Onorúgame oyérame gu'iriga.

²⁵ Onorúgameka nulele ne'chí napurigá ne 'emi gu'irimala Onorúgame ra'ichálila beníriga, napurigá 'la ma'chígime námamala suwábaga 'emi.

²⁶ Alué ra'ichali napu ralámuli tabilé machime nile 'ya, jípeko Onorúgame beniri alué ralámuli napu bo'né wanápale Onorúgame oyérame ralámuli.

²⁷ Onorúgameka najkí napurigá námamala alué ralámuli tabilé jurío, alué 'we alá semátiri ra'ichali napu tabilé námale 'ya mochígime ralámuli, 'lige alué 'we semátiri ra'ichalika pe Kristo ju napu 'ma ajtí 'emi alawálachi, 'emi napu Onorúgame oyérame ju. Alekeri 'we alá machigá mochí 'emi Esukristo nejimio Onorúgame a'walila.

²⁸ Ramueka ichúrime e'yéniga 'we 'la ruyá chieri ko Kristo. Ramueka rejcholi ruilíguru ralámuli, 'lige gu'irilia napurigá 'we alá námaka ejtebímala, 'lige napurigá 'la sebámala a'pilipi Kristo ajtígichi sébali olagá.

²⁹ Neka 'we iwériga nocha 'lige aminami asíriga alá benírame ju ne napurigá ralámuli 'la sebámala alé napu ajtí Kristo. Neka Kristo a'walílate nocha 'lige beniri ne.

2

¹ Neka najkí napurigá 'emi 'la machimela 'we a'wágame nochio ne 'lige aminami 'emi beníriga 'lige aminami Laorisea anilíchi we'ká riógichi ejperégame 'lige aminami suwábaga napu tabilé 'cho machime ju ne'chí.

² Neka suwábaga alué ralámuli gu'iri napurigá oiláriga mochímala 'lige 'la ra'sálagá mochímala alué ralámuli napurigá tabilé we'ká 'nata mochímala, napurigá 'la bi'lepi 'nátili 'nata mochímala 'lige 'la a'bopi galegá, 'lige napurigá 'la námamala churigá ko Kristo. 'We 'yako ralámuli tabilé 'la námale churigá niligo alué Kristo.

³ Suwábaga napu tabilé 'la námame ju ralámuli churigá ko Onorúgame, pe Esukristo oyériga 'la machiboa churigá ko Onorúgame.

⁴ Neka ye ruwíguru napurigá tabilé 'wesi ralámuli 'yégaga ra'ichámala 'emi 'yuga, ruigá churigá ko Onorúgame. Pe alarigá 'nátame ju a'boi, 'we semáriga ra'ichame ju nobi tabiléchigo bijchiá júkó.

⁵ Neka pecha 'emi 'yuga ajtí ko, nobi 'wéchigo nélégó ne 'emi, 'lige 'we ganíliga ajtí ne 'we alá ejpéniga nóchame kame 'emi, 'lige aminami 'we 'la bijchigia mochígime 'emi Kristo ra'ichálilachi.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo napu'lige oyérlia Kristo pe bi'lepi 'nátili na'táwili ko

⁶ Émika 'we alá e'wegá nokísimili júkuru Kristo Esusi napurigá o'wínilige 'emi 'ya napu'lige chojkía Kristo Esusi oyeria.

⁷ Pe bi'lepi 'nátili na'támili júkuru 'emi pe alué Esukristo na'tálilacho, 'la oyérimili júkuru 'emi alué 'nátili aminabi senibi rawé 'la napurigá benile 'emi 'ya, 'la senibi cheliera anega Onorúgame.

⁸ 'We alá 'nátiga e'yéniwa alué 'yégali nawésali ruyame 'yuga. 'We 'la 'nátaga, alueka pe 'emi 'yegánilige e'yena pe alué 'yégali ra'ichalite. Alueka tabilé ruwime ju Kristo e'wélime, alueka pe 'nátame ju napurigá 'nátame ju ralámuli napu tabilé Kristo oyérame ju.

⁹ Kristoka a'chigóyéri ju napurigá Onorúgame. Onorúgame a'walila nígame ju 'lige pe bi'lepi 'nátili 'nátame ju pe Onorúgame 'yuga.

¹⁰ 'Lige 'émika ye a'walí nígame ju 'lige aminami Kristo Alawala napugiti 'émika aleké oyérame kame. Alué kame Wa'lula bi'neli neyúriga, umérale suwábaga alué e'wélala napu Remónisi gompaniérola ju.

¹¹ Napu'lige 'emi 'ma tabilé e'wesa alué chátiri 'nátili, 'we 'la néléramala Kristo 'emi nuleo. Jaré ralámuli Onorúgame oyérame korime ju napugiti sikirétigame kame pe'tá isílala wi'chila, nobi tabiléchigo a'reme júkó

chátiri 'nátili. Kristo 'sime ju chátiri 'nátili bujea.

¹² Napu'lige 'emi 'ma rewarásiga bilena ba'wichí, alueka pe anime kéré Kristo mukúligo 'lige ku ajániligo ramué alawala bi'wigá. 'Émika 'we 'la bijchígime ju Onorúgame wa'lú a'walí nígame ko napurigá 'yámala a'walí bilé mukúgame.

¹³ Abé 'yabeko 'emi alawala napurigá suwígame nile napugiti 'émika cha chátiri alawégame nílgame. Nobi jípeko Onorúgame 'máchigo 'la 'yáleko bo'né alawala 'emi a'chigóriga napurigá 'yale Kristo. Onorúgameka 'ma bujele alué chátiri 'nátili napu 'nátame nírigé suwábaga ramué.

¹⁴ Tabilé gainaru sébali olá Moisesi nila nulalí, nobi Onorúgameka gatélekó Kristo júliga napurigá mukumela bilena gulusichi.

¹⁵ 'Ma neyúriale Onorúgame napu'lige uchéchigo siné 'yasa ajalí alué Kristo napurigá ku ajagá asimela. Onorúgame 'ma bujele a'walila suwábaga e'wélala napu ekí Remónisi gompaniérola nile. 'We chíjúniga mochi Remónisi gompaniérola 'ma me'tiruga mochígempá. Onorúgameka buluruga o'toginti karé alué Remónisi gompaniérola napurigá suwábaga ralámuli etémala.

Jena ruwimela Páulo ruwliligo 'we 'la oyérilime ko Onorúgame napu 'pa rewagachi ajti

¹⁶ 'Ma neyúriga ajti Onorúgame, alekeri 'ma tabilé 'wesi se'winá animeli júkuru tachiri go'ame go'yátiká, pecha animeli júko: ye go'áme ka tabilé go'yame júché aleké rawé, 'lige tabilé bajilime júché alué pee rekútume aleké rawé. Jaré ralámuli tabilé 'la korime ju jaré go'ame go'á. 'Lige jaré nabí 'la sébali oliame korime ju apiépiri piesta, 'lige jaréchigo nabí mechá oliame korime ju piesta napu'lige mechá u'tá enágichi, 'lige jaréchigo anime ju nabí tarali 'la sébali oliame ko 'la neraga resíbilichi rawé.

¹⁷ Suwábaga alueka pe ruwime kéré churigá nímili nílgo a'kinana rawé, pe ruyame ju churigá nawale Kristo jena wijchimoba 'lige churigá ku nawamio jena wijchimoba. Abé 'la ju Kristo 'emi nulea.

¹⁸ Mochí jaré ralámuli napu asruga 'la nerame korime ju alué santo ánjeli 'lige napu 'we a'lá a'ká ralámuli neraga e'yéname ju, 'lige napu 'we eteme korime ju e'karúgame tábiri remugichi, tase a'réwaká napurigá 'yégalí ra'ichámala 'emi 'yuga, alueka pecha 'la Onorúgame oyérame kame. Alué ralámulika pe a'boi nila 'nátili bijchígime ju.

¹⁹ Suwábaga alué ralámuli tabilé oyérame ju Kristo, alué Kristo napu nuleme ju suwábaga oyérame, 'lige napu aminacho a'walí 'yame ju alué oyérame. Kristoka

suwábaga tábiri 'yame ju napu resílá alué oyérame. Onorúgameka 'ma 'la 'nátalige churigá 'yamio bi'lepi 'nátili.

²⁰ 'Émika 'yako 'nátame nile napurigá uché jaré ralámuli, nobi jípeko 'máchigo 'la bi'lepi 'nátili 'nátame júko 'emi pe Krístocho 'yuga napu mukule 'emi gu'iriga. 'Émika 'ma pecha a'chigóriga nokimeli júko napurigá nokame nílge 'emi 'ya. ¿'Ligebiché chonigá oyérilíaché ye nulalí napurigá oyérame nílge 'emi 'ya, alué nulalí napu anime ju:

²¹ «¿Tabilé cha'piboa alué tábiri, tabilé go'poa alué go'ame?»

²² Alué rejchólíka pe ralámuli rejchólíka ju, alué rejchólíka pe a'kinánami 'ma tabilé najtékame ju.

²³ Alué ra'ichali 'we 'la Onorúgame ra'ichálila kárékuru. We'ká ralámuli 'we 'la oyérame ju ye ra'ichali. Ramueka alekeri 'we 'la niralia napugiti ruyame kame churigá 'la tabilé nasínakuli niwa, 'lige churigá tabilé riólame niwa, 'lige churigá 'la 'nátaga e'yénawa ramué. Nobi alué nulalika tabilé bi'weme ju ramué na'táilila.

3

¹ 'Émika 'ma alawégame ju Kristo Alawala, 'la semáriga oyérimili júkuru 'emi alué rewagachi nerúgame 'nátili napu ajti Kristo alé wajtoná napu ajti Onorúgame.

² Pe Onorúgame na'táilicho 'nátaga nokísimili júkuru 'emi, tase alué chátiri ralámuli na'táilila, alué napu jena wijchimoba mochi.

³ Napu'lige Kristo me'liliru gulusichi ujchagá, 'émichigó napurigá suwígame nílechigó, nobi jípeko 'ma ku ajágame neraga mochi 'emi, 'máchigo alawégame kame 'emi Kristo Alawala, 'lige Krístoka Onorúgame Alawala alawégame ju.

⁴ Kristo júkuru a'walí nejime napurigá 'we a'lá na'tawa. Napu'lige Onorúgame uchéchigo siné julasa alué Kristo napurigá ralámuli 'la etémala, 'lige 'emi abiena etéwachigó ralámulite aleké 'yuga napugiti 'émika alawégame kame Onorúgame nila.

Jena ruwimela Páulo ruwliligo churigá 'nátame niligo bilé rió tabilé 'cho oyérame ka Onorúgame 'lige churigá 'nátame ko jipe Onorúgame oyérame ka

⁵ Alekeri 'ma a'rewa alué chátiri 'nátali napu 'nátame ju ralámuli jena wijchimoba ejperégame. Tase 'yuga okópua e'sena umugí tabilé 'emi a'boi 'yula. Rió níriga tase rewiboa bilé rió. Tase pe umugicho 'nata mochiwa. Tase na'tawa chátiri nochálime. 'Lige tase we'ká e'karúgame najkiboa. 'We najkiáká e'karúgame tábiri 'liko pe abé nerálime kárémala alué e'karúgame tábiri peka najkígá Onorúgame.

⁶ Alué chátiri 'nátali na'talia pe gastigo weriyame ju, alekeri Onorúgame ayome ju 'lige' oni a'reme ju.

⁷ Abé 'ya' 'emi' 'we' chátiri 'nátame nile 'lige' 'we' cha nokame nile 'emi'.

⁸ Nobi jípeko 'ma' a'rewa suwábaga alieti 'nátali. Tase ayowa, tabilé na'tawa chibi olianti uché jaré, tabilé chibi anigá ra'ichawa Onorúgame olagá nibilé uché jaré ralámulitiri olagá.

⁹ Tase 'yégiga ra'ichawa 'emi' a'bopi, 'émika' 'ma' tabilé oyérame kame alué 'ya' nerúgame 'nátali napu'lige tabilé 'cho oyeria Onorúgame.

¹⁰ 'Émika' 'ma' alawégame júkuru Onorúgame Alawala. 'Lige' 'émika' aminacho oyérame júkuru Onorúgame, alué napu bajchá bejtégame rió newale.

¹¹ Liko pecha chéréko rekó jaré griego ke, rekó jaré ralámuli jurío ke. Tabilé chéré rekó jaré sikirétigame ke pe'tá isilala guwala Onorúgame oyérame korigá, o rekó tabilé sikirétigame ke. Tabilé chéré rekó jaré mejkaka sigame ke. 'Lige' tabilé chéré rekó 'we' machime ke o tabilé machime ke. 'Lige' tabilé chéré jaré ralurúgame ke tabilé najtétaga nochárilime, 'lige' tabilé chéré rekó jaré tabilé ralurúgame ke. Nobi abéchigo najtékame júko Kristo Alawala napu suwábaga Onorúgame oyérame ralámulichi ajtí.

¹² Onorúgame wanápule 'emi' napurigá pe alekecho oyérame nímala. Onorúgameka 'we' galegá eté 'emi. Alekeri 'we' 'la' sébali olagá ejperélawa. 'Lige' 'we' 'la' na'temápu uché jaré ralámuli, 'la' 'we' 'la' rejchiruga mochiwa gu'irimia uché jaré ralámuli tase riólaga, 'la' 'we' 'la' anáchaga e'yénawa rekó resi ikié 'emi.

¹³ 'La' 'we' 'la' na'temaka e'yénawa 'emi' a'bopi, 'la' e'kawa 'emi' a'bopi na'áuka e'yénawe nísaká. Napurigá Wa'lula Esukristo e'kale 'emi, a'chígoriga e'kawa 'émichigó.

¹⁴ Alarigaka 'we' najtékame júkuru 'we' 'la' na'temaka járilia 'emi' a'bopi, 'lige' alarigaka 'la' bi'lepi' nátali na'tawa.

¹⁵ Neka najkí napurigá Kristo Alawala 'emi' gu'irimala 'la' semáriga 'nata. Onorúgameka 'emi' wanápalekuru napurigá 'la' bi'lepi' nátali nátaga nokísamala. 'Lige' 'la' chelierra i'lime júkuru Onorúgame wa'lú nejkúrigorikábá.

¹⁶ Neka najkibá napurigá tabilé siné we'kuawa alué semátiri ra'ichali napu benírale Kristo. Napu'lige' beniria uché jaré 'we' 'la' beníriwa, 'lige' wikarawa Onorúgame nila wiká wa'lú chelierra i'gá Onorúgame 'we' 'la' nejkúrima kóriká.

¹⁷ Suwábaga napu ekí nóchali nocha 'emi' 'lige' napu beniri 'emi, 'lige' napu ra'icha 'emi, 'we' 'la' oyériga nokiboa Wa'lula Esusi,

wa'lú chelierra i'gá O'nó Onorúgame Esusi júliga kórikábá.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo churigá ejperélimili ko ralámuli napu Esukristo oyérame ju

¹⁸ 'Emi' umugí rió 'yúgame, 'la' nirawa 'emi' a'boi 'yula rió, alarigáchigo kame 'ma' 'la' Wa'lula Esukristo oyérame níríká.

¹⁹ Suwábaga 'emi' rió umugí 'yúgame' 'la' galegá etewa a'boi 'yula umugí 'lige' amiami tabilé chibi anigá.

²⁰ 'Emi' napu 'kuchi' ju, 'we' a'lá e'wélime júkuru 'emi' eyela 'lige' 'emi' o'nólagigó suwábaga tábiri nulachi. Alarigá nokiáká 'we' ganilime júkuru Wa'lula Esukristo.

²¹ 'Emi' rió 'lige' umugí napu ekí 'kúchigame' ju, tase ená anigá nulewa 'emi' a'boi 'kúchila' napurigá 'la' tase sewémala.

²² 'Emi' napu ralurúgame ju, 'we' 'la' e'wiwa alué wa'lula 'emi' nuleme. 'La' e'wiwa napu'lige' e'negá ilígichi alué wa'lula napu'lige' tabilé e'negá ilígichi abiena 'la' e'wíwachigó, jaré pe napu'lige' e'negá jágichi alué e'wélala, pe a'ligecho 'la' e'wame ju. 'La' ganiliga e'wawa 'la' niraga Wa'lula Esukristo.

²³ Napu ekí nóchali nochalia asíriga 'la' nochawa 'la' ganiliga, 'la' napurigá Esukristo nulágame neraga nochawa, tase pe bilé rió nulágame neraga.

²⁴ 'Émika' 'la' machí alarigá nochálíka 'la' semati raweli naremio 'emi' abé i'libeko napu Wa'lula Esukristo nejímili ju. 'Émika' aleké oyérame kame.

²⁵ Bilé ralámuli cha 'sime, alueka gastigáriwili júkuru Onorúgamete. Onorúgameka gastigárima ju suwábaga napu cha nokame ju, tabilé chéré rekó 'we' nígame ke o tabilé nígame ke.

4

¹ 'Emi' e'wélala napu nóchame nuleme ju, 'la' 'yawa go'ame 'lige' napu ekí tábiri resi 'la' alué ralámuli napu 'emi' ralale nochárimia. 'We' 'la' machíguru 'emi' bilé Wa'lula Nuleme ko 'emi' napu re'pá rewagachi ajtí.

² Senibí 'la' nátiga ra'ichawa Onorúgame 'yuga' 'lige' 'la' chelierra 'yawa Onorúgame.

³ 'La' tániwa Onorúgame napurigá tabilé 'wesi' nejkumémala ramué benirilichi churigá ko Kristo napu ralámuli tabilé machime nílige abé i'bé. Neka pe alué ra'ichali ruigáriká galírale bajcháriga ajtí ne jena.

⁴ 'La' tániwa Onorúgame napurigá ne 'la' gainámempá ye ra'ichali beniria.

⁵ 'We' a'lá 'nátaga e'yénawa alué ralámuli 'yuga, alué napu tabilé Kristo oyérame ju. 'We' 'la' ruilime júkuru napu ikisá rukechi ralámuli churigá ko Kristo.

⁶ La semáriga ra'ichálime júkuru alué ralámuli 'yuga, 'we 'la ga kanti tase napurigá bilé rió ayóganti neraga, 'lige aminami 'la benigá nejélime júkuru bilé ra'ichali rukechi.

⁷ Alué Tíkiko napu Onorúgame oyérame júchigó napurigá ramué, napu 'we ne-jkúrima ju beniria Wa'lula Esukristo ra'ichálila. Alué 'la ruwimela alakió ne jena asagá.

⁸ Alekeri alemi jula ne alué Tíkiko anilime rió napurigá ruwimela alakiá mochigo ramué jena napu mochiru ramué 'lige napurigá alué 'la 'yámala iwérali napurigá abisibi 'la oyériga nokísimala Kristo.

⁹ Uché bilé rió simélachigó Tíkiko 'yuga alué Onésimo rewégame napu abiena Onorúgame oyérame júchigó napurigá ramué napu 'we galegá etuime ju ramué. Alueka abiena alé Kolosa bejtégame ju. Alué okaka nokímeli júkuru 'emi ruyea napu ikiá mochiru ramué jena.

¹⁰ Aristarko anilime rió jena ajtíchigó galírale bajcháriga ne 'yuga, 'we náola reporalí, 'lige Marko abienachigó náola reporalí, alué napu Bernabé rijimala ju. Neka 'ma náolaturu bilé apeli ruwime chieri ko Marko anilime. Alué rió sebasa alemi 'la ganlíga etewa, 'lige 'la ganlíga repóriwa.

¹¹ Uché bile rió napu Esusi anilime ju napu Justo anilime ju abiena náwala reporalíchigó. Alué bakiá ralámuli jurío ju, 'lige ne 'yuga benírame ju ralámuli Onorúgame nila ra'ichali, 'lige neka 'we ganlíga ajtíkuru 'we 'la nejkura mochígime alué ralámuli.

¹² 'Lige Epáprasi abiena 'we náola reporalí, napu senibi 'la e'wame ju napu Kristo Esusi nulá, napu aba alé we'ká riógichi bejtégame júchigó napu 'emi ejperégame ju. Alué Epáprasi 'we tania ajtime ju Onorúgame napurigá 'emi 'la sebámala 'la sébali ralámuli gayenia 'lige napurigá 'la sébali olame nímala 'emi 'we 'la 'nátame napurigá Onorúgame najki.

¹³ Ne bo'né 'la machí alué rió Epáprasi 'we 'nata ajtigó choniká mochigo 'emi 'lige choniká mochigo alué ralámuli Laorisea ejperégame, 'lige abiena 'nata ajtí choniká mochigo alué ralámuli Erápolosi ejperégame.

¹⁴ Alué 'yóome, Lukasi anilime rió 'we náola reporalí, alué rió napu ramué 'we galegá etelia. 'Lige alué rió Remasi anilime abiena 'we náola reporalí.

¹⁵ 'We repóriwa alué ralámuli Onorúgame oyérame napu ejperé Laorisea rewégichi. 'Lige abiena repóriwa alué Nimpa anilime mukí 'lige alué ralámuli napu napuíme ju Onorúgame ra'ichálila benimea alé galírale Nimpa bejtélachi.

¹⁶ 'Lige 'ma etesa 'emi chonime ka ye apeli 'mi Laorisea anilichi we'ká riógichi náola napurigá alé mochígime ralámuli e'némempá

chonime ka ye apeli, 'lige alué Laorisea anilichi mochígime abiena náomala uché bilé apeli napu ne osegé alé napu 'emi mochí napurigá 'emi e'némala alué apeli chonime ka.

¹⁷ 'We 'la ruyewa alué Arkipo ye ra'ichali napu ruwí ne, regá anewa: «'We 'la sébali olawa nóchali alué napu Wa'lula Esukristote 'yaru mué napurigá sébali olámala mué.»

¹⁸ Ne Páulo náola ne reporalí napu osá ne ne bo'né sekálate, ne bo'né osilila ju ye: «'La néléwa ne'chí jena galírale bajcháriga ajtígichi ne. 'We 'la nisa 'la képa Onorúgame 'we semáriga gu'iria 'emi.»

Pe ekí júpá ye ra'ichali. Wa'lú cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Napu Bajchá Osele Páulo Alué Ralámuli Napu Tesalónika Ejperégame Nílige

Kuira suwábaga 'emi ralámuli Tesalónika ejperégame napu eki Onorúgame oyérame ju.

¹ Ne Páulo, 'lige Silasi, 'lige Timoteo, osiáguru jena apélíchi 'emi náolimia, 'emi napu eki Onorúgame oyérame ju, napu Tesalónika anilíchi we'ká riógachi napuíme ju. 'Émika pe bílepi 'nátili 'nátame ju pe O'nó Onorúgamecho na'tálila 'lige Wa'lula Esukristo na'tálila, alué napu 'pa rewagachi ajtí Onorúgame 'yuga. Neka najkíguru napurigá 'we gu'íríwa 'emi Onorúgamete napurigá 'la sébali olame ralámuli nímempá 'emi napurigá tabilé we'ká 'nátame mochímala.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo alué Tesalónika ejperégame 'we a'lá oyérame níligo Onorúgame

² Nabí wa'lú cheliera i'líme ju Onorúgame napu nokame ju 'emi.

³ Nabí napu'lige ra'íchalía ramué O'nó Onorúgame 'yuga anilíme ju 'emi 'we a'lá nóchame ko. 'Émika 'we a'lá bijchígame ju Onorúgame a'walí nejíme ko, alekeri 'we a'lá semáriga ma'china 'emi nochálila. 'Émika asíríga 'la galeme júkuru ralámuli, alekeri asíríga a'wágame nóchame ju 'emi alué ralámuli gu'íríníligo. 'Émika asíríga 'la anáchame ju 'we a'lá machíame 'emi alué Wa'lula Esukristo asíríga 'la sébali olamio napurigá anilige bo'né. Alekeri 'emi tabilé guwana rujsú.

⁴ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ramué, asíríga galíla 'emi Onorúgamete. 'La machíaa ramué Onorúgame wanápíligo napurigá 'emi Onorúgame oyérame nímala.

⁵ Napu 'emi ruilíe ramué alué a'ká ra'íchali Onorúgame ra'íchalíla, Onorúgame Alawala 'smi 'la a'wágame nejkuria, napurigá ramué 'emi ruyewa ye ra'íchali, 'lige 'émika asíríga 'la inámaturu ye ra'íchali. 'Emi 'la machí churigá níligo ramué 'emi 'yuga. Pe bílepi kéturu ramué na'tálila pe 'emi gu'írínímecho.

⁶ 'Lige 'émika napurigá ramué a'chigóríga nokáturu, aminami napurigá alué Wa'lula Esusi. 'Émika asíríga ganíligo gepúturu napu'lige ramué Onorúgame ra'íchalíla ruilía 'emi. 'Émika asíríga resí nilia mochílekuru abiénachigó 'we ra'sálagá gepúlekuru 'emi alué ra'íchali Onorúgame nila. Onorúgame Alawala gu'írile napurigá 'we ganíligo mochímala 'emi.

⁷ Suwábaga napu eki Onorúgame oyérame ju napu Maseronia anilíchi ejperégame ju 'lige napu Akaya anilíchi ejperégame ju 'emi akega napu aní uché jaré ralámuli, a'chigóríga nokinali alué napurigá nokame ju 'emi.

⁸ Alué ralámuli napu gepule alué Wa'lula Esusi nila ra'íchali napu 'emi ruwile, 'ma ruyea mochí ichúrimi ejperégame ralámuli. Alekeri we'ká ralámuli 'ma machí 'emi 'we a'lá oyérame ko Onorúgame. 'Lige alekeri pecha ruwíboa ramué churigá ko 'emi.

⁹ Alueka 'we a'lá machí 'emi kóliga e'yénilio ramué, 'lige 'we a'lá ra'ícha 'emi olagá, 'emi 'we a'lá semáriga etéligo ramué. 'Lige aníchigó 'ma a'réligo 'emi oyeria alué tábiri napu pe newárigime ju igute o rejete kómá, Onorúgame 'lína oyéríníligo alué Onorúgame napu nabí ajagá ajtime ju 'lige napu 'la bijchíá Onorúgame ju.

¹⁰ Abiena ra'ícha ralámuli 'emi 'we buigá mochigo napurigá uché sebámala Onorúgame Inolá 'pa rewagáchika, alué napu uché ku ajánale siné mukusá, alué Onorúgame Inolá Esusi anilíme. Alué júkuru gastígochi buyáname ramué, alué gastigo napu abé i'libeko nerúlímili ju.

2

Jena ruwimela Páulo beníríligo alué ralámuli Tesalónika ejperégame

¹ 'Emi Onorúgame oyérame, 'emi a'bopi 'we a'lá machíguru tabilé rioksi níligo ye nóchali, nóchale 'emi beníríga Onorúgame nila ra'íchali.

² Bajchabé ta'chó seba napu 'emi mochílige, Bilipo anilíchi we'ká riógachi e'yénilituru 'emi 'we a'lá machíguru aliéna tabilé 'la galéligo ramué alé mochígame ralámulite 'lige asíríga resí olaru ramué.* Napu'lige sebalia napu 'emi mochí abiena 'we resí olaru ramué, nobi Onorúgame 'wéchigo nejkúrikó napurigá ramué tabilé majawa Onorúgame nila ra'íchali beníríga 'emi.

³ Ramué nila ra'íchalika pecha 'yégalí júkó, 'lige 'nátalitiri asíríga 'la bí'wígame ju. Ramueka pecha 'yéliga beníríligo 'emi.

⁴ Ramueka ra'íchalíguru Onorúgame nejígempá alué nóchali 'emi benírílime alué a'lala ra'íchali. Pecha najkigá ra'íchalígo napurigá ralámuli 'we a'lá níraga etémala ramué, ramueka pe najkiá'é napurigá 'la nírawa ramué Onorúgamete. Onorúgame 'la machí chieti ka ramué na'tálila pala 'we a'lá 'nátili ka o tabilé 'la ka alué 'nátili.

⁵ 'Emi 'we a'lá machíguru ramué tajsiné ra'íchame nírigo 'we semáriga napurigá 'emi 'we a'lá níraga etémala ramué, 'lige tajsiné ra'íchame nírigo 'we semáriga pe bilé tábiri

* 2:2 E'nesi Hechos 16:19-40.

bujéniliga 'emi. Onorúgameka 'we a'lá machí tajsiné larigá nírigó.

⁶ Ramueka pecha lonoká mochírukó napurigá 'emi lige uché jaré ralámuli 'we a'lá niraga etémala ramué napurigá e'wélala niraga.

⁷ Alué Kristo[†] alué 'smi ye nóchali nejía napurigá nuebo nóchali o'winawa. Alekeri nóchali nígame niru napurigá a'wágame nulawa, nobi tabiléchigo siné alarigá nokirúkó. Ramueka napurigá bilé eyela napu repume ju bo'né 'kúchila, alarigá nokirú.

⁸ Ramueka 'we galília 'emi, alekeri asiriga 'la ganíliga beníruru ramué 'emi Onorúgame nila ra'íchali. Lige aminami 'ma 'la 'nátaga mochíriga ramué napurigá gu'írowa 'emi rekó suwiyae 'emi gu'íriga.

⁹ 'Emi ralámuli napu ekí Onorúgame oyérame ju napurigá ramué, 'emi asiriga 'la néláguru asiriga a'wágame nóchaligo ramué nabi rawé go'ame 'mea, be'á o'inasa 'lige we'liko rukó a'rilituru. Ramueka tabilé najkirú napurigá 'emi go'ame kónimala. Tabilé najkiáguru napurigá 'emi resí lámala rekó'ame. Alarigá nokiáturu napu'lige 'emi ruilíe Onorúgame nila ra'íchali.

¹⁰ 'Emi napu 'we a'lá bijhígume ju napu aní Onorúgame, 'we a'lá etele 'emi semáriga nóchiligo ramué 'emi ejperélichí. Lige Onorúgame abiena etele. Bi'lepi 'nátali 'nátame níriga ramué Onorúgame 'yuga. Lige 'la sébali olaru napurigá najkí Onorúgame. Tabilé che nokirú ramué napurigá tabilé che animela ralámuli cha nokiruga ramué.

¹¹ 'Emi 'la machí churigá nokirú ramué napurigá 'emi 'la o'wé jábamala. Ramueka asiriga na'tamatu 'emi a'pílipi neraga napurigá bilé o'nó bo'né 'kúchila 'yuga, alarigá na'tamatu ramué 'emi.

¹² Ramueka iwérali 'yáruturu 'emi. 'Emi 'yuga mochíruturu ramué napu'lige 'emi 'we resí nilia mochígichi, lige rejcholi 'yáruturu 'emi napurigá nabi 'la sébali olámala napurigá najkí Onorúgame. Onorúgame júkuru bayeme napurigá lisensia nejímala 'emi napurigá Onorúgame nulámala 'emi alawálachi. Alarigá nokiáká 'we semátiri ju.

¹³ Napu'lige 'emi 'la bijhígile ye ra'íchili napu ruilíe ramué, 'émika 'la napurigá Onorúgame nila ra'íchali alarigá bijhígile, tase napurigá ramué ra'íchálila neraga. Ye Onorúgame nila ra'íchalika 'we gu'iri 'emi, 'emi napu ekí Onorúgame oyérame ju. Alekeri wa'lú cheliera 'l'í Onorúgame.

¹⁴ 'Emi Onorúgame oyérame, alarigá ikile napurigá ikile alué ralámuli Kristo Esusi oyérame napu napuíme nílige Onorúgame ra'íchálila beníme alé Jurea mochígume.

'We resí oláloru alué ralámuli juríote. Alarigá resí ikile 'emi alé napu 'emi mochí.

¹⁵ Jaré ralámuli jurío nokálekuru me'á alué Wa'lula Esusi 'lige abiena me'líliru alué napu ruwime nile napu anele Onorúgame, 'lige ramuétiri 'ma mabúruturu jaré ralámuli juríote. Alueka tabilé nóchame ju napurigá Onorúgame najkí. Alueka suwábaga ralámuli sairúgame neraga mochí.

¹⁶ 'We cha aníme ju ramué olagá napurigá ramué tabilé gainawa ra'icha alué a'ká ra'íchali alué ralámuli tabilé jurío. Tabilé elá napurigá Onorúgame alué ralámuli buinámala alé resítirichi. Ye ralámulika cha nokigá e'yéniga pe se'winátiri 'nátali 'nátaga e'yena. Lige Onorúgameka ayoga ají alué ralámuli 'yuga, Onorúgame 'ma tabilé gu'írimala alué ralámuli.

Jena ruwimela Páulo 'we siminalio Tesalónika anilichi uchéchigo siné

¹⁷ 'Emi ralámuli Onorúgame oyérame napurigá ramué, rekó alué cha nokame ralámuli 'ma mabuge ramué alé napu mochí 'emi, ramueka 'we néléa mochiru 'emi. Asiriga eténili ramué 'emi. I'sínimi amulí simálituru 'emi e'newa.

¹⁸ Asiriga simánilituru ramué 'emi kólimia, nobi alué Satanásika jábale napurigá tabilé simawa ramué alemi. Ne Páulo asiriga we'sá siminalia ajtigéturu alemi.

¹⁹ Napu'lige uchéchigo siné nawasa alué Wa'lula Esukristo, 'lige rukesa chonikirú ramué, neka 'we a'lá ra'íchámala churigá ko 'emi ralámuli. Tabilé chijunámala ne. Asiriga ra'sálámala ne alieti ra'icha.

²⁰ 'La bijchiá ju, ramueka 'we ra'sálagá mochiru 'emi 'yuga.

3

¹ Napu'lige ramué 'we eténilie 'emi, tabilé gainali ramué simibia 'emi e'nemia. Alekeri na'taru ramué jena Atenachi ejtíbilime pe u'kabi rawé ne 'lige Silasi.

² Mayeru abé 'la níligo Timoteo julalia alemi, 'lige ramueka Atena anilichi ejtebiru. Alué Timotéoka Onorúgame oyérame ju, 'lige Onorúgame 'yuga nóchame ju napurigá ramué, ruigá churigá níligo alué Kristo. Jularu ramué napurigá oilárimala 'emi napurigá 'we a'lá na'támala 'emi Onorúgame 'yuga,

³ napurigá alué nejkúralite 'la anachámempá 'emi napu'lige resí ikiá. 'Emi 'we a'lá machí Onorúgame elame ju napurigá resí ikíboa ramué.

⁴ Napu'lige ramué 'emi si mochiga, ruirúruturu 'we resí ikíboli níligo ramué bilé rawé, 'lige larigá ikíkuru. 'Emi asiriga 'la machí alieti.

† 2:7 Napu'lige Páulo aní Esusi, Kristo, Esukristo, 'lige Kristo Esusi, pe bi'lepi ralámuli ju. E'nesi glosario «Cristo» 'lige «Jesús».

⁵ Neka 'we machiéturu alué ralámuli tabilé 'la nocha mochigo 'emi 'yuga. Napu'lige ne 'ma tabilé anacha, machináliga pala 'la Onorúgame 'yuga 'nata 'emi, Timoteo júlaturu ne napurigá ruwimela. Neka we'ká 'nata ajtigé alué 'yégame Remónisi anilime 'ma 'yékali ruyéligo 'emi, 'lige siné kachi 'emi 'ma tabilé oyérame kéré ko alué ra'íchali napu ramué beníruru.

⁶ Timotéoka 'ma ku sébaturu 'emi mochígichi einasa, 'lige aní 'we alá nirá mochigo 'emi Onorúgame, 'lige aminami 'we ganilia 'emi a'bopi. Abiena aníchigó 'emi 'we ra'sálá mochigo napu'lige ramué nélá semá nokame nílgo ramué. 'Lige abiena ruwí 'emi 'we eténilio ramué, a'chigóriga napurigá ramué 'we eténili 'emi.

⁷ 'Emi Onorúgame oyérame, ramueka asíruga resí ikiá mochírururu, asíruga cha noká ralámuli ramué 'yuga. Napu'lige nélália ramué 'we alá Onorúgame 'yuga 'nata mochigo 'emi, rekó cha ikié 'emi, 'liko ku ra'sálárimé ju ramué 'ma tabilé seweka mochiru.

⁸ 'Émika asíruga 'la semáriga oyera mochíruru alué Wa'lula Esukristo, alekeri ramueka 'we ra'salágá mochiru.

⁹ Napu'lige Onorúgame 'yuga ra'íchalia 'we ra'sáláru ramué ra'íchaga alieti tábiri nóchame ko 'emi. Wa'lú cheliera 'yawa Onorúgame 'we alá gu'irilimpá 'emi.

¹⁰ Napu'lige ra'íchalia Onorúgame 'yuga rawé 'lige rukomi, asíruga tánilia napurigá 'la nejímala bilé rawé napurigá ramué 'emi e'newa. Ramueka 'we gu'irinili 'emi napurigá aminá abé benimela Onorúgame nila ra'íchali.

¹¹ Ramueka najkiáguru napurigá ramué O'nola Onorúgame 'lige alué Wa'lula Esusi si 'we nejkúrimala napurigá ramué 'la sebawa napu 'emi mochí.

¹² Abiena najkiá napurigá alué Wa'lula Esusi 'la nejkúrimala napurigá 'la ganílga járomala 'emi a'boi 'lige 'we alá nirálíchi uché jaré ralámuli, napurigá nirálime ju ramué 'emi.

¹³ Ramueka najkiáguru napurigá wa'lú 'yámala a'wali pachágana sulachí napurigá tabilé chátiri na'támala 'emi, 'lige napurigá 'la sébali olame ralámuli nímala 'emi Onorúgame 'yuga napu'lige mochiga 'emi Wa'lula Esusi 'yuga napu ajtí Onorúgame ramué O'nola.

4

Jena ruwimela Páulo ruwílgo churigá olálime ko napurigá najki Onorúgame

¹ Jípeko pe u'kabi ra'íchali ruimé ne. 'Emi ralámuli Onorúgame oyérame napurigá ramué, ramueka 'we alá benírururu 'emi alué a'ká ra'íchali churigá e'wélime ko Onorúgame. 'Lige 'émika 'la sébali oláguru.

Jípeko najkiáguru ramué napurigá 'emi abichilubi 'we alá e'wámala napurigá najki Onorúgame, napurigá 'la ra'sálámala Onorúgame. Wa'lula Esusi a'walílate 'la sébali olámili ju 'emi.

² 'Émika 'la machigá mochí alué a'ká ra'íchali napu ramué benírilige. Alué Wa'lula Esusi nejturu ye nóchali napurigá 'emi beníruiwa.

³ Ne 'la ruwimela alieti najkió Onorúgame. Onorúgameka najkíguru napurigá 'emi 'la sébali ralámuli gainámala bi'lepi 'nátili 'nátame pe Onorúgamecho, 'lige aminami napurigá tabilé okómala 'emi uché jaré umugí 'yuga alué napu tabilé 'emi a'boi 'yula ju.

⁴ 'Lige aminami a'pílipi 'emi 'we alá niraga etémili ju 'emi a'boi 'yula napurigá ralámuli napu 'we alá 'nátame ju Onorúgame 'yuga.

⁵ Tase niwa napurigá alué ralámuli tabilé machime Onorúgame alué napu tabilé 'la 'nátame ju. Alué ralámulika pe napuchíbiriga nokinali a'boi alarigá nokame ju, pe apiépiri umugí 'yuga okome ju.

⁶ 'La 'nátaga mochiwa tase che olawa uché jaré ralámuli. Se'nú mukí 'yuga gojchiáká uché bilé rió 'yula, 'liko 'we cha oliame ju alué mukí 'yula. Pecha 'yégalime júkó uché bilé rió. Onorúgame gastigárimala ralámuli alanokame. 'Ma ruítúuru ye ra'íchali, 'ma anéruturu suwábaga ralámuli napurigá tabilé cha nokimela.

⁷ Onorúgame tabilé repá napurigá chátiri 'nátili 'nátame niwa, Onorúgameka najki napurigá 'we alá bi'wígame 'nátili 'nátame niwa 'lige aminami asíruga 'la sébali 'nátame ralámuli niwa.

⁸ Ye ra'íchalika pecha pe bilé rió nila júkó, ye ra'íchalika Onorúgame nila júkuru. Bilé rió tabilé nirásaká ye ra'íchali, alueka tabilé 'la nirame kérélamala Onorúgame, alué napu nejime ju bo'ne alawala.

⁹ Onorúgame 'yale iwérali 'emi napurigá 'we ganílga járomala 'emi a'bopi niraga. Alekeri ramueka pecha aminabi nejtúwili júkó rejcholi.

¹⁰ 'Emi 'we alá galéguru suwábaga alué ralámuli Onorúgame oyérame alé Maseronia anilíchi mochúgame. Ramueka najkiá napurigá 'emi abisibi 'we alá nirame nímala alué uché jaré ralámuli.

¹¹ 'We alá na'tawa napurigá 'we alá ganílga ejpereramala 'emi, tabilé uchútamala 'emi uché jaré ralámuli nila nochálilachi. Sekate nochawa napurigá nulálige ramué 'ya,

¹² napurigá 'we alá niraga etéwampá 'emi alué tabilé Onorúgame oyérame ralámulite, 'lige napurigá tabilé tábiri resi lámala 'emi.

Alarigá ka tabilé taga e'yenamala 'emi go'ame.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo uché ku nawamio alué Wa'lula Esukristo

¹³ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ramué, ramueka najkiá napurigá 'la námamala 'emi chukime ko bilé ralámuli mukusá. Tabilé najkiá napurigá seweka mochímala 'emi napurigá mochime ju ralámuli alué tabilé Onorúgame oyérame. Alueka tabilé moínámili ju 'pa rewagachi napu'lige suwisá.

¹⁴ Ramueka 'la bijhígiliguru alué Esusi mukúligo, 'lige ku ajánaligo. Alekeri 'la bijhígilia Onorúgame o'tomeo Esusi 'lige bo'né oyérame napu 'ma suwile alé napu ají Onorúgame.

¹⁵ Ramueka ruwiyá napurigá anílige Wa'lula Esusi, alué ra'íchali ruyéroturu ramué Esukristo oyérame napu ekí ajagá mochí napu'lige Esusi nawasa, ramué tabilé bajchá i'nawa 'pa rewagachi simiba.

¹⁶ Napu'lige alué Wa'lula Esusi jékana wijchimoba re'kinia, e'wele ra'íchaga nulámala, 'lige alué wa'lula santo ánjeli abiena e'wele ra'íchámala. 'Lige abiena e'wele rabisímala Onorúgame nila rabisíkime alué buchigá rabisíkime («trompeta» anilime), 'lige alué oyérame napu abé i'bé suwilige ajánámili ju.

¹⁷ 'Lige napu ekí ajagá mochí, abiena o'tiboli ju alué suwígama 'yúriga 'pa rewagachi, 'lige suwábaga ramué nolírale jimempuá najtepamia alué Wa'lula Esukristo nabí alué wa'lula 'yuga ejerélimia.

¹⁸ Alekeri 'we a'lá oiláriwa 'emi a'bopi ye ra'íchali ra'íchaga.

5

Jena ruwimela Páulo ruwíligo listo mochílime ko napu'lige ku nawachi Esusi

¹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ramué, pecha osíboli júkó chíéniko seabamio ye raweli, nibilé osiboa ramué tachiri tábiri simírímio bajchá, 'emi 'ma machiame.

² 'Emi 'ma machí alué Wa'lula Esusi uché nawamio napu'lige ralámuli 'ma tabilé buwechi aliéniko seabamio. Napurigá bilé chigórigame rukó sébame tábiri chigomia, tabilé machirume ju aliéniko seabamio, 'lige tabilé machiáa chíéniko nawamio Esusi.

³ Napu'lige ralámuli aníá mochígichi: «Suwábaga asíriga 'la ju, tabilé che ikimeli ju», 'lige yati neraga asíriga ená ikimela. A'chigóriga ikimela napurigá ikime ju bilé mukí u'tátiri ranélimili nisa, yati neraga o'kome ju rojpachí. Ralámulichigó 'we resí ikimeli ju.

⁴ Nobí 'emi Onorúgame oyérame 'wéchigo 'la machigá mochikó bilé rawé Esukristo

uchéchigo nawamio 'lige 'we 'la rejchiruga mochímili júkuru 'emi.

⁵ Suwábaga 'emi Onorúgame 'kúchila júkuru, 'we a'lá gu'íriliguru suwábaga 'emi O'nó Onorúgamete napurigá 'la námamala 'emi ená ikimeo bilé rawé jena wijchimoba. Ramueka pecha Remónisi 'kúchila nírukó.

⁶ Alekeri tase na'tawa ramué napurigá Remónisi 'kúchila neraga, Remónisi 'kúchilaka tabilé machí ená ikimeo bilé rawé. Alueka napurigá okoka bi'tígama, alarigá mochí. 'La e'negá mochiwa, 'lige aminami asíriga 'la 'nátaga.

⁷ Ralámuli tabilé Onorúgame 'yuga 'nátame ka pe napurigá okókame alarigá mochí o napurigá tégili kómá.

⁸ Ramué napu 'la Onorúgame 'yuga 'nátame niru, 'we a'lá 'nátaga mochiwa, 'lige 'la machigá mochiwa Onorúgame 'la nejkúrima ko, 'lige 'we a'lá galewa uché jaré ralámuli. 'We a'lá machiáiguru Onorúgame 'simio alué resitírichi buyana ramué 'lige aminabi nabí 'la repúmala.

⁹ Onorúgameka pecha gastigárimia bayele ko ramué. Alueka bayélekuru ramué alé resitírichi buínamia. Júla alué Wa'lula Esukristo napurigá ramué 'la buyawa alé resitírichi.

¹⁰ Alueka ramué gu'íriga mukúlekuru. Alekeri tabilé chéré rekó ajagá mochírige o suwisuga, alué 'yuga mochiwili ju nabí 'pa rewagachi.

¹¹ 'Liko 'la oiláriwa a'nagupi nakúriga rejcholi nejiga. 'Émika 'ma alarigá noká mochíkuru.

Jena ruwimela Páulo 'we a'lá rejcholi 'yáligo alué Onorúgame oyérame

¹² Jípeko 'emi Onorúgame oyérame ju napurigá ramué, 'we najkiá napurigá 'la nira'wa 'emi alué ralámuli napu 'emi gu'íriga nóchame ju. Alué Wa'lula Esukristo 'sile ye nóchili 'yaa alué ralámuli napurigá rejcholi 'yámala 'emi.

¹³ Asíriga 'la galegá etélime júkuru 'lige 'la niraga alué e'wélala, 'lige 'we a'lá ganíliga ejerérawa suwábaga ka.

¹⁴ Ramueka 'emi Onorúgame oyérame 'we anílíguru napurigá rejcholi ruyémala 'emi alué ralámuli nasínákuli napurigá alué ralámuli 'la nochámala. 'We oiláriwa alué ralámuli napu 'we kilí ralámuli ju. 'La gu'íriwa ralámuli alué napu tabilé 'cho 'la námame ju napu nulá Onorúgame, 'lige tase ayoga nulewa.

¹⁵ Bilé ralámuli 'we cha 'sisa 'emi 'yuga, 'lige 'emi níriká tase che olawa alué ralámuli. 'We a'lá nakúriwa 'emi a'bopi, 'lige uché jaré ralámuli abiena 'la gu'írimili júkuruchigó.

¹⁶ Nabí 'la ra'salagá mochílime júkuru.

¹⁷ Nabí na'tawa Onorúgame 'yuga.

¹⁸ 'La cheliera 'yawa Onorúgame suwábaga nejime koriká, tabilé chéré rekó 'we nóchali kame ke i'sínimi alué napu Onorúgame nejí. Alarigá najkí Onorúgame, 'emi Kristo Esusi oyérame kame.

¹⁹ Tabilé che aniboa napurigá sewémala Onorúgame Alawala.

²⁰ Tase gawéliga ra'ichawa alué Onorúgame ra'ichálila nareme ralámuli olagá.

²¹ Iligá abé 'la ju 'we a'lá na'talia napu ruwí alué ralámuli, 'la machibómpá pala bijchiá ko o tabilé bijchiá kómá. 'We a'lá beniboa 'la a'ká ra'ichali napu tabilé 'yégalí ju.

²² Tase gepuwa alué chátiri ra'ichali, 'lige tabilé e'wawa.

²³ Onorúgame ju ralámuli gu'írame napurigá tabilé we'ká e'karúginti 'nata mochímala ralámuli. Gu'írilime ju napurigá 'we a'lá sébili ralámuli nímala. Neka najkíguru napurigá Onorúgame 'emi gu'írimala napurigá 'emi 'la sébali olámala napu Onorúgame najkí, napurigá 'la sébali olame ralámuli gainámala 'emi. Najkí ne napurigá alué 'emi alawala 'lige 'nátíli 'la bí'wígame nímala napu'lige uché sébachi alué Wa'lula Esukristo anilime.

²⁴ Alué napu 'emi bayele Onorúgame ju, suwábaga 'la sébali olame júkuru, suwábaga 'la sébali olame kame napu aní.

²⁵ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ramué, 'la tániwa Onorúgame napurigá 'la gu'írimala Onorúgame ramué.

²⁶ 'We 'la repóriwa ka suwábaga Onorúgame oyérame.

²⁷ Neka nuláguru napurigá ra'ichámala (leéramala) 'emi ye osilí suwábaga ralámuli napu ekí Onorúgame oyérame ju. Alarigá najkí alué Wa'lula Esusi.

²⁸ Najkí ne napurigá gu'írua 'emi alué Wa'lula Esukristote. Alarigá ju.

Pe ikí kápá ye ra'ichali. Wa'lú cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Napu Nujubá Osele Páulo Alué Ralámuli Napu Tesalónika Ejperégame Nílige

Kuira suwábaga 'emi ralámuli Tesalónika ejperégame napu eki Onorúgame oyérame ju.

¹ Ne Páulo náoli ye ra'íchali, Silasi 'lige Timoteo jena mochi ne 'yuga. Náoli ne 'emi ralámuli napu Tesalónika anilichi we'ká riógachi napuíme ju Onorúgame ra'ichálila benímea, 'emi ralámuli napu 'we 'la oyérame ju Onorúgame ramué O'nola 'lige Wa'lula Esukristo.

² 'We najkiá napurigá O'nó Onorúgame 'lige Wa'lula Esukristo 'we 'la semáriga gu'írimala 'emi napurigá 'la bi'lepi 'nata mochímala.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo 'we anáchame níligo alué ralámuli rekó chibi oliae cha nokame ralámulite

³ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ramué, ramueka senibi rawé cheliera 'yalía Onorúgame. Onorúgame 'we 'la gu'írame ju 'emi, alekeri cheliera 'yalía. Ye gu'írilité 'emi aminacho 'la oyérame ju Onorúgame, 'lige aminacho asíriga 'la ganili 'emi a'bopi.

⁴ Alekeri 'we ruyame ju churigá ka 'emi napu'lige ra'ichalia bilénami re'obachi 'we ganíliga. 'We ruyame ju 'we 'la anachio 'emi rekó 'we najátalia 'emi alué cha nokame ralámulite, 'lige 'we 'la anachio 'emi napu'lige 'we ená oliae 'emi alué cha nokame ralámulite. 'Émika tajsíné a'reme ju e'wá Onorúgame ra'ichálila.

⁵ Alarigá 'we 'la ma'chígime néré 'we 'la semáriga gu'írilio 'emi Onorúgamete, 'lige Onorúgame 'we a'lá gatéligo napurigá 'emi 'we a'lá sébali e'wímala. Alekeri 'we a'lá ju Onorúgame a'rea napurigá resí nílimala 'emi.

⁶ Aminami aka 'we 'la júpaché gastigaria Onorúgame alué ralámuli napu 'we cha nokame ju 'emi 'yuga.

⁷ 'Lige 'we 'la júkuru a'kinana 'la gu'írisa Onorúgame suwábaga 'emi napu 'we resí nilia mochi jipe napurigá 'ma 'la tabilé resí nílamala. A'chigóriga gu'írisa 'la kékuruchigó ramué. Alarigá nejkúrimala Onorúgame i'libeko napu'lige uché nawá Esukristo we'ká santo ánjeli 'yuga 'pa rewagáchika napurigá 'ma 'la resibopua ramué. Nawámala Esukristo 'pa rewagáchika na'írale.

⁸ Ralámuli gastigárimia nawámala alué tabilé Onorúgame oyérame, 'lige tabilé e'wame alué ra'íchali napu ruyame ju chieri ko alué Wa'lula Esusi.

⁹ Alué ralámuli gastigáriwili ju alué gastigote napu tabilé suwíbame nímalá, 'lige

'ma 'lúpua alué ralámuli 'mi mejká napu tabilé pe'tá nérélamala Onorúgame alemi nibilé Onorúgame a'walila.

¹⁰ Alarigá ikimela napu'lige alué Wa'lula Esukristo seba napurigá 'we 'la ganíliga etewa alué ralámulite napu oyérame ju Esukristo. 'Émika 'ma 'la oyérame ju alué ra'íchali napu ruyérite 'emi. Alekeri 'émika napuika mochímili júkuru uché jaré oyérame 'yuga a'lige rawé napu'lige sébachi Esukristo.

¹¹ Alekeri ramué 'we tánilia Onorúgame napurigá Onorúgame a'wali 'yámala 'emi napurigá 'we a'lá sébali olámala napu najki 'emi. Onorúgame 'sime ju ye 'nátali 'ya, 'lige 'la sébali olagá ye, Onorúgame 'we a'lá ganíliga etémala 'emi.

¹² Alarigá tánili ramué Onorúgame napurigá 'emi nímalá napurigá alué Wa'lula Esusi 'lige napurigá ralámuli 'we a'lá níramala Esusi, 'lige alué Esusi 'we a'lá níramala 'emi. Alarigá ikimela Onorúgame 'lige Wa'lula Esusi asíriga 'la sébali olámili ju 'emi 'yuga.

2

Jena ruwimela Páulo ruwíligo churigá ko alué cha 'sime rió

¹ Jena ruimé ne churigá nimio napu'lige uché nawachi Wa'lula Esukristo 'pa rewagáchika, 'lige aminami churigá napuípili ko ramué alé alué Esukristo 'yuga.

² Ramueka 'we tánalia 'emi napurigá tabilé guwana rujsúmala 'emi we'ká tábiri 'nátaga. 'We a'lá na'tawa bilé ralámuli anichi Onorúgame ra'íchali 'yáligo. 'Lige 'we a'lá na'tawa bilé ralámuli anichi ramué júligo bilé ra'íchali osiruga anigá 'ma ku sébiligo alué Wa'lula Esukristo jena wijchimoba. Tabilé majawa, nibilé bijchígíwa. Siné kachi bilénami osilichi ma'chínámala alanime ra'íchali.

³ Tabilé bijchígíwa, bajchá 'we a'lá rukiboa. Tabilé 'cho sébachi alaké rawé napu'lige nawámachi Wa'lula Esukristo, we'ká ralámuli sairámala Onorúgame, a'lige ma'chínámala alué rió napu 'yégame ju, alué rió napu juláwili ju injiérnochika Onorúgamete.

⁴ Alué rioka Onorúgame saila ju, 'lige alueka tabilé níramala napu ralámuli nírame ju. 'Ma re'obachi pachá alé mesa ilígichi nawámili ju 'lige aleka iligá Onorúgame korimela.

⁵ ¿Tacha nélé 'emi ne ye tábiri ruwichi ne 'emi si eyénaga?

⁶ 'Lige 'emi 'we 'la machi chonigá tabilé 'cho ma'chínimio alué rió chátiri 'yégame napusi 'ma sebase raweli a'lige kulí ma'chínámala alué rió.

⁷ Alué rió chátiri 'yégame 'ma 'we 'la sébali 'nata ajtí churigá resí olamio ralámuli, pe rokáré napurigá 'mi chajkénami elawa alué napu íli alemi ra'ama.

⁸ A'lige ma'chínamala alué rió napu ju 'we chátiri 'we 'yégame, alué Onorúgame saíla. 'Lige alué Wa'lula Esusi 'ma rekábamala alué 'yégame rió pe buchigá. Pe Esusi etega ra'ósiga íligichi mukumela alué rió 'yégame.

⁹ Alué rioka sebámala 'we a'wágame napugiti Satanasi gu'ira asimémpá alué rió a'walí 'ya. 'We a'wágame nímalá alué rió napu'lige seba jena. Asíriga wa'lú nímalá a'walí, e'karúgame nóchali nochámala napu ta'wesi ralámuli gainásaré.

¹⁰ Alué rió 'we ínílame 'we 'la benélimala 'yégame alué ralámuli napu tabilé bijchígile Onorúgame nila ra'íchali, alué napu tabilé nirame nile alué 'we 'la bijchiá ra'íchali napurigá 'la buyásimili nílige alé resítirichi. Alué ralámulika 'légana injiérnochi simámala.

¹¹⁻¹² Alekeri Onorúgame elí alué ralámuli napurigá bijchígamala alué 'yégame ra'íchali alué Remónisi ra'ícháila, napurigá alué ralámuli 'légana injiérnochi simámala napu ekí tabilé 'la oyérale alué ra'íchali Onorúgame nila ra'íchali, alué ralámuli napu pe 'we ganílime ju alué chátiri tábiri nóchaga, tase 'la Onorúgame nila nóchali. Alueka tabilé machí resí nokigá jario.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo Onorúgame repáligo napurigá 'la buyásawa alé resítirichi

¹³ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ramué, Onorúgame 'we galé 'emi, alueka 'we 'yasi 'nátaligame napurigá 'emi buyámala alé resítiri bowechi. 'Lige Onorúgame Alawala wanápale 'emi, 'lige 'émika 'we a'lá bijchígale alué bijchígili ra'íchali. Alekeri wa'lú cheliera 'yáwili ju Onorúgame.

¹⁴ Onorúgameka bo'né nila ra'íchalite bayele 'emi, alué ra'íchali napu ramué 'emi benírila, napurigá narémala 'emi alué Wa'lula Esukristo a'walila.

¹⁵ 'Liko 'emi Onorúgame oyérame, tase guwana rujsúpua, 'lige tabilé 'we kuawa alué ra'íchali napu ramué 'emi beníriru napuíka mochiga 'lige í'sínimi apélichí osagá.

¹⁶ Alué Wa'lula Esukristo 'lige Onorúgame ramué O'nola 'we a'lá sébali olame ju. 'We galele ramué 'lige tabilé síné a'rieme ju ramué oilaria. Alekeri 'la machiaa ramué buyawa alué tabilé a'lá bowechi.

¹⁷ Alekeri tani ne Onorúgame 'lige Esukristo napurigá wa'lú a'walí 'yámala 'emi napurigá 'we a'lá sébali ma'chínamala suwábaga napu noká 'emi 'lige napu ra'ícha 'emi.

3

Jena ruwimela Páulo najkió napurigá Esukristo ra'ícháila sebámala bochígimi

¹ Pe u'kabi ra'íchali ruimé ne. 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ramué, jípeko najkí ne napurigá 'emi Onorúgame tánamala napurigá ramué gu'írimala, napurigá alué Wa'lula Esukristo ra'ícháila 'la yati sebámala bochígimi, 'lige napurigá 'la oyéramala ralámuli alué ra'íchali 'we 'la ganílige, a'chigóriga napurigá oyérale 'emi.

² 'We 'la tániwa Onorúgame napurigá tabilé a'rémala napurigá resí olawa ramué alué cha nokame ralámulite. Pecha suwábaga ralámuli bijchígame kame Onorúgame nila ra'íchali napu ramué ruyá.

³ Alué Wa'lula Esukristoka 'we a'lá sébali olame ju napu anime ju, 'wéchigo 'la bi'lepi 'nátili 'nátame kame, 'lige alueka 'we a'lá nejkúrimala napurigá 'la bi'lepi 'nátili 'nátage járomala 'emi, 'lige 'we 'la nejkúrimala napurigá tabilé cha olawa 'emi alué cha nokame ralámulite.

⁴ 'Lige 'we a'lá machiaa ramué 'emi abichilubi 'la sébali olamio napu ramué nulalá. Wa'lula Esukristo nejí alué 'nátili.

⁵ Neka najkí napurigá alué Wa'lula Esukristo nejkúrimala na'tálichi napurigá 'emi 'we 'la galémala ralámuli, a'chigóriga napurigá galeme ju Onorúgame suwábaga ralámuli, 'lige napurigá anachámala napurigá anáchale Kristo.

Jena ruwimela Páulo churigá nocháwikó

⁶ 'Emi oyérame napurigá ramué, alué Wa'lula Esukristo nóchali 'ya ramué napurigá ramué 'emi tebúpua, alekeri nulelia ramué 'emi napurigá tabilé napuíka e'yénamala alué oyérame 'yuga napu 'we najsinákuli ju, napu tabilé sébali olame ju alué rejcholi napu ramué beníriru 'emi.

⁷ 'Emi a'boi 'we 'la machí churigá ejperélitiká 'emi níriga napurigá 'la a'chigóriga ejperélamala napurigá ramué. Ramueka tabilé najsinákuli neraga mochírigeturu napu'lige 'emi si mochiga,

⁸ 'lige tajsiné naretu alué go'ame napu 'emi 'yánili ramué. Ramueka rukuchégame nocháruturu 'lige abiena rukomi go'ame meka napurigá tabilé se'winá lámala 'emi.

⁹ Ramueka 'emi beníruga e'yénilituru, 'lige 'la nílige napurigá 'emi go'ame kónimala, nobi ramueka najkirú napurigá 'emi benimela nóchaga ramué etega.

¹⁰ Napu'lige 'emi 'yuga mochiga ramué ye rejcholi benírigeturu: Bilé rió tabilé nochásaká tabilé go'meli júkuru.

¹¹ Ramueka akirú tabilé nocha mochigo jaré 'emi, pe nejkumega e'yéname kará.

¹² Alué Wa'lula Esukristo nóchali 'yale ramué napurigá 'emi repúpua, alekeri nulelia ramué alué ralámuli najsinákuli napurigá nochámala napurigá mémala go'ame.

¹³ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ramué, tabilé a'chigóriga níwa napurigá

alué ralámuli najsinákuli, tase najsinawa 'la nóchali nóchaga.

¹⁴ Jaré ralámuli oyérame tabilé e'wásaká napu aní ye apeli napu ramué osirú. 'We 'la na'táwaká churigá ka alué rió, 'lige tase gompaniérola niwa alué rió napurigá alué rió 'la chijunámala.

¹⁵ Tabiléchigo saíla neraga etéwagó alué rió, 'we 'la ruyewa 'lina rejcholi napurigá Onorúgame oyérame neraga.

¹⁶ Najkí ne napurigá alué Wa'lula Esukristo 'we 'la gu'írimala 'emi senibí napurigá tabilé we'ká 'nátili na'támala 'emi 'lige napurigá 'la ganíliga ejperélamala 'emi.

¹⁷ Ne Páulo reparánili ne bo'né sekálate osigá ye jena nujubá enágame osilí. Nabí alarigá osame ju ne napu'lige náolia bilé ra'íchali.*

¹⁸ Neka najkíguru napurigá alué Wa'lula Esukrístote gu'íriwa 'emi senibí. Alarigá ju.

Pe íkí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

---

* **3:17** Uché bilé rió osale ye osilí napu Páulo anele. Pe jénacho osale bo'né sekálate.

Ye Ju Alué Apeli Napu Bajchá Osele Páulo Alué Timoteo

Kuira mué Timoteo.

¹ Ne Páulo ye apeli osá ne. Neka nulérigime ju Onorúgamete 'lige Kristo Esúsíte napurigá nulame nímalá ne 'lige benírame ralámuli alué Kristo Esusi nila ra'íchali. Onorúgame ju ramué alawala bi'weme, 'lige bijchígígame Kristo Esusi ra'íchálíla, 'liko 'we semati raweli rewíboa ramué.

² Neka mué Timoteo oséguru. Mueka napurigá ne inolá neraga ju, napugiti mueka 'we 'la e'wámpá napu ne nulegé. Neka alekeri 'we 'la tania napurigá 'we 'la gu'íriwa Onorúgamete ramué O'nola 'lige Wa'lula Kristo Esúsíte napu ramué nuleme ju, 'lige aminami napurigá 'we 'la na'temápua mué, 'lige aminami napurigá 'la senibí Onorúgamecho 'yuga' nata asimela mué, tabilé we'ká e'karúginti.

Jena ruwimela Páulo ruwílígo 'we 'la 'nátaga mochíwílikó napugiti cha we'ká mochígempá ralámuli 'yégali benírame

³ Napu'lige ne ta'chó simiá alé Maseronia anilichí, neka 'we anéturu mué napurigá mué rejpiímala alé Eboso anilichí napurigá nulémala mué alué ralámuli napu pe 'yégali benírame ju napurigá tabilé aminabi alanoká mochímala. Jípeko uché siné aní ne napurigá mué rejpiímala alé.

⁴ 'We anewa tabilé 'la ko aminabi beniaa alué 'yégali ra'íchali 'we 'ya nerúgame napu ruwime ju churigá eperégame níligo 'we 'ya eperégame ralámuli. Alué ralámuli napu gepume ju alué ra'íchali 'yégali pe tabilé siné 'la bi'lepi 'nátali 'nátame ju, 'lige alésíko pe na'áwali o'wínáme ju a'bopi, 'lige alekeri tabilé machime ju tachiri najkió Onorúgame. 'We 'la bijchígígame níriká Onorúgame nila ra'íchali 'liko 'we 'la machíboa tachiri najkió Onorúgame.

⁵ 'Lige neka najkíguru napurigá mué benírimala napurigá 'la niraga járowa a'bópika. 'Lige 'la bi'wígáme alawégame nísaká, tabilé chátiri 'nátame 'lige 'we 'la bijchígígame nísaká Onorúgame 'la sébali olamígo napu anile, 'liko 'we 'la ganlíga járowa a'bópika.

⁶ Jaré ralámuli benírame 'ma tabilé oyérame ju ye ra'íchali, pe tabilé 'la ra'íchali ra'íchaga na'áwame ju.

⁷ Alueka benírame gainánilime ju Moisesi nila nulalí, nobi tabilé námame júkó alué nulalí, 'lige pe tabilé machigá 'we 'la benírame kolae a'boi.

⁸ Suwábaga 'we 'la machiaa 'we 'la ko alué nulalí, 'we alá sébili olásiká napurigá najki Onorúgame.

⁹ Abiena machiaa Onorúgame tabilé 'yálígo Moisesi alué nulalí napurigá gastigáriwa 'la a'ká ralámuli, iligá 'yale alué nulalí napurigá gastigáriwa ralámuli napu cha nokame ju, alué ralámuli napu tabilé e'wame ju, 'lige alué napu tabilé nírame ju Onorúgame, 'lige aminami alué napu me'gá e'yénáme ju a'boi o'nola 'lige alué e'yela 'lige aminami uché jaré ralámuli,

¹⁰ 'lige aminami alué ralámuli napu uché jaré umugí 'yuga okoka e'yénáme ju napu tabilé a'boi 'yula ju, 'lige aminami alué umugí napu uché jaré rió 'yuga okoka e'yénáme ju napu tabilé a'boi 'yula ju, 'lige aminami alué ralámuli napu pe riocho ka okome ju, 'lige aminami alué umugí napu pe umugicho ka okome ju, 'lige aminami alué ralámuli napu ralinéga e'yénáme ju ralámuli napu tabilé najtétíga nochárilime ju, 'lige aminami alué ralámuli napu 'yégali ra'íchali ra'íchiga e'yénáme ju, 'lige aminami alué napu 'we 'la bijchiá ruwime korime ju. Onorúgameka nulale ye nulalí napurigá suwábaga ralámuli napu chíbi nokame ju machimela tachiri najkió Onorúgame.

¹¹ 'We 'la ju alué nulalí napu Onorúgame nulá napurigá benírimala ne ralámuli.

Jena ruwimela Páulo wa'lú cheliera 'yálígo Kristo Esusi

¹² Neka cheliera 'yáguru Wa'lula Kristo Esusi ramué nuleme, napugiti alueka 'we 'la niraga etémpá ne'chí, 'lige alué 'sime ju a'walí ne'já napurigá ne 'la sébali olame nímalá napurigá najki alué.

¹³ Neka abé 'yako asíríga chálágá ra'íchame ke ne Kristo Esusi olagá, 'lige 'we najátame ke ne Kristo Esusi oyérame ralámuli cha olamia.* Nobi Onorúgameka 'we na'temaka etélekó ne'chí, 'lige e'kale ne'chí, neka pecha 'cho bijchígígame kéturu Kristo Esusi nila ra'íchali, alekeri neka pecha machiékó ala'siá.

¹⁴ Nobi Wa'lula Esukrístoka 'wéchigo 'la niraga etélekó ne'chí rekó ne 'we cha 'sime rió kachi. A'walí ne'jí napurigá ne 'we 'la bijchígímalá napu anilíge Kristo Esusi 'lige aminami napurigá ne 'we 'la niraga etémala uché jaré ralámuli.

¹⁵ Napu ne ruwimela 'we 'la bijchiá ju, 'we 'la 'nátaga gepúwaká 'emi ye ra'íchali. Kristo Esusi nawale jena wijchímoba, cha nokame ralámuli alawala bi'wemia. 'Lige neka abéchigo cha 'sime ke me'tigá suwábaga alué ralámuli cha nokame.

¹⁶ Nobi Onorúgameka 'wéchigo 'la na'temálekó ne'chí. 'Lige alarigá machírile

* 1:13 E'nesi Hechos 8:3.

ralámuli chiena 'la buwéligo Esukristo napurigá ne ku guwana na'támala. Napu'lige alué ralámuli etesa chiena 'la gu'iriligo Onorúgame ne'chí rekó ne 'we cha 'sime rió kachi, 'liko 'we 'la bijchígimala Kristo Esusi nila ra'íchálla 'lige 'la simámala 'pa rewagachi napu'lige suwisá Onorúgame 'yuga mochimia senibí.

¹⁷ 'We 'la kápá suwábaga ralámuli 'we 'la semáriga ra'ichasa Wa'lula Onorúgame olagá napu senibí nulame ju 'lige napu tajsíné mukume ju, 'lige napu tabilé etérumé ju. Senibí 'we 'la ra'ichasa 'la kápá ralámuli alué olagá, alarigá nisa 'la kápá.

¹⁸ Mué Timoteo, napu ju napurigá ne inolá, neka ye rejcholi nejíguru, napurigá anílige mué olagá alué abé i'bé mochígame ralámuli napu ruwime nilige napu Onorúgame anéligé.[†] Mué 'we 'la sébali olásaká ye rejcholi, 'liko mué 'we 'la benégame nímala ra'icha me'tigá alué cha nokame ralámuli napu tabilé oyérame ju Wa'lula Esukristo.

¹⁹ Tabilé siné a'rewa Kristo oyeria, iligá 'we 'la na'tawa. Jaré ralámuli 'ma a'rele Onorúgame nila ra'íchali oyeria pe tabilé 'la 'nátaga. 'Lige 'ma tabilé bijchígime ju Onorúgame nila ra'íchali.

²⁰ Oká ye ralámuli napu 'ma tabilé e'wame ju Onorúgame nila ra'íchali, bilé alué Imeneo anilime ju 'lige uché bileka Alejantro anilime ju. Neka 'ma tabilé a're napurigá napuika e'yenamala Onorúgame oyérame 'yuga. Satanásika asíriga resí olámala 'lige alarigá machimela tabilé 'la ko sairuga ra'ichalia Onorúgame olagá.[‡]

2

Jena ruwimela Páulo ruwíligo churigá ra'íchámili ko ralámuli Onorúgame 'yuga

¹ Napu ne ruimeli ju 'we najtérame ju. Neka najkí napurigá suwábaga Onorúgame oyérame tánimala Onorúgame napurigá gu'irimala suwábaga ralámuli, abiena najkí ne napurigá tánimala Onorúgame napurigá na'temaka etémala suwábaga ralámuli. 'Lige najkí ne napurigá walú cheliera 'yámala Onorúgame walú nejkúrame kóriká.

² Neka abiena najkí napurigá 'emi tánimala Onorúgame napurigá 'we 'la gu'irimala suwábaga e'wélala nulame, 'lige aminami uché jaré u'kuchípala e'wélala napurigá 'la ganíliga epperéliwa suwábaga pe Onorúgamecho oyériga tabilé na'áwaka.

³ Onorúgame napu ramué alawala bi'weme ju, 'we 'la ganíliga ajtí napu'lige ramué nejkúrili tánilichi 'lige aminami napu'lige cheliera i'lichí.

⁴ Onorúgameka najkí napurigá suwábaga ralámuli bi'wígame alawégame nímala, 'lige

aminami najkí napurigá suwábaga ralámuli námamala churigá ko alué 'la bijchíá ra'íchali, ⁵ napugiti pe bi'lepi kame Onorúgame, 'lige aminami pe bi'lepi kame alué rió napu 'la umégame ju ralámuli alawala bi'wea napurigá 'la simámala alé napu ajtí Onorúgame, alueka pe Kristo Esusi ju napu nawale jena napurigá rió neraga.

⁶ Kristo Esusi mukule suwábaga ralámuli nila gastigo bujega, alué napu 'la bijchúgame nile alué nila ra'íchali, alarigá anile Onorúgame alakimeo a'lige rawé.

⁷ Kristo 'smi nóchali 'ya ne'chí napurigá nulame nímala ne 'lige benírame nímala ne ye 'we a'lá ra'íchali alué ralámuli napu tabilé jurío ju. Napu ne aní 'la bijchíá ju, tabilé 'yégali ju.

⁸ Neka najkí napurigá suwábaga ralámuli Onorúgame oyérame panápurimi epperégame Onorúgame 'yuga ra'íchámala 'la kilí jaga, tabilé ayoga nibilé chibi anigá.

⁹ Abiena najkí ne napu'lige ralámuli napu'ichi Onorúgame 'yuga ra'ichamia 'lige aminami benimea Onorúgame nila ra'íchali, tabilé najkí ne napurigá umugí 'we umugíliga e'yenamala 'we najteme chinite newárigime sí'púchiga, 'lige tabilé najkí ne napurigá e'karúgame tabiri 'we najteme uchúchamala gupálachi, 'lige tabilé najkí ne napurigá e'karúgame 'we najteme uchúchiga e'yenamala napu alué 'órote newárigime ju, 'lige alué napu semati rejte newárigime ju. Iligá na'tálime júkuru Onorúgame nila ra'íchali tase alieti tábiri unélinti.

¹⁰ Neka iligá najkí napurigá ralámuli regá animela 'emi etega: «'Nee chiena 'la nóchanti ju alué umugí, 'lige aminami chiena 'la níranti ju Onorúgame.»

¹¹ Aminami najkí ne napurigá 'emi umugí 'we 'la niraga gepúmala napu'lige uché jaré benírachi Onorúgame nila ra'íchali.

¹² Neka tabilé elá napurigá umugí nokimea beniria Onorúgame nila ra'íchali napu'lige napu'isa ralámuli Onorúgame nila ra'íchali benimea, 'lige aminami tabilé najkí ne napurigá umugí nulémala a'boi 'yula, rió 'yúgame nisaká, 'lige uché jaré ríu. Neka najkí napurigá i'kilí mochímala tabilé che anigá.

¹³ Alarigá nulá ne napugiti Onorúgame bajchá newárigime alué Arani, 'lige Ébaka pe nujubapi newárigime kame.

¹⁴ 'Lige Remónisika pecha 'yégiliko alué Arani, eligá alué mukí 'lina 'yégiliru, 'lige alué Eba 'ma 'yégilisiká, 'ma chátiri alawégame gayénale.

¹⁵ Onorúgameka gastigárigile umugí napurigá 'we o'kómala u'tátiri ochérimichi nobi 'wéchigo ku 'la bi'wígame alawégame gainámalago alué umugí 'we 'la bijchígame

[†] 1:18 E'nesi I Timoteo 4:14. [‡] 1:20 E'nesi I Corintios 5:3-5.

nísaká Esukristo nila ra'ichálila, 'lige aminami 'we 'la galegá eteme nísaká uché jaré ralámuli.*

3

Jena ruwimela Páulo ruwíligo churigá nóchamili ko alué e'wélala Onorúgame oyérame

¹ 'We 'la bijchiá ju napu ne ruwimela jipe. Bilé rió wa'lula núnilisaká uché jaré Onorúgame oyérame nuleme, 'we 'la ju alué 'nátali.

² Bilé rió napu nuleme nímili ju uché jaré oyérame, 'we 'la rió nímili ju. Bi'lepi mukí 'yúlimili ju, 'lige aminami 'we 'la na'támili ju, 'lige 'we 'la niraga etéwili ju ralámulite, 'lige aminami 'we 'la ganúliga etélime ju alué ralámuli napu sébame ju alué rió nulame bejtélachi. 'Lige aminami 'we 'la benírímili júkuru Onorúgame nila ra'ichali.

³ Tabilé rekuka bajímili júkuru, 'lige aminami tabilé nejkome nímili júkuru, iligá 'we 'la rió nímili júkuru, 'la i'kili nímili júkuru, tabilé pe enomicho korume.

⁴ Alué rioka 'we 'la repúmili júkuru bo'né 'yula, 'lige aminami bo'né 'kúchila, 'lige alué 'kúchilaka 'we 'la e'wímili júkuru 'we 'la niraga.

⁵ Alué rió tabilé 'la repume nísaká bo'né 'yula 'lige bo'né 'kúchila, 'liko ¿churigá 'la umbámalawé repua suwábaga ralámuli Onorúgame oyérame?

⁶ Alué rió napu nulámili ju tabilé pe kulí 'la oyérame nímili ju Onorúgame. Alarigá nísaká alué rió, siné kachi pe asírige riólimala 'lige regá na'támala bo'né: «Neka asírige 'la semá 'sime rió ju, me'tagá uché jaré ralámuli. Alekeri ye nóchili 'yaru ne.» Alarigá 'nátame nísaká alué rió 'liko Onorúgame 'ma ku bujémala alué nóchali napu nígame ju alué rió, napurigá Onorúgame bujele alué nóchali alué riablo.

⁷ 'Lige aminami alué rió napu nulame nínili 'we 'la niraga etélime nímili júkuru ralámulite napu tabilé Onorúgame oyérame ju. Tabilé nirálime nísaká alué rió 'liko pe na'áwili o'wímala, 'liko alué rió pe asírige resí ikimela Remónisi trámpalachi wijchigá.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo churigá nimio alué ralámuli e'wélala nulame gu'irame

⁸ Alué ralámuli napu gu'irínilime ju alué e'wélala nulame, a'chigóriga nímili júkuru napurigá alué nulame, 'lige 'we 'la niraga etélime nímili júkuruchigó uché jaré ralámulite, 'lige aminami tabilé 'yégali ra'ichámili júkuru, 'lige aminami tabilé rekuka bajímili júkuru, 'lige aminami tabilé na'támili júkuru we'ká mélime enomí.

⁹ 'Lige aminami asírige 'la bijchígimili júkuru alué a'lala ra'ichali Onorúgame nila.

'Lige aminami tabilé na'támili júkuru chátiri 'nátali.

¹⁰ Tabilé 'cho chojkía nocha ye nóchali alué rió, alué e'wélalaka 'we 'la na'támili júkuru ta'lá gu'irame ko ralámuli. 'We a'lá gu'irame nísaká alué rió nochánilime, 'liko 'la nochámili júkuru e'wélala gu'iriga.

¹¹ Alué umugí napu 'yula ju alué gu'iriga nóchame e'wélala abiena 'we 'la niraga etélime nímili júkuru uché jaré ralámulite. Tabilé chibi anigá ra'ichámili júkuru uché jaré ralámuli olagá, 'lige aminami tabilé 'me bajímili júkuru alué rekútame. 'Lige aminami 'la kilí ralámuli nímili júkuru. 'Lige aminami asírige 'la sébali olámili júkuru napu aní a'boi.

¹² 'Lige aminami bilé rió napu nóchame ju gu'iriga alué e'wélala nulame, alueka pe bi'lepi mukí 'yúgame nímili júkuru 'lige asírige 'la tebúmili júkuru bo'né 'kúchila 'lige bo'né 'yula.

¹³ Alué rió napu gu'irímili ju alué e'wélala nulame, 'we 'la nóchame nísaká, 'liko ralámuli 'we 'la niraga etémala alué rió, 'lige alué rió 'we a'lá bijchígamala Kristo Esusi ra'ichálila.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo Onorúgame nawáligo napurigá rió neraga

¹⁴ Neka pe 'wemi simé olá mué kólimia. Neka abirigáchigo oségó mué ye ra'ichali.

¹⁵ Siné kachi ta'wé sebasa ne alé 'mi, nobi mueka 'láchigo 'la námamalaigó ye ra'ichali churigáriga nokimeli ko suwábaga napu Onorúgame oyérame ju. Ramueka Onorúgame 'kúchila niru alué napu senibí ajagá ajtí, 'lige ramué benírame niru bijchiá 'la Onorúgame nila ra'ichali.

¹⁶ 'We najtékame ju ye nulalí nobi péchigo u'kabi ralámuli 'la námame júkó ye nulalí. Ye nulalika regá anime ju:

Kristo nawale jena wijchimoba napurigá rió neraga,

Onorúgame Alawala ruwile 'we 'la ko napu 'sile Kristo,

'lige alué santo ánjeli 'we 'la etele napu sile alué.

Alué nila ra'ichilika suwábaga ralámuli tabilé jurío ruyéliru,

'lige we'ká ralámuli 'we 'la bijchígale alué nila ra'ichali,

'lige 'ma o'tóli ru 'pa rewagachi napurigá Onorúgame 'yuga asimea.

4

Jena ruwimela Páulo ruwíligo 'we 'la 'nátaga mochímilikó napugiti cha we'ká mochímempá ralámuli 'yégali ra'ichali benírame

¹ Onorúgame Alawala 'we 'la ruwí jaré ralámuli 'ma a'remio Onorúgame nila ra'ichali oyeria, 'lige pe oyérimio uché jaré nulalí remónisi u'kuchípala nulalila.

* **2:15** Jaré líbrochi regá anime ju: «Pero se salvará engendrando hijos, si permaneciere en fe, amor y santificación, con modestia.»

Alarigá ikimela abé a'kinana amulí sébachi uchéchigo siné Wa'lula Esukristo.

² 'We 'la e'wímala alué ralámuli napu pe 'yégalí ra'íchame ju, alué ralámuli napu tabilé chíjúnáme ju chíbi nokisá.

³ Alué ralámulika tabilé elame ju napurigá bilé rió newímala bilé mukí 'yuga 'lige aminami tabilé elime ju napurigá go'mela jaré go'ame, alué go'ame napu Onorúgame newale napurigá go'mela suwábaga alué ralámuli Kristo oyérame napu 'la machime ju alué 'la bijchiá ra'íchali.

⁴ Suwábaga napu ekí Onorúgame newale asíruga 'la júkuru. 'Lige alekeri go'poli júkuru suwábaga go'ame napu ekí nerú jena wijchimoba, pe iligá 'we 'la cheliera 'yasa Onorúgame.

⁵ Alekeri asíruga 'la ju suwábaga go'ame go'aa napugiti alarigá ruyame alué Onorúgame nila ra'íchali, 'lige napugiti ramueka 'ma cheliera 'yárigame Onorúgame go'ame nejígóriká.

Jena ruwimela Páulo 'we 'la ruyéligo alué Timoteo chu'símilikó

⁶ Mué 'we 'la benírisaká ye ra'íchali alué Onorúgame oyérame ralámuli, 'liko mué 'we 'la benírame nímala Kristo Esusi nila ra'íchali. 'Liko mué aminabi benimeli júkuru alué ra'íchali napu mué 'we 'la oyérale. Aminabi benisaká mué, tabilé guwana wijchimela mué.

⁷ Tabilé 'nátaga gepuwa aleké ra'íchali napu ruyeme ju alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame, iligá aminabi beniboa Onorúgame nila ra'íchali.

⁸ Bilé ralámuli 'we ra'chiwénilime nisa senibí ra'chueka* oyame ju. A'chigóriga ju Onorúgame nila ra'íchali beniaa. Bilé ralámuli 'we a'lá oyérinilime nisa Onorúgame, aminabi benimeli júkuru Onorúgame nila ra'íchali 'lige 'we 'la e'wagá. 'Lige alarigaka asíruga 'la nejkúrimala Onorúgame jena wijchimoba 'lige 'pa rewagachi.

⁹ Ye ra'íchali napu ne osá 'we 'la bijchiá ju, 'lige alekeri 'we 'la bijchígilime júkuru.

¹⁰ Ramueka alekeri senibí benírame niru ralámuli 'la ganíliga. 'Lige ramueka 'la bijchígíla Onorúgame ajágame ko, alué napu a'walí nígame ju napu a'kabámána ajuámala suwábaga ralámuli. Nobí a'kabámána jáwame júkó alué pe ralámulicho napu 'we 'la oyérame ju Onorúgame.

¹¹ Ye ra'íchali benírímili júkuru mué uché jaré ralámuli. 'Lige aminami nulémili júkuru mué napurigá 'we 'la e'wámala.

¹² Tabilé chéré rekó ralámuli regá anichi mué olagá: «Alueka pe 'we re'malí ju, ¿'lacha benélamalawé ralámuli beníruga?» 'Lige alarigá anichi ralámuli, mueka 'we 'la beníriwa

'la semáriga ra'íchiga 'la benigá 'lige aminami 'we 'la nirawa suwábaga ralámuli, 'lige tabilé a'rewa bijchigia Kristo nila ra'íchali, 'lige tabilé che 'sika einawa.

¹³ Napusí ne seba alé 'mi, mueka abisibi 'we iliboa Onorúgame nila ra'íchali ra'ícha 'lige aminami beniria, 'lige aminami oiláriga Onorúgame oyérame ralámuli.

¹⁴ Abé 'ya, alué e'wélala Onorúgame oyérame a'boi sekálate nochale mué mo'ólachi regá anigá: «Beníriame nímala mué Onorúgame nila ra'íchali.» Onorúgame Alawala gu'íriale alué e'wélala, alekeri tabilé a'rewa ralámuli beniria.

¹⁵ 'We 'la 'nátaga beníriwa suwábaga napu mué beniri, napurigá suwábaga ralámuli 'la etémala chiena 'la benegá benírame ko mué me'tigá abé 'ibé.

¹⁶ Mué Timoteo, 'we 'la 'nátaga ilíriwa, 'lige 'la 'nátaga beníriwa uché jaré, 'la alarigá 'sísaká mué, 'liko Onorúgame tabilé cha animela napu 'lige uchéchigo ku nawá gatemia (gustisia olamia) suwábaga ralámuli 'yuga, 'lige aminami alué ralámuli napu gepume ju napu mué beniri, aluéchigó tabilé che anéwali ju.

5

Jena ruwimela Páulo ruwíligo churigá gu'írilime ko uché jaré ralámuli Onorúgame oyérame

¹ Tase ne'ochawa bilé rió o'chérame, eligá oiláriwa napurigá mué o'nola neraga. 'Lige ejtemálaka 'we 'la niraga etewa napurigá mué bonila neraga.

² Abiena 'we 'la oiláriwa alué o'chérame umugi napurigá mué e'yela neraga, 'lige alué i'wé 'we 'la niraga etewa napurigá mué wáila neraga.

³ 'We 'la gu'íriwa alué gunámakame umugi napu tabilé rijimégame ju napurigá gu'írimala.

⁴ Bilé mukí gunámakame 'la 'kúchigame nísaká 'lige 'la mochisa u'súlatiri 'lige a'kálálatiri, 'liko alué nokimeli júkuru gu'iria suwábaga napu resí 'la alué mukí, a'chigóriga gu'írímili júkuru napurigá gu'íriale alué mukí abé 'ibé. Alarigá nokiáká, Onorúgameka asíruga 'la galé napugiti alarigá najkiamé napurigá alarigá nojkiboa ramué.

⁵ Alué gunámakame tabilé rijimégame nísaká napurigá gu'íriwa, 'lige alué gunámakame 'we 'la bijchígime nisa Onorúgame nila ra'íchali 'lige alué mukí rawemi 'lige rukomi ra'íchame ju Onorúgame 'yuga gu'írili tániga.

⁶ Bilé mukí gunámakame pe piesta nerúgichi inálime 'nátame nisa, 'lige abichibi 'síká oyame nisa napurigá bo'né najkí, 'liko

* 4:8 Alué ralámuli israelita tabilé re'eme nile ra'chueka. Páuloka regá anile yolí ra'íchaga «ejercicio físico».

alué mukí tabilé oyérame ju Onorúgame, 'lige aminami tabilé alawégame ju Onorúgame Alawala.

⁷ Alekeri 'we nulewa suwábaga rálámuli napurigá 'la sébali olámala napu ne aní, napurigá tabilé 'wesi rálámuli cha animela 'emi olagá.

⁸ Alué napu tabilé gu'írame ju a'boi rijimála o a'boi e'yela, o'nola kómá, alueka tabilé 'la sébali olame ju napurigá nulá Onorúgame, alué rálámuli abéchigo enátiri ju me'tigá alué rálámuli tabilé oyérame Onorúgame.

⁹ Napurigá ujchawa bilé mukí gunámakame rewalá bilena apélichí napurigá gu'íriwa, 'ma 'we o'chérame nímili júkuru usánisa makué bamígame o abé we'ká kómá, alué napu pe bi'lepi rió 'yúgame nílige.

¹⁰ 'Lige 'we machirume nímili júkuru napu 'sile alué mukí. 'We 'la nesérome bo'né 'kúchila, 'we 'la 'yame go'ame bo'né be-jételachi sébame rálámuli, 'lige 'we 'la gu'írame Onorúgame oyérame rálámuli.* 'Lige amínami 'we 'la gu'írame nile alué napu 'we resí nilia mochi. Alé apélichika ujchúmili júkuru alué umugí gunámakame rewalá napu 'we 'la sébali olale napu najkí Onorúgame.

¹¹ Tabilé ujchawa alé apélichí alué umugí gunámakame rewalá 'we u'kabi bamígame napugiti alueka pe uchéchigo siné newínimala, 'lige pe 'ma a'rémala gu'írira Onorúgame oyérame rálámuli.

¹² 'Lige rekó regá anísá alué mukí: «Neka tabilé siné newímala.» 'Lige kúchigo newisa alanísá, 'liko chojkila nímala pe bo'né tabilé sébali olagáriká.

¹³ Siné kachi pe asíriga najsíname ganámala alué mukí, 'lige pe ichúrimi riógichi einámala, e'karúgame ra'íchali ra'íchiga einámala, napu tabilé machime ju bo'né.

¹⁴ Neka alekeri rejcholi nejíguru napurigá alué i'wé gunámakame uchéchigo siné newímala, 'lige 'kúchiga mochímala, 'lige 'we 'la repúpua a'boi 'kúchila. 'La alarígá olásaká 'emi, 'liko tabilé che animela 'emi olagá alué rálámuli tabilé Onorúgame oyérame.

¹⁵ Jaré i'wé gunámakame 'ma a'rele Kristo oyeria, jípeko pe Satanasi 'lina oyérame ju.

¹⁶ Bilé mukí Esukristo oyérame rijimégame nisa bilé mukí gunámakame, alué mukí 'we 'la gu'írímili júkuru. 'Lige uché jaré Onorúgame oyérameka gu'írímili júkuru uché jaré gunámakame napu tabilé rijimégame ju napurigá gu'írimala.

¹⁷ Alué e'wélala Onorúgame oyérame napu 'we 'la nóchame ju, alueka 'we 'la niraga etéwili júkuru, abéchigo rajpé niraga etéwili júkuru alué e'wélala napu beníriga e'yéname ju alué a'lala ra'íchali.

¹⁸ Aka regá aniché Onorúgame nila ra'íchali 'we 'ya osirúgame: «Tase bulewa roló chu'ala napu'lige nocharia ri'ligó olá, iligá 'la eliwa napurigá go'mela a'tabemi.» 'Lige Esusi abiena regá anile: «Alué nóchameka najtétilime kame.»†

¹⁹ Bilé rálámuli saega ra'ichasa bilé wa'lula olagá napu nuleme ju uché jaré Onorúgame oyérame, tabilé e'wiwa tabilé i'télasaká oká testigo o bakiá kómá.

²⁰ Bilé wa'lula napu nuleme ju uché jaré Onorúgame oyérame chibi 'sika einasa 'lige tabilé a'resa chibi 'siá, 'liko ne'ochawa we'ká rálámuli mochígichi napu Onorúgame oyérame ju, napurigá uché jaré nóchame 'la majámala cha noka.

²¹ Onorúgame 'lige Kristo Esusi 'lige suwábaga santo ánjeli napu Onorúgame wanápale, suwábaga alué 'we 'la e'nagá mochi. Neka alekeri nuláguuru napurigá 'la sébili olawa suwábaga napu ne nulá. Tase jaré abé 'la niraga etewa, suwábaga 'la niraga etewa.

²² Nóchali 'yaa bilé rió napurigá nochámala Onorúgame nila nocháililachi, 'we 'la na'tawa bajchá, napugiti alué rió chibi 'sisa, muéchigo abiena chojkila nímili júkuru ala'sichi alué rió. 'We a'lá 'nátaga.

²³ Mué Timoteo napu 'we senibí nayume ju rojpachí, tase bajíwaká pe ba'wicho, abiena bajíwaká pe'tá i'wili ba'wila rekútame.

²⁴ I'sínimi 'we 'la machirume ju cha 'sisa bilé rálámuli ta'chó o'tiachí galírale bajchamia. Nobi i'sínimi tabilé machirume ju cha 'sisa bilé rálámuli, 'ma a'kinánami machirume ju cha 'síligo.

²⁵ A'chigóriga ju rálámuli 'yuga napu 'we a'lá gu'írame ju uché jaré rálámuli. Jaré alué rálámuli 'we a'lá gu'írame uché jaré rálámuli 'lige tabilé 'wesi rálámuli machime ju, nobi a'kinánami machibógó.

6

¹ Onorúgame oyérame napu ralirúgame ju tabilé najtétiga nochárilime, 'we 'la nirawa alué napu 'emi nuleme ju, napurigá tabilé 'wesi che animela Onorúgame olagá nibilé napu ramué benírame niru.

² Jaré alué napu 'emi nuleme ju Onorúgame oyérame nisa, alué rió napu nochárilime ju tabilé najtétiga abéchigo 'la nirámili ju napugiti alué nulame Onorúgame oyérame kame napurigá alué napu tabilé najtétiga nócharilime ju, napugiti okánika Onorúgame oyérame kame.

Jena ruwimela Páulo ruwíligo Onorúgame oyérame níriká napurigá 'we nígame nírgo

* 5:10 Páuloka regá anile: «Pagole Onorúgame oyérame ronola.»

† 5:18 E'nesi Deuteronomio 25:4 'lige San Lucas 10:7.

Ye rejcholi beníriwaká mué Timoteo 'lige aminami oiláriwa ralámuli napurigá e'wámala.

³ Jaré ralámuli benírame ju 'yégalí ra'íchali, tase napurigá benírilige Wa'lula Esukristo. Napu benírilige Wa'lula Esukristo, alueka najkúrimo ju napurigá ramué ejperélawa napurigá Onorúgame najki.

⁴ Alueka pe 'we riólame ju 'lige 'we ejobénigame kolae a'boi kaka peka ejobénigame ke, 'we jame ju ra'icha tachiri chonime ko jaré ra'íchali. Pe alieti ra'íchiga na'áwili o'wíname ju, pe chibi anigá járome ju ralámuli olagá, 'lige 'we chátiri 'nátame ju,

⁵ pe 'we nakome ju uché jaré ralámuli saega napu abiena pe chibiyeti 'nátaga e'yéname ju, 'lige pe alanokigá tabilé machime ju alué 'la bijchiá ra'íchali, 'lige mayeme ju Onorúgame oyérasaká 'la we'ká memio enomí.

⁶ Bijchiá ju Onorúgame oyérame níriká napurigá 'we i'nígame niru napu'lige 'we 'la ganíliga mochísiga napu niga mochiru.

⁷ Napu'lige ocheria tabilé tábiri niga ochéru, napu'lige suwisuga pecha tábiri o'tobógó.

⁸ 'La nígame níriká go'ame 'lige o'pacha 'la ganíliga mochiwa.

⁹ Alué ralámuli napu 'we 'nátame ju aminabi méliame enomí, alué ralámulika rujsume ju Remónisi trámpalachi, napugiti Remónisi chátiri 'nátali 'yame kame napurigá we'ká e'karúginti korúmala napu pe suwíbame ju, 'lige pe ala'síká asíriga resí nílime ju.

¹⁰ Napu'lige bilé ralámuli 'we nígame gainánilisa, a'lige chojkime ju e'karúginti chátiri 'nátali 'nata, 'lige 'ma tabilé e'wame ju Onorúgame nila rejcholi, 'lige pe la'síka 'we resí nilia ajtí.

Jena ruwimela Páulo 'we a'lá rejcholi ruyéligo alué Timoteo

¹¹ Mué Timoteo napu Onorúgamete nulérigime ju, tase na'tawa we'ká mélime enomí, iligá na'tawa 'we 'la e'wílane tachiri najkió Onorúgame, 'lige 'we 'la oyérilime Esukristo. 'We 'la niraga etewa suwábaga ralámuli Onorúgame oyérame. Napu'lige 'we resí kachi, 'la anachawa, 'lige 'la galegá etewa uché jaré ralámuli.

¹² Abichilubi 'we 'la oyérame níwa Esukristo tabilé guwana wijchigá napugiti Onorúgame wanáparigame napurigá senibí bejtéramala Onorúgame 'yuga. Onorúgame wanápale mué alé we'ká ralámuli mochígichi gepuga napu'lige mué regá anichi: «Neka 'we 'la bijchígime ju Onorúgame 'we 'la nejkúrimio.»

¹³ Onorúgame napu suwábaga tábiri newale, 'we 'la e'negá ajtí, 'lige aminami Kristo Esusi, alué napu 'we 'la ra'íchale alé

wa'lula Ponsio Pilato ajtígichi, aluéchigo 'we 'la e'negá ajtí. Neka alekeri nuláguru:

¹⁴ 'We 'la sébali olawa suwábaga nulalí napu ne nulá, napurigá ta'wesi ralámuli cha animela mué olagá. 'We 'la sébali olawa napusi nawachi Wa'lula Esukristo,

¹⁵ alué napu nawámili ju napu'lige najkisá Onorúgame napurigá nawámala, napugiti Onorúgame kame bi'neli Wa'lula Nulame bochígimi jena. Onorúgame ju abé rajpé a'wágame me'tigá suwábaga e'wélala. 'Lige ralámulika 'we 'la ra'íchame ju alué olagá.

¹⁶ Alué ju napu senibí bejtégame ju, 'lige bejtégame ju alé bilena napu 'we rapá líl napu ralámuli tabilé abé e'yénasarikaré. Ta'wesi ralámuli eteme ju Onorúgame. Suwábaga ralámuli 'la niraga ra'ichasa 'la kápá alué olagá. Senibí 'la nulasa 'la kápá Onorúgame. Alarigá ju.

¹⁷ 'We 'la ruyéwaká alué ralámuli napu 'we i'nígame ju napu jena wijchimoba ejperégame ju napurigá tabilé riólame níkala, aminami napurigá tabilé na'támala tabilé siné suwíbame ko enomí, napugiti enomika pe anaga suwíbame kame. Iligá 'we 'la ruyewa abé a'lá ko Onorúgame oyénila, napugiti alueka asíriga 'la na'temame kame ramué 'lige nejime ju suwábaga napu resíláru ramué.

¹⁸ Aminami 'we 'la ruyéwaká napurigá machigá mochímala gu'irilime ko uché jaré ralámuli.

¹⁹ Alarigá olásaká 'emi 'liko Onorúgame 'we 'la ganíliga asimela 'emi 'yuga, 'lige alekeri Onorúgame 'we 'la semati raweli 'yámala jena wijchimoba 'lige 'pa rewagachi.

²⁰ Mué Timoteo napu 'we a'lá sébali olame ju napu nulá Onorúgame, tase gepúwaká alué ra'íchali napu ra'íchame ju alué ralámuli napu tabilé oyérame ju Kristo nila ra'íchali, nibilé gepúwaká 'we chibi anichi alué ra'íchali olagá napu ramué benírame niru. Alué ralámulika 'we 'la machime kóri chieri ra'íchali 'la bijchiá ko, nobi tabiléchigo machime júkó.

²¹ Jaré alué ralámuli 'ma a'rele Onorúgame oyeria pe alieti ra'íchali akigá.

Neka 'we tani Onorúgame napurigá 'we 'la gu'írala mué 'lige uché jaré ralámuli. Alarigá nisa 'we 'la kápá.

Pe ikí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Napu Njubá Osele Páulo Alué Timoteo

Kuira mué Timoteo.

¹ Ne Páulo osá ye osilí. Alué Kristo Esusi napu 'pa rewagáchika julárigame nílige Onorúgamete nejíturu bilé nóchali. Alarigá lale bo'né Onorúgame. Onorúgame anile: «'La oyérisiká Kristo Esusi 'liko semati raweli rewimela 'emi.» Onorúgameka tabilé siné 'yégame ju. Nabí bijchiá ruwime ju.

² Neka mué Timoteo oséguru. Neka asírige na'temaka eteme ju mué napurigá ne bo'né inolá neraga. Onorúgame júkuru ramué O'nola, 'lige Esukristo júkuru ramué nuleme. 'We semáriga nejkúrasa 'la kápá Onorúgame, 'lige Esukristo semati bamúbali nejisa 'la kápá. Alueka 'we na'temame ju ramué. Semáriga nijkúrasa 'la kápá Onorúgame napurigá tabilé we'ká na'tawa ramué, bi'lepi 'nátali 'nátaga Onorúgame na'tálichacho.

Jena ruwimela Páulo 'we tániligo Onorúgame napurigá 'la semáriga gu'irimala Timoteo

³ Rawé 'lige rukomi ra'íchame júturu ne Onorúgame 'yuga, cheliera i'gá wa'lú gu'írilio mué aluete. Neka israelita ju. Neka Onorúgame nochálichachi nóchame júkuru, napurigá nokale alué ralámuli israelita 'ya mochígame. Neka 'la bi'wígame 'nátame ju, ne na'tálichaká asírige 'la bi'wígame júkuru.

⁴ Neka 'we ganíliga ajtigéturu mué bejtélachi, 'lige neka 'we 'la nélá, 'ma simichi ne, 'ma nalagáturu mué. Alekeri mué 'yuga ra'íchánili ne Onorúgame ra'íchálila uchéchigo siné, napurigá 'we ganíliga ra'íchawa ramué okaka.

⁵ Neka 'we nélá, mué 'la bijchígime ke Onorúgame ra'íchálila, a'chigóriga bijchígime kéturu mué u'sula napu Lóira anilime nílige, 'lige mué eyélatiri napu Unisia anilime nílige.

⁶ Alekeri neka najkíguru napurigá aminabi sísmala mué Onorúgame ra'íchálila benírísia Onorúgamete 'yáloru mué alué nóchali napu'lige ne sekálate nochá mué.

⁷ Onorúgameka pecha majárima 'nátali nejilekó. Alueka wa'lú a'walí 'yale ramué napurigá 'la niraga etewa chejaré ralámuli, 'la na'temaka suwábaga, 'lige napurigá ta guwana rujsúpua ramué, 'la bi'lepi 'nátaga járilime júkuru tabilé i'kirú nokogá.

⁸ Alekeri tabilé chijunawa ralámuli ra'íchali ruyea 'we 'la ko alué wa'lula Onorúgame ramué nuleme. Tabilé

chijunawa ruigá ne galírale bajcháriga ajtigó. Neka galírale bajcháriga ajtikuru Esukristo ra'íchálila benírige. Neka asírige resí nilia ajtikuru ye ra'íchali benírige ralámuli. Muéchigo abiena resí ikimeli júkuru napurigá ne. Onorúgame nejí a'walí napurigá anachawa.

⁹ Alué 'sílekuru ramué a'kabámana jawa, alué 'sílekuru nóchali 'ya ramué napurigá Onorúgame nila nochálichachi nochawa. Ramueka tabilé benégame niru Onorúgame nochálichachi nóchaga. Onorúgameka abirigáchigo benírile ko ramué na'temaka. Napu'lige Onorúgame ta'chó newá ye gawí, 'we 'la 'nátale bo'né churigá gu'irimio, 'nata asale Kristo Esusi julamia.

¹⁰ 'Ma sébalekuru Esukristo ramué a'kabámana jawamia. 'La machirú Onorúgame 'we 'la nejkúrima ko. Onorúgameka Remónisi uméralekuru, 'ma 'la mochítékuru napurigá Onorúgame najkí, 'lige aminami napurigá nabí Onorúgame si mochiwa 'pa rewagachi.

¹¹ Onorúgamete 'yárukuru ne ye bilé nóchali napurigá gatewa Onorúgame 'yuga saírúgame neraga mochígame. 'Lige abiena nulélekuru ne'chí napurigá nulame níkala ne 'lige abiena benírame níkala ne Onorúgame ra'íchálila alué ralámuli tabilé jurío.*

¹² Neka 'láchigo sébali olame kame alué nóchali nulésiga, alekeri 'we resí nilia ajtí ne. Abirigáchigo tabilé chijúnago ne rekó galírale bajcháriga ajtigé. Neka asírige 'la machí alué Esukristo, alué napu ne oyérame ju. 'We 'la bijchiga ajtí ne, alueka wa'lú a'walí 'yáloru ne'chí napurigá a'wágame nocha asimela ne ye Onorúgame ra'íchálila benírira ralámuli, napusi ku bo'né nawá jena wijchímabá.

¹³ Tabilé a'réwaguru beniria napu ne beniri mué. 'We 'la e'wewa Kristo Esusi, 'lige 'we 'la galewa. Alarigá 'we 'la benírimala mué.

¹⁴ 'We 'la repúpua alué nóchali Onorúgame nila. Onorúgame Alawálaka ramué si bejtégame júkuru, 'lige nejkúrame júkuru repúkichi alué Onorúgame nejílala nóchali.

¹⁵ Mué 'ma machíguru, suwábaga ne gompaniérola alé Asia anilime wa'lú gawí we'kaná riógachi mochígame ralámuli 'ma bi'neli a'rigó ne'chí. Alueka tabilé anáchale, bilé Pigelo anilime kéturu, 'lige bilé Ermójeni.

¹⁶ 'Lige uchéchigo bilé kéturu alueka 'la anáchigeturu, alueka Onesípura anilime kéturu. Alueka asírige we'sá nejkúrituru. Alueka tabilé chijúnaga kéturu jena nawá ne galírale bajcháriga ajtigíchi. Onorúgame na'temasa 'la kékuru alué rió 'lige 'kúchila 'yúriga.

* 1:11 Alué ralámuli jurío aniáká, pe ralámuli israelita aniame kéré.

¹⁷ Alueka nawálekuru jena wa'lú we'ká riógichi Roma anílichí ne'chí e'nemia. We'lí 'sile ne'chí 'ya. 'We nóchali olagá rewá ne'chí. Abirigáchigo 'la rewale ko ne'chí jena asirúgichi galírale bajcháriga.

¹⁸ 'La kékuru Onorúgame 'we 'la na'temasa alué rió napu'lige raweli sébachi gustisia olachi Onorúgame. Mué 'we 'la machíguru ye rió Onesípóra 'la gu'irigo ne'chí alé we'ká riógichi Ebeso anílichí.

2

Jena ruwimela Páulo ruwíligo 'la anachálime ko rekó 'we resíriga etuwé

¹ Mué Timoteo, napurigá ne inolá neraga ju mué, Esukristo a'walílate nocháwaká napurigá 'la sébali olámala mué alué Onorúgame nejílala nóchali.

² Mueka asíriga 'la benile rejcholi napu ne ruwí we'ká ralámuli akériga. Mueka 'we 'la ruyéwaká uché jaré ralámuli napu ekí Onorúgame oyérame ju. Alueka amináchigo uché jaré ralámuli benírimili júkuru.

³ 'La anachawa napu'lige resí nílie napurigá Kristo Esusi sontáloa.

⁴ Bilé 'we 'la sontáloka pecha chebilena chujkírime júkó, pe iligá sébali oliáme 'nátame ju nóchali napu alué gapitani 'yáligé napurigá sontalo nímala. Alué sontáloka najkíguru napurigá 'we ganiliga asimela alué gapitani alué bo'né sontalo 'yuga. Alarigá ju ramué Esukristo oyérame pe bi'lepi na'tálime júkuru napurigá nulá bo'né Esukristo.

⁵ Bilé rió 'we roweme nisa, 'la sébali olámili júkuru napurigá ju bilé re'gí. Tabilé sébali olásaká, 'liko tabilé échame.

⁶ Abiénachigo alué éhame, bajchá go'meli júkuru alué go'ame rakégame.

⁷ 'We 'la ná'tawa napurigá aní ne. Onorúgame 'la nejkúrimala napurigá 'la námapua suwábaga ye ra'íchali.

⁸ 'We 'la na'tawa ye. Esukrístoka uchéchigo siné narélekuru alawá siné mukusá, 'ma ku ajagá ajtí. 'Lige Esukristo alué wa'lula nulame Rabí rijimala nile 'we 'ya ajtígáme.* 'Ye ra'íchali júkuru napu ne ruwí,

⁹ alekeri 'we resí nílie ajtí ne. Karénate buluruga ajtí ne napurigá bilé rió ralámuli me'gá ílrome, nobi rekó neka buluruga ajtígé, Onorúgame ra'íchálilaka tabiléchigo buluruga ajtíko.

¹⁰ Neka 'la anáchame júkuru rekó 'we resí oliáe uché jaré ralámuli gu'iriga, alué ralámuli napu Onorúgame bayéligé, napurigá 'la a'kabámana e'yénigime nímala 'la Onorúgame oyériga. Kristo Esusi 'sime ju buyana a'kabámana jawa. Alué ralámulika

asíriga 'la semáriga mochímala senibí 'pa rewagachi Onorúgame 'yuga.

¹¹ Alué napu jipe ruwimela ne, 'we 'la bi-jchiá ju:

'La bijchígisiká Esukristo mukúligo napurigá a'kabámana jawániliga 'lige tabilé chátiri bowechi mochisa, 'liko ramué abiénachigo Esukristo 'yuga mochiwa.

¹² Napu ekí 'la anáchame ju, 'la nochámala Esukristo 'yuga. Tabilé machiórisúga chiéríko Esukristo, 'liko Esukristo tabilé machió orimela 'liko ramué.

¹³ Ramué tabilé oyérisiká Esukristo ra'íchálila,

alueka abirigá sébali olámili júkuru napurigá anligé bo'né.

Alueka abirigá sébali olame ju, alueka Onorúgame kame, pecha 'yégame júkó.

¹⁴ 'We a'kué ruyewa napurigá 'la 'nátaga mochímala ye ra'íchali alué ralámuli. Ruyewa pecha 'la júkó na'áuka mochilia a'bopi, ruyewa Onorúgame asíriga 'la e'negá ajtígó. Alarigá ra'ichalia, pecha 'la júkó. Pe najsibume ju alué 'we 'la gepume ralámuli.

¹⁵ Napusí gainaru si nochawa alué nóchali napu mué ni napurigá Onorúgame 'la 'we nóchame neraga etémala 'la sébali olame, 'liko 'la tabilé chijunámala mué. 'We 'la gepuwa alué 'we 'la bijchiá ra'íchali, 'lige aminami 'we 'la e'wawa.

¹⁶ Pecha 'la júkó tabilé neraga ra'ichalia Onorúgame. Ralámuli tabilé Onorúgame 'nátaga ra'ichame ka, aminacho we'ká ra'ichámala sairúgame neraga Onorúgame 'yuga.

¹⁷ Ralámulika yati oyéramala alué cha nokame ralámuli ra'ichálila. Alué oká rió 'we cha nokame, bilé Jimeneo anilime ju, 'lige uché bilé Bileto anilime ju,

¹⁸ alué noká Onorúgame ra'ichálila najsi-bua. Alué oká rió anile: «'Ma simírale raweli napu'lige uchéchigo siné ajánamaráe suwígáme.» Pe ralámuli najsi-buga aní alué 'la Onorúgame oyérame.

¹⁹ Tabilé chéré rekó alué cha nokame ralámuli lanié, pe Onorúgame ra'ichálila tabilé we'kásaká 'la júkuru. Onorúgameka pecha we'kuámili júkó alué oyérame. 'La machiáguru alarigá ko napugiti Onorúgame ra'ichálila regáchigo aniamé: «Alué Wa'lula Onorúgame 'we 'la machí bo'né 'kúchila ralámuli.» Abiena regá aní: «Ralámuli 'la bijchiá oyérame ko Wa'lula Onorúgame, 'la nígame ju a'walí napurigá a'rémala cha noká.»

* 2:8 Alué ralámuli israelita anime nile: «Alué a'kabámana jáwame ralámuli, alueka Rabí rijimala nímala a'kinana o'chérigame», arigá anile.

²⁰ Bilé wa'lú galí ilígichi we'ká e'karúgame newárigime ju 'órote 'lige plátate, 'lige aminami igútiri e'karúgame newárigime ju 'lige wejcholitiri. Jaré go'ame ajchilime ju 'lige jaré pe repuga ajchálime ju.

²¹ Bilé rió a'résaká alué resítiri raweli, 'liko alué rió asírige a'lá nímala, asírige rejchirúgame suwábaga nóchali nóchaga napu Onorúgame 'ya. Asírige 'la rió nímala, 'la Onorúgame oyérasaká, 'liko napurigá bilé bilato 'órote newárigime nímala, tase napurigá bilé sikolí repuga ajchala.

²² 'Ma a'rewa alué chátiri 'nátili napu mué 'nátame nile re'mali ka. 'We 'la niraga etewa ralámuli. 'We 'la sébali rió nínilisiká, asírige 'la sébali olawa napurigá aní Onorúgame nila ra'íchali. Asírige 'la galegá etélime júkuru ralámuli, asírige 'la niraga aminami. Alarigá nírukuru 'la bí'igame sulégame níriká.

²³ Tabilé gepuwa uché jaré ralámuli na'áuka ra'ícha jágichi, pecha 'la júkó alué ra'íchali. Alué ralámulika pe tabilé Onorúgame 'nátiga ra'íchame ju. Pecha ra'íchálime júkó alué ralámuli 'yuga. Rekó rukechi pecha nejélime júkó. Mué alué ralámuli 'yuga ra'ichásaká, pe na'áwili o'wímala.

²⁴ Mueka Wa'lula Onorúgame 'yuga nóchame júkuru, alekeri tabilé nejkómili júkuru mué uché jaré ralámuli 'yuga. Eligá abé 'la ju gompaniérola niraga etelia uché jaré ralámuli. Asírige 'la 'nátaga asiame júkuru napu'lige alué ralámuli Onorúgame ra'ichálila ruyea. Tabilé chélegá etélime júkuru alué ralámuli. Tabilé chéré rekó alué ralámuli cha nokame ke, napurigá 'la machimela Onorúgame nila ra'íchali.

²⁵ Asírige 'la rejcholi 'líme júkuru alué ralámuli napu sairúgame neraga mochi, tabilé riólame rió neraga 'yawa rejcholi. Siné kachi 'la gu'irimala Onorúgame alué ralámuli napurigá 'la bijchígimela alué 'la bijchiá ra'íchali.

²⁶ Alarigáká 'we 'la na'támili júkuru, 'lige 'ma a'rémili júkuru alué Remónisi na'tálila. Jípeko Remónisi asírige cha'pígá ajtí alué ralámuli, 'lige alué ralámuli e'wame ju napu Remónisi najkí.

3

Jena ruwimela Páulo ruwíligo pe'wemi seabamio resítiri raweli

¹ 'We 'la gepuwa ye ra'íchali: Napu'lige amulí suwíbachí gawí, 'we resítiri bamí nímala, asírige chárígá nímala.

² Ralámuli pe a'bopi na'temaka járomala. Pe we'ká e'karúginti korúmala. 'Lige aminami asírige rióluga ra'ichámala, asírige a'ká

ralámuli kolámala a'boi me'tigá uché jaré ralámuli. Aminami asírige chátiri ra'ichámala uché jaré ralámuli olagá. Tabilé e'wámala napu aní o'nola 'lige eyela. 'Lige aminami tabilé chelierra nejímala rekó 'la gu'írasa alué ralámuli. Tabilé nírámala Onorúgame.

³ Tabilé galémala uché jaré ralámuli. Tabilé e'kámala uché jaré ralámuli. 'Lige sairúgame neraga ra'ichámala uché jaré ralámuli olagá, cha olániliga. Cha nokimela napu'lige cha nokinálisha tabilé niraga uché jaré ralámuli. Napurigá ajágame jami oyame alieri nímala, asírige ayoga etémala suwábaga 'la semátiri.

⁴ 'Lige aminami uché jaré ralámuli 'yéigimela. 'Lige tabilé 'nátame nímala, pe napuchibi nokogá járome nímala. 'Ma sébali ejobénigame mayémala a'boi, 'ma tabilé 'wesi tábiri resiláame neraga na'támala. Abé 'la korimela chibi nokogá e'yénilia me'tigá Onorúgame 'yuga na'talia.

⁵ 'Lige asírige 'la Onorúgame oyérame korime nímala nobi tabiléchigo 'nátame kéréko, tabilé tánime Onorúgame napurigá 'la 'nátaga e'yénamala. Mué Timoteo, tase gompaniero gainawa alué chátiri ralámuli 'yuga, pecha bijchígime ka Onorúgame nila ra'íchali.

⁶ Alué ralámulika 'we semátiri ra'íchame ju napurigá 'la bayérowa alé alué umugí ejperélachi napu mochi alué tabilé 'la 'nátame umugí. Alué umugika 'we resítiri alawégame ju, 'we chátiri 'nátame ju, 'we koruka eteme we'ká rió. Alekeri alué cha'sime rió tabilé nóchali olámala alué umugí gompaniérola gayena.

⁷ Ye umugika we'ká nóchali beninálíguru nobi tabilé siné e'wame júkó napu aní Onorúgame nila ra'íchali.

⁸ Alué rioka tabilé nirame ju alué 'la a'ká ra'íchali. A'chigóriga ju alué rió napurigá nílige alué oká rió sujukurúgame 'ya mochígime, alué napu sairúgame neraga mochílige Moisesi 'yuga. Alué ralámuli bilé Janesi anílime nile, 'lige bilé Jabresi anílime nile.*

⁹ Alué ralámuli cha nokame ka tabilé we'ká gompaniérotamala. Suwábaga ralámuli machimela alué ralámuli tabilé 'la 'nátame ko, a'chigóriga napurigá alué oká rió Ejipto mochígime.

¹⁰ Mueka asírige 'la machíguru alieti benírame ko ne, 'lige chu'sime ko ne, 'lige tachiri gite beniri ne. Mué 'la machílke ne 'we 'la oyérame ko Onorúgame. Abiena machí mué ne tabilé 'me ayome ko ralámuli 'yuga. 'Lige 'we galeme ko ne ralámuli.

* 3:8 Siné kachi alué oká rió sujukurúgame karáeturu alé Ejipto mochígime 'we 'ya rawé, alué napu Moisesi saega mochílige. Jaré ralámuli aní pe «geriyero» aníame ko Janesi aníaká. 'Lige jaré ralámuli aní pe «sairúgame niraga» aníame ko Jambresi aníaká.

'Lige aminami abiena machí mué ne 'we anáchame ko rekó rasíriga etuíme ke.

¹¹ Asíriga najátílime kéturu ne alué chátiri ralámulite, 'lige alekeri asíriga resí nilia ajtíkuru ne. Mué 'we 'la machilke alarigá etélirigo ne alé Antiokía anilichi we'ká riógichi, 'lige alé Ikonio anilichi we'ká riógichi, 'lige alé Lístrasi anilichi we'ká riógichi. Ye lakiná we'ká riógichi asíriga anacha ne resí nílga eyéniga, 'lige wa'lula Onorúgame 'we gu'iri ne'chí napurigá ne 'la ma'chínamala resí nílga eyénachi.

¹² 'La bijchiá ju, suwábaga napu ekí 'la Esukristo oyériga epperénilime ka asíriga najátawili ju alué chátiri ralámulite.

¹³ Alué chátiri 'yégame ralámulika aminacho we'ká e'karúgame chátiri nochámala. 'Ma 'yégamala, pe a'bopi 'yegámala alué ralámuli.

¹⁴ Nobí mué Timotéoka, tabiléchigo a'réwagó Onorúgame ra'ichálila napu mué benílge. Mueka 'ma machíguru 'la bijchiá ko alué ra'ichali. Mueka asíriga 'la machíguru ralámuli alué napu nokale mué beníría.

¹⁵ Mueka asíriga u'tá ka benílekuru Onorúgame ra'ichálila. Ye ra'ichalika 'we nejkúrimala machiachi churigá ma'chínawa alé resiti bowechi. Alué ra'ichali ruwime ju alué Esukristo napu Onorúgamete julárigame nílge 'pa rewagáchika, alué buinámala ramué alé resítirichi. Alué oyérilime júkuru.

¹⁶ Suwábaga ye ra'ichali, Onorúgame 'sílekuru náwala napurigá ralámuli beníríwa. 'We 'la ju napurigá rejcholi ruyewa ralámuli napu'lige tabilé a'lá 'nátachi, napurigá ku 'la na'támala. 'Lige aminami gu'íríwa machiachi 'we 'la ko 'la tabilé cha nokame nírigichi.

¹⁷ Ye ra'ichalika regá júkuru napurigá bilé rió Onorúgame oyérame 'we 'la 'nátaga asimela 'la sébali olagá, napurigá 'la Onorúgame oyériga asimela.

4

Jena ruwimela Páulo ruwiligo nabí 'we 'la 'nata mochilime ko beníría Onorúgame ra'ichálila

¹ Onorúgame 'wéchigo 'la e'négá ajtigame 'lige Esukristo abechigó. Alué 'símala ralámuli gustisia olá alué napu ajagá mochí jipe 'lige alué napu 'ma suwile. 'Lige Esukristo ku jena nawámala, 'lige Wa'lula nímala alué Esukristo jena suwábaga ralámuli nuleme.

² Alekeri 'we 'la anigá ajchámala ne mué napurigá 'we 'la ruyémala mué alué ralámuli Onorúgame ra'ichálila oyérame. 'La ruyéwaká alué ralámuli rekó sairúgame neraga mochige alué ra'ichali Onorúgame

ra'ichálila. Ruyéwaká napu'lige ruyénili mué 'lige napu'lige tabilé ruyénili mué. 'La ruilime júkuru rejcholi alué ralámuli napurigá ku 'la na'támala. 'Lige aminami 'la ruyewa nawésali napurigá 'la oilárimala ye ra'ichali. 'La beníríwa, tase guwana rujsúpua aminabi jawa beníría ye ra'ichali napu'lige alué ralámuli tabilé námachi ye ra'ichali.

³ Abé i'libeko we'ká ralámuli tabilé gepúmala ye ra'ichali, ye ra'ichali napu 'we nejkúrime ju napurigá 'la sébali ralámuli niwa. 'Lige ralámulika asíriga we'ká benírime napubúmala, 'lige alué we'ká benírime 'we 'la korimela napurigá nochámala ralámuli napuchíbiriga nokinali a'boi, tabilé chérigá korimela rekó cha nokame ke. Ye chátiri ra'ichali gepúnili alué cha nokame ralámuli.

⁴ 'Ma pecha gepúniligó alué 'la bijchiá ra'ichali. Pe eligá alué tabilé 'la 'nátalicho 'nátiga nokísimala.

⁵ Nobí mué Timotéoka, 'wéchigo 'la na'táwagó suwábaga napu ekí 'la a'ká 'nátalicho, 'la anachawa alué resí nílilime, 'we 'la anewa alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame. 'La semáriga sébili oláwaguru suwábaga napu Onorúgame beníríale mué.

⁶ Alué napu ne nocha ajtí jipe Onorúgame nochálila, alueka pe jípecho nímala.* 'Ma sébali ajtí ne Onorúgame 'yuga bejtélimia 'pa rewagachi. 'Ma amulí seba raweli napu'lige mukumeli ju ne.

⁷ Neka 'ma 'la nóchakuru napu ne nulérigé. 'Ma 'la sébali olaka ne, tabilé guwana wijchigá.†

⁸ Jípeko alué métigame buwémala ke ne alué semati gorona anilime, napu semati raweli aníame ju napu Onorúgame 'yame ju alué 'la nóchame ralámuli. Onorúgame júkuru bi'neli neyúriga Wa'lula. Alué júkuru asíriga 'la sébali gastigárimé ralámuli, alueka asíriga 'la semátiri nejmála a'kinana napu'lige raweli seba. Pecha necho júkó alué meme, suwábaga ralámuli narémili júkuru napu ekí 'we najkime napurigá Onorúgame jena wijchimoba nawámala, alué napu 'we néléme ju Onorúgame (Esukristo).

⁹ 'We jigasa 'la kápá napurigá yati sebawa jena napu ajtí ne.

¹⁰ Alué Rémasi anilime rió 'we galele alué tabilé Onorúgame 'yuga 'nátame ralámuli. Alekeri 'ma a'rele ne'chí, 'lige 'ma simile alé wa'lú we'ká riógichi Tesalónika anilichi. Alué rió Kresente anilime 'we 'la rió ju, eligá pe simile alé wa'lú gawí bo'ígichi we'kaná riógachi Galasia anilichi. 'Lige Títoka 'ma similechigo wa'lú gawí bo'ígichi we'kaná riógachi Ralmasia anilichi.

* 4:6 Yolí ra'ichaga aní: «Seré ofrecido en sacrificio.»

† 4:7 Yolí ra'ichaga aní: «He peleado la buena batalla, he llegado al término de la carrera, he mantenido la fe.»

11 Pe Lukasi 'la jena ajúkuru ne'chí 'yuga. Marko 'yáwagó, 'lige yati 'yuga nawáwáká. Alueka 'la nejkúrima kéturu ye nóchali, 'lige uchéhigo nejkúrimala jena.

12 Bilé rió júlaturu ne alé Ebeso anilichi we'ká riógichi, Tichi anilime rió.

13 Napu'lige mué Timoteo ku jeka nawá, gemá a'páwáká. Alé Tróasi anilichi we'ká riógichi a'rigéturu ne Karpo anilime rió be-
jtélachi. 'Lige abiena a'páwáká alué baká we'lí gapílame osirúgime kabítigame, 'lige alué osilí wi'chíparachi osirúgime kabítigame. Ye wi'chípara kabítigame abé rajpé resí la ne.‡

14 Alué Alejantro napu jiero me'choga nóchame ju, asíriga resí olá ne'chí. Onorúgameka 'we 'la machí tabilé sébali oláligo. Onorúgame gastigárimala pecha sébali oláligo.

15 'La 'we 'nátiga asiboa mué, asíriga cha'sime ju alué rió. Alueka cha sairuga neraga ra'íchame nílgame alué ra'íchali napu ramué benírilia.

16 Napu'lige ne o'torú gustisia olamia pe kulí siné, tabilé 'wesi mochígeturu ne gompaniérola, suwábaga asíriga majawá ne'chí 'yuga simíbiga. Neka abirigá 'la niraga etiá alué ralámuli napu a'rele ne'chí, 'lige abiena najkí ne napurigá Onorúgame 'we 'la niraga etémala alué ralámuli.

17 Pe Onorúgamecho rejpí ne'chí 'yuga 'lige a'walí 'ya ne'chí napurigá Onorúgame ra'ichálila beníriwa napurigá gepúmala alué ralámuli napu tabilé jurío ju. Alué Remónisi 'ma amulí cha'piéturu ne'chí,§ nobi Onorúgameka 'wéhigo nejkúrikó napurigá ne 'la ku ma'chínamala alé resítirichi.

18 Alué Wa'lula Onorúgame 'símala ma'chí pa ne'chí suwábaga resítiri bowechi, 'lige Onorúgame 'pa rewagachi o'tomela ne'chí, alé napu nulame ju bo'né Onorúgame. Asíriga 'la ju Onorúgame 'la niraga etelia ralámuli níriga. Alarigá ju.

19 'We repori ne alué Prisila anilime mukí 'lige aminami alué rió Akila abiena náwala ne reporalí. 'Lige alué Onesípóra 'yula 'lige 'kúchila abiénachigó repori ne.

20 Alué rió Erasto alé Korinto anilichi we'ká riógichi rejpíle. 'Lige alué Trópimo anilime Mileto anilichi we'ká riógichi a'réturu ne 'we nayume.

21 Mué Timoteo, 'we jigaga napurigá se-bawa jena ta'chó romó kachí. 'We náola reporalí ye ralámuli Eúbulo, 'lige Purente abiena, 'lige Lino abiena, 'lige alué rió Kláurio abiena, we'ká aminá uché jaré napu ekí Onorúgame oyérame ju.

22 Semáriga gu'írisa 'la kápá Wa'lula Esukristo napurigá 'la a'wágame sulégame nímala mué. Abiénachigó gu'írisa 'la kápá Onorúgame suwábaga alué ralámuli napu ekí mochí alé mué 'yuga.

Pe ekí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

‡ 4:13 Siné kachí alué osirúgime kabítigame wa'lú ra'íchame ra'íchali gatélime nile, siné kachí alué Onorúgame ra'ichálila 'ya nerúgame ra'íchame nile, uché jaré ra'íchali abiena. § 4:17 Yolí ra'íchaga, «me sacó de la boca del león».

Ye Ju Alué Apeli Napu Páulo Osele Alué Tito

Kuira mué Tito.

¹ Ne Páulo osá ye apeli. Neka Onorúgame 'yuga nóchame kame. Esukristo 'yáтуру ne'chí nóchali napurigá ralámuli nuleme nímala ne 'lige benírame. Onorúgameka 'we 'ya bo'né wanápuligame jaré ralámuli napurigá oyéramala Onorúgame. Abiena beniri ne alué bijchiá Onorúgame nila ra'ichali napurigá 'la semáriga epperélamala napurigá najkí Onorúgame.

² Alarigá beniri ne, ne 'we 'la machi napu'lige Onorúgame bayechi ramué napurigá oyérimala, napurigá 'la senibí rawé Onorúgame 'yuga mochiwa napu'lige suwisuga. Ta'chó newá ye gawí, alarigá 'nátalekuru Onorúgame rewagachi mochiga asinálile ramué alué 'yuga. Onorúgameka tabilé siné 'yégame júkuru.

³ Napu'lige raweli sebasa napurigá ralámuli námamala alué ra'ichali, Onorúgamete nulérituru ne'chí napurigá benírimala ne alué ra'ichali. Onorúgameka buyáname júkuru ramué resítiri raweli o'kame nírigichi 'lige a'kabámana jáwame júkuru ramué.

⁴ Osé ne ye apeli mué Tito. Mueka 'we 'la bijchígíturu alué ra'ichali napu ne ruyé mué. Ne 'lige mué bi'lepi 'nátali 'nátame niru. Alekeri 'la narémala mueka semati raweli napu Onorúgame nejímala, tabilé we'ká 'nata asibo mué. Onorúgame ju ramué O'nola 'lige Kristo Esusi a'kabámana jáwame júkuru ramué. Alué júkuru alué semati raweli nejime jena wijchimoba.

Jena ruwimela Páulo nuléligo Tito napurigá alué Tito mochiámala alué e'wélala

⁵ Neka a'réturu mué alé Kreta anilichi, napu wa'lú gawí ilí wa'lú ba'wichí nasipa,* napurigá 'la gu'írimala ralámuli Onorúgame oyérame. Neka nuligéturu napurigá mochiámala jaré e'wélala nulame a'pilipi we'ká riógichi napu mochí ralámuli Onorúgame oyérame.

⁶ Bilé rió wa'lula 'la bi'ígame alawégame nímili júkuru tabilé che'sika eyéname, pe bi'lepi mukí 'yúgame nímili júkuru tabilé we'ká, 'lige 'kúchila yábechigó 'la Onorúgame oyérame nímili júkuru, alueka ta'wesi ralámuli chélagá etémala pecha cha nokogá járome ka, 'we 'la bi'ígame alawégame ralámuli nímili júkuru.

⁷ Bilé rió Onorúgamete 'yárigame nóchali, 'la kilí rió nímili júkuru, tabilé oparúgame, pee bajime, tabilé nejkome, pecha mélime ka

la'sika enalia, pecha 'la júkó la'simía. Pecha nulá Onorúgame la'simime.

⁸ Onorúgameka nuláguru napurigá 'la gu'íriwa ralámuli galírale jsichi napurigá eliwa napurigá alé che'lebámala, ala'simía ka 'we 'la júkuru. 'La kilí 'nátame rió niraga 'we 'la júchigó 'la sébali olame rió níriga, 'la niraga etelia uché jaré ralámuli Onorúgame oyérame.

⁹ Bilé rió wa'lula 'we 'la sébali olame júkuru alué 'la bijchiá 'la ra'ichali napu benile, 'la uché jaré benírimili júkuru alué a'lala ra'ichali, 'lige abiena ku gu'linámili ju alué se'nú bowé o'kame.

¹⁰ We'ká mochíguru alué tabilé e'wame, pe ra'icha mochime júkuru pe nejkumega. Jaré ralámuli 'we nulame ju napurigá si'kirémala pe'tá isila wi'chila guwala, regá mayega: «Alarigá ka 'la Onorúgame oyérame niwa ramué.»

¹¹ Alué ralámuli 'we nejkumeme ju. Alué ralámulika sullime júkuru napurigá ta nejkumega mochímala. Pe enomí koruka anime ju alué ralámuli, pe ralámuli najsibuga anime ju alué ralámuli 'ma o'nola 'ma 'kúchila 'yúriga, 'ma suwábaga rijimátiri, alué najsibuga anime ju.

¹² Bilé rió Kreta ajtígume napu ruwime ju napu anele Onorúgame, aníguru: «Ralámuli Kreta mochígume 'we 'yégame ju, 'lige 'we jobátigame ju, 'lige 'we go'yechi ju.»

¹³ Alué rioka 'la bijchiá anile. Alekeri 'we a'wágame anewa aleké ralámuli Onorúgame oyérame napurigá 'la o'wé inámala Onorúgame oyerisia,

¹⁴ 'lige napurigá tabilé e'wémala alué 'yégali ra'ichaga e'yéname ralámuli jurío.

¹⁵ Ralámuli 'la bi'ígame alawégame Onorúgame gite 'nátame ju suwábaga 'la suériga. Ralámuli tabilé bi'ígame alawégame, alueka 'we resítiri 'nátame ju. Tabilé siné 'la 'nátame ju. Tabilé siné che nokame kólálíka a'boika. Alueka tabilé ne níligo a'boika alanokae e'yene.

¹⁶ A'boika 'we 'la oyérame korime ju Onorúgame, láchigo ma'chígime néréko tabilé nirame ko. 'We cha nokame júkuru napu tabilé galé Onorúgame, 'we i'nílame ju 'lige tabilé nirame ju. Alueka tajsiné a'ká ralámuli nímala.

2

Jena ruwimela Páulo nuléligo alué Tito napurigá 'we 'la rejcholi benírimala ralámuli

¹ Mué Tito, 'la Onorúgame oyériga beníriwa alué ralámuli.

² Beníriwa alué o'chérame rió napurigá 'la kilí ralámuli nímala, 'lige 'la napurigá 'la níralime nímala suwábaga ralámulite, 'lige napurigá 'la sébali ralámuli nímala, 'la sébali

* 1:5 Yolí ra'ichagaká «isla» anilime ju.

olame 'lige 'la bijchígame, 'la na'temame, 'lige tabilé chéláme rekó 'we chibi aníla.

³ Abiena a'chigóriga alué o'chibérigame umugí, 'we 'la beníriwa napurigá abichilubi 'la 'we 'la oyéramala Onorúgame, napurigá tabilé ne'ochámala ralámuli, 'lige napurigá tabilé rekuka bajímala.

⁴ 'We 'la rejcholi ruyewa alué umugí o'chibérigame napurigá ruyémala rejcholi alué pe kulí newíkame napurigá 'la niraga etémala a'boi 'yula 'lige a'boi 'kúchila,

⁵ napurigá 'la sébali olame umugí nímala, tabilé ichúrimi eyéname, 'la repume bo'né bejtélachi 'lige napurigá 'la gu'írame nímala uché jaré ralámuli, 'lige 'la napurigá 'la e'wémala a'boi 'yula. Alarigá ka ta'wesi gawélimala Onorúgame nila ra'íchali.

⁶ Abiénachigó ra'íchwaguru mué Tito alué ejtemali napurigá 'la a'wágame alawégame nímala, 'la sébali olame ejtemali.

⁷ Mué bo'né Tito 'we 'la sébali olame niwa napurigá 'la niraga etewa mué alué ejtemálite. Napu'lige beniria 'la kilí ruyéwaguru 'la na'temaka, tabilé 'yéigá,

⁸ alarigaka ta'wesi nemímala, alarigaka 'la chijúniga na'támala'é. 'Liko 'la tabilé gawélimala ramué.

⁹ 'We 'la ruyéwaguru alué tabilé najtétiga nochárilime* napurigá 'la e'wámala nulalía batrónite, napurigá 'la a'ká ralámuli nímala, tabilé nejeme nulíla,

¹⁰ 'la yati e'wame napurigá tabilé chigoga e'yénamala, napurigá 'we 'la nírame nímala. Alué nóchame etega alué uché jaré ralámuli animela 'la suétiri ko alué ra'íchali Onorúgame nila, alué Onorúgame ramué a'kabámana jáwame.

¹¹ 'Ma sébakurubá Onorúgame a'walila ramué a'kabámana jawamia. Suwábaga ralámuli machíguru 'ma sébago.

¹² Ye a'walika ramué benírame júkuru napurigá tabilé oyérawa chátiri bowé 'lige aminami tabilé tábiri oyériwa uché jaré ralámuli tabilé 'la 'nátame. Abé 'la júkuru 'we 'la 'nátaga mochíriga napurigá najkí Onorúgame jena wjchimboba.

¹³ Alarigá na'táwaliké ta'chó ku nawachi Esukristo, alué napu júpá ramué O'nola napu ramué 'la a'kabámana jáwame ju.

¹⁴ Alué bo'nepi mukule ramu na'temaka, ramué bo'nepi a'kabámana jawániliga 'lige bi'éniliga ramué alawala napurigá 'la Onorúgame 'kúchila niwa ramué 'we rejchirúgame napurigá 'la nochawa ramué napu bo'né Esukristo nulá.

¹⁵ Suwábaga ye ra'íchali beníriwa uché jaré ralámuli, oíláriwa alué ralámuli Onorúgame oyéirilichi 'lige tabilé 'la sébali oláká ne'óchiga ruyewa. Tabilé chéláwa rekó jaré chibi anié,

rekó gawéliga e'yene, abichilubi 'we iwériwa Onorúgame nila ra'íchali beniria ralámuli.

3

Jena ruwimela Páulo ruwíligo churiga nokimeli ko ralámuli Onorúgame oyérame

¹ Mué Tito, uché ruyéwaguru alué Onorúgame oyérame napurigá 'la e'wímala alué gobierno napurigá nulá, 'lige napurigá nulá e'sélikame, 'we 'la ruyewa napurigá 'la bi'lepi 'nátili 'nátaga e'yénamala, napurigá 'we 'la rejchirúgame nímala 'we 'la nóchali nígame nímala.

² 'Lige anéwaguru napurigá tabilé che anigá járomala chejaré ralámuli olagá, napurigá 'la kilí ralámuli nímala, 'la gu'íriwa uché jaré ralámuli tabilé che anigá, ta'mé 'we rióluga lírowa tabilé gawéliga uché jaré ralámuli.

³ Napu'lige ramué tabilé 'cho oyeria Onorúgame, tabilé inámame nile Onorúgame nila ra'íchali, tabilé e'weme Onorúgame. Pe chibi nokogá e'yéname nírige, tabilé 'la 'nátaga. 'We resitiri raweli oyérame nírige ramué 'yako. 'We cha nokame nírige ramué, nasuliga e'yéname nírige bilé nóchali, bujéniliga uché bilé rió nila nóchali. Aminami tabilé eténilime nírige ralámuli.

⁴ Onorúgameka 'we galele ramué, alek-eri buinálirukuru ramué resiti bowé o'kame nírigichi.

⁵ Alarigá 'sílekuru napugiti 'we na'temáligame ramué. Ramueka 'we resí nokogá e'yéname nírigime, Onorúgameka abirigáchigo 'la e'kálekó. Onorúgameka 'ma bujélekuru alué chátiri 'nátili. 'Ma 'la e'kale ramué. Onorúgame Alawala 'sílikuru ramué alawala bi'wea.

⁶ Onorúgameka Esukristo júlale napurigá nejímala ye Onorúgame Alawala. Alué ramué alawala bi'wele resítiri alawégame nírigichi. Alarigaka tabilé chojkila nírukuru ramué napurigá Onorúgame ramué gastigárimala uché síné rawé,

⁷ 'liko 'la nabí Onorúgame 'yuga mochíwaleké. Alarigá buwea mochiru.

⁸ Ye ra'íchalika 'we bijchíá ju. Najkí ne napurigá mué Tito 'we e'wérili benírimala ye ra'íchali alué ralámuli Onorúgame oyérame napurigá alué ralámuli 'la sébali olame nímala napurigá Onorúgame nulá. Ye ra'íchali 'we 'la júkuru, 'lige ye ra'íchali akigá ralámuli ku 'la na'támala.

⁹ Tabilé chujkíriwa alemi alué ralámuli 'yuga napu'lige alué ralámuli bochí anichi 'we machime kóriká chieri nliga alué ralámuli 'ya ejperégame, 'lige aminami tabilé chujkíriwa alemi alué ralámuli 'yuga napu'lige alué ralámuli bochí anichi 'we machime kóriká alué Moisesi nulalila. Pe

* 2:9 E'nesi glosario «esclavo».

a'bopi na'áuka mochime ju. Alarigaka tabilé
'la ju, pe a'bopi na'áuka mochíriga.

¹⁰ Bilé rió Onorúgame oyérame 'ma
ne'ochasa uché jaré ralámuli Onorúgame
oyérame peka che nokachi, 'liko alué rió
'yuga ra'icháwaguru siné, osá kómá, 'lige
tabilé e'wásaká 'liko 'ma se'wí juláwaguru.

¹¹ Alué rioka 'ma se'nú 'nátili cha'pígame
nímime, 'la ma'chígame nélélamala alué rió
resitiri 'nátili 'nátame ko.

*Jena ruwimela Páulo 'we 'la anéligo
chu'símli ko alué Tito*

¹² Ne julámala alé 'mi alué rió Artémasi o
Tíkiko. Napu'lige 'ma sebasa alé Gresia 'liko
yati simibóaguru mué alé Nikópoli anilichi
napu ne asimela romó.

¹³ Abiénachigó gu'íriwaguru abe alué oká
rió napu alemi mo'iba, Senasi anilime rió ju
bilé napu ra'ichali gateme ju, 'lige uché bilé
rió Apolo anilime ju.*

¹⁴ 'We 'la júkuru alué Onorúgame oyérame
ralámuli benisá uché jaré ralámuli gu'íriga.
'Lige abiena 'we 'la júkuruchigó benisá alué
inígame ralámuli gu'íriga.

¹⁵ Suwábaga napu ekí júpá ne Páulo gom-
paniérola reporali nábilia mué. Abiénachigó
reporali nábilia alué ralámuli Onorúgame
oyérame ramué amígola napu mochí alé
napu ajtí mué. Semáriga gu'írisa 'la kékuru
'emi Onorúgamete suwábaga 'emi.

Pe ekí kápá ye ra'ichali. Wa'lú cheliérabá.

* **3:13** Jaré ralámuli mayé 'ma sébaligo alué oká rió napu ajtile Tito, abiena mayé o'tóligo ye apeli.

Ye Ju Alué Apeli Napu Osele Páulo Alué Bilimoni

Kuira mué Bilimoni.

¹ Ne Páulo 'we repori mué. Neka jipe jena ajtí galírale bajcháriga. Galírale bajcharu ne alué Kristo Esusi ra'ichálila benírige eyénachi. Ye rió Timoteo 'we náolachigó reporali. Ye rió 'we oyérame ju alué Kristo Esusi napurigá mué 'lige napurigá ne. Ramueka 'we ganílga etuwía mué, mué abiena alué nóchali nóchame kame napu nejile Onorúgame.

² Abiena 'we repori ne alué mukí Apia anilime, alué Esukristo oyérame napurigá ramué. Abiena repori ne alué rió Arkipo anilime. Alué rió Arkipo nejuri alué Onorúgame nila ra'ichali beniria napurigá ramué. 'Lige abiena 'we repori ne alué ralámuli napu jsime ju alé napu mué Bilimoni bejté alué Onorúgame nila ra'ichali benimea.

³ Onorúgame ramué O'nola 'la gu'írisa 'la kápá 'emi, 'lige abiénachigó alué Wa'lula Esukristo, napurigá 'la bi'lepi 'nátaga mochímala 'emi Onorúgamecho, tabilé we'ká 'nátaga.

Jena ruwimela Páulo ruwílgo 'we ra'sálagá ajtíligo napugiti Bilimoni 'we galeme ko ralámuli Esukristo oyérame

⁴ Neka we'sá cheliera 'yame júuru Onorúgame, Onorúgame 'we 'la gu'irimpá mué. Neka akéturu 'we 'la oyérame ko mué alué Wa'lula Esusi ra'ichálila, 'lige 'we 'la galeme ko mué Esusi, 'lige 'we 'la na'temame ko mué Esukristo oyérame. Alekeri cheliera 'ya ne Onorúgame.

⁵ Jaré ralámuli aní mué 'we a'lá bijchígime ko alué Esukristo ra'ichálila. Abiénachigó aní mué 'we 'la ganílga eteme ko suwábaga ralámuli napu Onorúgame oyérame ju.

⁶ Neka tánime ju Onorúgame napurigá a'walí 'yámala mué napurigá 'la e'wémala mué Onorúgame nila ra'ichali. Alarigá ka aminacho 'la námamala mué chiena 'la ka Kristo oyénila.

⁷ 'Lige ne jipe 'we ra'sálagá ajtí, napugiti mué 'we 'la galeme kame alué ralámuli Esukristo oyérame, mué 'we semáriga oilárimime kame alué ralámuli Esukristo oyérilichi. Alekeri 'we ra'sálagá ajtí ne.

Jena ruwimela Páulo najkió napurigá Bilimoni na'temaka etémala alué Onésimo

⁸ Ne 'we a'lá machíguru mué 'we a'lá rió ko, alekeri ruwimela ne bilé ra'ichali. Ne nígime júkuru bilé nóchali napurigá nulémala ralámuli, alué nóchali napu alué Kristo 'yale ne'chí,

⁹ neka tabiléchigo nuléniligó mué. Neka pe najki napurigá mué 'we 'la na'temámala alué ralámuli. Ne Páulo ya'má o'chérame kame, alekeri 'la niraga etewa ne. Jena galírale bajcháriga ajtí ne jipe, pe alué Esukristo ra'ichálila ruwime kóriká.

¹⁰ Najki ne napurigá 'la na'temámala mué Onésimo. Jipe alué rió Onésimo napurigá ne bo'né inolá neraga alarigá ju, napugiti 'we a'lá semáriga bijchígime alué O'nó Onorúgame nila ra'ichali. Ne ruigéturu alué ra'ichali galírale bajcháriga asagá.

¹¹ Alué rió nóchale alé mué bejtélachi 'ma we'ká rawé. 'Lige ta'mé wa'lú nejkúriile kaka, pecha Onorúgame oyérame niliga. Jípeko uché rajpé abé wa'lú nejkúrimala alué rió mué 'yuga 'lige akiná abiénachigó.

¹² 'Lige ne jipe jula alué rió Onésimo alé napu mué ajtí. Jipe 'we 'la niraga etewa alué rió napurigá ne neraga.

¹³ Neka machí mué 'we a'lá gu'irimio ne'chí, alekeri amulí ta'mé jula ne alué rió Onésimo, alué rió jena wa'lú nejkúrimime nímiligó.

¹⁴ Tabilé nulénili ne mué. Bo'né 'nátaga gu'iriwagó ne'chí.

¹⁵ 'La nilike'é másasa. Jípeko 'ma ku seba mué bejtélachi, jípeko 'la Onorúgame oyérame júkuru tase napurigá i'bé.

¹⁶ Ne 'we a'lá galé alué rió Onésimo. Mueka jípeko abéchigo rasigá galé alué rió, mué 'yuga nóchame kame, 'lige Esukristo oyérame kame.

¹⁷ Mué Bilimoni ne gompaniérola ju, alekeri jipe 'we a'lá niraga etewa alué rió Onésimo napurigá ne.

¹⁸ Alué Onésimo cha 'sile i'bé. Onésimo wikasáká enomí, 'liko ne Páulo najtétamala alué enomí mué Bilimoni.

¹⁹ Ne bo'né osá ye ra'ichali. Neka 'la bijchiá aní 'la najtétimia napu wiká alué Onésimo. 'We 'la niraga etewa ne'chí. Neka 'la semáriga nejkúrituru napu 'lige mué resíriká eyénachi.

²⁰ Ne Páulo 'lige mué Bilimoni, ramueka okánika niru alué Esukristo oyérame, alekeri oilawa napu ne najki. Oiláriwa ne'chí Kristo oyéráchi.

²¹ Neka 'la machí 'la sébali olámala ko mué, 'lige uché rajpé abé a'lá semáriga olámala mué 'lige, alekeri osé ne mué.

²² Abiena 'ma 'la gaweta alé mué bejtélachi napu ne gojchimela alé sebasá, ne 'la sebasakabá alé mué bejtélachi. Mué 'we a'lá tániwa Onorúgame napurigá 'la alarigá nímala.

²³ Ye rió Epáprasi jena ajtí ne 'yuga galírale bajchárigachigó, alué Esukristo ra'ichálila benírime kóriká ralámuli. 'Lige alué ye rió Epáprasi 'we reporali náolachigó.

²⁴ Alué Marko, 'lige Aristarko, 'lige Rémasi, 'lige alué Lukasi 'we reporali náolachigó. Suwábaga ye ralámuli abiénachigó nóchame ju napurigá ne, alué Esukristo ra'ichálila ruyá.

²⁵ Semáriga gu'írisa 'la kápá alué Wa'lula Esukristo 'emi ralámuli napu ekí alé ejperégame ju.

Pe ekí kápá ye ra'ichali. Wa'lú cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Napu Oséliru Alué Esukristo Oyérame Napu Ebreo Ra'íchame Nílige

Jena ruwimela Esukristo 'we najtékame ko me'tigá alué santo ánjeli

Kuira suwábaga 'emi ralámuli.

¹ 'We 'ya we'ká bamí alué ralámuli napu ruwime nile napu anele Onorúgame we'sá ruyele ramuē rijimala* napu anele Onorúgame.†

² 'Lige a'kinana Onorúgame bo'né Inolá júlale napurigá ralámuli benírimala uché bilé nuebo ra'íchali. 'We 'ya, tabilé 'cho sébachi Onorúgame Inolá jena wijchimoba ta'chó i'tégichi gawí, Onorúgame nulele bo'né Inolá napurigá newámala gawí 'lige rewagátiri pe bo'né 'nátaga. 'Liko 'ma suwábaga bo'né nula ju, napu ekí nerú jena wijchimoba 'lige 'pa rewagachi.

³ Onorúgame Inolaka wa'lú a'walí nígame ju Onorúgame a'walila, 'lige a'chigóriga napurigá Onorúgame alarigá nulame ju. Alué a'walila gite nabí repuka ajtí suwábaga tábiri. Napu'lige jena wijchimoba sebase, alueka mukúlekuru napurigá ralámuli 'ma a'rémala chátiri 'nátili. 'Lige napu'lige 'ma sébali olasa, 'ma ku 'pa rewagachi símile Wa'lula Onorúgame si asimea wajtoná napu ajtí Onorúgame napurigá nulámala.

⁴ 'La nérékuru Onorúgame Inolá abé najtékame ko me'tigá alué santo ánjeli. Onorúgame Inolaka abé najtékame nóchali nígame ju.

⁵ Onorúgameka tabilé siné che anele bilé santo ánjeli regá:

Mué ne Inolá júkuru.

Jípeko ne mué O'nola júkuru.

Ye ra'íchali anele Onorúgame bo'né Inolá.

Abiena regá anele Onorúgame:

Neka ju alué O'nola,

'lige alué ne Inolá ju.‡

Onorúgameka tabilé siné alarigá anele bilé santo ánjeli.

⁶ Abiena napu'lige Onorúgame júlale bo'né Inolá jena gawichí, regá anile:

Neka najkíguru napurigá suwábaga alué santo ánjeli

'la niraga etémala ne Inolá, 'lige napurigá animela:

«Wa'lú a'walí nígame ju 'lige 'we najtékame ju.»

⁷ Aminami Onorúgame regá anile alué santo ánjeli olagá:

Napurigá bilé eká 'lige na'í alarigá ju alué santo ánjeli,

alueka Onorúgame gu'írame ju.

⁸ Aminami Onorúgame regá anile bo'né Inolá olagá:

Mué Onorúgame ne Inolá, mueka senibí nulámili júkuru.

'We a'lá semáriga nulámili júkuru 'we a'lá sébali.

Tabilé siné suwibámala alué nulalí.

⁹ Mueka nabí 'la 'nátaga ilirome júkuru

napurigá ralámuli

'we a'lá semáriga na'támala Onorúgame 'yuga,

'lige mueka ayónime júkuru alué ralámuli

alué tabilé Onorúgame oyérame 'yuga,

alekeri ne Onorúgame mué O'nola

'we a'lá nóchali 'ya ne mué

asíriga najtékame me'tigá alué mué gompaniérola.

Mueka asíriga ra'sálagá asimela alué nóchali niga.§

¹⁰ Onorúgame abiena regá anele bo'né Inolá:

'We 'yasi mué júkuru nulame,

mué 'sílekuru gawí newá 'lige rewagátiri pe bo'né 'nátaga.

¹¹ 'Lige abé i'líbeke tabilé i'télamala ye gawí nibilé rewagátiri,

'ma suwibámala suwábaga, mueka abisibi asimela.

Alué gawika pe o'chéraga suwibámili júkuru

'lige alué rewagátiri a'chigóriga,

napurigá o'pacha iwime ju o'chéraga

alarigá i'kimela.

¹² Mueka pe ro'minámala ye gawí 'lige rewagá abiénachigó,

pe alarigá olámala mué,

napurigá nokame ju ralámuli

napu'lige 'ma tabilé gemanálasaká alué gemate,

a'maná ajchame kárigó ro'míniga.

Mueka se'wí ajchámala napurigá nokame ju ralámuli.

O'pacha bujisá se'nú o'pachátime ju

a'maná ajchame kárigó,

alarigá olámala mué ye gawí 'lige rewagá.

Mueka peba alarigá rejpímili júkuru

'lige senibí bejtega asimelí júkuru mué.

Alarigá anele Onorúgame bo'né Inolá.*

¹³ Onorúgameka tajsíné che anele bilé santo ánjeli ye ra'íchali:

Jena asibóká ne'chí 'yuga wajtoná napu ne ajtí

napurigá wa'lula neraga napusí ne ro'aba mué saíla.†

¹⁴ Alué santo ánjelika pe napurigá bilé alawá niraga ju 'mimí julálime ju ralámuli

* 1:1 E'nesi glosario «ancestor». † 1:1 Yolí ra'íchaga «profeta» anilime nile alué ralámuli. ‡ 1:5 E'nesi Salmos 2:7.

§ 1:9 Yolí ra'íchaga ka «untado con el aciete de alegría». E'nesi Salmos 45:6-7. * 1:12 E'nesi Salmos 102:25-27.

† 1:13 E'nesi Salmos 110:1.

gu'irínigila, alué ralámuli napu Onorúgame buinámala alé resítiri bowechi.

2

Jena ruwimela 'we a'lá 'nátaga akiame ko Esusi ra'ichálila

¹ Liko alué Onorúgame Inolá abé najékame nóchali nígame ju me'tigá alué santo ánjeli, 'liko 'we a'lá beniame júkuru napu benirú napurigá tabilé siné a'rewa benía, napurigá tabilé we'kuawa i'kilimi, aminabi benísiwa.

² Jaré ralámuli 'la e'wálekuru alué nulalí napu Onorúgame júlane o'tóriga alué santo ánjeli napurigá 'yámala alué Moisesi, 'lige jaré ralámuli sairúgame neraga mochílekuru, alueka wa'lú gastigo narele. Alué Esukristo nulalila abé a'wágame ju 'lige abé najtékame.

³ Tabilé e'wásigaká alué nulalí Esukristo nulalila, 'liko ramué abéchigo wa'lú gastigo narépu. Alué ralámuli napu akele Esusi ra'ichachi, alueka ramué ruyele.

⁴ Onorúgameka asíruga i'kirú 'sile napu ta'wesi rió gayéname ju la'siá, pe machíriniliga 'sile ye rejcholi 'we a'lá ko. 'Lige Onorúgame abiena júlane bo'né alawala napurigá ralámuli gu'irimala napurigá alué ralámuli 'we 'la sébali olámala napurigá bo'né Onorúgame najki.

⁵ Onorúgameka tabilé júlane alué santo ánjeli jena wijchimoba napurigá jena nulame níkala. Iligá júlane bo'né Inolá.

⁶ Regá anime osáliku 'we 'ya: Sineko napurigá bilé rió neraga newale alué bo'né Inolá,

'lige ramueka ta'mé a'wágame niru peka napurigá alué santo ánjeli.

⁷ Pe u'kabi bamí e'yénale jena wijchimoba, ta'mé a'wágame nile, peka napurigá alué santo ánjeli.

A'kinana Onorúgame wa'lú a'walí 'yale bo'né Inolá

'we 'la niraga,

⁸ 'lige ajchale Wa'lula neraga napurigá bochígimi nulámala jena wijchimoba.

Jípeko tabilé nulanti káréke'é alué rió jena wijchimoba napurigá Onorúgame najkílege, ⁹ uché siné ku suwábaga se'wináriga níkala. Napu'lige jena wijchimoba eyena ta'mé a'walí nígame nile peka napurigá alué santo ánjeli. Nobi jípeko bi'neli neyúriga wa'lú a'walí nígame júko napugiti mukúligame 'lige ku ajániligame uchéchigo siné ramué gu'irimia. Onorúgame 'yale alué a'walí bo'né 'nátaga.

¹⁰ Onorúgameka najki napurigá we'ká rió 'we a'lá sébali olame níkala napurigá bo'né, alekeri a'rele napurigá Esukristo 'we resí ikimela, napurigá 'la sébali olame níkala. Alué Esukristo 'we a'lá benile churigá níriga ramué, 'lige alarigá 'la gainámala ramué

gu'iria, 'lige ramué 'we a'lá gainawa oyeria napu bo'né Esukristo nulá. Alueka bajchá 'we 'la sébali olálekuru, alekeri jípeko ramué gu'iria ajtikuru.

¹¹ Esukristoka gatékuru napurigá ralámuli a'lá sébali olámala napurigá Onorúgame najki. Alué ralámuli napu nochánili napurigá Onorúgame najki, alueka 'ma bi'lepi o'nógame níkala, alueka Onorúgame 'kúchila níkala. Alekeri Esusi tabilé chíjúname ju ra'ichaga alué oyérame 'yuga napurigá bo'né bonila niraga 'lige napurigá bo'né waittiri.

¹² Esúsika regá anile:

Ne ruyémala ne bonila 'lige ne waittiri churigá ko Onorúgame,

napu'lige napúsiga Onorúgame nila ra'ichali benimeka,

neka 'la wíkarámala Onorúgame.

¹³ Abiena anile:

Neka Onorúgame lisensia 'yámala napurigá ne'chí nulémala.

'Lige abiena anile:

Onorúgameka jaré ralámuli 'yáturu ne'chí napurigá repúmala ne alué ralámuli.

'Lige jípe alué ralámuli jena mochíkuru ne 'yuga.

¹⁴ Onorúgame 'kúchilaka 'we resí nílime júkuru, alekeri Esukristoka ralámuli gayénalekuru resí ikináliga alué ralámuli 'yuga. Napu'lige mukusá Esukristo 'lige ku ajánasa, 'ma umérale Remónisi. Remónisi 'ma tabilé nígame nile a'walí napurigá ralámuli me'limela.

¹⁵ Napu'lige Esukristo 'ma ku ajánasa, ralámulika 'ma tabilé majale suwiyá. 'Ma machile Esukristo 'ma umériligo alué Remónisi.

¹⁶ Esukristoka pecha alarigá gu'irame júko alué we'ká santo ánjeli, Esukristoka ralámuli gu'irame júkuru alué napu 'we a'lá ganliga mochime ju Onorúgame 'yuga napurigá nílige Abraámi napu nílige ramué rijimela, alué Abraámi napu asíruga 'ya bejtégame nile.

¹⁷ Esukristoka a'chígoriga 'simili nílekuru napurigá ralámuli, napurigá Esukristo 'la námamala chiena resí nilia mochiga alué ralámuli, 'lige napurigá 'la na'temámala aminami alué ralámuli napurigá balé wa'lula neraga. Alarigá 'we a'lá gayénale sébali olá alué nóchali Onorúgame tánilime napurigá Onorúgame 'la gu'irimala ralámuli. Alarigá bujékuru chátiri 'nátili. Alué chátiri 'nátili tabilé a'reme ju ralámuli napurigá alué ralámuli simámala Onorúgame ajtígichi.

¹⁸ Esukristoka 'we resí ikile napurigá ramué. Remónisi 'we nawime nile chátiri 'nátili 'yániliga alué Esukristo, pe iligá alueka tabilé siné umubáliku chátiri 'nátili na'taria, alueka bi'neli neyúralekuru. Alekeri Esukristo 'la gu'irame ju ramué.

3

Jena ruwimela Esukristo abé najtékame ko me'tigá Moisesi

¹ 'Emi ralámuli Onorúgame oyérame napurigá ne, napu 'we a'lá sébali olame ralámuli ju napurigá nulá Onorúgame, Onorúgame júlale Esusi napurigá ramué nuleme nímala. Abiénachigó júkuru wa'lula balé neraga Onorúgame tánime ramué na'temaka. Alekeri 'we 'la na'tawa 'emi Esusi 'yuga alué napu benírime ju ramué.

² Estúsika nabi 'la sébali e'wale napurigá nulele Onorúgame. Alarigá nile napurigá Moisesi, Moisesi 'we a'lá e'wale napurigá nulele Onorúgame napurigá repúmala ralámuli Onorúgame oyérame.

³ Ramueka pe napurigá bilé galí nírukuru. Esusi newame júkuru alué galí. Alué galika ramué nírukuru. Alué bo'né bayékuru ramué napurigá 'la sébali olawa napurigá bo'né nají. Moisesi pe nóchame nile. Esusi júkuru 'la bijchiá nulame. Alekeri 'la nírálime júkuru me'tigá Moisesi.

⁴ Bilé rió bilé galí newame júkuru, nobi Onorúgameka 'sile suwábaga newá.

⁵ Moisésika 'la sébali olale ralámuli repua napurigá bilé nóchame niraga. Alueka anele ralámuli napu Onorúgame anele churigá nímili nílige nujubá rawé.

⁶ Nobi Kristoka napurigá inolá niraga, 'we a'lá sébali nulame ju alé Onorúgame galíachi napu ramué niru alué galí. Ramueka Onorúgame oyérame niru tabilé guwana rusuka tabilé majaga, 'we a'lá na'tásaká ramué Onorúgame 'yuga mochiwa senibí. Alarigá ruílí ralámuli, tabilé chíjúniga.

⁷ Alekeri 'emi 'la alarigá e'wawa napurigá nulá Onorúgame Alawala. 'Ya we'ká bamí Onorúgame Alawala bilé rió gu'írile napurigá osimela, regá anime:

Napu'lige 'emi akisá Onorúgame ra'íchachi,
⁸ 'la 'we a'lá e'wélime júkuru,
 tase alarigá niwa napurigá nílige 'ya ejperégame 'emi rijímala
 napu'lige panápuri e'yéname nílige tabilé riógichimi,

alueka pecha e'wéleko Onorúgame,
 'we chátiri 'nátame nílekuru,
 tabilé chéláme nílikuru Onorúgame 'yuga na'tálime.

⁹ Alueka tajsiné ganíliga mochime nile Onorúgame 'yuga.

Onorúgameka oká liá bamí gu'írile nobi alué ralámulika abirigáchigo sairúgame neraga mochíleko

Onorúgame 'yuga.

Onorúgameka 'we we'lí anáchale.

¹⁰ Onorúgameka 'we ayoga asale alué ralámuli 'yuga,

'lige anele: «Alueka tabilé siné e'wáguru ne nulalila

'lige aminami tabilé siné námamala alarigá ko ne.

Alué ralámulika nabi se'nú bowé cha'pime ju 'we resítiri.»

¹¹ Alekeri Onorúgameka 'we ayoga a'wágame anéguru regá:

Alué ralámuli tajsiné narémala ne a'walila napurigá 'la ganíliga mochímala.

Pe a'bopi a'walilate na'támala.

¹² 'Emi 'la Onorúgame oyérame, 'we a'lá 'nata mochiwa, tabilé na'tawa Remónisi na'tálila, 'lige aminami tabilé sairúgame niwa Onorúgame 'yuga napu tabilé siné mukume ju.

¹³ lligá abé 'la ju a'bopi benia bilé rejcholi nabi rawé. Alarigá olawa bijí 'la gainalia. Alarigá nokisiwa 'nalina napurigá tabilé e'wewa Remónisi na'tálila, alueka cha 'yégame kame.

¹⁴ 'La aminabi oyériga nokísili ka alué ra'íchali napu benírilige Esukristo, 'liko 'we ganíliga mochiwa ejperega pe alué Esukristocho 'yuga 'nátaga.

¹⁵ Pe a'chigóriga ju napurigá osirúgame nile 'ya napu regá anile:

Napu'lige gepulia Onorúgame ra'ichálila tase alarigá nokiboa napurigá nokálige 'ya ejperégame ralámuli

jami e'yéniga tabilé ralámuli riógachi, 'we wakígachi.

Alueka Onorúgame saíla gayénale.

¹⁶ 'Emi 'we 'la machíguru chieri níligo alué 'ya ejperégame, alué ralámuli israelita napu Moisesi buyánilige 'ya alé wa'lú gawí bo'ígichi Ejipto anilichi.

¹⁷ Onorúgameka 'we ayoga asale alué ralámuli 'yuga oká liá bamí. Alué ralámuli 'we cha nokale 'lige alé suwile alé 'we wakígachi napu tabilé 'wesi riógame nile.

¹⁸ 'Emi 'we a'lá néláleke 'we a'wágame anéligo Onorúgame alué ralámuli, alué ralámuli napu sairúgame neraga mochile Onorúgame 'yuga. 'Lige anile: «'Emika tajsiné nílmalala ne a'walila napurigá 'la ganíliga ejperélamala. Tabilé siné resibimala jena wijchímoba 'lige tabilé siné moinámalala rewagachi.»

¹⁹ Alueka pecha siné e'wáliga napurigá anile Onorúgame, alekeri 'la machirú tajsiné naréliga a'walí napurigá 'la ganíliga ejperélamala. Pecha siné bijchígilime napu anile Onorúgame.

4

Jena ruwimela Esukristo a'walila gite e'yéniwikó

¹ Onorúgame 'la anele alué 'ya ejperégame ralámuli a'walí naremio alué bo'né a'walila, jipe pe aba alué júkuru. Alekeri 'we a'lá 'nata mochiwa napurigá ye a'walite ejperega mochímala 'emi. A'boi a'walilate mochíriká pecha 'la ganíliga mochíwagó.

² Onorúgame nila ra'ichali jipe nerúgame napu ruyele ramué, 'we a'lá ruwí churigá ka ye a'walí, a'chigóriga napurigá ruyele Moisesi alué ralámuli napu alué 'yuga e'yénilige. Alué ralámulika 'we a'lá gepúlekuru nobi tabiléchigo e'wálekó. 'Liko alué ra'ichalika tabilé nejkúrime nile.

³ Ramué 'la nareme ka alué Onorúgame a'walila 'lige aminami 'la e'wame, 'ma tabilé ejperélirukuru ramué a'boi a'walilate, pe iligá Onorúgame a'walilate ejperégame niru. Onorúgameka anele ralámuli napu ekí tabilé bijchígame nile:

Neka 'la anéguru a'wágame ayóniga alué ralámuli tabilé bijchígame, tajsiné naremio ne a'walila napurigá 'la ganíliga ejperélamala.

Onorúgameka asrīga 'la 'yáligituru a'walí alué ralámuli 'we 'ya ejperégame napu'lige napusí newale alué 'ya bajchá bejtégame rió.

⁴⁻⁵ 'We 'ya osirúgime regá anime: Napu'lige Onorúgame gawí newasa usani rawé kachi,

'lige melénala resibele. 'Lige Onorúgame anele alué rió 'ma tabilé nochamio bo'né a'walilate, pe Onorúgame gu'írimoríle alué nóchali nochálichí.

Ralámuli napu ekí tabilé bijchígame ju Onorúgame 'la gu'írimio, alué ralámulika tabilé siné narémala Onorúgame a'walila, tabilé siné resíbime ju Onorúgame 'yuga 'nata.

⁶ Jaré ralámuli abé i'líbeke bijchígimála 'lige aminami 'la narémala ye a'walí. Ralámuli 'we 'ya mochígame, pecha e'wálekó alué ra'ichali, tabilé narele a'walí.

⁷ Napurigá anílige Onorúgame 'ya jipe abiena najtigi. Onorúgame bajchá anele Moisesi 'lige we'ká bamí a'kinana Onorúgame anele alué Moisesi rijimála Rabí anilime: Jipe napu'lige akiá ne ra'ichálila 'la 'nátaga akíboa,

tase sairúgame neraga mochiwa napu'lige ne bilé ra'ichali ruwichi.

⁸ Napu'lige sébilige alué ralámuli israelita alé gawichí Kanani anilichí napu Onorúgame 'yámorílige napurigá ejperélamala, alué wa'lula nulame napu Josué anilime nile, alueka tabilé 'yale a'walí napurigá 'we a'lá ejperélamala. 'La ma'chiná nérékuru tabilé 'yáligo a'walí Onorúgame, anile nujubá rawé 'yámoríle, a'lige kulí narémili nile a'walí alué ralámuli. Tabilé narélekuru ye a'walí alé Kanánichí seba. Napu'lige 'la Onorúgame 'la e'wésigaká 'liko 'la narépua alué a'walí.

⁹ Ralámuli napu ekí 'la bijchígime ju napurigá aní Onorúgame nila ra'ichali, alué ralámulika 'la narémili júkuru ye a'walí. Yeka pe aníame ju pe iligá 'we 'la ganíliga ejperélimio jena wijchímoba rekó 'we

resí nílilie, 'lige aminami 'pa rewagachi a'chigórigachigó.

¹⁰ Ralámuli napu ekí Onorúgame a'walilate nóchame ju 'ma pecha a'boi a'walilate nóchame júkó, alueka Onorúgame a'walilate nocha mochíkuru. Napu'lige Onorúgame resíbale gawí newasa, alueka pe tétali nile, ramuéchigó abiena resíbilime niru 'la narésiká Onorúgame Alawala. Resíbili aniáká, alueka pecha aníame kéréko kilí asagá resíbilime. Pe iligá aníame ju nóchame níligo Onorúgame a'walila gite. Alué a'walí gite tabilé we'ká 'nátaga mochílime júkuru. Alarigá júkuru resíbili aniáká.

¹¹ 'Liko pe iligá 'we a'lá na'tálime júkuru napurigá 'we a'lá e'wawa napu Onorúgame nulálige, tase sairúgame neraga e'yéniwa, tase napurigá alué ralámuli napu Moisesi 'yuga e'yénilige.

¹² 'La 'we a'lá na'tálime júkuru napurigá aní Onorúgame 'lige aminami 'la e'wálime júkuru. Onorúgame ra'ichálilaka 'we a'lá nejkúrime ju machiachi alieti 'nata mochírigo ramué, 'we a'lá 'nata mochírigo o tabilé a'lá 'nata mochírigo ramué. 'Lige abiena nejkúrime ju napurigá machíboa pala 'la ka alué ra'ichali o tabilé 'la kómá, 'lige aminami pala 'la tabilé che 'sika eyéname ko bilé rió o 'we cha 'sika eyéname ko. Onorúgame ra'ichálilaka ka napurigá bilé macheta 'we olame, alarigá ju, alueka 'ma rijpúname ju re'lémisi 'ma o'chúlatiri e'nemia tachiri ajtigá re'lé alé o'chílachí.

¹³ Pecha 'wesi tábiri i'teko napurigá tabilé machimela Onorúgame jena wijchímoba nibilé 'pa rewagáchimi, Onorúgameka suwábaga machime ju bochígimi sa'pachí napu ekí ralámuli sa'pálachi ju. Bilé rawé Onorúgame gatémala a'pílipi ralámuli 'yuga. Bo'neka 'la machiame pala 'la sébali oláliga jena wijchímoba mochíga, pala 'la 'nátaga o tabilé 'la 'nátaga.

Jena ruwimela Esukristo wa'lula balé ko

¹⁴ Onorúgameka suwábaga machíguru alarigá nírgo ramué, alekeri a'rilime júkuru napurigá nejkúrimala Onorúgame. Esusi Onorúgame Inolá ju, 'lige wa'lula balé niraga ju ramué 'yuga. Alué 'smi ramué gu'iria, alueka simile 'pa rewagachi Onorúgame tánimia napurigá ramué gu'iria asimela. 'La na'tálime júkuru, Esukristo 'la sébali olamio napurigá anílige.

¹⁵ Alueka asrīga 'la námame ju chonigá tabilé 'la sébali oliame ko ramué. Napu'lige jena wijchímoba eyénilige Esusi, Remónisika 'we neyúriniliga 'sile napurigá tabilé gainámala Esusi alué semati nóchali nocha, alekeri 'we a'lá machí Esusi alarigá nírgo ramué, pe iligá alueka tabilé siné che 'sile, napu'lige sébachi alué chátiri 'nátali Remónisi na'tálila, Esúsika abirigá 'la neyúrale.

¹⁶ Alekeri Onorúgame tániwa napurigá bi'wémala ramué nila 'nátili napurigá 'la gainawa nejkúrili tania Onorúgame tabilé majaga, 'liko Onorúgameka 'we na'temámala ramué. 'Lige Onorúgameka ramué gu'írimala napu'lige ramué 'we resi lálíchi.

5

¹ Ramué 'la benisúká napurigá nile alué israelita balela, 'liko 'la machibóliké napurigá nilige alué Esukristo. Alué baleka pe tétali nile ramué 'yuga napurigá ramué 'la beniboa 'lige námapua alarigá 'siligo Esukristo. Alué ralámuli israelitaka 'yale nóchali jaré alué 'aboi ralámuli israelita napurigá balé neraga mochímala. Alué baleka Onorúgame tánime nile napurigá Onorúgame 'la gu'írimala alué ralámuli. Alueka Onorúgame kógime nile go'ame alué uché jaré ralámuli a'pálila. 'Lige abiena Onorúgame kógime nile alué ajágame sa'pala napurigá 'la bi'íggame sulégame nímala alué ralámuli.

² Alué balé pe ralámuli nile 'lige abiénachigó pe i'níliga járome nile, pe apiépiri ralámuli nílgame. Alekeri 'we 'la machime nile churigá nokame ko ralámuli, 'lige alekeri 'we na'tamame nile.

³ Alekeri bilé balé bilé ajágame me'ame nilekuru Onorúgame kógimia alué gastigo na-jtétimia alué bo'né balé cha 'sikiriká. Alarigá 'sile ralámuli ku bi'wigá napu'lige cha nok-isá, 'lige bo'né abiénachigó alarigá 'sime nile bi'wináliga bo'né cha'sisa.

⁴ Onorúgame bo'né 'símili júkuru ye nóchali 'yaa bilé rió napurigá alué rió balé neraga nochámala. Bilé rió bi'nélika pecha gainámili júko ye nóchali nocha. Alarigá kéturu bajchá ajtíggame balé Aroni anilime. Onorúgame 'sile alué rió wanapia nóchali 'yamia 'we 'ya asírige we'ká bamí.

⁵ Pe a'chigóriga júkuru Kristo 'yuga, Onorúgame 'yale nóchali Kristo napurigá gu'írimala ramué a'chigóriga napurigá wa'lula balé. Alué bo'neka pecha bo'né 'nátaga nóchago. Onorúgame 'sile regá anea: Mué júkuru ne Inolá, jípeko ye nóchali 'yámala ne mué napurigá nochámala mué ye nóchali 'we na-jtékame.

⁶ Onorúgame abiena regá anele: Mué nochálilaká senibí nerúmili júkuru napurigá alué balé napu Melkísare anilime nile

'we 'ya ajtíggame.*

⁷ Napu'lige jena wijchimboba asagá alué Esusi, naláeturu 'lige aminami e'wele sináturu Onorúgame tániga tabilé mukunáliga. 'Lige

Onorúgame 'wéchigo 'la 'nátaga asame nílko, Esusi nabí 'la e'wame nílgame.

⁸ Pe Onorúgame Inolá nilekuru kaka nobi abirigáchigo resi ikimeli nilekó 'lige e'wámili nilekuru suwábaga napurigá nulele Onorúgame.

⁹ Esúsika suwábaga e'wale napu ekí Onorúgame nulálige, 'lige ralámulika 'la machile Onorúgame 'yáligo nóchali napurigá balé nímala 'lige aminami napurigá ralámuli gu'írame nímala. Suwábaga ralámuli napu ekí 'la e'wele Esukristo 'ma sebámili nilekuru 'pa rewagachi napurigá Onorúgame 'yuga mochímala nabí.

¹⁰ Onorúgameka 'yale nóchali alué Esusi napurigá wa'lula balé nímala napurigá Melkísare anilime balé.

Jena ruwimela 'la 'nátaga mochílime ko napurigá tabilé guwana rujsúpua

¹¹ Asírige we'ká nerúkuru napurigá beníriwa ramué 'emi, pe iligá 'emi 'we i'kilí benime ju, tabilé yati benime ju 'emi ye ra'íchali, alekeri tabilé gayena ne rekó we'ká benírimia olae.

¹² 'Émika 'ma ejobénigame niti kékuru Onorúgame ra'ichálila beníriga ralámuli, nobi tabiléchigo 'cho 'la benígó 'emi. 'Émika bijí rokárékuru napurigá benimela bajchá enággame rejcholi Onorúgame nila. Pecha alarigá niti kékó. Aminabi oyérilime júkuru, uché rajpé aminabi benime júkuru. 'Émika pe napurigá bilé u'tá alarigá júkuru, bijí chi'ime niraga, tabilé 'cho go'yame sa'pá.

¹³ Tabilé 'cho námame bijí alué 'la bi-jchiá ra'íchali, alué ra'íchali napu 'la gu'írame ju ralámuli napurigá alué ralámuli sébali na'támala Esukristo 'yuga.

¹⁴ Alué 'la nabí oyérame ka 'lige e'wame, alueka 'la gainámili júkuru namia ye chieri 'we a'lá ka 'lige chieri tabilé a'lá ka.

6

¹ Asírige 'la júkuru napurigá 'la sébali olame ralámuli gainawa, alekeri tabilé 'la ju we'ká na'talia alué rejcholi napu bajchá beniruge churigá nimio Kristo. Iligá abé 'la ju na'talia napurigá 'la sébali olame rió niwa. Alué bajchá enággame rejchólíka pe júkuru churigá gatétíka Onorúgame 'yuga napu'lige chibi nokisuga (napurigá tánime ju e'kali bilé towí bo'né o'nola), 'lige aminami napurigá ku a'lá Onorúgame oyériwa.

² Tabilé we'ká na'tawa churigá rewarátíka, o churigá 'yóatiká, o churigá ku ajánamala bilé ralámuli mukusá. 'Lige tabilé we'ká na'tawa churigá ka alé injiérnochi.

* 5:6 Tabilé machirú churigá 'la balé gayéniliga ye rió Melkísare anilime, 'lige tabilé machirú chukílíga alué rió. Yeka pe tétali ju napurigá ralámuli 'la benimela alué Esukristo nochálila ka tajsiné suwibamio. E'nesi Salmos 110:4.

³ 'We a'lá na'tásiga 'la nímala ke napurigá 'la sébali olame ralámuli niwa. Alarigá na'tawa, 'la elásaká Onorúgame.

⁴ Ralámuli 'la gepúsaká alué 'la bijchiá ra'íchali Esukristo ra'íchalila, 'lige naresa alué 'we semátiri napu nejime ju Onorúgame Alawala alué oyérame 'yuga,

⁵ 'lige 'la námasa aliena 'la semati ka Onorúgame ra'íchalila, 'lige aminami Onorúgame 'la gu'írisa bilé rió,

⁶ 'lige ku guwana wijchisá alué ralámuli, 'liko alueka tajsiné tánimala e'kali Onorúgame. 'Liko alueka nabí sairúgame neraga einámala alué Onorúgame Inolá 'yuga. Alué ralámulika pe a'chigóriga ju napurigá alué ralámuli napu Onorúgame Inolá me'álige gulusichi ujchagá, 'lige asíriga chátiri ra'íchale ralámuli alué olagá. Uchéchigo siné alarigá nímala mué chojkila gite, ralámuli 'we cha animela gawelia alué Esukristo olagá.

⁷ Ralámuli 'la e'wásaká alué rewagáchika nawágame 'yuga, 'lige 'la naresa alué nejkúruli napu nejime ju Onorúgame, 'liko 'la e'wámala napurigá najkí Onorúgame. Alué ralámulika pe napurigá bilena asarachi alarigá ju napu 'we 'la u'kume ju, 'we 'la semáriga ilime kárigó echerúgime.

⁸ Ralámuli napu ekí tabilé e'wame ju napu Onorúgame najkí tabilé a'ká ralámuli ju, siné kachi Onorúgameka 'ma ma'chige buinámala. Alué ralámuli ju napurigá bilena asarachi tajsiné rakeme rekó echia, pe wejchacho buyame ju alé, 'lige 'ma e'kósilime ju. Alarigá ju alué ralámuli. Alarigá ju ye téтали.

Jena ruwimela Onorúgame 'la sébali olame ko

⁹ Ye ra'íchalika 'we a'wágame ju, nobi 'émika 'wéchigo machirume júkó, alekeri ramueka 'we galilía 'emi, 'we a'lá bijchiá ju 'emi 'la narémala alué 'we 'la semátiri nejkúruli napu Onorúgame 'yámili ju alué ralámuli napu ma'chí buyánale alé chátiri bowechi.

¹⁰ Onorúgameka 'we a'lá sébali olame ju. Alueka tajsiné we'kuámala alué 'we semátiri nátili napu 'emi 'we a'lá sébali olame ju. 'Lige abiena tabilé we'kuámala napu'lige 'emi uché jaré ralámuli gu'írichi. Napu'lige 'emi gu'írichi uché jaré ralámuli, 'la machiáguru 'emi 'we galeo Onorúgame.

¹¹ Najkiá'é napurigá 'emi aminabi nokísimala ralámuli gu'íría, 'lige abiénachigó benigá nokísiwa napurigá Onorúgame gu'írame ju alué bo'né oyérame. 'La benigá nokísiwa napusi suwirú. Alarigá 'la bijchiá sebámala 'emi napu ajtí Onorúgame.

¹² Tase najsinákuli niwa, aminabi asíriga 'la beniamé júkuru. A'chigóriga nokiboa 'emi napurigá alué ralámuli napu 'we semáriga

beniá mochí napu anílige Onorúgame 'ya. Alueka 'we a'lá bijchígame ju 'we a'lá sébali olamio Onorúgame, alekeri 'we a'lá i'kilí buwé alué ralámuli napurigá Onorúgame 'we a'lá sébali olámiorílige.

¹³ Napu'lige Onorúgame anélige Abraámi gu'irimiorílige alué bo'né rijimala napu a'kinana mochígame nílege (napu Esusi nílige), alué bo'né anile 'la sébali olámoríle nabí napurigá anílige. Pecha it'é ko uché bilé Onorúgame napurigá tániwa bilé nejkúruli.

¹⁴ 'Lige Onorúgame anele alué Abraámi: «'We 'la bijchiá ju ne 'la nejimio napu mué resí 'la, 'lige aminami mué upila ranélamala bilé towí napurigá alué we'ká 'kúchigame nímala mué rijimala.»*

¹⁵ 'Lige Abraámika we'ká bamí buwele. Alueka 'we a'lá machile 'la bijchiá nimio, Onorúgame 'we 'la sébali olamio napurigá anílige, 'liko 'la bijchiá sébali olale Onorúgame napu anílige.

¹⁶ Napu'lige bilé rió 'la sébali olámorisá, tánime ju Onorúgame napurigá 'we e'negá asimela pala 'la sébali olara, alarigá gateme ju 'láchigo machiame Onorúgame 'la e'negá ajtjgó.

¹⁷ Napu'lige Onorúgame olámorisá bilé nóchali 'lige ralámulika 'la machime ju Onorúgame 'la sébali olámorisá, pecha 'wesi it'tega Onorúgame anágame, 'lige bo'né Onorúgame 'la e'negá asimela.

¹⁸ Onorúgameka pecha guwana wijchime júkó napu anílige, pecha siné se'wináriga 'sime júkó, Onorúgameka aba alarigá ajtjime júkuru, 'lige asíriga 'la ju nabí. Napu'lige Onorúgame gatele bilé ra'íchali ralámuli 'yuga, 'la na'tárite churigá nílga bo'né Onorúgame. Alarigá anile napurigá ramué tabilé guwana rujsúpua, ramueka 'yamíguru alué 'we semátiri 'nátili napurigá 'la ganiliga ejeperélawo Onorúgame 'yuga nátaga.

¹⁹ 'La mochínalisiká Onorúgame 'yuga, pecha ku guwana rujsúpuagó. Aminabi 'la o'wé e'náboliké napu Onorúgame ajtí. Tabilé e'yéniwa panápurimi napurigá bilé bulito tabilé chérigame. Alé wa'lú re'obachi, Esusi 'ma bajkile alé napuchami napu chujkule alué chiní alé napu ajtí Onorúgame. Alarigá 'sile ramué gu'íriga.

²⁰ Alué Esukristo ju alué wa'lula balé napu gu'írame ju ramué napurigá alué balé Melkísare anilime. Nabí alarigá nímala.

7

Jena ruwimela Esusi níligo napurigá alué balé Melkísare

¹ Ye rió Melkísare anilime wa'lula rey nile alé we'ká riógachi Salemi anilichí, Onorúgame 'yale nóchali napurigá balé

* 6:14 E'nesi Génesis 22:17.

nímala alu'é rió, Onorúgame re'pá ajtígame napu suwábaga nulame ju. Ye rioka simile Abraámi najtepamia napu'lige alu'é Abraámi 'ma kuka enágichi neyúrasa nejkoga alu'é uché jarela rey 'yuga 'lige sontálotiri. 'Lige alu'é Melkísare anilime balé 'we tánale Onorúgame napurigá Onorúgame wa'lú a'walí 'yámala alu'é Abraámi.

² Liko alu'é Abraámika 'yale alu'é Melkísare we'ká e'karúgame napu nejkoga mele alu'é Abraámi.* Melkísare aniáká pe aniname ju «'we 'la semáriga nulame ju alu'é wa'lula.» Alu'é wa'lula rey napu alé Salemi bejtégame nílige aniáká pe aniname ju «napusí nulá alu'é rió alé si 'we 'la ganílga mochí ralámuli, tabilé chélagá.»

³ Tabilé machirú chieri níligo alu'é Melkísare o'nola, 'lige tabilé mochirú chieri nílga alu'é eyela, 'lige aminami tabilé machirú koche ochérigame nílgo, nibilé machirú a'lige mukúligo tabilé mukúlegeré ma. Alu'é Melkísare nile napurigá Onorúgame Inolá, alueka senibí balé nímili nilekuru. Alarigá nile ye tétali.

⁴ Alu'é 'ya bejtégame rió Abraámi ebreo ra'íchame nile. 'Ya bojchako ta'chó ochérachí Abraámi tabilé mochígame nile ralámuli ebreo ra'íchame. Alekeri 'we najtékame nile alu'é Abraámi, 'lige napu'lige Abraámi 'yale we'ká e'karúgame Melkísare, yeka pe aniname ju Melkísare abé wa'lula nílgo me'tigá alu'é Abraámi.

⁵ 'Lige abiena abé wa'lula nile alu'é we'ká balé nuleme alu'é napu Lebí rijimale nílgo. Alu'é Lebí pe Abraámi rijimale nile napu a'kinana bejtégame nile. Alu'é we'ká balé abiena narele pe tabé napu alu'é uché jaré ralámuli israelita nóchiga mélige. Alarigá nulele Moisesi alu'é ralámuli.

⁶ Ye Melkísare tabilé rijimale nile alu'é Lebí napurigá balé nímala, tabilé alarigá nóchale napurigá alu'é balé Lebí rijimale. 'Lige Abraámika abirigá pe u'tá 'yale alu'é métigame nejkoga, alueka 'wéchigo 'la machiligame wa'lula nílgame. 'Lige Melkísare 'sile Onorúgame tania napurigá a'walí 'yámala Abraámi. Abraámika tabilé tánale Onorúgame napurigá Onorúgame a'walí 'yámala Melkísare. Yeka anime ju alu'é Melkísare abé wa'lula nílgo me'tigá alu'é Abraámi.

⁷ Alu'é napu taní napurigá Onorúgame 'yámala a'walí uché bilela, alueka abé wa'lula ju, 'lige uché bilela ka u'tabela ju. Suwábaga machiáguru ye.

⁸ Alu'é balé napu Lebí rijimale nílgo 'la nóchale 'lige a'kinana suwile, nobi alu'é Onorúgame nila ra'íchalika tabiléchigo siné che anígó mukúligo alu'é Melkísare. Liko

alu'é Melkísare pe tétali nile churigá sebamio bilé rió a'kinana we'ká bamí kachi napurigá senibí asimela.

⁹⁻¹⁰ Ye rió Lebí anilime we'ká bamí asale a'kinana alu'é Abraámi mukusá, Abraámi rijimale nile alu'é Lebí. Tabilé 'cho ochérale alu'é Lebí napu'lige Abraámi 'yuga ra'íchale Melkísare 'yuga. Abraámika pe u'tá 'yale alu'é Melkísare, alueka 'yálime káréleku alu'é Lebí alu'é Melkísare, rekó ta'chó ochérachí kachi alu'é Lebí, napugiti alueka rijimale nímala alu'é Abraámi. Pe aniname ju Melkísare abé wa'lula nílgo me'tigá alu'é Lebí.

¹¹ Alu'é balé Lebí rijimale 'la a'walí níggame nísaká ralámuli gu'írilime napurigá alu'é ralámuli 'la sébali olame nímala, 'liko pecha uché bilé balé asimé ko napurigá Melkísare ralámuli gu'iria.

¹² Najkísúká uché bilé se'winátiri balé 'liko uchéchigo bilé se'nú nulalí nuevo nerúlmalala.

¹³ Alu'é nuevo baleka tabilé Lebí rijimale nímili nile, alueka pe Jurá rijimale nímili nile.† Alu'é Jurá rijimale tabilé siné nóchale balé niraga alé u'tá re'obachí wi'chite newárigime napu «tabernákulo» anilime nile.

¹⁴ Alu'é Wa'lula Esukristo Jurá rijimale nile. Moisesi tabilé siné che anile balé nimio alu'é Jurá rijimale, alekeri 'la machirú nuevo ko suwábaga ye ra'íchali.

¹⁵ Alu'é napu 'sika eyénale alu'é Melkísare, Esusi abiénachigó alarigá nile, tase napurigá alu'é balé Lebí rijimale.

¹⁶ Liko alu'é Esusi tabilé balé nile pe Lebí rijimale kóriá, pecha Lebí rijimale nílgo, alueka balé nilekuru napugiti 'wéchigo a'wágame nílgame, tabilé 'wesi umérale. 'Lige tabilé siné cha'sile.

¹⁷ Aka regá anime osálige'é alu'é Rabí 'we 'ya:

Mueka balé ju senibí a'chigóriga napurigá Melkísare.‡

¹⁸ Alu'é nulalí napu balé niga mochílige alu'é Lebí rijimale, alueka ta'mé wa'lú a'walí níggame nile.

¹⁹ Alu'é nulalí Moisesi nila tabilé 'me nejkúrale napurigá 'la sébali olame nímala alu'é ralámuli. Onorúgame gu'íriale alu'é ralámuli chéchigo siné se'wináriga Esusi júliga, abé 'la gu'íriale napurigá 'la sébali olame ralámuli nímala napurigá 'la Onorúgame 'yuga mochímala.

²⁰ Napu'lige gatele alu'é 'nátali chebilé nuevo, suwábaga Onorúgame a'walílate gatele. Onorúgameka anilé nabí e'negá asiméoríle 'lige repuka. Onorúgame 'we a'lá anele ralámuli 'we a'lá sébali olámioríle napurigá anilige kulí siné. Onorúgameka

* 7:2 Abraámi maku'é peso mésaka, bilé peso 'yale Melkísare. Jurá 'we 'ya bejtégame nile. ‡ 7:17 E'nesi Salmos 110:4.

† 7:13 Alu'é Jurá tase alu'é Jurá ju napu Esusi nejile. Alu'é

tabilé che anele napu'lige balé gayénichi alué Lebí rijimala.

²¹ Onorúgameka anile bo'né 'we 'la nochámili ko alué nuevo balé nochámili napu Esukristo anilime ju. Onorúgame anile:

Neka 'we 'la sébali olámoriéturu, 'liko abirigá sébali olámala ne. Mué ne Inolá, mueka napurigá balé ju, alarigá nejkuria asimela mué senibí. §

²² 'We a'lá machiáguru ye etega alarigá 's'ligo Esusi. 'Liko 'la machiáa ye 'nátili nuevo kulí ma'chínigame 'we a'lá ko me'tigá alué abé 'ya nerúgame.

²³ Alué 'ya nerúgame 'nátili nerúgichi we'ká balé mochile jena, aba alarigá nímili nílekuru, napu'lige bilé mukusá uchéchigo bilé balé asíbame nile.

²⁴ Esúsika nabí bejtégame ju, alekeri tabilé uché bilé balé asíbalekuru. Alué bo'né nila nóchali balé neraga nochálime tajsiné suwíbame ju. Alué Esusi senibí bejtégame nímala.

²⁵ 'Liko nabí asimela buyana alué resítiri alawégame ralámuli alé resítiri bowechi napu'lige táachi ralámuli. 'Liko Esukristoka nabí tániguru Onorúgame napurigá ramué gu'írimala, napurigá 'la sébali ralámuli niwa ramué.

²⁶ Yeti balé resí láleturu ramué. Alueka 'we 'la sébali olame ju. Tabilé chátiri nóchame ju, 'lige aminami tabilé chátiri 'nátame ju. Alueka nabí Onorúgame 'yuga ajtime ju.

²⁷ Uché jaré baleka nabí rawé me'limeli nílekuru ajágame resí nokigá járame kóriká a'boi ralámuli, 'lige aminami uché jaré ralámuli. Esukristoka tabilé alarigá nóchale. Alué bo'né mukúlekuru napugiti 'wéchigo resí nokigá járame n'ligame ralámuli. Alueka tajsiné mukumeli júkuru uchéchigo siné, Esukristoka nibilé me'limeli júkuru bilé ajágame.

²⁸ Alué 'ya mochígame baleka napu Moisesi ajtílige pe iligá ralámuli nílekuru pe napuyépiri neraga 'we resítiri, tabilé wa'lú a'walí nígame, 'lige nujubá anile Onorúgame bo'né ajchámoríle bo'né Inolá napurigá wa'lula balé nímala. Onorúgame 'we a'lá gu'írile napurigá 'la sébali olame nímala, napurigá 'la gainámala senibí alué nóchali newá, alué napu 'we resí lalía ramué.

8

Jena ruwimela Esusi aníligo abé 'la sébali olamio alué 'ya nerúgame ra'íchali

¹ Alué napu ne ruinali, ye júkuru: Alué ye wa'lula balé napu jipe ajtí asírige 'la balé ju, alueka nabí si ajtime júkuru Wa'lula Onorúgame 'yuga nulá wajtoná napu ajtí Onorúgame.

² Alueka tabilé alarigá ju napurigá jemi mochígame balé, aminami tabilé ralámuli newalíla re'obachi nóchame ju, alueka Onorúgame 'yuga nóchame ju nabí 'pa rewagachi.

³ Jena wijchimoba mochígame balé we'ká e'karúgame kógile Onorúgame. Esúsika tabilé we'ká e'karúgame kógile Onorúgame, iligá pe bo'nepi mukule Onorúgame kógimia.

⁴ Jipe jemi einásaká alué Esukristo, pecha nochámikó alué nóchali napu nóchame ju alué balé jena jipe. 'Ma we'ká balé ju napu kógime ju bilé ajágame mukúgame bi'weme kórigá chátiri 'nátili napurigá nulame ju alué nulalí Moisesi nila.

⁵ Alué utá re'obá wi'chite newárigime napu tabernákulo anilime nile napu nóchame nile alué balé, alueka pe tétali ju churikáréko alé 'pa rewagachi napu Onorúgame ajtí. Alekeri napu'lige Moisesi re'obá newale wi'chite, Onorúgame anele: «'La 'we a'lá 'nátiga newawa alué nóchali re'obá newá, 'la alarigá newawa napurigá ne mué benírige napu'lige napuíka mochírige alé wa'lú rabó.»

⁶ Alué Esusi nochálila ka asírige a'lala ju me'tigá alué balé nochálila jena wijchimoba mochígame. 'Lige alué ra'íchali napu Esusi gatélige abé 'la ju me'tigá Moisesi gatélala. Onorúgameka anile Esusi abé 'la semáriga gu'írímio ralámuli.

⁷ Tabilé rokarélasaká alué ra'íchali gatélime Moisesi nila, 'liko 'we 'la sébali nítékuru napu nokame ju balé.

⁸ Onorúgameka anile tabilé sébali nílugará alué gatélime. Rekó ralámulika 'we semáriga noche alé re'obachi, Onorúgameka etele alué ralámuli tabilé 'la sébali olachi, alekeri Onorúgame anele ralámuli:

Uché bilé ra'íchali gatémala ne suwábaga alué ralámuli Israeli ejperégame 'yuga

'lige Jurá ejperégame 'yuga.

⁹ Ye ra'íchali tabilé alarigá nímala napurigá 'ya

napu'lige buyánilige ne alué ralámuli alé wa'lú gawí bo'ígichi Ejipto anilichi. Neka napurigá bilé rió sekachí cha'pigá enágame bo'né inolá,

alarigá simíturu ne alué ralámuli israelita 'yuga.

'Lige alueka tabilé e'wáturu ne ra'íchali ruwichi,

alekeri a'réturu ne.

¹⁰ Alué ra'íchali tabilé alarigá nímala napurigá ralámuli israelita 'yuga

alarigá nímala:

Pachágana asimé ne a'pílipi ralámulichi

'lige gu'írimala ne oyérilichi napurigá ne nulá.

'Liko ne 'yuga mochímala alué ralámuli,
'lige alueka ne 'kúchila nímala
'lige pe ne 'chí si na 'támala.

¹¹ 'Liko alué ralámuli 'ma tabilé ruyémili ju
uché jaré ralámuli

chieri ko ne,
suwábaga alué napu ekí narékame ju ne nila
'nátili

'la machimela ne 'chí,
tabilé chéré rekó e'wélala ke 'lige rekó pe
nóchame ke.

¹² Neka 'la e'kámala ke cha nokogá járome.
'Ma e'kásaká,

'ma tabilé nélémala ne alué chátiri 'nátili alué
ralámuli nila,

neka 'ma 'la e'kágempá.

¹³ Napu'lige Onorúgame nuebo korichi ye
ra'íchali, pe ruwime ju alué 'ya nerúgame
ra'íchali 'ma o'chéráme ko. Alué 'ya
nerúgame ka 'ma 'la sébali olá guru napurigá
Onorúgame najki.

9

*Jena ruwimela alué re'obá wi'chite
newárigime pe tétali níligo churigá 'la sebawa
ramué napu Onorúgame ajti*

¹ Ruimé ne churigá níliga alué Moisesi
nila ra'íchali gatélime. Ye ra'íchali ka ruyame
nile churigá níliga alué re'obá wi'chite
newárigime napu newale alué ralámuli
'lige churigá tániwa e'kali Onorúgame alé
re'obachi.

² Alué re'obaka 'yérigame koriá pe bilé
chiní chujkúgame nile alé yochi, 'lige abé
pachaka uchéchigo bilé chiní chujkúgame
nile napurigá okaná nímala alé pachá. 'Lige
pe u'kabi tábiri nerúgame nile alé pachami,
alé yochi na'pachá alémika bilé kantelabro
anilime ilile. 'Lige bilé mesa ilile baní
mochíala, alué banika Onorúgame kógilime
nile. Alé nóchale alué we'ká balé.

³ Alé abé 'na pacháká abé najtékame nile,
alé Onorúgame nawame nile.

⁴ 'Lige aléká bilé mesa ilile 'órote
newárigime napu o'kuí molélachi nile. 'Lige
aminami bo'ile bilé gajoni 'oro ujhérigame.
Napu'lige Onorúgame 'yale nulalí, nulele
napurigá newámala ye gajoni. 'Lige alé
pachágana bilé sikolí ilile 'órote newárigime,
'lige alué sikolí pe u'tá go'ame ajchágame
nile Onorúgame nejlála napu'lige e'yénilige
alué ralámuli israelita alé 'mi wakígachi
tabilé 'wesi riógachi. (Maná anilime nile
alué go'ame.) 'Lige abiena bo'ile bilé gujsí
resola Aroni nila, alué Aroni napu Moisesi
ba'chila nile. Napu'lige alué Aroni ye resola
o'ká ilígichi, Onorúgameka 'nátale napurigá
ye resola yati 'yámala. Alué gujsíka pe
wakígame nile sineko, abirigáchigo 'la yáleko.

(Yeka pe tétali nile Onorúgameka alué Aroni
wanápale napurigá balé neraga nímala.)
Abiena mochile oká rejté i'chibérigime
i'pichí nerúgame napu Onorúgame osálige
nulalí.

⁵ 'Lige oká napuyeri santo ánjeli cho-
jkóbisiga mochile alé amoba gajónichi,
alué napu Kerubini anilime nile. 'Lige
alué gajónika 'ma na'póilile alué santo
ánjeli a'nalate. Alueka pe ruwime nile
alé ajtigó Onorúgame. Alé nabí bamigá
ba'chímame nile elá alué wa'lula balé
napurigá Onorúgame e'kámala ralámuli.
Jípeko 'ma tabilé we'ká ra'ichámala ne
churigá ka alué re'obá wi'chite newárigime.

⁶ Napu'lige kulí siné newáleru ye re'obá,
baleka nabí rawé mo'ime nile alé pachá
nochamia, alé napu tabilé asale Onorúgame.

⁷ 'Lige alé abé na'pachá napu asale
Onorúgame, aleka pe bilé wa'lula balecho
bajkime nile. 'Lige bilé bamí pe si'nepi
bajkime nile alué balé. Napu'lige alé
bajkiá, elá o'tome nile bilé ajágame elalá,
Onorúgame kógimia. Alueka elá kógile
napurigá 'la e'kámala Onorúgame alué
wa'lula balé resítiri sulégame bi'wináliga.
'Lige abienachigó kógile elá Onorúgame
alué we'ká ralámuli bi'wigá napu'lige alué
ralámuli tabilé machile cha nokáligo a'boi.*

⁸ 'Lige alarigá alué Onorúgame Alawala
ruwime nile tabilé 'cho 'la néléligo churigá
'la sebawa napu ajti Onorúgame. (Moisesi
nulalila gite, tabilé sébale ralámuli napu
Onorúgame ajtile. Napu'lige bijí ilígichi
alué re'obá wi'chite newárigime, ralámuli
tabilé mo'ime nile alé pachami napu asale
Onorúgame napu'lige Esusi sebasa 'lige
gatele.)

⁹ Yeka pe bilé tétali nile rekó go'ame kógilie
Onorúgame, tabilé bi'weme nile alué chátiri
'nátili.

¹⁰ Alué 'yasi nerúgame ra'íchalika, alueka
pe go'ame ra'íchame nile 'lige alué bajlilime
'yúriga 'lige alué rewarálime ba'wichí
bochígimi bokuíka. Tabiléchigo bi'ime
nílika bo'ne alawala rekó go'ame kógilie
Onorúgame rekó ba'wichí bokuíka re-
warage. 'We najtékame nile napusí sébale
alué nuebo 'nátili. Alué nuebo 'nátilika,
alueka ra'íchame nile churigá bi'wétiká
alawala, 'lige aminami churigá 'la na'tátiká
alué 'we a'lá 'nátili napurigá a'rewa alué
chátiri 'nátili.

¹¹ 'Ma sébakuru alué Kristo, jípeko wa'lula
balé júkuru semáriga nejkúrimé. Alueka
tabilé bajkimeli nile alé re'obachi alué
re'obá ralámuli newálila. Alueka bajkíkuru
ramuechi. Napu simile alué, tabilé jena
wijchimoba ju napu ajti Onorúgame. Alé

* 9:7 Alué go'ame napu kogi Onorúgame tabilé nile napurigá go'mela Onorúgame, Onorúgameka tabilé go'yame ju. Pe
bi'weme nile chátiri 'nátili.

napu bajkile abé najtékame ju, me'tigá alué re'obá w'chite newárigime.

¹² Alueka pecha me'áleko chibá nibilé besero 'pa Onorúgame ajtígichi sebamia. Alueka bo'né mukúlekuru ralámuli gu'iriga. Lige jípeko tajsiné mukumeli júkuru. Jipe ralámuli 'la bijchígisaká napurigá 'silige alué Kristo, 'liko alué ralámuli 'ma a'rémili júkuru Remónisi na'tálila. Tabilé siné Remónisi 'kúchila nímala uchéchigo siné.

¹³ Alué 'ya nerúgame 'nátali bilé rió bilé tábiriti chébasá bilé ajágame mukúgame o bilé ralámuli mukúgаметiri, alueka pe asíriga tabilé 'la nile, 'we resítiri alawégame nilile, 'lige tabilé eliliru re'obachi bajkichi. Napu'lige bilé balé bachímase elá uchéchigo siné a'lige kulí bajkime nile alué rió. Alué baleka roló elalá bachímame nile 'lige abiénachigó chibá elalate bachímame nile, 'lige aminami besero e'kósirigame najpisólate, alueka ba'wite ba'rárigame nile, 'lige† abiena bachímame nile. Yeka pe bi'wélime nile napurigá a'lá mo'imela alé pachá re'obachi. Tabilé nile napurigá 'la bi'wewa 'nátali.

¹⁴ 'La nejkúrimé nísaká alué ajágame me'liá, jípeko abéchigo 'la nejkúrimala alué Kristo mukúligame gulusichi chujkugá. †Bo'nepi 'yale Onorúgame bi'wéniliga ramué na'tálila resítiri 'nátali napurigá ta cha'piboa resítiri bowé, napurigá oyérawa alué 'la bijchiá Onorúgame! Alué Onorúgame Alawala, alué napu tasiné mukume ju, alueka gu'irile alué Kristo napurigá bi'wémala ramué alawala.

¹⁵ Alué Kristo ju gateme napurigá Onorúgame gu'irimala alué ralámuli napu bo'né wanápale napurigá 'pa rewagachi mochímala senibí napurigá anilige 'ya bo'né Onorúgame. Napu'lige mukule alué 'pa rewigáchika nawágame, 'we 'la gatesa a'rele napurigá alué ralámuli 'la buyásimale alé chátiri bowechi cha nokáligame napu'lige bijí nerúgichi alué 'ya nerúgame ra'ichali napu Moisesi a'rélige.

¹⁶ Ralámulika suwimeli júkuru napurigá narémala alué 'kúchila alué tábiri napu a'rele alué mukúgame. Napu'lige ramué suwisá alué ramué 'kúchila nachuámili ju ramué nila e'karúgame. Ramueka bajchá suwiboli júkuru.

¹⁷ Alué apeli newárigime napu ruwime ju tachiri nachuwámili ju alué 'kúchila tabilé najtékame ju tabilé 'cho mukuchi alué o'nola 'lige eyela napu jsilige newá, 'ma mukusá ko 'liko 'la najtékame ju alué apeli newárigime.

¹⁸ Pe a'chigóriga ju ye napu'lige kulí siné me'lilirige ajágame Onorúgame 'yamia.

¹⁹ Napu'lige Moisesi 'ma ruisá chieti nílige alué nulali napu Onorúgame nejílige, jaré

rojá sawala 'wile isopi anilime rewégame nile alué rojá, 'lige pe u'tá bo'siki 'yúriga, 'lige sejtákame nile alué bo'siki, 'lige besero elalá ujchele 'lige chibá elalátiri ba'wí na'loga, 'lige alé napu osirúgime nílige alué nulali 'lige ralámuli abiena bachímale.

²⁰ Lige anile la'sika: «Ye elaka pe ruyame ju Onorúgame gatélige bilé ra'ichali nuebo ralámuli 'yuga, 'lige 'émika e'wímili júkuru.»

²¹ Lige bachímale alé re'obá w'chite newárigime 'lige aminami suwábaga e'karúgame napu ekí nerúlige alé pachá.

²² Napurigá gateme nílige alué Moisesi suwábaga ralámuli chibi nokágame elate bachímalime nile napurigá 'la ku bi'wimela. Tabilé me'lisaká bilé ajágame 'liko alué ralámuli pecha buyásimili nilekó alé resítirichi bowechi. Amulí suwábaga bi'wimeli nile elate. (Alarigá nile ye rejcholi 'we 'ya nerúgame, yeka pe tétali nile alué Esukristo mukumeli nílige napurigá ralámuli 'ma tabilé resítiri sulégame nímala.)

²³ Alué ajágame ka me'liame nile re'obá bi'wéniliga 'lige napu ekí nerule alé pachá re'obachi. Alueka pe tétali nile churigá ko alé 'pa rewagachi. Napurigá bi'wígame alawégame gainámala ralámuli napurigá 'pa rewagachi mo'inámala, alekeri me'liboli nile alué Kristo. Alué Wa'lula Esukristo mukusáká abé rajpé 'la nile me'tigá alué bilé ajágame me'liá.

²⁴ Kristo pecha bajkile ko ralámuli newalila re'obachi ralámuli gu'irimia, alueka si'né simílekuru napu ajtí Onorúgame pe ramué gu'iriniliga. Alué re'obaka pe tétali nile.

²⁵ Krístoka pecha bajkime nílige alé rewagachi nabí bamí Onorúgame tánimia napurigá Onorúgame bi'wémala ralámuli alawala, napurigá 'sime nílige alué wa'lula balé napu'lige bajkime nílige alé re'obachi abé na'pachá uché bilena elá 'yamia Onorúgame napu tabilé bo'né elalá nile, alé napu abé najtékame nílige napugiti Onorúgameka alé asame nílige.

²⁶ Esukrístoka pecha me'áleko bilé ajágame Onorúgame go'ame kógima iligá bo'né 'lina mukúlekuru. Alueka tabilé nabí bamí mukumeli nile napu'lige Onorúgame gawí newale 'lige jipe si, alueka pe si'nepi mukúlekuru ralámuli alawala bi'wega napurigá tabilé e'yénamala chátiri bowechi alué ralámuli. Pe si'nepi mukúlekuru alué Esukrístoka, alekeri 'ma sébali nile napurigá ralámuli tasiné rawé resítiri alawégame nímala.

²⁷ Bilé ralámulika pe si'nepi mukume júkuru, 'lige a'kinana Onorúgame 'ma gastigárimala, ta bi'wígame alawégame nísaká alué ralámuli.

† 9:13 E'nesi Números 19:9.

²⁸ Esukrístochigó pe si'nepi me'liliru ralámuli a'kabámana jáwaga. Alueka ku nawámili júkuru jena wijchimoba nobi tabiléchigo alawá bi'wémili júkó, pe iligá nawámili ju ralámuli o'tomea 'pa rewagachi, alué ralámuli napu 'we buwea mochí.

10

Jena ruwimela Esusi mukúligo si'nepi ramué alawala bi'wigá

¹ Alué Moisesi nulalílaka pe tétali nile churigáriga nimio a'kinana rawé. Alué nulalíka tabilé nígame nile a'walí napurigá ralámuli gu'irimala napurigá alué ralámuli 'la oyéramala, alueka pe iligá tétali nile. Alueka pecha nejkúrimili júkó napurigá ralámuli 'la sébali olámala, rekó alué wa'lula balé me'ae alué ajágame Onorúgame kógimia nabí bamí.

² Bilé ajágame me'liáká 'la bi'weme nísaká alawala 'liko, ¿choniga we'sá me'liábiché ajágame Onorúgame kógimia? Ralámulika asíriga me'ame júkuru ajágame, abirigáchigo tabilé a'kabámana mochime júkó, pecha 'la nóchame kame noká. Pecha bi'wílekó sulachí. Tabilé bi'wíggame gayénale a'boi na'talia.

³ Alué ajágame me'liáká nabí bamí pe na'tálime nile napurigá 'la machíboa 'we cha nokame ko ralámuli.

⁴ Chibá me'liáká 'lige rolótiri tabilé bi'imela resítiri 'nátali napu ralámuli 'nata mochí.

⁵ Alekeri napu'lige Kristo jena wijchimoba ajtígichi, anele Onorúgame:

Mueka tabilé najkiéturu napurigá go'ame kógiwa ralámulite.

Mueka ne'chí júlale jeka wijchimoba napuyeri ralámuli neraga

napurigá jena me'liboa ne

napurigá kógime nímala ne bo'nepi.

⁶ Mueka tabilé najkí

napurigá ralámuli kónimala alué ajágame e'kósirigame,

nibilé alué go'ame najkíguru mué alué ralámuli nejlála.

Alué ralámuli mayele go'ame kógisa 'la ku bi'rá mayele.

⁷ Alekeri ne aniéтуру: «Mué Onorúgame, jena ajtíkuru ne

napurigá me'liboa ne

napurigá bi'wémala chátiri 'nátali.

Neka nawáturu 'we alá sébali olamia

napurigá najkí mué.

Asíriga 'ya osirúgime nile alarigá ikimeli níligo ne.

Mué Onorúgame, neka nawákuru 'la sébali olamia

napurigá mué najkí.»

⁸ 'We alá na'tawabala choníliga Esukristo napu'lige ra'íchale, anile: «Mué Onorúgame tabilé galeme júkuru mué napurigá 'yawa

go'ame ajágame sa'pala nibilé uché bilé go'ámetiri. Nibilé ganíliga ajtime ju mué napu'lige alué ajágame e'kósilichi mué 'yamia, 'lige aminami tabilé ganílime ju mué napurigá go'ame kógiwa napurigá tabilé resítiri sulégame niwa. Tabilé ganíliga ajtime ju mué ye go'ame etea. Alué nulalí alarigá anime nile ralámuli go'ame nejmio, nobi mueka tabiléchigo nareme júkó.»

⁹ 'Lige Esukrístoka amináchigo anile: «Jena nawákuru ne 'la sébali olamia napurigá mué najkí.» Yeka aniname ju alué Esusi nulalíla abé najtékame ko me'tagá alué Moisesi nulalíla.

¹⁰ Alué Esusi 'sile napurigá najkile Onorúgame, alekeri ramueka 'la nílirukuru bilé a'walí napurigá 'la sébali olawa napurigá nulá Onorúgame. Esusi siné mukule 'lige' ma tabilé siné uché mukumela.

¹¹ Baleka nabí rawé mochime júkuru re'obachi nocha, 'lige aminami nabí rawé 'yame júkuru go'ame Onorúgame, pe aba alué go'ame 'yame ju. Ye go'ámeka pecha nejkúrame júkó ralámuli 'yuga napurigá 'la bi'wémela alawá.

¹² Esukrístoka pe bo'né sa'pala nejílekuru napurigá tabilé resíti sulégame nímala ralámuli, 'lige alé ajtí jipe Onorúgame 'yuga wajtoná napu ajtí Onorúgame.

¹³ Jípeko pe buigá ajtí Esukristo alué saíla napu chojkóbiga ajuí 'ma umérisiga alué Esukrístote.

¹⁴ Esusi pe si'nepi mukule napurigá 'la sébali olame nímala alué ralámuli napu Onorúgame wanápale.

¹⁵ Alué Onorúgame Alawala gu'írole alué rió Jeremiasí anilime napu ruwime nílige napu Onorúgame anele 'we 'ya. Regá anile:

¹⁶ Ralámuli tabilé sébali olale

alué 'ya nerúgame ra'íchali napu Moisesi benírilige.

Alekeri uché bilé ra'íchali benírmoríle Onorúgame.

Ralámuli asíriga 'la námala napu najkí Onorúgame,

alué bo'né alawala 'yámala alué ralámuli

napurigá 'la na'támala.

¹⁷ 'Liko anile:

'Ma tabilé na'támala ne napu chibi nokáliga, 'ma e'kárigime kame.

¹⁸ Onorúgame 'la e'kásaká alué ralámuli cha nokogá járome, 'liko 'ma tabilé siné uché me'limela bilé ajágame Onorúgame kógimia bi'wináliga, 'ma pecha rokáréko alueka, 'ma mukúligame bo'né Esukristo.

Jena ruwimela napurigá abé 'la 'nátaga nokísiwa Onorúgame 'yuga

¹⁹ 'Emí ralámuli Onorúgame 'kúchila napurigá ne, 'ma 'la bi'wíggame níru ramué, alekeri tabilé majaga nawiwa Onorúgame.

Esukristo mukúlekuru nejkúriga napurigá tabilé majaga nawiwa Onorúgame.

²⁰ Alué u'tá re'obá wi'chite newárigime pe téтали nile churigá 'la sebawa napu ajtí Onorúgame. Alué wa'lula balé alemi simírole napu chiní chujkule sebamia napu ajtile Onorúgame. Esusi napurigá alué wa'lú chiní alarigá ju. Napu'lige mukule, pe napurigá alué chiní i'púrigame alarigá ju.

²¹ Esukristo ju wa'lula balé ramué nuleme 'lige napu repume ju Onorúgame kúchila.

²² Onorúgameka 'ma bi'wélíkuru ramué alawala 'lige nátilitiri, alekeri 'la gainawa alué 'yuga ra'icha, 'ma tabilé majaga e'yénawa nátaga ramué tabilé a'lá sébali oláligo Onorúgame 'yuga. O'wemi jawa napu Onorúgame ajtí, tabilé majaga 'nátaga Onorúgame gastigárimio ramué.

²³ Onorúgame 'we a'lá aníligame napurigá 'la sebawa napu ajtí bo'né. Onorúgameka 'la sébali olame júkuru napurigá anílige. Alekeri 'la oyéritekuru ye 'nátili, tabilé a'rélime júkuru ye 'nátili.

²⁴ 'La 'we a'lá na'tálime júkuru churigá 'la oiláriwa alué uché jaré ralámuli napurigá 'la sébali olámala 'lige napurigá 'la niraga etémala uché jaré ralámuli 'lige 'la gu'íriga 'la na'temaka.

²⁵ 'La o'maka napuíka ra'ichawa napurigá beniboa. Jaré ralámuli 'ma tabilé napuíme ju Onorúgame nila ra'íchali benimea. Asírige enátiri raweli sebámala, alekeri we'kaka napuíkime júkuru napurigá oyériwa Onorúgame nila ra'íchali.

²⁶ 'La machirúguru Esukristo mukúligo ramué alawala bi'wigá, nobi aminabi chibi noká mochísiga ka 'la machigá tabilé 'la ko, 'liko pecha si'né bi'wígame alawégame níwagó.

²⁷ Alarigá nokíusaká 'emi, 'we majaga e'yénawa 'la machigá Onorúgame nulámala napurigá 'emi e'kósiwa na'ichí. Alarigá suwibámala alué Onorúgame saíla.

²⁸ Bilé rió tabilé e'wásaká alué nulalí Moisesi nulalíla, 'lige oká bakía ralámuli etesa tabilé e'wálige, 'liko alué rió 'ma me'liame nile, tabilé 'wesi na'temame nile alué rió.

²⁹ Alarigá 'sisaká bilé rió, tabilé a'lá e'wásaká bilé nulalí Moisesi nulalíla, abéchigo enáriga nímala bilé rió sairúgame neraga gainásaká Onorúgame Inolá 'yuga, alué napu Esukristo anilime ju. Bilé rió alué napu sairúgame neraga ajtí Onorúgame Inolá 'yuga anime ju: «Tabilé 'la ju rekó mukugé Esusi.»

Ye rioka pe najsabua ajtkuru napu Onorúgame gatélige alué rió gu'íriga. Alueka pe gawélikekuru Onorúgame Alawala napu Onorúgame júlalige napurigá gu'írimala alué rió.

³⁰ 'We a'lá machirúguru alarigá ko Onorúgame alué napu anile: «Neka 'la

ikiárékuru gastigaria alué ralámuli i'níligo járome. Rekó bilé rió Onorúgame ranala ke, abirigáchigo gastigárimialagó ta sébali olásaká ne'chí 'yuga.»

³¹ Onorúgameka ajagá ajtí, alué tabilé 'la 'nátame ralámuli 'we majáati kárékuru alué gastigo napu nejímili ju Onorúgame. Onorúgame ju napurigá bilé na'í napu e'kósime ju repuga.

³² 'We a'lá 'nátale napu'lige 'emi kulí sinemi oyérilige Esukristo. 'Émika asírige resi nílikekuru, abirigáchigo 'la anáchalekó 'emi.

³³ I'sínimi alué cha nokame ralámuli tabilé 'la ra'íchale 'emi olagá, 'we chibi anele. 'Lige i'sínimi wejpisóliuru 'emi. I'sínimi napu'lige uché jaré oyérame cha oliachi, 'émika tabilé majálekuru alé jaga alué Onorúgame oyérame 'yuga.

³⁴ 'Émika uché jaré Onorúgame oyérame gu'írikekuru, alué napu galírale mo'áriga mochúlige. Napu'lige alué cha nokame ralámuli suwábaga tábiri nejpósisa 'emi nila, 'émika abisibi ganíligo mochúlekuru. 'Emi 'we a'lá machile Onorúgame 'we a'lá semátiri raweli nejímio a'kinana rawé. Alué napu Onorúgame nejime ju tabilé siné suwime ju. Alekeri 'we ganíligo rejpile.

³⁵ Alekeri pecha majálime júkó. 'Emi 'we 'la bijhígisiká Onorúgame 'we 'la nejkúrime ko, 'liko asírige 'la semátiri raweli narémala 'emi.

³⁶ 'We 'la anachálime júkuru. 'La oyérilime júkuru alué a'lala 'nátili. Pecha oyérilime júkó uché bilé 'nátili tabilé a'lá. Napu'lige 'la sébali olásiká napu Onorúgame nulá, Onorúgameka abiena 'la nejímala napu nejímorilige.

³⁷ 'Ma pe'wé nawámala Esukristo jena wijchímoba, tabilé we'liko. Alarigá anile alué rió 'ya bejtégame napu ruwime nílige napu Onorúgame anele. Abiena regá anile:

Alué 'la sébali olásaká,

alué 'la bijhígisaká napu aní Onorúgame.

Alué rió napu 'la nirálime ju Onorúgamete, alué rió ju napu a'lá oyérame ju Onorúgame nila ra'íchali.

³⁸ Bilé rió oyérasa Onorúgame 'lige a'resa Onorúgame oyeria,

Onorúgame tabilé ganíligo asimela alué rió 'yuga.

³⁹ Ramueka tabiléchigo guwana rujsúlime júkó, ramueka tabilé gastigo narépuli ju. Ramueka 'we bijhígime niru Onorúgame 'la nejkúrimio, alekeri bilé rawé ramué alawala 'pa rewagachi Onorúgame 'yuga mochímala.

11

Jena ruwimela churigá níligo alué ralámuli napu bijhígilige napurigá anéligo Onorúgame

¹La bijchígisiká napu aní Onorúgame, 'lige 'la sébali olásiká napu nulá Onorúgame, 'la machirúguru Onorúgame 'la sébali olamio napu anílige. Alarigá 'la machiboa bi'lepi Onorúgame ajtigó, rekó tabilé etelie.

²Alué e'wélala 'ya mochígame regá 'nátale 'lige Onorúgameka asíriga ganíliga etele alué e'wélala.

³'We 'la bijchígime niru ramué Onorúgame newáligo gawí pe bo'né 'nátaga. Tabilé tábiri i'tele, 'lige yati neraga gayénale gawí.

⁴Asíriga we'ká ralámuli Onorúgame oyérame mochílige napu'lige Esukristo tabilé 'cho nawachi jena wijchimoba, alueka 'we a'lá bijchígale Onorúgame a'lá sébali olamio napurigá anílige, 'lige nawámiorílige gatemia suwábaga 'nátali a'kinana rawé. Alué Arani 'lige Eba ranala napu Abeli anilime nílige, alarigá 'nátale, alekeri alué Abeli me'álige bilé ajágame Onorúgame kógimia. 'Lige alué Abeli bonila napu Kaíni anilime nile, abiena kógilige go'ame Onorúgame. Nobi Onorúgameka 'we a'lá semáriga etele napu 'yalige alué Abeli napugiti Abélíka 'la bijchígilime napu anílige Onorúgame nobi tabilé 'la etele napu 'yalige alué Kaíni. Kaínika tabilé bijchígime nílige napu anílige Onorúgame. Rekó Abélíka 'ma mukugé 'we 'ya we'ká bamí, alué ralámuli jipe mochígame abiena laniá napu 'sílige Abeli ta'chó mukia.

⁵Uché bilé rió 'we 'ya bejtégame napu Enoko anilime nílige, 'we a'lá nirame nile Onorúgame. 'Lige Onorúgameka 'ma o'tole alué rió ajágame wamí 'pa rewagachi, alué rioka tajsiné mukule. 'Lige ralámulika 'we 'yáale nobi tabiléchigo rewáleko, 'máchigo o'tóligime Onorúgame 'pa rewagachi. Napu'lige Enoko bijí jena gawichí ajtigachi, Onorúgameka 'we galegá etele alué Enoko.

⁶Onorúgameka tabilé ganíliga ajtime ju alué ralámuli 'yuga napu tabilé bijchígime ju napu anílige Onorúgame. Alué ralámuli napu 'la Onorúgame oyérinilime ju, alueka bijchígimili júkuru Onorúgame ajágame ko, 'lige alarigá bijchígíwa, Onorúgame 'la semati raweli 'yámili ju alué napu 'we a'lá bijchígime ju alué ko wa'lula.

⁷Uché bilé rió 'we 'ya bejtégamechigó 'we 'la bijchígale Onorúgame ajágame ko 'lige 'we 'la sébali olame ko napurigá anílige Onorúgame, alué rioka Noé anilime nile. Onorúgameka 'we a'lá anele 'we enátiri tábiri simirimio, 'lige abiena ruyele o'pólimio ba'wite bochígimi ye gawí. 'Lige alué Noeka asíriga 'la nirame nile Onorúgame, alekeri Noé bilé barko newale napurigá tabilé suwimela alué bo'né upila 'lige bo'né u'kúchila, 'lige bo'né mo'lílala. 'Lige uché jaré ralámulika 'ma suwile. Alekeri 'la machiáguru alué ralámuli tabilé bijchígime niligo napu anele Onorúgame. Alué Noeka

asíriga 'la bijchígale napurigá anélige Onorúgame, alekeri 'we semátiri raweli narele. Ramueka abiénachigó 'la narépili júkuru 'la e'wésiga napu aní Onorúgame.

⁸Uché bilé rió napu 'we a'lá bijchígale Onorúgame ajágame ko, 'lige 'we 'la sébali olame ko napurigá anílige, alué rioka Abraámi anilime nile. Onorúgameka bayérole 'mi mejká napu nílige alé 'mi Kanani anilichi. 'We we'lé nile, we'ká riógachi. Abraámika simile 'yámia rekó tabilé 'la machime ke koche simea. Onorúgame 'yámoríle alué walú we'é alué rió, napurigá alué rió 'la bo'né niga asimela.

⁹Liko napu'lige sebasa alé we'é bo'ígichi, we'ká bamí asale nobi tabiléchigo siné bo'né gawila níleko. Pe iligá ichúrimi oyame nile 'lige napu bejtégaga ajtime nile, aleka gemate newárigime galégame nile, pe jami eyénale nile alué rió. Onorúgame abiena anele alué Abraámi inolá napu Isaki anilime nílige, abiénachigó narémili nile alué gawí. A'chigóriga anele Isaki inolá napu Akobo anilime nile.

¹⁰Abraámi alarigá bejtégame nile, 'láchigo machíligame Onorúgame 'we a'lá semáriga 'yamio nujubá rawé. Abiénachigó 'la machile Onorúgame 'yamio 'we semáriga 'pa rewagachi napu Onorúgame 'we a'lá semáriga gatega ajti. Alekeri tabilé chélagá eyénale panápurimi.

¹¹Abiena alué Abraámi 'we bijchígale napu'lige Onorúgame anele bilé ranégame nimio alué bo'né upila Sara. Okánika 'ma 'we o'chéráme nile, 'lige alué Sara tabilé siné ranégame nile 'yako, abirigáchigo 'la nirame níleko napurigá anele Onorúgame.

¹²Ta chéréko rekó 'we o'chéráme ke alué Abraámi, abirigáchigo 'la inógame níleko. 'Lige alué Abraámi inolaka we'ká kúchigame nile. 'Lige alué inolá kúchila abéchigo, we'ká kúchigame nile napurigá we'ká so'píli, 'lige napurigá saté gomichi nerúgame, napu tabilé gainárimo ju tetia.

¹³Napu'lige suwile suwábaga ye ralámuli 'ya mochígame, ta'chó narékame nile napu anílige Onorúgame 'ya. 'Lige 'we a'lá machile 'we a'lá semati raweli narémio napu'lige suwisá a'kinana. Alekeri 'we ganíliga mochile buigá jena wijchimoba ta'chó suwiyá. Aní mochile: «Ramueka pe sígame niru, pe simárimo niru jena gawichí.»

¹⁴Ralámuli alarigá ra'íchame ka pe 'yégiga anime ju bilena napu abé a'lá ju bejteralía.

¹⁵Tabilé gawí olagá aní napu 'ya nígame nílige. Gawí olagá anisáká napu 'ya nígame nílige, 'liko ku simátéligipaché a'boi gawílachi.

¹⁶Nobi tabiléchigo gawí olagá aníleko, pe 'pa rewagachi mochílime olagá anile Onorúgame 'yuga, 'we 'la karao 'pa rewagachi. Alekeri Onorúgame tabilé chíjúnale

napu'lige alué ralámuli Onorúgame oyérame korichi. Onorúgameka 'we najki napurigá alué ralámuli Onorúgame 'yuga mochímala. Onorúgameka 'we alá newale bilena napu mochímili ju alué ralámuli.

¹⁷ Napu'lige Onorúgame nulele Abraámi me'línliga bo'né inolá Isaki anilime napurigá Onorúgame kógimia, alarigá 'sime olálige Abraámi rekó pe aluecho kachi bo'né inolá.

¹⁸ Onorúgameka anélige alué Abraámi alué bo'né inolá Isaki we'ká 'kúchigame nímili níligo, 'lige alué Isaki 'kúchila abiena we'ká 'kúchigame nímili níligo.

¹⁹ 'Lige Abraámi 'we 'la machile Onorúgame 'we 'la sébali olame ko napurigá anilige. 'Lige Onorúgame nulele alué Abraámi napurigá bo'né inolá me'limela, napurigá bilé bo'á alarigá me'liboli nile alué Isaki Onorúgame kógimia. 'Lige Abraámi 'we 'la 'nátale alué Isaki me'lisúká, uchéchigo siné 'yamio alawá napurigá ajagá asimela uchéchigo siné. Alekeri Abraámi 'we 'la e'wámili nile napurigá nulele Onorúgame, me'limeli nílekuru, 'lige Onorúgameka anele, «Tabilé me'liboa mué inolá Isaki», anele Onorúgame, iligá bilé bo'á 'yale napurigá me'limela. Yeka pe tétali neraga nile a'kinana bo'né Onorúgame Inolá me'liboli níligo ramué gu'iriga, 'lige ku 'yamio alawá napurigá ajagá asimela. 'Lige alarigá 'sile.

²⁰ A'kinana napu'lige alué Isaki 'ma o'chérame ka, abiena 'we 'la bijchígime nile Onorúgame 'we alá sébali olamio napurigá anilige. Alué bo'neka tabilé etele napu Onorúgame newámili nílige. Alueka tánale Onorúgame napurigá gu'irimala Onorúgame alué Isaki inolá okáraga napu Akobo anilime nile bilé 'lige bilé Esaú anilime nile.

²¹ 'Liko alué Akobo a'chigóriga 'sile napu'lige amulí mukíá, Onorúgame tánale napurigá gu'irimala alué ochila alué Akobo inolá 'kúchila napu José anilime nile, napurigá 'la oyéramala ye 'nátali 'we 'la sébali olamio napu aní Onorúgame. Napu'lige ye tania ilígichi, bilé gujsí resólaga chujkule rojpóchiga Onorúgame tania ilígichi. «Onorúgame asíriga 'la ju», anile.

²² José abiena 'we 'la bijchígime nile Onorúgame 'la sébali olame ko napurigá aní. Napu'lige amulí mukíá alué José, anile a'kinana Onorúgame buinamio alué ralámuli israelita alé Ejipto mochígichi, 'lige anile: «Napu'lige 'ma simíba gena mochiga, 'ma o'ká simáwaká ne o'chilá», anile alué José.»

²³ Asíriga a'kinana we'ká bamí kachi alué Moisesi o'nola 'lige eyela nasole alué Moisesi bakiá mechá napu'lige pe kulí ochérisa. Alué wa'lula Ejipto ajítigame nulale napurigá me'liboa suwábaga u'kuchí rió alué napu ekí israelita nile, 'lige alué Moisesi o'nola

'lige alué eyela tabilé majale. Alueka regá 'nátale: «'We semátiri ju ye u'tátiri, siné kachi abe bilé rawé wa'lú ochérisa ye towí wa'lú nejkúrimereko.»

²⁴ Alué wa'lula Ejipto ajítigame malala re-wale alué Moisesi 'lige bujkurule. Napu'lige alué Moisesi wa'lú ochérasa, tabilé naréninile alué napu nachuámili nile alué mukí ranala kóriká. Alueka Onorúgame ma'chí buinamia mayele alué ralámuli israelita alé Ejipto mochígichi.

²⁵ Alué ralámuli ejiptio 'we resí olale alué ralámuli Onorúgame oyérame, alué israelita, 'lige alué Moisesi 'nátale 'we alá ko napurigá resí nílmalala bo'né alué uché jaré ralámuli israelita 'yuga. Alueka tabilé asinálile alué ralámuli ejiptio 'yuga napu tabilé gurule go'ame, 'we resítiri nile alué ralámuli. Bo'neka 'la machíligame tabilé we'lisi ganlíga mochímili níligo alué ralámuli ejiptio.

²⁶ Alueka narénilia asale napu Onorúgame 'yamórlige alué ralámuli israelita. Moisesi alá machile Onorúgame julamio bilé rió napu ku buinamio alé tabilé 'la bowechi napu Kristo anilime nile. Alekeri Moisesi tabilé asinálile alé Ejiptochi rekó we'ká 'yáwili nílige enomí alé asisáká.

²⁷ Tabilé majale alué wa'lula rey alé Ejipto nulame rekó ayoge napu'lige 'másale alé Ejiptochi. Alá machile alué Moisesi Onorúgame alé eyénaligo gu'iriga, nobi tabiléchigo etéléko.

²⁸ Napu'lige Moisesi ku nawasa alé Ejipto abé a'kinana we'ká bamí, Onorúgame anile bo'né julámoríle me'limea alué bajchá ochérigame rió alé a'pílipi galichi, tabilé elá chujkúgame nísaká alé yochi. Alueka 'la bijchígale napu anile Onorúgame 'lige nulele alué ralámuli israelita napurigá ujchémala alué elá alé yochi napurigá tabilé me'liboa alué bajchá o'chérigame rió israelita.

²⁹ 'Liko alué ralámuli israelita júmasile alé Ejipto mochiga, 'liko Onorúgameka wanápale alué wa'lú ba'wí napu Ba'wí Sejtákame anilime ju napurigá 'la wakígachi simáromala alué ralámuli. Alueka 'we alá bijchígale napu anele Onorúgame, tabilé a'rémoríle napurigá suwimela. Napu'lige alué we'ká ejiptio sontalo sébalechigó abalemi simáromia, 'ma e'yénachi nasípami, Onorúgame yati ku bochíbale alué ba'wí, 'lige suwábaga alué sontalo ejiptio 'ma sí'life.

³⁰ Abé a'kinana naosa makué bamí kachi alué ralámuli israelita we'sá nolérale alé suweke we'ká riógichi napu re'pá iligame tegótigame nile napu Jerikó anilichí nile. 'We 'la bijchígale Onorúgame 'la gu'irimio napurigá neyúrimala alué sairúgame 'yuga napu alé pachá mochile, 'ma gichao rawé sébachi 'ma gajule alué tegoli, 'liko alué

ralámuli israelíta me'ale we'ká alué ralámuli amulí suwábaga.

³¹ Alé pachá asale bilé mukí napu Rabi anilime nile napu we'ká rió 'yuga gojchime nile. Alueka tabilé me'líliru, alueka gu'íriligame alué oká rió israelíta napu'lige alemi e'yénilige e'néniga. Alué mukíka 'we 'la bijchígale Onorúgame 'la gu'iria asáligo alué ralámuli israelíta, alekeri alué mukí 'la gu'irile alué oká rió.

³² Neka 'ma 'la ruwíturu napurigá 'emi 'we a'lá bijchígimale Onorúgameka 'la sébali oláme napu aní. Tabilé ikiru ne ruyá churigá nokáliga alué uché jaré ramué ríjimala 'ya mochígame, napu nile Gereoni, 'lige Baraki, 'lige Sansoni, 'lige Jeptesi, 'lige Rabi, 'lige Samuéli, 'lige alué 'ya mochígame napu ruwime nile napu anele Onorúgame.

³³ Alueka 'we a'lá bijchígile Onorúgame 'we a'lá sébali olamio napurigá anilige, 'lige alekeri 'we a'lá e'wile Onorúgame. Alekeri 'la neyúrale jaré alué ralámuli nakoga alué chejarela ralámuli e'wélala rey 'yuga 'lige alué we'ká sontálola 'yuga. 'Lige aminami jaré e'sélikame nile, 'we 'la 'nátale Onorúgame 'yuga. Jaré alué ralámuli 'la narele napu Onorúgame nejimorilige. Jaré neyúsale napu'lige amulí me'liá mawiyate. Onorúgame na'ómale chu'ala alué mawiyá.

³⁴ Jaré tabilé rajale napu'lige alué ralámuli e'kósilichi wa'lú na'ichí. Jaré amulí me'líliru machétate. Jaré tabilé nígame a'wali 'ma narele a'wali Onorúgame a'walila napurigá 'la neyúromala we'ká sairúgame 'yuga nakoa, 'lige 'ma mabule alué ralámuli.

³⁵ Abiena jaré umugí alué Onorúgame ra'icháhila bijchígime, alué umugí 'kúchila suisá, Onorúgameka uchéchigo siné 'yale alawá napurigá ku ajagá mochímala.

Jaré rekó 'la e'weme ke Onorúgame, 'we ejelile 'lige jaré 'ma suwile. Alué ralámuli tabilé a'lá, alueka anele alué ralámuli Onorúgame oyérame napu cha'piruga mochile: «'Emi chibi anesaká Onorúgame 'liko 'la su'panawa ramué 'emi.» Nobi alué ralámulika tabilé siné chibi anele Onorúgame. Alueka 'we a'lá machile Onorúgame 'we a'lá semátiri nejimio 'pa rewagachi a'kinana napu'lige suwisá. Alekeri tabilé guwana rujsule.

³⁶ 'Lige jaré Onorúgame oyérame 'we gawéliru 'lige wejpisóliru, jaré 'ma buléliru karénate alé pachá galirale mo'asa.

³⁷ Jaré rejete bajsibuga me'líliru, 'lige jaré serúchote rejpunáleru 'lige jaré i'weli rejpigate ejchega me'líliru. Pe ichúrimi e'yéname nile bo'á wí'chila o'páchiga 'lige chibá wí'chilatiri. Jaré ta'mé nígame nile go'ame. Asiriga we'ká e'karúgame resi ikile tabilé na'timáliru alué cha nokame ralámulite.

³⁸ Alué ralámuli tabilé nirame Onorúgame, alueka tabilé nirale Onorúgame oyérame ralámuli. Anile alué cha nokame ralámuli: «Abé 'la júkó ye ralámuli suwisá», nobi Onorúgameka 'we 'la nirale alué bo'né oyérame. Alué Onorúgame oyérame ka pe panápuri mochime nílekuru tabilé ba'wégachi 'lige aminami tabilé 'wesi ralámuli ejperégichi. 'Lige resochemi ejperégame nile 'lige aminami re'lemi we'éralemi ejperégame nile.

³⁹ Alueka 'we 'la e'wale napurigá anilige Onorúgame, tabiléchigo naréleko jena wijchimo ba napu anile Onorúgame.

⁴⁰ Ramué jipe jena ejperégame abé 'la námame niru napu nocha ajti Onorúgame. Ramueka 'ma eteru churigá gu'íriligo Onorúgame ralámuli, pe bo'né Inolá jékana júlale napurigá gu'írimala. Alué ralámuli 'ya mochígame pe buigá mochile napurigá sebámala alué Onorúgame Inolá. Tabilé etele, 'ma suwíligame. Jipeko 'ma sébakuru, alekeri jípeko alué ralámuli 'lige ramué napu'ika 'la gaináwalekí sébali olame ralámuli gayenia.

12

Jena ruwimela napurigá 'la anachawa napurigá Onorúgame 'kúchila niwa Onorúgame a'walila gite

¹ Liko we'ká ralámuli mochile napu 'ya 'we a'lá bijchígime nile napu anéligame Onorúgame 'lige 'we a'lá e'wile Onorúgame. Alekeri 'la sébali olawa napurigá alué ralámuli 'ya mochígame. A'rewa alué chátiri 'nátili napu 'we nejkumeme ju napurigá 'la o'wé e'yénawa Onorúgame oyérisia, napurigá gatele Onorúgame 'we 'ya.

² A'rewa alué chátiri 'nátili 'lige 'we a'lá na'tawa churigá bejtéligo Esusi jena gawichí, alué nílekuru napu ramué benírale churigá ejperéliká Onorúgame 'yuga 'nátaga, alué júkuru nejkúrime napurigá ramué 'la sébali olame ralámuli niwa. 'La anáchame nile alué Esusi napu'lige gulusichi ujchagá me'liá. Bo'neka tabilé chijúnale rekó alé gulusichi ujchagá me'liá, 'láchigo machíligame a'kinana rawé nerúlímia bilé ganílili. Jípeko ajtíkuru wajtoná napu ajti Onorúgame.

³ 'We 'la semáriga na'táwaká churigá a'lá anáchame níliga Esusi napu'lige alué cha nokame ralámulite resi oliá. Alarigá 'nátaga 'we a'lá anachámala 'émichigó.

⁴ 'Émika ta'chó resi níliguru napurigá uché jaré ralámuli Onorúgame oyérame napu 'we resi níliga suwile.

⁵ 'Ma tabilé néléru alué rejcholi napu Onorúgame 'yáligo alué Onorúgame oyérame. Napurigá bilé o'nó 'kúchila ruyeme ju, alarigá nile. Regá anile:

'Emi oyérame ne 'kúchila.

Tabilé resí aníá mochiwa napu'lige ne ruwichi,

'we a'lá na'tawa 'nalina.

Tabilé sewékime júkuru napu'lige ne gastigárichi.

⁶ Neka 'we 'la ruyéguru alué rió napu 'we galé ne,

'lige gastigari ne alué napu ne 'kúchila ju, napurigá bilé o'nó.

⁷ Alekeri 'la anachálime júkuru rekó 'we ená ke napurigá 'la sébali na'tawa Onorúgame 'yuga. Onorúgameka napurigá bilé bo'né inolá alarigá etiáguru 'emi. Bilé rió 'kúchigame 'we 'la ruyeme ju bo'né 'kúchila napurigá 'la benimela 'lige 'la sébali olámala. Ta e'wásaká abiena gastigárimo ju.

⁸ Suwábaga napu ekí Onorúgame 'kúchila ju Onorúgame 'la ruyeme júkuru. Ta e'wásiká abiena gastigárimo ju. Onorúgame tabilé 'la ruyesaká, 'liko 'emi tabilé Onorúgame 'kúchila ju.

⁹ Suwábaga napu ekí ramué o'nola ju jena wijchímoba ejperégame, alarigá ruyame júkuruchigó. 'Lige asrígá 'la nirálime júkuru napu'lige ruwichi. 'Liko abéchigo rajpé 'la nirálime júkuru alué Wa'lula O'nó Onorúgame napu repume ju ramué alawala. Alarigá 'la sematí raweli nígame niwa ramué.

¹⁰ Alué ramué o'nólaka pe u'kabi bamí ruyeme ju ramué, 'lige ruyeme ju napu bo'né 'nata, 'lige asrígá a'lá ju alué 'nátali, iligá i'sínimi ta'mé 'la ma'chínime ju. Nobi Onorúgameka 'we a'lá benírime júkuru ramué. Alueka suwábaga machíguru napurigá a'lá sébali ralámuli niwa ramué napurigá bo'né Onorúgame. I'sínimi tabilé gepúnilime júkuru bilé ra'íchali rekó 'we a'lá ra'íchali kachi.

¹¹ 'Lige apiépiri gastigo pecha ga kame júkó, nobi 'wéchigo 'la nejkúrime júkó napurigá 'la sébali na'tawa uché siné rawé, siné kachi 'la benisúká.

Jena ruwimela 'la 'nátaga mochílime ko napurigá 'la narépuá napu Onorúgame nejime ju

¹² Alekeri 'la bijchígiwa napu aní Onorúgame.

¹³ 'Yáawa alué bowé 'la o'wé enágame. 'La suwábaga asrígá 'la gatewa alué 'nátali napu ekí tabilé 'la ju, napurigá tabilé guwana rujsúmala alué ralámuli tabilé a'wágame alawégame napurigá 'la bi'lepi bowé najátamala.

¹⁴ 'La niraga mochiwa o'maka uché jaré. 'La sébali olame ralámuli niwa 'la Onorúgame 'yuga 'nátame. Alué tabilé 'la 'nátame ka, tabilé siné etémala alué Wa'lula Esukristo.

¹⁵ 'We 'la 'nátiga narépuaká alué nejkúrali napu Onorúgame nejímili ju napurigá ramué

'we semáriga mochiwa. Jaré ralámuli tabilé narésaká ye nejkúrali, alueka napurigá ayome niraga mochímala, 'lige ralámuli ayome 'ma tabilé 'la na'támala, chátiri 'nátali oyéramala 'lige 'ma we'ká ralámuli najs-abúmala.

¹⁶ Tase na'tawa we'ká umugí 'yuga gojchiame, tase pé go'ámecho na'tawa napurigá 'sílige alué rió Esaú. Alueka pé go'ámecho 'nátalekuru, 'lige suwábaga napu ekí narémili nílige napu'lige o'nola mukusá, suwábaga alué nakulile go'ame gite.

¹⁷ 'Emi 'la machí, 'akinaa narénilituru, 'lige o'nola tabilé a'rele. Rekó nalaé nobi tabiléchigo gayenálekó narea.

¹⁸ Jípeko nuebo 'nátali nílerukuru. Alué o'chérame 'nátalika napu Onorúgame newálige 'we 'ya, 'we majárimo nile. Alué gawí napu Onorúgame ajtíle rajá ilile. Asrígá chóniga ilile, 'lige asrígá chókame nolega ilile 'lige aminami abiena ne'wile.

¹⁹ 'Lige bilé trompeta buchele, (alué ajágame a'wala newárigime napurigá trompeta bujchélime) 'lige asrígá e'wele anile, 'lige Onorúgame alé wa'lú gawí ilígichi anile siná. 'Lige ralámulika asrígá majale. «¡Tase ra'ichawal!», anele alué ralámuli Onorúgame olagá.

²⁰ Tabilé anáchale alué Onorúgame ra'ichálima akea. Regá anile Onorúgame: «Bilé ralámuli o bilé ajágame re'késaká ye wa'lú gawí re'pá ilígame, 'ma yati me'liboli júkuru rejete bajsibuga.»

²¹ Alué napu ekí etégame ka asrígá majale. Moisesi anile: «'Ma 'áwali ne majaga.»

²² Nobi 'émika tabilé a'bemi jámili nílikuru napu alué gawí re'pá ilígame ilí napu alué ralámuli 'we majame nile. 'Émika 'ma alé jábalekuru uché bilena gawichí napu Sioni anilime ju, 'lige Sioni abiena Rusaleni anilime ju napu 'pa rewagachi ju, napu bejtégame ju Onorúgame napu ajagá ajtí. Alé asrígá we'ká mili santo ánjeli mochí, alueka asrígá ganíliga mochí alé.

²³ Alé mochí alué ralámuli napu Esukristo oyérame nílige, napu Onorúgame osale alé líbrochi alué ralámuli rewalá napu alé 'pa rewagachi mochímili nílige. Alué Onorúgame Wa'lula Nulame ju. Alueka sébali machime ju chieri 'la ka 'lige chieri tabilé 'la ka. Alé 'pa rewagachi mochíchigó alué a'lala ralámuli alawala, alué ralámuli napu 'ya mochígame nílige napu buigá mochile napurigá sebámala alué Esusi jena wijchímoba napurigá 'la sébali nímala.

²⁴ 'Lige Esusi abiena ajtí alé, alué napu Onorúgame tania ajtí ramué gite napurigá ramué 'la oyérawa alué ra'íchali napu gatélige Esusi napu'lige mukule. Bo'né elalate bi'wélekuru ramué alawala. Napu'lige me'lílirige Esusi we'ká ralámuli gu'irile,

najtétiga alué ralámuli nila gastigo, tase napurígá napu'lige Abeli me'lírilige. Abeli bajchá me'líriru jena wijchimoba. Napu'lige mukule tabilé 'wesi ralámuli gu'irile.

²⁵ 'We a'lá 'nátaga 'emi ralámuli. Tase gawéliwa alué Esusi ra'ichálila. Alué ralámuli 'ya mochígame gastigo narele napu'lige tabilé e'wale napu Moisesi nulachi, liko ramueka abé wa'lú gastigo narépuwa tabilé e'wásiká napu jula Esukristo 'pa rewagáchika.

²⁶ Napu'lige Onorúgame ra'ichale alé wa'lú rabó Sinaí anilichi, 'ma gawí nokáturu. Jipe Onorúgame aní: «Pe che si'nepi nokémala ne jena wijchimoba, 'lige abiena rewagáchichigó.»*

²⁷ Napu'lige yeti anisá, pe aniamé ju pe suwábaga suwábaniliga aní napu ekí eteru jena wijchimoba 'lige rayénali 'lige mechá 'lige so'pili abechigó. Pe alué tajsiné suwíbamecho e'karúgame rejímala, alué napu tabilé etérume ju, napurígá alawá.

²⁸ 'Lige napu'lige suwisuga, 'mi bilena se-bawa napu Onorúgame ajti, napu suwábaga nulame ju Onorúgame, alé napu tajsiné suwíbame ju, alekeri 'la narékime júkuru nejkúruli napu Onorúgame nejia ajti jipe. 'La 'we 'la níraga etélime júkuru Onorúgame. Wa'lú cheliera 'yawa napu nejí Onorúgame.

²⁹ Onorúgameka 'la sébali olame júkuru, alekeri 'ma suwábaga e'kósilime júkuru alué napu ekí tabilé 'la sébali ju.

13

Jena ruwimela Onorúgame 'we ganíliga ajtime ko napu'lige bilé ralámuli 'we a'lá oyérachi Onorúgame

¹ Jípeko uché pe u'kabi osimé ne. 'We 'la níraga járilime júkuru a'bopi napurígá rijímala neraga.

² 'La kógilime júkuru ralámuli tabilé machirume napu'lige mué bejtélachi sebas, ('lige 'la elílime júkuru napurígá alé che'lebámala). Siné kachi pe santo ánjeli nímala alué ralámuli, pecha machibówé.

³ 'La nélélime júkuru alué Onorúgame oyérame ralámuli napu galírale mo'áriga mochí. 'We 'la na'temápua 'emi alué galírale mo'árigame mochígame. Abiena 'we a'lá na'temápua 'emi alué ralámuli napu resí olárigime ju cha nokame ralámulite. 'We a'lá nélélime júkuruchigó alué ralámuli napu resí nilia mochí, siné kachi bilé rawé abiénachigó resí nilia mochíwaleké ramué.

⁴ Newíkame nísaká bilé rió bilé mukí si 'la nírálime júkuru. Bilé mukí níriká tase 'yuga gojchiboa tabilé bo'né 'yula nísaká. 'Lige rió nírigaká, tabilé 'yuga gojchiboa uché bilé mukí. Onorúgameka gastigárimala alué ralámuli alanokisáká. 'Lige jaréchigo

rióchoká newime ju, 'lige umugí abiénachigó alanokame ju, umugíchoká newime ju, Onorúgame gastigárimala alué ralámuli.

⁵ Tabilé na'tawa we'ká mélime enomí. Pe 'we ganíliga mochíwa napu ekí nígame níru. Onorúgameka regá anile: «Neka tajsiné 'oni a'rémala 'emi. Neka nabí gu'írimili júkuru 'emi.»

⁶ Alekeri ramué ralámuli tabilé we'ká 'nátaga aniboli júkuru:

Wa'lula Onorúgame 'smi ne'chí gu'iria.

Tabilé siné majame ju neka.

Alué cha nokame ralámuli tabilé gainámala ne'chí umeria.

⁷ 'La néléwa alué ralámuli napu 'emi benírilige Onorúgame ra'ichálila 'ya. 'La 'we a'lá na'tawa churígá nokame ka alué. 'La e'wawa 'émichigó napurígá alué ralámuli.

⁸ Esukrístoka nabí 'la 'nátame júkuru 'lige nabí 'la nejkúrime júkuru napurígá nejkúrilige 'ya. 'Lige aminami uché siné aba'lá alarigá nejkúrímili júkuru.

⁹ Alekeri 'we 'la 'nátaga mochíwa, tase oyériwa uché bilé 'nátuli alué napu tase alarigá ju napurígá benírilige Esukristo. Jaré ralámuli anime ju: «Onorúgame kógilime go'ame go'suga piéstachi 'we 'la na'tálime kará Onorúgame 'yuga.» Go'ame pecha nejkúrime júkó, Onorúgame júkuru a'walí ne-jime ka napurígá 'la semáriga na'tawa.

¹⁰ Alué 'ya mochígame balé me'ame nile ajágame Onorúgame kógimia 'lé mésachi jíérote newárigime (altar) 'lige pe'tá go'ale, 'lige alué go'ámete bejtégame nile. Esukristo 'yale bo'né, alarigá Esukristo (Onorúgame) mukule ramué gite. 'Lige alué a'walílate mochírúkuru jipe. Alué balé 'ya mochígame, tabilé alué a'walí nígame nile.

¹¹ 'We 'yako alué wa'lula baleka pachami bajkime nile alué ajágame elalá o'ká alé re'obachi wi'chite newárigime. Alé abé 'na pachaka napu ajtilé Onorúgame 'liko elá bachímale napurígá 'la bi'mela alé pache napurígá bi'mela suwábaga alué ralámuli chátiri 'nátame. Alué ajágame mukúgame sa'pálaka tabilé o'tiame nile alé pachami re'obachi, sa'pálaka mejká o'tiame nile 'mi suwemi riógachi e'kósimia napugiti alué sa'paka 'we resítiri níligame.

¹² Esukrístochigó alé 'mi we'ká riógachi suwé 'we resí nílipe 'lige mukule. 'Lige bo'né elalaka bi'wele bo'né oyérame.

¹³ Liko tabilé chijunálime júkuru napu'lige Esukristo oyénilia rekó me'lírilige alé ma'chí napurígá 'we inílame ralámuli neraga,

¹⁴ napugiti tabilé 'yalime ju semati raweli jena gawichí, 'yalime ju ramué 'we a'lá semátiri raweli 'pa rewagachi. 'La machiáguru 'we a'lá semátiri raweli narépile ko ramué 'pa rewagachi.

* 12:26 E'nesi Hageo 2:6.

¹⁵ Jípeko Esukristo ajtíkuru Onorúgame tania ramué neraga, 'liko a'kué aniboa: «'We a'lá ju Onorúgame.» Onorúgame júlale Esukristo napurigá mukumela ramué gu'íriga, alekeri 'we 'la ganíliga mochiru ramué Onorúgame 'yuga, 'lige alekeri tabilé chijunaru ramué Esukristo oyeria.

Alarigá najkí Esukristo, tabilé najkí napurigá me'liboa ajágame Onorúgame kogia. Alueka najkíguru napurigá 'we 'la semáriga ra'ichawa Onorúgame olagá.

¹⁶ 'Lige abiena tabilé we'kuawa alué 'we a'lala 'nátali, 'la kónime niwa a'bopi, alarigaka 'la 'we ganíliga ajtime ju Onorúgame, tase napurigá go'ame kógilia.

¹⁷ 'La 'we a'lá nirawa alué e'wélala. Onorúgame 'yame ju nóchali tebukime 'emi. Tabilé 'la sébali olásaká, Onorúgame gastigárimala. 'La e'wawa nulachi napurigá alué e'wélala 'la ganíliga mochímala alué nóchali 'yuga, tabilé seweka. Alué e'wélala pecha gainámili júkó gu'iria, 'emi tabilé e'wésaká alué e'wélala.

¹⁸ 'We tániwa Onorúgame napurigá 'la aminabi gu'irimala ramué. 'We a'lá machiáa ramué na'tálila 'we a'lá bi'wígame ko. Tabilé ojchogila niru. Nabí a'lá sébali oliá ramué suwábaga 'yuga.

¹⁹ Neka najkíguru napurigá Onorúgame tánimala 'emi napurigá Onorúgame 'la gu'irimala ne'chí, napurigá ne 'la yati ro'ímala 'emi e'nemia.

²⁰ Onorúgame nejkúrisa 'la kápá napurigá ramué 'la bi'lepi 'nátaga mochiwa pe aluecho 'yuga. Alueka uchéchigo siné 'yálerukuru alawá alué Wa'lula Esusi, Onorúgame oyérame tebume. Esukristo mukule ramué gu'íriga. Alué nejkúrili tabilé siné suwimeli ju. Alarigá gatele Onorúgame napurigá 'la a'kabámána e'yénawa.

²¹ 'We a'lá nejkúrisa 'la kápá Onorúgame napurigá 'la sébali ralámuli niwa napurigá 'la sébali olawa napurigá najkí bo'né Onorúgame. Onorúgame júlale Esukristo napurigá gu'irimala ramué. 'We a'lá semáriga ra'ichawa senibí churigá ka Esukristo. Alarigá nisa 'la kápá.

²² 'Emi Esukristo oyérame napurigá ne, najkí ne napurigá 'emi 'we 'la ganíliga gepúmala ye pe u'kabi rejcholi.

²³ Najkí ne napurigá machimela 'emi alué Timoteo napu Onorúgame oyérame ju napurigá ramué, alueka 'ma ma'chínale alé galírale napu bajcháriga asálige. 'We yati sebásaká alué Timoteo, alué si simé ne 'emi e'nemia.

²⁴ 'We reporali náoli ne alué e'wélala 'lige alué uché jaré Onorúgame oyérame napu alé a'bemi ejperégame ju. Ralámuli jena mochógame Italia ejperégame 'we náoli reporali 'emi.

²⁵ Onorúgame 'we a'lá gu'irisa 'la kápá 'emi. Pe ekí kápá. Cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Napu Santiago Osale

Kuira suwábaga 'emi Onorúgame oyérame.

¹ Ne Santiago osá ye apélichí. Neka Onorúgame nochálila nóchame ju 'lige aminami ramué nuleme Esukristo* 'yuga. Alueka ne'chí nuleme ju. Alué makué okaná chojkégame ralámuli israelita osé ne napu mejká mochí ra'laga, tabilé jena Rusaleni.

Jena ruwimela Santiago ruwlligo churigá na'tálime ko napu'lige resí ikía

² 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, napu'lige ená ikía 'emi 'la 'we ra'sálagá mochílime júkuru.

³ 'Émika 'we 'la machíguru, napu'lige 'emi 'we 'la nirá mochígachi Onorúgame 'lige yati neraga ená ikísá 'emi, alueka júkuru napurigá 'emi abé a'lá na'támala 'lige tabilé guwana rujsúlume ko rekó ená ikíae.

⁴ 'La anachálime júkuru 'emi níruga napurigá 'la gainawa 'la semáriga 'nátame gayena. Alarigaka 'la tabilé siné guwana rujsúmala 'emi napu'lige resí ikía.

⁵ Tabilé benégame nísaká rejcholi ne-jiga bilé 'emi gompaniérola, Onorúgame tánilimili júkuru napurigá Onorúgame 'we 'la benégame newámala rejcholi beníruga alué rió, Onorúgameka suwábaga asíruga 'la ganíliga gu'írame júkuru, tabilé ená anigá. Napu'lige mué Onorúgame tánisa napurigá nejkúramala Onorúgameka asíruga yati nejkúrame júkuru.

⁶⁻⁷ Pe iligá 'we 'la niraga tánimala mué, tabilé mayega tabilé nejkúromio, napugiti alué mayeme ka tabilé 'la nejkúromio Onorúgame, alueka napurigá ba'wí a'nagumi o'towame 'mi wa'lú ba'wí ilígichi, alarigá ju. Alueka pecha 'yáwili júkó

⁸ Onorúgamete alué Onorúgame nila. Alué ralámuli bilé rawé bilé nóchali nochálime 'nátame 'lige uché melénala uché bilé nóchali nochálime 'nátame, alué ralámulika tabilé siné 'la sébali 'nátame ju.

⁹ Bilé ralámuli Onorúgame oyérame tabilé nígame, Onorúgame níríká 'we najtégame ju, alueka asíruga 'la ra'sálámili júkuru napugiti Onorúgame oyérame kame.

¹⁰ Bilé ralámuli Onorúgame oyérame 'we enomígame nisa, aluéchigó abiena 'we 'la ganíliga asimeli júkuru napugiti Onorúgame oyérame kame, alueka pecha ra'ichámili júkó 'we enomígame ko. Alué enomika pecha

anáchame kame, alué 'we nígame ka pe napurigá gajsalá sewalá alarigá ju.

¹¹ Rayénali chíbame ju bilé sewachi 'lige rajtágame eká 'lige 'ma wakiame ju alué sewá 'lige wijchime ju alué sewá, 'liko 'ma tabilé semátiri ju alué sewá. Alarigá ikime ju alué 'we nígame. Pe abiéniko neraga tabilé niga asibámala napu ni.

¹² 'We ra'sálagá ajtíame ju bilé rió napu 'la anáchame ju rekó resí ikíe. Napu'lige 'la anachásaká bilé ralámuli Onorúgame 'la gu'írimala napurigá 'la ra'sálagá bejtélamala alué rió.† Onorúgameka asíruga 'la 'yámoríle semati raweli suwábaga ralámuli napu eká 'la oyeri Onorúgame.

¹³ Napu'lige nochánilia chátiri nóchali pecha regá aníame júkó: «Onorúgame 'smi ne'chí tabilé 'la nocharia.» Tabilé alarigá ju. Onorúgameka tabilé chátiri nochánilia ajtí, nibilé siné 'yame ju Onorúgameka 'nátili napurigá bilé ralámuli chátiri na'támala.

¹⁴ Chátiri 'nátili nerú, alué napu buyame ju napu'lige tabilé Onorúgame 'yuga 'nata mochírigichi. 'We 'la semátiri kárélamala alué 'nátili, nobi oyérisiká alué 'nátili se'wináchigo nokináwiagó ramué.

¹⁵ Napu'lige ye chátiri 'nátili oyérisiga a'lígeko 'ma se'wináriga 'sika ilírome niwa. Napu'lige asíruga iwégame cha'pigá mochírigichi ye chátiri 'nátili 'liko 'ma tabilé gainawa ramué Onorúgame oyeria, 'liko 'ma Onorúgame saíla niwa.

Jena ruwimela 'la oyérlime ko Onorúgame ra'ichálila

¹⁶ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, neka 'we galé 'emi. 'We 'la na'tawa, tase se'winá nokiboa mayega tabilé machímeo Onorúgame se'winá nokachi 'emi.

¹⁷ Suwábaga 'nátili 'we a'lala, pe Onorúgame nejí, aminami alué Onorúgameka pecha siné se'wináriga 'nátame júkó.‡

¹⁸ Onorúgameka 'la bi'wélekuru ramué alawala bo'né nila ra'ichali gite, napurigá Onorúgame kúchila niwa napurigá bajchá o'chérigame 'kuchi. Alarigá najkile bo'né.

¹⁹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, neka 'we galé 'emi. A'pílipi ralámuli asíruga 'la 'nátame nímili júkuru napurigá gepúmala bilé ra'ichali, pecha tabilé 'nátiga ra'ichámili júkó, aminami tabilé oparúgame nímili júkuru.

²⁰ Bilé rió opurúgameka tabilé gayéname ju bilé nóchali newá napu Onorúgame najkí.

²¹ 'Liko asíruga 'la nírálime júkuru Onorúgame 'lige aminami 'ma se'wí pákime júkuru alué chátiri 'nátili, 'lige aminami 'la narékime júkuru alué 'la bijchiá ra'ichali napu Onorúgame nejile. Ye ra'ichalite

* 1:1 Enesi glosario «Cristo» 'lige «Jesús».

† 1:12 Santiágoka ye ra'ichali osale griego ra'ichaga regá anime «corona de la vida». ‡ 1:17 Santiágoka ye ra'ichali osale griego ra'ichaga regá anime «Padre de las Luces» napu aníame kéré Onorúgameka 'we 'la etea ajtígó suwábaga tábiri chonoká mochigo a'pílipi ralámuli, 'lige 'we 'la machígá ajtígó suwábaga 'nátili napu eká 'nata mochí a'pílipi ralámuli.

Onorúgameka bi'weme júkuru ramué alawala.

²² We'ká ralámuli pe eligá gepume ju Onorúgame nila ra'íchali 'lige tabilé e'wame ju napurigá aní Onorúgame ra'íchálila. 'La e'wilime júkuru. Ralámuli tabilé e'wameka Onorúgame nila ra'íchali, alueka resí iki bo'nepi chojkíla gite.

²³⁻²⁴ Onorúgame ra'íchálilaka machírime ju aliena chátiri nóchame ko alué ralámuli, 'lige alué ralámulika pe abiéniko tabilé néláme ju napu anílige Onorúgame, alésíko 'ma tabilé sébali olame ju napurigá aní Onorúgame ra'íchálila.[§]

²⁵ Ye ra'íchalika 'we 'la sébali ju, tabilé 'yégalí. Bilé rió napu gepume ye ra'íchali, aminabi 'la oyérame, tajsiné we'káwame, 'lige 'la sébali olame napurigá aní ye ra'íchali, 'liko alué rioka asíruga 'la ra'sálagá nochámala apiépiri nóchali napu ekiana nocha.

²⁶ Bilé rió mayeme nisa bo'né 'la bijchiá Onorúgame oyérame ko 'lige tabilé 'la na'tasa napu'lige ra'ícha bilé ra'íchali,* 'liko alué rioka pe bo'né najsuika 'smi peka 'la bijchiá Onorúgame oyérame ke.

²⁷ 'La Onorúgame oyérame níriká 'la kógilime ju tábiri napu resí 'la mochí u'kuchítiri tabilé e'yégame 'lige umugí gunámakame tabilé niga mochisa bilé tábiri napurigá go'ame 'lige 'we chálágá mochisa, 'lige tabilé chátiri 'nátili na'tálime júkuru napurigá 'nátame ju alué Riablo (Remónisi) oyérame ralámuli. Onorúgameka 'we semátiri kori ye nóchali, tabilé chátiri kori.

2

Jena ruwimela 'we 'la níraga etélime ko suwábaga ralámuli

¹ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, alué Wa'lula Esukristo Onorúgame 'yuga ajtí, 'la oyérasa nílísaká Onorúgame, pecha abé nerálime júkó jaré ralámuli me'tigá uché jaré, suwábaga re'wániga na'temápu.

² Bilé rió bajkísá re'obachí 'we 'la o'páchigime 'lige 'we najteme u'tá chijtúlame anío u'chágame maktúsachi 'órote newárigime 'we semati 'lige bajkísá bilé rió tabilé nígame, asíruga chí'wágame o'páchigame,

³ 'lige 'emi etesa alué rió 'we semátiri o'páchigime ko, 'lige anesa 'emi: «Jena asíboa 'we alá mutélachí», 'lige anesa 'emi alué rió tabilé nígame: «Alé 'na guwánaka ilibógó», o regá anesa ma: «Jena wijchí asíboa»,

⁴ alésíko 'ma se'winá noká 'emi. Asíruga resí olá 'emi alué ralámuli. Asíruga galegá eté

'emi bilé 'lige uché bilélaka tabilé galegá etiá 'emi.

⁵ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne napu ne 'we najkí, 'we 'la gepuwa ye. Onorúgameka suwábaga ralámuli tabilé nígame wanápale jena wijchimoba mochígame napurigá alué ralámuli tabilé nígame 'la semáriga oyéramala Onorúgame. Alué tabilé nígame narémili júkuru alué semátiri 'nátili napu Onorúgame nejímili ju.

⁶ 'Émika tabilé na'temale ralámuli tabilé nígame. ¿Tabilé alué rió 'we nígame noká resí olá alué ralámuli tabilé nígame 'lige bilénami e'wélala mochígichi o'toa wejpisomia rejcholi 'yamia?

⁷ ¿Tabilé alué ralámuli 'we nígame noká gawelia alué ra'íchali napu Onorúgamete 'yáliku 'emi?

⁸ 'Emi 'la sébali olásaká, 'la sébali napurigá aní Onorúgame ra'íchálila, regá anime: «'La 'we 'la ganíliga etewa alué a'bemi ejperégame 'lige mejká ejperégame ralámuli napurigá na'temame ju mué bo'nepi», 'liko asíruga 'la semá nokimela 'emi.

⁹ 'Emi abé na'temásaká pe jaré ralámuli me'tigá uché jaré, 'liko 'we resí noká 'emi. Alésíko 'we chátiri alawégame gayena 'emi.

¹⁰ Bilé rió amulí suwábaga sébali olasa Onorúgame nulalila 'lige pe'tá se'wináriga nochasa, 'liko abirigá resiti raweli narémala alué rió.

¹¹ Onorúgame napu regá anile: «Tase we'ká umugí 'yuga okópua», pe aba alué Onorúgame anile regá anía: «Tase me'liboa uché jaré ralámuli.» Tabilé we'ká umugí 'yuga okópua aminami tabilé we'ká rió 'yuga okópua umugí níriká, 'lige me'lisuga bilé ralámuli 'liko 'ma abirigá tabilé 'la bí'igame alawégame niwa.

¹² 'Émika ra'íchámili júkuru 'lige nochámili júkuru napurigá alué ralámuli napu 'we 'la sébali olámili ju napu Onorúgame nulá. Alueka nuláguru bilé 'nátili napu buyáname ju ramué alé chátiri bowechi.

¹³ Apiépiri ralámuli tabilé galegá eteme uché jaré ralámuli, alueka resiti raweli 'yama Onorúgame tabilé na'temaka. 'La nírasaká 'emi ralámuli 'liko 'la tabilé chátiri nóchigame neraga gu'írowa 'emi Onorúgamete.

Jena ruwimela 'we 'la sébali oliame ko napu ra'íchalía bo'né

¹⁴ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, ¿chiena 'la ju Onorúgame oyérame koriá 'lige tabilé sébali olame níriga? Rekó alarigá na'talie tabilé sebawa alé 'pa rewagachi.

§ 1:23-24 Santiágoka anime osale jaré ralámuli ko pe napurigá alué ralámuli napu espéjochi e'néname ju pala chinaga eyena mo'ola 'lige pe yati tabilé néláme ko chinaga eyenio mo'ola. * 1:26 Yolí ra'íchiga ka anime chujkú ye osili napu Santiago osale 'we 'ya napu regá aní «no freno su lengua».

15 Bilé ralámuli Onorúgame oyérame sebasá 'emi ejperélachi, 'lige 'we resitiri o'páchigime nisa, 'lige tabilé nutugégeme nisa,

16 'lige 'emi regá anesa: «'We iwega enawa boichimi, tase ukiwiga 'lige aminami tase e'luika», ¿'lacha 'la nimalawé alarigá anilía bilé ralámuli peka 'la kógilie go'ame alué 'we resitiri o'páchigime tabilé nutugégeme napurigá go'mela boichimi?

17 Onorúgame oyérame korisuga, 'lige tabilé gu'rame níruga ralámuli, 'liko pe laniboa peka Onorúgame oyérame níruga.

18 Siné kachi bilé 'emi animéremá: «Mueka 'we 'la oyérame kori Onorúgame, neka pe 'we 'la nóchame ju Onorúgame nochálila.» 'Lige neka aní: «Mué tabilé 'la sébali olasa nóchali napu nulame ju Onorúgame, tabilé machí pala 'la Onorúgame oyérame ko mué. Neka 'we 'la sébali olame ju nóchali napu nulá Onorúgame, alekeri mué níruga 'la ma'chígime nérékuru 'la semáriga oyérame ko ne Onorúgame.»

19 Mueka 'we 'la bijchígame ju pe bi'lepi ko Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame. 'We a'lá ju alarigá na'talia. Nobi Remónisika abienachigo alarigá 'nátame júkó, 'lige noli 'áwilia mochime ju majaga.

20 Mueka 'we riólame júkuru. ¿Tacha machináligo mué tabilé 'la ko pe 'nátaga ilirome níruga tabilé 'la sébali olagá?

21 Onorúgameka etele Abraámi ramué rijimala 'we 'ya ajtígame* napurigá 'we a'lá rió napugiti Abraámika 'we 'la sébali e'wáligame napu Onorúgame nulele. Abraámika amulí me'ale e'kósiga bo'né inolá Isaki rewégame Onorúgame kógimia 'la sébali e'wagá napu nulele Onorúgame, alé napu ajágame sa'pala e'kósilime nile Onorúgame kogia. Onorúgameka alarigá nulele alué Abraámi machináliga pala 'la e'wara alué Abraámi, 'lige Abraámika 'la e'wale, 'lige Onorúgameka tabilé elile napurigá me'limela bo'né inolá. Alésiko Onorúgameka pe bilé bo'á 'yale napurigá Onorúgame kógimala.†

22 'We 'la ma'chígame nélé alué Abraámi 'we 'la nírame níluga Onorúgame, aminami 'we 'la sébali olamé níluga napurigá anilige Onorúgame. Napu 'lige e'wasa napu nulélige Onorúgame, 'liko abéchigo 'la bijchígale wa'lú a'wali nígame ko Onorúgame.

23 Asíruga 'la sébali olale napurigá aní Onorúgame ra'ichálila napu regá aní: «Abraámika 'we 'la oyérame nile Onorúgame 'lige Onorúgameka asíruga 'la sébali rió neraga etele.» Alekeri Onorúgame oyérame anéliru alué rió.‡

24 'Liko ma'chígime nérékuru bilé rió 'la

Onorúgame oyérameka 'la sébali olámili ko napu 'nata, 'lige tase pe 'nátacho asimeli ko tabilé sébali olagá napu 'nata. 'La sébali olásaká, 'la sébali rió niraga etémala Onorúgame.

25 'We 'la na'tawa napurigá alué mukí napu Rajabi anilime nílige napu asíruga 'ya ajtígame nílige. Alué mukika asíruga we'ká rió 'yuga gojchime nile, 'lige Onorúgameka 'la ku e'kale napugiti alué mukika alué oká rió israelita gu'iriligime napurigá júmasimala alé we'ká riógachi mochiga Jerikó anilichi. Alué ralámuli alé mochígame 'ma me'linálichi alué oká rió.§

26 Bilé rió sa'pálachi tabilé i'télasa alawá, 'liko pe mukúgame nímala alué rió. 'Lige alué rió abiena Onorúgame oyérame kórisá 'lige tabilé siné sébali olame nisa alué rió napu najkí Onorúgame, 'liko pe 'nata ajtí alué rió 'we 'la sébali oliame nobi tabiléchigo 'la sébali olagó. 'Liko pe napurigá bilé mukúgame pe alarigá nímala, pe chátiri alawégame, pe jami chonárale eyéname.

3

Jena ruwimela tabilé na'loga ra'ichálime ka bilé ra'ichali a'lala uché bilé ra'ichali chátiri 'yúriga

1 'Emi ralámuli Onorúgame oyérame napurigá ne, 'we 'la na'tawa bajchá ta'chó nochalia rejcholi ruigá einalia ralámuli. Suwábaga napu ekí beníríame ju, alueka 'we a'lá nochámili júkuru Onorúgame nochálila. Onorúgameka a'wágame gastigáromala me'tigá uché jaré tabilé rejcholi nejime se'winá 'sisaká alué rejcholi nejime.

2 Asíruga we'sá pe chibi anigá inárume júkuru. Bilé rió 'la sébali olame nisa napu nulá bo'né 'lige tabilé se'wináriga ra'ichame nisa, 'liko alué rió 'la sébali rió nímala tabilé se'wináriga 'nátaga eyéname, napugiti alué 'nátíluka kame napurigá alué «freno» bilé gawé ujchali chu'álachi. 'La na'táluka 'la Onorúgame 'yuga inálime kéré.

3 Bilé «frénote» bilé gawé 'la e'wame ju, 'la a'kabá simime ju. Yeka aniame júkuru: 'La repúlime ko bo'né chu'ala napurigá 'la o'wé ra'icháwempá, nobi tabiléchigo gainárume júkó ramué 'la a'boi chu'ala ne'ochalia nibilé «freno» ujchalia napurigá 'we ra'ichawa nobi 'la na'tálíká 'la napurigá «freno» ujchalia bo'né chu'ala, alarigá ju. 'Wéchigo 'la ra'ichame kame 'la na'tálíká.

4 Pe a'chigóriga ju barko ba'wichí e'yéname, asíruga wa'lú nisa bilé barko asíruga a'wágame chíbame ju eká, nobi bilé rioka 'láchigo a'nagumi gu'lichame júkó alué barko

* 2:21 E'nesi glosario «ancestor». † 2:21 E'nesi Génesis 22:1-14. ‡ 2:23 E'nesi Génesis 15:6. § 2:25 E'nesi Josué 2:1-21. * 3:5 Santiágo'ka tabilé chu'ala olagá anime ke anile, alueka pe inalá olagá anile.

pe bilé igú chijpérigamete, napurigá 'la o'wé simela alué barko.

⁵ Pe a'chigóriga ju ramué chu'álachigó,* asírige u'tá ju nobi asírige we'káchigo chátiri ra'íchali ra'íchame kéréko 'lige tabilé 'la na'tálíka asírige riólga ra'íchárume ju 'lige alésíko pe na'áwali gayéname ju alué ra'íchali. 'Liko alué ra'íchali napu ra'íchame niru ayósiga, napurigá bilé na'í alarigá ju, bilé na'í rojasárale wijchisá suwábaga rojasá rajíname ju asírige we'lé.

⁶ Ramué chu'ala pe napurigá bilé na'í alarigá ju, asírige enátiri ra'íchali buyame ju ramué chu'álachi, alarigá ra'íchásíka ramué napurigá bikágame sa'pégame niwa ramué. Remónisi nuláguru ye suwábaga.

⁷ Apíepiri ralámuli 'la umébame ju tabilé majalégame newá suwábaga napu ekí ajágame jami oyame ju, ajágame 'we jobátigame 'lige ajágame ba'wichí ejperégame.

⁸ Nobi tabiléchigo 'wesi umébago 'la o'wé ra'íchame newá a'bopi ralámuli chu'ala. Alué chátiri ra'íchame chu'á asírige chátiri ju napu tabilé 'wesi ralámuli umébame ju 'la o'wé ra'íchame newá, alué ra'íchali alekí chu'achi buyame napurigá nayulí alarigá ju, bilé ralámuli nayupasa alué nayulite uchéchigo jaré ralámuli chujkeme ju. 'Aliko bilé ralámuli chátiri ra'íchali ra'íchasa, uché jaré ralámuli chátiri ra'íchali ra'íchame júchigó.

⁹ Abaleké chu'ate i'sínimi regá aníame ju: «Onorúgameka 'we 'la nejkúrume ju.» 'Lige i'sínimi pe gawéliga ra'íchálime ju uché jaré ralámuli olagá rekó 'la Onorúgame 'kúchila kachi. Tabilé 'wesi ralámuli gawéliga ra'íchátékuru.

¹⁰ Pe abaleké chu'achi ma'chínime ju 'we 'la semátiri ra'íchali 'lige alué chátiri ra'íchali abiena. 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, tabilé alarigá nisa 'la ju.

¹¹ 'We 'la na'tawa, ba'wí bajílime 'lige chátiri ba'wí tabilé bajílime tabilé bi'lénapi bajisóchika ma'chínigame ju.

Jena ruwimela napurigá 'we 'la námapua Onorúgame na'tálila 'lige riablo na'tálilachigó

¹² 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, bilé chunachi tabilé masana rakala rakeme ju, 'lige bilé i'wílí baníalíchi tabilé chuná rakala rakeme ju, nibilé bilena 'we a'lá bajíchi oná na'lógame ba'wí ma'chínamala.†

¹³ Bilé 'emi rejcholi beníríame nisa, asírige 'la semátiri ralámuli júkuru alué nóchali nígame 'lige tabilé gawélímili júkuru alué rió uché jaré ralámuli olagá. Alué rioka 'la sébali olámili júkuru napurigá beníría alué bo'né.

¹⁴ 'Emi 'we najkuélime nisa 'lige pe a'bopi koruka nokisá, pe enomí méniliga, 'liko tabilé ra'salá mochiwa 'we jebénigame

kóriká rejcholi benírige alarigá na'tálíka, pe tabilé 'la semáriga 'nátaga benírímala 'emi.

¹⁵⁻¹⁶ Bilé rejcholi benírílika tase napurigá 'la nulá Onorúgame, alué rejchólíka pecha Onorúgame nila júkó. Alué rejchólíka pe alué uché jaré ralámuli cha nokame alué nila ju, alué ra'íchalíka pe Remónisi nila ju, napu 'lige 'we najkuelia mochígichi ralámuli, pe na'áwali nerúgame kame alemi.

¹⁷ Bilé ralámuli 'we 'la benégame Onorúgame rejchólíla benírige Onorúgame gite, alué ralámulíka asírige 'la sébali ju, 'lige asírige la gu'írome ju ralámuli napurigá 'la sébali níkala tabilé we'ká 'nátame, tabilé a'wágame nulame ju, alueka 'we rejchírúgame ju bilé ra'íchali gepúlíchi uché jaré ralámuli ra'íchachi, 'la nejkúrume ju gatélíchi napu 'lige tabilé o'wé enágichi bilé nóchali, 'la nejkúrume ju napu 'lige bilé ralámuli nejkúruli táachi, 'la semátiri nóchali nóchame ju, 'la tabilé na'temame ju abé pe jaré ralámuli me'tígá uché jaré 'lige 'la tabilé se'wináriga 'nátame ju napu aní.

¹⁸ Ralámuli 'we 'la sébali, alué napu gu'írome ju alué uché jaré ralámuli, alueka asírige 'la semátiri raweli narémala. Suwábaga 'we 'la nóchali 'we a'lá buyame ju napu 'lige 'we 'la semáriga 'nátaga e'yénachi ralámuli.

4

¹ ¿Koche o'wime ju nakoli? 'Lige ¿Koche o'wime ju na'áwili? Ma'chínime júkuru napu 'lige bilé ralámuli tabilé 'la 'nata ajtígichi.

² 'Émika asírige najkiá mochime ju napu tabilé 'emi nila ju, 'lige me'ame ju 'emi uché jaré ralámuli neyúruga mochíniliga nobi tabiléchigo siné sebárame júkó napu najki 'emi a'boi, pecha ra'íchame kame tániga 'emi Onorúgame.

³ Napu 'lige tani 'emi Onorúgame, tabilé nareme ju 'emi napugiti pecha 'la suéruga tánime kame 'emi. 'Émika pe tánime júkuru napurigá 'nata 'emi a'boi. Tabilé oyériga tánime ju 'emi Onorúgame.

⁴ 'Émika Onorúgame oyérame korí nobi péchigo Remónisi na'tálíla 'nátame júkó 'emi. Tabilé machí 'emi, Onorúgame saíla neraga e'yenia napu 'lige chátiri 'nátíli 'nátaga e'yénachi 'emi napurigá 'nátame ju alué tabilé a'lá 'nátame ralámuli.

⁵ ¿Mueka 'nata tabilé bijchiá ko Onorúgame ra'íchálíla alué ra'íchali napu aní 'we neyúruga asinalílo Onorúgame Alawala napu Onorúgame nejile? Tabilé najkió napurigá uché bilé 'nátíli oyérawa.

⁶ 'Lige Onorúgameka 'we 'la nejkúruga ajtí cherajpé nejime júkuru nejkúruli aminami

† 3:12 Ye ra'íchalíka ruwime kéré tabilé 'la ko 'we semátiri ra'íchali ra'íchalía 'lige pe a'kinana ra'íchalía chátiri ra'íchali.

'we ganilga. Aminami regá aní Onorúgame ra'ichálila: «Onorúgameka 'we gichí alué 'we riólame ralámuli. 'We 'la gu'írome ju alué 'we i'kilí ralámuli.»*

7 Alekeri 'la e'wílime júkuru Onorúgame. 'La Remónisi saíla neraga na'tátime júkuru, a'liko alué Remónisi 'ma 'másamala.

8 'We 'la níraga oyérowa Onorúgame, 'liko Onorúgameka 'we 'la repúmala 'emi. 'Emi resítiri 'nátame nisa 'ma se'wí pápua alué chátiri 'nátili. 'Emi Onorúgame oyérame aminami 'we korume e'karúgame tábiri jena wijchimoba nerúgame, 'la bi'lepi 'nátili 'nátame niwa 'nalina, pe Onorúgamecho 'la oyériga.

9 'We seweka mochilime júkuru Remónisi na'tálila oyérame níriká, 'lige aminami nalápua, tase achiá mochiwa, tase ra'sálagá mochiwa.

10 'Mi pápua alué chátiri 'nátili napu'lige ra'ichalia Onorúgame 'yuga, a'liko Onorúgamete 'yawa 'emi alué iwérali 'we 'la sébali rió kóriká 'lige 'we 'la nírame.

Jena ruwimela 'la sébali rejcholi 'yalime ko uché jaré ralámuli napu'lige se'winá nokachi

11 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, tase najkuéliga ra'ichawa 'emi a'bopi. Aminami tase ne'óchiga einawa ralámuli tabilé chérikáme níriká alué ralámuli 'yuga. 'Lige ne'óchiga e'yéname nísaká 'emi pe apiépiri ralámuli peka chérikáme ke 'emi sí, 'liko pe gawélinti kárélamala 'emi alué nulalí napu Onorúgame nejile. Alésíko 'ma tabilé sébali olame kérélamala 'emi napu nulá Onorúgame, alésíko pe napurigá bilé wa'lula ra'ichali gateme kárélamala 'emi.

12 Pe bi'lepi ju napu newale alué nulalí, 'lige pe alué bi'lepi ju napu animela pala 'la gastigo narémili ko bilé ralámuli. Pe Onorúgamecho júkuru napu umébame ju ralámuli ma'chí pa gastigo bo'ígichi rewagachi julamia, 'lige pe aluecho ju napu júlame ju injierno. ¿Chieri júkó 'emi napurigá pe ne'óchiga e'yénamala apiépiri ralámuli peka chérikáme kachi napurigá alanokigá e'yénamala 'emi?

13 'We 'la na'tawa, jaré 'emi anime ju: «Jipe o be'lí kómá simawa alé we'ká riógachi bilé bamí mochiwa ramué alé, 'lige nocha mochiwa ramué alé, 'lige ralínea suwábagá e'karúgame tábiri napu muruka simawa ramué alemí, 'lige asíriga we'ká mépua enomí 'lige e'karúginti tábiri.»

14 'Émika pecha machígó alakímeo be'limi. Siné kachi bajchabé suwibóréma. Pe napurigá bilé molí nírukuru ramueka, bilé molí pe'wera 'la ma'chí ename ju, pe abiéniko tabilé ne ikime ju.

15 Abé 'la ju aníá: «Onorúgame 'la nejísaká raweli 'la nohawa napu nochánili ramué.»

16 Nobi 'émika 'wéchigo riólame júkó senibí 'we 'la gainamio mayeme ju bilé nóchali napu nocha 'emi. Tabilé 'la ju alarigá na'talia, wa'lú gastigo rewiyye ju ala'simía.

17 Bilé rió 'la machime nisa churigá nulao Onorúgame 'lige tabilé 'la nochasa, alueka wa'lú gastigo rewá ajtíkuru.

5

1 'We 'la na'tawa 'emi ralámuli 'we nígame níriga, 'la nalápua 'lige aminami sínápua chágagá napugiti 'we resí ikimeli kame 'emi.

2 'We'ká e'karúgame napu 'emi níga mochí jipe tabilé 'la ju. 'Lige 'emi o'páchila 'ma chí'wale, tabilé 'la ju, 'ma e'wasole.

3 Alué 'oro 'lige alué plata 'emi nila 'ma bemorósigame ju* 'lige aba pe alué 'oro 'lige plata gite 'we ená ikimela 'emi. 'Emi 'we nígame gayéname pe kulí jipe 'ma guwichimi, 'ma pe'wemi 'ma tané ikimela suwábagá ye gawí.

4 'La nélawa tabilé najtétigó 'emi alué ralámuli nochárisa go'ame 'wíriga. Alué ralámuli 'wígameka nalá mochíkuru jipe mué la'síkiriká, 'lige Onorúgame 'ma akele, alué napu santo ánjeli sontalo nuleme ju.

5 'Émika asíriga we'ká tábiri nígame júkuru jena wijchimoba, pecha resí níliga mochiko 'emi. 'Émika pe bajiga e'yéname júkuru echúromi, 'émika asíriga wa'lú gastigo napabúguru, alekeri gastigáriwili júkuru 'emi Onorúgamete.

6 'Emi ralámulika tabilé nígame galírale mo'álekuru alésíko 'ma me'álekuru 'emi alué 'we 'la nóchame ralámuli, 'lige alueka tabilé nemile rekó me'liae.

Jena ruwimela 'we 'la 'nátaga inálime ko tabilé ayoga

7 Alekeri 'emi Onorúgame oyérame 'we 'la anachámili júkuru 'emi napusi alué Wa'lula Onorúgame (Esusi) ku seba. 'La 'we 'la na'tawa churigá nokame ka we'echi echame. Tabilé jigame ju napu'lige pe kulí siné seba u'kí 'lige a'kinánami napu'lige raké, 'la i'kilí e'yéname ju tabilé jigaga.

8 'Emi 'la i'kilí buwémili júkuru, 'la bi'lepi 'nátiga rejpílime júkuru pe Onorúgamecho 'nátiga 'we 'la nélagá. Tabilé we'ká rawé rokáré napurigá sebámala alué Onorúgame.

9 'Emi Onorúgame oyérame, tase najkuéliga ra'ichawa 'emi a'boi ralámuli. 'Emi alarigá nokisáká, Onorúgameka 'emi gastigárimala. 'We 'la 'nátaga, alué napu gustisia olámili ju 'ma buigá ajtí o'inamia gustisia olá.

10 'Emi Onorúgame oyérame, 'we 'la na'tawa churigá níligo alué 'ya mochígame

* 4:6 E'nesi Proverbios 3:34.

osilí, bemorósame nile.

* 5:3 Alué 'oro 'lige alué plata napu nerúgame nile 'we 'ya, napu'lige Santiago osale ye

ralámuli napu ruwime nile napu anele Onorúgame. 'We 'la ma'chígame nérékuru 'we 'la anáchaga mochíligo tabilé resí anigá rekó resí oliáe.

¹¹ 'We 'la na'tawa, alué 'la anáchameka asíruga 'la ra'sálagá mochime kámpué. 'Emi 'la machí churigá anáchiligo alué 'ya bejtégame rió napu Jobi anilime nílige napu 'we 'la anáchale rekó resí ikié. 'Emi 'we 'la machí 'we semati raweli 'yáligo Onorúgame napu'lige alué rió anachasa. Onorúgameka asíruga na'temame ju suwábaga ralámuli jena wijchímoba mochígame.†

Jena ruwimela 'la ra'ichálime ko Onorúgame 'yuga

¹² 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, napu'lige 'emi 'la sébali olánilisa bilé nóchali tase regá aniboa: «Alué rewagá 'la gu'írisa 'la kékuru ne'chí», regá ma: «Ye gawí ne'chí 'la gu'írisa, 'la kápá», napurigá nokame ju ralámuli jurío. Pe regá aniboa 'nalina: «Neka 'la bijchiá 'la sébali olámala», 'lige 'la sébali oliame júkuru. Pe echilú aniamé júkuru, tase re'pá ajchigá ra'ichawa.

¹³ 'Emi níriga cha ikisuga yati ra'ichálime júkuru Onorúgame 'yuga iwérali tániga. 'Lige 'we ra'sálagá mochíriká 'liko wikará mochiwa Onorúgame nila wiká.

¹⁴ Bilé ralámuli tabilé nílísaká a'walí bilé rawé 'we nayua bo'isá 'lige tabilé gainasa 'la 'nata, yati bayémili júkuru alué e'wélala Onorúgame oyérame nuleme napurigá nawámala, 'lige napurigá ra'ichámempá Onorúgame iwérali tániga, olibo rakala wi'ila ujchegá mo'ólachi alué nayume napurigá Onorúgame 'la 'yámempá iwérali.

¹⁵ 'Lige alué e'wélala jurío ralámuli nuleme 'la 'we 'la oyériga 'lige 'la bijchígiga tánisa Onorúgame, 'la yati nejkúrome ko Onorúgame, a'liko 'la yati sa'wimela alué nayume. 'Lige alué nayume resí 'sika ilírome nisa napu'lige 'we 'la oyériga tánisa, Onorúgameka 'la e'kámala.

¹⁶ 'La ruwame júkuru 'emi a'boi napu'lige se'winá nokisá. 'Lige 'la tánilime júkuru Onorúgame napurigá 'la e'kámala mué gompaniérola napu'lige alué mué gompaniérola se'winá 'sisa, napurigá 'la sa'wimela 'lige napurigá 'la Onorúgame 'yuga na'támala. Bilé rió 'we 'la rió nisa 'la Onorúgame oyérame, napu'lige tánisa Onorúgame iwélali napurigá 'la e'kámala se'winá 'sírame rió, 'liko Onorúgame 'we 'la e'weme júkuru.

¹⁷ Alué rió 'ya bejtégame napu Elíasi anilime nílige, alué rioka pe napurigá ramué nile. 'Lige alueka Onorúgame tánile napurigá tabilé u'kumela, 'lige tabilé u'kule jena Israeli bakía bamí miná nasipa.

¹⁸ 'Lige a'kinana tánile uchéchigo siné Onorúgame napurigá u'kumela a'lige 'la u'kule, 'lige asíruga 'la rakele go'ame.‡

¹⁹⁻²⁰ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, alué rió napu 'la rejcholi ruyeme ju alué 'we chátiri 'nátame rió napu pe chátiri bowechi eyena, alué rió rejcholi ruyame ka 'la ma'chí pame ju alué chátiri 'nátali. Alué rió napu 'we resítiri 'nátaga eyénilige 'ma tabilé resítiri 'nátaga einámala, 'ma tabilé chátiri bowechi.

Pe iki kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

† 5:11 E'nesi alué libro napu Job anilime ju alé Antiguo Testaméntochi.

‡ 5:18 E'nesi 1 Reyes 17-20.

Ye Ju Alué Apeli Bajchá Osirúgime Napu Osale Pegro

Kuira suwábaga 'emi ralámuli Onorúgame oyérame.

¹ Ne Pegro Esukristote 'yárigame ju nóchali napurigá nulame nímala ne 'lige napurigá einámala ne ichúrimi ralámuli beníruga Onorúgame nila ra'íchali. Reporali náwala ne suwábaga 'emi napu mochí jipe ichúrimi se'wí napu tase 'la 'emi a'boi ejperélachi ju. Jaré 'emi mochíkuru jipe alé Ponto anilichi, 'lige jaréchigo Galasia anilichi, 'lige jaréchigo Kaparosia anilichi, 'lige jaréchigo Asia anilichi, 'lige jaréchigo Bitinia anilichi.

² Suwábaga 'emi oséguru ne napu Onorúgame 'ma 'la 'nata asálige bajchabéchigo 'emi wanápamia napurigá 'la e'wame nímala 'emi napu Onorúgame najkí. Onorúgame bo'né Alawálate bi'wele 'emi alawala napurigá 'la e'wímala 'emi alué Onorúgame. 'Émika 'ma 'la bi'wígame alawégame ju napugiti Esukristo 'ma mukúligame bilena gulusichi 'emi nila gastigo o'togá. Onorúgame 'la na'temasa 'la kápá 'emi napurigá 'emi 'we 'la ganíluga ejperélamala.

Jena ruwimela Pegro ruwiligo 'la narépulikó napu Onorúgame nejímorilige

³ Senibí 'we a'lá aniboa 'we a'lá nejkúrame ko Onorúgame alué Esukristo O'nola napu ju ramué nuleme. Napu'lige Esukristo ajánasa alésí akiná 'we a'lá semáriga ejperéliru ramué napugiti Onorúgame 'we a'lá na'temáligame ramué, 'lige 'we a'lá machigá mochiru 'ma 'la bi'wígame alawégame nírigo.

⁴ Abiena 'we a'lá machigá mochiru 'we a'lá nejímio Onorúgame napu nejímorilige napu'lige moínásiga rewagachi. 'We a'lá semáriga ju, pecha se'winá ikimélagó.

⁵ 'Émika 'we 'la bijchigi napu aní Onorúgame, alekeri Onorúgame 'we a'lá repú 'emi bo'né a'walílate napurigá 'la narémala 'emi napu Onorúgame nejílala ju napu'lige 'ma sebasa raweli napu'lige narépuli ju napu nejímorilige.

⁶ Alekeri 'we a'lá ra'sálígá mochí 'emi, rekó i'sínimi 'we resí ikié 'emi alemi napu 'emi mochí.

⁷ 'Émika 'we resí ikíguru napurigá 'la machímela 'emi pala 'la bijchiá 'la bijchígame ka 'emi napu aní Onorúgame. 'Émika 'we 'la bijchigi napu aní Onorúgame. 'We a'lá ju alué 'nátile me'tigá alué 'oro. Alué 'óroka na'ichí wajsélime ju bilena sikolichí napurigá 'la bi'wígame ma'chínámala alué 'oro. A'chigóriga júkuru 'emi na'tálila,

Onorúgameka elame júkuru napurigá resí ikimela 'emi, 'lige 'emi tabilé a'résaká Onorúgame oyeria rekó 'we resí ikié 'emi 'liko 'la bi'wimela 'emi a'boi alawala. Alarígá Esukristo 'we a'lá semáriga ra'ichámala 'emi olagá napu'lige uché ku nawasa jena wijchimoba.

⁸ 'Émika 'we 'la nirame ju alué Esukristo rekó 'emi tabilé siné eteme kápá, 'lige jipe 'we a'lá bijchígiga napu aní Onorúgame 'we a'lá ra'sálá 'emi, 'lige tabilé gayena 'emi ruyá chiena ra'sálá mochigo 'emi, pecha i'tigá ra'íchali alarígá aní,

⁹ napugiti 'émika aminabi 'we a'lá námame churigá ka napu'lige 'we 'la bijchígilia napu aní Onorúgame. Aminami 'we 'la bijchígiga 'emi 'we a'lá bi'wimela 'emi alawala.

¹⁰ Suwábaga napu ruwime nile napu anele Onorúgame 'we a'lá machíle churigá 'la bi'wime ko ralámuli alawala 'lige 'we a'lá ra'íchaturu tachiri 'yamio Onorúgame 'emi.

¹¹ Kristo Alawálaka 'we a'lá machíriale alué ralámuli napu ruwime nile napu anele Onorúgame chiena resí ikimeo Kristo 'lige chiena a'lá semati raweli naremio kúchigo alué Kristo abé a'kinana 'lige alué Onorúgame nila ra'íchali nareme ka 'we e'wérali olale machínáluga chiéniko ikimeo suwábaga alarígá.

¹² 'Lige Onorúgameka 'we 'la machíriale tabilé pe a'boi niga ejtebimio alué ra'íchali alué Onorúgamete nulalime napurigá benírimala ralámuli. Onorúgameka machírialekuru alué bo'né nuleme ralámuli, alué nujubá ejperélimili ralámuli benimeo alué ra'íchali, alué ralámuli napu narémili nile semati raweli. Alué júkuru ra'íchali napu beníriliro 'emi Onorúgame Alawala a'walílate, alué Alawá napu 'pa rewagáchika julárigame ju. Alué santo ánjeli rewagachi mochíggame 'we machínálilechigó chiéniko ikimeo suwábaga alarígá.

Jena ruwimela Pegro ruwiligo ejperéwilikó napurigá Onorúgame najkí

¹³ Alekeri 'we 'la 'nátaga mochiwa, 'we a'lá machigá tachiri chonoká mochigo 'emi a'boi napurigá 'la gainámala bilé nóchali. 'We a'lá machigá mochiwa 'we a'lá nejkúrimio Onorúgame napu'lige Esukristo uché ku nawasa.

¹⁴ 'La ganíluga ejperélawa, 'la napurigá alué 'kuchi 'we a'lá e'wame. Tase ejperélawa napurigá ejperéggame nile 'emi 'ya napu'lige ta'chó oyeria Onorúgame, tase cha nokiboa chíbi nokínálisiga.

¹⁵ Iligá jípeko 'la ganíluga ejperélawa 'la napurigá Onorúgame najkí napugiti Onorúgame napu 'emi wanápale, pecha chátiri 'nátame kame.

¹⁶ Aka Onorúgame nila ra'íchali regá aníché: «'La ganíluga ejperélawa 'la napurigá

ne najkí, neka 'la bi'wígame alawégame kame.»

¹⁷ Onorúgame napu 'la sébali gastigárima ju ralámuli tase regá anigá: «Yeka tabilé gastigárimala ne rekó resí 'síkame ke.» ¡'Emi «O'nó» aneme nísaká Onorúgame, 'liko 'emi 'la nirámili ju senibí rawé Onorúgame napu'lige bijí jena gawichí mochiga,

¹⁸ napugiti Onorúgame 'we 'la machíriligame 'emi tabilé 'la ko alué 'nátili napu beniriliru 'emi alué 'ya mochígama 'emi umúlilata rekó alué 'emi umúlila 'we a'lá kolae alué a'boi na'tálila. 'Lige 'emi a'boi 'la machí tase pe tabiri tábirite najtétiligo Onorúgame napurigá 'emi 'we a'lá 'nátame nímala, alueka pecha 'órote najtétilékó,

¹⁹ iligá Onorúgameka alué Kristo elalate najtétilé, napugiti napu'lige me'lisuga alué Kristo bilena gulusichi ujchagá, alueka niligame napurigá bilé bo'á me'liame Onorúgame kógilime. Alarigá nílekuru alué Kristo.

²⁰ Suwábaga ye tábiri napu ruwí ne, Onorúgameka 'ma 'la 'nata asale bajchibéchigo ta'chó newá gawí, iligá pe 'ma guwichi nawale Kristo jena wijchimoba 'we kulí. Bo'né Onorúgame alarigá 'nata asale tachiri 'la ko 'emi níriga.

²¹ 'Émika 'we 'la oyérame júkuru Onorúgame napugiti Kristo nawáligame bilena gulusichi mukumea 'emi nila gastigo o'togá 'lige aminami 'we 'la machiame 'emi Onorúgame ajalí 'yáligo alué Kristo 'lige wa'lula neraga ajchaligo alé 'pa rewagachi, alakeri 'emi 'la bijchígí napu aní Onorúgame.

²² 'Émika 'we 'la bi'wígame alawégame gayénale napugiti 'emi 'we 'la e'wáligame alué Onorúgame nila ra'íchali napu tabilé 'yégali ruwime ju. Onorúgame Alawala 'we 'la gu'írole 'emi napurigá 'la e'wímala 'emi Onorúgame. 'Liko 'la ganlíga járowa o'maka 'emi.

²³ 'Émika napurigá uché o'chérigame alarigá júkuru, nobi tabiléchigo 'emi a'boi e'yela rojpálachigó, 'emi e'yélaka 'ma suwime ju siné rawé, 'émika napurigá uché siné o'chérigame alarigá júkuru napugiti 'émika 'la bijchígiligame Onorúgame nila ra'íchali, 'lige alué ra'íchalika senibí nerúlamala.

²⁴ Aka regá aníché Onorúgame nila osilichi:

Suwábaga ralámuli napurigá gajsalá alarigá ju.

Alué gajsalá jami jágame 'we 'la semati se-wame ju

nobi 'máchigo wakíbame júkó alué gajsalá 'lige 'ma rujsome ju alué sewalá.

²⁵ Alué Onorúgame nila ra'íchalika tabilé siné che ikime ju.

Alué ra'íchali júkuru napu beniriliru 'emi.

2

¹ 'Liko 'emi níriga 'ma tase cha nokiboa, tase 'yégame níwa, tase ne'ochawa ralámuli 'we cha nokame níriká, tase nejkemewa napu'lige bilé ralámuli 'we 'la nóchachi, 'lige tase rupoa uché bilénami bilé 'yégali pe bilé na'áwali o'inániliga.

² Napurigá u'kuchi 'kuchi pe kulí o'chérigame a'boi e'yela chi'wala 'yáame júturu chi'nálíchi, 'emi a'chigóríga 'yáawachigó alué a'lala 'nátili. 'We 'la 'yáasaká 'emi alué a'lala 'nátili 'liko aminacho Onorúgame oyérame nímala 'emi 'lige 'la bi'wígame alawégame nímala 'emi.

³ 'Émika 'wéchigo 'la machiame chiena 'la semáriga nejkúrime ko Onorúgame.

Jena ruwimela Pegro ruwíligo Krístoka ko napurigá alué rejte napu ralámuli gawéliga etele

⁴ 'Liko aminacho abé a'lá oyériwa alué Esukristo napu ju napurigá bilé rejte napu ralámuli gawéliga etele napu'lige alué wa'lú re'obá newá, nobi alué rejteka abéchigo najtékame júkó, napu Onorúgame tabilé gawélele.*

⁵ 'Yako alé re'obachi bejtégame nile Onorúgame Alawala. Jípeko ramué alawálachi pachágana ajtí, 'liko ramué niru napurigá bilé re'obá wa'lú. Ramueka niru napurigá bilé rejte alué wa'lú re'obá newárigime. Abiena nirú ramuéchigó napurigá e'wélala balé napu nóchame ju Onorúgame nila nóchalíchi. 'Liko 'we 'la eliwa napurigá Onorúgame nulémala 'emi. Bo'né Esukristo 'we 'la gu'iri napurigá 'emi 'la e'wame nímala napu aní Onorúgame. 'Lige 'émichigó a'chigóríga ju napurigá alué rejte, 'lige Onorúgame 'emi nulémala napurigá 'emi benirímala ralámuli napurigá 'la Onorúgame oyérame nímala aminacho we'ká ralámuli.

⁶ Aka regá aníché Onorúgame nila osilichi: 'We 'la e'nésibá,

ye rejte ajchámala ne jena Sioni anilíchi we'ká riógíchi,

ye rejteka abé a'lala júkuru me'tigá suwábaga che jarela,

'lige suwábaga ralámuli napu ekí 'la nirame ju alué rejte,

tabilé siné chijúniga e'yenamala.

⁷ 'Lige 'emi níriká napu 'we 'la bijchígama ju napu aní Onorúgame nila ra'íchali, 'we najtékame ju alué rejte, 'lige 'la tase gawéliga eté 'emi alué rejte 'we a'lala. 'Lige 'ma sebárikekuru raweli alué ralámuli napu tabilé 'la nirame nile napu aní Onorúgame. Alé Onorúgame nila osilichi regá aní:

Alué rejte napu ralámuli nóchame pe gawéliga etele,

* 2:4 Napu'lige Pegro rejte aní pe Esukristo olagá aní.

abé a'lala rejté ju jipe, abé a'lá asíbagame.

⁸ Abiena regá aníchigó Onorúgame nila osilichi:

Bilé rejté napu torómala ralámuli,

rejté napu ralámuli ro'ábamala.

Alué ralámuli 'ma toroka e'yena napu'lige tabilé e'wá napu aní Onorúgame nila osilí. Alarigá gastigari Onorúgame alué ralámuli.

Jena ruwimela 'ma 'la Onorúgamete wanáparigame nírigo

⁹ 'Émika wanáparigame ju Onorúgamete napurigá Onorúgame nochátilachi nochámala 'emi. 'Emi ralámuli ju napu Onorúgame wanápale. 'Emi ralámuli 'la Onorúgame oyérame ju. 'Émika nokimela suwábaga ralámuli beniria chiena 'la semáriga nejkúrame ko Onorúgame, napugiti 'émika Onorúgamete buinárigame kame alé 'we resirikáchi napurigá 'la a'kabamana e'yenamala 'emi.

¹⁰ 'Yabeko 'emi tabilé wanáparigame nile Onorúgamete. Jípeko 'la wanáparigame júkuru 'emi Onorúgamete. 'Yabeko tabilé na'temaka etélime nile 'emi Onorúgamete, jípeko 'la na'temaka etélime ju 'emi Onorúgamete.

Jena ruwimela napurigá 'la tabilé cha nokogá ejperéliwa napurigá tabilé che animela ralámuli

¹¹ 'Emi Onorúgame oyérame, neka 'we galé 'emi, neka ra'íchaguru 'emi napurigá pe sígame neraga jemi wijchimoba. Neka najkíguru napurigá tabilé se'winá nokimela 'emi rekó se'winá nokinali nílisa 'emi. Onorúgame Alawálaka ku ro'ina ajtí bilé ralámuli se'winá 'sínilichi.

¹² 'We a'lá 'nátaga e'yénawa 'emi alé 'mi napu ejperé alué tabilé Onorúgame oyérame ralámuli. Rekó jipe 'we aniá mochige alué ralámuli 'we cha nokame ralámuli ko 'emi, 'lige etega alué ralámuli tabilé cha nokame ralámuli ko 'emi, arigá i'kilimi 'we a'lá semáriga ra'íchámala Onorúgame olagá, 'lige animela 'we 'la nejkúrame ko Onorúgame napu'lige Onorúgame nawachi gustisia olamia jena wijchimoba.

¹³ 'We 'la e'wiwa 'emi napu'lige nulachi alué e'wélala napu Onorúgame mochile jena wijchimoba, 'we 'la e'wawa alué abé wa'lula selígame. (Yolí ra'íchagaká «emperador» anime chujkú alé Onorúgame nila osilichi.)

¹⁴ 'Lige 'we 'la e'wawa napu'lige nulachi alué e'sélikame napu mochiárigime ju alué abé wa'lula selígamete, napurigá gastigárimala alué 'we cha nokame ralámuli, 'lige napurigá 'la gu'írimala suwábaga napu ekí 'la a'ká ralámuli ju.

¹⁵ Aka Onorúgame najkíché napurigá 'la tabilé cha nokame ralámuli nímala 'emi 'la e'wame napurigá tabilé chibi animela 'emi olagá alué ralámuli tabilé machine

tachiri najkió Onorúgame 'lige 'we gawélime Onorúgame.

¹⁶ 'Émika lisensia nígame ju napurigá e'yenamala Onorúgame nila ra'íchali beníruga ralámuli, nobi tabiléchigo regá anígagó: «Ramueka pecha ne'ocháwagó rekó chibi nokiaé napugiti ramueka 'la lisensia nígame nírigime napurigá ichúrimi e'yéniwa.» 'Émika benírímili júkuru 'la napurigá 'la Onorúgame nila nóchalichi nóchame.

¹⁷ 'We a'lá niraga etewa suwábaga ralámuli. 'We a'lá niraga etewa alué ralámuli Esukristo oyérame. 'We 'la oyériwa Onorúgame. Aminami 'we 'la nirawa alué abé wa'lula selígame.

Jena ruwimela Pegro ruwíligo Esusi tabilé chéláligo rekó resi oliae

¹⁸ 'Emi ralámuli napu nochárilime ju bilena galírale tabilé najtétiga 'we 'la niraga e'wime niwa alué 'emi a'boi batrónila. Tase pe alué batroni tabilé che anime 'we a'lá e'wime niwa, abiena alué 'we cha anime batroni 'we a'lá e'wíwachigó.

¹⁹ 'We a'lá júkuru anachalia rekó resi oliáe 'emi peka resi nokágame ke 'emi, 'émika pe Onorúgame oyériga 'la anáchame kame.

²⁰ 'Emi nírga pecha najtékame júkó anachalia napu'lige gastigárima pe cha nokágame nísaká 'emi, pe rioksi anachálinti kárelamala. 'Emi 'we resi oliáe peka resi nokágame ke 'emi, liko 'we 'la gu'íriwa 'emi Onorúgamete, liko pecha chérelamalagó rekó resi oliae 'emi.

²¹ 'Émika Onorúgamete wanápurigame júkuru napurigá resi oláwachigó 'emi. Napurigá anáchale Esukristo jena wijchimoba 'emi alawala bi'wea, 'émichigó 'la anachawa resi oliae.

²² Alué Esukristoka pecha siné iníluga lírome níleko 'lige aminami pecha 'yégalí ra'íchali ra'íchalekó.

²³ Napu'lige Esusi jechalia 'lige chibi anílía, alueka pecha chibi anigá nejélekó. Esúsika iligá 'we 'la Onorúgame 'yuga ra'íchame nile napurigá Onorúgame o'tomela alué Esusi alawala, Onorúgame napu 'we 'la sébali gastigárima ju ralámuli.

²⁴ Alué bo'né o'tólekuru ramué nila chátiri 'nátili napu'lige me'lisuga bilena gulusichi ujchagá, alarigá mukúlekuru napurigá ramué 'ma a'rewa cha noká. Kristoka resi oláliku napurigá 'emi alawala 'la bi'wígame nímala.

²⁵ 'Yako 'emi napurigá bo'á e'wegágame alarigá e'yéname kéturu. Jípeko 'ma jsílikuru 'emi napu ajtí Kristo napu ju napurigá bo'á neseme napu 'emi repume ju.

3

Jena ruwimela Pegro ruwíligo churigá ejperélimili ko alué ralámuli newíkame

¹ 'Emi umugí 'we 'la e'wímili júkuru rió 'emi a'boi 'yula napurigá alué rió 'we 'la etémala 'we 'la a'ká ko 'emi umugí 'la sébali olame napu nulá 'emi a'boi 'yula. 'Liko jaré 'emi 'yula tabilé oyérame nísaká Onorúgame 'la bijchígimala napu aní Onorúgame pe 'emi umugí etega 'we a'lá a'ká umugí ko 'emi 'la e'wime 'emi a'boi 'yula,

² 'lige 'we 'la machimela 'we 'la e'wime umugí ko 'emi 'lige 'we 'la Onorúgame oyérame.

³ Umugí, tase umugílame niwa rekó 'we a'ká si'púchigame nírige 'lige 'we najteme, 'lige 'we najteme e'karúgame tábiri uchúchiga 'emi gupálachi, 'lige we'lá 'órote newárigime, 'lige goloka 'we najteme.

⁴ Onorúgame níriká pecha najtékame júkó suwábaga alué tábiri 'we najteme. Abé a'lá ju 'lina 'we a'lá mukí níriga 'we a'lá 'nátame 'we 'la bi'wígame alawégame, alué alawaka pecha che ikimélagó. Suwábaga tábiri napu tabilé alawá ju, alueka suwíbame ju. Alarigaka 'we najtékame júkuru 'emi Onorúgame níriga.

⁵ Alarigá nile alué umugí 'ya mochígame Onorúgame oyérame 'lige napu'lige nulachi 'la e'wime nile rió a'boi 'yula.

⁶ Alarigá nile alué Sara 'we 'ya bejtégame, 'we 'la e'wime nile alué bo'né 'yula Abraámi rewégame. Regá aneme nile alué Sara alué Abraámi: «Muérigo wa'lula nulame.» 'Emi napurigá alué Sara 'kúchila kárékuru 'we 'la e'wime nísaká a'boi 'yula tabilé majaga.

⁷ 'Emi rió umugí 'yúgame a'chigóriga níwachigó 'emi a'boi 'yula umugí 'yuga, 'we 'la na'temápu, 'we 'la nirawa umugí, alueka pecha 'me a'wágame kame. Alué 'emi 'yula umugika abiena 'la Onorúgame oyérame kame, 'lige narémili ju napu nejmili ju Onorúgame rewagachi. 'We 'la repúpua 'emi 'yula umugí napurigá 'we 'la najtékame nímala napu'lige 'emi Onorúgame 'yuga ra'íchachi iwérali taga.

Jena ruwimela Pegro ruwíligo 'we 'la anachálime ko rekó chibi anilé

⁸ O'maka 'we 'la bi'lepi 'nátaga mochiwa, 'we 'la ganíliga, 'we 'la na'temaka a'bopi, 'lige 'we 'la nakúriga.

⁹ Napu'lige jaré ralámuli 'we cha nokachi, 'émika tase che olawa alué ralámuli cha nokame. Napu'lige jaré ralámuli 'we cha aníchi 'émika tabilé che anewa, iligá 'émika 'we tániwa Onorúgame napurigá gu'írimala alué ralámuli cha anime napurigá 'la semátiri 'nátali 'yámala napugiti alarigá najkíame Onorúgame 'lige alarigá nokisáká 'emi Onorúgame semati raweli 'yámala.

¹⁰ Regá aníché Onorúgame nila ra'íchali: Bilé ralámuli 'we ganíliga bejtélenilisa bo'nepi 'we 'la tabilé che anigá ra'íchámili júkuru uché jaré ralámuli olagá,

tase 'yégalí ra'íchaga.

¹¹ 'We 'la gu'íriwa uché jaré ralámuli.

Tase chibi nokogá e'yénawa.

Senibí 'we 'la niraga ejperélimili júkuru 'emi uché jaré ralámuli,

tase chibi anigá.

¹² Onorúgameka 'we a'lá repuka ajtigame

alué a'ká ralámuli tase i'nílime

'lige 'we 'la gepume ju napu'lige táachi iwérali,

nobi Onorúgameka 'wéchigo ayoga ajtikó

alué i'nílime ralámuli 'yuga.

¹³ ¿Chíerite cha oláwawé 'emi 'la senibí 'la a'ká ralámuli nísaká 'emi, tase i'nílime? Tabilé 'wésiguru.

¹⁴ Napu'lige 'emi 'we resí oliae Onorúgame oyérame kóriká, 'we ra'salagá mochiwa. Tase 'wesi ralámuli majawa, nibilé tábiri majawa,

¹⁵ iligá 'we 'la nirawa Kristo napu ramué nuleme ju. Senibí 'we 'la rejchiruga mochiwa, 'la benigá nejiawa napu'lige ralámuli rukechi chonigá 'emi 'we 'la oyérame ko Esukristo.

¹⁶ 'We 'la i'kilí nejiawa tase ayógame ra'íchaga, 'la niraga. Tase chibi anigá ra'íchawa napurigá chijúniga ejtebímala 'émi alué napu gawelia mochime ju 'emi olagá, 'emi napu Kristo oyérame ju. Alueka chijúniga ejtebímala etega 'we 'la ra'íchame ko 'emi.

¹⁷ Abé a'lá ju 'we a'lá nochalia rekó resí ikié 'emi, bo'né Onorúgame alarigá najk-ísaká napurigá resí ikimela 'emi.

¹⁸ Esukristo abiena resí ikile, 'lige pe si'nepi resí ikile bi'wígá ramué alawala. Esukristoka rekó tabilé che 'sikame ke abirigá me'liluru, alué cha nokame ralámuli neraga. Alueka mukúleku napurigá ramué 'la Onorúgame oyériwa. Rekó me'lrige, Onorúgame ku ajánirile.

¹⁹ 'Lige ku ajánasa Esukristo, simile regá anemia alué alawá galírale mo'áriga mochígame Riáblote cha'piruga: «'We 'la ju resí ikiá 'emi, pecha 'la niráligime 'emi ne'chí.»

²⁰ Alué ralámuli napu tabilé e'wálige 'ya napu'lige alué Noé bijí bejtégichi jena wijchímoba, 'ya a'lige Onorúgame 'we 'la buwéleku alué alawá napurigá 'la Onorúgame oyéramala napu'lige Noé newachi alué barko nobi tabiléchigo e'wálekó. Pe osánópi 'la mo'ile alé bárkochi. 'Lige a'kinana wa'lú u'kusá, tabilé suwile si'líka.

²¹ Alué ba'wika pe ruwime kéré alué ba'wí napu rewarálime niru. Napu'lige rewaralia ramué ba'wichí nasipa jaga pecha júkó napurigá bi'wiboa ch'icholi, alueka júkuru napurigá uché jaré ralámuli etémala 'la Onorúgame oyérame níriga, 'lige 'ma bujérigime níriga alué chátiri 'nátali napugiti Esukristo 'ma 'la ku ajánaligame,

²² 'lige jipe 'pa rewagachi ajtí Onorúgame 'yuga alé wajtoná napu Onorúgame ajtí, 'lige jípeko alué ju nuleme suwábaga santo ánjeli rewagachi mochígame 'lige suwábaga alué e'wélala nuleme napu nulame ju rewagachi.

4

Jena ruwimela Pegro ruwíligo a'pílipi 'emi 'yárigame ko nóchali napurigá 'la sébali olámala ralámuli gu'íria

¹ Kristo 'we resí ikile napu'lige me'liae, alekeri ramué pecha chelátéko rekó resí ikiae, napugiti alué resí ikime ka, pe alué chátiri 'nátali a'regá resí ikime kame

² 'we 'la semáriga bejtélimia bíjí jena wíjchimoba asagá napurigá Onorúgame najkí, tase napurigá najkíá ramué a'boi.

³ 'Émika 'we 'yako pe napurigá ralámuli tabilé Onorúgame oyérame alarigá ejperégame nílekuru 'emi chíbi nokame, najkígá e'yéname nílekuru 'emi peka a'boi nila ke, 'lige aminami we'ká umugí 'yuga okome níle 'emi, 'we rasigá bajime nílekuru 'emi rekútime, 'we newame nílekuru 'emi piesta 'we 'la oyériga alué e'karúgame tábiri napu 'emi a'boi ralámuli newame níle iwérali tánimia napurigá Onorúgame níraga peka 'la Onorúgame kachi.

⁴ 'Lige jípeko alué ralámuli napu tabilé oyérame ju Onorúgame 'we gawélime ju 'emi olagá, 'émika 'máchigo tabilé 'yuga e'yéname kame alué ralámuli cha nokame.

⁵ Alueka ruyémili júkuru Onorúgame suwábaga napu ekí tábiri resí nokale alué a'boi, alué Onorúgame napu 'ma 'la 'nátaga ajtí gatemia ralámuli suwígame 'lige ajágame 'yuga.

⁶ Onorúgame nila ra'íchalika 'ma 'la ruyérigame níligame alué ralámuli bíjí ajagá mochígichi 'lige alekeri suwábaga ralámuli machí 'we resí nokáligo. Bílé rawé gastigáriwili ju alué ralámuli alawala.

⁷ Tabilé we'ká rawé rokaré ye gawí suwibamia alekeri 'we 'la 'nátaga mochiwa Onorúgame 'yuga ra'ícha 'lige iwérali tania.

⁸ 'Lige 'la 'we 'la ganíligae ejperéliwa 'emi a'bopi 'la galegá, napugiti regá kame: Bílé ralámuli napu 'la galegá eteme ju uché jaré ralámuli, alueka 'la gainámala e'ká napu'lige resí 'sichi uché bilé ralámuli.

⁹ 'La eliwa napurigá 'emi ejperélachi okómala 'lige 'la 'yawa go'ame najkisáká, tase ayoga bo'nepi.

¹⁰ A'pílipi 'emi 'yárigame júkuru nóchali napurigá 'emi sébali olámala ralámuli gu'íria, alekeri 'la alarigá gu'íriwa.

¹¹ Alué napu Onorúgame nila ra'íchálila benírame ju ralámuli 'we 'la ra'sálagá benírímili júkuru ralámuli alué ra'íchali 'la napurigá aní alué ra'íchali tase se'wináriga. Bílé ralámuli napu uché jaré ralámuli

gu'írame ju, alueka 'we 'la bijchiá 'la gu'írímili júkuru 'la alué a'walite napu Onorúgame nejí. 'Lige ralámuli etea 'we 'la ra'sálagá benírame ko, animela: «Onorúgameka 'we 'la nejkútime ju.» Pe Esukristo Alawala 'we 'la oilárimala napurigá alarigá animela alué rió. Alarigá nisa 'la k'épa senibí.

Jena ruwimela Pegro ruwíligo 'we ra'sálátime ko napu'lige resí ikía

¹² 'Emi napu ju Onorúgame oyérame napurigá ne, napu'lige 'we resí ikía 'emi tase lawa: «¿Chonigá alakiche ne?» Napu'lige resí ikía 'emi, alueka nímalá pala 'la bijchiá 'la bijchígime ka 'emi napu aní Onorúgame.

¹³ Iligá 'we 'la ra'sáláwa resí ikía napurigá resí ikile alué Kristo, alarigaka 'emi 'la ra'sálámalachigó napu'lige uché ku nawachi Kristo walú a'walí niga.

¹⁴ 'We ganlíga mochí 'emi rekó 'we resí anílime ke ralámulite pe Onorúgame oyérame kóriká napugiti Onorúgame Alawala senibí 'la 'emi 'yuga ajtígame.

¹⁵ 'Emi resí nilia mochígame, tase resí nokogáriká resí nilia mochiwa, tase resí nilia mochiwa pe ralámuli me'agáriká o pe chigóriká o pe panápuri resí 'sika ilírigoriká.

¹⁶ 'We resí anílía 'emi Onorúgame oyérame kóriká tabilé chíjunawa, iligá 'we ra'sálagá mochiwa napugiti 'ma 'la Onorúgame oyérame kame 'emi.

¹⁷ Jipe 'ma seba raweli napu'lige Onorúgame 'we a'wágame gastigárimili níle siné rawé suwábaga ralámuli jena wíjchimoba, 'lige 'we a'wágame gastigáriliguru ramué Onorúgamete rekó 'la Onorúgame oyérame níriga, 'lige abéchigo resí ikimela alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame.

¹⁸ 'We nóchali olagá sebásiga 'pa rewagachi ramué ralámuli rekó 'la Onorúgame oyérame níriga, ¿'liko chukimélaché alué napu tabilé Onorúgame oyérame ju rekó 'la rewagachi moínánilie?

¹⁹ Alekeri 'emi napu Onorúgame oyérame ju, tase guwana rujsúpa rekó resí níliga ejperégame ke, Onorúgame bo'né alarigá elá, abichilubi 'we 'la a'ká ralámuli niwa, 'lige 'la eliwa Onorúgame napurigá 'emi repúmala, alué Onorúgame napu 'emi newale napu senibí 'la sébali olame ju bilé nóchali olá.

5

Jena ruwimela Pegro bilé ruwíligo bilé nawésali beníríligo alué ralámuli Onorúgame oyérame

¹ Bílé rejcholi ruyémala ne alué e'wélala napu nulame ju re'obachi. Neka abiena wa'lula júchigó nulame re'obachi, 'lige neka etuáturu resí ikichi Kristo. I'libeko etewa chiena a'wágame ka Kristo napu'lige uché ku nawachi 'pa rewagáchika.

² 'We 'la tebúpua alué ralámuli Onorúgame oyérame napu Onorúgame 'we 'la repúnliga a'rele, napurigá repume ju ralámuli alué bo'á a'boi bujkula. 'We 'la ganíliga repúpua 'la napurigá Onorúgame najkí, tase repúpua enomí koruka,

³ tase a'wágame nulewa, tase niwa napurigá bilé batroni 'we ayoga nulame. Iligá 'we 'la repúpua a'nalina napurigá lámala alué ralámuli: «Alué rioka 'we 'la Onorúgame oyérame ju.»

⁴ Alarigá 'we 'la nímala. Napu'lige nawasa alué wa'lula 'emi e'wélala repume, a'lige 'emi narémala bilé gorona* napu tabilé che ikime ju, napu 'la nabí niga mochímala 'emi.

⁵ 'Emi ejtemali a'chigóriga níwachigó, 'we 'la nirawa alué e'wélala re'obachi nulame, o'maka 'emi ejtemali 'we 'la nirawa 'emi a'bopi, aka regá aniché alué osilí Onorúgame nila:

Onorúgameka tabilé galeme ju alué gunarume ralámuli,
iligá 'we la galegá eteme ju alué tabilé gunarume.

⁶ 'We 'la i'kilí rió niwa, tase riólame, 'la e'wagá napu nulá Onorúgame napurigá alué Onorúgame 'we 'la najtékame newámala mué.

⁷ 'We seweti nísaká Onorúgame ruyéwaguru. Onorúgameka 'wéchigo na'temame 'emi, e'wéwagurú napurigá nejkúrimala.

⁸ 'La 'nátaga mochiwa, alué Remónisi napu ju ramué saíla, alueka pe ralámuli ro'ábiniliga eyena, e'néniga eyena chieri 'la ka rekabalia, alueka eyena napurigá bilé mawiyá 'we opurúgime.

⁹ 'We 'la anachawa rekó 'we ená 'sichi Remónisi, 'we 'la oyériga Onorúgame, 'we 'la bijchígiga napu aní Onorúgame, 'we 'la machigá 'emi 'we ejelia mochígochigó uché bilénami jena wijchimoba uché jaré napu júpáchigó Kristo oyérame napurigá 'emi.

¹⁰ 'Lige 'ma resí ikisá 'emi pe u'kabi rawé, Onorúgame 'we 'la semáriga 'nátame newámala 'emi 'la bi'lepi 'nátali 'nátame 'lige 'la a'wágame sulégame, tase umérilime Riáblote. Alarigá gu'írimala Onorúgame 'emi, alué Onorúgame napu 'we na'temá ramué napu najkí napurigá 'la rewagachi simawa ramué napu'lige suwisuga Esukristo 'yuga mochiwa.

¹¹ Onorúgame wa'lú a'walí nígame ju. Alarigá ju.

¹² Pe u'kabi osilí náola ne, Silbano osá ye osilí napu 'emi náola ne, ye rió Silbano napu 'we 'la oyérame ju Onorúgame. Neka 'we 'la niraga eté ye rió Silbano. Neka osilí náola 'emi napurigá tabilé guwana rújsúmala 'emi. Tabilé siné a'rewa Onorúgame

oyeria. Pecha na'táwagó tabilé nejkúrimo Onorúgame.

¹³ Ralámuli napu ekí Onorúgame oyérame ju, napu jena Babilonia† ejperé, reporali náwalia 'emi. Alué ralámulika Onorúgame wanápale napurigá Onorúgame oyérame nímala napurigá 'emi, 'lige Marko napu ju napurigá ne inolá abiena náwaliachigó reporali.

¹⁴ 'We a'lá reporaga járowa 'emi a'bopi níriga, 'we 'la ganíliga tase seweka suwábaga 'emi napu Kristo oyérame ju.

Pe ikí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

* 5:4 'We 'yako alé Gresia anilichi bilé rió mesa roweka (carrera) bilé gorona mo'kótilime nile. Alué gorónaka sewate newárigime nile. † 5:13 Mayelia siné kachi pe Roma olagá anligo napu'lige Babilonia aníá.

Ye Ju Njubá Osirúgime Apeli Napu Pegro Nulale Osíniliga

Kuira suwábaga 'emi ralámuli Onorúgame oyérame Asia ejperégame.

¹ Ne Simoni Pegro Esukristote nulérigime ju ne napurigá nulame níkala ne Onorúgame nila nocháililachi. Alekeri náule ne ye apeli 'we 'la ruigá ye ra'íchali rejcholi 'emi napu 'we 'la bijchígime ju Onorúgame nila ra'íchali a'chigóriga napurigá ramué. 'Émika 'we 'la bijchígime ju napugiti Esukristoka 'we 'la sébali oláligime, alué napu ramué alawala bi'wele. Alueka pe Onorúgame ju.

² 'We 'la nisa 'la kápá Onorúgame 'we 'la gu'irasa napurigá aminabi 'we 'la machiboa churigá ko Onorúgame 'lige Esusi napu ramué nuleme ju. 'Lige alarigaka 'we 'la nátili na'támala 'emi.

Jena ruwimela Pegro ruwiligo churigá 'la sébali olámili ko suwábaga ralámuli napu 'la Onorúgame oyérame ju

³ Abé 'la machisúká churigá ko Esusi, 'liko abé 'la námapura churigá ko Onorúgame a'walila, 'lige 'la umubawa 'la sébali olá napurigá najki alué. Ramué wanápale napurigá ramué 'la narépu alué semátiri tábiri napu nejime ju alué.

⁴ Onorúgameka bo'né a'walilate 'la sébali olámala napu 'la sébali olámorilige. Aní 'we 'la sébali olásiká napu nulá alué, 'liko 'we 'la na'táwará Onorúgame nila 'nátali 'lige 'ma tabilé oyérawará alué chátiri 'nátali napu nerú jena wijchimoba.

⁵ Alekeri neka ye rejcholi ruyé 'emi napurigá abé 'la oyérame níkala Onorúgame: Alekeri 'we 'la niraga etewa ralámuli, 'lige aminacho 'la beniboa churigá ko Onorúgame,

⁶ 'lige aminami tase a'rewa napurigá neyúramala alué chátiri 'nátali. 'We 'la anachawa rekó resí ikié 'emi, tase guwana rujsuka, 'we 'la oyériga mochiwa Onorúgame.

⁷ 'We 'la niraga etewa uché jaré ralámuli Kristo oyérame napurigá 'emi a'boi rijimála neraga. Suwábaga ralámuli 'la niraga etewa.

⁸ 'Emi aminacho 'la sébali olame nisaká ye rejcholi 'liko 'we 'la ganíliga ejperéramala 'emi. Napu 'emi bení churigá ko Wa'lula Esukristo, 'la gu'irimala napurigá 'emi 'la ganíliga ejperélamala.

⁹ 'Emi tabilé sébali olásaká ye rejcholi, 'liko 'émika tabilé néráme ju Kristo 'ma bi'wíligo 'emi alawala. 'Émika tabilé ma'chílime neraga mochí.

¹⁰ 'Liko 'emi napu Onorúgamete wanápurigame ju napurigá alué oyérame níkala, aminabi 'we 'la sébali olawa napu nulame ju Onorúgame. 'Lige alarigaka tabilé siné guwana rujsúmala 'emi.

¹¹ 'Lige alué Wa'lula Esukristo napu ramué nuleme ju, 'lige napu ramué alawala bi'weme ju, 'we 'la ganíliga rejpórimála napu'lige sebase 'emi alé napu ajtí senibí nulá alué.

¹² Alekeri a'kuepi néláramala ne 'emi 'we 'la sébali oliame ko napu Onorúgame nulá, rekó 'emi 'we 'la machiépa 'we 'la oyérilime ko Onorúgame 'lige aminami rekó tabilé guwana rujsue 'emi Onorúgame oyeria.

¹³ Neka 'we ilimela 'we 'la rejcholi ruyea 'emi jipe biji ajagá asagá ne, napurigá 'la machigá nokísamala 'emi tabilé siné a'rilime ko Onorúgame oyeria.

¹⁴ Alué Wa'lula Esukristo 'we 'la ma'chígime ruwí 'ma pe 'wemi mukumeo ne, alekeri rejcholi nejí ne.

¹⁵ Neka 'we ma'chígime benírimala 'emi ye ra'íchali rejcholi napurigá 'emi 'la nélémala ye ra'íchali nujubami napu'lige 'ma mukusá ne.

Jena ruwimela Pegro etéligo Wa'lula Esusi napu'lige Onorúgame 'yuga ra'íchachi

¹⁶ Ra'íchali napu ruyeru 'emi larigá ko Esukristo a'walila 'lige chienu walú a'waliga nawamio Esukristo napu'lige uché ku nawá jena wijchimoba, alué ra'íchalika tabilé 'yéjali kéturu, napugiti ramueka etérigame asíriga 'la semáriga illigo alé rabó semáriga ra'ósiga, napu nilige Onorúgame a'walila,

¹⁷ 'lige aminami ramueka akea járigeturu napu'lige Onorúgame 'we 'la niraga regá anechi Esusi: «Yeka ne Inolá ju alué napu ne 'we galé. Neka 'we ra'sálagá ajtí ye ne Inolá 'yuga.»*

¹⁸ Ramueka a'boi akea járigeturu alanechi Onorúgame alué Esusi alé rabó napu Onorúgame níriká 'we najtékame nilige, ramueka Esusi 'yuga mochírigeturu.

¹⁹ Alekeri 'we 'la bijchígilia ramueka 'la bijchiá ko napu ruwile alué ralámuli 'ya mochígime napu ruwime nilé napu anele Onorúgame. Alueka aniéturu Onorúgame julámio bilé nejkúrime. Alekeri 'we 'la gepuwa alué ra'íchali 'ya nerúgame, alué ra'íchalika 'we 'la ruwime ju churigá ejperélitiká napusí ku nawachi Kristo.

²⁰ 'We 'la machiboa 'emi alué ra'íchali napu narele alué ralámuli tabilé pe a'boi na'tálila niligo.

²¹ Alué ralámuli napu ruwime nilé napu anele Onorúgame tabilé ruwile pe a'boi 'nátaga napu anele Onorúgame, Onorúgame

* 1:17 E'nesi San Mateo 3:17.

Alawala 'sile gu'iria napurigá 'la semáriga ruwimela.

2

Jena ruwimela Pegro ruwiligo chukimeo alué ralámuli napu tabilé 'la rejcholi benírame ju

¹ Nobi alé Israeli anilichi we'ká ralámuli mochile regá anime: «Neka ruwime ju napu ané Onorúgame ne'chí.» Pe lanime nile peka bijchiá kachi. A'chigóriga nímala alé napu 'emí mochí, we'ká mochímala alieti anime ralámuli. Alueka ruwimela tabilé 'la bijchiá ra'ichali. 'Lige aminami ruwimela Esukristo neraga wa'lula ko, nobi Onorúgameka pe yati neraga me'limela alieti anime ralámuli.

² We'ká ralámuli oyéramala alué ralámuli ra'icháilila, 'lige a'chigóriga nokimela napurigá nokame ju alué ralámuli 'we cha nokame. Etega alarigá nokame ko alué ralámuli, uché jaré ralámuli 'we cha nokame ralámuli korimela Onorúgame oyérame ralámuli olagá.

³ Alué ralámulika pe 'we ménilia mochímala enomí, 'lige pe 'yégalí beníriga 'ma nejpomela enomí 'emí nila enomí. Onorúgameka asíriga i'besi 'la e'nagá ajtí gastigárinilia alué ralámuli napugiti Onorúgameka pecha siné gojchime kame, 'ma na'ichí 'lúmala.

⁴ Onorúgameka tabilé e'kale alué santo ánjeli napu'lige cha nokisá, iligá wa'lú gastigo 'yale, injiérnochi 'luka 'we chóniga ilígichi 'we re'lé, 'lige alé mochí karénate buluruga, alé mochímala napusí seba raweli napu'lige Onorúgame gastigárimichi suwábaga alué cha nokágame santo ánjeli.

⁵ Aminami Onorúgame tabilé e'kale alué ralámuli napu cha nokogá epperégame nile 'ya napu'lige ajtígichi jena wijchimoba alué Noé anilime rió, Onorúgameka elegá wa'lú u'kirile alué ralámuli me'limea, pe alué Noé anilime riocho 'we 'la repule napugiti Noeka 'la tabilé 'yégalí ra'ichame nílgame, iligá 'we 'la rejcholi ruyeme nile napurigá 'la semáriga epperélamala. Onorúgameka tabilé me'ale uché jaré gichao ralámuli napu Noé rijimela nílgame.

⁶ Onorúgameka abiena gastigárigale alué ralámuli Soroma epperégame 'lige Gomora epperégame, 'ma me'ale na'ite 'lige 'ma najpisó gayénale suwábaga ralámuli alé okaná we'ká riógichi epperégame, 'ma galitiri 'yúriga 'ma najpisó gayénale. Onorúgameka alarigá gastigárigale alé okaná we'ká riógichi epperégame ralámuli napurigá 'la na'támala alué cha nokame ralámuli chujkimeli ko a'kinánami alué cha nokame ralámuli.

⁷ Nobi tabiléchigo me'ale ko bilé rió Loti anilime, alué rioka 'we alá rió nílgame napu 'we seweka asale etea e'karúriga

nokachi alué ralámuli alé okaná we'ká riógichi epperégame.

⁸ Alué rió Loti anilímeka nabí 'we eteme nile napuchíbiriga nokachi alé epperégame ralámuli 'lige 'we resí nílme nile alieti etega.

⁹ Onorúgameka asíriga 'la machí alarigá gu'irimio alué ralámuli 'la Onorúgame oyérame napu resí nilia mochí napu'lige etea 'we cha nokachi uché jaré ralámuli. 'Lige asíriga 'la machí Onorúgame churigá gastigárimio ralámuli cha nokame napu'lige seba raweli Onorúgame gastigárimala suwábaga ralámuli cha nokame.

¹⁰ Onorúgameka abé rajpé gastigárimala alué ralámuli napu tabilé e'weme ju Onorúgame, 'lige alué napu chibi nokogá epperégame ju napu chibi nokinali a'boi. Alué benírame napu 'yégalí benírame ju asíriga riólame ju, 'lige tabilé majame ju chibiyeti anega alué santo ánjeli.

¹¹ Alué santo ánjelika abéchigo a'wágame júkó me'tigá alué benírame, 'lige napu'lige Onorúgame 'yuga ra'icha jágichi, tabilé chibi aneme ju alué benírame napu 'yégalí benírame ju. Alueka buigá mochime ju napurigá Onorúgame 'símala gastigáriga.

¹² Alué 'yégalí benírameka napurigá ajágame jami oyame, alarigá ju, napu pe cha'pisá me'liame ju. Sairúgame ra'ichame ju napu a'boi tabilé námame ju.

¹³ 'We resí ikimela alué 'yégalí benírame napugiti cha resí oláligime uché jaré. Asíriga ganílme ju chibi nokogá e'yénaga rawemi. Tabilé buweme ju napusí chonasa. Asíriga chijunárigame ju napu nokogá e'yena alué 'emí si e'yénaga.

¹⁴ Alué 'yégalí benírameka napu 'emí si e'yena pe umugi e'néniga e'yéname ju pe 'yuga okóniliga. Alueka tabilé a'reme ju cha noká. Alué benírameka asíriga 'yéliga ra'ichame ju alué ralámuli 'yuga napu tabilé 'cho 'la bijchígime ju churigá ko Kristo. Alueka asíriga ejpénigime ju churigá bujemio uché jaré ralámuli nila. Nobi Onorúgameka gastigárimalagó alué 'yégalí benírame.

¹⁵ Alué 'yégalí benírameka napurigá e'wagágame neraga e'yena napugiti 'ma a'rélgame Onorúgame e'wea. Alueka pe Balaámi na'táilila 'lina oyérale napu Beori inolá nílgame, alué 'we 'ya bejtégame. Alué Balaámika we'ká enomí meme nílgame pe 'yégalí ra'ichali beníriga.

¹⁶ Onorúgameka a'wali 'yale bilé bulito napurigá ra'ichámala napurigá ra'ichame ju ralámuli. 'Lige ra'ichale alué bulito Balaámi ne'óchaga. 'Liko Balaámika abisibi a'rale 'yégalí ra'ichali beniria.

¹⁷ Alué 'yégalí benírameka pe napurigá bilé bajisoli waktigame, pe alarigá ju, 'lige pe napurigá bilé bemolí ekárale 'mame. Onorúgameka gastigárimala alué 'yégalí

benírame 'légana injiérnochi júliga napu 'we chóniga iligame ju.

¹⁸ Alué 'yégalí benírameka 'we semáriga ra'íchame ju ralámuli 'yuga napu pe kulí 'la oyérame ju Onorúgame. Alueka ruwime ju we'ká umugí 'yuga o'kome ko 'lige 'we nígame korime ju. Alarigá ruyame ju napurigá alué ralámuli napu pe kulí 'la oyérame ju Onorúgame a'chigóriga nokimela.

¹⁹ Alué 'yégalí benírameka ruwime ju tabilé e'wélame ko Moisesi nila nulalí nobi alueka e'weme ju alué chátiri 'nátali. Napu'lige bilé ralámuli 'we 'la oyérame nisa alué chátiri 'nátali, 'ma tabilé umégame ju a'rea alué 'nátali 'nata rekó a'rénile.

²⁰ Wa'lula Esukristo ju ramué alawala bi'weme 'lige ramué nuleme ju. Napu'lige bilé ralámuli 'ma a'resa alué chátiri 'nátali oyeria napugiti 'ma námame kame churigá ko Wa'lula Esukristo, 'lige kúchigo oyélasaká alué chátiri 'nátali 'liko abéchigo cha'sime gayéname ju.

²¹ Abé 'la nílige alué ralámuli tabilé machisá churigá ko Wa'lula Esukristo, nobi jípeko 'máchigo 'la machígo, 'lige a'résaká Onorúgame nulalila oyeria, abéchigo cha nokame nímalá me'tigá abé i'bé.

²² Alarigá nokame ju alué ralámuli napurigá aní ye ra'íchali: «O'kochí bo'né yo'sá, ku go'yame ju, 'lige bilé gowí 'we 'la u'bárigame anaga wejsogachi bajkime ju.»

3

Jena ruwimela Pegro ruwíligo Esukristo uchéchigo siné nawamio jena wijchimboba

¹ Suwábaga 'emi napu ne 'we galegá eté, ye ju nujubá osirúgime apeli napu ne 'emi náola napurigá 'emi tabilé a'rémala alué a'lala 'nátali 'nata.

² Neka najkí napurigá 'emi 'we 'la nélámala napu ruwílige alué ralámuli 'we 'ya napu ruwime nílige napu anele Onorúgame. 'Lige aminami tabilé we'kuawa alué nulalí napu nejile Wa'lula Esukristo napu ramué alawala bi'weme ju. 'Lige ramué makué oká rió napu Esusi 'yuga e'yéniru ruyeru napu Esusi benirale ramué.

³ 'We a'lá 'nátaga ejperélawa 'emi napugiti 'ma amulí suwibachi gawí jsimela we'ká ralámuli 'we cha nokame napu nokinali a'boi 'lige asíruga gawélimala 'emi olagá.

⁴ 'Lige regá animela: «Esusi uchéchigo siné nawamaoriéturu. ¿Koché ajtí? Napusi Onorúgame newale ye gawí, suwábaga peba alarigá ju.»

⁵ Tabilé bijchiá ju. Alué ralámulika tabilé námame ju. Onorúgameka 'we 'ya newale gawí 'lige rewagátiri pe bo'né 'nátaga, 'lige waná elale ba'wí 'lige we'étiri.

⁶ 'Lige aminami tabilé we'kuawa Onorúgame ba'wite o'póllirigo gawí 'we 'ya.

⁷ 'Lige aminami alué rewagá 'lige ye gawí napu jipe nerú Onorúgameka 'we 'la 'nata ajtí chiéniko julamio na'í napurigá rajimela ye gawí 'lige rewagátiri napu'lige gastigáriwili ju suwábaga alué ralámuli cha nokame.

⁸ Aminami 'emi ralámuli napu ne 'we galegá eté, tabilé we'kuawa Onorúgame níriká, bilé rawé napurigá bilé mili bamí nerame ju 'lige bilé mili bamí napurigá bilé rawé nerame ju.

⁹ Wa'lúlaka tabilé najkigá 'smi napurigá 'emi gastigáriwa tabilé oyérame kóriká, alué Onorúgameka najkí napurigá suwábaga 'emi a'rémala cha noká. Alekeri tabilé anaga gastigárima ju.

¹⁰ Nobí napu'lige Wa'lula Esukristo ku nawá, nawámala pe yati neraga napurigá nawame ju bilé chigórigame. Alige rawé suwibámala rewagá 'lige sopiltíri, a'wágame rolómala napurigá anime ju na'í. Suwábaga napu ju ye gawí 'lige suwábaga napu nerú jena 'ma tané ikimela rajagá.

¹¹ Suwábaga suwibámili ju alarigá. 'Liko 'emi pe Onorúgamecho e'wímili júkuru 'lige 'la sébali olamili júkuru 'emi napu Onorúgame najkí.

¹² 'La 'nátaga mochiwa Onorúgame nawamio bilé rawé gustisia olamia suwábaga ralámuli. Alige rawé Onorúgame e'kósimala rewagá, so'pili, rayénali 'lige mechátiri.

¹³ Nobí ramueka 'we 'la buigá mochiwa Onorúgame newamio uché bilé rewagá nuebo 'lige gawítiri napurigá anílige bo'né, alarigá newámala a'liko suwábaga ralámuli 'la sébali olámala napu Onorúgame najkí.

¹⁴ Alekeri 'emi napu ne 'we galegá eté, 'we 'la buigá mochiwa 'lige suwábaga 'la sébali olawa pe Onorúgamecho 'yuga 'nátaga.

¹⁵ Aka regá anime osalige'é Páulo napu ramué 'we galegá eteru: «Onorúgameka tabilé anaga gastigárima ju bilé ralámuli cha'sisa. Alueka buweme júkuru napurigá alué ralámuli ku 'la na'támala.» Onorúgame 'sile ye 'nátali 'ya alué Páulo 'lige néchigo alarigá 'nátame júchigo.

¹⁶ A'pili apélichí napu Páulo osale a'chigóriga anime ju. I'sinimi jaré ra'íchali 'we nóchali kame ju námilia. Alekeri jaré ralámuli napu tabilé námame ju Onorúgame nila ra'íchali, alueka pe se'wináriga ruyeme ju alué ra'íchali suwábaga Onorúgame nila ra'íchali, 'lige alekeri gastigáriwili ju alué ralámuli.

¹⁷ 'Emi napu ne 'we galegá eté, 'emi 'we 'la machíguru ye ra'íchali. 'Liko 'we 'la rejchiruga mochiwa napurigá alué napu pe 'yégalí benírame ju, tabilé umbámala 'emi 'yegaria. 'Émika 'ma 'we a'lá 'nata mochikuru

napurigá ne, 'lige tabilé najkí ne napurigá
rujsúmala 'emi.

¹⁸Neka najkí napurigá aminabi benimela
'emi churigá ko Wa'lula Esukristo. Ami-
nacho 'we 'la beniboa churigá ka Wa'lula
Esukristo napu ramué alawala bi'weme ju
'lige aminami ramué nuleme ju. 'Lige senibí
'we 'la ra'ichawa alué olagá.

Pe ekí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Napu Bajchá Osale Juani

Kuira suwábaga 'emi ralámuli Onorúgame oyérame.

¹ Ne Juani jena osé ne 'emi 'we 'la sébali ruigá 'ma asáligo 'we 'ya alué Esukristo napu 'lige ta'chó i'tégichi ye gawí. 'Lige 'ma nerúligo napu ramué akirú. 'Lige jena wijchimoba nawáligo Esukristo ruwimea churigá 'la ganíliga ejperéliwa. Ramué, 'lige uché jaré, eteru 'lige nocharu ramué a'boi sekálate.

² 'Lige 'la ma'chiná eteru ramué, ne 'lige uché jaré, 'lige ruilía 'emi jena wijchimoba nawáligo Kristo, 'la oyérisiká alué Esukristo 'liko 'la senibí ejperéliwa ramué 'lige apiépiri ralámuli alué Onorúgame 'yuga.

³ Ramué 'la ruiliwa 'emi napu eteru ramué 'lige napu akirú napu anile alué Esukristo, napurigá 'emi 'lige ramué napuika 'la Onorúgame oyérame niwa, napurigá oyeria mochiwa Onorúgame. Ramueka Onorúgame oyérame niru 'lige alué Inolá napu ju Esukristo.

⁴ Neka ye nawésali oséguru 'emi napurigá suwábaga ramué 'we 'la ganíliga ejperéliwa.

Jena ruwimela Juani ruwíligo Onorúgame 'we 'la 'nátame ko, tabilé se'wináriga

⁵ Ye 'nátali rejcholi ju napu beníruru ramué Esukristote, 'lige ramueka 'emi ruilía napu aní alué Esukristo. Kristoka aníturu 'we 'la 'nátame ko Onorúgame, tabilé tase se'wináriga, 'lige tabilé siné se'wináriga 'nátame ko.

⁶ 'We 'la Onorúgame oyérame korusúká, 'lige kúchigo pe se'winá nokagá e'yénisiká 'liko pe 'yégame niru, 'lige pe tabilé e'wame niru napu najkí Onorúgame.

⁷ 'La tabilé che nokagá e'yéname níriká, 'lige 'la semáriga 'nátaga napurigá najkí Onorúgame, 'liko 'la ganíliga ejperégame niwa ramué o'maka, napugiti 'ma 'la bi'wíligame ramué alawala alué Onorúgame Inolá Esusi napu 'lige mukisá.*

⁸ Regá anisúgáká: «Ramueka 'ma 'la Onorúgame oyérame niru, 'lige jipe 'ma tabilé chátiri 'nátali 'nátame niru, pe 'la a'lala 'nátalicho.» 'Liko Onorúgame níriká 'ma chátiri 'nátame niru, alésiko pe ramué a'bopi resí ikíame niwa.

⁹ 'We 'la e'kali tánilime níriká Onorúgame napu 'lige cha nokinálisa, cha nokisuga ma,† 'liko Onorúgameka 'la yati nejkúrimala, napugiti Onorúgameka 'la sébali olame kame napu aní bo'né, alueka tase lámala bilé

ralámuli 'we cha 'sika eyénachi: «Rekó cha 'síkame ke ye rió, tabilé gastigárimala ne.»

¹⁰ Tase siné rawé se'winá nokame koriáká ramué ralámuli, 'liko aniánti kérélawá: «Onorúgameka pe 'yégame ju.» Alésiko tabilé korume niwa Onorúgame nila ra'íchali.

2

Jena ruwimela Juani ruwíligo Esukristo ramué gu'írame ko

¹ 'Emi napu ne 'we najkí, neka osé 'emi ye ra'íchali napurigá tabilé chátiri 'nátaga e'yenamala 'emi, 'lige tabilé cha nokagá. 'Lige neyúrisaká alué chátiri 'nátali 'lige cha nokisá 'emi, 'liko Esukristo tániwa nejkúruli alué Esukristo napu 'la nejkúrime ju, 'liko Esukristo Onorúgame tánimala napurigá Onorúgame 'we 'la nejkúrimala.

² Alueka mukúlekuru ramué resítiri 'nátali bujigá. Esukristoka tabilé pe u'kabi ralámuli gu'íriga mukúlekuru, Esukristoka suwábaga ralámuli gu'íriga mukúlekuru napu ekí jena wijchimoba ejperéliu.

³ 'La e'wásiká napurigá nulale Esukristo, a'liko 'la machiboa 'la oyérame níligo Esukristo.

⁴ Bilé rió anisá: «Neka 'la oyérame ju Esukristo», 'lige tabilé e'wasa alué rió napurigá nulá Esukristo, 'liko 'yégame nímalá alué rió.

⁵ Bilé ralámuli 'la sébali oyérame Onorúgame nila ra'íchali, alué ralámulika 'la galeme nímalá Onorúgame, 'lige 'we 'la niraga etémala uché jaré ralámuli, a'chigóriga napurigá Onorúgame galé ramué. 'Lige 'la nélegiáká Onorúgame, 'la machiboa Onorúgame oyérame nírgo.

⁶ Bilé ralámuli 'we 'la oyérame kórisáká Onorúgame, alueka a'chigóriga na'támili júkuru 'la napurigá 'nátale Esukristo jena wijchimoba asagá.

Jena ruwimela Juani ruwíligo Esukristo 'sílgo sébali gatea

⁷ 'Emi napu 'we galilía Onorúgamete, neka pecha nuebo nulalí ruwigó, pe aba alué ra'íchali ruwí ne napu akele 'emi 'yasi.

⁸ Pe iligá jípeko abechigó 'la námatume ruwí ne. Jipe 'la machí 'emi tachiri gite mukúligo Esukristo, 'lige churigá sébali olá ajtigó Esukristo jipe 'emi gu'iria, 'lige 'la machigá ajtigó choniá mochigo 'emi.

⁹ Bilé ralámuli Onorúgame oyérame 'we 'la námame korisá chonime ko ye ra'íchali tabilé 'yégalí, 'lige tabilé 'la ganíliga eteme nisa uché jaré ralámuli, 'liko alué ralámuli tabilé 'la e'wame kéré Onorúgame nila ra'íchali.

* 1:7 Juánika regá anime osale: «Alué Esukristo elalá ramué alawala bi'weme ju.» 'Lige ramueka regá anime osirú: «'Ma 'la bi'wele ramué alawala Esusi napu 'lige mukíá.» † 1:9 Chátiri 'nátaga einalia ka tabilé 'la ju Onorúgame nírga a'chigóriga resíriga ju napurigá cha 'sika einalia.

¹⁰ Bilé ralámuli Onorúgame oyérame 'we 'la galeme uché jaré Esukristo oyérame ralámuli, 'lige 'we 'la niraga eteme, alué ralámulika 'we 'la e'wame kéré ye tabilé 'yégalí ra'íchali. Alueka tabilé che nok-agá e'yénamala, napurigá uché jaré ralámuli tabilé che nokimémpáchigó.

¹¹ Ralámuli 'we ayome ka uché jaré Esukristo oyérame ralámuli 'yuga, alueka tabilé námame nímala aluté napu ju 'la tabilé 'yégalí ra'íchali, alué ralámulika napurigá chónigichi e'yéname pe alarigá kérélamala, tabilé ra'ósigá ilígichi, alué ralámulika pe napurigá siego kérélamala. Ye ra'íchalika ruwime kéré alieri ralámulika bijí tabilé 'cho 'la bi'wígame alawégame ko.

¹² Neka oséguru 'emi napu pe kulí chojki Esukristo oyeria, 'emi napu 'ma bujérigame ju chátiri 'nátíli Esukristote, alué Esukristoka 'sile sébali gatea, alué resítiri 'nátíli bujigá, napurigá 'ma senibí bi'wígame alawégame nímempá 'emi.

¹³ 'Lige abiena osé ne 'emi napu 'ma 'la sébali oyérame ju Esukristo. 'Emi 'we 'la machí Esukristo 'we nejkúrame ko suwábaga nóchalichi 'lige 'nátalichi, 'lige aminami abiena oyérame ju 'emi alué napu 'yasi ajtigame ju ta'chó gayénichi ye gawí. Abiena osé ne 'emi napu bení churigá ko 'we 'la sébali oyérialia Onorúgame ralámuli níriga, 'emi abichilubi 'we jale alué Remónisi na'tálila a'rea, 'lige arigá 'ma 'la umévale 'emi alué Remónisi na'tálila a'rea.

Aminami osé ne 'emi napu pe kulí e'yena a'lala bowechi, e'wasia napu nulá Onorúgame.

¹⁴ Neka aminami oséguru 'emi napu 'ma 'la sébali oyérame ju Esukristo, alué napu 'yasi ajtigame ju ta'chó gayénichi ye gawí. Abiena osé ne 'emi napu bení churigá ko 'we 'la oyérialia Onorúgame, 'emi napu tabilé bijíchigame ju alué 'yégalí ra'íchali, 'émika pe Onorúgamecho 'we 'la bijíchigi, 'emi napu 'ma umérole alué Riablo.

¹⁵ Tabilé we'ká 'nata mochiwa, tase najkiá mochiwa we'ká e'karúginti, suwábaga alué 'nátíli asiriga chátiri ju Onorúgame níriga. 'Emi alué 'nátíli oyérasaká, 'liko 'ma tabilé oyérinilime nímala 'emi Wa'lula O'nó Onorúgame na'tálila.

¹⁶ Alué 'nátílika tabilé Onorúgame nejílala ju, pe ramué a'boi na'tálila ju alueka, napurigá we'ká e'karúginti najkigá járíli 'lige umugítiri, 'lige uchéchigo jaré tábiri.

¹⁷ Suwábaga alué 'nátílika 'ma suwibámala, nobi Onorúgame na'tálilaká 'láchigo senibí nerúlamalagó, 'lige 'we 'la ju 'la suériga na'temaka gu'íriaia ralámuli, napurigá Onorúgame najki.

Jena ruwimela Juani ruwíligo we'ká e'yénimio Kristo korime a'bopi

¹⁸ 'Emi 'la machí bilé rió sebámaraó Kristo korime ralámuli buyáname korime alé resítiri bowechi, 'ma we'ká mochíkuru alanime ralámuli, alekeri 'la ma'chígime nérékuru 'ma pe 'we gajumí ye gawí.

¹⁹ Alué ralámuli napu ralámuli buyáname korime alé resítiri bowechi, i'bé bajchabeka ramué 'yuga e'yénituru péchigo se'winátiri 'nátíli 'nátaga e'yéname kérélekó. 'La bijchiá 'la oyérame nísaká Onorúgame napurigá ramué, 'la bijí ramué 'yuga e'yénimikuru, 'ma rojale, alekeri ma'chí nérékuru tabilé 'la Onorúgame oyérame níligo.

²⁰ 'Emika tabiléchigo alarigá júkó. 'Émika Onorúgamete 'yaru Onorúgame Alawala. Onorúgame Alawala gite 'we 'la machí 'emi alarigá ikimeo.

²¹ 'Emi 'we 'la námame ju Onorúgame nila ra'íchali, alekeri osé ne 'emi Onorúgame nila ra'íchali. 'Émika 'wéchigo 'la námame. 'Emi 'we 'la machíguru bilé rió 'we 'la ra'íchame ka, tabilé 'yéggiga ra'íchame ko.

²² Bilé rió, tabilé Onorúgamete julárigame korime Esusi rewigáchika, 'liko alué rioka 'yéggiga ra'íchame nímala, alueka Kristo korime nímala bo'nepi, 'lige O'nó Onorúgame saíla nímala.

²³ Suwábaga napu ekí anime ju tabilé Onorúgamete julárigame ko Esusi tabilé machime ju churigá ko O'nó Onorúgame. Bilé rió 'we 'la ruyeme nisa 'we 'la bi'wígame chieri ko Onorúgame Inolá, alueka 'ma 'la oyérame ju Onorúgame.

²⁴ 'We 'la 'nátaga mochiwa, 'la e'wawa, 'we 'la oyériwa napu akéligé 'emi 'ya napu pe kulí oyeria 'emi Esukristo. Alarigá nokisaká 'emi, 'liko asiriga 'la oyérame nímala 'emi Esukristo, 'lige aminami O'nó Onorúgame.

²⁵ Alarigáchigo anílgame Esukristo 'la simawio rewagachi 'lige alé ejperéliwio senibí neraga napu'lige suwisuga.

²⁶ Neka ruyéguru 'emi alarigá ko alué ralámuli 'yégalí ruyeme 'emi.

²⁷ Onorúgame Alawala pachágana ajtikuru 'emi sa'pálachi, alekeri tabilé rokárékuru bilé a'lala 'nátíli benírime. Onorúgame Alawala suwábaga benírime ju, 'we 'la bijchiá tabilé 'yégalí. Alekeri napurigá aní alué Onorúgame Alawala 'la Esukristo na'tálila 'nátaga mochiwa suwábaga napurigá benírile Onorúgame Alawala 'ya.

²⁸ Jipe 'emi napu ekí pe kulí 'la o'wina Esukristo oyeria, tabilé a'rewa Esukristo na'tálila. 'Liko napu'lige uchéchigo siné nawachi alué Esukristo 'pa rewagáchika 'la tabilé majaga etewa alué Esukristo, 'lige tabilé chijunawa napu'lige alué Esukristo nawachi.

²⁹ 'Emi 'la machíguru Onorúgame nabí 'la sébali olame ko napu aní. Alekeri 'la machíguru 'emi napu'lige bilé ralámuli 'we

'la nóchachi napurigá nulá Onorúgame, 'la Onorúgame Alawala narékame ko alué rió.

3

Jena ruwimela Juani ruwíligo Onorúgame Alawala alawégame níriká, 'la Onorúgame 'kúchila nírijo

¹ 'We 'la machiboa, Onorúgame chiena galeo ramué, 'lige asírige 'la níraga etuwío ramué. Alekeri 'la narékiaguru Onorúgame Alawala, jípeko alué alawate Onorúgame 'kúchila nírukuru, 'la bijchiá alarigá ju. Ralámuli tabilé oyérame Onorúgame, tabilé námame ju alué ra'ichali, 'lige tabilé machi churigá 'nátame nírijo ramué, napugiti tabilé oyérame kame Esukristo.

² 'Emi napu 'we galíla Onorúgamete, Onorúgame Alawala nígame níru ramué. Rekó tabilé machiae alarigá nímio abé i'libeko nujubá rawé, 'láchigo machirúgó napu'lige Esukristo uchéchigo siné nawachi jena wijchimoba a'chigóriga nimio napurigá alué Esukristo.

³ Suwábaga napu ekí 'la bijchiga napurigá ikimeo, alueka 'ma 'la bi'wigame alawégame gayéniguru i'kilimi napurigá alué Esukristo.

⁴ Suwábaga napu ekí cha nokagá járome ka, chibiyeti nóchaga, alueka resítiri alawégame gayena, napugiti bilé rió resítiri alawégame gayéname kame napu'lige tabilé e'wasa Onorúgame nulalila.

⁵ 'Emi asírige 'la machíguru Esukristo jena wijchimoba nawáligo alué resítiri 'nátiti bujemia napu niga mochríge. 'Emi 'la machíguru Esukristo tabilé resítiri alawégame ko.

⁶ Suwábaga napu ekí Esukristo 'yuga 'nátame ju aminabi tabilé cha nokagá járome ju. Suwábaga napu ekí abiena cha nokagá járome tabilé 'cho 'la námame ju alarigá ko Esukristo.

⁷ 'Emi napu ne 'we najkí, 'we 'la 'nátaga mochiwa napu'lige uché jaré ralámuli ruwíchi chibiyeti ra'ichili. Tabilé 'la 'ínili alué ralámuli. Ralámuli 'we 'la nóchame ka napurigá Onorúgame najkí, alueka 'we 'la sébali ralámuli júkuru.

⁸ Ralámuli 'we cha nokagá járome, alueka Remónisi oyérame júkuru. Remónisika asírige tabilé 'la nóchame ju napusi jena wijchimoba nawasa. Alekeri Onorúgame júlale bo'né Inolá jeka wijchimoba napurigá mabuwa alué Remónisi aleké Onorúgame Inolate.

⁹ Suwábaga napu ekí Onorúgame Alawala alawégame ju, alueka tabilé cha nokigá e'yéname ju, 'máchigo Onorúgame Alawala nígame kame alué ralámuli.

¹⁰ Alarigá 'la machiboa chieri ka 'la Onorúgame oyérame ralámuli, 'lige chieri

ka Remónisi oyérame. Suwábaga napu ekí ta oyérinilime Esukristo napurigá najkí Onorúgame, chibi nokigá járome ju, 'lige aminami tabilé 'la ganílga etega uché jaré ralámuli, alueka tabilé Onorúgame Alawala alawégame ju. Alué ralámulika tabilé Onorúgame 'kúchila ju.

Jena ruwimela Juani ruwíligo 'we 'la ganílga járiline ko o'maka

¹¹ Ye ra'ichalika ruyame ju churigá ka Onorúgame, 'lige ruyame ju alarigá oyératika Onorúgame, pe aba alué ju napu akirú 'yabesi napu'lige pe kulí oyeria Esukristo. Onorúgame nejíturu ye ra'ichali napurigá galegá járowa a'bopi o'maka ralámuli.

¹² Tase napurigá Kaíni, alué Arani 'lige Eba inolá, tabilé alarigá níwa, alueka pe Remónisi gompaniérola nile, alekeri me'ale bo'né bonila. ¿Chonigá me'ale? Alué Kaínika me'álekuru 'wéchigo chátiri 'nátaga eyéname níligame. Kaíni bonílaka 'we 'la rió nile, alekeri me'líliu.*

¹³ 'Emi Onorúgame oyérame napurigá ne, tabilé chélagá mochiwa napu'lige alué ralámuli tabilé oyérame Onorúgame 'we gichichi' emi.

¹⁴ 'La machirúguru 'ma tabilé cha'piruga mochrígo ramué alué Remónisite. Onorúgame júkuru ramué nuleme. 'We 'la machiáiguru 'wéchigo 'la ganílga járiline kame 'la níraga uché jaré ralámuli. Suwábaga ralámuli napu ekí tabilé na'temame ju uché jaré ralámuli Onorúgame oyérame alué ralámulika bijí Remónisite cha'piruga mochrígame kéré,

¹⁵ pe napurigá bilé ralámuli me'agá oyame alarigá júkuru. 'La machíguru 'emi bilé ralámuli me'agá oyame tabilé alawégame ko Onorúgame Alawala.

¹⁶ Jena ruwimé ne churigá ka alué ralámuli napu 'we ganílga eteme ju uché jaré ralámuli: Esukristo asírige 'la na'temame ralámuli, 'lige arigá mukule ralámuli gu'iriga. Ramuéchigoó'la na'temátékuru uché jaré ralámuli.

¹⁷ Bilé rió we'ká e'karúgame nígame 'lige go'ame, 'lige tabilé gu'irame nisa ralámuli tabilé nígame, alué rioka tabilé 'la galegá na'temame nímalá ralámuli. Alueka tabilé alawégame ju Onorúgame Alawala.

¹⁸ 'Emi napurigá ne 'kúchila, tase pe na'temame koripoa ralámuli. Napu'lige gu'iria bilé ralámuli 'la bijchiá 'la na'temaka gu'iriwa 'lige 'la galegá.

Jena ruwimela Juani ruwíligo tabilé chijúniga ra'icháline ko Onorúgame 'yuga

¹⁹ 'La alarigá gu'irisiká a'liko 'la machiboa 'la oyérilio alué ra'ichali Onorúgame nila.

* 3:12 E'nesi Génesis 4:8-16 'lige Hebreos 11:4.

²⁰ Ramué a'boi laa mochísiga: «¿Chonigá aliena tabilé 'la na'temaka gu'írame júché neka uché jaré ralámuli 'lige tabilé 'la galegá?» Alarigá na'tálíka, Onorúgameka 'we 'la machí alarigá 'nátaga e'yénachi ramué.

²¹ 'Emi napu 'we 'la galilía Onorúgamete, ramué a'boi tabilé e'karúgame 'nata mochísiga 'liko tabilé chijúniga aminami tabilé majaga ra'ichawa Onorúgame 'yuga, iwérali tania.

²² 'We 'la machiaa napu ekí tábiri tánilia yati 'la nejimio Onorúgame, napugiti 'la sébali olagá epperéirigime napu nulá Onorúgame, 'lige ramueka 'la semáriga na'talia, 'lige 'la semáriga gu'írilia ralámuli 'la napurigá najkí Onorúgame.

²³ Onorúgameka najkíguru napurigá 'we 'la oyériwa alué Esukristo, alué Onorúgame Inolá napu jipe 'pa rewagachi ajtí. 'Lige aminami najkí Onorúgame napurigá 'la nabí 'la niraga járowa uché jaré ralámuli.

²⁴ Bilé rió 'la sébali olame ka napurigá nulá Onorúgame, alué rioka 'la Onorúgame 'yuga 'nátame júkuru, 'lige Onorúgameka 'la semáriga gu'írigruchigó alué rió. Alarigá 'la machíboa Onorúgame 'we 'la nejúra ajtigó, bo'néchigo alawala nejíligime.

4

Jena ruwimela Juani ruwílígo 'we 'la 'nátaga gepúlíme ko pala Onorúgame ra'ichálíla ko

¹ 'Emi napu 'we 'la galilía Onorúgamete, tase pe apiépiri ra'íchili oyériwa. 'La machigá gepuwa pala 'la Onorúgame ra'ichálíla ko. Wé'ká ralámuli Onorúgame nila rejcholi benírime korime ju, péchigo 'yégalí benírime júkó ralámuli. Alueka tabilé Onorúgame nila ra'íchali benírime kéré.

² Regá ju napurigá 'emi machimela bilé ralámuli Onorúgame Alawala alawégame ko: Bilé rió 'la bijchígame Esukristo napu ajtí jipe rewagachi alué ko napu jena nawale rió neraga, 'liko 'la Onorúgame Alawala alawégame nímala alué rió.

³ Jaré ralámuli tabilé bijchígame Onorúgamete julárigame ko Esukristo jékana napurigá ralámuli gu'írimala chátiri 'nátíli bujea, alué ralámulika tabilé Onorúgame Alawala alawégame júkuru, 'liko alué ralámuli pe Esukristo saíla alawá alawégame júkuru. 'Emi machíguru ra'íchali napu ruwime ju sebamio alué ralámuli 'we chátiri 'nátíli 'nátame 'lige se'winátiri ra'íchali benírime ralámuli, napu alawégame ju alué chátiri alawá napu eyena jena wijchimoba.

⁴ 'Emi napu ekí alawégame ju Onorúgame Alawala 'ma Onorúgame 'kúchíla ju 'emi. 'Ma umérikuru 'emi alué ralámuli se'winátiri ra'íchali benírime uché jaré ralámuli,

Onorúgame Alawálaka 'wéchigo a'wágame kame me'tigá Remónisi alawala.

⁵ Alué ralámulika napu Remónisi alawala alawégame ju, napurigá Remónisi najkí alarigá benírime ju. 'Lige ralámuli napu ekí Remónisi gompaniérola ju 'we 'la oyérame ju alarigá benírige e'yénachi alué ralámuli.

⁶ Ramueka Onorúgame 'kúchíla niru, bilé rió Onorúgame Alawala alawégame 'we 'la gepume ju napu'lige ramué alué Onorúgame nila ra'íchali benírige járílichí. Ralámuli tabilé alawégame Onorúgame Alawala tabilé gepume ju ramué napu'lige alué ra'íchali benírige járílichí. Alarigá machiaa bilé ralámuli Onorúgame Alawala alawégame ko, Remónisi alawala alawégame kómá. Alarigá 'la machirúguru bilé rió 'we 'la bijchiá ra'íchali benírime ko o 'yégalí benírime kómá.

Jena ruwimela Juani ruwílígo Onorúgame 'we 'la ganílíga eteme ko ralámuli

⁷ 'Emi ralámuli napu 'we galilía Onorúgamete, 'we 'la ganílíga etega járowa 'émi a'bopi, 'we 'la niraga, napugiti 'émika 'ma alawégame kame Onorúgame Alawala napugiti 'émika 'ma 'la oyériligame Onorúgame. Suwábaga alué ralámuli napu ekí 'la ganílíga eteme ju uché jaré ralámuli, alueka 'ma 'la alawégame ju Onorúgame Alawala, 'lige asírige 'la machí churigá nejkúrame ko Onorúgame.

⁸ Bilé ralámuli tabilé alarigá galeme ka uché jaré, alué ralámulika tabilé oyérame ju Onorúgame. Onorúgameka 'we ganílíga eteme ju ralámuli.

⁹ Onorúgameka júlalekuru bo'né Inolá Esukristo jeka wijchimoba ramué na'temaka napurigá bi'wémala ramué alawala napurigá epperéliwa 'la napurigá najkí alué bo'né Onorúgame, napurigá epperéliwa alué Esukristo a'walílate.

¹⁰ Ramueka tabilé oyérame nírigé Onorúgame, Onorúgameka abirigáchigo 'la galeme nílekó ramué. 'We 'la na'temale ramué, 'lige júlalekuru bo'né Inolá Esukristo napurigá gastigo narémala, alué gastigo napu ramué narépuli nílige chibi nokagá járame ka ramué. 'Liko alué nawálekuru gastigo naremia ramué neraga.

¹¹ 'Emi napu 'we galilía Onorúgamete, Onorúgameka asírige galéturu,* 'liko ramué a'chigóriga galetí kárékuru uché jaré ralámuli.

¹² Ta'wesi eteme ju Onorúgame, tabilé machirú chieti ko Onorúgame. 'La 'we 'la galegá járíliká uché jaré ralámuli, 'liko 'la ma'chí néré Onorúgame 'la nejúra ajtigó napurigá 'we 'la galewa uché jaré ralámuli. Alarigá 'la ma'chí nélélamala 'la ramuechi pachágana ajtigó Onorúgame Alawala.

* 4:11 E'nesi glosario «amor».

¹³ 'La machiáa Onorúgame 'kúchila nírgo napugiti ramué 'ma alawégame nírgo Onorúgame Alawala, napugiti bo'né Onorúgame nejilgime bo'né Alawala.

¹⁴ Napu ramué eteru 'la ruilía ramué uché jaré, Onorúgame julárgo bo'né Inolá ralámuli bujéniliga alué chátiri 'nátili.

¹⁵ Bilé ralámuli napu 'la niraga ajti Onorúgame Inolá ko alué Esukristo, alué napu nawale jena wijchimoba, liko alué rió 'la Onorúgame oyérga eyéname ju, 'la e'wagá, 'lige 'la Onorúgame Alawala alawégame ju.

¹⁶ Alarigá 'we 'la bijchigia mochiru 'we galilío ramué alué Onorúgamete. Onorúgameka 'we na'temame ju ramué. 'Lige apiépiri ralámuli napu 'we ganlīga eteme ju uché jaré, alué ralámulika 'la Onorúgame oyérame kérélamala, 'lige Onorúgameka 'la gu'írame kérélamala alué ralámuli napurigá 'la galegá etémala uché jaré ralámuli.

¹⁷ Napu'lige 'we ganlīga etelia ralámuli, regá 'we 'la machiáa 'we 'la ganlīga nejkurio Onorúgame. 'We 'la machiáa suwábaga 'la bi'wígame alawégame nírgo, alekeri napu'lige raweli sébachi Onorúgame gustisia olamia ramué ralámuli tabilé majawa, 'wéchigo 'la Onorúgame 'yuga 'nátame nírgime.

¹⁸ 'We 'la ganlīga eteme níriká uché jaré ralámuli 'la napurigá Onorúgame najkí, liko tabilé majaga e'yéniwa, 'we majaga e'yéniliká pe wa'lú gastigo nímala, napugiti alué pe majaga ejperégameká pe bijj tabilé 'cho 'la oyérame nímime Onorúgame.

¹⁹ Onorúgameka bajchá 'we galele ramué, ramué ta'chó galilichi alué Onorúgame, alekeri ramué 'we 'la niráwachigó Onorúgame.

²⁰ Bilé rió 'we 'la nirame kórisá Onorúgame, 'lige 'we ayome nisa Onorúgame oyérame ralámuli 'yuga, liko alué rió 'we 'yégame nímala, tabilé nirame nímala Onorúgame alué rió. Bilé rió tabilé nirame nisa ralámuli rekó 'we 'la etee, ¿'lige 'lacha nirámalawé Onorúgame? Onorúgameka pecha ma'chiná ajtigá.

²¹ Jena ruimé ne churigá nulálīga Onorúgame: Ralámuli napu ekí galegá járome ju Onorúgame, a'chigórga galegá etémili júkuru Onorúgame oyérame ralámuli. Regá nulale Onorúgame.

5

Jena ruwimela Juani ruwíligo suwábaga ralámuli napu alawégame ju Onorúgame Alawala alueka 'la umubamio alué chátiri 'nátili umeria

¹ Suwábaga ralámuli napu ekí 'la bijchigi 'la Onorúgamete julárgame níligo alué Esusi*'

'pákana rewagáchika, napurigá buinámala ralámuli alé resítiri bowechi, alué ralámulika nímala napurigá uchéchigo siné o'chérigame napugiti Onorúgame 'ma se'nú alawá 'yalígame napu ju bo'né alawala. Suwábaga ralámuli napu ekí 'we 'la nirame Onorúgame abiena 'we 'la nerámalachigó alué napu ju napurigá uchéchigo siné o'chérigame.

² Napu'lige 'we 'la niralía Onorúgame 'lige 'la sébali oliá napurigá najkí, alarigá 'la machiboa 'la galilío uché jaré ralámuli.

³ 'We 'la niráliká Onorúgame 'we 'la e'wálime júkuru napu nulá Onorúgame.

⁴ Suwábaga ralámuli napu ekí Onorúgame Alawala alawégame ju 'we 'la umubámala alué chátiri 'nátili umeria. Ramué'é 'la umubawa alué chátiri 'nátili umeria 'la lisensia 'yásiká napurigá nejkúrimala Onorúgame.

⁵ ¿Chieri 'la umérame ju Remónisi? Pe alué ralámuliguru alué napu 'la bijchigi 'la Onorúgame Inolá ko Esusi napu jena wijchimoba nawale.

Jena ruwimela Juani ruwíligo tachiri gite nawáligo Esukristo jena wijchimoba

⁶⁻⁷ Esukristoka napu'lige rewarásiga chojkile rejcholi beniria ralámuli churigá 'la rewagachi moyéname ka ralámuli. 'Lige 'ma mukule bilena gulusichi napurigá mukumeli nílige. Esúsika mukule gastigo nareka, alué gastigo napu ramué naréputi nílige.

⁸ Onorúgame Alawala 'we 'la 'nátale suwábaga 'la bijchiá 'la alarigá ikiligo.

⁹ Napu'lige bilé ralámuli ruwichi alarigá ko bilé tábiri, 'we 'la bijchigime niru. Napu'lige Onorúgame rusá tachiri gite nawáligo Esukristo jena wijchimoba abéchigo bijchígitékuru alueka 'la bijchiá kame. Onorúgameka 'ma ruwilekuru, 'lige 'la ma'chígime ruwilekuruchigó alarigá ko bo'né Inolá.

¹⁰ Bilé ralámuli 'we 'la oyérame Onorúgame Inolá, alueka 'ma alawégame nímala Onorúgame Alawala. Alué Onorúgame Alawálaka 'we 'la gu'írimala napurigá alué rió 'la machigá asimémpá jena wijchimoba nawáligo Esukristo. Bilé ralámuli anime tabilé Onorúgame Inolá ko Esukristo alué rioka 'we 'yégame korí Onorúgame olagá, tabilé bijchiginilimpá 'la bijchiá nawáligo Esukristo jena wijchimoba alué Onorúgame Inolá.

¹¹ Regá ju napu 'sile Onorúgame napurigá 'la machiboa ye 'la bijchiá ko: Onorúgame bo'né alawala nejíturu napurigá ejperéliwa jena wijchimoba napurigá najkí Onorúgame.

¹² Ralámuli napu ekí 'la oyérame ju Onorúgame Inolá, alueka 'la alawégame

* 5:1 E'nesi glosario «jesús» 'lige «Cristo».

júkuru Onorúgame Alawala napurigá ejperélamala napurigá najkí Onorúgame. Ralámuli tabilé oyérameka Onorúgame Inolá, alueka tabilé alawégame ju Onorúgame Alawala.

Jena ruwimela Juani ruwíligo apiépiri chátiri 'nátili tabilé 'la ko Onorúgame níriga

¹³ Ye osilí oséguru ne 'emi napu ekí Onorúgame Inolá oyérame ju napurigá 'la machimela 'emi a'boi 'la Onorúgame 'yuga ejperélimio 'emi senibí.

¹⁴ Napu'lige Onorúgame 'yuga ra'ichalia apiépiri tábiri tánaga tabilé majaga tánilime ju 'we 'la machiame Onorúgame 'la akeo.

¹⁵ 'We 'la machiáká 'la akeo napu tánilia ramué a'ligeko 'la machigá mochiru 'la nejmio napu bo'né 'we 'la nerá.

¹⁶ Onorúgame tánilime júkuru napurigá bujémala alué resítiri 'nátili napu'lige bilé ralámuli Onorúgame oyérame ta'mé chárigá se'winá 'sika eyénachi, 'lige Onorúgameka 'la yati bujémala alué 'nátili 'la ta'mé ená 'sika einásaká alué ralámuli. Nerú bilé 'nátili abé resítiri napu tabilé tánilime ju Onorúgame napurigá bujémala. Napu'lige bilé ralámuli nóchachi alué 'we resítiri nóchali, Onorúgameka 'ma abisibi tabilé gu'írame ju.

¹⁷ Apiépiri chátiri 'nátili tabilé 'la ju Onorúgame níriga.

¹⁸ 'We 'la machiaa suwábaga napu ekí Onorúgame Alawala alawégame ju tabilé siné esítiri nóchali nóchaga e'yénimio. Esukristo 'we 'la repú alué ralámuli, 'lige tabilé gainámala Remónisi alué ralámuli umeria.

¹⁹ 'We 'la machiaa Onorúgame 'kúchila níriga ramué, 'lige Remónisika cha'pigá ajtigó suwábaga ralámuli jena wijchimoeba ejperégame napu tabilé oyérame ju Onorúgame. Alué Remónisi 'sime ju nulá napurigá alué ralámuli resí nokagá e'yénamala.

²⁰ Abiena 'we 'la machiaa nawáligo alué Esukristo Onorúgame Inolá ramué gu'írimia, 'lige nejlígo semátiri 'nátili napurigá 'la námupua churigá ko Onorúgame 'lige 'la oyérame nírigo Onorúgame Inolá. Alué Esukristo ju Onorúgame 'lige alué ju nejmie bo'né Alawala napurigá 'la alué 'yuga ejperéliwa senibí.

²¹ 'Emi napu ne 'we najkí, 'we 'la 'nátiga mochiwa. Tabilé na'tawa uché bilé 'nátili nerugo abé semátiri me'tagá Onorúgame na'tálila.†

Pe ekí júpá ye ra'ichali. Wa'lú cheliérabá.

† 5:21 Yoli ra'ichagaká aní «Hijitos, cuidense de los dioses falsos.»

Ye Ju Uché Bilé Apeli Napu Osale Juani

Kuira.

¹ Ne Juani, napu ju repume Onorúgame oyérame ralámuli, osé ne mué mukí napu Onorúgamete wanápurigame ju, abiena osé ne mué u'kúchila,* napu 'we ganíliga eté ne, 'emi napu 'we galilime ju uché jaré ralámulitechigó alué ralámuli napu machime ju alué Onorúgame nila ra'íchali 'lige napu 'we 'la oyérame ju alué ra'íchali.

² Neka 'we 'la galé 'emi napugiti 'emi 'lige ne 'we 'la oyérilime nírigime alué Onorúgame nila ra'íchali, alué ra'íchali napu tabilé 'yégali ruwime ju. 'Lige senibí alué ra'íchali oyériga nokísiwa.

³ Onorúgame 'la gu'írisa 'la kápá, mué mukí 'lige mué 'kúchila, 'we 'la na'temasa 'la kápá, 'la bi'lepi 'nátili 'yasa 'la kápá pe alué 'nátalicho napu ju Onorúgame nélegá inálime. Ramueka 'we 'la oyérilime niru alué ra'íchali Onorúgame nila napugiti Onorúgame 'we 'la galeme ramué.

⁴ Neka 'we ra'sáláturu napu'lige machisá ne 'we 'la elío mué 'kúchila napurigá Onorúgame Alawálate nulewa napurigá najkí Onorúgame.

⁵ Neka osé mué mukí ruigá napurigá 'we 'la ganíliga etega nokísiwa o'maka. Ye ra'íchalika tase pe kulí ma'chínigame ju, 'we 'yasi nulá Onorúgame regá: «'We 'la ganíliga ejperéliwa o'maka, 'we 'la nakúriga.»†

⁶ 'We 'la ganíliga etega ejperéliriká o'maka, 'la e'wame kéréliwa napu najkí Onorúgame, napurigá akele 'emi 'yasi napu'lige pe kulí chojkía Onorúgame oyeria.

Jena ruwimela Juani ruwíligo jipe we'ká ralámuli mochigo jena wijchimoba napu Onorúgame oyérame korí

⁷ We'ká mochíkuru jena wijchimoba napu Onorúgame oyérame korí, nobi tabiléchigo bijchígime júkó jena wijchimoba nawáligo Esukristo napuyeri bilé rió neraga. Alué ralámulika pe 'yégiga e'yéname ju, se'nú 'nátili beníriga ralámuli, 'lige anime ju Onorúgamete julárigame ko ralámuli buinániliga alé chátiri bowechi e'yéname.

⁸ Mué mukí 'lige mué 'kúchila 'we 'la oyériga ejperéliwa Onorúgame, 'we 'la 'nátaga mochiwa napurigá tabilé guwana rujsúmala 'emi abichilubi benia napu najkí Onorúgame, abichilubi beniboa napurigá 'la narémala 'emi napu Onorúgame nejímili ju.

⁹ Mué mukí 'lige mué 'kúchila na'loasa alué a'lala ra'íchali Kristo nila ra'íchali alué pe se'nú ra'íchali 'yúriga pe 'yégali ruwime, liko tabilé a'lá oyérame nímala 'emi Onorúgame. Alué 'la Kristo nílacho ra'íchali oyérame ralámuli, alueka 'la oyérame nímala O'nó Onorúgame 'lige alué O'nó Onorúgame Inolá.

¹⁰ Jaré ralámuli jsisá alé 'mi napu 'emi ejperé, tabilé 'la a'ká ra'íchali benírimia, tabilé lisensia 'yawa napurigá ra'íchámala alué ra'íchali napu benírimia si alé napu mochí 'emi Onorúgame nila ra'íchali gepua nibilé regá anewa: «¡Mochisi pachami!»,

¹¹ napugiti alué napu regá ané alué ralámuli: «¡Láchigo jsíkuru 'emi, mochisi pachaka!» Alarigá aneme ka 'ma alué tabilé 'la a'ká ra'íchali benírame ralámuli gompaniérola gayena 'emi.

¹² We'ká ra'íchánili ne mué mukí 'yuga 'lige mué 'kúchila 'yuga, pe iligá tabilé osilíchi osigá ra'íchánili ne, siné kachi pe 'wemi simé rekó ne 'emi 'yuga ra'íchamia napurigá abé 'la ra'sálagá mochiwa o'maka, mué mukí, mué 'kúchila, 'lige ne Juani.

¹³ Alué mué go'chila 'kúchila wa'lú reporali nawa mué, alué mué go'chila napu wanápurigame ju Onorúgamete.

Pe ekí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

* ¹ Jaré ralámuli mayé napu'lige Juani ania «mué mukí» pe anime ke aníligo «suwábaga 'emi napu napuíme ju bilénami Onorúgame nila ra'íchali gepunia 'lige aminami benimea» anime ke anime mayé. Yolí ra'íchagaká «congregación» aniamé ju. † ¹ 5: E'nesi glosario «amor».

Ye Ju Alué Apeli Njubá Osirúgime Napu Osale Juani

Kuira mué Gayo.

¹ Ne Juani, napu repume ju Onorúgame oyérame ralámuli, osé ne mué Gayo, mué napu 'we galilía Onorúgamete, napu ne 'we galegá etéchigó.

Jena ruwimela Juani ruwíligo 'we ra'sáláo napugiti alué Gayo 'we 'la oyérame niligo Onorúgame

² Mué rió Gayo, Onorúgame 'we 'la gu'iri mué 'la bi'lepi 'nátili 'nata pe 'la Onorúgamecho oyérilime, a'chigóriga 'la kápachigó napurigá 'we 'la semáriga gu'irisiga mué Onorúgamete napurigá 'we a'lá ma'chínamala mué nochálila, 'lige aminami tabilé nayuka ilírosa 'la kápá mué.

³ 'We ra'sálá ne napu'lige machisá 'we 'la oyériga eyenio mué Onorúgame nila ra'íchali tabilé 'yégalí, jaré jena ejperégame ralámuli Onorúgame oyérame napu e'yénale alé napu mué ajtí ruwíturu 'la oyériga eyenio mué alué ra'íchali tabilé 'yégalí ruwime.

⁴ Neka 'we ra'sálagá ajtí machiame ne 'we 'la oyériga e'yenio mué Onorúgame nila ra'íchali, 'emi napu ne beniri Onorúgame nila ra'íchali napu'lige pe kulí benichi 'emi.

⁵ Mué napu 'we galilía Onorúgamete, mueka 'la lisensia 'yame ju napurigá che'lebámala mué bejtélachi suwábaga napu Onorúgame nila ra'íchali benírísia jsime ju alemi, alué pe kulí siné jsime alemi Onorúgame nila ra'íchali benírímia rekó tabilé siné eteme ke mué 'yabesi,

⁶ suwábaga alué ralámuli 'we 'la ruyelé ralámuli Onorúgame oyérame jena ejperégame 'we 'la lisensia 'yame ko mué napurigá che'lebámala alé alemi e'yénachi, 'lige 'we 'la nape kará mué go'ame napurigá nutugega simámala bilénami simiba Onorúgame nila ra'íchali benírímia.

⁷ Asíriga 'la júkuru alarigá gu'íríchi mué alué ralámuli napugiti alué ralámulika e'yénale alemi 'we 'la oyériga Onorúgame tabilé nareka e'karúgame tábiri i'lía, nibilé go'ámetiri i'lía alué ralámulite napu tabilé oyérame ju Onorúgame.

⁸ Alekeri ramué 'we 'la gu'iritékuru alué ralámuli napu Onorúgame nila ra'íchali beníríga e'yena alé 'mi napurigá gompaniérola niwa.

Jena ruwimela Juani ruwíligo 'we ne-jkumeme niligo alué rió Riótrepé anilime

⁹ Neka osé bilé ra'íchali alué ralámuli Onorúgame oyérame napu ejperé alé napu mué ajtí ruigá alemi e'yénigo jaré alué

Onorúgame nila ra'íchali beníríame ralámuli napurigá gu'írimala 'emi pe iligá 'we ne-jkumeme alué rió Riótrepé rewégame, 'we wa'lula neraga chujkírime ju pe nejkumega, ta'mé ganúliga ajtí napurigá 'emi nuleme nímala ne.

¹⁰ Alekeri napu'lige alemi simisá ne'ochámala ne alué rió 'lige 'we 'la ma'chígime ruyémala ne napurigá tabilé 'yériga einámala chátiri ra'íchali beníríga e'yenio ramué peka 'la bijchiá kachi, 'lige pe alieti 'nátaga tabilé lisensia 'yame ju napurigá che'lebámala alé, alemi jsime ralámuli Onorúgame nila ra'íchali benírímia ralámuli, 'lige jaré 'la lisensia 'yánilisa napurigá che'lebámala a'boi ejperélachi, yati sulíme ju 'lige 'ma tabilé elime ju napurigá simela alé 'mi Onorúgame nila ra'íchali gepumia napu napuíme ju suwábaga 'emi Onorúgame oyérame.

¹¹ Mué rió Gayo 'we galilime Onorúgamete tase oyériga ilíriwa alué chátiri rejcholi, iligá a'lá rejcholi oyériwa 'nalina. Alué 'we a'lala rejcholi oyérame ka, alueka 'la Onorúgame 'kúchila nímala, alué pe tabilé a'lá rejcholi oyérame ka pe tabilé Onorúgame oyérame kérélamala.

Jena ruwimela Juani ruwíligo Remetrio 'we 'la oyérame niligo Onorúgame

¹² Suwábaga ralámuli ruwí 'we a'lá oyérame ko alué Remetrio a'lala rejcholi, ramuéchigó ruwiyá 'we 'la oyerio Remetrio alué a'lala rejcholi, 'lige 'emi 'we 'la machí 'la bijchiá ko napu ruyá ramué 'we 'la oyerio alué Remetrio alué a'lala rejcholi.

¹³ Neka we'ká ra'íchali ra'ichánili mué 'yuga, nobi tabiléchigo aminabi osimélagó ne.

¹⁴ Pe 'wemi simea ne alemi napu mué ajtí mué 'yuga ra'ichamia.

¹⁵ 'We 'la bi'lepi 'nátili 'nátaga asisá 'la kápá mué. 'We nábole reporali suwábaga napu mué machime ju napu jena mochi. Muéchigó 'we repóriwaká suwábaga machirume.

Pe ekí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Napu Osale Jura

Kuira suwábaga 'emi ralámuli.

¹ Ne Jura anilime rió osá ye ra'ichali rejcholi. Alué Esukristo re'pá ajtígame, aluete yárukururu ne bilé nóchali. Neka u'tala bonirúgame niraga ju Santiago 'yuga. 'Émika Onorúgame bayérigame nilekuru napurigá 'emi Onorúgame oyérame nímala, alekeri neka 'emi oséguru. O'nó Onorúgameka asíruga 'la galegá etélekuru 'emi. 'Lige Esukristo 'we nejkura napurigá tabilé che ikimela 'emi ralámuli.

² 'We 'la kékuru Onorúgame na'temasa 'emi, aminami wa'lú nejisa a'wali napurigá ta we'ká 'nata mochímala 'emi. 'Lige Onorúgame 'we 'la ganíliga etesa, 'la júkuru 'emi.

Jena ruwimela Jura ruwíligo jaré rió sébiligo alé 'yégali bentrame

³ 'Emi ne amígola, neka asíruga ruínálituru jena osagá bo'né Onorúgame 'láchigo nejkúrilikó 'emi 'lige néchigó, 'lige ta'chó osiachi, uchéchigo bilé 'nátili ma'chínaturu. Jápeko nawésali náomili júkuru ne napurigá 'la nemímala 'emi se'winá nokachi uché jaré ralámuli, alué ralámuli napu sairúgame ju alué ra'ichali napu Onorúgame benírale bajchá rawé mochígame ralámuli napu Onorúgame oyérame nile. Alué ra'ichali 'ya nerúgame 'la sébali nílikuru, tabilé tase rokáré.

⁴ Jaré rió 'ma alemi mochí napu 'emi mochí. Alué ralámulika Onorúgame oyérame koríguru a'boika, tabiléchigo Onorúgame oyérame ke anígó, pe laní 'yégiga. Alué ralámuli asíruga a'wágame gastigo narémili júkuru Onorúgame nila. Alarigá anile Onorúgame ra'ichálila 'we 'ya, 'ma asíruga we'ká bamí ju. Alué ralámulika tabilé Onorúgame 'yuga 'nátame ju. A'boika aní 'we 'la narénili alué Onorúgame nejílala nawésali, tabiléchigo 'la 'nátame kéréko a'boika, pe we'ká umugí 'yuga okónilime ke aní. Alué ralámuli tabilé bijchigi Esukristo ko bi'lepi wa'lula nulame jena wijchimoba ramué 'yuga.

⁵ Neka uché na'tárima oláeke'é 'emi napurigá 'emi machimela alakimeo alué cha nokame ralámuli. 'Émika 'ma machílké alieti ruimeo ne, abirigá uchéchigo siné ruimé ne alué chukimeli ko alué cha nokame ralámuli, pe a'chigóruga nímala napurigá ikílige 'ya mochígame ralámuli. Onorúgame

suwábaga ralámuli napu ekí nílige israelita 'ma buyánale alé Ejipto mochígichi. Alué ralámuli israelita pe napurigá ralurúgame nile alé Ejipto. Alekeri Onorúgame 'ma buyánale alé Ejipto. Onorúgameka gawí nuebo 'yámorile, nobi tabilé e'wele ko Onorúgame 'la ruwichi. 'Liko Onorúgameka 'ma suwábale suwábaga alué ralámuli napu ekí tabilé oyérale Onorúgame ra'ichálila, tasiné sébale alé gawí nuebochi.

⁶ Abiénachigó a'chigóruga ikimeli ju alué ralámuli cha nokame napu ejperé napu 'emi mochí, napurigá ikile jaré santo ánjeli. Alueka tabilé ejtebile alé napu Onorúgame 'yálige napurigá mochímala, alueka pe se'wí simíbale. 'Liko Onorúgame 'ma gastigárilé alué santo ánjeli, wamí chónárale mochile karénate bulugá. Tabilé siné buyásamala alé karénate buluruga mochiga. Onorúgameka alé mochíamala bulugá napusí bo'né nawámala alué santo ánjeli gastigárimia.

⁷ Alué ralámuli abichigó alarigá narémala alué gastigo.

Abiénachigó gastigárimala alué ralámuli napurigá alué ralámuli alé wa'lú we'ká riógichi Soroma anilichi ejperégame 'lige Gomora* anilichi ejperégametiri 'lige aminami uchéchigo jarénami we'ká riógichi ejperégame alé a'bemi. Ralámuli alué napu ekí rió nílige asíruga we'ká umugí 'yuga okole, 'lige aminami riocho ka okole. 'Liko Onorúgame 'ma gajúnale suwábaga galí alué we'kaná we'ká riógichi jágame 'lige aminami ralámulitiri 'ma suwábaga suwábale napu ekí ejperégame nílige alé we'kaná we'ká riógichi, 'ma e'kósale na'ite. Yeka ruwime ju Onorúgame na'ite suwábimio ralámuli cha nokame, 'lige tajsiné cho'imela alué na'í.

⁸ 'Lige abiena alué ralámuli napu chátiri eteme ju remuka, alué ralámuli anime júturu: «'We 'la oyérawa alué remugi.» Alué ralámulika 'ma najsabú suwábaga a'lala ra'ichali napu nerú jena wijchimoba, 'ma bo'né sa'pálatiri. Tabilé najki alué a'boi ralámuli napurigá Onorúgame nulámala. Pe gawéliga eteme ju Onorúgame 'lige santo ánjeli 'lige Remónisitiri.[†]

⁹ Alué wa'lula santo ánjeli Migeli rewégame, aka alué Migeli peka che anélige'é Remónisi, 'lige alué ralámulika tabilé ikiarékururu napurigá gawélimala alué Remónisi. Alué Migeli Remónisi si ra'icha ilile napu'lige mukule alué Moisesi. Alué Remónisika alué Moisesi sa'pala o'tonáilile, 'lige alué Migélica pe tabilé che anele, pe 'la niraga etele alué Remónisi. Pe iligá regá anele: «Bo'né Onorúgame machílké mué

* 1:7 Alé Soroma 'lige Gomora rewégichi 'we cha nokame ralámuli ejperégame nile 'ya napu'lige bejtégichi Abraámi. Onorúgame 'ma e'kósale suwábaga ralámuli 'ma galitiri 'yúriga. E'nesi Génesis kapitúlo 18 'lige 19. † 1:8 Alué Remónisi 'yako 'we alá santo ánjeli nílige, iligá cha'sile 'liko Onorúgameka 'pa rewagáchikana pale. E'nesi glosario «Satanás».

Moisesi sa'pala o'tosáká.»

¹⁰ Asíriga chátiri ra'íchali ra'íchame ju napuyépiri ra'íchali napu ekí tabilé námame ju a'bopi. Pe napurigá e'yéname ju ajágame pe alarigá e'yéniniliga aní alué ralámuli, pe go'ámecho 'lige okókime 'nátame ju alué ralámuli, 'lige pe umugi 'yuga okókime. Pe aliericho 'nátaga e'yéname kame napurigá jami oyame ajágame. Pecha siné 'nátame júkó alueka Onorúgame 'yuga. Napu'lige bilé rió alieti 'nata, 'liko alué rioka pe bo'nepi cha ikimela.

¹¹ Asíriga resíríká nímala alué ralámuli níruga. Alué ralámulika napurigá Kaíni alarigá 'nátame ju napu'lige ayole bonila 'yuga. 'Lige aminami pe 'nátame ju alué ralámuli napurigá alué Balaámi pe enomí méniliga. Benírale 'we 'la ko Onorúgame saega mochríga. 'Lige alué ralámulika abiena napurigá Koré[‡] anilime rió alarigá 'nátame ju, alueka pecha oyéralega Onorúgame nila rejcholi 'lige sairúgame neraga gayénale alué e'wélala 'yuga. Alué ralámuli napu ekí sairúgame neraga mochi, suwímela napurigá me'liliru alué Koré anilime. §

¹² Ye we'ká rió cha nokáme ka 'emi si napuíka go'yame júkuru alué go'ame newárigime napu 'emi go'yame ju alé napuísa Onorúgame ra'íchálla benimeá, tabiléchigo Onorúgame oyérame kéréko alué ralámuli. Pe asíriga jobátigame ju napurigá rejté re'lé ba'ichí mochi game rejpúrame kárigó re'késiga pecha ma'chígime ka re'lé ba'ichika. Alué ralámulika tabilé chijúnime ju. Pe iligá a'bopi niraga 'nátame ju. Alueka pecha gu'rame júkó uché jaré ralámuli. Alueka pe napurigá bilé nolí wakígame ekáralimi júmame, pe alarigá júkuru. Alué ralámuli 'we bajchá uchútame, tabiléchigo sébali olame júkó 'lige. 'Lige abiena napurigá bilé masana tabilé rakeme, alarigá ju alué ralámuli, 'lige pe 'ma bo'niboli ju alué masana.

¹³ 'Lige aminami alué ralámuli napurigá ba'wí gomichi ename alarigá ju. Alué ba'wí asíriga we'ká repuga a'reme ju gomichi suwékimi. Alarigá júkuru alué cha nokame ralámuli. Asíriga we'ká e'karúgame cha nokogá e'yéname ju, tabilé niraga a'bopi. Tabilé chijúnime ju. 'Lige aminami alué ralámuli pe napurigá alué so'píli wajségame,* alarigá ju, pe e'yéname

ju. Napu'lige suwisá, nabí chónagachi mochímala, tasiné buyásiga. 'Lige alué ralámuli tajsiné buyásiga mochímala alé chónárale.

¹⁴ Enoko rewégame nile bilé rió 'we 'ya ajtígame. Aránika Enoko bi'chela[†] nile. Alué Enoko ruwile alarigá ikimeo alué cha nokame ralámuli a'kinana rawé. Regá anile alué rió: «'We 'la buigá mochiwa, 'ma sebámili júkuru alué Wa'lula Onorúgame we'ká mili santo ánjeli 'yuga,

¹⁵ 'lige gustisia olámala suwábaga ralámuli, 'lige aminami alué gastígo 'yámala alué napu ekí tabilé 'nátame ju Onorúgame na'tálla. Alué ralámulika asíriga we'ká e'karú nokogá e'yéname júkuru tabilé Onorúgame nulalila 'nátaga. 'Lige aminami asíriga tabilé 'la ra'íchali ra'íchame júkuru Onorúgame olagá.»

¹⁶ Alué ralámulika 'we cha anigá nokame ju sairúgame neraga ra'íchame ju Onorúgame olagá. Pe alué chátiri 'nátalicho 'nátaga e'yéname ju pe a'bopi 'nátaga. 'Lige asíriga najtégame korigá e'yéname ju a'bopi. 'Lige aminami asíriga 'la semáriga ra'íchame ju uché jaré ralámuli olagá napu'lige gu'írilime najkigá.

Jena ruwimela Jura ruwiligo uché pe'kabi rejcholi

¹⁷ 'Emi Onorúgame oyérame napu ne 'we galegá eté, na'táwaguru alué ra'íchali napu ra'íchilige alué makué oká rió napu Wa'lula Esukristo 'yuga e'yénilige.

¹⁸ Regá anime: «A'lige rawé napu'lige 'ma amulí suwíbachi gawí, asíriga we'ká ralámuli mochímala Onorúgame gawélime, asíriga chátiri ra'íchali ra'íchámala Onorúgame olagá. Alué ralámulika pe napu nóchame ju a'boi, pe aluecho oyéramala. Alué ralámulika tabilé na'támala Onorúgame 'yuga.»

¹⁹ Alué ra'íchali napu ruwilige alué ralámuli, jipe 'ma 'la bijchiá ma'chínaguru. Ye cha nokame rioka we'ká e'karúgame 'nátame ju napurigá 'emi tabilé bi'lepi 'nátili 'nátaga mochímala. Alué rioka pecha Onorúgame Alawála alawégame júkó, alueka ju pe napurigá bilé ajágame, tabilé 'nátame Onorúgame 'yuga.

²⁰ 'Emi ne amígola, 'la nakúrilime júkuru a'bopi níruga napurigá 'emi 'we 'la e'wémala alué Onorúgame nila ra'íchali. Tániwa Onorúgame napurigá bo'né

‡ **1:11** Alué Koreka sairúgame nile Onorúgame 'lige Moisesi, 'liko Onorúgameka gasínale alué gawí 'lige alégana rusule alué Koré 'ma kompanierola si, 'lige kúchigo na'oga ilibale gawí. E'nesi Números 16:1-35. § **1:11** Kaínika nile bajchá ochérigame Arani inolá. E'nesi Génesis 4:3-9. Alué Balaámika sujkurúgame nile. 'Yégime nile ralámuli napu'lige Moisesi nulechi alué ralámuli israelita. E'nesi Números 22-24. *

1:13 Ralámulika aní: «Napu'lige paka ilisá so'píli wajségame, bilé tábiri ruwime kará. Tabilé 'la bamíbali ruwime kará.» † **1:14** Alué Enoko o'nola, Jareri anilime nile. Enoko ochila ka, Majalaleli anilime nile. Enoko umúlila ka, Kainani anilime nile. Enoko ególlila ka, Enosi anilime nile. Enoko geyóchila ka, Seti anilime nile. Enoko bi'chela ka, Arani anilime nile. Alué Arani anilime rió nile 'ya bajchá ajtígame ta'wesi 'cho rió itégichi.

alawala gu'írimala ramué Onorúgame 'yuga ra'ichálichí.

²¹ 'La 'we 'la niraga járiwa 'la gu'íriga uché jaré ralámuli, 'la ganiliga e'yéniwa uché jaré 'yuga a'chigóriga napurigá galeme ju Onorúgame ramué. Uché siné sebámala alué Wa'lula Esukristo ramué na'temaka. Asíriga 'la buigá mochiwa a'lige rawé. Alué 'símili júkuru ramué a'walí 'ya napurigá ramué alué a'walite 'la nabí ejperélawa rewagachi.

²² Jaré ralámuli a'nagú 'nátame ju, bilena tabilé 'la niraga, bilena 'we 'la niraga, pecha machime ka ye Onorúgame ra'ichálima. Siné rawé na'tamaréko abe. 'We 'la na'temápua alué ralámuli.

²³ Jaré mochi asíriga cha nokame ralámuli. 'Liko bilé rejcholi 'yásiga 'la júléké alué cha nokame ralámuli napurigá ku 'la o'wé na'támala. Jípesíko 'la 'nátaga nokísiwagó napurigá tabilé resí ikimela 'emi. Alué ralámulika 'we cha nokame ju. Tabilé galétékuru napurigá nokame ju alué ralámuli, alueka pe sairúgame neraga kame Onorúgame 'yuga.

Jena ruwimela Jura ruwíligo 'we 'la ra'sálagá járilime ko nabí

²⁴ Pe Onorúgamecho ju napurigá 'emi repúmala napurigá tabilé se'nú bowé cha'pimela 'emi. Pe aluecho ju napurigá nejkúrimala napurigá 'la a'bé o'wemi neraga jawa napu ajtí Onorúgame. Ramueka 'we cha nokogá e'yéname nírikuru kákobá, Onorúgameka abirigáchigo 'la e'kale ko. 'We 'la ra'sálagá jáwaguru o'wemi napu Onorúgame ajtí, Onorúgameka 'la semáriga kame.

²⁵ Bi'lepi Onorúgame ju. Napu'lige Onorúgame sébale jena wijchimoba bilé rió neraga Esukristo rewega, alué 'sílekuru ramué buyana alé resítirichi. Alueka wa'lú a'walí nígame kame napurigá aminabi nokísiwa tabilé guwana rusuka. Alué Onorúgame Alawala gite a'lá sébali o'toboa ramué napu ajtí Onorúgame re'pá rewagachi. Suwábaga ralámuli 'we 'la niraga etewa Onorúgame. Asíriga a'wágame ju. Alué júkuru bi'neli neyúruga Wa'lula. Alarigá nile 'ya napu ta'chó i'tégichi ye gawí. Abalarigá júkuru jipe, alarigá nímili júkuru nabí.

Pe ekí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

Ye Ju Alué Apeli Napu Osale Juani Ruigá Churigá Nimio Jena Wijchimoba Nujubá Rawé

Kuira suwábaga 'emi ralámuli Onorúgame oyérame.

¹ Ne ju Juani. Osá ne ye bilé ra'íchali. Onorúgame júlale bilé santo ánjeli ruyéniliga ne'chí chu'simio Esukristo napu'lige uché siné nawá jena wijchimoba.

² Jena osá ne ruigá suwábaga napu eté ne 'lige suwábaga napu aké ne chukimeo pe 'wemi.

³ Ralámuli ye osilí leérame ka napurigá gepúmala uché jaré ralámuli, alueka 'we 'la semáriga narémala Onorúgame nila a'walí, 'lige alué ralámuli gepume 'we 'la e'wasa abiena 'we 'la semáriga narémala Onorúgame nila a'walí. 'Ma pe 'wemi sebámala alué raweli napu alarigá ikimeli ju napurigá ruwí ye ra'íchali.

Jena ruwimela Juani oséligo alué Esukristo oyérame gichao we'ká riógichi mochígame

⁴ Ne Juani oséguru 'emi ralámuli Esukristo oyérame gichao we'ká riógichi mochígame alé Asia anilichi we'kanami riógame. Neka najkíguru napurigá Onorúgame 'we 'la gu'irimala 'emi napurigá 'emi ralámuli tabilé we'ká chátiri 'nátili 'nátaga nokisamala. Neka najkíguru napurigá Onorúgame 'we 'la gu'irimala 'emi, alué Onorúgame napu jipe Onorúgame ju, 'lige napu nabí ajtile asiriga 'yasi, 'lige napu nawámili ju. Abiena najkí ne napurigá alué gichao alawégame* 'we 'la gu'irimala 'emi, alué alawá napu alé o'wemi jái napu ajtí Onorúgame.

⁵ Abiena najkí ne napurigá 'we 'la semáriga gu'iriwa 'emi alué Esukristote napu 'la o'wé ruwime ju napu etele, alué napu pe kulí bilé ju napu ajana mukusá, alué napu nuleme ju jipe suwábaga alué e'wélala selígame napu ekí mochí jena wijchimoba, alué Esukristo napu asiriga na'temaka galeme ju ramué, napu mukule bilena gulusichi pe ramué buyánaga chátiri bowechi i'nárigichi.

⁶ 'Lige alué Esukristote wanápurigame niru ramué napurigá nochawa napu Onorúgame nulá, alué Onorúgame Esukristo O'nola. 'We 'la semáriga ra'ichasa 'la kápá suwábaga ralámuli alué Onorúgame olagá, 'lige Onorúgame senibí 'emi nulesa 'la kápá. Alarigá nisa 'la kápá.

⁷ 'We 'la 'nátaga mochiwa.

Esukristo bilé rawé uché nawámala bilena nolichi

'lige suwábaga ralámuli etémala napu ekí ejperé jena wijchimoba, 'lige suwábaga ralámuli napu ekí najkile napurigá alué Esusi me'liboa, napu tabilé galele Esukristo, suwábaga alué ralámuli abiena etémalachigó. Suwábaga ralámuli we'kaná ejperégame jena wijchimoba,

rekó jaré se'winátiri ra'íchame ke, suwábaga 'ma nalámala machigá 'ma sebio raweli gastigo narékime. Alarigá nímababá.

⁸ Onorúgame wa'lú a'walí nígame ju napu asiriga 'yasi ajtígame ju 'lige napu jipe abiena ajtí, 'lige napu nabí asimeli ju, regá aní:

—Ne júkuru napu gawí newale 'lige i'libeko 'ma suwíbasa ye gawí abiena bijí abichilubi bejtélamala ne. Ne júkuru suwábaga 'emi nuleme.

Jena ruwimela napu Juani etele napu'lige rewírale Esukristo alé Pátmosi rewégichi

⁹ Ne Juani napu abiena Onorúgame oyérame júchigó napurigá 'emi, ne 'we resí nilia ajtí, a'chigóriga napurigá resí nilia mochí 'emi, gawéliga etelia ne 'lige chibi anilía ne Esusi oyérame kóriká, ne napu 'emi 'yuga nóchame ju Onorúgame nocháililachi jena wijchimoba napurigá nulá Onorúgame, neka jena a'páruturu Pátmosi rewégichi napu ju rabó nasipa ba'wichí napu ilí wa'lú ba'wí Meriteráne rewégame napurigá resí nilia asimela ne tabilé gayéniga ku bajunía, napurigá 'ma tabilé aminabi beníriga einámala ne Onorúgame nila ra'íchali, 'lige napurigá 'ma tabilé aminabi beníriga einámala ne tachiri gite nawáligo Esusi jena wijchimoba.

¹⁰ Bilé rawé resíbilichi, Onorúgame bo'né a'walíla 'yáturu ne'chí napurigá ne we'ká tábiri etémala napu tabilé 'wesi etiá ralámuli, 'lige bilé ra'íchali akéturu ne guwánaka 'we a'wágame 'lige 'we 'la ma'chígime,†

¹¹ regá anime:

—Bilena apélichí osibóaká napu ekí tábiri etémala mué, 'lige náolawaká napu osimela mué alué Onorúgame oyérame ralámuli napu mochí gicháomana we'ká riógachi alé Asia anilime gawí bo'ígichi mochígame napu ju bilena chojkégame Ebeso anilichi we'ká riógichi mochígame, 'lige uché bilena chojkégame Esmirna anilichi we'ká riógichi mochígame, 'lige uché bilena chojkégame Pérgamo anilichi we'ká riógichi mochígame, 'lige uché bilena chojkégame Tiatira anilichi we'ká riógichi mochígame, 'lige uché bilena chojkégame Sárísi anilichi we'ká riógichi

* 1:4 «Gichao» ruwime ju «la sébali». «Gichao alawégame» pe ruwime ju «Onorúgame Alawala», napu 'we 'la sébali ju.

† 1:10 Yolí ra'ichaga napurigá «trompeta» ra'ichale alué rió.

mochígame, 'lige uché bilena chojkégame Pilarélpia anilichi we'ká riógichi mochígame, 'lige alué uché bilena chojkégamechigó napu Laorisea anilichi we'ká riógichi mochígame ju.

¹² 'Lige neka gu'liga e'néturu machináliga chieri iligá aníá ra'icha, 'lige etéturu ne gichao tábiri 'órote newárigime napu kante-labro anilime ju, gichao gantela jawálime a'pílipi kantelábrochi.

¹³ 'Lige alé nasipa alué gichao kantelábrochi iligéturu bilé rió we'lí o'páchigime, 'lige 'órote newárigime síbala rekágame kéturu sulachipo.

¹⁴ 'Lige asíriga rojsákame gupégame kéturu napuyeri no'sá 'lige napurigá gepá, 'lige busílaka napurigá na'í rajame alieri kéturu,

¹⁵ ralálaká asíriga sejtákame kéturu napuyeri jiero rajtabáchirigame. 'Lige ra'ichálilaka napurigá ba'wí wa'lú bakochi ename alieri anime kéturu.

¹⁶ 'Lige wajtoná sekachí gichao so'pílí o'ká iligéturu. 'Lige chu'chí bilé siparina i'kiga iligéturu, 'lige banalaka napuyeri rayénali napu'lige 'we a'wágame rayena, 'we ra'ósagame alieri kéturu.

¹⁷ Napu'lige alué etesa 'ma bo'íbaturu ne alé a'bé alué rió ilígichi 'ma rekúpaga, napurigá 'ma mukúgame neraga bo'íbaturu ne alé a'bé. 'Lige alué rió wajtoná sekálate ne'chí nocháturu, 'lige anéturu ne'chí:

—Tase majawa. Neka júkuru bajchá ajtígame 'lige tajsiné we'kámili ju ne 'lige nabí asimela ne.*

¹⁸ Ne napu ajagá ajtime ju senibí, mukugéturu ne, jípeko kúchigo 'la ajagá ajtí ne 'lige tabilé siné mukumeli ju ne. 'Lige alué a'wépala ni ne alé yochi i'púlime napu bi'tí suwígame, 'lige ne bo'né 'la buinámala alué ralámuli suwígame, pe aba alé a'rémala ne 'ma alé a'rénilisaká.

¹⁹ Mué Juani, 'la osibóaká napu ekí tábiri eté mué alarigá ko jipe, 'lige alarigá nimio i'libeko.

²⁰ Mué bo'neka tabilé machimela tachiri ruwime ka alué gichao so'pílí napu eté mué jena ne sekálachi wajtoná mochígame, 'lige tachiri ruwime ka alué gichao gantela jawala, alekeri 'la ruwimé ne tachiri ruwime ka: Alué gichao so'pílíka ruwime kéré alué santo ánjeli napu repume ju alué gicháomana we'ká riógichi mochígame ralámuli Onorúgame oyérame. 'Lige alué gichao kantelabro 'órote newárigime, alueka ruwime kéré Onorúgame oyérame gichao we'ká riógichi mochígame alé Asia anilichi.

2

Jena ruwimela Juani ruwíligo napu anéligo Esukristo alué ralámuli Onorúgame oyérame alé we'ká riógichi Ebesochi epperégame

¹ Mué Juani, osibóaká napu ne ruwimela napurigá alué santo ánjeli o'tomela alué osilí alué ralámuli 'yamia alué bilena chojkégame ralámuli Onorúgame oyérame alé Ebeso epperégame alé we'ká riógichi. Regá anime osibóaká: «Alué napu gichao so'pílí o'ká ilí wajtoná sekachí napu eyena alé nasipa napu ja alué gichao gantela jawala 'órote newárigime, regá aní:

² Neka 'la machí 'we 'la semáriga gu'frame ka 'emi uché jaré ralámuli, 'lige tabilé guwana rujsúpua 'emi 'lige tabilé eliwa 'emi napurigá chátiri 'nátíli ruyewa 'emi, 'lige mochíkuru jaré ralámuli Esukristote 'yárima korime nóchali napurigá nulame nímala 'lige ruyeme nímala alué ralámuli Onorúgame nila ra'íchali, 'lige 'émika 'we 'la rukeme júkuru machináliga, 'lige machime júkuru 'emi tabilé Esukristote nulérigime ko alué ralámuli napurigá ruyémala ralámuli Onorúgame nila ra'íchali, yati machime ju 'emi pe 'yégame ko alué ralámuli.

³ 'Émika 'we resí nilia mochí napugiti 'we gawéliga etélime kame 'emi ne'chí oyérame korigá, 'émika tabiléchigo siné najsina go ne'chí oyeria, iligá 'émika abichilubi beniria mochí Onorúgame nila ra'íchali.

⁴ Rekó 'we 'la benirie 'emi Onorúgame nila ra'íchali tabilé najsínaga ne'chí oyeria, abiena ta'mé 'we 'la o'wé e'yéname kéré 'emi napugiti tabilé 'la bijchiá 'la ganíliga e'yéname 'emi. 'Ya napu'lige pe kulí siné o'wínale 'emi ne'chí oyeria 'we 'la semáriga galegá járome kéturu 'emi a'boi, jípeko tabiléchigo aliena 'la semáriga ganíliga járome júkó 'emi.

⁵ Ku 'we 'la na'tawa 'nalina, uché ku 'we 'la ganíliga járowa a'boi. Tabilé ku 'we 'la galegá etega járisaká 'emi a'boi 'liko alemi simé ne napu 'emi mochí 'lige 'ma bujémala ne 'emi alué gantela jawala.

⁶ Rekó ta'mé 'la galegá etega járome ke 'emi a'boi, 'wéchigo gichime júkó 'emi alué ralámuli napu chátiri 'nátíli benírame ju. Alué ralámuli napu nikolaita anilime ju 'we 'la kórime nile rekó bilé rió uché jaré umugí 'yuga okoe tase 'la a'boi upila. Neka tabilé galé alué ralámuli napu'lige alarigá nokachi.

⁷ 'La tabilé najkacholo níriká 'la gepúlime júkuru napurigá ané Onorúgame Alawala suwábaga 'emi Onorúgame oyérame alé gicháomana we'ká riógichi epperégame. Bilé rió 'la umérisa riablo na'tálila, alueka 'la 'yámala ne lisensia napurigá go'mela alué

* 1:17 Onorúgameka tajsiné o'wisale, nabí asálekuru, 'lige abiena nabí asimeli ju. Tabilé siné mukumeli ju.

* 2:7 Yeka ruwime kéré alué napu 'la tabilé oyérame ju alué chátiri 'nátíli, Onorúgame 'la 'yamio a'walí napurigá 'la senibí asimela rewagachi Onorúgame 'yuga.

rojá rakala, alué rojá napu ilí alé Ereni anilichi.»*

Jena ruwimela Juani ruwligo napu anéligo Esukristo alué ralámuli Onorúgame oyérame alé we'ká riógichi Esmírnachi ejperégame

⁸ › Jípeko alué uché bilena chojkégame ralámuli Onorúgame oyérame Esmírnachi ejperégame oséwaká napurigá alué santo ánjeli o'tomela alué osilí. Regá anime oséwaká: «Ne napu 'we 'yasi ajtígame ju 'lige napu abichilubi nabí asimeli ju, ne napu mukugé 'lige napu ka ajana, regá aní ne:

⁹ Neka 'la machí aliena resí nilia mochigo 'emi, 'lige tabilé nígame ko 'emi, 'wéchigo 'la 'nátame kéréko 'emi, 'la Onorúgame nélegá. Aminami 'we 'la machí ne 'we gawélimime ko 'emi uché jaré ralámulite napu Onorúgamete wanápurigame korime ju alué napu pe riablo oyérame kéré.

¹⁰ Tase majawa 'emi rekó resí oláwili ke 'emi pe 'wemi. Remónisi galírale mo'ámala jaré 'emi, pala a'rera 'emi ne'chí oyeria. Makué rawé resí nilia mochímala 'emi, 'émika abiena tabiléchigo a'rewagó ne'chí oyeria, 'la tabilé a'resaká 'emi ne'chí oyeria rekó galírale mo'árige 'lige rekó me'liae 'liko 'la rewagachi moínámala 'emi ne 'yuga mochímala senibí.†

¹¹ Tabilé najkacholo níriká 'we 'la gepuwa ye ra'íchali napurigá ané Onorúgame Alawala suwábaga 'emi gichao we'ká riógichi mochígame Onorúgame oyérame. Bilé rió 'la umérisa Riablo na'tálila, alué rioka 'la tabilé pápili ju 'légana injiénochi.»

Jena ruwimela Juani ruwligo napu anéligo Esukristo alué ralámuli Onorúgame oyérame alé we'ká riógichi Pérgamochi ejperégame

¹² › Jípeko alué jaré ralámuli Onorúgame oyérame alé Pérgamo rewégichi ejperégame oséwaká napurigá santo ánjeli o'tomela alué osilí alé. Regá anime oséwaká: «Regá aní alué rió napu siparina i'kiga iligé:

¹³ Neka 'la machí 'emi ejperégame alé napu suwábaga ralámuli cha'pígá ajtí Satanasi, 'emi 'láchigo abichilubi oyeria mochíkó ne'chí, rekó bilé rió me'liruge ne'chí oyérame kórigá, alué rió Antípasi rewégame.

¹⁴ Rekó 'emi 'we 'la oyeria mochige ne'chí, iligá bilena ta'mé 'la nerá ne. Jaré 'emi go'yame kame sa'pá napu kógirime ju alué rejete newárigime tábiri tabilé 'la Onorúgame 'lige abiena jaré 'emi uché jaré umugí 'yuga okome ju tase 'la a'boi upila. Achigóriga noká 'emi napurigá nokame nile 'ya alué ralámuli israelita. Alué

Balaámi ruyele chátiri rejcholi alué Balaki, alué Balaámika anele alué Balaki napurigá julámala alué umugí moabita napurigá alué israelita rió bayéromala go'achí sa'pá alé napu kógilime nile ajágame alué we'ká tábiri pe rejete newárigime tabilé Onorúgame nulalila nile, 'lige napurigá bayéromala napurigá alué israelita mochígame rió alué umugí moabita 'yuga okómala.‡

¹⁵ 'Lige jaré 'emi a'chigóriga nokame ju napurigá nokame ju alué ralámuli niko-laita. Alué ralámuli 'we 'la korime ju rekó bilé rió uché jaré umugí 'yuga okoe tase 'la a'boi upila. 'Lige jaré 'emi a'chigóriga nokame júchigó, we'ká umugí 'yuga okome ju, mayega tabilé resítiri ko rekó alanokae. Alarigáká tabilé 'la ju ne níriga.

¹⁶ 'Liko 'ma mabúwaká alué ralámuli alanokame, ta mabúsaká 'emi 'liko ne bo'né simela alemi alué ralámuli mabumia ne siparínate napu ne i'kiga ilí.

¹⁷ 'La tabilé najkacholo níriká 'we 'la gepuwa ye ra'íchali napurigá ané Onorúgame Alawala suwábaga 'emi gichao we'ká riógichi ejperégame Onorúgame oyérame. 'Emi napu ekí 'la umeri alé Satanasi na'tálila 'la 'yámala ne alué maná anilime go'ame§ napu ne 'we 'la ajchigá ajtí bilé u'tá rejte 'we 'la gajpóligame tabilé chajótigame 'yámala ne, 'we 'la rojsákame napu chujkú bilé rewá napu tabilé 'wesi machí chieri rewala ka alué rewá, pe alué napu alué rejte 'yámala ne, pe alueka 'la machimela chieri rewala ka alué rewá napu alé rejtechi chukú.»

Jena ruwimela regá anime oséligo Juani alué ralámuli Tiatira rewégichi ejperégame

¹⁸ › Jípeko alué uché bilena we'ká riógichi ejperégame Tiatira rewégichi ejperégame Onorúgame oyérame oséwaká napurigá alué santo ánjeli o'tomela alué osilí alé ralámuli alé ejperégame. Regá anime oséwaká: «Alué Onorúgame Inolá napu napuyeri na'í buségame ju, 'lige ralálaká napuyeri jiero rajtabáchirigame ju, alué regá aní:

¹⁹ Neka asírige 'la machí asírige 'la galegá eteme ko 'emi aminá uché jaré ralámuli, 'lige 'la bijchígime ko 'emi napu aní ne. 'Lige 'we 'la machi ne 'we 'la gu'ira mochigo 'emi alué uché jaré ralámuli ne'chí oyérame, 'lige tabilé guwana rujsúpua 'emi ne'chí oyeria, abichilubi oyeria mochiwa 'emi ne'chí, 'lige jípeko abéchigo 'la oyeri mué ne'chí, tase napurigá 'ya bajchá rawé.

²⁰ Iligá bilena chojkégame tabilé 'la níra ne. 'Emi elí alué mukí Jesabeli napurigá anémala alué 'la ne'chí oyérame ralámuli tabilé chéréko rekó bilé rió uché jaré umugí

† 2:10 Yolí ra'íchagaká «van a recibir la corona de la vida», anime chujkú.

‡ 2:14 E'nesi Números 25:1-3.

§ 2:17

Alué go'ame maná anilime, Onorúgame 'yale alué go'ame napu 'lige simibale alué ralámuli israelita alé Ejipto mochiga.

'yuga okoe tabilé 'la a'boi upila ke. 'Lige aminani ruyeme ju tabilé chéréko go'yae alué go'ame napu kógirigame ju alué tábirite ralámulite newárigime.

²¹ Neka asíriga we'ká rawé i'géturu alué mukí napurigá a'rémala alué resítiri 'nátili napurigá ku guwana na'támala, tabiléchigo a'réniligo alué 'nátili.

²² Alekeri neka 'nata napurigá a'wágame nayupámala, napurigá 'we ejeliga bo'imela. Abiena 'nata ne napurigá a'wágame nayupámala alué napu ekí oyérame ju alué Jesabeli na'tálila, tabilé a'résaká oyeria alué Jesabeli na'tálila.

²³ Alué napu ekí tabilé a're oyeria alué mukí na'tálila, 'ma me'limela ne. Alésíko suwábaga ralámuli napu ekí ne'chí oyérame ju machimela ne, neka 'we 'la machime ju chieri ralámuli tabilé 'la 'nata ajtigó, 'lige chieri 'la semáriga 'nata ajtigó, 'lige ne gastigárimala alué napu ekí tabilé 'la 'nata mochí.

²⁴ 'Emi ne'chí oyérame alé Tiatira ejperégame napu tabilé oyérame ju alué Jesabeli na'tálila, napu tabilé oyérame ju Satanasi na'tálila, regá ané ne 'emi: Abichilubi 'we 'la oyériwa ne'chí, tabilé guwana rujsuka,

²⁵ tabilé a'regá alué 'nátili napu ne 'ya 'emi, napusí ne nawá alemi.

²⁶ Apiépiri 'emi 'la umérisa alué Satanasi na'tálila 'lige 'la senibí 'la sébali olagá e'yénasa 'emi napu ne najkí, 'liko ne 'yámala nóchali 'emi napurigá bochígimi jena wijchimoba* nulame nímala 'emi,

²⁷ a'chigóriga napurigá Onorúgame ajchá ne'chí 'lige a'wágame nulámala 'emi 'lige suwábaga napu ekí tabilé e'wá 'ma gajpónaga 'lúmala 'emi wejpisóká napurigá sikolí wejcholate newárigime,

²⁸ 'lige 'emi 'we 'la neyúrimala ne a'walila gite suwábaga napu 'emi saíla ju.†

²⁹ Tabilé najkacholo níriká 'la gepuwa ye ra'íchali napurigá ané Onorúgame Alawala suwábaga 'emi ralámuli Onorúgame oyérame napu gichao we'ká riógichi ejperégame ju.»

3

Jena ruwimela Juani ruwíligo napu anéligo Esukristo alué ralámuli Onorúgame oyérame alé we'ká riógichi Sárísichi ejperégame

¹ › Jípeko alué uché bilena we'ká riógichi ejperégame Sárísí rewégichi ejperégame Onorúgame oyérame, oséwaká napurigá alué santo ánjeli o'tomela alué osilí alué ralámuli alé. Regá anime oséwaká: Alué rojsákame

gupégame rió napu 'ma narékame ju alué gichao Onorúgame Alawala 'lige alué gichao so'pilí o'kame wajtoná sekachí, regá aní: «Neka asíriga 'la machí 'we 'la oyéranti kárikó 'emi Onorúgame, tabiléchigo 'la oyérame kéréko.

² 'We 'la na'tasi 'emi suwábaga, rekó 'la oyérame ke 'emi Onorúgame, ta'mé 'we wélé 'emi Onorúgame oyérilime, Onorúgame níriga 'ma amulí a're 'emi Onorúgame oyeria. Ku 'we 'la iwériga nokísiwa o'maka 'la nakúriga abichilubi beníá Onorúgame nila ra'íchali.

³ Napu 'lige pe kulí oyeria 'emi ne'chí, 'we 'la oyérame ke 'emi Onorúgame. Tase a'rewa Onorúgame oyeria, iligá ku 'we 'la iwériga nokísiwa 'nalina o'maka. Tabilé 'la 'nátaga mochísaká 'emi, 'liko alemi simela ne 'emi gastigárimia tabilé sainátiriga pe abiéniko neraga.

⁴ Abiénachigo jaré 'emi Onorúgame oyérame 'la tabilé chátiri alawégame júkó, 'la bi'wígame, 'la 'we 'la wéléme Onorúgame oyérilime, 'lige alueka 'la ne 'yuga e'yénamala 'la rojsákame o'páchaga napugiti alueka 'la e'wame kame napu ne najkí.

⁵ Apiépiri ralámuli napu ekí 'la umeri alué Satanasi na'tálila, alueka narémala rojsákame o'pacha, 'lige o'pachátamala, 'lige tabilé siné we'kámala ne alué ralámuli rewalá alé apélichí uchuchárigame, alué apeli napu re'pá rewagachi ajtí. 'Lige 'we 'la ruyémala ne, ne O'nola 'lige alué santo ánjeli 'we 'la oyérame ko ne'chí alué ralámuli.

⁶ Tabilé najkacholo níriká 'la gepuwa ye ra'íchali napurigá ané Onorúgame Alawala suwábaga 'emi Onorúgame oyérame gicháomana we'ká riógichi ejperégame.»

Jena ruwimela Juani ruwíligo napu anéligo Esukristo alué ralámuli Onorúgame oyérame alé we'ká riógichi Pilarélpíachi ejperégame

⁷ › Jípeko alué uché bilena we'ká riógichi ejperégame Pilarélpia rewégichi, Onorúgame oyérame, oséwaká napurigá alué santo ánjeli o'tomela alué osilí alué ralámuli alé. Regá anime oséwaká: «Alué Kristo napu tabilé siné cha 'sile, napu tabilé siné 'yégalí ra'íchame nile, napu ajchárigame ju napurigá wanápamala alué 'la Onorúgame oyérame ralámuli napurigá rewagachi moínámala, alueka tabilé elímala alué ralámuli tabilé oyérame Onorúgame napurigá moínámala rewagachi.

⁸ Neka 'we 'la machí 'we 'la oyérame ko 'emi ne'chí 'lige 'we 'la gu'írame ko 'emi uché jaré ralámuli. 'We 'la 'nátaga mochisi,

* **2:26** Jaré ralámuli mayé pe anime ko ye ra'íchali «bochígimi wijchimoba» aníá, pe alué tabilé jurío ralámuli olagá anime ke anéligo Juani. † **2:28** Yolí ra'íchagaká regá anime ju: «Le daré la estrella de la mañana.» «'Yámala ne 'emi alué so'pilí napu be'á be'lí ma'chíname ju.» Ralámuli ka che'lisópili aneme ju, 'lige jaré ralámuli wa'lú so'pilí aneme ju. «So'pilí» aníáká pe «Esukristo» anime kéréle (e'nesí «Apocalipsis» 22:16) alué rió rojsákame mo'égame.

neka i'puga a'rémala alé yochi napu ta'wesi uméname ju 'yeria. 'Lige 'émika rekó 'we u'kabi ke ne'chí oyérame 'lige tabilé nígame ke, abiénachigo 'we 'la oyérame júkó 'emi ne'chí tabilé síné chijúniga rekó chibi anilíe.

⁹ Alemi Pilarélpia epperé jaré ralámuli napu Onorúgame ta wanápurigame korime ju napu pe 'yégame kéré, alemi julámala ne alué ralámuli napurigá chojkóbaka jábamala 'we chijúniga machigá 'we 'la na'temao ne 'emi.

¹⁰ 'Émika senibí 'la e'wame ju napu ne najkí 'we 'la anáchaga rekó chibi anilíe, 'lige 'we 'la anachámala 'emi napu'lige seba raweli 'we resí ikiachi, napu'lige resí ikimeli ju suwábaga ralámuli jena wijchímoba epperégame, rekó resí ikié tabilé guwana rujsúmala 'emi Onorúgame oyeria. Ne 'la gu'irimala napurigá 'la anachámala 'emi napurigá 'la tabilé guwana rujsúmala.

¹¹ Pe 'we nawámala ne, 'we 'la 'nátaga mochiwa tabilé a'rigá Onorúgame oyeria, napurigá tabilé 'wesi 'wísimala alué gorona napu a'pili 'emi mo'kókame ju napu semati raweli anime ju.

¹² Apiépiri napu ekí umeri alué Satanasi na'tálila, alueka napurigá alué re'obá o'tónala nímala,* 'lige alé o'tónachi ujhámala ne Onorúgame rewalá, 'lige aminami ujhámala ne «Nuevo Rusaleni» anime napu aniamé kéré Onorúgame nila we'ká riógichi rewalá. Alué Nuevo Rusaleni aniáká anime kéré napu mochimili ju alué 'la Onorúgame oyérame. Alué we'ká riógachiká bo'né Onorúgame re'kibúmala 'pa rewagáchika. 'Lige aminami ujhámala ne, ne rewalá nuego alé o'tónachi.†

¹³ Tabilé najkacholo níriká 'we 'la gepuwa ye ra'íchalí napu ruyé Onorúgame Alawala alué ralámuli Onorúgame oyérame, gicháomana we'ká riógichi epperégame.»

Jena ruwimela Juani ruwíligo napu anéligo Esukristo alué ralámuli Onorúgame oyérame alé we'ká riógichi Laoriséachi epperégame

¹⁴ Jípeko alué uché bilena we'ká riógichi epperégame Laorisea rewégachi, Onorúgame oyérame, oséwaká napurigá alué santo ánjeli o'tomela alué osilí alé. Regá anime oséwaká: «Ye rió 'we 'la tabilé 'yégame 'lige 'we 'la o'wé ruyame napu etele, napu 'silé ye gawí newá,‡ regá aní:

¹⁵ Neka 'we 'la machí churigá ko mué na'tálila. Mueka kárékuru bilé go'ame tabilé rajtágame nibilé rulágame. Neka najkiépa napurigá 'we 'la rulágame nímala mué, o 'we rajtágame kómá.

¹⁶ Mueka pe napurigá jerólikeme ju, alek-eri pe yo'gá pama olá ne mué. §

¹⁷ Alarigá olama olá ne mué napugiti mueka anime kame: Neka 'we 'la nígame ju 'lige 'we 'la oyérame ju ne Onorúgame 'lige tabilé tábiri rokáré. Rekó alanié mué, Onorúgame níriká tabilé 'la sébali 'nátame kéréko mué, 'lige tabilé nígame kéré mué, napurigá tabilé o'páchigime kéré mué, 'lige napurigá tabilé ma'chílime kéré mué.

¹⁸ Neka 'la ruimélabá bilé rejcholi: 'La 'oro ralibóguru 'nalina 'la rusurúgame 'la bi'wígame, 'la ronérigame napurigá 'la semáriga bi'wígame nímala, a'lígeko 'la bijchiá 'la 'we a'lá nígame nímala mué. 'Lige 'la bi'wígame we'lí o'pacha raliboa, 'lige 'la rojsákame, 'lige alué o'pachátawa napurigá tabilé 'yeri einámala mué, 'lige 'la 'yowa busila napurigá 'la ma'chílime nímala mué.

¹⁹ Neka 'we 'la rejcholi ruyeme ju mué napugiti 'we 'la na'temame ne mué, nobi tabilé e'wásaká mué a'wágame wejpisómala ne, alek-eri 'we 'la bijchiá 'la oyériya Onorúgame, 'ma ku a'rewa alué chátiri 'nátili.

²⁰ Ne 'ma jena ilíkuru jípe jena yochi ma'chika reporá bajkinalia pachami, 'lige mué 'la i'púsaká yochi 'liko ne yati bajkimela pachami 'lige mué 'yuga go'mela ne.

²¹ Apiépiri ralámuli napu 'la umero alué Satanasi na'tálila, alueka 'la lisensia 'yámala ne napurigá ne 'yuga asimela napu ne asimela, a'chígoriga napurigá ne 'ma 'la umero alué Satanasi na'tálila 'lige ne 'la Onorúgame 'yuga asíbaturo alé napu ajtime ju Onorúgame.

²² 'La tabilé najkacholo níriká 'la gepúwaká ye ra'íchalí napu ruyé Onorúgame alué Onorúgame oyérame gicháomana we'ká riógichi epperégame.»

4

Jena ruwimela napu Juani etéligo alé 'pa rewagachi

¹ Pe aba'lige yati etéturu ne i'púriga ilígame alé 'pa rewagachi, 'lige akéturu ne ra'íchanti alé rewagáchika 'we a'wágame ra'íchame, 'lige 'we 'la ma'chígime alué ra'íchalí napu abé i'bé ra'íchalige, 'lige anié ne'chí olagá:

—Jeka simí ne'chí 'yuga. Ruimé ne churigá nímala uché síné rawé.

² 'Lige Onorúgame bo'né a'walíla 'yáturu ne'chí, 'lige etéturu ne bilé sia 'we semátiri napu Onorúgame ajtime ju 'lige bilé rió ajtigéturú alé 'we semátiri síachi napu Onorúgame ajtime ju.

³ 'Lige alé 'we semátiri síachi ajtígime rió napuyeri rejté rapame kéturu, 'we semátiri

* **3:12** Ye ra'íchalika anime kéré bilé ralámuli 'la senibí sébali olame ka 'la Onorúgame 'yuga asime senibí. † **3:12** E'nesi «Apocalipsis» 22:4. ‡ **3:14** La bijchiá Onorúgame ju alué rió. § **3:16** Ye ra'íchalí ruyá Esukristo pe ne'óchame ke anile alué ralámuli tabilé 'la sébali oyérame Onorúgame.

rapame, napuyeri alué rejté jaspe anilime 'lige alué kornalina anilime, 'lige alé nologá bo'igéturu bilé benolá chijtúliga 'we siyókame.

⁴ 'Lige alé nolíbali bilé liá naó sía jágeturuchigó 'we semátiri, 'lige alé síachi mochígeturu e'wélala nulame, rojsákame i'weli o'pacha o'páchigime 'lige 'órote newárigime gorona mo'kókame kéturu alué e'wélala.

⁵ 'Lige alé nasipa ajtígime síachika 'we ne'wime kéturu 'lige aminami napurigá trompeta* gusume kéturu 'lige aminami re'ome kéturu, 'lige gichao chojpé rajame jágeturu alé o'wemi neraga napu iligé alué wa'lú sía alé nasipa iligame. Alué gichao chojpé rajame ka pe alué gichao alawá ruyame kéré.†

⁶ 'Lige abiena iligéturu wa'lú ba'wí asírige bi'wígime alé o'wemi neraga napu iligé alué wa'lú sía 'we semátiri alé nasipa iligame.

'Lige alé a'bé napu iligé alué sía nasipa iligame, alé nologá naó ajágame uchú kéturu, 'lige bochígimi buségame kéturu, bajchámana 'lige guwánaka.

⁷ Bilé napuyeri bilé mawiyá kéturu, 'lige uché bilélaka napuyeri bilé besero kéturu, 'lige uché bilela ajágameka napuyeri ralámuli alieri mo'égame kéturu, 'lige uché bilela ajágameka napuyeri a'wé i'nime alieri kéturu.

⁸ 'Lige a'pílipi neraga alué ajágame usani a'négame kéturu. 'Lige alué bochígimi buségame a'kué regá anime kéturu:

Mué Onorúgame bi'neli neyúriga Wa'lula ju napu bi'neli neyúriga wa'lú a'walí nígame ju, alué napu 'yasi Onorúgame nile tabilé siné ochérigame,

'lige napu jipe abiena ajtí,

'lige napu nawámili ju.

⁹ Napu ekisá alué naó ajágame alarigá anichi,

¹⁰ 'lige alué bilé liá na naó e'wélala alé nologá uchúpaturu chojkóbaka wijchí si mo'ega alé nologá napu ajtigé alué nasipa ajtígime síachi, 'lige alé o'wemi síachi mochíbale alué e'wélala alué gorona, alué bilé liá na naó e'wélala gorónala, 'lige regá anime kéturu:

¹¹ Mué ju Wa'lula Onorúgame napu oyérilime niru ramué,

'we 'la júkuru napurigá anewa mué:

«Mué Onorúgame bi'neli neyúriga Wa'lula ju napu bi'neli neyúriga wa'lú a'walí nígame ju, 'lige mué sílekuru suwábaga tábiri newá napu eki nerú jena wijchimoba

'lige abiena napu eki nerú 'pa rewagachi.

'We 'ya kulí siné tabilé tábiri i'tele, tabilé i'tele ye gawí,

nibilé rayénali, nibilé ajágame, nibilé ralámuli.

Mueka 'we 'yasi asale,

'lige mué 'sile suwábaga tábiri newá.»

5

Jena ruwimela Juani ruwíligo Esukristo su'pánaligo alué apeli kabítigame gichao seyo ujchérigame

¹ 'Lige etéturu ne bilé we'lí apeli kabítigame alué alé nasipa síachi ajtígime wajtoná sekálachi bo'ígime. Alué apeli a'naguka osirúgime kéturu, 'lige gichao selá ajkabóligamete na'chuchárigame kéturu napurigá tabilé 'wesi ra'lanámala.

² 'Lige bilé santo ánjeli etiáturu ne alué santo ánjeli wa'lula e'wele sináká regá anime:

—¿Chieri 'la 'yárigame ju lisensia Onorúgamete napurigá 'la gojinámala alué gichao selá 'lige napurigá ra'lanámala alué apeli kabítigame?

³ 'Lige tabilé 'wesi ralámuli aniéturu: «Neka 'la 'yárigame ju lisensia.» Tabilé 'wesi i'tégeturu nibilé rewagachi, nibilé jena wijchimoba, nibilé re'lé we'echi i'tégeturu lisensia 'yárigame Onorúgamete napurigá ra'lanámala alué apeli.

⁴ 'Lige 'we naláturu ne machisá tabilé 'wesi 'yárigame ko lisensia napurigá ra'lanámala alué apeli kabítigame, 'lige napurigá leéramala.

⁵ 'Lige bilé alué e'wélala anéturu ne'chí:

—Tase nalápua, alué Mawiyá* anélime napu Jurea anilichi bejtégame nile, napu wa'lula selígame rey Rabi rijimala nile,† alueka wa'lú a'walí nígame ju napurigá bujémala alué selá 'lige ra'lanámala alué apeli kabítigame.

⁶ 'Lige etéturu ne bilé bo'á me'lirúgame neraga, alé amoba síachi chujkúgame etéturu ne, alué síachi alé nasipa iligame, alué naó ajágame uchúkichi nasipa iligame sía, alé nasipa iligame sía napu mochí alué bilé liá na naó e'wélala. 'Lige alué bo'á gichao a'wégame kéturu 'lige gichao buségame. Alué gichao a'wálaka 'lige gichao busí ruyame kéré alué gichao alawá Onorúgame Alawala, napu bo'né Onorúgame júlalige bochígimi napu echelú ju jena wijchimoba.

⁷ 'Lige alé a'bemi simigá, alué bo'á alué apeli kabítigame cha'píturu, alué apeli alé nasipa ajtígime rió sekálachi bo'ígime apeli, alé wajtoná sekálachi.

⁸ 'Lige alué bo'á 'ma cha'pisá alué apeli, alué naó ajágame 'lige alué bilé liá na

* 4:5 Alué trompétaka pe bo'á a'wálate newárigime nile. Ebreo ra'ichagaká «shofar» anilime nile. † 4:5 Alué gichao alawaka pe alué Onorúgame Alawala ruyame kéré. * 5:5 Alué napu Mawiyá anélime ju, alueka Esukristo ju. † 5:5 E'nesi glosario «ancestor».

naó e'wélala rió[‡] alé nologá mochígame alé o'wemi uchúpaturu chojkóbaka napu chujkugé alué bo'á. Suwábaga alué e'wélala rió 'lige alué naó ajágame a'pilipi neraga bilé arpa o'kame kéturu 'lige bejtoli o'kuí moléime o'kame kéturu 'órote newárigime, 'lige alé bejtólichí o'kuí ajchágame kéturu. Alué o'kuika ruwime nile alakí ra'íchali ra'íchame níligo alué Onorúgame oyérame alué Onorúgame 'yuga ra'ícha bamíbali tánime nile, 'lige raweli.

⁹ 'Lige bilé wiká wikaráturu napu tabilé siné wikarálige, regá anigá wikaráturu:

Mueka 'la 'yárigame ju lensisia Onorúgamete napurigá 'la cha'pimela alué apeli kabítigame

'lige napurigá gojinámala alué selá napu na'chuchárigame ju alué apeli, napugiti mueka me'lirúgame kame napurigá mué elalá ramué alawala bi'wémala

napurigá 'la Onorúgame 'kúchila niwa rekó se'winátiri ra'íchame ke jaré, 'lige rekó uché bilénami mejká ejperégame ke jaré.

¹⁰ 'Lige mué 'sílekuru wanapa ramué napurigá nochawa napurigá Onorúgame nulá,

'lige nulame niwa bochígimi jena wijchimo-ba.

¹¹ 'Lige yati neraga etéturu ne aminami asírige we'ká mili santo ánjeli ra'ícha jágame nologá alé, napu mochige alué bilé liá na naó e'wélala nologá napu uchuke alué naó ajágame, we'ká miyoni kéturu alué santo ánjeli,

¹² regá aníá jágeturu alué santo ánjeli:

Alué bo'á napu me'líliuru

alué júkuru Wa'lula suwábaga ramué nuleme

suwábaga tábiri alué nila ju

'lige 'we 'la benégame júkuru 'nátaga

'lige wa'lú a'walí nígame ju.

'Lige 'la oyéritékuru 'we 'la niraga regá anigá: «Alué bo'á napu me'líliuru 'we 'la nígame ju a'walí

bi'neli neyúriga

alué júkuru ramué repume

alekeri 'we 'la ra'sálagá mochiru

alekeri 'la wikáritékuru.»

¹³ 'Lige akéturu ne ra'íchame suwábaga alué napu newale Onorúgame napu 'pami rewagachí mochígame ju, 'lige napu nerú jena wijchimo-ba napu ju ajágame ralámuli, 'lige suwígame ralámuli, 'lige suwábaga ajágame

napu nerú ba'wichí, regá aniéturu suwábaga alué ralámuli 'lige alué ajágame:

Alué bo'á napu alé nasipa ilíggame síachi chujkú,

napu pe Esukristo kéré

'we 'la nígame ju a'walí bi'neli neyúriga

alué júkuru ramué repume,

alekeri 'we 'la ra'sálagá mochiru,

alekeri 'la wikarátékuru.

Alarigá nokisúgá 'la képa senibí.

¹⁴ 'Lige alué naó ajágame napu uchuke alé nologá regá aniéturu:

—j'we 'la bijchiá júpá!

'Lige suwábaga alué bilé liá na naó e'wélala alé nologá mochígame alé a'bé a'boi síalachi uchúpaturu chojkóbaka wijchísí rojpochaga, 'lige aniéturu:

—'We 'la nejkúrime ju mué, abichilubi 'we 'la nejkúrisa 'la képa mué.

6

Jena ruwimela Juani ruwíligo alué Bo'á Ranala gojiníligo alué selá apeli kabítigame na'chuchárigame

¹ 'Lige etiáturu ne alué Bo'á Ranala, gojináturu bilé alué selá alué apeli kabítigame na'chuchárigame, 'lige akéturu ne bilé alué naó ajágame, alé a'bé nologá uchúkame, a'wágame ra'íchame napuyeri u'kí re'ome, regá anime:

—j'jeka simí!

² 'Lige neka e'nénaturu, 'lige etéturu ne bilé gawé 'we rojsákame, 'lige bilé rió napu alué gawé aségame bilé iwá o'kame kéturu. 'Lige bilé gorona 'yáruturu alué rió 'lige yati mo'kóturu alué gorona 'lige simíturu nejkomia 'lige memia nejko-ga.

³ 'Lige pe nujubapi etiáturu ne alué Bo'á Ranala gojinachi uché bilé selá alué apeli kabítigame na'chuchárigame, 'lige alué uché bilé ajágame napu uchuke alé nologá alé nasipa ajtíggame sía ilígichi, regá aniéturu:

—j'jeka simí!

⁴ 'Lige neka e'nénaturu 'lige uché bilé gawé etéturu ne. Alué gaweka 'we sejtákame kéturu 'lige bilé rió napu alué gawé aségame ke 'yáruturu a'walí napurigá ralámuli 'ma na'awatamala 'lige napurigá 'ma suimela nakoga. 'Lige bilé wa'lú siparina 'yáruturu.

⁵ 'Lige pe nujubapi etiáturu ne alué Bo'á Ranala gojinachi uché bilé selá alué apeli kabítigame na'chuchárigame, 'lige alué uché bilé ajágame napu uchuke alé nologá alé nasipa ajtíggame sía ilígichi, regá aniéturu:

—j'jeka simí!

[‡] 5:8 Bilé liá aminá naó e'wélala rió pe siné kachi okaná chojkégame ju. Bilé chojkégame makué oká «apóstole» napu Esusi 'yale nóchali 'lige uché bilé chojkégame makué oká rió Akobo 'kúchila nile. Sineko pe u'kabi nlige, pe makué oká rió, arigá we'ká gayénale napu jipe ju ralámuli israelita. *

6:5 Alué senteno ka napurigá alué ri'lígo ochérame ju 'lige abé ta'mé najteme ju, peka napurigá alué ri'lígo. Alué ra'íchalika pe regá anime ke aní: «Tabilé najsibuwa alué go'ame, cha gurúgame.»

'Lige neka e'nénaturu 'lige uché bilé gawé etéturu ne. Alué gaweka chókame kéturu, 'lige bilé rió napu gawé aségame ke o'kame kéturu ri'ligó 'lige senteno* pesárala.

6 'Lige akéturu ne napurigá bilé rió ra'íchame alé nasipa napu uchuke alué naó ajágame, regá anime ra'íchali:

—Bilé litro ri'ligó 'yámala ne bilé rió bilé rawé nochárigame, 'lige bakiá litro senteno 'yámala ne bilé rió bilé rawé nóchigime, 'lige tabilé najsibuwa alué ba'wí wi'ime 'lige alué rekútume.

7 'Lige pe nujubapi etiáturu ne alué Bo'á Ranala gojínachi uché bilé selá alué apeli kabítigame na'chuchárigame, 'lige alué uché bilé ajágame napu uchuke alé nologá alé nasipa ajtíggame sía ilígichi regá aniéturu:

—Jeka simí!

8 'Lige neka e'nénaturu 'lige uché bilé gawé etéturu ne, alué gaweka 'we che'tí kéturu 'we nayume, 'lige bilé rió napu alué gawé aségame ke «Mukúgame» anilime kéturu, 'lige uchéchigo bilé rió enegéturu alé guwánaka «Injírno» anilime rió. 'Lige alué oká rió 'yáruturu Onorúgame napurigá we'ká ralámuli me'limela amulí nasípasi,† bilé siparínate, 'lige napurigá tabilé u'kíramala napurigá tabilé rakémala go'ame, 'lige napurigá a'wágame nayúnamala napurigá nayuka suwimela ralámuli, 'lige napurigá elímala alué ajágame jobátigame napurigá ralámuli me'limela.

9 'Lige pe nujubapi etiáturu ne alué Bo'á Ranala gojínachi uché bilé selá alué apeli kabítigame na'chuchárigame, 'lige gojinasa alué selá etiáturu ne bilé mesa napu kógime ju go'ame Onorúgame, 'lige alé mesa ilígichi chojkirá we'ká alawá etéturu ne alué suwíggame ralámuli alawala, alué napu me'líirige Onorúgame oyérame kórigá, aminami me'lirúgame alué ralámuli napugiti Onorúgame ra'íchálila benírige e'yéname kórigá.

10 'Lige e'wele ra'íchaga regá anía mochígigturu alué we'ká alawá:

—Muérigo Onorúgame, mué napu ju Wa'lula Nulame, napu tabilé síné chátiri 'nátame ju, 'la bijchígiga ra'íchame, ¿chiéniko gastigárima olá mué alué ralámuli napu ramué me'ale?

11 'Lige Onorúgameka rojsákame o'pacha 'yáuru alué alawá alé mochíggame 'lige alué alawaka yati o'pachátaturu 'lige aminami Onorúgame regá anéturu:

—Uché pe u'kabi rawé buwewa, pe 'wemi me'limé olá ne alué 'emi saila, napusi 'ma me'lisuga alué napu ekí me'libolí ju 'emi gompaniérola a'chígóriga napurigá me'liliru

'emi ne Onorúgame nila ra'íchali benírige e'yéname kórigá.

12 'Lige pe nujubapi etiáturu ne alué Bo'á Ranala gojínachi alué selá uché bilé apeli kabítigame na'chuchárigame, 'lige etiáturu ne wa'lú gawí nokachi, 'lige etiáturu ne rayénali chóniga asibigo 'ma mukugá, 'lige alué mechaka napuyeri elá gayénaturu.

13 'Lige so'pilika 'ma jékana wijchí rjusunúuru napurigá rjumsu ju alué chuná rakala napu'lige 'we a'wágame ekasá rekó 'we siyókame ke.

14 'Lige rewagáká napurigá betate ro'minálime alakíturu, 'lige 'ma tané ikíturu, 'lige suwábaga e'wele gawí re'pá jággame 'ma gajúuru 'lige mejkami chí'poa mo'íbaturu, 'lige alué gawí alé ba'wíchí nasipa jággame 'ma gajú mo'íbaturuchigó.

15 'Lige suwábaga napu ekí e'wélala selígame rey ke, 'lige alué sontalo e'wélala, 'lige alué 'we nígame ralámuli, 'lige alué 'we ejobénigame nakoga, 'lige alué ralámuli napu ekí ralirúgame 'lige alué tabilé ralirúgame, suwábaga alué 'ma chibaturu we'kanami resoehimi,

16 'liko arigá anélekuru alué gawí 'lige e'wele rejté alemi jággame:

—Alé ma'chígiká asibáwaká alé yóchika 'yériga ye resó 'yériga napu ramué mochiru chíbaka napurigá tabilé etémala ramué alué napu alé wa'lú síachi ajtí nasipa ajtíggame sía, 'lige tabilé najkiá napurigá alué Bo'á Ranala‡ ramué gastigárimala,

17 napugiti 'ma sebálimpá raweli napu sebámili núlige napu alué alé wa'lú síachi ajtíggame suwábaga ralámuli jena wijchimoba mochíggame gastigárimili ju. 'Lige ¿chieri 'la ajagá rejpímala?

7

Jena ruwimela Juani naó santo ánjeli etéligo

1 'Lige pe'tá nujubapi naó santo ánjeli etiáturu ne naógana chijtochi jággame a'pilipi neraga jena wijchimoba alué naó eká n-jteka napurigá tabilé ekemela jena wijchimoba, nibilé alé wa'lú ba'wí ilígichimi, nibilé rojá jágichimichigó.

2 'Lige uchéchigo bilé santo ánjeli etiáturu ne 'nákatu ma'chíname napu ma'chíname ju rayénali, bilé seyo o'kame Onorúgame nila, Onorúgame ajalí nejime, 'lige sináchaturu alué uché jaré naó santo ánjeli napu alé chijtochi jale, alué naó santo ánjeli napu a'walí nígame nile napurigá najsibúmala ye gawí 'lige alué ba'wítiri. Regá aniéturu:

3 —Tase najsibuwa gawí, nibilé ba'wítiri, nibilé rojátiri. Napu'lige alué ralámuli Onorúgame nochálilachi nóchame seyárisiga

† 6:8 Yolí ra'íchagaká «una cuarta parte» anime chujkú.

‡ 6:16 Alué Bo'á Ranala aniaká pe alué wa'lú síachi ajtíggame pe Esusi kéré.

gowálachi Onorúgame nila séyote, a'lige kulí najsibuwa gawí. 'Lige alué seyo etega 'la machimela suwábaga ralámuli 'la Onorúgame 'kúchila ko, 'lige abiena 'la machimela Onorúgame buinamio alé resítirichi mochígichi alué ralámuli.

⁴ 'Lige 'ma suwénaturu alué seyo ujchea alué santo ánjeli suwábaga alué Onorúgame nochálilachi nóchame, 'lige akéturu ne anichi alué santo ánjeli:

—Bilé sientu aminá oká liá aminá naó mili ju alué Onorúgame nila séyote seyárrigame. Suwábaga pe israelítacho.

⁵ Bilena chojkégame makué oká mili ralámuli Jurasi rijimala nile. Uché bilena chojkégame makué oká mili ralámuli Rubeni rijimala nile. Uché bilena makué oká mili ralámuli Gari rijimala nile.

⁶ Uché bilena chojkégame makué oká mili ralámuli Aseri rijimala nile. Uché bilena chojkégame makué oká mili ralámuli Nep-talí rijimala nile. Uché bilena chojkégame makué oká mili ralámuli Manasesi rijimala nile.

⁷ Uché bilena makué oká mili ralámuli Simioni rijimala nile. Uché bilena chojkégame makué oká mili ralámuli Lebí rijimala nile. Uché bilena chojkégame makué oká mili ralámuli Isakari rijimala nile.

⁸ Uché bilena chojkégame makué oká mili ralámuli Sabuloni rijimala nile. Uché bilena chojkégame makué oká mili ralámuli José rijimala nile. 'Lige uché bilena chojkégame makué oká mili ralámuli Benjamini rijimala nile.

Jena ruwimela Juani etéligo we'ká ralámuli se'winátiri ra'íchame suwábaga alué ralámuli o'páchigime

⁹ Pe'tá nujubapi etéturu ne we'ká ralámuli jágame alemi mejkabeka ta'mé a'bé abalemi o'wemi neraga alué alé nasipa ilígime sía ilígichi napu chujkule alué Bo'á Ranala. Asíriga we'ká kéturu alué ralámuli tabilé umubárume tetia. Jaré se'winátiri ra'íchame kéturu alué ralámuli, 'lige alué ralámuli ichúrimi we'kaná jena wijchimoba eperégame kéturu. Suwábaga alué ralámuli 'we rojsákame o'páchigame kéturu, 'lige rajkú sawala o'kame kéturu alué ralámuli.

¹⁰ 'Lige suwábaga síná jágeturu regá:

Alué Onorúgame gite napu ajtí alué wa'lú síachi

'lige alué Bo'á Ranala gite 'láchigo a'réríko alué chátiri 'nátali,

jipe 'ma tabilé cha nokame niru.

* **7:11** Alué bilé liá na naó e'wélala alé nolíga mochime nile alé napu alué naó ajágame uchule 'lige napu ilile alué wa'lú sía. † **7:14** Ye ra'íchalika pe aníame kéré 'ma o'tóligo alué Esusi napu'lige mukule alué gastígo napu ramué naréputi nile.

* **8:1** Napurígá rukó tabilé 'wesi tábiri akirume júturu nibilé chulugí nibilé ralámuli ra'íchame. Alué rukuchúluka abiena 'la akirume ju. Alé rewagáchika abéchigo tabilé tábiri gusume ma'chí anile.

¹¹ 'Lige suwábaga alué santo ánjeli nolíga jágeturu, alé napu alué bilé liá na naó e'wélala mochígichi, alemi nolíga jágeturu alué we'ká santo ánjeli.* 'Lige alué santo ánjeli alé nolíga jaga wijchimi si uchúpaturu chojkóbaka alé nolíga napu jálige,

¹² regá anígá uchúpaturu alemi wijchimi:

Alarígá ju.

'We 'la semáriga oyéraga eperérisiga 'la kápá Onorúgame,

Onorúgame napu 'we benégame ju 'nátaga, napu wa'lú a'walí nígame ju, wa'lú cheliera 'yawa 'lige 'we 'la nirawa senibí.

Alarígá nisa 'la júkuru nabí.

¹³ 'Lige bilé alué wa'lula rukéturu ne'chí regá:

—¿Chieri ju ye ralámuli rojsákame o'páchigime? ¿Kócheka sí?

¹⁴ 'Lige neka nejéturu:

—Mué rió wa'lula, mué bo'né 'la machilke.

'Lige alué rioka regá nejéturu:

—Ye ralámulika ju alué napu 'we resí ikile 'ya Onorúgame oyériga. 'Lige 'we 'la rojsákame newale a'boi o'páchala alué Bo'á Ranala elalate.†

¹⁵ Alekeri alé a'nabeka jákuru o'wemi neraga napu ilí alué wa'lú sía Onorúgame nila. 'Lige ye ralámulika, senibí jena jame júturu napu jái kulipi 'we 'la semáriga ra'ícha Onorúgame olagá 'lige alué napu alé wa'lú síachi ajtí, alué sía napu nasipa ilí, alué 'we 'la repúmala senibí.

¹⁶ 'Lige ye ralámuli 'ma tabilé siné e'lowímala, 'lige aminami tabilé siné balámamala, 'lige aminami tabilé siné rajtálimala

¹⁷ napugiti 'we 'la repúmili kame alué Bo'á Ranala napu chujkú alemi o'wemi neraga napu ilí alué wa'lú sía, 'lige o'tomela bilénami bajichi 'we 'la semárikáchi napurígá bajímala ba'wí alemi. 'Lige alué Bo'á Ranala napu Onorúgame ju, 'ma bujémala alué cha lárime seweli.

8

Jena ruwimela Juani ruwílígo Bo'á Ranala gojíníligo guwíchí ajtígame selá apeli kabítígame na'chuchárigame

¹ 'Lige pe'tá nujubapi etiáturu ne alué Bo'á Ranala gojínachi alué selá guwíchí ajtígame alué we'lí apeli kabítígame na'chuchárigame, 'lige suwábaga seweka ilíbale tase acháchaneturu bochígimi 'lige tabilé 'wesi ra'ícháchaneturu.*

² 'Lige etéturu ne gichao santo ánjeli jágame alé o'wemi Onorúgame ajtígichi, 'lige 'yáruturu bilé alué a'wágame buchilime a'pilipi, trompeta anilime yolí ra'íchaga.

³ 'Lige uché bilé santo ánjeli sébaturu, alé o'wemi neraga ilíbaturu napu iligé alué mesa napu kógilime ju go'ame Onorúgame. 'Lige bejtoli o'kame kéturu alué santo ánjeli sekáchí o'kuí e'kósala, 'órote newárigime bejtoli. 'Lige wa'lú 'yáruturu o'kuí napurigá molémala napu 'lige Onorúgame 'yuga ra'ícha jágichi suwábaga alué alemi jágame 'we 'la oyérame Onorúgame.

⁴ 'Lige alué molí napu ma'china alé bejtólíchi 'pa o'wétiri neraga kíbaturu 'lige Onorúgameka 'we 'la semáriga ganlīga akéturu alué ralámuli ra'íchachi Onorúgame 'yuga.

⁵ 'Lige alué santo ánjelika cha'píturu alué bejtoli o'kuí e'kósala 'lige bochíturu sawí rajame, 'lige 'pákana rewagáchika asagá jékana wijchímoba pasáturu alué bejtoli. 'Lige we'sá ra'náturu 'pa rewagachi, 'lige aminami asíriga enátiri re'óturu, 'lige 'we ne'wíturu, 'lige aminami gawí nokáturu.

Jena ruwimela Juani ruwligo gichao santo ánjeli buchéligo alué trompeta

⁶ 'Lige alué gichao santo ánjeli napu a'pili o'ká jage alué buchilime trompeta anilime, 'ma listo jábaturu buchumea alué trompeta.

⁷ 'Lige bilé alué santo ánjeli bucháturu alué trompeta, 'lige wa'lú u'kíturu rejsisi 'lige na'itiri, elá na'lógame kéturu alué rejsisi. 'Lige we'kaná ichúrimi jena gawichí rajáturu rojá 'lige gajsalá, ta'mé nasípasi rajale. Bijí usani santo ánjeli rokárikéturu napurigá buchémela alué trompeta napu o'ká jage a'pili.

⁸ 'Lige uché bilé santo ánjeli bucháturu alué trompeta, 'lige bilé tábiri napuyeri bilé wa'lú rabó páture Onorúgame, 'lige alué tábiri napuyeri rabó alé nasipa wa'lú ba'wí manígichi wijchiá kíbaturu 'lige 'ma elá gayénaturu alué ba'wí amulí nasípasi. Alésíko bijí maligi santo ánjeli rokárikéturu napurigá buchémela alué trompeta napu 'yáliku a'pili.

⁹ 'Lige amulí nasípasi suwíturu we'ká ajágame alé ba'wichí ejperégame. 'Lige we'ká barko amulí nasípasi rajínaturu napu ekí neruge barko alé wa'lú ba'wichí 'lige 'ma na'pilituru ba'wite.

¹⁰ 'Lige uché bilé santo ánjeli bucháturu alué trompeta 'lige wijchíturu 'pa rewagáchika bilé wa'lú so'pilí rajame 'lige we'ká bakó 'lige we'ká bajisoli na'pólīga asíbaturu amulí nasípasi napu ekí bakó 'lige bajisoli neruge jena wijchímoba. Alígésíko bijí naó santo ánjeli rokárekéturu napurigá buchumela alué trompeta napu 'yáliku a'pili.

¹¹ 'Lige alué so'pilí Chijpúgame anilime kéturu. 'Lige alué so'pilí wijchísá jékana wijchímoba, we'kaná ichúrimi bakochi 'lige bajíchimi manígime ba'wí bajílime jena wijchímoba 'ma chijpúgame gayénaturu, amulí nasípasi napu echilú ju ba'wí bajílime jena wijchímoba manígime, 'lige we'ká ralámuli suwíturu alué ba'wí bajiga.

¹² 'Lige uchéchigo bilé santo ánjeli bucháturu alué trompeta, 'lige 'ma tabilé rajtágame rayénaturu, 'ma pe napurigá napu 'lige nolega iligá, alieri rayénaturu alué rayénali. 'Lige abiena 'ma mukúture alué mechá amulí nasípasi neraga. 'Lige abiena suwíturu we'ká so'pilí amulí nasípasi neraga napu ekí nerú 'pa rewagachi. Ta'mé 'la rayénaturu rawé 'lige ta'mé 'la mechega iligéturu rukomi. Alésíko bijí bakiá santo ánjeli rokárikéturu napurigá buchémela alué trompeta napu 'yáliku a'pili.

¹³ 'Lige yati neraga, etéturu ne 'pa rewagáchimi 'mame i'nisia bilé a'wé, 'lige regá aniéturu alué a'wé:

—iAsíriga enáriga resí ikimela ralámuli jena wijchímoba mochíggame, alué napu ekí 'we cha nokame ju, bakiá gastigo narémala ralámuli 'we cha nokame! ¡Napu'lige alué uché jaré bakiá santo ánjeli buchesa trompeta, a'lige resí ikimela alué ralámuli jena wijchímoba mochíggame, alué napu 'we cha nokame ju!

9

¹ 'Lige uché bilé santo ánjeli bucháturu alué trompeta, 'lige etéturu ne bilé so'pilí alé 'pákana rewagáchikana wijchíggame, 'lige bilé a'wépala 'yáruturu napurigá i'púmalá alé yochi 'légana simime bowé bo'ígichi, asíriga re'lé rojkógichi tabilé siné sebálime 'légana napu bi'tí suwíggame.

² 'Lige i'púture yochi, 'lige 'ma i'pusa, wa'lú molí ma'chinaturu alé rejkolíchika. Asíriga wa'lú rajá iligéturu alé re'lé. 'Lige asíriga wa'lú molí chujkíbaturu re'pá ekárale 'lige 'ma kaga ilíbaturu.

³ 'Lige we'ká ojchí buíníturu alé molíraleka, 'lige alué ojchí 'we jobátigame gayénale, a'wággame negime napurigá majchili.

⁴ 'Lige anéleru alué santo ánjelite napurigá tabilé che olámala rojá, nibilé gajsalátiri. Alué ojchika 'yáliku lisensia napurigá pe ralámulicho i'kímala, alué ralámuli napu tabilé bawérigame nile gowálachi Onorúgame nila séyote.

⁵ 'Lige tabilé 'yáliku lisensia alué ojchí napurigá me'agá i'kímala ralámuli, alué ojchika pe 'we o'kóggame nejkímili nile 'nalina napurigá 'we o'koka e'yénamala i'kísiga, maligi mechá neraga.

⁶ 'Lige alué ralámuli asíriga suwinálimili nile o'koka alué ojchite i'kísiga, nobi tabiléchigo gainámili nílekó suwiyá.

⁷ Lige ojchí napuyeri gawé kéturu bilena nakólichí o'towame nakomia. 'Lige mo'kókame kéturu napuyeri gorona, 'lige 'órote newárigime kari kéturu, 'lige banalaka napuyeri ralámuli alieri banégame kéturu.

⁸ Lige gupégame kéturu alué ojchí napuyeri umugí gupala 'lige ramalaka napuyeri mawiyá ramalá alieri ramégame kéturu.

⁹ Lige jiero ujchágame kéturu bajchámana napurigá tabilé ché'wimela a'tánalia, 'lige napu'lige i'nía a'wágame chi'ne kéturu napurigá we'ká kareta júmame nakomia alué kareta napu nakólichí unilime ju,

¹⁰ 'lige we'ká wajségame kéturu napuyeri majchili wajsila, 'lige selégame kéturu alé wajsilachi, lisensia nígame kéturu napurigá maligi mechá nayútamala ralámuli i'kisa.

¹¹ Lige alué ojchí nuleme bajchá ilgame Abaroni anilime kéturu ebreo ra'íchaga, 'lige griego ra'íchagaká Apolioni anilime kéturu napu Remónisi kompaniérola ju a'wépala nígame alé rejkolichí i'púlime. Abaroni 'lige Apolioni aniáká pe «Ralámuli Me'ame» anime ju.

¹² Lige a'kinana maligi mechá kachi 'ma tabilé o'koka e'yénituru alué ralámuli alué ojchite i'kísiga, 'ma simúraturo bilé gastigo napu narémili nígame alué ralámuli 'we cha nokame jena wijchimoba ejperégame. Abienena bijí rokárikéturu napurigá oká gastigo narémala alué cha nokame ralámuli.

¹³ Uché bilé santo ánjeli bucháturu alué trompeta, 'lige ra'íchame akéturu ne alé naó a'wachí alé nawágana chijtochi jágame alé wa'lú mesa 'órote newárigime mesa napu alé o'wemi neraga iligé napu Onorúgame ajtigé.

¹⁴ Lige anéreturu alué santo ánjeli napu o'ká iligé alué trompeta:

—Yati bo'tanawa alué naó santo ánjeli napu buluruga mochi alé wa'lú bakochi Euprate anilichí.

¹⁵ Lige 'ma bo'tanáleru alué naó santo ánjeli napu buluruga mochige. Alué santo ánjelika buluruga mochiálieru Onorúgame, su'panamia 'la a'ligerikáchi napu'lige sebasa raweli napu su'panáwali nile napurigá me'limela we'ká ralámuli amulí nasípasi neraga napu eki ejperé jena wijchimoba.

¹⁶ Lige asiriga we'ká gompaniérogame kéturu alué naó santo ánjeli, oká sientio miyoni sontalo karáturu. 'Lige gawé aségame kéturu alué sontalo.

¹⁷ Etéturu ne alué gawé, 'lige alué ralámuli gawé aségame. Alué gawé 'lige alué ralámuli jiero ujchágame kéturu bajchámana sulachí. 'Lige alué jiero 'we sawarógame kéturu, 'we sejtákame kéturu aminami, 'lige 'we siyókame kéturu aminami. Alué gawé mo'ólaka napuyeri mawiyá mo'ola alieri mo'égame kéturu, 'lige na'í ma'china 'siéturu chu'álachika, 'lige

molítiri, 'lige rejté rajámehigó napu asupre anilime ju.

¹⁸ Lige aleké na'ite 'lige aleké molite 'lige aleké rajame rejtete 'ma suwíturu we'ká ralámuli amulí nasípasi jena wijchimoba ejperégame.

¹⁹ Aminami wajsílate me'áturu alué gawé we'ká ralámuli, alué gawé wajsílaka napuyeri sinowí kéturu, mo'égame kéturu 'lige nejchume kéturu, 'lige 'ma suwime kéturu ralámuli aleké sinowite u'chúsiga.

²⁰ Lige ralámuli napu eki ajagá ejtebige, tabilé siné regá aníturu:

—Pe rekó ku e'kawa ramué mué Onorúgame 'we resí nokagá ejperégame niru ramué.

'Lige aminami tabilé siné a'réturu iwérali tania alué Remónisi nibilé alué tábiri 'órote newárigime, 'lige plátate newárigime 'lige brónsete newárigime, 'lige rejtete newárigime, 'lige abiena alué tábiri igute newárigime alué napu tabilé ma'chílime ju, 'lige tabilé akeme, 'lige tabilé e'yéname.

²¹ Lige aminami tabilé aniéturuchigó:

—Muérgo Onorúgame, pe rekó e'karigó ramué asiriga seweka mochiru cha we'ká ralámuli me'áligime ramué 'we 'la ko mayega alanokogá e'yénili.

'Lige aminami tabilé a'rele sujkumua ralámuli, 'lige aminami tabilé majale Onorúgame uché jaré umugí 'yuga okoka tabilé 'la a'boi upila nile. 'Lige tabilé chijúnale chigoga. Tabilé lale: «'We resítiri raweli rekímala Onorúgame ne'chí aminabi chigoga einásaká ne.»

10

Jena ruwimela Juani ruwíligo bilé santo ánjeli apeli ra'linárigame o'kame níligo

¹ Lige etéturu ne uché bilé santo ánjeli wa'lula, alé 'pa rewagáchika re'kiname nolite kabítigame o'páchaga, bilé benolá si enegéturu alé mo'ólachika, 'lige banalaka* napuyeri rayénali kéturu, 'lige suwábaga ronola (pierna) umichipo si 'lige ralala si napuyeri na'í kéturu o'weti iligame.

² Lige bilé u'tá apeli ra'linárigame o'kame kéturu sekachí kabika gatélime apeli, osilí uchúkame. Wajtoná iligame ronola wa'lú ba'wi ilígichi amoba teka ilíbaturu, 'lige o'iná iligame ronólaká wakígichi teka ilíbaturu.

³ Lige asiriga e'wele sináturu napurigá mawiyá, 'lige 'ma sinasa alué santo ánjeli, abiena ma'chí aníturu gíchao tábiri 'we a'wágame ra'nagá ra'íchame.

⁴ Lige alué gíchao tábiri a'wágame ra'nagá ra'ichasa, apélichí ujchama oláturu ne suwábaga tábiri napu aké ne a'lige, pe iligá bilé ra'íchali akéturu ne 'pa rewagáchika, regá anime:

* 10:1 Yolí ra'íchagaká «la cara» anime kéré.

—Tabilé rupóká napu aké mué alué gichao tábiri napu a'wágame ra'nagá ra'íchale, 'lige aminami tabilé osibóaká.

⁵ 'Lige alué santo ánjeli alué napu wa'lú ba'wichí teka iligé o'weti o'wínaturu waj-toná sekala.

⁶ 'Lige aniéтуру:

—Onorúgame 'we 'la machí 'la bijchiá ko napu aní ne. Napu ne aní, Onorúgame 'we 'la sébali olámala. Onorúgame napu senibí bejtégame ju, napu 'sile newá napu ekí nerú 'pa rewagachi, napu 'sile ye gawí newá 'lige suwábaga tábiri napu nerú jena wijchimo-ba, napu 'sile newá alué wa'lú ba'wí jena wijchimoba manígime 'lige suwábaga tábiri ajágame alé wa'lú ba'wichí ejperégame, Onorúgame 'we 'la sébali olámala napu anile.

⁷ Napu'lige alué santo ánjeli guwichí buchesa alué trompeta, a'lige 'ma sebámala raweli napurigá Onorúgame anélige alué 'ya mochígame ralámuli.

⁸ 'Lige uchéchigo siné akéturu ne ra'íchachi rewagáchika ne'chí olagá pe alué ra'íchame napu akélige ne pe be'bepi, alué a'wágame ra'nagá ra'íchame, regá aniéтуру:

—Simigá 'lige u'poa alué apeli ra'linárigame napu alué santo ánjeli o'ká ilí, alué kabika gatélime alué santo ánjeli ba'wichí teka iligame 'lige bilena wakígichi teka iligame.

⁹ 'Lige neka yati simíturu alé napu iligé alué santo ánjeli, 'lige alé sebasa tánituru ne alué apeli ra'linárigame kabika gatélime. 'Lige regá anéтуру ne'chí alué santo ánjeli:

—Cha'pí ye apeli ra'lanárigame 'lige go'poa. Chu'chika asíriga ajkágame nímala napurigá melalo, 'lige rojpachika 'we chijpúgame nímala.

¹⁰ 'Lige neka yati cha'píturu alué apeli ra'lanárigame napu o'ká iligé alué santo ánjeli 'lige cha'pisá go'áturu ne, 'lige chu'chika 'we ajkágame kéturu napurigá melalo ijámpirichika ma'chínigame, 'lige rojpachika 'we chijpúgame gayénaturu.

¹¹ 'Lige regá anéтуру ne'chí alué santo ánjeli:

—'We 'la ruyémili júkuru mué choláwili ka Onorúgamete alué ralámuli ichúrimi jena wijchimoba ejperégame, mejkami ejperégame, a'bemi ejperégame, se'nú ra'íchali ra'íchame, we'kaná gawichí napu bi'lepi wa'lula ju nulame, 'lige pe u'kabi gawichí napu bi'lepi wa'lula ju nulame. Abiena alué e'sélikame 'we 'la ruyémili ju mué choláwili ka Onorúgamete.

11

Jena ruwimela Juani ruwíligo Onorúgame julamio oká rió Onorúgame nila ra'íchali

benírame

¹ 'Lige bilé baká 'yáruturu ne tétilime, 'lige anéruturu ne:

—Tétiwa alué wa'lú re'obá Onorúgame re'obala, 'lige abiena alué mesa tétiwa napu ilí alé re'obachi napu kógilime ju go'ame Onorúgame, 'lige aminami tétiwa chekí ralámuli jaga alemi iwérali tania Onorúgame. ² 'Lige alé re'obachi ra'pichika tase tétiwaká, aleka pe ralámuli tabilé israelita ra'pichila kame, 'lige alué ralámuli alemi e'yénamala 'we cha nokigá, napurigá ajágame 'ma buyásigame go'lechi 'ma mo'gá alemi 'yéchimi. Alarigá nímala alemi naosa makué na oká mechá alé Rusaleni rewégichi.

³ 'Lige julámala ne oká rió ne'chí oyérame 'we 'la ruyénaliga ne nila ra'íchali suwábaga ralámuli alé Rusaleni ejperégame, o'páchaga julámala ne alué o'pacha o'chókame napu o'pachátame ju ralámuli napu'lige 'we seweka mochiga bilé rijimá mukugariká. 'Lige alué oká rió abaleké bilé mili oká siento aminá usánisa makué rawé (oká liá na oká mechá) e'yénamala ne Onorúgame nila ra'íchali ralámuli benírige, pe aba'lige napu'lige 'ma 'luka e'yénachi e'karúgame tábiri ichúrimi galrílimi alué tabilé Onorúgame oyérame.

⁴ Alué oká rió rojá olibo* neraga ju, 'lige aminami alué oká rió alué kantelabro neraga ju napu gichao gantela jawálime ju, napu alemi o'wemi jaí napu Onorúgame ajtí.

⁵ Jaré ralámuli cha olánalisa alué oká rió, alueka na'í ma'chí pame ju chu'chika, 'lige 'ma e'kósime ju alué na'ite. Alarigá suwimeli júpá.

⁶ 'Lige alué oká rió nígame ju a'walí napurigá tabilé u'kírimala abaleké oká liá na oká mechá, 'lige aminami nígame ju a'walí napurigá elá gainárimala ba'wí, 'lige aminami nígame ju a'walí napurigá o'chéririmala we'ká u'kuchí ajágame negime napu ju ajté, rejpuhítiri, chínchitiri, wi'chítiri 'lige we'ká aminá uché jaré u'kuchí ajágame negime napurigá resí olámala ralámuli bochgími jena wijchimoba ejperégame napu ekisá resí olánili.

⁷ Napu'lige 'ma simárisa alué naosa makué na oká mechá, 'lige alué ajágame 'we opurúgime ma'chínamala lékiri injiérnochika 'lige nejkómala alué oká rió 'yuga, 'lige 'ma me'liboli ju alué oká rió alué opurúgime ajágamete lékiri injiérnochika ma'chínigame.

⁸ 'Lige alué oká rió suwígama alé miná nasipa we'ká riógichi nasipa ro'áwili ju alé Rusaleni rewégichi alé napu me'líli ru Esusi bilena gulusichí. Alé Rusaleni ejperégame ralámuli 'we i'nílame ju tabilé nirame ju, a'chigóriga napurigá alé uché bilena

* 11:4 Alué olibo rakala go'ame ju 'lige newalime ju aseite 'lige yowí. 'We najtékame nile alué olibo.

we'ká riógachi epperégame ralámuli, Soroma etwégachi 'lige Ejipto rewégachi we'kaná gawichí napu bi'lepi ju wa'lula nulame.

⁹ Suwábaga ralámuli bochígimi gawichí mochígame, we'ká se'winátiri ra'íchame, etémala alué oká rió suwígame bakiá rawé aminá nasipa, 'lige tabilé elámala suwábaga alué ralámuli napurigá tópuá alué oká rió.

¹⁰ 'Lige ralámuli jena wijchimoba epperégame asrígá ra'sálámala alué oká rió suwisá, 'lige e'karúgame tábiri kóniga járomala a'bopi, napugiti ye oká rió asrígá a'wágame nawilí júlame nílige napurigá alué ralámuli tabilé ganílga mochímala, alekeri asrígá ra'salagá mochímala alué oká rió suwisá.

¹¹ Napu'lige 'ma bakiá rawé na nasipa kachi, Onorúgame ku ajalí 'yale napurigá ku ajagá e'yenamala alué oká rió, 'lige alué oká rió yati o'weti jásele, 'lige we'ká ralámuli alué oká rió ajagá jágichi etesa, asrígá majale.

¹² 'Lige alué oká rió ku ajánigame, ra'íchame akele 'pa rewagáchikana neraga, regá anime ra'íchali:

—Jékiri simasi:

'Lige bilena nolichi mo'íbaturu 'párimi rewagachi. 'Lige suwábaga napu nile alué oká rió saíla e'negá jágeturu napu'lige alué oká rió 'pa rewagachi simíbachi.

¹³ 'Lige alé Rusaleni anilichi we'ká riógachi peba a'lige yati neraga nokáturu gawí asrígá a'wágame, 'lige we'ká galí gajunúuru, 'lige we'ká ralámuli suwíturu, gichao mili ralámuli. Aminá jaré ralámuli alué napu tabilé suwile, alueka asrígá majaga ejtebíuru, 'lige o'winaturu aníá:

—Asrígá walú a'walí nígame ju mué Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame.

¹⁴ 'Ma oká gastigo kéturu aluete 'lige abiene biji bilé gastigo rokárekéturu.

Jena ruwimela Juani ruwíligo bilé santo ánjeli bucháligo trompeta 'ma guwichí

¹⁵ 'Lige uché bilé santo ánjeli bucháturu alué trompeta napu 'yáliru, 'lige asrígá a'wágame ra'íchame ma'chí aníéturu 'pa rewagáchika, regá anime:

Jípeko Onorúgame napu ramué nuleme ju 'lige alué Kristo napu bo'né júlale 'pa rewagáchika

napurigá ralámuli gu'írimala, alué okáraga nulá bochígimi jena wijchimoba.

'Lige alué Onorúgame nulámala nabí.

¹⁶ 'Lige alué bilé liá aminá naó rió e'wélala napu noligá mochige napu ajtígé Onorúgame, alemi o'wemi uchúpaturu chojkóbaka wijchí si rojpochága,

¹⁷ 'lige regá aníéturu:

Cheliérabá mué Onorúgame, mué napu walú a'walí nígame ju me'tigá suwábaga tábiri.

Mueka asrígá 'yasi ajtígame júkuru, 'lige tabilé siné mukume júkuru mué.

Cheliérabá mué Onorúgame, mué júkuru jena wijchimoba nulame 'we 'la ma'chí nérékuru.

Mueka walú a'walí nígame ju.

¹⁸ Alué tabilé oyérame Onorúgame 'we ayoga mochige

nobi 'máchigo sébaleko raweli napu gastigárimili nílige mué alué ralámuli tabilé oyérame Onorúgame,

'lige aminami 'ma sébale raweli napu tabilé gastigárimala mué alué ralámuli napu 'ma suwigá bi'tí napu oyérame nile mué Onorúgame

napu'lige biji ajagá mochiga, 'lige aminami tabilé gastigárimili nílige mué alué mué nila ra'íchali benírame ralámuli

'lige suwábaga uché jaré napu 'la mué oyérame ju,

alué napu ekí pioni ju 'lige alué napu ekí e'wélala ju.

'Lige aminami seba raweli napu'lige me'limeli nílige mué

alué ralámuli napu ekí me'ligá e'yéname ju, 'lige aminami napu ekí chibi olagá e'yéname ju

uché jaré ralámuli.

¹⁹ 'Lige alué walú re'obá Onorúgame nila 'ma i'puga ilibaturu yochi alé 'pa rewagachi ilígame, 'lige alé pachá re'obachi bo'géturu alué gajoni 'we najtékame napu gatélime ju alué rejte i'chibéjigame napu osálige Moisesi alué nulalí rejcholi. 'Lige 'la abé ená aníaniéturu 'we ne'wíturu 'lige aminami napurigá trompeta ka aníchaneturu, 'lige aminami re'óchaneturu jena wijchimoba 'lige aminami a'wágame nokáturu gawí, 'lige walú u'kúuru rejsisi.

12

Jena ruwimela Juani etéligo bilé mukí walú bochágame

¹ Bilé mukí etiáturu ne 'pa rewagachi rayénali o'páchaga ilígame 'lige aminami rayénali si'púchaga, 'lige alé amoba mechá ajtígichi iligéturu, 'lige alé amoba mo'ólachi makué oká so'pili mochígeturu napurigá gorona neraga, alué mukí pe bilé tétali ruwime kéréle churigá nimio a'kinana rawé.

² 'Lige alué mukí walú rojpegame kéturu 'ma ranélimili ke 'lige asrígá e'wele naláturu o'koka, 'máchigo ochérachi níligeame utátiri towi.

³ 'Lige bilé ajágame etéturu ne alé 'pa rewagachi napuyeri ochá, asrígá walú 'we sejtákame, 'lige gichao mo'égame kéturu alué ajágame, 'lige makué a'wégame kéturu, 'lige gorona mo'kókame kéturu a'pili mo'ólachi.

⁴ 'Lige wajsílate asíriga we'ká so'pilí rajsúnaturu 'pa rewagachi mochi'game amulí nasípasi neraga napu ekí mochi'ge alé 'pa rewagachi, 'lige jékana wijchí rajsúnaturu alué so'pilí, 'lige alé a'bemi nawáturu alué walú ajágame napuyeri ochá 'we chátiri alé alué muki ajtígichi, pe abiéniko go'mea alué u'tátiri pe kulí ochérasa.

⁵ 'Lige ochératuru u'tátiri towí alué muki ranala napu walú nímili nile napu'lige walú ochérasa, suwábaga ralámuli nuleme jena wijchimoba ejperégame. 'Lige bilé selá jérote newárigime o'ká asimeli ju napu'lige walú neraga asígá. 'Lige yati bujératuru alué u'tátiri alué muki, bilé santo ánjeli simíturu bujea 'lige 'ma o'tóturu Onorúgame ajtígichi alé walú síachi alé 'pa rewagachi.

⁶ 'Lige alué mukika, alué u'tátiri eyela, 'ma 'másituru mejkami tabilé ba'égichi, 'lige aminami nibilé rojégichi napu Onorúgame 'ma 'la listo a'rélige 'la suériga gatega napurigá alé ajchagá nesériwa alué muki bilé mili oká sientu aminá usánisa makué rawé (naosa makué na oká mechá).

⁷ 'Lige walú nakó o'winíturu alé 'pa rewagachi. Migeli anilime santo ánjeli, 'lige we'ká santo ánjeli Migeli gompaniérola alé gichao mo'égame chátiri tábiri saega nakóturu. 'Lige alué ajágame napuyeri ochá alué gichao mo'égame gompaniérola santo ánjeli abiena nakóturu alué Migeli gompaniérola saega,

⁸ 'lige 'ma neyúrituru alué Migeli gompaniérola santo ánjeli 'lige 'ma mabúтуру alé 'pa rewagáchika alué chátiri ajágame napuyeri ochá gichao mo'égame 'lige alué gompaniérola.

⁹ 'Lige alué chátiri ajágame napuyeri ochá 'pa rewigáchika pátuturu alué napu pe sinowí nílige 'we 'ya, Riablo anilime ju 'lige Satanasi anilime ju, napu pe 'yégame ju suwábaga ralámuli jena wijchimoba ejperégame, 'ma pátuturu 'pa rewagáchika, 'ma gompaniérola 'yúriga.

¹⁰ 'Lige ra'ichame akéturu ne alé 'pa rewagáchika asíriga a'wágame, regá anime:

—'Ma nawapa jena rewagachi alué napu bujémala alué chátiri 'nátili suwábaga ralámuli alé wijchimoba ejperégame, 'ma seba Onorúgame a'walila, jípesika 'la a'wágame nulámalabá Onorúgame, 'lige abiena nulámala alué napu pale Onorúgame alé wijchimoba, napugiti 'ma alégana pátigime alué napu pe 'yégame ju alué Onorúgame oyérame ralámuli napurigá ramué, alué napu 'yégame ke alué Onorúgame oyérame senibí rawé 'lige rukomi.

¹¹ Onorúgame oyérame 'ma neyúri'le, napugiti Esukristo 'ma mukúligame alué ralámuli gu'iriga napurigá tabilé walú

resítiri alawégame nímala, tabilé majale suwiyame Onorúgame oyéraga.

¹² 'We ra'sálási 'emi jena rewagachi ejperégame. 'We resí ikimela suwábaga 'emi napu ejperé alé wijchimoba napugiti alué Riablo 'ma re'kiligame alemi 'emi ejperélachi 'we ayoga, napugiti machiame 'ma pe 'wemi 'ma tabilé umubamio 'emi 'yegia.

¹³ Napu'lige 'ma pásiga alué chátiri ajágame 'pa rewagáchika 'we ayole 'lige me'lísale alué muki, alué napu ranele alué u'tá towí.

¹⁴ 'Liko alué muki a'wé a'nalá 'yaruturu napurigá 'nímala mejkami tabilé ba'wégachi nibilé rojégichi napurigá tabilé cha'piboa alué chátiri ajágame napuyeri ochá, alé mejkami napu Onorúgame 'ma 'la listo a'rélige 'la suériga gatega napurigá alé asimela alué muki naosa makué na oká mechá.

¹⁵ 'Lige alué chátiri ajágame napuyeri ochá walú ba'wí go'míturu chu'álachika alé guwánami alué muki 'machi napurigá u'lísimala.

¹⁶ 'Lige iligá alué we'eka walú re'nale 'lige bajile alué ba'wí. Alué we'eka pe alué muki gu'iriga 'sile ala'siá napurigá tabilé u'lísimala alué muki.

¹⁷ Alésiko alué chátiri ajágame napuyeri ochá 'we ayóturu alué muki 'yuga pecha sébaliga, 'lige simíturu alué muki 'kúchila 'yuga nejkomia, alué muki 'kúchila napu 'la oyérame ju pe Onorúgamecho, alué napu 'we 'la oyérame ju napu Esukristo ruwile.

¹⁸ 'Lige alésiko alué walú chátiri ajágame napuyeri ochá alé walú ba'wí manígichi suweke chujkíbaturu.

13

Jena ruwimela Juani etéligo oká ajágame oparúgime

¹ 'Lige uché bilé ajágame etiáturu ne asíriga enátiri alé walú ba'wí manígichika ma'chínime. 'Lige gichao mo'égame kéturu alué ajágame 'lige makué a'wégame, 'lige a'pili a'wálachi bilé gorona* chijtúligame ajchággame kéturu alué ajágame, 'lige osirúgime kéturu alé a'pílipi mo'ólachi, 'we chátiri ra'íchali ruwime, pe Onorúgame gawéliga.

² Alué ajágame napu ne eté napuyeri bilé re'séwili kéturu, 'lige ronólaká napuyeri ojí ronola alieri ronégame kéturu, 'lige chu'álaka napuyeri mawiyá alieri chu'égame kéturu. 'Lige alué walú chátiri ajágame napuyeri ochá walú nulame newáturu alué ajágame napuyeri re'séwili.

³ 'Lige alué bilé mo'ó alué ajágame mo'ola 'we jechárigame kéturu 'ma ra'págame

* 13:1 Alué gorona pe ruyame nile walú nulame neraga nílige alué ajágame.

'lige ku sa'wíturu alué ajágame mo'ola, 'lige suwábaga ralámuli jena wijchimoba epperégame aniéturu:

—La chiena 'la ku 'la sa'wigá ikí alué ajágame —aniéturu.

'Lige alué ralámuli 'we 'la oyératuru alué ajágame napurigá Onorúgame neraga,

⁴ 'Lige tánituru iwérali alué wa'lú chátiri ajágame napuyeri ochá napu wa'lula nulame newálige alué uché bilela ajágame napuyeri re'séwili («leopard» anilime yolí ra'ichaga). Abiénachigó tánituru iwérali alué ajágame napuyeri re'séwili. 'Lige regá aníaniéturu suwábaga alué ralámuli jena wijchimoba epperégame:

—Tabilé 'wesi i'té aminá uché bilé aliena a'wágame napuyena a'wágame ju ye ajágame. Tabilé 'wesi i'té napurigá neyúrimala ye ajágame 'yuga nejkoga.

⁵ 'Lige Onorúgame lisensia 'yáturu alué ajágame napuyeri re'séwili napurigá ra'ichámala ra'ichali 'we chátiri, pe Onorúgame gawéliga, 'we rióliga. 'Lige abiena lisensia 'yáturu napurigá nulámala jena wijchimoba naosa makué na oká mechá.

⁶ 'Lige o'wínaturu ra'icha alué ajágame napuyeri re'séwili 'we chátiri ra'ichali, Onorúgame gawéliga, 'lige suwábaga napu mochí 'pa rewagachi gawéliga.

⁷ 'Lige Onorúgame abiena lisensia 'yáturu napurigá nejkómala Onorúgame gompaniérola saega 'lige napurigá umérimala Onorúgame gompaniérola. Abiena Onorúgame ajcháturu wa'lula napurigá nulámala suwábaga chojkégame ralámuli napu eki epperé jena wijchimoba, alué napu se'winati ra'ichali ra'ichame ju a'pílipi chojkégame.

⁸ 'Lige suwábaga ralámuli napu eki tabilé uchuchárigame ju rewalá alué Bo'á Ranala nila apélichí, alué ralámuli 'we 'la oyérituru alué ajágame napuyeri re'séwili. Alué ralámuli Onorúgame oyérame alé apélichí uchule rewalá 'we 'ya ta'chó i'tégichi ye gawí. Alué Bo'á Ranala napu me'líliu, alué 'sile uchucha alué ralámuli rewalá.

⁹ 'La akeme níriká, 'we 'la gepuwa ye ra'ichali.

¹⁰ Onorúgame elasa napurigá cha'piruga asimela bilé rió, alarigá nímala, 'lígechigó Onorúgame elasa napurigá sparínate ejchega me'liboa bilé rió, alarigá nímala. Onorúgame oyérame ralámuli 'we 'la anachámili ju rekó alakié tabilé guwana wijchigá Onorúgame oyeria.

¹¹ 'Lige uchéchigo bilé chátiri ajágame etiáturu ne, alueka we'éreleka ma'chínaturu. Alueka oká u'kuchí a'wégame kéturu

napuyeri bo'á ranala, 'lige 'we chátiri ra'ichame kéturu

¹² 'lige alueka nulalime kéturu alué uché bilela chátiri ajágamete, alué uché bilela ajágame napuyeri re'séwili, napu'lige napu'ika uchuka. 'Lige alué a'wégame ajágame, asíriga e'wériga anéturu ralámuli jena wijchimoba epperégame napurigá iwérali tánimala alué ajágame napuyeri re'séwili, alué napu sa'wigá ikigé mo'ola 'we ejeligame.

¹³ Abiena 'we 'la benégame kéturu i'kirú 'sika, 'la umébame kéturu na'í wijchiria 'pa rewagáchikana suwábaga ralámuli etériga.

¹⁴ Alarigá, asíriga 'la umébame kéturu ralámuli 'yegia jena wijchimoba epperégame, pe na'í 'paka 'pa rewagáchikana. 'Lige pe alarigá 'yégali ruigá 'we 'la semáriga nuléturu ralámuli napurigá newámala bilé re'séwili a'chigóyéri napuyeri alué re'séwili ajágame ku sa'wigame.

¹⁵ 'Lige alué a'wégame ajágame a'walí 'yáruturu napurigá ajanamala alué re'séwili tabilé ajágame pe newárigime. 'Liko ajánale 'lige ra'ichale alué pe newárigime re'séwili. 'Lige alué chátiri ajágame we'éreleka ma'chínagame nulele napurigá ralámuli tánimala iwérali alué ajágame pe newárigime. 'Lige nulele me'líniliga suwábaga ralámuli napu tabilé iwérali tánime nile alué re'séwili newárigime.

¹⁶ Aminami alué ajágame we'éreleka ma'chínagame nuláturu napurigá suwábaga ralámuli bawériwa wajtoná sekálachi o gowálachi kómá ye número usani siento na bakiá liá na usani (666), suwábaga ralámuli rekó 'we nígame ke, rekó tabilé nígame ke, rekó batroni ke, rekó pioni ke, suwábaga re'wánigime.

¹⁷ Aminami bilé rió tabilé ujchágame nisa alué número napu ju usani siento na bakiá liá na usani (666),[†] tabilé nílmalala lisensia napurigá ralinémala o napurigá ralimela.

¹⁸ 'We 'la 'nátaga gepútékuru ye ra'ichali. 'We 'la benégame níriká tétiga, tétiwará alué osilí bilé rió rewalá, ye número buinirubá usani siento na bakiá liá na usani (666) napurigá 'la námaka mochiwa.

14

Jena ruwimela Juani ruwíligo ralámuli Onorúgame oyérame wikaráligo

¹ 'Lige pe'tá nujubapi etiáturu ne alué u'tá Bo'á Ranala, alé rabó chujkugéturu Sioni anilichí rabó, 'lige bilé siento na naosa makué na naó mili (144,000) ralámuli mochígeturu alé napu alué u'tá Bo'á Ranala chujkugé, suwábaga alué ralámuli gowálachi osirúgime kéturu alué Bo'á Ranala rewalá 'lige alué Bo'á Ranala O'nola rewalá osirúgime kéturu gowálachi,

[†] 13:17 Ye númeroka 666 pe alué a'wégame ajágame bawelá kéré.

² 'lige akéturu ne bilé tábiri 'pa rewigáchikana napuyeri ba'wí iwégame 'mame 'lige abiena napuyeri a'wágame ra'name, 'lige we'ká arpa rabisikime rabisime akéturu ne.

³ 'Lige wikaráchaneturu alué we'ká ralámuli arpa rabisime, wiká nuebo, alé o'wemi jaga alé wa'lú sia ilígichi napu Onorúgame ajtime ju, alé napu alué naó ajágame uchuke, alé napu mochige alué bilé liá na naó e'wélala. 'Lige pe alué bilé sientó aminá oká liá aminá naó mili ralámuli Onorúgamete buinárigame alé chátiri bowechi e'yénachi, pe aluecho 'la beníturu alué wiká. Aminá uché jareka tabilé beníturu.

⁴ Suwábaga alué ralámuli napu 'la benile alué wiká, alueka tabilé umugí 'yuga okome nile napu tabilé a'boi 'yula nile. Alué we'ká ralámulika nile napu e'yéname nile alué u'tá Bo'á Ranala eyénachi. Alué we'ká rioka kéturu napu Onorúgame buyánale alé chátiri bowechi e'yénachi. Alué ralámulika nile napu bajchá buináliru napu 'lige Onorúgame pe kulí siné buyánachi jaré ralámuli alé chátiri bowechi.

⁵ Alué ralámulika tabilé siné 'yégame nile, 'lige aminami tabilé siné cha nokagá e'yéname nile.

Jena ruwimela Juani ruwíligo bakiá santo ánjeli beníturigo suwábaga ralámuli

⁶ 'Lige bilé santo ánjeli etiáturu ne re'pá 'máachi, Onorúgame nila ra'íchali o'kame, alué napu 'we 'la ma'chígime ruwime ju 'we 'la ko Onorúgame oyérlia senbí. Alué santo ánjelika o'ká 'máaturu alué ra'íchali suwábaga ralámuli benírímia alué ra'íchali jena wijchimoba ejperégame napu suwábaga chojkégame ralámuli napu ekí mochí jena wijchimoba, alué napu i'wani ra'íchali nígame ju a'pílipi chojkégame,

⁷ 'lige regá anisia 'máaturu alué santo ánjeli:

—'La bijchiá 'la oyérawa Onorúgame, 'la niraga napugiti 'ma sébampá raweli napurigá Onorúgame gustisia olámala ralámuli, regá anibo: «Bi'neli neyúruga wa'lú a'wali nígame ju Onorúgame.» 'Lige 'we 'la tániwa iwérali Onorúgame, alué napu 'sile newá rewagá, rayénali, mechá, so'píli 'lige napu 'sile newá ye gawí 'lige wa'lú ba'wí, 'lige alué ba'wí napu ma'china bajchimi.

⁸ 'Lige uché bilé santo ánjeli ma'chínaturu alé 'pami, 'lige alueka aniéturu:

—'Ma tabilé 'wesi ralámuli i'tépá alé Babilonia rewégichi napu wa'lúlachi nile. Ralámuli alé we'ká riógichi Babilonia anilichi ejperégame asírige cha nokagá ejperégame kéturu, we'ká umugí 'yuga

okome kéturu, 'lige aminami riocho ka napuíka okome kéturu, 'lige suwábaga ralámuli we'kaná chojkégame jemi wijchimoba ejperégame a'chigóriga nokáturu, alé Babilonia o'wísale alué chátiri 'nátili.

⁹ 'Lige uché bilé santo ánjeli ma'chínaturu alé 'pami, 'lige alueka aniéturu:

—Ralámuli napu ekí tani iwérali alué ajágame ba'wichika ma'chínigame napuyeri re'séwili, 'lige aminami alué re'séwili pe newárigime 'we tánisa iwérali, 'lige aminami elasa napurigá bawériwa sekálachi o'gowálachi kómá,

¹⁰ aluéchigó 'ma oyérame kérélamala alué chátiri 'nátili, 'lige Onorúgame 'we ayómala alué ralámuli 'yuga, 'lige tabilé siné a'rémala gastigaria, 'lige aminami na'íte 'we rajtágamete gastigárimala 'we cha júkame na'íte. Alarigá gastigárimala Onorúgame alué ralámuli alué we'ká santo ánjeli etériga 'lige alué Bo'á Ranala etériga,*

¹¹ 'lige molí 'we cha júkame tabilé siné a'rémala moloa, rawemi 'lige rukomi. Tajsiné a'rémala ralámuli gastigaria, alué ralámuli napu 'we tánime ju iwérali alué chátiri ajágame napuyeri re'séwili, 'lige alué re'séwili pe newárigime, 'lige aminami alué ralámuli napu ekí ujchágame ju alué número usani sientó na bakiá liá na usani (666) napu alué re'séwili bawelá kéré —regá aniéturu alué santo ánjeli.

¹² 'We 'la ma'chí nérélimala tabilé guwana rujsumio alué ralámuli 'la Onorúgame oyeria rekó chibi oliáe pe tabilé oyérame kóriká alué ajágame napuyeri re'séwili 'lige aminami tabilé tánime kóriká iwérali alué re'séwili pe newárigime, napu 'la sébali olame ju napu nulá Onorúgame 'lige napu tabilé siné a'reme ju oyeria Esusi. Alué ralámulika napu Onorúgame nulalila oyérame ju 'lige abiena 'we 'la oyérame ju Esusi, alueka wa'lú anachámili júkuru.

¹³ 'Lige bilé ra'íchali akéturu ne alé 'pami ma'chí anime, regá anime:

—Osibóaká ra'íchali regá anime: 'We 'la semati raweli narémala alué ralámuli napu me'liboli ju Onorúgame oyérame kóriká. Bijchiá ju, 'ma 'la resíbamala, 'lige 'ma tabilé resí nílamala napugiti Onorúgame 'we 'la machigá ajtigame tabilé se'winá nokame níligo alué ralámuli.

Jena ruwimela Juani ruwíligo Onorúgame o'tomeli ko bo'né kompaniérola gastigárimio alué cha nokame ralámuli

¹⁴ 'Lige e'nénaturu ne alé 'pami rewagáchimi napu ma'chí anié alué ra'íchame 'lige etéturu ne bilé nolí rojsákame 'lige alé amoba nolichi ajtigéturu napuyeri bilé rió, alué napu ju Onorúgamete

* 14:10 Alué Bo'á Ranala alé nasipa ajtigame síachi chujkúgame pe Esukristo neraga kéré.

julárigame alué kárikéturu, 'lige bilé gorona mo'kókame kéturu 'órote newárigime, 'lige bilé 'osa ri'ligó sijkiwela o'kame kéturu 'we olame.

¹⁵ 'Lige uché bilé santo ánjeli etiáturu ne alé wa'lú re'obachi ma'chíname, alué wa'lú re'obá napu ju Onorúgame re'obala alé 'pa rewagachi ilígame 'lige regá aniéturu e'wele ra'ichaga alé nolichi amoba ajtíggame:

—Yati sijkiwela alué ri'ligó, 'ma sébakuru 'wilime.

¹⁶ 'Lige alué napu ajtigé alé nolichi amoba yati sijkáturu suwábaga alué ri'ligó, 'lige 'ma sijkiruga ilibaturu.

¹⁷ 'Lige uché bilé santo ánjeli ma'chínaturu alé 'pa rewagachi alé wa'lú re'obachi napu ju Onorúgame re'obala alé 'pa rewagachi ilíggame. Alueka 'osa o'kame kéturu 'we olame.

¹⁸ 'Lige bilé santo ánjeli napu alué mesa napu o'kuí e'kósilime repuka ilíggame ma'chínaturu alé re'obachi pachaka 'lige anéturu e'wele ra'ichaga alué 'osa o'kame santo ánjeli:

—Yati rejpunawa alué 'uba 'ma wáligame jena wijchímoba.

¹⁹ 'Lige alué santo ánjeli 'osa o'kame yati rejpunaturu alué i'wilí (uba), 'lige mochibaturu suwábaga alué i'wilí bilena rejkolichi ba'wila ma'chí pamia. Yeka ruwime kéré Onorúgame ralámuli gastigárimio.

²⁰ 'Lige alué rejkolí mejká iligéturu tabilé riógichi, 'lige alé rejkolichi we'lisi re'kéturu, napurigá oliame nile alué 'uba ba'wila ma'chí pa, 'lige pe elá ma'chínaturu alé rejkolíchika, tase alué 'uba ba'wila, 'lige wa'lú kéturu alué elá, rojkóggame napu echilú bilé gawé chu'la re'pá (bilé metro neraga rojkóggame) 'lige we'limana bilé mili na usani sientu estaria (oká sientu na gi makuesa na usani kilómetro kéré).

15

Jena ruwimela Juani ruwiligo Onorúgame júlaligo gichao santo ánjeli napurigá ralámuli gastigárimala

¹ 'Lige etiáturu ne alé 'pa rewagachi gichao santo ánjeli gichao gastigo o'kame, 'we enátiri gastigo. 'Ma pe aluecho nile alué gastigo napu ralámuli narémili nile, 'ma tabilé aminabi gastigárima olale Onorúgame alué ralámuli.

² 'Lige etiáturu néchigó wa'lú ba'wí napuyeri bigrio na'í na'lóggame kéturu, 'lige alé suweke jágeturu alué ralámuli napu tabilé elile alué chátiri ajággame napuyeri re'séwili napurigá ujchewa alué bawé alé sekálachi o gowálachi kómá, alué napu tabilé tánale iwérali alué ajággame napuyeri re'séwili, alué napu 'la bijchiá 'la Onorúgame oyérame

nile. Alué ralámuli arpa o'ká jágeturu napu Onorúgame 'yáligame.

³ 'Lige alué ralámuli bilé wiká wikaráturu alué napu Moisesi wikarame n'lige, napu Onorúgame 'yuga nóchame nile. Abiena alué wiká wikarame n'lige alué Bo'á Ranala. Regá wikaráturu:

Mué Onorúgame, bi'neli neyúriga Wa'lula ju, 'we ra'sálagá mochiru

napugiti mueka 'ma 'yáligame wa'lú gastigo alué 'we cha nokagá ejperéggame ralámuli 'lige 'we 'la repume kame mué suwábaga ramué.

Mueka 'we 'la machí chieri ralámuli 'la gastigáritiká

'lige chieri tabilé gastigáritiká.

Mueka Wa'lula ju bochúgimi jena wijchímoba nulame.

Mueka nuleme ju alué ralámuli 'la a'lala

'lige aminami alué tabilé a'lala.

⁴ ¿Chieri ralámuli tabilé nirámawé mué Onorúgame,

'lige chieri tabilé 'la semáriga ra'ichámawé mué olagá?

Aka péchigo muecho kago bi'neli neyúriga

'la bijchiá Onorúgame.

Suwábaga chojkéggame ralámuli

napu ekí ejperé jena wijchímoba,

sebámala napu mué ajtí iwérali tánimia mué, napugiti mueka 'la sébali oláligime napurigá

'simili n'lige.

⁵ 'Lige pe'tá nujubapi etiáturu ne i'púriga ilíbago alué chiní alé re'obachi pachá chu-jkúgame, napu bo'í alué gajoni alué rejte mochígame napu osale Moisesi alué makué nulalí rejcholi.

⁶ 'Lige alé pachá re'obáchika buiníturu alué gichao santo ánjeli napu o'kame ke alué gichao gastigo. 'We o'tosákame o'páchigime kéturu alué santo ánjeli, 'lige asíriga bi'wíggame 'lige rapame, 'lige 'órote newárigime wasíbalaga e'yénigituru sulachipo bo'íggame wasíbalaga.

⁷ 'Lige bilé alué ajággame alé a'bé alué wa'lú sía ilígichi chuikule 'yáturu alué a'pílipi santo ánjeli bilé bejtoli 'órote newárigime bochí maníggame alué i'wili* ba'wila rekútume, alué 'uba ba'wila pee rekútume napu ruwime kéréle pe alué gastigo n'ligo napu ralámuli narémili nile. Onorúgame alarigá elale, alué Onorúgame napu nabí asimeli ju.

⁸ 'Lige alé re'obachi 'ma bochí ilibaturu molí. Alué molika ruyame nile alé asáligo alué Onorúgame wa'lú a'walí niga, 'lige tabilé 'wesi gayénaturu alé re'obachi pachami mo'yá napusí alué gichao santo ánjeli 'ma 'la sébali olasa alué gichao gastigo 'we resítiri.

* 15:7 E'nesi glosario «vino».

16

Jena ruwimela Juani ruwiligo gichao santo ánjeli nulérime ko napurigá gastigárimala ralámuli cha nokame

¹ Lige ra'íchame akéturu ne alé re'obáchika pachaka, regá nuléríturu alué santo ánjeli:

—Yati simawa 'emi gichao santo ánjeli 'lige go'liawa alué 'uba ba'wila alé wijchimo, alué 'uba ba'wila alé gichao bejtólíchi manígime.

² Lige bilé santo ánjeli go'líturu alué i'wili ba'wila rekútume alé bejtólíchi manígime 'pákana rewagáchikana, 'lige suwábaga alué ralámuli napu uchágame ke ye número usani sientu na bakiá lía na usani (666) 'ma wejchénaturu sa'pachí amoba, alué ralámuli napu oyérame ke re'séwili newárigime. 'Lige bijí usani santo ánjeli rokárikéturu napurigá 'pákana go'linámala alué i'wili ba'wila rekútume.

³ Lige uché bilé santo ánjeli go'líturu alué i'wili ba'wila alé bejtólíchi manígime, alueka alé wa'lú ba'wí ilígichi go'líturu, 'lige alué ba'wika 'ma elá gayénaturu, chókame elá napuyeri múkúgame elalá 'we enátiri 'lige re'wániga ajágame alé wa'lú ba'wí ilígichi ejperégame 'ma suwíturu. 'Lige bijí maligi santo ánjeli rokárikéturu napurigá 'pákana go'liámala alué i'wili ba'wila rekútume.

⁴ Lige uché bilé santo ánjeli go'líturu alué i'wili ba'wila rekútume alé bejtólíchi manígime, alueka bochígimi e'wele bakóchimi go'líwíturu 'lige bajíchimi. 'Lige alué ba'wí bochígimi bajichi manígime 'lige bakochi ename 'ma elá gayénaturu.

⁵ Lige akéturu ne bilé santo ánjeli ra'íchachi, alué santo ánjeli ba'wí repume, regá anéturu Onorúgame:

—Muérigo Onorúgame, mué napu bi'neli bi'lepi Onorúgame ju, mué napu 'yasi Onorúgame nile 'lige napu jipe Onorúgame ju, 'we 'la sébali olá mué gastigaria alué cha nokame ralámuli.

⁶ Alué cha nokame ralámuli 'ma me'ale mué oyérame ralámuli 'ya ejperégame, 'lige mué nila ra'íchali benírame ralámuli mueka, alekeri 'ma elá newákuru ba'wí napurigá alué elá bajímala, 'we 'la ju alarigá olá mué alué ralámuli.

⁷ Lige akéturu ne ra'íchame alé re'obachi pachaka anime, alé mésachika ma'chíname napu e'kósilime ke alué o'kuí, regá aniéturu:

—Mué Onorúgame Wa'lula Nulame, mueka 'la sébali olá gastigaria alué cha nokame ralámuli.

⁸ Lige uché bilé santo ánjeli go'líturu i'wili ba'wila rekútume, alueka alé rayénalíchi amoba go'líturu alué i'wili ba'wila rekútume, 'lige alué rayénali asíruga rajtágame rayénaturu amulí ta'mé anachárumé.

⁹ Lige ralámuli 'we rajtáliga, 'we ayoga, asíruga cha aníá mochígíturu Onorúgame olagá. Abirigáchigo tabilé a'rétigo cha noká ralámuli jena wijchimo, mochígime 'we cha nokame. Alésíko bijí bakiá santo ánjeli rokárikéturu napurigá go'liámala i'wili ba'wila rekútume.

¹⁰ Lige uché bilé santo ánjeli go'líturu alué i'wili ba'wila rekútume alé wa'lú síachi napu chujkume ke alué chátiri ajágame napuyeri re'séwili. Alué ajágame ka pe alé asagá nuleme nile alué ralámuli bo'né gompañiérola. 'Lige 'ma chóniga ilibaturu bochígimi napu nulame ke alué chátiri ajágame. 'Lige suwábaga ralámuli alué chátiri ajágame oyérame 'ma asíruga resí nílíturu noli 'ma inalá i'kiga jágeturu o'koka.

¹¹ Liko alué ralámuli asíruga chátiri ra'íchaturu Onorúgame olagá, 'we ená níluga o'koka wejchagónite nayuka, abirigáchigo tabilé a'rétigo alué ralámuli cha noká. Alésíko bijí oká santo ánjeli rokárikéturu napurigá go'liámala alué i'wili ba'wila rekútume.

¹² Lige uché bilé santo ánjeli go'líturu alué i'wili ba'wila rekútume alé wa'lú bakochi Euprate anilíchi, 'lige 'ma wakíbaturu ba'wí alé bakochi ename, napurigá alé bakóchika simáromala alué e'wélala e'sélikame rey napu ejperégame nile napu rayénali ma'chíname ju.

¹³ Lige etiáturu ne bakiá alawá buyame. Bilé alué alawá ma'chínaturu alué chátiri ajágame chu'álachika napuyeri wa'lú ochá, 'lige uché bilé alué alawá ma'chínaturu alué chátiri ajágame napuyeri re'séwili chu'álachika. 'Lige uché bilé alué alawá ma'chínaturu alué napuyeri bo'á a'wégame ajágame chu'álachika, alué ajágame napuyeri bo'á a'wégame napu regá anime nile: «Neka ruwime ju napu Onorúgame ané ne'chí.» 'Lige napuyeri remó kéturu alué bakiá alawá.

¹⁴ Alué alawaka pe alué u'kuchípala Remónisi alawala nile 'we semá nokame kéturu pe ralámuli 'yégime, 'lige simíbaturu napubumia suwábaga alué e'sélikame rey bochígimi jena wijchimo, ejperégame napurigá nakómala. A'lige rawé Onorúgame gastigárimala alué ralámuli 'we cha nokame, alué napu ju bi'neli neyúriga Wa'lula.

¹⁵ «Yati nawámala ne tabilé buwechi 'emi ne'chí», aní alué Esukristo. «'We 'la semati raweli narémala alué napu 'we 'la 'nata ajtí. Alué napu 'la mochiga ajtí o'pacha napurigá tabilé 'yeri ma'chínamala pachaka galíraleka, alueka tabilé chijúniga ma'chínamala», alarigá aní Esukristo.

¹⁶ Liko alué alawá 'ma napubúture alué e'wélala e'sélikame rey bilena Armajeroni rewégichi ebreo ra'íchaga. Alésíko bijí bilé

santo ánjeli rokárikéturu napurigá go'liámala alué i'wili ba'wila rekútume.

¹⁷ Lige uché bilé santo ánjeli go'líturu alué i'wili ba'wila rekútume alé 'pami ekáralimi, 'lige bilé ra'ichali ma'chínaturu alé 'pa rewagachi ilígeme re'obáchika pachaka alué wa'lú sía ilígichika, alué sía napu ajtime ju Onorúgame, regá anime kéturu alué ra'ichali: —Ma 'la sébali júpá, pe ekipi gastigo náomala ne.

¹⁸ 'Lige ne'wíturu, 'lige a'wágame re'óturu alé 'pa rewagachi, 'lige asírige enáriga nokáturu gawí. Tabilé siné aliena a'wágame nokigéturu ye gawí, pe a'lígecho.

¹⁹ Alé we'ká riógichi Babilonia rewégichi bakiná neraga gajúture alué gawí nokagá, 'lige aminami uché jarénami we'ká riógichi 'ma gajunúturechigó suwábaga galí. 'Lige Onorúgame senibí 'la nélegá eyénale gastigárimia alué Babilonia epperégame ralámuli, 'lige 'ma gastigárituru asírige a'wágame.

²⁰ 'Lige suwábaga gawí alé nasipa ba'wichí 'ma ba'wichí jágame go'nágana bokuíturu alué gawí nokachi, 'lige suwábaga rabó 'ma gajunúture, 'lige e'wele gawítiri re'pá jágame 'ma gajunúture.

²¹ 'Lige asírige e'wele rejsisi u'kúture, oká liá kilo neraga bejtégame a'pílipi rejsisi, 'lige we'ká ralámuli 'ma suwíturu alué rejsisite me'chósiga. 'Lige ralámuli 'we chátiri ra'ichali ra'ichaturu Onorúgame olagá, napugiti Onorúgame e'wele rejsisi u'kirilígeme.

17

Jena ruwimela Juani ruwligo napu etéligo napu lige santo ánjeli bayérale 'mi mejká jami wakígachi

¹ Alué napu gichao santo ánjeli nílige alué bejtoli o'kame, 'lige bilé nawáturu napu ne iligé, 'lige ne'chí bayérituru regá anigá:

—Nabá napu ajtí alué mukí we'ká rió 'yuga gojchime napu ajtí alé we'kaná bajichi amoba,*

² napu 'yuga okole alué e'wélala e'sélikame rey jena wijchimoba mochígeme, 'lige abiena ralámuli jena wijchimoba mochígeme a'chigóriga nokale alué e'wélala e'sélikame rey etega alué mukí e'néname, 'ma korúlechigó ralámuli uché jaré umugí 'yuga okókime. Nabá alé, 'lige etérimala ne chiena a'wágame gastigárimio ne alué mukí.

³ 'Lige neka Onorúgame Alawálate 'yáruturu napurigá simela ne santo ánjeli 'yuga. 'Liko santo ánjelika bayérituru ne'chí jami wakígachi tabilé rojégichi nibilé ba'égichi. 'Lige alemi o'tosuga ne, etiáturu ne bilé mukí bilé chátiri ajágame aségame.

Asírige chátiri kéturu alué ajágame, 'we sejtákame. 'Lige osirúgime kéturu bochígimi alué ajágame, regá anime: «Onorúgame bi'neli neyúriga Wa'lula ju, Onorúgame ralámuli buyáname alé chátiri bowechi e'yénigime», alarigá anime osirúgime kéturu. Alué osilika pe Onorúgame gawélime kéturu. 'Lige alué ajágame gichao mo'égame kéturu 'lige makué a'wégame kéturu.

⁴ 'Lige alué mukí 'we siyókame si'púchigame kéturu 'lige 'we sejtákame o'páchame kéturu. 'Lige alué mukí 'we semátiri we'lá ujhágame kéturu, 'órote newárigime, 'lige golókame kéturu u'kuchí rejté ajkabóligame 'we najteme 'lige 'we semati, 'lige aminami alué 'we najteme 'lige 'we semati rejté uchúkame kéturu alué si'pucha bochígimi.† 'Lige o'kame kéturu bilé bejtoli sekachí suwábaga chátiri tábiri ajchágame kéturu alué bejtoli napu ekí nóchiga oyame nílige alué mukí.

⁵ 'Lige osirúgime kéturu alué mukí gowálachi, napu ralámuli tabilé námale. Regá anime osirúgime kéturu: «Babilonia pe eyela ju alué uché jaré umugí we'ká rió 'yuga okome, 'lige alué eyela chojkile bajchá suwábaga alué chátiri nocha.»

⁶ 'Lige etiáturu ne alué mukí rekulí ajtigó ralámuli Onorúgame oyérame elalá bajiga, alué ralámuli napu Onorúgame nóchali nochámili nílige. Alué mukí me'ale alué ralámuli napu tabilé guwana rujsime nile Esusi oyériga. Napu'lige alué mukí etesa, láturu ne 'we majaga: «¿Chieri júché alué mukí alué chátiri ajágame aséganti?»

⁷ 'Lige alué santo ánjelika anéturu ne'chí:

—¿Tabilé machí mué tachiri ruwime ka alué mukí 'lige alué ajágame 'we enátiri alué gichao mo'égame 'lige makué a'wégame? Ne 'la ruwimela.

⁸ Alué ajágameka napu mué etele 'yako ajágame kéturu 'lige jípeko 'ma tabilé ajágame júkuru, 'lige 'ma pe u'kabi rawé rokaré 'lékiri rejkolíchiri ma'chínimia napu 'we rojkógame ju tabilé siné sebarume. Napu'lige ma'chínasaká, Onorúgameka ku 'légana pákala 'ma mojánaga. 'Lige alésíko 'ma tabilé siné ajánamala alué ajágame napu eté mué. 'Lige alué ralámuli napu biji epperélamala jena wijchimoba napu tabilé ujháliru rewalá alé Onorúgame nila apélichí, alué ralámulika lámala alué ajágame etega: «¿Churigá 'la moyénaleché 'lékiri alué ajágame?» Alalámala alué ajágame etega napu ajágame nile, 'lige napu 'ma me'líliro, 'lige napu ku ajánamala. Ye ralámuli tabilé machí Onorúgame 'la machí cholamia alué ajágame wamí ku 'légana pákala mojánaga.

* **17:1** Siné kachi «mukí» aniáká pe Babilonia olagá anligo alué Juani, napu abé nile alé Euprate rewégichi bakó bo'ígichi. Babilonia anilíchika we'ká riógichi nile. † **17:4** Yolí ra'ichagaká «perla» anilime ju alué rejté.

⁹ › 'We benégame nísaká 'nátaga, pe regá ju: Alué gichao mo'oka pe ruwime kérékuru alué gichao rabó napu ajtí alué mukí. 'Lige abiena ruwime kéré alué gichao e'wélala e'sélikame.

¹⁰ 'Lige alué maligi e'wélala 'ma suwile, 'lige bilé bijí wa'lula selígame rey ju, 'lige napu'lige alué napu bijí ajtí wa'lula selígame rey neraga mukusá, uchéchigo bilé asibámala wa'lula selígame rey neraga. 'Lige alueka pe'wera asimela wa'lula neraga.

¹¹ 'Lige alué ajágame 'we enátiri napu 'yako ajágame nílige napu aségame ke alué mukí, alué ajágame napu jipe 'ma tabilé bejté, alué ku asibámala pe nujubami alué uché bilela selígame rey mukusá, alué ajágame 'we enátiri 'ma siné wa'lula nílige abé 'ya, 'lige 'ma a'tabemi mojánaga pápua Onorúgamete, 'lige alésíko 'ma tabilé ajánamala.‡

¹² › Alué makué a'waka pe ruwime kéré alué makué e'sélikame rey napu mochíbmili ju i'libeko, makué rió napu tabilé 'cho e'wélala ju, 'lige napu'lige 'ma mochíbasa e'sélikame neraga pe bi'lepi 'ora nulámala a'pílipi alué makué e'sélikame.

¹³ 'Lige a'pílipi alué e'wélala e'sélikameka rey 'la nerámala napurigá wa'lula nímala alué ajágame 'we enátiri.

¹⁴ Alué e'sélikame 'lige alué ajágame 'we enátiri alué Bo'á Ranala 'yuga nakómala, 'lige alué Bo'á Ranala neyúrimala, alué Bo'á Ranala kame bi'neli neyúruga Wa'lula jena wijchimoba. 'Lige alué Bo'á Ranala oyérame Onorúgamete bayérigame ju 'lige wanápurigame 'lige 'we 'la sébali olame ju napurigá nulá Bo'á Ranala.

¹⁵ 'Lige aminami regá anéturu alué santo ánjeli ne'chí:

—Alué ba'wí napu amoba ajtí alué mukí we'ká rió 'yuga gojchime, alué ba'wí pe ruwime kéré we'ká ralámuli ichúrими gawichí ejperégame, jaré se'winátiri ra'ichame.

¹⁶ 'Lige alué ajágame 'lige alué makué a'wá napu eté mué aleké enátiri ajágame mo'ólachi jágame, 'we ayómala alué inílame mukí 'yuga, alué mukí we'ká rió 'yuga gojchime, 'ma bujémala o'páchala, 'lige 'ma ojtónaga uchúmala o'maka go'yá alué mukí sa'pala, 'lige 'ma e'kósimala alué mukí sa'pala rasírigame.

¹⁷ Bo'né Onorúgame rekile 'nátili napurigá alué makué e'wélala e'sélikame rey 'la nerámala napurigá wa'lula nímala alué ajágame 'we enátiri napurigá alué makué e'wélala e'sélikame rey nuleme nímala. Napu'lige 'ma wa'lula asibasa alué ajágame

'we enátiri, Onorúgame tabilé che olámala yati ka, napusí sébali olasa napu anílige Onorúgame, a'lige kulí gastigárimala alué makué e'wélala e'sélikame 'lige alué ajágame 'we enátiri.

¹⁸ Alué mukí napu mué etele, alueka pe ruwime kéré bilé we'ká riógachi§ napu ju wa'lúlachi we'kaná gawichí nuleme.

18

Jena ruwimela Juani ruwíligo 'ma suwábaga gajúligo galí alé we'ká riógachi Babilonia anilichí

¹ Pe a'lige yati uchéchigo bilé santo ánjeli etiáturu ne 'pa rewagáchikana re'kíname. Alué santo ánjeli 'la níggame kéturu lisen-sia napurigá nulámala. Asíriga rapame kéturu, nobi túbaga ilíbaturu 'we 'la ma'chigá bochígimi jena wijchimoba alué santo ánjeli re'kínachi.

² 'Lige asíriga e'wele ra'ichaturu, regá aniéturu:

—'Ma suwábaga gajule galí alé we'ká riógachi Babilonia anilichí, alé napu 'we machirume nile. Jípeko pe alué remónisi u'kuchípala ejperé, abiena pe alué e'karúgame chátiri tábiri alawá, 'lige alué chátiri ajágame napurigá wilú, so'pichí, 'lige utugulu.*

³ Suwábaga chojkégame ralámuli napu jena wijchimoba ejperé 'ma oyérale alué chátiri 'nátili alé Babilonia o'wisigime 'nátili 'lige suwábaga alué e'wélala e'sélikame rey okole umugí 'yuga tabilé a'boi ujubila, 'lige alué ralámuli napu níggame ju e'wele tienta, alueka 'we yati 'we níggame gayénele pe alué ralinégame napugiti alué mukí najkílígame 'we najteme.

⁴ 'Lige uchéchigo siné akéturu ne ra'ichanti alé 'pami rewagachi napu pe Onorúgame kéréle alué ra'ichame, regá aníchaneturu:

—Suwábaga 'emi napu ekí ne'chí oyérame ju 'ma buyásiwa alé we'ká riógachi napurigá tabilé oyéramala 'emi alué chátiri 'nátili alé Babilonia o'wisigime 'nátili 'lige napurigá tabilé narémala 'emi alué gastigo napu Onorúgame julámala.

⁵ Ralámuli alé we'ká riógachi mochígame ka asíriga wa'lú resitiri raweli níggame ju, 'lige Onorúgame 'we 'la machí, 'lige a'wágame gastigárimala.

⁶ Ralámuli alé we'ká riógachi mochígame asíriga resí oláturu 'emi, 'emi abéchigo resí olawa.

⁷ Alué ralámuli alé Babilonia ejperégame 'we níggame e'karúgame 'we gawélime nile

‡ 17:11 Pe gichao nile alué e'wélala e'sélikame, pe iligá bilé osá asíbale wa'lula selígame rey neraga. § 17:18 Jaré mayé Roma anilichí nílígo, 'lige jaréchigo mayé Babilonia anilichí nílígo. * 18:2 Alué ralámuli israelita níriká 'we chátiri nile alué wilú, 'lige alué sopichí, 'lige alué utugulu.

uché jaré ralámuli olagá alekeri 'we we-
jpisópua, napugiti alué ralámuli regá 'nata
mochígime: «Ramueka 'we 'la nígame niru,
'lige suwábaga ralámuli nuleme niru, 'lige
tabilé siné seweka mochiwa ramué, peka
napurigá bilé muki gunámakame.»

⁸ Alekeri bilé rawé si'népiriga alué alé
Babilonia epperégame ralámuli wa'lú gastigo
narémala, 'we suwimela ralámuli, 'we
seweka mochímala, 'lige gurúlamala go'ame
'lige e'kósiwili ju suwábaga galí, napugiti
Onorúgameka cha wa'lú a'wali nígame kame,
alué napu nígame ju lisensia napurigá
gastigárimala alué ralámuli.

⁹ Napu'lige alué e'wélala e'sélikame
rey jena wijchimoba mochígime napu
gompaniérola ju alué Babilonia anilichi
mochígime, napu oyérame ju alué Babilonia
anilichi mochígime, napu oyérame ju alué
chátiri 'nátili alé Babilonia o'wísigime 'nátili,
napu'lige etea wa'lú molochi suwábaga alué
galí rajínaga 'ma nalámala 'lige 'we sewémala.

¹⁰ Jena wijchimóbami panápuru mochiga
o'weti jábamala majaga, alarigá gastigárichi
Onorúgame alué ralámuli Babilonia
mochígime 'lige regá animela ralámuli:

—Resí ikígurubá ralámuli alé Babilonia
epperégame, alé we'ká riógachi napu ke
wa'lúlachi. 'Lige yati neraga asiriga wa'lú
gastigo sébakuru alué ralámuli gastigárilime.

¹¹ 'Lige alué ralámuli e'karúgame ralineme
bochígimi wijchimoba mochígime 'ma
nalámala tabilé 'wesi i'télimempá alué
e'karúgame tábiri ralame alé Babilonia
rewégichi epperégame 'lige 'we seweka
mochímala alakichi,

¹² alué 'oro ralineme, 'lige plata, 'lige
alué rejté 'we semátiri 'lige 'we najteme,
'lige u'kuchí rejté ajkabóligame 'we najteme
napu perla anilime ju yolí ra'íchaga 'lige
chiní asiriga jino «lino» anilime 'we najteme,
'lige alué chiní ojchilígime siyókame 'lige
alué chiní sera anilime, 'lige alué chiní
'we sejtákame, 'lige igú 'we semá júkame,
'lige alué elepante ramalate newárigime,
alué we'lí ramé, 'lige suwábaga tábiri igute
newárigime 'lige brónsete newárigime, 'lige
jiérote newárigime, 'lige alué mármola anilime
rejtete newárigime. 'Ma pecha i'télimala,
alekeri 'ma nalámala alué ralámuli. 'Lige
suwábaga tábiri go'ame 'lige semá júkame
'ma tabilé i'télimalachigó

¹³ napurigá alué kanela, 'lige alué
e'karúgame tábiri 'we semá júkame go'ame
ajchilime, 'lige o'kuí, 'lige ba'wí 'we semá
júkame, 'lige alué i'wili ba'wila rekútame,
'lige alué aseite gisárigame go'yame, 'lige ri'ligó,
'lige ri'ligó rusurúgame, 'lige bulito, 'lige

bo'á, 'lige gawétiri, 'lige kareta gawete
banírilime, 'lige ralámuli ralinélime.

¹⁴ 'Lige alué e'karúgame ralineme ralámuli
bochígimi wijchimóbami mochígime ani-
mela:

—'Ma tabilé ni alué ralámuli alué
e'karúgame tábiri napu 'we galeme ke a'boi,
'lige suwábaga napu nígame ke.

¹⁵ Alué ralineme ralámuli bochígimi
wijchimoba mochígime napu 'we nígame
gayénale alué e'karúgame ralinema 'we
najtegachi, bochígimi wijchimóbami
mochiga o'weti jábamala 'we majaga alarigá
gastigárichi Onorúgame alué ralámuli, 'lige
'we nalámala 'lige 'we sewémala,

¹⁶ 'lige regá animela:

—Resí ikígurubá ralámuli alé we'ká riógichi
epperégame. Alué ralámuli alé epperégame
'we nígame kéturu o'pacha «lino» chiní 'we
jino newárigime o'pachátame kéturu alué 'we
semátiri o'pacha. 'Lige aminami 'we nígame
kéturu o'pacha alué ojchilígime siyókame
chinite newárigime. 'Lige aminami 'we
nígame kéturu o'pacha sejtákame chinite
newárigime 'lige o'pachátame kéturu alué
o'pacha. 'Lige 'we nígame kéturu e'karúgame
tábiri 'órote newárigime alué u'kuchí karena
goloka e'yénilime, we'látiri 'lige e'karúgame
alieti tábiri napu uneme nile alué ralámuli.
'Lige 'we nígame kéturu alué u'kuchí
ajkabóligame rejté 'we najteme perla
anilime.†

¹⁷ Resí ikígurubá, pe yati neraga 'ma
suwábaga rajínakuru suwábaga alakí tábiri
'we najteme 'lige aminami suwábaga alué
galítiri 'lige suwábaga tábiri napu ekí tábiri
nígame ke alué ralámuli.

'Lige suwábaga alué e'wélala alué
barko o'tome, suwábaga alué bárkochi
e'yénigime, suwábaga alué bárkochi nóchame,
'lige suwábaga alué barko nígame napu
nochárima nile alué barko enomí meka,
o'weti jábamala alué molí etega, suwábaga
alué galí rajame molila etega.

¹⁸ 'Lige animela:

—¿Kochiena uché bilena jágame képá
aliena 'la semátiri galí napuyeri alé we'ká
riógichi jágame galí?

¹⁹ 'Lige we'é bi'wígime ajchémala a'bopi
mo'ola 'we seweka,‡ 'lige regá animela:

—Resí ikígurubá ralámuli alé we'ká riógichi
epperégame, suwábaga ralámuli napu ekí
nígame ke barko asiriga nígame gayénale, alué
bárkochi a'pagá ralinema tábiri 'lige pe'wera
kachi 'ma rajínakuru suwábaga tábiri 'ma
galítiri.

Abiena akéturu néchigó re'pá rewagachi
ra'íchame, alarigá anime:

† 18:16 'Lige 'we nígame kéturu uché jaré u'kuchí rejté 'we najteme napu ujcheme ke alué ralámuli alué o'pacha 'lige napu
ujchame ke mo'ochimi. ‡ 18:19 Alarigá nokame nile alué ralámuli 'we seweka mochiga.

²⁰ —Suwábaga 'emi napu ekí me'líliru Onorúgame nila ra'íchali benírame kóriká, 'lige nulame kóriká Onorúgame nila nóchali, 'lige suwábaga napu me'líliru napu ruyame nile napu Onorúgame anélige napu jipe rewagachi mochi, 'we ra'sálagá mochiwa napugiti Onorúgame 'ma gastigáripá alué ralámuli Babilonia ejperégame.

²¹ 'Lige bilé santo ánjeli 'we a'wágame o'wínaturu bilé wa'lú rejté napuchilú alué rejté rusume, 'lige pasáturu alé wa'lú ba'wí ilígichi, 'lige tané ikíá kíbaturu alué wa'lú rejté alé ba'wichí, 'lige aniéturu alué santo ánjeli:

—Yeka ruwime kéré Onorúgame 'ma gajunamio suwábaga alué galí alé we'ká riógichi jágame 'lige 'ma tabilé siné uché jamio we'ká galí alé Babilonia rewégichi, nibilé pe bilé galí.

²² 'Ma tabilé siné ma'chí animela alué arpa alemi Babilonia rewégichi, nibilé wikarame, nibilé alué baká buchame 'we semátiri 'lige alué trompeta buchame 'we semátiri, nibilé 'wesi mochímala nóchame 'we jebénigame nóchaga, nibilé ma'chí animela rusume,

²³ pe chóniga ilimela rukó alemi, 'lige 'ma tabilé ma'chí animela alué rabisime napurigá nokame ke ralámuli bilé piesta newalichí, napu'lige wa'lú piesta newá newika, napugiti alué ralineme napu nile alé we'ká riógichi alé we'ká riógichi mochígame pe chigoga e'yéname nílgame 'lige sujkmuga.

²⁴ Alé ejperégame ralámuli chojkila gite me'lílirigame we'ká ralámuli jena wijchimoba ejperégame napu Onorúgame nila ra'íchali benírame nile 'lige alué uché jaréchigó 'we 'la niraga Onorúgame oyérame ralámuli. 'Lige aminami we'ká uché jaré ralámuli me'líliru alé.

19

¹ 'Lige pe yati alué santo ánjeli suwénasa ra'ícha, asíriga a'wágame ra'íchame akéturu ne 'pa rewagáchika, we'ká ralámuli regá anime:

¡Onorúgame júkuru ralámuli a'kabamana jáwame!

Onorúgame bi'neli Wa'lula ju, napu bi'neli neyúriga wa'lú a'walí nígama ju,

² 'lige tabilé gastigáriga a'reme ju ralámuli cha nokame,

alueka 'la bijchiá 'la gastigáriga ju ralámuli tase pe a'rigá,

alekeri 'ma wa'lú gastigo 'yale alué mukí

we'ká rió 'yuga gojchime,*
napugiti alué mukí chojkila nílgame.

'Ma a'chigóriga nokame ju ralámuli jena wijchimoba ejperégame. Alué mukí chojkila gite we'ká ralámuli suwile jena wijchimoba ejperégame

Onorúgame oyérame, alekeri Onorúgame 'ma me'ale alué mukí.

³ 'Lige uchéchigo siné a'wágame ra'ichácheturu alé 'pa rewagáchika, regá:

—¡Bi'neli neyúriga Wa'lula ju Onorúgame! 'Lige 'ma rajáturu alué mukí 'lige wa'lú molóturu, tabilé siné a'rémala moloa.

⁴ 'Lige alué bilé liá na naó e'wélala 'lige alué naó ajágama i'kilí chojkóbaka uchúpaturu wijchí, 'lige regá aniéturu:

—¡Alarigá ju! ¡Onorúgame bi'neli Wa'lula ju, napu bi'neli neyúriga wa'lú a'walí nígama ju!

⁵ 'Lige ra'íchame akéturu ne alé wa'lú síachika napu alé nasipa ilígama ju, regá aníchaneturu:

Regá anesi alué Onorúgame ramué O'nola: «Mué Onorúgame, mueka asíriga 'la repume ju ramué.»

Alarigá anewa 'emi suwábaga napu e'wélala ju nulame

'lige pe nóchame.

Jena ruwimela Juani ruwíligo newímili ko Bo'á Ranala

⁶ 'Lige akéturu ne ralámuli rolókame ra'íchame, pe wa'lú ba'wí 'manti kaniéturu 'we najkáturume. E'wele re'ókame ra'ichásinituru. Alué ralámuli pe regá anime ke aniéturu:

¡Onorúgame bi'neli Wa'lula ju,

jena wijchimoba nulame!

⁷ 'We 'la ganílga mochísiga 'la kápá,

asíriga 'la ganílga ra'íchaga Onorúgame olagá,

'la Onorúgame néléa,

'máchigo sébigame piesta

napurigá newímala alué Bo'á Ranala.

Alué mukí napu newímili ju

'ma 'la listo ají newímia.

⁸ Alué mukika asíriga 'la rojsákame o'pacha 'yaliru

alué «lino» chinite newárigime, 'we rojsákame,

'we 'la bi'wígama napu ruwime kéré

'la bi'wígama alawégame ko

alué ralámuli napu o'pachátame ju alué o'pacha.

⁹ 'Lige alué santo ánjeli napu bejtoli o'kame ke anéturu ne'chí:

—Osibóaká napu ne ruwimela: «Ralámuli bayérigame ka napurigá sebámala alé

* 19:2 We'ká rió 'yuga gojchime aniáká Juani, pe ruigá anime kéréle 'we resíriga ejperégame nílgame alué ralámuli Babilonia ejperégame, 'we chátriri 'nátaga, cha nokagá járome, chigoga pe 'yégalí beníriga ralámuli, 'lige aminami uché jaré rió 'yuga okome nílgame alué umugí tabilé 'la a'boi gunala, 'lige riótiri uché jaré umugí 'yuga okome nílgame tase 'la a'boi jubila.

piéstachi napu newímala alué Esukristo, asíriga 'la ra'sálagá mochi.»

Lige aminami aniéTURuchigó:

—Ye ra'íchali ju napu Onorúgame ra'íchale, tabilé 'yégalí ruwime ra'íchali.

¹⁰ Liko chojkóbisiga ilíbaturu ne alé o'wemi 'we 'la niraga napurigá bilé wa'lula. 'Lige alué santo ánjelika anéturu ne'chí:

—¡Tase chojkóbapua o'weka ne ilígichi napugiti neka pe nóchame kame Onorúgame nochálilachi pe a'chigóriga napurigá mué 'lige napurigá uché jaré 'la oyérame Onorúgame 'lige napu 'la e'wame ju napu nulale Esusi! 'Mí a'minami 'nalina 'la chojkóbaka iliboa napu ajtí Onorúgame. Alué Esukristo ra'íchálila 'we 'la gu'irime kame ralámuli. Ne ra'íchálila tabilé najté.

Jena ruwimela Juani etéligo bilé gawé rośákame ma'chúneme 'pa rewagáchika

¹¹ Lige rewigá etiáturu ne i'púriga ilígime, 'lige bilé gawé rośákame ma'chínaturu alé rewagáchika, 'lige alué bilé rió napu alué gawé aségame ke «Sébali Olame» anélime kéturu, 'lige aminami «Tabilé Siné 'Yégili Ruwime» anélimechigó 'lige napu 'lige ralámuli gastigaria 'la sébali gastigárimé napuchilú gastigáritikaré, 'lige napu 'lige nejkoa ta'mé rasigá inlíga nejkome nile ralámuli gastigáriga.

¹² Lige busílaka napuyeri na'í kéturu, 'lige gorona mo'kókame kéturu 'órote newárigime, 'lige bilé rewá ujhágame kéturu gorá napu pe bo'neka 'la machime nile tachiri rewala nilíga alué rewá.

¹³ Lige we'lí o'páchigime kéturu 'we elégame. 'Lige alué rioka regá rewégame kéturu: «Onorúgame Ra'íchálila».

¹⁴ Lige alué gawé enágichi guwánami we'ká sontalo e'yénigituru 'pa rewagachi mochígame, 'lige asíriga jino o'pacha o'páchigime kéturu «lino» anilime chiní 'we najteme 'we o'tosákame, 'we bi'wígame, 'lige gawé o'tosákame aségame kéturu.

¹⁵ Lige alué rió gawé aségame chu'álachika ma'china 'siéturu asíriga olame siparina, resí olamia suwábaga we'kaná chojkégame gawichí mochígame ralámuli napu ekí mochí jena wijchimoba. 'Lige 'we a'wágame nulémala alué ralámuli tabilé majaga, bilé selate nulámala jírote newárigime. Ye rió gawé aségame 'we a'wágame re'kémala i'wili ba'wila ma'chí pamia. Yeka ruwime ju Onorúgame 'we a'wágame gastigárimala, Onorúgame napu bi'neli neyúriga Wa'lula ju.

¹⁶ Lige alé o'páchichi 'lige gajsílachi osirúgame kéturu regá anime: «Bi'neli

neyúriga Wa'lula suwábaga ralámuli me'tagá.»[†]

¹⁷ Lige bilé santo ánjeli etiáturu ne, alé rayénalichi iligéturu, 'lige a'wágame sináká bayéturu suwábaga wilú napu ekí i'niga oyame ju 'pami, regá anigá bayéturu:

—Jeka simasi, napurigá go'mela 'emi napu Onorúgame nejímala.

¹⁸ 'Émika alué chátiri ralámuli sa'pala go'meli ju tabilé nirame ju Onorúgame napu e'wélala e'sélikame rey sa'pala 'lige aminami e'wélala sontalo sa'pala, 'lige aminami alué u'kuchípala sontalo sa'pala, 'lige aminami alué nakólíchi o'towame gawé sa'pala 'ma alué asagá e'yénigime 'yúriga, suwábaga ralámuli sa'pala tabilé oyérame Onorúgame rekó batroni ke 'lige aminami alué batrónila 'yuga nóchame sa'pala, 'lige alué e'wele o'chérame ralámuli sa'pala 'ma u'kuchítiri 'yúriga sa'pala go'meli ju 'emi.

¹⁹ Lige etéturu ne alué ajágame 'we enátiri[‡] gichao mo'égame 'lige makué a'wégame, 'lige aminami alué e'wélala e'sélikame rey 'ma 'la 'yuga jágame alué sontalo a'boi gompaniérola alué rośákame gawé aségame saega nakomia 'lige alué gompaniérola saega nakomia.

²⁰ Lige alué enátiri ajágame 'ma cha'pirúTURU, alué gichao mo'égame 'lige makué a'wégame, 'ma alué 'yúriga regá anime: «Neka ruwime ju napu ané Onorúgame ne'chí», napu 'we 'la benégame ke i'kirú 'sika, na'í wijchíruga 'pa rewagáchika, napu alarigá asíriga 'la umébale ralámuli 'yegia napurigá elámala ujhilíchi alué ye número usani sientu na bakiá liá na usani (666) 'lige napu 'la yati chojkóbaka jábale o'wemi alé napu chujkule alué ajágame pe rejte newárigime. 'Liko alué chátiri ajágame 'lige alué 'yégalí ra'íchali ruwime 'ma na'ichí lúTURU asupre rajá ilígichi abiji ajágame kachi.[§]

²¹ Lige alué e'wélala e'sélikame rey 'lige alué sontalo a'boi gompaniérola napu nakómili ke alué rośákame gawé aségame gompaniérola saega, 'ma me'líTURU alué siparínate napu ma'china 'sié alué rośákame gawé aségame chu'álachika. 'Lige suwábaga wilú asíriga o'pasáturu, wa'lú go'áturu napusi tabilé gayena aminabi go'yá.

20

Jena ruwimela Juani ruwiligo alué Remónisi bilé mili bamí ajcháriligo buluruga

¹ Lige bilé santo ánjeli etiáturu ne rewigáchikana re'kíname, 'lige a'wépala o'kame kéturu yochi i'púlime alé rejkolíchi

[†] 19:16 Yolí ra'íchagaká «Rey de reyes y Señor de señores» anime chujjú.

[‡] 19:19 E'nesi 13:1-2.

[§] 19:20 Asúpreka rejté ju sawarógame, 'lige napu 'lige rajá asíriga rajtágame rajame ju 'lige 'we ená júkame ju.

i'púlime napu 'we enárikáchi ju 'we rojkógichi, 'lige abiena karena o'kame kéturu.

² 'Lige alué santo ánjeli cha'píturu alué chátiri ajágame napuyeri ochá, alué chátiri ajágame pe sinowí nilige napu jena wijchimboba asálige 'we 'ya napu'lige newáliru ye gawí napu pe Remónisi ju napu abiena Satanasi anilime ju. 'Lige alué santo ánjeli' ma buléturu alué chátiri ajágame napuyeri ochá bilé mili bamí ajcháturu bulugá.*

³ 'lige 'ma pasáturu alé rejkolichi napu 'we enárikáchi ju 'we rojkógichi, 'lige 'ma 'yérituru yochi, 'lige 'we 'la suériga na'chúchiga ujhéturu bilé tábiri alé yochi machínaliga pala i'púligo alé yochi. Alé pasáturu napurigá tabilé aminabi 'yégamala suwábaga we'kaná chojkégame gawichí mochígame ralámuli bilé mili bamí. A'kinana bilé mili bamisá alé'gana rejkolichi 'we enárikáchi 'ma ku su'panáwili kéturu alué karena 'lige i'púwili kéturu napurigá ma'chínamala pe'wera.

⁴ 'Lige etiáturu ne e'wele sía napu mochime ju e'wélala, 'lige alé síachi mochígeturu alué e'wélala ralámuli lisensia 'yárigame napurigá nulámala. 'Lige etiáturu ne suwígame ralámuli, alué ralámuli napu me'líliru gujtala rej'púniga Esusi oyérame kóriká 'lige aminami benírige e'yéname kóriká Onorúgame nila ra'ichali, napu tabilé tánime nile iwérali alué ajágame gichao mo'égame napu pe newárigime nile a'chigóyeri napuyeri alué ajágame asírige enátiri gichao mo'égame. Alué ralámuli tabilé elale napurigá ujhewa gorá nibilé sekachimi alué número usani siento na bakiá liá na usani (666). 'Lige etiáturu ne ku ajánigo alué suwígame napu me'líliru, 'lige bilé mili bamí gu'írituru alué ralámuli ku ajánasa alué Esusi napurigá nulá Esusi.

⁵ 'Lige uché jaré we'ká ralámuli suwígame napu jena wijchimboba bi'tigé ichúrimi, alueka tabilé ajánaturu a'lige rawé, ajánaturu bilé mili bamí kachi.

⁶ Asírige 'la semati raweli narémala alué napu me'líliru gujtala rej'púniga napu ku ajánale napu wanápale Onorúgame napurigá 'la Onorúgame oyérame nímala napurigá Onorúgame najkí 'lige tabilé uché suwimela. Alué ralámulika Onorúgame nila nóchali nígame nímala, aminami alué Kristo nila nóchali, alakí bamí, bilé mili bamí.

Jena ruwimela Juani ruwíligo Onorúgame 'ma umériligo Remónisi

⁷ Napu'lige suwibasa alué bilé mili bamí, 'ma ku su'panáwili ju alué Satanasi 'lige 'ma ku ma'chínamala alé re'lé rejkolíchika 'we rojkógichi,

⁸ 'lige ma'chínasa 'yégimala suwábaga ralámuli jena wijchimboba ejperégame Onorúgame saíla napu Gog ejperégame ralámuli ju 'lige Magog ejperégame, 'lige asírige we'ká sontalo napabúmala nakomia Onorúgame oyérame ralámuli saega.

⁹ 'Lige bochígimi wijchimboba mochígame napu'ichituru alué sontalo, 'lige noligá jábaturu napu mochige alué ralámuli Onorúgame oyérame napu Onorúgame 'we na'temá. 'Lige Onorúgameka pasáturu na'í alé 'pa rewagáchikana, 'lige 'ma rajáturu suwábaga alué sontalo, Onorúgame oyérame ralámuli saíla.

¹⁰ 'Lige alué Riablo napu alué asírige we'ká sontalo 'yégilige, 'ma pátuturu na'íchi asupre rajá ilígachi asírige rajtágichi, abalé napu lúluu alué enátiri ajágame gichao mo'égame 'lige alué 'yégalí ra'íchali ruwime. Alé mochímala 'we resí nilia senibí rawé 'lige rukomi.

Jena ruwimela Juani etéligo bilé wa'lú sía rosákame napu Onorúgame ajtime ju

¹¹ 'Lige bilé wa'lú sía rojsákame etiáturu ne, alué sía napu Onorúgame ajtime ju, 'lige alé ajtigéturu Onorúgame. 'Lige 'ma tané ikíturu ye gawí, 'lige so'pilitiri, rayénalitiri, mechátiri.

¹² 'Lige etiáturu ne ralámuli suwígame, o'chérame 'lige ejtemali, 'ma ku mochísale 'lige alé o'wemi neraga jágeturu napu iligé alué wa'lú sía, 'lige 'ma ra'laga mochíaturu alué apeli kabika gatélime. Abiena alué uché bilé apeli ra'laga asíaturu napu ralámuli rewalá uchúkame ke, alué ralámuli napu Onorúgame 'yuga ejperélimi ke senibí alé rewagachi. 'Lige bo'né Onorúgame 'ma gastigárituru napu ekí 'we cha nokálige napu'lige ajagá mochiga, napugiti bo'né Onorúgame ujháligame alé apélichi napu ekí tábiri cha nokagá e'yénale alué ralámuli. 'Lige tabilé gastigárituru alué napu 'we 'la oyérale Onorúgame.

¹³ 'Lige suwábaga napu ekí suwile ba'wichí 'ma buyáturu 'lige alé o'wemi neraga jábaturu napu iligé alué wa'lú sía. Aminami alué suwígame ichúrimi bi'tígame 'ma buiníturuchigó 'lige alé o'wemi neraga jábaturu napu iligé alué wa'lú sía, 'lige bo'né Onorúgame gastigárituru napu ekí cha nokálige napu'lige ajagá mochiga, napugiti bo'né Onorúgame ujháligame alé apélichi napu ekí cha nokagá e'yénale alué ralámuli. 'Lige tabilé gastigárituru alué napu tabilé cha nokale napu'lige ajagá mochiga.

¹⁴ Ma tabilé suwile ralámuli, pecha i'téliga koche simámala alué suwígame.†

¹⁵ 'Lige apiépiri rió rewalá tabilé chujkusáká alé Onorúgame nila apélichi napu

* 20:2 E'nesi glosario «Satanás». † 20:14 Yolí ra'íchaga «La muerte y Hades fueron tirados en el lago de fuego.»

uchúkame ju rálámuli Onorúgame oyérame rewalá, 'liko pápili ju alé na'ichí 'we rajtáigichi asupre rajachi.

21

Jena ruwimela Juani etéligo gawí nuebo

¹ 'Lige etiáturu ne 'ma 'la se'wináriga ilígame rewagachi napu mochime ke so'píli 'lige mechá 'lige rayénali. 'Lige etiáturu ne 'ma tané ikígó alué gawí bajchá ajtígame 'lige uché bilé ma'chínaturu 'we 'la se'winátiri, nuebo. 'Ma tabilé manígime kéturu wa'lú ba'wí alué gawí.

² 'Lige etiáturu ne re'kínasia enágichi alé gawichí we'ká riógichi Nuebo Rusaleni anilichi, Onorúgamete julárule alué we'ká riógichi Rusaleni rewégame. Alué we'ká riógichi Rusaleni rewégame 'we 'la semátiri kéturu napuyeri bilé mukí newímili.

³ 'Lige asiriga e'wele ra'íchame akéturu ne alé wa'lú sía ilígichi neraga. Regá aníchaneturu:

—Jípeko Onorúgame asimela rálámuli 'yuga bejtega, 'lige alué rálámulika alué Onorúgame 'kúchila nímala.

⁴ Onorúgame 'símala alué rálámuli sewétila bujea, 'lige 'ma tabilé suwimeli ju, 'lige 'ma tabilé 'wesi nalámala resí níluga, napugiti 'ma tabilé nerúlímempá seweli, 'ma 'we se'wináriga nímala.

⁵ 'Lige alé síachi ajtígame napu Onorúgame ke, regá aníeturu:

—Jípesíko 'we se'wináriga nímala.

'Lige aminami anéeturu ne'chí:

—'La osibóaká napu ruwimela ne napugiti 'la bijchiá kame napu ne ruwimela.

⁶ 'Lige regá aníeturu:

—'Ma 'la sébali olá ne. Ne júkuru napu o'wínale suwábaga nóchali 'lige ne júkuru napu gayénale suwábaga nóchali. 'Lige alué napu balama mochí, ne 'yámala alué ba'wí alé bajichi 'we semárikáchi manígime ma'chíname napurigá bajímala, 'lige tabilé tábiri gobláluga.

⁷ Rálámuli napu ekí umero alué Riablo, 'la 'yámala ne suwábaga napu ne 'yánili: semati raweli, 'lige alésíko 'we 'la repúmale ne alué rálámuli, 'lige 'la ne 'kúchila nímala.

⁸ Suwábaga alué rálámuli napu majá ne'chí oyéraga, 'ma 'lúmala ne alé na'ichí 'we rajtáigichi asupre rajachi. 'Lige alué rálámuli napu 'ma a'rele ne'chí oyeria, 'lige alué rálámuli napu apiépiri umugí 'yuga okoka e'yéname ju tabilé 'la a'boi upila, napu 'we tánime ju iwérali alué e'karúgame tábiri pe newárigime, 'lige alué napu me'agá e'yéname ju uché jaré rálámuli, 'lige alué sujkurúgame

rálámuli, 'lige alué rálámuli riocho ka okome ju, suwábaga alué rálámuli 'ma 'lúmala ne alé na'ichí.

Jena ruwimela Juani etéligo alué Nuebo Rusaleni

⁹ 'Lige nawáturu bilé santo ánjeli gompaniérola, napu o'ká jage alué gíchao gastigo bejtólichí ajchagá, 'lige regá anéeturu ne'chí:

—Nabá, etéramala ne mué alué mukí napu newímili ju alué Bo'á Ranala 'yuga.

¹⁰ 'Lige alué santo ánjeli o'tóturu ne'chí alawala bilena rabó 'we re'pá, 'lige alé iligá etéreturu ne rewagáchikana enágame alué gawí we'ká riógichi Rusaleni anilime gawichí we'ká riógichi napu e'perégame ju alué rálámuli 'we 'la oyérame Onorúgame.

¹¹ 'Lige alé we'ká riógichi 'we ra'ósiga iligéturu Onorúgame a'walila gite. Ra'ósaga iligéturu napurigá bilé rejte rekóchili bi'wigame napurigá bilé bigrio.

¹² 'Lige alué we'ká riógichi napu re'kínasia enegé rewagáchikana, wa'lú tegótigame kéturu naó chijtógame, 'lige makué oká yógame kéturu alué tegoli, 'lige a'pílipi yochi bilé santo ánjeli iligéturu. 'Lige a'pílipi yochi osirúgime kéturu bilé rewalá alué makué okaná chojkégame rálámuli israelita rewalá.*

¹³ Alé napu rayénali chíbame ke be'á be'lí bakiná yochi kéturu, 'lige alemi neraga napu rayénali bokuíme ju alí bakiná yochi kéturuchigó, 'lige gaónaka neraga bakiná yochi kéturuchigó, 'lige gituna neraga bakiná yochi kéturuchigó.

¹⁴ Makué oká rejte e'wele mochígame kéturu alué tegoli kulí chojkiálachi. 'Lige alé a'pílipi rejtechí osirúgime kéturu bilé rió rewalá, alué makué oká rió napu alué Bo'á Ranala† 'yuga nóchame nile 'ya napu 'lige bijí jena ajtígichi.

¹⁵ Alué santo ánjeli napu ne 'yuga ra'ícha iligé bilé tábiri 'órote newárigime o'kame kéturu napuyeri gujsí, aleketé tétimia alué tegoli naó chijtógame alé we'ká riógichi noligá suweke ilígame tegoli, 'lige tétimia alé yochi.

¹⁶ Alué wa'lú tegoli naó chijtógame kéturu, re'lege suweke noligá makué miná oká mili estaria kéturu (napu ju oká mili na oká siento kilómetro kéturu), 'lige o'wétiri rewiná naógana chijtóchi abechigó lakí makué miná oká mili estaria kéturuchigó (napu ju oká mili na oká siento kilómetro).

¹⁷ 'Lige bilé siento miná naosa makué miná naó chitogá (napu ju usánisa makué na naó metro) ra'lágame kéturu alué tegoli 'we

* **21:12** Alué makué oká rálámuli israelita, alueka Akobo 'kúchila nlekuru, rewaláká: Rubeni anilime nile bilé, 'lige bilé Simeoni, 'lige bilé Lebi, 'lige bilé Jurá, 'lige bilé Isakari, 'lige bilé Sabuloni, 'lige bilé Rani, 'lige bilé Neptali, 'lige bilé Gari, 'lige bilé Aseri, 'lige bilé José, 'lige bilé Benjamini. E'nesi Ezequiel 48:30-34. † **21:14** Bo'á Ranala aniáká pe Esusi anime ke anile alué Juani.

re'pá ilígame. Alué napu santo ánjeli tétame nile 'lige ralámuli pe aba aluete tétame nile.

¹⁸ Alué naó chijtógame tególíka, rejté jaspe anilime 'we semati alekete tegótígame kéturu, 'lige alué we'ká galíka 'órote newárigime kéturu. 'Lige asíríga 'la na'tawíka ma'chígime kéturu alé 'órochi napurígá ba'wí asíríga 'la ma'chígime, 'lige 'we 'la re'wame kéturu alué 'oro napurígá bigrío.

¹⁹ 'Lige alué makué oká i'weli rejté alé re'lege bi'tígame napu alué rejté ro'agá tegótígame ke alué wa'lú tegoli we'ká e'karúgame rejté na'chuchárigame kéturu 'we semati. Alué bajchá bo'ígime rejté jaspe anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté. 'Lige abé nujubá bo'ígime rejteka sapiro anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté. 'Lige abé nujubá bo'ígime rejteka ágate anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté, 'lige abé nujubá bo'ígime rejteka meralta anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté.

²⁰ 'Lige abé nujubá bo'ígime rejteka 'ónise anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté, 'lige abé nujubá bo'ígime rejteka kornalina anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté, 'lige abé nujubá bo'ígime rejteka krisólito anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté, 'lige abé nujubá bo'ígime rejteka berilo anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté, 'lige abé nujubá bo'ígime rejteka topasi anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté, 'lige abé nujubá bo'ígime rejteka krisopasa anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté, 'lige abé nujubá bo'ígime rejteka jasinto anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté, 'lige abé nujubá bo'ígime rejteka amatista anilime rejté uchúkame kéturu amoba 'we semátiri rejté.*

²¹ Alué makué oká yochi makué oká perla kéturu. Apílipi yochi bilé rejté pérlate newárigime kéturu. 'Lige alé nasipa we'ká riógichi bilé bowé bo'ígime kéturu 'órote newárigime 'lige napuyeri bigrío kéturu.

²² 'Lige tabilé 'wesi re'obá i'tégeturu alé we'ká riógichi, napugiti Onorúgame asáligame alemi alué napu bi'neli neyúriga wa'lula ju, 'lige aminami alué Bo'á Ranala napu Esukristo ju.

²³ Alé we'ká riógichi tabilé rokáré rayénali nibilé mechátiri napurígá 'la ma'chílamala napugiti bo'né Onorúgame gite 'la ra'ósiga ilígame, 'lige aminami alué Bo'á Ranala gite 'la ma'chigá ilígame, napugiti alemi

ajtigame Onorúgame 'lige abiena alué Bo'á Ranala.

²⁴ Suwábaga we'kaná chojkégame ralámuli jena wijchimoba mochígame napu eki Onorúgame oyérame asíríga 'la ganúliga e'yénamala alué ra'ósilite. 'Lige suwábaga e'wélala e'sélikame rey napu eki jena wijchimoba mochímala 'lige animela:

—Onorúgame bi'neli neyúriga wa'lú a'walí nígame ju.

²⁵ Tajsiné 'yéríga ilimela alé we'ká riógichi bochígimi yochi, napugiti pecha chonámempá alé we'ká riógichi. §

²⁶ 'Lige suwábaga we'kaná chojkégame ralámuli jena wijchimoba mochígame animela:

—Suwábaga tábiri napu eki niga mochiru, pe Onorúgame nila kéré.

²⁷ Alé we'ká riógichi tabilé sebámala alué chátiri 'nátíli, nibilé mo'imela alué ralámuli 'we cha nokame. Pe alué ralámuli 'la mo'imela napu 'la uchuchárigame ju rewalá alé alué Bo'á Ranala nila apélichí.

22

¹ 'Lige alué santo ánjeli rewíruturu ne'chí wa'lú ba'wí ename, 'we bi'wígame ba'wí napu Onorúgame a'walíla ju. Alué ba'wí alé wa'lú síachika ma'china iligéturu, alué sía napu alué Bo'á Ranala ajtime ju napu Onorúgame kéré.

² Alé napu bo'í alué bowé, alé we'ká riógichi nasípatu bo'ígime, alé a'naguka jágeturu alué rojá napu nabí mechachí rakeme ke.* Alué rojaka wa'lú a'walí nígame nile napurígá ramué bi'lepi 'nátaga mochiwa Onorúgame 'yuga. 'Lige alué rojá sawálaka asíríga 'la kéturu napurígá 'yowa alué suwábaga we'kaná chojkégame ralámuli napu eki jena wijchimoba mochi,

³ 'lige pe abisibi 'ma tabilé aminabi gastigárimala Onorúgame alué ralámuli alé Rusaleni epperégame, 'lige alué wa'lú sía alé ilimela, alué sía napu alué Bo'á Ranala ajtime ju, alué Bo'á Ranala napu Onorúgame kéré, 'lige alué ralámuli alé we'ká riógichi 'we semárikáchi epperégame 'we 'la e'wámala napu nulámala Onorúgame,

⁴ 'lige alué ralámuli 'we 'la etémala Onorúgame alé o'wemi jaga, 'lige Onorúgame rewalá ujchágame nímala gorá alué ralámuli.

⁵ 'Ma tabilé siné chonámala alé Rusaleni we'ká riógichi, 'lige tabilé resí nílmalala rayénali 'lige uché bilé tábiri rajame napurígá ma'chílamala napugiti bo'né Onorúgame gite 'la ra'ósiga ilímempá, 'lige

‡ 21:20 Ye rejteka 'we semati ju, jaré i'siyókame ju, jaré e'serákame ju, jaré u'lákame ju, jaré ojchillirígime ju. § 21:25 'We 'ya alé Rusaleni 'lige napu ekiná we'ká riógichi, napu 'lige 'ma chónachi alí 'ma 'yérime nile alí bochígimi yochi alé e'wele tegoli jágichi. * 22:2 Jaré ralámuli aní alué rojá siné rakega makué oká chojkégame se'winati rakeme nílgo. Siné kachi we'ká jáligeréko ye rojá.

alué ralámuli alé mochígama senibí napuika nulámala Onorúgame 'yuga.

Jena ruwimela Juani ruwíligo pe'wemi uché ku nawamto Esukristo

⁶ 'Lige regá anéturu ne'chí alué santo ánjeli:

—Ye ra'íchalika tabilé 'yégalí ruwime ju, 'we 'la semátiri ra'íchali ruwime ju. Alué Wa'lula Onorúgame napu 'we 'la ruyeme ju alué ralámuli napu ruwime ju napu ané Onorúgame, alué júlakeuru santo ánjeli napurigá etérimala alué Onorúgame nila nóchame chukimeo pe 'wemi.

⁷ 'Lige regá anéturu alué Esukristo:

—'We 'la 'nátaga mochiwa. Pe 'wemi uché ku nawámala ne. Asriga ganíluga mochímala alué ralámuli napu ekí 'la bijchígime ju ye ra'íchali napurigá osiruga chujkú jena ye apélichí, alué ra'íchali napu ruwime ju chukió jipe 'lige chukimeo pe 'wemi.

⁸ Ne Juani 'we 'la etiáturu ne napu etériru ne'chí 'lige 'we 'la akéturu ne 'lige akísá ne alé a'bé alué santo ánjeli ronólachimi neraga chojkóbaka chujkibaturu ne alué santo ánjeli, alué santo ánjeli napu etériru ne'chí chukió jena wijchimoba, 'lige regá anéturu ne:

—Mueka 'la wa'lú a'walí nígame ju.

⁹ 'Lige alué santo ánjelika regá anéturu:

—Tase ala'sípua 'lige tase alarigá anewa ne'chí, napugiti neka pe nóchame kame napu nulá Onorúgame, pe a'chigóriga napurigá mué, 'lige napurigá alué ralámuli Onorúgame nila ra'íchali benírame ralámuli, 'lige napurigá alué ralámuli napu 'la e'wame ju napurigá aní ye osilí jena apélichí. 'La regá anewa alué Onorúgame 'we 'la oyériga: «Mué Wa'lula Onorúgame, mueka bi'neli neyúriga wa'lú a'walí nígame ju.»

¹⁰ 'Lige aminami regá anéturu ne'chí alué santo ánjeli:

—Tase ku kabípua ye apeli napu ruwime ju chukimeo pe 'wemi, 'lige tase ujchewa alué selá, 'máchigo amulí sébame raweli napu 'lige Onorúgame sébali olámili ju napurigá aní jena ye apélichí.

¹¹ Alué ralámuli napu 'we cha nokagá járome ju, alueka peba 'la nokogá járomala, 'lige alué chátiri 'nátili 'nátaga e'yéname ka, alueka pe alarigá ejtebímala, 'lige alué ralámuli 'la tabilé cha nokame ka, alueka 'la abichilubi tabilé cha nokagá e'yénasa 'la kápá, 'lige alué napu wanápurigame ju Onorúgamete napurigá nochámala Onorúgamecho nila nóchalichí, alueka abichilubi tabilé guwana rujsusa 'la kápá.

¹² 'Lige regá anéturu Esukristo:

—'We 'la 'nátaga mochiwa, pe 'wemi uché ku nawámala ne 'lige listo nawámala ne

gastigárimia alué cha nokame ralámuli napu ekí cha nokale, 'lige 'ma listo nawámala ne gu'írimia alué 'la tabilé cha nokágame ralámuli.

¹³ Neka 'yasi ajtígama ju ta'chó newá ye gawí, 'lige i'libeko 'ma suwibasa ye gawí abichilubi bejtélamala ne. Neka suwábaga newáturu, alekeri gastigárimala ne alué cha nokame ralámuli 'lige aminami tabilé gastigárimala ne alué tabilé cha nokágame ralámuli.

¹⁴ 'We ganíluga mochí alué ralámuli napu 'la suériga ichome ju a'boi o'páchala[†] alé we'ká riógichi mo'imea Rusaleni rewégichi, go'mea alué rojá rakala alé nasipa we'ká riógichi ilígama, Onorúgame a'walila naremia.

¹⁵ 'Lige alué ralámuli 'we cha nokame ka ma'chige ejtebímala, tabilé eliwa napurigá alé we'ká riógachi mo'imela, alué napu ju sujkurúgame, alué napu pe riocho ka okome ju napuika, 'lige umugicho ka okome napuika, 'lige apiépiri rió 'yuga okome umugí tabilé a'boi gunala 'lige alué apiépiri umugí 'yuga okome rió tase 'la a'boi jubila, 'lige aminami alué ralámuli pe me'agá e'yéname uché jaré ralámuli, 'lige alué ralámuli napu 'we tánime ju iwérali e'karúgame tábiri pe newárigime, 'lige alué napu 'we ejebénigame ju ralámuli 'yéigiga.

¹⁶ Ne Esusi júlaturu bilé santo ánjeli napurigá ruyémala suwábaga alué ra'íchali suwábaga 'emi we'kaná chojkégama Onorúgame oyérame. Neka Rabí rijimela ju, alué 'we 'ya ajtígama, 'lige alué so'pilí ju ne napu ma'chínime ju 'paka be'á be'lí che'lachi.[‡]

¹⁷ 'Lige alué Onorúgame Alawala 'lige ralámuli Onorúgame oyérame, alué tárigame Onorúgamete napurigá bilé mukí tárigame, regá aní:

—Jeka nawasa 'la kápá Esusi.

'Lige ralámuli napu ekí aké ye ra'íchali napu osá ne abiena regá anísá 'la kápáchigo:

—Jeka nawasa 'la kápá Esusi.

Suwábaga ralámuli napu ekí balámime ju, jeka jsísá 'la kápá bajimia alué ba'wí napu ma'china alé wa'lú sia ilígichika tabilé tábiri goblíluga, abiena alué napu ekí bajínilime ju alué ba'wí alé wa'lú síachika ma'chínigame, jeka jsísá 'la kápá.

¹⁸ Neka Juani 'we 'la ruyé suwábaga alué ralámuli napu ekí 'la aké ye ra'íchali napu osiruga chujkú jena ye apélichí, ra'íchali napu ruwime ju chukíá jipe 'lige chukimeo pe 'wemi, regá ruyé ne: Bilé ralámuli se'wináriga ujchasa ye ra'íchali napu ne

[†] **22:14** A'boi o'páchala ichome aniáká pe «alué 'la sébali olame napu Onorúgame nulá», aníame kéré. [‡] **22:16** Esusi napu 'lige aní «Rabí rijimela ju ne», 'lige napu 'lige aní «so'pilí be'á be'lí ma'chínime» aní, pe «ralámuli buyánime alé resitiri bowechi» aníame ke anile.

osá, Onorúgame wa'lú gastigo 'yámala, alué gastigo napu ruwí ye apélichí.

¹⁹ 'Lige bilé ralámuli bujesa ra'íchali ye apélichí chujkúgame napu ruwime ju chukió jipe 'lige chukimeo i'libékimi, Onorúgameka 'ma tabilé elímala napurigá go'mela alué rojá rakala napu ilí alé nasipa we'ká riógichi napu ju Onorúgame a'walila, 'lige aminami 'ma tabilé elímala Onorúgame napurigá mo'imela alé we'ká riógichi Rusaleni

rewégichi.

²⁰ Alué Esusi napu ruwí suwábaga ye ra'íchali, regá aní:

—Pe yati ku nawama olá ne.

'Lige ne Juánika aní:

—¡Alarigá júpá, yati ku nawawa mué Wa'lula Esusi!

²¹ Esukristo 'we 'la gu'írisa 'la kápá 'emi ralámuli Onorúgame oyérame.

Pe ikí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.